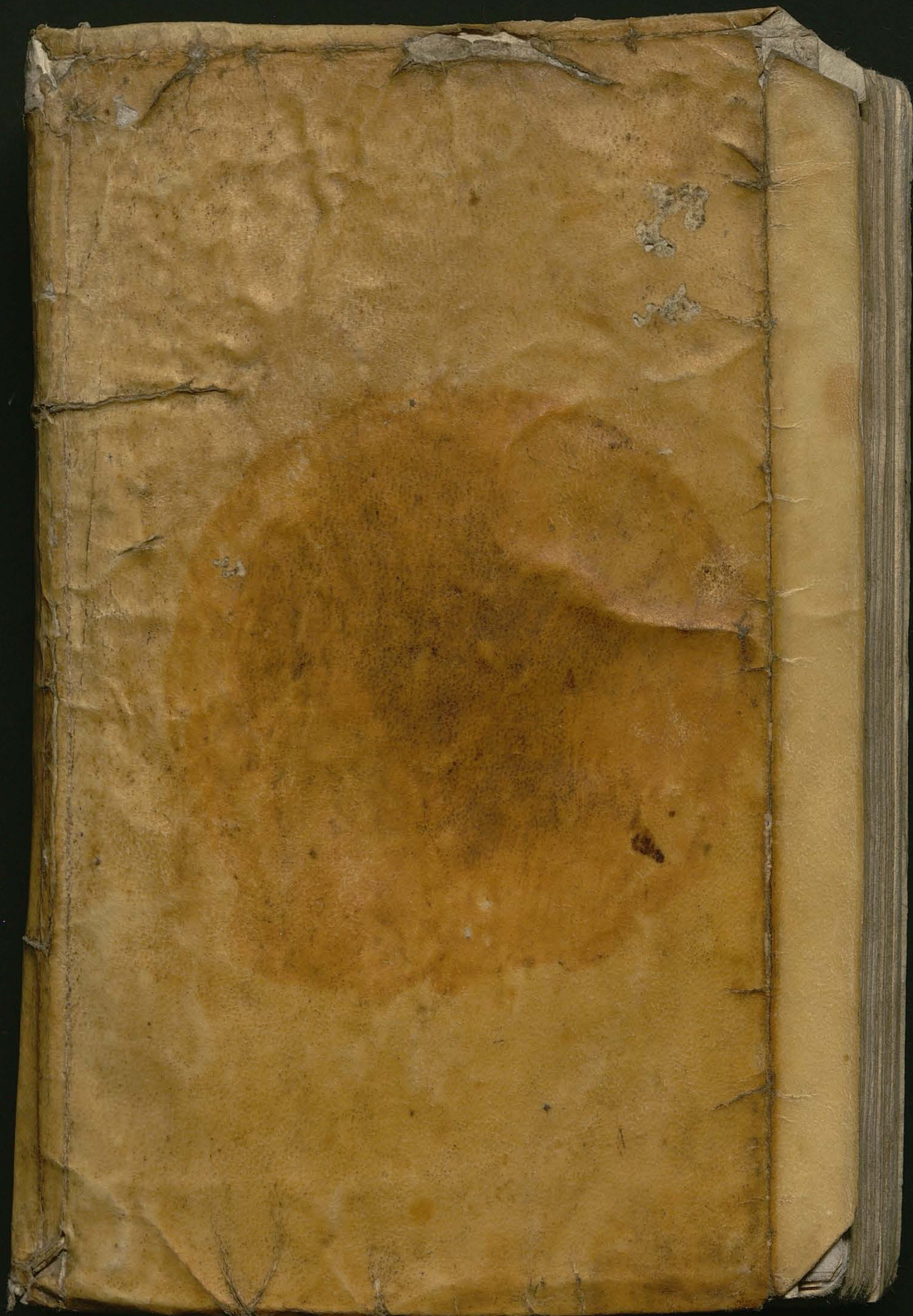

MARTINI BONACINÆ,

MEDIOLANENSIS,

S. THEOLOGIÆ, ET I.V.D.
Comitis Palatini, & vtriusque Signaturæ
Referendarij Apostolici,

*Operum omnium de Morali Theologia, quæ tribus
Tomis continentur,*

Compendium absolutissimum,

OMNIBVS CVRAM ANIMARVM
gerentibus apprimè vtile,

NVNC DENVO PRODIT IN LVCEM,

Auctore IOANNE DE LA VAL BELGA
S. Theologiæ Doctore.

LVGDVNI,
Sumptib. ANTONII IVLLIERON Typog.
& Bibliopolæ, in vico Racemi, sub signo
duarum Viperarum.

M. DC. XLIX.
Cum Approb. Doctorum, & Consensu Procur. Reg.

accuratam alioquin diligentiam multa fugerunt ſcitu digniſſima, omnibúſque fori interni iudicibus apprimè neceſſaria, quæ hîc pertractata inuenies ea perſpicuitate, quam Compendij anguſtiæ patiuntur, additis vbique præcipuarum rationum momentis, ne quid temerè dici, aut gratis affirmari videatur. Denique ne quid ad perfectionem Operis deſiderari poſſet, meram tertij Tomi (qui eſt *De Cenſuris* ſingillatim) medullam delibaui, & in vnum corpus compegi. Hoc igitur quidquid eſt opellæ, mi Lector, boni conſule, & fruere. Vale.

SERIES

SERIES TITVLORVM, SEV INDEX SVMMARIVS huius Operis.

A.

B.

Cuius

An

Iuramentum

L.

Conditiones

Ligamen

R.

T.

COMPENDIVM OPERVM OMNIVM D. MARTINI BONACINÆ, MEDIOLANENSIS S. THEOLOGIÆ I. V. D. &c.

QVÆ TRIBVS TOMIS De Morali Theologia continentur.

A

ABORTVS.

Abortum procurantes.

1. SIXTVS V. in constit. 87. quæ incipit, *Effrænatam*, pœnam excommunicationis infert iis, qui abortum fœtus animati, vel etiam inanimati, scienter procurant, aut consilio, fauore, auxilio, potione, &c. ad illum cooperantur. Sed Gregorius XIV. sustulit reseruationem, & excommunicationem quoad fœtum non animatum. *disput.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 10. *tom.* 3. Quapropter abortus fœtus inanimati hoc tempore sub excom-

 munica

municationem non cadit.*p.*164.*n.*2.nisi Mediolani,& in quibusdam aliis diœcesibus.*n.*3.*tom.*3.

2. Hæc excommunicatio non incurritur,nisi abortus fœtus animati re ipsa sequutus fuerit:quia Sixtus V. in sua Bulla effectum requirit, *num.*6.

3. Ignorantia etiam vincibilis, crassa, & supina iuris vel facti,modò non sit cum ingenti temeritate coniuncta, ab hac censura excusat. *n.*10.*tom.*3.

4. Qui poculum sterilitatis viro, vel fœminæ ante conceptionem fœtus propinat, hanc excommunicationem non incurrit. Idem dicendum de viro,qui in actu coniugali se retrahit à seminis emissione intra vas, vt generationem impediat: aliud enim est procurare abortum, aliud impedire conceptionem. *ibid n.*14.*tom.*3.

5. Præter excommunicationem, Sixtus V. clericos huius delicti reos mulctat amissione priuilegiorum clericalium, dignitatum, beneficiorum, & inhabilitate ad ea suscipienda, prætereà illos brachio sæculari tradendos decernit, quæ pœna non est à Gregorio XV. reuocata. *ibid.*

6. Ab hac censura potest absoluere quilibet, qui facultatem habeat absoluendi ab omnibus censuris, & excõmunicationibus Episcopo reseruatis. *ibid.n.*15.*tom.*3.

Absolutio à censuris.

1. IN cap. *absolutionis, de his, quæ vi, metúsve causa fiunt, in* 6. fertur excommunicatio contra eos, qui absolutionem vel reuocationem alicuius censuræ per vim aut metum extorquent; modò tamen metus sit grauis, & cadens in constantem virum; ius enim loquitur de illo metu, qui facit inuoluntariũ, & absolutionem irritam reddit, *disp.*2.*quæst.*2.*punct.*15.*pag.*166. *tom.*3.

2. Hinc sequitur eum,qui absolutionem excõmunicationis per vim,aut metum extorsit,duplici censura obstrictum manere; priore scilicet,qua iam erat obstrictus; & posteriore,quam contraxit extorquendo absolutionem prioris.*ibid p.*167.*n* 8.

3. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Absolutus in censuram reincidens.

4. In cap. *eos qui,de sentent. excomm.* habetur absolutum à censura in articulo mortis, aut propter impedimentum ab eo à quo alioquin absolui non poterat, in eandem censuram reincidere ipso iure,si sublato mortis periculo,vel impedimento, contemnat præsentare se illi à quo extra mortis periculum, aut legi-

gitimum

gitimum impedimentum erat absoluendus.*disp.2.quæst 3 punct.* *23.pa.229.num.1.tom.3.*

5. Item absolutus à Papa, vel eius Legato, cum hoc onere, vt præsentet se Ordinario, vel alteri, ad pœnitentiam ab ipso suscipiendam, & vt satisfaciat parti læsæ, si hoc non impleat, cùm primùm commodè poterit, in eandem censuram reincidit.*ibid* Potest autẽ hic per procuratorem se præsentare Episcopo, vel alteri, nisi ei mandatum sit, vt personaliter compareat.*ibid.n.7.tom.3.*

6. Qui ab Episcopo, vel eius vicario absolutionem excommunicationis ipsi reseruatæ obtinuit sub conditione, & onere satisfaciendi parti læsæ, non reincidit in eandem excommunicationem, etiamsi data opportunitate nolit satisfacere; quia cùm versemur in materia pœnali, non est facienda extensio vltra sensum verborum. Summus autem Pontifex in præcitato cap. onus reincidendi imponit iis tantùm, qui à Sede Apostolica fuerint absoluti.*ibid.num.9.tom.3.*

Absolutio à censuris Bullæ Cœnæ.

1. SOlus Summus Pontifex auctoritate ordinaria potest ab excommunicationibus in hac Bulla contentis, vel per se, vel per alium absoluere: sunt enim Summo Pontif reseruatæ. Neque potest Episcopus in sua diœcesi à casibus Bullę etiam occultis hoc tempore absoluere: quia decretum Concil. Trid. quoad hoc est per Bullam reuocatum. Nec ipsi quidem Legato à latere conceditur ius ab his censuris absoluendi: quia eius facultas non se porrigit ad ea, quæ excipiuntur, & soli Summo Pontifici reseruantur. Probabile tamen est, Inquisitores posse in delictis occultis absoluere in foro conscientiæ ab excommunicatione ob hæresim; præuia tamen hæresis abiuratione, seu promissione non relabendi: sic enim constitutione Clem. VIII. concessum est. Et possunt hanc facultatem alteri delegare, quia est ordinaria, vtpote quæ illis ex officio competit, nisi extet aliqua peculiaris prohibitio Summi Pontificis, aut nisi aliud sit vsu receptum.*disp.* *1.quæst.22.punct.2.pag.143.tom 3.*

2. Ille potest à censuris Bullæ absoluere, qui priuilegium & facultatem ab illis absoluendi à Summo Pontif. obtinuit: legislator enim potest legem suam soluere, & facultatem in ea dispensandi alteri delegare. Debet autem hoc priuilegium ea forma concedi, vt contineat clausulã derogatoriam Bullæ, seu expressam, & indiuidualem casuum huius Bullæ mentionem: priuilegium enim, seu facultas absoluendi ab omnibus censuris in genere non sufficit, cùm eiusmodi priuilegia in Bulla reuocentur Porrò hoc priuilegium absoluendi ab omnibus casibus etiam in

Bulla Cœnæ contentis non videtur extendendum ad excommunicationem ob hæresim, quæ Summo Pontif. specialiter reseruatur. *ibid. pag.* 144. *tom.* 3.

3. Quilibet Sacerdos etiam censuris irretitus, aut degradatus potest in articulo mortis absolutionem ab excõmunicationibus Bullæ impendere: tum quia hic casus in Bulla excipitur: tum quia in articulo mortis cessat omnis reseruatio. Idem dicendum de proximo mortis periculo, quod imminet, vel ob futurum cõflictum, vel ob incendium, vel ob Iudicis sententiam, vel ob partum proximum, quando mulier vel nunquam peperit, vel cum vitæ discrimine peperit, vel ob periculosam nauigationem, &c. Tamen damnati ad triremes in his non numerãtur, quia nõ dicuntur in proximo mortis periculo versari, nisi grauis tempestas ingruat. Hanc autem facultatem absoluendi in articulo mortis, posset quidem Summus Pontif. si vellet, simplicibus sacerdotibus adimere, cùm sit delegata, sed grauiter peccaret. *ibid. tom.* 3.

4. Sacerdotes qui non sunt Episcopi, immò ipsi Episcopi (vt probabilior fert sententia) etiamsi alioquin priuilegium haberent absoluendi ab excommunicationibus Bullæ, non possunt hoc tempore ab illis absoluere eos, qui detinentur impedimento, quo minus Romam ad Summum Pontif. adire possint: quia in Bulla reuocantur omnes facultates, & indulta concessa, vel concedenda in genere, vel in specię, & conceditur tantummodo facultas absoluendi in articulo mortis; ergo nemini licet absoluere à casibus Bullæ eum, qui laborat tantùm legitimo impedimento. Probabilis tamen est sententia asserens Episcopum aut eius Vicarium posse absoluere habentem legitimum impedimentum, vrgente graui necessitate celebrandi, seu communicandi; seruata tamen magna circumspectione, & iniuncto onere pœnitenti præsentandi se Summo Pontifici cùm primùm poterit. *ibid. pag.* 145. 146. *num.* 3.

5. Qui in articulo mortis, aut tempore necessitatis, aut legitimi impedimenti absoluitur ab excommunicatione bullę ab alio quàm à Roman. Pontifice, tenetur iurare se accessurum ad Summum Pontif. seu ad eum ad quem extra talem casum pertinet absolutio, sèque eius mandatis pariturum. Si autem sublato mortis periculo, & cessante impedimento, Papam seu alium superiorem à quo possit absolui non adeat, in excommunicationẽ reincidit: si verò obligatur ad restitutionem pecuniariam, tenetur dare cautionem pignoratitiam vel fideiussoriam cõfessario illam exigenti. *ibid. pag.* 146. *tom.* 3.

6. Absoluendus ab excommunicatione contracta ob delictum in Bulla prohibitum, verum propositum habere debet similia

milia in posterum non committendi. Qui autem statuta, ordinationes, vel decreta contra libertatem Ecclesiasticam fecit, non solùm propositum habere debet similia non commitendi, verùm etiam prædictas ordinationes, seu decreta debet reuocare, & de archiuiis, seu capitularibus locis, aut libris in quibus annotata reperiuntur, delere, & Summum Pontif. de hac reuocatione certiorem facere, alioqui absolutio non valet. *ibid. punct. 4. pag.* 148. 149. *tom.* 3.

7. Quilibet absoluere præsumens ab excommunicationibus Bullæ sine debita facultate, excommunicationem 21. incurrit, nec ab ea eximuntur Episcopi, aliiíve Prælati; ille autem dicitur præsumere, qui absoluit sciens se non posse absoluere: quare ab hac censura excusantur, qui ex inaduertentia, obliuione, ignorantia etiam crassa, & supina (quæ tamen à peccato non excusat) denique ex metu graui absolutionem impendunt, hi quippe non censentur præsumere. Qui tamen absoluere præsumeret à peccatis, non autem ab excommunicationibus Bullæ, peccaret ille quidem grauissimè; non tamen incurreret excommunicationem, quia videtur solùm lata contra præsumentes absoluere à censuris. Porrò hæc excommunicatio, quam contrahit præsumens absoluere à censuris Bullæ, non est Summo Pontifici reseruata; quia ponitur in Bulla post reseruationem factam in præcedenti §. ergo illa reseruatio non extenditur ad hunc casum subsequentem, de cuius reseruatione in Bulla nulla fit mention. *ibid punct.* 3. *pag.* 146. 147. *tom.* 3.

Acedia.

1. Acedia est tristitia, seu tædium rerum spiritualium, vt si quem tædeat pœnitentiam agere, ex quadam pœnitentiæ nausea, aut si conciones, orationem, &c. fastidiat, ob difficultatem adiunctam; ex illo autem tædio nascitur incuria actionum piarum, & salutarium. *tom.* 2. *pag.* 174 *num.* 1.

2. Acedia est peccatum, ex suo genere, mortale, oppositum charitati, & vitium *capitale* nuncupatur. Tamen ob leuitatem materiæ, & indeliberationem, fieri potest veniale. Dicitur autem *capitale*, quia ex illo tanquam capite oritur odium rerum spiritualium, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, & euagatio mentis. *ibid. num.* 2. 3. *&* 5.

3. Non omnis acedia directè opponitur charitati: nam si quis tristetur de ieiunio ex affectu gulæ, videtur directè peccare contra temperantiam, &c. peccata enim dicuntur illi virtuti opponi, cuius perfectione priuant. *ibid. num.* 4.

Adiuratio.

1. ADiuratio eſt conteſtatio rei ſacræ, cuius reuerentia intendimus alterum promouere ad aliquid præſtandum. Eſtque duplex. *deprecatiua*, quæ fit deprecando, & *imperatiua*, quæ fit præcipiendo, & timorem incutiendo per conteſtationem rerum ſacrarum, & ea vtimur erga ſubditos. *tom. 1. pag. 130. n. 1.*

2. Dæmones non adiurantur adiuratione deprecatiua, quia hæc fieri nequit ſine ſubiectione, & ſocietate, quæ cum dæmone infenſiſſimo humani generis hoſte prorſus eſt illicita; ſed adiurantur adiuratione imperatiua: deprecatiua autem vtimur erga Deum, vel Sanctos, vel homines. *ibid. n. 2.*

3. Sola rationalis creatura congruenter adiurari poteſt: quia ſola poteſt reuerentiâ rerùm ſacrarum, & amore vel timore Dei compelli ad aliquid agendum. Irrationales autem creaturas adiurare directo ſermone ad ipſas, ex ſuo genere eſt peccatum mortale propter irreuerentiam, quæ committitur contra exorciſmos Eccleſiæ, qui vanè adhibentur; Tamen, vt plurimum, eſt tantùm peccatum veniale, ratione bonæ fidei, & leuitatis materiæ. *ibid. num. 3. & 4.*

4. Non licet adiurare dæmones, vt opem ferant ad fugandas grandines, & alia id genus: quia non licet beneficium à dæmone expectare, & cum eo ſocietatem habere. *ibid. num. 5.*

5. Qui adiuratur, non obligatur præſtare id, quod ab eo petitur, niſi ſit inferior, & imperatiuè adiuretur à ſuperiore. *ibid. n. 6.*

6. Facultas adiurandi dæmones, eóſque expellendi ſolis competit clericis habentibus ordinem exorciſtarum, quoties adiuratio fit iuxta publicam formam ab Eccleſia præſcriptam, & iuxta ritum exorciſmorum. Alia tamen ratione aliquando licet vnicuique dæmonem adiurare, vt dum quis tentatione vexatur; poteſt enim ei præcipere per Deum, & Sanctos, vt recedat. *ibid. num. 7.*

7. A dæmone humanum corpus obſidente, ea ſolùm peti poſſunt, quæ ſpectant ad aliorum vtilitatem, vel ad ipſum expellendum; hæc enim non dicitur ſocietas cum dæmone, ſed potius receſſus ab ipſo, vt fugetur, & hoſtiliter tractetur. Tamen qui ex leuitate, aut curioſitate aliquid imperatiuè, & non deprecatiuè petit à dæmone humanum corpus obſidente, non peccat mortaliter, modò non adhibeantur longi ſermones, & nugatorij, neque id fiat cauſa addiſcendi aliquid à dæmone, neque ſit periculum detegendi occultum alicuius peccatum, neque certa fides illi præſtetur. *ibid. num. 8. & 9.*

8. Adiuratio differt à iuramento, quòd in iuramento adducitur

citur Deus in testem; in adiuratione verò adducitur Deus, seu res sacra, vt eius amore, vel timore res petita obtineatur. *tom. 2. pag.231.n.11.*

9. In adiuratione, defectu iudicij, committitur culpa venialis, quoties sine debita reuerentia, & necessitate adiuratur Deus, aut Sancti: defectu iustitiæ committitur peccatum, quando Deus adiuratur ad rem illicitam, & hoc peccatum est graue, aut leue pro qualitate rei obtinendæ: defectu veritatis committi potest peccatū idololatriæ, quando falsus Deus adiuratur, vt Iupiter, Mars, &c. nam falso Deo tribuitur honor veri Dei. *ibid.n.12.*

10. Si adiurans dæmonem adhibeat rutam, stercus caprinum, vel similia, aut flagellis, vel sputis, & alapis afficiat obsessum à dæmone, in ipsius dæmonis contemptum, non peccat per se loquendo. Sin hæc adhibeat, quasi vim naturalem habeant ad fugandos dæmones, superstitionis peccatum committit. *ibid.n.13.*

11. Adiurans peccat conniuendo dæmoni rem malam petenti in damnum alterius: quia cooperatur actioni iniquæ. At si petitio dæmonis non est iniqua, potest ei conniueri; quia hæc non est societas cum dæmone, sed est medium, quo faciliùs expellatur. *ibid.n.14.*

12. Aiuratori licet petere signum, quo dæmon iudicet se egredi è corpore, & non rediturum: quia in sacerdotali Romano docetur adiurator hoc signum petere. *ibid.n.15.*

13. Vno dæmone expulso, vt plurimùm omnes exeunt; tum quia exorcismi sunt omnibus dæmonibus æquè infesti; tum quia solent habere superiorem, quo expulso, cæteri exeunt. Per quamlibet autem corporis partem dæmon potest ingredi, & egredi; quia est spiritus, atque adeo quantitate caret, vt plurimum tamē per os ingreditur, & egreditur. Cæterùm demon non ita obsidet corpus, vt semper vexet, vel semper in corpore resideat. Ex cruciatu autem, & afflictione corporis, interdum anima patitur detrimentum; nunquam tamen cogitur. *ibid.n.16. & seq.*

ADORATIO.

Adoratio quid, & quotuplex?

1. ADoratio est exhibitio reuerentiæ propter excellentiam illius cui exhibetur. Seu, Adoratio est actus, quo vnus alteri se submittit, seu alterum honorat in recognitionem ipsius excellentiæ. Multiplex est adoratio; alia enim est *interna*, quæ fit per submissionem animi; alia est *externa*, quæ fit per actum externum. Rursus alia est *latria*, quæ est supremus cultus proprius Dei: alia *dulia*, quæ exhibetur creaturis propter ipsarum

excellentiam; & alia *hyperduliæ*, quæ debetur B. Virgini ob maiorem eius excellentiam. Denique alia est *absoluta*, quæ conuenit rei intellectuali per se honorabili, & adorabili; alia *respectiua*, quę conuenit rebus ratione carentibus, quæ non propter se, sed propter alium honorantur, cuiusmodi sunt imagines. *tom.* 2. *pag.* 142. *n.* 1. *& seq.*

2. Sancti in cœlis degentes, qui nondum in Sanctorum numerum cooptati sunt, non possunt publicè adorari; cultu tamen priuato possunt; quare illorum imagines pingere, & domi habere licet, non tamen in templo, aut altari reponere. Item licet in natali illorum die abstinere ab operibus seruilibus, & spiritualibus operam dare; non tamen potest Episcopus diem festum in illorum honorem instituere, nisi antiqua traditione, & vniuersali Ecclesiæ consensu sancti habeantur. *tom.* 2. *p.* 143. *n.* 2.

3. Christus homo, id est, subsistens in natura diuina, & humana, adorandus est adoratione latriæ, qua Sanctissima Trinitas, & singulæ eius personæ adorantur: est enim verus Deus, & æqualis Patri, neque per assumptionem carnis desinit esse Deus, cùm natura humana vnita sit Verbo. Quapropter anima Christi, & ipsius corpus in sepulchro adorandum erat cultu latriæ, quia anima, & corpus adhuc vnita erant Verbo. Non tamen colimus adoratione latriæ naturam humanam per se, sed concomitanter, quatenus est vnita personæ diuinæ; in se autem spectata, præcisâ diuini. Verbi personâ adoranda est Christi humanitas cultu hyperduliæ; at in praxi Christū adoramus adoratione latriæ, quæ est perfectissima adoratio, & debetur Christo ratione excellētię increatę qua præditus est. *to.* 2. *p.* 144. *n.* 5. *& seq.*

4. Illa quæ Christum tetigerunt, per ordinem ad Christum quem repræsentant, adorantur cultu latriæ: at præcisè, & in se spectata nullam adorationem admittunt. Eucharistiæ sacramentum, vt pote Christum verè, & realiter continens, adorandum est adoratione latriæ. Item caro, & sanguis quæ miraculosè aliquando in SS. Eucharistiæ Sacramento apparent, cultu latriæ adorari possunt; vel enim sunt caro, & sanguis Christi, vel illa saltem repræsentant. *ibid.* *n.* 7. *&* 8.

5. Crux in qua Christus pependit, duplici titulo latriæ adorari potest: primò, ratione contactus; secundò ratione repræsentationis; aliæ verò cruces adorandæ sunt quatenus Christum crucifixum repræsentant. Quamuis autem Christi contactus sit causa sufficiens adorationis: aliquando tamen non expedit, neque decet, omnia quæ Christum tetigerunt adorari: quare neque asina, quæ Christum vexit, est adoranda; neque manus illa impia quæ Christum alapa percussit, cùm sit potiùs execranda:

cætera

cætera verò Instrumenta, quæ Christum tetigerunt, adoranda sunt adoratione latriæ respectiua, propter Christum quem tetigerunt. *tom.2.p.145.n.6. & 7.*

6. Sacra Iesv, & Mariæ nomina adoranda sunt adoratione respectiua, propter eum quem repræsentant, & ad quem diriguntur: quia licèt res inanimatæ non sint adorandæ secundùm se, cum non habeant excellentiam dignam adoratione; tamen si spectentur, vt subrogatæ in locum rerum adorandarum possunt adorari, sicut adoratur exemplar cùm prototypo. *ibid.n.9.* Eodem modo imagines adoramus *p.144.num.3.* Reliquiæ autem Sanctorum eodem cultu adorari possunt, qui tribuitur personis quarum sunt reliquiæ. *p.146.n.4.* Vide tit. *Imago, Reliquia.*

Adulterium.

1. ADulterium nihil est aliud quàm accessus ad alienum torum, seu violatio alieni tori. Est autem grauissimum peccatum; quia violat charitatem, & iustitiam. Neque desinit esse adulterium etiamsi coniux consentiat, & iuri suo cedat; adhuc enim violatur obligatio vinculi matrimonij. quod est indissolubile. *tom.1.p.325.n.1.2. & 3.*

2. Adulterium multò grauius peccatum est, quando vterque qui copulam habet, est matrimonio iunctus; tunc enim duplex torus violatur, & duobus fit iniuria, consequenter hæc circumstantia est in confessione exprimenda. *ibid.n.5.*

3. Pœnæ adulterij duæ potissimùm recensentur. 1. vt vxor adultera amittat dotem, ab Ecclesiastico iudice marito adiudicandam, vt fieri possit diuortium ab adultero. *ibid.n.6.*

4. Copula Christiani cum fœmina infideli coniugata est adulterium; cum soluta verò est simplex fornicatio, si alter est etiam solutus. *ibid.n.7.*

5. Adulter qui filium ex adulterio susceptum, certò credit esse suum, tenetur in solidum cum matre, ad restitutionẽ damnorum, quæ patitur verus maritus, & filij legitimi, vel hæredes; propterea tenetur ad restitutionem alimentorum, & sumptuum, quos fecit maritus adulteræ in educãda prole spuria saltem post tertiũ natiuitatis annum; quia pater tenetur alere suam prolem donec sibi alimenta procurare possit: si tamen dubitet an sua sit proles ex adulterio suscepta, non tenetur ad restitutionem, quia melior est conditio possidentis suam libertatem. *ibid.n. 8.*

6. Quando duo carnaliter cognouerunt mulierem solutam ex qua suscepta est proles, sed dubitatur cuiusnam sit, vterque tenetur ad restitutionem. Idem dicendum quando duo cognouerunt coniugatam, quæ absente viro concepit; altero autem

nolente, tenetur alter in solidum satisfacere. *ibid. num.* 10.

7. Adulter tenetur ad restitutionem alimentorum; quæ suppeditata fuerunt ab hospitali domo in alenda prole spuria, modò non laboret egestate; quia domus hospitalis instituta est ad alendos pauperes tantùm. Si autem filius ex adulterio susceptus relictus est inter filios legitimos mariti adulteræ, præter alimenta, tenetur etiam occurrere damno hæreditatis, quæ filiis legitimis adimitur, vel damno dotis, quam pater putatiuus tradit puellæ spuriæ, ratus eam esse suam. *ibid. n.* 11. *&* 13. Idem dicendum de illo, aut de illa, quæ partum supposuit cum præiudicio legitimorum hæredum. *num.* 14.

8. Ob adulterium præcisè nulla debetur restitutio; quia ex se non est iniuria pecuniâ æstimabilis: tenetur tamen adulter marito adulteræ petenti, aliquam satisfactionem exhibere, puta per veniæ petitionem, &c. *ibid. num.* 15.

9. Adultera, quæ est honestæ conditionis, & passim pro tali habetur, non tenetur manifestare adulterium cum periculo vitæ, vel famæ, vt impediat quominus filij legitimi damnum in hæreditate patiantur, quamuis ampla hæreditas sit inter ipsos, & spurium diuidenda, etiamsi credat fore, vt manifestatione adulterij obuiam iretur damno: quia vita, & fama sunt superioris ordinis bona, quæ non sunt exponenda pro conseruanda filiis hæreditate, quæ est ordinis inferioris. Debet tamen conari pro viribus damnum illud hæredibus compensare, vel filium adulterum inducere ad capessendam religionem, quæ non sit capax hæreditatis. *tom.* 1. *pag.* 326. *num.* 17.

10. Filius debet credere matri asserenti ipsum esse spurium, nec potest se immiscere hæreditati filiorum legitimorum, quando mater ita probat, vt filius conuincatur; quando verò filius non conuincitur, non tenetur credere matri etiam iuranti; quia melior est conditio possidentis bona fide. Non tenetur item filius abdicare se hæreditate, quam bona fide possedit tanto tempore, quanto opus est ad præscriptionem; etiam si postea conuincatur, & certò credat se esse spurium. Quare Confessarius debet vti magna cautione, ne vltra modum vrgeat adulterã in articulo mortis ad suum adulterium detegendum; neque tutum est post mortem adulteræ detegi adulterium, ne ipse Confessarius detegẽs, aut proles adulterina occidatur. *ibid. n.* 21. *& seq.*

11. Causa adulterij, quando agitur de separatione quoad torum, est fori Ecclesiastici, quia est causa spiritualis; quando verò agitur de pœnis adultero irrogandis, videtur esse mixti fori. *ibid. num.* 24.

Aduocatus

Aduocatus.

1. POtest quilibet aduocati officium exercere, modò sit idoneus, & à iure non repellatur; quia actus patrocinandi liber est. *tom.* 1. *pag.* 333. *n.* 1.

2. Aduocatus tenetur gratis patrocinio suo defendere inopem extrema, aut etiam graui necessitate oppressum, si nullus alius prestò sit. *ibid num.* 2.

3. Si ob culpabilem Aduocati negligentiam, vel inscitiam cliens causa cadat, Aduocatus peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem damni. Idem dicendum de Aduocato, qui parti contrariæ secreta causæ manifestat, vnde fit, vt cliens litẽ perdat, quam alioquin vincere iure potuisset. *ibid. pag.* 334. *n.* 3. *& seq.*

4. Aduocatus, qui causam iniustam suscipit defendendam, tenetur ad restitutionem omnium damnorum, quæ iniusto patrocinio parti contrariæ intulit. *ibid n.* 4.

5. Quando vtraque pars est probabilis, integrum est Aduocato tueri causam actoris, aut rei: etiamsi altera pars, quam impugnat, probabilior videatur. *ibid. n.* 8.

6. Aduocatus, vel procurator accipere potest stipendium, à lege, seu consuetudine, seu iudicio prudentis viri taxatum; immò etiam maius, si liberaliter detur: non licet tamen pacisci de quota litis, vt de medietate, &c. Sed nihil vetat quominus paciscatur de pretio, siue causa obtineatur, siue non; nulla quippe fraus subest. Immò potest Aduocatus integrũ stipendium sibi promissum, tuta conscientia accipere, etiamsi cliens inchoatam litem prosequi nolit. *ibid. num.* 9. *& seq.*

7. Potest Aduocatus (modò sine damno eorum, quorum suscepit patrocinium fieri possit) alium Aduocatum idoneum, sibi substituere, assignata illi dimidia, vel tertia stipendij parte; reliqua sibi retenta. *ibid. pag.* 335. *num.* 12.

8. Aduocatus, seu procurator, cui notarius acta gratis cõfecit non in gratiam ipsius aduocati, aut procuratoris, sed quia ita visum est in honorẽ Dei, vel ob aliam causam, non potest petere à cliente salarium notario debitum, nec sibi retinere. *ibid. n.* 13.

Agnus Dei

1. GRegorius III. in constitutione, quæ incipit, *Omni certè studio*, excommunicationem infert iis, qui pingunt, vel inficiunt Agnos Dei à Summo Pontifice benedictos, vel qui retinent sic infectos, & venales proponunt. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct* 29. *pag.* 176. *tom.* 3.

2. Probabile est huiusmodi agnos Dei etiam pictos, & deauratos

ratos abſque licentia Summi Pontificis retineri poſſe, modò non retineantur ad vendẽdum. Pictos autẽ, vel deauratos cum licentia, etiã vendi poſſe, modò ſolius ceræ, deaurationis, & materiæ, non verò benedictionis ratio habeatur. *ibid. n.4. pag.177. tom.3.*

3. Iſta conſtitutio Romæ vſu recepta eſt, & quibuſdam aliis in locis, vt Mediolani; in aliis autem locis ſpectanda eſt conſuetudo. *ibid. n.6.*

4. Agni Dei effigies in cera exprimi ſolita, coli, & adorari poteſt: eſt enim benedicta, & conſecrata, ſimúlque cum Deo, cuius eſt imago, apprehendi poteſt. *tom.2. pag.147. num.11.* Vide tit. *Adoratio.*

Appellatio, Appellans.

1. APpellatio eſt à minori iudice ad maiorem prouocatio. Prohibetur autem appellatio ab ordinationibus Summi Pontif. ob iniuriam, quæ per huiuſmodi appellationem Sedi Apoſtolicæ irrogatur: cum enim appellatio fiat à minori iudice ad maiorem, qui appellat ab ordinationibus Papæ ad futurum Concilium, videtur inducere ſchiſma, & rebellionem in Eccleſiam. *diſp.1. quæſt.3. punct.1. pag.15. tom.3.*

Appellantes ab ordinationibus Papæ quas pœnas incurrant.

2. Omnes & ſinguli cuiuſcumque gradus, & conditionis ſint, appellantes ab ordinationibus ſeu mandatis Papæ etiam iniuſtis ad futurum Concilium generale, aut fauorem vel auxilium illis præſtantes ligantur vinculo excommunicationis 2. Bullæ Cœnæ. Vniuerſitates autem, Capitula, vel Collegia ligantur interdicto, cùm excommunicari non poſſint. Si tamen Epiſcopus ſit vnus ex Canonicis, & concurrat cum Capitulo ad appellandum, non eſt interdictus: quia licèt interdicto Capitulo Canonici cenſeantur interdicti; tamen Epiſcopus & alij maiores Prælati non ligantur interdicto, niſi ſpecialiter exprimantur. Sin Epiſcopus concurrat ad appellationem non tanquam vnus de Capitulo, ſed vt ſingularis perſona, ligatur excommunicatione. *ibid. punct.2. n.1.11.12. pag.17. tom.3.*

3. Conſulentes, aut approbantes appellationem, non incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ, quia nõ exprimuntur, ligantur tamen excommunicatione Papæ reſeruata à Iulio II. & Pio II. quamquam illius abſolutio conferri poteſt virtute priuilegiorum, virtute quorum non licet abſoluere à caſibus Bullæ. *ibid. num.9 pag.16. tom.3.*

Assassini.

1. ASsassini iure antiquo dicebantur quidam homines Syri infideles, qui suorum dominorum iussu, seu aliorum à quibus pretio conducebantur, Christianos occidebant: Nunc autem assassini dicuntur *publici latrones viarum*, qui ad prædandum homines occidunt; vel qui pretio conducti aliquem occidunt, vel occidendum curant. *disp.2.quæst.2.punct.23.pag* 130.*tom*.3.

2. In cap. *pro humani, de homicidio in* 6. habetur excommunicatio contra mandantes aliquem occidi per Assassinos, aut receptantes, defendentes, aut occultantes huiusmodi Assassinos. *ibid.* Hic autem sermo est de Assassinis primi generis; quare hæc excommunicatio hoc tempore non est in vsu. *ibid.*

3. Christianus per Assassinos occidens infidelem, aut hæreticum, huius canonis excommunicationem non incurrit: quia hæc excommunicatio lata est in gratiam Christianorum, & fidelium: æquum autem non est, vt qui Ecclesiam impugnant, Ecclesiæ armis protegantur. *ibi.num.6.&* 7.*pag.*181.*tom*.3.

Assecuratio.

1. ASsecuratio est contractus, quo quis ob pretium, vel aliud interesse, vel gratis suscipit in se periculum rei alienæ, obligando se ad illius compensationem, si perierit, ita vt teneatur ad compensationem totius, si tota res perierit, vel partis, si pars tantummodo perierit. Hic autem contractus reducitur ad contractum innominatum, *do vt facias*, vel *facio vt des*, vel ad contractum emptionis, & venditionis. *tom.* 2. *pag.*590.*n.* 1.

2. Assecurationis contractus non est vsurarius, sed licitus, modò iustum intercedat pretium pro ratione periculi, & adsint hæ quinque conditiones. 1. vt sit æqualitas inter pretium datum assecuranti, & obligationem quam in se suscipit. 2. vt qui petit assecuratorem, non cogat alterum ad contractum assecurationis secum ineundum, alioquin imponeret obligationem pretio æstimabilem, ad quam assecurator non tenetur. 3. vt assecurator ab eo, qui petit assecurationem, admoneatur de veris periculis, quibus subiacet res assecuranda. 4. vt res, de qua contractus assecurationis initur, existat; quare si assecuretur plus mercium quàm re ipsa naui sit impositum, assecuratio non est valida. 5. vt res assecuranda sit periculo exposita, alioquin si assecurator sciat ante contractum rem, exempli gratia, peruenisse ad portum, vel ad terminum quò erat deferenda, nihil potest accipere. *ibid. n.2.&* 3. Item qui sciens nauim periisse, petit assecurationem, inualidè contrahit. *num.* 3.

3. Non eſt validus contractus aſſecurationis, quo quis aliquid aſſecurat fingens ſe bona habere, quibus ſatisfaciat re pereunte, cum reuera non habeat, nec breui ſperet ſe habiturum; quia dolus dat cauſam huic contractui: propterea aſſecurator tenetur ad reſtitutionem damnorum inde prouenientium, & totius mercedis acceptæ pro aſſecuratione. At ſi habet aliqua bona, quibus poſſit, re pereunte, in partem ſatisfacere; poteſt eam mercedis partem retinere, quæ reſpondet bonis quibus ſatisfeciſſet, re pereunte. *tom.* 2. *pag.* 591. *num.* 4.

B.

BAPTISMVS.

Baptiſmus quid, & quotuplex.

1. BAPTISMI nomen, ſi vertatur è Græco, *ablutionem* ſonat, ſeu *immerſionem in aquam*; Baptiſmus enim alicubi fit, & fieri poteſt, per immerſionem, ad repræſentandam Chriſti ſepulturam. Dicitur autem *ablutio*, quia Baptiſmus ſordes peccatorum abluit. *tom.* 1. *pag.* 27.

2. Quanquam, ſi propriè loquamur, vnus ſit tantùm Baptiſmus, qui eſt ſacramentum; metaphoricè tamen loquẽdo triplex eſt Baptiſmus, *Flaminis*, *Fluminis*, & *Sanguinis*. Baptiſmus *Flaminis* eſt dolor perfectus de peccatis ob timorem; hic autem dolor vocatur Baptiſmus, eo quòd Baptiſmi defectum aliquando ſupplet. Baptiſmus *ſanguinis* eſt martyrium, quo peccata omnia delentur etiam ante Baptiſmi ſuſceptionem. Baptiſmus *fluminis* eſt verum ac propriè dictum ſacramentum, quod in aqua confertur. *ibid.*

3. Baptiſmus eſt ſacramentum, quod in externa corporis ablutione conſiſtit, ſub præſcripta verborum forma à Chriſto inſtituta ad regenerationem ſpiritualem, ſeu breuiùs. Baptiſmus eſt Sacramentum regenerationis in verbo. Fuit inſtitutus quando Chriſtus in Iordane batiptizatus fuit à Ioanne; tunc enim indicata fuit materia Baptiſmi, aqua ſcilicet, & forma, nempe inuocatio SS. Trinitatis. *ibid. pag.* 30 *n.* 1. *&* 2.

4. Ille dicitur habere Baptiſmum in voto, qui facit aliquid in quo continetur votum, ſeu propoſitum Baptiſmi ſuſcipiendi; vt contingit, quando is, qui non poteſt actu baptizari, elicit actum contritionis, ſeu amoris Dei ſuper omnia. Idem dicendum de martyrio, in quo Baptiſmi votum continetur. *ibid. pag.* 31. *n.* 2.

Baptiſmi

Baptismi necessitas.

5. Baptismus est necessarius necessitate medij, in re, vel saltem in voto. Quia illud est necessarium necessitate medij ad salutem, sine quo salus non potest obtineri; atqui sine Baptismo in re, vel in voto salus obtineri nequit, ergo. Est etiam necessarius necessitate præcepti: quia qui non assumit medium sibi necessarium ad salutem, peccat contra Dei præceptum. *ibid n.*3. *&* 4.

6. Præceptum Baptismi obligat adultos, vt cùm primùm cõmodè, & dignè possunt, Baptismum suscipiant, ne diu differant. Quare tenentur parentes curare, vt filij, & domestici quamprimum baptizentur; nam pueri infantes sine actuali susceptione Baptismi, aut sine martyrio non saluantur, si eos morte præoccupari contingat. *ibid n.*5. *&* 8.

7. Catechumenus quamuis sit in gratia constitutus per actum contritionis, tenetur tamen sub peccato mortali suscipere Batismum, oblata opportunitate. Quia quando datur opportunitas suscipiendi Baptismi, non tantum est necessarius in voto, sed etiam in re, iuxta illud Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit,* &c. *ibid. n.* 7.

8. Si detur casus, vt aliquis ex speciali priuilegio, in vtero matris iustificetur; nihilominus tenetur sic iustificatus suscipere Baptismum, si possit. Quaproter Apostoli, & beata Virgo, quãuis ante Baptismi institutionem acceperint gratiam, tamẽ post Euãgelij promulgationem tenebantur suscipere Baptismum, vt fierẽt capaces reliquorum Saramentorum, quorum ianua est Baptismus. *ibid n.*9.

9. Baptismi suscipiendi obligatio non statim incepit post prædicationem Baptismi; sed tantùm post Christi passionem, respectu eorum, quibus Baptismus fuerat promulgatus: quia in Christi morte cessauit lex vetus, & incepit noua. Generaliter autem, & quoad omnes, incepit post sufficientem Euangelij promulgationem factam per vniuersum orbem. *tom.* 1. *pag.* 32. *n.* 10. 11. *& seq.*

10. Post Christi passionem, ante vniuersalem Euangelij promulgationem iis, qui Baptismi legem ignorabant, potuit, & debuit adhiberi circumcisio, seu remedium legis naturæ; nullum enim aliud remedium potest assignari: quippe Baptismus, cùm non esset illis sufficienter promulgatus, nondum, illos obligabat. *ibid. n.*14.

11. Qui nunc existunt in partibus remotis quò nunquam Euangelium penetrauit, cum inuincibili ignorantia Baptismi saluari possunt, si naturæ legem seruauerint; nam credere par est

Deum

Deum naturæ legem ſeruantibus daturum lumen, & ſpeciale auxilium quo ad ipſum conuertantur. *ibid.n.*15.

Baptiſmi Materia.

12. Baptiſmi materia eſt duplex, *proxima, & remota.* Proxima, eſt aqua naturalis, & qui aliam adhibet, grauiter peccat, nec validè baptizat: Quocirca aqua roſacea, ſaliua, ſudor, aqua manans è vite, & alij liquores artificiales, à materia Baptiſmi excluduntur. Aqua autem maris, pluuiæ, balnei, etiamſi ex ſulfure, aut cinere defluat, item aqua quæ fluxit à niue, aut ſale, videtur naturalis, ac proinde idonea ad Baptiſmũ. Glacies verò niſi priùs liqueſiat, & diſſoluatur, non eſt materia apta, quia non poteſt abluere. *ibid.n.* 1. *& ſeq.*

13. Qui vtitur aqua naturali ita alterata, & mixta cum alio corpore, ſeu liquore, vt iam non ſit apta ad abluendum, non validè baptizat. Qui autem vtitur aqua naturali ita alterata, & fœda, vt adhuc ſimpliciter ſit aqua, abſque neceſſitate, grauiter quidem peccat contra reuerentiam ſacramenti; validè tamen baptizat. Porrò, ſecluſâ neceſſitate, non licèt quamlibet aquam puram, & naturalẽ adhibere; ſed illa eſt adhibenda quã Eccleſia præſcribit, nempe aqua ſacrorum fontiũ. *tom.*1.*p.*33.*n.*6. *& ſeq.*

14. In neceſſitate vti licet materia dubia, an ſit aqua naturalis; præſtat enim aliquem ſic baptizari quàm omnino non baptizari: at extra neceſſitatem non licet; quia periculum eſt, ne fiat Sacramentum irritum, & inualidum. Præter aquam autem, non eſt ignis ad Baptiſmum adhibendus. *ibid.n.*9. *& ſeq.*

15. Baptiſmi materia proxima eſt ablutio, quæ ſit contactus ſucceſſiuus quo aqua ſucceſſiuè contingat corpus: quia homo non poteſt dici ablutus, niſi per contactum aquæ ſucceſſiuum. Sufficit autem ea aquæ quantitas, qua pars aliqua corporis ablui poſſit: quare validus eſt Baptiſmus ſiue fiat per immerſionem, ſiue per infuſionem aquæ; vtraque enim eſt ablutio. Sacerdos tamen qui ex officio miniſtrat Sacramentum Baptiſmi Eccleſiæ ſuæ conſuetudinem ſeruare debet. *ibid.n.*13. *& ſeq.*

16. Ad Baptiſmum non ſufficit vna aut altera aquæ gutta, præſertim ſi per corpus non fluat; quia requiritur contactus ſucceſſiuus, & ea aquæ quantitas quæ ſufficiat ad partem corporis abluendam, ita vt homo verè dici poſſit ablutus. Neque ſufficit, vt aqua contingat veſtes, aut aliquid extra carnem, vt ſi quis corio vel vtre contectus immergatur; quia non poteſt dici propriè, ablutus. Secùs autem ſi baptizetur infans natus cum membrana, ſeu pelle poroſa, eáque inuolutus; poteſt enim aqua penetrare, & peruenire ad carnem infantis. Neque ſufficit vt aqua ſolos capillos

capillos attingat;neque enim capilli ſunt pars hominis;ſolius autem capitis ſufficit ablutio, quippe præcipua eſt hominis pars, qua abluta, dicitur homo ablutus. *tom.* 1. *pag.* 34. *n.* 19. *& ſeq.*

17. Si ſolus pes, aut digitus abluatur, non videtur validus Baptiſmus; quia per illius partis ablutionem non denominatur homo ſufficienter ablutus; quanquam in neceſſitate Baptiſmus in qualibet corporis parte eſt adminiſtrandus, etiam in ſolo digito; ſi tamen infans ſuperuixerit, erit ſub conditione baptizandus, ſi dubitetur, an pars aliqua fuerit ſufficienter abluta. *ibid. n.* 24.

18. Infans in vtero matris exiſtens baptizari nequit; conſequenter ſic baptizatus non poteſt in cœmeterio ſepeliri; quia non fuit ablutus, niſi fortè aqua ſic immitti poſſit, vt perueniat ad infantem, eiúſque carnem contingat. *ibid. num.* 25.

19. Validus eſt Baptiſmus, quando infans incipit mori, & deficiente aqua, qua poſſit ablui, proiicitur in flumen, aut puteũ prolatâ formâ Baptiſmi. Quamuis enim hoc non ſit faciendum, tamen ſi fiat, tenet Baptiſmus, nihil quippe deſideratur neceſſarium ad Baptiſmum. Denique per quamlibet ablutionem, qua verè dici poſſit corpus ablutum, modò verba ſint ſufficienter prolata, perficitur Baptiſmi ſacramentum. Quamuis enim adhiberi ſoleat trina merſio, aut ablutio; poſt primam tamen Baptiſmus ſuum ſortitur effectum, modò forma ſit ſufficienter prolata. Niſi miniſter habeat directam intentionẽ non cõficiendi ſacramentum ante trinam ablutionem: tunc enim non eſt validus Baptiſmus, niſi poſt tertiam ablutionem, defectu ſolius intentionis. *ibid. num.* 27. *& ſeq.*

Baptiſmi forma.

20. Hæc verba, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, conficiunt formã Baptiſmi, vt conſtat ex Matth. cap. 28. Exprimenda eſt autem perſona baptizanda; non autem eſt neceſſarium directè exprimere perſonam miniſtri: quippe Baptiſmus Græcorum (vbi perſona miniſtri baptizantis directè non exprimitur) eſt validus. *tom.* 1. *pag.* 35. *n.* 1. 2. *&* 3.

21. Exprimenda eſt actio, quæ exercetur circa baptizandum; quia in Sacramentis conſiſtentibus in vſu, exprimitur actio. Item exprimenda eſt vnitas diuinæ eſſentiæ; quamobrem qui diceret, *Ego te baptizo in nominibus Patris*, &c. inualidè baptizaret: imò ex nonnullorum ſententia, qui diceret, *Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filij*, &c. nihil conficeret, quia ſic non exprimeretur diuinæ eſſentiæ vnitas. Denique tres perſonæ SS. Trinitatis ſunt exprimendæ; neque ſufficit ad validitatem Baptiſmi hæc forma: *Ego te baptizo in nomine ſan-*

ctiſſimæ Trinitatis;quia requiritur explicita expreſſio trium perſonarum *ibid n.4. & ſeq.*

22. Obiic. cùm quæſitum eſſet à Nicolao I. quid agendum eſſet de iis,qui baptizati eſſent à pagano, ſeu in fideli : reſpondit Pontifex non eſſe rebaptizandos , ſi baptizati eſſent in nomine SS. Trinitatis,vel tantùm in nomine Chriſti.*Reſp.* Pontificem rectè reſpondiſſe non eſſe rebaptizandos, qui baptizati ſunt in nomine Trinitatis,expreſſis ſcilicet perſonis;aut tantùm in nomine Chriſti loco Filij,ſic dicendo,*Ego te baptizo in nomine Patris,& Chriſti,& Spiritus ſancti.*tom.1.pag.36.n.9.

23. Baptiſmus eſt inualidus , quando contingit ſubſtantialis mutatio in verbis;ſecus ſi mutatio ſit tantùm accidentalis.Grauiter tamen peccat,qui vtitur aliis verbis quàm conſuetis, quia in re graui Eccleſiæ ritum non ſeruat.*ibid. n.9.*

24. Probabilius eſt eũ inualidè baptizare,qui dicit,*Ego te baptizo in nomine Genitoris,& Geniti , & Spirati.* Quia Chriſtus videtur inſtituiſſe,vt Baptiſmus ſub his nominibus relatiuis,*Patris,Filij, & Spiritus ſancti*, conferatur. Hæc,inquam, ſententia eſt probabilior,& tutior in praxi,ne baptizandus periculo damnationis exponatur per mutationem formæ. *ibid. n. 12.*

25. Validus eſt Baptiſmus adminiſtratus vulgari lingua ; neque mortaliter peccat,qui ſic adminiſtrat.Immò expedit,vt quãdo miniſter non bene nouit exprimere verba Latino ſermone, exprimat vulgari , quia iuſtam habet cauſam ſic faciendi,neque facit contra ritum , aut conſuetudinem Eccleſiæ , cùm ſic vſus obtinuerit.*tom.1.pag.36. & 37. n.17.*

26. Si puer moriatur nondum finita forma Baptiſmi, inualidus eſt Baptiſmus,neque videtur puer in loco ſacro ſepeliendus; quia non eſt integer ſubſtantialis ſenſus formæ.*ibid. n. 18.*

27. Baptiſmus collatus in nomine B. Virginis, aut Sanctorũ, eſt inualidus, ſi baptizans intendat conferre Baptiſmum in virtute B.Virginis,aut Sanctorum Secùs ſi intendat tantùm baptizare per interceſſionem B. Virginis,aut Sanctorum; tunc enim ſenſus formæ ſubſtantialiter non mutatur.*ibid. n. 19.*

28. Nullus ſeipſum poteſt validè baptizare;quia ſicut nemo poteſt ſeipſum naturaliter generare , itã neque poteſt ſeipſum ſpiritualiter regenerare per Baptiſmum;neque ipſe Chriſtus à ſeipſo voluit baptizari : at hoc ſolùm Euchariſtiæ ſacramentum poteſt quis ſibi miniſtrare. Duo tamen poſſunt, vrgente neceſſitate,ſe inuicem baptizare.*ibid.n.20.*

29. Plures vnica aſperſione validè baptizari poſſunt,dicendo, *Ego vos baptizo*,&c.modò ſingulos aqua cõtingat:& tũc dicũtur eſſe plura Baptiſmata,quia diſtinctio numerica baptiſmatũ petitur

tur à ſubiecto, in quo recipitur Baptiſmus, & quamuis vnica proferatur forma, virtualiter tamen eſt multiplex. *ibid. n.* 21. & 22.

30. Quando duo concurrunt ad baptizandum vnum, & eundem, & alter abluit, alter verò formam profert, vt ſi quis baptizandus ſit, nec alius adſit præter duos homines, quorum alter ſit mancus, alter mutus: ſi mutus aſpergat infantem, & mancus proferat formam, non eſt validus baptiſmus: quia forma efficitur falſa: nam proferens verba dicit, *Ego te baptizo*, cùm reuerà ipſe non baptizet, nec abluat infantem. *ibid. n.* 23.

31 Quando plures ſimul baptizant infantem, ſi quilibet intendat baptizare independenter ab intentione alterius, validè baptizat, modò ſimul perficiat verba, alioquin ille tãtùm baptizat, qui prior perficit formam, & abſoluit verba. Si verò quilibet intendat baptizare dependenter ab intentione alterius, non baptizat validè. *ibid. n.* 25.

32. Baptiſmus collatus alicui, quem miniſter credebat eſſe maſculum cùm ſit fœmina, aut eſſe filium huius, cum ſit illius, nihilo ſeciùs eſt validus: quia licèt miniſter ſpeculatiuè erret, non tamen errat practicè, cùm dirigat intentionem ſuã in perſonam præſentem. At ſi habeat intentionẽ baptizandi tãtùm hunc, v.g. qui eſt filius Titij; ſi autem ſit alius, nolit baptizare, inualidus erit baptiſmus defectu intentionis: alioquin per errorem perſonæ baptiſmus nõ fit irritus. Porrò is, qui pro fœmina baptizatus eſt, accepitque nomen, quod fœminis imponi conſueuit, non eſt rebaptizandus, ſed ſolùm nomen commutandum in nomen viri, ſi poſtea in virili ætate promineant mẽbra virilia, quæ in infantia ita latebant, vt fœmina crederetur. *tom.* 1. *p.* 38. *n.* 26. & *ſeq.*

Baptiſmi Miniſter.

33. Miniſter Baptiſmi ex officio eſt Sacerdos, cui ſoli competit ſolemniter baptizare; vnde ſequitur eum, qui ſolemniter baptizat, cum non ſit Sacerdos, illicitè baptizare, cum ſibi alienum officium vſurpet. In neceſſitate autem quiuis habens vſum rationis, etiam infidelis, & ethnicus, modò intentionem habeat faciẽdi, quod facit Eccleſia, debitamque formam proferat, & materiã applicet, poteſt Baptiſmum miniſtrare. *ibid. p.* 38. *n.* 2. & *ſeq.*

34. Qui extra neceſſitatem baptizat, cùm non ſit Sacerdos, grauiter peccat; quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in re graui. Parochus item, aut alius Sacerdos baptizans ſolemniter infantem alterius parœciæ ſine neceſſitate, abſque licentia Epiſcopi, vel proprij Parochi, peccat; non tamen incurrit excommunicationem, vel irregularitatem; quia hæc pœna nuſpiam inuenitur expreſſa. *tom.* 1. *pag.* 39. *num.* 9. & 10.

35. In Baptiſmo tempore neceſſitatis adminiſtrando hic ordo ſeruandus eſt, vt præſente viro fœmina non baptizet, nec laicus præſente clerico, nec diaconus præſente Sacerdote, etiamſi Sacerdos vrbanitatis cauſa cedat; huius tamen ordinis peruerſio non eſt peccatum mor. niſi adſit Sacerdos, quo præſente, nemo poteſt ſine peccato mort. baptizare: niſi ignorantia aut neceſſitas (Sacerdote nolente baptizare) excuſet. *ibid. n.* 11.

36. In miniſtro Baptiſmi requiritur 1. intentio baptizandi, ſine qua nullus eſt Baptiſmus. 2. vt miniſter adhibeat debitam materiam, & formam, illámque ritè applicet. 3. vt ſolemniter baptizans ſit in gratia, alioquin grauiter peccat; qui verò vrgente neceſſitate baptizat ſine ſolemnitate, non peccat grauiter, tametſi peccati mort. ſibi ſit conſcius, aut excommunicatus. *ibid. n.* 12.

37. Cùm Baptiſmus imprimat characterem indelebiliter in anima inhærentem, non poteſt iterari, ſi moraliter conſtet ſemel ritè collatum fuiſſe: in dubio verò an validè collatus fuerit, iterùm conferendus eſt ſub conditione, quam non neceſſe eſt exprimi, ſed ſufficit mente retineri. *ibid. n.* 20.

38. Patrini officium eſt infantem de ſacro fonte leuare, & pro eo ſolemniter ſpondere, contrahitque obligationem illum inſtruendi de rebus fidei, quando parentes, aut Parochus deſunt, qui id præſtent. *ibid. n.* 18.

Baptiſmo quis initiandus.

39. Quilibet homo natus, exiſtens in hoc mortali corpore, ſiue infans, ſiue adultus, ſiue vir, ſiue fœmina, eſt Baptiſmi capax. Vnde ſequitur monſtrum ex viro & fœmina genitum baptizandum eſſe, quia eſt homo. Immò ſi conſtet habere duplicem animam, vt ſi habeat duo capita, & duo corpora, bis baptizandum eſſet, ſemel in vnoquoque capite, aut vnico actu, prolata forma in numero multitudinis *Ego vos baptizo* Sin dubitetur, an conſtet duplici anima rationali, vt ſi habeat duo capita cum vno pectore, vel duo pectora ſub vno capite, duplex Baptiſmus conferendus eſt, vnus abſolutè in ea parte in qua eſt perfectius caput, aut pectus, alter ſub conditione in alia parte. *to.* 1. *pag.* 40. *n.* 2. *& ſeq.*

40. In dubio an monſtrum genitum ſit ex viro, & fœmina, vel ex fœmina, & bruto, baptizari poteſt ſub conditione, niſi conſtet eſſe animal irrationale. Quare ſi naſcatur monſtrum habens caput ferinum, & reliqua membra humana, & adhibita debita diligentia ſciri non potuit an eſſet homo, an bellua, non poteſt abſolutè baptizari, ſed ad ſummum ſub conditione;

tione ; alioquin eſſet periculum conferendi baptiſmum ſubiecto illius incapaci. *ibid. n.5.*

40. Exiſtens in vtero matris baptizari non poteſt, quia non eſt homo natus;neque renaſci poteſt per Baptiſmum, qui nōdum eſt corporaliter natus,cùm ablui non poſſit. At ſi mater moriatur,& filius in vtero credatur viuere,aperienda eſt mater, vt infans extrahatur, & baptizetur. Quandiu verò mater viuit, non eſt ſcindenda, etiamſi ob partum moritura ſit. *ibid. n.9*

41. Si mulier grauida per ſententiam iudicis damnetur ad mortem, differenda eſt executio ſententiæ donec pepererit : niſi ex illa dilatione damnum immineat reipublicæ : tunc enim poteſt viuentis vterus aperiri, vt infans extrahatur, & baptizetur. *ibid. n.10.*

42. Baptiſmus collatus infanti abſque parentum conſenſu, validus eſt : quia ad valorem baptiſmi requiritur tantùm materia, forma, & intentio miniſtri. *ibid.n.11.*

43. Si filius habeat vſum rationis, & petat Baptiſmum,etiam inuitis parentibus baptizandus eſt, quia in iis, quæ ad ſalutem animæ ſpectant, eſt ſui iuris : quare poteſt etiam parentibus infidelibus ſubtrahi ad vitandum periculum peruerſionis. Sin dubitetur an vſu rationis polleat, eſt etiam baptizandus : quia in dubio iudicandum eſt in fauorem fidei, præſertim ſi iam compleuit ſeptennium : illa enim ætas præſumitur capax rationis. At ſeptennio nondum completo, non eſt inuitis parentibus baptizandus. Filij autem infidelium non baptizatorum, carentes vſu rationis, non poſſunt inuitis parentibus baptizari. *tom.1 pag.41. n.12.*

44. Filij infidelium baptizatorum, vt hæreticorum,aut aliorum Apoſtatarum à fide, poſſunt inuitis parentibus baptizari: quia ipſi parentes ſunt Eccleſiæ ſubditi. *ibid.*

45. Filij infidelium etiam non baptizatorum quando verſantur in euidenti mortis periculo poſſunt inuitis parentibus baptizari : quia tunc ceſſat periculum ſubuerſionis. Infans autem ex vno ſaltem parente Chriſtiano natus, baptizandus eſt,etiam inuitis parentibus;quia hic ex vi ſuæ originis ſubditus eſt Eccleſiæ,& imitari,ac ſequi debet parentem Chriſtianum. *ibid.*

46. Filij infidelium,qui non ſunt ſerui, ſed tantùm tributarij,& vaſſalli Principum Chriſtianorum, cuiuſmodi ſunt Iudæi commorantes, ex conceſſione Principum, in aliquibus ciuitatibus, non poſſunt inuitis parentibus baptizari : quia huiuſmodi parentes, cum non ſint ſerui, ius in filios non amittunt. Filij verò ſeruorum poſſunt de conſenſu dominorum, inuitis parentibus, baptizari : quia domini ius habent in parentes, & filios,

itavt iis vti poſſint, in quem voluerint rationabilem vſum non repugnantem legi naturali; neque imminet periculum peruerſionis, facta ſeparatione de dominorum conſenſu. Portò nomine ſeruorum intelliguntur illi, qui emuntur à veris dominis, aut iuſto bello capiuntur, fiúntque ſerui iure belli. *ibid.*

47. Poſſunt domini parentibus, aut aliis vendere ſeruos nondum baptizatos, accepta pecunia, aut facta permutatione cum Chriſtianis captiuis; quia tenentur tantùm ex charitate illos baptizare; ſed charitas non obligat cum tanto incommodo, niſi enim redderent filios parentibus, magnum ſubirent incommodum in iis alendis, & educandis; & niſi parentes infideles ſpem haberent redimendi filios captiuos, magis ſæuirent in Chriſtianos. *ibid.n.*14.

48. In adulto baptizando requiritur ſaltem triplex diſpoſitio. 1. eſt intentio actualis, aut virtualis ſuſcipiendi Baptiſmum. 2. eſt fides ſupernaturalis. 3. eſt attritio; non tamen eſt neceſſaria confeſſio ſacramentalis ante Baptiſmum, cum ipſe ſit ianua omniū ſacramentorum; neque ipſis poſt Baptiſmum imponenda eſt aliqua ſatisfactio; quia per Baptiſmum remittitur culpa, & pœna. Notandum autem eum, qui ſuſcipit Baptiſmum abſque attritione, & fide, ſuſcipere quidem Baptiſmum quoad characterē; ſed non quoad gratiam, & remiſſionem pœnæ; qui autem ſuſcipit abſque intentione, ne quoad characterem quidem ſuſcipit Baptiſmum. *tom.*1.*pag.*41.42.*n.*15.24.25.*& ſeq.*

49. Validus eſt Baptiſmus collatus dormienti, ſi Baptiſmum petiit ante ſomnum, habet enim intentionē habitualem. Idem dicendum de furioſo, qui dum haberet lucida rationis interualla, petiit Baptiſmum. Tamen quādo quis incidit in amentiam, ſi ſpes ſit reſipiſcentiæ, expectandum eſt, vt ad ſe redeat; ſublata verò ſpe reſipiſcentiæ baptizandus eſt. Item validus eſt Baptiſmus collatus ei, qui per metum grauem illum ſuſcepit cum intentione ſuſcipiendi: quia metus non tollit voluntarium ſimpliciter *ibid.pag.*42.*n.*19.*& ſeq.*

50. Fieri poteſt, vt quis ſuſcipiat verum Baptiſmum, & characterem, etiamſi non habeat fidem infuſam, ac proinde non recipiat gratiam; vt ſi quis ab hæretico inſtructus habeat intentionem ſuſcipiendi id, quod fuit inſtitutum à Chriſto, quidquid illud ſit, hic enim validè ſuſcipit Baptiſmum, ſed non recipit gratiam, quia non habet fidem. *ibid.n.*24.

51. Tres ſunt præcipui effectus Baptiſmi. 1. eſt gratia habitualis. 2. remiſſio totius pœnæ. 3. character. Igitur Baptiſmus confert gratiam cum reliquis virtutibus, & donis quæ gratiam conſequuntur, modò ſuſcipiens non ponat obicem: Gratiam

autem confert pueris quidem æqualem, adultis verò inæqualē, iuxta cuiuſque diſpoſitionem. Porrò hæc gratia remittit peccatū originale,& actualia omnia ante Baptiſmum commiſſa. Peccata verò commiſſa in ſuſceptione Baptiſmi, aut poſt Baptiſmum, nō delentur per Baptiſmum, ſed Sacramento Pœnitentiæ ſunt ſubiicienda. *tom.* 1. *p* 43. *n.* 1 *& ſeq.*

52. Per Sacramentum Baptiſmi remittitur etiam omnis pœna peccatis debita; vnde baptizatis nulla iniungitur pœnitentia. Non auferuntur tamen pœnalitates in hac vita, cuiuſmodi ſunt concupiſcentia inordinata, ægritudines, mors, &c. quāquam Baptiſmus habet etiam virtutem eas auferendi, & re ipſa auferet à iuſtis in reſurrectione. *ibid. n.* 5. *& ſeq.*

53. Baptiſmus imprimit characterem in anima indelebilem, propter quem non poteſt iterari; quia ſicut homo non poteſt bis naſci, ita nec bis renaſci per Baptiſmum. In dubio tamen poteſt iterari ſub conditione. Infans inter Chriſtianos expoſitus, regulariter loquendo, præſumendus eſt baptizatus. *ibid. n.* 9. *& ſeq.*

54. Præter effectus commemoratos Baptiſmi ſunt alij nonnulli ſecundarij, vt ſanitas, quam Baptiſmus aliquando confert, vt dicitur de lepra Conſtantini Imperatoris; ablatio irregularitatis ex delicto, & obligatio ſeruandi Eccleſiæ præcepta *tom.* 1. *pag.* 44. *n.* 12.

55 Baptiſmus cum fictione ſuſceptus, recedente fictione, ſuū effectum producit: cùm enim proprium Baptiſmi ſit regenerare per remiſſionem peccati orig, & nullo alio Sacramento id fieri poſſit, neceſſe eſt, ſublata fictione, hunc effectum per Baptiſmum conferri. Hęc autem fictio, ſi fuit ſine peccato, vt ſi ſuſcipiens Baptiſmum, neſciuit ſe debita diſpoſitione carere, tollitur per actum fidei, & attritionis; ſi verò fuit cum peccato, quia ſcilicet ſuſcipiens ſciebat ſe non habere debitum dolorem, requiritur contritio, vel ſacramentum Pœnitentiæ ad eam fictionem tollendam, & effectum Baptiſmi recipiendum, *ibid. n.* 13. *&* 14.

56. Peccata ante Baptiſmum commiſſa non ſunt in confeſſione aperienda; quia per Baptiſmum ſufficienter delentur. Suſcipiens autem Baptiſmum cum peccati venialis complacentia, recipit quidem gratiam, & remiſſionem aliorum peccatorum; non tamen illius venialis. *ibid. n.* 15 *&* 16.

57. Ritus Baptiſmi, quamuis accidentales omitti non poſſunt abſque peccato, ex ſuo genere mortali, niſi paruitas materiæ excuſet. Quare grauiter peccat in aqua non benedicta, vel cū chriſmate alterius anni, abſque neceſſitate baptizans Porrò quando quis fuit domi baptizatus ſine cæremoniis, ſupplendæ ſunt à Parocho in Eccleſia: *ibid. n.* 18. *& ſeq.*

Beguini, seu Bizochi.

1. IN Extrauag. *Sancta Romana*. Ioannis XXII *de religiosis domibus*, fertur excommunicatio contra eos, qui fictam Fraticellorum, Bizochorum, seu Beguinorum religionem profitentur, & contra Prælatos, qui eos, sine Summi Pontific. facultate admittunt. *disp. 2. qu. 2. punct. 27. p. 176. tom. 3.*

2. Nouum habitum, & nouam religionem hoc tempore assumens, seu nouum vitæ genus sine Summi Pontif. authoritate instituens, huic excommunicationi non subiicitur: quia lex pœnalis vltra suos terminos non est extendenda: grauiter tamen peccaret, & grauibus pœnis afficiendus esset. *ibid. n. 2. tom. 3.*

Beguinæ.

1. IN Clementina 1. *de religiosis domibus*, excommunicantur quædam fœminæ statum Beguinarum assumentes, aut in eo perseuerantes. [Beguinę autem fuerunt quædã mulieres quæ nullam regulam approbatam profitebantur, habitum tamen deferebant peculiarem, & quibusdam religiosis adhærebant; de Trinitate, & diuina essentia disputabant, prædicabant & multas opiniones fidei contrarias inducebant. *disp. 2. quæst. 2. punct. 26. p. 176. tom. 3.*

2. Eadem excommunicatio extenditur ad religiosos, qui præfatas Beguinas admittunt, ipsis consilium, auxilium, vel fauorem præbent. *ibid.*

3. Non sunt damnamdæ Tertiariæ S. Francisci, S. Dominici, aut Vrsulinæ, vel similes aliæ, quæ sub regula tolerata viuunt, & continentiæ votum emittunt: Immò gaudent priuilegiis ordinis cuius habitum susceperunt. & ab ordinarij iurisdictione sunt exemptæ, etiamsi in propriis domibus vel seorsum habitent: sic enim declarauit sacra Cardinalium Congregatio. *ibid. n. 3.*

4. Fœminæ, quæ sine vlla regula, in suis domibus, aut parentũ, obsequio Dei se mancipant, nullam pœnam incurrunt: hoc enim ipsis permittitur in præfata Clementina. *ibid. n. 4. tom. 3.*

Bellum.

1. BEllum est conflictus armorum, seu professio nocendi parti contrariæ, vi, & armis. Duplex est, vnum *offensiuũ* (quod etiam *vendicatiuum* appellant: alterum *defensiuum*, quo quis se tuetur contra aggressorem. *tom. 2 p. 466. num. 3.*

2. Licitum est bellum apud Christianos, quia iure naturæ licet iniurias propulsare, quod sine bello interdũ fieri nequit. Vt autem sit licitum bellũ offensiuum, tres conditiones requirũtur.

1. est

1. eſt auctoritas indicentis, quæ eſt penes Principem, aut Magiſtratum, aut Senatum, qui in ſua iuriſdictione non agnoſcit ſuperiorem. 2. eſt recta intentio, quæ tunc eſt recta, cùm bellum ſuſcipitur ob bonum cõmune: tamen deficiente hac conditione bellum poteſt eſſe iuſtum. 3. eſt iuſta cauſa; dicitur autẽ *iuſta*, quandiu bellum ſuſcipitur ad iuſtè impediendam, aut vindicandam, aut compenſandam iniuriam. *ibid.n.2. & ſeq.*

3. Ante diligentem inquiſitionem an cauſa ſit iuſta, non poteſt bellum indici, immò neque poſt inquiſitionem, manente adhuc dubio: nam in dubio melior eſt conditio poſſidentis. At quando res à neutra parte poſſidetur, vt quando oritur controuerſia quiſnam, mortuo Rege, debeat ſuccedere, & dubitatur cuinam de iure contingat regnum, neutra pars poteſt arma capere ad occupandum totum regnum; ſed tantùm ad partem æqualem vel inæqualem, pro ratione dubij ex vtraque parte. *tom.2.p.466.n.8.*

4. Poſitâ iuſtâ causâ non licet Bellum indicere, niſi priùs petita ab aduerſario condigna ſatisfactione, qua oblata, non licet indicere. Debet etiam bellum ex charitate intermitti, ſi ex eo ſequutura ſint ſcandala, & damna Reip. grauiſſima; minus enim damnum poſthabendum eſt maiori *ibid.n.9.*

5. Milites non tenentur examinare an bellum ſit iuſtum, ſi ſint ſubditi aut ſtipendiarij Principis bellum indicentis: ſufficit eos ſcire cauſam belli non eſſe iniuſtam: nam in dubio præſumendum eſt in fauorem Principis. Qui verò non ſunt ſubditi, nec ſtipendiarij, non poſſunt ad bellum accedere cum dubio de iuſtitia belli. At ſi adhibita debita diligentia, dubium illud deponant, & ſibi perſuadeant bellum eſſe iuſtum, poſſunt ſua nomina huic militiæ dare. *ibid.n.10.*

6. Quamuis à parte rei ius competat vni ſoli; fieri tamen poteſt, vt bellum ex vtraque parte ſit iuſtum, ſi vtraque habeat opinionem probabilem, aut altera pars laboret ignorantia inuincibili, aut vtraque ſtet iudicio prudentum iudicantium cauſam belli indicendi eſſe iuſtam. *ibid.n.11.*

7. Iuſtâ causâ interueniente licet bellum inferre infidelibus, qui ſunt ſubditi Principibus Chriſtianis de iure, & de facto: conſequenter poſſunt à Principibus priuari bonis, aut vita, propter delicta, vel ob commune bonum. Item poteſt bellum indici infidelibus occupantibus terras Chriſtianorum; neque tenentur ad reſtitutionẽ qui illorum, v.g. Turcarum, bona capiunt, obtenta à Principibus generali facultate. Infidelibus verò, qui neque de iure, neque de facto sũt ſubiecti vlli Principi Chriſtiano, nõ licet bellũ inferre, nec eos priuare bonis, niſi Euangelij prædicationem

impediant, aut Christianis iniuriam inferant, aut ferarum more humanis carnibus vescantur. *tom.2.p.*468 *n.*12.

8. Licitè fit in bello, quidquid fit vel ad rem ablatam recuperandam, vel ad compensationem faciendam, vel ad vindictam sumendam pro ratione iniuriæ; vel ad pacem componendam, & stabiliendam. Sic vti licet stratagematis, dolis, & insidiis, inferre damnum hostibus, adhibitis conditionibus requisitis. At milites tenentur ad restitutionem damni illati contra expressam, vel tacitam superioris prohibitionem: censetur enim iniustè illatum, nisi superior id prohibuerit tantùm ad seruandam disciplinam militarem: in hoc enim casu damnum illatum non est per se contra voluntatem superioris, sed tantùm per accidens. *ibid. n.*14. *& seq.*

9. In pugna, aut post pugnam non licet occidere eos, quos cõstat esse innocentes, iuxta illud Exod. 23. *Insontem & iustum non occides*; cuiusmodi sunt infantes, mulieres, clerici, religiosi, legati, oratores, mercatores transeuntes, &c. nisi occidantur præter intentionem. Licet tamen spoliare innocentes bonis, vt nauibus, frumento, equis, &c. ne hostes adiuuent. *ibid. n.*17.

10. Clerici, & Ecclesiæ, propter immunitatem, qua gaudent, non possunt tempore belli spoliari, aut diripi, nisi fortè per accidens, si victoria non possit aliter obtineri, in quo casu possent hostes ab Ecclesia extrahi, vel in ea occidi, aut ipsa etiam Ecclesia incendi. Non tamen potest Ecclesia more castri muniri ad oppugnandos hostes: ad defensionem verò Ecclesiasticorum, & laicorum innocentum, muniri nulla religio vetat. *ibid. n.*18.

11. In grauissimis causis possunt aliquando dari vrbes militibus in prædam. Non tamen licet pro exiguo damno, inferre dãnum longè excedens. Hostes iniustè pugnantes possunt aliquando partâ victoriâ affici pœnis. Obsidentes innocentes, etiamsi ij à quibus missi sunt, fidem datam non seruauerint, occidi non possunt. Christiani, & eorum filij non possunt in seruitutem redigi, Apostatæ à fide possunt; eorum tamen filij, si sint baptizati, non possunt. *ibid. num.*20. *&* 21.

12. Res mobiles iusto bello captæ acquiruntur militibus iure belli, si sint hostium. At si sint ereptæ è manibus Turcarum, aut piratarum, qui ea abstulerant Christianis, restituendæ sũt prioribus dominis; neque enim piratæ acquisierant illarum dominium, detracta æstimatione laboris, & industriæ positæ in iis recuperandis. *tom.2.pag.*369.*num* 22. *&* 23.

13. Hostes, qui se dediderunt, si sunt innocentes, occidi non possunt. Secus si nocentes, nisi se dediderint cum hac conditione, *ne læderẽtur*. Iusto bello capti, possunt fugere ad suos, modo

non iurauerint ſe non arrepturos fugam : nec poſtea recidunt in ſeruitutem, ſi tempore pacis redeant ad hoſtes ob negotiationem, vel aliam cauſam. At ſerui emptitij peccant fugiendo, quia priuant dominos re ſua. *ibid. n.* 25. *&* 26.

14. Peccant mortaliter duces, qui bello repræſentant plures perſonas, vt plura ſtipendia accipiant. Item qui concedunt officia famulis, aut ſuis familiaribus, illíſque minuunt ſtipendia, vt ſibi reliquum retineant. Item grauiter peccant milites grauando ruſticos, eóſque compellendo ad ea, ad quæ non tenentur, neque per hoc excuſantur quod duces non ſoluant ſtipendia : milites enim alendi ſunt de publico : Extrema tamen neceſſitas excuſat, & tunc Princeps tenetur ruſticis damnum compenſare. *ibid. num.* 27.

15. Clericis minorum ordinum licet pugnare in bello propria manu: clericis verò, qui ſacris ordinibus ſunt inſigniti, prohibitum eſt iure Eccleſiaſtico ; poſſunt tamen hortari ad pugnã. Poſſunt etiam pugnare ad defenſionem ſui, vel ſociorum, quando mors aliter vitari nequit. *ibid. n.* 29.

16. Tempore induciarum, & die feſto abſtinendum eſt à prælio, niſi neceſſitas vrgeat. Tamen quia bellum non videtur opus ſeruile, cum ab ipſis etiam Principibus exerceatur, multi censẽt pugnare in die feſto etiam abſque neceſſitate, vel reipubl. vtilitate, non eſſe peccatum ſaltem mortale, modò Miſſa audiatur. *ibid. n.* 30.

BENEFICIVM, BENEFICIARIVS.

Fructuum beneficij dominium, & diſpoſitio.

1. Beneficiariorum bona ſunt aut patrimonialia, aut quaſi patrimonialia, aut merè Eccleſiaſtica. Beneficiarius dominium habet abſolutum bonorum patrimonialiũ, & quaſi patrimonialium; necnon fructuum, & prouentuum beneficij, licet enim non habeat dominium beneficij, eſt tamen vſufructuarius. *tom.* 1. *p.* 750. *n.* 1. *& ſeq.*

2. Fructus, & prouentus beneficij alij ſunt neceſſarij ad congruam ſuſtentationem, alij ſuperflui. Neceſſarios poteſt beneficiarius diſpenſare ad libitum, ſicut poteſt bona patrimonialia, neque tenetur illos in pia opera erogare, magis quàm bona patrimonialia, aut quaſi patrimonialia: hi enim fructus dantur tanquam merces, & ſtipendium laboris exhibiti. *tom.* 1. *pag.* 751. *n.* 1.

3. Fructus beneficij, qui ad congruam ſuſtentationem neceſſarij non ſunt, ſed ſuperflui, in pios vſus erogandi ſunt; ſic enim decernit Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 1. quia ſunt patrimonium Chriſti, pauperibus diſtribuendum. Pauperum autem

nomine intelligendi sunt non tantùm ij, qui ostiatim stipem mendicant, verùm etiam qui vitam ex suo patrimonio commodè, & honestè iuxta sui status conditionem sustentare non possunt; intelliguntur etiam animæ in Purgatorio existentes, ipsæ enim ope nostra indigent. *ibid. n. 2. & seq.*

4. Pro congrua beneficiarij sustentatione ea pars fructuum constituenda est, quæ ad beneficiarij, ipsiúsque familiæ sustentationem necessaria iudicatur habita ratione scientiæ, & literaturæ, nobilitatis, aut dignitatis, quam obtinet, aut loci in quo beneficium habet: cùm enim non sit par omnium conditio, æquum non est, vt eadem portio omnibus assignetur. *ibid. n. 7.*

5. Qui fructus beneficij suæ sustentationi superfluos in profana opera expendit, v.g. ad ditandos amicos, vel consanguineos, equos, & canes alendos, grauiter peccat: est enim graue peccatum Christi patrimonium in profanos vsus profundere. Potest tamen parentibus, & consanguineis indigentibus largiri titulo paupertatis, sororem, vel neptem dotare; fratrem, nepotem aut cognatum in studiis alere, &c. hæc enim inter pia opera numerantur. Licèt etiam aliquos beneficij fructus in ludos, & honestas, ac moderatas animi recreationes insumere, spectata clericali conditione. Item potest beneficiarius ex fructibus beneficij alere filios, non tantùm legitimos, sed etiam spurios, moderatam, & rationabilem dotem filiæ spuriæ tradere, &c. si non possit aliundè illis prospicere. *tom. 1. pag. 752. n. 9. & seq.*

6. Beneficiarius potest distributiones pro suo arbitratu impendere; quia est illarum dominus, & distributiones dantur ob ministeriũ personale, tanquam stipendiũ laboris, consequenter sunt bona quasi patrimonialia, quorũ beneficiarius est absolutus dominus: vnde patet, quid sit discriminis inter fructus beneficij, & distributiones. Item capellanus potest ad libitum expendere acquisita pro celebratione Missarum, confessionibus audiendis, concionibus habendis, & id genus aliis functionibus; hæc enim non sunt bona beneficij, sed quasi patrimonialia, & fructus propriæ industriæ. *tom. 1. pag. 753. num. 18. & 19.*

7. Beneficiarius non potest ad libitum insumere bona, quæ ipse emit ex pecuniis Ecclesiæ, aut nomine Ecclesiæ: sunt enim bona Ecclesiæ, quorum dominium non habet, & eiusmodi bona ex pecuniis, & fructibus beneficij empta addicuntur Cameræ, & fisco Apostolico: ergo non fiunt bona quasi patrimonialia ipsius beneficiarij. *ibid. n. 20. & 21.*

8. Clericus, qui beneficium in perpetuam commendam accepit, potest de fructibus illius disponere ea solùm ratione, qua beneficiarius. Qui autem beneficium accepit in commendam temporalem,

poralem, licèt fructus sibi assignatos possit suo arbitratu expendere, reliquos tamen non potest distrahere; quia est illorum dumtaxat procurator. *ibid.n.22.*

9. Religiosi habentes beneficia Ecclesiastica, v.g. Abbatiam, Prioratum, Commendam, &c. non possunt ad libitum de fructibus disponere, excepta ea parte, quam parcius viuendo sibi subtraxerunt: religiosi enim non sunt domini fructuum, sed administratores. At milites Commendatarij, vt sunt Equites S. Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, &c. peccant quidem fructus suarum commendarum profanè insumendo; hoc tamen peccatum non videtur excedere grauitatem culpæ venialis, nisi fortè ratione praui finis: quia hi prouentus non sunt bona simpliciter Ecclesiastica, dantur enim titulo sæculari, nempe militari. Secùs sentiendum de Equitibus Melitensibus, seu Commendatariis S. Ioannis Bapt. sunt enim verè religiosi: non possunt igitur de redditibus commendarum, quod congruæ suæ sustentationi superest, in vsus inutiles expendere; cùm enim dentur cum onere officij recitandi, dantur titulo spirituali, súntque redditus Ecclesiastici. De aliis verò pecuniis, & lucris aliunde perceptis, possunt liberè inter viuos disponere; habent enim illorum dominium; de illis tamen, ob votum paupertatis, testari non possunt. *tom.1.pag.753.& 754.n.24. & 25.*

10. Licèt beneficiarius, de iure cómmuni antiquo non possit de fructibus beneficij testari, & disponere ad causas profanas: ex priuilegio tamen, vel consuetudine multis in locis recepta, id potest. Igitur beneficiarius attenta loci consuetudine, in quo non est vsus spoliorum, potest beneficij fructus consanguineis testamento relinquere: immò ipsi consanguinei beneficiario decedenti ab intestato possunt huiusmodi bonis succedere; quia illorum dominium beneficiarius habebat. *tom.1.pag.754. n.2.& 3.*

11 De bonis autem patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, & de fructibus beneficij ad congruam sustentationem necessariis beneficiarius potest licitè, & validè testari, vbi consuetudo obtinuit, vt beneficiarij testentur: at de fructibus superfluis non item. *ibid. n.4.*

12. Hæres, qui beneficiario testato, vel intestato decedenti succedit, in eam fructuum partem succedit, quæ beneficiario vsque ad mortem competebat: beneficiarius autem ius habebat ad eos fructus, qui vsque ad tempus mortis à solo separati erant licet fortè nondum recōditi, nec in horreum translati essent, iuxta decisionem Rotæ: fructus autem pendentes, nec dum à solo separatos, non dubium est ad successores in beneficio pertinere. At si sermo sit de bonis locatis pro certa pensione singulis annis

soluenda,

ſoluenda, vel penſio exigitur pro vſu rei; vel pro fructibus. Si exigitur pro vſu rei, v. g. pro locatione domus, hæres habet ius ad ratam temporis, quo prædeceſſor vixit, durante locationis contractu. Sin exigitur pro fructibus, titulo ſimplicis locationis, hæredi competit ius in fructus, qui à ſolo ſeparati erant eo tempore, quo beneficiarius deceſſit; ideóque illi debetur penſio, quæ hiſce fructibus reſpondet. *tom.* 1 *pag.* 755. *n.* 6. *&* 8.

13. Beneficiarius, qui fructus beneficij ſibi ſuperfluos in profanos vſus expendit, non tenetur ad reſtitutionem quia eſt illorum dominus; neque is, qui huiuſmodi fructus à beneficiario accepit. Adde excuſari hæredẽ à culpa; qui capit fructus, ſeu bona beneficiarij, cui ex teſtamento, ſeu ab inteſtato ſuccedit: nam obligatio expẽdendi illos fructus in pios vſus eſt perſonalis, pertinens ad ſolum teſtatorem: ergo hæres non peccat illos capiẽdo, licèt fortè peccauerit beneficiarium inducendo ad teſtandum de fructibus ſuperfluis ad profanas cauſas. *tom.* 1. *p.* 756. *n.* 1.

Beneficiariorum reſidentia.

14. Reſidentia eſt perſiſtentia in loco, in quo quis habet beneficium. Vnde patet diſcrimen inter abſentiam à choro, & non reſidentiam; nam ille dicitur non reſidere, qui non habitat in loco, vbi eſt Eccleſia, in qua poſſidet beneficium; ille verò dicitur abeſſe à choro, qui licèt in eodem oppido verſetur, diuinis tamen officiis non intereſt, nec inſeruit. *tom.* 1. *pag.* 753. *n.* 1.

15. Parochus, qui à parœciæ terminis adeo diſtat, vt facilis ad ipſum aditus non pateat, non dicitur reſidere. Secus ſi ad eum locum diuertat, quò facilis ſit acceſſus parochianis, vt in ſpirituali neceſſitate ad illum recurrant. Satius tamen eſt Parochum prope Eccleſiam habitare, iuxta declarationem Sacræ Congregationis. Poteſt tamen Parochus recreationis, vel negotiorum cauſa extra parœciæ ambitũ ſe conferre, ſtatim reuerſurus. *ibid. n.* 2. *& ſeq.*

16. Omnes, & ſinguli beneficiarij, qui onus per ſe ipſos in loco beneficij exercere debent, ad reſidentiam obligantur, vt Parochi, & Canonici. Habentes autem præſtimonia, aliáque ſimplicia beneficia, reſidere non tenentur. *ibid. n.* 1.

17. Parochus, qui intra parœciæ ambitum commoratur quidem, ſed Parochi munus non exercet, non ſatisfacit præcepto reſidendi; quia perinde eſt, ac ſi non reſideret; conſequenter ad reſtitutionem fructuum eo tempore perceptorum obligatur. Qui verò per alium exercet, regulariter loquendo, non ſatisfacit ſuæ obligationi: quia munus adminiſtrandi ſacramenta Parocho, quoad fieri poteſt, perſonaliter incumbit: poteſt tamen aliquando vti opera alterius ſacerdotis in confeſſionibus excipiendis;

Euchariſtia ad infirmos deferenda, &c.]modò ſubditi non repugnent, nec quidquam detrimenti inde patiantur. *tom.* 1.*pag.*757. *num.* 2.*&* 3.

18. Habens Eccleſiam parochialem, in qua Vicarium perpetuum legitimè inſtitui obtinuit, non tenetur eo viuente reſidere: modò tota cura animarũ translata ſit in coadiutorem, abdicata à Parocho adminiſtratione; alioquin non eſt adhuc liber à reſidẽtia. Ita declarauit ſacra Cardinalium Congregatio. *pag.*758. *n.* 5.

19. Ille Parochus poteſt beneficij fructus percipere, & retinere, qui ita per Capellanum deſeruit, vt oues nullum graue detrimentum inde patiantur: modò habitet intra terminos parœciæ; ſic enim dicitur reſidere, & ſuas oues cibo ſpirituali non fraudat, dum parochiæ munus per alium exercet. *ibid n.*6.

20. Beneficiarij curam animarum gerentes, vt Epiſcopi, & Parochi, reſidere tenentur iure diuino, naturali, & canonico: vnde grauiter peccant non reſidendo. Parochus tamen, ſeu alius curam animarum gerens, qui per bimeſtre in anno ſine licentia à ſua Parochia recedit, non peccat mortaliter, ſi ex legitima cauſa, & ſine ouium damno recedat: bimeſtris enim abſentia modica reputatur, & permittitur à Concilio Trident. Nihilominus valida eſt conſtitutio Epiſcopi prohibentis Parocho ne abſque licentia, vltra biduum à Parochia recedat; quanquam Parochus ob bidui, aut tridui abſentiam excommunicari non poteſt: eſt enim res leuior, quàm vt eſſe poſſit materia cenſuræ. *tom.* 1. *pag.* 758 759. *n.* 1. *& ſeq.*

21. Beneficiarij non habentes curam animarum, radicaliter, & quaſi principaliter tenentur ex iure Eccleſiaſtico in loco beneficij reſidere, & onus per ſe ipſos perſoluere: ſecundariò verò ex iure naturali; poſita enim inſtitutione recitandi in choro, & perſoluendi diuina officia in tali Eccleſia, conſurgit naturalis obligatio reſidendi in loco beneficij, vt ſuo oneri ſatisfaciant. Habentes igitur beneficia, quibus annexum eſt onus perſoluendi diuina officia per ſe ipſos in Eccleſia, tenentur reſidere: habentes verò beneficia ſimplicia, quæ nullam habent obligationem præter onus recitandi priuatim diuinum officium, non tenentur. *tom.* 1. *pag.*760 *n.* 9. *& ſeq*

22. Capellanus, cui ex fundatione capellaniæ ſimpliciter impoſitum eſt onus celebrandi, non peccat grauiter non reſidendo; ſatisfacit enim celebrando per alium; niſi in fundatione caueatur, vt per ſeipſum celebret; tunc enim non poteſt per alium celebrare, conſequenter tenetur in loco beneficij reſidere, vt oneri ſatisfaciat. *ibid. n.* 13.

23. Beneficiarius, qui non reſidet, dum reſidere tenetur, præter

culpam

culpam, fieri poteſt, vt incurrat, aliquam cenſuram, vel beneficij priuationem, aut aliam pœnam, quam Ordinarius loci, pro qualitate contumaciæ; à non reſidentibus incurrendam iniunxerit: hanc enim facultatem Epiſcopis concedit Concilium Trident. *ſeſſ.*23.*c.*1. & præter illas pœnas, incurrit priuationem fructuum pro rata abſentiæ, ita decernẽte eodem Concil. *ibid.* etiam ante vllam iudicis ſententiam. Tridentinum enim dicit non reſidentem non facere fructus ſuos, nec tuta conſcientia illos ſibi retinere poſſe, ſed teneri fabricæ Eccleſiæ, aut pauperibus loci illos erogare, alia etiam declaratione non ſequuta. Non tenetur tamen ad vllam reſtitutionem, niſi vltra bimeſtre abſit. *tom.* 1. *pag.*761. *n.*2. *& ſeq.*

24. Parochus, qui de Epiſcopi licentia vltra bimeſtre abeſt à ſua parœcia, facit fructus ſuos, nec tenetur ad reſtitutionem, modò idoneum ſubſtituat miniſtrum, qui vices ſuas gerat: quia carens culpa, carere debet pœna; nulla autem eſt obligatio reſtitutionis; hæc enim obligatio conſurgit ex violatione iuſtitiæ cum damno alterius; at hic nullus patitur damnum, quia hic Parochus per alium præſtat, quod per ſe præſtitiſſet. *tom.* 1. *pag.* 762. *n.* 10.

25. Abbates, vel Priores, aliive habentes beneficium curatum regulare ſine cura ſæcularium, non tenentur ad reſtitutionem fructuum, ſi ſuum munus per alium ſufficienter ſuppleant; quia Concilij Trid. decretum ad ipſos non extenditur. Non negandum tamen illos ex præſcripto ſuarum regularum teneri reſidere. *ibid.n.*14.

26. Canonicus, qui non reſidet, amittit quidem diſtributiones, quæ reſpondent oneri aſſiſtendi choro; præcisè tamen ob non reſidentiam, priuationem fructuum non incurrit. Decretum autem Concilij Trident. *ſeſſ.*24. *c.*12. quo Canonici non reſidentes priuantur fructibus, eſt decretum pœnale, quod non obligat ante iudicis ſententiam: quamobrem Canonicus, qui diuinis officiis nunquam aſſiſtit, neque in loco beneficij reſidet, non tenetur beneficij fructus reſtituere, niſi legitimi ſuperioris auctoritate per ſententiam priuetur; quia decretum Concilij eſt comminatorium tantùm. *tom.* 1. *pag.*763. *n.*16.

27. Legitima cauſa obtinendæ licentiæ ad non reſidendum ad aliquod tempus eſt quatruplex, Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia, & euidens Eccleſiæ, vel Reip. vtilitas. *Obiic.* reſidentiam, cùm ſit de iure diuino, nullam admittere diſpenſationem. *Reſp.* diſpenſari poſſe in iis, quæ formaliter ſunt de iure diuino; radicaliter verò, & fundamentaliter de iure Eccleſiaſtico, cuiuſmodi eſt reſidentia. *ibid. n.*1.

28. Parochus tutus eſt in conſcientia, qui non reſidet ob inimicitias

micitias cum periculo vitæ, Episcopo consentiente, & substituto alio idoneo; sic enim declarauit Sacra Cardinalium Congregatio Item qui ob pestem, vel morbum non perpetuum, non potest sine vitæ periculo residere; ob morbum verò perpetuum, aut senectutem, non videtur excusandus à residentia; si autem per seipsum non potest munus suum obire, coadiutorem assumat. *ibid.n.2.& seq.*

29. Canonici Ecclesiarum cathedralium, vel etiam collegiatarum saltem insignium, non excusantur à residentia, non obstante quauis consuetudine etiam immemorabili, vt sacra Cardinalium Congregatio censuit. Tamen absentes ad dirimendas controuersias, vel ad alia opera charitatis; item inseruientes Papæ in vtilitatem Ecclesiæ; item quiabsunt causa litis prosequendæ super iuribus, & bonis sui beneficij; item qui ad quinque annos Theologiam, aut ius canonicum in Vniuersitatibus audiunt, vel qui publicè Theologiam, vel ius canonicum docent cum Episcopi facultate, à residentia legitimè excusantur Porrò licentia obtinenda est in scriptis quoad Prælatos, Parochos, aliósque animarum curam gerentes: sic enim præscribitur à Trident. sess. 23. cap. 1. *tom* 1. *pag.* 764. 765. *n.* 6. *& seq.*

30. Episcopus non potest vti opera Parochi in visitanda Ecclesia, aut pro seruitio Ecclesiæ cathedralis, vel pro secretario aut in exercendo Vicarij foranei exercitio, ita vt Parochus excusetur pro eo tempore à residentia (excipe grauem causam, & absentiam duorum mensium à Tridentino concessam) sic enim Sacra Cardinalium Congregatio declarauit. *pag.* 765. *n.* 14.

Bestialitas.

1. BEstialitas est coniunctio carnalis cum re alterius speciei, v.g. cum bruto, vel cum dæmone comparente in forma bruti, vel hominis, vel fœminæ: ob id dici solet fieri congressus, vel cum dæmone incubo, vel cum dæmone succubo. Quod quidem peccatum cum dæmone commissum, præter malitiam bestialitatis, habet etiam malitiã superstitionis, quatenus includit societatem cum dæmone: committitur etiam species aliqua fornicationis, si recipiatur à fœmina semen humanum translatum à dæmone, vnde fœtus generari potest. *tom.* 1. *pag.* 322. *n.* 1. *& seq.*

2. Peccatum bestialitatis non habet species diuersas pro diuersis speciebus brutorum, cum quibus habetur congressus; est enim turpitudo eiusdem rationis, cùm sit concubitus cum re alterius generis, vel speciei. Quare nihil est necesse in confessione exprimere speciem bruti; sed sufficit dicere se congressum habuisse cum bruto. *ibid.n.* 4.

3. Hoc peccatum non eſt ex eo reſeruatum, quòd eſt affine Sodomiæ, quæ eſt reſeruata: quia beſtialitas licet ſit peccatum grauius Sodomia, non tamen eſt Sodomia, cùm non fiat cum perſona eiuſdem ſexus; reſeruatio autem cùm ſit odioſa, ſtrictè accipienda eſt iuxta proprietatem verborum. *ibid. n.* 5.

Blaſphemia.

1. BLaſphemia eſt verbum contumelioſum, ſeu conuitium, quod iacitur in Deum, vel Sanctos. Alia eſt *cordis*, alia *oris*. Alia eſt *ſimplex*, alia *hæreticalis*, qua aliquid aſſeritur fidei contrarium, éſtque non tantùm blaſphemia, ſed etiam hæreſis, ſi adſit aſſenſus intellectus cum pertinacia. *Simplex* autem blaſphemia non continet directè falſitatem contra veritatem fidei, ac proinde ad fidei Inquiſitores non pertinet: at blaſphemia *hæreticalis*, Inquiſitoribus, vel Epiſcopis eſt deferenda, ſi blaſphemus non reſipuerit per correctionem: nam ordo Euãgelicus poſtulat, vt ante denunciationem præmittatur correctio. *tom.* 2. *pag.* 209. 210. *num.* 1. *& ſeq.*

2. Duobus præcipuè modis blaſphemiæ peccatum committitur. 1. tribuendo aliquid Deo per contumeliam, quod eius bonitati repugnat, vt vocando Deum iniuſtum, crudelem, &c. 2. auferendo aliquid Deo, quod ei conuenit, vt dicendo nullam eſſe prouidentiam. *pag.* 210. *n.* 1.

3. Blaſphemia committitur à deteſtante diuina, vel maledicente Deum, vel illi malum imprecante; tribuit enim Deo, quod non habet. Item blaſphemus eſt, qui iurat per vitã, vel caput Dei, vel Sanctorũ. Item qui exprobrat Deo, aut ei tribuit irreuerenter, quæ habet, vt qui iurat per corpus, aut ſanguinem Dei, ex indignatione vel ira contra Deum, vel contemptu; grauis enim contumelia irrogatur Deo. Secluſa autem ira, aut contemptu in Deum, non committitur blaſphemia iurando per corpus, aut ſanguinem Dei, ſed potius iuramentum; quia id non dicitur per modum conuitij in Deum. *ibid. n.* 2. *& ſeq.*

4. Blaſphemiam committit, qui maledicit creaturis, vt creaturæ Dei ſunt, aut qui blaſphemat res ſacras, vt qui ſpernit Sanctos; aut qui tribuit creaturis, quæ ſunt Dei propria, quaſi non ſit ipſe ſolus Deus. Hoc ſcelere ſe obſtringunt, qui fœminas, quas efflictim amant, Dei nominibus propriis audent appellare. Itẽ qui iurant per falſos Deos, cùm illis tribuant infallibilem veritatem; ſi illud iuramentum ſeriò fiat. *ibid. n.* 5. *& ſeq. p.* 211. *n* 7.

5. Blaſphemus eſt, qui dicit ſe velle aliquid facere, etiãſi Deus nolit, vel in deſpectum Dei: nam diuinam omnipotentiam minuit, quaſi Deus impedire non poſſit. Qui verò dicit, *volo hoc facere,*

facere, quamuis sit peccatum, non videtur blasphemiam proferre, non enim censetur Deum conuitiis afficere. *ibid. num.* 9.

6. Non committit blasphemiam, qui dicit, *hoc ita verum est, sicut est verum Deum esse,* vel, *sicut est verum Euangelium,* &c. quia nihil Deo tribuit per contumeliam, nec illi aliquid aufert; modò tamen proferens non intendat veritatem humanam coæquare diuinæ, sed tantùm indicare similitudinem quandam. *ibid. n.* 13.

7. Blasphemia opponitur virtuti religionis, ad quam spectat tueri honorem, & laudem Dei; éstque peccatum ex suo genere mortale; potest tamen fieri veniale ex indeliberatione, & inaduertentia, non autem ratione paruitatis materiæ, quia blasphemia nulla est leuis, neque vlla est, quæ grauem Deo iniuriam non inferat. *ibid. n.* 1. *&* 2.

8. Qui blasphemat ex habitu, peccat mortaliter, quando aduertit ad prauam illam consuetudinem, illámque non conatur euellere: quia voluntariè persistit in occasione proxima blasphemandi. Qui verò blasphemat absque sufficienti aduertentia, non committit nouum peccatum, sed solum peccauit in causa, quatenus non abstulit prauam consuetudinem; quia blasphemia prolata absque aduertentia non est in se voluntaria, vt patet in peccatis, quæ per ebrietatem committuntur. Hinc patet non esse necesse periuria inaduertenter prolata ex habitu exprimere in confessione, sed sufficere, vt exprimatur causa. *ibidem, num.* 3.

9. Qui proximum blasphemat, id est, qui proximo maledicit, non peccat peccato blasphemiæ propriè acceptæ, nisi ei maledicat in ordine ad Deum, quatenus est res Dei: tunc enim committit blasphemiam, quia videtur imprecari malum Deo in rebus ab eo factis. Qui tamen maledicit proximo sine respectu ad Deum, licèt propriè non blasphemet, peccat mortaliter, si ei maledicat cum desiderio notabilis damni: quia facit contra charitatem proximi: qui verò solùm ex passionis impetu imprecatur alicui graue malum, quod tamen nollet euenire, non peccat mortaliter, quia non lædit grauiter charitatem. Hinc excusari possunt parentes, qui ex subito iracundiæ motu malum filiis imprecantur. *tom.* 2. *pag.* 212. *n.* 4.

10. Qui maledicit creaturis irrationalibus, non peccat mortaliter, si maledicat illis secundùm se, & propter ipsas; quia possumus illas occidere absque peccato: neque tenemur ex præcepto charitatis illas diligere. At qui illis maledicit in ordine ad creaturam rationalem, seu vt sunt bona hominis, mortaliter peccat: modò maledictio non coniiciatur ex motiuo licito. Sic

excuſari poteſt à mortali,qui filiis mortem imprecatur,ne in futurum peccent.*ibid.n.5.& 6.*

11. Blaſphemia in Deum ,vt ſic,non differt ſpecie à blaſphemia in Sanctos ; illi tamen addi poteſt diuerſa ſpecie malitia pro ratione diuerſarum circumſtantiarum , vt patet in blaſphemia prolata ex odio Dei, cui circumſtantia odij Dei peculiarem addit malitiam : aut in blaſphemia hæreticali prolata cum aſſenſu,& pertinacia,quæ habet hæreſim,& excommunicationem adiunctam.*ibid.num.*1.

12. Qualitas blaſphemiæ explicanda eſt in confeſſione , ſicut explicanda eſt quantitas damni , & furti : quia hæc non ſolùm eſt circumſtantia peccati,ſed aliquid ſpectans ad obiectum, & ad conſtitutionem actus in ſuo eſſe indiuiduali , vnde patet à fortiori explicandum eſſe, an blaſphemia fuerit in Deum , vel in Sanctos , in B. Virginem , an in alios : non tamen neceſſe eſt exprimere Sanctum, in quem prolata eſt : quia omnes blaſphemiæ in Sanctos ſunt eiuſdem ſpeciei *ibid.num.*2.

Bulla Cœnæ.

1. DIcitur Bulla à plumbea bulla illi appenſa in qua SS. Petri , & Pauli capita viſuntur impreſſa , ad differentiam Breuium Apoſtolorum , quibus plumbum non apponitur , ſed cera ſignata annulo Piſcatoris.Vocatur autem *Bulla Cœnæ*,quia feria quinta hebdomadæ ſanctioris , in qua Chriſtus Dominus Cœnam Diſcipulis fecit,editur, & promulgatur coram Summo Pontif.frequenti populo,vno ex Cardinalib.publicationem faciẽte.*diſp.1.quæſt.1.punct.1.pag.1.& punct.3.pag.4.tom.3.*

2. Reges ſeu Principes etiamſi nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcant , impedire non poſſunt , quin hæc Bulla in, ſua ditione publicetur , acceptetur, & obſeruetur , quia ipſi ſubſunt poteſtati ſpirituali Summi Pontif. atque adeò fulminationi cenſurarum , proindéque illarum promulgationem impedire non poſſunt. *ibid.pag.4.*

3. Finis huius Bullæ eſt triplex. 1. vt fides Catholica pura atque integra ſeruetur ab omni labe hæreſeos. 2.ne violetur vnio fidelium cum Chriſto. 3. vt inter ipſos fideles ſocietas , & concordia foueatur.*ibid.punct.4.pag.5.*

4. Hæc Bulla vim habet donec alia de nouo edatur, & promulgetur : vnde ſequitur cenſuras in ea contentas dici potiùs debere latas à iure , quàm ab homine:quia habent propriam legis, & conſtitutionis à iure latæ naturam, vt ſcilicet non extinguantur morte conditoris , ſed eo extincto adhuc perſeuerent donec alia Bulla promulgetur.*ibid.punct.5.pag.5.*

Bullæ Cœnæ publigatio.

5. Huius Bullæ publicatio Romæ fieri debet, vbi est Curia Summi Pontif. facta autem Romæ publicatione, Bulla obligat etiam extra vrbem degentes Christi fideles, itavt omnes contrauenientes in pœnas incurrant in Bulla contentas, nisi inculpabilis ignorantia excuset, quanquam ignorantia in foro externo non præsumitur, nisi probetur. *disp.* 1. *quæst.* 22. *punct.* 6. *pag.* 150. 151. *tom.* 3.

6. Extra Vrbem autem publicanda est à Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, locorum Ordinariis, & Prælatis vbilibet constitutis, quoties expedire iudicauerint, non solùm in Ecclesiis cathedralibus, sed in aliis etiam suæ iurisdictioni subditis, vel per, se vel per alios. Qui autem hanc publicationem omittunt, grauiter peccant: faciunt enim contra præceptum in re graui obligans sub peccato mortali, nisi grauis metus excuset, aut nullus inde speretur fructus. *ibid.*

Bullæ transumptum.

7. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, aliique locorum Ordinarij, & Ecclesiarum Prælati; præterea Parochi, aliique curam animarum habentes, necnon confessarij tam regulares, quàm sæculares, tenentur sub mortali ex vi Bullæ, transumptum illius apud se habere, id est, domi suæ, vel in Ecclesia: vnum autem exemplar in singulis monasteriis sufficit, modò proponatur in loco publico ad quem pateat omnibus accessus. *ibid. punct.* 7 *pag* 152. *tom.* 3.

8. Transumptis Bullæ Notarij manu subscriptis, & sigillo Iudicis ordinarij Rom. Curiæ, vel alterius personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides adhibenda est, quæ ipsimet originali Summi Pontific. adhiberetur. Qui verò ipsum Bullæ exemplar materiale perfringit, lacerat, inquinat, aut delet per contemptum, aut prauum alium affectum, vel qui ab Ecclesiæ valuis refigit, aut è manibus Sacerdotis Bullam publicare volentis abstrahit, ne publicetur, peccat mortaliter: Quia id vetitum est in Bulla sub indignatione omnipotentis Dei, & SS. Apostolorum Petri, & Pauli: indignatio autem Dei non incurritur nisi ob grauem culpam. *ibidem*, *pag.* 152. 153. *tom.* 3.

Bullæ obseruatio.

9. Nullus excusari potest ab obseruatione eorum, quæ in Bulla præcipiuntur, prætextu consuetudinis etiam immemorabilis,

vel præſcriptionis,quamuis longiſſimæ, aut prætextu priuilegij ſub quacumque forma, vel cuiuſumque perſonæ conceſſi; quia omnia priuilegia cuicumque conceſſa, & ſub quacumque forma in Bulla reuocantur, quoad ea ſolùm,quæ in Bulla prohibentur; vtile enim per inutile non vitiatur.*ibid.punct.* 5.*pag.* 150.

C.

CAMBIVM, CAMPSOR.

1. OMINE cãbij intelligitur contractus, quo pecunia pro pecunia permutatur,ad differentiam permutationis propriè dictæ, & aliorum contractuum: nam in permutatione traditur vna res pro alia diuerſæ rationis, vt veſtis pro equo; in venditione traditur res prò pecunia; in mutuo traditur pecunia præſens cum dilatione ad ſoluendum, quod non accidit in cambio, in quo de præſenti traditur vnum genus pecuniæ pro alio. *tom.*2.*pag* 543.*n.*1.

2. Cambium eſt duplex,alterum *verum,& reale,*quo vna pecunia reuera cum alia commutatur; alterum *ſiccum*, quod non eſt verum, ſed fictũ;eſt enim mutuum ſub imagine cambij realis; vt accidit, quando campſor pecuniam tradit campſario ſoluendam in eodem loco, in quo eam tradit, confictis litteris ad locum diſtantem, ad quem reuera litteræ non mittuntur, aut ſi mittuntur, nihil operantur, eò quod Campſor ſciat campſarium non habere pecuniam actu, aut poteſtate in eo loco, ad quem literæ mittuntur, Vocatur autem cambium *ſiccum*, quia caret iuſto titulo accipiendi lucrum.*ibid.*

3. Cambium *reale* eſt duplex;*minutum*, quo minora numiſmata permutantur cum maioribus, aut contra,& *locale*, ſeu *per litteras*, quo hîc v.g Lugduni accipitur pecunia Romæ ſoluenda;vocatur autem cambium *per litteras*,quia mitti ſolent litteræ ad locum,vbi pecunia accipienda,vel ſoluenda eſt.*ibid.*

4. Cambium *ſiccum* eſt illicitum,& vſurarium;quia in eo accipitur lucrum ob mutuum, nempe ob ſolam dilationem ſolutionis,& non ob alium verum titulum. Cambium *reale minutum* non eſt illicitum,nec vſurarium;nam multas ob cauſas poteſt aliquid exigi ſupra ſortem.1.ratione officij cambiendi, quia campſor permutat pecuniam in fauorem alterius cum ſuo labore, & onere. 2.ratione lucri ceſſantis. 3.propter laborem numerandi. 4. propter facilitatem, ſeu commoditatem vnius monetæ in numerando, & transferendo. 5. ob antiquitatem monetæ pluris

pluris enim æſtimatur antiqua moneta, quàm noua ob antiquitatem, & materiæ puritatem. *ibid.n.2. & 3. pag. 544.*

5. Qui ſcienter, vel ex inaduertentia exigit pecuniam adulterinam, non poteſt illam expendere, quia vitioſa eſt: neque ex eo, quod quis fuit deceptus, poteſt alios decipere, ſed rei notabiliter vitioſæ tenetur vitium aperire. *tom.2 pag.544 n.4.*

6. Procurator, vel famulus, qui à ſuo domino accepit pecunias aureas, vel argenteas ad ſoluendum creditoribus, vel ad neceſſaria emenda, ſi eas permutet cum vilioribus, aut det ad cambium, poteſt lucrum inde acceptum ſibi retinere, tanquam fructum induſtriæ ſuæ. Vnde patet eum, qui aliena pecunia vtitur ad negotia, vel ad cambia, non teneri domino pecuniæ reſtituere lucrum inde perceptum, quia eſt fructus induſtriæ, concurrente pecunia tanquam inſtrumento, quod ex ſe infœcundum eſt: modò tamen pecuniæ dominus nullum inde damnum patiatur, alioquin tenetur famulus ad reſtitutionem. *ibid.num.5.*

7. Licitum eſt cambium *reale locale*, ſeu *per litteras*, quo campſor dat mihi, v.g. centum hîc, recepturus Romæ centum, & aliquid ſupra, ſine exceſſu tamen. Quia quando campſor tradit hîc mihi pecuniam prior, vt eam Romæ recipiat, virtualiter meam pecuniam Româ huc transfert, ſine periculis, & expenſis, quod ſanè pretio eſt æſtimabile: ſic enim campſarius ſubleuatur onere eam transferendi; & quo maior eſt diſtantia, eo maius ſtipendium exigi poteſt. *tom.2.p.544.545.n.6.*

8. Licitum eſt item cambium *locale reale*, ſeu *per litteras*, quo campſor accipit hîc pecuniam cum certo lucro alibi ſoluendam, v.g. accipit hîc Lugduni centum, & quinque, & vt mihi Romæ ſoluat centum. Quia campſor virtualiter transfert pecuniam meam ad locum, vbi volo eam mihi perſolui, & me ſubleuat onere, & periculo in transferenda pecunia mihi ſubeundo, quod eſt pretio æſtimabile. Vnde colligitur, campſorem accipientem hîc 100. aureos nummos, vbi pluris æſtimantur, vt totidem mihi ſoluat Romæ, vbi minoris valent, poſſe hoc lucrum, quo pluris hîc æſtimantur, ſibi retinere. *pag. 545.n.7.*

9. Non videtur vſurarium, nec illicitum cambium *reale per litteras*, cum recambio, quo litteræ mittuntur ad locum præfixũ, v.g. Mediolanum, ibíque ſuum ſortiuntur effectum, deinde Mediolani aliæ litteræ conſcribuntur, quibus pecunia Romã recambitur. Quia non eſt mutuum, nec cambium ſiccum, ſed reale, in quo pecunia præſens permutatur cum abſente. *ibid.n.8.*

10. Ad cambium *reale* ex conſtitutione Pij V. hæ conditiones requiruntur. 1. vt campſarius litteras ſcribat, quæ mittantur, nec referantur inanes. 2. ne pactum fiat de certò, & determinato

nato intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, ſoluendo à cãpſario, ſi non ſoluat tempore præſtituto; poteſt tamen exigi, ſi campſarius fuerit in mora, licèt non deducatur in pactum. 3. ne cãpſor protrahat terminum ſolutionis ob pactum recipiendi lucrum. 4. ne detur ad cambia, niſi pro nundinis proximis, iuxta conſuetudinem, & vſum locorum. 5. ne termini ad ſoluendum longiores ſtatuantur, quàm exigat diſtantia locorum. Cum his conditionibus cambium reale eſt licitum. *ibid. n.* 9.

11. Pretium cambij augeri poteſt, vel minui, ob maiorem, vel minorem pecuniæ æſtimationem, quæ oritur ex copia, vel inopia pecuniæ; aut ex multitudine, vel paucitate cambientium. Quia pecuniæ in cambio non conſiderantur vt pecuniæ, ſed potius vt quædam merces; pretium autem mercium creſcit, aut decreſcit ob multitudinem emptorum, & pecuniæ, & ob raritatem venditorũ, aut contrà; ergo æſtimatio pecuniæ in cambiis eodem modo augeri poteſt, aut minui; atque hæc eſt praxis, & conſuetudo recepta inter campſores, etiam timoratos, neque facilè damnanda. *tom.* 1. *pag.* 546. *num.* 15.

12. Qui tradit pecuniam ad cambium alicui, cui non fidit, poteſt exigere pignus, vel fideiuſſorem, pro crediti ſecuritate, modò fructus pignoris computentur in ſortem, ſi pignus ſit frugiferum. *tom.* 1. *pag.* 547. *n.* 21.

13 Campſor non poteſt pactum inire cnm campſario, vt ſi non ſoluat termino conſtituto, vel in loco præfixo, accipiat eandem pecuniam ad cambia & recambia, donec perſoluerit ſortem: nam hoc onus eſt nimis graue, niſi verò moraliter conſtaret campſorem tantum lucri percepturum ab aliis, ſi ſolutio ſibi fieret ſtatuto loco, & tempore; tunc enim ratione lucri ceſſantis, huiuſmodi pactum eſſet licitum. *ibid n.* 22.

14. Campſor, qui bona fide dedit pecuniam Titio ad cambium ſoluendum, v.g. Romæ, ſed poſtea cõperit Titium non habere pecuniam actu, vel poteſtate, neque vllum correſpondentẽ Romæ, non poteſt exigere tantùm lucri, quantùm percepiſſet, ſi Titius Romæ ſoluiſſet, ſecluſo tamen lucro ceſſante, vel damno emergente; quia non poteſt illud exigere vi contractus, cum non ſit verus contractus, ſed potius deceptio. *ibid. n.* 24.

15. Quando vterque cambientium reportat ex cambio æquale commodum, ille, qui præuenitur ab altero, poteſt ab illo lucrum cambij recipere, v.g. ego egeo pecunia hìc Lugduni, quã habeo Mediolani, tu verò Mediolani indiges pecunia, quam hìc habes Lugduni; ſi ego à te præueniar, poſſum à te aliquid lucri pro cambio recipere. Quia ego ſubeo onus in tui gratiam pretio æſtimabile, & libero te onere, periculis, & expenſis

tranſ

transmittendi pecuniam, quod non est minus pretio æstimabile quàm si ego pecunia non idigerem.*ibid.n.25.*

CARDINALIS.

Cardinales in conclaui.

1. IN cap.*Vbi periculum, de elect.in* 6. fertur excommunicatio contra eos, qui Cardinalibus in conclaui existentibus litteras, vel nuncium mittunt, vel secretò loquuntur.*disp.2.quæst.2.punct.34.pag.181.tom.3.*

2. Hanc excommunicationem non incurrit. qui litteras alicui Cardinali in conclaui existenti scripsit, sed illæ ad Cardinalem non peruenerunt; etiamsi fortè is, qui eas intercepit, eidem Cardinali significauerit, quid in ipsis contineretur; quia effectus ex parte mittentis non est consummatus. *ibid.n.3.*

3. Possunt tamen Cardinales in conclaui existentes, de consensu omnium admittere aliquem circa ea, quæ pertinent ad electionem tunc instantem; in quo casu is, qui accedit cum illis colloquuturus, hanc censuram non incurrit.*ibid.n.5.*

4. Ipsi Cardinales accipientes litteras, vel nuncium, vel colloquentes cum secretò loquentibus, nõ subiiciuntur huic excommunicationi; quia non est lata in ipsos Cardinales accipientes, vel colloquentes; sed in mittentes, aut secretò loquentes. *ibid. pag. 182.n 7.tom. 3.*

5. Secretò loquens cum famulis Cardinalium in conclaui existentibus, non incidit in hanc censuram, nisi illis iniungat, vt illud referant Cardinalibus; tunc enim excommunicatur, vt mittens nuncium.*ibid.n.8.*

6. Præter hanc excommunicationem, alia inuenitur in Bulla 63, quæ incipit.*Intelligendis Ecclesiarum Prælatis*, §.*litteras*, in qua Pius I V. sub excommunicatione ipso facto incurrenda, & Sedi Apostolicæ reseruata, prohibet litteras, aut scripta cuiusuis generis, seu nuncium, vel notam aut signum, ad eos, qui in conclaui sunt, mittere, seu recipere, aut contrà è conclaui ad eos, qui foris erunt. *ibid.* Vnde patet discrimen inter hanc, & superiorem excommunicationem.*tom.3.*

Cardinalium violatores.

7 In *cap.fœlicis, de pœnis, in* 6.lata fuit excõmunicatio contra offendentes Cardinales, illos hostiliter insequentes, percutientes, capientes, necnon contra mandantes, aut ratum habentes huiusmodi delictũ, consulentes, fauentes, receptantes, & sciẽter defendentes huius criminis reos, *disp.2.quæst.3.punct.7.pag.199. to.3.*

8. Huic excommunicationi subiicitur is, qui præfatas actiones facit in summum Pontificem; quia is non est deterioris conditionis, quàm Cardinales. *ibid.n.5.*

9. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

10. In eodem cap. & in Bulla 93. Pij V. quæ incipit, *Infœlicis sæculi*, fertur excōmunicatio in eos, qui in quouis pacto conspirationem in Cardinalem sciuerint, nisi reuelauerint S.Pontifici, vel Ordinario loci. *ibid.punct.8. pag.* 200. Vide tit. *Prælatus.*

Cardinalium bona occupantes.

11. In Concilio Constantiensi *sess.*41. in decreto, *Omnis ætas*, lata fuit excommunicatio contra violenter occupantes bona electi in Papam, aut Cardinalium electorum, aliorúmq; in conclaui existentium. Deinde Leo X. extendit hanc excommunicationem ad eos, qui domum alicuius Cardinalis armata manu inuadunt, hostiliter diripiunt, aut aliquem ibi existentem vulnerant, aut ad huiusmodi delictum mandato, vel consilio cooperantur, aut ratum habent. *disp.2.quæst.3.punct.9.pag.*200. *tom.3.*

12. Ad hanc excommunicationem incurrendam non satis est, vt quis armata manu domum Cardinalis inuadat, nisi etiam aliquid violenter tanquam hostis rapiat. Quia Summus Pontifex vtrumque coniungit. Neque excommunicationem incurrit, qui titulo lætitiæ Cardinalis in Papam electi diripit; quia id non facit animo hostili. *ibid.n.3.*

13. Præter excommunicationem Papæ reseruatam sunt aliæ pœnæ contra delinquentes statutæ, vt exilium, infamia, publicatio bonorum, priuatio beneficiorum, &c. *ibid n* 8.

Cardinales Consistorij secreta reuelantes.

14. Leo X. Bulla 7. quæ incipit, *Supernæ dispositionis arbitrio*, edita in Concilio Lateran. statuit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis Cardinalium vota, seu suffragia in consistorio data, & quæcunque ibi gesta, aut dicta, quæ in odiū, aut scandalū alicuius redundare possint, scripto, aut verbo, aut quouis alio modo reuelet, & quoties indictum fuerit à R.Pontifice super aliqua re silentium *disp.2.q.7.punct.1.pag.*273. *tom.3.*

15. Non tantùm Cardinales, sed alij etiam, qui audita à Cardinalibus, vel ab alio, qui ea à Sūmo Pontifice acceperit, reuelant iniuncta expresſè obligatione secreti, in eandem censuram videntur incidere; nonnulli verò censent solis Cardinalibus eam silentij obligationem sub excommunicatione impositam fuisse. *ibid.n.7.*

16. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

CENSVRA.

Censura quid, & quotuplex?

1. CEnſura eſt pœna ſpiritualis inflicta ab Eccleſiaſtica poteſtate priuans hominem baptizatum vſu aliquorum ſpiritualium in ordine ad ſalutem. Triplex eſt: *Excommunicatio*, *Suſpenſio*, & *Interdictum.* Nam irregularis non eſt cenſura, cùm incurri poſſit abſque delicto. *tom.* 1. *pag.* 337. *&* 338. *num.* 1. *& ſeq.*

2. Cenſura excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, alia eſt *à iure*, alia *ab homine*. Cenſura *à iure* dicitur ea, quæ fertur à legiſlatore cum intentione condendi legem, ſeu ſtatutum generale perpetuum, iniuncta tranſgreſſoribus pœna cenſuræ. Cenſura *ab homine* eſt ea, quæ fertur à ſuperiore aliquid præcipiente, intentione ferendi præceptum temporale, & tranſitorium ſub pœna cenſuræ. Rurſus Cenſura alia eſt *latæ ſententiæ*, quæ ipſo facto incurritur, abſque iudicis ſententia; alia eſt *ſententiæ ferendæ*, quæ tantùm eſt comminatoria, neque ipſo facto incurritur. Cognoſci autem poteſt cenſura eſſe latæ ſententiæ, quando in lege apponuntur iſtæ particulæ, *ipſo facto*, *ipſo iure*, aut quando addũtur hęc aduerbia, *confeſtim*, *ſtatim*, *illicò*, &c. aut qnando cenſura fertur per verbum præſentis temporis, aut imperantis modi. Quando verò fertur per verbum futuri temporis, argumento eſt eſſe tantùm ferendæ ſententiæ. In dubio autem, an cenſura ſit latæ, an ferendæ ſententiæ, iudicandum eſt eſſe ferendæ tantùm; nam odia ſunt reſtringenda, & in mitiorem partem interpretanda. *tom.* 1. *pag* 338. *num.* 5. *&* 6.

Cenſura à quo ferenda.

3. Poteſtas ferendi cenſuras eſt de iure diuino, vtpote ab ipſo Chriſto Eccleſiæ collata, Matth. 18. *Quodcũque ligaueritis ſuper terram*, &c. Nulla tamen cenſura impoſita eſt à iure diuino: nulla enim legitur pœna, vel priuatio à iure diuino præſcripta: quippe Matth. 8. vbi dicitur, *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*, non fertur excommunicatio; ſed tantùm oſtenditur, quàm grauiter peccent ij, qui Eccleſiæ non obediunt, quos Chriſtus monet eſſe vitandos, non tanquam excommunicatos, ſed tanquam peccatores. *ibid. n.* 1. *&* 2.

4. In ferente cenſuras hæ conditiones requiruntur. 1. vt ſit homo viator. 2. vtens ratione. 3. baptizatus. 4. vt non ſit laicus, quia laicus non habet iuriſdictionem Eccleſiaſticam. 5. vt non habeat iuriſdictionis vſum impeditum: vt accedit, quando Iudex

eſt excommunicatus vitandus, aut quando interpoſita fuit legitima appellatio. 6. vt cenſuram non ferat in cauſa piopria:nullus enim poteſt eſſe actor, & iudex. Excipitur caſus defenſionis; poteſt enim per cenſuram vis, & iniuria propulſari, iuxta illud, *Vim virepellere licet.tom.*1.*pag*.338. 339. *n* 3.*&* 4.

5. Præter Summum Pontificem,qui ius habet in omnes Chriſtianos,poteſtas ferendi cenſuras competit Epiſcopis, Archiepiſcopis,& Patriarchis reſpectu ſibi ſubditorum. Eandem habet poteſtatem Capitulum Sede vacante, necnon Vicarius Capituli, aliíque quibus ex officio, & ſtatuto Eccleſiæ hæc poteſtas competit,vt ſunt Abbates, Priores Eccleſiarum habentes iuriſdictionem in foro externo,Prælati religionũ,vt Prouinciales,& Guardiani,item Cardinales in Eccleſiis,in quibus quoad forum externum habent iuriſdictionẽ: Parochus verò hanc poteſtatem non habet,cùm careat iuriſdictione in foro externo.Poteſt tamen per conſuetudinem, aut præſcriptionem acquirere poteſtatẽ ferendi vnam aliquam cenſuram in ſuos ſubditos. Item Clericus poteſt ex commiſſione ſibi data à legitimo ſuperiore, vel ex conſuetudine legitimè introducta ferre cenſuras:qui verò non eſt Clericus, licèt ſit Religioſus,non poteſt,niſi de abſoluta Summi Pontificis poteſtate,validè ferre cenſuras,defectu iuriſdictionis,cuius de iure ordinario eſt incapax. *tom.*1.*p*.339.*n* 5. *&* 6.

6. Collegium Eccleſiaſticum eſt capax iuriſdictionis ad ferendas cenſuras; laicum verò,& ſæculare eſt incapax. Illud autem Collegium cenſetur Eccleſiaſticum: in quo ſunt plures Eccleſiaſtici, quàm laici;at ſi numerus ſit æqualis, probabile eſt Collegium cenſendum eſſe Eccleſiaſticum, quia nobilius trahit ad ſe minus dignum.*tom.*1.*p*.340.*n*.7.

Cenſura propter quid ferenda.

7. Cenſura non incurritur,niſi ob peccatum aliquod exterius; nam de internis ſolius Dei eſt iudicare. Cenſura autem excommunicationis non incurritur, niſi ob peccatum proprium; ob id cautum eſt, ne excommnnicatio feratur in communitatem; at cenſura ſuſpenſionis & interdicti ferri poteſt ob peccatum alterius;fertur enim in totam commmunitatem ob delictum alicuius ex illa communitate. *ibid. n.*2. *& ſeq.*

8. Quæres vtrùm ſciens actum externum ſine interno,incurrat cenſuram, v.g.vtrùm recitans officium, vel audiens Miſſam ſine vlla attentione, incurrat cenſuram,ſi quæ lata eſſet contra non recitantes officium,vel non audientes Miſſam. *Reſp.* affirmatiuè,quando actus internus eſt de ſubſtantia actus externi præcepti,

cepti, qualis eſt attẽtio reſpectu diuini officij, aut Miſſæ audiendæ. Secùs ſi ſubſtantia actus externi poſſit ſubſiſtere abſque actu interno; tunc enim non incurritur cenſura, ſi omittatur internus; vnde communicans indignè in Paſchate ſatisfacit præcepto Eccleſiæ: at audiens Miſſam ſine attentione non ſatisfacit, quia Miſſam non audit. *ibid. num.* 5.

9. Non poteſt ferri grauis cenſura niſi ob peccatum mortale; quippe pœna debet eſſe proportionata delicto. Quocirca maior excommunicatio lata ad peccatum veniale, eſt nulla. Non tamen pro quolibet mortali ferenda eſt grauis cenſura; ſed pro eo tantùm, quod alia ratione emendari, aut impediri non poteſt. *tom.* 1. *pag.* 341. *n.* 6. *& ſeq.*

10. Poteſt ſuperior ſub cenſura prohibere aliquid, quod licèt ſecundùm ſe ſit leue, & indifferens, nihilominus ſit graue ob circunſtantiam, vel ob finem à ſuperiore intentum; vt quando ſuperior præcipit Clerico ne arma ferat, aut ne comam alat: hæc enim licèt in ſe ſpectata ſint leuia, tamen ratione ſtatus, & ſcandali fiunt grauia. At ſi ſuperior prohibeat ſub excommunicatione proferri verbum otioſum, non incurritur excommunicatio à delinquente; quia hoc peccatum, ſeu ſpectetur in ſe, ſeu in ordine ad finem, eſt leue *ibid. n.* 8. *&* 9

11. Poteſt ferri excommunicatio ob rem leuem furto ablatam, ſi ex eo furto graue damnum alicui ſequatur, v.g. ob acum ſartori ablatam, non ratione furti, quia non eſt materia ſufficiens ad peccatum mortale furti, ſed ratione damni, quod inde paſſus eſt ſartor; atque ex hoc capite eſt peccatum mortale. *ibid. n.* 10. *&* 11.

12. Non incurritur cenſura, niſi effectus, quem legiſlator prohibet ſub cenſura, ſit completus, niſi ſub cenſura principaliter prohibeatur ipſa actio, vel conatus. Aut niſi actus exterior habeat malitiam, quæ ſub cenſura prohibetur; quare qui exterius profert hæreſim, ſed interiùs benè ſentit, non ſubiacet excommunicationi latæ contra hæreticos; hæc enim cenſura fertur ob actum externum habentem malitiam hæreſeos. *tom.* 1. *pag.* 342. *num.* 12. *& ſeq.*

13. Mandantes, & conſulentes non incurrunt cenſuram nõdum ſequuto effectu, quando effectus fuit principaliter prohibitus, mandatum verò, vel conſilium tantùm acceſſoriè; quare qui mandauit v.g. percuti Clericum, niſi ſequatur percuſſio, non contrahit excommunicationem. At quando mandatum, vel cõſilium principaliter prohibetur, vt in excommunicatione lata contra mandantes homicidium per aſſaſſinos, incurritur excommunicatio ante ſequutum effectum. *ibid. n.* 15.

14. Qui

14. Qui actionem aliquam exercet de se insufficientem ad effectum prohibitum sub censura, non incurrit censuram. Vt si lata est excommunicatio contra homicidas, Titius qui vulnerauit Caium vulnere non lethali, censuram non incurrit, licèt ob aliam causam contingat vulneratum mori: quia sub censura prohibetur actio lethalis, seu de se illatiua mortis; non autem quælibet vulneratio. *ibid.n.* 16.

15. Censura lata sub conditione non incurritur ante conditionis euentum; neque incurritur semper ob quodlibet voluntarium; sed expendenda sunt verba legis. Nam quando lex prohibet absolutè aliquod delictum sub censura, v.g. homicidium ad incurrendam censuram requiritur illud voluntarium, quod sufficit ad mortale peccatum, & ad contumaciam contra censuram. Quando verò verba legis non prohibent absolutè aliquod delictum sub censura, sed postulant perfectum, & directum voluntarium, certum est censuram non incurri per quodlibet voluntarium sufficiens ad peccatum mortale. Vt quando lex dicit: *Qui temerè hoc fecerit, qui ausus fuerit, aut præsumpserit, anathemate feriatur*; ad censuram incurrendam non sufficit voluntarium, quod sufficit ad peccatum mortale (nam negligentia, aut ignorantia crassa sufficit ad mort.) sed requiritur temeritas, audacia, & contemptus. *ibid.n.* 17. 18.

16. Pro peccato præterito commisso non potest ferri censura, sed requiritur contumacia: tum quia ad incurrendam censuram requiritur admonitio præuia, tum quia censura fertur in rebelles; & contumaces: at qui iam commisit peccatum non prohibitum sub censura, vt suppono, non est contumax, nec rebellis, ergo, &c. Non negandum tamen posse pro peccato præterito imponi aliquam pœnam, v.g. priuationem officij, dignitatis, vel accedendi ad sacram synaxim ad aliquod tempus. *ibid.num.* 19.

Censura in quem ferenda.

19. Quinque conditiones requiruntur in eo, qui ligandus est censura. 1. vt sit viator, id est, viuens in hoc mortali corpore; nã in defunctum nulla est Ecclesiæ iurisdictio, nisi indirecta. 2. vt sit baptizatus: nam, vt ait Paulus. 1. Cor. 5. *De iis, qui foris sunt, nihil ad nos.* 3. vt sit adultus, & doli capax; quia censura supponit peccatum: quare impubis doli capax ligari potest censura validè, non tamen licitè ante annum. 14. si sit masculus, & 12. si fœmina. 4. vt sit homo determinatus, nam tota vniuersitas, aut collegium excommunicari nequit: aliæ tamen censuræ suspensionis, & interdicti ferri possunt in communitatem, capitulum, aut collegium. 5. vt sit inferior, & subditus ferenti censuram; quia iurisdictio

risdictio coercitiua non potest nisi in inferiores & subditos exerceri *tom.1.pag.343.n.1.& seq.pag.344.*

18. Censura generaliter lata à Summo Pontifice, si est excommunicatio, Episcopos ligat, nisi excipiantur: si est suspensio vel interdictum, Episcopos non ligat, nisi expressa illorum mentio fiat. *pag.344.n.15.*

19. Nemo potest propria potestate censuram in seipsum ferre; quia nemo est seipso inferior. Vnde fit, vt accipiens à Summo Pontif. potestatem ferendi excommunicationem contra omnes surripentes rem alienã in notabili quantitate, non incurrat ipse excommunicationem surripendo. Secùs dicendum si ipse non ferat, sed illam denunciet latam à superiore: tunc enim denuncians incurrit censuram, si delinquat contra præceptum superioris, *ibid.n.17.*

20. Superior interdicens aliquem locum, tenetur ipse seruarè inter dictum, & subiacet pœnis à iure communi latis contra violantes interdictum; non tamen incurrit has pœnas quasi à se latas, sed vt latas à iure communi præcipiente interdictum inuiolabiliter seruari. *tom.1.pag.345.n.17.*

21. Æqualis non potest in æqualem censuram ferre auctoritate propria; quia par in parem non habet imperium: ex commissione verò, & potestate delegata potest; quia per delegationem factus est superior; sic Episcopus accepta à Summo Pontifice potestate, potest alium Episcopum excommunicare. *ibid.n.18.*

22. Habentes priuilegium à Summo Pontifice, per quod eximuntur ab Episcopi iursdictione, vt Reges, & Imperatores, non ligantur censuris ab Episcopo latis. Idem dicendum de Religiosis exemptis quoad eos casus, in quibus sunt exempti. *ibid. num.19.& 20.*

23. Ligatus vna censura, potest adhuc ligari alia non modò diuersæ, verùm etiam eiusdem rationis: quare qui semel contraxit excommunicationem ob clericum percussum, potest nouam contrahere, si alium, vel eundem iterum percutiat. Tot enim incurruntur censuræ, quot sunt moraliter, & formaliter actus contra præceptum, seu quot sunt transgressiones legis: Hinc sequitur furantem in Ecclesia incurrere duplicem excommunicationem, si lata esset contra fures, & contra sacrilegos: hæc enim actio licèt sit vna numero, & physicè, nihilominus est multiplex formaliter, & moraliter. *ibid.n.1.& seq.*

24. Probabiliter defendi potest eum qui percutit, vel occidit vno actu plures Clericos, vnam tantùm incurrere excommunicationem; quia est vnum tantùm numero peccatum, & vna trãsgressio: ergo vna tantũ censura, vt qui profert blasphemiã in 12. Apostolos,

Apostolos, vno tantùm blasphemiæ peccato se obstringit: contraria tamen sententia est tutior. *tom.* 1. *pag.* 346. *num.* 7.

25. Ille contrahit plures censuras, qui committit vnum actum habentem plures circumstamtias mutantes speciem actus moralis, singulas sub censuris prohibitas. Secùs quando circunstantiæ non mutant speciem, sed sunt eiusdem speciei; tunc enim est vnica moraliter actio, vnica transgressio, consequenter vna censura. Vnde sequitur eum non incurrere plures excommunicationes, qui percutit Sacerdotem, qui simul est diaconus, & subdiaconus; quia hæ circunstantiæ speciem non mutant. At qui percutit monachum sacerdotem, duplicem irreuerentiam committit, alteram in statum religiosum, alteram in clericalem, ac proinde hæc percussio est duplex transgressio. *ibid. n.* 8. Vnde fit, vt sepeliens in loco sacro vsurarium excommunicatum, & nominatim interdictum, tres excommunicationes incurrat: quia triplicem inobedientiam committit contra tres prohibitiones diuersas factas sub excommunicatione. *tom.* 1. *pag.* 347. *num.* 10.

26. Qui facit aliquem actum prohibitum à multis habentibus eandem potestatem, vnam tantummodò censuram incurrit; quia illi plures quoad potestatem formaliter sunt vnus, ac proinde est vna tantùm contumacia. Quando verò actus prohibitus est ab habentibus diuersam potestatem, tot incurrentur censuræ, quot sunt superiores, modò quisque tulerit censuram tanquam suam, & intenderit condere nouum ius: sunt enim contumaciæ formaliter plures. Hinc fit, vt is duplicem excommunicationem incurrat, qui facit aliquid sub excommunicatione prohibitum à Papa, & ab Episcopo, modò Episcopus intenderit nouum ius ferre. *ibid. num.* 11 *& seq.*

27. Censura lata contra facientes aliquid, non ligat mandantes, vel consulentes, nisi in sententia exprimantur. Quare si lata esset excommunicatio contra furantes, mandans, vel consulens furtum non incurreret excommunicationem: quia mandans, & consulens non dicuntur propriè furari. Quando autem mandantes, vel consulentes exprimuntur in sententia censuræ, non ligantur censura, nisi verè influant in effectum prohibitum, aut si reuocauerunt mandatum, eiúsque reuocatio innotuit iis, qui illud mandatum acceperant; sic enim non censentur influere in effectum prohibitum sub censura. At consulentes etiamsi reuocauerint consilium, & illius reuocatio innotuerit iis, quibus fuerat datum, nihilo seciùs secuto effectu censuram incurrunt: quia non censentur reuocasse influxum. *tom.* 1. *pag.* 347. 348. *n.* 1. *& seq.*

Cenſura quomodo ferenda.

28. Cenſura non incurritur antequam lata fuerit à iudice per ſigna externa,& non per ſolam voluntatem internam ; cùm nullus cenſuram incurrat, niſi ob contumaciam , nullus autem dici poſſit contumax contra ſuperiorem , niſi eius præceptum innotuerit ; ignorantia quippe excuſat à contumacia. Sufficiunt autem ad ferendam cenſuram quæcumque verba,modò ſint determinata ad aliquam particularem cenſuram , aut etiam quælibet ſcriptura , quæ intentionem iudicis ſufficienter exprimat : quia nullo iure præſcribitur certa excommunicationis formula.*p.*348. *num.*1. *& ſeq.*

29. Valida eſt cenſura lata ſub forma diſiunctiua,cuiuſmodi eſt hæc:*Clericus,qui tulerit arma,ſit ſuſpenſus ab officio , vel beneficio:*quia confusè ſaltem eſt definita , & determinata ad vnam partem : nam iudicis intentio eſt, vt delinquens alteram earum incurrat, & liberum ei relinquit , vt ſeſe applicet , ad vtram ipſe maluerit. At ſi delinquens nolit alteram partem eligere,videtur vtrique pœnæ ſubiacere *ibid.n.*4. *&* 5.

30. Verba, quibus fertur cenſura , debent eſſe determinata ad aliquam perſonam , eam nominando , vel deſignando in ordine ad delictum,vt ſi dicatur : *Clericus,qui geſtauerit arma, incidat in excommunicationem.* Quia verba cenſuræ faciunt id, quod ſignificant:igitur quando nullam perſonam ſignificant, aut deſignant,nullam afficiunt. Quare inualida eſt excommunicatio, quæ fertur in hæc verba:*Excommunico vnum ex furibus*, quando ſunt plures:quia non conſtat , in quem feratur iudicis intentio. *tom.*1.*p.*349.*n.*6.

31. Qui verbo tenus ſine ſcriptura fert cenſuram , peccat mortaliter,& incurrit ſuſpenſionem ab ingreſſu Eccleſiæ per mēſem,& à diuinis : eandémque ſuſpenſionem incurrit ferens cenſuram ſine expreſſione cauſæ , aut qui parti petenti non concedit exemplar ſcripturæ intra menſem,ſi petatur. Vt hac ratione iudex ſit cautior in ferenda cenſura. Ab hac tamen pœna ſuſpenſionis eximuntur Epiſcopi ferentes cenſuram ſolo verbo,vel qui hoc faciunt ob vrgentem , & grauem aliquam cauſam , vel ex quadam inaduertentia,bona fide. Eximuntur item Prælati religioſorum ferentes ſine ſcripto cenſuram cōtra ſuos : durius enim illis eſſet ſeruare hunc ordinem iuris. Cæterùm cenſura lata ſine ſcriptura,& ſine expreſſione cauſæ , non eſt irrita , nec inualida: quia hoc non pertinet ad ſubſtantiam cenſuræ , ſed eſt tantùm quid accidentale. *ibid.n.*1.2. *&* 3.

32. Non incurritur cenſura, niſi præceſſerit admonitio facta

auctoritate illius, qui laturus est censuram: quia non potest esse contumacia, nisi præsupponatur admonitio. Censura tamen lata pro futuris delictis non requirit admonitionem distinctam ab ipsa lege prohibente; lex enim ipsa non ignorata admonet. Quando autem declarandum est aliquem incidisse in censurã, necessaria est citatio, vt audiatur reus, alioquin sententia declaratoria est irrita: nemo quippe condemnandus est inauditus, *tom.* 3.*pag.* 349. 350.*n.* 1 *& seq.*

33. Triplex admonitio præmittenda est formaliter, aut virtualiter, idque colligitur ex Matth. 18. vbi Christus præcipit peccantem prius corrigi secretò, deinde adhiberi testes, vltimò dici Ecclesiæ, Vrgente tamen necessitate vna sufficit: absque necessitate autem censuram ferens sine triplici admonitione grauiter peccat: Inter singulas admonitiones requiritur saltem duorum dierum interuallum. At quando censura ferenda est contra personam aliquam particularem, admonitio facienda est coram illa; quando autem generaliter fertur, sufficit admonitionem fieri in loco publico. Si suspensio, vel interdictum ferendum est contra communitatem, admonitio facienda est delinquenti, ob cuius delictum fertur suspensio, seu interdictum. *tom.* 1.*pag.* 350. *&* 351.*num.* 1.*& seq.*

34. Quando ferenda est censura in aliquem particularem, in quatuor casibus sufficit admonitionem fieri ad domum illius. 1. quando reus per dolum se abscondit, vel per vim impedit ne moneatur. 2. quãdo semel facta est personalis admonitio. 3. quãdo citatio facta ad domum innotuit delinquenti. 4. quando quis malè absolutus est ab excommunicatione, & agitur de ipso ad priorem excommunicationem reuocando. *pag.* 351.*n.* 9.

35 Censura ex odio, vel inuidia lata, valida est, si seruatus fuit ordo iuris (alioquin est nulla) etsi iustam ob causam lata est: nam si causa, propter quam fertur non subsistit, censura est inualida, vtpote iniusta: quia nemo ligari potest censura, nisi propter grauem culpam. Vnde sequitur innocentem iniustè excõmunicatum non priuari suffragiis Ecclesiæ, neque teneri, secluso scandalo, gerere se tanquam excommunicatum. *ibid n.* 1 *& seq pag.* 352.

36. Sententia continens errorem intolerabilem est inualida; quando scilicet iudex eam laturus non habet, neque iudicat se habere rationem, aut causam iustam ad censuram ferendam. Vnde patet sententiam, seu legem præcipientem aliquid turpe, aut communi bono contrarium, aut inutile, non obligare in conscientia, nec inducere censuram. *tom.* 1 *pag.* 352.*n.* 8. *&* 9.

37. In dubio an censura lata sit ob causam legitimam, reus

tenetur

tenetur se gerere tanquam obstrictum censura : quia in dubio standum est iudicio superioris illíque obtemperandum. At quãdo probabilius,& vero propius est causam propter quam lata est censura, esse iniustam , valdè probabile est reum non ligari censura. *ibid.n.*11.

38. Censura ferri non potest extra proprium territorium, quando ad illam ferendam opus est iurisdictione contentiosa, absque licentia Ordinarij. Quare Episcopus extra suam diœcesim non potest validè ferre censuram sedens pro tribunali, & cognitione causæ, *ibid.n.*3. *&* 4.

39. Contra delinquentes in alieno territorio superior non potest censuram ferre per modum statuti;quia extra proprium territorium nõ habet iurisdictionem. Quod vt intelligatur, obserua hoc esse discrimen inter censuram latam *per modum sententiæ*, & lata *per modum statuti* , quòd lata *per modum statuti* obligat tantùm delinquentes in territorio legislatoris; nam statutum dicitur lex territorij: Censura verò lata *per modum sententiæ* afficit personam subditam vbicumque sit. *tom.*1.*pag.*353.*n.*6.

40. Clericus non residens,existens extra diœcesim , potest à proprio Episcopo excommunicari, etiam per statutum:quamuis enim sit extra diœcesim,tamen consummat actum non residendi in diœcesi,& censetur peccare in diœcesi, quia in ea non residet. Item clerici vocati ab Episcopo ad synodum sub censura possunt etiam absentes à diœcesi ligari censura; quia delictum omissionis censetur ibi committi , vbi actus præceptus exercendus erat. *ibid.n.*7.

41. Censurâ latâ in aliquo territorio contra stupratorem, qui virginem inde abduxit , & in alio territorio eam constuprauit, hanc censuram non incurrit : quia licèt delictum sit inchoatum in eo territorio, in quo lata est censura , tamen est alibi consummatum. Idem esto iudicium de eo,qui existens in Ecclesia , ictu sagittæ occidit hominem existentem extra Ecclesiam:at lethaliter alium vulnerans in Ecclesia,censuram incurrit latam contra occidentes in Ecclesia , licèt vulneratus extra Ecclesiam moriatur;nam delictum censetur in Ecclesia perpetratum. *ibid.n.*10.

42. Censura lata propter actum præteritum patratum eo tempore, quo delinquens erat in territorio ferentis censuram , ligat etiam extra illud territorium existenté,v.g. Archiepiscopus Lugdunensis fert excommunicationem contra Titium sibi subditũ, qui furtum commisit, nisi restituat intra mensem, Titius ligatur excommunicatione non restituendo intra mensem , quamuis nondum elapso mense domicilium mutet ; remanet enim subditus ratione delicti in illius territorio commissi. *ibid. n.*13.

43. Censura ab Episcopo lata *per modum sententiæ*, ligat subditos in alieno territorio existentes: quia statutum (vt dictum est suprà) respicit territorium, sententia verò respicit personam delinquentis vbicumque sit, vt illius contumacia coërceatur. *tom.* 1. *pag.* 354. *num* 14.

44. Censura ab Archiepiscopo lata non extenditur ad Suffraganeos, eorúmque subditos, nisi lata sit in Concilio prouinciali, aut nisi in territorio ipsius Archiepiscopi delinquant: quia Archiepiscopus non habet iurisdictionem ordinariam in Suffraganeos extra suum territorium versantes, exceptis quibusdam casibus infrà recensendis. *ibid.n.* 19.

45. Extraneus non ligatur censura lata à superiore loci, in quo ad breue tempus versatur: quia extraneus, qui non decreuit maiori anni parte in aliquo loco manere, non censetur subditus illius loci. *ibid.n.* 20.

46. Censura per metum incussum iudici extorta, valida est, quia metus non tollit voluntarium simpliciter, quod sufficit ad ferendam censuram. *ibid.n.* 1.

47. In ferenda censura habenda est ratio temporis, ne scilicet feratur die feriato, qui dicatus est cultui diuino: quia eo die cognitio causæ fieri nequit: si tamen eo die feratur, valida erit; quia censura non postulat necessariò causæ cognitionem. *ibid.n.* 3.

48. Qui censuram contraxit, denunciandus est de auctoritate legitimi superioris; sic enim faciliùs resipiscet ne à cæteris fidelibus vitetur. Hæc autem denunciatio facienda est publicè in Ecclesia, & postea in scriptis ad valuas affigenda cum expressione causæ. Qui autem censuram ipso iure contraxit, non est denunciandus statim post delictum, ante sententiam criminis declaratoriam, etiamsi delictum notorium sit, & publicum, sed præmittenda est citatio, & sententia declaratoria: fieri enim potest vt reus probet suam innocentiam, & probabilem sui facti excusationem afferat. *tom.* 1. *pag.* 355.

Censuræ finis, & effectus.

49. Is est finis censuræ, quem superior in ferenda censura intendit, sibíque proponit, nempe salus, vel emendatio, seu resipiscẽtia delinquentis, contra quem censura fertur, iuxta illud. 1. Cor. 1. *Vt resurgat à peccato, & saluus fiat in die Domini.* Quare si Prælatus moraliter est certus delinquentem non obtemperaturum, non debet excommunicationem ferre, cùm enim excommunicatio sit quædam medicina non est sine spe fructus adhibenda, nisi feratur ad terrorem aliorum. *ibid.n.* 1. *&* 2.

50. Censuræ effectus est priuatio aliquorum bonorum spiritualium.

tualium. Potest tamen Summus Pontif. illum effectum suspendere: quia censura instituta est iure humano; Summus autē Pontif. habet potestatem supra ius humanum. Vnde sequitur posse Summum Pontificem validè conferre beneficium excommunicato. Episcopi verò, aliíque Prælati non possunt, nisi ex speciali priuilegio, aut consuetudine. *ibid. n.* 3. *& seq.*

A Censura incurrenda quæ causæ excusent.

51. Præmittendum ignorantiam aliam esse *iuris*, quæ cōtingit, quando nescitur lex, seu prohibitio; aliam *facti*, quando ignoratur factum lege prohibitum; aliam *pœnæ*, quando ignoratur pœna lata contra delinquentes. Rursus ignorantia alia est *probabilis* seu *inuincibilis*, quæ nulla adhibita diligentia vinci potuit, ac proinde est inculpabilis; alia *improbabilis*, seu *vincibilis*, quæ vinci potuit, sed non est adhibita sufficiens diligentia, ideóque est culpabilis. Hæc autem alia est *affectata*, cùm quis vult ignorare præceptum, vt liberiùs peccet; alia *crassa*, & *supina*, quæ summam negligentiam habet adiunctam. Denique ignorantia alia est *antecedens*, sine qua non fieret actus malus; alia *concomitans*, quæ si non adesset, actus nihilominus fieret; alia *subsequens*, quæ quouis modo est voluntaria, & culpabilis, *tom.* 1. *pag.* 356. *n...* *& seq.*

52. Ignorantia *probabilis*, tam iuris, quàm facti, aut qualitatis facti excusat à censura. Ignorantia autem *vincibilis*, *& culpabilis* seu iuris, seu facti, quæ crassa est, & supina, non excusat à censura, vel irregularitate proueniente ex delicto, modò sufficiat ad peccatum mortale; quando verò ignorantia ita leuis est, vt excuset à mortali, excusat etiam à censuris. At si ad incurrendam censuram requiritur scientia, præsumptio, vel temeritas insignis, neque ignorantia *affectata*, neque *crassa* sufficit ad incurrendam censuram. *tom.* 1. *pag.* 356. 357 *n.* 6. *& seq.*

53. Ignorantia *pœnæ*, id est, *censuræ*, excusat à censura incurrenda. Quare qui committit aliquod delictum, quod nescit prohibitum fuisse ab Ecclesia sub censura, non incurrit censuram, neque irregularitatem prouenientem ex delicto: nam pœna debet proportionari delicto; minus autem delinquit, qui ignorat pœnam, quàm qui illam nouit: ergo, &c. *pag.* 357. *n.* 13.

54. Ignorantia *comitans* excusat à censura, & irregularitate proueniente ex delicto; quia censuræ incurruntur ob peccatum externum, opus autem externum factum cum ignorantia comitante non est peccatum; neque enim potest esse peccatum, nisi sit voluntarium; voluntarium autem cum ignorantia esse nequit. *ibid. num.* 14. Propterea occidens hominem, quem credebat esse

feram, non tenetur ad reſtitutionem ratione homicidij, etiamſi commiſiſſet homicidium, ſi cognouiſſet illum eſſe hominem: quia obligatio reſtituendi oritur ex actu externo iniuſto, non verò ex affectu, & deſiderio. *tom.* 1. *pag.* 358 *num.* 19.

55. Percutiens laicum, credens ex percuſſione laici incurri cenſuram, non afficitur cenſura, quia conſcientia erronea licèt inducat peccatum, non tamen inducit cenſuram; neque incurritur cenſura ob ſacrilegium internum, ſed tantùm ob externum conſummatum *ibid. n.* 22.

56. Legitima appellatio excuſat ab incurrenda cenſura lata ſub conditione, modò appellatio fiat antequam ponatur conditio: quia per appellationem cauſa deuoluitur ad alium iudicem, & prioris iuriſdictio ſuſpenditur. Cenſura autem purè, & abſolutè lata, ſuum ſortitur effectum, & ſtatim mandatur executioni; quare ab huiuſmodi ſententia non datur appellatio. Item abſolutio ab excommunicatione collata abſolutè, & ſine conditione de futuro, non ſuſpenditur per appellationem: pars tamen in cuius damnum lata eſt abſolutio habet ius exigendi reparationem damni illati. *ibid. n.* 2. *& ſeq.*

57. Appellatio à ſententia lata ſub conditione excuſat ab incurrenda pœna, etiamſi poſtea appellatio fuerit derelicta, v. g. ſi Titius citetur à iudice ad comparendum, vel reſtituendum intra menſem ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, & ipſe interponat appellationem, excuſatur à cenſura, etiamſi poſtea appellationem non proſequatur. *tom.* 1. *pag.* 359. *n.* 4 *& ſeq.*

58. A ſententia iudicis declaratoria datur appellatio: fieri enim poteſt, vt iudex iniuſtè declarauerit, conſequenter competit reo ius ſe defendendi per appellationem. Interpoſita autem appellatione excommunicatus declaratus, & denunciatus non eſt vitandus; quia appellatio ſuſpendit declarationem, ac proinde impedit denunciationem. *ibid. num.* 7. *&* 8.

59. Ad legitimam appellationem duo requiruntur. 1. eſt, vt appellatio fiat cum probabili, & ſufficienti cauſa, vel ſaltem, vt appellans bona fide appellet, ratus ſe habere ſufficientem cauſam. 2. vt appellatio fiat debito tempore; debitum autem tempus, in iure, eſt ſpatium decem dierum, ſeu potius eſt quodlibet tempus intercedens ante conditionis euentum. *ibid. n.* 9.

60. Impotentia faciendi, quod præcipitur ſub cenſura, excuſat ab incurrenda cenſura, quemadmodum excuſat à peccato, & contumacia: quare qui per impotentiam non reſtituit, non afficitur excommunicatione lata contra detentores rei alienæ, aut cõtra non reſtituentes. At debitor, cui menſis, v. g. cõſtitutus fuerat ad ſoluendũ ſub pœna excommunicationis, incurrit excommu

communicationem, si initio mensis soluere poterat, præuidens fore, vt reliquo tempore fieret impotens ad soluendum: quia est sufficiens contumacia contra præceptum. *ibid. n.* 1.

61. Metus grauis cadens in constantem virum excusat à censura cùm excuset à transgressione, & contumacia contrá legem. Sic Christiani capti à Turcis non incurrunt censuram, cùm remis nauim impellunt contra Christianos; nam ad id metu mortis adiguntur. *tom.* 1. *pag.* 360. *n.* 2. *& seq.*

62. Voluntas, seu consensus illius, in cuius fauorem concessa fuit censura, sufficit ad eam suspendendam, ne incurratur. Quare si Titius, v.g. obtenta à Summo Pontifice excommunicatione contra suos debitores non restituentes intra sex menses, proroger inscio Pontifice tempus vsque ad annum, debitores elapsis primis sex mensibus non incurrunt excommunicationem. Quia si Titius condonaret absolutè debitum, censura cessaret, deficiente materia: ergo si suspendatur obligatio debiti, suspenditur etiam ipsa censura. *ibid n.* 1.

63 Debitor elapso termino sibi à creditore prorogato, ligatur censura: quia terminus præfixus à iudice non fuerat ad finiendam obligationem solutionis, sed potius ad eam vrgendam, & sollicitandam; quare elapso termino non cessat obligatio; sed debitor adhuc tenetur soluere, & nisi soluat, censuram incurrit. *tom.* 1. *pag.* 361. *n.* 2.

A Censuris absoluere quis possit?

64. Censura reseruata lata ab homine iure communi tolli potest ab eo, quia eam tulit, vel ab eius superiore, vel à successore, vel ab eo, cui specialis facultas fuerit delegata: quia eiusdem potestatis est ferre censurã, & auferre. Quare mortuo, vel excõmunicato, vel capto Episcopo, potest Capitulũ absoluere, cùm succedat in iurisdictionem Episcopi Sede vacante. *ibid. n.* 1. *&* 2

65. Censura non reseruata per sententiam generalem lata iure communi tolli potest à quocunque, qui potest absoluere à mortalibus: nam, eo ipso, quod superior censuram reseruauit, censetur aliis concessisse facultatem absoluendi. At censura lata per sententiam particularem contra particularem aliquam personam, auferenda est ab eo, qui eam tulit, vel ab eius superiore, vel à successore, vel ab habente potestatem delegatam. *tom.* 1. *pag.* 362. *n.* 6.

66. A censuris iuris reseruatis potest absoluere, qui eas tulit, vel eius successor in dignitate. A censuris verò iuris nemini reseruatis absoluere possunt omnes Prælati iurisdictionem habentes in foro externo; immò etiam Parochus, & quiuis

alius approbatus. Quando enim Superior non reſeruat abſolutionem; cenſetur cuicunque Confeſſario concedere facultatem abſoluendi.*ibid.n.* 10

67. Summus Pontifex concedens priuilegium abſoluendi à cenſuris, & caſibus reſeruatis, non cenſetur concedere facultatem abſoluendi à cenſuris,& caſibus, quos ſibi Epiſcopi reſeruarunt:quippe Clemens VIII. in Bulla, quæ incipit, *Sacra Congregatio*, decreuit, ne vllus prætextu cuiuſcunque priuilegij abſoluat à caſibus Epiſcopo reſeruatis.*ibid n.* 11.

68. Qui obtinuit facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis, etiam in Bulla Cœnæ contentis, nõ poteſt abſoluere ab excõmunicatione ob hæreſim contracta. Alij tamen ſecus ſentiunt, eo quod beneficium Principis ſit latè explicandum:*ibid.n.* 14.

69. Obtinens facultatem abſoluendi à caſibus Summo Pontifici reſeruatis, poteſt etiam abſoluere à cenſuris illi reſeruatis, quia nulli caſus Pontifici reſeruantur, niſi ratione cenſuræ,quare ſublata cenſura, quilibet approbatus poteſt ab illis abſoluere. At obtinens ab Epiſcopo facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis, non propterea poteſt abſoluere à cenſuris: nam caſus & cenſuræ apud Epiſcopum diſtinguuntur; à diuerſis autem non fit illatio.*ibid.n.* 15.

70. Epiſcopus non ſolùm poteſt abſoluere à cenſuris latis à ſe:vel à ſuis prædeceſſoribus, verum etiam ab omnibus cenſuris, & caſibus Summo Pontifici reſeruatis; occultis tamen,neque ad forum contentioſum deductis, ídque in propria diœceſi, & in foro conſcientiæ tantùm, vt patet ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *cap.* 6. Si tamen delictum fuit deductum ad forum contentioſum,ſed reus non fuit conuictus, ſed potius ſe purgauit; poteſt Epiſcopus abſoluere à cenſura ob illud delictum contracta.*tom.* 1.*pag.* 363.*n.* 1 *&* 2.

71. Non poteſt Epiſcopus illum abſoluere,qui hîc, v.g. vbi morabatur, commiſit delictum notorium, & Papæ reſeruatum, & poſtea aliò ſe tranſtulit, vbi delictum eſt occultum; quia ſic confunderentur iuriſdictiones.*tom.* 1 *pag.* 364.*num.* 3.

72. Poteſt Epiſcopus ab excommunicatione publica, & alia quacunque Papæ reſeruata abſoluere excommunicatum habentem legitimum impedimentum, quominus poſſit Pontificem adire; vt accidit quando excommunicatus laborat longa infirmitate, aut ſenectute,aut paupertate,vel ſi ſit fœmina, vel impubis,&c. tamen poſtea, ceſſante impedimento,tenetur Pontificem adire.*ibid.n.* 4.

73. Archiepiſcopus non poteſt à cenſuris latis à ſuffraganeis vel à Sede Apoſtolica, abſoluere ſubditos ſuffraganeorum;quia non

non habet in ipsos iurisdictionem, his casibus exceptis. 1. quando appellatum est ad Archiepiscopum, & cognitum fuit de appellatione. 2. quando Episcopus suffraganeus per malitiam, aut negligentiam differt absolutionem. 3. quando Archiepiscopus visitat diœcesim. *ibid. n* 7.

74. In articulo mortis quilibet Sacerdos, licet degradatus, vel excommunicatus, vel etiam hæreticus potest à censuris, & casibus reseruatis absoluere, quando non est alius, qui absoluat. Præter Sacerdotem nemo, etiam clericus. At si pœnitens potest recurrere ad superiorem per Confessarium, vel per litteras, quilibet Sacerdos non potest tunc asoluere; quia in hoc casu non censetur deesse copia superioris, cùm ad illum pateat aditus per litteras; modò id fieri possit absque infamiæ nota, aut alio graui periculo. *tom.* 1. *pag.* 365. *n.* 1. *& seq.*

75. Existenti in articulo mortis potest quilibet Sacerdos absolutionem impendere ab iis censuris, quæ obstant susceptioni sacramentorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ cuiusmodi sunt excommunicatio, interdictum personale, suspensio ab vsu sacramentorum, & ab Ecclesiastica sepultura: hæc enim est mens Concilij Tridentini. Ab irregularitate verò, aut suspensione ab ordine, officio, vel beneficio, non potest simplex Sacerdos absoluere in articulo mortis; quia hæc non retardant à consecutione gloriæ. *tom.* 1. *pag.* 366. *num.* 8.

76. Sacerdos, qui in articulo mortis absoluit pœnitentem adultum ab excommunicatione, à qua aliàs absoluere non potest, debet ab eo extorquere iuramentum, si fieri potest, præsentandi se, cùm primùm poterit, superiori; alioquin pœnitens in eandem censuram reincidit. In grauioribus autem delictis, vt in casibus Bullæ Cœnæ, extorquenda est etiam cautio pignoratitia, vel fideiussoria, quando pœnitens tenetur ad pecuniariam satisfactionem, quam tunc præstare non potest; at si non tenetur ad satisfactionem pecuniariam, sed ad aliam, sufficit ab eo exigere iuramentum, *ibid. n.* 11. *& pag.* 367.

77. Pœnitenti in articulo mortis constituto imponitur onus præsentandi se, si possit, superiori, non vt ab eo absoluatur iterum, iam enim est absolutus, sed vt se præbeat obedientem: ab hac tamen obligatione eximi potest, si postquam conualuerit, adeat Confessarium habentem facultatem absoluendi à reseruatis extra mortis articulum, ab eóque obtineat absolutionem nouam absque vllo onere. *tom.* 1. *pag.* 367. *num.* 13.

78. Illa dicitur absolutio ad reincidentiam qua posita iterum inciditur in censuram, nisi præstentur ea, quæ præscribuntur. Talis est absolutio data à Legato, vel Nuncio Summi Pontificis,

vel à supremo Pœnitentiario, cum onere præsentandi se suo Ordinario, vel alteri; quare si pœnitens, data opportunitate, id non præstet, reincidit in excommunicationem. Porrò excommunicatus vitandus, in articulo mortis sic absolutus ad reincidentiam, si data opportunitate superiori se præsentare neglexerit, remanet excommunicatus vt antea, ac proinde vitandus *ibid.n.* 17. *&* 18.

79. In absolutione à casibus reseruatis in articulo mortis non est exigenda cautio præsentandi se superiori, nisi casibus reseruatis adnexa sit excommunicatio: quia nullo iure constat imponendum esse huiusmodi onus, præterquàm in absolutione à reseruatis habentibus excommunicationem adnexam. *ibid.n.* 19.

80. Absolutio à censura potest conferri inscio, immò & inuito, modò contumaciam deposuerit: quia sicut potest censura ferri in inuitum, ita potest ab inuito auferri. Potest etiam conferri absenti; hæc autem absolutio statim suum sortitur effectum, si absolute & sine conditione de futuro collata fuit. *tom.*1 *pag.* 368. *num* 3. *& seq.*

Forma absolutionis à Censura.

81. Nulla est certis verbis concepta formula absolutionis à censuris; licèt quibuslibet vti seu scriptis, seu ore prolatis, quibus absolutio sufficienter exprimatur. Potest igitur absolutio à censuris concipi his verbis, *Te absoluo*, vel iisdem, quibus datur absolutio à peccatis. Certior tamen formula hæc est, ***Ego te absoluo ab omnibus censuris, & peccatis tuis.*** ibid. n. 1. & seq.

82. Potest vna censura auferri, alia remanente; quia inter cēsuras non est necessaria connexio. Tamen qui confitetur sacerdoti habenti facultatem absoluendi à censuris, remanet absolutus ab omnibus etiam reseruatis, quas tacuit ex obliuione, modò generalem obtineat absolutionem ab omnibus iuxta hanc solemnem formam, ***Absoluo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis & interdicti, si quod incurristi, quantum possum, & indiges.*** Consequenter si pœnitens post confessionem recordetur alicuius peccati obliti habentis adnexam censuram, tenetur tantùm confiteri peccatum oblitum; iam enim sublata est reseruatio, & censura; ac proinde poterit ab eo absolui per quemlibet approbatum, quamuis non habeat facultatem absoluendi à reseruatis. *tom.* 1 *pag.* 369. *n.* 1. *& seq.*

83. Absolutio à censuris potest extra confessionem conferri ab eo, qui habet ordinariam iurisdictionem. Habens verò iurisdictionem delegatam potest absoluere iuxta facultatem sibi concessam: quare si concessa est facultas absoluendi absolutè, potest absoluere extra confessionem; qui verò limitatam habet potestatem

testatem absoluendi à censuris in sacramentali confessione tantùm, vt ferè vsu venit in Iubilæis, non potest absoluere extra confessionem. *ibid. n.* 7.

84. Qui habet facultatem absoluendi à censuris in foro conscientiæ potest ab illis absoluere etiam extra confessionem, tametsi non absoluat à peccatis: aliud enim est forum conscientiæ, aliud forum sacramenti Pœnitentiæ, vt patet in Parocho nōdum Sacerdote, cui concedi potest facultas absoluendi suos subditos à censuris in foro conscientiæ. *tom.* 1 *pag* 370 *n.* 8.

85. Absolutio à censuris potest validè conferri, non solùm sub conditione de præsenti, & præterito, sed etiam de futuro. Potest etiam dari ad cautelam, quando nescitur, aut dubitatur, an censura fuerit contracta. Immò huiusmodi absolutio communiter præmitti solet antequam pœnitens absoluatur à peccatis, vt tollant impedimentum, si quod fortè subest, ad recipiendum sacramentum. *ibid. n.* 1. *& pag.* 371. *n.* 2.

86. Extorquens absolutionem à censura per dolum versantem circa causam finalem, non remanet absolutus. Quia superior non intendit absoluere, nisi iuxta causam sibi propositam; propterea qui mentiendo dicit iudici se satisfecisse parti læsæ, vel qui confessario dicit se non posse satisfacere, cùm reuera possit, inualidè absoluitur. Absolutio verò extorta per dolum versantem circa causam tantùm impulsiuam, valida est. *tom.* 1. *pag.* 371. *num.* 2.

87. Absolutio data per vim, vel metum iniuriosum cadentem in constantem virum, inualida est: huiusmodi enim absolutio irritatur à iure. Immò tantùm abest, vt extorquens absolutionem per vim, vel metum, remaneat absolutus, vt potius nouam contrahat excommunicationem, vt habetur in cap. vnico in 6. *ibid. num.* 4

88. Qui habet potestatem ordinariam absoluendi, potest validè absoluere pœnitentem, qui nondum satisfecit parti læsæ, quamuis anteà potuerit satisfacere, aut cautionem satisfaciendi exhibere: quia ordinarius non habet iurisdictionem limitatam; grauiter tamen peccat absoluens pœnitentem ante realem satisfactionem, quam præstare poterat. Validè item absoluit à censura pœnitentem, qui nondum satisfecit, ille, qui habet priuilegium absoluendi absque limitatione. Qui verò habet priuilegium limitatum sub conditione satisfactionis, non potest validè absoluere ante exhibitam satisfactionem: quia priuilegium non extenditur vltra limites præscriptos. Notandum tamen nisi in priuilegio addatur particula] expresè irritans absolutionem à censura nondum satisfacta parte, validam esse

absolutionem collatam ante satisfactionem, etiamsi priuilegium concessum sit sub hac forma, *satisfacta parte*, vel *de consensu partis:* nam superior apponens huiusmodi clausulas non intendit limitare iurisdictionem, sed tantùm admonere confessarium, vt seruet formam iuris communis, vt videlicet non absoluat pœnitentem, antequam exhibeat satisfactionem, aut condignam cautionem. *tom.* 1 *pag.* 372. *n.* 1. 2. *&* 3.

89. Quando pœnitens non potest satisfacere, nec absolutio differri potest tandiu sine graui damno pœnitentis, potest confessarius absoluere, exhibita à pœnitente ea satisfactione, quam potest, aut cautione pignoratitia, vel fideiussoria, vel saltē iuratoria, promittendo se satisfacturū, primâ datâ opportunitate. *ibid. n.* 5.

90. In dubio an pœnitens teneatur ad satisfactionem in foro externo absolui potest à censura, ante præstitam satisfactionem. In foro verò interno, non ita absolutè loquendum, quia forum internum non nititur præsumptione, sed verbis ipsius pœnitentis: igitur debet confessarius ferre iudicium ex verbis pœnitentis, & si ex ipsius verbis iudicet ipsum teneri ad satisfactionem, non debet absolutionem impendere ante præstitam satisfactionem. Secùs si iudicet non teneri. *tom.* 1. *pag.* 363. *n.* 9.

91. Satisfactione, vel restitutione facta, non statim aufertur excommunicatio, quando quis excommunicatus fuit ob delictū: sed adhuc requiritur absolutio. Quare sensus excommunicationis in hunc modū latæ, *Sis excommunicatus, donec satisfacias*, hic videtur esse, vt excommunicatus non possit absolui ante satisfactionem; eâ verò positâ possit. *ibid. num.* 10.

92. Ille dicitur absolui in foro interno, seu in foro conscientiæ, qui absoluitur ab eo, cui superior concessit facultatem absoluendi, saluo tamen iure cognoscendi de delicto in foro exteriori. Quando verò facultas absoluendi conceditur, nullâ additâ limitatione, videtur concessa in vtroque foro; modò priùs satisfiat parti. *ibid. num.* 1. *&* 2.

93. Qui fuit absolutus à censura in foro conscientiæ, non indiget noua absolutione, vt possit cum cæteris communicare, aut actus per censuram prohibitos exercere, modò aliis constet ipsum fuisse absolutum, nec subsit periculum scandali; hoc autem constare potest etiam in iudicio per attestationem confessarij; caueat tamen confessarius, ne faciat prædictam attestationem, antequam obtinuerit à pœnitente facultatem. At si famâ publicâ constabat pœnitentem fuisse excommunicatum, debet etiam publicè constare de eius absolutione, antequam cum cæteris communicet ad vitandum scandalum. *ibid. n.* 3. *&* 4.

94. Ante absolutionem à censura, regulariter loquendo, debet

debet reus petere, vt absoluatur, non quidem ex necessitate, sed ex congruitate: sic enim indicat se contumaciam deposuisse. Quando delictum est enorme, cuiusmodi est percussio clerici, extorquendum est iuramentum à delinquente se non amplius tale delictum perpetraturum, nisi delinquens in foro pœnitentiæ absoluatur, tunc enim nihil est necesse exigere hoc iuramentum. *ibid.n.6. & pag.374.*

95. In absolutione ab excommunicatione, quæ in foro externo impenditur, seruandæ sunt cæremoniæ præscriptæ in cap. *à nobis de sentent. excommunicat.* nisi in desuetudinem abierunt. Igitur absoluendus super nudatos humeros (nisi sit fœmina) leuiter cædendus est virga, aut fune, aut flagello, dum recitatus Psalm. *Miserere*, deinde præmissa oratione, *Deus, cui proprium*, &c. subiunguntur verba absolutionis, *Auctoritate qua fungor, absoluo te à vinculo excommunicationis, quod incurristi ob hanc, vel illam causam, & restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium: In nomine Patris*, &c. Istæ tamen cæremoniæ non sunt de essentia absolutionis, neque necesse est eas adhibere, dum pœnitens in foro conscientiæ absoluitur. *tom.1.pag.374.num.5.*

CENSVS.

Contractus Census sit ne licitus, & quomodo?

1. CEnsus nomine intelligitur ius percipiendi certam pensionem ex re alterius frugifera, siue ea pensio sit fructuaria, siue pecuniaria. Ideo si Caius obliget se ad dandam Titio certam tritici quantitatem ex proprio agro singulis annis, dicitur constituere censum in suo agro, & Titius acquirit ius percipiendi eam pensionem, quod ius appellatur *census*; Caius verò, qui se obligat ad soluendam pensionem, dicitur *censuarius*, & Titius, qui acquirit ius percipiendæ pensionis, dicitur *censualista*, seu *censitor.tom.2.p.536.n.1.*

2. Census est duplex, *resignatiuus*, & *consignatiuus*. *Resignatiuus* est contractus, quo quis transfert rem suam in alterum quoad dominium directum, vel vtilè, reseruata sibi annua pensione, & potest in eo apponi pactum legis commissoriæ, ita vt si censuarius non soluat biennio, vel triennio pensionem, res, super qua constitutus est census, reuertatur ad censualistam, id est, ad eum, qui sibi pensionem reseruauerat. Census *consignatiuus* est contractus, quo quis alteri vendit ius percipiendi annuam pensionem super rebus suis, aut super persona. Et rursus hic census est triplex; *realis*, qui fundatur in re ipsa;

perſonalis, qui fundatur in perſona, quæ ſe obligat ad ſoluendam penſionem, quatenus poteſt aliquid acquirere proprio labore,& induſtria; & *mixtus*, qui fundatur ſuper re, & perſona, ita vt ſi res pereat, perſona maneat obſtricta ad ſoluendam penſionem. Rurſus cenſus alius eſt *fructuarius*, quo quis ſe obligat ad ſoluendos certos fructus; alius *pecuniarius*, quo ſe obligat ad ſoluendam certam pecuniam. Præterea cenſus alius eſt *perpetuus*, qui conſtituitur ad ſoluendos reditus in perpetuum, & appellatur *irredimibilis*, quia redimi non poteſt, ſi emptor nolit: alius *temporalis*, qui non conſtituitur ad perpetuos reditus, & redimi poteſt à cenſuario, etiam inuito cenſualiſta. Denique cenſus temporalis, ſi conſtituatur ad exigendam penſionem quandiu alter, vel vterque vixerit, dicitur *vitalitius*; *non vitalitius* verò, ſi ad certum aliquod tempus conſtituatur. *ibid.n.* 3.

3. Cenſualis contractus celebrandus eſt iuxta conditiones præſcriptas à Pio V. vbi eius Bulla recepta eſt. Vbi verò non eſt recepta, ſufficit, vt celebretur iuxta legem, & conſuetudinem locorum, modò ea conſuetudo iuri naturali, aut diuino non repugnet. *ibid.n.*4.

4. Ad contractum cenſus hæ conditiones requiruntur. 1. vt adſit intentio vendendi& emendi. 2. vt adſit iuſtum pretiũ habita ratione oneris impoſiti: pretium tamen cenſus non debet æquare penſiones ſoluendas; ſed debet eſſe æquale iuri exigendi certam penſionem. 3. vt conſtituens cenſum ſuper re aliena, liberam habeat illius rei diſponendæ facultatem. 4. vt cenſus fundetur in re frugifera 5 vt ſi res cenſita pereat, vel fiat ſterilis abſque culpa cenſuarij, ceſſet cenſus ad ratam: res enim, domino perire debet. 6. vt ſi aliquod onus imponatur venditori, ad quod natura contractus non obligetur, debita mercede compenſetur. *tom* 1 *pag.* 536. 537. *n.* 5. *& ſeq.*

5. Qui ſoluit cenſus ex ſuo fundo, poteſt in eodem fundo alium cenſum conſtituere, ſi fundus vtrumque cenſum ferre poſſit; nulli enim fit iniuria. *pag.* 537 *n.* 9.

6. Maritus non poteſt conſtituere cenſum in fundo dotali abſque vxoris conſenſu; nullus enim transferre poteſt ius in alterum, quod ipſe non habet; fundus autem dotalis non eſt mariti quoad dominium, ſed ſolùm quoad vſumfructum, qui morte ipſius mariti ceſſat. *ibid.n.*11.

7. Clericus non poteſt conſtituere cenſum ſuper beneficio, quia non habet dominium bonorum beneficij, & ſicut non poteſt bona Eccleſiaſtica vendere, ita neque cenſum in ipſis conſtituere. *ibid. num.* 12.

8. Feudatarius,& emphyteuta non poſſunt conſtituere cenſum

ſuper

ſuper re accepta in feudum,aut in emphyteuſim : fieri enim poteſt, vt res tranſeat in commiſſum,& conſequenter emptor cenſus patiatur damnũ;cùm enim res debeat ad dominum directum redire , dominus rei , ſeu fundi , non tenebitur ſoluere cenſum, conſequenter emptor cenſus damnum patietur. *ibid.n.* 13.

9. Cenſus realis licitus eſt cum hiſce conditionibus in Bulla Pij V. præſcriptis , in iis locis , in quibus Bulla recepta eſt. 1. vt cenſus non inſtituatur , niſi ſuper re immobili , ſua natura frugifera, & certis finibus deſignata. 2. vt contractus non celebretur niſi numerata pecunia in actu celebrationis inſtrumenti coram notario , & teſtibus. 3. ne penſiones anticipatæ deducantur in pactum, id eſt , ne is , qui emit cenſum,cogat cenſuarium , vt ſibi cenſum anticipatè ſoluat. 4. ne venditor cenſus obligetur ad caſus fortuitos,vel ad alia onera præter naturam contractus. 5. vt non fiat pactum reſtringens libertatem cenſuarij , ne alienet rem cenſui ſubiectam;ne fiat item pactum ſoluendi cenſitori *laudemium*,id eſt , quinquageſimam , vel aliam partem rei alienatæ , pro facultate alienandi ab ipſo obtenta. 6. vt dominus rei cenſitæ volens eam vendere , admoneat cenſualiſtam, num ipſe velit eam emere eodem pretio , eúmque aliis præferat. 7. ne fiat pactum quo cenſuarius exiſtens in mora , teneatur ad intereſſe lucri ceſſantis , aut ad expenſas , aut ad aliquam pœnam. 8. ne cenſus antea conſtitutus augeatur ex penſionibus debitis , & non ſolutis. 9. vt ſemper liberum ſit cenſuario redimere cenſum , quoties voluerit , reddito eodem pretio , quo vendiderat, non obſtante quauis præſcriptione , aut pacto ; quare damnantur cenſus perpetui , qui hoc pacto emuntur, vt nunquam redimantur. 10. vt cenſuarius non cogatur ad redimendum cenſum. 11. vt pretium cenſus ſemel conſtitutum non poſſit augeri, vel minui ex aliqua circunſtantia ſuperueniente , ſed æquale pretium reddendum ſit , quo cenſus ab initio fuit emptus , id eſt , vt venditor extinguere poſſit cenſum reddito eodem pretio, quod accepit. *tom.* 1. *pagin.* 537. *& ſeq. vſque ad* 543. *à numer.* 14.

10. Cenſus fundari poteſt ſuper alio cenſu , etiam redimibili ; quamuis enim huiuſmodi cenſus non ſit res immobilis, nihilominus habetur pro immobili. Secus dicendum de iure ad exigenda debita, quæ non ſunt cenſus , v.g. ad exigendam pecuniam : nam huiuſmodi ius non cenſetur inter immobilia. *tom.*1. *pag.* 538. *num.* 17.

11. Cenſus vitalitius ad ementis,aut vendentis vitam , vel ad alium annorum numerum incertum , licitus eſt, iuſto pretio interueniente. Quare poteſt quis emere ius certæ penſionis ſibi

ſoluendæ

ſoluendæ donec vixerit,ita vt eo mortuo,cenſus extinguatur, & capitale non reſtituatur. Quia concurrente iuſto pretio,tā cenſuarius,quàm cenſualiſta, æquale periculum ſubit lucri,aut dāni. Cenſus autem vitalitij pretium taxandum eſt, attendendo ad vltimum terminum, ad quem moraliter peruenire poteſt vita eius, in quo fundatur cenſus, & ſumendo medietatem illorum annorum, ita vt pretium cenſus adæquet penſiones totius medietatis illorum annorum; ſic enim ſeruatur æqualitas, & vterque contrahens æqualem aleam ſubit,cum fieri poſſit vt cenſualiſta non perueniat ad illam medietatem,aut illam excedat. *ibid. num.*18. & 19.

12. Qui emit cenſum modico, & diminuto pretio, poteſt percipere integram penſionem, modò lex,quæ pretium taxauit, non irritet contractum diminuto pretio celebratum. Quia ſicut emens fundum diminuto pretio acquirit dominium fundi, & poteſt ex eo fructus percipere, quamuis teneatur contractum reducere ad æqualitatem,& damna venditori reſarcire:ita emens cenſum iniuſto, & diminuto pretio, acquirit ius & dominium; conſequenter poteſt integram penſionem exigere, reducendo contractum ad æqualitatē,& reſarciendo damna, quæ paſſus eſt cenſuarius ex pretij diminutione. *tom.*1.*p.*539.*n.*23.

13. Cenſuarius tenetur ſoluere penſionem iis annis; quibus nulli fructus percipiuntur ex re cenſui ſubiecta,etiamſi cenſus ſit fructuarius, non pecuniarius: quia cenſus non imponitur ſuper ipſis fructibus rei, ſed ſuper ipſa re; nec venditur ius ad ipſos numero fructus percipiendos ex eadem re; ſed venditur ius ad certam penſionem percipiendam ex re cenſita, quod ius perſeuerat, etiamſi res aliquibus annis fructus non ferat. *tom.*1.*p.*540. *numer.*28.

14. Quando conſtitutus eſt cenſus ſuper aliqua domo, aut molendino;ſi ſenſim deſtruitur,& reædificatur per partes, remanet obligatio ſoluendi cenſum: quia cenſetur manere idem molendinum,ſeu domus. Si verò domus,aut molendinum fuit planè dirutum,aut combuſtum, & poſtea reædificatur in totum, nō eſt obligatio ſoluendi cenſum;quia iam non cenſetur idem ædificium;cenſus autem extinguitur pereunte,& deſtructa re,in qua fundabatur. *ibid.n.*29.

15. Onus ſoluendi tributum, quod ex fundo ſolui conſueuit Principi,vel fiſco,pertinet ad cenſuarium: quia cùm tributum ſit onus impoſitum fundo, ſeu prædio, & dominium prædij apud cenſuarium perſeueret, ſequitur ad ipſum pertinere onus ſoluendi tributum. *ibid.n.*31.

16. Expenſæ faciendæ pro ſcriptura cenſus, & eius expeditione,

ne,pertinent ad emptorem : ad illum enim pertinet onus expenſarum, ad quem pertinet commodum : at commodum ſcripturæ pertinet ad emptorem ad oſtendendum, & probandum ius ſuum : ergo, &c. *ibid.n.* 32.

17. Emptor cenſus poteſt pactum apponere, vt quando cenſuarius voluerit redimere cenſum, non redimat, niſi eadem monetâ; modò probabiliter credat valorem monetæ non eſſe augendum, alioquin peccat obligando cenſuarium, vt eandē ſpecie monetam reſtituat. *ibid.n.* 36.

18. Cenſus perpetuus, & irredimibilis pluris valet, quàm redimibilis : nam irredimibilis venditur abſque onere retrouendendi, & redimibilis cum onere; res autem ſine onere plus valet, quàm cum onere. *tom.* 1.*pag.* 541.*n* 41.

19. Cenſuarius, qui vult redimere cenſum, debet duobus menſibus antequam redimat denunciare cenſitori ſe velle redimere, qua denunciatione facta, cenſitor poteſt intra annum repetere pretium cenſus à cenſuario, licèt inuito; elapſo verò anno non poteſt pretium exigere. Verùm ſi cenſuarius poſt admonitionem non redimat intra bimeſtre, nec cenſitor exigat pecuniam intra annum, cenſuarius adhuc poteſt redimere, præmiſſa nouâ denunciatione, etiamſi pluries denunciauerit, nec ſecuta fuerit redemptio cenſus. *ibid.*

20. Ad redemptionem cenſus non requiritur, vt cenſuarius illud redimat numerata pecunia, ſed ſufficit, vt redimat per compenſationem debiti: quare ſi cenſuario tantū debeatur à cenſitore, quantum valeat cenſus, poteſt cenſuarius compenſationem facere admonendo cenſitorem, vt cenſum habeat pro extincto, ratione æqualis ſummæ, quæ ſibi debetur. *tom.* 1. *pag.* 542. *numer.* 40.

21. In contractu cenſus poteſt apponi pactum, vt cenſuarius, ſi velit redimere cenſum, redimat in totum, non in partem : quia alioquin cenſitor damnum pateretur, recuperando pretium per partes; tum quia ſolutio debiti non poteſt diuidi inuito creditore. Secus dicendum de penſionibus iam decurſis; tunc enim ſi debitor offerat integram ſolutionem alicuius termini, creditor non poteſt illam repudiare: nam huiuſmodi ſolutio diuidua eſt, & ſeparata à principali. *ibid.*

CESSATIO A DIVINIS.

Quid, & quotuplex ſit?

1. CEſſatio à diuinis ita vocatur, quia miniſtri Eccleſiæ pro tempore, quo ceſſatio durat, ceſſant à publica celebra-

tione diuinorum officiorum, & administratione sacramentorum. *tom.1.pag.455.n.1.*

2. Cessatio est omissio, seu desistentia à diuinis officiis, ab administratione Sacramentorum, & sepultura laicorum: potest enim hoc modo definiri. Cessatio est simplex prohibitio, qua ministri Ecclesiæ prohibentur persoluere diuina officia, ministrare Sacramenta, & sepelire laicos in loco sacro. Est autem duplex; alia *generalis*, qua prohibetur celebratio diuinorum in loco vniuersali, vt in regno, ciuitate, &c. alia *particularis*, qua prohibetur in loco particulari, vt in hac, aut illa Ecclesia. *ibid. n.2. & 3.*

3. Cessatio à diuinis non est censura, quia fertur per modum simplicis prohibitionis, eámque violanti non est imposita pœna irregularitatis. Præterea cessatio à diuinis nunquam incurritur ipso facto, sed tantùm comminatoriè fertur, in quo differt ab interdicto, quod ipso facto incurritur. Vnde licèt inferre, quando conceditur priuilegium audiendi Missam tempore interdicti, non censeri concessum ad audiendam tempore cessationis à diuinis, & contra. *ibid. n.4.*

Cessatio à quo, quomodo, & cur ferenda?

4. Præter Summum Pontif. Episcopus, & Capitulum Sede vacante, item Concilium diœcesanum possunt imponere cessationem à diuinis. Alij etiam possunt iuxta facultatem sibi delegatam, vel obtentam per consuetudinem. *tom.1 p.456.n.1.*

5. Cessatio à diuinis in hæc maximè verba fieri potest: *Nos ob talem causam, ciuitatem, vel Ecclesiam abstinere præcipimus à diuinis officiis.* In ferenda autem cessatione quatuor hæ conditiones seruandæ. 1. vt Capitulo indicente cessationem, conuocentur omnes Canonici etiam absentes. 2. vt delictum propter quod imponitur, sit manifestum, & notorium. 3. vt admoneatur is, ob cuius culpam ferenda est cessatio, vt pareat. 4. vt ferens cessationem, & ille contra quem fertur, nisi intra mensem se componant, adeant Summum Pontif. per se, vel per alium, ne Ecclesia tantum grauamen diu patiatur. *ibid. n.2.*

6. Grauior esse debet culpa ob quam imponitur cessatio, quàm sit ea, ob quam fertur interdictum: neque sufficit, vt culpa probabilibus tantùm coniecturis cognita sit; sed debet esse manifesta, & expressa in ipsis literis, quæ sententiam continent: est enim cessatio valdè publica, & onerosa Ecclesiæ. Præterea literæ sunt sigillo publico muniendæ, & tradendæ illi contra quem fertur cessatio, monendo illum, num velit ante cessationem emendari: nam finis cessationis est resipiscentia illius, cuius causa lata est. *ibid. n.5. & 6.*

Cessationis à diuinis effectus.

7. Tres sunt præcipui cessationis effectus. 1. est omissio diuinorum officiorum publicè recitandorum,& à Missa celebranda. 2. est priuatio sacramentorum : nam tempore cessationis sacramentum Ordinis, aut Extremæ vnctionis non confertur clericis,aut laicis. 3. est priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ pro laicis.*ibid n.*1.*& pag.*457.*n.*7.*&* 8.

8. Tempore cessationis non licet pulsare campanas ad diuina officia, cùm sint prohibita;ad concionem autem, orationē Angelicā,& alia,quæ non sunt diuina officia,videntur posse pulsari campanæ,nisi consuetudo id non ferat.*tom.*1.*pag.*756.*n.*2.

9. Indicta cessatione à diuinis licet. 1. semel in hebdomade celebrare cum vno ministro ad renouandam Eucharistiam ob necessitatē infirmorum,ne species corrumpantur. 2.licet recitare priuatas orationes, etiam in Ecclesia;non eximuntur autem beneficiarij ab horis canonicis priuatim persoluendis. *ibid. n.*3.

10. Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ, vtpote maximè necessaria, tempore cessationis licitè administrantur cum solita solemnitate : item Sacramentum Confirmationis, quod censetur Bptismi conplementum, Sacramentum verò Eucharistiæ solis ægris confertur per modum viatici cum pompa necessaria, quare licet tunc celebrare pro ægro communicando, quando deest hostia consecrata,nam Eucharistia in articulo mortis est de iure diuino. Matrimonium autem contrahere tunc non licet *tom.*1.*pag.*457.*n.*5.*&* 6.

11. Quamuis Episcopus possit tollere cessationem quoad omnes effectus; non tamen potest tollere quoad aliquem tantùm, vel vnum auferre, aliis remanentibus; quia sunt inter se necessariò connexi.*ibid n.*8.

12. Violans cessationem grauiter peccat, non tamen incurrit irregularitatem. Religiosi ex decreto Concilij Tridentini tenentur in suis Ecclesiis publicare, & seruare cessationem. Licèt autem non seruetur ab eo, propter quem lata est; tamen à cæteris seruanda est. Porro qui causam dedit iustæ cessationi, tenetur ad omnia damna sarcienda clericis, qui distributiones amiserunt,vel alia incommoda passi sunt *ibid.n.*9.*& seq.*

CHARITAS.

Charitas in Deum, & in proximum.

1. CHaritas est virtus supernaturalis omnium virtutum præstantissima, qua Deus super omnia diligitur, proxi-

mus autem propter Deum. Poteſt autem Deus amari ſuper omnia dupliciter. 1. *intenſiuè*, quando actus amoris Dei eſt vehemẽtior omni alio amore. 2. *appretiatiuè*, quando Deus pluris æſtimatur, quàm cætera omnia, vt contingit, quando homo eſt ita affectus erga Deum, vt paratus ſit pati potius omnia mala, vel omnia perdere, quàm Deum offendere. Tenemur Deum amare ſuper omnia *appretiatiuè*, non autem *intenſiuè*: Deus enim eſt ſummum bonum ſuper omnia diligendum; quia verò nobis conſtare non poteſt de intenſione amoris noſtri, maximis angeremur ſcrupulis, ſi teneremur Deum amare ſuper omnia intenſiuè. Ex dictis patet Deum amandum eſſe tanquam vltimum rerum omnium finem; alioquin ſi dilectio Dei aliò referretur, Deus ſuper omnia haudquaquam diligeretur. *tom. 2. pag. 161. n. 1. 2. & 3.*

2. Charitatis præceptum *negatiuum* ſemper obligat. Dicitur autem præceptum charitatis *negatiuum*, quo tenemur Deum non odiſſe. *Affirmatiuum* verò per ſe obligat. 1. cùm inſurgunt tentationes incitantes ad odium Dei, & eſt periculum illis conſentiendi. 2. quando eliciendus eſt actus contritionis: contritio quippe eſt actus charitatis. *ibid. n. 1. & pag. 162. n. 2.*

3. Certum eſt de fide proximum diligendum eſſe ſeu pium, ſeu impium, nec amicos ſolùm, verùm etiã inimicos, ſunt enim noſter proximus. Non tenemur tamen, per ſe loquendo, inimicum obuium ſalutare: quia illud eſt ſpeciale beneuolentiæ ſignum, quod non tenemur aliis, qui non ſunt inimici, exhibere. Verùm fieri poteſt, vt aliquando teneamur inimicum ſalutare, aut familiariter cũ ipſo verſari, vel vt ſcandalum vitetur, vel cum ſperatur fore, vt reconcilietur, & odium deponat. Hinc patet, quomodo ſe gerere debeant confeſſarij erga pœnitentes, qui inimicum alloqui, vel ſalutare nolunt: poſſunt enim ipſis beneficium abſolutionis impendere, modò non adſit odium, aut ſcandalum. Conſulendum tamen pœnitenti, vt ſalutet inimicum. *tom. 2. pag. 162. n. 1. & ſeq.*

4. Quæres an reſalutare teneamur inimicum nos ſalutantem. *Reſp.* cum diſtinctione: nam ſi is, qui ſalutatur ab inimico, eſt longè ſuperioris conditionis, non videtur peccare mortaliter non reſalutando, quia ante inimicitias ad id non tenebatur. At ſi non eſt longè ſuperioris conditionis, videtur, per ſe loquendo, grauiter peccare: hinc enim ſequi ſolet ſcandalum, & grauis offenſio illius, qui ſe videt contemni. *ibid. n. 4.*

5. Quando inimicus veniam petit, debemus. 1. odium deponere. 2. ſigna reconciliationis, & beneuolentiæ ex animo exhibere ſpectata conditione perſonæ: non tamen tenemur iniu-

riam ita cõndonare, quin possimus exigere satisfactionem, immò possumus contra inimicum in iudicio agere, vt secundùm leges puniatur: cauendum tamen ne ex odio, aut studio vindictæ id fiat. *ibid n.* 5.

6. Volens aliquibus conferre beneficia potest ab illis excludere inimicum, modò illa conferantur ex mera liberalitate: fieri tamen potest, vt ad vitandum scandalum inimicum excludere non debeat. *tom.* 2. *pag.* 163. *n.* 6.

7. Tenemur ex charitate extremæ necessitati spirituali proximi cum facultatũ, ac vitæ periculo subuenire; hinc 1. Ioan. 3. dicitur, *Et nos debemus pro fratribus animas ponere:* propterea si infans morti proximus indigeat baptismo, illique baptismum absque vitæ periculo conferre non possimus, tenemur illud periculum adire. Si hæreticus populum prauis dogmatibus peruertat, tenemur cum vitæ periculo huic incommodo occurrere. Vt autem aliquis dicatur in extrema necessitate versari, duo moraliter constare debent. 1. proximum in æternum damnandũ, nisi ei subueniatur. 2. neminem esse à quo subleuetur. *ibid. num.* 2.

8. Extra extremam necessitatem spiritualem proximi non tenemur ex charitate proximo subuenire cum periculo vitæ, aut cum graui damno famæ, aut facultatum. At si sermo sit de necessitate spirituali communitatis, licèt non sit extrema, subueniendum ei est cum periculo vitæ; quia bonũ spirituale communitatis præponderat bono temporali priuato. Hac de causa concionator tenetur inuehi grauiter in peccata publica, etiam cum vitæ periculo, quando communitas ruinæ periculum subit *ibid. n*, 4. & 5.

9. Quibus ex officio incumbit onus procurandæ salutis proximi, tenentur cum vitæ periculo, non tãtùm extremæ, sed etiam graui illius necessitati spirituali subuenire. Vnde colligitur pastores non posse à suo grege recedere grassante peste, sed teneri illis Sacramenta cum vitæ periculo ministrare, nisi alios ministros idoneos substituant. *tom.* 2. *pag.* 163. 164. *n.* 5.

10. Non tenemur, sed possumus, vitam exponere periculo pro salute temporali amicorum, modò damnum aliis inde non proueniat, sic licet peste infectis inseruire; possum tabulam in naufragio mihi necessariam alteri cedere, nisi habeam familiam, quæ sine me sustentari non possit, aut nisi sim Reipublicæ vtilior, quàm ille alius, &c. *tom.* 2. *pag.* 164. *n.* 6.

11. In dilectione proximi hic ordo seruandus est, vt diligatur primo loco pater, secundo mater, tertio vxor, quarto filij, quinto cæteri consanguinei, sexto cæteri non consanguinei, & cæteris paribus, præferendus est vir iustus peccatori;

item persona publica priuatæ est anteponenda. *ibid. n.2. & seq.*

Odium in Deum, & proximum.

12. Odium Dei est peccatum grauissimum charitati contrarium, quo Deo malum cupimus. Neque videtur ob paruitatem materiæ fieri posse peccatum veniale: quodlibet enim odiū Dei, vel minimum, Summæ Dei bonitati maximè repugnat. *Quæres,* an possit Deus odio haberi? *Resp.* Deum, quatenus est Summum bonum, odio haberi non posse; quia in Deo sic spectato nulla esse potest ratio, seu species mali. Quatenus verò est peccatis infensus, & peccantibus pœnas infligit, posse odio haberi; quia odium est actus, quo aliquem tanquam infestum, & odiosum detestamur. Et sic dæmones Deum odio prosequuntur. Cæterùm in omni peccato reperitur odium Dei generale, quod consistit in auersione à Deo, quatenus peccator auertit se à Deo, & conuertit se ad creaturam. *tom.2. pag.171. num.1. & seq.*

13. Odium proximi est peccatum mortale oppositum charitati. Fieri tamen potest veniale, vel ob consensum imperfectum, vel ob materiæ leuitatem. Sic excusantur à mortali, qui leuem quandam displicentiam, aut auersionem erga proximum concipiunt: item qui concionatores, & spiritualia consulentes, aliquo modo fastidiunt. *ibid. n.6.*

14. Peccat grauiter contra charitatem, qui alicui malum optat ex displicentia personæ, aut cui displicet persona alterius tanquam infesta, & odiosa, & eam non esse cuperet. Qui ex bono motiuo gaudent de malo aut tristantur de bono alterius, à mortali excusantur; vt qui dolent dignitates indignis conferri, aut qui hæreticis, nisi velint conuerti, mortem optant, ne alios inficiant. Idem dicendum de matre, quæ mortem filiarum optat, eò quod ob deformitatem, aut inopiam nequeat eas iuxta suum statum, nuptui tradere; quia hoc non est odium personæ, sed deformitatis, aut inopiæ, aut proprij incommodi. *ibid. n.7.*

15 Grauiter peccat contra charitatem, qui actionem iniuriarum in iudicio prosequitur contra inimicum ex prauo affectu, & non ex honesto fine: quamuis enim liceat petere à iudice, vt pœnam infligat delinquenti, nihilominus eam petere non licet, aut de ea gaudere ex displicentia personæ, seu vt malum ipsius est. *tom.2. pag. 173. n.7.*

16. Odium, ira, & indignatio in hoc differunt, quòd *Odium* contingit cùm quis alteri malum cupit ex displicentia personæ, etiamsi nullam ab eo iniuriam acceperit: *Ira* verò contingit, dum quis vult alteri malum ob iniuriam, aut læsionem ab eo sibi

ſibi illatam , quam cupit vindicare. *Indignatio* denique committitur,dum quis dolet bona indignis conferri,videtúrque tantùm peccatum ex ſuo genere veniale.*ibid.n.*8.

17. Qui rebus alienis malum optat ex indignatione,ſeu prauo affectu in ipſas, non peccat peccato odij : quia animalia , & res alias per ſe ſpectatas non tenemur diligere. At qui rebus alienis malum cupit ex diſplicentia perſonæ ad quam pertinent , verè peccat peccato odij ; quia non tam res alienas, quàm perſonam, cuius ſunt, auerſatur. *ibid.num.*9.

18. Non opus eſt in confeſſione explicare mala ipſa , quæ quis proximo optauit , ſed ſufficit dicere ſe toties graui odio proſequutũ fuiſſe proximum , illíque graue malum optaſſe : diuerſitas enim malorum in actu odij materialiter ſe habet:quippe omnia eandem induunt rationem formalem, nempe vt ſunt malum proximi. *ibid. n.*10.

19. Poteſt quis ex bono motiuo ſibi malum optare , aut ob honeſtum aliquem finem:hoc enim nõ eſt velle ſibi malum;ſed potius nolle aliquid ex affectu alicuius boni honeſti.Nõ tamen licet ſibi malum contra vitam inferre , aut mortem procurare deſiderio maioris boni , puta cœleſtis gloriæ potiundæ: hic enim eſt actus efficax,qui non ſumit ſpecificationem à motiuo, ſed ab actu,& obiecto externo. *ibid.num.*11.

CHORVS.

Aſſiſtentia in choro.

1. IN Eccleſia extat obligatio recitandi preces canonicas in choro : quia diuinum officium inſtitutum eſt non ſolùm in vtilitatem recitantium , verùm etiam populi,id eſt, fidelium: populus antem non poteſt diuino officio frui , niſi in loco publico ad id deputato recitetur:ergo. Clerici autem Eccleſiarum cathedralium , & collegiatarum obligantur ad officium in choro ſingulis diebus perſoluendum, niſi aliud ferat conſuetudo;ob id enim accipiunt ſtipendia , & diſtributiones. *tom.* 1.*pag.* 546.*n* 1.*&*.2.

2. Munus canendi diuinum officium in choro non ita eſt proprium clericorum & Eccleſiaſticorũ , quin etiam laici poſſint ad id adhiberi ab iis,qui ad chorum deputati ſunt : quia nullum ius,vel conſuetudo in contrarium extat.*tom.* 1.*pag.* 547.*n.*8.

3 Religioſi choro deputati tenentur in choro diuinum officium recitare, tantùm ex regulis , & conſtitutionibus religionis:ipſi enim nullum acceperunt beneficium propter officium,

nec ipsis dantur eleemosynæ cum hac conditione, vt officium publicè recitent; sed vt vitam religiosam ducant iuxta cuiusque religionis institutum. Quare beneficiarij arctiori obligatione tenentur choro interesse, quàm Religiosi: illi enim tenentur ex officio, atque adeo ex iustitia; hi verò vi solius regulæ, quæ regulariter non obligat sub mortali, modò priuatim officium recitent. *ibid. n.* 9.

4. Qui vltra tempus à Concil. Trident. *sess.* 24. *cap.* 12. permissum à choro notabiliter absunt, per se loquendo, mortaliter peccant. Neque possunt alium in suum locum substituere, saltem præcisa consuetudine, vel priuilegio; quia hæc obligatio diuini officij in choro persoluendi est personalis. Legitima tamen consuetudine, præsertim immemorabili, induci potest, vt quis per alium choro assistat: consuetudo enim legem abrogare potest, quando à iure non reprobatur; sicque vsu receptum est in nonnullis Ecclesiis vrbis Romæ. *tom.* 1. *pag.* 547. 549. *num.* 50.

Clericus.

1. Clericus fit per susceptionem primæ tonsuræ, quæ conferenda est à proprio Episcopo per tonsionem capillorum, vel ab alio, de licentia proprij Episcopi; si tamen conferatur ab alio absque licentia proprij Episcopi, valida est, nec iteranda. Dicitur autem *prima tonsura*, eo quod per tonsionem capillorum conferatur, dum Episcopus illa verba pronunciat, *Dominus pars hæreditatis meæ*; quibus tamen omissis, validè conferretur tonsura, quia non est propriè Ordo, neque Sacramentum. *tom.* 1. *pag.* 231. *num.* 1.

2. Clerici obligationes sunt hæ. 1. vt gestet habitum, & tonsuram: vnde sequitur Clericum initiatum maioribus Ordinibus, aut habentem beneficium peccare mortaliter non gestando habitum, vel tonsuram ad longum tempus sine iusta causa. Existentes verò in minoribus Ordinibus excusari possunt faciliùs à peccato, cùm illis liceat ad statum laicalem transire. *tom.* 1. *pag.* 232. *num.* 2. & 3.

3. Non licet Clericis arma ferre absque iusta, & rationabili causa, vel absque legitima consuetudine, vel absque Sedis Apostolicæ dispensatione: nam Episcopus id concedere non potest, cùm sit vetitũ iure communi: neque enim arma decent statum Clericalem. *ibid. n.* 5. & 7.

4. Altera Clericorum obligatio est, vt sacris Ordinibus initiati recitent horas canonicas. Tertia, vt castitatem seruent. nam Ecclesia voluit sacris Ordinibus annexũ esse castitatis votum, quod tacitè censetur emitti per susceptionem sacrorum Ordinum:

Ordinum : qui enim vult aliquem statum, vult etiam onera illi statui annexa. *ibid.n.* 8.

5. Clerici sunt exempti à laica potestate,necnon à tributis, & vectigalibus soluendis. Qui verò suscipit primam tonsuram eo tantùm fine,vt fruatur priuilegio clericali:vel vt gaudeat exemptione fori, non verò intentione seruiendi Ecclesiæ, non peccat mortaliter. *ibid.n* 9. *&* 10

6. Clericis sacris Ordinibus initiatis,vel habentibus beneficium,non licet,per se loquendo, negotiationem per seipsos exercere : est enim illis negotiatio interdicta, vtpote, quæ ipsorum statum dedecet : idem sentiendum de religiosis. Clericus tamen qui per alium negotiatur, nullam culpam incurrit, modò non adsit turpis aliqua circumstantia aut scandalum:quia clericis, & religiosis interdicta solùm videtur negotiatio personalis, ob indecentiam, & distractionem ad terrena; vtraque autem cessat, si per alios negotientur. Clerici verò minoribus ordinibus initiati videntur à mortali excusandi, si per seipsos negotiationem lucratiuam exerceant. *tom.* 2. *pag.* 489. *numero* 18. *&* 19.

CLERICVS.

Clericorum percussores.

7. IN cap. *Si quis suadente diabolo* 17. *quæst.* 4. fertur excommunicatio contra percutientem clericum, vel monachum, quæ reseruata est Summo Pontifici, nisi in articulo mortis. *disp.* 2.*quæst.* 3.*punct.*6.*p.*190 *tom.*3.

8. Qui clericum percutit ita leuiter, vt illa percussio non censeatur sufficiens ad mortalem culpam omnibus consideratis, non afficitur excommunicatione, quamuis mortaliter peccauerit in intentione,intendens grauiter percutere.At qui leuiter percutit quidem, ita tamen vt illa percussio censeatur valdè iniuriosa clerico, incurrit excommunicationem, vt accidit, quando quis percutit clericum virga,aut in illum conspuit,&c.*ibid.sect.*1. §.1 *num* 4

9. Qui aliquid violenter eripit è manibus clerici,aut violentiam facit rebus illi adhærentibus,v.g. violenter iniiciens manus in frænum equi, cui clericus insidet, aut lacerans vestem illius, aut percutiens equum, aut ita persequens clericum, vt cogatur se præcipitem dare in fluuium,censetur excommunicatus. Item qui clericum occidit veneno; hæc enim actio est violenta. *ibid. num.*5.*p.*191.*tom.*3.

10. Iudex ſæcularis incidit in excommunicationem detinendo clericum in cuſtodia, vel in domo, aut ponendo cuſtodes ad domum, qui clericum exeuntem capiant; ita vt non poſſit liberè exire; ſic enim clerico vis infertur. *ibid. num.9.*

11. Ille ſubiacet excommunicationi, qui ſclopetum diſplodit in clericum, qui ob terrorem moritur, quamuis pila ne leuiter quidem tactus fuerit; hæc enim eſt actio violenta, & iniurioſa in clericum. *ibid. n.13.*

12. Clerici impuberes inter ſe rixantes, ſéque percutientes, non incurrunt excommunicationem, quando illa actio attenta qualitate perſonarum, & quantitate nocumenti, non pertingit ad peccatum mortale; excommunicatio enim ſupponit peccatum mortale. *ibid. n.14.*

13. Conſulens, vel mandans clericum percuti, ſubiacet huic excommunicationi, modò ſequatur percuſſio, & conſilium, vel mandatum influat in percuſſionem. Ratio petitur ex cap. *Quanta, de ſentent. excommunic.* vbi habetur non ſolùm eos ſubiici excommunicationi, qui percutiunt, verùm etiam qui conſentiũt. *ibid. §.2. n.1. & ſeq. tom.3.*

14. Qui poſtquam mandauit clericum percuti, reuocauit mandatum, qua reuocatione non manifeſtata ei, qui mandatum accepit, ſequuta eſt percuſſio, non excuſatur ab excommunicatione; quia ſuo mandato fuit cauſa efficax percuſſionis. *ibid. n.4.*

15. Quæres, vtrùm mandans percuti clericum incurrat excommunicationem, ſi ſit in gratia, dum mandatarius exequitur mandatum. *Reſp.* affirmatiuè: quia licèt ad incurrendam excommunicationem prærequiratur peccatum mortale; non tamen neceſſe eſt, vt peccatum mortale tunc committatur, quando cenſura incurritur. *ibid. pag. 192. n.5 tom.3.*

16. Quando executor mandati inuincibiliter ignorat illum, quem percutit eſſe clericum, aut latam eſſe excommunicationem contra percutientem clericum, non incurrit excommunicationem percutiens; at mandans incurrit. *ibid. n.6.*

17. Qui non impedit percuſſionem clerici, quam ex ſola charitate tenetur impedire, cùm poſſit, mortaliter quidem peccat; non tamen incurrit excommunicationem: quia illi non imputantur cætera damna, nec iniunguntur aliæ pœnæ; ergo neque debet imponi pœna excommunicationis. At hæc excommunicatio non fertur ob omiſſionem, ſed ob actionem. *ibid. n.7.* Qui verò ex officio tenentur impedire, rei ſunt excommunicationis, ſi non impediunt; illis enim imputatur percuſſio. *n 8. & 9.*

18. Qui approbat, & ratam habet percuſſionem Clerici ſuo nomine

nomine factam, quamuis non dederit mandatum, incidit in excommunicationem; quia ratihabitio fictione iuris retrotrahitur, & æquiparatur mandato: cum his tamen conditionibus. 1. vt qui ratam habet percussionem clerici, potuerit eam mandare tunc temporis, cùm facta est; quare approbans percussionem clerici factam, cùm esset infans vel amens, excommunicationem non incurrit. 2. vt ratam habeat percussionem per aliquod signum externum; quia actus merè internus non subiacet excommunicationi. 3. vt percussio facta sit nomine ipsius, idque ipse sciat. *ibid n.* 10. *&* 11.

19. Qui percutit clericum volentem, & consentientem, non propterea excusatur ab excommunicatione: quia illud priuilegium de non percutiendo clericum sub pœna excommunicationis concessum est toti ordini clericali, cui persona priuata non potest renunciare. Ipse autem clericus consentiens in sui percussionem non est ipso facto excommunicatus, sed excommunicandus, vt habetur in cap. Contingit cit. *ibid. sect.* 2. *pag.* 193. *n.* 5. *&* 6. *tom* 3.

20. Clericus præ desperatione, aut vitæ tædio, aut alia de causa seipsum grauiter percutiens, maiorem incurrit excommunicationem: quia hæc percussio est toti clericali ordini iniuriosa. *ibid. num.* 7.

21. Qui percutit clericum coniugatum, qui non est bigamus, aut clericum degradatum verbaliter tantùm aut irregularem, aut excommunicatum toleratum, aut vitandum, aut alia censura affectum, aut eum, qui post susceptionem sacrorum ordinum contraxit matrimonium, huic subiicitur excommunicationi; hi enim omnes priuilegium canonis non amiserunt. Secùs dicendum de eo, qui suscepit ordines ante baptismum, aut qui per vim promouetur ad ordines absque intentione illos suscipiendi. *ibid. sect* 3. *n.* 1. *& seq.*

22. Denique percutiens aliquem gaudentem priuilegio canonis, huic excommunicationi erit obnoxius. Quinam autem gaudeant priuilegio canonis, vide tit. *Ecclesiastica libertas.* ibid. *num.* 7. *& seq. tom* 3.

23. In his casibus percutiens clericum excusatur ab excommunicatione. 1. qui percutit vim vi repellendo cum moderamine inculpatæ tutelæ ad se defendendum, vel rem suam, vel honorem, immò ad defensionem innocentiæ parentum, filiorum, amicorum, & aliorum. 2. qui percutit ignorans esse clericum. 3. qui percutit per iocum, etiamsi fortè aliqua ira interueniat, modò non pertingat ad culpam lethalem. 4. Qui percutit per inaduertentiam ex subito motu; nam inaduertentia, & indelibe-

ratio

ratio excusat à peccato mortali, atque adeo ab excommunicatione. 5. qui percutit causa correctionis, & disciplinæ, habens ad id legitimam potestatem, modò non percutiat ex graui odio aut ira. 6. qui percutit clericum inuentum cum vxore, aut filia, aut sorore, modò statim percutiat; quamuis enim sic percutiens grauiter peccet; nihilominus eximitur ab excommunicatione, quia Ecclesia non præsumit percussionem factam esse suadente diabolo, sed passione vehementi: est enim perdifficile in hoc casu sibi temperare. 7. qui percutit clericum factum militem, vel se immiscentem enormitatibus. 8. qui percutit clericum coniugatum, publicè per se exercentem officium cauponis, vel lanij. 9. qui percutit clericum mimicam exercentem publicè, post trinam admonitionem. 10. qui percutit bigamum. 11. quando ostiarius Principis turbam summouendo, simul impellit clericum, nisi hoc faciat animo offendendi. *ibid. sect. 4. pag. 194. n. 1. & seq. pag. 195. 196. tom. 3.*

Clerici percussor à quo absoluendus?

24. Quando percussio est leuis, potest Episcopus per se, vel per alium absoluere. Item vicarius generalis; necnon supremi monasteriorum Præpositi, vt Abbas, Prior, Guardianus, &c. ex priuilegio possunt absoluere sibi subditos ab excommunicatione ob leuem percussionem, per se, vel per alios. Quænam autem sit percussio leuis, standum est iudicio prudentum, attentis circunstatiis personæ, loci, &c. *ibid. sect. 5. n. 3 & seq. tom. 3.*

25. Religiosus percutiens clericum sæcularem, si est exemptus à iurisdictione Episcopi, absoluendus est à proprio Prælato iuxta limites potestatis, quam habet. Prælati autem religionis, vt Generalis, vel Prouincialis, possunt hanc facultatem alteri delegare, etiam quando percussio est grauis & enormis; quia huiusmodi potestas est ordinaria, à Summo Pontif. perpetuò concessa iis, qui tale officium habent. *ibid. pag. 197. n. 9. tom. 3.*

26. Quando percussio est enormis, potest Episcopus in his casibus absoluere. 1. si percussor habeat legitimum impedimentum, propter quod non possit Summum Pontif. adire sine graui periculo vel damno; neque enim est credibile Summum Pontif velle sibi absolutionem excommunicationis reseruare cum tanto fidelium incommodo; sublato tamen impedimento tenetur percussor Papam adire, alioquin nouam contrahit excommunicationem. 2. quando imminet proximum periculum mortis. 3. si percussor sit impubis, etiamsi petat absolutionem post adeptam pubertatem ob enormem percussionem factam tempore impubertatis. 4. si mulier clericum percussit, etiam enormi percussione,

cussione, cuiuscumque sit ætatis, aut conditionis, potest per Episcopum absolui. 5. si pecussor sit in potestate alterius, vt filius familias, seruus, &c. 6. Idem dicendum de quibuscumque alius impotentibus ad iter conficiendum. *ibid. n.* 9. *&* *seq.pag.* 198. *tom.* 3.

27. Potest Episcopus quoscumque sibi subditos absoluere ab excommunicatione ob enormem percussionem clerici, modò sit occulta, nec deducta ad forum contentiosum iuxta priuilegium à Conc. Trid. concessum *sess.* 24. *cap.* 6. neque tenētur sic absoluti postea adire Papam, vel legatum. Hanc autem facultatem potest Episcopus alteri delegare, *ibid. n.* 19.

28. Qui habet priuilegium absoluendi percussorem clerici satisfacta parte, non debet illum absoluere, nisi primùm satisfecerit clerico percusso, & præterea Ecclesiæ, seu statui Ecclesiastico; hanc autem satisfactionem exhibebit, si se humiliter subiiciat absoluenti, & se paratum ostendat ad acceptandam pœnitentiam, quæ sibi fuerit imposita, cum iuramento obediendi Ecclesiæ, nec ampliùs in posterum percutiendi clericum. *ibid. pag.* 198. 199. *tom.* 3.

29. In absolutione ab hac excommunicatione Sacra Pœnitentiaria Romæ hæc obseruat. 1. vt absoluendus sit præsens. 2. vt satisfactionem præmittat. 3. si delictum sit publicum, non gerat se in publico tanquam absolutum; nam absolutio Pœnitentiariæ dari solet pro foro conscientiæ tantùm. 4. si clericum interfecit, admonendus est ipsum & filios inhabiles esse ad beneficia. 5. si percussio sit occulta, exigendum est iuramentum, vt si detegatur, conferat se nudus, & discalceatus, exceptis femoralibus, ad quinque Ecclesias, virgam præ manibus, & corrigiam ad collum habens publicè suum fateatur crimen, & ante fores dictarū Ecclesiarum verbera sibi per Psalm. *Miserere*, infligi curet, alioquin in excommunicationem relabitur. *ibid. pag.* 199. *n.* 25 *tom.* 3.

Clericorum excommunicationes non reseruatæ.

30. In Clement. vnica, *de consang.* extat excommunicatio contra clericos sacris ordinibus initiatos, qui matrimonium contrahere præsumunt. *disp.* 2. *quæst.* 4. *pag.* 256. *punct.* 1. *tom.* 3.

31. Leo X. in Bulla 9. quæ incipit, *Inter multiplices*, excommunicat eos, qui montē pietatis in concionibus, verbo, vel scripto impugnare audent. Neque solùm Ecclesiastici, aut religiosi, verū etiam laici, & sæculares contra montem pietatis disputātes huic excommmunicationi sunt obnoxij, nisi ignorantia excuset; nam imposita est excommunicatio audentibus; audacia autem scientiam supponit *ibid. punct.* 2. *pag.* 266. 267 *tom.* 3.

32. Confessarius

32. Confessarius absoluens à casibus in Bulla Cœnæ contentis prætextu priuilegij incurrit excommunicationem Papæ reseruatam; absoluens autem absque prætextu priuilegij, incurrit non reseruatam. *ibid. punct.* 3. *pag.* 267. *tom.* 3.

33. Cùm in quibusdam ciuitatibus permixti sint populi lingua, & ritibus discrepantes, sub vna tamen fide, ad Episcopos pertinet cura deputandi singulis ministros idoneos. Quapropter in cap. *quoniam, de offic. iud. ordin.* excommunicatio fertur contra eos, qui se huiusmodi ministeriis ingerunt sine licentia Episcopi. *ibid. punct.* 4. *tom.* 3.

34. In cap. *clericis, ne monachi vel clerici*, Sacerdotes Viceregis, aut Præpositi sæcularis officium suscipientes excommunicationi subiiciuntur, si post admonitionem illud officium non dimiserint; hoc enim dedecet statum Sacerdotalem. Non videtur tamen in hoc canone interdictum Sacerdoti munus consiliarij apud Principem sæcularem suscipere, modò illud non exerceat in causa sanguinis in particulari; qui verò concurrit solùm ad legem condendam, in qua pœna sanguinis statuitur delinquentibus, non incurrit irregularitatem; quia non cõcurrit ad causam sanguinis proximè, seu in particulari. Diaconi vel Subdiaconi sub hac censura non comprehenduntur, quia non sunt Sacerdotes. *ibid. punct.* 5. *pag.* 268. *tom.* 3.

35. Honorius III. in cap. *super specula ne clerici, vel monachi*, decreuit, vt excommunicatio, quam tulerat contra religiosos exeuntes ad audiendas leges, vel medicinam, & intra duorum mensium spacium non redeuntes, extendatur ad Sacerdotes, Archidiaconos, & alios personatum habentes, nisi huiusmodi studium intra duos menses dimiserint. Non videtur tamen sub excommunicatione interdictum præfatas scientias domi audire. Porrò non prohibentur Sacerdotes sub excommunicatione, leges, & medicinam docere; quia textus loquitur tantùm de audientibus. *ibid. punct.* 6. *pag.* 269. *tom.* 3.

36. Pius V. in Extrauag. 48. quæ incipit, *De salute gregis*, tulit interdictum cum priuatione Ecclesiasticæ sepulturæ contra milites, & alios congredi audentes in spectaculis, vbi tauri, aut feræ agitantur, & contra Principes, aut Magistratus id permittentes. Eandem excommunicationem extendere videtur ad clericos beneficiarios, aliósque in sacris constitutos, qui eiusmodi agitationibus intersunt. Probabilius tamen videtur hanc excommunicationem non esse iure latam, sed ferendam. *ibid. punct.* 7. *pag.* 270. *tom.* 3.

37. In Bulla Innocentij VIII. quæ incipit, *Sicut bonus*, excommunicantur fictè resignantes beneficium, & resignationem acceptantes,

ptantes, & concurrentes ad hanc fictionem, vt notarij,& testes, modò sint fraudis conscij. Hæc autem fictio in eo est, vt resignatio fiat extra Curiam, & vltra duas dietas, prætextu facultatis à Sede Apostolica obtentæ. *ibid. punct.* 8. *p.* 271. *tom.* 3.

38. In cap. *Vsurarium, de vsuris, in* 6. decernitur, ne vsurarij publicè quasi ex officio vsuram exercentes, permittantur domos conducere, vel conductas habitare; sed intra tres menses expellantur, nec vllus eis domum locet, aut concedat ad fœnus exercendum, vel alio titulo; qui secùs faxint, si fuerint Episcopi, aut Episcopo superiores, suspendantur; si fuerint Episcopo inferiores, excommunicationem incurrant: si fuerit collegium, seu alia vniuersitas, interdicto subiiciatur. Hic autem sermo est de vsurariis alienigenis, & aliis, qui non sunt ex eo loco, vbi vsuram exercere volunt, oriundi. *ibid. punct* 9. *p.* 271. 272. *tom.* 3.

39. In cap. *generali constitutione, de elect in* 6. excommunicantur Clerici, & religiosi Ecclesiarum curam habentes, qui procurant, vt regalia iura, & loca Ecclesiarum vacantium ab aliis occupentur. *ibid. punct.* 10. vide *tit Regalia.*

40. In Extrauag. *ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienandis*, interdicitur alienatio bonorum Ecclesiæ, & locorum piorum, tam immobilium, quàm mobilium pretiosorum, quæ seruari possunt. Immò alienatio dictorum bonorum sine solemnitate facta, irritatur, & alienans ligatur excommunicatione, priuatúrque beneficiis, officiis, & administratione bonorum, quæ alienare præsumpsit. Eadem excommunicatio extenditur ad recipientem. At si alienans sit Episcopus, vel Abbas, incurrit interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & si per sex menses in interdicto permanserit, suspenditur à regimine, & administratione Ecclesiæ vel monasterij, cui præest in temporalibus. Ab hac tamen censura excipitur alienatio, & conductio bonorum Ecclesiasticorũ ad triennium, nec non contractus emphyteuticus, modò fiat in casibus à iure permissis, & in bonis in emphyteusim ab antiquo dari solitis. *ibid. punct.* 11. *pag.* 272. 273. *tom.* 3.

Clericorum excommunicationes Papæ reseruatæ.

41. In Bulla 87. Pij IV. quæ tamen in Bullario nouo non inuenitur, & incipit, *Inter multiplices curas*, fertur excõmunicatio contra obtinentes à Papa Ecclesias Parochiales, cùm iuramento illis inseruiendi personaliter intra certum tempus, & postea iuramentum non adimplentes. Id autem valet in omnibus beneficiis curam animarum adnexam habentibus, vacantibus per obitum, & ad Papæ prouisionem, & dispositionem spectantibus, sic enim habetur in Bulla. *ibid. quæst.* 5. *punct.* 1. *p.* 273. 274. *tom* 3.

42. Leo X. in Bulla 21. quæ incipit. *Supernæ maiestatis*, edita in Concilio generali Lateran. *sess.* 11. excommunicationem tulit contra prædicatores sacram scripturam interpretantes contra proprium ipsius sensum, & interpretationem Doctorum, ab Ecclesia vel vsu approbatorum, & contra prædicentes tempus præfixum alicuius mali, vel aduentus Antichristi, vel iudicij, aut alia futura tanquam sibi diuinitùs reuelata, aut asseuerantes inanes diuinationes. Possunt tamen concionatores interpretari Scripturam per quandam accommodationem, modò non deflectant à proprio, vel mystico sensu, quem tenet Sancta mater Ecclesia. *ibid. punct. 2. p. 274. 275 tom 3.*

43. Clemens III. in cap. *significauit, de sent. excom.* tulit excommunicationem contra clericos, scienter, & sponte participantes cum excommunicatis à Papa, illósque ad diuina officia admittentes; si sunt vitandi, id est; si nominatim declarati, & denunciati sunt excommunicati. Participantes autem cum notorio Clerici percussore, nisi sit denunciatus, probabile est non incurrere excommunicationem. *ibid. punct. 3. pag 275. tom. 3.*

44. In cap. *animarum periculis, de sepult. in 6.* interdicto subiiciuntur Ecclesiæ, & cœmeteria religiosorum & clericorum sæcularium, qui in suis Ecclesiis, vel cœmeteriis sepeliunt aliquē, quem induxerunt ad vouendum, iurandum, vel promittendum, vt in eorum Ecclesiis sepulturam eligat, vel semel electam non mutet. Interdicuntur autem cum hac conditione, nisi infra decem dies integrè restituant omnia quæ occasione sepulturæ ad ipsos peruenerunt, vel etiam ipsum cadauer, si petatur. Parochi tamen inducentes aliquem suæ parœciæ ad eligendam sepulturā in sua Ecclesia, vel ad mutandam electionem iam factam, sub hac censura non comprehenduntur; quia in gratiam Parochorum hęc constitutio, & aliæ huiusmodi editæ sunt. *ibid. punct. 4 pag. 276. tom. 3.*

45. In Bulla 2. quæ incipit, *Cum omnibus*, Paulus II. præcipit iudicibus seu commissariis deputatis ad examinandas causas à supplicantibus expressas, vt examinent causas propter quas Summus Pontifex adductus est ad concedendam in suis literis facultatem alienandi; quod si consensum, vel auctoritatem præstiterint ad alienanda Ecclesiæ bona, in detrimentum Ecclesiæ, subiiciuntur excommunicationi, modò sint inferiores Episcopis; Episcopi verò, aut Episcopis superiores incurrunt suspensionem per annum ab executione officij; tamen hæ censuræ non sunt Summo Pontifici reseruatæ. At contra procurantes scienter huiusmodi alienationem, seu decretum alienationis, lata est excommunicatio Summo Pontifici reseruata; necnon contra extorquentes

quentes à commissariis decretum alienationis per sordes,id est per iniquas largitiones. *ibid. punct.5.pag.276.277. tom.3.*

46. Martinus V. in Bulla 10. quæ incipit, *Ad reprimendos*, excommunicat Ecclesiasticos, qui alios Ecclesiasticos conueniunt coram iudice laico in causis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, siue id fiat actione reali, siue mixta, siue personali, siue ciuili, siue criminali. *ibid. punct.6.pag.277. tom.3.*

Clericorum suspensiones.

47 Celebrans, aut celebrari faciens in loco interdicto, incurrit interdictũ ab ingressu Ecclesiæ; modò tamen locus sit nominatim denunciatus, interdictus, aut publicè constet esse pollutũ. Absolutio ab hac censura reseruata est Papæ, nisi satisfactio à delinquente præstetur ad arbitrium illius, cuius sententia violata est: præstita autem satisfactione absque alia absolutione cessat suspensio. *disp.3.quæst.3.punct.1.pag.347.348.tom.3.*

48. Sacerdos, qui Missam inchoatam sine graui causa dimittere præsumit, incurrit suspensionem à corpore, & sanguine Christi: non prohibetur tamẽ Eucharistiam sumere more laicorum, modò sit ritè dispositus; quia excluditur à sumptione corporis, & sanguinis Christi, quæ propria est Sacerdotum: quare hæc vocari potest *suspensio partialis*, quia impedit executionem Ordinis Sacerdotalis circa sumptionem corporis, & sanguinis Domini. Absolutio ab hac suspensione concedi potest ab Episcopo, quia non est reseruata. *ibid. punct 2.pag.348.tom.3.*

49. Sacerdos Missam celebrans, & in ea non communicans, suspensionem incurrit, quia per annum arcetur à participatione corporis, & sanguinis Christi: non tamen à cõmunione more laicorum. Qui verò vnam tantùm speciem consecrauit, seu ex inaduertentia, seu ex malitia, hanc suspensionem non incurrit, vnam tantùm speciem sumens; quia sumpsit, quod obtulit, & sacrauit. Huius suspensionis absolutio ex cõmuniori sententia pertinet ad Summum Pontificem. *ibid punct.3.pag.349 tom.3.*

50. Confessarij non seruantes formam à Congregatione Apostolica præscriptam in confessionibus audiendis, ipso facto pœnam incurrunt suspensionis à cõfessionibus audiendis verùm hæc suspensio non extenditur ad confessarios extra Episcopatum Romæ existentes. *ibid. punct.4.*

51. Parochus, vel quiuis alius Sacerdos assistens matrimonio, vel benedicens spõsos alterius Parochiæ absque licentia Parochi sponsorum, ipso facto suspensionem incurrit ab officio, & beneficio; quia Concil. Trid. absolutè loquitur: probabile tamen est istam suspensionẽ esse tantùm ab officio Sacerdotali, vt

in quo peccauit Sacerdos, in eo puniatur. Si tamen alter sponsus sit ex illa Parochia, cuius Parochus assistit, vel benedicit, excusatur à suspensione, vtitur enim iure suo erga sibi subditum, quo iure vti nequit, nisi adsit etiam alter sponsus, qui est alterius parœciæ. Huius suspensionis absolutio pertinet ad Episcopum, seu Ordinarium eius loci, cuius Parochus matrimonio assistere debebat. *ibid. punct.* 5. *pag.* 350. *tom.* 3.

52. Clericus sæcularis, vel regularis assistens matrimonio clandestino non incurrit suspensionem latæ sentētiæ, sed ferendæ. Neque item benedicens secundis nuptiis, etiamsi vetitum sit sponsos aliàs benedictos benedicere. *ibid.* 351. *n.* 9. *tom.* 3.

53. Accipiens oblationes ab vsurariis manifestis, aut eos sepeliens, incurrit suspensionem ab officio. Nomine autem *oblationum* intelligitur id, quod offertur Deo in recognitionem diuinæ excellentiæ, quod verò traditur Ecclesiasticis ministris ad ipsorum sustentationem, vel in stipendium, non vocatur oblatio; quocirca accipiens ab vsurario decimas, vel pecuniam, vt pro ipso oret, non videtur huius suspensionis reus. Hæc suspensio reseruata est Papæ, donec delinquens satisfecerit ad arbitrium Episcopi. *ibid. punct.* 6.

54. Iure antiquo lata est suspensio ab ordinis executione contra clericum assistētem sepulturę raptoris, seu violatoris publici Ecclesiarum, aut eleemosynam ab eo accipientem, quando hic raptor pœnitentiam agere noluit ante obitum. Eadem suspensio extenditur ad clericos, qui huius rapinæ participes fuerunt. Verùm hoc tempore hæc suspensio vix est in vsu. *ibid. n.* 7.

55. Clerici grauantes Ecclesiam sibi commissam pro alienis debitis, vel concedentes alicui literas, seu sigilla, quibus Ecclesia sibi commissa obligari possit, vt si quis tradat alteri chartam non scriptam suo sigillo impressam data facultate scribendi quidquid libuerit, vel si det ei sigillum, vt eo vtatur ad firmandum debitum soluendum nomine Ecclesiæ. Hi, inquam, priuantur administratione temporalium & spiritualium. Vnde sequitur eum beneficiarium affici hac suspensione, qui pecuniam mutuo accipit, eámque alteri tradit relicta Ecclesiæ obligatione soluendi mutuum. Secus autem si aliquam Ecclesiæ pecuniam mutuo tradat pauperibus; hic enim Ecclesiam non grauat alienis debitis. Probabile est huius suspensionis absolutionem conferri posse ab Episcopo, postquam fuerit Ecclesiæ factum satis. *disp.* 3 *quæst.* 4. *punct.* 14 *pag.* 360. 361. *tom.* 3.

56. Clerici occupantes bona Ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ, Sede vacante, pertinentia ad ipsam Ecclesiā, vel ad Prælatum defunctū, vel ad successorem, aut ea dilapidantes, vel malè admi

administrantes incurrunt suspensionem ab officio,& beneficio, summo Pontifici reseruatam,ante factam restitutionem, nisi ea condonetur ab eo,cui erat satisfaciendũ, facta autem, aut cõdonata restitutione,suspẽsio cessat.*ibid.punct.*15.*pag*.361.362.*t*.3.

57. Clericus habens beneficium incurrit per sex menses suspensionem à perceptione fructuum, si publicè vtatur veste virgata,vel partita,id est, versicolore. Clericus verò non habens beneficium,sed subdiaconus,aut diaconus, fit per sex menses inhabilis ad beneficiũ.Sacerdos verò,aut religiosus,aut alius obtinẽs dignitatem,vel beneficium,cui adnexa est animarũ cura,suspensionem incurrit per annum à perceptione fructuũ,si publicè gestet vestem versicolorem;si verò beneficiũ non habeat, efficitur inhabilis per annum ad beneficium Ecclesiasticum. Alia huiusmodi circa vestes clericorum habentur in Clement,2. *quoniam, de vita, & honestat. cleric.* edita in Concil. Viennensi à Clem. V. Additur tamen in hac Clementina, *nisi causa rationabilis subsit*,excusantur enim clerici, qui præfatis vestibus vtuntur,dũ transituri sunt per loca infidelium,vel hæreticorum;leges quippe Ecclesiasticæ non obligant cum graui incommodo, aut periculo; eam ob causam clericus à Papa reprehensus,quòd Romam venisset sine habitu clericali,in hunc modum se excusauit:

Tutiùs vt peterem laici sub imagine Romam,
Fas fuit, vt sinerem luxuriare comam.

Concil.Trident.*sess*.14.*cap* 6. mandat clericos contra decentiam & honestatem habitus delinquentes arbitrio Ordinarij puniri. *disp*.3. *quæst*,6. *punct*.6. *pag*.375. *tom*.3

58. Clericus notorius concubinarius, vel fornicator iure quidẽ antiquo fuit suspensus;iure tamẽ nouo non est ipso facto suspensus,sed suspendẽdus,exceptis Episcopis,qui non se emendarunt:postquam à Synodo prouinciali semel admoniti fuerũt; quia sacri canones hac in parte abrogati sunt per consuetudinẽ contrariã,& suspensio,quæ olim ipso facto incurrebatur,hoc tẽpore commutata videtur à Concil.Trid. *sess*.25 *c*.14.in suspensionem comminatoriam, & alias pœnas; vtitur quippe Concil. verbis futuri temporis. *disp*.3.*q*.7.*punct*.4,*pag*.377. *tom*.3.

Commodatum.

1. COmmodatum ita dicitur,quasi *datum commodo alterius*, nihilque aliud est, quàm contractus, quo res alteri conceditur gratis ad certum vsum. Differt *à mutuo*, quia in mutuo non tantùm vsus,sed etiam dominium rei transfertur: in commodato verò solus vsus. Differt *à locato*, quia locatum non fit gratis. Differt *à deposito*, quia vsus depositi regulariter

non transfertur. Differt *à precario*, quia licèt precarium concedatur ad aliquem vſum, non tamen ad certum vſum, cùm repeti poſſit ad arbitrium concedentis: at commodatum non poteſt repeti ante tempus præfixum, immò ſi commodans repetat ante tempus contra voluntatem commodatarij, & cum eius damno, tenetur ad reſtitutionem, niſi commodans paſſurus ſit æquale damnum. *tom.2. pag.367. num.1.*

2. Qui habet ius vtendi re aliqua ſibi commodata, poteſt eam alteri commodare, niſi aliter conuentum ſit cum domino; tum quia poteſt ius ſuum alteri cedere; tum quia ſic decernitur in iure. *ibid. num.2.*

3. Ad commodatũ hæc requiruntur. 1. mutuus conſenſus. 2. vt tradatur gratis cõmodatario ad certum aliquem vſum, & ad certum tempus expreſsè, vel tacitè. 3. vt dominiũ commodati perſeueret apud commodantem, conſequenter ſi pereat abſque culpa commodatarij, pereat commodanti. Tenetur autem commodatarius ad reſtitutionem ex leuiſſima culpa: at de caſu fortuito non tenetur, ſecluſo pacto, culpa, aut mora. *ibid. n.3.*

4. Commodatarius tenetur ad expenſas ordinarias faciendas durante tempore contractus cõmodati: nam cuius eſt commodum, eius etiam eſt onus, & incõmodum; ſic qui equum accepit commodato, tenetur illũ alere. Ad extraordinarias verò non tenetur, vt ſi equus ægrotauit, ſi paries domus cecidit, &c. nam expenſæ extraordinariæ cedunt in vtilitatẽ commodantis. *ibid. n.4.*

5. In foro conſcientiæ commodatum retineri poteſt titulo cõpenſationis, quando cõmodatarius alia ratione non poteſt ſatiſfactionem obtinere: at in foro externo id non licet, quia commodatum eſt priuilegium, ſicut depoſitum. *ibid. num. 5.*

Concubinatus.

1. CONcubinatus eſt frequens, & conſueta fornicatio cum eadem perſona. Cõcubinæ olim dicebantur, quæ ſine publica ſolẽnitate, & ritu conſueto ducebantur, & non admittebãtur ad domeſticam familiæ gubernationẽ. Hebræis enim licebat duas vxores ſimul ducere, vnam ſolemni ritu, alterã abſque ritu ſolemni, quod hoc tempore non licet. *tom.1. pag. 313. num.8.*

2. Pœnitens, qui domi alit concubinam, regulariter non eſt abſoluendus, antequam eam dimittat, ſeu quandiu perſiſtit in proxima occaſione peccandi, quam poteſt relinquere: quandiu enim eã retinet, non cenſetur habere ſufficientẽ dolorem, ac firmũ propoſitum vitandi peccata in futurum. Fieri tamen poteſt, vt concubinarius abſolui aliquando poſſit non dimiſsâ cõcubinâ, vt quando non poteſt eam dimittere ſine ſcandalo, vel graui infamia,

infamia, vel alio incommodo: tunc enim non censetur illa peccandi occasio voluntaria: aut quādo in articulo mortis existens, non potest tunc concubinam eiicere, sed habet firmum propositum illam eiiciendi, cùm primùm poterit. Secluso verò mortis periculo vix debet absolui antequam concubinam domo eiiciat, etiamsi fortè non sit concubinarius, sed vulgò habeatur. *tom.* 1. *pag.* 324. *num* 11. *&* 12.

3. Filiusfamilias, qui de domo patris non eiicit concubinam, vel aliā cum qua peccare solet, potest ábsolui, modò habeat firmum propositū non peccandi in futurum, & cum illa colloquēdi, aut conuersandi: hæc enim non dicitur voluntaria occasio peccandi respectu filiifamilias, qui non est sui iuris. *ibid. n.* 13.

4. Deneganda est absolutio pœnitenti sæpius in mollitiem, & pollutionem voluntariam incidenti, quando potest occasionem peccati præscindere, & non præscindit, vt quando ex colloquio, & aspectu fœminæ alicuius cum qua familiariter versatur, solet in turpes cogitationes consentire, aut in voluntariam pollutionem incidere: est enim in proxima, & voluntaria occasione peccandi, consequenter dimittendus est sine absolutione, nisi ab illius fœminæ consuetudine recedat, & proponat se nunquam illam aspecturum. *ibid. num.* 4.

5. Concubinarij laici possunt ab Ordinariis locorum puniri, & excommunicari post trinam admonitionem, vt patet ex Concil. Trident. *sess.* 24. *c.* 8. Presbyteri verò notorij concubinarij sunt ab Episcopis suspendendi ex Trident. sess. 25. cap. 14. *ibid. num.* 10. *&* 19.

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

Confessionis necessitas.

1. CONcil. Trid. *sess.* 13. *can.* 11. excommunicat præsumentes docere, vel pertinaciter asserere habenti conscientiam peccati mortalis, necessariam non esse confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 14. *pag.* 166. *tom.* 3.

2. Qui cum conscientia peccati mortalis accedit ad Eucharistiam non præmissa confessione, non incidit in hanc censuram etiamsi hoc faciat interiùs sentiens solam contritionem sufficere, nec necessariam esse confessionem; imò etiamsi alij suspicentur ipsum in ea esse sententia, modò eam verbis, aut signis externis non prodiderit: quia hic nihil facit, quod à Concil. Trident. sub excommunicatione prohibeatur. *ibid. num.* 3.

3. Qui sententiæ Caietani adhærens asserit confessionem de iure diuino non esse necessariò præmittendā ante sacram communio

munionem ; huic censuræ non subiacet ; quia hic non asserit confessionem non esse absolutè necessariam. *ibid. num.4.*

4. Qui asserit necessariò præmittendam non esse confessionem sacramentalem in loco, vbi Concilium non est vsu receptum, non ligatur hac censura Concilij;grauiter tamen peccat; quia falsum docet in re maximi momenti. *ibid. num.5.*

5. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Confessio per nuncium.

6. Clemens VIII. in quodam decreto edito in generali Congregatione sanctæ Inquisitionis hanc propositionem damnat tanquam falsam, temerariam, & scandalosam. *Licere per litteras, seu internuncium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente posse absolutionem obtineri.* Præterea excommunicationis pœnam addit contra docentes, defendentes, imprimi facientes, vel ad praxim deducentes huiusmodi propositionem, vel de ea disputantes, nisi ad impugnandum. *disp.2. quæst.3. punct.33. pag.147. tom.3.*

7. Ad hanc excommunicationem incurrendam non est opus vtrumque defendere, videlicet fieri posse confessionem absenti, & absolutionem impendi posse à confessario absente;sed alterutrum sufficit; quia vtraque propositio est falsa, temeraria, & scandalosa: ergo vtraque pari pœna digna.*ibid.num.3.*

8. Licèt impressor, qui huiusmodi propositionem imprimit, grauiter peccet; non tamen hanc excommunicationem incurrit; quia excommunicantur imprimi facientes, non imprimentes. *ibid. num.5.*

9. Hæc excommunicatio est S. Pontifici reseruata. *n.7.*

Confirmatio quid?

1. CONfirmatio est sacramentum, quo homo viator baptizatus inungitur in fronte ab Episcopo cum chrismate, & præscripta verborum forma ad fidei robur consequendum. Fuit autem institutum in die vltimæ Cœnæ quoad materiam & formam; tunc enim Christus consecrauit chrisma, vt habetur ex traditione Ecclesiæ. Igitur huius sacramenti institutio inchoata fuit in die vltimæ Cœnæ; completa autem quando Christus contulit Apostolis plenam potestatem Ordinis sacerdotalis, & Episcopalis. Ioan.20. *tom.1. pag.45. num.1. & seq.*

Confirmationis necessitas, & minister.

2. Confirmationis sacramentum non est necessarium necessitate medij; ex nullis enim Christi verbis id colligitur; neque neces

necessitate præcepti. Quare qui Confirmationem spōte omittit, modò absit contemptus, non peccat mortaliter; quia robur ad profitendam fidem potest per alia media obtineri. *ibid. n.* 1 *&* 2.

3. Huius sacramenti minister, regulariter loquendo, est Episcopus ordinatus; ex commissione tamen Summi Pontificis potest etiam simplex Sacerdos confirmare, adhibito chrismate ab Episcopo consecrato; nullus enim præter Episcopũ potest chrisma consecrare. Hinc collige Episcopum etiam excommunicatum, hæreticum, vel degradatum, posse Confirmationis sacramentum validè ministrare; quia non amisit characterem, etiamsi ipse fortè non sit confirmatus. *ibid. n.* 3. *& pag.* 46. *n.* 6. *&* 9.

4. Episcopus in sua diœcesi non potest subditos alterius Episcopi confirmare, neque suos in aliena diœcesi, aut vllos pontificales actus, absque licentia Episcopi loci exercere. *pag* 46. *n.* 10. *&* 11.

5. In ministro Confirmationis requiritur intentio formalis, aut virtualis; deinde vt sit in gratia, non tamen necesse est, vt sit ieiunus, aut in die festo administret; neque item necesse est, vt suscipiẽs Confirmationem sit ieiunus. Quod attinet ad locum, seruanda est consuetudo; tamen consuetudo confirmandi in Ecclesia non videtur vspiam recepta cum tanto onere, vt Episcopus alio in loco confirmans, mortaliter peccet. *ibid. n* 13. *& seq.*

Confirmationis materia, & forma.

6. Huius sacramenti materia remota est chrisma ex oleo oliuarum, & balsamo, ab Episcopo consecratũ, illo ipso anno in die Cœnæ: validum tamen esset sacramentum collatum cum chrismate alterius anni. Ad chrismatis autem consecrationem Christus non præscripsit certam verborum formam, sed illam potestatem reliquit Ecclesiæ, quæ instituit, vt consecratio chrismatis fiat per inuocationem sancti Spiritus. *pag* 45. *num.* 1. *& seq.*

7. Confirmationis materia proxima est vnctio facta in fronte in formam crucis; cum enim frons sit sedes verecundiæ, par est confirmandum in fronte inungi, vt sine rubore Christi nomen confiteatur. Forma autem Confirmationis est hæc: *Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, In nomine Patris*, &c. quæ verba, vt sacramentum validè conferatur, non sunt substantialiter varianda. *ibid. n.* 4. *& pag.* 47. *n.* 5. 6. *& seq.*

Confirmationis effectus & subiectum.

8. Confirmationis primarius effectus est gratia habitualis, cum iure ad diuina auxilia, quibus cōfirmatus, intrepidè, & constanter fidem profiteatur. Secundarius effectus est characterqui

characterem Baptiſmi ſupponit. Tertius eſt cognatio ſpiritualis. *pag.* 47. *n.* 1. 2. *&* 3.

9. Subiectum capax Confirmationis eſt quiuis homo baptizatus, ſeu infans, ſeu adultus; melius tamen eſt hoc Sacramentum conferre pueris iam ratione vtentibus, vt recordentur, nec bis ſuſcipiant. Neque amentes huius Sacramenti fructu priuandi ſunt. *ibid. n.* 4. *& ſeq.*

10. In ſuſcipiente Sacramentum Confirmationis, ſi eſt adultus, requiritur. 1. intentio; in infante verò ſufficit voluntas Chriſti, & Eccleſiæ. 2. fides, vt cum fructu ſuſcipiatur. 3. vt ſuſpiciens ſit in gratia, vel ſaltem vt putet ſe eſſe in gratia; eſt enim inſtitutum hoc Sacramentum ad augendam gratiam: non tamen peccat mortaliter, qui Confirmationem ſuſcipit poſt actum contritionis. *ibid. n.* 7.

11. Qui primam tonſuram, vel Ordines ſuſcipit ante Confirmationem peccat; quia facit contra conſuetudinem, & præceptum; non tamen mortaliter, modò abſit contemptus: quia omiſſio Confirmationis, præciſo contemptu, non videtur ex ſe peccatum mortale. *tom.* 1. *pag.* 48. *n.* 8.

12. In collatione Confirmationis impingitur alapa; vt confirmatus recordetur ſe hoc Sacramentum ſemel ſuſcepiſſe, ne iterum ſucipiat, cùm iterari non poſſit propter characterem. In dubio autem an quis ſit confirmatus, eſt iterum confirmandus ſub conditione. Porrò ſuſceptor in Confirmatione non tenetur inſtruere eum, quem ſuſcipit; potéſtque in neceſſitate eſſe idem in Baptiſmo, & Confirmatione patrinus. *ibid. n.* 9. *& ſeq.*

Conſeruator.

1. OLim vſu receptum fuit, vt religioſis, aut clericis à Sede Apoſtolica concederentur Conſeruatores Epiſcopi, aut alij in dignitate conſtituti, qui eos tuerentur, & de manifeſtis iniuriis cognoſcerent. Sed quia nonnulli Conſeruatores limites ſuæ poteſtatis excedebant, cognoſcendo cauſas occultas, ideo Summus Pontifex ipſis Conſeruatoribus facultatem ſuam excedentibus pœnam ſuſpenſionis ab officio per annum iniunxit; parti verò procuranti excommunicationem impoſuit. *diſp.* 2. *quæſt.* 2. *punct.* 35. *pag.* 183. *tom.* 3.

2. In cap. *Hac conſtitutione, de offic. leg* extat excommunicatio contra partem procurantem, vt Conſeruator de aliis, quàm de manifeſtis iniuriis ſe intromittat. Hanc conſtitutionem confirmauit Gregorius XV. in Bulla de Conſeruator. *ibid. n.* 1.

3. Hæc cenſura non eſt vniuerſalis, nec cadit in quoſcunque procurantes, ſed ſolùm in partem, id eſt, in eum, qui eſt pars in

iudicio. Quamobrem alij, qui non sunt partes, non contrahunt excommunicationem, procurando, vt Conseruator se intromittat in iis, quæ sub ipsius iurisdictionem non cadunt. *ibid. n. 5.*

4. Pars quæ hanc excommunicationem contraxit, non potest absolui antequam expensas parti quam indebitè vexauit, integrè compenset; post integram verò satisfactionem potest iure communi à quolibet confessario approbato absolui. *ibid.*

5. Conseruator debet esse Episcopus, aut Episcopo superior aut Abbas, aut alius habens dignitatem in cathedralibus, vel collegiatis: vnde infertur Canonicos non posse esse Conseruatores, quia non dicuntur habere dignitatem. *ibid. n.6.*

6. Conseruatoris officium durat vsque ad terminum in priuilegio præscriptum; quare si priuilegium concessum est in quinquennium, elapso quinquennio cessat officium, etiam quoad negotia iam cœpta. *ibid. n.7.*

7. Episcopus conseruator à Summo Pontif. constitutus, hanc suspensionis pœnam non incurrit, si potestatem Conseruatoris excedat, quia Episcopi non afficiuntur pœna suspensionis, nisi specialiter sint expressi; hic autem non exprimuntur. *ibid. n. 9.*

8. Absolutio à suspensione quam Conseruator contraxit limites suæ potestatis excedens, reseruata est Summo Pontifici, quia lata est ad certum tempus, nẽpe ad annum; anno vero elapso cessat suspensio. Si tamen delictum sit occultũ, Episcopus, vel ab eo deputatus potest absoluere. *disp. 3. q. 5. punct. 2. p 367. to. 3.*

CONTRACTVS.

Contractus quid, & quotuplex?

1. COntractus latè sumptus, vt donationẽ, & promissionem comprehendit, est conuentio duorum, vel plurium, in alterutro saltem obligationem pariens; strictè verò acceptus definiri potest actus externus inter duos, vel plures ex consensu ipsorum vtrinque obligationem pariens, saltem quoad forum internum, modò sit validus: ius enim naturæ dictat seruandam esse promissionem alteri factam. *tom. 2. pag. 473. & 474. num. 1. & 2.*

2. Qui promisit aliquid cum iuramento, non tenetur stare promissioni, sed potest illam reuocare antequam acceptetur: quia iuramentum sequitur naturam promissionis, quæ non obligat, nisi acceptetur. *pag. 474. n. 4.*

3. Contractus irritus propter bonum commune, non firmatur iuramento: huiusmodi enim iuramentum fit in præiudicium boni communis; quare hoc iuramentum non indiget relaxa-

 tione.

tione. Contractus autem irritus, præcipuè propter commodum priuatum; firmatur iuramento, modò non contineat vllam turpitudinem. Sic contractus, quo vxor consentit in alienationem fundi dotalis, iure positiuo est irritus; at si addatur illi iuramentum, fit validus, modò iuramentum sit de futuro, ita vt contrahens iuret se non reuocaturum contractum. Porrò illud iuramentum, ante, vel post contractum fieri potest, modò fiat à pubere; nam iuramentum factum ante pubertatem non obligat. *tom.2. pag.*474. & 475. *num.*7. & 8.

4. Contractus non firmatur iuramento, quod est contrarium alteri iuramento priùs facto, vt si vxor vendat fundum dotalem cum iuramento non contraueniendi, sed priùs iurauerat se non vendituram: cùm enim venditio fundi dotalis sit actus illicitus, vtpote contrarius priori iuramento, iuramentum additum non dat illi robur & valorem. Secùs dicendum, si contractus factus contra prius iuramentum, non indigeat iuramento, vt sit validus; tunc enim contractus est validus, quamuis illicitus. *p.* 475. *num.*10.

5. Obligatio iuramenti appositi in contractu, vel promissione, non transit ad hæredes, quando iuramentum homini factum non cadit supra contractum validum, nec illum facit validum: quia iuramentum est vinculum personale. Quando verò iuramentum cadit supra contractum validum, aut etiam supra inualidum, sed illum efficit validum, hæredes tenentur adimplere contractum; quia obligatio ex contractu cùm sit realis, transmittitur ad hæredes. Si tamen contractum non adimpleant, non censentur periuri; quia ipsi non obstringuntur iuramento, cùm sit vinculum personale. *ibid. num.*14.

6. Quando iuramentum non firmat contractum, potest qui iurauit obtinere relaxationem iuramenti, & sic excusari à solutione; aut potest facta solutione repetere rem solutam, iurauerat enim se soluturum, sed non iurauerat se non repetiturum. Quando verò iuramentũ firmat contractum, non videtur posse relaxari: relaxatio enim fieret in damnum tertij, qui ius acquisiuit per validitatem contractus. Quamuis autem prætextu læsionis relaxari soleat huiusmodi iuramentum à Papa, vel Episcopo ad effectum agendi; tamen hæc relaxatio non irritat contractum, sed facit, vt sine periurio agi possit in iudicio ad rescindendum contractum. *tom.2. pag.*475. *num.* 15.

7. Relaxatio iuramẽti peti, atque obtineri potest, quando iuramentum extortũ est per iniuriã, seu quando turpitudo intercessit ex parte illius, cui præstitũ est iuramentum, hic enim nullum ius acquisiuit per huiusmodi iuramẽtum. Quare iuramen-

tum per vim ſeu metũ,aut dolum exortum relaxari poteſt.*ibid.*

8 Non eſt cuiuſuis obligationẽ iuramenti condonare,ſed vel illius, cui factum eſt iuramentum(poteſt enim cedere iuri ſuo) vel legitimi ſuperioris,id eſt,iudicis ordinarij,quando iuramentum exortum eſt per iniuriam:iudex enim ordinarius eſt iudex illius contractus,ac proinde poteſt remittere,& condonare obligationem illius. At ſi vinculum iuramenti relaxandum ſit tantũ ob bonum commune, condonatio illius pertinet ad ſupremum Principem in temporalibus,vel ſpiritualibus.Non tamen poteſt laicus iudex condonare obligationem acquiſitam clerico. Porrò vinculum ſpirituale iuramenti non ab alio , quàm à ſuperiore Eccleſiaſtico relaxari poteſt. *ibid. num.*16. *& pag.*477.

9. Contractus alius eſt *oneroſus*, ſeu *non gratuitus*,per quem onus imponitur,vt venditio,emptio,&c. Alius *gratuitus*, ſeu *lucratiuus*,quo aliquid promittitur,vel traditur abſque pretio,vel mercede,vt cõmodatum,mutuum, precarium,&c. Rurſus alius fit in *gratiam recipientis tantum*, vt mutuum;alius *in gratiam tradentis tantùm*,vt depoſitum,alius *in gratiam vtriuſque*, vt emptio,permutatio , &c. Alius eſt *abſolutus*, alius *conditionalis*. Alius *licitus*,alius *illicitus*. Alius *perpetuus*, alius *tẽporalis*. Alius *nominatus*,qui proprium habet nomen ; alius *innominatus* qui proprio caret nomine,huius quatuor ſunt ſpecies. 1.*do vt des.* 2.*do vt facias.* 3.*facio vt des.* 4.*facio vt facias.* Alius eſt *bonæ fidei*, in quo iudex ex æquo,& bono iudicat,non ex rigore legis:alius *ſtricti iuris*,in quo iudex iudicat ex rigore legis. Alij perficiuntur reipſa;alij ſcriptura;alij verbis. Denique alius contractus dicitur *pactum nudum*, quod in ſola conuentione conſiſtit:alius dicitur *pactum veſtitum* , quod maiorem habet firmitatem , & robur, quàm habeat pactum nudum.Contractus, & quaſi cõtractus in hoc differunt,quod contractus eſt actus externus inter duos,vel plures,vltrò, citróque obligationem pariens:nomine verò quaſi contractus intelligitur tutela, cura , negotia geſta,& alia,quæ fiunt ex aliquo officio , ſed non conſurgunt ex vero contractu. *tom* 2.*pag.*477.478.*num.*21. *&* 22.

Contractus quis validus , quis inualidus ?

10. Error in contractu vel contingit circa ſubſtantiam rei,vel circa qualitatem,& accidentia. Quando contingit circa ſubſtantiam,irritat contractum; tunc enim non adeſt conſenſus : vt ſi emptori volenti emere gemmam , detur vitrum , inualidus eſt contractus defectu conſenſus. Quod verum eſt,etiamſi error ſit tantùm comitans , nec vllo modo inducat ad contrahendum, quia cum eo errore non adeſt cognitio , ac proinde neque con-

ſenſus,

ſenſus;licèt enim error comitans non faciat inuoluntarium,nihilominus neque facit voluntarium. At quādo error contingit circa qualitatem,non irritat contractum,modò non adſit dolus dans cauſam contractui : quia cum hoc errore adeſt conſenſus ſufficiens ad contractum, vt patet in matrimonio : ſi quis enim contrahat cum Berta,credens illam eſſe diuitem, aut virginem, validè contrahit,etiamſi poſtea neutrum inueniat. *ibid. num.* 1. *& ſeq.*

11. Dolus aliquando dat cauſam contractui, aliquando incidit in contractum. Dat cauſam contractui,quando quis inducitur ad contrahendum, non contracturus, ſi dolus non adeſſet. Dolus autem incidit in contractum, quando contrahentes adhuc contraxiſſent,ſecluſo dolo,ſed non ita libenter. Quiuis contractus,præter matrimonium, celebratus per dolum, qui dedit cauſam contractui, iure poſitiuo eſt inualidus in forò conſcientiæ,ſi dolus proueniat ab altero contrahentium : quia non adeſt conſenſus ſufficiens. *tom.* 2. *pag.* 479. *num.* 2. *&* 3.

12. Quando contractus fuit inualidè celebratus ob dolum, qui dedit illi cauſam,ſi deceptus velit perſiſtere in contractu,decipiens non tenetur antè iudicis ſententiam ſtare contractui: quia contractus oneroſus non claudicat, id eſt, non obligat ex vna parte, niſi etiam obliget ex alia; cùm ergo non obliget ex parte decepti, neque obligabit ex parte decipientis: tenetur tamen decipiens reſarcire damna, quæ paſſus eſt deceptus; peccauit enim contra iuſtitiam. *ibid. num.* 5.

13. Contractus celebratus per dolum incidentem in contractum, validus eſt in vtroque foro : adeſt enim conſenſus ſufficiens ad contrahendum,quippe contrahens conſentit,& adhuc conſenſiſſet,ſi abfuiſſet dolus;neque vllum ius irritat huiuſmodi contractum.Decipiens tamen tenetur ad reſtitutionem damnorum,quæ ob id paſſus eſt deceptus, qui, ſi velit, poteſt pactum reſcindere,decipiens verò non poteſt, niſi deceptus conſentiat. *tom.* 2. *pag.* 480. *num.* 6.

14. Adhibens dolum in contractibus,per ſe loquendo,peccat mort.violat enim iuſtitiam:fieri tamen poteſt,vt peccet tantùm venialiter, vt ſi quis mentiendo dicat,v.g.vinum eſſe talis loci, quo mendacio cognito,emptor non emiſſet,vel non tanti, non videtur mort.peccare,modò vinum ſit æqualis valoris, aut exceſſus non ſit tantus, vt ſufficiat ad peccatum mort. *ibid. n.* 7.

15. Accepta per ſimulationem, vel dolum verſantem circa cauſam finalem,& motiuam ſunt reſtituēda:quia promiſſio,vel donatio hoc modo facta eſt inualida. Accepta verò per dolum verſantem circa cauſam impulſiuam non ſunt reſtituenda:valida

da enim est promissio, seu donatio hoc modo facta, cùm adsit sufficiens consensus promittentis, seu donantis. Hinc patet validam esse collationem beneficij, quod Episcopus contulit clerico alioquin idoneo, sed affecto aliquibus defectibus, quos si Episcopus cognouisset, vix ei beneficium contulisset: quia dolus non versatur circa causam finalem collationis beneficij, cùm clericus sit idoneus. *ibid. num.*8. *&* 13.

16. Metus alius est *cadens in constantem virum*, qui *grauis* appellatur; alius *non cadens*, & *leuis* nuncupatur. Ad metum cadentem in constantem virum reuocatur metus reuerentialis, si sit coniunctus cum minis, aut verberibus. Ad eundẽ reuocantur etiam preces importunæ superiorum. Contractus celebratus per metum grauem, aut leuem, validus est iure naturæ: quia metus facit tantùm inuoluntarium mixtum, cum quo stare potest consensus sufficiens ad contrahendum. *tom.* 2. *pag.*481. *num.* 1. *&* 2. Est etiam validus iure positiuo, quibusdam casibus exceptis: cùm enim ius præcipiat infirmari contractum per metum celebratum, argumento est antea fuisse validum. *ibid. num* 3.

17. Contractus autem per metum grauem iniustè incussum celebrati hi sunt inualidi. 1. contractus matrimonij, & sponsalium. 2. contractus dotis promissæ, vel solutæ. 3. absolutio censuræ. 4. renunciatio beneficij. 5. testimonium in testamentis. 6. donatio, & quæ vim habent donationis. *ibid.*

18. Contractus celebratus per metum grauem, aut leuem iniustè incussum, irritandus est ad arbitriũ eius, qui passus est metum. Excipitur matrimonium metu leui celebratum, quod semel validè celebratum, non potest irritari. Excipitur item votum solemne, cum metu leui emissum. Neque datur actio in foro externo ad rescindẽdum contractum metu leui celebratum *ibid. n.* 4.

19. Contractus celebratus per metum iustè incussum ad eliciendum consensum, non est rescindendus: nulla enim iniuria interuenit propter quam rescindi debeat. Vnde sequitur acquisita in contractu per metum iustè incussum celebrato, non esse restituenda. Secùs dicendum de extortis per metum iniustum. *tom.* 2. *pag.*482. *num.* 6.

20. Extorta per preces importunas, aut per metum reuerentialem, sunt restituenda, quando extorta fuerunt ab eo, qui dedit inuitus ad redimendam molestiam, & vitandam importunitatem precum, vel alia incommoda; modò is, qui dedit inuitus, adhuc maneat inuitus, & credatur optare sibi fieri restitutionem. *ibid. num.* 10.

21. Valida est promissio, quam Titius fecit Caio ob metum iustæ accusationis, quæ fieri poterat apud iudicem: vt si Titius

ludo

ludo vetito aliquid acquisiuit à Caio, quod Caius potest in iudicio repetere, tanquam perditum ludo vetito. Titius verò Caio minanti repetitionem apud iudicem aliquid promittit, vel soluit vt desistat à receptione, certum est Caium posse solutum retinere, & promissum recipere, quia iustè minatus est, nisi minatus sit animo ficto ad incutiendum terrorem, & aliquid extorquendum; tunc enim promissio non esset valida. *ibid. num.* 12.

22. Contractus celebratus sine solemnitate substantiali à iure requisita est inualidus in vtroque foro, excepto testamento causa pietatis facto: quia forma præscripta à iure dat valorem contractui. Vnde sequitur hæredē ab intestato non teneri quidquam tradere hæredi instituto per testamentū minus solemne, nisi fortè ex honestate; quia ex testamento non solemni nulla oritur obligatio; excepto testamento, vel legato ad pias causas. Neque tenetur hæres in conscientia, adimplere voluntatem testatoris in schedula ipsius manu expressam, quia deest solemnitas à iure requisita. Tamen inter liberos hæc schedula vim habet testamenti. *tom.* 2. *pag.* 482. 483. *num.* 2. 6. *&* 13.

23. Ad valorē testamenti facti ad pias causas non requiritur solemnitas iuris ciuilis, sed sufficit solemnitas iuris gentium, neque necessarij sunt testes in foro cōscientiæ, sed sufficit, vt testator possit disponere, & liberè disponat, & ille, in cuius fauorē disponit, sit capax. Vnde sequitur per testamentū solemne ad pias causas reuocari prius testamentum quamuis solemne, & hæredem in conscientia teneri adimplere voluntatem testatoris in schedula expressam: quia in iis, quæ pertinent ad pias causas, non est necessaria solemnitas iuris. *tom.* 1. *pag.* 583. *num.* 14. *& seq.*

24. Testamentum causa pietatis sine solemnitate factum non videtur validum quoad legata profana in eo contenta, & laicis relicta ex nulla causa pietatis: quia huiusmodi legata subsunt dispositioni iuris ciuilis, ius autem ciuile irritat contractus celebratos sine solemnitate. Legata autem pia facta in testamento inualido defectu solemnitatis, sunt valida: quia non irritantur per ius ciuile, quod nullam habet potestatem circa causas pias. *tom.* 2. *pag.* 484. *num.* 18.

25. Si testator cœpit condere testamentum ad pias causas, sed antequam perficeretur testamentum, è vita migrauit, in foro conscientiæ tradenda est hæreditas. seu legatum relictum piæ causæ: voluntas enim defuncti seruanda est præsertim in iis, quæ pertinent ad pias causas. An autem tradenda sit tota hæreditas, cùm testator non perfecerit testamentum, standum est iudicio prudentis viri, qui spectatis circumstantiis, ex æquo, & bono iudicabit. *ibid. num.* 21.

26. Hæres,

26. Hæres, cui post ipsius institutionem, testator absque testibus declarat velle se hæreditatem restitui alicui per fideicõmissum, tenetur eam restituere, non vi testamenti, sed ratione promissionis, & pacti, quòd censetur fecisse cum testatore, nisi expressè neget coram testatore se restituturũ: tunc enim nõ obligatur vi promissionis, aut pacti, cùm non consenserit *ibid. n.* 22.

27. Contractus factus cum solemnitate iuris est validus, etiãsi prohibeatur non tantùm quoad circumstantias loci, aut temporis, sed etiam quoad substantiam, & apponatur pœna transgressoribus, modò non addatur particula irritans, nec aliter cõstet de mente prohibentis: multa enim fieri prohibentur, quę tamen facta tenent, nisi irritentur. At si lex præscribat certam solemnitatem ad contractum, & irritet aliter factum, contractus est inualidus defectu solemnitatis substantialis. *ibid. n.* 23.

28. Dispositio facta ob causam finalem, ea subsistente, valida est; non subsistente autem, est inualida, nisi aliter constet, vel rationabiliter præsumatur de voluntate disponentis: dispositioni enim vim tribuit intentio disponentis. Vnde sequitur inualidum esse testamentum factum ex causa finali falsa; valida verò esse legata in eo contenta, si causa finalis ipsorum subsistat, quia vtile per inutile non vitiatur. *tom.* 2. *pag.* 485. *n.* 2.

29. Valida est dispositio, & donatio, qua quis donat aliquid alteri ob aliquem finem, sed non intendit ad illum obligare, sed tantùm allicere. Sic potest mulier accipere, & retinere munera, quæ sibi dantur ad ipsius animum flectendum ad opus turpe, etiamsi ipsa non intendat obsequi libidini donantis. Quia donatio non est conditionata sed absoluta, facta non animo obligãdi, sed tãtùm alliciendi ad turpe opus. Quod verum est, etiamsi donator sit ita dispositus, vt non tradidisset, si credidisset fœminam non flectendam; adhuc enim subsistit causa finalis, cùm tradat, vt possit flectere, quamuis reipsa non flectat. *ibid. n.* 3.

30. Contractus, seu dispositio *modalis*, id est, facta sub modo, seu clausula onus adiiciente, valida est, etiamsi modus non adimpleatur: quia modus non suspendit valorem contractus, seu dispositionis. Hoc tamen intelligendum est, dummodò non sit modus contrarius substantiæ contractus, seu donationis, cui apponitur: huiusmodi enim modus, seu conditio adhibita in contractu, destruit contractum. Vt si quis mutuò det alteri pecuniam cum pacto, vt aliquid accipiat supra sortem, is non dicitur verum contractum mutui inire, sed potius vsurarium, quia apponit conditionem contrariam substantiæ mutui; de cuius essentia est vt gratis detur. *ibid. n.* 4.

31. Donatio facta sub modo, seu sub conditione, non potest

reuocari,

reuocari, si donatarius non adimpleuerit cōditionem, modò illa conditio non fuerit causa finalis, sed solum impulsiua: valida enim est dispositio, subsistente causa finali, etiamsi impulsiua nō subsistat. Hinc sequitur puellam, cui legata sunt centum si nubat, posse illa centum retinere etiamsi religionem ingrediatur, aut in sæculo maneat innupta: quia illa cōditio videtur tantùm fuisse causa impulsiua. At si puellæ relicta sint centum, vt nubat consanguineo, aut filio disponentis, modus videtur fuisse causa finalis; consequenter puellæ nolenti nubere non sunt soluenda centum. *ibid. n.* 5.

32. In dubio an modus fuerit appositus tanquam causa finalis, an tanquam causa impulsiua, iudicandum est appositum fuisse tanquam causam impulsiuam, quando modus respicit commodum illius in quem dispositio confertur: in dubio enim, præsertim in fauorabilibus; præsumendum est pro validitate actus. *tom.* 2. *pag.* 486. *n.* 6.

33. Contractus, seu dispositio facta sub conditione aliqua honesta, & possibili de futuro euentu incerto adiecto in ipso contractu, non est valida nisi posita conditione: quia talis est intentio disponentis. At disponens sub conditione, quam putabat possibilem, cognita impossibilitate, non tenetur stare dispositioni, cùm sit inualida. Hoc tamen est speciale in matrimonio, institutione hæredis, fideicommisso, legato, & donatione causa mortis, vt conditio impossibilis, & turpis, modò non sit contra substantiam matrimonij, &c. habeatur pro non apposita; consequenter matrimonium sit validum, si adsit consensus absolutus de præsenti. Item in vltimis voluntatibus ius voluit conditionem turpem, & impossibilem haberi pro non adiecta, saltem in foro externo, vt lites, quæ inde possent suboriri, tollantur. *ibid. num.* 10.

34. Hæc conditio, *si vxorem non duxeris, si non nupseris*, reiicitur à iure, & habetur pro non adiecta, in primis nuptiis: in secūdis verò nuptiis, iure nouo, vim habet. Vnde sequitur viduam transeuntem ad secundas nuptias amittere hæreditatem, aut legatum sub ea conditione relictum, ne transeat ad secundas nuptias: ob id mortuo testatore non est tradenda hæreditas, vel legatum viduæ, nisi præstita cautione, vt si secundò nupserit, restituat legatum, vel hæreditatem cum fructibus inde perceptis. *tom.* 2. *pag.* 487. *num.* 10.

35. Qui donauit, vel disposuit de re aliqua sub conditione, non potest ante conditionis euentum resilire à donatione, seu dispositione (seclusa donatione causa mortis) sed tenetur expectare conditionis euentum. Verum quidē est liberaliter promittentem

tentem posse resilire ante acceptationem , sed posita acceptatione non potest. *tom.2. pag.* 488. *num.*13.

Contractum quis inire possit?

36. Quisquis est vsu rationis præditus , potest contrahere, modò habeat administrationem bonorum , de quibus contracturus est , nec à iure impediatur. Serui obligantur quidem naturaliter , & in conscientia , ad seruandum contractum , seu promissionem , ciuiliter tamen non obligantur , iure ita disponente : excipitur tamen promissio , seu pactum certæ pecuniæ pro libertate. Pupillus , aut minor 25. annis non potest absque licentia tutoris , aut curatoris validè contrahere , nisi in suum commodum ; claudicat enim contractus in fauorem illius ætatis , modò minor contrahat cum maiore. Alienatio autem rei immobilis , vel etiam mobilis , quæ seruando seruari potest, facta à pupillo, vel minore de licentia tutoris, aut curatoris, est inualida in vtroque foro , nisi facta sit de sententia iudicis , & ex iusta causa : decretum enim iudicis per tabellionem actis inserendum est. *ibid. num.*1. *& seq.*

37. Filiusfamilias, qui pubertatem attigit , vel est pubertati proximus , potest liberè contrahere de bonis castrensibus , vel quasi castrensibus, cùm illorum liberam habeat dispositionem. Secus dicendum de aduentitiis , & profectitiis. Potest tamen acquisita pubertate contrahere, séque aliis obligare etiam ciuiliter, modò sine præiudicio patris , vel alterius. Vnde fit, vt possit suas operas artificiales alicui locare, & aliò proficisci, nec posse à patre sine tationabili causa impediri, quin aliquam artem addiscat. *tom.*2. *pag.*489. *num.* 14. *& seq.*

38. Quando contractus est in vtilitatem , & commodum solius accipientis , tenetur accipiens ad resarciendum damnum sequutum, non solùm ex dolo, vel lata, & leui , sed etiam ex leuissima culpa , excepto precario. Quare si quis ab alio librũ accepit sibi commodatum, tenetur ad restitutionem, si furto sublatus est, etiam ex leuissima ipsius culpa. Ratio autem cur excipiatur precarium, est, quia tradens precarium potest pro suo arbitratu precarium reuocare , commodatum verò non potest: quare precarium maiorem habet dependentiam à voluntate concedentis , quàm commodatum. *tom.*2. *pag.*491. *n.* 5.

39. Quando contractus est in commodum solius dantis, accipiens tenetur solùm de dolo , & lata culpa : æquitas enim postulat, vt quis teneatur maiorem diligentiam adhibere in rebus alienis custodiendis , quàm in propriis. *ibid. num.*6.

40. Quando contractus est in vtilitatem vtriusque contra-

hentis,accipiens tenetur tantùm de dolo , lata, & leui , non verò de leuissima culpa : nam æquitas postulat, vt non teneatur tantam adhibere diligentiam , quando rem accipit in commodum vtriusque ; ac quando in suum ipsius priuatum commodum accipit. *ibid. num.7.*

41. Caupones , stabularij,& nautæ , qui res alienas deposito accipiunt , accepto consueto stipendio , in foro externo tenentur de leuissima culpa,iure ita disponente ad coercendam huiusmodi hominum malitiam,ne conuenirent cum furibus. In foro verò conscientiæ videntur teneri solùm de dolo,lata & leui culpa,ratione contractus , vel quasi contractus in vtriusque partis vtilitatem celebrati. *ibid. num.19.*

42. Re pereunte casu fortuito , accipiens non tenetur ad restitutionem, excepto pacto, culpa , & mora. Vnde sequitur Titium,qui equum accepit commodato Venetias versùs; sed ipso contra pactum sese contulit in Germaniam,vbi equus in flumine , vel alio casu periit , teneri ad restitutionem ratione culpæ commissæ , quia ex vi contractus poterat vti equo solùm Venetias versùs,non verò Germaniam versùs. Item qui pateram argenteam sibi commodatam distulit reddere vltra terminum constitutum , tenetur ad restitutionem , etiamsi patera furto ablata fuerit,transacto termino constituto ad eam restituendam *tom.2. pag.492. num.21.*

43. In commodato non potest contrahens negligere rem alienam , vt conseruet propriam : quia tenetur ex leuissima. At in contractu pignoris contrahens non tenetur res proprias æqualis, vel maioris pretij negligere , vt conseruet alienas ; sed potest iis neglectis conseruare res proprias : vir enim prudens idem faceret. Qui in tempestate proiicit alienas merces ad seruandam vitam , nec ipse habebat merces in naui, ad nullam tenetur restitutionem : at si habebat merces,tenetur pro sua parte ad restirutionem,quia tam suæ, quàm alienæ mrces deprimunt nauim. *ibid. num.22. & seq.*

Restitutio in integrum.

44. Restitutio in integrum est beneficium , seu remedium, quo aliquæ personæ læsæ restituuntur à iudice in pristinum ius, & statum , ita vt contractus validi cum ipsis celebrati rescindantur , si ipsis propter læsionem expediat, vt rescindatur contractus, vel vt æquetur pretium, si in pretio læsæ sunt tam infrà, quàm suprà dimidiũ,modò læsio nottbilis sit. *to.2. pag.493 n.1.*

45. Conceditur beneficiũ restitutionis in integrum minoribus,id est,iis,qui nondum expleuerunt 25.ætatis annum,quando

do se aliquo contractu læsos deprehendunt, vt si vendiderunt rem minori pretio, quàm alioquin vendere oporteret. Ad hoc autem beneficium sex requiruntur. 1. vt contractus sit validus. 2. vt læsus sit minor ex vi contractus, vt videlicet non prudenter celebrauerit contractum. 3. vt læsio sit notabilis. 4. vt minor probet se fuisse læsum, & se minorem fuisse eo tempore, quo fuit læsus. 5. vt non adhibuerit iuramentum in ipso contractu, vel ante, vel post contractum se non vsurum remedio restitutionis. 6. vt non impetrauerit veniam ætatis à Principe, vel vt non ratificauerit contractum completis 25. annis. *ibid. n.* 2. & 3.

46. Minor, qui mutuam pecuniam accepit, & eam perdidit ludo, potest vti priuilegio restitutionis in integrum ad negandam solutionem, ita vt solùm restituat, in quo factus fuerit ditior: quia cui conceditur repetitio ob damnum, eidem conceditur ius ne soluat. Item minor, cui à debitore facta fuit solutio, inscio tutore vel curatore, potest per iudicium compellere debitorem ad nouam solutionem, nisi pecunia adhuc extet, vel conuersa sit in vsum minoris. *tom.* 2. *pag.* 494. *n.* 7. & 9.

47. Minor gaudere potest hoc priuilegio spatio quatuor annorum post elapsum 25. annum, seu postquam factus fuerit maior: hoc enim priuilegium durat per quatuor annos, modò minor non ratificauerit contractum expleto vigesimo quinto anno. At ille, cui ex iure municipali, seu ex statuto abbreuiatur ætas (vt si minor ætas, quæ de iure communi est 25. annorum, redigatur ad 20. annos) non potest petere restitutionem in integrum pro contractu celebrato à 20. vsque ad 25. annum: quia huiusmodi abbreuiatio idem operatur, quod impetratio veniæ ætatis; hæc autem excludit priuilegium restitutionis in integrum. *ibid. n.* 11. & 12.

48. Minor frui potest priuilegio restitutionis in integrum, quando celebrauit contractum de consensu tutoris, vel curatoris, & auctoritate iudicis, non impetrata venia ætatis: hic enim consensus requiritur tantùm, vt consensus sit validus, non verò vt minor priuetur priuilegio restitutionis in integrum. Secus dicendum, si minor impetrauit à Principe veniam ætatis, tunc enim censetur maior. Potest autem minor non solùm rem ipsam, sed etiam fructus repetere, quando repetit rem alienatam contractu donationis: quia læsus est etiam in fructibus. At si minor repetat rem contractu oneroso, & iusto pretio alienatam, non potest in conscientia repetere fructus: tunc enim non videtur læsus in fructibus. *ibid. n.* 14 & 18.

49. Minor, qui non potest frui priuilegio restitutionis in integrum coram iudice, non potest vti occulta compensatione,

nisi acceperit læsionem adeo manifestam, vt constet illam ante iudicis sententiam resarciendam esse; quia minor non potest sibi ius dicere propria auctoritate. *ibid. n.19.*

50. Priuilegium restitutionis in integrum extenditur per quadriennium ad Ecclesiam, seu loca pia, & ad rempublicam, seu communitatem. Hoc autem priuilegio non solùm gaudent minores, respublica, & loca pia, verùm etiam homines rudes, & mulieres, quæ ignorant iura: præterea filiifamilias quoad contractus onerosos, vel lucrosos de licentia patris celebratos ad sororum dotes, vel ad alias causas. Gaudent etiam milites, quandiu militiam profitentur. Item qui absunt ad negotia reipublicæ gerenda, ne contra eos currat præscriptio. Denique Principes quoad bona fisci, quæ reputantur bona reipublic. *tom.2. pag.595.n.21. & 25.*

Contumelia.

1. HOnor est actus reuerentiæ, qui tribuitur alteri in testimonium virtutis, & excellentiæ: hic autem honor præcipuè læditur per contumeliam, quæ est iniuria, qua obiicitur alteri crimen, vel alius defectus in ipsius præsentia: éstque peccatum mortale ex suo genere; quia ex natura sua grauiter lædit honorem proximi: tamen ob paruitatem materiæ fieri potest veniale. *tom.2. pag.442. n.1.2 & 3.*

2. Omnes contumeliæ sunt eiusdem speciei; quia omnes conueniunt in eadē formali ratione auferendi honorē. Vnde fit, vt non sit necesse referre in confessione singulas cōtumelias, dicendo, *appellaui adulterum, stultum, ebrium,* &c. sed sufficit dicere, *toties intuli grauem contumeliam proximo.* Contumelia tamen illata parentibus habet specialem malitiam contrariam pietati parentibus debitæ, & consequenter hæc circunstantia omnino exprimenda est in confessione. Idem dicendum de derisione, subsannatione, & illusione contra parentes. *ibid. n.5.*

3. Contumelia videtur peccatum grauius distractione ratione maioris inuoluntarij: nam contumelia fit in præsentia, & læsus iniquiore animo fert iniuriam, quæ sibi in præsentia infertur. Detractio verò leuior est ratione minoris inuoluntarij, cùm in absentia fiat. *ibid. n.8.*

4. Qui per contumeliam alterius honorem læsit grauiter, tenetur ad restitutionem, vel etiā ad satisfactionē; peccauit enim contra iustitiam cum damno proximi. Vnde sequitur honorem ablatum non solùm restituendum esse apud ipsum dehonoratum, verùm etiam apud alios, apud quos honor illius est diminutus. Restitui autem potest dando locum honorificum, adhibendo

hibendo ad mensam, humaniter salutando, vel si grauior fuit honoris læsio, quàm vt hoc modo reparari possit, petendo veniam, quæ vulgo habetur magna satisfactio: ad hãc tamen non obligatur superior respectu inferioris, aut vir nobilis respectu hominis plebej, ne despectui habeatur. *to.2 pag.* 443. *n.* 1. *& seq.*

Correctio fraterna.

1. EX præcepto naturali, & diuino tenemur corrigere proximum correctione indigentem. Nec Christiani modò, verùm etiam infideles, & peccatores ad id obligantur, peccántque mortaliter correctionem omittendo. Vnde sequitur peccatorem, qui alium delinquentem, sua correptione grauissimè indigentem, aliter corrigere non potest, nisi seipsum emendet, teneri ex charitate seipsum emendare per pœnitentiam: nam qui tenetur ad finem, tenetur ad media. *tom.* 2. *pag.* 169. *n.* 1. *&* 2.

2. Peccatum mortale est materia necessaria correctionis: quia per quodlibet mortale salus proximi exponitur periculo. Peccatum verò veniale non tenemur corrigere, nisi disponat ad mortale, aut magnum aliis afferat detrimentum. *ibid.n.* 3.

3. Non tantùm corrigendi sunt subditi, vel æquales, sed etiam superiores, modò subsit spes emendationis. Non tamen publicè reprehendenda sunt peccata Prælatorum occulta: publica autem publicè castiganda sunt, quoties ita postulat bonum commune, modò inde speretur fructus. *tom.* 2. *pag.* 170. *num.* 5.

4. Præceptum correctionis tunc obligat, qnando hæ conditiones concurrunt. 1. si adsit certa cognitio peccati. 2. si nullus adsit magis idoneus ad corrigendum, aut cui ex officio id incumbat. 3. si adsit spes emendationis, propterea non est corrigendus proximus, dum ira æstuat, sed expectandum, donec deferbuerit, vt correctio sit salubris. In dubio verò an correctio sit profutura, & timetur, ne sit obfutura, non tenemur correctionem adhibere: quia correctio dirigitur ad emendationem, non autem ad destructionem. Ideo si hominem mihi ignotum videam, vel audiam peccantem, non teneor corripere; cùm enim eius ingenium ignorem, fieri potest, vt ira percitus verba proferat contumeliosa, aut aliud peccatum committat: modò tamen peccatum delinquentis non vergat in damnum commune. Quamobrem concionator debet in peccata inuehi, quamuis nonnullorum ruina inde timeatur: hæc enim correptio dirigitur ad bonum publicum. *ibid.n* 7. *&* 8.

5. Peccantem ex ignorantia vincibili tenemur corrigere, si sit spes emendationis. Quare pœnitens, qui cum vincibili igno-

rantia impedimenti dirimentis contraxit matrimonium, est à confessario admonendus de inualiditate matrimonij. Peccantem verò ex ignorantia inuincibili debemus corrigere, si ad id officio tenemur; modò sit spes fructus, & emendationis: alioquin illi laqueum iniiceremus. Si verò non incumbit nobis cura admonendi ex officio, non tenemur ex ignorantia inuincibili peccantem corrigere: quia faciens aliquid ex ignorantia inculpabili iuris, vel facti non peccat, consequenter ipsius salus non periclitatur. Hoc tamen limitandum videtur, modò ex illa ignorantia non oriatur damnum tertij, aut ipsius ignorantis, aut scandalum, vel irreuerentia Dei, aut religionis; tunc enim admonitio est adhibenda: sic admonendus est, qui ea, quæ sunt ad salutem necessaria, inuincibiliter ignorat; item qui ex ignorantia inculpabili detinet rem alienam, ne tertius damnum patiatur, &c *tom.2. pag.*170. 171. *num* 1.

6. Ex ignorantia inuincibili peccantem non tenemur corrigere cum periculo vitæ, vel grauis damni; quia eius salus non periclitatur. Peccantem ex malitia non tenemur, nisi adsit spes fructus, & alioquin delinquens moriturus sit in peccato mortali; tunc enim censetur esse in extrema necessitate. Peccantem verò ex ignorantia culpabili tenemur ex charitate corrigere, etiam cum periculo vitæ, modò adsit spes valdè probabilis emendationis, & delinquens extrema necessitate laboret. *pag.* 171. *num.* 12.

7. Non modò non tenemur, verùm etiam non possumus saluti spirituali proximi consulere cum damno proprio spirituali, etiamsi totius Reip. salus ageretur. Vnde sequitur non licere peccatum veniale, vel leuissimum committere, vt graue proximi peccatum euitetur. *ibid.*

8. In correctione fraterna hic ordo seruandus, quem Christus in Euangelio Matth 18. præscripsit. 1. delinquens secretò monendus, modò delictum sit occultum. 2. Si priuata correctio nihil profuit, testes adhibendi. 3. si ne hoc quidem profuit, superiori denunciandus. 4. vt peccator incorrigibilis vitandus. *ibid. num.* 13.

9. Si frater post priuatam admonitionem, vel etiam sine admonitione, sponte resipuit, non est Prælato denunciandus, etiamsi ordinarium immineat periculum relabendi: quia non licet proximi famam prodigere sine necessitate. Hoc tamen limitandum, nisi frater sit admodum negligens in eiusdem peccati occasionibus præcauendis. *ibid. num.*17.

10. Contra delinquentem per correctionem non emendatum potest Prælatus iudicialiter procedere, modò priùs seruatus fuerit

fuerit ordo correctionis, & delinquens emendari neglexerit: sic enim vtiliter geritur negotium delinquentis, omni conatu adhibito, vt à peccato reuocetur. *tom. 2. pag.* 172. *num.* 18.

D.

DECIMÆ.

Decima quid, & quotuplex.

1. DECIMA est quota bonorum debita Ecclesiæ ministris in ipsorum subsidium, & sustentationem, iuxta illud 1. Corinth. 9 *Qui spiritualia seminant, temporalia metunt.* Decimæ duobus modis considerari possunt. 1. vt dicunt partem aliquam indefinitã necessariam ad ministrorum Ecclesiæ sustentationem, & hæc pars illis debetur iure diuino, & naturali. 2. vt dicunt partem determinatam, id est, decimam partem fructuum, & hæc pars debetur iure Ecclesiastico; hanc enim partem Ecclesia taxauit. *tom. 2. pag.* 346. *num.* 1. *& seq.*

2. Decima triplex est; *Personalis*, quæ est decima pars fructuum prouenientium ex industria, & opera personæ, vt ex mercatura, venatione, &c *Prædialis*, seu *realis*, quæ est decima, seu quota pars fructuum, qui ex prædiis percipiuntur, vt est vinum, oleum, &c. *Mixta*, quæ partim ex hominis industria, partim ex prædiis prouenit, vt fœtus animalium, lana, lac, caseus, &c. Non debetur autem decima ex pinguedine, quia pinguedo non est fructus. *tom. 2. pag.* 347. *num* 1. *& seq.*

3. Decimæ personales soluendæ sunt ab iis omnibus, qui Sacramenta suscipiunt, illi Ecclesiæ parochiali, in qua sunt suscipienda. Qui autem domum habet in confinio duarũ parochiarum, debet decimam inter illas diuidere. Ad dignoscendum verò ad quam parochiam domus pertineat, inspiciendus est ianuæ principalis situs; nam domus ad eam parochiam spectat, in qua ianua principalis sita est. *ibid.*

4. De illicitè acquisitis, præciso scandalo, aut speciali prohibitione, decima tradi, & accipi potest: nam qui turpiter lucratur, non debet esse melioris conditionis eo, qui licitè lucratur, & accipiens oblationes, vel decimas rerum illicitè acquisitarum, non cooperatur actioni turpi, & illicitæ. *tom. 2. pag.* 348. *num* 3.

5. Non soluentibus decimas, nec legitimam excusationem habentibus, possunt denegari Sacramenta, modò id publica authoritate fiat (parochus enim non habet iurisdictionem

in foro externo) aut modò delictum sit publicum, & certum. Prælati autem, & iudices Ecclesiastici cogere possunt, etiam per censuras, soluendas decimas: ad id tamen non tenentur, quando scandalum timetur. *ibid.*

6. Decimæ prædiales soluẽdæ sunt ab illis omnibus, qui prædia titulo non spirituali possident: soluendæ autem sunt illi Ecclesiæ, cui subiecta sunt prædia. Vnde sequitur pia loca, vt monasteria, &c. obligari ad soluendas decimas, nisi ob necessitatem excusentur, vel nisi priuilegio, aut consuetudine eximantur: bona enim transeunt cum onere. Secus dicendum de decimis personalibus; ab iis enim religiosi, & clerici priuilegio eximuntur. De iis autem, quæ percipiuntur ex patrimonio, ad cuius titulum clericus promotus fuit, debentur decimæ, si habet prædia, quibus adnexum sit onus decimarum: alij enim clerici non habentes huiusmodi prædia non tenentur ad decimas, modò ipsi non recipiant ab aliis Sacramenta. *ibid. num.* 5.

7. Decimæ prædiales soluendæ sunt ex fructibus prædiorum, agrorum, vinearum, pratorum, hortorum, &c. ex pensionibus domorum, quæ locantur, & prouentibus molendinorum, ex lignis nemorum, quæ venduntur, ex lapidibus, qui ex lapidicinis eruuntur, ex fructibus rerum se mouentium, vt ouium, boum, equorum, &c. ex Piscariis, &c. *tom.* 2. *pag.* 349. *n.* 9.

8. Quando plures ex iisdem prædiis fructus colligunt, onus soluendi decimas incumbit illi, qui ius primariò, & principaliter habet in fructus pro rata iuris. Quocirca quando dominus agri locauit agrum colono cum onere diuidendi fructus æqualiter, vterque debet dimidiam decimam soluere. Quando verò dominus locauit prædia colono pro pecunia sibi soluenda, translato iure fructuum in conductorem, integra decima soluenda est ab ipso conductore. A colono autem mercenario, qui conductus fuit ad colendum agrum pro certa fructuum parte, non est soluenda decima prædialis; quia onus incumbit illi primariò, & principaliter ius habet in fructus. *ibid. num.* 10.

9. Dominus agri non tenetur soluere decimas ex fructibus, quos sua culpa non collegit, vt si noluit agrum colere, aut ab eluuione defendere, si segetes combussit, & aut conculcauit, si arbores succidit, &c. quia decimæ soluendæ sunt ex frugibus collectis, non autem ex colligendis. *tom.* 2. *pag.* 350. *n.* 11.

10. Parochus cuius prædia sita sunt intra terminos alterius parochiæ, tenetur soluere decimas illi Ecclesiæ in cuius parochia sita sunt, præcisa consuetudine in contrarium. *ibid. num.* 13.

11. Clerici, & Episcopi tenentur soluere decimas Papæ, si exigan

exigantur:Papa enim habet ius eas exigendi non tantùm à clericis, sed etiam à laicis: de facto tamen non solet eas exigere præcisa Ecclesiæ necessitate, sed ex beneficiis, quæ in Curia Rom. obtinentur, solet accipere annatas. *ibid. num.* 14.

12. Ecclesia,quæ ius habet exigendi decimas prædiales, potest exigere decimas præterito tempore non solutas, tam ab emptore prædij, ad quem res transiuit cum onere, quàm à venditore, qui Ecclesiam defraudauit: poterit tamen emptor, qui cogitur soluere decimas, tantum exigere à venditore, quantum valent decimæ, quia venditor percepit fructus obnoxios decimis, non verò emptor. *ibid. num.* 15.

13. Decimæ mixtæ soluendæ sunt iuxta receptam locorum consuetudinem: præcisa verò consuetudine, si magis accedunt ad personales, soluendæ sunt vt personales: si magis accedunt ad prædiales, soluendæ sunt vt prædiales. Quando animalia in vna parochia pascuntur, & in alia commorantur, decimæ sunt inter parochias diuidendæ. Item quando Ecclesiæ sunt diuersæ, diuidenda videtur decima animalium inter Ecclesiam in qua suscipiuntur Sacramenta, & Ecclesiam cui subiecta sunt prædia in quibus animalia pasci consueuerunt. *ibid. num* 16.

14. Qui decimas non soluunt, duo peccata committunt, primò enim peccant contra iustitiam, quia faciunt contra ius quod alter habet ad exigendas decimas, consequenter tenentur ad restitutionem, non solùm quando nullam decimam omnino soluunt, verùm etiam quando soluunt tantùm partem, aut quando mala fide assignant partem deteriorem. Secundò, peccare videntur peccato sacrilegij, quia non soluunt rem Ecclesiæ debitam, & sacris vsibus deputatam: tamen propriè, & strictè loquendo non est sacrilegium, quia decima, secundùm se, est quid temporale. *tom.* 2. *pag.* 351. *num.* 18.

15. In soluendis decimis prædialibus non sunt detrahendæ expensæ factæ in colendo agro, aut in meliorandis prædiis, vel domibus, neque detrahenda est seminis æstimatio, aut tributum, vel census, qui alteri soluitur, sed ante omnia soluendæ sunt decimæ ex omnibus fructibus antequam deducantur expensæ, vel tributa, aut alia debita. Quare verum est illud axioma, decimam integrè soluendam esse, nulla priùs deducta pensione, contractus enim de soluenda pensione celebrari non potuit cum iniuria, & damno Ecclesiæ. At in decimis personalibus detrahendæ sunt impensæ, quia soluuntur ex lucro acquisito per hominis industriam, lucrum autem dicitur, quod superest deductis expensis. *ibid. num.* 19.

Decimæ quando, & vbi soluendæ?

16. Decima personalis soluenda est post lucrum acquisitum; quia soluitur ex lucro:seruanda tamen est consuetudo,quæ alicubi obtinuit,vt in fine anni soluatur. Decima prædialis soluenda est statim,ac fructus collecti sunt: quia debetur ex fructibus collectis. Peccat,qui statuto tempore decimas non soluit,etiamsi non petantur:in foro tamen externo non censetur esse mora,nisi post præuiam petitionem, aut monitionem. *ibid. num.* 1.

17. Decima soluenda est in loco,in quo ex recepta consuetudine solui consueuit:potuit enim hac in re legitima consuetudo introduci. Fideles,per se loquendo,non tenentur propriis expẽsis deferre decimam in horrea clericorum:ius enim hoc non præcipit: si tamen legitima consuetudine contrarium receptum est, seruanda erit consuetudo,quæ vim habet legis:erit autem legitima consuetudo,si spatio decem annorum, tanquam ex obligatione,seruata fuit: consuetudo enim,quæ iuri non aduersatur, spatio decem annorum introducitur,& vim habet legis. *ibid. n.* 3.

Decimarum soluendarum obligatio.

18. Si spectetur decima quatenus dicit quotam fructuũ partem potest à Papa condonari: quatenus verò dicit eam partem, quæ necessaria est ad ministrorum Ecclesiæ sustentationem,non potest,nisi aliunde prospiciatur de necessariis ad illorum sustentationem:nam huiusmodi decima debetur iure diuino, & naturali,quod dispensationem non admittit. *tom.* 2. *pag* 352. *n.* 1.

19. Priuilegium non soluendi decimas potest quidem à Summo Pontifice sine causa validè concedi, non tamen licitè. Habens autem priuilegium non soluendi decimas,liber est ab obligatione,seu debito reali soluendi decimas antea impositas. *ibid. num.* 2. *&* 3.

20. Obligatio soluendi decimas in futurum videtur auferri posse per compositionem,interueniente Summi Pontif. authoritate; per solam verò Episcopi authoritatem non potest: quia decima iure communi debetur Ecclesiæ; non potest autem Episcopus in iure communi dispensare. Tamen Prælatus Ecclesiæ,aut beneficiarius potest decimas sibi debitas condonare:potest enim cedere iure suo. Immò de præteritis decimis, absque assensu Apostolico, fieri potest remissio; quia nulla interuenit prohibitio, aut simoniæ labes. *ibid. num.* 4.

21. Vt quis per consuetudinem fiat immunis à decimis,requiritur vt communitas consueuerit non soluere decimas spatio quadraginta annorum:tot enim requiruntur ad legitimam consuetudinem

ſuetudinem contra ius Eccleſiæ inducendam. Particulares perſonæ poſſunt fieri immunes per legitimam præſcriptionem ab obligatione decimarum. Legitima autem præſcriptio in hac materia contingit, quando quis non conſueuit ſoluere decimas per tempus immemoriale, nullo interueniente titulo aut per 40. annos, interueniente titulo, ſaltem probabiliter præſumpto. *tom.2.pag.353.num.7.*

22. Decima petenda eſt coram iudice Eccleſiaſtico: cauſa enim decimarum eſt Eccleſiaſtica. Quare iudex ciuilis non poteſt ſimul cum Eccleſiaſtico cauſam decimarum cognoſcere etiam titulo compromiſſi. Quanquam Summus Pontifex poteſt Principi ſæculari dare facultatem cognoſcendi cauſas decimarum. *ibid. n.1. & 2.*

23. Beneficiarius, cui ſublati ſunt à laico fructus decimarum, qui iam ſoluti erant, poteſt coram ſæculari iudice hanc cauſam agere: nam in cauſa temporali ſequendum eſt forum rei; fructus autem ſunt res temporalis, non ſpiritualis, nec ampliùs connexionem habent cum titulo ſpirituali. *ibid. n.2.*

Degradatio.

1. DEgradatio duplex eſt, *verbalis, & actualis*, ſeu *realis. Verbalis*, quæ etiam appellatur *depoſitio*, eſt ſententia Eccleſiaſtica, qua perſona Eccleſiaſtica priuatur omni officio, & beneficio in perpetuum ſine ſpe illius conſequendi, non amiſſo priuilegio clericali. *Actualis*, ſeu *realis*, eſt pœna Eccleſiaſtica priuās perſonam Eccleſiaſticam omni beneficio, officio, & priuilegio clericali in perpetuum abſque vlla ſpe illius conſequendi cum quadam ſolemnitate. *tom.1.pag.437.n.1.& 2.*

2. Actus, quo quis traditur curiæ ſæculari, eſt effectus degradationis actualis; non tamen omnis degradatus traditur brachio ſæculari, præterquam in delictis enormibus, vt in homicidio ſui Epiſcopi, crimine hæreſis, &c. neque realiter degradatus ſemper plectendus eſt pœna capitis. *ibid. n.2.*

3. Verbaliter depoſitus gaudet nihilominus priuilegio canonis, & fori: conſequēter percuti non poteſt abſque excommunicatione, niſi fortè damnatus ad triremes, ex officio percutiatur à magiſtro: neque poteſt cogi, aut puniri à iudice ſæculari, niſi poſt depoſitionem verbalem factus ſit incorrigibilis. At realiter degradatus excidit priuilegio canonis, & fori; validè tamen conſecrat, quia per degradationem non amittit characterem Ordinis. *ibid.n.3. & 5.*

4. Hæc ſunt crimina, quæ merentur degradationem verbalem

lem, adulterium, concubinatus perseuerãs post monitionem, simonia notoria, stuprum, incestus, furtum, periurium, homicidium, delictum, quo quis permittit sua culpa, suum parochianũ decedere sine Baptismo, &c. Crimina quæ merentur realem degradationem, sunt homicidium qualificatum, hæresis, Sodomia sæpius exercita, &c. Degradatus fructibus beneficij non videtur alendus : sibi enim hoc imputet. *ibid. n.* 6. *& seq.*

5. Depositio verbalis Sacerdotis ad proprium Episcopum, vel eius Vicarium generalem spectat ; actualis verò ad solum Episcopum. Prælati verò religionum non habent facultatem deponendi, vel degradandi suos subditos, nisi illis per priuilegium, aut consuetudinem concedatur. Episcopus non consecratus non potest aliquem degradare, & actualiter deponere ; verbaliter potest. *ibid. n.* 9.

6. In degradatione Sacerdotis sex alij Episcopi præter degradantem requirũtur; in degradatione diaconi, & subdiaconi, tres; sin Episcopi non adsint, adhibendi sunt totidẽ Abbates, vel aliæ personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ, iuxta Conc. Trid. *sess.* 13. *cap.* 4. Tamen in casu hæresis præfatus numerus non requiritur, sed sufficit conuocari Abbates, aliósque Prælatos, & religiosos. Debent autem præfati Episcopi, seu Prælati adesse tanquam iudices, & suffragium ferre, omnibus consentientibus. *tom.* 1. *pag.* 438. *n.* 12. *& seq.*

7. Personæ, quæ degradari possunt, sunt personæ Ecclesiasticæ in ordine Ecclesiastico constitutæ, vt Episcopus, Sacerdos, Diaconus, &c. etiam clericus minoribus ordinibus initiatus. Nullus autem degradari potest absque accusatione, per viam solius inquisitionis, nisi delictum sit notorium, aut nisi reus sponte crimen fateatur. *ibid. n.* 18. *&* 19.

8. Is in quem sententia degradationis, seu depositionis realis lata fuit, non potest auctoritate Episcopi in pristinum statum restitui; quia realiter depositus caret omni spe restitutionis, modò depositio sit valida. At verbaliter solùm depositus potest per Episcopum restitui, modò depositus fuerit ob adulterium, vel ob alia crimina adulterio minora; in his enim criminibus datur facultas Episcopo dispensandi post peractam à reo pœnitentiam. Idem præstare potest Capitulum, Sede vacante, quia succedit in iurisdictionem Episcopi. Vnde patet à fortiori Episcopum, qui clericum deposuerat solùm à beneficio, posse illum in beneficium restituere, modò beneficium non sit iuris patronatus ; tunc enim requiritur consensus patroni. *tom.* 1. *pag.* 438. 439. *num.* 19. *&* 21.

9. Episcopus potest, attenta consuetudine, & praxi, verbaliter depositum

depositum restituere sine consensu Capituli: si tamen dispositio iuris attendatur, multi censent Episcopum non posse sine Capitulo restituere: nam in causis maioribus potestas ad Capitulum deuoluitur: sed standum est praxi, & legitimæ locorum consuetudini. *pag.* 439. *num.* 22.

DENVNCIATIO.

Ad denunciationem quinam obligentur?

1. MOnitorium eos solùm obligat ad denunciandum, quos iudex seu superior intendit obligare; immò non obligat, nisi quos pars intendit in monitorio includi: cũ enim iudex ferat monitorium in gratiam petentis; ligare non intendit vltra petitionem illius. Quapropter quando fertur excommunicatio in eos, qui aliquid iniustè subtraxerunt ex bonis Titij, aut in cõscios non manifestantes, filij & vxor Titij in ea excommunicatione non comprehenduntur, quia non præsumitur hæc esse intentio petentis. *tom.* 1. *pag.* 766. *n.* 1. *&* 2.

2. Qui non est subditus superiori concedenti monitorium, non ligatur excommunicatione lata contra non reuelantes: quia actus iurisdictionis in solos subditos exercetur. *ibid. n.* 1.

3. Nemo tenetur in delictis ab alio commissis in suum damnum, seu in causa propria denunciare delinquentem, nisi aliud postulet bonum commune: est enim consilium Euangelicum acceptas iniurias condonare. *tom.* 1. *pag.* 176. *n.* 1.

4. Non est obligatio denunciandi, quando ex denunciatione magnum imminet periculum, & damnum denuncianti: edictum enim non obligat cum tanto incommodo, modò crimen non vergat in damnum publicum. Sic vxor non tenetur maritum denunciare, filius patrem, pater filium: hi enim censentur vnum, & idem. Hi tamen casus excipiuntur. 1. crimen hæresis. 2. crimen læsæ maiestatis dum adhuc est in fieri. 3. blasphemia. 4. crimen confessarij solicitantis in confessione. Filius enim spiritualis ex vi monitorij tenetur patrem spiritualem denunciare. *ibid. num.* 2. *& seq.*

Quænam sint denuncianda.

5. Non tenemur denunciare ea, quæ certò nescimus; alioquin exponeremus nos periculo leuitatis, & reum damno, quod fortè iniustè pateretur. Quare non tenetur quis ea denunciare, quæ accepit ab alio non ita fide digno, seu etiam ab homine graui, & fide digno, sed non meminit à quo, vel quæ audiuit ab ignotis,

vel

vel ab eo, qui iam denunciauit, vel quando creditur denũciatio nihil profutura. Item non tenetur denunciare, qui quod nouit, per testes, vel scripturas, vel indicia sufficientia probare non potest. Nam crimen, quod probari nequit, perinde se habet, ac si nesciretur. Quare qui furtum vidit committi, nullo alio præsente, non tenetur denunciare, quia probare non potest. *tom.* 1. *pag.* 767. 768. *n* 1. *& seq.*

6. In his tamen casibus est obligatio denunciandi crimen, quod probari non potest. 1. quando non præcipitur denunciatio, sed testificatio. 2. quando denunciandum est crimen respiciens fidem, & religionem christianam. 3. quando crimen vergit in graue damnum communitatis. 4. in casu matrimonij cùm scitur aliquod impedimentum, quamuis probari non possit: vnus enim testis sufficit ad impediendum matrimonium. *pag* 768. *n.* 5.

7. Nullus vi edicti cogi potest ad reuelandum id, quod nouit sub secreto naturali, vt si quis petiit remediũ à medico, vel consilium ab aduocato, &c. nam obligatio secreti est de iure naturæ; & qui secretum naturale reuelat, peccat mortaliter, teneturque ad restitutionem. Ius enim naturale dictat seruandum esse secretum, nisi iusta causa aliud postulet, qualis causa est damnum Reip. vel tertij pendens in futurum, vel occultum impedimentum matrimonij: in his enim casibus nullum secretũ obligat, nisi secretum confessionis. *ibid. n.* 1. *&* 2.

8. Quando quis tenetur denunciare, non eximitur ab hac obligatione, tametsi promiserit cum iuramento se non denunciaturum: quia iuramentum de re illicita non obligat. *ibid. n.* 3.

9. Quando edictum præcipit denunciari fures, vel iniustos detentores, non est denunciandus is, qui iustam fecit compẽsationem, aut qui iustè detinet rem alienam: hi enim non peccãt retinendo, modò debitum sit liquidum, nec plus retineãt, quàm sibi debeatur. Immò iustè compensans non incurrit excommunicationem, etiamsi in sententia excommunicationis exprimatur compensatio: quia excommunicatio ferri, aut incurri non potest absque peccato mort. *tom.* 1. *pag.* 769. *n.* 1.

10. Qui non denunciat debitorem, quem nouit non posse restituere propter impotentiam, non incurrit excommunicationem latam contra non denunciantes: quia sicut ipse fur, seu debitor excusatur, ita etiam excusantur ij, quibus nota est impotẽtia; modò debitor sit simpliciter impotens ad restituendum. Secùs si possit in partem restituere, vel pro futuro tempore. In dubio autem an debitor sit impotens, seu an iustè vsus sit cõpensatione, facienda est denunciatio: quia in dubio iudicandum est

in

in fauorem edicti, seu superioris præcipientis denunciationem. *ibid. num.* 2. *& seq.*

11. Si Titius vendidit Caio possessionem in confidentia, ne creditores illam occupent,& creditores impetrant excommunicationem contra retinentes bona Titij,& contra nõ manifestantes, tenetur Caius denunciare, si facta correctione, Titius nõ vult creditoribus satisfacere alioquin censeretur particeps delicti Titij, sicut ille censetur particeps furti, qui celat bona sibi à fure tradita ad custodiendum. Tenetur igitur Caius denunciare, modò possit absque iactura suæ famæ. *ibid. num.* 7.

12. Quando conceduntur literæ monitoriales contra non exhibentes scripturas, qui habet huiusmodi scripturas, tenetur sub censura illas exhibere, modò inde non patiatur graue damnum. Non tenetur tamen, qui habet transumptum, illud prodere: quia simplex transumptum, cùm non sit authenticum, non facit fidem. *ibid. num.* 8.

Denunciatio quando facienda?

13. Obligatio denunciandi incipit à die, & hora, qua publicatur monitorium. Quare qui intra terminum assignatum sub excommunicatione latæ sententiæ non denunciauit, statim transacto termino, incurrit excommunicationem, nisi ob iustam causam, vel ignorantiam monitorij excusetur. Quoties autem excusatur quis à culpa mortali non reuelando, excusatur etiam ab incurrenda excommunicatione. *tom.* 1. *pag.* 770. *num.* 1. *&* 2.

14. Quando Prælatus præcipit manifestari delinquentem ad ipsius emendationem, vel satisfactionem partis, vel ad impediendum aliquod peccatum, præmittenda est fraterna correctio ante denunciationem, modò spes subsit emendationis. Quare si facta correctione, delinquens iam sit emendatus, vel satisfecerit parti læsæ, non est denunciandus: quia non possumus sine necessitate proximum infamare. At si superior intendat etiam punitionem in sua inquisitione, incurritur excommunicatio non denunciando delinquentem, etiam iam emendatum, modò delictum sit publicum *ibid. num.* 1. *&* 2.

15. Hæreticus ex malitia, denunciandus est non præmissa correctione; quia denunciatio præcipitur, non solùm vt hæreticus emendetur, sed etiam vt puniatur. Sin habeat errorẽ ex ignorantia tantùm, præmittenda est correctio; quia non censetur pertinax, nec hæreticus formaliter. Potiori iure excusandi sunt, qui lapsu linguæ aliquem errorem protulerunt. *ibid. num.* 5.

16. Quando virtute monitorij fit denunciatio, seu reuelatio, hæc forma seruanda est, vt reuelatio excipiatur scripto per notarium

notarium approbatum : nam reuelatio ita facienda est, vt pars possit illa vti, & Ecclesia per eam possit delinquentem à peccato reuocare. At hæc fieri debet expresso nomine, & cognomine denunciantis. *tom.* 1. *pag.* 771. *num.* 8.

17. Qui non denunciat intra tempus perscriptum, tenetur elapso eo tempore denunciare, cùm primùm commodè poterit: quia terminus non apponitur ad finiendam obligationem denunciandi, sed ad denunciationem maturandam. Nisi autem denunciet, toties excommunicationem contrahit, quoties commodè potest denunciare, & non denunciat. *ibid. n.* 1. *&* 2.

Denunciatio Hæreticorum.

18. Quilibet sub peccato mortali tenetur iure communi hæreticum denunciare, etiamsi delictum sit ita occultum, vt probari non possit, aut etiamsi hæreticus denunciandus arctissimo consanguinitatis vinculo sit nobis coniunctus: tenetur quippe filius patrem hæreticum denunciare, quemadmodum licet filio patrem hostem reip. & patriæ perniciem molientem, impunè occidere. Neque propterea filius denuncians patrem hæreticum, aut reum læsæ maiestatis vllam infamiæ notam contrahit, sed laude potius, & honore dignus est: neque hac in parte obligat secretum naturale. *ibid. n.* 1. *& seq.*

19. Non tenemur tamen hæreticum denunciare, nisi certò sciamus illum esse hæreticum, aut si fuimus socij eiusdem criminis, aut si versamur in iis locis, in quibus passim permixti sunt hæretici cum catholicis, id scientibus Inquisitoribus, & Episcopis. *tom.* 1. *pag.* 772. *n.* 6. *& seq.*

20. Probabilius videtur non denunciantes hæreticum iure communi non affici excommunicatione, ipso facto: nuspiam enim huiusmodi excommunicatio expressa inuenitur *ibid. n.* 12

Denunciatio confessarij pœnitentem ad turpia sollicitantis

21. Pius I V, in Bulla 4. quæ incipit, *Cùm nuper*, & Paulus V. in Bulla, *Dilecte fili*, præcipiunt, vt contra huiusmodi delinquentes, tanquam de hæresi suspectos inquiratur; Gregorius autem X V. ipsorum constitutiones confirmauit, & extendit ad omnes vbique locorum existentes. *tom.* 1 *pag.* 773. *n.* 1.

22. Pœnitentes, seu mares, seu fœminæ, tenentur denunciare confessarium, qui eos ad turpia sollicitauit, vel prouocauit, occasione, seu prætextu confessionis; tenentúrque confessarij admonere pœnitentes de hac obligatione, sub peccato mortali.

Tamen

Tamen fœmina, quæ volens, aut imprudens, crimen cum confessario commissum aperuit, non est ob id punienda; quia denunciatio non præcipitur, vt pœnitens puniatur; sed confessarius, qui pœnitentẽ sollicitauit. *ibid. n. 4. & seq. & pag. 775. n. 16.*

23. Confessarius à fœmina in confessione sollicitatus non tenetur illam denunciare: quia constitutiones Pontificiæ loquuntur de confessariis sollicitantibus fæminas, non autem de fœminis sollicitantibus confessarios. *pag. 775 n. 20.*

24. Filia spiritualis, ratione Baptismi, Confirmationis, vel Pœnitentiæ, non tenetur deferre patrem spiritualẽ, à quo sollicitata fuit, transacta confessione, aut domi, vel per literas, vel internuncium: quia constitutiones Pontificum loquuntur de personis, quæ sollicitantur in confessione, vel prætextu confessionis. *ibid. n. 21.*

25. Sollicitans pœnitentem in confessione, seu prætextu confessionis, afficiendus est grauibus pœnis pro qualitate criminis: sic enim decernitur in Bulla Gregorij XV. quæ incipit, *Vniuersi Dominici gregis.* Ad Inquisitores autem, & Episcopos, seu Ordinarios locorum pertinet has pœnas infligere. Cæterum hoc delictum testimonio duarum fœminarum plenè probari non potest: quia fœminæ sunt fraudulentæ, & ad accusandum procliues. Quot autem requirantur, relinquitur iudicio Inquisitorum, qui possunt huiusmodi confessarium sollicitantem in confessione, tanquam de hæresi suspectum, cogere ad abiurandum. *ibid. n. 22. & pag. 776. & n. 23. & 35.*

Depositum.

1. DEpositum est contractus, quo sola rei custodia alteri committitur: neque enim transfertur dominium, neque vsusfructus in depositarium, & semper depositum repeti potest. Quare depositarius vti non potest deposito, quin furtum committat, tenetúrque ad restitutionem, quando vsus rei est pretio æstimabilis. *tom. 2. pag. 634. n. 2. & 3.*

2. In his tamen casibus depositarius potest vti re deposita. 1. quando credit hoc domino non displicere. 2. quando dominus concedit vsum depositi expresse, vel tacitè. 3. quando res est vsu consumptibilis, nec illi interdictus est vsus; vt si deposita sit pecunia non interdicto vsu, & depositarius credat se tempore solutionis habiturum similem pecuniam, qua possit satisfacere, potest depositarius ea pecunia vti, sibíque eius incrementum retinere. Secùs autẽ si depositario interdictus fuit vsus pecuniæ tacitè, vel expresse; tunc enim pecunia retinet naturam depositi, cuius dominium perseuerat apud deponentem; ac proinde

eius incrementum est deponentis. Vnde sequitur depositum perire deponenti, si pereat, antequam depositarius eo vti cœperit. *ibid.n.*3.4.& 5.

3. Depositum est duplex, *iudiciale, & priuatum. Iudiciale* fieri solet. 1. quando debitor pecuniam deponit, quam creditor renuit acceptare 2. lite pendente, donec finiatur. *Priuatum* contingit, quando res aliqua deponitur ad confidentem hominem, vt custodiatur. *ibid.n.*6.

4. Quiuis etiam fur, aut iniustus rei alienæ vsurpator, potest deponere apud alterum consentientem, eique competit actio ratione contractus contra depositarium ad rem illam repetendam. Si tamen depositarius sciat rem apud se depositam esse alienam, illam seruare debet vero domino, nec tenetur illam reddere deponenti, nisi putetur illam repetere, vt domino restituat. *tom.*2.*pag.*635.*n.*1.

5. Quiuis vtens ratione, seu pupillus, seu fœmina, seu clericus, seu religiosus, potest esse depositarius. Non debet tamen religiosus suscipere depositum absque consensu saltem præsũpto sui Prælati. Si tamen de consensu superioris religiosus suscepit depositum, quod postea ipsius religiosi culpa pereat, monasterium non tenetur ad restitutionem, nisi quatenus res deposita conuersa est in vsum ipsius monasterij. Religiosus verò, si fuerit soluendo, tenebitur soluere. *ibid.n.*2.

6. Ad depositum hæ conditiones rquiruntur. 1. consensus tradentis, & acceptantis. 2. vt res tradatur 3. vt quando depositum repetitur restituatur eadem res. 4. vt restituatur in loco in quo reperitur; neque enim par est, vt depositarius, qui curam depositi in gratiam deponentis suscepit, faciat impensas in restitutione depositi. 5. vt si depositum pereat, pereat deponenti; est enim dominus depositi, modò vsus rei non fuerit concessus depositario. *ibid.n.*1.

7. Depositarius tenetur ad restitutionem in solidum, etiam quando sunt plures depositarij. Ob id, si res depósita, mortuo depositario, transeat ad eius hæredes; hæredes tenentur in solidum, modò res non fuerit inter hæredes diuisa; tunc enim quisque tenetur pro rata. *ibid.n* 3.

8. Qui pecuniam apud aliquem deponunt, v.g apud mercatorem, hoc pacto, vt mercator sibi soluat quatuor, vel quinque in centum, excusari non possunt: quia non possunt percipere lucrum ex deposito, præcisè cùm sit contractus gratuitus, fiátq; in gratiam deponentis. Si verò aliquid exigatur propter vsum depositi, erit tunc contractus mutui, vel locationis *ibid.n.*5.

9. Deponens rem suam apud alterum, habet ius prælationis,

ita vt præferendus sit cæteris creditoribus chirographariis, siue personalibus, etiamsi pecuniam deposuerit, & illius vsum depositario concesserit; modò cæteri non essent etiam deponentes; tunc enim æqualiter sunt admittendi, etiamsi aliqui sint anteriores tempore. *tom 2.pag.636.n.6.*

10. Duplex actio oritur ex deposito. Prima est directa, quæ competit deponenti, & ipsius hæredibus contra depositarium, & ipsius hæredes. Secunda dicitur contraria, quæ competit depositario contra deponentem ad reperendas expensas factas circa rem depositam, vel compensationem damni, si quod passus est ex re deposita, vt si deponens scienter deposuit equum calcitrosum *ibid n.8.*

Derisio.

1. DErisio est actus, quo honor alterius, verbis, vel factis violatur cum intentione confundendi proximum, & inducendi erubescentiam. Differt autem à *contumelia*, quòd fiat ioco, contumelia verò seriò: éstque grauior contumelia ratione contemptus, qui maior reperitur in derisione, quàm in contumelia. Quare est peccatum mort. ex suo genere, nisi paruitas materiæ excuset. *tom.2.pag.442.n.9.&seq.*

2. Derisio est peccatum mortale in his tribus casibus. 1. quando adest intentio grauiter cōfundendi proximum 2. quando obiicitur graue vitium. 3. quando derisus grauiter tristatur. Fieri autem potest, vt derisio ab omni peccato excusetur, vt quādo fit causa corrigendi proximum, vel etiam honestæ recreationis gratia, modò non intendatur confusio, & erubescentia proximi. *tom.2.pag.443.num.13. & 14.*

3. Derisio *à subsannatione* specie non differt; quia vtraque inducit confusionem, & erubescentiam. per hoc tamen differt, quòd derisio fiat verbis, subsannatio verò signis, vt naso corrugato, labiis productis, &c quæ æquiualent verbis irrisoriis. *ibid. num. 15.*

4. Qui per derisionem alterius honorem læsit grauiter, tenetur ad restitutionem, vel etiam ad satisfactionem; peccauit enim contra iustitiam cum damno alterius. Vnde sequitur honorem ablatum non solùm restituendum esse apud ipsum dehonoratum, verùm etiam apud alios, apud quos honor illius imminutus est. Restitui autem potest dando locum honorificum adhibendo ad mensam, propinando, vel si grauior fuit honoris læsio, quā vt hoc modo resarciri possit, petēda est venia; hæc enim vulgò habetur magna satisfactio. Superior tamē, qui inferiorē, aut vir nobilis, qui hominem plebeium inhonorauit, non

tenetur veniam petere, ne despectui habeatur; propterea satisfacere videtur honorificè salutando, seu compellendo, seu ostendẽdo extraordinariam beneuolentiam, &c. *ibid. n.* 1. *& seq.*

DETRACTIO.

Detractio quid, & quotuplex?

1. DEtractio est occulta, & iniusta denigratio, seu læsio famæ propriæ, vel alienæ. Vnde colligitur detractionem specie differe *à contumelia*: nam per detractionem clam læditur fama proximi; per contumeliam verò apertè, & coram: hinc fit, vt minus peccatum sit detractio, quàm contumelia. *tom.* 2. *p.* 430. *num.* 1. *&* 2.

2. Detractio est duplex: *formalis*, quæ fit animo auferendi famam proximi, & *materialis*, quæ fit absque animo lædendi famam. Vtraque tamen, supposita grauitate materiæ, & plena deliberatione, est peccatum mort. quamuis detractio materialis excusari possit à mort. si fiat ex iusta causa. *ibid. n.* 5.

3. Detractio fieri potest octo modis, quatuor directis, quos tibi exhibet hic versus.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

& totidem indirectis, nempe:

Qui negat, aut minuit, reticet, laudátque remissè.

4. Detractio est peccatum mort. ex suo genere, quia infert notabile damnum proximo; tamen propter indeliberationem, vel paruitatem materiæ, fieri potest veniale. Peccato detractionis addi potest alia circunstantia, quæ mutet speciem, sitque necessariò in confessione exprimenda, vt patet in detractione contra Sacerdotem, contra superiorem, contra patrem, &c. *tom.* 2. *pag.* 431. *n.* 7. *& seq.*

Detractio quando sit peccatum mortale?

5. Manifestatio peccati mortalis est materia sufficiens ad peccatum mortale detractionis, quando famam proximi grauiter lædit; alioquin non sufficit ad mortale: nam qui dicit militem commisisse duellum, vel habere concubinam, &c. non peccat mort. sicut neque mort. peccat, qui refert ea peccata, de quibus alioquin solent gloriari; quia non infertur notabile damnum famæ. *ibid. n.* 1.

6. Qui detrahit de fama alicuius defuncti in materia graui, peccat mortaliter, tenetúrque ad restitutionem faciendam familiæ, vel consanguineis defuncti, ad quos infamia redundat, vel etiam ipsi defuncto per suffragia. *ibid. n.* 2. *& seq*

7. Manifestatio peccati venialis, per se loquendo, non sufficit ad peccatum mortale detractionis. Immò non est peccatum mort. ordinariè loquendo, referre de aliquo generalia vitia, quæ esse possunt mortalia, & venialia, vt referre de Titio, quòd sit superbus, auarus, iracundus, &c. Fieri tamē potest, vt manifestatio peccati venialis sit peccatum mortale, vt quando quis obiicit alteri in faciem per contumeliam ipsum esse mendacem, præuidens fore, vt hoc ægrè ferat, aut habere consuetudinem mentiendi; habentes enim huiusmodi consuetudinem, vulgo parui fiunt; aut quando quis Episcopum, vel religiosum asserit deditum esse quibusdam peccatis venialibus, quæ bonam de ipso opinionem valdè minuunt apud homines. *ibid. n.* 6. *&* 7.

8. Manifestatio defectuum naturalium animi, vel corporis, regulariter loquendo, non est materia sufficiens ad peccatum mortale detractionis, vt si quis dicat Titium esse ignarum, imprudentem, claudum, gibbosum, &c. Tamen si hæc manifestatio illum impediat à consequutione magni boni, aut aliud notabile damnum afferat, erit peccatum mortale contra iustitiam. *tom.* 2. *pag.* 431. *n.* 8.

9. Qui dicit in tali oppido, vel collegio esse multos improbos, vel vnum ex canonicis talis Ecclesiæ commisisse simoniam; aut fornicationē non designatâ personâ, non peccat mortaliter. Qui tamen diceret omnes esse improbos, aut qui referret aliqua delicta, quæ redundare possent in alios, non videretur à mortali excusandus, vt si diceret religiosum talis religionis, aut cœnobij, de quo habetur optima existimatio, inuentum esse cum meretrice, aut quid simile. *ibid. n.* 10.

10. Dicere de aliquo absente ipsum ortum esse ex Iudæis, vel Saracenis, vel hæreticis, vel adulterio, vel incestu, vel sacrilegio, est peccatum mort. detractionis, modò ille defectus sit occultus: hæc enim manifestatio iniustè lædit famam proximi, & infamatus fortè magis dolet hoc de se dici, quàm si graue aliquod crimen referretur. *ibid. n.* 11.

11. Non est peccatum mortale reuelare crimen alterius, vni, vel duobus, ob honestum finem, v.g. ob emendationem delinquentis, vel propter bonum commune; quia ille cuius peccatum reuelatur, non cēsetur ratonabiliter inuitus. At secluso honesto fine, probabilius est esse pecatum mort. reuelare alienum crimen occultum vni, vel duobus viris prudentibus licèt, & taciturnis: fieri enim potest, vt ille cuius peccatum manifestatur, malit suum delictum multis externis, & plebeiis, quàm vni viro graui, cum quo assiduè versatur, manfestari.

12. Qui iniuriam sibi factam alteri narrat animo detra-

hendi ad vindictam, mortaliter peccat. Si verò referat, vt consolationem, vel consilium capiat ab amico, vel vt dolorem leniat, excusatur à peccato mort. modò non referat pluribus, quā opus sit ad capiendum consilium, vel solamen. *ibid. n.* 3.

13. Coniuges de filiorum, aut famulorum criminibus occultis inter se loquentes excusantur à mortali; at si de aliorum grauibus delictis colloquantur, non ad honestum finem, neque causa remedij adhibendi, rei sunt peccati mortalis, nisi sint personæ taciturnæ. *tom. 2. p.* 433. *n.* 5. *& seq.*

14. Detractionis peccato non peccat pœnitens manifestādo complicem in confessione, saltem quando aliter non potest peccati speciem explicare, nec potest alium confessarium adire, cui non sit notus complex. Per accidens tamen fieri potest, vt non possit, vel non teneatur manifestare complicem, quando scilicet sibi, vel alteri probabiliter timet graue damnum in vita, vel fama, tunc enim debet confessionem omittere, modò non sit illi necessaria. Si verò est necessaria, nec potest eam facere confessario complicem ignoranti, debet istam circunstantiam reticere, peccatis aliis explicatis. *ibid. n.* 2.

15. Qui refert audita absque asseueratione; non peccat mort. peccato detractionis, neque tenetur ad restitutionem; modò ne narret crimina enormia, vt hæresim, proditionem, præposteram libidinem, &c. nam si probabile sit ex huiusmodi narratione aliquam criminis narrati suspicionem orituram apud audientes, narrans peccat mortaliter. Cauendum etiam ne illa narrentur coram iis, qui postea sint ea aliis manifestaturi cum exaggeratione. *ibid. n.* 1.

16. Non est peccatum mort. saltem contra iustitiam, crimen alterius alicubi publicum, manifestare alibi, vbi nescitur: quia delinquens per criminis publicitatem amisit ius ad famam. Secus dicendum, quando crimen occultum per iniuriam factum est publicum: nam iniustè infamatus non videtur amisisse ius ad suam famam. *tom. 2. p.* 434. *n.* 2.

17. Historici non peccant mortaliter, dum scribunt vitia, & peccata Principum, & aliorum infamatoria, in aliquo loco publica, aut non omnino secreta: quia ex officio vitas Principum conscribunt, ac proinde aliquid ipsis conceditur, quod aliis non licet: Caueant tamen, ne quem offendant, aut rixarum materiam præbeant. *ibid. n.* 3.

18. Non peccat mort. contra iustitiam, qui refert alicui delicta alterius propter quæ aliàs fuit infamatus, quamuis nunc famam acquisierit honestis actionibus, modò referens nō ostendat etiam nunc ipsum esse infamem, & nequam. Quare peccant

mortaliter historici, qui monumentis consignant peccata mortuorum publica, nec referunt eorum emendationem, & resipiscentiam, si verè resipuerunt. *ibid. n* 4.

19. Non tenetur ad restitutionem, qui narrat delictum alicuius occultum hîc Lugduni, sed publicum Parisiis, & sua narratione causa est, ne hîc Lugduni consequatur aliquam dignitatem, aut magistratum: quia illius narratio, licèt sit contra charitatem, non tamen est contra iustitiam; ex actione autem contra charitatem non oritur obligatio restituendi. *ibid. n.* 8.

20. Qui bona fide narrauit crimen alicuius, credens illud esse verum, & publicum, cùm re vera non esset, tenetur ad restitutionem, statim atque agnoscit se errasse; non quidem ratione iniuriæ, sed ratione rei ablatæ, famæ scilicet, sicut qui bona fide accepit equum alienum, tenetur illum restituere, statim ac cognoscit esse alienum: non tenetur tamen ad restitutionem damnorum, quæ ex illa infamia consequuta sunt. *tom.* 2. *pag.* 435. *n.* 10.

21. Non peccat mort. contra iustitiam, qui infamatum in vno genere peccati infamat in alio habente connexionem necessariam, & moralem cum priori peccato, de quo fuit diffamatus: modò non detegat crimen atrox, vel enorme, vt si de fure, quem constat surripuisse nummum aureum, dicat surripuisse alios mille; sic enim grauiter læderet eius famam. At qui infamatum in vno genere infamat in alio non habente connexionem cum priori, peccat mort. contra iustitiam: fama enim est quid diuisibile, & potest amitti in vna materia, in alia autem conseruari. *ibid. n.* 1. 2. *&* 3.

22. Potest detegi crimen alicuius, vt illi consulatur, vel alteri, vel vt impediatur damnum spirituale, vel temporale alicuius momenti, si alia ratione impediri nequit. At qui potest sola correctione damnum impedire, non reuelando crimen, debet correctione vti, & parcere famæ proximi. *ibid. n.* 1. *&* 2.

23. Qui seipsum infamat, non committit peccatum mort. ex suo genere, quilibet enim tam est dominus suæ famæ, quã est dominus suarum facultatum. Tamen ratione alterius circunstantiæ fieri potest, vt seipsum infamans grauiter peccet; vt quando infamia ipsius redundat in filios, in religionem, &c. aut quando est causa scandali, & ruinæ, aut quando fama est illi necessaria, vt si sit Prælatus. *tom.* 2. *pag.* 437. *num.* 1.

24. Licet ex rationabili causa manifestare sua peccata, & famam suam prodigere: sic enim à viris sanctis, vt à S. Augustino, S. Anselmo, &c. legimus factitatum. At sine causa non licet seipsum infamare, præsertim quando infamia in alios redundat. Auctor libelli famosi seipsum prodendo non peccat; immò cogi-

cogi poteſt per cenſuram ad ſe prodendum, ſi ita expediat. *ibid. num.* 2.

25. Non peccat mortaliter qui iudici etiam iniuſtè interroganti manifeſtat crimen ſuum occultum ad euitanda tormenta etiam leuia, tametſi mors inde ſequuta ſit. Immò, qui ſibi falſum crimen imponit ad euitanda grauia tormenta, non peccat mort. etiamſi mors inde ſequatur, ſecluſo tamen periurio: quia nemo tenetur cum tanto cruciatu vitam tueri. *ibid. n.* 7.

26. Iudice iuridicè procedente, filius peccat imponens ſibi falſum crimen, vt patrem tormentis, aut morti eripiat: quia per mendacium deludit publicam poteſtatem. Iudice verò non iuridicè prodecente, non peccat, modò non addat periurium; quia licet pro parente vitam exponere. *tom.* 2. *pag.* 438. *n.* 9

27. Non peccat mort. qui ad vitanda grauia tormenta manifeſtat verum alterius crimen, ſed occultum, de quo promiſerat ſecretum: quia ſecretum non obligat cum tanto incommodo, niſi ſit ſecretum confeſſionis, aut niſi manifeſtatio ſecreti vergat in damnum publicum. *ibid. n.* 10.

28. Qui audit detrahentem, & aliquo modo mouet ad detrahendum, peccat mort. contra iuſtitiam; immò grauius peccat, quàm ipſe detractor: peccat enim peccato ſcandali contra charitatem, dum alium inducit ad detrahendum, & præterea peccat contra iniuſtitiam, conſequenter tenetur ad reſtitutionem in defectum detrahentis. *ibid. n.* 1.

29. Qui non inducit alium ad detrahendum, ſed ſolùm delectatur de detractione in materia graui, peccat mort. contra charitatem, quia delectatur de graui malo proximi; non tamen peccat contra iuſtitiam, quia non eſt cauſa damni. Item qui audit detrahentem in re graui, & eum non corrigit, per ſe loquendo, peccat mort. contra charitatem, immò contra iuſtitiam, ſi ad id teneatur ex officio. Excuſatur tamen à mortali, qui non poteſt commodè corrigere detrahentem, aut quando non ſperat correctionem profuturam, aut quando detractio eſt de re vulgo nota, aut quando audiens eſt perſona priuata. *ibid. n.* 4. *& ſeq.*

Detractio quando obliget ad reſtitutionem?

30. Quando infamatus ab alio ſuis bonis actibus famam recuperauit, infamator non tenetur ad reſtitutionem præcisè ratione infamiæ: quia infamatus iam nullum patitur damnum. At ſi quæ alia damna inde ſequuta ſunt, vt ſi infamatus ob detractionem impeditus fuit à conſequutione beneficij, aut alterius emolumenti, infamator debet illud damnum reſarcire. *tom.* 2. *pag.* 439. *num.* 1.

31. Detractor

31. Detractor non tenetur ad restitutionem quando ij,quibus crimen narratum est, iam sunt obliti,siue narratio vera fuerit,siue falsa:quia per illam famæ restitutionem fortè refricaretur vulnus,quod iam consenuerat.*ibid.*

32. Qui alterius famam grauiter læsit manifestatione veri criminis, non tenetur neque potest dicere se mentitum esse:quia mentiretur hoc dicendo; sed debet infamatum honorare, & sæpius laudare coram iis apud quos detraxit. At qui falsum crimen de alio narrauit , tenetur se retractare etiam sub iuramento , si necessarium iudicetur: non tamen tenetur vti his verbis, *mentitus sum.*ibid. *n.*2.*& pag.*440.*n.*4.

33. Qui publicè famam abstulit, tenetur eam publicè restituere:quia fama resarcienda est ad æqualitatem. *ibid.n.*5.

34. Qui per detractionem , iniustè fuit causa ne infamatus aliquod officium,beneficium vel commodum consequeretur,tenetur ad restitutionem boni illius , quod impediuit: non tamen ad æqualitatem; quia bonum in spe minus valet, quàm in re. At si fuit causa,cur alter priuatus fuerit officio,vel beneficio,tenetur damnum resarcire ad æqualitatem.*ibid. n.*2.

35. Nouem causæ excusant à restitutione famæ. 1. est compensatio , seruata æqualitate :si enim tu mihi famam abstulisti, possum titulo compensationis famam tibi ablatam non restituere. 2. est condonatio obligationis restituendi famam , modò non vergat in damnum tertij : quisque enim est dominus suæ famæ. 3.quando infamia iam deleta est obliuione. 4. quando fama recuperata est bonis actibus. 5. quando crimen factum est publicum post manifestationem absque culpa manifestantis. 6. quando restitutio famæ facta est impossibilis. 7. quando detractio fuit inefficax , vt quando audientes non crediderunt , vel iam antea nouerant , &c. 8. quando restitutio sine vitæ periculo fieri nequit : vita enim est bonum altioris ordinis , quàm fama. 9. qnando restitutio famæ alienæ fieri non potest absque iactura propriæ famæ.Porrò qui non potest famam restituere,non tenetur ex iustitia illam pecuniâ compensare , modò nullum aliud damnum sequutum fuerit pretio æstimabile.*tom.*2.*pag.*440.441.

36. Infamatus non peccat detegendo crimina infamantis occulta ad propulsandam à se infamiam , & labefactandam fidem infamantis,si hoc faciat quatenus necesse est ad sui defensionem: non tamen potest falsum illi crimen imponere, aut obiicere delicta, quæ minimè faciant ad honoris reparationem. Neque obstat Christi præceptum de ferendis iniuriis : id enim intelligendũ est,quatenus recta ratio dictat,& lex obligat:quare non tenemur iniurias tolerare, quas possumus mediis licitis amoliri.*p.*441.*n.*4.

37. Hæres infamatoris non tenetur loco defuncti ad restitutionem famæ, nisi alia damna sint consequuta: hæc enim obligatio restituendæ famæ est personalis, neque transit ad hæredes. Neque tenetur detractor, aut eius hæres facere restitutionem famæ hæredibus infamati: quia hæres non habet ius hæreditarium ad famam alienam. *tom.* 2. *pag.* 442. *num.* 15. & 16.

Discordia. Contentio.

1. DIscordia est inordinata dissensio voluntatis à voluntate alterius, cui consentire deberet, vt si superior tibi aliquid præcipiat, tu verò renuas obedire; aut si proximus cupiat aliquod bonum obtinere, tu verò sine rationabili causâ nolis ipsum adipisci, quod optat. *tom.* 2. *pag.* 174 *num.* 1.

2. Discordia est peccatum mort. ex suo genere, quoties quis discordat à voluntate illius, cum quo tenetur ex vinculo charitatis concordare: quia hoc peccatum opponitur charitati. Potest tamen esse veniale ratione indeliberationis. & inaduertentiæ, aut ratione paruitatis materiæ. *ibid. n.* 2.

3. Contentio differt à discordia vt effectus à causa: nam contentio oritur ex discordia, seu dissensione voluntatis. Est autem contentio altercatio verborum cum aliquo contra veritatem, ad ipsam veritatem oppugnandam, vt si quis cum aliquò verbis contendat, animo contradicendi iis quæ de fide credenda sunt. Quare is non peccat peccato contentionis, qui verbis cum alio contendit, intentione defendendæ veritatis contra falsam alterius assertionem, modò ne adsit alia circumstantia, *tom.* 2. *pag.* 175. *num.* 4.

4. Videtur contentio esse ex suo genere peccatum mortale, opponitur enim charitati, vt quando quis cum altero contendit, studio contradicendi; quamquam potest etiam aliis virtutibus opponi; nam qui cum alio contendit animo contradicendi rebus fidei, peccat contra fidem, & sic de cæteris Non negandum tamen quin contentio possit ob inaduertentiam, & defectum pleni consensus esse peccatum veniale, aut etiam ob materiæ paruitatem, modò de rebus fidei non suscipiatur contentio, in quibus paruitas materiæ vix datur. *ibid. n.* 5.

DISPEN

DISPENSATIO.

Cuius sit dispensare?

1. DIspensatio est actus iurisdictionis, quo quis eximitur ab obligatione legis, aut quo legis obligatio suspenditur ad aliquod tempus Est autem dispensatio alia *tacita*, quæ fit signo, vel facto indicante voluntatem dispensantis; alia *expressa*, quæ fit verbis. *tom 2.p.53.n.4.*

2. Legitimus superior potest cum inferiore dispensare, illúmque ab obligatione legis eximere: quia eiusdem est auferre obligationem legis, cuius est inducere. Legitimus autem superior censetur legislator, vel eius superior, vel successor in iurisdictione. *ibid.n.3.*

3. Legislator potest secum in suis legibus dispensare: neque enim est deterioris conditionis, quàm alij. Vnde licet inferre Papam posse secum in voto dispensare, præsertim si alteri facultatem committat secum dispensandi; Item Episcopos, & alios Prælatos posse secum dispensare in voto, iuramento, &c. in quibus cum aliis dispensare possunt. *tom.2.p.54.n.9.*

4. Inferior in lege superioris non potest dispensare, quoties superior dispensationem sibi reseruauit. Vnde sequitur Magistratum in lege communi, & Episcopum in legibus Pontificiis dispensare non posse, neque statutum Concilij prouincialis abrogare; quia Episcopus est inferior Concilio prouinciali. Idem dicendum de Archiepiscopo, qui potest à Synodo prouinciali excommunicari. Quando verò dispensatio non est reseruata, sicut ordinariè non solet reseruari, præsumitur data facultas Episcopo dispensandi pro sua diœcesi *ibid.n.12. & seq.*

5. Probabilius est inferiorem non posse in lege superioris dispensare, quando superior, qui legem tulit, expresè non dedit, neque ademit dispensandi facultatem: quia inferior non habet potestatem supra superiorem, neque potest ipsius voluntatem, vel dispositionem impedire, ipso non consentiente. In quibusdam tamen casibus censetur facultas Episcopo concessa dispensandi in legibus Pontificiis, vt quando iudicio viri prudentis præsumitur hæc esse Pontificis intentio, vel quando vrget grauis necessitas, nec Sedes Apostol. commodè adiri potest: tunc enim adest tacita Principis concessio. *tom.2.p.55.n.17.*

6. Potest Episcopus in impedimentis matrimonij, tam ante, quàm post contractum, vrgente necessitate, dispensare, dum ad Summũ Pontificem non patet aditus. Tenetur tamen Summum

Pontif. admonere si possit, & pauperiem eorum quibuscum est dispensandum, supplere de suo, vt Romam mittant: tunc enim non censetur adesse necessitas dispensandi. *ibid.n.19.*

Ad dispensationem quæ conditiones requirantur?

7. Confessarius concessurus dispensationem virtute rescripti, seu mandati Apostolici, has conditiones seruet. 1. vt is approbatus sit ab Ordinario. 2. vt ad doctoratus lauream in Theologia, vel iure canonico promotus fuerit: tamē patres Societatis IESV, & religiosi mendicantes, possunt ex speciali plriuilegio dispensationes expedire, licet doctoratus gradum non sint adepti. 3. vt non dispenset sine causa propter quam Summus Pontif. dispensandi facnltatē concessit. 4. vt rei veritatem ab pso pœnitente diligenter inquirat, nisi aliunde constet. 5. vt in matrimonio non dispenset, nisi crimen sit occultum. 6. vt præcedat confessio: non tamen semper præscribitur confessio sacramentalis tanquam conditio necessaria. 7. vt imponat pia opera pro vt prudenter expedire iudicauerit, exceptis iis, quæ in Bulla exprimuntur: hæc enim imponenda sunt vti præscribuntur. 8. vt confessarius, cui datur facultas dispensandi circa matrimonium (vt videlicet iterum celebretur, quando cum impedimento affinitatis occulto fuerat inualidè celebratum) curet, antequam dispensationem exequatur, coniuges separari, si commodè, & sine scandalo separari possunt; sin minus, saltem experiatur an tanquam frater, & soror, simul habitare possint. 9. vt certiores fieri curet contrahentes de nullitate consensus. 10. vt literas laceret quoties id præscribitur. 11. vt pro dispensatione expedienda nihil omnino exigatur. *tom. 2. pag. 56. 57.*

8. Valida est, sed non licita, dispensatio in lege humana concessa sine iusta causa à legislatore, vel ab alio habente auctoritatem: quia obligatio legis pendet à volontate legislatoris, qui potest aliquem, etiam sine iusta causa, per dispensationem eximere ab obligatione legis, ita vt maneat exemptus. Tamen dispensans sine causa, abutitur sua potestate, & peccat mort. si adsit scandalum, aut graue aliorum detrimentum. *tom. 2. pag. 58. n. 1.*

9. Non videtur valida dispensatio concessa ab eo, qui bona fide credebat iustam, & sufficientem causam ad dispensandum subesse, cùm reuerà non esset. Quanquam is, cum quo dispensatum est, tutus est in conscientia, donec sibi de insufficientia causę certò constet: cognita autem insufficientia, non potest illa dispēsatione vti. In dubio autem an esset causa sufficiens, necne, ille, cum quo dispensatum est, potest vti dispensatione; quia in facto

Principis

Principis non præsumitur delictum, saltem in foro conscientiæ. *tom.2.p.59.60.n.8. & 9.*

10. Dispensatio in lege superioris concessa ab inferiore sine iusta causa est illicita, & inualida: quia non est verosimile superiorem concedere inferiori facultatem dispensandi sine iusta causa. Vnde sequitur dispensationem absque iusta causa concessam, etiam à Summo Pontifice in iis, quæ sunt de iure diuino, vel naturali, vt in voto, iuramento, &c. inualidam esse: quia non est credibile hanc potestatem à Deo fuisse Ecclesiæ concessam. *pag. 60.n.12. & seq.*

11. Tres sunt potissimùm iustæ dispensandi causæ, & eximendi aliquem ab obligatione legis. 1. est vtilitas communis, vel etiam priuata. 2. necessitas communis, vel priuata. 3. pietas. Concedi etiam potest dispensatio ob aliquos superuenientes casus, vel rationes, quæ sufficientes, & legitimæ, arbitrio prudentis viri, fuerint iudicatæ, habita ratione personæ, temporis, & loci. *tom.2.p.61.n 20.*

12. Faciliùs dispensationes Principibus conceduntur, quàm aliis, præsertim in impedimentis matrimonij: quia bonum pacis inter Principes sequi consueuit ex matrimonio inter Principes, & ex hac Pontificis in ipsos indulgentia, ad Ecclesiæ defensionem suscipiendam Principes faciliùs pertrahuntur. *ibid.*

13. Præter supremum Principem nemo potest in lege dispensare imposita pecuniaria mulcta in fabricam Ecclesiæ, vel pia opera, nisi fortè imponatur in pœnam delicti: quia Tridentinum *sess.25.c.18.* præcipit dispensationem gratis fieri. *ibid.n.13.*

Dispensatio quæ valida, quæ inualida?

14. Quando aliquid subticetur, aut falsò narratur, quo cognito superior non dispensasset, inualida est dispensatio: quia superior non intendit dispensare, nisi sub conditione, *si res ita est.* Quare dispensatio contrahendi cum consanguinea ob copulam, quæ re ipsa non intercessit, est inualida. At si plures causæ copulatiuè narrentur, & earum aliquæ sint falsæ, videndum est propter quā causam tanquam finem dispensatio concedatur. Si conceditur ob causam veram, valida est dispensatio, quamuis aliæ sint falsæ. *tom.2.p.62.63.n.3. & 8.*

15. Si subreptio contingat in vna rescripti parte, tacendo verum, vel exponendo falsum, vitiatur, & irritatur rescriptū quoad eam partem, in qua est subreptio; non verò quoad reliquas; quia vtile per inutile non vitiatur; modo tamen partes in quibus non contingit subreptio, separabiles sint quo ad valorē, ab ea parte in qua fuit subreptio; & modò subreptio in vna rescripti parte non

contige

contigerit per dolum, vel malitiam impetrantis:tũc enim rescriptum declarandum est irritum in totum per iudicis sententiam: non tamen est irritum ipso iure quoad eam rescripti partem, in qua non contingit deceptio.*tom.2 pag.64. n.14. & seq.*

16. Quando conceditur dispensatio ad instantiam, & preces petentis, censetur inualida, quando tacetur verum, aut exprimitur falsum, quo cognito, dispensatio non fuisset concessa, neque vitium subreptionis suppletur per clausulam, *motu proprio*:si verò dispensatio ex mera liberalitate, absque præuia petitione, vel informatione concedatur, valida erit. At si in rescripto, seu narratione, quæ ex parte principis fieri solet, non solùm taceatur veritas, sed etiam veritas exprimatur, dispensatio est nulla, etiamsi apponatur clausula, *motu proprio*. Ratio est, quia licèt priuilegium, seu dispensatio sic concessa non sit subreptitia; non tamen est valida defectu consensus; & intentionis, proueniente ex proprio errore, nec motus proprius firmat gratiam contra intentionem concedentis. *tom.2.pag.65.n.21 & 22.*

17. Hæc clausula, *motu proprio*, apposita in rescriptis hæc tria operatur. 1. quòd dispensatio, motu proprio concessa, censetur magis voluntaria, quam concessa ad instantiam petentis. 2. quòd non censetur subreptitia, dum veritas siletur in petitione dispensationis, aut falsitas exprimitur, qua cognita, superior adhuc eam concessisset. 3. quòd nunquam retorquetur contra eum cui conceditur. *ibid. n.23.*

18. Dispensatio redditur inualida tacita qualitate, quam iura specialiter exprimi volunt: quamuis ea qualitate expressa superior concessisset dispensationem: quia nisi seruetur forma à iure introducta, corruit actus. Vnde patet inualidam esse beneficij collationem, quã quis obtinuit, non facta mentione primi beneficij quod antea obtinuerat; quia iura hoc specialiter exprimi volunt. Item inualidam esse dispensationem circa matrimonium obtentam, non expresso gradu affinitatis, vel consanguinitatis, vel publicæ honestatis; nam eò difficilior est dispensatio, quò gradus est coniunctior; vel tacito incestu cõmisso antequam literæ Romam mitterentur: hic enim est stylus Rom. Curiæ. Notandum tamen quando incestus est occultus, non necessariò faciendam esse ipsius mentionem in dispensatione à Summo Pontif. obtinenda pro foro externo; sed satis esse vt illius dispensatio obtineatur à sacra Pœnitentiaria. *tom 2. pag 65. 66. n.1. & seq.*

19. Probabilius videtur inualidam esse dispensationem concessam à Sede Apost. pro foro externo, sub hac conditione, *si copula non intercesserit*, copula occulta interueniente, de qua non sit facta mentio: Immò contrahentes interrogati de copula, licet occulta,

occulta, tenentur eam aperire iudici interroganti: ſic enim declarauit ſacra Cardin. Congregatio. *tom.* 2. *pag.* 67. *n.* 14.

20. Diſpenſatio obtenta per metum, licèt incuſſum ad eam obtinendam, valida eſt: eſt enim regula generalis, Geſta per metum valida eſſe, exceptis caſibus in iure expreſſis, de quibus vide *tit.* Contractus. *tom.* 2. *pag.* 68. *n.* 1.

21. Diſpenſatio extorta per dolum & mendacia, non eſt valida, ſi ea contingant circa cauſam finalem: ſecùs dicendũ, ſi contingant ſolùm circa cauſam impulſiuam. Ad cognoſcendum autẽ an cauſa ſit impulſiua, an finalis, ſtandũ eſt iudicio viri prudentis. At ſi dubitetur, præſumendũ eſt in fauorem diſpenſationis, conſequenter iudicandum eſt cauſam fuiſſe tantùm impulſiuam, proindeque dipenſationem eſſe validam. *ibid. num.* 2. *& ſeq.*

22. Valida eſt diſpenſatio quã quis obtinet, etiamſi non exprimat ſe illam petiiſſe, & non obtinuiſſe, neque nouam cauſam afferat: quia ſuperior vult, & poteſt eam concedere, & adeſt iuſta cauſa diſpenſationis. Vnde ſequitur validam eſſe diſpenſationem obtentã ab Epiſcopo ſucceſſore, quam anteceſſor denegauerat; quamuis in petitione non exprimatur denegatam fuiſſe antea diſpenſationem; immò validam eſſe diſpenſationem obtentam ab inferiore, quam ſuperior antè denegauerat; etiamſi denegationis nulla mentio fiat. *ibid. n.* 1. *& pag.* 69 *n.* 2. *&* 5.

23. Quando de vna, eadémque re duplex petitur diſpenſatio, & prima fuit limitata, in ſecunda, quæ amplior eſt, per ſe loquendo, facienda eſt mentio prioris limitatæ, alioquin ſecunda videtur inualida. Quia tacetur aliquid, quo cognito, ſuperior nõ diſpenſaſſet: non enim præſumitur conceſſurus ampliorem diſpenſationem, ſi prioris antea cum limitatione conceſſæ recordaretur. At ſi prior diſpenſatio fuit inualida, non eſt neceſſe illius mentionem facere in petitione ſecundæ diſpenſationis: quia iuxta regulam iuris. Non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum. *tom.* 2. *pag.* 69. *n.* 1. *& pag.* 70. *n.* 7.

24. Qui pluribus impedimentis eſt obſtrictus, poteſt diſpenſationem vnius obtinere, non expreſſis aliis; exceptis impedimentis matrimonij. Quare irregularis ob homicidium, & ob defectum natalium, v. g. poteſt obtinere diſpenſationem irregularitatis homicidij, non expreſſa altera irregularitate: quanquam non poteſt ad Ordines promoueri, antequam ab omnibus abſoluatur: poteſt enim vnum impedimentum tolli, aliis remanentibus, quemadmodum pluribus excommunicationibus innodatus poteſt ab vna abſolui, ſaliis non ablatis. At in matrimonio ſecùs ſe res habet: vſus enim Curiæ Rom. ſic obtinuit, vt qui obſtrictus eſt, v. g. voto caſtitatis, ſi diſpenſationem

petat

petat contrahendi cum consanguinea, vtrumque impedimentum exprimere teneatur. *pag.* 70. *n.* 1. *&* 2.

25. Ad validitatem dispensationis non est necesse, vt causa sit vera, quando litteræ mittuntur Romam: nam verba dispensationis. *si preces veritate nitantur*, sufficienter verificantur, si causa quæ allegatur subsistat, dum Pontifex concedit dispensationem. *tom.* 2. *pag.* 71. *n.* 2.

26. Delegatus ad dispensandum non potest validè dispensare, si post indultum à Summo Pontifice concessum cessauit causa iusta dispensandi: at postea reuiuiscente causa, dispensatio validè concedetur. Si verò obtenta dispensatione cesset causa finalis illius antequam executioni mandetur, seu antequam suum sortiatur effectum, probabilius est etiam ipsam dispensationem cessare quamdiu causa finalis cessat: quia non censetur superior velle dispensationi locum esse, si causa dispensationis cesset. At dispensatio semel obtenta, & executioni mandata, non cessat, nec reuocari potest cessante causa; propter quam fuerat concessa. Quia effectus licitè, & validè consummatus fuit virtute dispensationis obtentæ; ergo per cessationem causæ iam reuocari non potest. *ibid. n.* 3. *& pag.* 72. *n.* 11.

27. Dispensatio vim suã non amittit per mortẽ concedentis: quia gratia semel concessa non interit cum eo, qui illam concessit. Vnde patet eum, qui per dispensationem exemptus est à ieiunio quadragesimali, si nondum elapsa Quadragesima superior qui dispensauit, moriatur, adhuc liberum manere ab obligatione ieiunij. *ibid. n.* 1.

28. Dispensatio vim suam amittit si reuocetur antequam adimpleatur effectus ad quem fuerat concessa. *tom.* 2. *pag.* 73. *n.* 2. Etiamsi superior iustam non habeat causam reuocandi. At inferior, cui à superiore data est facultas reuocandi legem, seu dispensationem, non potest illam validè sine iusta causa reuocare. Dispeusatio voti semel concessa nunquam potest reuocari; quia vinculnm voti non pendet à voluntate superioris, ideoque non potest ab eo induci. *ibid.*

29. Renunciatio dispensationis efficit, vt dispensatio, quæ nondum executioni demandata fuerat, vim suam amitat, si renunciatio acceptetur à dispensante. Exempli gratia, Titius obtinuit dispensationem ducendi consanguineam in matrimonium; sed ante contractum matrimonium cedit dispensationi, dispensatio cessat, si cessio, seu renunciatio dispensationis acceptetur à dispensante: quia per illam renunciationem acceptatam subditus iterum subiicitur legi, à qua fuerat per dispensationem exemptus. *ibid. num.* 3.

30. Inter

30. Inter dispensationem voti, seu iuramenti,& dispensationem legum hoc interest, quòd dispensatio voti, & iuramenti semel concessa amittit vim suam per internam renunciationem, seu propositum ea non vtendi,consequenter indiget noua dispensatione. Dispensatio verò aliarum legum non amittit vim suam, donec renunciatio dispensationis fuerat acceptata à legitimo superiore;quia obligatio aliarum legum non pendet à voluntate renunciantis dispensationi, sicut pendet obligatio voti, aut iuramenti.*ibid.n.*6.

31. Dispensatio absolutè, & sine limitatione concessa non finitur primo actu : quia cùm superior intendit ad vnum solum actũ dispensationem concedere,solet hoc exprimere. Secus si nõ fuit absolutè concessa. Quare dispensatio contrahendi cum cõsanguinea, ea mortua cessat:quia non est simpliciter concessa ad contrahendũ cum qualibet consanguinea. Dispensatio verò in voto castitatis ad contrahendũ matimonium non finitur primo matrimonio, modò causa dispensationis perseueret,nec superior aliter expresserit; quia est absolutè concessa.*ibid.n.*1.

Dispensationis expensæ ad quem pertineant?

32. Quando præcessit consensus tacitus, vel expressus impetrandæ dispensationis, & alter onus illius impetrandæ suis sumptibus liberaliter in se non suscepit, dispensatio communibus expensis impetranda est : cùm enim vterque sentiat commodum dispensationis,par est,vt vterque sentiat etiam onus expensarum. *tom.*2.*pag.*74 *n.*3.

33. Sumptus dispensationis obtinendæ faciendi sunt ab eo, qui dispensationẽ obtinuit altero inscio matrimonij futuri, seu nondũ facta conuentione matrimonij. Quare si Titius cupidus matrimonij contrahendi cum Berta sibi consanguinea,obtinuit dispensationem contrahendi cum ea matrimonium, ipsa de hac re non priùs monita, expensæ dispensationis pertinent ad Titium;censetur quippe liberaliter eas fecisse.*ibid.n.*5.

34. Qui obtenta de communi consensu dispensatione ,iniustè renuit matrimonium contrahere, tenetur ad integras expensas dispensationis,Qui verò iustè renuit absque alterius culpa,tenetur solùm ad partem. At qui renuit ob alterius culpam, ad nullas tenetur; sed alteri, qui causam resiliendi dedit,totum onus expensarum incumbit.*ibid.n.*6.

35. Vir,qui fornicatus fuerat ante promissionem matrimonij, non tenetur ad integras expensas dispensationis, si sponsa cognita fornicatione nolit cum eo contrahere: :quia fornicatio sponsi antecedens promissionem matrimonij non est iniuriosa

sponsæ. Ille verò cuius culpa post matrimonij promissionem contrahitur impedimentũ dirimens, tenetur, si potest, suis impensis dispensationem obtinere, vt sponsalia perficiantur; neque enim par est, vt innocens ob alterius culpam damnum patiatur. *tom.2.pag.* 75.*n.*10.*&* 12.

DISTRIBVTIONES.

Distributiones faciendæ assistentibus in Choro.

1. DIstributiones sunt ea portio prouentuum beneficij, quæ confertur iis, qui diuinis officiis intersunt, & iuxta sui beneficij conditionem, & qualitatem inseruiunt, vulgo autem nuncupantur *quotidianæ distributiones*, quia acquiruntur ab iis, qui quotidie diuinis officiis intersunt, seu quia distribuuntur in singulos iuxta cuiusque merita, habita ratione assistentiæ singulis diebus exhibitæ circa diuinum officium publicè persolutum in choro. *tom.*1.*pag.*550 *num.*1.

2. Distributiones à fructibus distinguuntur, vt constat ex Trid. *sess.*24.*cap.*12. vnde sequitur eum, qui ob perpetratum crimen priuatur distributionibus, non ob id censeri priuatum fructibus. Item pensionem beneficio impositam non censeri super distributionibus, sed super fructibus constitutam, nisi beneficium in solis distributionibus consistat, aut nisi Pontifex aliud exprimat. *tom.*1.*pag.*551.*num.*4.

3. In impetratione beneficij nõ sunt necessariò exprimendæ distributiones; quia sub fructuum nomine non cõprehendũtur, nec in valore beneficij computandæ sunt. Itẽ in sequestratione fructuũ, & prouentuum beneficij, regulariter loquẽdo, non cõprehenduntur distributiones propriè acceptæ. Sunt enim quædã distributiones impropriè dictæ, cuiusmodi sunt illæ, quæ ex cõmuni massa conferuntur clericis alicuius Ecclesiæ, etiãsi diuinis officiis non intersint, modò resideant *ibid.n.*9.*pag.*552.*n.*2.

4. Portiones, quæ ex prouentibus beneficij non conferuntur, nõ appellãtur propriè distributiones. Quamobrẽ portiones funerales, quæ vocãtur anniuersaria, & quæ cõferũtur iis, qui exequiis, aliísq; officiis pro defunctis celebrari solitis assistunt, nõ sunt propriè distributiones; quanquam distributionum priuilegio gaudent, & interessentibus solùm conferuntur. *pag.*552, *n.*3.

5. Distributiones igitur aliæ dicuntur *ordinariæ*; aliæ *extraordinariæ*; aliæ *propriæ*; aliæ *impropriæ*; aliæ *à fructibus*, seu *massa separatæ*; aliæ *fructibus immixtæ*; aliæ consistunt *in pecunia*; aliæ *in fructibus, pane, vino*, &c. quæ canonicis diuino officio præsentibus conferuntur. *ibid.n.*5.

6. Distri

6. Distributionum vsus neque naturali, neque diuino, sed humano Ecclesiastico iure inductus est ad fouendum, augendúmque honorem, & cultum diuinum, vt beneficiarij distributionum acquirendarum affectu inuitentur, & alliciantur ad interessendum diuinis officiis. *tom.* 1 *pag.* 553. *n.* 1 *&* 3.

Conditiones requisitæ in eo, qui ad distributiones admittendus est.

7. Admittendus ad distributiones titulum, & possessionem beneficij habere debet: quia ius ad distributiones acquiritur ratione beneficij. Præterea debet esse ea ætate, vt intra annum promoueri queat ad ordinem, quem ipsius beneficium postulat. Vnde sequitur habentem canonicatum, cui adnexus est ordo Sacerdotalis, non posse ad distributiones admitti, nisi 24. annum attigerit, præciso priuilegio, seu dispensatione. Potest tamen percipere distributiones, etiamsi actu non habeat illum ordinem, quem tale beneficium exigit: quia ad distributiones sufficit assistentia in choro, & debita horarum canonicarum recitatio *ibid. n.* 1. *&* 2. *pag.* 554. *n* 1.

8. Admittendus ad distributiones, seu promouendus ad canonicatum, ea scientia debet esse instructus, quæ ad vniuscuiusque beneficij ordinem requiritur; vel saltem debet iudicari idoneus, qui intra annum eam acquirat. In canonicatibus verò nullum ordinem adnexum habentibus requiritur saltem, vt promouendus fidei rudimenta edoctus fuerit, sciátque legere & scribere, & præterea latinæ linguæ non sit planè rudis; sed construere sciat, vt rubricas intelligat, vt in diuino officio persoluendo non erret. Ad hæc requiritur aliqua peritia cantus, quo diuina officia recitantur. *ibid. n* 1. *& seq.*

9. Fieri potest, vt canonicus ob imperitiam cantus non admittatur ad distributiones, admittatur verò ad vocem in capitulo, vel contra admittatur ad distributiones, non verò ad vocem in capitulo ferendam: nam ad distributiones non prærequiritur Ordo sacer, requiritur verò ad ferendam vocem, in iis saltem Ecclesiis, in quibus Ordo sacer canonicatibus est adnexus. Tamen Decanus, & Archidiaconus capitulum conuocare possunt, etiamsi in sacris nondum sint constituti: sic enim censuit sacra Cardinalium Congregatio. *tom.* 1. *pag.* 555. *n.* 4. *& seq.*

Ad quos pertineat ius percipiendarum Distributionum?

10. Ius percipiendarum distributionum competit Clericis Ecclesiæ collegiatæ, vel cathedralis, qui diuinis officiis in suis

Ecclesiis intersunt, & inseruiunt; non solùm antiquis, verùm etiam iunioribus supra numerum constitutis; modò Canonici creati non fuerint supra numerum cum hac clausula, *sine præiudicio antiquorum canonicorum*: tunc enim iuniores percipere nequeunt distributiones, donec aliquam præbendam in futurum vacaturam re ipsa obtinuerint: sub hac enim conditione canonicatum sunt adepti. *ibid. n.* 1.

11. Qui matutino inchoato ad chorum concessit: maiori tamen parti interfuit, per se loquendo, & ex natura rei, non est priuandus omnibus distributionibus, quæ toti Matutino respondent: quia quæ est proportio totius ad totum, eadem est partis ad partem: sed qui totum Matutinum omittit, priuatur omnibus distributionibus: ergo qui partem solùm prætermittit, priuandus est solùm parte distributionum; alioquin non seruaretur proportio: quippe obligatio diuini officij diuidua est. Tamen ne diuinus cultus notabiliter lædatur, statuto caueri potest, ne is, qui notabiliter à choro abest, distributiones illas percipiat. *tom.* 1. *pag.* 556. *n.* 10.

12. Licèt canonici, qui tribus mensibus à Concilio Trid. concessis absunt, non priuentur fructibus, distributiones tamen amittunt. Item quamuis beneficiarius, qui primis sex mensibus à die adepti beneficij officium non recitat, nihilominus faciat fructus suos: priuatur tamen distributionibus, quæ solis interessentibus, & recitantibus debentur. *tom.* 1. *pag.* 557. *num.* 11.

13. Canonicus, qui notabilem diuini officij partem attentè non recitat, aut non attendit, non lucratur distributiones, vt si confabuletur, aut voluntariè obdormiat, vel quid simile faciat, quod attentionem impediat; hic enim diuinis non interest modo ab Ecclesia præscripto. Quapropter tenetur ad restitutionem. Qui verò, dum recitat diuinum officium in choro, in suo loco non sedet, aut proprias canonicorum vestes non gestat, nihilominus lucratur distributiones, vt si canonicus sit Protonotarius, & Protonotariorũ more sit indutus: facit enim, quod à iure præscribitur ad lucrandas distributiones. *ibid. n.* 13. *&* 14.

14. Qui beneficium purè, & simpliciter resignauit post acceptatam à Summo Pontifice resignationem, non potest distributiones subsequentis temporis lucrari, etiamsi adhuc diuinis officiis intersit: cùm enim careat titulo beneficij, nullum habet ius ad distributiones. Qui verò resignat sub conditione in fauorem resignatarij, potest distributiones lucrari, si velit interesse, donec resignatarius possessionem adierit: quia resignans non censetur titulum amisisse, donec resignatio fuerit completa. *ibid. n.* 3. *&* *pag.* 558. *n.* 4.

15. Habens

15. Habens dignitatem,& canonicatum,vel duplicem canonicatum in eadem Ecclesia , non potest,præcisa dispensatione, vel consuetudine , duplices distributiones'vtrique canonicatui respondentes lucrari :quia qui duos sub eodem recto canonicatus habet, non magis residet,aut Ecclesiæ inseruit,quam si vnicum tantummodo haberet. *ibid.n.* 3.Habens verò duplicem canonicatum in diuersis Ecclesiis, percipit tantùm distributiones illius Ecclesiæ in qua interest diuinis. *ibid.n.* 2.

16. Qui ex priuilegio , vel dispensatione inseruit Ecclesiæ per coadiutorem,lucratur distributiones,nisi ipse consenserit,vt dentur coadiutori , vel nisi Summus Pontif. aliter disposuerit: quia quod in alicuius fauorem inductum est, non debet in eius damnum retorqueri. Quare si coadiutor sua culpa absit à choro,ex aliqua causa,propter quam non conceduntur distributiones, tenetur coadiuto damnum resarcire:quia fuit causa iniusta illius damni.*tom.* 1 *pag.*560. *n.*3. *&* 5.

17. Potest induci consuetudo, vt canonici intersint choro, & tamen canant per alios,lucrentúrque distributiones:si tamen hæc consuetudo nondum est præscripta , improbanda est, & tollenda,neque canonici per alios canentes tuti sunt in conscientia : quia licèt intersint, non tamen inseruiunt choro. At si consuetudo est præscripta , saltem post Concil. Trid. tolerari potest ; ius enim positiuum hanc præscriptionem non reprobat. *tom.*1.*pag.*561.*num.*1.

18. Quamuis distributiones solis interessentibus debeantur, regulariter loquendo ; nihilominns tribus de causis etiam absentibus conferuntur. 1.propter infirmitatem.2.ob iustam, & rationabilem corporis necessitatem. 3.propter absentiam in vtilitatem Ecclesiæ *ibid.*

19. Non quiuis morbus excusat ab interessentia;sed grauis. Grauem autem appello,qui licèt in se sit leuis;tamen accessu ad chorũ grauis fieri posset, etiamsi beneficiarius hunc morbũ sua culpa contraxerit,vel quia intemperanter vixit,vel quia in rixa vulnus accepit, &c.quia iura habent rationẽ solius infirmitatis. At si infirmus aliàs interesse non consueuerat choro,nõ lucratur distributiones:quia non abest propter infirmitatem, cùm morbus per accidens se habeat ad absentiam. *ibid.n.*1.*& seq.*

20. Qui de consilio medici domo non egreditur ob valetudinis periculum,potest percipere distributiones:abest enim ob rationabilem corporis necessitatem.Idem dic de eo,qui ob sumptum pharmacum domi se continet, &c. Item senex , qui senio confectus diuinis officiis commodè interesse non potest, quibus aliàs interesse consueuerat , quotidianis distributionibus

priuandus non est. Item qui ob grauem metũ iniustè incussum, vel qui ob graues inimicitias abesse cogitur, modò per ipsum non stet, quo minus tollantur, quandiu durat metus, seu periculum, potest percipere distributiones, &c. *to.* 1. *pag.* 563. *n.* 4. *& seq.*

21. Qui iustè in carcere detinetur ob crimen probatum, non gaudet distributionibus: quia dicitur abesse sua culpa. Qui verò in carcere detinetur ob criminis suspicionem, postquam per sententiam iudicis innocens iudicatus fuerit, poterit distributiones percipere: sic enim sacra Cardin. Congregatio declarauit. Modò tamen ob propriam culpam non fuerit in carcerem coniectus. *tom.* 1. *pag.* 564. *n.* 1. *& seq.*

22. Iustè excommunicatus excommunicatione maiori, & vitandus priuatur distributionibus, nisi absolutio ei iniustè denegetur. Excommunicatus autem excommunicatione minori, aut excommunicatus toleratus, cùm possit diuinis interesse, capax est distributionum Qui autem in excommunicationem incidit ob publicam clerici percussionem, propter quam ab Ordinario loci coactus fuit per aliquot dies domi se continere, si post obtentam excommunicationis absolutionem, per decem anni menses choro intersit, & muneri suo integrè satisfaciat, poterit integras distributiones percipere: quia nullo iure carere debet, distributionibus respondentibus tempori excommunicationis, cùm ei liberum esset, etiamsi non fuisset excommunicatus, per duos menses impunè abesse à choro sine iactura distributionum. *tom.* 1. *pag.* 565. *n.* 1. 2. *&* 3.

23. Iniustè, seu inualidè excommunicatus, qui antea diuinis officiis interesse consueuerat, distributiones non amittit, sed subtractas recuperat, postquam de nullitate excommunicationis constiterit: per ipsum enim non stat, quominus intersit, nec meretur pœnam, qui non deliquit. In foro tamen conscientiæ, si iudex bona fide, & seruato iuris ordine sententiam tulit, non tenetur ad restitutionem, neque alij canonici, quibus distributiones applicatæ fuerunt, eásque bona fide consumpserunt. *ibid. n.* 4.

24. Iniustè suspensus, seu ab officio, seu à beneficio, siue etiam à fructibus, si ob eam suspensionem à choro abesse cogatur, potest percipere distributiones: iniustè enim prohibetur interesse. Iustè suspensus ab officio non priuatur distributionibus; suspensus autem à beneficio, vel à diuinis priuatur. Ratio est, quia suspensus ab officio potest diuinis interesse, & consequenter distributiones percipere, iis exceptis, quæ ratione officij conferuntur: At suspensio à beneficio importat priuationem omnium emolumentorum, quæ intuitu beneficij percipiuntur. Item suspensus à diuinis non potest tanquam Ecclesiæ, minister,

ſed ſolùm tanquam laicus,diuina officia perſoluere,conſequenter incapax eſt diſtributionum, quæ diuina officia perſoluentibus conferuntur.*tom.* 1.*pag.* 566.*n.* 1.*& ſeq.*

25. Iniuſtè à diuinis officiis interdictus non priuatur diſtributionibus;iuſtè interdictus priuatur, modò ſit denũciatus:nam toleratus diuinis aſſiſtens capax eſt diſtributionum. Tempore interdicti localis ſpecialis canonici non ſunt diſtributionibus priuandi : nam per ipſos non ſtat , quo minus diuinis interſint, cùm in ea Eccleſia celebrare nequeant. Tempore autem interdicti generalis canonici,niſi diuinis interſint,priuantur diſtributionibus:tunc enim perſoluuntur diuina officia in Eccleſiis ſummiſſa voce,ianuis clauſis,excluſis excommunicatis , & interdictis , & campanis non pulſatis , exceptis feſtiuitatibus Natalis Domini,Paſchatis, Pentecoſtes, Corporis Chriſti,& aſſumptionis B.Virginis , in quibus diuina officia alta voce,ianuis aperis, pulſatis campanis,admiſſis interdictis (modò ipſi cauſã interdicto non dederint)celebrantur.*ibid.n.* 1.*& ſeq.*

26. Canonici, qui tempore ceſſationis à diuinis nequeunt diuina officia perſoluere,nõ percipiunt diſtributiones,quia diuinis non interſunt : habent tamen actionem contra eum,qui monitus cauſam ceſſationis dedit,ad repetendas ab eo diſtributiones, cuius culpa ceſſatum eſt à diuinis. *tom.*1.*pag.* 567.*n.*1.*& ſeq.*

27. Canonici percipiunt diſtributiones,dum Eccleſia, in qua celebrare cõſueuerunt,polluta eſt,& violata;quia per ipſos non ſtat,ne diuina officia in choro perſoluantur. Polluitur autem Eccleſia. 1.per voluntariam humani ſeminis effuſionem.2.per iniurioſam,& publicam humani ſanguinis effuſionem.3. per benedictionem, vel conſecrationem factam ab Epiſcopo excommunicato vitando.4.per ſepulturam excommunicati.5.per ſepulturam infidelis.6. quando parietes Eccleſiæ tãtùm benedictæ deiiciuntur,& maiori ex parte ſimul deſtruuntur.*ibid.n.*1.*& ſeq.*

28. Canonicus irregularis ob irregularitatem præciſè contractã poſt beneficij conſecutionem non priuatur diſtributionibus, ſi officiis diuinis interſit:nam irregularitas impedit tantùm ſuſceptionem Ordinum,& illorum exercitium . At ſi irregularitas contracta ſit ante obtentum beneficium , beneficiarius non lucratur diſtributiones ex ſententia illorum , qui collationem beneficij irregulari factam irritam eſſe diſputant.*ibid.n.* 1.*& ſeq.*

29. Actualiter, ſeu realiter degradatus eſt incapax diſtributionum. Nec realiter ſolùm,ſed etiam verbaliter degradatus,niſi legitimam appellationem interpoſuerit, diſtributionibus caret: quia priuatur omni officio , & beneficio in perpetuum ſine ſpe illius conſequendi.*tom.*1.*pag.* 568.*n.*1.*& ſeq.*

30. Qui beneficio priuatus est, non habetius ad distributiones: sublato enim principali corruit accessorium. Si verò sententia priuationis reuocata reus fuerit absolutus, non solùm poterit retinere beneficium, fructus, & distributiones, quas officiis diuinis interessendo iam accepit; verum etiam illas, quas absens amisit causâ litis prosequendæ. *ibid n.*1.*& seq.*

31. Clericus Ecclesiæ Cathedralis, vel collegiatæ, potest percipere distributiones, quamdiu abest in euidentem suæ Ecclesiæ vtilitatem. Vnde sequitur absentem causa adimplendi votum peregrinationis, non lucrari distributiones, immò neque fructus, si vltra trimestre à Concilio concessum absit. (Item eũ, qui simul est canonicus, & Vicarius Episcopi, non percipere distributiones dum tempore diuinorũ officiorum Vicarij munus obit: quia non abest in vtilitatem Capituli, seu Ecclesię cui est adscriptus, sed in obsequium Episcopi *ibid. n.*1 *& pag.* 569.*n.*9.*& pag.* 570.*n.*13.

32. Canonicus, qui à Capitulo constitutus, vel ex officio deputatus est ad negotia Ecclesiæ peragenda, non priuatur distributionibus, etiamsi ea tempore diuinorum officiorum expediat, cùm alio tempore expedire potuisset: videtur enim vti iure suo, dum illorum negotiorum expeditionem in tempus diuini officij differt, nisi ex Capituli mandato anteuertere teneretur. At qui ad Ecclesiæ negotium peragendum citiùs discessit, vel tardiùs rediit quàm par esset, si de industria hoc fecit, distributiones non lucratur: quia nec Ecclesiæ negotium, nec bona fides illum excusat. Secùs dicendum si bona fide id fecit, aut si graue impedimentum superuenit. *tom.*1.*pag.*570.*num.*15. *& seq.*

33. Qui à Capitulo mandatum accepit ad peragendum matutinis horis negotium in commodum Ecclesiæ, si matutinum tempus propriis negotiis tribuat, dilato in vesperas Ecclesiæ negotio, lucrari potest distributiones tempore assignato respondentes, non autem eas, quæ respondent tempori, quo horis canonicis interesse potuisset, si negotium statuto tempore peregisset: nam respectu illius temporis dicitur abesse sua culpa. *tom.* 1.*pag.*571. *num.* 21.

34. Qui in euidentem Ecclesiæ vtilitatem absque licentia Episcopi abest à choro, nihilominus lucratur distributiones: quia ad legitimam absentiam non requiritur Episcopi consensus, sed tantùm euidens Ecclesiæ vtilitas. Neque obstat Decretum Concilij Trid. *sess.* 23.*cap* 1. quia non loquitur de Canonicis, sed de Episcopis, & aliis animarum curam gerentibus, quibus absque licentia superioris abesse non licet. *ibid.*

35. Absenti ob seruitium Papæ non sunt quidem fructus beneficij denegandi; distributiones tamen, nisi ex speciali priuilegio,

gio, non habentur: hic enim non dicitur abesse in Ecclesiæ propriæ vtilitatem. Absentes autem ob seruitium Principis etiam Cardinalis, vel Legati, possunt priuari fructibus beneficij; quia non dicuntur residere, nisi priuilegium non residendi à legitimo superiore obtinuerint. *ibid. n. 1. & seq.*

36. Qui Episcopum comitantur, dum visitat diœcesim, aut cùm Missam extra propriã Ecclesiam auditurus est, non acquirunt distributiones; quia non absunt ob euidentem suæ Ecclesiæ vtilitatem. Quamquam si beneficium nullos habeat reditus preter quotidianas distributiones, probabile est canonicum in seruitio Episcopi existentem eas lucrari, excepta tertia parte, quæ deseruientibus accedit. *tom. 1. pag. 572. n. 2 & 3.*

37. Episcopus potest in sui seruitium duos canonicos Ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ, assumere absque iactura fructuũ, & distributionum: hi enim fictione iuris cẽsentur presentes, consequenter ex vi statuti fructibus priuari non debent. *ibid. n. 4.*

38. Absentibus ad tuenda Capituli iura distributiones debentur: censentur enim abesse in suæ Ecclesiæ vtilitatem. Idque verũ est, etiamsi congruum illis à Capitulo constitutum sit salarium, quod datur ad sustinendos labores, & incommoda, occasione prosequendæ causæ subeunda. Idem dicendum videtur de eo, qui abest, vt sui beneficij iura tueatur: hoc enim pertinet ad communem Ecclesiæ vtilitatem, quæ destructione vnius præbendæ non mediocre damnum pateretur. Secùs sentiendum de eo, qui abest, vt ius, quod habet ad beneficium, contra alterum tueatur: nam Ecclesiæ non multum interest, vt hic potiùs, quàm ille beneficium obtineat. *ibid. n. 1 & pag. 573. n. 2. & 3.*

39. Canonicus, qui tempore diuinorum officiorum Missam in sua Ecclesia celebrat, non lucratur distributiones præciso Summi Pontif. priuilegio, aut seclusa legitima consuetudine, aut etiam mandato superioris: nam qui mandato superioris tempore diuini officij Missam celebrat, habetur pro præsente *tom. 1. pag. 573. n. 1 & seq.*

40. Pœnitentiarius Ecclesiæ cathedralis non potest, spectato iure antiquo, distributiones percipere, dum tempore diuinorum officiorum confessionibus excipiendis detinetur. At iure nouo sancitum est in Trid. *sess 24. cap. 8.* vt Pœnitentiarius, dum confessiones in Ecclesia audit, præsens in choro censeatur, & consequenter distributiones percipere possit. Idem dicendum videtur, quando audit confessiones eo tempore, quo aliqui canonici processionibus, seu supplicationibus assistunt; sic enim declarauit sacra Card. Congregatio. Alij verò canonici, qui dum celebrantur diuina, confessiones audiunt, non lucrantur distributiones,

nisi absente, aut mortuo Pœnitentiario, eius vices suppleant. *ibid.n.*1.*& pag.*574.*n* 3.*&* 4.

41. Obtinens præbendam theologalẽ tempore absentiæ non percipit distributiones, tametsi à choro absit occasione parandæ concionis, vel lectionis, nisi fortè ipsius præbenda non habeat fructus distinctos à distributionibus. Excipe illos dies, quibus Theologi in suis Ecclesiis legunt. Illis enim diebus habendos esse tanquam præsentes Gregor. XIII. declarauit. *ibid.n.*1.*&* 2.

42. Habens dignitatem, vel canonicatum in Ecclesia cathedrali, vel collegiata, cui adnexa sit animarum cura, non potest præciso priuilegio, vel consuetudine in contrarium, lucrari distributiones, dum tempore diuinorum officiorum abest ad exercendam animarum curam: quia non abest in vtilitatem propriæ Ecclesiæ, sed in obsequium, & commodum ouium sibi subditarum. *tom.*1.*pag.*575.*n.*1. Item canonici, quibus locorum piorum cura, vel administratio demandata est, non possunt eo tempore, quo in commodum, & vtilitatem horum locorum absunt, distributionibus frui. Vnde infertur vicarios foraneos, visitatores diœcesis, & examinatores diuinis officiis non assistentes, iure communi carere distributionibus, nisi legitima consuetudo, vel priuilegium aliud postulet. *ibid.n.*1. *& seq.*

43. Absens causa studendi, vel docendi, non lucratur distributiones, modò beneficium habeat alios reditus, seu fructus à distributionibus separatos, nisi legitima consuetudo aliud ferat; percipit tamen fructus beneficij, & præbendæ. Porrò absens studiorum causa, si habeat beneficium, cui adnexa sit animarum cura, vel aliud onus, quod per alium obiri possit, debet alium in suum locum substituere: quia æquum non est, vt beneficij fructibus cum aliorum damno fruatur. *tom.*1.*p.*576.*n.*1. *&* 11.

44. Ex Summi Pontif. priuilegio potest absens lucrari distributiones. Summus enim Pontifex in iure humano dispensare potest. At prælati Summo Pontif. inferiores non possunt facultatem concedere, vt absens distributionibus fruatur. Hoc autem priuilegium à Summo Pontif. concessum, cùm faciat ad diminutionem diuini cultus, & repugnet iuri aliorum canonicorum, strictè interpretandum est vtpote odiosum. Quare, qui habet priuilegium, vt absens percipiat omnes fructus sui beneficij, ac si resideret, non potest virtute illius priuilegij percipere distributiones, quia sub nomine fructuum non comprehenduntur. *tom.*1.*pag.*577.*n.*1. *&* 4.

45. Habens priuilegium non residendi certo anni tempore absque iactura distributionum, non potest illo priuilegio vti, si vsu illius, diuinus cultus notabiliter minuatur, vt quando ob nonnullorum

nonnullorum absentiam, ita canonicorum numerus minuitur, vt diuina officia celebrari nequeant:hic enim casus censetur per epiikeiam exceptus; nam si superior illam præuidisset, priuilegium non concessisset.*ibid.n.*7.

46. Canonicus habens priuilegium duorum mensium,si vltra bimestre in anno absit,potest duorum mensium priuilegio frui, & priuandus est solùm distributionibus debitis pro eo tempore, quod duos menses excedit,nisi fortè in pœnam notabilis negligentiæ aliter decernatur.*tom* 1.*pag.*578.*n.*11.

47. Qui à Summo Pontif. priuilegium obtinuit percipiendi fructus, vel distributiones tempore absentiæ,non potest auctoritate iudicis cogere Capitulum ad restitutionem fructuum,seu distributionum, postquam bona fide facta fuit illarum diuisio inter canonicos : quia Capitulum non accepit illas distributiones,sed collatæ fuerunt singulis canonicis.*ibid.n.*16.

48. Nullo Capitulorum,vel Episcoporum statuto,aut constitutione,regulariter loquendo,induci potest,vt distributiones absentibus conferantur; quia inferiores non possunt derogare iuri canonico prohibenti distributiones absentibus conferri.Illúdque statutum,quo decernitur,vt senibus qui per 40.annos Ecclesiæ seruierint, distributiones tanquam præsentibus tribuantur, tolerari non debet,nisi approbatio Summi Pontif.accedat,si tamen in fundatione alicuius collegiatæ Ecclesiæ statuatur, vt canonici duos vel tres menses sine distributionum iactura abesse possint,& iuxta huius fundationis institutum constitutio feratur illud confirmans,valida erit:quia ius canonicum fundationibus non derogauit.*tom.*1.*pag.*579.*n.*2.*&* 3.

49. Consuetudine sola induci non potest, vt distributiones absentibus licitè conferantur,nisi consuetudo ex rationabili causa inducatur,aut nisi Summus Pontif.consentiat:quia induci nõ potest consuetudo contra naturam distributionum,quæ est, vt non conferantur absentibus. Videtur tamen tolerari posse consuetudo, qua beneficiarij cathedralis Ecclesiæ, vel collegiatæ, absentes per duos, aut tres menses, habentur pro præsentibus quoad distributiones : quia hæc absentia permittitur à Trident. *sess.*24. *c.* 12. & fieri potest, vt hæc consuetudo iusta de causa inducatur. *tom.*1. *pag.*580. *n.*2. *&* 7.

50. Consuetudine induci non potest, vt distributiones primi anni, quo quis canonicatum adeptus est, hæredibus canonici prædefuncti,cui hic successit, iure proprio reseruentur.Non negandum tamen hæredibus canonici defuncti deberi distributiones pro rata temporis præteriti,quo defunctus inseruiuit, qui antequam distributiones perciperet, è vita migrauit:quia hæres

in defuncti iura realia succedit. *tom.* 1. *pag* 581. *num* 11.

51. Potest admitti consuetudo, vt fructus primi anni dentur hæredibus canonici mortui: hæc enim consuetudo à iure non reprobatur, & iusta de causa videtur inducta, vt ex his fructibus defuncti debita persolui, & anniuersaria officia pro ipso faciliùs celebrari queant. *ibid. num.* 12.

52. Approbari non potest consuetudo, qua nonnulli canonici alternis hebdomadis intersunt choro, & distributiones accipiunt, etiam iis hebdomadis, quibus ab Ecclesia absunt, putantes se posse ob consuetudinem abesse, & distributiones singulis hedomadis lucrari; nisi vel consensus Pontificis, vel iusta causa hanc consuetudinem excuset. *ibid. num.* 13.

53. Toleranda non est diœcesana constitutio, seu consuetudo concedens *Iubilationem*, vt beneficiarij, qui longo tempore diuinis officiis interfuerunt personaliter, immunes fiant à residentia, & distributiones, tanquam emeriti milites, quotidie percipiant: quia non apparet sufficiens ratio, cur à residentia excusentur, dum adhuc sunt vegeti, & diuinis officiis commodè, bono exemplo, interesse possunt *ibid. n.* 15. Permitti tamen potest, vt septuagenarij, & senio confecti, distributiones capiant, etiamsi choro non intersint. *ibid. n.* 16.

54. Admitti potest immemorabilis consuetudo, vt quis per alium eiusdem Ecclesiæ canonicum assistens, & seruiens Ecclesiæ, distributionibus fruatur: sic enim nullum diuino cultui damnum infertur; eáque consuetudo in præcipua Italiæ vrbe obtinuit, vt vnus canonicus assistat per alium canonicum, qui aliàs non tenetur ea die, vel hebdomada, ex onere sui canonicatus interesse *tom.* 1. *pag.* 582. *n.* 17.

55. Consuetudine induci non potest, vt habens duos canonicatus in duabus Ecclesiis, acquirat ius percipiendi distributiones illius Ecclesiæ, in qua non residet. Si tamen beneficium nihil aliud reddat præter distributiones quotidianas, consuetudine induci potest, vt beneficiario, qui diuinis officiis non interest, aliquid tradatur, non ob absentiam, sed ob onera beneficio annexa: quia huiusmodi distributiones sunt veluti fructus; debentur autem fructus clerico residenti, quamuis diuinis officiis non intersit. *ibid. n.* 18.

56. Improbanda non est consuetudo, qua canonicus, qui iustam ob causam adfuit, & iam rediit, domi biduum, aut triduum se continet vt quiescat, & sarcinulas suas componat antequam Ecclesiam adeat: hæc enim consuetudo iusta de causa inducitur. *ibid. n.* 20.

57. Consuetudine induci potest, vt qui diuinis officiis intersunt,

intersunt, certo quodam tempore nullas distributiones accipiant: quia non reprobatur à iure consuetudo non conferendi distributiones assistentibus, sed conferendi non assistentibus. Neque improbanda videtur consuetudo, vel constitutio, qua cauetur, vt absens etiam causa infirmitatis, vel alia de causa ob quam distributiones permittuntur, non percipiat distributiones: hæc enim constitutio diuino cultui fauet. Non negandum tamen quin aduersetur iuri canonicorum. *ibid.num.21.*

58. Neque licita, neque valida est distributionum remissio facta absenti ab aliis canonicis, quibus ob assistentiam in choro distributiones debentur: absentes enim sine legitima causa, à distributionibus iure excluduntur, & Concilium Trid. *sess. 24. c. 12.* absolutè asserit absentes distributionibus carere, quamuis collusione, vel remissione exclusa. Addendum hanc remissionem esse inualidam, etiamsi fiat absenti ex causa à iure permissa, & ab Episcopo approbata, vt studiorum causa, & c. (modo non abfuerit ob infirmitatem, vel ob rationabilem corporis necessitatem, vel in euidentem Ecclesiæ vtilitatem: nam absens in his casibus non est distributionibus priuandus ex iuris communis concessione:) quia Trident. quamlibet remissionem, & collusionem excludit. *tom.1.pag.583.num.1.& seq.*

59. Non videtur iure communi prohibita distributionum donatio facta ab eo, qui iam acceperat distributiones, quas alter ob absentiam amiserat. Concilium enim Trid. non excludit donationem, sed remissionem, & collusionem. Ille tamen non est tutus in conscientia, qui distributiones amissas propter absentiam tradit interessentibus, cum hac præuia conuentione, vt sibi restituantur, & postea re ipsa restituuntur: hoc enim fit in fraudem legis prohibentis remissionem. *ibid.num.1.& seq.*

60 Licita videtur transactio circa præteritas distributiones, in dubio an quis amittere debeat distributiones, vel an illas malè perceperit: hîc enim nullum est periculum simoniæ, cùm distributiones sint merè temporales, & vendi, alienaríque possint. Secùs dicendum de amicabili compositione, qua aliqua distributionum pars certò debita condonatur; hæc enim est remissio iure prohibita. Circa distributiones autem futuras, vt sic, licitè, & absque simoniæ labe transigi potest: sunt enim quid temporale, sicut fructus beneficij, qui vendi possunt; modò transactio fiat sine præiudicio aliorum canonicorum, quibus distributiones absentis accedunt, & modò non fiat cum aliis canonicis de distributionibus, quæ sibi accedent ob absentiam: hæc enim esset veluti remissio, & collusio, quam iura prohibent. *tom.1. pag.584.n.2. & seq.*

61. Decimo quinto quoque anno soluenda est *annata*, seu *quindennium* ex fructibus beneficiorum, quæ mensæ capitulari, seu collegiali vnita fuerunt, vt ipsorum fructus diuidantur in quotidianas distributiones iis applicandas, qui diuinis officiis intersunt. Est autem *annata* media illa pars fructuum, quæ ab impetrantibus beneficia à Sede Apostolica soluitur Cameræ Apost. in ipso beneficij ingressu, modò beneficij reditus 24. ducatos camerales excedant. *Quindennium* verò, quod loco annatæ soluitur, est pensio integrorum vnius anni fructuum, aut saltem dimidiæ partis, quæ decimoquinto quoque anno Summo Pontifici soluitur ex beneficio alicui communitati, vel collegio adnexo, ne Rom. Curiæ ministri ob perpetuam beneficiorum vnionem damnum patiantur. *tom.* 1. *pag.* 584. 585. *n.* 1 *& seq.*

62. Ex distributionibus quotidianis in ingressu beneficij, regulariter loquendo, non soluitur annata: quia soluitur annata ex fructibus beneficij, distributiones autem in fructibus non numerantur. Neque soluendum est Episcopo ex distributionibus subsidium charitatiuum, soluitur enim de fructibus, & reditibus beneficiorum Dicitur autem subsidium charitatiuum, quod Episcopus ex iusta, & rationabili causa exigere potest à clericis sibi subditis ex fructibus beneficij, *pag.* 585. *n.* 9.

63. Decima spiritualis, quæ Parochis solui consueuit, soluenda etiam est de distributionibus: quia de omnibus terræ fructibus soluitur. Si tamen Pontifex simpliciter iubeat decimas ex fructibus, & prouentibus beneficiorum solui, non videtur decima ex distributionibus soluenda. Secus, si eas præcipiat solui ex omnibus prouentibus Ecclesiasticis. *ibid. n.* 1. *&* 2.

64. Pensio, regulariter loquendo, non soluitur ex distributionibus: quia, regulariter loquendo, super distributionibus non imponitur, nisi beneficium in solis distributionibus consistat, aut nisi Pontifex aliud exprimat: neque enim par est, vt quis personaliter resideat, & inseruiat, alter verò alimenta, & commodum percipiat. Si autem pensio imponatur à Pontifice super distributionibus, onus illud transit ad Capitulum, dùm illæ accedunt Capitulo, seu Collegio canonicorum interessentium, aut quia canonicatus aliquamdiu vacauit, aut quia canonicus non fuit admissus ad distributiones ob imperitiam cantus, vel quia ob censuram abfuit à choro. *tom.* 1. *pag.* 586 *num.* 1. *& pag.* 587. *num.* 9.

65. Canonicus, qui canonicatum mutat, seu aliud obtinet per collationem, non tenetur ad pensionem, quàm priùs occasione primi beneficij persoluebat; quia non censetur amplius idem canonicus: Propterea in optionibus, quas hic in futurum assequi contendet,

contendet, non erit habenda ratio primi canonicatus, quem cum pensione obtinuerat, sed huius secundi: Canonicus enim, qui ratione prioris beneficij censebatur antiquior in optionibus, facta beneficij mutatione eēsebitur iunior, & perinde habebitur, ac si extraneus idē beneficium consequutus fuisset. *tom.* 1 *p.* 588. *n.* 14.

66. Successor in beneficio tenetur ad pensionē, siue imposita esset super fructibus, siue super distributionibus; succedit enim in onera realia; etiamsi intrusus sit, nec titulum beneficij legitimè possideat; nam qui beneficij fructus percipit, tenetur ad pensionem ratione fructuum impositam. *ibid. n.* 15.

Distributiones absentium quibus debeantur?

67. Distributiones quotidianæ propriè sumptæ absentibus conferendæ, si interessent, præcisa consuetudine in contrarium, debentur aliis canonicis, qui diuinis intersunt, modò reipsa aliqui intersint. *ibid. n.* 1.

68. Beneficiarius diuinis officiis in choro mancipatus, si diuinis non intersit, pœnam priuationis distributionū subire debet, non expectatâ iudicis sententiâ: quia hæc pœna ad sui executionem nullam hominis actionē requirit, cùm massa distributionum apud eum, qui diuinis non interfuit, non reperiatur. *tom.* 1. *pag.* 589 *num.* 2.

69. Distributiones absentium canonicis interessentibus accedere incipiunt ab eo tempore, quo canonicus abest ex aliqua causa propter quam absentes à distributionibus excludantur Idem dicendum si beneficium per mortem vacet, aut per resignationem completam: perfecta enim resignatione, vel permutatione nullum ius competit resignanti, aut permutanti, consequenter distributiones accedunt interessentibus, nisi successor resideat, & choro assistat. *tom.* 2. *pag.* 590. *n.* 5.

Diuinatio, Diuinator,

1. DIuinatio est prædictio rerum occultarum, quæ humano modo cognosci non possunt, fitque ope dæmonis; quamuis enim dæmon futura contingentia certò non cognoscat, quæ ab hominis arbitrio pendent, longè tamen plura de rebus futuris, aliisque accultis cognoscere potest quam homines. Digni sunt reprehensione, qui pactū inter se ineunt, vt qui prior morietur, posteriorem de suo statu admoneat; fieri enim potest, vt dæmon inde occasionem arripiat decipiendi. *tom.* 2. *pag.* 178 *num.* 1. *&* *pag.* 179. *n.* 2.

2. Diuinatio duobus modis fieri solet. 1. per expressam dæmonis inuocationem, petendo, vt aliquid doceat. 2. per tacitam

solùm

solùm inuocationem, quæ contingit quando quis mediis vanis quibus se immiscet dæmon, procurat cognitionẽ rerum latentium, quæ captum humanum superant, etiamsi ille, qui vanis signis vtitur, non intendat expresse dæmonem inuocare, immò dicat se nolle inuocare; dicitur enim tacitè inuocare, dum seriò media inutilia, & vana vsurpat, quibus non potest alio pacto res latentes cognoscere, quàm ope dæmonis. Hinc patet modum diuinandi thesaurum, vel inueniendi furtum occultum, &c. per astrologiam, esse superstitiosum, cùm hæc nisi ope dæmonis cognosci non possint *pag.* 179. *num.* 4.

3. Diuinatio cum expressa Dæmonis inuocatione multis modis contingit. Per apparitionem in figuris, aut corporibus assumptis; per signa apparentia in corporibus terrestribus, per negromantiam, excitando aliquem mortuum; per exta animalium; per aëra; per ignem; per aquam, per somnia, quæ cognoscuntur à Dæmone immissa, quando ad malum impellunt; in dubio autem an sint à Deo, an à Dæmone, præsumi possunt esse à Dæmone. Porrò reprehensione digni sunt, qui dedita opera ita se componunt ad somnum, vt sibi per somnium occulta reuelentur: nam volunt à Dæmone doceri. *ibid. n.* 5. *& seq.*

4. Diuinatio cum tacita Dæmonis inuocatione contingit, quoties ad diuinandum adhibentur ea, quæ talem virtutem non habent; cuiusmodi est diuinatio per taxillos, cribrum auium garritum, sternutationem, &c. Datur tamen diuinatio naturalis, & licita, adhibitis iis rebus ex quibus talis cognitio haberi potest. Sic excusatur astrologia naturalis, quæ ex contemplatione siderum coniicit effectus naturales, in quos cœlum influit: excusari etiam potest astrologia, qua ex intuitu cœlorum diuinamus hominum inclinationes, quamuis hæc astrologia sit valde incerta; difficile enim est illud cœli punctum obseruare in quo alicuius natiuitas contingit *ibid n.* 9. *&* 10.

5. Superstitiosa est planè astrologia iudiciaria, per quam ex aspectu cœlorum coniicimus euentus fortuitos pendentes à libero hominis arbitrio: nam si eiusmodi effectus ex cœlorum aspectu cognosci possent, liberum hominis arbitrium tolleretur. Excusari tamen potest coniectura, quæ petitur ex physiognomia naturali, v. g. ex lineis manuum, &c. vnde licet aliquo modo coniicere ingenium, indolem, &c. non tamen inde prædicere possumus hominem fore diuitem, aut pauperem, &c. Vnde patet petentem ab Ægyptiis bonam, vel sinistram fortunam peccare, quia hoc naturaliter sciri nequit. Hoc tamen peccatum videtur solum veniale, si fiat causa curiositatis, vel risus, vt vulgo fieri solet *tom.* 2. *pag.* 180. *n.* 11.

6. Sors *diuisoria*, qua cognoscitur, quid cuique tribuendum sit, in electionibus controuersis licita est, quando fit ad dirimendas lites, quæ alia ratione dirimi nequeunt, modò non fiat cum irreuerentia rerum sacrarum, neque in electionibus Ecclesiasticis, quæ Spiritus Sancti instinctu fieri debent. Sors *consultoria*, per se loquendo, est illicita; quia Deus non vult per sortes voluntatem suam indagari: potest tamen esse licita in necessitate; non tamen in electionibus Ecclesiasticis. Sors *diuinatoria* est omnino prohibibita, quia neque à Deo, neque à casu, neque à Dæmone res occultas licet inquirere. *pag.* 181. 182. *n.* 13. *& seq.*

7. Diuinatio ex suo genere est peccatum mort. siue fiat cum tacita, siue cum expressa Dæmonis inuocatione: quia sic initur societas cum Dæmone. Excusari tamen potest aliquando à mortali ob simplicitatem, & ignorantiam, vt contingit in somniis. Porrò ob diuinationem non incurritur ex communicatio ipso facto. *to.* 2. *pag.* 182. *n.* 17. *&* 23.

8. Nulla excommunicatio ipso facto incurrenda extat in iure contra diuinatores, incantatores, sortilegos, &c. Aut si aliquod ius affertur continens censuram ipso facto latam; ea non est vsu recepta, cuiusmodi est Bulla Ioannis XXII. & Leonis X. vnde constat diuinatores, incantatores, maleficos, & his similes non subiici excommunicationi, modò tamen non sentiant aliquid contra fidem, tunc enim excommunicationem contra hæreticos latam incurrunt. *disput.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 38. *pag.* 185. *n.* 1. *& seq. tom.* 3.

9. Astrologi, & Genethliaci possunt ex astris aliquod iudicium ferre circa naturales hominum propensiones; sunt enim effectus naturales ex astris prouenientes, cum astra influant in corpora. Neque vllo iure vetita est huiusmodi prædictio; nam Bulla Sixti V. quæ incipit, *Cœli & terræ creator*, loquitur solùm de prædictionibus circa futuros effectus contingentes, pendentes ab hominis voluntate. *ibid. pag.* 186. *n* 3. *tom.* 3.

10. Facientes iudicia, vel natiuitates circa futuros effectus contingentes, ab humana voluntate pendentes, rei sunt Astrologiæ iudiciariæ, & superstitiosæ, vetitæ iure Ecclesiastico, naturali, & diuino, si de his effectibus absolutū iudicium ferant; quia hæc cognitio viribus naturæ haberi nequit; ergo ex pacto tacito, vel expresso cum dæmone comparanda est. *ibid. num.* 4.

11. Qui ex astris præcisè futuros effectus contingentes, ab hominum voluntate pendentes prædicunt, grauiter peccant contra constitutionem Sixti V. non solùm dum certò pronunciant euenturos, sed etiam dum probabiliter solùm ex leuibus indiciis coniectant: nam Summus Pontif. mandat huiusmodi

diuinatores grauibus pœnis canonicis affici. Neque diuinatores tantùm peccant, verùm etiam ij, qui diuinatoribus cooperantur. *ibid.n.5.*

12. Hac tamen Sixti V. Bulla, aut alio iure non prohibentur probabiles coniecturæ, quæ non à solis astris, sed ab aliis etiam causis, & circunstantiis desumuntur, vt ab ipsa corporis complexione, dispositione, seu temperamento, ab actionibus hominis, aliísque similibus circunstantiis, hæc enim non dicitur diuinatio, sed astrologia naturalis. Modò tamen hi effectus non prædicantur certò, & absolutè, v.g. hunc fore diuitem, furem, &c. hæc enim viribus naturæ sciri nequeunt. *ibid.n.6.*

DONATIO.

Quid sit donatio?

1. DOnatio est liberalis datio rei alicuius, id est, quæ non fit ex obligatione, & debito iustitiæ, sed ex mera liberalitate, aut ex gratitudine, cuiusmodi est remissio debiti facta liberaliter à creditore. Donatio autem remuneratoria, quæ dicitur antidotalis, fitque ad collata beneficia remuneranda, non est donatio propriè dicta; quia non fit intuitu meræ liberalitatis. *tom.2. pag.622.n.1.& 2.*

2. Donatio remuneratoria duplex est. Vna, qua beneficium acceptum compensatur ad æqualitatem ex gratitudine, non ex debito, & hanc donationem facere potest quilibet habens liberã bonorum administrationem: immò etiam Prælatus monasterij ex bonis monasterij, & tutor de bonis pupilli, si beneficium præstitum fuit pupillo. Altera est, qua obsequium, seu debitum, compensatur vltra æqualitatem, ita tamen, vt non sit nimius excessus, & in hac donatione maior circunspectio est adhibenda ab iis, qui ex alienis bonis, quorum habent administrationem, largitiones faciunt: nam qua parte remuneratio modum excedit, non dicitur remuneratio, sed donatio. *ibid.n.6.*

3. Religiosus, qui absque licentia Superioris rogat volentem sibi aliquid donare, vt donet consanguineo, non peccat contra votum: quia per votum prohibetur alienatio absque debita facultate: hìc autem nulla est alienatio, quippe alienatio est distractio rei acquisitæ: religiosus autem non acquisiuit, cùm non acceptauerit. At si donum offerenti gratias egit, iam non potest donatorem rogare, vt alteri donet: nam per gratiarum actionem acceptauit, & consequenter acquisiuit. *tom.2.pag.623. num.6.*

Quis quid donare possit?

4. Is potest donare, qui liberam habet administrationem, & dominium bonorum, & à iure non impeditur. Hinc sequitur prodigum, impuberem, minorem donare non posse sine tacito, vel expresso tutoris, aut curatoris consensu. Non negandum tamen minorem donare posse ea, quæ alij suæ conditionis donant; immò quæ accepta sunt à minore, non videntur restituenda, antequam repetantur à curatore, vel à minore vtente priuilegio restitutionis in integrum. Item filiusfamilias non potest absque consensu patris donare, nisi habeat bona castrensia, vel quasi castrensia. *ibid.n.1. & seq.*

5. Religiosus superiori subditus non potest quidquam donare absque superioris consensu tacito, vel expresso. Immò ipsi superiores religionum non possunt donare, nisi quatenus ex constitutionibus religionis, vel ex consuetudine illis permittitur. *ibid. num.6.*

6. Vxor quæ non habet alia bona præter dotem, non potest donare. Item amens, aut sui minimè compos, donare non potest, quandiu est impotens mentis. Item debitor, qui non est soluendo Item is, cuius bona sunt fisco addicta, post sententiam criminis condemnatoriam donare non potest. Item miles non potest concubinæ ex mera liberalitate quidquam donare, sed ei licet donationem reuocare. *ibid.n.9. & seq.*

7. Omnia, quorum dominium transferri potest, donari possũt, ipsæ etiam res incorporales, vt actiones, iura, nomina debitorũ, &c. Immò ipsa spes habendi, & ius litigandi donari potest, modò non transferatur in potentiorem. *tom 2.p.624.n.17.*

8. Donatio filiorum in parentes de bonis castrensibus valida est: habent enim filiifamilias liberam huiusmodi bonorum administrationem. Reliquorum verò bonorum donatio est inualida; quia filius non potest donare patri bona profectitia, nisi ea, quæ filio relicta sunt eo pacto, vt vsusfructus non acquiratur patri: cùm enim sit illorum dominus quoad vsumfructum, & quoad proprietatem, validè poterit ea donare. *ibid. n.1.*

9. Donatio patris in filium legitimum non emancipatum, regulariter loquendo, non est firma iure communi, sed reuocari potest ad arbitrium patris, nisi facta sit cum iuramento. Donatio autem matris, vel auiæ, vel aui materni in filium valida est: iura enim loquuntur tantùm de donatione patris. Non tenetur tamen filius ad restitutionem eorum, quæ dono accepit à patre, qui mortuus est: hæc enim donatio morte donatoris confirmatur, & retrotrahitur ad diem, in quo facta fuit traditio,

consequenter donatarius acquirit fructus ex ea re perceptos, modò donatio non pertingat ad eam partem, ad quam requiritur insinuatio:nam quoad excessum,ad quem requiritur insinuatio,non firmatur morte patris, nisi pater in articulo mortis donationem confirmauerit;tunc enim rationem induit legati, ad quod non requiritur insinuatio. *ibid n.* 2. *&* 3.

10. Donatio,quæ fit inter sponsos, antequam celebretur matrimonium de præsenti,& vocatur *sponsalitia largitas*,valida est, & donata acquiruntur donatario,si postea matrimonium fiat, & consummetur. Quia ius non irritat hanc donationem. At si matrimonium non fiat,donata restituenda sunt donatori, vel eius hæredibus : quia hæc sponsalitia largitas censetur facta intuitu matrimonij ; nisi omissio matrimonij contingat ob culpam donantis;tunc enim donata acquiruntur donatario. Si verò facta donatione interuenit osculum, aut copula inter sponsos, post sponsalia iam celebrata,dimidium acquiritur sponsæ, & dimidiũ hæredibus sponsi. At si osculum, vel copula præcessit sponsalia, tunc sponsa adueniente matrimonio non lucratur medietatem sponsalitiæ largitatis. *tom.*2.*p.*625.*n.*1.*& seq.*

11. Si sponsalia dissoluantur absque culpa vllius sponsi, nihil lucratur sponsa ex sponsalitia largitate,etiamsi osculum intercesserit:quia hæc largitas facta est sub spe matrimonij,si verò osculum,vel copula præcessit antequam sponsalia dissoluerentur,spõsa lucratur dimidiam sponsalitiæ largitatis partem : nam per osculum ius acquisiuit ad dimidiam partem, dum sponso causam non præbuit non contrahendi matrimonium. *ibid. n.*8.

12. Filiusfamiliàs,qui annos pubertatis attigit, potest incõsulto patre largitatem sponsalitiam promittere. Ratio petitur à regula generali,qua probatur filiumfamiliàs posse inconsulto patre, & ex omni cõtractu naturaliter,& ciuiliter obligari. Potest etiam filiusfamiliàs inconsulto patre largitatem sponsalitiam facere de iis, quorum liberam habet administrationem, vt de bonis castrensibus. *tom.*2. *pag.*626.*n.*12.

13. Ea, quæ sponsus mittit sponsæ ante celebrationem matrimonij de præsenti,non censentur donata per sponsalitiam largitatem ; nisi aliud constet de mente ipsius sponsi : quia sponsus præsumitur illa misisse non animo donandi,sed honorandi sponsam,vt ornatior ad se accedat. Vnde sequitur sponsam non acquirere ea,quæ missa sunt à sponso ante celebrationẽ matrimonij,consequenter dissoluto matrimonio ea esse restituenda, neque per osculum lucrari dimidium illorum;quia illa donata non fuerunt. *ibid n.*13.

14. Annulus datus sponsæ in Ecclesia,qui tunc benedicitur,

non acquiritur ſponſæ, niſi antea ei donatus eſſet. Quia dum annulus datur, iam celebratus fuit matrimonij contractus per verba de præſenti, vt ſupponitur; conſequenter annulus, ſi tunc datur cenſetur donatio inter coniuges: donatio autem inter coniuges poſt contractum matrimonium, etiam non conſummatum, irrita eſt. *ibid.*

15. Veſtes pretioſæ, quas ſponſus dedit ſponſæ, in dubio non cenſentur donatæ; quotidianæ verò cenſetur donatæ; veſtes enim pretioſæ non cenſentur ſponſalitia largitas[i], neque ſponſa illas lucratur per oſculum, vel copulam: at quotidianæ ad largitatem ſponſalitiam ſpectant. *ibid.*

16. Donata ſponſæ à conſanguineis ſponſi, viciſſim donata ſponſo, à conſanguineis ſponſæ, acquiruntur ei, cui donator vult acquiri, dum conſtat de ipſius voluntate: quando verò non conſtat, recurrendum eſt ad coniecturas: nam ſi donator donauit cauſa conſanguinitatis, res donata ſponſæ acquiritur ſponſo, cuius intuitu donata fuit, conſequenter ſoluto matrimonio, reddenda eſt ſponſo, vel eius hæredibus: tota enim donandi cauſa eſt conſanguinitas: *ibid. num.* 14.

17. Donatio vxori facta à conſanguineis viri, intuitu viri, non cenſetur ſponſalitia largitas: quia quæ donantur vxori intuitu viri, acquiruntur viro, & in dubio non præſumitur ſponſus ea velle donare vxori; quare ſponſa ea non lucratur per oſculum, vel copulam, more ſponſalitiæ largitatis. *tom.* 2. *p.* 627. *n.* 15.

18. Licita eſt, & valida arrharum traditio inter ſponſos[l], eaſque amittit, qui à ſponſalibus iniuſtè reſilierit: quia traditio arrharum fauorabilis eſt matrimonio, cùm tradantur, vt matrimonium celebretur; hæc autem eſt natura arrharum, vt qui eas tradidit, illas amittat, quoties per ipſum ſtat, ne contractus perficiatur. *ibid. n.* 16.

19. Qui accepit arrhas, ſed nullas ipſe tradidit, ſi per ipſum ſtet, quominus matrimonium celebretur, non ſolùm tenetur ad reſtitutionem arrharum, verùm etiam ad duplum: ſic enim ius diſponit; vel etiam ad triplum, vel quadruplum, ſi ita conuentum eſt inter ipſos (modò qui accepit non ſit minor) alioquin non ſeruaretur æqualitas: alter enim tantùm ſubiret aleam perdendi, ipſe verò lucrandi. *tom.* 2. *pag.* 628. *n.* 22.

20. Donatio inter coniunges facta inter viuos, iure communi inualida eſt, regulariter loquendo, etiamſi matrimonium nondum eſſet conſummatum, ſed tantummodò ratum tempore donationis. Ideo niſi morte, aut iuramento confirmetur, poteſt à donatore ad libitum reuocari. Immò inualida eſt donatio facta ante matrimonium, dilato ipſius effectu in tempus celebrati

 matrimonij.

matrimonij. Hinc sequitur remissionem debiti inter coniuges inualidam esse,quia hæc est donatio: validum tamen esse legatum inter virum, & vxorem;quia hæc non est vera donatio inter viuos; validos item esse cæteros contractus distinctos à donatione,vt sunt venditio,permutatio,&c. *ibid.n.*26.

21. Donatio causa mortis facta inter coniuges, valida est, etiamsi facta fuerit sine traditione rei donatæ; quia nullo iure probatur;ad validitatem donationis necessariam esse traditionem rei donatæ. *ibid.*

22. Donatio rei antea traditæ coniugi superstiti confirmatur morte donatoris, si ante non fuerat reuocata. Immò retrotrahitur ad tempus, quo facta fuerat, ac si tunc valida fuisset,consequenter omnes fructus post traditionem percepti pertinebunt ad eum, cui donatio facta fuerat. Nec tantùm morte naturali confirmatur huiusmodi donatio, verùm etiam ciuili, & professione facta in religione incapaci possidendi bona. Per iuramentum etiam ita confirmatur donatio, vt reuocari non possit, modò iuramentum sit de futuro!, & donator dicat, *Iuro me non contrauenturum donationi*; sic enim tenetur stare donationi, ne sit periurus. *ibid. & pag.* 629. *n.*27.

23. Donatio inter coniuges, causâ remunerationis, ob merita,& obsequia alias non debita,valida est, vt si senex duxit puellam,vel ignobilis nobilem, eique aliquid donet in remunerationem: quia hæc non est propria donatio, modò non sit notabilis excessus in re donata, *pag.*629.*n.*27.

24. Donatio, qua alter coniugum constituit alteri dotem ante celebrationem matrimonij, valida est:post contractum verò matrimonium vxor, quæ dotem non attulit, potest constante matrimonio dotem viro constituere: hæc enim videtur donatio remuneratoria in gratiam viri, qui vxorem sine dote acceperat. Vir autem, constante matrimonio, non potest dotem vxori constituere: quia hæc constitutio dotis esset vera donatio; nisi fiat in remunerationem, vt si ignobilis duxit nobilem, senex iuuenculam. Cæterùm hæc dos, quam vir ignobilis constituit fœminæ nobili,aut senex iuuenculæ,si constituta fuit ante contractum matrimonium, deducẽda est ex toto hæreditatis cumulo: hæc enim non est donatio, sed contractus onerosus, *do vt facias*; vir enim assignat illam dotem,vt disparitatem compenset. At si ea dos constituta fuit post contractum matrimonium, non est deducenda ex toto cumulo, sed solùm ex parte de qua vir disponere potest; consequenter legitimam aliorum non minuit: quia hæc est dotatio remuneratoria, quæ ex iustitia non debetur. *ibid.n.* 28.

25. Si constante marimonio, contrados fuerit à viro constituta, poterit eam vxor, mortuo viro, exigere; quando scilicet vxor auxit dotem, & vir in remunerationem facit contra dotem: hæc enim censetur remuneratio. Secùs si gratis, & liberaliter fiat: hæc enim esset donatio inter coniuges vetita. *ibid.*

26. Annuli, vestes & similia, quæ vxoribus tradi à maritis consueuerunt, si sunt vilia, & ad quotidianum vsum, censentur donata, sicque fiunt propria vxoris. Si verò sunt pretiosa, non cẽsentur tradita in gratiam, & beneficium vxoris, sed potius in honorem mariti, vt vxor veniat ornatior; nisi aliter constet de intentione, ac voluntate mariti. At si constet ea donata fuisse, pertinent ad vxorem; quia donatio morte confirmatur.

27. Mulier conuolans ad secundas nuptias superstitibus filiis ex priore matrimonio susceptis potest ad libitum disponere de bonis, quæ à priore marito titulo oneroso accepit, sicut potest de propriis: nam æquum est, vt onus commodo compensetur. De iis, autem, quæ à priore marito accepit donatione inter viuos, aut vltima voluntate, non potest ad libitum disponere; sed tenetur ea integra, & intacta reseruare filiis prioris matrimonij; sic enim expressè decernitur in iure. Immò omnia vxoris bona, quæ ipsa habebat eo tempore, quo aliquid ei donatum fuit à marito, vel intuitu mariti, & quæ postea habebit, hypothecæ subiiciuntur pro restitutione acceptorum filiis prioris matrimonij facienda. *tom. 2. pag. 630. num. 32.*

28. Donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum inter viuos, inualida est, nisi fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ, aut confirmetur iuramento: quia per hanc donationem adimitur potestas testandi, quam iura volunt sartam tectámque conseruari. At causâ mortis fieri potest: quia non adimit potestatem testandi, cùm donator possit adhuc alium hæredem instituere, qui accipiat Falcidiam, id est, quartam partem. *ibid. n. 1.*

Donationis insinuatio.

29. Nomine insinuationis intelligitur denunciatio, seu manifestatio; qua donans declarat iudici in scriptis se liberè tantam summam alteri donare, & iudex suo consensu illam approbat; sufficit autem præsentia iudicis absque cognitione causæ. *ibid. num. 1.*

30. Ad donationem excedentem quingentos solidos, id est aureos nummos, requiritur insinuatio: alioquin donatio inualida est quoad excessum, nisi firmetur iuramento, vel fiat causæ piæ, vel nisi fiat à Principe absoluto. Donatio autem, quæ fit ob causam, valida est sine insinuatione; quia hæc non est

propriè donatio. Quæ verò fit causâ mortis sine insinuatione, etiamsi nonnullis videatur inualida, probabiliùs tamen videtur validam esse. *ibid.n.2.pag.631.*

31. Inualida est donatio absque insinuatione, qua donator donat alteri annuam pensionem non excedentem summam, quæ requirit insinuationem, cum onere, vt hoc ius transeat ad hæredes. Secus si donatio ita fiat, vt mortuo donatore, vel donatario cesset donatio, & pensio extinguatur. *pag.631.n.2.*

32. Translatio bonorum in monasterium facta à religioso ibi professo non indiget insinuatione; quia non est mera donatio, sed est quid consequens personam. Item cùm mulier omnia bona sua in dotem tradit, non opus est insinuatione, quia hæc non est donatio. *ibid.*

33. Donatio facta pluribus simul absque insinuatione valida non est quoad excessum quingentorum solidorum, consequenter aliquid singulis detrahendum est ad ratam, donec perueniatur ad eam quantitatem, ad quam non requiritur insinuatio. Sin donatio fiat diuerso tẽpore, valida est, siue vni & eidem, siue pluribus fiat, modò non excedat præfatam summam respectu singulorum: sunt enim plures donationes. *ibid.n.4.*

34. Non est integrum donanti rescindere, quoties voluerit, donationem factam inter viuos, his tribus casibus exceptis. 1. ob ingratitudinem donatarij, modò donatio non sit facta ob causam, vel cum expresso iuramẽto non reuocandi; hæc autẽ ingratitudo contingit, vel cùm donatarius vitæ donatoris insidiatus est, vel ei grauem iniuriam intulit, vel si ei denegauit alimenta constituto in necessitate, &c. donatio autem facta Ecclesiæ, aut monasterio, non potest ob ingratitudinem Prælati, seu Capituli reuocari; quia censetur facta Deo, qui est liberalissimus remunerator. 2. causa reuocandæ donationis est susceptio prolis legitimæ, non præcogitata: hæc enim est dispositio iuris. Hîc obserua hoc esse discrimen inter donationem factam extraneo, & factam filiis legitimis, seu auo, aut patri; quòd donatio facta extraneo reuocatur in totum; at facta filio emancipato, vel patri, vel auo, reuocatur tantùm in partem, quatenus opus est ad supplendam legitimam filiorum, qui postea nati sunt: donatio autem facta Ecclesiæ, seu monasterio, non rescinditur in totum, sed in partem tantùm, quia Ecclesia habetur loco filij. 3. causa est inofficiosa donatio, quando scilicet pater non retinet quantum postulat legitima portio filiorum; est enim contra officium pietatis. *tom.2.pag.632.633.& seq.*

35. Si filij nascantur post donationem; sed adhuc viuente patre moriantur, & donator iam repetierit rem donatam ante

mortem

mortem filiorum, donatio non reuiuiſcit: quia prole ſuperueniente fuit extincta. At ſi filij moriantur antequam res donata repetatur, donatarius non tenetur poſtea illam donatori repetenti reſtituere; quia donatio non cenſetur extincta. *tom.2.pag.* 633.*n.*10.*&* 17.

36. Si facta donatione filius ſpurius naſcatur, qui priuilegio Principis legitimetur, non reuocatur donatio. Secus ſi ſpurius per ſubſequens matrimonium legitimetur: quia hic eſt verè legitimus ex legitima vxore ſuſceptus. *ibid.n.*18.

37. Donatio facta causâ mortis poteſt à donatore vſq; ad mortẽ reuocari, ſicut reuocari poteſt legatũ, & teſtamentũ: hæc enim donatio ex diſpoſitione iuris fit cum hac tacita conditione, *niſi reuocetur*. Quare ſi quis addat hanc conditionem, *vt reuocari non poſſit*, hæc iam non erit donatio cauſa mortis, ſed potius inter viuos: nam illa conditio repugnat donationi causâ mortis. Porrò donatio causâ mortis ipſo facto reuocatur, ſi donatarius ante donatorẽ moriatur. Itẽ ſi donatio facta eſt intuitu alicuius periculi, ſublato periculo cenſetur tacitè reuocata. *ibid.n.*20.

DOS.

Quid, & quotuplex ſit dos?

1. Contractus dotalis eſt conuentio, ſeu promiſſio, vel datio alicuius rei ad matrimonij onera ſuſtinenda. Dos verò, quæ eſt materia huius contractus, eſt id, quod datur viro ad illa onera ſuſtinenda, ſiue detur ab ipſa vxore, ſiue ab alio nomine vxoris. Porrò non eſt de ratione dotis, vt dominium transferatur in virum; ſed ſufficit, vt vſus, ſeu fructus dotis concedatur viro ad alendam vxorem, communia pignora, & familiam. *tom.2.pag.*595.*n.*1.*&* 2.

2. Dos alia eſt *profectitia*, quæ à patre, vel ab alio aſcendente per lineam maſculinam, vel ab auo paterno, vel proauo, de ipſorum bonis proficiſcitur: alia *aduentitia*, quæ prouenit non à patre, vt pater eſt, vel ab alio aſcendente per lineam maſculinam; ſed aliunde, vt à matre, fratre, auunculo, &c. vel ab ipſa vxore. Dos profectitia, mortuo marito, non reuertitur ad ipſam vxorem, ſi non ſit emancipata; ſed ad ipſius parentem, à quo data fuit; cum hoc tamen onere, vt eam reſtituat filiæ, ſi ad ſecundas nuptias aduolauerit, modò patris facultates non ſint adeo imminutæ, vt integrã dotem reſtituere non poſſit. Dos aduentitia, mortuo viro, reuertitur ad vxorem, niſi is, qui eam tradidit, expreſsè conuenerit, vt ad ſe redeat. *ibid.n.*3.*& pag.*596.

3. Rurſus dos alia eſt *æſtimata*; alia *inæſtimata*. Æſtimata

duplex eſt 1. *æſtimata æſtimatione venditionem faciente*, cùm videlicet res dotales ita æſtimantur, vt marito tradantur tanquam venditæ eo pretio, quo ſunt æſtimatæ; in quo caſu dominium illarum, ſubſecuto matrimonio, acquiritur marito. 2. *æſtimata æſtimatione quæ non facit venditionem*, ſed ſolùm æſtimatur, vt ſciatur eius valor, vt ſi pereat, aut deterior fiat culpâ viri, facilè conſtet ad quid teneatur, ſi dos fuerit reſtituenda: huius autem dotis dominium eſt penes vxorem, perinde ac ſi eſſet inæſtimata. *tom. 2. pag. 596. n. 3.*

4. Quando tradita fuit viro res inæſtimata, aut æſtimata æſtimatione, quæ non facit venditionem, reſtituenda eſt res ipſa, nec pretium ſubſtitui poteſt inuita vxore: quia dominium illius rei eſt penes vxorem; res autem domino reſtituenda eſt. Si verò tradita fuit res æſtimata æſtimatione venditionem faciente, vir non tenetur illam tradere, tenetur tamen ad integram illius æſtimationem, & pretium. *ibid. n. 4.*

5. Omnes fœtus gregis, qui viro traditus fuit æſtimatus æſtimatione venditionem faciente, ſpectant ad virum, ſed pretium, diſſoluto matrimonio, reddendum eſt vxori. At ſi grex traditus fuit inæſtimatus, fœtus gregis pertinent quidem ad maritum, quia fructus dotis ad ipſum pertinent; ex iuris tamen diſpoſitione maritus tenebitur ex fœtibus, ſi pereant aliquot capita illius gregis, tantundem reponere; & ſupplere, vt integrum capitale vxori remaneat *ibid.*

6. Res dotales, quæ traditæ fuerunt marito inæſtimatæ, aut etiam æſtimatæ æſtimatione venditionem non faciente, ipſæmet in indiuiduo reſtituendæ ſunt, ſi matrimonium ſubſequutum non fuit: quia res vendita ſub conditione ſtat periculo tradentis, donec conditio adimpleatur, quia penes tradentem manet dominium. *ibid. n. 5.*

Cuius ſit dotem conſtituere?

7. Omnes, qui liberam habent bonorum adminiſtrationem, poſſunt dotem puellis conſtituere, niſi aliqua lege prohibeantur: quilibet enim eſt rei ſuæ moderator, & arbiter. Vir tamen non poteſt, conſtante matrimonio, conſtituere dotem vxori, niſi id faciat cum iuramento de futuro, aut remunerationis cauſa: quia donatio inter coniuges irrita eſt. Si verò ante matrimonium vir mulieri dotem conſtituat, transferendo ex tunc dominium dotis in ſponſam, valet illa dotis conſtitutio: quia hæc non eſt propriè dos, cum non fiat ſub conditione matrimonij, nec referatur in tempus matrimonij contracti *tom. 2. pag. 197 n. 1. & ſeq.*

8. Confeſſio dotis, qua fatetur ſe dotem ſimpliciter non accepiſſe,

accepisse, quam verè non accepit, si facta fuit ante contractum matrimonium, vim habet donationis; sed est omnino irrita, & inualida, neque firmatur morte donantis, sicut cæteræ donationes inter coniuges, nisi post contractum matrimonij ratificetur. At si confessio dotis facta fuit celebrato iam matrimonio, irrita quidem est: cùm sit donatio inter coniuges; firmatur tamen morte donantis. Verùm si hæc confessio facta fuit fictè, v.g. ad vitandas parentum molestias, vel ad consulendum proprio honori, hæredes mariti non tenentur dotem fictè assertam restituere: quia donatio ficta nullam inducit obligationem. *ibid. n.* 4.

9. Vxor ratione huius confessionis non gaudet priuilegio prælationis, & in huiusmodi causa idem seruandum est quod seruatur in reliquis donationibus inter virum & vxorem. Quia subest suspicio id factum fuisse in fraudem creditorum; consequenter mulier gaudere non debet priuilegiis dotis in damnum creditorum. *tom.* 2. *pag.* 598. *n.* 7.

10. Pater dum est sui iuris, tenetur quasi ex iustitia, & pietate paterna constituere dotem filiæ, etiamsi filia sit diues, vel post primam dotis constitutionem sine dote mãserit, vel etiamsi emãcipata sit, vel ingressura sit religionem, vel etiamsi sit spuria, aut nubat inuito patre; modo tamen matrimonium non contrahat cum indigno, inuito patre, aut non elegerit viuere luxuriosè, volente patre illam in matrimonium collocare intra viginti quinque annos. Si verò pater nondum sit sui iuris, sed ipse sub patria potestate adhuc existat, onus dotandi spectat ad auum paternum: quia penes illum residet patria potestas. *ibid. n.* 8.

11. Filia nubens indigno, inuito patre, priuari potest dote congrua, & competente, non verò dote commensurata alimentis debitis. Coniux autem indignus dicitur is, cum quo fœmina cõtrahere nequit sine dedecore familiæ; at æquum non videtur, vt pater cogatur dotare filiam, quæ dedecus familiæ attulit: quia tamen adhuc alenda est à patre, non potest priuari dote commensurata debitis alimentis. *tom.* 2. *pag.* 599. *n.* 16.

12. Mater non tenetur filiam dotare, nisi ob defectum dotis nubere non possit, & eius pudor periclitetur: quia onus alendi filios non incumbit matri, nisi pater illos alere non possit. *ibid. num.* 19.

13. Frater non tenetur dotare sororem, quando habet ascendentes diuites: quia sicut ascendentes in successionibus præferuntur fratribus, ita etiam præferendi sunt in onere dotis, & alimentorum. Si verò fratrer non habeat ascendentes, tenetur ipse alere, & dotare sororem ortam ex eodem patre. Immò clericus tenetur alere, vel dotare sororem ex beneficij fructibus, si aliter

aliter non possit: sic enim postulat ordo charitatis, & dispositio iuris, in quo habetur non posse pupillum repetere alimenta à tutore, quæ tutor eius sorori tribuit, quod argumento est fratrem teneri alere sororem. *tom. 2. pag. 600. n. 22.*

14. Fiscus tenetur dotare filias delinquentium, quando ipsorũ bona addicuntur fisco: quia fiscus succedit in bona delinquentis quasi eius hæres. Excipitur casus confiscationis bonorum ob crimen hæresis; tunc enim filiis delinquentis nihil reseruatur ob criminis atrocitatem. *ibid. n. 26.*

An vir teneatur vxorem alere sine dote?

15. Vir tenetur præbere alimenta vxori, quam duxit absque promissione dotis: quia iuri suo cessisse videtur, contentus ipsa vxoris persona pro dote. Vir autem, cui dos promissa, sed nondum soluta fuit, non tenetur alere vxorem: quia obligauit se ad alendam vxorem in compensationem dotis. Hoc tamen intellige, modò is, qui dotem soluere tenetur, sit in mora soluendi: nam si non sit in mora, eo quòd nondum elapsus sit terminus, non potest vir ob defectum solutionis dotis alimenta vxori denegare: quia iuri suo cessit concedendo dilationem. *tom. 2 pag. 601. num. 1. & seq.*

16. Vxor, regulariter loquendo, non potest constante matrimonio repetere dotem: sic enim habetur in iure. Nisi in casu diuortij, quando coniuges separantur quoad torum, & habitationem, matrimonij vinculo non dissoluto: tunc enim vir non sustinet onera matrimonij. Aut nisi vir dotem malè administret: quando enim probabiliter timetur, ne vir dotem dilapidet, potest vxor illam repetere. *ibid. n. 1. & seq.*

17. Extraneus, qui dotem vxori dedit hoc pacto, vt si ipsa sine liberis decedat, dos ad ipsum reuertatur, constante matrimonio non habet ius repetendi dotem; quia hoc priuilegium solis mulieribus conceditur. Potest tamen sibi consulere ne dotem amittat; potest enim petere fideiussores ad securitatem dotis sibi restituendæ, si fœmina decedat sine liberis. *tom. 2. pag. 602. num. 8.*

Ad quem pertineant fructus dotis?

18. Fructus rei dotalis traditæ viro pertinent ad virum: quia dos traditur ad onera matrimonij sustinenda. At si dos promissa fuit, sed non soluta debito tempore, potest vir agere contra vxorem morosam, quatenus scilicet ipsius interest: debitor enim, qui est in mora soluendi, tenetur ad restitutionem damni, & interesse creditori. *ibid. num. 1. & 7.*

Cuinam

Cuinam dos pereat, vel acquiratur?

19. Si dos promissa obtenta non fuit à viro absque vlla ipsius culpa,non tenetur vir ad restitutionem dotis. Si verò ob ipsius culpam obtenta non fuit,perit ipsi viro, ita vt ipse dissoluto matrimonio teneatur vxori,aut eius hæredibus dotem restituere,ac si re ipsa dotem accepisset. Nisi dos soluenda esset ab ipsa vxore, vel ipsius patre,alióve ascendente per lineam masculinam: tunc enim negligentia viri in petendo non nocet ipsi viro, sed vxori: quia hæc negligentia imputatur reuerentiæ mariti in vxorem,vel in eius parentes. *tom.2.pag.603.n.1.&* 2.

20. Si dos tradita pereat culpa vxoris, vt quia ob ipsius culpam publicatur, perit vxori, consequenter vir soluto matrimonio non tenetur istam restituere:perinde enim est,ac si vir dotem non accepisset. Vxor tamen alenda est à viro, nisi ipsa parentes habeat, qui eam alere possint:hoc enim exigit arctissimum coniugij vinculum.*ibid.n.* 3.*&* 4.

21. Res,quæ traditæ sunt in dotem æstimatæ, æstimatione venditionem faciente,siue sint mobiles,siue immobiles, alienari possunt à marito absque consensu. Idem dicendum de rebus functionem recipientibus: quia maritus harum rerum dominium pleno iure acquisiuit.Huiusmodi tamen bona manent hypothecata vxori. Immò vxor potest huiusmodi res, etiam postquam à marito alienatæ sunt, si adhuc existant, & maritus non sit soluendo,repetere, & vendicare:sic enim ius decreuit in subsidium vxoris. *ibid.n.*1.

22. Res mobiles,quæ traditæ sunt inæstimatæ, aut æstimatæ æstimatione non faciente venditionem, alienari non possunt absque consensu vxoris: vxor enim est harum rerum domina. Res autem immobiles traditæ in dotem inæstimatæ, aut æstimatæ æstimatione non faciente venditionem, alienari non possunt etiam de vxoris consensu, his casibus exceptis. 1. quando vxor absque dolo, aut metu confirmauit alienationem. 2. quando fundus dotalis ad plures pertinet, nec commodè diuidi potest: huius enim fundi alienatio valida est, si fiat iudice consentiente, fit quippe ex causa necessaria, & independenter à voluntate mariti, aut vxoris. Vt si in dotem data sit pars molendini, aut vineæ communis pluribus, quæ commodè diuidi nequeat in partes, & socij petant vineam vendi plus offerenti. 3. casus est, quando alienatio fundi dotalis vtilis est vxori: tunc enim valida est, facta de consensu vxoris, si fundus melior subrogetur. 4. casus est, quando fundus dotalis alienatur ad satisfaciendum æri alieno, quod vxor contraxerat ante initum matrimonium.

matrimonium. *ibid. num. 2. & pag. 504. num. 5. & seq.*

23. Quando matrimonium quoad torum,& habitationem soluitur culpa vxoris,dos ei restituenda non est, sed apud virum remanere debet: quia vxor per adulterium amittit dotem. Sin matrimonium soluatur morte vxoris,dos aduentitia iure communi pertinet ad hæredes vxoris,succedentes ex testamento, vel ab intestato. Porrò ab intestato succedunt primò descendentes. 2. in defectum descendentium ascendentes. 3. collaterales; & in horum defectum maritus. *tom.2.pag.605.n.1.& 2.*

24. Dos profectitia, si maritus priùs moriatur,quàm vxor, non acquiritur filiis,sed patri: nam consuetudo solùm obtinuit vt dos acquiratur filiis,quando vxor filios relinquens præmoritur viro;non autem quando vir præmoritur vxori. *ibid.*

25. Dos,quam pater tradidit filiæ spuriæ,ipsâ mortuâ, reuertitur ad patrem,quando aliquid dotis superest excedens alimenta debita in totam vitam: quia nati ex damnato complexu iure Cæsareo incapaces sunt bonorum paternorum,& iure canonico redduntur habiles solùm ad accipienda alimenta. At si quod datum est spuriæ,dotis nomine non excedat alimenta totius vitæ, censetur datum pro alimentis,consequenter eius dominium pertinet ad spuriam,& transit ad ipsius hæredes. *ibid. n. 3.*

26. Propter dilatam dotis restitutionem vltra annum, non potest aliquid exigi,vel in pactum deduci,præciso lucro cessante, vel damno emergente: quia dilatio restitutionis dotis est mutuum virtuale, vi cuius nihil accipi potest absque labe vsuræ. *tom.2.p.606.n 9.*

27. Mulier,quæ prægnans à viro defuncto relicta fuit, alenda est ex bonis viri,siue dotem iam receperit,siue non, hoc enim ei debetur ratione prolis,quæ cùm sit pars defuncti, alenda est ex ipsius bonis. Sin mulier non remansit prægnans, non est alenda ex bonis mariti,nisi ipsa sit inops, & aliunde non suppetant alimenta. *ibid.n.10.*

28. Non solùm impensæ necessariæ, sed etiam vtiles factæ circa rem dotalem,deduci possunt ab hæredibus mariti, quando dotem inæstimatam restituere debent,nisi expensæ sint modicę, & leuis momenti. Expensæ autem voluptuariæ, etiamsi factæ sint de mandato vxoris,repeti non possunt, nec deduci in restituenda dote. *tom.2.p.607.n.1. & 3.*

29. Vxor, soluto matrimonio, non tenetur stare locationi rei dotalis factæ à marito, quando illi locationi ipsa contradixit ab initio, aut iustam habuit contradicendi causam. Sin ab initio non contradixit, nec iustam habuit contradicendi causam, vxor tenetur persistere in contractu facto à marito; quia

par

par non eſt, vt maritus damnum patiatur ob inculpabilem administrationem rerum vxoris: at ſi vxor non ſtaret locationi, maritus damnum pateretur, quia obligaretur ad compenſandũ conductori intereſſe reliqui temporis. Hinc etiam patet vxorem teneri, ſoluto matimonio, ſtare locationi rerum paraphernalium, quam vir fecit nomine vxoris: tenetur enim approbare id, quod ipſius adminiſtrator fecit. *ibid. n.* 1. *& ſeq.*

30. Diuiſio fructuum rei dotalis inæſtimatæ inter virum, & vxorem, ſeu inter vtriuſque hæredes, faciẽda eſt ad ratam temporis, quo matrimonium durauit. Vnde ſequitur maritum, qui quatuor menſibus matrimonij onera ſuſtinuit, habere ius ad tertiam fructuum partem. Item maritum, qui tempore vindemiæ Kalendis Octob contraxit matrimonium, & in dotem inæſtimatam accepit agrum plenum vuis, quibus collectis, eundem agrũ ita coluit, vt ante ſequentes Kalend. Octob. vindemiam fecerit, qua facta, ſtatim ſolutum eſt matrimonium, lucrari duas vindemias. *ibid. n.* 1. *&* 2.

Dotalia, & paraphernalia bona quî differant?

31. Paraphernalia dicuntur bona extra dotem, quia ſcilicet vxor illa non tradit viro in dotem, ſed ſibi reſeruat non ſolùm quoad dominium, ſed etiam quoad vſumfructum, & adminiſtrationem: huc etiam reuocantur bona, quæ poſt contractum matrimonium vxor acquiſiuit ſiue donatione, ſiue legato, ſiue alia ratione, aut etiam illa, quæ vxor ſuo labore, & induſtria acquiſiuit. Ea verò bona, quæ mulier nubens ſibi non reſeruauit, cenſentur dotalia: mulier enim dum nubit, cenſetur omnia ſua bona viro in dotem aſſignare. *tom.* 2. *pag.* 608. *n.* 1. *&* 2.

32. Paraphernalia igitur bona pertinent ad vxorem quoad dominium, vſumfructum & adminiſtrationem, ita vt maritus ea nequeat inuita vxore adminiſtrare. Decet tamen vxorem ſe, ſuáque omnia marito committere adminiſtranda. *ibid. n.* 3.

33. Dos à paraphernalibus bonis hoc maximè differt, quod dos habet priuilegium, vt propter ipſam hypothecata maneant omnia mariti bona, & gaudeat iure prælationis contra alios antiquiores creditores; paraphernalia verò non habent ius prælationis, licet pro ipſis hypothecata maneant bona mariti, quando ei permiſſa fuit paraphernalium adminiſtratio. *ibid.*

34. Vir, cui conceſſa fuit adminiſtratio bonorum paraphernalium ſuæ vxoris, ſibi retinere poteſt fructus induſtriales, quos ex paraphernalibus percipit, & de conſenſu vxoris conſumpſit. Item fructus naturales conſumptos, ex quibus non eſt factus ditior. At fructus extantes, ipſaque paraphernalia, poſt ſolutum matrimonium,

matrimonium,restituendæ sunt vxori, vel eius hæredibus.Porrò in iis seruandis,& curandis, tenetur maritus de lata,& leui culpa;quia comodum percipit ex ipsorum administratione : sicque habetur in iure .*ibid.n.*4.

Quas ob causas vxor priuetur dote?

35. Dos vxoris, constante matrimonio, in quinque casibus publicatur.1.casus est crimen læsæ maistatis, cui addendum crimen hæresis,vtpote crimen læsæ maiestatis diuinæ.1. violentiæ. 3. parricidij. 4. veneficij. 5. homicidij.Aliis etiam de causis, alia vxoris bona pro ratione criminis publicari possunt. Post publicationem tamen bonorum vxoris eadem marito competunt iura contra fiscum,quæ ipsi contra vxorem competebant.*tom.*2. *pag.*609.*n.*1.&4.

36. Dos vxoris tradita,vel promissa,vxori perit,& marito saltem post sententiam iudicis acquiritur propter adulterium vxoris verum, & consummatum contra mariti volontatem, modò maritus coinquinatus non sit eodem delicto,aut gratiam reconciliationis non concesserit vxori adulteræ, aut illam ob adulterium non occiderit,& modò is,qui eam dotauit, stipulatus non sit, vt dos soluto matrimonio ad se redeat, & modò vxor non susceperit filios ex marito, aut ex alio priore matrimonio.*ibid.* *num.*5.

37. Vxor non amittit dotem propter adulterium, quando vir adulterium, seu aliud delictum sufficiens ad faciendum diuortium commisit ante, vel post adulterium vxoris; quia paria delicta, mutua compensatione abolētur. Hinc sequitur virum adulterum,licèt occultum,non posse dotem suæ vxoris adulteræ publicæ lucrari, aut retinere; quia dos aquiritur viro innocenti, non autem adultero.*tom.*2.*pag.*610.*n.*12.

38. Vir,qui vxorem criminaliter accusauit de adulterio, non potest in foro externo illam ciuiliter accusare,petens diuortium,& dotis amissionem:quia ad vitandam litium multitudinem,interdictum est intentare actionem criminalem, & ciuilem principaliter consurgentem ex eadem causa,dum prius iudicium nondum est finitum.*tom.*2.*pag.*611.*n.* 23.

39. In causa adulterij ad faciendum diuortium perpetuum, vel temporale,solus iudex Ecclesiasticus est competens:quia agitur de vinculo matrimonij,quod est Sacramentum,& quia accessorium sequitur principale, ad eundem iudicem pertinet causa alimentorum, & dotis amittendæ. Itavt si vxor adultera à viro separata,petat alimenta coram iudice sæculari, & vir opponat illi adulterium,sæcularis iudex nequeat in causa vlterius progredi,

di, donec causa diuortij ab Ecclesiastico iudice decisa fuerit. At si criminaliter agatur de adulterio ad pœnam sanguinis de eo sumendam, cognitio pertinet ad iudicẽ sæcularem; quia Ecclesiasticis non licet se immiscere in causa sanguinis. *tom.* 2. *p.* 613 *n.* 2.

De hypotheca vxoris in bonis mariti cum priuilegio prælationis.

40. Hypotheca alia est *tacita*, quæ inducitur à lege; alia *expressa*, quam contrahentes in pactum deducunt. Vxor, quæ marito dotem dedit, habet tacitam hypothecam in bonis mariti, virtute cuius hypothecæ ipsa, seu ipsius filij, ac descendentes, in recuperatione dotis præferenda est cæteris creditoribus realibus habentibus anteriorem tacitam, seu expressam hypothecam, modò non sint priuilegia, aut vxor non renunciauerit beneficio hypothecæ. Quo fit, vt si bona mariti non sufficiant ad satisfaciendum omnibus creditoribus, nihilominus integrè satisfaciendum sit vxori ex bonis mariti. Neque tantùm ratione dotis, sed etiam paraphernalium, vxor habet tacitam hypothecam in bonis mariti; non tamen habet priuilegium prælationis ratione paraphernalium *tom.* 2. *pag.* 611. *n.* 5 *& seq.*

41. Si maritus, qui duas habuit vxores, conueniatur de duplici dote restituenda, priori loco soluenda est dos prioris, consequenter si eadem bona sint pro eadem dote hypothecata, & pro vna sola dote sufficiant, priùs erit ex bonis extrahẽda dos prior, quàm posterior. Quia qui prior est tempore, potior est iure, nisi ius aliud decernat. *tom.* 2. *pag.* 612. *n.* 6.

42. Si facta promissione dotis, vir confessus est se illam accepisse, sed non constat de actuali solutione, vxor habet ius prælationis in bonis viri, modò illa confessio facta fuerit sine fraude. *ibid. n.* 15.

43. Quando principaliter agitur de causa dotis, iudex competens est iudex sæcularis: quia tam rès, quàm persona est sæcularis, & laica. *ibid.*

Dubium.

1. NOn solùm in materia iustitiæ, verùm etiam aliarum virtutum, posita sufficienti diligentia ad explorandam veritatem, valet illud axioma Iurisconsultorum, *in dubio melior est conditio possidentis.* Quia possessio est titulus communis omnibus virtutibus. Vnde sequitur iudicandum esse in fauorem subditi, quando dubitatur, an tale ius extet: tum quia possessio stat pro subdito, qui suam possidet libertatem: tum quia

si iudex in tali dubio vellet contra aliquem ferre sententiam, exponeret se periculo committendi iniustitiam. Quare dubitans post adhibitam debitam diligentiam non tenetur id facere, quod dubitat, an sit præceptum. *tom.* 2. *pag.* 364. *n.* 1. & 2.

2. Qui æqualiter dubitat, an votum emiserit, necne, non obstringitur obligatione voti; melior enim est conditio possidentis, etiamsi magis propendeat in eam partem se votum emisisse, modò hæc propensio non generet assensum. *ibid. n.* 3.

3. Qui adhibitâ sufficienti diligentiâ dubitat, vtrum promiserit alteri matrimonium, non tenetur promissionem adimplere: nam possessio stat pro libertate. At si constet promissionem factam fuisse, dubitetur autem an facta fuerit animo se obligandi, promissio est adimplenda: idem dicendum de voto; quia tunc possessio stat pro voto, seu promissione. Idem sentiendum de eo qui certò scit latam fuisse legem, sed dubitat, vtrum sit liber à lege ratione alicuius circunstantiæ; nã possessio stat pro lege, quam constat latam fuisse. *ibid. n.* 4.

4. Vouens in dubio tenetur tantùm ad id, quod est minus; vt si dubitet, vtrùm vouerit religionem in communi, an verò hanc in particulari, tenetur solùm eligere hanc in particulari, ita vt si ad istam non admittatur, solutus sit obligatione voti. Item qui dubitat, vtrùm vouerit castitatem, an cælibatum, potest eligere cælibatum, &c. *tom.* 2. *pag.* 365. *n.* 5.

5. Qui dubitat, an iurauerit, non tenetur adimplere iuramentum. Secus dicendum de eo, qui dubitat, an adimpleuerit iuramentum, quod certò scit se fecisse: tunc enim possessio stat pro iuramento. Item Sacerdos, qui dubitat, an horas canonicas recitauerit, tenetur eas iterum recitare; quia possessio stat pro præcepto, &c. *ibid. n.* 6.

6. Qui commisit adulterium, & dubitat, an proles suscepta sua sit, an mariti adulteræ, potest credere esse mariti, neque tenetur ad restitutionem. *ibid. n.* 7.

7. Qui vltima nocte bacchanalium dubitat, an media nox sit elapsa, potest vesci cibis vetitis tempore ieiunij: quia possessio stat pro libertate, non vero pro lege ieiunij. Verum tamen est, eum qui cum hoc dubio comedit, non posse die sequenti Eucharistiam sumere; quia possessio stat pro præcepto Ecclesiæ præscribentis Eucharistiam non esse sumendam nisi cum ieiunio naturali. *ibid. n.* 8.

8. Qui post adhibitam sufficientem diligentiam dubitat, an expleuerit 21. annum, non tenetur ieiunare ex præcepto Ecclesiæ; nam possidet suam libertatem & præceptum ieiunij respectu illius nondum est in possessione. At in dubio, an quis

attige

attigerit ætatem requiſitam ad ordines ſuſcipiendos, non eſt admittendus; quia poſſeſſio ſuffragatur præcepto Eccleſiæ requirentis legitimam ætatem. *ibid.n.* 11.

9. Qui dubitat, an ſit legitimus, poteſt cum aliis fratribus hæreditatem diuidere, factâ priùs debitâ diligentiâ ad veritatem explorandam: tum quia poſſeſſio illi fauet, & melior eſt conditio poſſidentis ſe eſſe legitimum: tum quia in foro externo non priuabitur hæreditate: idem autem eſt iudicium fori interni, & externi, quando forum externum non nititur falſa præſumptione. *ibid n.* 12.

Duellum.

1. DVellum eſt pugna ſingularis deliberata ab vtraque parte, ſponte, & ex condicto ſuſcepta, ſtatuto loco, & tempore, cum periculo occiſionis, mutilationis, aut vulneris. *diſp.* 2. 3. *quæſt.* 3. *punct.* 48. *pag.* 260. *n.* 2. *tom.* 3.

2. Hinc ſequitur quotidianos conflictus, qui ſubito iræ feruore, vel ex rixa naſcuntur, non eſſe duella, quia non fiunt ex condicto. Neque duellũ cõmitti ab iis, qui orta in Eccleſia rixa egrediuntur, ibique gladios ſtringunt, & pugnant: hæc enim pugna non fit ex condicto, ſtatuto loco, & tempore. Item duellum non cõmitti, quãdo quis offert alteri duellum, illúmque eodem tempore aggreditur ſtricto ferro, ita vt alter cogatur ſe defendere; quia non eſt aſſignatio loci, vel temporis. *ibid.n.* 5. 8. & 9.

3. Probabile eſt eum, qui alterum prouocat non animo pugnandi, ſed tantùm honoris proprij defendendi cauſa, in foro conſcientiæ non affici excommunicatione, licèt fieri poſſit, vt aliunde pecet, dum alterum ad peccatum inuitat. Immò nonnullis probabile videtur in foro conſcientiæ illos non incurrere excommunicationem, qui ad condictum locum accedunt abſque animo verè pugnandi, ſed tantúmmodo inferendi aliquos ictus cum morali ſecuritate, quod nullum inde damnum ſecuturum ſit, ſed potiùs pax inde concilianda: hæc enim non eſt pugna cum periculo occiſionis; quanquam in foro externo præſumitur duellum. *ibid.pag.* 261. *num* 14. *tom.* 3.

4. Qui ſe prouocant ad ſingulare certamen nullo aſſignato loco, aut tempore, non committunt propriè duellum à Summis Pontif. ſub excommunicatione prohibitum. *ibid.num.* 15.

5. Duellum per ſe loquendo eſt illicitum: quia per duellum vita innocentis periculo temerè exponitur: tum qua non licèt quemquam occidere priuata auctoritate; multò minùs in duello. In duobus tamen caſibus fieri poteſt licitum. 1. ad duos contrarios exercitus ſedandos: tunc enim licèt pugnam periculo

duorum dirimere per duellum, quia pars periculo exponitur, vt totum seruetur. 2. quando quis vitæ periculo cogitur acceptare duellum, seu ad vitam, seu ad honorem, seu ad res suas defendendas, nec alia ratione potest eas defendere; tunc enim non dicitur propriè duellum, sed iusta defensio. *ibid. n.* 8.

6. Hinc sequitur innocenti damnato ab iniquo iudice, vt vel mortem subeat, vel duello pugnet, vt se probet innocentem, licere acceptare duellum, non animo probandi se innocentem per duellum (hoc enim est vetitum, cùm aliquando innocens succumbat) sed vt vitam tueatur, ad quam tuendam habet ius etiam cum alterius damno; potest enim magis diligere vitam suam, quàm proximi. *ibid.*

Duellantium pœnæ.

7. Sub excommunicatione, aliísque grauissimis pœnis prohibitum est duellum, vt colligitur ex Concil. Trid. *sess.* 25. *cap.* 19. & variis Summorum Pontif. constitutionibus Iulij II. Leonis X Clement. VII. Iullij III. Pij IV. Greg. XIII & Clement. VIII. Ciuitates verò, oppida, & loca, in quibus duellum commissum fuit, scientibus, & permittentibus dictorum locorum dominis, Ecclesiastico interdicto subiiciuntur. Item decertantes, si in ipso conflictu obierint, priuandi sunt Ecclesiastica sepultura. *ibid. n.* 10.

8. Illi priuandi sunt Ecclesiastica sepultura, etiam ante iudicis sententiam, quos constat in duello mortuos esse, etiamsi ob vulnus acceptum postridie mortui fuerint, & contritionis signa dederint; quia priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ inducta est in detestationem criminis, vt cæteri à duello deterreantur; quãobrem dici potest priuationem sepulturæ non infligi per modum censuræ, sed per modum iustitiæ vindicatiuæ. In dubio autem an quis in duello mortuus fuerit, iudicium est penes Episcopum, vel eius Vicarium. *ibid. pag.* 262. *n.* 22. *tom.* 3.

9. Clericus duello pugnans præter excommunicationem, incurrit suspensionem, irregularitatem, priuationem beneficiorum, dignitatum, & officiorum Ecclesiasticorum, & inhabilitatem ad illa, seu alia in posterum obtinenda; non tamen est ipso facto suspensus, sed suspendendus. *ibid. pag.* 261. *n.* 2. *tom.* 3.

10. Qui locum duello concedunt, vel non impediunt, si sint domini, qui valeant impedire, ne duellum in sua ditione committatur, nec nõ qui mandato, consilio, auxilio, fauore, chartellis, intimatione, aut alio quouis modo cooperãtur ad duellũ; item qui duellantes ex industria spectãt, easdẽ pœnas incurrunt, quas ipsi, qui duello confligunt. *ibid pag.* 262. *n.* 23. *& seq. tom.* 3.

11. Acce

11. Acceptans duellum, statim atque acceptauit, ipso facto excommunicationem incurrit. Idem sentiendum de comitantibus, nisi fortè comitentur, vt impediant. Si quis verò illac transiens, aut alia de causa ibi existens aspiciat duellum, non subiicitur his pœnis: nam Bulla loquitur de spectantibus ex proposito, & de industria, *ibid. p. 263. n. 29. & 30. tom. 3.*

12. Qui arma pugnaturo in duello accommodat, aut vendit, sciens, vel probabiliter credens ipsum illis vsurum ad duellum, in has pœnas incurrit; cooperatur enim duello, nisi iustam habeat accommodandi causam, vt si frater fratri volenti duellũ inchoatum intermittere, tradat gladiũ, quo se tueatur, altero nolente intermittere; quia tunc ex parte volentis duellũ intermittere, iam non vocatur duellum, sed iusta defensio. *ibid. n. 31.*

13. Qui scripta, & schedas prouocantes ad duellum facit, in excommunicationẽ incidit. Qui verò tantùm narrat aliquod factum, ex qua videt sequuturum duellum, nisi hoc faciat, vt incitet ad duellum, non videtur excommunicationis reus; grauiter tamen peccat, quia est causa actionis iniustæ. *ibid. n 32.*

14. Qui faciunt actionem aliquam, qua cooperantur ad duellum, consilio, auxilio, fauore, &c. si postea impediant, ne sequatur duellum, vel prouocatio, hanc censuram non incurrunt; nisi verò conentur impedire, etiamsi postea prouocatio, aut duellum sequutum non fuerit, non excusantur ab excommunicatione; quia per ipsos non stetit, quominus sequeretur. *ibid. n 33.* Hinc patet eum, qui schedam prouocatoriam scripsit, sed nondum affixit, nec intimauit, non affici excommunicatione, quia per ipsum stat, ne denunciatio sequatur. *ibid. pag. 264. num. 34. tom. 3.*

15. Ab hac excommunicatione absoluere potest Episcopus, quando delictum est occultum, vel nondum deductum ad forum contentiosum, vel quando pœnitens iusto detinetur impedimeuto, quominus Papam adire possit. Possunt etiam religiosi absoluere iuxta sua priuilegia, nisi fuerint reuocata, vti sunt re-ipsa respectu existentium in Italia extra vrbem Romam, in decreto Sacræ Congregationis quoad prouocantes, aut pugnantes in duello iuxta decretum, & formam Tridentini, & Gregorij XIII. Vnde sequitur eum absolui posse à Religiosis, qui post prouocationem sese contulit ad locum designatum, ibique frustrà expectato aduersario tandem discessit; quia iuxta decretum Gregorij XIII. requiri videtur effectus pugnæ ad incurrendam excommunicationem soli Papæ reseruatam. *ibid. pag. 264. n. 38. & p. 265. n. 41. to. 3.*

E.

ECCLESIA.

Ecclesiastica libertas.

1. ECCLESIASTICA libertas est immunitas, & exemptio ab oneribus, vel à subiectione, vel coactione temporalis seu laicæ potestatis: Seu est libera facultas faciendi quidquid fieri licet. Vnde sequitur Ecclesiasticam libertatem lædi, quoties laici aliquid clericis præcipiunt vel prohibent, quod iure diuino, vel canonico illis nec præcipitur, nec prohibetur. Hæc autem libertas est triplex. 1. *Localis*, quæ competit Ecclesiis itavt qui ad ipsas confugiunt, inde extrahi, & à laicis comprehendi non possint. 2. *Realis*, qua gaudent bona Ecclesiastica, itavt à censu, tributo, seu collectis potestatum sæcularium libera sint, & immunia. 3. *Personalis*, quæ personis ipsis Ecclesiasticis concessa est, ne oneribus afficiantur; cùm enim personæ Ecclesiasticæ cultui diuino sint mancipatæ, par est eas, esse ab oneribus, & iudiciis laicorum Principum immunes. *disp.* 1. *quæst.* 16. *punct.* 1. *p.* 84. *tom.* 3.

2. Clerici, aliique Ecclesiastici iure ciuili, canonico, & diuino exempti sunt à laica potestate, non solùm quoad causas spirituales, verùm etiam quoad temporales, & quoad personas: Dicitur enim Psalm. 104. *Nolite tangere Christos meos.* Hanc exemptionem Constantinus Magnus Imp. agnouit: cum enim multi famosi libelli contra clericos ad eum delati essent, respondisse fertur ad se iudicium de huiusmodi causis non pertinere; *vos enim*, inquit, *à nemine iudicari potestis, sed ad solius Dei iudicium reseruamini.* Neque obstat, quod Paulus. *Actor.* 25. ad Cæsarem appellauit; non enim appellauit tanquam ad superiorem suum, sed tanquam ad superiorem illius iudicis inferioris sub quo eius causa tunc agebatur, vt se ab iniusta vexatione redimeret, quam non poterat alia ratione à se amoliri. *ibid. punct.* 2. *p.* 85. *tom.* 3.

3. Personæ Ecclesiasticæ sunt illæ, quæ sub laicorum genere non comprehenduntur, & priuilegio fori gaudent; in quibus censentur etiam minoribus ordinibus initiati, modò seruent ea quæ in Concil. Trident. *sess.* 23. *cap.* 6. præscribuntur: Extenditur etiam hoc priuilegium ad clericos coniugatos, modò non sint bigami, & habitum, ac tonsuram gerant, & alicuius Ecclesiæ ministerio sint ab Episcopo deputati. Clerici etiam dicuntur

qui

qui primam tonsuram susceperunt. Item religiosi cuiuscumque ordinis, etiam nouitij dicuntur personæ Ecclesiasticæ. *ibid. punct.* 3 *pag.* 87. *tom.* 3.

4. Nouitius postquam religionem deseruit, etiamsi non habeat beneficium, nec sacros ordines, à laica potestate iudicari, aut puniri non potest ob delictum tempore nouitiatus perpetratum: quia hic tempore delicti erat nouitius, atque adeo immunis à laica potestate; ergo illud delictum non pertinet ad forum sæculare: quemadmodum qui tempore clericatus delictum commisit, non potest abdicato clericatu ob illud delictum à iudice laico puniri. *ibid. pag.* 88. *num.* 14. At qui patrato delicto religionis habitum assumpsit, non gaudet priuilegio fori, si ad religionem fuit admissus, non adhibita inquisitione an aliquod delictum commiserit, an ære alieno teneatur, &c. sic enim decreuit Sixtus V. *ibid. n.* 15.

5. Equites, qui sunt verè religiosi, vt sunt equites B. Ioannis, qui in communi viuunt, & tria solemnia vota emittunt, gaudent priuilegio canonis, & fori. Reliqui verò, qui vota non emittunt, minimè. *ibid. n.* 16.

6. Tertiarij S. Francisci, vel S. Dominici, qui domi viuunt extra Congregationem, hoc priuilegio non gaudent, etiamsi S. Frãcisci, vel S. Dominici regulam seruent, quia non sunt religiosi. Qui verò assumpto habitu monachi sese manciparunt obsequiis alicuius approbatæ religionis sub obedientia superioris, gaudent hoc priuilegio, quandiu ita viuunt; nam pro illo tempore censentur personæ Ecclesiasticæ. Vnde sequitur illos, qui assumpto habitu religioso adhibentur ad obsequia monialium, & religiosorum, & pro ipsis eleemosynam petunt, gaudere hoc priuilegio. *ibid. n.* 17. Extenditur hoc priuilegium ad Eremitas viuentes in communitate, & ad eos, qui sub aliquo Prælato in communi viuunt ex tacita vel expressa Summi Pontif. facultate, quamuis professionem non emittant; nam isti censentur religiosi. *ibid. n.* 18. *pag.* 89. *tom.* 3.

7. Omnes cuiuscumque conditionis homines, qui auctoritate laica iniustè trahunt, vel trahi faciunt directè vel indirectè personas Ecclesiasticas ad se, suúmque Tribunal, Audientiam, Concilium, Parlamentum, violant libertatem Ecclesiasticam: consequenter Bullæ Cœnæ excommunicationem 15. incurrunt. Quod verum est etiam in iudicibus Ecclesiasticis, qui auctoritate laica personas Ecclesiasticas trahunt ad suum sæculare tribunal, quia clerici iure diuino, & naturali exempti sunt à laica potestate. At quando collegium, quod constat ex Ecclesiasticis & laicis æquali numero, iudicat clericos, laici, qui tunc

eum Ecclesiasticis iudicant, pœnam excommunicationis non incurrunt; præsumitur enim collegium Ecclesiasticum; quippe dignius trahit ad se minus dignum. *ibid. punct.* 5 *pag.* 90. *tom.* 3.

8. Iudices laici in hanc censuram incurrunt trahentes clericos ad suum tribunal etiam ob delictum commissum ante assumptionem status clericalis aut religiosi; quia iura simpliciter eximunt personas Ecclesiasticas, neque restrictionem addunt ad crimina post, vel ante clericatum commissa; tum quia qui patrato delicto confugit ad Ecclesiam materialem, gaudet priuilegio immunitatis, neque potest à Curia sæculari capi; ergo eodem priuilegio immunitatis gaudet, qui commisso delicto statum clericalem assumit. *ibid. pag.* 91. *n.* 8. Dummodo tamen illum statum non assumpserit statim patrato delicto, animo vitandi forum sæculare; in hoc enim casu subiiceretur potestati laicæ quoad pœnam solùm pecuniariam, non autem quoad pœnam corporalē: nam per susceptionem status Ecclesiastici effectus est de sorte, & hæreditate Christi. *ibid. n.* 9. *&* 10. Sin absque fraude assumpsit statum Ecclesiasticum, non subiicitur potestati laicæ, ne quoad pœnam pecuniariam quidem: quanquam in foro externo præsumitur statum clericalem in fraudem fori suscipere, si statim post admissum delictum, vel accusationem illum suscipiat. *ibid. n.* 10. *pag.* 92. *tom.* 3.

9. Iudices laici contrahunt censuram huius canonis trahentes Ecclesiasticos ad suum tribunal, etiamsi trahant intentione absoluendi: Quia absolutio supponit iurisdictionem absoluentis in eum, qui absoluitur, quæ hîc nulla est. *ibid. n* 13. Si tamen clericus volens se purgare, se sponte sistit iudici sæculari, iudex non incurrit excommunicationem, si illum iudicet; quia illum non traxit; tamen huiusmodi iudicium erit irritum, & inualidum. *ibid. punct.* 4. *p.* 89. *n.* 4. *tom.* 3.

10. Reges aut Principes non possunt sine periculo excommunicationis coram se, vel suo tribunali auctoritatiuè conuocare Episcopos, aut alios Prælatos, etiamsi id faciant prætextu libertatis Ecclesiasticæ tuendæ: quia nusquam legitur hæc facultas Principibus concessa. *ibid. punct.* 5. *pag.* 92. *n.* 14. *tom.* 3.

11. Iudex laicus vinculo excommunicationis obstringitur si clericum, qui falsum coram se deposuit, trahat ad suum tribunal, vt illum pœna corporali, vel pecuniaria puniat; quia licet laicus falsum deponens coram iudice Ecclesiastico possit ab illo puniri, vt detur locus præuentioni; nihilominus iudex laicus non potest clericum coram se falsum deponentem punire defectu iurisdictionis. *ibid. n.* 15.

12. Clericus, qui officium tutoris, vel curatoris, vel admini-

stratoris bonorum exercuit, & in eo deliquit, non potest in iudicium à laico vocari ad reddendam rationem, quia ob delictum non amisit priuilegium fori. *ibid. num.* 17. Item clericus, qui tanquam hæres in bona laici successit, non potest à iudice laico ratione illorum bonorum ad sæculare forum trahi. Quia in Bulla excommunicantur trahentes quouis quæsito colore. Quod verum est, etiamsi lis inchoata fuisset contra laicum coram iudice laico, & lite pendente mortuus sit laicus, in cuius bona clericus successit: nam inutilis esset sententia contra clericum à iudice laico prolata, quippe quæ non posset executioni mandari per iudicem laicum, neque Ecclesiasticus iudex cogi posset ad curandum vt executioni mandetur. *ibid. n.* 17. *&* 18.

13. Clericus, qui in iudicio sæculari depositum recepit, non potest pro restitutione depositi coram laico iudice conueniri, vel cogi ad restituendum; quia exemptus est à laica potestate. Idem dicendum de clerico, qui coram iudice laico fideiussit pro laico, aut clerico. *ibid. n.* 19.

14. Clericus, qui cum laicis delictum commisit, iudicandus est ab Ecclesiastico iudice, non autem à laico. Immò non pauci DD. asserunt socios criminis ad Ecclesiasticum iudicem esse remittendos; tum ne de eadem re diuersæ, & pugnantes sententiæ ferantur; tum quia dignius trahit ad se minus dignum. Sed contraria sententia est probabilior. *ibid. n.* 20.

15. Laicus, qui iniuriam intulit clerico, ab vtroque iudice & Ecclesiastico, & laico iudicari, ac puniri potest, non obstante absolutione, vel condemnatione facta in altero foro; quia vtrique foro illata est iniuria; nam peccatum est contra ius canonicum, & ciuile. Cauendum tamen ne grauior imponatur pœna quàm pro delicto. *ibid pag.* 93. *n.* 22 *tom.* 3.

16. Clericus à laica potestate capi, & in carcerem detrudi, vel ad laicum iudicem adduci non potest, nisi capiatur in flagranti crimine graui, & periculum sit ne aufugiat; vel nisi incedat ad patrandum delictum, tunc enim capi potest, & detineri, vt Ecclesiastico iudici tradatur, vel vt delictum impediatur, modò statim iudici Ecclesiastico consignetur. *ibid. n.* 23.

17. Qui auctoritate laica ad se trahit clericum illegitimum, aut alio canonico impedimento detentum, modò sit minoribus saltem ordinibus initiatus, & ea seruet, quæ Concil. Trid. præscribit, incurrit in excommunicationem: quia huiusmodi impedimentum non tollit characterem, consequenter neque priuilegium ratione ordinis concessum. Secùs autem si hic clericus habeat tantùm primam tonsuram; hæc enim characterem non imprimit. *ibid. n.* 28.

18. In his casibus potest iudex laicus absque excommunicationis pœna personas Ecclesiasticas ad suum tribunal trahere. 1. Si clericus fuerit degradatus, seu depositus realiter. 2. Si clericus sit bigamus. 3. Si suscepit clericalem habitum in fraudem fori sæcularis. 4. In causa feudi, nam vassallus quamuis clericus in iis quæ pertinent ad feudum, subiicitur domino feudi quamuis sæculari. 5. In causa reconuentionis; nam si clericus in ciuilibus conueniat laicum coram laico iudice, poterit laicus reconuenire clericum in materia ciuili coram eodem iudice; non tamen in causa criminali. 6. Si clericus sit incorrigibilis; tamen in casu incorrigibilitatis non amittit priuilegium fori ante sententiam iudicis Ecclesiastici, per quem tradendus est brachio sæculari. 7. Si clericus per annum histrionicam exercuerit, aut si tertiò monitus non resipuerit. 8. In causa assassinij; tamen clericus assassinij reus non subiicitur potestati sæculari, nisi post sententiam criminis declaratoriam à iudice Ecclesiastico ferendam. 9. Si clericus prima tonsura, aut minoribus ordinibus initiatus non habeat beneficium Ecclesiasticum, aut clericalem habitum & tonsuram gerens; alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi non inseruiat, vel nisi in seminario, aut vniuersitate de Episcopi licentia versetur. *ibid. punct. 6. pag. 94. num. 3. & seq. tom. 3.*

19. Clericus, qui habitum vel tonsuram aliquoties dimittit, non amittit priuilegium fori, nisi consuetudinem habeat non vtendi, ita vt vulgo laicus existimetur; quod intelligendum est de clerico primæ tonsuræ, vel minorum ordinum: nam si sermo sit de clerico sacris ordinibus initiato, vel habente beneficium Ecclesiasticum, probabile est illum non amittere priuilegium fori etiamsi habitum, & tonsuram dimiserit, nisi fortè sit incorrigibilis, aut enormitatibus se immiscuerit, aut nisi præcesserit trina admonitio, aut saltem vna publicè facta in synodo cum expressa comminatione amissionis priuilegij, nisi habitum clericalem resumat. *ibid. pag. 96. n. 26. & 27. tom. 3.* Tamen clericus, qui iusta de causa non incedit in habitu, & tonsura, non amittit priuilegium fori. *ibid. n. 28.*

20. In dubio an habitus in quo inuentus est clericus, sit clericalis, hæc habitus cognitio ad Ecclesiasticum iudicem pertinet: quia ad eundem pertinet cognoscere an habitus sit clericalis, ad quem pertinet præscribere habitum à clericis deferendum. *ibid. pag. 97. n. 31. tom. 3.*

21. Clericus, qui dimisso habitu vel tonsura, vel seruitio Ecclesiæ, amittit priuilegium fori, non propterea amittit etiam priuilegium canonis; quare qui huiusmodi clericum percutit, incurrit

fit excommunicationem, nisi clericus sit coniugatus,aut nisi ita habitum dimiserit,vt vulgò laicus habeatur, cùm enim ad statũ laicalem transierit, æquum non est, vt clericorum priuilegiis fruatur. *ibid.n.* 35. *&* 36. *tom.* 3.

Decreta contra Ecclesiasticam libertatem.

22. Qui statuta vel decreta ex quauis causa faciunt,ordinãt, vel publicant,aut iis vtuntur,quibus libertas Ecclesiastica læditur,vel iuribus Ecclesiæ derogatur, censuram Bullæ Cœnæ incurrunt. *ibid. sect.*2.*punct.*3. *p.*104. *n.*1.*tom.*3. etiam antequam hæc decreta executioni mandentur, non tamen antequam promulgentur. *ibid.punct.*1.*p* 98.*n.*3. *&* 4. *tom.* 3.

23. Statuta, seu decreta contra libertatem Ecclesiasticam dicuntur ea,quæ iuri,exemptioni,seu priuilegiis Ecclesiasticorum, vel Ecclesiarum præiudicant, vt iuri decimarum, exemptioni à foro vel legibus laicorum, liberæ rerum Ecclesiasticarum gubernationi,immunitati locorum sacrorum, &c. *ibid. punct.*2.*p.* 99.*n.*1.*tom* 3.

24. Statuta seu leges,per quas Ecclesiastici timidiores fiunt,& non sinuntur frui rebus, quibus reliqui ciues fruuntur,& Ecclesiastico statui non repugnant,suntque omnibus communes;hęc, inquam,statuta Ecclesiasticæ libertati aduersantur.*ibid.n.*4.Hinc patet laicos magistratus statuentes, ne clerici quid emant, aut vendant,ne panem coquant, ne in ciuitate morentur. Item statuentes ne laici vendant clericis,ne molant illis,vel coquant panem,aut ne alia obsequia clericis præstent, incurrere in excommunicationem huius Bullæ;hæc enim aduersantur Ecclesiasticæ immunitati. *ibid.pag.*100.*n.*4. Idem dicendum de statuto, quo laici prohibentur cum clericis contractus inire;est enim irritum & Eccles.libertati repugnans; quippe fiunt clerici deterioris conditionis,quàm laici. *ibid.n.* 5.

25. Statutum arctans expensas in exequiis faciendas est contra libertatem Ecclesiasticam quoties respicit eas expensas; quæ ad Dei cultum immediatè, & ad salutem animæ defuncti spectant; hæc enim sunt annexa spiritualibus, in quibus laici nullam habent iurisdictionem. Si verò statutum ea tantum restringit, quæ pertinent ad pompam funeris, non videtur repugnare Ecclesiasticæ libertati. *ibid.n.* 8.

26. Statutum,quo cauetur,ne quis beneficij possessionem capiat sine licentia Principis,aut magistratus, est contra Eccles. libertatem. *num.* 9. Item quo prohibentur Ecclesiæ sine licentia Principum sæcularium ædificari; illud enim priuilegium fuit à Constantino Imp, Ecclesiæ concessum. *n.*10.

27. Statutum

27. Statutum,quo decernitur, vt non solùm laici, sed etiam clerici teneantur aliquam formam, seu pretium, vel aliud onus seruare in contractibus venditionis,emptionis,locationis, depositi,commodati,aut in donationibus,testamentis, legatis, & aliis huiusmodi,est contra liberattem Eccles. quatenus clericos obligare intendit. Quamuis enim clerici ex vi directiua teneantur seruare leges Principum sæcularium, quando ius, & æquum id postulat;nihilominus Principes iurisdictionem in Ecclesiasticos exercere non possunt, nec eos exprimere in suis legibus onerosis aliquid ipsis præcipiendo,aut prohibendo, neque pœnam ab ipsis,dùm suas leges non seruant,repetere. *ibid.n.*11.

28. Contractus à clericis celebrati sine solemnitate à iure ciuili præscripta sunt irriti, non quatenus irritantur à potestate laica; sed quatenus ius canonicum huiusmodi leges acceptat quoad vim directiuam; modò ius canonicum alia via non sustineat actum,vel in fauorem clerici,vel in fauorem actus. Quāobrem testamentum clerici factum sine solemnitate iuris ciuilis est validum,quia ius canonicum minori solemnitate contentum est. *ibid.p.*101.*n.*14.*tom.*3.

29. Statutum,quo cauetur ne bona immobilia ad Ecclesiasticos,vel ad pia loca transferantur, vendantur, aut donentur, etiamsi feudalia sint, aut ex ipsis tributum fisco soluatur, libertati Ecclesiasticæ repugnat; nam edentes huiusmodi statuta subiiciuntur excommunicationi tanquam violatores Ecclesiasticæ libertatis.*n.*17.Idem dicendum de statuto, quo decernitur, vt de re ad pias causas relicta soluatur aliquid fisco, vel etiam alteri Ecclesiæ;quia laici circa huiusmodi spiritualia,aut spiritualibus annexa potestatem non habent. *n.* 19.

30 Statutum excludens eum,qui vult ingredi,vel est ingressus religionem,aut alios Ecclesiasticos à successione parentum, agnatorum,vel aliorum,est contra libertatem Eccles. quia impedit ne bona locis piis,vel Ecclesiis acquirantur. *ibid.n.*21.

31. Princeps, qui nullum in temporalibus superiorem agnoscit,non est reus violatæ libertatis Ecclesiasticæ, dùm ad euitanda periuria, quæ passim in contractibus committuntur, edicto cauet ne iuramentum in celebratione contractuum adhibeatur, sed eius loco addatur hæc formula *sub sincera, & immaculata fide.* Quia ad Principem spectat formam in contractibus seruandam præscribere,& immutare; iuramentum autem pertinet ad formam contractus; & sicut Princeps præcipere potest, vt iuramentum contractui addatur, ita potest prohibere, ne addatur. Porrò licet iuramentum sit actus religionis, & vt sic sub laicam potestatem non cadat; nihilominus, vt est actus humanus; & quid

quid necessarium contractui, præcipi à Principe, & prohiberi posse videtur, non vt est aliquid sacrum, sed vt est aliquid ciuile. *ibid pag.* 102.*n.*26.*tom.*3.

31. Statutum, quo superior lacius præscribit, vt illius beneficio non fruantur, qui subditi non sunt, officit libertati Ecclesiasticæ, si ex circunstantiis appareat superiorem velle ab hoc priuilegio clericos excludi. Secùs autem si in statuto nulla fiat mentio clericorum, neque directè, neque indirectè. *ibid.num.*29. Ex iis, quæ hactenus dicta sunt de statutis, colligere est, quandónam laici statuentes censuram huius canonis incurrant *ibid.*

33. In dubio an aliquod statutum libertati Ecclesiasticæ aduersetur, Episcopus cogere potest conditorem ad declarandum expresè tali statuto clericos, & Ecclesias non cōprehendi. Si verò perspicuè constet illud statutum lædere libertatem Ecclesiasticam, præcipere debet conditori, & iis ad quos pertinet, vt illud omninò tollant; sin nolint, debet ipse auctoritate sua tollere, & declarare huiusmodi statutum irritum esse. *ibid.pag.* 104. *num.*41.*tom.*3.

34. Scriptores statutorum contra libertatem, & iura Ecclesiæ, censuram huius canonis non videntur incurrere, nisi forte sint Cancellarij, vel similes quos Princeps vel Resp. constituit ad facienda statuta pro bono communi. Quia ista excommunicatio videtur lata contra eos qui statuta, vel decreta auctoritatiuè faciunt, vel ordinant; qui autem scribit, non auctoritatiuè facit, nisi sit Cancellarius. *ibid. punct.*3.*pag.*105. *n.* 7. Item præcones, aliique ministri inferiores, qui de mandato superioris huiusmodi statuta contra libertatem Eccles. promulgant, huius canonis censuræ non subiiciuntur; quia non promulgant auctoritatiuè. *ibid.pag.*98.*num.*8.*tom.*3.

35. Hæc excommunicatio contra libertatis Ecclesiasticæ violatores alibi passim in iure canonico lata inuenitur. 1. in cap. *eos*, excommunicantur domini temporales, qui præcipiunt suis subditis ne clericis vendant, aut ab eis emant, ne coquant, &c. 2. in cap *grauem*, excommunicantur consiliarij, & officiales, qui non delent statuta contra libertatem Eccles. 3. in cap. *nouerit.* excōmunicantur statutarij, scriptores statutorum, ij qui faciunt seruari statuta contra Eccles. libertatem, vel consuetudines introductas contra eandem libert. *ibid.tom.*3.

Ecclesiastica iurisdictio.

36. Qui directè vel indirectè impediunt iudices Ecclesiasticos ordinarios seu Episcopos, seu alios Prælatos, quominus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumq; vtantur iuxta canones

nes, constitutiones Ecclesiasticas, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini, excommunicationi 16. Bullæ Cœnæ subiiciuntur. *disp. 1. quæst. 17. punct. 1. pag. 107. tom. 3.*

37. Hæc censura lata est in eos, qui iniustè impediunt iurisdictionem Ecclesiasticam: Nam qui iustè impedit, non peccat, atque adeo excommunicationem non incurrit, quæ supponit peccatum mortale. Quare qui Prælatum impedit ne iurisdictione vtatur in eum, qui non est illi subditus, vel qui prohibet ne iudex Ecclesiasticus progrediatur in causa in qua reus ad illum legitimè appellauit; vel qui impedit Prælatum excommunicatum vitandum ne iurisdictionem exerceat; hi, inquam, excommunicationem non incurrunt, quia iustè impediunt: Summus autem Pontif. excommunicat eos qui impediũt iniustè, id est, qui impediunt ne Prælati sua iurisdictione vtantur iuxta præscriptum canonum, constitutionum Ecclesiast. & Conciliorum. *ibid. num. 4.*

38. Qui precibus, literis hortatoriis, præmio, amore, &c. absque vlla vi, aut metu, efficit ne iudex Ecclesiasticus sua iurisdictione vtatur, non subiacet huic excommunicationi; cum enim nullam vim adhibeat, non dicitur propriè impedire. *ibid. num. 3.*

39. In dubio an Prælatus sua iurisdictione legitimè & iuxta constitutiones Ecclesiasticas vtatur, censendus est licitè vti; quia in facto superioris non præsumitur delictum; quare illum impediens censetur excommunicatus. *ibid. pag. 108. num. 6. tom 3.*

40. Ad incurrendam huius canonis censuram requiritur, vt publica auctoritate prohibeatur iudex Ecclesiasticus ab exercitio suæ iurisdictionis; nam qui priuata auctoritate impedit, non videtur incurrere censuram: Vnde sequitur eum qui noctu lacerat edictum Episcopi in loco publico affixum, non affici excommunicatione huius canonis; peccat tamen grauiter, & graues meretur pœnas. *ibid. n. 7. & 8.*

41. Non incurritur excommunicatio huius canonis impediendo vsum iurisdictionis delegatæ, sed ordinariæ. Dicitur autem delegata iurisdictio, quæ conceditur personæ. nec ei debetur ratione officij, seu dignitatis: ordinaria verò quæ alicui competit ex officio. At Summus Pontif. loquitur de impedientibus Prælatos ordinarios ne iurisdictione sua Ecclesiastica vtantur: ergo loquitur de iurisdictione ordinaria. *ibid. n. 10.* Hinc fit: vt impediens Episcopum in iis quæ ad visitationem, ac morum correctionem subditorum suorum spectant, incurrat excommunicationẽ; etiamsi fortè iurisdictionem exerceat tãquam Delegatus Sedis Apost. iuxta Concil. Trident. Episcopus enim ob id desinit esse

esse ordinarius, nec dicitur iurisdictionem propriè delegatam exercere, cum hæc iurisdictio dignitati Episcopali concedatur, sitque perpetua. *ibid. pag.* 108.109.*n.* 12.*tom.* 3.

42. Impediens Episcopum etiam nondum consecratum, ne sua iurisdictione vtatur, censuram huius canonis incurrit; quia est iudex ordinarius: nam post confirmationem habet iurisdictionem. Sin nondum Episcopatus possessionem adierit, non potest licitè, & validè iurisdictionem exercere, antequam literas Apostolicas obtineat. *ibid. n.* 13.

43. Qui iudicem Ecclesiasticum ordinarium in causa mixti fori præuenit cognoscendo causam, seu illam suscipiendo antequam ad iudicem Ecclesiasticum deducta sit, non incurrit excõmunicationem; quia non impedit iniustè, cùm locus sit præuentioni in causis, quæ pertinent ad vtrumque forum, & eius sit sententiam ferre qui prior ad se causam aduocauit. *ibid. n.* 14.

44. Qui incarcerant, aut vexant procuratores, familiares, consanguineos, vel affines prælatorum, seu iudicum Ecclesiasticorum ordinariorum, vt impediant vsum Ecclesiasticæ iurisdictionis, hanc censuram incurrunt; quia indirectè impediunt, sic enim Prælati à suo munere obeundo deterrentur. *ibid.* 15.

45. Qui impedit Episcopum aut parochum, ne alicui beneficium absolutionis sacramentalis impendat, huic censuræ non est obnoxius: absolutio enim sacramentalis est actus fori interni, non autem externi; at in Bulla sermo est de iurisdictione fori externi. *ibid. n.* 16. Idem dicendum de impediente Episcopum, ne potestatem ordinis exerceat. *n.* 17.

46. Qui impedit iudicem Ecclesiasticum ordinarium, ne iurisdictione sua vtatur in causis ad ipsum pertinentibus ex consuetudine per sacros canones, vel constitutiones Ecclesiasticas approbata, incurrit excommunicationem. Secùs in causis ad iudicem Eccles. spectantibus ex consuetudine per canones non approbata *ibid. n.* 18.

47. Non est vetitum sub excommunicatione impedire Prælatum ne sua iurisdictione vtatur iuxta statuta Conciliorũ Prouincialium: Quia nomine Constitutionum Ecclesiasticarum intelliguntur decreta Summorum Pontif. vel Conciliorum generalium. *ibid. n.* 19.

48. Ad hanc excommunicationem incurrendam non est satis impedire iudices Eccles. ne sua iurisdictione vtantur nisi effectus impedimenti sequatur; si enim non obstante impedimento sequuto à suæ iurisdictionis vsu non cessant, impediens non incurrit censuram: quia pœna ob delictum imposita non incurritur, nisi delictum sit consummatum. *ibid. n.* 20.

49. Qui

49. Qui iudicium fori Ecclesiastici eludunt, recurrendo ad Cancellarias, & alias Curias sæculares animo impediendi sententias, & decreta iudicum Ecclesiasticorum ordinariorum, vel delegatorum, in Bullæ censuram incurrunt. *pag.* 110. *n.* 22. Quod verum est, etiamsi sententia contra recurrentem lata esset violenta, & iniqua; quia in hoc casu non est confugiendum ad laicos, sed ad alios superiores Ecclesiasticos. *ibid. n.* 27.

50. Ad hanc censuram incurrendã sufficit, vt à iudicibus Ecclesiast. ad sæculares recurratur animo petendi ab eis auxilium, seu mandata, vel inhibitiones contra Ecclesiasticos iudices, etiãsi postea reipsa non obtineantur, vel obtenta executioni non mandentur; quia in hoc canone recursus ad iudices sæculares per se prohibitus est. *ibid. n.* 28.

51. Qui curat deleri, & tolli decreta in Curia sæculari edita in confirmationem decretorum Ecclesiasticorum non incidit in excommunicationem; quia non curat tolli decreta Ecclesiastica; sed tantùm vult impedire, ne in Curia sæculari hæc decreta confirmentur. *ibid. n.* 30.

52. Qui procurat, vt à Curiis sæcularibus decernantur mandata, seu prohibitiones contra iudices Ecclesiasticos ordinarios, vel vt hæ prohibitiones executioni mandentur, vel qui huiusmodi prohibitiones facit, vel exequitur, in pœnam huius canonis incurrit; quare satellites, aliíque iustitiæ ministri, qui iudicum sæcularium mandata exequuntur contra Ecclesiast. iudices, huic censuræ subiiciuntur, nisi grauis metus, aut ignorantia probabilis excuset. *ibid. n.* 31 *& seq.*

53. Qui auxilio, consilio, patrocinio, vel fauore iuuat recurrentem à iudicibus Ecclesiasticis ad sæculares, in eandem censuram incurrit, si recurrens obtineat mandatum, vel inhibitionem contra iudices Ecclesiast. quia si non sequatur actio principaliter prohibita, actio accessoria non sufficit ad censuram incurrendam. *ibid. pag.* 111. *n.* 37. *& seq. tom.* 3.

54. Excommunicatio contra perturbantes iurisdictionem Ecclesiasticam, alibi etiam expressa inuenitur. Nam in cap. *Quoniam*, excommunicantur, qui in causis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus impediunt ne quis literas Apostolicas impetret, aut ne litiget coram iudice Ecclesiastico. Excommunicantur etiam dantes consilium, auxilium, vel fauorem; & ista excommunicatio perseuerat, donec delinquens satisfecerit iudici Eccles. & parti, quam impediuit; non est tamen Pontifici reseruata. Item in quadam Constitutione Greg. XIII. extat excommunicatio Summo Põtifici reseruata contra Religiosos. vel Religiosas Ordinis S. Francisci de Obseruantia, qui ad Curias sæculares recurrunt

runt contemnentes ordinationes Commissariorum Ministri Generalis. Item in cap. *Quicumque*, fertur excommunicatio contra eos qui dant licentiam vexandi iudices, qui censuram excommunicationis, suspensionis, vel interdicti tulerunt. Hæc autem excommunicatio est Summo Pontif. reseruata, si delinquens in ea manserit per duos menses. *ibid. tom.* 3.

Ecclesiasticorum bonorum alienatio.

55.] Ecclesiasticorum bonorum alienatio prohibita est iure naturali diuino, addito iuramento quoad Summum Pontif. & Cardinales respectu bonorũ Sedis Apostolicæ: quoad Episcopos autem & Prælatos respectu bonorum suæ Ecclesiæ. Est etiam vetita iure Cæsareo in l. *iubemus*, & iure Canonico passim, maximè in Concil. Trident. sess. 25. c. 11. *tom.* 1. *pag.* 726. *n.* 1.

56. Fieri tamen potest huiusmodi bonorum alienatio ex iusta causa, debita solemnitate adhibita; vel ad breue tempus, titulo locationis, aut in emphyteusim, in casibus à iure permissis. Fieri etiam potest alienatio rerum, quæ seruando seruari non possunt. *ibid. n.* 1. *& seq.*

57. Nomine alienationis hic intelligitur actus, quo dominium rei directum, vel vtile, aut vsusfructus, aut ius in alterum transfertur, vel abdicatur. *ibid. p.* 727. *n.* 1.

58. Ecclesiastica bona immobilia, vel mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possunt, alienari nequeũt. Mobilia verò, & pretiosa, quæ seruando seruari non possunt, Episcopus, vel administrator vendere potest sine alia solemnitate: quapropter vinum, frumentũ, oleum, oues, capræ, &c. etiam sine solemnitate, validè alienari possunt. Idem dicẽdum de oblationibus, quæ sacræ Imagini fiunt, modò Episcopi consensus accedat. *ibid. n.* 2. *& seq.*

59. Pecunia ad Ecclesiam pertinens nec dari potest titulo mutui, nec in alios vsus consumi, quàm in eos, quibus destinata est, & addicta. Arbores, quæ radicibus solo adhærent, suntque ligni durioris, incidendæ non sunt nisi cum debita solemnitate. Item contractus, quo bona Confraternitatis, Collegij, aut Hospitalis, Episcopi auctoritate fundati, sine debita solemnitate alienantur, est irritus, & nullus. *ibid. n.* 5. *& seq.*

60. Bona monasterij, & commendæ S. Ioannis Hierosolymitani, aut aliæ huiusmodi, sine Apostolicæ Sedis consensu alienari non possunt. Item iuspatronatus Ecclesiasticum transferri in laicum nequit, nec res ab Ecclesia empta retrouendi absque debita solemnitate. *ibid. p.* 729. *n.* 13 *& seq.*

61. Capellæ vsus cum sepultura sine solemnitate concedi potest alicui; hoc enim non est alienare. *ibid. n.* 12.

62. Ad validam bonorum incorporalium,iurium,actionum, & seruitutum Ecclesiæ alienationem,& bonorum immobilium, vel mobilium pretiosorum oppignerationem requiritur solemnitas. Necnon vt res in feudum,aut emphyteusim dentur, quæ sic dari non solent. *ibid.n.*19. *& seq.*

63. Bona patrimonialia,ad quorum titulum fuit aliquis ordinatus,absque Episcopi facultate alienari non possunt,donec clericus,qui ad illorum titulum fuit promotus, adeptus fuerit beneficium Ecclesiasticum,vel aliunde habeat,vnde sustẽtetur;hęc tamen bona,ipso mortuo,ad pristinam redeunt libertatem.*ibid. pag.*730.*n.*28.

64. Res Ecclesiæ ptetiosæ,quæ seruando seruari possunt, vltra triennium locari nequeunt. Idem tempus præscribitur locationi beneficiorum : quare vltra triennium locatio etiam iuramento firmata non valet.*ibid pag.*729.*n.*24. *& seq.*

65. Ecclesiæ lampades argenteæ, & id genus alia ad sacram supellectilem pertinentia alienari nequeunt ad fabricam Ecclesiæ promouendam,aut in alios vsus, nisi consuetudo in contrarium quibusdam in locis obtinuerit. *ibid.p.*730.*n.*30.

66. Legatum Ecclesiæ relictum potest ab Episcopo validè repudiari,nulla solemnitate seruata : cum enim nondum sit acceptatum,per repudiationẽ dici non potest alienari.*ib p.*731.*n.*33.

67. Cessio hæreditatis, quam Ecclesia nondum adiit,facta à Prælato sine debita solemnitate,in fauorem extranei , qui ad illam nullum ius habebat,est inualida.*ibid.n.*34.

68. Ecclesiasticorum bonorum alienatio quatuor ob causas licita fit,& valida,nempe ob vrgentem necessitatem , ob pietatẽ, ob euidentẽ Ecclesiæ vtilitatem,& ob causam, quæ Prælato videtur legitima,etiamsi postea legitima non iudicetur. *ibid. n.* 1.

69. Vt bona mensæ Episcopalis,aut Ecclesiæ cathedralis , vel collegiatæ legitimè alienentur,hæ solemnitates sunt seruandę. 1. vt fiat tractatus,seu discussio,an expediat huiusmodi bona alienari,rationibus in vtramque partem allatis,& expensis.2. vt facta hac discussione,accedat consensus maioris partis Capituli, eorũ scilicet,qui adsunt. 3. requiritur in primis ipsius superioris consensus. *ibid.p.*731.*n.*1. *& seq.*

70. Vt valida sit alienatio bonorũ Ecclesiæ non habentis Collegium , requiritur consensus rectoris Ecclesiæ cum facultate Episcopi,nec non ipsius etiam Summi Pontificis,Nomine autem Collegij intelligitur non tantùm communitas Canonicorum, verum etiam beneficiorum.*tom.*1.*p.*733.*n.*9. *&* 10.

71. Res legata Ecclesiæ cum hac conditione, *vt alienari possit,* nihilominus alienari nequit sine debita solemnitate ; hæc enim

enim conditio habetur pro non apposita: & vice versa, res legata Ecclesiæ cum hac conditione, *vt in nullo casu alienari possit*, nihilo seciùs iusta ex causa, adhibita debita solemnitate, validè alienari potest. *ibid. n.* 11. *&* 12.

72. Quando res aliqua donata fuit Ecclesiæ cum hac conditione, *vt non alienetur, alioquin ad hæredes donatoris deuoluatur*; si absque iusta causa, & debita solemnitate prætermissa, non expectato Sedis Apostolicæ consensu, alienetur, pœna caducitatis incurritur. *ibid. n.* 13.

73. Contractus alienationis bonorum Ecclesiæ sine debita solemnitate, in foro externo, & interno est inualidus, etiamsi in fauorem Ecclesiæ fuerit celebratus, résque accepta sine præfata solemnitate, restituenda est Ecclesiæ, seu loco pio ad quem ante alienationem pertinebat. *ibid. n.* 14. *&* 15.

74. Alienantes bona Ecclesiæ sine debita solẽnitate excõmunicationem incurrunt; at si Episcopi fuerint, aut Abbates, interdicto subiiciuntur, & si per sex menses in interdicto permanserint, suspenduntur à regimine, & administratione Ecclesiarum, seu monasteriorum, quibus præsunt: neque Cardinales ab hac censura eximuntur; cùm enim subiiciantur legibus, quæ sunt in fauorem, ipsos etiam subiici par est odiosis; obstringuntúrque iuramento de non consentiendo alienationi bonorum Sedis Apostolicæ. *ibid. pag.* 734. *n.* 1. *& seq.*

75. Summus Pontifex bona Ecclesiæ alienans his censuris, ac pœnis non subiicitur; quia legislator suis legibus quoad vim coactiuam non obligatur; peccat tamen contra iuramentum alienando, seu infeudando castra, ciuitates, & dominia Sedis Apostol. nisi cum iusta, ac legitima causa secum dispenset in vinculo iuramenti. *ibid pag.* 735. *n.* 1 *& seq.*

76. Summus Pontif. alienans bona Ecclesiastica cum damno Ecclesiarũ sine iusta causa (cuiusmodi est cõmunis necessitas, vel publica vtilitas) peccat contra iustitiam; huiusmodi tamen alienatio valida est; sed tenetur Põtifex ad restitutionem damnorũ, quæ inde sequuta sunt. At in foro conscientiæ sẽper præsumẽda est iusta causa, nisi oppositum constet. *ib. p.* 735. 736. *n.* 1. *& seq.*

77. Donatio gratuita facta à Summo Pontif. in laicos de bonis Ecclesiæ absque iusta causa, iniusta quidem est; valida tamen; accipiens autem hæc bona propter bonam fidem excusari potest à restitutione. *ibid. n.* 10. *&* 11.

78. Summus Pontif. priuans innocentem suo beneficio, illúdque alteri conferens contra iustitiam peccat, licèt illum alia ratione compenset. Idem dicendum, si bona vnius Ecclesiæ ad aliam transferat sine iusta causa, & compensatione. *ibid. n.* 12.

79. Reuocationes bonorum iam alienatorum factæ à Pontifice, qui alienauit, vel ab eius successore, sunt validæ. Immò si aduertat eas alienationes factas esse in detrimentum Ecclesiæ, tenetur eas irritare, si alia ratione damnum Ecclesiæ reparari nequit. *ibid. pag.*737.*n.*15.

80. Qui aliquid accepit à Summo Pontifice in detrimentum Ecclesiæ, tenetur ad restitutionem saltem illius, in quo factus est locupletior, si illa donatio reuocetur, vel si à Pontifice interpelletur. *ibid. n.*16.

81. Commissarij, vel delegati Sedis Apostolicæ concedentes facultatem alienandi bona Ecclesiastica in damnum Ecclesiæ, si sint Episcopis inferiores, excommunicationem incurrunt: Episcopi verò, aut Episcopis superiores suspenduntur per annum ab executione officij; quæ tamen excommunicatio, & suspensio non est Papæ reseruata. *ibid. n.*1. *& seq.*

82. Qui scienter, vel per fraudem procurant fieri alienationem bonorum Ecclesiast. in damnum Ecclesiæ, aut decretum huiusmodi alienationis, incurrunt excommunicationem Summo Pontifici reseruatã, etiamsi nondũ facta fuerit alienatio. *ibid.*

Ecclesiasticorum bonorum vsurpatio.

83. Qui vsurpant iurisdictiones, fructus, redditus, vel prouentus ad Ecclesiasticas personas pertinentes ratione monasterij, Ecclesiæ vel beneficij, incurrunt in excommunicationem 17. Bullæ Cœnæ, nisi ob ignorantiam, vel aliam causam legitimam excusentur. *disp.*1.*quæst.*18.*pag.*112. Vnde sequitur fures, latrones, & milites, qui bona Ecclesiasticorum rapiunt, non incidere in censuram huius canonis: quia non dicuntur hæc bona vsurpare, cum ea sibi vendicent tanquam propria, sed rapiant tanquam aliena. *ibid. punct.*1.*pag.*113.*num.*4. *tom.*3.

84. Qui bona à suis prædecessoribus Ecclesiæ tradita ad diuina officia persoluenda, sibi vendicat tanquam ad se pertinentia, putans diuina officia malè administrari, aut qui ob expensas in bello factas accipit bona Ecclesiasticorum titulo compensationis tanquam sibi debita, huic excommunicationi subiicitur, nisi bona fides, aut ignorantia execuset. *ibid. n.*6.

85. Qui vsurpat iurisdictionem Episcopi spiritualem, vel temporalem adnexam Episcopatui, censura huius canonis obstringitur. Secùs si iurisdictio tẽporalis illi non competat ratione beneficij: sed ratione patrimonij, aut alio titulo: nam Summus Pontif. vult consulere personis Ecclesiasticis in bonis Ecclesiasticis, non verò in profanis. *ibid. punct.*2 *pag.*115. *num.*12.*tom.*3.

86. Qui vsurpat, vel sequestrat fructus, vel prouentus pertinentes

nentes ad religiosos ratione monasterij; immò qui vsurpat annuum redditum religioso relictum de consensu Prælati, aut bona patrimonialia monacho à parentibus tradita, quorum administrationem superior eidem concessit, incurrit in hanc censuram; quia sunt bona monasterij, quidquid enim monachus acquirit, monasterio acquirit. *ibid n.* 13. Qui verò bona Ecclesiæ, vel monasterio relicta non consignat, non subiacet excommunicationi: cum enim hæc bona ante consignationem non possideantur à monasterio, vel Ecclesia, hic non dicitur vsurpare bona Ecclesiastica. *ibid. n.* 13.

87. Vsurpans fructus alicuius Oratorij priuati, id est, quod non sit ab Episcopo approbatum, nec deputatum ad Missæ sacrificium in eo celebrandum, non ligatur hac censura: quia huiusmodi Oratorium non venit nomine Ecclesiæ, neque strictè loquendo, pius locus appellatur. Idem dicendum de fructibus cœmeterij, licèt vsurpans fructus cœmeterij incurrat in censuram Concilij Tridentini sess. 22. cap. 11. *ibid. num.* 17 *&* 18.

88. Vsurpans fructus, vel redditus alicuius hospitalis, etiam fundati auctoritate Episcopi, subiicitur quidē excommunicationi Conc. Trid. loc. cit. non tamen excommunicationi huius Bullæ; quia hospitale non est propriè beneficium, & ipsius fructus non sunt constituti ad Ecclesiasticas personas alendas. *ibid. n.* 19.

89. Vsurpans distributiones, aut ea, quæ sacerdos acquisiuit pro Missis celebrandis extra fructus beneficij, vel pro confessionibus audiendis, vel concionibus habendis aliisq; eiusmodi functionibus, non ligatur hac censura; quia hæc bona non competunt illi sacerdoti ratione beneficij, vel Ecclesiæ, sed ratione interessentiæ seu assistentiæ in choro, vel propriæ industriæ, & laboris, idcircò dantur nomine stipendij. *ibid. pag.* 116. *n...tom.* 3.

90. Vsurpans fructus quos sacerdos percipit ex bonis patrimonialibus ad quorum titulum promotus est ad sacros ordines, non obstringitur hac excommunicatione; quia hi fructus non competunt illi ratione beneficij; huiusmodi enim bona non sunt Ecclesiastica, licet aliquibus priuilegiis gaudeant. Idem dicendum à fortiori de aliis bonis emptis à sacerdote nomine proprio, licet empta sint ex fructibus beneficij. Item de fructibus capellaniæ amouibilis; hæc enim capellania non est beneficium, cùm amoueri possit. *ibid. num.* 23. *& seq.*

91. Vsurpans, vel sequestrans fructus beneficij Ecclesiastici, quod alter beneficiarius conduxit, non incurrit excōmunicationem; quia non vsurpat fructus pertinentes ad personam Eccles. ratione beneficij, sed ratione contractus conductionis. *ibid. n.* 26.

92. Quæres, an vsurpans ipsos fundos, prædia Ecclesiasti-

ca, seu beneficia censuram huius canonis incurrat. *Resp. affirmatiuè*; quia vsurpans huiusmodi prædia fructus etiam sibi consueuit applicare: sibi enim vsurpat ius fruendi huiusmodi bonis; cumque vsurpatio fructuum sit causa excommunicationis, multò magis occupatio beneficij ratione cuius clericus habet ius ad fructus. *ibid. n.* 28.

93. Clerici cædentes arbores frugiferas suorum beneficiorum in hanc excommunicationem non incidunt; cum enim beneficia legitimè possideant, non possunt dici vsurpatores. *ibid. n.* 30.

94. Vsurpans fructus, redditus vel prouentus beneficij vacantis incidit in hanc censuram: Quia licet illi fructus non videantur pertinere ad vllam personam Ecclesiasticam; tamen Summus Pontif. consulere intendit bonis Ecclesiasticis, ne impunè vsurpentur: intẽtio autem Summi Pontif. valdè frustraretur, si fructus beneficij vacantis impunè distrahi, & vsurpari possent, cùm tunc temporis maximum illis periculum impendeat defectu possessoris. Idem sentiendum de vsurpante fructus monasterij, in quo aut omnes religiosi mortui sunt, aut nulli tunc reperiuntur, quia sunt aliò translati. *ibid. n.* 31.

95. Vsurpantes fructus & prouentus pertinentes ad Summum Pontif. non vt Summus Pontif. est, sed quatenus est Princeps temporalis, potestatem temporalem exercens, ligatur censura huius canonis, nisi ignorantia, vel alio iusto titulo excusetur: Quia in canone dicitur, *ad Nos*, absque vlla distinctione, aut limitatione: ergò cùm absolutè loquatur de bonis ad ipsum Pontificem pertinentibus, absolutè intelligendus est. Secùs dicendum de vsurpante fructus Summi Pontif. patrimoniales, vt persona particularis est: illa enim verba, *ad Nos, & ad Sedem Apostolicam*, auctoritate proferuntur. *ibid pag.* 117. *n.* 33. *tom.* 3.

96. Qui fructus pertinentes ad personas Eccles. non vsurpauit ipse, sed retinet sciens ab alio ereptos esse, vt si filius retineat sciens illos à patre iniquè sublatos, incidit in excommunicationem, statim atque illos tanquam proprios retinere incipit: quia ex tunc dicitur fructus Ecclesiasticos vsurpare. Idem sentiendum de surripiente fructus Ecclesiasticorum legitimè sequestratos, sibique tanquam proprios adscribente. Secùs dicendum de illo qui fructus Ecclesiasticos ab alio ereptos non intendit sibi tanquam proprios retinere: sed solùm negligens est in restitutione facienda: hic tamen peccat contra iustitiam iniustè detinendo. *ibid. punct.* 3. *pag.* 118. *n.* 3. *&* 4. *tom.* 3.

97. Qui fructus, vel prouentus ad Ecclesiasticos pertinentes ratione Ecclesiæ, monasterij, vel beneficij, quauis occasione sequestrant sine Summi Pontificis, vel aliorum ad id legitimam

potesta

potestatem habentium expressa licentia, excommunicatione huius canonis innodantur. Hanc autem sequestrandi facultatem concedere possunt præter Summum Pontif. Episcopi, eorúmque Vicarij, Legati seu Nuncij Sedis Apost. partes etiam litigantes de communi consensu permittere possunt, vt bona, seu fructus de quibus controuertitur, tradantur alicui certæ personæ custodiendi, donec lis dirimatur, & constet cui iure debeantur. Non sufficit autem ratihabitio illius, qui facultatẽ sequestrandi concedere potest; quia Summus Pontif. expressam licentiam requirit; licentia autem, quæ per tacitum consensum obtinetur, non est expressa, *ibid. n* 7. 14. *&* 15.

98. Sequestrans inualidè fructus Ecclesiasticorum, vel ob nullitatem licentiæ, vel ob defectũ iurisdictionis, in hanc censuram incidit, nisi titulo bonæ fidei excusetur. Quia Summus Pontif. sub pœna excommunicationis vult sequestrationem fieri ab habente auctoritatem siue ordinariam, siue delegatam. In nonnullis tamen casibus sequestratio à iudice Ecclesiastico fieri permittitur. 1. ad puniendã contumaciam. 2. ne fructus dilapidentur. 3. cum beneficium vacat. 4. cum possessio capta est lite pendente. 5. in causa quæ iudici iusta videatur. *ibid. p.* 119. *n.* 17. *to.* 3.

99. Bonorum Ecclesiast. vsurpatio non solùm in Bulla Cœnæ vetita est; verùm etiam iure communi pluribus in locis in Concil. Triburien. c 7. Concil. Aurelian. 3. c. 22 Concil Aurelian. 5. c. 15. Concil. Parisien. 1. c. 1. Mogunt. c. 6. & 11. Vvormatien. c. 75. Aquisgranen. c 88. Lateran. sub Leone X. sess. 9. & 10. Concil. Trident. sess. 22. cap. 11 & vltimo.

Ecclesiasticorum bonorum submissio.

100. In cap. *hoc consultissimo*, *de rebus Eccle. non alienand. in* 6. fertur duplex excommunicatio. 1. contra laicos, qui compellunt Ecclesiasticos ad submittenda bona immobilia, ac iura laicis absque consensu capituli, & speciali Sedis Apostol. licentia. 2. contra eos, qui occasione horum contractuum aliquid sibi vsurpant vltra pactum in contractibus expressum. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 20. *pag.* 171. *tom.* 3.

101. Submitti possunt bona Ecclesiastica laicis. 1. constituendo laicos patronos. 2. constituendo illos aduocatos Ecclesiarum. 3. profitendo bona Ecclesiarum à laicis tanquam à superioribus dependere. *ibid. pag.* 172. *n.* 3. *tom.* 3.

102. Qui ex contractibus submissionis aliquid vsurpat vltra conuentionem, hanc censuram non incurrit, nisi post trinam monitionem ab vsurpatione non destiterit. *ibid. n.* 6.

103. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Ecclesiastica immunitas ab oneribus.

104. Imponentes collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera personis Ecclesiasticis, & eorum bonis, fructibus, & prouentibus absque summi Pontificis licentia, & eadem tributa, seu onera exigentes, vel recipientes, aut ad illorum exactionem concurrentes suo consilio, auxilio, vel fauore, in Bullæ Cœnæ excommunicationẽ 18. incidunt. *disp.* 1. *q.* 19. *pag.* 120. *t.* 3.

105. Onera triplicia sunt. *Personalia*, quæ in sola hominis industria, & labore consistunt absque dispendio, & sumptu rei familiaris, vt est munus tutelæ, curationis, &c. *Realia*, quæ consistunt in sumptibus, seu in dando absque corporali labore. *Mixta*, quæ laborem corporis, & sumptus rei familiaris complectuntur. *ibid. punct.* 1. *pag.* 121. *n.* 3. *tom.* 3.

106. Probabiliter sustineri potest in hoc canone vetitum esse sub excommunicatione imponere Ecclesiasticis onera merè realia, & mixta, qua parte realia sunt non verò personalia. Quia personæ Ecclesiasticæ oneribus realibus potissimum vexari solent: ergo ipsorum immunitati in hac parte consulendum fuit. Probabile autem est imponentem Ecclesiasticis onera simpliciter personalia non affici censura huius canonis, qui loqui tantùm videtur de oneribus realibus. *ibid.*

107. Ad incurrendam huius canonis censuram non est satis imponere tributa, & onera Ecclesiasticis, nisi etiam exigantur: nam vtrumque copulatiuè exprimitur in Bulla Illa tamen exigens etiamsi non imposuerit, hanc censuram incurrit. Idem dicendum de eo, qui illa recipit, etiamsi sponte tradantur, & concedantur. *ibid. n.* 4. *&* 5.

108. Quæres, vtrum extorquens aliquam pecuniam ab Ecclesiasticis in hanc excommunicationem incurrat, si onus non fuit Ecclesiasticis impositum? *Resp. negatiuè*; quia Summus Pontif. excommunicat exigentes, seu recipientes tributa Ecclesiasticis imposita: ergo à contrario extorquens tributum non impositum excommunicationi non subiacet. Vnde sequitur custodes portarum ciuitatis, fluminis, pontis, vel portus, extorquentes ab Ecclesiasticis tributum, cum tamen Princeps in impositione tributi nullam Ecclesiasticorum fecerit mentionem, non incidere in censuram huius canonis; aliam tamen excommunicationem incurrunt latam in cap. *quanquam de censibus*; sed non est Pontifici reseruata. *ibid. n.* 6.

109. Qui aliquid exigit ab Ecclesiasticis non tanquam tributum, & onus, sed vt pretium sui laboris, non incidit in censuram huius canonis. Quia summus pontif. excõmunicat exigen-

tes

tes taleas,& alia onera, quatenus scilicet onera sunt, non verò quatenus sunt pretium iusti laboris. Hinc sequitur eum, qui clericum nauigio transuehit, posse ab eo exigere pretium transitus tanquam stipendium sui laboris.*ibid.p.*122.*n.*8.*&* 9.*t.*3.

110. Recipiens aliquid à clericis propria sponte, & voluntate omnino libera tradentibus, non subiicitur censuræ huius canonis; tum quia quilibet est rei suæ moderator, & arbiter; tum quia summus Pontif.loquitur de recipientibus tributa,& onera imposita; qui autem recipit aliquid ab iis, qui sponte, & voluntate planè libera tradunt, non dicitur recipere tributa imposita. Secus si accipiat tanquam onus impositum, etiamsi accipiat absque præuia petitione, aut vlla coactione.*ibid.n.*10.

111. Qui exigit,aut exigendum mandat tributum à clericis animo restituendi in fine anni ad vitandas fraudes ministrorum exigentium, non excusatur ab excommunicatione; quia facit actionem clericis onerosam. Qui tamen exigit minimam gabellam ab Ecclesiasticis, quæ non sufficiat ad peccatum mortale furti, non incurrit censuram, nisi postquam peruentum est ad notabilem quantitatem, paruitas enim materiæ sicut excusat à peccato mort.ita etiam ab excommunicatione.*ibid.n.*12.

112. Imponentes onera grauiora consanguineis, aut affinibus clericorum, qui cum illis habent bona indiuisa, vnde in ipsos etiam Ecclesiasticos damnum redundet; vel qui colonos Ecclesiasticorum ita grauant collectis,vt Ecclesiastici cogantur illis locare sua prædia viliori pretio,incidunt in excommunicationem. Quia in Bulla excommunicantur imponentes, vel exigentes onera ab Ecclesiasticis directè,vel indirectè.*ibid n.*15.

113. Satellites, aliique officiales inferiores,qui Ecclesiasticos citant ad soluenda onera, aut pignus accipiunt, vel quid simile faciunt,vt Ecclesiastici onera soluere cogantur, in hanc censurã incidunt,nisi probabili ignorantia,vel alio iusto titulo excusentur.*ib n.*16.Idẽ dicendũ de notariis,qui edicta conscribunt,componunt,aut dictant,isti enim auxilium præstant. *ibid.tom.*3.

114. Quæres,vtrum qui non prohibet hanc impositionem,aut exactionem onerum ab Ecclesiasticis, cum prohibere possit, & debeat,censeatur fauere huiusmodi exactionibus, ac proinde in hanc censuram incurrat. *Resp. negatiuè*, quia excommunicatio imposita propter actionem positiuam non incurritur ab eo,qui se habet negatiuè. *ibid.p*.123.*n.*10.*tom.*3.

115. Prælati Ecclesiastici imponentes per se, vel per alios onera Ecclesiasticis, aut ipsorum bonis, & imposita exigentes absque S.Pontificis licentia, quacumque tandem authoritate id faciant,seu Ecclesiastica, seu laica, in censuram huius canonis

 incurrunt;

incurrunt; quia Bulla expressè, & absolutè loquitur de prælatis Ecclesiasticis, & quauis etiam Pontificali dignitate insignitis. *ibid.punct.2.pag.123 n.8.tom.3.*

116. Ecclesiastici sunt immunes ab oneribus, quæ à subditis soluuntur Principibus pro capite; item ab onere hospitandi Principes, vel ipsorum Legatos, vel milites, nec vlla consuetudo derogat huic immunitati; quia Ecclesiastici exempti sunt à laica potestate quoad bona, & personas. Famuli autem clericorum huius canonis priuilegio non gaudent, quia non sunt Ecclesiastici. *ibid.punct.3.p.124.n.4.& seq.tom.3.*

117. Vtrùm coloni Ecclesiæ, seu Ecclesiasticorum gaudeant immunitate à collectis, tributis, aliisque oneribus, variæ sũt DD. sententiæ; sed expectanda est Summi Pontificis decisio, hæc enim controuersia coram illo acerrimè agitatur. *ibid.n.7.*

118. Emphyteutæ, qui bona Ecclesiasticorum in emphyteusim receperũt, tenentur ad collectas, & onera, quæ imposita fuerunt solùm pro dominio vtili, vel pro fructibus; quia bona emphyteutica non sunt Eccelesiasticorum quoad dominium vtile, sed tantùm quoad dominium directum; cum igitur emphyteutæ sint personæ laicæ, vt suppono, & Principibus subiectæ, & ad ipsos pertineant fructus, imponens ipsis collectas pro his fructibus, excommunicationem huius canonis non incurrit; modò id fiat sine damno domini directi, qui bona in emphyteusim concessit. *ibid.p.125.n 9.tom.3.*

119. Bona Ecclesiasticorum patrimonialia, seu acquisita de rigore iuris sunt immunia ab oneribus, & tributis; tum quia ius antiquum ita disposuit; tum quia onus tributorum immediatè, & proximè imponitur personæ pro rebus; consequenter persona principaliter grauatur, & secundariò bona; sed personæ Ecclesiasticæ gaudent immunitate; ergo non possunt ipsis onera imponi non solùm pro bonis Ecclesiast. sed neque pro patrimonialibus, *ib.n.12.* Idem sentiendum de bonis Ecclesiasticorum emptis, donatis, vel alio titulo acquisitis; nisi huiusmodi onera ex præuio partium pacto illis bonis imposita essent antequam ad Ecclesiasticos peruenirent, *ibid.p.126.n.16.& 17.tom.3.*

120. Bona ad Ecclesiasticos translata censentur oneri tributorum subiici; quando illorum dominus antequam ad Ecclesiasticos transirent, promisit pro se, & suis hæredibus se soluturum tributa, collectas, & onera quæcumque imponerentur; quia posita huiusmodi promissione contracta est obligatio realis, non solùm afficiens personas, verùm etiam bona; onus autem reale bonorum transit ad possessorem, etiamsi persona sit immunis. Secùs dicendum si statuto caueatur, vt omnia bona in territorio

torio alicuius ciuitatis existentia obnoxia sint tributis, & oneribus in posterum imponendis; tunc enim probabilissimum est Ecclesiasticos non teneri ad onera post translationem bonorum ad ipsos imposita: quia hæc bona quãdo ad Ecclesiasticos transierunt, nondum erant obnoxia tributo, dum autem tributum imponitur, iam sunt immunia, & exempta. *ibid. n.* 18.

121. Bona, quæ in communi, & in indiuiso possidentur à clericis cum laicis, vt à clerico, & eius fratre laico, pro rata bonorum ad clericos pertinentium gaudent immunitate Ecclesiastica; pro rata verò bonorum ad laicos spectantium non gaudent, nisi legitima consuetudo aliud ferat: quia vtile per inutile non vitiatur. *ibid. n.* 19.

122. Fructus, & reditus Ecclesiasticorum postquam ad laicos transierunt, ius immunitatis amittunt; mutata quippe persona, quæ est causa priuilegij, extinguitur priuilegium. Hinc sequitur exigentes collectas ab iis, qui fructus Ecclesiasticorum emunt, non incurrere censuram huius canonis; modò dominiũ fructuum acquisitum sit laicis emptoribus. *ibid. n.* 20. *&* 21.

123. Probabilissimum est Ecclesiasticos iure humano, & diuino exemptos esse à laica potestate, non solùm in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus, verùm etiam in temporalibus, tam quoad personas, quàm quoad bona. Hinc Christus Matth. 17. sic loquitur cum Petro: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum, à filiis suis, an ab alienis?* deinde subiungit: *ergo liberi sunt filij*: nomine autem filiorum hoc loco non intelligitur tantummodò Christus, quia in plurali loquitur: neque intelligendi sunt omnes Christiani, quia, vt experientia constat, Christiani laici tributum Principibus soluunt; ergo intelligendi sunt Ecclesiastici, vt notat Hieronymus. Vnde licet inferre consuetudine induci non posse, vt Ecclesiasticis tributa, & onera à laicis imponantur. *ibid. n.* 3. §. 2.

124. Obiicies: Christus loc. cit. solui iubet tributum pro se, & Petro: ergo signum est Ecclesiasticos, qui longè sunt inferiores Christo, & Petro teneri soluere tributum. *Resp.* Christus iussit tributum solui, ne scandali ansam præberet; postquam enim dixit: *Ergo liberi sunt filij*; subiunxit: *vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & inuenies staterem*, &c. sicut ergo Petrus non debebat tributum soluere nisi ratione vitandi scandali; ita neque alij Apostoli, & Ecclesiastici, quorum vices gerebat Petrus. *pag.* 127. *tom.* 3.

125. Qui habitum clericalem assumit in fraudem vectigalium, ne scilicet soluat vectigalia, sed reipsa clericus non est, ab oneribus sæcularium non est immunis; quia fraus patrocinari

non

non debet suo auctori; Secùs si reipsa, & ex animo statum clericalem assumat, licet diuinis non inseruiat, & alia à Concilio Trident. *sess.* 23. *cap.* 6. præscripta non seruet. *ibid.* §. 3. *n.* 1. *&* 6. *pag.* 128. *tom.* 3.

126. Clericus Latinus coniugatus non est immunis ab onere tributorum. Item feudatarius tenetur ad onera ratione feudi imposita; quia in iis, quæ ad feudum pertinent, Clericus subiicitur domino feudi licèt sæculari. Item clericus lucratiuam negotiationem exercens tenetur pedagia, & gabellas soluere pro mercibus, non tamen ante trinam admonitionem, vt mercaturam non exerceat; dicitur autem mercaturam exercere, qui aliquid emit, vt ex illius venditione lucrum faciat; vnde clericus, qui oleum, vinum, frumentum, & alia, quæ ex suo agro percipit, vendit, non dicitur negotiari. *ibid. n.* 3. *& seq.*

127. Cum expressa Summi Pontif. licentia possunt onera Ecclesiasticis imponi; cessante autem causa, ob quam concessa est laicis facultas imponendi onera Ecclesiasticis, cessat etiam facultas. Porrò nulla consuetudo ius tribuit laicis imponendi onera Ecclesiasticis; quia iure diuino sunt immunes. *ibid. pag.* 129. *n.* 12. clerici tamen soluentes onera sibi à laicis imposita hanc censuram non incurrunt. *ibid. pag.* 130. *n.* 18. *tom.* 3.

128. Principes non possunt propria auctoritate onera clericis imponere pro reparatione pontium, viarum publicarum, mœnium ciuitatis, pro arcendis hostibus, &c. quando facultates laicorum non sufficiunt; neque sufficit consensus Episcopi, sed requiritur Summi Pontif. facultas, nisi magna sit necessitas, quæ moram non ferat; nam in hoc casu poterit Episcopus in clero in impositionem eiusmodi onerum consensum præstare. *ibid.* 15. *& seq.*

129. Tamen clerici ex æquitate, & vi directiua tenentur ad onera, quæ non solùm in laicorum vtilitatem, verùm directè, principaliter, & immediatè in vtilitatem, & commodum ipsorum clericorum diriguntur, vt si onus imponatur ad reparandum flumen, quod laicorum, & clericorum agris perniciem minatur. *ibid pag.* 130. *n.* 17. *tom.* 3.

130. Hæc excommunicatio contra imponentes onera Ecclesiasticis non solùm in Bulla Cœnæ, verùm etiam alibi expressa reperitur. 1. in Concil. Lateran. sub Alexandro III. excommunicantur imponentes onera Ecclesiasticis, si moniti non desistant. 2. In Concil. item Lateran. sub Innocentio III. eadem excommunicatio est renouata. 3. in cap. *clericis. de immunitate*, à Bonifacio VIII. lata fuit excommunicatio Papæ reseruata non tantùm contra imponentes, sed etiam contra ipsos Ecclesiasticos soluentes

soluentes, aut consentientes sub quouis prætextu. 4. in Concil. Lateran. sub Leone X. *sess* 9. renouatę sunt omnes cēsuræ contra imponentes onera Ecclesiasticis. 5. in cap. *quamquā de censibus*, Bonifacius VIII. excōmunicat exigentes onera pro rebus, quæ non deferuntur causa negotiationis. *ibid. punct.* 4. *pag.* 131. *to.* 3.

Ecclesiastica exemptio à foro sæculari in causis criminalibus.

131. Causa criminalis illa est, in qua agitur de pœna inferenda, vt iustitiæ vindicatiuæ satisfiat; cum enim ad iustitiam vindicatiuam pertineat punire delicta, causa censetur criminalis, in qua agitur de illis puniendis. Quando verò agitur de pœna applicanda parti iuxta regulas iustitiæ commutatiuæ præscribentis ius suum cuique tribui, causa ciuilis appellatur. *disp.* 1. *quæst.* 20. *punct.* 1. *pag.* 132. *n.* 5. *tom.* 3.

132. Omnes, & quicumque magistratus, & iudices, notarij scribæ, & iustitiæ ministri quomodolibet interponentes se in causis criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo sine speciali, & expressa Sedis Apostolicæ licentia, in excommunicationem 19. Bullæ Cœnæ incurrunt. *ibid. pag.* 132. *tom.* 3.

133. Iudex laicus, qui informationem verbaliter, non verò iudicialiter accipit contra personam Ecclesiasticam, non subiacet huic censuræ; hic enim non dicitur processare, quia processus est actus iudicialis. Item, qui non ex proposito contra Ecclesiasticos processum instituit in causa criminali, sed in prosecutione processus comperit delicti auctorem esse Ecclesiasticum, non subiicitur huic excommunicationi: quia hic non dicitur propriè Ecclesiasticam personam processare, quam ignorabat esse criminis auctorem. At si nihilominus processum prosequatur, excommunicationem incurrit. *ibid. pag.* 133. *n.* 8. *&* 9. *tom.* 3.

134. Iudices Ecclesiastici interponentes se in causis criminalibus contra Ecclesiasticos, excommunicationi huius canonis non subiiciuntur, modò id non faciant auctoritate laica, v. g. quatenus sunt consiliarij, vel præsides Principis laici: quia hæc excommunicatio fertur contra magistratus laicos. Item Principes exilio afficientes personas Ecclesiasticas hanc censuram non subeunt, quia in Bulla exprimuntur solùm magistratus & iudices, qui sunt Principe inferiores; súntque illius ministri. *ibid. punct.* 2. *pag* 134. *n.* 7. *&* 8. *tom.* 3.

135. Iudex laicus interponens se in causis criminalibus contra clericum consentientem contra se inquisitionem, seu pro-
cessum

cessum fieri, non propterea excusatur ab excommunicatione: in iis enim, quæ concessa sunt in honorem, & commodum totius ordinis Ecclesiastici, nemo potest cedere iuri suo, *ibid. n. 9.*

136. Laicus iudex, qui non facit processum contra clericum, sed illum tantummodò examinat, vt testem ad rei veritatem indagandam, in hanc censuram non incurrit: quia huiusmodi examen non est processus. Secus si illum examinet tanquam reum, aut si illum in cubiculo tanquam in carcere detineat, donec verum confessus fuerit. *ibid. n.* 10.

137. Accusatores testes contra Ecclesiasticum deponentes, item aduocati, procuratores, aliique apud iudicem laicum instantes, vt clericus capiatur, in exilium eiiciatur, &c. in censuram huius canonis non incidunt, quia nullam actionem faciunt in hoc canone prohibitam, tum quia Bulla tantùm loquitur de Magistratibus, iudicibus, notariis, ministris. *ibid. n.* 11.

138. Si iudex laicus, notarius, aut executor Curiæ secularis ab Episcopo rogentur, vt se interponant in causa criminali contra clericum, non incurrunt excommunicationem: quia id faciunt tanquam ministri, & instrumenta Episcopi, tenentur enim Episcopis ipsorum opem implorantibus adesse ad continendos in officio clericos. *ibid. n.* 12.

139. Ecclesiasticus degradatus, & traditus Curiæ sæculari, item perpetuo exilio mulctatus ab Ecclesiastico iudice, item bigamus, item prima tonsura, aut minoribus ordinibus initiatus, clericalem habitum, & tonsuram non deferens, item clericus, qui minores ordines intra annum à morte sui Episcopi accepit cum literis dimissoriis capituli; hi, inquam, omnes priuilegio clericali in criminalibus non gaudent. Item clericus in flagranti crimine deprehensus à laicis capi potest, vt superiori Ecclesiastico consignetur. Item, qui capit, vel capi mandat clericum debitorem fugientem, vel fugam adornantem, aut sua vel aliena bona asportantem, non afficitur censura huius canonis, modò clericum detineat animo illum tradendi iudici Ecclesiastico. *ibid. punct.* 3. *pag.* 135. *n.* 1. *& seq. tom.* 3.

140. Episcopo licet familiam armatam habere ad suæ iurisdictionis munera exercenda: Quia concessa alicui iurisdictione, censentur etiam concessa ea omnia, sine quibus iurisdictio exerceri nequit. Sic enim declarauit sacra Cardinalium Congregatio demandato Pij V. *ibid. pag.* 136. §. 1. *tom.* 3.

141. Iudices Ecclesiastici dum auxilio brachij sæcularis indigent, cogere possunt iudices sæculares ad præstandum auxilium: quia Concilium Trident. *sess.* 25. *cap.* 3. dat facultatem iudicibus Ecclesiasticis capiendi per suos proprios, vel alienos, executores

cutores; igitur censentur etiam concessa illa omnia, quæ ad illam facultatem exercendam necessaria sunt, alioquin ea facultas esset inutilis. *ibid.* §.2.

142. Sæculares iudices tenentur auxilium Ecclesiastico iudici petenti concedere, etiam non examinata æquitate causæ, nisi constet de sententia iniusta iudicis Ecclesiastici; quia ius cognoscendi de æquitate causæ competit iudici superiori; magistratus autem sæcularis non est superior in causis Ecclesiasticis. Ad hęc sęculares non discutiuntur tanquã iudices, sed tanquam executores ordinationis factæ ab Ecclesiastico iudice. Igitur laicus iudex absq; cognitione processus fori Ecclesiastici tenetur familiã accommodare, delinquentem in carcere, vel tiremibus detinere, quoties Ecclesiasticus iudex petierit: pendente tamen legitima appellatione ad superiorem non tenetur laicus iudex opem præstare iudici Ecclesiastico: nam per legitimam appellationẽ causa ad superiorem iudicem deuoluta est. *ibid.p.*137.§.3.*tom.*3.

Ecclesiarum effractio, & spoliatio.

143. In cap. *conquesti, de sententia excommunicationis.* Summus Pontif. mandat denunciari excõmunicatos eos, qui Ecclesias cuiusdam Episcopatus effregerant & spoliauerant; vnde infertur effringentes, & spoliantes Ecclesias esse ipso iure excommunicatos. *disp.*2.*qu.*3.*punct.*12 *p.*201.*n.*1. *tom.*3.

144. Qui effringit Ecclesiam, sed non furatur, aut qui furatur, & spoliat Ecclesiam, sed non effringit, licet ab alio forte fracta fuerit, hanc excommunicationem non incurrit; quia Summus Pontifex vtitur particula coniunctiua. *ibid.p.*202.*n.*9.*tom.*3.

145. Qui postquam Ecclesiam effregit, comburit, aut frangit calices, vestes, &c. etiamsi nihil inde auferat, in hanc censuram incidit: quia nomine spoliationis intelligitur quælibet actio, qua bonis Ecclesiæ damnum infertur. *ibid.n.*10.

146. Hæc excommunicatio est Summo Pontifici reseruata, non tamen ante denunciationem ab Episcopo factam; ante denunciationem autem auferri potest à quolibet confessario approbato. *ibid.n.*12. & 13.

Ecclesiarum lapides.

147. Sixtus IV. in Bulla.3. quæ incipit, *Cùm prouida,* excommunicat auferentes, aut retinentes lapides, vel alia ornamenta Ecclesiarum vrbis Romæ, necnon præstantes auxilium vel fauorem auferentibus, vel retinentibus, aut non reuelantes. *ibid. punct.*13.*p.*202.*tom.*3.

148. Ecclesiæ verò seu loca quorum vsibus, & ornatui illam

ſuerint deputata, Eccleſiaſtico ſubiiciuntur interdicto, donec actualis, & omnimoda reſtitutio fiat Eccleſiis à quibus fuerant ablata. *ibid.p.*203.*n.*5.*tom.*3.

Eccleſiarum immunitas.

149. Eccleſiarum immunitas eſt exemptio, ſeu priuilegium Eccleſiis materialibus conceſſum, vt ad eas confugientes tuti ſint à laica poteſtate; hæc autem immunitas iure humano conceſſa fuit Eccleſiis Chriſtianorum aliiſque locis religioſis de quibus infrà, eſtque valde conformis iuri diuino, & naturali. *diſp.* 2.*q.*3. *punct.*16 §.1. *&* 2.*pag.*205.*tom.*3.

150. Exiſtens in Eccleſia capi non poteſt à laica poteſtate, obſideri tamen poteſt extra Eccleſiam, vt capiatur, poſtquam fuerit egreſſus; ſic enim non violatur immunitas loci ſacri, dum locus profanus obſeruatur, vt ſi in eum ſe tranſtulerit, delinquens capi poſſit. *ibid.* §... *pag.*206.*n.*2.*tom.*3.

151. Eccleſiaſtici reſiſtere poſſunt magiſtratui, aut iudici ſæculari volenti reum à loco ſacro extrahere, deterrendo cenſuris, vel claudendo ianuas, vel laicorum auxilium implorando, vel etiam vtendo opera Clericorum nondum ſacris ordinibus initiatorum; ipſis tamen Eccleſiaſticis non licet arma capere, ad magiſtratum ſæcularem arcendum, ne detur occaſio ſcandali. *ibid. num.*3.

152. Non poteſt magiſtratus ſæcularis impedire, quominus reo in Eccleſia exiſtenti deferantur veſtes, alimenta, & cætera ad vitam neceſſaria: alioquin priuilegium immunitatis redderetur inutile. *ibid.n.*4.

153. Exiſtenti in loco ſacro nulla vis aut damnum à laica poteſtate inferri poteſt, niſi iudex id faciat ad inſtantiam Epiſcopi, non autem proprio nomine. *ibid.n.*6.

154. Quandiu reus in Eccleſia exiſtit, damnari non poteſt ad mortem, vel ad pœnam corporalem; ad pœnam verò pecuniariam, & bonorum confiſcationem à iudice laico damnari poteſt, niſi compareat; immò iudex ſolet citare reum illúmque condemnare ad mortem, vel ad aliam pœnam pro qualitate delicti, quando licitè poterit inferri. *ibid.n.*8. *&* 9.

155. Delinquens ab Eccleſia per vim extractus, eſt Eccleſiæ reſtituendus; tenetur enim iudex iniuriam Eccleſiæ illatam reſarcire, neque ſatisfacit dando cautionem de impuninitate; ſed tenetur reipſa reum Eccleſiæ reſtituere; etiamſi extractus iuri ſuo cedere, & in poteſtate iudicis ſæcularis permanere velit: Quia hoc priuilegium conceſſum eſt loco ſacro immediatè; nullus autem cedere poteſt iuri alteri conceſſo. *ib. n.* 20. *& ſeq. pag.*207.

*pag.*207. Restituendus est autem reus, vel eidem Ecclesiæ vnde extractus est, vel alteri, vel Episcopo, vel etiam eius Vicario, modò sit æquè tutus, ac si Ecclesiæ fuisset restitutus. *ibid. n.* 14.

156. In dubio an reus captus sit in loco sacro, an verò in profano, spectat ad iudicem Ecclesiasticum definire, cum enim agatur de immunitate Ecclef. eius causæ cognitio pertinet ad iudicem Ecclesiasticum. *ibid. n.*16.

157. Actus iudicis laici iuridicè facti in delinquentem ab Ecclesia extractum sunt irriti, & nulli, vt pote facti sine iurisdictione; quia isti actus fundantur in captura, & detentione rei, quæ iuridicè nulla sunt, cùm non sint actus iurisdictionis, sed violentiæ. Immò neque potest illum iudex iuridicè interrogare, consequenter reus non tenetur respondere, quia non habet ius in reum eo modo captum. *ibid. n.* 17. *&* 18.

158. Hæc immunitas competit cuiuis Ecclesiæ auctoritate Episcopi fundatæ, etiamsi nondum benedicta sit, aut nondum in ea celebrata fuerint diuina officia, aut ibi non adsit SS. Eucharistiæ Sacramentum. Aut etiamsi polluta sit, vel interdicta, aut licèt sit diruta, modò non sit diruta auctoritate Episcopi sine spe reædificandi; sic enim amittit priuilegium immunitatis. *ibid.* §.4. *pag.*208. *n.* 1. *& seq tom.*3.

159. Non solum interius Ecclesiæ corpus, verùm etiam tota Ecclesiæ fabrica, vt tectum, partes parietum exteriores, campanile, Sacristia Ecclesiæ coniuncta, & similia Ecclesiæ adiacentia priuilegio immunitatis fruuntur: quia quæ adhærent loco sacro, censentur sacra; consequenter eadem gaudent immunitate. Immò hæc immunitas extenditur ad fines, seu confinia Ecclesiæ vsque ad 40. passus, si Ecclesia fuerit metropolitana; si verò fuerit minor, ad 30. passus: vnde fit, vt domus Parochorum, Canonicorum, aliorúmque Ecclesiasticorum intra fines, seu septa Ecclesiæ, gaudeant eadem immunitate, quamuis eas inhabitent laici; nam priuilegium hoc directè concessum est locis; non autem personis. *ibid. n.* 5. *& seq.*

160. Monasteria, domus religiosorum, aliáque loca sacra, gaudent priuilegio immunitatis, quod extenditur ad totum claustrum, seu habitationem, etiam ad hortum, & viridarium, totum enim illud septum est sacrum. Eodem priuilegio gaudet hospitale auctoritate Episcopi fundatum, & seminarium, sunt enim loca pia. *ibid. pag.* 209. *num.* 10. *tom.* 3.

161. Palatium, seu domus Episcopi, gaudet immunitate Ecclesiastica licet intra quadraginta passus ab Ecclesia non existat, modo in eo palatio sit oratorium vbi diuina celebrentur. Idem dicendum de domibus Cardinalium; quanquam hoc priuilegium

gium hodie non seruatur Romæ, vt bono publico consulatur. *ibid. n.11.*

162. Ex his sequitur committi sacrilegium contra loci sacri reuerentiam & immunitatem, dum à satellitibus fori sæcularis capitur reus qui effracto carcere confugit ad Ecclesiam, vel oratorium, vel hospitale auctoritate Episcopi constructum, vel ad monasterium, vel ad Episcopi palatium, &c. Idem dicendum, si reus se à satellitum manibus proripuit, etiam cum duceretur ad mortem, seque ad locum sacrum recepit, modò delictum sit eiusmodi, pro quo Ecclesia immunitatem concedit; alioquin capi potest pro delicto, cui loca sacra nullam præbent impunitatem. *ibid. n.6.*

163. Non violatur Ecclesiæ immunitas, dum reus extra locum sacrum comprehensus ducitur ad carcerem per cœmeterium, aut Ecclesiam, etiamsi per vim trahatur, & inde recuset exire; quia hic non confugit ad Ecclesiam liber. *ibid. n.21. pag. 210. tom. 3.*

164. Si reus, qui in Ecclesia captus fuit, & in carcere fori sæcularis detinebatur nomine Episcopi, donec cognosceret, an reus immunitatis priuilegio gaudere deberet, si, inquam, ille reus è carcere aufugit, & postea ab iudice laico captus, & morti adiudicatus fuit, non censetur Ecclesiæ immunitas violari; quia fuga illi ademit priuilegium primæ detentionis. *ibid. n.23.*

165. Neque loci sacri immunitas violatur, si reus blanditiis, & promissionibus sine coactione è loco sacro eliciatur, & extra eum capiatur; si tamen ei promissa est impunitas, aut restitutio in eundem locum, illi data fides seruanda est. *ibid. n.24.*

166. Si reus amplexetur Sacerdotem deferentem SS. Eucharistiæ Sacramentum, ob reuerentiam sacro Christi corpori debitam licitè capi non potest; tamen si capiatur, non videtur Ecclesiastica immunitas violari; neque reus de rigore iuris Ecclesiæ est restituendus; quia hoc priuilegium concessum est Ecclesiæ, non autem Eucharistiæ extra Ecclesiam. Potest tamen per consuetudinem introduci illa immunitas, quæ suffragetur reis amplexantibus Sacerdotem Eucharistiam deferentem. *ibid n.27.*

167. Clericus in iis casibus in quibus extra Ecclesiam capi posset à laica potestate, gaudet immunitate, dum in loco sacro existit; quia tunc habetur tanquam laicus, neque debet esse deterioris conditionis; modò tamen non commiserit delicta in Bulla Gregorij XIV expressa; tunc enim extrahi potest. *ibid. §.3. pag. 211. n.4. tom. 3.*

168. Clericus à Prælato suo extrahi potest ab Ecclesia, etiam in illis casibus, in quibus laici extrahi non possunt à iudice

dice sæculari:tum quia immunitas Ecclesiæ non præiudicat Ecclesiasticæ potestati:tum quia religiosi alioquin rarò capi possēt, cùm ferè semper in monasteriis degant:tum quia in Bulla Gregorij fit tantùm mentio laicorum ; ergo clerici quouis in loco existant,subsunt Ecclesiasticæ potestati. *ibid.n.5.*

169. Debitores in loco sacro existentes gaudent priuilegio immunitatis, licèt decoxerint cum magno Reip. detrimento, síntque publico debito obstricti ; quia si Ecclesia tuetur ad se confugientes in causis criminalibus, potiori iure in ciuilibus; neque hic casus est in iure exceptus. *ibid.n.6.*

170. Fures etiam sacrilegi, qui in Ecclesia furati sunt,ad Ecclesiam confugientes gaudent immunitate. Idem dicendum de homicidis,periuris, blasphemis,adulteris, sodomitis, &c. modò non commiserint crimen in Bulla exceptum ;hi enim casus non exprimuntur,neque excipiuntur à Greg.X I V.in sua Bulla.*ibid. pag.*212.*num.*7. *& seq tom.*3.

Quinam Ecclesiarum immunitate non gaudeant ?

171. Publici latrones,grassatores viarum, & depopulatores agrorum ad Ecclesiam confugientes immunitatem amittunt,sic enim expresè habetur in Bulla Gregorij XIV.*ibid.*§.6.*pag.*213. *n.*1.2. *& seq.tom.*3.

172. Occidentes, vel mutilantes in Ecclesiis,aut earum cœmeteriis,carent Ecclesiæ immunitate ; quia æquum non videtur vt immunitate Ecclesiæ fruatur,qui in Ecclesia deliquit ; tamen qui in Ecclesia existens alium occidit sagitta, vel plumbea glande extra Ecclesiam existentem, priuilegium immunitatis non amittit ; quia licèt homicidium fuerit in Ecclesia inchoatum, fuit tamen extra Ecclesiam perfectum & consummatum ; hic tamen ab Ecclesiasticis ministris capi potest. Neque amittitur immunitas ob quamlibet vulnerationem in Ecclesia factam, nisi ex illa sequatur mors etiam extra Ecclesiam, aut nisi sit mutilatio ; est autem mutilatio abscissio alicuius membri, seu partis corporis,quæ habet officium distinctum à reliquis. Neque item priuilegium huius immunitatis amittit,qui mandat homicidiū, vel mutilationem in Ecclesia fieri;quia pœna lata contra facientes non afficit mandantes, nisi hoc in iure exprimatur. *ibid.* §.7.*pag.*213.214.*tom.*3.

173. Proditoriè aliquem occidens, caret priuilegio Ecclesiasticæ immunitatis, quocumque tandem modò occiderit seu ferro, seu veneno : dicitur autem proditoriè occidere, qui aliquem occidit nihil minus suspicantem, aut cum quo amicitiam simulabat. Quare qui occidit inimicum, non dicitur

proditor in rigore loquendo,quamuis illũ occidat à tergo, aut per insidias:quia occisus cauere sibi poterat ab inimico. Neque priuatur immunitate,qui abortũ procurat fœtus animati, quia hic non dicitur propriè proditoriè occidere : cùm enim infans in vtero non sit rationis capax, dici non potest per insidias aut dolum occisus. *ibid.* §. 8. *pag.* 215. *tom.* 3.

173. Assassinij reus Ecclesiæ immunitate non gaudet,ex constitutione Gregorij XIV. Assassini autem nomine hic intelligitur,qui pecunia, aut pretio conducitur ad hominem incautum occidendum ex insidiis:quare qui sine pretio aliquem interficit vt amico rem gratam faciat,non dicitur assassinus. Porrò vt assassinus immunitate priuetur,debet constare, seu per testes, seu per confessionem partis pecuniam hac de causa datam, aut promissam fuisse, vt quis occideretur ; nam qui pretio conducitur tantùm ad vulnerandum, non dicitur propriè assassinus, nequé immunitatem amittit. Assassinij etiam cooperatores, fautores, auxiliatores, & receptatores priuantur priuilegio immunitatis : sunt enim omnes assassinij rei. *ibid.* §. 9 *pag.* 215.216. *tom.* 3.

174. Hæreseos reus Ecclesiæ immunitatẽ amittit:nã crimen hæresis expresè excipitur in Bulla Gregorij XIV.Dicitur autem reus hæresis, non solùm qui cum pertinacia sentit contra fidẽ, verùm etiam qui auxilium,aut fauorem hæreticis præbet. Notandum tamen ob solam hæresim immunitatem amitti,non autem ob alia crimina ab hæresi distincta ; quia in Bulla excipitur crimen hæresis:quare hæreticus ob furtum commissum ad Ecclesiam confugiens,Ecclesiæ immunitate gaudet.Infidelem verò nondum baptizatum valdè probabile est gaudere immunitate, præsertim si ex animo baptismum petiit antequam ad Ecclesiam confugeret. *ibid.* §. 10. *pag.* 216 217. *tom* 3.

175. Reus criminis læsæ maiestatis in personã Principis, priuilegio immunitatis non gaudet,vt expresè habetur in Bulla. Dicitur autem *Princeps*, qui superiorem in iurisdictione non agnoscit.Hinc sequitur illum non priuari immunitate, qui offendit vxorem,aut filium Principis ; quamuis enim hic committat crimen læsæ maiestatis, non tamen immediatè peccat in personam Principis. Idem sentiendum de coniurantibus, seu conspirantibus contra Statutum,vel Remp.quia non coniurant in personam Principis;nec non de offendente statuam Principis, aut cudente monetam falsam. *ibid.* §. 11. *pag.* 217.

176. Communis est Doctorum sententia, violantes personã Cardinalis priuilegio immunitatis destitui ; quia Cardinales æquiparantur Regibus,& Principes Ecclesiæ vocantur. *ibid.* n. 9.

177. Crimen læsæ maiestatis tunc dicitur committi in personam

personam Principis, quando fit actio in damnum, & offensam personæ Principis, vt occidendo, vulnerando, percutiendo, coniurando, hostiliter insequendo personam Principis, reuelando hostibus ipsius secretum, vt ab illis capiatur. Idem dic de consulentibus, auxiliantibus, aut fauorem præstantibus: hi enim omnes criminis læsæ maiestatis in persona Principis sunt rei. Secùs dicendũ de ratum habentibus, aut approbantibus crimen commissum, aut de scientibus committendum, nec reuelantibus: licèt enim isti vt plurimùm censeantur rei criminis læsæ maiestatis; non tamen commiserunt vllam actionem positiuam in personam Principis. *ibid n.* 10.

178. Vt crimen læsæ maiestatis cõmitti censeatur, præstanda est actio à subdito illius Principis, in quem dicitur crimen committi; dicitur autẽ subditus ratione domicilij vel originis. Vnde infertur crimen læsæ maiestatis in Papam à quocumq; seu laico, seu clerico committi posse: quia Papa in toto orbe suam iurisdictionem exercet. *ibid. pag.* 218. *n.* 12. *tom.* 3.

179. Prælati locorum gaudentium immunitate tenentur delinquentes ad locum immunem confugientes consignare Curiæ sæculari id requirenti, si cognouerint delictum ab eis commissum indignum esse priuilegio immunitatis; sic enim præcipit Gregorius XIV. in sua Bulla. At extra casus in illa Bulla exceptos non potest Episcopus, vel eius Vicarius Iudici laico dare facultatem extrahendi reum ab Ecclesia: quia reus ad Ecclesiam fugiens gaudere debet immunitate. *ibid.* §. 12. *pag.* 218. *num.* 1. *& seq. tom.* 3.

180. Antequam reus, qui ad locum sacrum confugerat, curiæ sæculari tradatur, hæc sunt obseruanda. 1. vt obtineatur ab Episcopo loci, vel eius Vicario facultas expressa capiendi, & extrahendi reum, sede autem vacante adeundus est Vicarius Capituli, quia hic succedit in iurisdictionem Episcopi. 2. vt dum reus è loco sacro extrahitur, intersit persona Ecclesiastica facultatem habens ab Episcopo, vel eius Vicario. 3. vt non statim ac captus est, tradatur laicæ potestati, sed in carcerem nomine Episcopi conciciatur, donec ab ipso, vel eius Vicario cognoscatur, an reus sit delicti, cui imposita est priuatio immunitatis; illud autem debet certò, & euidenter constare. Cæterùm si ab Episcopo lata est sententia in fauorem fori sæcularis, iudicando reum immunitate non gaudere, ab hac sententia non datur appellatio; illam enim Gregor. XIV. expresè excludit. Si verò sententia lata fuit in fauorem rei, admittenda est appellatio: quia iure communi appellare licet ab inferiore ad superiorem *ibid. p.* 219. *num.* 4. *& seq. tom.* 3.

Ecclesiarum immunitatem violantes quibus pœnis afficiantur?

181. Violator huius immunitatis per extractionem delinquentis à loco sacro sacrilegium, & iniustitiam committit; sacrilegium quidem ob iniuriam loco sacro irrogatam; iniustitiam verò, quia ratione priuilegij non habet iurisdictionem in reum,& potest reus Iudici extrahenti resistere;quare tenetur ad restitutionem omnium damnorum, quæ inde passus est reus. *ibid.* §.13.*pag.*220.*num.*1.*tom.*3.

182. Violator Eccles. immunitatis varias pœnas incurrit. 1. de iure ciuili incidit in crimen læsæ maiestatis. 2. de iure canonico iniungitur illi pœna 90. solidorum præter pœnitentiam publicam ab Episcopo iniungendam. 3. incurrit excommunicationem ipso facto Papæ reseruatam, vt patet ex Bulla Gregor. XIV. & ex decreto sacræ Congregationis.*ibid.n.*3.

183. Sub pœna excommunicationis prohibet Pontifex quenquam existentem in Ecclesia capi, nisi in casibus exceptis, seruata forma præscripta,quam supra retulimus;prohibet etiam extrahi per vim è loco sacro, & incarcerari. Quare qui hæc faciunt,aut fieri mandant, aut qui reum extractum detinent, nec Ecclesiæ restituunt, in pœnam excommunicationis incurrunt; qui verò consulunt,non videntur hac censura comprehendi;quia lex pœnalis restringenda est potiùs,quàm amplianda.*ibid.* §.14. *pag.*221. *n.*1.*& seq.tom.*3.

184. Episcopi,aliíque Prælati extrahentes,vel extrahi mandantes aliquem è loco sacro contra formam in Bulla præscriptam,si id faciunt, quatenus funguntur potestate laica,afficiuntur excommunicatione:tunc enim procedunt tanquam laici; sin id faciunt,quatenus vtuntur auctoritate Ecclesiastica,probabile est excommunicationis vinculo non teneri; quia hæc constitutio edita fuit ad frænandam laicorum temeritatem, qui confugientes ad Ecclesiam propria auctoritate extrahebant. *ibid. pag.* 222. *n.* 11. *tom.*3.

185. Probabile videtur Episcopum posse ab hac excõmunicatione absoluere, facta restitutione, & satisfactione ab eo, qui in excommunicationem inciderat ob violatam Ecclesiæ immunitatem. Quia nuspiam inuenitur hic casus Pontifici reseruatus. At nullus confessarius virtute alicuius priuilegij potest ab hac censura absolutioné conferre;ita enim cautum est decreto Clement VIII. quod incipit,*Sacra Congregatio.ibid.*§.16. *pag.*223. *n.* 1. *&* 2.Probabile tamen est, & tutius in praxi hanc censuram esse

esse Summo Pontifici reseruatam; sic enim in prætorio sacræ Pœnitentiariæ decisum fuit. *ibid. pag.* 224. *tom.* 3.

Ecclesia Tolosana.

186. In Extrauaganti, *Saluator, de prabend. & dign.* præsumentes turbare, vel impedire ea, quæ statuta sunt pro Ecclesia Tolosana, afficiuntur excommunicatione, si fuerint personæ singulares; interdicto, si fuerit vniuersitas; & suspensione, si fuerit capitulum, conuentus, siue collegium. *ibid. punct.* 18. *tom.* 3.

Electio, Elector.

1. IN cap. *Sciant cuncti, de elect. in* 6. extat excommunicatio contra eos, qui per se, vel per alios grauant, aut iniustè persequuntur Electores Ecclesiasticos, seu Electrices, vel ipsorum consanguineos, vel Ecclesias, vel monasteria, vel ipsorum bona, eo quòd noluerint eligere illum, pro quo rogabantur; vel inducebantur. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 19 *pag.* 170. *tom.* 3.

2. Ad hanc excommunicationem incurrendam requiritur. 1. præsumptio, ob id ignorantia etiam crassa, & affectata excusat, modò non habeat adiunctam nimiam temeritatem. 2. requiritur, vt præfatæ actiones prohibitæ iniustè fiant; quamobrem, qui electorem spoliat titulo compensationis, non ligatur hac censura, quia non facit rem iniustam. 3. requiritur, vt præfatæ actiones fiant hoc prætextu, eo quod electores noluerint eum eligere, pro quo rogabantur; quare qui ob priuatas simultates aliunde ortas, quàm occasione electionis vexat electorem, huius pœnæ reus non est. *ibid. pag.*.. *n.* 4. *tom.* 3.

3. Qui vexat, aut persequitur personam Ecclesiasticam habentem ius præsentandi, instituendi, confirmandi, vel postulandi, eandem censuram incurrit: quia præsentatio, postulatio, confirmatio sunt modus quidam electionis, & iuxta vulgarem loquendi modum vocantur electi. *ibid n.* 7.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Electio officialium vrbis Romæ.

5. In cap. *fundamenta, de elect. & electi potest. in* 6. fertur excommunicatio contra nominantes, vel eligentes aliquem in senatorem, rectorem, vel officialē Vrbis Romæ, absque speciali Summi Pontificis facultate; necnon contra consentientes, auxilium, consilium, vel fauorem præstantes huiusmodi electioni. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 49. *pag.* 265. *tom.* 3.

6. Si electio fiat ad tempus, & non in perpetuum, & non eligatur vir magnæ præeminentiæ, seu dignitatis, aut eius frater,

filius, vel nepos, non incurritur excõmunicatio etiamsi non accedat Summi Pontificis expressus consensus: Secus autem si is, qui eligitur, sit vir magnæ præeminentiæ, &c. sic enim colligitur ex ipso textu. *ibid. n.* 3.

7. Excipiuntur ciues Romani ex ipsa vrbe oriundi, & præterea habitatores continui in vrbe, vel eius territorio: isti enim ad annuos magistratus, & officia nominari possunt, & eligi inconsulto Rom. Pontif. etiãsi fratres sint, filij, aut nepotes Principum, Baronum, &c. nisi fortè extra vrbem, & eius territorium habeant insignem dignitatem, & iurisdictionem. *ibid. n.* 4.

Electio Episcopi, seu Curatoris animarum.

8. In electione Episcopi hæc forma præscribitur. 1. vt eligendus 30. annum impleuerit. 2. vt ex legitimo matrimonio natus sit. 3. vt vitæ honestate, & scientia polleat. In electione verò ad beneficium, cui adnexa est animarum cura, requiritur, vt is, qui eligitur, inchoauerit 25. ætatis annum, & præterea sit spectatis moribus, & scientia fulgeat. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 1. *pag.* 352. *tom.* 3.

9. Clerici eligentes Episcopos, aut curatores animarum non seruata forma superiùs tradita, incurrunt suspensionem per triennium à beneficiis Ecclesiasticis, & pro ea vice priuantur potestate eligendi. Hæc suspensio non incurritur ob præsentationem, aut nominationem indigni. *ibid.*

10. In extrauag. *vnica de postulat præl.* decernitur, vt nullus sæcularis postuletur ad Episcopatum ante 27. annum, & præterea vt nullus religiosus cuiusuis ordinis mendicantium ad vllam Ecclesiam inferiorem cathedrali postuletur extra suum ordinem ante 27. alioquin scienter postulantes suspenduntur ipso facto à beneficiis, quæ possident in illa Ecclesia, ad quam huiusmodi postulationem fecerunt; & priuantur ea vice postulandi, & eligendi facultate. *ibid. n.* 4.

11. Absolutio ab hac suspensione intra triennium reseruata est Summo Pontifici. Multi tamen censent Episcopum posse absoluere, si delictum sit occultum, idémque sentiunt de confessariis habentibus facultatem absoluendi à censuris. *ibid. pag.* 353 *n... tom* 3.

12. Compromissarij eligentes indignum in Episcopum, vel ad superiorem dignitatem, incurrunt suspensionem per triennium à beneficiis, quæ possident in ea Ecclesia, ad quam offendunt. Compromittentes autem ratam habentes electionem indigni, non afficiũtur hac pœna quia hoc nuspiã habetur. Absolutio ab hac censura ante trienniũ elapsum reseruata est S. Pontifici

tifici

tifici;elapſo verò triennio ceſſat. *ibid. punct.* 3.*pag.* 354. *tom.* 3.

13. Præſumens eligere aliquem ad beneficium per abuſum poteſtatis ſæcularis, ſuſpenſione ab officiis,& beneficiis mulctatur, & poteſtate eligendi tunc priuatur: hæc autem ſuſpenſio non eſt latæ ſententiæ. *ibid.*

14. Electio facta per metum eſt irrita, quando metus incutitur ad eligendum certum aliquem:quia caret debita libertates, ſi verò metus incutiatur ad eligendum aliquem ex certo numero, vel corpore,electio valida eſt:quia vnus ex multis voluntariè eligitur. *ibid. punct.* 5.

15. Confirmans electionem indigni ad curam animarum, priuatur poteſtate confimandi ſucceſſorem illius, & priuatur fructibus beneficij: hæc tamen ſuſpenſio non videtur ipſo iure lata. *ibid. punct.*4.

16. Conſentientes electioni de ſe factæ ab electoribus Eccleſiaſticis cum abuſu poteſtatis ſæcularis, non gaudet illa electione, immò ineligibilis efficitur, neque eligi poteſt ad aliquã dignitatẽ ſine diſpenſatione:eligi tamen poteſt ad beneficiũ ſimplex,vel ad canonicatum,vel ad beneficium parochiale: quia huiuſmodi beneficia non ſunt dignitates. *idid.pun.* 5.*pag.* 355.*n.* 6.*&* 8.*to.*3.

17. Electores Epiſcoporum, qui electionem electo non præſentant intra octo dies poſtquam eam commodè illi præſentare potuerunt, incurrunt ſuſpenſionem per triennium ab omnibus beneficiis,quæ obtinentur ab electoribus in ea Eccleſia de cuius electione agitur,non tamen ſuſpenduntur ab officio eligendi,ſi ſuſpenſione durante ſedes Epiſcopalis vacet. Abſolutio ab hac cenſura, ex communi ſententia, reſeruata eſt S. Pontifici: quia lata eſt ad tempus. *ibid.punct.*8.*pag.*356.*tom.*3.

18. Impugnantes electionem, opponendo aliquid in perſonam electi,ſed poſtea deficientes in probatione, incurrunt ſuſpenſionem à beneficiis per triennium in illa Eccleſia ad quam alter fuerat electus:ſi autem durante illa ſuſpenſione temerè ſe in illis beneficiis immiſceant, ipſo facto priuãtur beneficiis abſque ſpe illa iterum obtinendi: niſi probauerint ſe rationalem cauſam habuiſſe impugnandi præfatam electionem, ſéque calumniatores non fuiſſe: illa tamen beneficia alteri conferri non poſſunt ante ſententiam priuationis declaratoriam. Hæc ſuſpenſio reſeruata eſt Summo Pontifici:quippe lata ad triennium, quo elapſo ceſſat. *ibid.punct.*9.*pag.*357.358.*tom.*3.

Eleemoſyna.

1. ELeemoſynæ nomine intelligitur actus, quo aliquid alteri ex compaſſione damus ad ipſius neceſſitatem ſubleuandam

uandam, propter amorem, ſeu bonitatem Dei, & hic dicitur actus miſericordiæ imperatus à charitate. Sunt autem miſericordiæ opera quatuordecim, ſeptem corporalia, quæ hoc verſu continentur.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo:

totidem ſpiritualia, quæ hic verſus complectitur:

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

2. Non ſolùm ex præcepto diuino, verùm etiam naturali, tenemur per eleemoſynam ſuccurrere proximo extrema neceſſitate laboranti. Tenemur item de ſuperfluis vitæ, & ſtatui, facere eleemoſynam proximo, etiam extra neceſſitatem ipſius extremam, ſeu in communi, & graui pauperum neceſſitate. Vnde colligitur, aduocatum peccare mort. non ſuſcipiendo patrocinium pauperis, & medicum, vel chirurgum, non præſtando operam ſuam indigenti: hæc enim opera inter ſuperflua numeranda eſt. Neque excuſari poſſe diuites, qui de ſuperfluis non faciunt eleemoſynam, quamuis habeant intentionem conſtruendi templa, aut omnia pauperibus relinquendi poſt mortem: hæc enim intentio non tollit obligationem eleemoſynæ faciendæ in graui, aut etiam communi pauperum neceſſitate. *tom.2.pag.*165.*n.*5. *&* *pag.*166. *num.* 9.

3. Habentes ſuperflua vitæ, & ſtatui, non tenentur pauperes inquirere, ſed ſufficit, vt animo parati ſint ad eorum neceſſitates ſubleuandas, cùm ſe dabit occaſio. Secùs dicendum de Epiſcopis; tenentur enim ex officio pauperum neceſſitatibus occurrere; nam patres pauperum nuncupantur. Habentes autem ſuperflua vitæ, ſed non ſuo ſtatui, non tenentur in communi, aut graui priuatorum neceſſitate eleemoſynam facere; tenentur tamen in extrema, aut quaſi extrema, modò non ſit periculum, ne ipſi in ſimilem neceſſitatem incidant. At ſi ſermo ſit de neceſſitate publica, ſeu perſonæ publicæ, tenemur etiam ex neceſſariis ad vitam ſubuenire Principi, ſeu alteri perſonæ publicæ, graui neceſſitate laboranti: quia bonum publicum præferendum eſt priuato. *tom.*2.*pag.*166.*n.*10. *&* 11. *tom.* 3.

4. Debitor extremam patiens neceſſitatem, per ſe loquendo non tenetur reſtituere rem receptam, ſeu ſoluere debitum creditori pari neceſſitate laboranti: hic enim non dicitur rem alienam detinere, cùm neceſſitas faciat omnia communia: modò debitor non acceperit iniuſtè ab eo qui eadem neceſſitate laborabat, tunc enim teneretur eam rem domino reſtituere; quia vt non potuit eã eripere domino extrema neceſſitate laboranti, ſic nec poteſt eam retinere. Itẽ qui rem alienam cõmodatam, vel locatam, vel pignori datã, retinet eo tempore, quo vterque extrema premitur

premitur necessitate, non tenetur domino restituere. Extra extremam autem, etiam in graui necessitate, tenetur rem alienam restituere domino pari necessitate laboranti. *ibid. n.*4.

5. Excusandi sunt, qui peregrinos suis à ciuitatibus excludunt ex iusta, & rationabili causa, v.g. ne otio torpeant, ne morbos, vel corruptelas, vel proditiones afferant, vel vt pauperes domesticos præferant exteris; nam ordo charitatis seruari potest. *tom.* 2. *pag.* 167. *n.* 19. *tom.* 3.

6. Inimicis priuatis in necessitate constitutis tenemur subuenire; sunt enim noster proximus, & Christus hoc præcipit: Inimico autem Reipub. etiam in extrema necessitate, non tenemur subuenire, quando periculum est, ne Reip. noceat, immò teneor non subuenire. Si verò nihil sit periculi, teneor subuenire. *ibid. num.* 20.

7. De iniustè acquisitis fieri potest eleemosyna; non tamen propterea cessat obligatio restituendi. Tutores, & curatores possunt moderatas eleemosynas facere de bonis pupillorum, cùm sint illorum administratores. Qui eleemosynam accepit distribuendam, potest eam sibi applicare, si verè indigeat, modò de Domini voluntate aliter non constet. *tom.* 1. *pag.* 168. *n.* 22. 26. 27. *tom.* 3.

8. Qui denegauit eleemosynam pauperi, non tenetur transacta necessitate aliquid tali restituere ratione damni, quod inde passus est: quia obligatio restituendi oritur ex violata iustitia; hîc autem non iustitia, sed charitas violatur. *pag.* 168. 169. *n.* 29. *tom.* 3.

EMPHYTEVSIS.

Quid, & quotuplex sit Emphyteusis?

1. EMphyteusis est contractus, quo quis tradit rem suã immobilem alteri quoad dominium vtile sub certa pensione reali soluenda in recognitionem dominij directi, vt si Titius tradat Caio prædium ad 15. annos cum onere soluendi sibi centum aureos nummos in recognitionem dominij directi. Differt à feudo, quia feudum habet onus obsequij, & seruitij personalis: differt à locatione, quia locatio fit ad breue tempus, & in re etiam mobili. *tom.* 2. *pag.* 569. *n.* 1. *& seq.*

2. Emphyteusis alia est *perpetua*; alia *temporalis*, quæ est tantùm ad tempus. Rursus alia est *Ecclesiastica*, alia *communis*, siue *profana*. Item alia est *noua*, nunc primùm instituta, alia *vetus*. Denique alia est *hæreditaria simpliciter*, quæ concedi solet

solet pro omnibus hæredibus, quamuis extraneis; alia *hæreditaria mixtè*, quæ conceditur pro aliquibus hæredibus, sed non omnibus; & alia *familiaris*, quæ conceditur solùm pro iis, qui sunt de familia, quamuis non sint hæredes. *ibid. n. 7.*

3. Dantur in emphyteusim res immobiles pertinentes ad dominum directum, quæ meliores reddi possint. Vnde sequitur pecuniam, vel etiam annuos redditus non posse in emphyteusim dari. Idem dicendum de arboribus à solo separatis. Secùs de arboribus solo hærentibus, vt de ol¡ueto, vineto, &c. nam hæc inter immobilia numerantur. *ibid.*

Conditiones ad emphyteusim requisitæ.

4. Prima conditio est, vt contractus emphyteuticus per scripturam celebretur, nisi consuetudo aliud ferat. 2. vt contractus fiat de rebus immobilibus, & frugiferis, solóque hærentibus: nam emphyteusis à principio fuit instituta, vt sterilia colerentur, fierent fertilia, & fœcunda. 3. vt bona quæ subiiciuntur emphyteusi, non sint Ecclesiastica; nam bona Ecclesiæ, quæ tradi non consueuerunt in emphyteusim, non possunt in emphyteusim concedi sine legitima causa, & debitis solemnitatibus à iure requisitis. 4. vt dominium directum perseueret apud priorem dominum. 5. vt quotannis ab emphyteuta soluatur certa pensio, quæ solet esse minor quàm valeant fructus rei emphyteuticæ, nam hæc pensio, per se non soluitur ad lucrum, sed in recognitionem dominij directi. 6. vt emphyteuta priuari possit re accepta in emphyteusim, quoties efficitur notabiliter deterior ipsius culpa. 7. vt emphyteuta non possit rem emphyteuticam, & eius melioramenta, per venditionem alteri tradere secundùm ius vtile, quod ipse habet, aut locare ad decennium, seu tradere alteri in emphyteusim, absque consensu domini directi, saltem implicito. 8. vt in re emphyteutica illi tantùm succedant, qui in inuestitura, seu contractu emphyteutico exprimuntur; hinc fit vt res emphyteutica reuoluatur ad dominum proprietarium, quando extincta est generatio, ad quam data fuerat. *tom. 2. pag. 570. n. 1. & seq. & pag. 571. & 572.*

5. Emphyteuta, qui per duos annos cessauit à solutione canonis seu pensionis, in emphyteusi Ecclesiæ, seu loci pij, cadit ab emphyteusi, & amittit rem emphyteuticam cum omnibus meliorame ntis in ea factis, nisi purgauerit moram celeritate solutionis. At in emphyteusi sæculari, qui triennio cessauit soluere pensionem, incidit in caducitatem, nec potest purgare moram celeritate solutionis; in rigore iuris; statim enim rem amittit, modò dominus directus declaret velle sibi rem emphyteuticam applicari:

cari; non tenetur tamen emphyteuta rem à se abdicare ante sententiam iudicis. *tom.2.p.570.n.7. & 9.*

6. Emphyteuta, qui se non obligauit ad casus fortuitos, non tenetur soluere pensionem, si tota res pereat absque sua culpa, vel veniat in hostium potestatem: res enim domino perit. Si verò pars aliqua notabilis remaneat apud emphyteutam, etiãsi fortè sit minor pensione, tenetur emphyteuta de rigore iuris soluere pensionem, sicut etiam tenetur integram pensionem soluere, superueniente sterilitate: modò pensio non sit constituta quasi super pluribus rebus, ita vt vnicuique rei respondeat sua peculiaris pensio; tunc enim vna re pereunte, debet tantùm soluere pro rata. *tom.2.pag.571.n.18.*

7. Emphyteuta postquam cecidit ab emphyteusi, non potest repetere expensas modicas circa rem emphyteuticam factas: istæ enim expensæ censentur factæ in vtilitatem ipsius emphyteutæ. Si verò expensæ sint ingentes, & notabilis valoris, soluendæ sunt finito tempore emphyteusis, modò emphyteuta non cadat suâ culpâ, aut aliter conuentum non sit. Huiusmodi autem expensę, seu melioramenta soluenda sunt iuxta valorem, quem habent tunc temporis, quo res emphyteutica redit ad dominum directum: at melioramenta superflua potiùs quàm vtilia soluenda non sunt. *ibid.n.22.& pag.572.*

8. Quando res emphyteutica transit ad alium emphyteutam per venditionem, vel donationem, vel permutationem, vel locationem decennalẽ, soluendum est à secundo emphyteuta laudemium domino directo propter inuestituram, seu laborem, quem dominus directus subit inuestiendo, seu mittendo nouum emphyteutam in possessionem. Est autem *laudemium*, quinquagesima pars pretij rei emphyteuticæ; ex consuetudine tamen videtur tantùm trigesima pars. In his tamen casibus non debetur laudemium domino directo. 1. quando hæres necessarius (qui suus in iure nuncupatur) succedit in rem emphyteuticam: hic enim propria authoritate adit hæreditatem. Idem dicendum quando cohæres ante diuisionem vendit alteri cohæredi partẽ sibi respondentem. 2. quando res redit ad priorem emphyteutam, dissoluto contractu celebrato cum pacto retrouendendi: quia hæc non censetur noua venditio, sed rescissio prioris. 3. quando pater tradit filiæ rem emphyteuticam, non habẽs aliud, quod ei tradat: quia laudemium soluitur pro alienatione voluntaria; hæc autem videtur necessaria. 4. quando plures habentes rem emphyteuticam communem, eam inter se diuidunt. *tom.2. pag.572.num.25.& seq.*

9. Emphyteusis sæcularis, si sit hæreditaria, potest ad fiscum

transire:

transire; cogi tamen potest fiscus ad nominandum aliquem, cuius obitu redeat ad dominum, quia fiscus est perpetuus. Si verò emphyteusis non sit hæreditaria, non transit ad fiscum; sed defertur ad vocatos, & ipsis non extantibus, redit ad dominum directum. At emphyteusis Ecclesiastica non acquiritur fisco sæculari. *tom.2.p.573.n.33*

10. Emphyteusis hæreditaria, quæ scilicet in extraneū transferri potest, transit ad monasterium, in quo religiosus professionem facit, (modò monasterium sit capax successionis) monasterium tamen debet aliquem nominare, cuius obitu emphyteusis finiatur, & redeat ad dominum directum. Si tamen alicui concessa esset emphyteusis pro se, & pro suis hæredibus, emphyteusis transiret irreuocabiliter ad monasterium: quia monasterium potest esse hæres. At si emphyteusis non sit hæreditaria, non transit ad monasterium; sed viuente religioso emphyteuta commoditas illius emphyteusis pertinet ad monasterium; mortuo autem religioso succedunt vocati, alioquin ad dominum directum reuertitur. *ibid.*

11. In emphyteusi concessa alicui pro se, & suis filiis, seu posteris, non succedere filias communis est sententia, nisi aliud exprimatur: quia fœminæ in feudo, & emphyteusi non comprehenduntur nomine filiorum. In emphyteusi Ecclesiastica filius naturalis, seu illegitimus non succedit, nec comprehenditur nomine filiorum: quia Ecclesia valde abhorret ab illegitimis, vtpote ex peccato genitis. In emphyteusi verò sæculari filij naturales cōprehenduntur nomine filiorum. Si tamen emphyteusis tradita sit alicui pro se, & filiis legitimis, filius naturalis legitimatus priuilegio Principis non succedit: quia Princeps non præsumitur velle præiudicium afferre filiis legitimis, aut domino directo; nisi Princeps aliud exprimat: potest enim, ex graui causa, habilem facere filium illegitimum ad succedendum. *ibid.n.35.*

EMPTIO, ET VENDITIO.

Quid sit emptio, & venditio?

1. EMptio est contractus qui mutuo consensu perficitur, & vltrò, citróque emptorem, & venditorem obligat; emptorem quidem ad tradendum pretium pro merce, venditorem verò ad tradendas merces pro pretio. Hinc intelligitur definitio venditionis; est enim correlatiua emptionis, vnumque cum ea contractum constituit, qui perficitur solo consensu per externum aliquod signum expresso; vnde fit vt traditio non sit de essentia huius

huius contractus. Modò tamen consensus sit absolutus, & non conditionalis: nam conditio suspendit consensum, & contractum vsque ad conditionis euentum. Impleta verò conditione contractus remanet perfectus, & fictione iuris retrotrahitur ad tempus in quo fuit celebratus, ac si tunc temporis consensus fuisset absolutus. Vnde sequitur gabellas, quæ soluendæ sunt ex emptione & venditione antea celebrata, priori gabellario esse persoluendas, non verò successori, si mutati sunt gabellarij ante conditionis euentum. *tom.2. pag.495. n.1. & seq.*

2. Contractus venditionis, & emptionis non censetur perfectus donec pretium definiatur; vt si quis dicat, *Vendo tibi equum quanti iudicauerit Titius*, validè quidem vendit; si verò Titius moriatur, aut iudicare nolit, rescinditur contractus; quia perfici non potest, quin pretium definiatur. Vnde fit, vt si in huiusmodi contractu soluenda sit gabella, & mutati sint interim gabellarum exactores, soluenda sit gabella posteriori gabellario, qui gabellas tunc exigit, cùm pretium definitur: quia gabella non debetur nisi pro contractu perfecto, & completo. *tom.2. pag.496. n.7.*

3. Contractus venditionis, & emptionis hoc discernitur à contractu locationis, & conductionis, quod in contractu locationis &c. artifex ponit solam operam, non autem materiam, vt si ego tibi tradam aurum, & tu mihi inde conficias annulum: quando verò artifex ponit operam & materiam, censetur emptio, & venditio, vt quando artifex mihi tradit annulum ex auro, quod ipse apposuit. Excipitur casus, in quo artifex construit domum in solo alieno, licet enim ipse materiam subministret, dicitur operam suam locare: quia domus in alieno solo ædificata cedit domino fundi, seu soli. *ibid. n.10.*

Quænam vendi possint?

4. Omnia pretio æstimabilia vendi possunt, nisi obstet specialis aliqua prohibitio, seu circunstantia, quæ venditionem reddat inualidam, aut illicitã. Quo fit, vt spiritualia vendi nequeant; quia pretio non æstimantur, nisi ratione materiæ, vel laboris adhibiti in iis fabricandis: sic absque labe simoniæ venditur calix, aut fundus, cui est adnexum ius patronatus; videndum tamen ne ratione iuris patronatus pretium augeatur; nam simonia committeretur. *ibid. n.1. & pag.497. n.2.*

5. Venditio templi facta absque Principis auctoritate inualida est, etiamsi templum spectetur secũdùm materiam, & secundùm expensas factas in eo construendo: hæc enim venditio à iure irritatur. Hoc tamen tempore ad alienationem templi requiritur Summi Pontif. consensus. *tom.2. pag.497. n.3.*

6. Res

6. Res pupilli, vel minoris, emi non possunt à tutore, vel à curatore; hoc enim prohibetur à iure ob præsumptionẽ fraudis: nisi forte vendantur sub hasta, nec sit alius, qui emat. *ibid.n.7.*

7. Res publicæ, vt forum publicum, via, &c. à priuata persona vendi non possunt, etiamsi venditio referatur in tempus quo hæc bona erunt priuatæ personæ: vendi tamen possunt à persona publica illarum rerum dominium habente, sicut vendi possunt vrbes, & oppida, quod Reip. commodo fiat. *ibid.n.8.*

8. Liberi hominis venditio est irrita, licèt referatur in tempus, quo seruus erit; nisi vendatur filius à patre vel ob nimiam egestatem, vel pro soluendis debitis; potest etiam quis seipsum vendere ad alium redimendum, sic S. Paulinus Episcopus Nolensis seipsum vendidit pro filio viduæ redimendo. *ibid. n. 9.*

9. Officia, per se loquendo, vendi possunt: sunt enim pretio æstimabilia, modò nullum adsit ius in contrarium: in praxi tamen non expedit beneficia vendi, alioquin sæpe venderentur minùs idoneis cum Reip. detrimento. *ibid. n. 10.*

10. Ea quæ tantummodo inseruiunt ad malum vsum, vt sunt venena, vendi non possunt: nisi aliis rebus admixta humanis vsibus inseruire possunt, cuiusmodi sunt venena, ex quibus medicamenta conficiuntur. Licèt tamen conficere ex se indifferentes, eásque vendere iis, quos credimus non abusuros; quamuis deinde contingat, vt emptores iis abutantur; vt sunt chartæ lusoriæ, tali, fuci, arma, &c. quia venditorum non est examinare intentionem emẽtium. Vendens tamen idolum gentili, qui eo creditur abusurus, grauiter peccat, si vendat absque necessitate, vel alia rationabili causa: quilibet enim tenetur ex charitate peccatum proximi impedire quantum potest absque notabili suo detrimento. At rationabili causâ interueniente excusari potest hæc idoli venditio, cùm ex se sit res indifferens, & ad ornatum domus adhiberi etiam possit: sic etiam excusatur à peccato vendens agnum Iudæo, qui eum sit sacrificaturus. *ibid. n.11. 12. & 13.*

11. Venditio rei alienæ est inualida quoad transferendum dominium rei venditæ in emptorem, cùm enim venditor non habeat dominium rei alienæ, non potest illud in alterum transferre: quare dominus rei potest illam vendicare, vbicumque sit, nisi legitimo temporis cursu præscripta fuerit ab emptore bonæ fidei. Valida tamen est venditio rei alienæ ad transferendum dominium pretij in venditorem. Verùm tenetur venditor emptorem seruare indemnem: quia censetur iniusta causa damni per fraudem; nisi forte emptor sciret rem esse alienam: tunc enim venditor non tenetur de euictione, nec datur actio emptori ad repetendum. *ibid. n.20. & seq.*

12. Non

12. Non poteſt quis inuitus, regulariter loquendo, cogi ad rem ſuam vendendam; quilibet enim eſt rei ſuæ dominus, atque arbiter: aliquando tamen, iuſta interueniente cauſa, cogi poteſt: ſic tempore inopiæ poteſt quis cogi ad ſuum frumentum vendendum, vel ad vendendum agrum, aut domum iuſto pretio, ob bonum commune *tom. 2. pag.* 498. *n.* 28.

13. Ea, quæ emuntur pecuniis alienis, regulariter loquendo, fiunt emptoris, ſi ea ſuo nomine emat. Aliquando tamen fiunt illius, cuius ſunt pecuniæ: ſic empta pecuniis Eccleſiæ fiunt Eccleſiæ; empta pecunia militis fiunt militis; empta pecunia coniugis donata alteri coniugi fiunt illius, cuius eſt pecunia; empta pecunia pupilli, vel minoris, à tutore, vel curatore, fiunt pupilli, vel minoris. *ibid. n.* 29.

Emptio cum pacto retrouendendi.

14. Quando pactum de retrouendendo apponitur in fauorem ſolius venditoris, res minus valet, quam ſi venderetur ſine tali pacto: quia imponitur emptori grauamen, & onus pretio æſtimabile. Quando verò apponitur pactum in fauorem ſolius ementis, res plus valet, quàm alioquin valeret: quia venditor ſubit onus pretio æſtimabile. Ex quo infertur iniuſtum eſſe pactum, quo venditor obligatur ad reemendam eodem pretio rem venditam, ſi emptori placuerit. Quando denique opponitur pactum retrouendendi in fauorem vtriuſque contrahentis, res minus valet, quàm ſi apponeretur in fauorem ſolius ementis; & plus valet, quàm ſi apponeretur in fauorem ſolius venditoris, ita vt ſi in fauorem vendentis valuiſſet 20. & in fauorem ementis 30. in fauorem vtriuſque valeat 24. aut 25. *tom. 2. pag.* 498. 499. *num.* 2.

15. Venditio cum pacto retrouendendi in fauorem ſolius venditoris licita eſt, interueniente iuſto pretio, aliíſque conditionibus requiſitis: nam huiuſmodi pactum nulli eſt iniurioſum; ſic contractus cenſus, qui cum pacto ſaltem implicito retrouendendi celebratur, communi vſu recipitur: debet tamen venditor tantum deſcendere de pretio, quanti æſtimatur onus, impoſitum emptori: Porrò emptor poteſt apponere pactum, vt ſi venditor non redemerit, v. g. intra decennium, non poſſit ampliùs redimere: hic enim nulla apparet iniuſtitia. *tom. 2, pag.* 499. *num.* 3. 4. *&* 5.

16. Venditio cum pacto redimendi in fauorem ſolius emptoris, licita eſt, interueniẽte iuſto pretio, aliíſq; cõditionibus requiſitis, modò grauamẽ impoſitũ venditori cõpenſetur aucto pretio rei venditæ; hoc enim pactum nulli eſt iniurioſum. *ibid. n* 6.

17. Venditio cum pacto retrouendendi in fauorem vtriusque contrahentis licita est. Vnde excusari potest ille frequens, & vsitatus, contractus quo Titius, v.g. vendit Caio domum, & ab illo accipit mille nummos, hac conditione, vt Titio liberum sit domum redimere soluto pretio & Caio integrum sit pretium repetere restituta domo. *ibid n.7.*

18. Vt autem contractus venditionis cum pacto retrouendendi sit licitus, & vsura vacet, quatuor conditiones requiruntur. 1. est intentio vendendi, & emendi, cuius defectu pactum retrouendendi est vsurariũ; iam enim non est contractus venditionis, sed mutui. 2. est iustum pretium: iustum autem pretium censetur illud, quo res æstimatur arbitrio prudentis viri, habita ratione grauaminis, quod imponitur alteri contrahentium. 3. vt fructus rei emptæ pertineat ad emptorem quia emptor per contractum emptionis acquisiuit dominium rei emptæ, modò fructus propter contractum locationis non pertineant ad venditorem. 4. vt in contractu emptionis, & locationis non adsit aliqua læsio. *ibid. n* 8.

19. Contractus venditionis cum pacto retrouendendi, seu redimendi eodem pretio celebrari potest: hic enim contractus quotidiano vsu comprobatur; atque hæc retrouenditio non tam est nouus contractus, quam rescissio prioris. Cùm autem pactum retrouenditionis est in fauorem venditoris, aut emptoris, potest apponi pactum de retrouendenda re maiori, vel minori pretio, provt res valuerit tempore retrouenditionis. *tom. 2. pag. 500. n. 14. & 15.*

20. Non committitur vsura ab emptore, qui rem emptam cum pacto retrouendendi in fauorem venditoris locat eidem venditori, donec ab eo redimatur; sunt enim duo contractus liciti, vnus venditionis, alter locationis, neque fiunt illiciti, eò quòd coniungantur. *ibid. n.* 16.

21. Qui rem emit cum pacto retrouendendi in fauorem solius venditoris, nullo præfixo termino ad retrouendendum, non potest rem emptam legitimo temporis cursu præscribere: quia se obligauit ad rem venditori retrouendendam, quandocumque venditor voluerit. *ibid. n.* 18.

22. Qui rem vendidit Caio cum pacto retrouendendi, sed Caius eandem vendidit Titio, antequam redimeretur à venditore, non potest eam vendicare à Titio, sed habet tantummodò actionem personalem in Caium, vt damnum sibi resarciat: quia illa actio, cùm sit personalis, non transit ad aliũ. *ibid. n.* 19.

23. Contractus, quo venditur res credita pecunia pretio rigoroso, & postea eadem statim redimitur numerata pecunia medio,

medio, vel infimo, per ſe loquendo, non eſt vſurarius: quia in vtraque venditione res venditur iuſto pretio. Fieri tamen poteſt aliquando, vt huiuſmodi contractus vſuram contineat, ſi primus venditor pactum ineat cum tempore, vt res empta ſibi retrouendatur infimo, vel medio pretio: hic enim contractus meritò præſumi poteſt vſurarius, eo quod videatur reſolui in mutuum: & hic contractus, qui Italis *Stocco* appellatur, celebratur, quando emptor non inuenit alia ratione pecuniam, niſi credito emat merces pretio rigoroſo cum pacto ſtatim retrouendendi infimo. *ibid. n.* 20.

Quanti res vendi, vel emi poſſint?

24. Pretium duplex eſt: alterum *legitimum*, à lege taxatum; alterum *naturale*, ſeu *vulgare*, quod hominum æſtimatione conſtituitur. Atque hoc pretiũ habet latitudinem, quia non omnes idem iudicant, in quo differt à pretio legitimo, quod in indiuiſibili conſiſtit. Pretium igitur vulgare eſt triplex, *infimum, mediũ, & ſupremum*, quod etiam *rigoroſum* appellatur. In taxando autem rerum pretio non ſolùm habenda eſt ratio rei ſecundùm ſuam ſubſtantiam, ſed etiam vſus: nam quò vnaquæque res eſt vtilior, eò pluris æſtimanda eſt: habenda eſt etiam ratio lucri cessantis, damni emergentis, &c. *tom.* 2. *pag.* 501. *n.* 1. *&* 2.

25. Res tanti vendi poteſt, quanti valet iuxta taxam Principis, vel communem hominum æſtimationem. Sic excuſari poſſunt qui res pretioſas in iis locis, in quibus copia facit vilitatem, vili emunt: excuſatur item, qui faſcem herbarum, in quo ſcit latere herbas pretioſas, paruo emit; nam faſcis herbarum ad pabulum animalium vulgo vili æſtimatur. Item emens gemmam, quam nouit habere virtutem ignotam venditori, non facit illi iniuriam tradendo pretium lege, vel conſuetudine taxatum. Non tamen eſt tutus in conſcientia, qui gemmam à ruſtico ignaro valoris gemmæ vili emit: cenſetur enim ruſticus inuoluntariè vendere propter ignorantiam. At ſi vterque ignoret valorem, contractus eſt licitus: quia vterque eandem ſubit aleam lucri, aut damni. *ibid. n.* 3. *& ſeq.*

26. Quando ſunt duo pretia; alterum taxatum à Principe; alterum à communi hominum æſtimatione, ſeruandum eſt pretium taxatũ à Principe, cuius eſt pretium rebus ponere ad vitãdam pauperum oppreſſionem, & damnorum occaſionem. Si tamen conſtet pretium à Principe taxatum eſſe iniquum, venditor poteſt tantum de pondere, vel menſura detrahere, quantum ſatis eſt, vt ſe indemnem ſeruet. Hinc excuſantur piſtores, qui panes minores taxa conficiunt, aut vendunt ſupra taxam, vt ſe

indemnes seruent;modò communiter pistores illius prouinciæ, aut vrbis idem damnum patiantur.*tom.2.pag.502.n.7.*

27. Quando res notabiliter variantur quoad valorē, licet à pretio lege taxato discedere. Quò fit, vt si Princeps constituit pretium tritici tempore abundantiæ, nec illud mutauit, adueniente inopia venditor non teneatur seruare pretium taxatum; quia non est verosimile Principem, superueniente notabili mutatione, velle suam legem eundem vigorem retinere. At standum est pretio tempore sterilitatis taxato,quæcumque tandem inopia superueniat. Princeps enim magis fauere debet emptoribus, quàm venditoribus, qui pauciores sunt, & minori inopia laborant.*ibid.n.8.*

28. Qui vendit rem bonitate excedentem alias res quæ venduntur vulgo,potest aliquid vltra taxam exigere,modò sit notabilis excessus in bonitate. E contrà qui rem vendit bonitate longè aliis inferiorem,debet aliquid de pretio taxato remittere. Secùs dicendum si excessus non sit notabilis.Peccant tamen, & tenentur ad restitutionem qui fruges deteriores à melioribus separant,& deteriores taxato pretio,meliores verò maiori pretio clàm vendunt:quia fraudant emptores, & violant legem taxantem pretia rerum permixtim vendendarum. Idem dicendum de iis qui in locum præstantiorum mercium,quibus dictum est pretium, alias deteriores substituunt.*ibid.n.12.*

29. Licèt aliquando, quibusdam circumstantiis concurrentibus,res pluris vendere,quàm alioquin venderentur,& minoris emere quàm emerentur: eadem enim, spectatis aliquibus circumstantiis, modò pluris, modò minoris æstimatur. Sunt autem hæ circumstantiæ.1.multitudo emptorū,& copia pecuniæ. 2. affectus ad rem quæ venditur vt si venditor ægrè careat ea re propter commodum, vel oblectationem. 3. lucrum cessans venditori qui in gratiam emptoris vendit rem quam constituerat seruare vsque ad tempus quo plus valuisset; debet tamen vēditor aliquid detrahere de pretio ratione periculi, quod subiisset,seruando rem ad illud vsque tempus.4.damnum emergens quod patitur venditor. vendendo creditâ pecuniâ : quia venditor non tenetur vendere cum suo detrimento:quare potest pluris rem vendere creditâ pecuniâ,quàm alioqui venderet numeratâ.5.periculum amittendi totum pretium,vel eius partem,vel recuperandi cum expensis,& molestiis:quare ratione illius periculi,res pluris vendi potest;illud enim periculum est pretio æstimabile; licet fortè non contingat.6.modus vendendi: minutatim enim res cariùs venduntur quàm si in magna quantitate venderentur; sub hasta res aliquando cariùs, aliquando viliùs

prostant.

prostant. Iustum autem pretium vendendi sub hasta est illud quod citra fraudem extorqueri potest. *tom. 2. pag.* 503. *num.* 14. *& seq. pag.* 504.

30. Qui rem minoris emunt à venditore, quàm valeat, propter necessitatē qua venditor premitur, excusantur si venditor vltrò rem offerat vendendam: merces enim vltroneæ pro tertia parte vilescunt. *tom.* 2. *pag.* 504. *n.* 23.

31. Quæ non habent pretium à Principe taxatum, vel à communi æstimatione, cuiusmodi sunt gemmæ, falcones, statuæ antiquæ, picturæ, canes non possunt vendi ad arbitrium vēditoris, sed iuxta prudentis viri iudicium: quælibet enim res iusto pretio vendi debet. *tom.* 2. *pag.* 505. *num.* 25.

32. Extraordinariæ impensæ, labores, pericula, &c. quæ mercatores subeunt, nō sunt causa sufficiens augēdi pretium taxatū: pretium enim censetur taxatū habita ratione omniū quæ cōtingere possunt ad augendum, vel minuendū mercium pretium: & quemadmodum mercatura exposita est lucro, ita etiam damno. Vnde fit vt si nauis onusta mercibus submergatur, aut domus in qua seruabatur merces, conflagret, aut si quod aliud infortunium accidat, non possit mercator vendere vltra taxam. Potest tamen mercator ratione officij mercaturæ, aliquid plus exigere, quàm exigatur ab alio qui mercaturam non exercet: nam officium mercatoris est pretio æstimabile cùm mercator Reip. seruiat. *ibid. num.* 29. *&* 30.

33. Mercatores qui vulgo mentiuntur rem sibi tanti stetisse, vel tanti aliis vendidisse, vt pertrahant emptorem ad rigorosum pretium, vt plurimum peccant venialiter peccato mēdacij, & regulariter loquendo non tenentur ad restitutionem; nam emptores vix illis credunt: si tamen huiusmodi mendaciis homines pertrahantur ad emendum pretio notabiliter maiori, venditores grauiter peccant, tenentúrque ad restitutionem: damnum enim emptoribus creant per fraudem. *ibid. n.* 31.

Monopolia sintne licita?

34. Monopolium quatuor modis contingit. 1. quando mercatores inter se conueniunt de merce vendenda tanto pretio ab ipsis constituto, aut quando emptores cōueniunt de re non emēda, nisi tanto pretio, quod ipsi constituunt. 2. quando vnus, vel duo, vel plures, emunt omnes merces, ipsique soli eas vēdunt eo pretio, quo volunt sicque inducunt notabilem caritatem. 3. quando aliqui impediunt, ne aliæ merces aduehantur, vt ipsi cariùs res suas vendant cum Reip. detrimento. 4. quando Princeps

alicui concedit priuilegium, quo solus certum genus mercium vendere possit. *tom.2.pag.*506. *n.*1.

35. Quando mercatores inter se conueniunt de re vendenad supra pretium rigorosum, peccant mort. contra iustitiam; quia iustum pretium excedunt. Eodémque modo peccant emptores inter se conspirantes de merce emenda pretio infra infimum. Possunt tamen emptores conspirare ad depellendum monopolium venditorum; vtuntur enim iure suo, vt se indemnes seruent,& monopolium monopolio, vt clauus clauo truditur, vt ad æqualitatem veniatur. *ibid. n.*2. *&* 3.

36. Quando vnus, vel pauci inter se conueniunt ad emendas omnes merees alicuius generis, eo cõsilio vt cariùs vendant, grauiter contra charitatem peccant; probabile tamen est illos non teneri ad restitutionem; quia non peccant contra iustitiam, cum emant iusto, & currenti pretio; neque peccant supprimendo vsque ad tempus inopiæ, cùm ex iustitia non teneantur vẽdere. Hinc excusari possunt transferentes triticum extra territorium, etiamsi ob id pretium notabiliter augeatur: sicut enim absque iniustitia possunt triticum domi occultare, ita & exportare; quamuis peccent contra charitatẽ, & Principis prohibitionem. *ibid. n.* 4. *& seq.*

37. Qui vi, vel fraude impediunt, ne merces aliundè aduehantur vt ipsi cariùs res suas vendant, peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionẽ: sunt enim causa iniusta damni aliis mercatoribus, & Reip. Qui verò solis precibus, vel persuasionibus id impediunt, non videntur teneri ad restitutionem; quia preces, & persuasiones non tollunt voluntarium. *tom.* 2. *pag.* 507. *num.* 8.

38. Qui iusta de causa impetrat à Principe priuilegium, quo solus possit certum quoddam genus mercium aduehere, & vendere, non videtur grauiter peccare, modò iustum pretiũ à Principe taxetur, vel à prudentibus viris: fieri enim potest, vt hoc Reip. expediat, nec vlli iniuria fiat. *ibid. num.* 9.

39. Ad hæc monopolia recensita quædam alia reuocari possunt, vt quando aliqui rumorem spargunt, vel literas confingũt quibus exprimitur naues submersas esse, quibus merces certi generis aduehebantur, vt sic pretiũ augeant: quando vendẽs sub hasta, seu actionẽ faciens apponit fictos licitatores, qui plus offerãt, vt cæteri emptores in pretio ascendant. Qui verò in publica licitatione amicos rogat, ne plus certa quantitate offerant, vt ipse iusto pretio, licèt infimo, rem obtinere possit, non peccat contra iustitiam. Secùs dicendum, si alios vi, aut fraude auocet ab augendo pretio; tunc enim peccat contra iustitiã. *ibid. n.* 10.

40. Mercator

40. Mercator, qui monopolium non exercuit, non potest merces suas vendere pretio communi, quod per monopolium creuit; quia illud pretium, vt pote per fraudem inductum, nõ est iustum, consequenter sicut monopolæ nõ possunt eo vti, ita nec alij: quare qui eo pretio vendidit, cognita monopolarum fraude, tenetur ad restitutionem. Opposita tamen sententia probabilitate non caret. *ibid. n.* 11.

41. Mercator, qui scit breui superuenturam magnam vim mercium, vel fructuum, propter quam pretium minuendum sit, potest suas merces vendere pretio currenti, neque peccat contra iustitiam, atque adeo non tenetur ad restitutionem, secluso dolo, mendacio, & fraude: vtitur enim iure suo, neque scientia futuræ abundantiæ, seu copiæ, illum facit deterioris conditionis. Hinc collige eum non peccare contra iustitiam qui ad suum lucrum vtitur scientia priuata, qua scit v.g condendam esse legem qua mercium, vel monetæ pretium augendum sit, vel minuendum, quia decretum Principis nondum promulgatũ non obligat. Peccat tamen Princeps, vel Magistratus manifestando legem conditam ante promulgationẽ, immò tenetur ad restituendum quod cæteri inde patiuntur: qui verò vtitur ea scientia, vtitur iure suo; nisi fortè Principem, vel Magistratum induxerit ad eam legem sibi manifestandam: tunc enim teneretur ad restitutionem. *ibid n.* 12.

An vitia rei vendendæ sint aperienda?

42. Vitium contingere potest 1. in substantia, vt cùm vino miscetur aqua, vel aurichalcum auro. 2. in quantitate, quando non seruatur pondus, numerus; aut mensura. 3. in qualitate, quando venditur res aliqua prætextu alicuius qualitatis, quam non habet, vt si argentum viuum in aures equi segnis infundatur, vt acer, & generosus appareat. Porrò vitium rei vendendæ vel est occultum, vel manifestum, vel notabile, vel leue. *tom.* 2. *pag.* 508. *num.* 1.

43. Quando tacetur vitium notabile rei, quo cognito emptor eã non emisset, contractus est nullus, obligatúrque venditor ad restitutionem, quia dolus dans causam contractui irritat contractum. Immò venditor, qui notabile vitium subticuit, tenetur ad omnia dãna inde sequuta emptori; fuit enim causa illorum efficax. Si verò plura emantur, quorum vnum sit vitiosum, contractus non est inualidus quoad omnia, si nullam habeant inter se connexionem; vtile enim per inutile non vitiatur Si verò habeant connexionem, contractus quoad omnia dissoluitur. Vnde fit, vt si multi equi simul necessarij ad aliquod opus empti

ſint,& vnus eorum habeat vitium notabile, contractus quoad omnes diſſoluatur. *ibid.n.2 & 3.*

44. Quando vitium,quod tacetur,nõ eſt notabile abſolutè, neque reddit rem notabiliter minùs vtilem, contractus non eſt inualidus,nec iniuſtus;quia emptor non cenſetur rationabiliter inuitus:eſſétque mercatoribus grauiſſimum,ſi quodlibet vitium eſſet aperiendum; multum enim decederet de pretio mercium, paucique emptores inuenirentur. *ibid.n.4.*

45. Peccat contra iuſtitiam,tenetúrque ad reſtitutionem,qui vendit vinum, vel frumentum, quod diu ſeruari nõ poteſt, cum tamen aduertat ab emptore quæri vinum, vel frumentum diu ſeruandum;vendit enim rem parum vtilem ad vſum, ad quem emitur.Idem dicendum,quando venditur res habens occultum vitium,quod allaturum eſt damnum emptori,vt quando pharmacopola vendit infirmo medicamentum pernicioſum,vel inutile. Idem dicendum de eo, qui vendit aliquid litigioſum, &c. *tom.2.pag 509.n.12.*

46. Venditor de occultis rei vitiis interrogatus, tenetur illa manifeſtare,quamuis non ſint notabilia in ſe; alioquin aperiretur via innumeris fraudibus. Immò contractus in illo caſu eſt inualidus,ſi emptor,cognito vitio,nõ emiſſet:cenſetur enim celebratus per dolum,qui cauſam ipſi dedit. *ibid.n.14.*

47. Contractus celebratus à venditore ignorante vitium rei, validus eſt:quia non ſubeſt dolus: cognito tamen vitio non poteſt tantum accipere,quantũ accepiſſet, ſi res vitio caruiſſet, ſed tenetur vel reſcindere contractum, vel reſarcire inæqualitatem. Verùm non tenetur ad reſtitutionem damnorum,cùm propter ignorantiam non ſit eorum cauſa iniuſta. At ſi in celebratione cõtractus dixit ſe nolle teneri de vitio occulto, quod verè ignorabat, ad nihil tenetur. *ibid. n.15.*

48. Qui vino generoſo aquam miſcet,ita tamen vt non fiat deterius,eo quòd paſſim ab aliis venditur,non peccat, neque tenetur ad reſtitutionem,ſi eo pretio vendat,quo ab aliis venditur, etiamſi mixtionem aquæ non aperiat emptori, nullum quippe damnum emptor inde patitur,niſi fortè velit illud ſeruare. Monendi tamen ſunt venditores, vt ab huiuſmodi fallaciis abſtineant. *ibid. n. 17.*

Cuius ſint fructus rei venditæ?

49. Fructus pendentes tempore venditionis,ſiue maturi ſint, ſiue immaturi,pertinent ad emptorẽ quoad valorem,quẽ habent tempore venditionis, niſi aliter conuentum ſit inter contrahentes:quia hi fructus cenſentur pars rei emptæ. *tom.2.pag.510.n.1.*

50. Quando

50. Quando venditur equus, intelligũtur etiam vendita ornamenta equo circumposita tempore venditionis, quia cohærent rei venditæ; modò equus tempore venditionis ostensus fuerit emptori cum phaleris & ornamentis. *ibid. n.* 3.

51. Quando res vendita tradita est emptori, sed pretium nondum fuit persolutum, fructus rei venditæ, quoad valorem, quem acquirunt post venditionem, pertinent ad venditorem: propterea si emptor ex re sibi tradita fructus percepit, tenetur eos restituere venditori; quia res domino fructificat; venditor autem est dominus rei traditæ emptori, nondum soluto pretio, nec habita fide de illo. *ibid n.* 4.

52. Quando venditor tradidit rem emptori, soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendũ, fructus omnes pertinent ad emptorem, nec emptor tenetur ad interesse pro pretio non soluto, nisi aliter conuentum sit inter contrahentes: venditor enim cedit iuri suo, & res cùm sit emptoris, domino fructificat. *ibid. n.* 5. At si inter contrahentes facta fuit conuentio soluendi fructus, vel interesse ratione fructuum, donec pretium soluatur, probabile videtur emptorem teneri ad huiusmodi interesse; quia venditor non tenetur alteri vendere cum suo damno, concessâ dilatione ad soluendum. *ibid. & pag.* 511.

53. Contractus, quo quis tradit pecuniam alteri sibi aliã rem tradenti, v.g. domum, hoc pacto; vt ipse vtatur re, alter verò pecuniâ, relicta vtrique contrahenti facultate repetendi rem suam, vel pecuniam; hic, inquam, contractus, per se loquendo, est illicitus: quia, per se loquendo, illicitum est lucrum ex mutuo: potest tamen fieri licitus. 1. ratione lucri cessantis, vt fit in mutuo. 2. ratione pacti retrouendendi in fauorem vtriusque contrahentis, ita vt tradens pecuniam obliget se ad rem acceptam restituendam pecuniâ sibi restitutâ. *tom* 2. *pag.* 511. *n.* 7.

54. In diuisione fructuum inter emptorem, & venditorem, habenda est ratio temporis, quo res fuit vnius, & deinde alterius: nam fructus collecti eo tempore, quo res fuit venditoris, pertinent ad venditorem, fructus verò respondentes tempori, quo res fuit emptoris, pertinent ad emptorem. Porrò ius exigendi pensionem à conductore pro re vendita spectat ad venditorem: nam ipse contractum iniit cum conductore; potest tamen illud ius cedere emptori. *ibid. n.* 8.

55. Quando dissoluitur contractus vẽditionis celebratus cum pacto adiectionis in diem, vel legis commissoriæ directis verbis, fructus medij temporis pertinent ad venditorem: hæc enim est vis vẽditionis cum huiusmodi pacto celebratæ, vt ex vi pacti ita dissoluatur, ac si non fuisset celebrata; vt si quis vendat domum

hoc pacto *vendo tibi hanc domum ea lege, vt si quis intra annum meliorem obtulerit conditionẽ, domus sit inempta, seu contractus pro infecto habeatur.* At si contractus celebratus sit verbis obliquis, hoc modo: *si alter meliorem obtulerit conditionem, contractus ex tunc sit dissolutus*, tunc fructus medij temporis pertinent ad emptorem: quia venditio hoc modo celebrata dissoluitur tantùm à die melioris conditionis oblatæ; cum ergo medio illo tempore emptor fuerit dominus rei, sequitur fructus ad ipsum pertinere. *tom. 2. pag. 512. num. 3.*

56. Quando dissoluitur præfatus contractus directis verbis celebratus, gabella ex ea venditione non debetur, immò quod iam solutum est, repeti potest: quia ex vi pacti, contractus habetur pro infecto. Si verò cõtractus celebratus fuit verbis obliquis, gabella soluenda est; quia contractus non ita dissoluitur, quasi antea non fuerit validus, sed solùm dissoluitur, ne vlteriùs valeat; cùm igitur fuerit validus, soluenda est gabella, quæ ex venditione solui consueuit. *ibid. n.* 4.

57. Titius vendidit, & tradidit equum Caio 50. nummis aureis cum hoc pacto: *Vendo tibi hunc equum* 50. *nummis, hac lege, vt si tibi* 50. *nummos restituero intra duos menses, equus sit inemptus:* Titius verò intra duos menses restituit Caio 50. nummos; sed equus antequam Titio à Caio restituatur, moritur apud Caium. Quæritur vtri equus pereat. *Resp.* perire Caio emptori: nam res domino perit; Caius autem manet dominus equi, donec illum Titio tradat. Neque enim hic contractus censetur celebratus cum pacto legis commissoriæ, vel adiectionis in diem, vt patet consideranti, quid sit vtrumque pactum: nam *pactum legis commissoriæ* est, quando qui vendit aliquid alicui hoc pacto, vt si intra præfixum tempus pretium non soluerit, res non sit vendita. *Pactum* verò *adiectionis in diem* est; quando venditur res hoc pacto, vt si intra assignatum tempus, alius offerat maius pretium, res non sit vendita: in nostro autem casu constat venditionem non fuisse celebratam hoc pacto. Quare seruanda est regula generalis, *Absque traditione dominium non transfertur, & res domino perit.* ibid. n. 5.

58. Quando venditio dissoluitur per pactum retrouendendi eodem pretio, fructus medij temporis, videlicet à tempore venditionis, vsque ad tempus redemptionis, pertinent ad emptorem secundùm valorem quem habent vsque ad diem retrouenditionis; illo enim tempore intermedio res fuit emptoris. Ad primum verò venditorem fructus spectant secundùm valorem, quẽ à die retrouenditionis acquirunt: ab eo enim die fit dominus rei. At quando venditio dissoluitur per pactum retrouendendi variato

pretio,

pretio, fructus pendentes ſpectant ſecundùm totum ſuum valorem ad ſecundum emptorem, qui redimit; quia cenſetur nouus contractus venditionis celebrari. *ibid. n.6.*

59. Quando venditio diſſoluitur, eò quod pœniteat prioris contractus,& alius de nouo,mutuo conſenſu celebratur,fructus medij temporis pertinent ad emptorem: quia res domino fructificat;illo autem medio tēpore emptor fuit dominus. Gabella autem ſoluenda eſt pro vtroque contractu venditionis, quando contrahentes ex interuallo pœnitet prioris contractus, & alter de nouo celebratur. Secùs dicendum, ſi venditio ante traditionem rei diſſoluatur. *tom.2 pag.513.n.8 & 11.*

60. Quando venditio celebrata fuit ſub conditione de futuro, & conditio non adimpletur,fructus medij temporis pertinent ad venditorem,ſiue res tradita ſit emptori, ſiue non:quia venditor eſt dominus rei ante conditionis euentum:adimpleta verò conditione fructus ſunt emptoris: quia contractus celebratus ſub conditione, ea adueniente retrotrahitur ad diem in quo fuit celebratus,ac ſi tunc fuiſſet purus,& abſolutus. *ibid. n.12.*

In venditione cui res pereat?

61. Si res vendita pereat poſt traditionem, perit emptori: emptor enim fit dominus rei per traditionem. Ante traditionem item,ſi res vendita ſit certa,& determinata,perit,& deterior fit emptori, modo venditio ſit certa,& abſoluta,nec adſit culpa, vel mora venditoris in re tradenda:hæc enim eſt diſpoſitio iuris. Si tamen venditor in ſe ſuſcepit rei periculum, res perit venditori. *ibid. n.2. & 3.*

62. Periculum rei indeterminatæ in indiuiduo pertinet ad venditorem quoad ſubſtantiam;periculum verò pretij, & valoris rei ſpectat ad emptorem. Quare ſi tempore traditionis, aut menſurationis, res in pretio decreuit, cenſetur decreuiſſe in damnum emptoris; ſicut etiam ſi deterior, aut melior fiat,damnum, & commodum videtur ad eundem emptorem pertinere, nam venditor videtur ſe ſolum obligaſſe ad tradendam rem talis ſpeciei, & emptor rem emit,prout erit tempore traditionis, ſubiiciens ſe aleæ patiendi incommodum,aut percipiendi commodum. *tom.2. pag.514.n.5.*

63. Res quæ vendita fuit ad corpus, aut quæ erat determinata in indiuiduo, ſi pereat ante traditionem,perit emptori; res verò indeterminata in indiuiduo, aut determinata ad menſuram,vel deguſtationem, ſi pereat ante traditionem,vel menſurationem,vel deguſtationem,perit venditori:ſi verò fiat deterior vel melior,commodum vel incommodum cedit emptori.Quia

quando

quando venditur triticum, v. g. aut vinum, aut quid aliud indeterminatum in indiuiduo, aut determinatum ad mensuram, venditio censetur facta sub tacita conditione, si venditor mensus fuerit tot modios tritici, vel tot metretas vini; venditio autẽ facta sub cõditione non censetur perfecta ante cõditionis euentum. Hinc tritũ illud axioma Iurisp. *Genus perire non potest. ibid.*

64. Quando ex certo numero rerum vna venditur sub disiunctione, vt si dicatur, *vendo tibi hanc, vel illam ouem*, si altera pereat, perit venditori: nam omnibus saluis, liberum illi erat tradere, quam vellet: ergo par est, vt si aliqua pereat ante traditionem, illi pereat. Si verò omnes pereant, nulla excepta, vna perit emptori: quia emptor omnibus pereuntibus vnâ exceptâ habet ius, vt illa superstes sibi tradatur. *ibid. n.9.*

In emptione quis teneatur de euictione?

65. Euictio est rei emptæ, vel iustâ causâ receptæ per sententiã iudicis abductio, vel rei taliter acceptæ iuridica amissio. Hinc fit, vt ille dicatur euincere, qui rẽ suam eripit è manibus emptoris, probans in iudicio suã esse iure dominij. Propterea si ego domũ emi à Seio, quam Caius probat in iudicio suam esse, illamque à me repetit, Caius dicitur euincere domũ, quamuis Seius teneatur mihi de euictione, id est, teneatur me indẽnem seruare. *ibid. n.1.*

66. Venditor, qui rem alienam, quam sciebat alienam esse, vendidit emptori ignoranti alienam esse, tenetur de euictione, id est, tenetur emptori pretium restituere, & resarcire damnum, quod inde patitur. At si bona fide vendidit credens esse suam, quamuis cognito errore teneatur restituere pretium emptori, antequam res euincatur à domino; non tenetur tamen ad restitutionem damnorum, vel interesse; quia non peccauit contra iustitiam, excusante ipsum bona fide. *ibid. n.2.*

67. In his casibus venditor non tenetur de euictione. 1. quando emptor non denũciauit venditori litem motam esse, vt eam defenderet. 2. quando emptor sciens emit rem alienam. 3 quando emptor citatus, contumaciter abfuit. 4. quando venditore absente emptor non appellauit à sententia. 5. quando sententia fuit iniusta, & lata per iniuriam contra emptorem, vel quando res violenter eripitur emptori ante iudicium. 6. quando emptor voluntariè compromisit, id est, consentit litem per arbitrium definiri, & sententiam contrariam reportauit. 7. quando emptor potuit vsucapere, & non vsucepit. 8. quando aliquid casuale contingit. *tom. 2. pag. 514. 515. n. 3.*

68. Quando venditor pactum iniit cum emptore, vt non teneatur de euictione, si pactum iniit sciens rem esse alienam, aut

aut obligatam, tenetur de euictione, non tantùm ad pretium, sed etiam ad damna, & expensas factas in lite ab emptore, nisi ad expensas condemnatus fuerit, qui litem mouit. Quia dolus dedit causam contractui. At si venditor pactum iniit ignorans rem esse alienam, an obligatam, videndum vtrùm pactum fuerit speciale, an generale: si fuit speciale, id est, ne teneatur de euictione, si res euincatur à certa persona, vel in certa, causa, non tenetur ad pretiũ, vel ad interesse, cum illius periculum reiecerit in emptorem; si verò fuit pactum generale, id est, ne venditor teneatur de euictione, à quocunque euincatur: tenetur nihilominus ad pretium, re euicta. Excipitur diuisio hæreditatis in qua si conuentum sit inter hæredes, vt non teneātur de euictione, non tenentur: hæc enim est dispositio iuris. *tom. 2. pag. 515. n. 4.*

69. Non solùm in venditione, sed etiam in aliis contractibus onerosis, contrahentes tenentur de euictione; quia æquum non est, vt quis damnum patiatur ex re, quam iusto pretio accepit. Excipe transactionem in re dubia. Nam si Titius, & Caius contendentes rem aliquam ad se pertinere, transactionem inter se faciant, vt Titius rem accipiat, Caio verò certum pretium tradatur, si postea verus dominus rem suam euincat à Titio, cui per transactionem tradita fuerat, non tenebitur Caius de euictione, nec tenebitur Titio pretium restituere. Quia Caius non accepit pretium pro re ipsa, seu in compensationem rei, sed pro iure dubio, cui cessit in gratiam Titij. Si verò Titius tradidit Caio pretium, vel quid aliud, vt desisteret à lite, & hoc euincatur, tenetur Caio de euictione. *ibid. n. 5.*

70. In contractibus gratuitis, secluso pacto, & culpa contrahentis non est locus euictioni. Propterea donator non tenetur de euictione: quia par non est, vt damnum patiatur ex eo, quod liberaliter dedit absque præuia promissione, vel obligatione. At si promisit rem aliquam gerere, puta vestem, vel equum tanti pretij; non videtur obligationi promissionis satisfacere, si rem alienam tradat. *ibid num. 6.*

71. Quando res fuit pluribus successiuè vendita, ille à quo fuit euicta, debet agere contra immediatum venditorem: neque enim contra antecedentes venditores habet actionem, quia nullum cum eis contractum iniit. *ibid. num. 7.*

EPISCOPVS.

Contra Episcopos excommunicationes.

1. IN Extrauag. 2. *vt prælatorum*, & in Extrauag. 3. *Etsi deceat, de maiorit. & obed.* fertur excommunicatio contra Episcopos

Episcopos ad Rom. Curiam latenter venientes, & ab ea recedentes, non petita, & non obtenta licentia, & contra eos qui hoc pacto latenter venientes recipiunt, nisi ante receptionem Summo Pontifici significauerint. *disp.2. quaest. 6. punct* 4 *pag.* 280. *tom.* 3.

2. Qui recta intentione Romam proficiscitur, si postea non obtenta licentia discedat, non incurrit excommunicationem; quia excommunicatio lata est contra venientes latenter, & praua intentione. *ibid n.* 3.

3. Qui Episcopum latenter Romam venientem recipit etiam tanquam consanguineum, vel amicum, si sciat illum latenter & cum praua intentione venire, incidit in excommunicationem; quia quauis intentione recipiat, dicitur recipere latenter venientem. *ibid. n.* 5.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

5. Eugenius IV. in Extrauag. *Diuina, de priuileg.* in fauorem officialium Papæ, vel Sedis Apostolicæ, & in fauorem aliorum venientium ad Sedem Apostol. pro suis causis prosequendis, non solùm prohibet, ne Episcopi, aliíque superiores eos vexent excommunicando, suspendendo, &c. verùm etiam acta contra ipsos facta irritat, immò excommunicat, suspendit, & interdicit tam ipsos superiores, qui prædictorũ beneficia aliis conferunt, quàm eos, qui huiusmodi beneficia recipiunt. *ibid. quæst.* 7. *punct.* 3. *pag.* 284. *tom.* 3.

6. Episcopi, seu ipsorum delegati hanc censuram incurrunt, quoties agunt contra curiales in causis non spectantibus ad beneficia, eósque beneficiis priuant, & ea aliis conferunt, tunc enim dantes, & accipientes huic censuræ subiiciuntur; modò tamen curiales priuilegium curialium non amiserint, aut priuilegio Eugenianæ constitutionis non cesserint. *ibid. pag.* 285. *num.* 5. *tom.* 3.

7. Probabile est his omnibus censuris, nempe excommunicatione, suspensione, & interdicto non affici singulos delinquentes contra hanc constitutionem; sed Episcopos, aliósque superiores ligari sola excommunicatione; reliquos verò inferiores affici censura interdicti. & suspensionis. *ibid. n.* 7.

8. Hoc tamen est discrimen inter censuras suspensionis, interdicti, & excommunicationis in præfato canone expressas, quòd excommunicationis absolutio reseruatur Papæ, suspensio verò, & interdictum minimè. *ibid.*

9. Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Quãta*, Episcopis, aliísque facultatem admittendi resignationem habentibus modum admittendæ resignationis præscribit, & prohibet ne Episcopi, aut

alij

alij collatores aliter admittant resignationes, & ne beneficia resignata conferant suis, aut admittentium consanguineis, affinibus, vel familiaribus; eos, qui secùs faxint, punit pœna suspensionis à collatione beneficiorum, & officiorum, electione, præsentatione, &c. & præsumentes violare huiusmodi suspensionẽ afficit excommunicatione, si sint personæ particulares; Capitula verò, & conuentus vinculo suspensionis à diuinis obstringit. *ibid. punct.* 4. *pag.* 285. *tom.* 3.

10. Huic censuræ probabile est non subiici Cardinales etiamsi Episcopali dignitate præditi sint; quia Summus Pontif. videtur tantùm loqui de Episcopis & aliis collatoribus; Cardinales autem non veniunt nomine Episcoporum, nisi aliud addatur, quia excelsiorem obtinent gradum si. *ibid. n.* 6.

Contra Episcopos suspensiones.

11. Episcopus conferens primam tonsuram infanti suspensionem incurrit, nisi infans religionem ingrediatur; nomine autem *infantis* intelligitur is, qui septennium nondum attigit. Per hanc suspensionem Episcopus per annum suspenditur à collatione primę tonsuræ: neque potest Episcopus in ea dispensare, nisi delictum sit occultum; elapso verò anno cessat absque alia absolutione. *disp.* 3. *quæst.* 2 *punct.* 1 *pag.* 343. *tom.* 3.

12. Episcopus iniustè ordinans inuitum Missas per annum celebrare prohibetur; potest tamen extra Missam Pontificalia exercere. Si verò est suspensus ab officio Sacerdotali, non potest vti Pontificalibus, quæ includunt & supponunt officium sacerdotale. *ibid. punct.* 2.

13. Episcopus, qui sacerdotem indignũ, vel minùs dignum ordinat, suspenditur à collatione ordinis Sacerdotalis tantùm sic enim pœna commensuratur delicto. *ibid. punct.* 3 *pag.* 344. *tom.* 3.

14. Episcopus conferens primam tonsuram illiterato, id est ei qui fidei rudimenta ignorat, quique scribere, & legere nescit incurrit suspensionem per annum à collatione tonsuræ. *ibid. punct.* 4.

15. Conferens tonsuram coniugato incurrit suspensionem à collatione tonsuræ, nisi coniugatus velit religionem ingredi, aut sacros ordines suscipere iuxta canonum dispositionem. *ibidem, punct.* 5.

16. Conferens ordines bigamo, aut pœnitenti publico, prohibetur per annum integrum Missas celebrare. Cùm autem hæc pœnitentia publica desierit esse in vsu; videtur etiam cessare hæc suspensio. *ibid. punct.* 6.

17. Conferen

17. Conferens tonsuram sibi non subdito suspenditur per annum ab eius collatione: Conferens autem maiores ordines vel minores, quouis quæsito colore, subditis alienæ diœcesis absque licentia proprij ordinarij suspenditur ab ordinum collatione per annum. *ibid punct.* 7. *pag.* 344. 345. *tom.* 3.

18. Conferens duos ordines sacros eodem die, aut duobus diebus continuato ieiunio, incurrit suspensionem à collatione vtriusque ordinis, donec absolutionem, & dispensationem à Sede Apostolica obtinuerit. *ibid. punct.* 8. *pag.* 345. *tom.* 3

19. Conferens ordines alicui sine sufficienti titulo cum pacto, vt ordinatus nihil ab eo petat in defectum beneficij, vel patrimonij, suspenditur per triẽnium ab ordinum collatione. *ibid. punct.* 9.

20. Episcopus conferens ordines religioso ante professionem, aut votum solemne, afficitur suspensione per annum à collatione illorum ordinum, quos illi religioso contulit. Tamen Patres Societatis Iesv peculiari priuilegio gaudent, vt ante solemnem professionem ordinibus initiari possint post elapsum biennium nouitiatus, & votorum emissionem. *ibid. punct.* 10 *tom.* 3.

21. Iure nouo, & iuxta probabilẽ sententiam, etiam antiquo lata est suspensio contra Episcopos conferentes simoniacè ordines, vel primam tonsuram. Hæc autem suspensio prohibet à collatione ordinum, & primæ tonsuræ, & à Pontificalibus, nec non interdicit ab ingressu Ecclesiæ; non tamen suspendit ab exercitio actuum iurisdictionis; hi enim non continentur sub nomine Põtificalium. Qui verò hanc suspensionem, & interdictum violat, incurrit suspensionem à regimine, & administratione Ecclesiæ, & perceptione fructuum, & præterea irregularitatem. *ibid. punct.* 11. *pag.* 346. Ab his autem pœnis non potest Episcopus absoluere; Snmmus enim Pontifex omnia priuilegia & facultates hac in parte reuocauit *ibid. n.* 6. *tom* 3.

22. Episcopus exercens Pontificalia in aliena diœcesi absque licentia ordinarij loci, suspenditur ipso iure ab exercitio Pontificalium; non tamen prohibetur baptizare, confessiones audire, Missæ sacrum facere, vt alij Sacerdotes inferiores; hæc enim non sunt Pontificalia; neque prohibetur censuras ferre, beneficia conferre, & alios iurisdictionis actus exercere, cùm hæc ad Pontificalia non pertineant. *ibid. punct.* 12. Potest Episcopus ab hac suspẽsione absoluere, quia lata est absque temporis determinatione. *ibid pag.* 221. *n.* 6. *tom.* 3.

23. Episcopus qui electum ad Episcopatum, vel ad dignitatem Episcopatu maiorẽ confirmat, vel consecrat, non præmissa inquisitione, an is qui appellationem in electione interposuerat

apud

apud Sedem Apostolicam, & postea renunciauit appellationi, renunciauerit absque prauitate, id est, pacto simoniaco, incurrit suspensionem à confirmatione, & consecratione Episcoporum per annum continuum. Episcopus tamen ad quem non pertinet inquirere, an renunciatum sit appellationi absque simoniaca prauitate, non ligatur hac suspensione consecrando Episcopum electum. Absolutio ab hac suspensione reseruata est Papæ, quia lata est ad tempus. *disp.* 1. *quæst.* 4. *punct.* 6. *p.* 355. 356. *tom.* 3.

24. Episcopus, qui religiosum absque licentia sui Superioris promouet ad clericatum, vel maiorem monasterij constituit, repellitur à communione aliorum, id est, à participatione cum aliis fidelibus, exceptis subditis propriæ diœcesis. *ibid. punct.* 7. *p.* 356. *tom* 3.

25. Episcopi, aliíque Prælati promoti à Sede Apostolica, si ad suas Ecclesias accedant, administrationémque bonorum Ecclesiasticorũ suscipiant absque literis Sedis Apostolicæ, nihil validè agunt, & præterea prohibentur à perceptione fructuum illarum Ecclesiarum; Capitula verò, conuentus, & alij, qui præfatos Episcopos, vel Prælatos absque literis Apostolicis suscipiunt, aut eis obediunt, suspenduntur à beneficiis, donec absolutionem à Sede Apostolica obtineant. *ibid punct.* 10 *p.* 358. *tom.* 3.

26. Episcopi, aliíque Prælati Episcopis superiores, suspenduntur à Pontificalibus, & ab ingressu Ecclesiæ, si non seruauerint ea, quæ statuta sunt in Extrauag. Ioannis XXII. quæ incipit, *Suscepti regiminis*, circa perceptionem fructuum beneficiorum vacantium; Capitulum verò, collegium vel vniuersitas interdicitur; aliæ porrò singulares personæ Ecclesiasticæ vel laicæ, excommunicationis sententiam incurrunt ipso facto, à qua nisi restitutione præmissa (præterquam in articulo mortis) non absoluantur. In ea verò Extrauagant. præcipitur, vt fructus beneficiorum vacantium malè percepti intra mensem restituantur, qua restitutione facta tollitur suspensio. *ibid. punct* 11.

27 Episcopi, aliíque Prælati priuantes beneficiis eos, qui in Romana Curia commorantur, incurrunt suspensionem ab officio, & beneficio. Eadem suspensio extenditur ad recipientes huiusmodi beneficia. In tribus tamen casibus non incurritur suspensio. 1. quando quis à curia recessit animo non redeundi, aut quando longo tempore extra curiam cõmoratur. 2. quando quis cessit priuilegio Eugenianæ de qua suprà 3. respectu eorum, quæ pertinent ad beneficia, vt est onus residendi, reparandi Ecclesiam, celebrandi, &c. ad quæ beneficiarius tenetur ratione beneficij. *ibid. punct.* 12. *p.* 359. Episcopus, & quilibet alius approbatus ad absoluendum à censuris, potest ab hac suspensione

absoluere; quia fertur absolutè absque vlla mentione reseruationis.*ibid.n.5*.

28. Episcopi, aliique Prælati, seu regulares, seu sæculares procurantes Clericos capi à dominis temporalibus, vt benefia resignent, vel vt citati ad Sedem Apostolicam non accedant; ipsiq; citati procurantes se capi à potestate sæculari, vt hoc prætextu excusentur, quòd statuto tēpore coram Summo Pontifice comparere non potuerint, incurrunt suspensionem per triennium à beneficiis. Hæc tamen suspensio non incurritur, donec beneficium resignatum fuerit, vel donec elapsum sit tempus assignatum ad comparendum coram Sede Apostolica *ibid.punct.* 13.*p*.359.360.*tom*.3.

29. Episcopi, aliique Prælati, qui bona Ecclesiarum laicis submittunt, & Clerici, qui non denunciant Prælato submittentes huiusmodi bona, seu iura laicis, incurrunt suspensionem; Prælati quidem ab officio ordinis, & iurisdictionis, & ab administratione temporalium; Clerici verò à perceptione beneficiorum, quæ in Ecclesia sic grauata obtinent, per triennium. Hæc suspensio vtpote ad triennium lata reseruata est Pontifici; elapso verò triennio cessat.*ibid.punct.*16.*p* 362.363.*tom*.3.

30 Episcopus vel Abbas alienans bona Ecclesiastica absque licentia Papæ, aut non seruata forma præscripta in Extrauagant. *Ambitiosæ, de rebus Eccles.non alienand.* suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, & si intra sex menses non resipuerit, suspenditur ipso facto in tēporalibus, & spiritualibus, ab administratione suæ Ecclesiæ, vel monasterij cui præest; Prælatus verò inferior vltra excommunicationem priuatur ipso facto officiis, & beneficiis Ecclesiasticis. Hæc suspensio non est Papæ reseruata.*ibid. punct.*17.*p* 363.*tom*.3.

31. Episcopi, aliique Episcopis superiores, delegati à Sede Apostolica in causa alienationis bonorum Ecclesiasticorum, si in damnum Ecclesiæ consentiunt alienationi, per gratiam, timorem, vel sordes, suspenduntur ab executione officij. Hæc suspensio non est Papæ reseruata; at si Episcopus durante suspensione ingerat se diuinis, incurrit irregularitatem Papæ reseruatam.*ibid.punct.*18.

32. Episcopus qui post celebrationem Concilij prouincialis non conuocat Abbates, Presbyteros, & Clericos, & vniuersam suæ diœcesis plebem, vt illis referat in Concilio gesta, excommunicationem duorum mensium incurrit. Verùm hæc censura non est hodie vsu recepta, nec in Hispania quidem vbi lata fuit in Concilio Toletano.*disp*.3.*quæst*.5.*punct*.6.*p*.371.*tom*.3.

33. Episcopus, qui præscripto tempore ad Apostolorum limina non

non accedit, incurrit suspensionem, seu interdictum ab ingressu Ecclesiæ, ab administratione temporalium, & spiritualium, & à fructibus suarum Ecclesiarum *ibid. punct. 7. pag* 372. Absolutio ab hac censura summo Pontifici reseruata est, etiamsi Episcopus aut Prælatus delinquens resipuerit, & ad limina se contulerit. *ibid. num.* 6.

34. Episcopi, aliíque Episcopis superiores, ob quæstum publicantes, vel concedentes indulgentiam, aut facultatem absoluendi à censuris, aut casibus reseruatis, incurrunt suspensionem Papæ reseruatam, seu potius interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & à perceptione fructuum. *ibid. punct.* 8.

35. Episcopus, vel Archiepiscopus pœnas incendiariis debitas relaxans, debet ipse damnum resarcire, & per annum ab officio ordinis, & iurisdictionis suspenditur. Incendiarius autem non solùm excommunicationem incurrit à qua nisi facta restitutione absolui nequit; verùm etiam ei iniungitur pœnitentia permanendi per annum in seruitio Dei Hierosolymis, aut in Hispania. *ibid. punct.* 9.

36. Episcopus concubinarius, qui post admonitionem à Synodo prouinciali factam non resipiscit, ipso facto suspensionem incurrit. *disp.* 3. *quæst.* 6. *punct.* 1. *pag.* 373. Vide tit *Clericus tom.* 3.

37. Episcopus, aut Prælatus extra necessitatem ingrediens monasteria monialium sibi subiecta, prima vice incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ, secunda vice suspenditur à diuinis; tertia vice ligatur excommunicatione. Vide tit. *Monialis. ibid. punct.* 2. *tom.* 3.

Eucharistia quid?

1. EVcharistiæ nomen significat. 1. *gratiarum actionem*, quia in Eucharistia quatenus est sacrificium Deum recognoscimus, illique summum honorem, & gratiarum actionem pro beneficiis acceptis impendimus. 2. significat *bonam gratiam*, quia Christum continet gratiarum omnium fontem vberrimũ. Alias etiam sortitur appellationes; dicitur enim *viaticum*, quatenus per Eucharistiam præparamur ad gloriam; à Græcis appellatur *synaxis*, id est, *communio*, seu *societas*, quia fideles per hoc Sacramentum, tanquam vnius corporis membra inter se, & cum Christo capite vniuntur. *tom.* 1. *pag.* 48. *n.* 1.

2. Eucharistia est Sacramentum consistens sub speciebus panis, & vini consecratis, significans Christum, & refectionem spiritualem. Corpus Christi spectat ad Sacramẽtum Eucharistiæ; species autem consecratæ non habent perfectum nomen Sacramenti, nisi quatenus continent Christum. Porrò hoc Sacramentũ

non conſiſtit in vſu,aut ſuſceptione,ſed in re permanente, videlicet in ſpeciebus conſecratis. *ibid.n.3.& ſeq. & pag.49.n.6.*

3. Sacramentum Euchariſtiæ inſtitutum fuit à Chriſto prima die Azymorum, in vltima Cœna, ea nocte, qua Chriſtus tradendus erat, ineunte 15. luna primi menſis lunaris, qui nobis eſt menſis Martius, & aliquando partem Aprilis complectitur: ea autem die comedebatur Agnus Paſchalis.*pag.49.n.2.& 3.*

Euchariſtiæ neceſſitas, & vnitas.

4. Euchariſtia non eſt adultis ad ſalutem neceſſaria neceſſitate medij in re, vel in voto: poteſt enim adultus ſaluari abſque ſuſceptione Euchariſtiæ, & abſque alia re loco Euchariſtiæ, vt patet in adulto ſtatim poſt Baptiſmum decedente. Eſt tamen adultis ſaltem baptizatis,neceſſaria ex præcepto,non ſolùm Eccleſiaſtico,verùm etiam diuino affirmatiuo. *tom.1.pag.50.51.n.1. & 3.* Non baptizatis autem neceſſaria non videtur. *n.4.*

5. Sacramentum Euchariſtiæ eſt vnum formaliter,ſeu ſpecificè; quia vnam tantùm habet formalem ſignificationem refectionis ſpiritualis. Neq; plures hoſtiæ cõſecratæ ſunt plura formaliter ſacramenta, cùm habeant rationẽ vnius refectionis ſpiritualis;ſi tamen materialiter ſpectentur,ſunt plura indiuidua ſacramenti:at quatenus ſumuntur ſimul,vnũ efficiunt conuiuium ſpirituale neque maiorem gratiã recipit, qui plures ſumit,quàm qui vnam tantùm, niſi eas ſumat per modum plurium refectionum,vt accidit in die Natali Domini.*pag.51.52.n.2. & ſeq.*

6. Quamuis probabile ſit Sacerdotem ſub vtraque ſpecie cõmunicantẽ plus gratiæ recipere,quàm recipiat laicus ſub vna tãtum, nihilominus communior Doctorum ſententia eſt laicum tantundẽ gratiæ recipere cõmunicando ſub vna tantũ ſpecie, ac ſi ſub vtraque communicaret ratione rei contentæ. *pag.52.n.5.*

Euchariſtiæ materia.

7. Materia remota Sacramenti Corporis Chriſti eſt panis triticeus, in quo ipſe Chriſtus conſecrauit: modo ſit verus panis piſtus cum aqua naturali,& coctus igni per modum aſſationis, ſit moraliter præſens: vnde ſequitur panem dulciarium ex melle, vel lacte, vel aqua roſacea confectum in tanta quantitate, vt iam non dicatur panis vſualis,non eſſe materiam idoneam huius Sacramenti. Sub nomine autem tritici non comprehenditur panicum, milium, auena, lolium, far, & hordeum: ſecala verò, cùm ſpecie non differat à tritico, poteſt eſſe materia huius Sacramenti, quamquam grauiter peccaret conficiens Sacramentum in ſecala: quia eſt materia dubia. *tom.1.pag.52.53.num.1. & ſeq.*

8. Tam panis fermentatus, quàm azymus, eſt materia apta huius Sacramenti; quia ſpecie non differunt, grauiter tamen peccaret ſacerdos Latinus conſecrãsin fermentato,& Græcus in azymo;debet enim quiſque ſuæ Eccleſiæ conſuetudinem, & ritum ſequi. niſi Latinus in Eccleſia Græca, & Græcus celebret in Latina. At Sacerdos Latinus in Eccleſia Latina ob nullam neceſſitatem debet in fermentato conſecrare,etiamſi infirmus abſque viatico ſit deceſſurus. *pag.* 53. *n.* 8. *& ſeq.*

9. Materia remota ſacramenti ſanguinis eſt vinum ex vite, necnon muſtum;cauendum tamen ne ſit fæculentum, alioquin committeretur peccatum ex ſuo genere mortale contra reuerentiam Sacramenti. At vinum ſatis decoctum non videtur apta materia,quia mutauit ſpeciem;neque acetum,quia eſt vinum corruptum;neque agreſta, quia nondum eſt vinum. Porrò vinum congelatum poteſt validè conſecrari,quia adhuc eſt vinum. Secùs dicendum de vuis nondum expreſſis, quia ſunt potiùs aptæ ad eſum,quàm ad potum. *tom.* 1. *pag.* 54 *num* 1. *& ſeq.*

10. Non eſt neceſſarium neceſſitate Sacramenti ſub vtraque ſpecie conſecrare; alioquin conſecratio ſub vna tantum ſpecie non eſſet valida;ſed eſt neceſſarium neceſſitate præcepti, & ſub vna tantùm ſpecie conſecrans graue ſacrilegij peccatum committit. Illud autem præceptum eſt diuinum, quia eſt de iure diuino, vt quoties fit conſecratio,ſimul etiã fiat ſacrificium,quod non poteſt eſſe integrum abſque vtriuſque ſpeciei conſecratione,& oblatione. *tom.* 1. *pag* 55. *num* 2. *& ſeq.*

11. Præceptum diuinum conſecrandi ſub vtraque ſpecie eſt affirmatiuum,neque obligat ſemper; dantur enim aliqui caſus, in quibus non eſt obligatio conficiendi ſub vtraque ſpecie,vt ſi Sacerdos conſecrata hoſtia comperiat vinum eſſe veneno infectum,nec aliud vinum ſuppetat;aut ſi Sacerdoti poſt conſecrationem hoſtiæ immineat periculum vitæ, poteſt enim ſtatim conſumpta hoſtia fugere, quia præceptum ſub vtraque ſpecie conſecrandi non obligat cum tanto detrimento. *ibid. n* 8.

12. Summus Pontifex diſpenſare non poteſt,vt Sacramentum Euchariſtiæ ſub vna tantùm ſpecie conficiatur: quia vtraque ſpecies pertinet ad ſubſtantiam ſacramenti. Vnde ſequitur Sacerdotem non poſſe in articulo mortis ſub vna tantùm ſpecie conſecrare, vt ſeipſum, vel alium infirmum communicet, quia tunc non obligat præceptum communicandi, cùm non poſſit ſeruari,quin aliud præceptũ conſecrandi ſub vtraque ſpecie violetur. *tom.* 1. *pag.* 56. *n.* 13. *&* 14.

13. Vino,quod eſt materia remota ſacramenti ſanguinis,ex neceſſitate præcepti Eccleſiaſtici admiſcenda eſt aqua naturalis.

Vnde patet eum grauiter peccare, qui vino aquam non miscet, aut qui miscet aquam artificiosam: immò qui scienter omittit aquæ admistionem, in pœnam delicti præcipitur priuari officio, & beneficio, si ex aperta malitia omittat. *ibid. n.* 1. *&* 2.

14. Per hanc mistionem repræsentatur vnio fidelium cum Christo; quippe aqua significat populum, & vinum significat Christum, qui se vitem appellauit. *pag.* 59. *n.* 3. Modica aquæ quantitas adhibenda est in consecratione calicis, ne sacerdos exponat se periculo conficiendi in materia dubia. *ibid. num.* 4. Si Sacerdos ante consecrationem aduertat se aquam non infudisse, debet illam statim infundere; at peracta consecratione iam non potest eam infundere; quia non est miscenda aqua sanguini Christi, sed vino. *ibid. n.* 5.

15. Aqua, quæ vino miscetur, non conuertitur immediatè in sanguinem Christi; quia aqua non est materia consecrationis; sed conuertitur mediante vino, in quod ipsa prius conuertitur: at si ante consecrationem non fuit conuersa in vinum, non conuertitur in Christi sanguinem post consecrationem, sed remanet in calice secundùm suam substantiam, aut conuertitur in vinum, si tandiu remaneat mista speciebus vini, quandiu sufficit ad conuersionem, quia in illis speciebus consecratis remanet virtus ad generandum vinum, ac si ipsa substantia vini adesset. *ibid. n.* 7. 8. *&* 11.

16. Quælibet quantitas panis, & vini quamuis exigua, modò sit sensibilis, potest esse materia Eucharistiæ. Neque obiicias Baptismum non posse administrari sub qualibet parua quantitate aquæ: est enim longè dispar ratio, quia Baptismus consistit in vsu, & actione abluendi; quare adhibenda est ea aquæ quantitas, quæ sufficiat ad abluendum: Eucharistia verò non consistit primariò in vsu, sed in esse permanenti: sub qualibet autem exigua quantitate potest Christi corpus, vel sanguis contineri. *tom.* 1. *pag.* 58. *n.* 1.

17. Quælibet panis, & vini quantitas quamuis ingens modò constituatur præsens, potest validè consecrari; sed non licitè: si quis enim consecret in tanta quantitate, vt non possit opportuno tempore consumi, grauiter peccat contra secundarium finem huius Sacramenti, qui est vsus. Materia autem consecranda debet esse aliquo modo determinata in mente consecrantis. *ibid n.* 2. *&* 3. Vnde sequitur nullam hostiam consecrari, si Sacerdos ex 20. hostiis præsentibus intendat 12. tantùm consecrare, nec eas determinet: nulla enim est ratio, cur hæc potiùs, quàm illa consecretur. At si plures hostias detulit ad altare consecrandas, etiāsi in ipso actu consecrationis illius tantùm recordetur, quam habet

bet præ manibus, nihilominus omnes consecrati; quia intentionem habet virtualiter determinatam ad omnes consecrandas; at si quis, inscio Sacerdote, hostias apposuit in corporali consecrandas, non remanent consecratæ; quia intentio non fertur in incognitum. *p.* 59. *n* 5.6. *&* 8. Vini etiam guttæ, quæ sunt extra calicem, non censentur consecratæ, quia circa illas non versatur intentio consecrantis. Secus dicendum de guttis, quæ sunt in calice à vino separatæ, quippe intentio Sacerdotis ferri videtur in totum id, quod calice continetur. *n.* 7.

18. Materia consecranda debet esse Sacerdoti moraliter præsens, ita vt secùndùm communem loquendi modum possit designari per particulã, *hoc*, vel *hic*. Vnde sequitur posse validè consecrari vinũ in calice cooperto, aut dolio inclusum, aut hostias in pyxide contentas, vel sub mappa latentes; possunt enim per particulam, *hoc* demonstrari. At materia 30. passibus distans, aut post parietem, vel intra tabernaculum existens. non potest validè consecrari; humano enim modo videtur absens, neque per particulam, *hoc*, designari potest *p.* 59.60. *n.* 1. *& seq.*

Eucharistiæ forma.

19. Forma Sacramenti Corporis Christi sunt hæc verba: *Hoc est corpus meum*; hac enim vsus est ipse Christus. Atque hæc sola verba sufficiunt ad Corporis consecrationem; neque totus canon est necessarius necessitate Sacramenti, sed tantũ necessitate præcepti, vt patet ex vsu Ecclesiæ. Verbis autem consecrationis substantialiter variatis non conficitur sacramentum; quia non est eadem forma: at si mutatio est tantùm accidentalis, validè conficitur Sacramentum; grauiter tamen peccat, qui sic mutat, nisi paruitas materiæ excuset. *p* 60.61. *n.* 1. *& seq.*

20. Forma Sacramenti sanguinis Christi sunt hæc verba; *Hic est calix sanguinis mei*, quæ sola sufficiunt ad consecrationem calicis; grauiter tamen peccat, qui sequentia omittit; tùm quia facit contra præceptum, & ritum Ecclesiæ in re graui; tùm quia exponit se periculo non consecrandi: nam in materia sacramentorum eligendum est, quod tutissimum videtur, *p.* 61. *n.* 1. *&* 2.

21. Verba consecrationis proferuntur à Sacerdote in persona Christi, de qua verificantur, non solùm recitatiuè, narrando ea, quæ Christus fecit, verùm etiam formaliter, significando id, quod ipsa verba important; significant autem conuersionem panis in corpus Christi, & vini in sanguinem; cum enim illa verba sint vera, necesse est, vt realiter eam conuersionem efficiant & consequenter ipso facto significent transitum panis, & vini in

corpus, & sanguinem Christi. *tom.* 1. *pag.* 22. *num.* 2. *&* 3.

22. In forma consecrationis particula, *hoc*, vel, *hic*, significat confusè contentum sub speciebus, itavt sit sensus; *hoc, quod continetur sub speciebus, est corpus meum*; quamobrem Doctores dicũt particulam, *hoc*, directè, & primariò significare contentum sub speciebus, secundariò verò respicere accidentia panis, & vini, quæ sensibus subiiciuntur. *ibid. n.* 1.

23. Christus verus Deus, & homo, per verba consecrationis sub speciebus panis, & vini constituitur, itavt totus quoad substantiam & accidentia sub qualibet specie existat; nec tantùm sub qualibet specie, verùm etiã sub qualibet parte specierum, sacramentaliter, modo quodam admirabili, & ineffabili, per modum substantiæ spiritualis; secundùm totam suam substantiam, quantitatem, & membra; eo modo, quo in cœlis existit ad dexteram Dei Patris; non autem existit sub speciebus modo quantitatiuo, seu per extensionem partium in ordine ad locum. *tom.* 1. *pag.* 64. *n.* 1. *& seq.*

24. Ex vi verborum sub speciebus panis ponitur Christi corpus viuum, informatum anima cum sanguine, & humoribus, cæterisque partibus non tantùm ad integritatem, sed etiam ad ornatum corporis Christi spectantibus; vt sunt vngues, capilli, &c. Sub speciebus autem vini, ex vi verborum ponitur tantùm Christi sanguis; cætera verò, quæ sunt Christo coniuncta, ponuntur sub speciebus per concomitantiam, eò quod habeant cõnexionem, & vnionem cum Christi sanguine. Vnde sequitur diuinitatẽ, quæ per hypostasim est vnita corpori, & animæ Christi, esse in hoc sacramento concomitanter, imò tres personas diuinas; præcipuè tamen, & immediatè filium, cui natura humana hypostaticè est vnita: propterea filius dicitur incarnatus, & passus, quod de aliis personis dicere non licet. Denique sub speciebus panis est Christi sanguis concomitanter. *pag.* 64. 65. *n.* 11. *& seq.*

25. Transubstantiatio est conuersio seu transitus totius alicuius substantiæ in aliam. Christus autem constituitur sub speciebus per transubstantiationem panis in corpus, & vini in sanguinem, itavt desinat substantia panis, & vini adueniente corpore, & sanguine Christi, & sola accidentia remaneant sine subiecto substantiali. *p.* 65. 66. *n* 1. *& seq.*

26. Illa transubstantiatio, seu conuersio est actio non modò adductiua, verùm etiam productiua; neque enim constituit tantùm Christum præsentem sub speciebus, sed etiam producit aliquem modum, quo Christus habens iam suum esse substantiale vnitur per modum contenti cum speciebus, sicut priùs substãtia panis

panis sub illis continebatur: cum hoc tamen discrimine, quòd substantia panis sustentabat accidentia subiectiuè, & ab illis informabatur; Christus autem ea sustentat efficienter, nec ab illis informatur. *pag. 66. n. 4.*

27. Eo instanti, quo completur significatio verborum consecrationis, Christi corpus incipit esse sub speciebus, tamdiuque ibi conseruatur, quamdiu conseruaretur panis, si adesset. Quamobrem Christus non desinit esse sub speciebus per quamlibet specierum alterationem, neque statim atque in stomachum traiicitur. Caueant igitur fideles ne statim post Eucharistiæ sumptionem cibum corporalem capiant; donec species alterentur, & corrumpantur; neque enim decet cibum corporalem cum Christi corpore miscere. *ibid n. 1. & seq. p. 67.*

28. Christi corpus desinit esse sub speciebus panis, quando ex iis vermes generantur, & sanguis sub speciebus vini, quando per admistionem alterius liquoris specie distincti corrumpuntur. Si verò species vini misceantur cum alio vino, sub illis conseruatur Christi sanguis; neque tamen dicitur misceri cum vino; quia ibi non est Christi sanguis modo quantitatiuo. *pagin.* 67. *num. 6. & seq.*

Eucharistiæ effectus.

29. Primus Eucharistiæ effectus est *augmentum gratiæ:* quippe Eucharistia per se primò instituta fuit ad gratiam augendam; nonnunquam tamen contingit, vt primam gratiam conferat. Hoc autem gratiæ augmentũ peccata venialia, aut affectum ad illa non impeditur; quia peccatum veniale non est incompatibile cum gratia, & charitate. *tom. 1. p. 68. n. 2. 3.*

30. Secundus Eucharistiæ effectus est *præseruatio à peccatis mortalibus, & venialibus,* modò non adsit ipsorum complacentia, aut in ipsa Eucharistiæ sumptione non admittantur. Per Eucharistiam autem remittuntur venialia ex opere operato. *ibid. num. 4. 5. & 6.*

31. Tertius Eucharistiæ effectus est *auxilium ad rectè operandum, & temperandum fomitem peccati, necnon ad tentationes depellendas:* cùm enim sit animæ cibus, illi robur & vires confert ad agendum, & pugnandum. Multi tamen Doctores putant huiusmodi auxilium non statim dari, sed tempore opportuno, modò suscipiens non se reddat indignum. *ibid. n. 7.*

32. Quartus Eucharistiæ effectus est *vnio spiritualis cum Christo, & fidelibus*, & præterea *vnio moralis inter Christum, & suscipientem*, ratione effectuum, quos Eucharistia parit. *ibid. num. 8.*

33. Eucharistia, vt est *sacrificium*, remittit pœnam temporalem; vt autem est *Sacramentum* non aufert primariò pœnam ex opere operato, sed iuxta valorem actus, & dispositionẽ suscipientis: secundariò tamẽ remittit aliquando pœnam, cùm enim per Eucharistiam aliquando infundatur prima gratia, sequitur per eius sumptionem, aliquando remitti pœnam; alioquin sequeretur eum, qui suscepit Eucharistiam cum attritione, putans se esse in gratia, non recipere gratiam, & remissionem illius pœnæ, quod falsum est. *ibid n.9.*

34. Species consecratæ prosunt ad nutriendum corpus sumentis, non solùm quatenus in stomachum traiectæ ita alterãtur, & corrumpuntur, vt noua substantia succedat sufficiens ad nutriẽdum: sed etiam quatenus in ipsis speciebus remanent qualitates panis, & vini. *ibid.n.10.*

35. Tunc Eucharistia suos producit effectus quando pars aliqua hostiæ, aut sanguinis traiecta est in stomachũ. Vnde sequitur eos, qui diu retinent hostiam in ore, itavt species corrumpantur antequam deglutiantur, Eucharistiæ fructum non percipere, quia non dicuntur Christum manducare. Ratio autem, cur Eucharistia producat suum effectum, quando pars aliqua est deglutita, est, quia in ea est totus Christus, & quælibet pars significat refectionem spiritualem, & significando efficit. *tom. 1. p.69.num.1. & seq.*

36. Si contingat vt communicans sit in peccato mort. tunc temporis, quo partem aliquam hostiæ deglutit, sed statim eliciat actum contritionis, antequam reliquas partes deglutiat, quæritur an eas manducando recipiat gratiam. *Resp. Negatiuè*: quamuis enim illæ sumptiones physicè sint plures, nihilominus est vna tantùm moraliter, per quam vnus datur effectus in primæ partis sumptione; at communicans cùm primam partem degluttiit, non erat sufficienter dispositus ad percipiendum effectum sacramenti: ergo, &c. *ibid.n.6.*

Eucharistiæ minister.

37. Solus Sacerdos est minister consecrationis, etiam excommunicatus, vel degradatus, hæreticus, schismaticus, &c. modò debitam habeat intentionem; retinet enim characterem, in quo fundatur potestas consecrandi. Ad hoc autem Sacramentum administrandum solus sacerdos est ordinarius minister, extraordinarius verò potest aliquando esse diaconus, vt in articulo mortis. Porrò non videtur esse tanta Eucharistiæ sumẽdæ necessitas, vt laicus, aut alius non sacerdos, vel saltem diaconus, possit

in

in articulo mortis, propria auctoritate sibi Eucharistiam ministrare. *tom.* 1 *pag.* 70. *n.*1. *& seq.*

38. Sacerdos, qui sine licentia Eucharistiam administrat, per se loquendo, mortaliter peccat, nisi hoc faciat ex præsumpta voluntate pastoris, sibi enim alienam iurisdictionem vsurpat. Religiosis autem Eucharistiam ministrantibus sine licentia Episcopi vel Parochi, aut absque speciali priuilegio irrogata est pœna excõmunicationis ipso facto Papæ reseruata. Excipitur tamen articulus mortis in quo religiosi possunt, etiam inuito Parocho, infirmos communicare; si ipse nolit. *ibid. n.* 6.8. *&* 10.

39. Religiosi habentes priuilegium ministrandi Eucharistiam, excepto die Paschatis, possunt nihilominus Eucharistiam eo die porrigere illis qui iam in propria parochia, præcepto satisfecerunt. *ibid. n.* 12.

40. Sacerdos extra missæ sacrificium potest seipsum ex deuotione communicare, modò non adsit alius sacerdos, qui ei porrigat, absitque scandali periculum: Sacerdos enim est ordinarius huius sacramenti minister, nec alienam iurisdictionem vsurpat Eucharistiam sibi administrando. Item sacerdos qui non habet aliam hostiam consecratam præter suam, potest rationabili ex causa illius partem infirmo porrigere: hoc enim nihil obest perfectioni sacrificij. *tom.* 1. *pag.* 71. *n.* 13. *&* 14.

41. Parochus ouibus suis tenetur Eucharistiam administrare, non solùm quando tenētur communicare, sed etiam quoties eam rationabiliter petunt: neque enim par est, vt paruuli petant panem, & non sit qui eis frangat. Excusatur tamen Parochus ab administratione sacramentorũ, quando rationabilem habet causam ea denegandi, qualis est infirmitas, lassitudo grauis, si fœminæ velint de nocte confiteri etiam in Ecclesia, &c. *ibid. n.* 15.

42. Sacerdos administrans, vel conficiens Eucharistiæ sacramentum debet esse in gratia: quia est ad hoc munus ex officio deputatus. Quare sacerdos peccati mort. sibi conscius, antequam Eucharistiam administret, debet confiteri: neque enim necessaria est confessio, nisi Eucharistiam suscepturo. Qui verò pluribus successiuè administrat Eucharistiæ sacramentum in statu peccati mort. plura peccata committit. *ibid. n.* 1. *& seq.*

43. Parochus non potest Eucharistiam ad infirmum deferre quoties eam ferre nequit cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, lumine præeunte, aut si timeat fore, vt eam non possit administrare infirmo, nisi valde festinanter currat: nimia enim festinatio repugnare videtur reuerentiæ tanti sacramenti, & decentiæ clericali. Secùs dicendum de Baptismo, aut Pœnitentiæ sacramento: quilibet enim tenetur non tantùm honorem,

honorem & famam, sed ipsam etiam vitam prodigere ad saluãdum proximum in extrema necessitate spirituali existentem. Neque potest Sacerdos Eucharistiam aliis digitis porrigere, si ob infirmitatem, vel chiragram non possit pollice, & indice administrare. *pag.*71. 72.*n.*8. *& seq.*

Eucharistiæ susceptio.

44. Ad Eucharistiæ sacramentum cum fructu suscipiendum tres requiruntur dispositiones. 1. vt suscipiens sit baptizatus, & habeat fidem. 2. est intentio actualis, aut virtualis, & implicita, vel etiam habitualis, qualis videtur esse in eo, qui incidit in amentiam, aut phrenesim, cùm anteà christianè vixerit. 3. est, vt suscipiens sit in gratia, nec sibi sit conscius peccati mort. *tom.* 1. *pag.*72. *n.*1. *& seq.*

45. Amenti, vel phrenetico non est statim administrandum Eucharistiæ sacramentum, sed expectãdum donec habeat lucida interualla, si amentia non sit continua. At perpetua amẽtia laboranti potest Eucharistia ministrari in articulo mortis, si antequã incideret in amentiã, vitam duxit homine Christiano dignã, modò non sit periculum vomitus, aut alterius irreuerentiæ. Item obsessi à dæmone, si adhuc vtantur ratione, & semifatui, tempore Paschatis, & in articulo mortis, præciso irreuerentiæ periculo, videntur ad communionem admittendi. *pag.*73.*n.*4.5.*& seq.*

46. Qui habet probabilem conscientiam peccati mort. tenetur præmittere confessionem sacramentalem, nisi vrgente necessitate communicandi non habeat copiam confessarij. Qui autem dubitat an mortaliter peccarit, vel an omiserit aliquod peccatum mort. in confessione, si magis propendeat in partem affirmantem, immò si æqualiter dubitet, obligatur ad confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. Quare damnanda est illorum temeritas, qui asserunt ante sumptionem Eucharistiæ nõ esse confessionem præmittendam. *ibid n.*10.*& seq.*

47. Qui habet necessitatem communicandi, vel celebrandi, sed non potest confessionem præmittere absque scandalo, non tenetur illam præmittere, etiamsi habeat copiam confessarij; tenetur tamen elicere actum contritionis. Item Sacerdos qui inchoata Missa meminit peccati mort. non tenetur confessarium ad se vocare ad altare, si sit periculum scandali. Item, qui inchoata Missa recordatur se esse excommunicatum, aut non ieiunum, non debet Missam dimittere cum scandalo; secùs si fieri possit sine scandalo, modò nondum facta sit consecratio; tunc enim debet Missam inchoatam prosequi sine confessione. *tom.* 1.*p.*74. *num.*14.15. *&* 16.

48. Laicus, qui præmissa confessione ad linteum accessit communicaturus, ibique recordatur peccati mort. per obliuionem omissi, non tenetur recedere, & adire confessarium: exponeret enim se periculo infamiæ, indicando aliis habere se conscientiam peccati mort. *ibid. n.* 17.

49. Sacerdos morti proximus, non habens copiam confessarij potest celebrare, vel etiam accedere ad sacramentum, séque communicare præmissa contritione. Item Parochus deficiente confessario potest præmissa contritione celebrare in die festo, ne parochiani careant Missa. Item is, qui ob vitandum scandalum, vel alia iusta de causa, cogitur communicare, vel celebrare, non tenetur confessionem præmittere, si nullus adsit confessarius approbatus. *ibid. n.* 21. *& seq.*

50. Qui tenetur in Paschate communicare, non potest, per se loquendo, communicare non præmissa peccatorum mort, confessione: nam præceptum diuinum de præmittenda confessione ante Eucharistiam præualet præcepto positiuo Ecclesiastico in Paschate communicandi. Idem dicendum de eo, qui tenetur in die festo Missam audire, vel celebrare. *ibid. n.* 21.

51. Qui habet conscientiam peccati mort. quod rationabiliter timet à confessario manifestandum, potest illud in confessione reticere, si sit necessitas communicandi, donec habeat copiam alterius confessarij. *pag.* 75. *n.* 28.

52. Sacerdos ex necessitate celebraturus, si habeat aliqua peccata reseruata, & alia mortalia non reseruata, tenetur confiteri, etiamsi confessarius non possit absoluere à reseruatis; nam potest absolui directè à non reseruatis, & indirectè à reseruatis, modò propositum habeat comparendi coram superiore habente facultatem absoluendi à reseruatis. *ibid. n.* 31.

53. Qui præmisso conscientiæ examine credit se esse in statu gratiæ, cùm reipsa peccatum mort. habeat, quod inuincibiliter ignorat, recipit fructum huius sacramenti, si actum contritionis, vel saltem attritionis eliciat ante communionem: nam sacramentum Eucharistiæ potest aliquando conferre primam gratiam, modò non ponatur obex. *ibid. n.* 32.

54. Excommunicatus Eucharistiam sumens non præmissa cõfessione, sciens se obstringi vinculo peccati, & censuræ, duplex peccatum committit; facit enim contra religionem, indignè cõmunicando, & contra obligationem censuræ, qua excommunicatus à sacramentorum participatione arcetur. *ibid. num.* 34.

55. Sacerdos, qui vrgente necessitate celebrauit non præmissa confessione peccati mort. tenetur quàm primùm confiteri: ita præcipiente Concilio Trident. *sess.* 13. *cap.* 7. Laicus verò, qui

ſine confeſſione ſuſcepit Euchariſtiam, non tenetur ſtatim confiteri; quia Concil. Trid. non facit mentionem laicorum, ſed ſacerdotum tantùm in neceſſitate celebrantium ſine confeſſione. Vnde ſequitur Sacerdotem vrgente neceſſitate communicantem more laicorum abſque præuia confeſſione mortalium, non teneri ex decreto Tridentini ſtatim poſt communionem confiteri. *tom.* 1. *pag.* 76. *num.* 37.

56. Qui peccatum carnale commiſit, debet per aliquod temporis ſpatium abſtinere ſub veniali à communione, etiamſi peccatum confeſſus fuerit, niſi adſit iuſta cauſa communicandi, qualis cauſa videtur eſſe feſtum magnæ ſolemnitatis, aut dies Iubilæi, &c. Qui autem ad communionem accedit eo die quo pollutionem inuoluntariam paſſus eſt, ab omni peccato excuſatur. *ibid. n.* 3. & 4.

57. Euchariſtiam ſuſcepturus, per ſe loquendo, debet à media nocte eſſe ieiunus ieiunio naturali, itavt nihil prorſus cibi, aut potus ſumpſerit; non tamen neceſſe eſt, vt poſt cœnam dormierit, aut cibum digeſſerit, quia id nullo iure cautum eſt. *tom.* 1. *pag.* 77. *n.* 5. & 11.

58. Qui poſt ſumptam ablutionem, aut poſt dictam orationem aliquam hoſtiæ particulam, etiam grandiuſculam reperit in patena, poteſt eam ſtatim ſumere; quia tota illa actio reputatur vnum conuiuium, & vna perfecta ſacrificij conſumptio: At ſi Sacerdos iam deceſſit ab altari, tunc non poteſt reliquias ſumere; quia iam non reputatur vna actio. *ibid. n.* 13.

59. Sacerdos non ieiunus poteſt ſumere Euchariſtiam ſi aduertat fore, vt alioquin Euchariſtia perueniat ad manus infidelium, qui eam iniuriosè tractabunt, aut ſi alia ſimilis cauſa ſuperueniat. Item Sacerdos, qui pro vino aquam conſecrauit, neque aduertit errorem niſi poſt aquæ ſumptionem, debet denuò vinum conſecrare, & bibere, quamuis ieiunium fregerit per ſumptionem aquæ; quia conſecratio vini pertinet ad ſacrificij integritatem. Item ſi Sacerdos poſt conſecrationem moriatur, nec adſit alius præter Sacerdotem non ieiunum, tenetur ille non ieiunus perficere ſacrificium: Secùs ſi ante conſecrationem moriatur. *tom.* 1. *pag* 78. *n.* 18. & *ſeq.*

60. Euchariſtia ratione neceſſitatis adminiſtrari poteſt per modum viatici infirmo exiſtenti in articulo mortis, immo etiam in caſu mortis violentæ, dari poteſt homini non ieiuno, ſi commodè nequeat anticipari, vel differri; quia hic dicitur eſſe in articulo mortis, & ſicut poteſt abſolui à reſeruatis, ita etiam non ieiunus ad Euchariſtiam admitti. *ibid. n.* 21. & 22.

61. Infirmus, qui ſex, vel octo dies antea per modum viatici commu

communicauit, poteſt iterum non Ieiunus ad communionem admitti, ſi aliter commodè nequeat. Non tamen licet quotidie infirmum non ieiunum communicare propter reuerentiam Sacramenti. Ad communicandum autem infirmum non poteſt Sacerdos non ieiunus conſecrare; quia hoc non eſt vſu receptum. *ibid.n.*23. *&* 24.

62. In articulo mortis naturalis,aut violentæ,præceptum diuinum ſumendæ Euchariſtiæ,per ſe loquendo,obligat ſub peccato mortali;quia in illo articulo maxima eſt Euchariſtię ſumẽdæ neceſſitas ad reſtaurandas annimi vires,& perſeuerandum in gratia qui eſt finis huius Sacramenti. Qui tamen paulò antè communicauit,quàm in periculum mortis incideret, non tenetur iterum communicare. *tom.*1.*p.*79.*n.*1. *&* 2.

63. Iudex præciſo periculo notabilis damni communis, aut alia iuſta cauſa,tenetur,per ſe loquendo, concedere reo tempus communicandi, quando quidem tenetur reus in articulo mortis, communicare; etiamſi timeatur fore, vt conceſſo debito tempore rèus eripiatur. Immò ſi nolit reus intra conceſſum ſibi tempus ſe præparare, tenetur iudex aliquam dilationem duorum, vel trium dierum concedere,ſi ſperet fore, vt reus intra illud tempus pœnitentiam agat,nec ſit periculum alicuius damni ex ea dilatione. At ſi reus nolit Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ Sacramentum ſumere,poteſt illum iudex morti adiudicare,quamuis credat fore,vt mortali peccato moriatur. *tom.*1. *pagin.* 80. *n.*5.6. *&* 7.

64. Qui ſemel in anno Euchariſtiam ſumit,ſatisfacit præcepto diuino,&Eccleſiaſtico. Non poteſt quis ſæpius in die communicare, excepta Natiuitatis Domini ſolemnitate, quia licet Sacerdotibus ter celebrare; hoc tamen priuilegium non extenditur ad laicos communicantes. Qualibet autem diei hora poteſt ieiunus ad communionem admitti,per ſe loquendo; tamen ad vitandum ſcandalum, nullus extra neceſſitatem, ſub veſperam, aut intempeſta nocte eſt ad Euchariſtiam admittendus. *ibid. n.*10. *&* *ſeq.*

65. Præceptum Eccleſiaſticum ſumendæ Euchariſtiæ obligat omnes fideles vtriuſque ſexus, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerunt: maius autem iudicium requiritur ad communionem, quàm ad confeſſionem. At in articulo mortis adoleſcens præditus vſu rationis, confeſſionis,& Extremæ vnctionis capax, debet non ſolùm ex conſilio, verùm etiam ex præcepto communicare. *tom.*1.*p.*81.*n.*1.*&* *ſeq.*

66. Omnes fideles, poſtquam annos diſcretionis attigerunt, tenẽtur Euchariſtiam ſumere à proprio Parocho ſemel in anno, nimirum

nimirum in Paſchate, id eſt, à Dominica Palmarum vſque ad octauam Paſchæ, niſi quorundam locorum conſuetudo aliud ferat. At qui in hebdomada ſanctiori, in ſua parochia præceptũ communionis impleuit, poteſt in die Paſchæ à quocumque Sacerdote in alia Eccleſia Euchariſtiam ſumere. Poteſt item quilibet fidelis in Eccleſia cathedrali ſuæ diœceſis Euchariſtiam, aliáque Sacramenta ſuſcipere. *p.*81.82.*n.*5. *& ſeq.*

67. Qui tempore Paſchatis cõmunicat in peccato mortal. Eccleſiæ præcepto ſatisfacit; quia qui ſubſtantiã præcepti adimplet, ſatisfacit, quamuis non obſeruet modum. Qui autem non communicauit in Paſchate, probabiliter non tenetur elapſo tempore Paſchatis, quamprimum cõmodè poterit, eodem anno communicare; quia præceptum affirmatiuum non obligat ſemper, ſed pro tempore à legiſlatore determinato. Qui tamen de confeſſarij conſilio diſtulit communionem, obligatur ad communicandum iuxta ipſius conſilium. *tom.*1 *p.*82.*n.*12. *&* 13.

68. Qui præuidet ſe ita impediendum tempore Paſchatis, vt intra illos 15. dies non poſſit communicare, non tenetur communionem anticipatè ſumere; quia ante illud tempus præceptũ non obligat. Secùs dicendum de eo, qui in hebdomada ſanctiori animaduertit ſe non poſſe ſequentibus diebus communicare ob impedimenta; cùm enim tunc temporis iam cœperit obligatio præcepti, tenetur omnino ea hebdomada communicare. Porrò excommunicatus tenetur excommunicationis abſolutionem expectare, vt ſatisfaciat præcepto communionis. *tom.* 1. *pag.* 83. *num.*13.

69. Qui omittit ſua culpa communionem tempore Paſchatis, nullam quidem cenſuram ipſo facto incurrit; ſed interdicendus eſt ingreſſu Eccleſiæ, & priuandus Eccleſiaſtica ſepultura. *ibid. num.*16.

70. Poſſunt ſacerdotes, per ſe loquendo ſingulis diebus celebrare. Excipiendi tamen ſunt aliqui dies, qualis eſt feria quinta, ſexta, & ſabbatum hebdomadæ ſanctioris, & alij quidam dies iuxta locorum conſuetudinem. An autem feria 5. & ſabbato hebdomadæ ſanctæ liceat priuatim celebrare, prꝗſertim ſi in eum diem incidat feſtum Annunciationis, conſuetudini locorum ſtandum eſt. *ibid n.*17.

EXCOMMVNICATIO.

Quid, & quotuplex ſit excommunicatio?

1. EXcommunicatio ſignificat *extra communionem*, quia homo per excommunicationem ſeparatur à communione fidelium

fidelium,& à participatione ſacramentorum. Eſt enim excommunicatio cenſura Eccleſiaſtica,qua homo baptizatus priuatur aliquibus ſpiritualibus bonis,videlicet conſortio fidelium,participatione ſacramentorum, & communibus Eccleſiæ ſuffragiis. *tom.1. pag.374. n.1. & 2.*

2. Excommunicatio diuiditur 1. in *comminatoriam*, ſeu *ferendæ ſententiæ*, & in excommunicationem *ipſo facto*, ſeu *latæ ſententiæ*, vt patet ex dictis de cenſuris.2. diuiditur in *maiorem*, & *minorem* : maior non incurritur niſi ob mortale peccatũ,minor aliquando ob veniale. Quando autem fertur excommunicatio abſque reſtrictione maioris,vel minoris, ſermo eſt de maiori,quæ ſimpliciter,& abſolutè dicitur excommunicatio 3.diuiditur in excommunicationem *latam à iure, & latam ab homine.* Rurſus excommunicatio *ab homine*, alia eſt per ſententiam generalem,alia per ſententiam particularem.*ibid.n.1. & 2.*

3. Cenſuræ contentæ in Bulla Cœnæ cenſentur latæ per modum ſtatuti,ſeu potius à iure:nam Summus Pontif.illas tulit intentione condendi perpetuã legem:hoc enim eſt peculiare huic Bullæ,vt non finiatur morte Pontificis,qui eam tulit,quãuis ſingulis annis in Die Cœnæ Domini publicetur.*tom.1.pag.375.n.4.*

Effectus Excommunicationis maioris.

4. Suffragia communia, & generalia ſunt quædam auxilia ſpiritualia,quæ à Clericis, tanquam Eccleſiæ miniſtris,pro fidelibus offeruntur,vt ſacrificium Miſſæ,Orationes canonicæ, publicæ ſupplicationes,&c.in quibus clerici orant nomine Eccleſię. Suffragia verò priuata ſunt orationes,quæ fiunt à Chriſtianis tãquam particularibus perſonis. Eſt autem hoc diſcrimen inter publica,& priuata ſuffragia, quòd priuata perdunt valorem ex indignitate offerentis:publica verò minimè, quia valorem mutuantur ab Eccleſia, cuius nomine offeruntur. *ibid n.1.*

5. Maiori excõmunicatione obſtrictus priuatur communibus Eccleſiæ ſuffragiis. Quare peccat mort.qui excommunicato applicat huiuſmodi ſuffragia : facit enim in re graui contra Eccleſiæ prohibitionem. Excipitur vnus caſus, in quo licèt pro hæreticis excommunicatis publicè orare,videlicet in feria 6.Paraſceues : tum ad imitationem Chriſti, qui pendens in cruce orauit pro inimicis;tum ad oſtendendum valorem mortis Chriſti, qui pro omnibus mortuus eſt. *ibid.n.3. & ſeq.*

6. Quilibet excommunicatus etiam toleratus, & non vitandus,priuatur communibus Eccleſiæ ſuffragiis, neque licet fidelibus ea offerre etiam pro toleratis;alioquin propria excommunicationis ratio deſtrueretur. *ibid.n.1.*

7. Excommunicatus vitandus, & non toleratus dicitur is, qui est nominatim denunciatus excommunicatus: ante denunciationem autem non dicitur vitandus, etiamsi publicè constet de excommunicatione ab ipso contracta. Hinc sequitur, si Pontifex excommunicet, & denunciet excommunicatum Titium cum fautoribus suis, Titium vitandum esse, non verò fautores, quia non sunt nominatim denunciati. Item, si quis citetur sub excommunicatione *ipso facto*, nisi compareat, non esse vitandum, quamuis non compareat, quia nondum est denunciatus. Sequitur etiam Catholicos posse cum hæreticis nondum denunciatis loqui, & conuersari. Immò non desunt, qui existimēt licere Missæ sacrum cum hæretico audire, & illius funus comitari. *tom.* 1. *pag.* 376. *num.* 2.

8. Probabile est illum censeri nominatim denunciatum qui à iudice competente denunciatur commisisse delictum, quod cōstat habere adnexam excommunicationem: propterea qui publicè declaratur incidisse in hæresim, statim vitandus est: nam eo ipso quòd publicè declaratur hæreticus, satis expresè declaratur excommunicatus. *ibid.*

9. Notorius clerici percussor censetur vitandus, & non toleratus, hoc ipso quòd est notorius, vt definit Concilium Constantiense. Potest autem quis dici *notorius clerici percussor* duobus modis. 1. *notorietate iuris*, quando in iudicio confessus est se clericum percussisse. 2. *notorietate facti*, quando percussit clericum multis præsentibus, ita vt percussionem nequeat vlla tergiuersatione celare. Porrò qui notoriè percussit clericum notorietate iuris, non dicitur vitandus; sed is cuius percussio notoria est notorietate facti; si verò potest eam aliqua tergiuersatione celare, non dicitur excommunicatus vitandus; modò excusatio sit probabilis. *ibid. n.* 3.

10. Ad notorietatem facti in magna ciuitate plures requiruntur testes, quàm in exiguo oppido, vel collegio. Vnde sequitur delictum commissum coram decem non esse notorium respectu magnæ ciuitatis; secùs respectu collegii, aut viciniæ: neque me teneri vitare eum, qui coram me percussit clericum eo tempore, quo non aderat sufficiens testium numerus ad faciendum crimen notorium. *ibid. n.* 5.

11. Excommunicatus qui nondum obtinuit absolutionem excommunicationis priuatur communibus Ecclsiæ suffragiis, quamuis sit contritus, & iam resipuerit à delicto: quia excommunicatus etiam contritus adhuc manet excommunicatus, donec absoluatur, & excommunicatio suum habet effectum, donec auferatur. *tom.* 1. *p.* 377. *n.* 1.

12. Missæ sacrificium oblatum à Sacerdote in persona Christi prodest excommunicato, si ei applicetur: quia malitia ministri non impedit effectum Sacramenti, neque Ecclesia per suam prohibitionem aufert potestatem applicandi effectum sacrificij ei, qui est in gratia, vt hic supponitur esse *ibid.n.* 3.

13. Missæ sacrificium applicatum excommunicato, non ei prodest quoad fructum, & valorem prouenientem ex parte Ecclesiæ: quia Ecclesia priuat excommunicatum suffragiis communibus, quale est sacrificium Missæ. Potest tamen Sacerdos in Missa, tanquam persona priuata, orare pro quolibet excommunicato, quia hoc non est prohibitum ab Ecclesia. *tom.* 5. *pag.* 378. *num.* 5. *&* 6.

14. Excommunicatus validè recipit Sacramenta quoad substantiam: multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent. Quoad effectum autem, id est, quoad gratiam, non semper validè suscipit sacramenta; quia facit contra prohibitionem Ecclesiæ in re graui, nisi inculpabiliter ignoret se esse excommunicatum, aut esse peccatum mortale accedere ad sacramenta cum excommunicatione. Quod verum est etiam de Sacramento Pœnitentiæ: potest enim validè quoad substantiam, & quoad effectum conferri excommunicato inculpabili ignorantia laborāti: tunc enim non ponit obicem gratiæ. Si verò culpabiliter ignoret se esse excommunicatum, committit peccatum mortale in susceptione Sacramenti Pœnitentiæ, ac proinde non suscipit sacramentum. Hinc colligi potest dari posse casum, vt quis absoluatur à peccatis, quamuis nondum absolutus fuerit ab excommunicatione, quando scilicet confitetur peccata sua bona fide, nesciens se esse excommunicatum. *tom* 1. *pag.* 378 379. *n.* 1. *&* 2.

15. Excommunicatus etiam toleratus, regulariter loquendo peccat mort. suscipiendo aliquod sacramentum: quia facit contra prohibitionem Ecclesiæ in re graui; nisi excusetur ob ignorātiam, vel necessitatem. Non tamen incurrit aliquam pœnam, excepta susceptione Ordinis sacri, propter quam incurrit irregularitatem. *tom.* 1. *pag* 379. *n.* 4. *&* 5.

16. Sacerdos administrans sacramenta excommunicato tolerato non peccat ex vi censuræ: nulla enim extat Ecclesiæ prohibitio: grauiter tamen peccat contra ius naturale & diuinum, quo Sacerdos prohibetur administrare sacramenta indignè petenti; nisi fortè petens sit peccator occultus, & publicè petat. Porrò Cōcilium Cōstantiense cùm fecit potestatē fidelibus cōmunicandi cum excommunicatis toleratis in diuinis, & sacramentis, tollit prohibitionem Ecclesiasticam, non verò naturalē. *ibid. n.* 1.

17. Sacerdos credere potest excommunicato occulto fide,

digno petenti Euchariſtiam, & dicenti ſe abſolutum eſſe, immo quamuis hoc non aſſerat, poteſt Sacerdos præſumere eum eſſe abſolutum, hoc ipſo quod petit Euchariſtiam, niſi oppoſitum manifeſtè conſtet, aut niſi periculum ſit ſcandali, vel alterius incōmodi: nullus enim præſumitur velle delinquere. *t.* 1. *p.* 380. *n.* 3.

18. Sacerdos ex vi cenſuræ mortaliter peccat adminiſtrando ſacramenta excommunicato vitando: quia Eccleſia prohibet communicationem cum excommunicatis vitandis. Præterea incurrit minorem excommunicationem, & interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ, vt habetur in cap. *Epiſcoporum, de priuileg. in* 6. Addendum latam eſſe excommunicationem Papæ reſeruatam in cap. *ſignificaſti, de ſent. excomm.* contra clericos in diuinis officiis participantes cum excommunicatis à Papa. *ibid. n.* 5. *&* 7.

An excommunicatus validè miniſtret Sacramenta?

19 Sacramenta ab excommunicato tolerato validè miniſtrari poſſunt; neque enim priuatur iuriſdictione, & pœnitens ab eo petens Sacramenta non peccat mort. etiamſi ſciat illum eſſe excommunicatū, neque vlla vrgeat neceſſitas petendi, propter facultatem à Concil. Conſtantienſi conceſſam communicandi cum excommunicatis, ſuſpenſis, interdictis, vel irregularibus toleratis, ad vitanda ſcandala, ſcrupulos, & animarum pericula. Neque petens cooperatur peccato Sacerdotis adminiſtrantis, cùm ipſe Sacerdos rogatus non peccet miniſtrando, non enim ſe ſua ſponte ingerit. *ibid n.*1. *& ſeq.*

20. Quælibet Sacramenta ab excommunicato vitando miniſtrata valida ſunt, excepto Pœnitentiæ Sacramento; niſi miniſtretur in neceſſitate; quia excommunicatus vitandus caret iuriſdictione, quæ requiritur ad Sacramentum Pœnitentiæ validè miniſtrandum. Vnde fit, vt confeſſio facta excommunicato vitando ſit inualida extra articulum mortis, etiamſi pœnitens ignoret ipſum eſſe excommunicatum: quia ignorantia pœnitentis non dat iuriſdictionem Sacerdoti. Modò confeſſio non fuerit facta in eo loco in quo Sacerdos ignorabatur eſſe excommunicatus, & ex communi errore, ac titulo colorato habebatur pro legitimo Sacerdote: tunc enim ius ſupplet iuriſdictionem. *tom.* 1. *pag.* 301. *n.* 1. *& ſeq.*

21. Excommunicatus adminiſtrans Sacramenta, vel celebrans, vel exercens actum proprium Ordinis, incurrit irregularitatem, niſi ob ignorantiam, vel inaduertentiam excuſetur. Petēs autem ſacramenta ab excommunicato vitando extra neceſſitatem grauiter peccat; quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in materia graui. *ibid. n.* 6. *&* 7.

An

An excõmunicatus priuetur rebus ſacris, & ſepultura?

22. Quilibet excommunicatus ex vi excommunicationis priuatur auditione Miſſæ; quare excommunicatus audiens Miſſam grauiter peccat, niſi neceſſitas, vel iuſta cauſa excuſet. Neque tenetur vi præcepti de Miſſa in die feſto audienda, quamprimum procurare abſolutionem vt Miſſam audiat. Secus dicẽdum videtur de eo, qui ex negligentia non procurat abſolutionem excommunicationis, vt poſſit in Paſchate communicare: hoc enim præceptum eſt grauius, & ſtrictiùs obligat ad remouenda impedimenta, quæ obſtant quo minùs adimpleatur. *tom.* 1. *pag.* 382. *n.* 1. *& ſeq.*

23. Excommunicatus Miſſam audiens, præter peccatum mort. nullam pœnam incurrit: nulla enim exprimitur in iure. Tamen Sacerdos excommunicatus, quia ſua auctoritate eſt cauſa cur Miſſa, vel alia diuina officia coram ſe celebrentur, incurrit irregularitatem; nam qui per alium fecit, per ſe ipſum facere videtur. Secùs dicendum ſi is qui præcipit coram ſe celebrari, non ſit Sacerdos; tunc enim non valet illa ratio, cùm ipſe celebrare non poſſit. *ibid. n.* 6.

24. Excommunicatus admonitus à celebrante vt exeat, incurrit nouam excommunicationem Papæ reſeruatam, ſi nolit exire, cap. *eos, de ſent. excomm.* Idem dicendum de interdicto, Eandémque excommunicationem incurrit, qui prohibet quo minus publicè excommunicati, vel interdicti, de Eccleſia exeant eo tempore quo Miſſa celebratur. *tom.* 1. *p.* 383. *n.* 8.

25. Audientes Miſſam cum excommunicato denunciato, peccant mort. quia participant cum illo in diuinis. Qui verò ſcienter celebrat coram excommunicato vitando incurrit interdictum ab Eccleſiæ ingreſſu, vt patet ex cap. *Epiſcopum, de priuileg. in* 6. vbi interdicuntur, qui excommunicatos vitandos admittunt ad diuina officia, ſeu Eccleſiaſtica ſacramenta. *ibid. n.* 9. & 10.

26. Qui intereſt Miſſæ, aut celebrat dum ibidem adeſt excommunicatus, toleratus, non peccat proſequendo Miſſam. Si verò adeſt excommunicatus vitandus, admonendus eſt vt exeat; ſi verò poſt admonitionem nolit exire, poteſt etiam per vim expelli, quamuis ſit clericus, neque propterea incurritur excõmunicatio: quia vis non dicitur iniurioſa, quando infertur ex iuſta cauſa *ibid. n.* 11. & 12. At ſi neque vult exire, neque poteſt expelli ſine periculo, omittenda ſunt diuina officia, ipſa etiam Miſſa, modò conſecratio nondũ ſit inchoata: ſi verò iam inchoata, vel perfectâ conſecratione ſuperuenit, neque poteſt expelli,

Sacerdos prosequi debet sacrificium vsque ad sumptionem inclusiuè:nam integritas sacrificij,quæ est de iure diuino, præponderat participationi cum excommunicato. Debent tamen in eo casu adstantes ab Ecclesia exire,excepto inseruiente,ipse etiã Sacerdos, sumpto sacramento,se recipiet in sacristiam, ibique reliquas orationes post cõmunionem dicẽdas persoluet. *ibid.n.*13.

27. Excõmunicatus,etiamsi non sit denunciatus, peccat mortaliter assistendo diuinis officiis:neque enim per Concilium Cõstantiense illi conceditur facultas communicandi cum fidelibus, quamuis aliis fidelibus liceat communicare cum excommunicato tolerato in sacramentis,aliisque rebus diuinis.*ibid.n.* 1.

28. Excommunicatus,siue sit religiosus professus, siue clericus habens beneficium,vel ordines sacros, tenetur priuatim horas canonicas persoluere: æquum enim non est, vt delinquens reportet commodum ex suo delicto: non tamen potest socium adhibere,quîcum recitet,quanquam non peccat mort.ad priuatam recitationẽm socium adhibendo: hæc enim communicatio videtur leuis. *tom* 1.*p.*383.384.*n.*3. *& seq.*

29. Excommunicatus non priuatur omni rerum sacrarum vsu,cùm possit diuina officia recitare, templum ingredi,dum diuina non celebrantur,munire se signo crucis,mensæ benedicere, adorare Eucharistiã, aut etiam illam comitari,dum ad infirmos defertur,modò recitẽtur psalmi,vti imaginibus, & id genus aliis, quæ inseruiunt priuatæ deuotioni: non tamen potest sumere aquam lustralem, seu benedictam, eò quod sit quoddam sacramentale habens valorem ex meritis Ecclesiæ, à quibus excommunicatus excluditur. *tom.*1.*p.*384.*n.*8. *&* 9

30. Excommunicatus etiam vitandus potest audire concionem: quia non excluditur ab ea communicatione quæ tendit ad ipsius emendationem.Immò potest excommunicatus toleratus concionari,si rogetur;peccaret tamen, si se sponte ingereret ad concionandum,quamuis non incurreret irregularitatem,quia hic non est actus Ordinis,cùm etiam à laico in casu necessitatis exerceri possit. *ibid.n.*10. *&* 11.

31. Magister legens lectionem coram multis discipulis,quorum vnus est excommunicatus vitandus, debet seclusa alia necessitate lectionem abrumpere, vt vitetur excommunicatus denuntiatus. Toleratus tamen potest lectionem facere, ad quam tenetur ex officio,si per alium supplere non potest, ne communitas damnum patiatur. *ibid. n.*12.

32. Excommunicatus neque in vita, neque post mortem absolutus,priuatur Ecclesiastica sepultura; & sepeliens excommunicatum vitandum in loco sacro,grauiter peccat, etiamsi dederit

rit signa contritionis. Secùs si sepeliat excõmunicatum toleratum; id enim per Concilium Constantiense licet. Ecclesia autem, in qua sepelitur excommunicatus vitandus, manet polluta, neque diuina officia possunt in ea celebrari, donec reconcilietur. *tom.* 1. *pag.* 384. 385. *n.* 1. *& seq.*

33 Qui in mortis articulo fuit absolutus ab excommunicatione in foro pœnitentiæ, potest sepeliri in loco sacro. At qui in articulo mortis dedit signa contritionis, sed nondum obtinuit absolutionem ab excommunicatione, non est sepeliendus in loco sacro, donec absoluatur. Si verò iam fuit sepultus, non videtur exhumandus, sed petenda est quamprimùm absolutio à legitimo superiore, vt fiat dignus Ecclesiastica sepultura, & vt illius ossa non proiiciantur. *pag.* 158. *n.* 7.

34. Sepeliens excommunicatum vitandum in loco sacro incurrit maiorem excõmunicationem, à qua nequit absolui quoad satisfecerit ad Episcopi arbitrium. *ibid. n* 8. Vide tit. *Sepultura.*

An excommunicatus sit inhabilis ad beneficia?

35. Inualida est collatio, & præsentatio beneficij facta excommunicato quamuis tolerato: frustra enim ei confertur beneficium, qui ab exercitio sui officij, & muneris suspenditur. Idque verum est etiamsi excommunicatus inuincibiliter ignoret se esse excommunicatum: quamuis enim ignorantia excuset à noua culpa, & à noua censura, non tamen facit actum validum, qui aliàs erat inualidus. *tom.* 1. *pag.* 385. 386. *n.* 1. *&* 2.

36. Collatio officij Ecclesiastici, vel sæcularis habentis adnexam iurisdictionem facta excommunicato, est inualida. Quia prohibito vno, prohibitum etiam censetur id per quod ad illud deperuenitur; cùm ergo prohibitum sit excommunicato actus dignitatis etiam sæcularis exercere, videtur etiam prohibitum dignitatem adipisci. Excipe duos casus. 1. quando Summus Pontif. confert dignitatem alicui, quem scit excõmunicatione innodatũ; tunc enim præsumitur Pontifex cum eo dispensare. 2. quando quis ex testamento, vel ab intestato, dominium aliquod temporale acquirit, cui est adnexa iurisdictio, & dignitas; acquisito enim principali acquiritur accessorium. *tom.* 1. *pag.* 386. *n.* 3.

37. Collatio pensionis facta excommunicato, titulo clericali, est inualida: quia obtinenti pensionem à Summo Pontif. concedi solet absolutio censurarum ad hunc effectum, vt sit capax pensionis; quod argumento est excommunicatum esse incapacem pensionis. *ibid. n.* 4.

38. Ex dictis collige excommunicatum, qui obtinuit beneficium, vel pensionem titulo clericali, non posse fructus percipere,

nullum quippe ius ad illos habet, cùm beneficij, seu pensionis collatio sit inualida. Sequitur item non posse excommunicatum illud beneficium permutare cum altero:nullum enim ius habet ad beneficium. Hæc autem intelligenda sunt de beneficiis obtentis ab inferioribus Summo Pontifice:non autem de obtentis ab ipso Pontifice,qui cum literis, & priuilegiis solet simul concedere absolutionem ab omnibus censuris,vt priuilegium suum effectum sortiatur, sitque valida beneficij collatio. Excipiendi tamen sunt quidam casus,ad quos non videtur extendi hæc absolutio in priuilegio contenta. 1. est casus excommunicationis ob hæresim contractæ,à qua non præsumitur Pontifex velle absolutionem impendere. 2. casus est excommunicationis, in qua quis insorduit per annum. *ibid. n.* 5. *&* 6.

39. Acta per eum,qui obtinuit beneficium in excommunicatione,sunt inualida, si sermo sit de actibus iurisdictionis,& officij:quia excommunicatus caret potestate, & iurisdictione, nisi fortè adsit error communis cum titulo colorato:tunc enim ius supplet defectum iurisdictionis. Acta verò per eum,qui post obtentum beneficium contraxit excommunicationem,sunt valida modò sit toleratus:cùm enim validè retineat beneficium,retinet etiam iurisdictionem,quæ est quid consequens. *ibid.n.*7.

40. Validè acceptatur beneficium ab eo, qui tempore collationis,& electionis non erat excommunicatus, licèt sit excommunicatus dum beneficium acceptat: quia iura solùm irritant collationem,& electionem, non verò acceptationem beneficij. At si electio, & collatio facta est tempore excommunicationis, sed ante acceptationem beneficij obtenta est absolutio excommunicationis, non videtur valida collatio, quia facta est ante absolutionem, neque per subsequentem absolutionem potest validari. Opposita tamen sententia non caret probabilitate, modò tempore acceptationis electores, & præsentatores permanserint in prima sua voluntate: prior enim electio, & præsentatio videtur sic ratificari, & approbari. *tom.* 1. *pag.* 387. *numer.* 9. *&* 10.

41. Excommunicatus,qui beneficium,vel pensionem obtinuit tempore excommunicationis,petere debet absolutionem,eâque obtentâ dare operam, vt sibi de nouo beneficium conferatur: prior enim fuit inualida. Excommunicatus autem occultus, quando ei collatum est beneficium, non statim debet illud acceptare:non tamen tenetur se prodere,sed debet alio honesto titulo se excusare, si potest. Sin minus acceptato beneficio debet quam primùm occultè petere dispensationem. *ibid. n.* 11.

42. Qui post obtentum beneficium lapsus est in excommunicationem,

nicationem non priuatur fructibus, vel distributionibus beneficij, consequenter non tenetur eos à se sponte abdicare, modò onera, atque officia beneficij exequatur. Excommunicatus tamen vitandus non videtur posse lucrari omnes fructus, & distributiones, quia diuina officia ab eo persoluta nihil pro sunt: cùm Ecclesia ipsum arceat à diuinis, neque velit per ipsum orare. *tom.* 1. *pag.* 388. *n.* 2. *&* 4.

43. Qui ob iniustam excommunicationem à choro exclusus, non potest suum officium exequi, videtur posse percipere fructus, & distributiones: quia priuatio distributionum est pœna, quæ non videtur subeunda ab eo, qui non deliquit. Iustè autem excommunicatus, qui diuinis non assistit, non potest percipere distributiones, etiamsi per ipsum non stet, quominus absoluatur, & choro intersit: quia quamdiu est excommunicatus, iustè arcetur à choro. *tom.* 1. *pag* 388. 389. *n.* 5. *&* 7.

An excommunicatus priuetur iurisdictione?

44. Quæ geruntur ab excommunicato vitando, sunt inualida, si gerantur ex officio tanquam propriæ iurisdictionis: quia Ecclesia illum priuat vsu propriæ iurisdictionis: excipienda est electio Summi Pontificis à Cardinalibus excommunicatis. Quæ verò geruntur ab excommunicato vitando absque vsu propriæ iurisdictionis, sunt valida: sic validum est matrimonium ab excommunicato vitando celebratum: quia hic non est actus iurisdictionis, sed est actus factus à contrahente, tanquam à persona priuata. At testamentum factum ab eo qui excommunicatus fuit propter hæresim, vel percussionem Cardinalium, ipso iure est inualidum. *tom.* 1. *pag.* 389. *n.* 1.

45. Quæ geruntur ab excommunicato tolerato, valida sunt, etiamsi pertineant ad propriam iurisdictionem: quia Ecclesia illum tolerat, & permittit nos cum ipso communicare in rebus sacris, & in aliis spectantibus ad iurisdictionem: quanquam ipse excommunicatus grauiter peccat, si sponte se ingerat in actibus iurisdictionis, & potest contra ipsum admitti exceptio ad eligendum actum iurisdictionis. *ibid. n.* 3.

46. Resignatio beneficij facta ab excommunicato etiam vitando in fauorem tertij, valida est: quia illa resignatio non est actus iurisdictionis. Item validæ sunt scripturæ, & instrumenta facta à tabellione excommunicato vitando: quia tabellio non habet propriè iurisdictionem. Validum item est testamentum factum ab excommunicato, excepto testamento, quod fit ab excommunicato, propter hæresim, vel percussionem Cardinalium. *tom.* 1. *pag.* 390. *n.* 7. *& seq.*

47. Non incurrit excommunicationem, qui delictum sub excommunicatione prohibitum commisit eo tempore, quo superior, qui tulerat excommunicationem, incidit ipse in excommunicationem, & fuit denunciatus. Quia censura lata ab homine per sententiam generalem non est perpetua, sed in fieri; & in esse pendet ab ipso iudice; ergo si iudex moriatur, aut priuetur iurisdictione, antequam sententia suum sortiatur effectum, censura per sententiam lata carebit effectu. *ibid. n.*10.

48. Quando suspenditur Episcopi iurisdictio per excommunicationem, Vicarius generalis non potest exercere iurisdictionem ab Episcopo acceptam ante excommunicationem, vel suspensionem ipsius Episcopi; quia est vnum, & idem tribunal Vicarij generalis, & Episcopi, vnde suspensa iurisdictione Episcopi per excommunicationem, aut ea sublata per eius mortem, manet etiam suspensa, vel sublata Vicarij auctoritas. Hinc sequitur Vicarium generalem non posse validè conferre beneficia, & id genus alia præstare eo tempore, quo Episcopus est excommunicatus vitandus. *ibid. n.*12.

An excommunicatus priuetur conuersatione humana?

49. Cuilibet excommunicato, etiam tolerato, vetitum est per se loquendo, communicare cum aliis fidelibus; per accidens tamen, ratione necessitatis, &c. fieri potest, vt excommunicatus non peccet communicando cum fidelibus, præsertim cum inuitatur. *tom.*1. *pag.*391. *n.*1.

50. Vetitum est fidelibus communicare in rebus ciuilibus cum excommunicato vitando, non verò cum tolerato. Communicans autem cum vitando in actionibus humanis, & ciuilibus, vt plurimum venialiter tantùm peccat: quia hæc communicatio videtur materia leuis; communicans verò in diuinis, vt in Sacramentis, & sepultura, grauiter peccat. *ibid. n.*4.

51. Casus, in quibus non licet communicare cum excommunicato vitando, sunt hi:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, significat allocutionem, seu per litteras, seu per nutus, seu per nuncios, &c. significat etiam acceptionem munerum. *Orare* designat orationem, in qua non licet communicare cum excommunicato vitando. Per *Vale* prohibetur honorifica salutatio; nã excommunicatus priuatur obsequiis, & officiis humanitatis in pœnam delicti. *Communio* significat societatem in habitatione, vel exercitio, vel contractu: nam cum excommunicato vitando neque

neque licet dormire in eodem lecto,neque contractum inire, neque aliquod opus exercere, quod mutuam postulet operam. *Mensa* innuit communicationem cibi, & potus,quæ dicitur cõmunicatio mensæ. *tom.* 1.*p.* 392.*n.*1. *& seq.*

52. Casus in quibus licet communicare cum excommunicato vitando sunt hi:

Vtile,lex,humile,res ignorata,necesse.

Vtile significat vtilitatem seu spiritualem,seu temporalem, cuiusmodi est resipiscentia, & emẽdatio excommunicati:quare licet adhibere signa beneuolentiæ,& vrbanitatis ad illum inducẽdum ad saniorem mentẽ,&c.Per *legem* intellige iura matrimonij:quare licet coniugatis etiam excommunicatis vitandis petere,vel reddere debitum coniugale:item licet coniugatis communicare inter se in colloquiis in mensa,& in iis omnibus,quę pertinent ad domus gubernationem;in diuinis autem non possunt. *Humile* significat officium seruorum, & subditorum:licet enim subditis communicare cum suis superioribus, & illis obedire. Vassalli tamen non possunt communicare cum suis Principibus temporalibus excõmunicatis vitandis:ius enim saltem post sententiam criminis declaratoriam eximit subditos ab onere quo se adstrinxerunt ad seruiendum domino ex fidelitate, illosque eximit à iurisdictione subiectionis;cùm dominus tunc temporis sit suspensus ab vsu iurisdictionis. Excipitur solutio tributorum, quæ Principi debetur,quamdiu non priuatur dominio temporali. *Res ignorata* significat ignorantiam inculpabilem, vel inaduertentiam,quæ excusat à peccato,& à censura. Denique per *necesse* intelligitur necessitas,quæ excusat participantes cum excõmunicato,& excommunicatum cum aliis participantem In his casibus Ecclesia permittit commnnicationem cum excommunicatis denunciatis. *tom.* 1.*p.*393 *n.*7. *& seq.*

An excommunicatus priuetur communicatione in foro ciuili?

53. Quiuis iudex seu Ecclesiasticus,seu sæcularis priuatur vsu iurisdictionis quandiu manet excommunicatus vitandus,& peccat mortaliter ferendo sententiam; quia sibi vsurpat iurisdictionem,quam non habet. Iudex verò excommunicatus toleratus facilè videtur excusari posse à mortali,si sententiã ferat;probabilius tamen est non excusari,eò quod actio iudicandi,quę prohibetur excommunicato,per se videatur valde grauis,& sufficiẽs ad peccatum mort *tom.*1.*p.*397.*n* 1. *&* 2.

54. Excommunicatus quamuis toleratus non potest esse actor in

in iudicio in causis ciuilibus, aut Ecclesiasticis, siue per se, siue per alium. Quare excõmunicatus nõ potest in iudicio accusare, nisi fortè ex necessitate; potest tamen se ipsũ defendere, & appellare à sententia iudicis inferioris, & appellationẽ prosequi. Verùm si actor excommunicatus non repellatur à iudice, nec ei ab aduersario obiiciatur excommunicatio, valida erunt ab eo gesta in iudicio; quamuis enim ius prohibeat excommunicatum in iudicio agere; non tamen irritat ipsius gesta. *tom.* 1. *pag.* 398. *n.* 5. *& seq.*

55. Excommunicatus toleratus potest admitti ad ferendum testimonium, modò non se ingerat sua sponte. Excommunicatus verò vitandus potest licitè testimonium ferre, eò quòd prohibita sit cum ipso communicatio. Excipitur causa fidei, & matrimonij. Validum tamen est testimonium excommunicati vitandi, non tantùm in iudicio, sed etiam in testamentis, contractibus, & instrumentis, præsertim accedente iudicis consensu, & illius contra quem testis adducitur ad testandum; potest enim ab vtroque repudiari: at si admittatur ad testimonium ferendum, testimonium validum erit; nullo enim iure irritatur. *tom.* 1. *pag.* 399 *n.* 12. *&* 13.

56. Excommunicatus vitandus non potest licitè aduocati, vel procuratoris officium exercere, illius tamen acta sunt valida, nisi repudietur, aut illi opponatur exceptio excommunicationis. Hinc colligi potest matrimonium celebratum à procuratore excommunicato nomine alterius validum esse. *ibid. n.* 14.

57. Excommunicatio irritat, & annullat literas, & rescripta Apostolica, & processus virtute illorum habitos, excepto casu excommunicationis, & appellationis. Hic tamen effectus hoc tempore non magni penditur, quia in literis Apost. quæ modò obtinentur, includi solet absolutio ab omnibus censuris ad hunc effectum; vt priuilegia, gratiæ, & literæ Apost. valeant, excepto casu excommunicationis ob hæresim, & eo casu, quo quis per annum in excommunicatione insorduit: hic enim suspensionem hæresis incurrit. Persistens verò in excommunicatione per annum ob aliquam causam, quæ mereatur excusationem, videtur frui absolutione; vbi enim cessat ratio culpæ, ibi etiam cessare videtur rigor pœnæ. *ibid. num.* 1.

58. Etiamsi perseuerans in excommunicatione per annum, suspectus sit de hæresi, quia potestatem Ecclesiæ contemnit, & & eius sacramenta, cùm ab illis abstineat per annum; non tamen statim condemnandus est tanquam hæreticus: quia contumacia in excommunicatione per annum non inducit certã, hæresis probationem, sed præsumptionem tantùm, ob quam citandus

tandus est ad se purgandum : si nolit comparere, ob contumaciam declarari potest excommunicatus, & si in hac excommunicatione adhuc per annum perstiterit, condemnandus est vt hęreticus, modò non fuerit legitimo impedimẽto detentus. *ibid. n.* 2. Priuandúsque est beneficio, si commisit crimen beneficij priuationem inducens. *ibid. pag.* 400.

Excommunicatio minor.

59. Excommunicatio minor est censura Ecclesiastica separans fidelem excommunicatum à passiua sacramentorum participatione. Dicitur autem *minor* respectiuè ad maiorem, & ad effectus illius. Huius enim duo sunt tantummodo effectus. 1. est priuare directè passiua Sacramentorum participatione; quare peccat mort. suscipiendo Sacramenta. 2. est priuare electione, præsentatione, & collatione beneficij, & Ecclesiasticæ dignitatis. Hæc tamen excommunicatio non priuat electione, aut præsentatione actiua, sicut neque actiua administratione Sacramentorum. Potest etiam minori excommunicatione affectus diuinis officiis interesse, suffragiis frui, &c. item potest alios absoluere à censuris, & à peccatis, & actus iurisdictionis exercere. *tom.* 1. *pag.* 400. *n.* 1. *&* 3. *& pag.* 401. *n.* 6. *& seq.*

60. Excommunicatio minor incurritur participando in rebus prohibitis cum excommunicato vitando, non tantùm viuo, sed etiam mortuo, vt si quis leuet cadauer excommunicati vitandi, vel eius funus prosequatur, &c. quia cui non communicamus viuo, nec communicare licèt defuncto. *pag.* 400. *n.* 2.

61. Ab excommunicatione minori lata à iure potest tantummodo proprius Sacerdos absoluere, id est, qui habet iurisdictionem ordinariam suprà excommunicatum, vt Episcopus in sua diœcesi, & Parochus in sua parœcia. Potest etiam Sacerdos approbatus absoluere à minori excommunicatione; hic enim dici potest proprius Sacerdos per iurisdictionem delegatam. *tom.* 2. *pag.* 401. *n.* 11. *&* 15.

62. Probabilis est sententia nonnullorum asserentium quẽlibet simplicem Sacerdotem posse à minori excommunicatione absoluere pœnitentem nullo peccato mortali obstrictum. Quia habens tantùm peccata venialia potest se subiicere simplici Sacerdoti, & ab eo absolui : ergo potest etiam ab eo obtinere absolutionem minoris excommunicationis, quæ præmittenda est absolutioni venialium, cùm minor excommunicatio priuet passiua Sacramentorum administratione. Opposita tamen sententia est probabilior : quia aliud est absoluere à venialibus, & aliud à censuris. *ibid. n.* 15.

63. Parochus

63. Parochus poteſt etiam extra confeſſionem abſoluere à minori excõmunicatione: quia facultas illi conceſſa non eſt reſtricta ad abſolutionem ſacramentalem. Immò poteſt ab ea abſoluere, etiamſi nondum ſit Sacerdos: nam abſolutio excommunicationis nõ eſt actus ordinis, ſed iuriſdictionis. *ib. n.* 13. *&* 14.

64. Ad abſolutionem minoris excommunicationis ſufficiũt verba ſufficienter exprimentia abſolutionem: non ſunt autẽ neceſſariæ cæremoniæ, quæ adhibentur in abſolutione aliarũ cẽſurarũ; propterea non eſt neceſſe pœnitentẽ præmittere cautionem iuratoriam, &c. Porrò in dubio an pœnitens inciderit in minorem excommunicationem, poteſt abſolui ſub conditione ea forma, quæ vulgò adhiberi ſolet: *Abſoluo te ab omni vinculo excommunicationis, quantum poſſum, & tu indiges.* ibid. n. 16.

Excommunicatio ab homine propter quid ferenda?

65. Excommunicatio ferri poteſt pro cauſa temporali, modò intentio ferentis ſit recta, & non ſpectet rem temporalẽ tanquam finem: nam finis cenſuræ debet eſſe ſpiritualis, cùm ipſa cenſura ſit pœna ſpiritualis, præcipuus autem finis eſt ſalus delinquentis. *diſp. 2. quæſt. 1. punct. vnic. pag.* 154. *n.* 1. *tom.* 3.

66. Excommunicatio ad reſtitutiones faciendas ferri debet à Summo Pontif. vel ab Epiſcopo, non autẽ à Prælatis Epiſcopo inferioribus; ſic enim præſcribit Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. *Niſi ſede vacante*; tũc enim ferri poteſt à Vicario generali Epiſcopi, aut à Vicario conſtituto à Capitulo *ibid. n.* 2. *& ſeq.*

67. Excommunicatio, quæ ad reſtitutiones faciendas imponitur, ferri poteſt contra perſonam determinatam præſertim Eccleſiaſticam; cum enim iudicio Eccleſiæ ſubiiciatur, poteſt ab Eccleſia cogi, & puniri. Si verò perſona ſit laica, non licet Epiſcopo contra illam determinatè cenſuram ferre, niſi rationabilis cauſa aliud ſuadeat; ſed debet coram ſuo iudice laico priùs conueniri; ſi tamen ferat, erit valida *ibid. n.* 5. *&* 6.

68. Cauſæ, ob quas huiuſmodi excommunicatio fertur, ſunt tres præcipuæ. 1. vt delictum commiſſum emendetur reſtituendo 2. vt malum, quod timetur, vitetur. 3. vt damnum temporale alterius præcaueatur. *ibid. n.* 7.

69. Cauſæ excuſantes ab hac excommunicatione incurrenda ſunt. 1. ignorantia iuris, & facti, vel etiam pœnæ. 2. legitima appellatio. 3. conſenſus illius in cuius fauorem lata eſt excommunicatio. 4. metus grauis. 5. iuſta compenſatio 6. impotentia phyſica, aut moralis, quia cenſura non incurritur niſi ob contumaciam; qui autem ob impotentiam non reſtituit, non dicitur contumax. *ibid pag.* 15. *num.* 8. Impotentia moralis eſt illa, in

qua

qua debitor non poteſt ſine diminutione ſtatus, vel ſine graui infamia, aut alio graui incommodo reſtituere. *ibid.*

70. Prælatus poteſt ſub cenſura obligare ad reſtitutionem cum graui debitoris incommodo, quoties iuſta ſubeſt cauſa ſic obligandi; regulariter tamen loquendo non obligat; quia præceptum humanum non magis obligat quàm naturale, aut diuinum; præceptum autem naturale, & diuinum reſtitutionis faciendæ, regulariter non obligat cum graui incommodo. *ibid. pag.*155. *num.*13. *tom.*3.

71. Debitor, qui præuidet ſe non poſſe termino præfixo reſtituere, excommunicationem incurrit, ſi reſtitutionem non fecit dum impotentiam futuram præuidit, vnde patet à fortiori eum, qui malitiosè factus eſt impotens, non excuſari à cenſura. *ibid. num.*14.

72. Qui termino præfixo ob impotentiam non reſtituit, tenetur adhuc ſub cenſura reſtituere, ſublata impotentia; modò adhuc vigeat obligatio cenſuræ contrahendæ; nam ſi iudex, qui cenſuram ab homine tulerat, mortuus eſt, aut denunciatus eſt excommunicatus, cenſura vim ſuam amittit. *ibid. n.*15.

Excommunicatio contra vexantes excommunicationum latores.

73. Gregorius X. excommunicationem tulit in Concilio Lugdunenſi, quæ refertur in cap. *Quicumque, de ſententia excommunicat.* contra vexantes eos, qui excommunicationem, aut cenſuram in aliquem tulerunt, ſeu quorum occaſione cenſura lata fuit; necnon contra eos, qui dant licentiam vexandi, ſeu in perſonis, ſeu in bonis, aut qui data licentia vtuntur. *diſp.*2 *quæſt.* 3. *punct.* 15 *pag.*204. *tom.* 3.

74. Hæc excommunicatio incurritur ab eo, qui dedit licentiam vexandi, niſi re adhuc integra, id eſt, ante ſequutum effectum licentiam reuocauerit; aut niſi damnum bonis illatum intra octo dies reſarciuerit. *ibid. num.*2.

75. Hæc excommunicatio reſeruatur Summo Pontifici, ſi delinquens in excommunicatione duorum menſium ſpatio perſeueret. *ibid. num.*8.

Cum excommunicato non participandum.

76. Innocentius III. in cap. *Nuper, de ſentent. excommunic.* ſubiicit excommunicationi omnes ſcienter participantes in crimine crimino ſo. Participare autem in crimine crimino ſo, nihil eſt aliud, quàm cooperari crimini, vel contumaciæ ob

quam

quam alter nominatim excommunicatus est; vt si quis concubinario nominatim excommunicato ob retentionem concubinæ præbeat consilium, auxilium, aut fauorem ne concubinam dimittat. *disp.2. quæst.3. punct.21. pag.228. tom.3.*

77. Ipse etiam Episcopus scienter participans in crimine criminoso cum eo, quem nominatim ipse excõmunicauit, laqueo huius censuræ innodatur, quia ista excommunicatio vniuersalis est, & omnes Summo Pontifice inferiores attingit. Summus autem Pontifex, cum sit supremus Legislator, suis legibus non subiicitur ex vi coactiua. *ibid. n.6.*

78. Absolutio ab hac excommunicatione ab eo impendenda est, à quo absolui potest principalis excommunicatus, cum quo habita est communicatio. *ibid.n.7.*

Excommunicatus perseuerans.

79. In cap.*quærenti,de offic.& potest.iud.deleg.* Excommunicati omnes à delegato Papæ perseuerantes in excommunicatione per annum, contrahunt reseruationem; nam delegatus Papæ non potest anno elapso iurisdictionem ad exequendam sententiam exercere; ergo elapso anno excommunicatio auferri debet à Summo Pontif. *ibid.punct.22.pag.228.*

Excommunicatio sine admonitione præuia.

80. Qui excommunicationis sententiam profert temerè absque præuia competenti admonitione, & præsentibus idoneis testibus, suspenditur per mensem ab ingressu Ecclesiæ; si tamen diuina celebret in tentorio, vel in domo priuata, non incurrit irregularitatẽ. Ab hac suspensione excipitur Episcopus, licet enim peccet sententiam excommunicationis ferens sine præuia admonitione; tamen non censetur comprehendi sub censura, nisi exprimatur. *disp.3. quæst.5. punct.*1. §.1.*pag.*364. 365. *tom.3.*

Excommunicatio sine solemnitate.

81. Ecclesiasticus iudex sententiã excommunicationis ferens sine scripto, vel sine expressione causæ, aut non tradens, si requisitus fuerit, intra mensem exẽplar sententiæ, interdicitur ingressu Ecclesiæ, & diuinis officiis per mensem. Hoc intelligendũ est de excommunicatione lata ab homine, non autem à iure; nam sermo est de illis cẽsuris quarum exemplar cum expressione causæ tradendũ est reo, vt se coram alio iudice tueatur, quod fieri solet in censuris latis ab homine. *ibid.* §.2.*pag.*365. *n.*1. *& seq. tom.*3.

82. Non est necesse iudicem Ecclesiasticum per se ipsum sẽtẽtiam excommunicationis proferre, alioquin deberet etiam ipse

ſententiam ſcribere,quod nullus dixerit;neque opus eſt, vt ſcriptum,ex quo profertur excommunicatio, ſit authenticum, & publicum,ſeu manu notarij ſcriptum, aut manu ipſius iudicis ſubſcriptum; debet tamen eſſe huiuſmodi, vt ipſius exemplar in iudicium adduci poſſit, ſi petatur: finis enim Summi Pontificis præſcribentis ſcripturam in promulgatione cenſuræ eſt, vt cenſura maturiori iudicio feratur;& in iudicium proferatur,ſi reus voluerit.*ibid.n.* 5.

83. In ſecunda ſententia excommunicationis requiritur expreſſio cauſæ,tum ob ipſum reum,vt ſciens cauſam propter quã cenſura ligatus fuit, eam tollere poſſit; tum propter ipſum iudicem cenſuræ latorem,vt ſciens cauſam cenſuræ ad ſuperiorem deducendam,cautè ſe gerat; tum propter iudicem ſuperiorem ad quem reus recurrit,vt cognita cauſa,de æquitate cenſuræ meliùs iudicare poſſit; tum denique propter alios, vt ſcientes cauſam ob quam delinquens excommunicatus fuit,illum vitent. *ibid.p.*366.*n.*10.*tom* 3.

84. Valida tamen eſt excommunicatio lata ſine ſcripto,vel ſine expreſſione cauſæ;hæc enim non pertinent ad formam cenſuræ ſubſtantialem,ſed accidentalem. *ibid.n.*11.

85. Ab hac ſuſpenſione,ſeu interdicto excipiuntur Epiſcopi,& Epiſcopis ſuperiores:quia licet peccent non ſeruando iuris communis diſpoſitionem;non tamen obſtringuntur ſuſpenſione,aut interdicto,niſi exprimantur.*ibid.n.*14.

86. Iudex,qui infra menſem noluit tradere exemplar ſententiæ requiſitus,ſi poſt illum menſem moriatur,debet carere Eccleſiaſtica ſepultura;quia priuatus eſt diuinis officiis actiuè, & paſſiuè: ſi verò contracta illa ſuſpenſione celebret,vel alia diuina officia obeat cum actu alicuius ſacri ordinis, incurrit irregularitatem,qui violat cenſuram. *ib.p.*367.*n.*17.*tom.*3.

87. Abſolutio ab hac ſuſpenſione reſeruata eſt ſummo Pontifici,quia lata eſt ad certum tempus;elapſo autem menſe ceſſat. *num.*18.*tom.*3.

Extrema Vnctio.

1. EXtrema Vnctio ſic vocatur, quia eſt vltima inter vnctiones,quæ homini viatori conferuntur.1.enim confertur in Baptiſmo.2.in Confirmatione.3.in Sacerdotio.4.& poſtrema in hoc Sacramento, quod confertur homini verſanti in extremis. *tom.*1. *pag.*214.

2. Hoc Sacramentum fuit à Chriſto inſtitutum, quo tempore non conſtat. Eſt autẽ ſignum rei ſacræ,quo aliquæ partes corporis infirmi vnguntur oleo benedicto ſub præſcripta verborum

borum forma, ad salutem animæ, & corporis, *ibid. n. 2. 3. & 4.*

Extremæ Vnctionis materia, & forma.

3. Extremæ Vnctionis materia remota est oleum ex oliuis expressum, vt patet ex Iacob. 5. & ab Episcopo benedictũ ad vsum infirmorũ, & quidẽ ex cõsuetudine, & præcepto Ecclesiæ eo anno benedictum. Potest autem Parochus oleum non consecratũ miscere consecrato quando timet, ne deficiat, modò id, quod additur, sit minus eo, quod est consecratum, sic enim minus censetur consecratũ admixtione minoris. *ibid. n. 2. & pag. 215. n. 4. & seq.*

4. Materia proxima huius Sacramenti est vnctio: non est tamen necesse, necessitate Sacramenti, vnctiones fieri in formam crucis, sed tãtùm de necessitate præcepti, quod non videtur obligationem inducere sub peccato mortali ob leuitatem materiæ. *tom. 1. p. 215. n. 9.*

5. Forma huius Sacramenti continetur his verbis à sacerdote prolatis *Per istam sanctã Vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid per visum deliquisti. Amen.* Quæ forma adhibetur etiam in vnctionibus aliorũ sensuum, expresso nomine singulorum. Fit autem modo deprecatiuo, quia Christus ita instituit Iacobi 5. *Orent super eum.* Vnde infertur inualidam esse formam indicatiuam *ibid. n. 1. & seq.*

6. Vrgente necessitate, quando periculum est in mora, potest Parochus inuncta singulorum sensuum vnica parte vnicam formam proferre, quæ pluribus partialibus æquiualeat. In praxi tamen à communi vsu, & consuetudine non est facilè recedendum, nisi euidens necessitas aliud postulet. *ibid. n. 5.*

Extremæ Vnctionis minister.

7. Proprius huius Sacramenti minister est solus sacerdos. Iacob. 5. *inducat presbyteros*, id est, aliquem ex sacerdotibus. Si qui autem leguntur præter Sacerdotes inunxisse, illa vnctio non fuit sacramentalis. Quilibet Sacerdos potest quidẽ hoc Sacramentum validè ministrare, non tamen licitè, nisi habeat iurisdictionem, & non impediatur ab Ecclesia. Quare excommunicatus, & degradatus grauiter peccat hoc sacramentũ ministrãdo. Item qui sine Parochi licẽtia illud administrat. Religiosi autem, licet exempti, qui sine priuilegio, vel Parochi facultate administrant Srcramentum Extremæ Vnctionis, incidunt in excõmunicationẽ *Clementina 1. de priuilegiis.* Hæc tamen excommunicatio non incurritur à religiosis administrantibus cum ratihabitione Parochi, vel in articulo mortis. *tom. 1. p. 216. n. 1. & seq.*

8. Potest hoc Sacramentum, vrgente necessitate, à pluribus Sacerdotibus vni, & eidem conferri, itavt vnus vngat vnam partem,

& alius aliam, modò idem qui vngit, simul proferat formā tali vnctioni debitam; nō enim potest vnus vngere, & alter formam proferre. Extra necessitatem autem non potest hoc Sacramentum à pluribus administrari absque peccato mort. *ibid n.* 7.

Extrema Vnctio cui conferenda?

9. Sacramentum Extremæ Vnctionis conferri potest solis fidelibus de vita periclitantibus, qui habent, vel habuerunt vsum rationis, hócque Sacramentum desiderauerunt. Vnde sequitur amentia, vel phrenesi laborantes posse suscipere hoc Sacramentū cum fructu, si cùm vterentur ratione, illud optauerunt; Item eos, qui habuerunt intentionem saltem interpretatiuam illud suscipiendi, qualem habent, qui Christianè vixerunt, vel qui dederunt signa contritionis. *ibid. n.* 1. *& seq. p* 217.

10. Hoc Sacramentū conferri non potest gerentibus bellum aut nauigantibus cum periculo, aut damnatis ad mortem, aut mulieribus parturientibus, aut infirmis nondum existentibus in periculo mortis. At potest conferri senibus, qui senectute conficiuntur absque alia infirmitate; nam senectus ipsa est morbus: necnon morti proximis ob morbum, pestem, vulnus, &c. non tamen expectandum est extremū vitæ periculum, aut tempus quo infirmus prorsus sensu careat, aut omnino eius sit desperata salus; sed administrandū est hoc Sacramentū, si fieri potest, quando infirmus adhuc vsu rationis gaudet, vt se magis ad fructū sacramenti percipiendum disponat. Sin infirmus inter vngendū è vita decedat, Parochus debet ab vnctionibus desistere, cùm non sit amplius viator. At in dubio an adhuc viuat, administrandum est hoc Sacramentum sub conditione. *tom.* 1. *p.* 217. *n* 4. *& seq.*

11. Infirmus non suscipiens Sacramentum Extremæ vnctionis, per se loquendo, non peccat mort. modò absit scandalum vel contemptus: nullum enim extat præceptum obligans sub mortali ad hoc suscipiendum. At Parochus tenetur ex officio illud ministrare. *ibid. n.* 10. *&* 12.

12. Infirmo, quem constat nunquā actualiter peccasse, potest hoc sacramentū conferri; est enim adhuc capax effectus sacramenti, & Iacobi 5. dicitur, *si in peccatis sit, dimittentur ei*; ergo Apostolus supponit hoc sacramentum conferri posse cuicumque infirmo, neque opus esse, vt actualiter peccauerit. *ibid. n.* 13.

13 Non peccat mortaliter qui sacramentum Extremæ vnctionis confert infirmo, antequam susceperit sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; quia per contritionem potest se disponere ad hoc sacramentum suscipiendum; seruanda tamen est praxis, quoad fieri potest, vt non nisi post sacramentum Pœni-

tentiæ, & Euchariſtiæ conferatur. *ibid. num.* 15.

14. Ad eſſentiam huius ſacramenti pertinet, vt vnctiones fiant in ſingulis corporis ſenſibus, alioquin inualidum eſt ſacramentum. At ſi quis careat vno corporis membro, in quo viget aliquis ſenſus, v. g. ore, vngenda eſt pars vicinior. Fit autem vnctio in his tantùm partibus, ex quibus ſpiritualis morbus ſuam trahit originem. Porrò vnctio in renibus, vel pedibus adhiberi poteſt, vel præmitti iuxta loci conſuetudinem. In fœminis autem vnctio in renibus, vel vmbilico, propter decentiam, & honeſtatẽ, ſemper eſt omittenda. Sacerdotes, quia iam ſemel in palma fuerunt inuncti in ſuſceptione ordinis ſacerdotalis, in exteriori parte manus ſunt inungendi. *tom.* 1. *pag.* 218. *n.* 16. *& ſeq.*

Extremæ vnctionis effectus.

15. Effectus huius Sacramenti eſt gratia habitualis, quæ ſpecialia auxilia habet adiuncta ad expellendas habitudines, & propenſiónes ad malum, ad peccata venialia delenda, ad conferendam ſanitatem quatenus expedierit, & ad Dæmonis inſultus propulſandos, qui eo præſertim tempore acres eſſe ſolent. In vltima autem vnctione virtute præcedentium confertur effectus huius ſacramenti, quia tunc completur ſignificatio remiſſionis peccatorum. *tom.* 1. *pag.* 218. 219. *n.* 1. 2. *&* 3.

16. Hoc ſacramentum, cùm non imprimat characterem, iterari poteſt; non tamen in eadem infirmitate. At ſi exiſtens in articulo mortis percepit Extremam vnctionem; deinde per aliquot dies periculum euaſit, & per menſem, v. g conualuit, poteſt iterum ſuſcipere hoc ſacramentum, ſi reinciдat in periculum mortis. *pag.* 219. *n.* 4.

17. Circa ritus, & cæremonias in hoc ſacramento ſeruandas ſtandum eſt rituali conſuetudini, & legibus Epiſcoporum: Peccat tamen Sacerdos omittẽs orationes, quæ in huius ſacramenti adminiſtratione præſcribuntur, modò infirmitas ægroti moram patiatur. At ſine veſtibus ab Eccleſia præſcriptis numquam licet hoc ſacramentum adminiſtrare. *ibid. n.* 5. *& ſeq.*

F.

Fabrica S. Petri.

1. IN Extrauag. Pij V. quæ incipit, *Exigit*, lata eſt excommunicatio, & ſuſpenſio à diuinis contra moleſtantes collegium, ſeu deputatos fabricæ S. Petri. *diſp.* 1. *quæſt.* 2. *punct.* 25. *pag.* 175. *tom.* 3.

2. Licèt

2. Licèt probabile sit hanc Bullam quoad aliqua editam fuisse ad tempus, vt consuleretur iuribus, & commodis fabricæ S. Petri; tamen quoad excommunicationem, & suspensionem credere par est perpetuam esse; quia est in fauorem collegij fabricæ S. Petri. *ibid. n.2.*

Falsificatio literarum Apostolicarum.

1. FAlsificatio fit vel aliquid addendo, seu scribendo, seu subscribendo; vel detrahendo, radendo, secando, aut delendo; vel sigillum verum falsis literis apponendo; vel fabricando falsas literas, aut signando falso sigillo, seu etiam vero, sed sine consensu illius ad quem spectat. *disp.1.quæst.7.punct.1. num. 3. & 4. pag.26. tom.3.*

Falsificantium pœnæ.

2. Sub pœna 6. excommunicationis prohibetur in Bulla Cœnæ falsificatio literarum, seu supplicationum Summi Pontif. aut Vicecancellarij, aut alterius vices ipsorum gerentis. *ibid. punct. 2.n.1.pag.27. tom.3.*

3. Vt cognoscatur grauitas falsificationis sufficiens ad incurrendam censuram, non est attendenda quantitas verborum quæ adduntur, vel detrahuntur; sed spectanda est significatio; fieri enim potest vt additione vnius verbi, vel apicis mutetur sensus à Pontifice intentus. Quare qui addit aliqua verba, vel detrahit, quibus additis, vel detractis adhuc remanet sensus quem Papa intendit, non ligatur censura Bullæ contra falsarios lata; quia hæc non est formalis falsificatio. Secùs autem si verborum sensus mutetur, etiamsi fortè parti, vel fisco graue damnum inde non sequatur: grauis enim iniuria irrogatur Pontifici sufficiens ad excommunicationem incurrendam, quippe cuius authoritas falsificatione formali literarum contemni videtur. *ibid. n.2. 3.4.& 5.tom.3.*

4. Qui tempus prorogat in literis expressum, incurrit censuram Bullæ, vt si Summus Pontif. literas concessit ad triennium, & impetrans apposuit quinquennium. Ille tamen qui literas corrigit iuxta mentem Pontificis, non incurrit excõmunicationem: vt si in supplicatione Romam missa exprimebatur quartus consanguinitatis gradus, & Notarius in literis Apostolicis apposuit affinitatis, tunc enim corrigens iuxta supplicationem non falsificat literas, sed potius falsitatem tollit: cauendum tamen ne hæc correctio propria auctoritate fiat. *ibid. n.6.7.*

5. Qui literas falsas apud se retinet, vel qui illis vtitur, non incurrit excommunicationem Bullæ; quia in ea sermo est de falsifican-

ſificantibus,non autem de retinentibus, aut vtentibus. Quanquam his ſcienter,vel cum ignorantia culpabili vtentes contrahunt excommunicationem cap. *ad falſariorum, de crimine falſi,* ſi ſunt laici; ſi verò clerici, priuandi ſunt officiis, & beneficiis Eccleſiaſticis.Immò Clerici,qui per ſe falſitatem exercuerint,degradandi ſunt, & brachio ſæculari tradendi, vt iuxta conſtitutiones puniantur. *ibid punct.* 3. *n.*6.7. *pag.*28. *tom.*3.

6. Qui literas falſas fabricare cœpit, ſed pœnitentia ductus ab opere deſtitit,antequam falſificationẽ perficeret, non incurrit cenſuram Bullæ:quia cum illæ literæ nondum ſint perfectæ, non cenſetur Apoſtolicas literas falſas fabricaſſe. *ibid. n.*12.

7. Qui obtinet à Summo Pontif. literas, quæ inualidæ ſunt ob taciturnitatem veri, vel expreſſionem falſi, non incurrit excommunicationem, quamuis illis vtatur: quia hic non dicitur falſificare literas;ſunt enim verè Pontificiæ,inualidæ tamen ob defectum expreſſionis. *ibid.n.*3.

8. Qui literas Pōtificias impetrat ſub nomine alieno, quod ipſe falsò aſſumit,non ligatur cenſura Bullæ, quia non eſt falſarius literarum,ſed proprij nominis. *ibid. n.*4.

9. Qui comburit,aut lacerat literas Apoſtolicas, itavt nihil earum remaneat, quod vſui eſſe poſſit, non eſt obnoxius huic cenſuræ:quia nullam falſificationem committit. *ibid. n.*5.

10. Qui falſificat literas Apoſtolicas nondum ſignatas, & munitas ſigillo,ſeu plumbo,non afficitur pœna excommunicationis:quia illæ literæ non ſunt appellandæ Apoſtolicæ, quibus deeſt cōditio eſſentialis,vt literæ Apoſtolicæ dicantur. *ibid.n.*11.

Falſæ literæ Apoſtolicæ non retinendæ.

11. In cap. *Dura,de crimine falſi.* Summus Pontif. præcipit Epiſcopis vt excommunicationem ferant contra eos, qui falſas literas Apoſtolicas habent,niſi intra viginti dies deſtruant,vel reſignent Vnde infertur hanc excommunicationem non eſſe à iure communi, ſed ab Epiſcopo ex præſcripto iuris communis, reſeruationem verò eſſe à iure communi, itavt hæc excommunicatio ab Epiſcopo lata Summo Pontifici reſeruata remaneat. *diſp.*2.*quæſt* 3.*punct.*4.*pag.*189 *tom.* 3.

12. Hi viginti dies computandi ſunt à die,qua quis cognoſcit ſe falſas literas habere: ſuppoſita excommunicationis promulgatione ab Epiſcopo facta. *ibid.pag.*189. *num.*5.*tom.*3.

13. Qui apud ſe habet literas Apoſtolicas falſas, quæ iam euanuerunt, nec ad vſum in ipſis expreſſum inſeruire poſſunt, non tenetur ſub pœna excommunicationis eas reſignare,aut deſtruere: perinde enim eſt, ac ſi non haberet. *ibid. n.*7.

14. Ad

14. Ad hanc excommunicationem incurrendam sufficit generalis sententia excommunicationis ab Episcopo lata contra habentes falsas literas Apost.&c.etiamsi nullus nominatim exprimatur. *ibid.n.*8.

Falsificatio monetæ.

15. Ioannes XXII. in Extrauag. *Prodiens, de crimine falsi*, excommunicationem tulit contra falsificantes monetas in regno Franciæ, aut falsas scienter introducentes. *disput.*8.*quæst.*3. *punct.*50 *p.*226.*n.*1.*tom.*3.

16. Expendens falsam monetam, quam ipse non cudit, neque introduxit, neque adulterauit, non subiicitur huic censuræ; quia de eo non fit mentio in textu.*ibid.n.*4.

Festum.

1. PRæceptum celebrationis festorum est partim *naturale*, partim *cæremoniale*, & partim *humanum* ex S.Thoma. Quatenus est *naturale*, obligat omnes: nam lumine naturæ notum est aliquos dies cultui diuino dicandos esse. Quatenus est *cæremoniale*, non obligat in ipsamet die Sabbati, quia cæremonialia veteris legis per Christi mortẽ sublata sunt. Quatenus est *humanum*, habet certos dies ab Ecclesia præscriptos, vt diem Dominicum loco Sabbati, &c. *tom.*1.*p.*272.*n.*1.

2. Sabbatum significat *requiem*, seu *cessationem*, eò quod Deus die septimo requieuerit, Ecclesia autem in locum Sabbati diem Dominicam subrogauit, ne viderentur consentire cum Iudæis, & eorum cæremonias obseruare, & propter multas illius diei prærogatiuas. Hinc collige obseruationem Dominicæ diei non esse de iure diuino, sed canonico. Idem sentiendum de festis Sanctorum, quæ iure optimo instituta sunt ab Ecclesia, tum vt illorum exemplis ad bene agendum accendamur, tum vt illos apud Deum intercessores, ac patronos adhibeamus. *ibid.n.* *& seq.*

Cuius sit dies festos instituere?

3. Summus Pontifex, & Concilium Generale ius habent instituendi dies festos, & receptos abrogãdi in tota Ecclesia: Episcopi autem iure communi possunt in sua tantùm diœcesi festos dies instituere cum cleri, & populi consensu: consuetudine tamẽ receptum est, vt festi dies instituãtur ab Episcopo, adhibito solùm aliquot clericorum consilio. Verùm nõ potest Episcopus instituere diem festum in honorem alicuius Beati, quem Summus Pontif. nondum retulit in numerũ Sanctorum. *tom.*1.*p.*273. *n.*1. *&* 3.

 4. Princeps

4. Princeps sæcularis, Ciuitatis, vel Resp. non potest dies festos tanquam sacros instituere : quia potestas sæcularis nihil habet iuris in actus religionis. Potest quidem Princeps sæcularis, vel Resp. prætextu honoris ciuilis, vel alio titulo, præcipere subditis, vt tali die à seruilibus operibus, forensi strepitu, &c. abstineant; non tamen potest absolutè præcipere prætextu religionis, vt dies festi instituantur, sacrum audiatur, &c. nam obseruatio diei festi inter opera spiritualia numeratur. *ibid. n.* 5.

5. Potest Episcopus diem festum instituere colendum vsque ad meridiem, itavt Missæ sacrum eo die sit audiendum. *ibid. n.* 8.

In die festo à quibus operibus abstinendum?

6. Obseruantia diei festi duobus præceptis continetur; vno *affirmatiuo*, quo præcipitur auditio Missæ; altero *negatiuo*, quo opus seruile prohibetur. Præceptum igitur affirmatiuum continet obligationē audiendæ missæ, non verò cōtritionis eliciendæ, vel specialiter abstinendi à peccatis. *tom.* 2. *p.* 274. *n.* 1. *& seq.*

7. Opera animæ, id est, quæ ab anima procedunt, vt legere, scribere, docere, disputare, &c. non sunt seruilia, ideoque in die festo licitè exercentur, exceptis quibusdā casibus in iure expressis. Sunt autem hi quatuor. 1. *Mercatus*, id est, contractus emptionum, venditionū, locationum, permutationū; item mercatus qui singulis habentur hebdomadis; nisi consuetudo eos permittat, & superior non contradicat. 2. *Placitum*, id est, quælibet lis, & causa fori, quæ agitur in iudicio : nam die festo prohibentur omnia, quæ spectant ad strepitum forensem; immò eo die acta irritantur, præciso casu necessitatis. 3. *Iudicium criminale*, id est, sententia mortis, aut alia quæuis pœna corporalis, præcisa necessitate. 4. *Sacramentum publicum*, id est, iuramentum iudiciale; nam prohibetur ferri iuramentum in iudicio die festo, seclusa necessitate, vel causa pia. *ibid. n.* 6. *& seq & p.* 275.

8. Contractus die festo celebratus validus est: nullo enim iure irritatur, cùm in iudicio non fiat: quæ verò fiunt in iudicio, non tantùm prohibentur, sed etiam irritantur. *tom.* 2. *p.* 275. *n.* 11.

9. Quælibet sententia requirens strepitum iudicialem vetita est in die festo. Aliæ verò sententiæ, quæ non sunt cum strepitu forensi coniunctæ, non videntur prohibitæ, vt sunt actus voluntariæ iurisdictionis. Apellatio licita videtur in die festo, fit enim sine magno strepitu, & iure naturali cuiq; licet seipsum tueri quolibet die. Citatio autem cùm sit pars non modica strepitus forensis, si fiat in die festo sine necessitate, est irrita; ipsúmque decretum citationis factum, aut intimatum die festo, seu etiam intimatum die profesto, in diem festum, est inualidum,

vt si

vt si quis die profesto citetur pro die Dominica, aut alio festo: huiusmodi enim decretum est iniquum *ibid.n.2. & seq.*

10. Non solùm testes in die festo examinari non possunt (propter iuramentum iuridicũ, quod eo die exigi non potest) verùm etiam si die profesto præmissum sit iuramentum, examen testium in die festo continuari non potest, præcisa legitima consuetudine in contrarium; quia examinatio testium est pars præcipua processus; irritatur autem processus factus in die festo. *tom.2.p.276.n.20. & 21.*

11. Executio sententiæ facta in die festo non solũ est illicita, sed etiam inualida, quatenus actus ex dispositione iuris fieri potest inualidus: quia executio sententiæ pertinet ad iudiciale forum, fitque cum magno strepitu virtute sententiæ in iudiciali foro obtentæ. *ibid.n.22.*

12. Opera corporalia, quæ propriè seruilia sunt, cuiusmodi sunt fodere terram, arare, putare vites, &c. in die festo prohibentur. Hinc patet fas esse die festo iter facere, modò non addantur circunstantiæ operibus seruilibus adnexæ, vt si imponenda sint iumentis, aut curribus onera, vel si iumenta, aut currus onusti aliò transferantur. Item fas esse venari, ludere, scribere, saltare, etiamsi hæc fiant ob lucrũ: hæc enim ex se non sunt seruilia, cum dominis iuxta ac seruis sint cõmunia Nõ tamen licet pingere in die festo, quia hoc opus vulgò fieri solet ab iis, qui aliis inseruiũt & per se loquendo, est seruile; quare ne addiscendæ quidem artis causa in die festo exerceri potest. *tom.2.p.177.n.25. & seq.*

13. Ea, quæ licitè fieri possunt sine lucro die festo, fieri etiam possunt eodem die cum lucro; quia spes, & intentio lucri facit quidem opus mercenarium; non tamen facit, vt opus, quod ex suo genere seruile non est, fit seruile; sicut neque seruile desinit esse seruile, ex eo quòd spe lucri non fiat. *ibid.n.26.*

14. Fideles ex vi præcepti, quo festum diem colere tenentur, non obligantur ad concionem audiendam. Quamuis enim quilibet ex vi charitatis, qua debet animæ suæ consulere, teneatur ediscere præcepta, & alia, quæ ad animæ salutem spectant; non tamen tenetur sub mortali diebus festis concionem audire, cum aliis diebus audire liceat, & aliundè possit adiscere necessaria ad salutem. Per accidens tamen fieri potest aliquando, vt in die festo præferenda sit concio auditioni missæ, vt si vrgeat necessitas addiscendi necessaria ad salutem, quæ alio tempore commodè addisci non possint. *ibid.n.17.*

15. Pastores verbi Dei prædicationem omittentes toties peccant contra præceptum diuinum, quoties populus grauiter indiget pabulo illo spirituali: nam ex Dei mandato tenentur oues

suas verbo Dei pascere, vt patet ex Trident. *sess.* 23. *cap.* 1. Si verò vno integro mense, aut etiam duobus, vel tribus mensibus totius anni discontinuis non concionentur, mortaliter peccant: hæc enim est materia grauis, & Concil. Trid *sess.* 5. *cap.* 2. decernit parochos, aliósque curam animarum habentes, si ab Episcopo moniti trium mensium spatio muneri suo defuerint, cogendos esse per censuras, & alias pœnas ad hoc concionandi munus obeundum. *tom.* 2. *p.* 278. *n.* 30. *&* 31.

Causæ excusantes opus seruile in die festo.

16. Prima causa excusans à peccato mort. die festo seruiliter laborantes, est paruitas operis, seu leuitas materiæ. Quænam autem pars temporis censenda sit notabilis, qua seruilibus vacans à peccato mort. non excusetur, arbitrio prudentis viri est iudicandum. Probabilius videtur seruiliter laborantes spatio vnius circiter horæ non excusari à peccato mort. hoc enim spatium temporis videtur notabile. *ibid n* 1. *&* 2.

17. Secunda causa excusans est cultus Dei, quando scilicet opera seruilia in honorem, & cultum Dei fiunt. Quæ tamen ad Dei cultum remotè tantùm spectant, ea non possunt licitè fieri in die festo, cùm præcedentibus diebus fieri possint, vt ornare tẽpla, altaria, &c. non tamen est peccatum mort. hæc facere in die festo, præsertim si ex causa rationabili fiant. *tom.* 2. *p.* 279. *n.* 6.

18. Tertia causa excusans est pietas: opera enim pietatis, vt sepelire mortuum, seruire infirmis, &c. semper sunt licita. Quæ verò sunt opera pietatis solùm per accidens, vt domos religiosas extruere, &c. non excusant à culpa, si fiant in die festo, nisi adsit necessitas, vel alia iusta causa. Sic conficiens vestes lugubres, aut pingens insignia in funere, die festo, excusatur. *ibid. n.* 7.

19. Quarta causa excusans est necessitas, vel alia iusta causa. Sic excusantur parantes necessaria ad victum, vt qui carnes, coquunt, aut vendunt, &c. non tamen excusantur molitores; quia exercent opus seruile, & magni laboris, nisi id faciant ex necessitate; neque excusantur pistores, qui panem pridie conficere potuerunt. Excusantur item, qui segetes metunt, fruges colligunt, &c. in die festo, ne corrumpantur. Item qui diurno labore victũ quærunt. *tom.* 2. *p.* 279. *&* 280. *n.* 8. *& seq.*

20. Quinta causa excusans est obedientia, vel coactio: hinc excusantur famuli & serui iussu dominorum laborantes. Sexta est absentia à loco, vbi festum colitur. Septima est dispensatio ab Episcopo petenda, aut à Parocho, si Episcopus commodè adiri non potest. Octaua denique est consuetudo; hæc enim legi derogare potest. *tom.* 2. *p.* 280. *n.* 16. *& seq.*

FEVDVM,

FEVDVM.

Quid, & quotuplex sit Feudum?

1. FEudum, quod dictum est *à fide*, seu *fidelitate*, est contractus, quo infeudator, id est, dominus feudi, tradit feudatario, siue vassal o rem suam immobilem quoad dominium vtile, cum onere obsequij, & seruitij personalis. Vnde patet discrimen inter *feudum*, & *emphyteusim*, ratione pensionis: nam quatenus pensio est personalis, id est, consistens in obsequio personali, dicitur feudum; quatenus verò pensio est realis, id est, consistens in pecunia, vel frumento, vel alia re simili, dicitur emphyteusis. Differt etiam *à venditione*; eò quod in venditione transfertur dominium vtile, & directum, in emphyteusi verò tantùm vtile. *tom. 2. pag. 569. n. 2. & seq.*

2. Feudum aliud est *proprium*, aliud improprium. *Proprium* est, quod feudi naturam seruat: *Improprium*, quod ex pacto naturam feudi mutat. Rursus feudum aliud est *regale*, quod à Principe, qui superiorem non agnoscit, obtinetur, & præter iurisdictionem, confert etiam titulum honorificum, vt Ducatus, Marchionatus, &c. Aliud *non regale*, quod nihil dignitatis, vel eminẽtiæ tribuit, siue conferatur à Principe, siue ab alio inferiore. Item aliud est *antiquum*, quod maiores communis agnationis habuerunt, supra quartum gradum; aliud *paternum*, quod possederunt parentes, seu progenitores vsque ad quartum gradum; aliud *nouum*, quod non obtinetur ex successione; sed in ipsa inuestiti persona cœpit. Item aliud *nobile* quod nobilem facit, vel iam factũ nobilem demonstrat; aliud *ignobile*, quod nobilitatem non confert. Item aliud est *Ecclesiasticum*, quod vel ab Ecclesia, vel ipsi Ecclesiæ confertur; aliud *sæculare*, quod à laico obtinetur. Item aliud est *masculinum*, seu *fœmininum*. Item aliud est *hæreditarium*, quod ad hæredes licèt extraneos transmitti potest: aliud *non hereditarium*, quod ad hæredes extraneos transire nequit, sed ad filios, seu agnatos; etiamsi fortè non sint hæredes. Item aliud est *reale*, quod ad hæredes transit, aliud *personale*, quod hæret in persona accipientis, nec ad alios transit. Item, aliud est *diuiduum*, quod diuidi potest; aliud *indiuiduum*, quod diuidi non potest, vt sunt Regnum, Ducatus, Marchionatus, &c. Item aliud est *ligium*, quo quis iurat alicui se ei fidelem futurum, nullo excepto; aliud *non ligium*, quo quis iurat alicui fidelitatem, excepto supremo dominio, vt si quis iuret Duci se ei fidelem futurum, exceptis iis, quæ pertinent ad Imperatorem, vel Regem. Denique aliud

aliud eſt *francum*, quod eſt liberum à pœnalibus feudorum legibus, ſeu ab omnibus ſeruitiis, exceptis contentis in forma iuramenti fidelitatis; aliud *nonfrancum*, quod à ſeruitiis non eſt immune. *tom.2. pag.574. n.1. & 2.*

Quis feudum dare, aut accipere poſſit?

3. Omnes qui liberam bonorum ſuorum adminiſtrationem habent, dare poſſunt in feudum, niſi aliquo iure prohibeantur. Iure tamen feudorum ius dandi in feudum iis tantùm competere videtur, qui dignitatem & iuriſdictionem habent: nam feudum ſupponit vaſſallos. Hinc ſequitur Epiſcopum, aut alios Prælatos non poſſe bona Eccleſiæ in feudum dare, niſi ab antiquo in feudum dari conſueuerint. *ibid. n.1.*

4. Omnes, regulariter loquendo, feudum accipere poſſunt. Vaſſallus tamen non poteſt in præiudicium domini principalis feudum dare. At ſi ſermo ſit de ſucceſſione in feudum, illi ſuccedunt, quos inueſtitura comprehendit, & quos ius, vel conſuetudo non excludit. Hinc ſequitur illegitimos, niſi per ſubſequens matrimonium legitimentur, aut niſi exprimantur, non ſuccedere in feudum, quia excluduntur à iure; necnon adoptiuos, quia ius illos excludit. *ibid. n.1. & pag. 572. n.2.*

5. Propinqui laterales, deficientibus liberis, ſuccedunt in feudum paternum, vel antiquum; dummodò in inueſtitura aliud non habeatur, & deſcendentes ſint agnati: nam ſi cognati tantùm ſint, non ſuccedunt in feudum; ſicut enim fœminæ excluduntur à feudo, ita etiam deſcendentes ex eis. Ob id maſculi deſcendentes ex fœminis, non ſunt agnati, ſed alterius familiæ diſtinctæ à familia illius, cui inueſtitura conceſſa fuerat. Eandem etiam ob cauſam fratres vterini non ſuccedunt ſibi inuicem in feudo, quia non ſunt eiuſdem agnationis. *tom.2. pag. 575. n.2.*

6. Filij, ſeu deſcendentes ſuccedunt in feudum, etiamſi ſint clerici, & beneficium Eccleſiaſticum, vel Ordinem ſacrum habeant; poſſunt enim domino ſeruitium, & obſequium per alium præſtare, & iuſtam habent cauſam, propter quam perſonaliter inſeruire nequeant, modò in inſtitutione feudi adiecta non fuerit clauſula, *Ne in feudum clerici ſuccedant*. ibid.

7. Religioſus, ſeu potiùs monaſterium, in feudum ſuccedit, modò religioſus profeſſionē emiſerit in religione capaci ſucceſſionis, nec feudum habeat adnexam dignitatem, & modò obſequium præſtandum à feudatario non dedeceat ſtatū religioſum aut ſaltem tale ſit, quod per ſubſtitutū præſtari poſſit. At ſi ſeruitium perſonale ſit eiuſmodi, vt à religione decenter præſtari non poſſit per ſe, vel per ſubſtitutū, tunc feudum ad monaſteriū non

tranſit:

transit: quia feudum non transit nisi cum onere: igitur si monasterium sit incapax oneris, erit etiam feudi. *ibid.*

8. Quando feudum concessum fuit cum clausula excludente religiosos, nihilominus equites commendatarij, non solùm ij qui matrimonium inire possunt, verùm equites S. Ioannis succedere possunt: quia licèt sint verè, & propriè religiosi, nihilominus cessant rationes ob quas religiosi in monasteriis degentes excluduntur: isti enim equites latum habent paupertatis votum, splendide viuunt, familiæ decus, honorem, & agnationem conseruant, quod non faciunt alij religiosi. *tom. 2. pag. 576. n. 4.*

9. Hæredes extranei non succedunt in feudum, nisi sufficienter exprimantur: quia successio extraneorum est odiosa in feudis. Hinc patet feudum alicui concessum, non facta mentione hæredum, non transire ad hæredes extraneos. Immò si simpliciter exprimantur hæredes, communior est Doctorum sententia, feudum non extendi ad hæredes extraneos; quia nomine hæredum in feudis intelliguntur tantùm legitimi descendentes ab eo, qui est caput agnationis communis. *ibid.*

10. Quando feudum concessum est alicui pro se, & successoribus, seu agnatis, possunt agnati succedere vsque ad septimum gradum. *ibid. n. 5.*

11. Fœminæ non succedunt in feudum, nisi earum mentio fiat in prima inuestitura, aut nisi feudum sit fœmineum, vel frãcum, aut nisi consuetudo loci aliud ferat: quia fœminæ iure communi non admittuntur ad feudum, cùm seruitia personalia præstare non possint. Quare deficientibus masculis, feudum ad dominum redit, etiamsi in inuestitura dicatur, *pro se, & hæredibus*; nam fœminæ in feudis non comprehenduntur, nisi exprimantur. Tamen in feudum francum fœminæ succedunt deficientibus masculis ab eo descendentibus, qui inuestiturã accepit: quia ratio præcipua ob quam fœminæ à feudis excluduntur, est, quia nõ sunt idoneæ ad bellũ, & obsequia quibus feudatarij obstringi solent; si ergo alicui feudũ concedatur sine onere, vel cum eo solùm obsequio quod à fœminis æquè ac masculis obiri possit, dicẽdum est fœminas ab huiusmodi feudo non excludi, nisi specialibus verbis in inuestitura excludãtur. *to. 2. p. 576. 577. n. 5. & 6.*

Conditiones feudi.

12. Ad feudum quatuor saltem conditiones requiruntur. 1. vt dominium directum perseueret apud priorem dominum, dominium verò vtile transferatur in vassallum. 2. vt feudum cõstituatur super re immobili. 3. vt vassallus non alienet feudum sine consensu domini directi, cuius est inuestire, & in possessionem

mittere,

mittere, alioquin vaſſallus excidit à feudo. 4. vt vaſſallus præſtet obſequium perſonale, ſi exigatur, alioquin incidit in caducitatem. 5. vt vaſſallus à domino inueſtiatur, & in poſſeſſionē feudi dimittatur, præmiſſo fidelitatis iuramento. Solent autem adhiberi teſtes, vt inueſtitura ſit valida. *tom. 2. p. 578. n. 1.*

13. Quando plures factæ ſunt inueſtituræ inter ſe diuerſæ, ſtandum eſt primæ, quando in ea maius quæſitum eſt ius vaſallo, quàm exprimatur in ſecunda, vt ſi prima inueſtitura facta fuerat non ſolùm pro maſculis, ſed etiam pro fœminis, ſecunda verò pro ſolis maſculis: quia ius per primā inueſtituram acquiſitum non adimitur per ſecundam abſque iuſta cauſa. *ibid. n. 2.*

Quid in feudum dari poſſit?

14. Quod datur in feudum, debet eſſe immobile, vel haberi pro immobili, ſic enim vſu receptum eſt. Præterea debet eſſe liberum, neque alteri obligatum: quia nullus poteſt ius in alterum transferre, quod ipſe non habet. Qui verò rem alteri obligatam tradit in feudum, tenetur damnum illatum reſarcire, & qui rem illam accepit in feudum neſciens alteri eſſe obligatam, agere poteſt contra dominum, vt rem æqualis bonitatis, & valoris ſibi reſtituat. *ibid. n. 1. & 2.*

Ad quod feudatarius obligetur?

15. Prima feudatarij obligatio eſt, vt præſtet iuramentum fidelitatis, vel etiam obſequij; iuramentū tamen non eſt de ſubſtantia feudi, ſed promiſſio fidelitatis. Quando autē plures ſunt hæredes feudatarij, omnes tenentur iuramentū fidelitatis præſtare: par enim eſt omniū ratio, & obligatio, excipe communitatē, cui ſi feudum concedatur, ſufficit, vt vnus nomine totius cōmunitatis iuret. Secunda obligatio feudatarij eſt, vt præſtet obſequiū domino promiſsū. Tertia, vt feudatarius non alienet feudū abſq; conſenſu domini directi. *tom. 1. p. 579. n. 1. 2. & 3.*

16. Vaſſallus, ſeu feudatarius poteſt feudum alteri dare in feudum, modò det pari, nec mutet conditiones, & pacta, quibus ipſe feudum accepit, nec pretium inueſtituræ accipiat: ſic enim non affert damnum domino, ſed meliorem efficit ipſius conditionem, cùm nouum ei Vaſſallum acquirat; nec ipſe per infeudationē deſinat eſſe vaſſallus prioris domini; quo fit, vt dominus exigere poſſit obſequium ab vtroque, & primum compellere, vt cogat ſecundum ad obſequium ſibi præſtandum. *ibid. n. 3.*

17. Vaſſallus poteſt feudo inuito domino renūciare, ſicque fieri liber ab obſequio: quia hæc non eſt alienatio, ſed repoſitio in priori ſtatu, & obligatio feudatarij magis oritur ex re, quàm

ex persona : ergo re dimissa cessat obligatio. *ibid.n.*3.

18. In alienatione feudi paterni , vel antiqui , vel etiam noui, accepti pro se, filiis, & descendentibus , præter consensum domini, requiritur etiam consensus filiorum, seu agnatorum; quia per huiusmodi feudum ius ipsis acquisitum est. Si verò feudum est hæreditarium, ita vt liberũ sit vassallo illud relinquere , cui voluerit, sufficit consensus domini ad eius alienationem. *ibid.n.*5.

19. Sicut feudatarius obligationes contrahit, ita etiam iura, & actiones acquirit. 1. enim acquirit dominium vtile. 2. agere potest , vt post inuestituram tradatur ei possessio; in feudo tamen antiquo sufficit renouatio inuestituræ. 3. si feudale prædium euictum fuit, vassallus, qui putabat prædium esse domini concedentis, potest contra dominum agere, vt illud prædium , aut aliud æquale sibi restituatur. 4. si dominus grauem iniuriam inferat vassallo, datur illi actio, qua petat se eximi ab omni obsequio, ad quod iure feudi tenebatur. *ibid.n.*7.

20. Tribus modis potest quis acquirere feudum. 1. inuestitura. 2. successione. 3. præscriptione. Feudum autem sæculare præscribitur spatio. 30. annorum, Ecclesiasticum spatio. 40. Verùm contra Ecclesiam Romanam requiritur spatium centum annorum. *ibid.n.*8.

Cur feudatarius feudum amittat?

21. Tribus de causis vassallus feudum amittit. 1. est crimẽ ingratitudinis, & contumaciæ contra dominum. 2. est duplex crimen commissum in personam diuersam à domino directo. Primum est fratricidium, secundũ homicidium proditoriũ. 3. causa quinque modis contingit. 1. lapsu termini præscripti. 2. morte vassalli, non relictis filiis legitimis , vel agnatis. 3. professione in religione incapaci successionis. 4. præscriptione 30. annorum. 5. renunciatione. *tom.*2.*p.*580.*n.*1. *& seq.*

22. Melioramenta, quæ vassallus fecit in re feudali, quando feudum reuertitur ad dominum pertinent ad vassallum, quando ipsius industria facta sunt : quia vassallus non tenetur suis sumptibus dominũ locupletem facere. Fructus item rei feudalis pertinent ad vassallum, nisi aliter conuentum sit: quia vassallus acquirit dominium vtile, ac proinde fructus percepti vsque ad mortem vassalli pertinent ad vassallum ; percipiendi verò post ipsius obitum debentur illi, ad quem feudum transfertur; nisi locorum consuetudo aliud ferat. *tom.*2.*pag.*581.*n.*3. *&* 4.

Quis sit iudex causæ feudalis?

23. Quando inter vassallos laicos non inuestitos à Rege, vel Principe

Principe, lis eſt de feudo, iudex competens eſt dominus feudi: ab ipſo enim iure conſtituitur iudex. At ſi controuerſia ſit inter vaſſalum & extraneum, iudicium pertinet ad iudicem loci ordinarium. Quando eſt controuerſia inter vaſſallum & dominum feudi de re non feudali, iudicium pertinet ad ordinarium loci; quia nemo poteſt eſſe iudex in ſua cauſa. Si verò inter vaſſallum, & dominum feudi lis ſit de re feudali, controuerſia dirimenda eſt per partes curiæ, id eſt, per vaſſallos eiuſdem domini conuocatos. *ibid. n.* 1.

24. Quando inter vaſſallos clericos diſſenſio eſt de feudo, communior Doctorum ſententia eſt cauſam feudalem cognoſci poſſe à domino laico: quia clericus tunc temporis non ſubiicitur laico tanquam perſona Eccleſiaſtica, ſed tanquam vaſſallus. Ad hæc lex feudorum approbatur à Summo Pontifice, lex autem feudorum eſt, vt lis de re feudali inter vaſſallos à domino dirimatur. *ibid.*

Fideiuſſio.

1. FIdeiuſſio eſt contractus, quo quis in ſe ſuſcipit obligationem alterius, promittens ſub fide ſua illius adimpletionem, ſéque obligans in defectum illius. Quare fideiuſſor, regulariter loquendo, non debet conueniri antequam ſolutio petatur à principali debitore: nam iure nouo ſancitum eſt, vt debitor principalis priùs conueniatur, quando ipſe præſens eſt, & eſt ſoluendo: ſi verò abſens ſit, vel non ſit ſoluendo in totum, vel in partem, tunc in ſubſidium fideiuſſor conueniri poteſt. *tom.* 2. *p.* 588. *n.* 1. *&* 4.

2. Quando plures ſunt fideiuſſores, ſi fideiubent in partem, tenentur tantùm ad partem: ſi verò fideiubent in ſolidũ, creditor poteſt à ſingulis integram ſolutionem exigere: liberum enim eſt creditori conuenire, quem voluerit ex multis in ſolidum obligatis. In hoc tamen caſu, fideiuſſori conuento competit exceptio diuiſionis, id eſt, ius cogendi creditorem ad diuidendam actionem, ita vt à quolibet fideiuſſore partem contingentem petat, *ibid. n.* 6.

5. Fideiuſſor, qui vnus è multis in ſolidum ſoluit, poteſt vti priuilegio cedendarum actionum, cogendo videlicet creditorem vt ſibi cedat actiones, quas contra alios fideiuſſores habet, ſicque poteſt ab aliis exigere pro rata, ſéque indemnem ſeruare; neque tenetur ipſe in ſolidum ſoluere, donec creditor huiuſmodi actiones cedat. Debet autem fideiuſſor petere hanc ceſſionem antequam ſoluat creditori: nam ſi facta ſolutione illam petat, iam non poteſt creditor cedere illam actionem: quia nullum ei relictum

lictum est ius in alios fideiussores, cùm ei fuerit integrè satisfactum. *ibid. n.7.*

4. Fideiussor liber manet ab obligatione fideiussionis, si creditor proroget terminum debitori, pro quo fideiusserat. Quia obligatio non se extendit vltra conuentionem partium: ergo qui fideiussit pro aliquo tempore, vltra illud tempus non obligatur. At si fideiussor se obligauit simpliciter absque vlla limitatione temporis, non liberatur ab obligatione per termini prorogationē. *ibid. num.* 8.

5. Qui fideiussit pro reo adducto in periculum capitis, non est plectendus capite, reo fugiente: quia fideiussor non præsumitur se ad hanc pœnam obligasse; immò nec potuit se obligare, cùm non sit vitæ suæ dominus. *ibid. n.* 10.

6. In tribus casibus fideiussor potest contra debitorem agere, vt liberetur à fideiussione. 1. quando fideiussor condemnatus fuit ad soluendum. 2. quando debitor ad inopiam vergit. 3. quando debitor diu fuit in mora soluendi post elapsum tempus constitutum. *tom. 2. pag.* 589. *n.* 11.

7. Potest fideiussor pecuniam accipere pro fideiussione: quia suscepit obligationem pretio æstimabilem, neque tenetur eam gratis suscipere, etiamsi nihil patiatur incommodi, aut laboris fideiubendo. Potest etiam creditor aliquid accipere à fideiussore volente se eximere ab obligatione fideiussionis ratione periculi, cui se exponit amittendi creditum. *ibid. n.* 12. & 13.

8. Debitor tenetur non solùm restituere fideiussori id, quod pro ipso soluit, verùm etiam expensas, & damna, quæ passus est culpâ debitoris. Quia debitor peccauit contra iustitiam non restituendo, cùm posset igitur, tenetur resarcire damnum, quod ex illa mora passus est fideiussor, cùm ex peccato contra iustitiam oriatur obligatio restituendi. At si nulla intercessit culpa debitoris, sed tantum impotentia; videtur solùm obligandus ad restitutionem debiti principalis. *ibid. n.* 14.

9. Obligatio fideiussionis transit ad hæredes; quia obligatio ex contractu transmittitur ad hæredes. *ibid. n.* 16.

10. Qui habet bona ad satisfaciendum in defectum principalis debitoris, modò liberam habeat illorum administrationem, nec repellatur à iure, potest pro altero fideiubere Hinc pupilli, filijfamilias, & minores excluduntur à fideiussione, nisi fideiubendum sit pro patre in carcerem coniecto. Extra hunc casum fideiussio à minore facta sine consensu curatoris non obligat, nisi fortè naturaliter, & minori competit priuilegium restitutionis in integrum ad obligationem elidendam. Item clerici non possunt nisi rarò fideiubere, quod sine Ecclesiæ damno fiat.

Item mulier nō potest pro viro validè fideiubere, neque pro alio, nisi cum instrumento publico tribus testibus adhibitis cum subscriptione; tunc enim valida est fideiussio, quamuis mulier possit eam rescindere priuilegio Senatusconsulti Velleiani, his casibus exceptis. 1. si fideiubet accepto pretio, vel addito iuramento. 2. si cessit priuilegio sibi concesso per renunciationem factam coram magistratu, vel cum iuramento. 3. si fideiubeat pro dote alterius. 4. si fideiubeat pro suo creditore. 5. si pro libertate serui. 6. si fideiussit in fraudem, vt deciperet. 7 si fideiussit, & postea elapso anno pignus dedit, aut obligationem iterum suscepit. *ib. n.* 1. *& seq. & pag.* 590.

FIDES.

Quid sit fides?

1. Fides est virtus supernaturalis inclinans intellectum ad credendas res à Deo reuelatas propter ipsius auctoritatem. Hinc intelligitur fidei nostræ certitudo, quippe quæ infallibili Dei testimonio nitatur, qui nec fallere potest, nec falli. *tom.* 2. *pag.* 148. *n.* 1. *&* 5.

2. In Beatis neque est actus fidei, quia quæ cognoscuntur à Beatis, clarè cognoscuntur; neque habitus, quia frustra est habitus, vbi possibilis non est actus. In dæmonibus item, & damnatis non est fides supernaturalis: illud enim Iacobi 2. *Dæmones credunt, & contremiscunt*, intelligendum est de fide naturali. Item in hæreticis non est habitus fidei; quia amittitur per infidelitatem; neque actus, quia hæreticus non credit propter diuinam auctoritatem, tanquam propter rationem formalem credendi *ibid. n.* 7. 9. *&* 10.

De fidei necessitate.

3. Fides actualis omnibus præditis vsu rationis necessaria est necessitate medij ad gratiam, & ad gloriam, non solùm implicitè, verùm etiam explicitè quoad aliquos articulos, nempe quoad mysterium Trinitatis, Incarnationis, mortis, & resurrectionis Christi: nam vt ait Paulus Hebræor. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est.* tom. 2. *p.* 149. *n.* 5. *&* 6.

4. Non tantùm necessaria est fides actualis necessitate medij, verùm etiam necessitate præcepti; quia Marci vltimo dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.*

5. In his casibus tenetur homo vi præcepti elicere actus fidei, quando baptizatus est in infantia, & postea adeptus vsum rationis cognoscit fidei necessitatem: quilibet enim tenetur assumere medium necessarium ad salutem, alioquin grauiter peccat exponendo se periculo damnationis. 2. tenetur homo fidei actum elicere, quando tenetur se ad Deum conuertere, & gratiam amissam recuperare: hoc enim fieri nequit sine spe, spes autem sine actu fidei haberi non potest. 3. quando fidem tenetur exteriùs confiteri, quod fieri non potest absque actu fidei interno. 4. quando est periculum incidendi in aliquod peccatum, nisi actus fidei eliciatur. 5. in articulo mortis: tunc enim tenetur homo se ad Deum conuertere per actum contritionis, qui habet adiunctum fidei, & spei actum saltem implicitum. *ibid. n.* 8. *& pag.* 150. *n.* 10. *& seq.*

6. Illi, quibus alios docendi cura incumbit, tenentur explicitè nosse, & credere articulos fidei in Symbolo contentos, & alios iuxta suum statum, & officium. Idcircò Episcopus tenetur plura nosse, quàm simplex Sacerdos; & concionator, quàm alij fideles. Singuli autem homines postquam rationis vsum sunt adepti, tenentur explicitè credere Symboli articulos, præcepta decalogi, & Ecclesiæ, necnon pertinentia ad substantiam Sacramentorum, quæ tenentur, aut quæ volunt suscipere: ignorantia tamen inuincibilis excusat. *ibid. n.* 13.

7. Confessarius tenetur interrogare pœnitentem circa articulos fidei, quando præsumit illos ignorari à pœnitente, quos ex præcepto tenetur nosse. Quando verò inuenit pœnitentem ea ignorantem, quæ scire tenetur, debet illum instruere ante absolutionem, vel dimittere, donec ea didicerit, vel saltem ea docere, quæ explicitè credenda sunt necessitate medij, tum poterit illum absoluere, modò prius eliciat dolorem de præterita culpabili ignorãtia cum proposito discendi quamprimùm, quæ discere tenetur. *ibid. n.* 15. *&* 16.

8. Homo tenetur aliquando ex præcepto affirmatiuo fidem exteriùs confiteri. 1 quando Dei honor agitur. 2. vt consulatur saluti proximi, & scandalum vitetur. Hinc sequitur Pastores grauiter peccare, qui tempore persecutionis fugiunt, & suas Ecclesias deserunt, nisi alium idoneum in suum locum substituant, aut nisi Christiana prudentia dictet ipsorum fugam maiori Ecclesiæ bono necessariam esse. *tom.* 2. *pag.* 151. *num.* 3. *& pag.* 152. *n.* 9.

9. Qui munus suscipiunt docendi artem aliquem literariam, vt Medicinam, Theologiam, Grammaticam, &c. etiamsi priuatim doceant, tenentur ex decreto Pij V. quod incipit: *In*

sacrosancta, facere fidei professionem sub peccato mort. nisi aliter vsu receptum sit. Item qui ad beneficia parochialia promouentur, vel canonicatum, aut dignitatem obtinent in Ecclesia cathedrali; tenentur sub mortali per se, aut per procuratorem fidei professionem facere coram Episcopo, vel ipsius Vicario intra bimestre à die initæ possessionis. *ibid. n.* 14.

10. Præceptum de non neganda fide obligat semper, & ad semper. Quare grauiter peccat contra fidem, qui interrogatus negat se esse Christianũ, aut dicit se esse Turcam, vel hæreticum, vel qui vtitur signis, vel factis protestatiuis falsæ sectæ, etiamsi id non faciat animo negandæ fidei, sed celandæ religionis: hoc enim est intrinsecè malum. At si actiones, & signa sint ex sua natura indifferentia, non est peccatum mort. contra fidem illis vti citra scandalum, & absque animo protestandæ falsæ religionis. Hinc excusantur milites assumentes insignia infidelium, vt infideles in bello occidant, vel ne ab ipsis capiantur, modò illa signa non sint ex se falsæ sectæ protestatiua, cuiusmodi sunt vexilla, quæ Mahumeti, vel falsi alicuius Dei effigiem præferunt. *tom. 2. pag.* 152. *n.* 16. *& seq.*

11. Non licet metu mortis, aut proscriptionis bonorum ingredi templa hæreticorum, aut ipsorũ conciones audire, quando Princeps hoc fieri præcipit in contemptum, vel odium nostræ religionis, vel ad profitendam hæreticorum sectam: illo enim actu externo contemnitur religio, cuius conseruatio vitæ propriæ est anteponenda *tom. 2. pag.* 153 *n.* 22.

12. Qui metu mortis, vel amissionis bonorum, vel carceris inter hæreticos vescitur carnibus feria 6. vel die Sabbati, non peccat contra præceptum negatiuũ fidei: quia esus carniũ non est signum ex sua natura protestatiuum hæreseos: *ibidem, numero* 23.

13. Licet homini Catholico in terris Gentilium, vel Turcarum iusta de causa vti signis, aut vestibus, quæ iuxta regionis consuetudinem adhiberi consueuerunt; licet item carnibus vesci diebus ab Ecclesia vetitis; quia hęc nõ sunt signa ex se protestatiua falsæ religionis. Non tamen licet Hebræorum synagogas, & moscheas adire, quo tempore infideles ad eas confluunt orandi causa: hoc enim signum ex se significatiuum est falsæ religionis. *ibid. n.* 7.

14. Possunt viri docti iustam ob causam de rebus fidei disputare, exceptis laicis, quibus sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ interdicitur publica, vel occulta de rebus fidei disputatio, licèt alioquin sint harum rerum periti; nisi illud decretum sit alicubi per contrariam consuetudinem abrogatum, aut

aut instet necessitas disputandi, si sit periculum ne quis ab hæretico peruertatur, nec vllus adsit clericus, aut religiosus, qui hæretici errores confutare possit. Porrò illud decretum intelligendum est de disputatione formali, quæ suscipitur ad persuadendã veritatem, siue inter catholicos, siue inter catholicũ, & hæreticũ; non autem de disputatione, quæ suscipitur exercitationis causa, vt in circulis, & scholis fieri solet. *tom.2.pag.156.n.1.& seq.*

Communicatio cum fidelibus.

15. Non possunt fideles cum infidelibus communicare, quando ex eorum communicatione periculum imminet peruersionis. Specialiter autem prohibita est communicatio cum Iudæis in his casibus. 1. in cohabitatione. 2. in esu azymorũ, seclusa necessitate. 3. ne aduocetur medicus Iudæus ad medendum, nisi sit longè aliis peritior, aut nullus alius haberi possit. 4. ne sumantur medicamenta à Iudæis parata. 5. ne infidelis in idem balneũ ingrediatur, ita vt cum Iudæo communicet in lotione. In his quinque casibus interdicitur communicatio cum Iudæis sub pœna excommunicationis ferendæ, si fuerint laici; clericis verò sub pœna depositionis 6. interdicitur conuiuium cum Iudæis. 7. ne Christianæ mulieres nutriant filios Iudæorum in ipsorum domibus. 8. ne Christiani accedant ad nuptias, vel solennitates Iudæorum, nec choreas cum ipsis ducant. 9. ne Iudæi ad publica officia inter Christianos admittantur. *tom.2.pag.157.n.1.& 2.*

16. Infideles ad Missæ sacrificium admitti non possunt, ad orationem priuatam cum fidelibus possunt. Porrò licèt cum infidelibus inire contractum venditionis, aut emptionis (excepta delatione armorũ ad ipsos, quæ in Bulla Cœnæ sub excommunicatione prohibetur) aut eis locare res nostras: hæc enim nullo iure prohibentur. Matrimonium verò fidelis cum infideli propter impedimentum disparitatis cultus est inualidum. *ibid. n.2.*

Species infidelitatis.

17. Species infidelitatis sunt tres Paganismus, Iudaismus, & Hæresis. *Pagani* dicuntur, qui quomodocumque peccant contra fidem, quam tamen nunquam promiserunt. *Iudæi*, qui promissione simplici promiserunt fidem ante Christi aduentum, quem ipsi existimant falsò nondum aduenisse. *Hæretici*, qui solemniter in Baptismo fidem promiserunt. Hæ autem species infidelitatis inter se specie differunt, consequenter constituunt peccata speciè diuersa in confessione explicanda. *ibid. num. 1. & 2.*

18. Hæretici cogi possunt proposita pœna capitis, vel excommunicationis ad fidem suscipiendam: quia sunt subditi

Ecclesiæ. At infideles non baptizati nulla lege cogi possunt; muneribus tamen, & blanditiis ad fidē allici possunt. Princeps autem ius habet prohibendi subditos infideles ab idololatria; immò cogendi ad audiendū Euangelium, sicque vsu receptum est Romæ cum Iudæis; neque propterea coguntur ad fidem suscipiendam. Infideles verò non subditi cogi non possunt ad audiendum Euangelium, aut ad idololatriam abiiciendam; quia coactio, seu prohibitio supponit iurisdictionem: nullus autem habet iurisdictionem in non subditos. *tom.2.pag.* 158.*num.* 1.2. *&* 3.

Libertas religionis an permittenda?

19. Libertas religionis neque est introducenda, neque permittenda, nisi aliud postulet commune religionis bonum: quia ex duobus malis minus est eligendum. Ob commodum verò temporale permitti nullo modo potest: nam bona inferioris ordinis exponenda sunt periculo ad tuenda bona ordinis superioris. *ibid.* §. 1.

20. Princeps non tenetur stare promissioni, & pacto de permittenda libertate religionis, dum eā sine graui religionis damno potest impedire: quia promissio de re illicita, & turpi nō obligat, etiamsi confirmata fuerit iuramento. Secùs dicendum, si Princeps libertatem religionis absque graui religionis periculo impedire non possit: quia in hoc casu permissio libertatis est licita; fides autem alteri data de re licita seruanda est. *pag.* 159. §. 1.

21. Faciliùs tolerari possunt Iudæi, quàm hæretici: tum quia ritus Iudæorum non ita noxij sunt religioni, ac libertas hæreticæ prauitatis; tum quia Iudæi seruiunt communi Reip. vtilitati, hæretici verò Reip. pacem; & tranquillitatem frequenter turbant; tum quia permissio Iudæorum conducit augmento fidei, quatenus speratur fore vt nonnulli in dies conuertantur; permissione verò hæreticorum plures in errorem inducuntur, quàm ad Christi fidem conuertantur; quippe hæresis vt cancer serpit. *ibid.*

22. Fœdus, promissio, seu contractus cū hæreticis validè celebratus, per se loquendo, seruandus est: quia fidelitas, pars est veritatis, & qui fidem datam non seruat, non est verax: neque propterea licet fidem hæreticis datam fallere, quia ipsi fidē Deo datam non seruant; sicut mihi non licet mentiri, quia alius mihi mentitus est. Hinc sequitur fidem hæreticis seruandam esse in saluo conductu: illam enim concessit Concil. Trident. *sess.* 13. *&* 15. itáque fieri expedit bono communi: sic Carolus V. fidem Luthero datam seruauit. *ibid.* §. 2.

23. Obiicies Concilium Constantiense decreuisse fidem hæreti

hæreticis ſeruandam non eſſe, immò fidem datam non ſeruaſſe, cum Ioannem Hus, & Hieronymum Pragenſem, qui ad Concil. ſub fide publica acceſſerant, capite damnauit. *Reſp.* Concilium Conſtantienſe nunquam decreuiſſe fidem hæreticis datam non eſſe ſeruandam; ſed ſanxiſſe poteſtatem Eccleſiaſticam impediri non poſſe ob conceſſionem Principis ſæcularis: conſequenter iudicem Eccleſiaſticum poſſe iuriſdictionem ſuam exercere in perſonam Eccleſiaſticam, etiamſi Princeps ſæcularis ſaluum conductum ei conceſſerit: Princeps enim ſæcularis non poteſt Eccleſiaſtico iudici facultatem adimere. Ideo Ioannes Hus combuſtus fuit, quia ſaluum conductum non acceperat à Concilio, ſed à Sigiſmundo Imperatore, qui fidem ei dederat modò non fugeret, & conditiones ſeruaret; & tamen fugit, & conditiones violauit. Hieronymus verò Pragenſis, flammis addictus fuit, tum quia ſaluum conductum non acceperat à Concilio; tum quia poſt eiuratam hæreſim relapſus eſt. *ibid.*

FISCVS.

Quænam pertineant ad fiſcum.

1. EA bona pertinent ad fiſcum, quæ ſunt delinquentis eo tempore, quo bona ipſius publicantur, modò non ſint bona affixa perſonæ: quia poſt publicationem fiſcus ſuccedit in iura delinquentis. Non tamen cenſentur publicata bona quæ poſt condemnationem obueniunt reo, ex vltima voluntate, vt ex teſtamento, legato, vel fideicommiſſo: fiſcus enim ſuccedit ſolùm in bona quæ pertinent ad delinquentem tempore publicationis. Secùs dicendum ſi reus adiit poſſeſſionem illorum bonorum ante condemnationem. Item hæreditas relicta reo ante patratum crimen non deuoluitur ad fiſcum; ſi reus non adierat hæreditatem ante bonorũ publicationem: quia fiſcus non ſuccedit in bona futura. Immò reus poteſt in fraudem fiſci hæreditatẽ nondum aditam repudiare: quia non tenetur acquirere in commodum fiſci. *tom. 2. p. 582. n. 1. & ſeq.*

2. Publicatis alicuius bonis cenſetur etiam publicatus vſuſfructus, quem delinquens habebat: quia vſuſfructus computatur inter bona delinquentis. Item res cenſui ſubiecta, cùm poſſit ad extraneum tranſire, & à cenſuario alienari, cenſetur etiam publicari, ſi cenſuarius committat delictum publicatione dignum. Item ius patronatus, quando ad extraneos peruenire poteſt, in generali publicatione bonorum delinquentis cenſetur comprehendi. *ibid. n. 11. 12. & 13.*

3. Publicatis patris bonis, censentur etiam publicata bona profectitia:hæc enim pertinent ad patrem, quoad dominium,& vsumfructum. At non censentur publicata filij bona castrensia, vel quasi castrensia: quia pertinent ad filium quoad proprietatem, administrationem,& vsumfructum. Bona autem aduentitia non publicantur quoad proprietatem; sed quoad vsumfructum, nisi pater illum remiserit filio ante crimen commissum, aut nisi filius fiat sui iuris: & eximatur à patria potestate. Porrò publicatis patris bonis reseruandum est aliquid pro alimentis, & legitima filiorum, excepto crimine hæresis,& læsæ maiestatis;tunc enim ob criminis atrocitatem filiis delinquentis nihil reseruatur, *tom.2.p.*583.*n.*14. *&* 15.

4. Publicatis mariti bonis, non censentur bona vxoris publicata: neque enim par est vt innocens ob delictum alterius damnum patiatur. Nisi ipsa nupserit scienter viro hæretico:tunc enim in pœnam delicti publicatur dos vxoris ob crimen mariti. Non tamen vice versâ maritus ducens scienter vxorem hæreticam, eandem pœnam subit: quia iura loquuntur de bonis dotalibus, maritus autem non affert dotem,sed vxor. Donata autem vxori à marito ob mariti delictum publicantur: cum enim hæc donatio non sit valida, nisi confirmetur morte, huiusmodi bona pertinent ad virum,quamdiu est superstes.*ibid.n.*16.

5. Publicatis vxoris criminosæ bonis,mortuo viro, censentur publicata omnia bona dotalia, paraphernalia,necnon accepta causa nuptiarum, & alia quæ ad ipsam vxorem spectant. At viuente viro, dos vxoris non addicitur fisco,his quinque casibus exceptis. 1. crimine læsæ maiestatis. 2. violentiæ. 3. parricidij. 4. veneficij. 5. homicidij,his adde crimen hæresis.*tom.2.p.*583. 584 *num*. 7.

6. Publicatis bonis filijfamilias censentur publicata non solùm bona castrensia, sed etiam aduentitia,saltem quoad proprietatem: non tamen bona profectitia, quia pertinent ad patrem; neque legitima filio debita ex bonis parentum adhuc superstitum:quia legitima non debetur filio,adhuc viuente patre, modò eam pater non assignauerit, & tradiderit filio. Item alimenta debita filiis à parentibus non censentur publicata; quia ius alimentorum est personale *tom.2.p.*584.*n.*18.

7. Publicatis bonis alicuius clerici habentis beneficium censentur publicata patrimonialia ipsius bona non autem acquisita ratione beneficij, nisi fortè in iis locis, vbi legitima consuetudine receptum est, vt beneficiarij de prouentibus beneficij legitimè testentur in quoscũque etiam extraneos:fiscus enim succedit in bona delinquentis,quæ possunt ad extraneum transferri.*ibid.n.*19.

8. Bona

8. Bona defuncti criminoſi,qui commiſerat crimen,ratione cuius bona ipſius erant ipſo facto addita fiſco poſſunt publicari, & à fiſco capi ,etiam poſt mortẽ criminoſi, quia fiſcus poſt mortem illius non amiſit ius ſuum : modò hæres illa non præſcripſerit legitimo tempore, & cum bona fide. Legitimum autem tempus præſcribendi bona hæretici,eſt ſpatium 40. annorum , ſi hæres illa poſſedit tanto tempore neſciens defunctum fuiſſe hæreticum. *tom.8.p.585.n.22.*

Alienatio bonorum in fraudem fiſci.

9. Valida eſt bonorum alienatio facta à delinquente, cui ob delictum non eſt interdicta bonorum adminiſtratio , & cuius bona non publicantur ipſo iure; modò non ſit facta in fraudem fiſci aut poſt ſententiam : quia nullum ius competit fiſco in delinquentis bonis. At ſi facta fuit alienatio in fraudem fiſci(quod ex circunſtantiis & coniecturis iudicandum eſt)reuocatur à fiſco poſt ſententiam , non ſolùm quoad rem ipſam , ſed etiam quoad fructus pendentes;quia cenſentur pars fundi,qui confiſcatur : non tamen reuocatur alienatio fructuum ante ſententiam perceptorum ; quia dominium illorum erat penes poſſeſſorem in quem tranſlatum eſt per legitimã alienationem. *ibid.n.1. & ſeq.*

10. Qui commiſit aliquod delictum propter quod ipſo facto bona cenſentur publicata , non ſtatim amittit bonorum dominium à die commiſſi criminis abſolutè,ſed ſub conditione,ſi iudex ſententiam ferat criminis declaratoriam : quia pœna ipſo iure lata,poſitâ ſententiâ criminis declaratoriâ, retrotrahitur ad diem patrati delicti , ac ſi tunc temporis lata fuiſſet declaratio, conſequenter delinquens , poſita declaratione criminis , amittit omnia bona , quæ habuit à die criminis commiſſi,necnon bonorum fructus,omnéſque contractus , & alienationes factæ à delinquente reuocantur. Huiuſmodi tamen alienationes ſecundùm ſe videntur validæ , quia fiunt ab eo , qui nondum amiſit dominium : verùm ſequutâ ſententiâ criminis declaratoriâ confiſcatio retrotrahitur ad diem commiſſi delicti , conſequenter ab eo die reſcinduntur omnes alienationes poſt delictum factæ , & omnia delinquentis bona deuoluuntur ad fiſcum , ſeclusâ præſcriptione. *tom.2.p.585.586.n.1. & 2*

11. Qui commiſit crimen propter quod bona ipſo facto publicantur , grauiter peccat,ſi alienet bona etiam ante ſententiam criminis declaratoriam , contractu oneroſo, non admonito accipiente de periculo : quia exponit accipientem periculo damni,facítque ipſi iniuriam non admonendo de periculo. Secùs ſi delictum ſit ita occultum,vt in iudicio probari non poſſit,aut ſi delin-

quens habeat bona non publicanda, quibus possit emptori integrè satisfacere. Adde delinquentem non peccare si alienat ob necessitatem, vel ad satisfaciendum creditoribus: hæc enim alienatio non tantùm est licita, sed etiam valida, itavt à fisco reuocari non possit *pag.* 586.*n.* 4.

12. Quando delinquens, legitimè interrogatus à iudice, negat veritatem, & ob id non fertur sententia criminis declaratoria, non tenetur ad restituenda bona fisco: negans enim veritatem, non peccat contra iustitiam commutatiuam, in ordine ad eum cui pœna erat applicanda. *tom.* 2. *p.* 587.*n.* 6.

13. Publicatis criminosi bonis, fiscus debet satisfacere debitis ab eo contractis: quia publicantur tantùm bona criminosi; bona autem alicuius dicuntur ea, quæ remanent deducto ære alieno. Hoc autem intelligendum est de debitis, ante delictum contractis: nam fiscus non tenetur satisfacere creditoribus ob debita post delictum contracta; non tenetur item refundere pretium iis qui bona emerunt à criminoso post crimen, cui est adnexa bonorum publicatio, ipso facto: quia hæc bona pertinent ad fiscum, ac si à die patrati criminis, fisco fuissent addita & quamuis fiscus non statim acquisierit dominium, acquisiuit tamen ius in illa bona; consequenter delinquens non potuit ea alienare in damnũ fisci, neque fiscus tenetur pretiũ restituerere, nisi quatenus delinquens factus fuit ditior; quia par non est, vt fiscus habeat rem simul & pretium. *ibid. n.* 1. *&* 2.

14. Is cuius omnia bona fisco sunt addicta, non tenetur restituere creditoribus, si fiscus non satisfaciat, etiam si criminosus aliunde acquirat bona, & ad pinguiorem redeat fortunã, modò bona publicata sint sufficientia ad debita persoluenda, & modò delinquens ex priuilegio Principis, rursus non obtineat eadem bona: quia tota obligatio, iure ita disponente, transit ad fiscũ vnà cum bonis. Secùs se res habet in cessione bonorum; in ea enim non transmittitur ad creditores obligatio soluendi. *ibid. num.* 4.

FOEMINA.

Fœminæ ad Religionem cogendæ sunt

1. SAncitum est à Synodo Trident. *sess.* 25.*c.* 18. sub pœna excommunicationis, ne quis vllam fœminam audeat ad ingressum in monasterium, vel suscipiendum habitum religionis, vel ad emittendam professionem cogere. *disp.* 2.*quæst.* 2.*punct.* 2. *pag.* 156. *tom.* 3.

2. Qui inducit fœminam ad religionem per metum leuem, hanc

hanc censuram non incurrit: quia metus leuis non sufficit ad coactionem. Item qui metum iustè incutit. Item qui precibus etiam importunis,sed sine minis inducit. Item qui suadet fœminæ ingressum religionis iniecto metu priuationis alicuius boni ad quod ipsa ius non habet. Cùm enim ab his nulla vis inferatur,nulla excommunicatio incurritur. *ibid.pag.*156. 157. *num.*3. *& seq. tom.*3.

3. Non incurritur hæc censura ab eo qui cogit fœminam ad emittendum votum ingrediendi religionem, etiamsi illud votum iuramento confirmetur; quia hic propriè non cogit ad vnum ex tribus sub excommunicatione prohibitis, id est ad ingressum in monasterium, vel ad habitum, vel ad professionem; præsertim cùm istius voti dispensatio ab Episcopo facilè obtineri queat. *ibid.pag.*157. *num.*7. *tom* 3.

4. Qui dat auxilium,consilium vel fauorem ad ingressum in monasterium, vel ad susceptionem habitus, vel ad emissionem professionis, vel qui interponit quoquo modo præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem suam sciens fœminam non sponte ingredi,&c. in eandem censuram incurrit. Hinc patet fieri posse, vt quamplurimi vinculo huius censuræ ligentur, vt Episcopus, Vicarius, Superiores, consanguinei puellæ, qui scientes illam inuitam ingredi monasterium, auctoritatem vel præsentiam illi actui præbent. Non tamen statim dato auxilio,consilio vel fauore, vel præstitita auctoritate incurritur excommunicatio donec secutus sit effectus, id est, donec fœmina ingressa fuerit, vel susceperit habitum, &c. Quia ob actionem accessoriam non incurritur excommunicatio antequam sequatur effectus, seu actio principalis. *ibid.n.*9. *& seq.*

5. Excipiendi sunt ab hac censura casus in iure expressi. Quamobrem qui cogeret fœminam ad ingrediendum monasterium in pœnam alicuius peccati, vel ad cautionem pudicitiæ, vel alia iusta de causa à iure permissa, huius Concilij censuram non incurreret. *ibid n.* 14.

6. Cogentes viros ad religionem, huius decreti censura non ligantur, quia Trident. loquitur solùm de cogentibus fœminas; lex autem pœnalis non est extendenda. *ibid.n.*15.

7. Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Fœminæ à Religione non retrahendæ.

8. In eod. Concilio Trident. *sess.*25. *cap.* 18. additur alia excommunicatio contra eos, qui sine iusta causa fœminam impediunt ne velum accipiat, aut professionis votum emittat. *ibid. punct.*3.*pag.*157.*tom.*3.

9. Impediens

9. Impediens fœminam ne faciat votum ingrediendi religionem, aut assumendi habitum religiosum, in hanc excommunicationem non incurrit; quia hic solùm remotè, & indirectè impedit ingressum, aut professionem; & Concilium loquitur de voto professionis *ibid. pag.* 158. *n.*4.

10. Qui solis precibus fœminam à religione retrahit, hanc excommunicationem non incurrit: quia preces non impediunt, nec tollunt libertatem. *ibid.n.* 5.

11. Qui dolo fœminam retrahit à religione, censuram incurrit; quia dolus aufert voluntarium *ibid.n.*6.

12. Qui virum retrahit à religione, aut impedit ne professionem emittat, in hanc censuram non incidit; quia Concil. non loquitur de impedientibus viros. *ibid.n.*7.

13. Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Fœminæ ad testimonium ferendum non cogendæ ad iudicium.

14. In cap. *mulieres, de iudiciis in* 6. ob honestatem, & decentiam statuitur ne fœminæ personaliter in iudicium ad ferendum testimonium accedere cogantur, exceptis casibus in iure expressis; sed cùm necessarium fuerit earum testimonium, decernitur, vt iudex expensis partis producentis fœminas in testimonium, ad eas transmittat tabellionem, vel vt ipsemet accedat quoties testimonium mulieris per alium excipere non potest; At si casus fingatur, aut fraus committatur, vt iudex ad mulierem personaliter se conferat, qui confinxit, vel fraudem commisit, ipso facto pœnam excommunicationis incurrit. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 36. *pag.* 184. *num.*1. *tom.* 3.

15. Ipsa fœmina si aliquid confingat, vel vtatur fraude, vt iudex ad se personaliter accedat, huic censuræ subiicitur; quia textus vniuersaliter loquitur. *ibid. n.* 6. immò si ipse iudex causam accedendi ad fœminam confingat, vt ipsius testimonium excipiat, huius excommunicationis reus erit. *num.*7. Secus autem si tantùm sit conscius fraudis ab alio excogitatæ; quia positiuè non cooperatur ad fraudem. *ibid.num.*9.

16. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Fornicatio.

1. SImplex fornicatio est concubitus soluti cum soluta. *Solutus* autem dicitur, qui est liber à coniugio, à voto, ab Ordine sacro, à religione, & à cognatione. Fornicatio est peccatum mortale, vt pote rectæ rationi, & iuri naturali admodum repugnans.

gnans. Vnde ſequitur fornicationem nunquam eſſe licitam, quia eſt intrinſecè mala. *tom.* 1. *pag.* 323. *n.* 2. *&* 3.

1. Poſſunt Principes permittere meretrices in aliquo loco ciuitatis, vt vitetur maius malum. Neque mortaliter peccant, qui meretricibus domos locant ad habitandum, non autem ad meretricandum; neque enim cenſentur cooperari peccato illarum, cùm locus ſe habeat extrinſecè, & remotè ad peccatum: modò domus, quæ locatur non habeat ſpecialem aliquam opportunitatem ad peccandum ratione ſitus, aut alterius cauſæ, & modò non immineat graue damnum perſonis honeſtis, quæ in vicinia habitant. *ibid. num.* 4. *&* 5.

3. Famuli comitantes herum euntē ad meretrices, aut ducentes concubinā in domum heri, aut deferentes munera, vel epiſtolam, &c. excuſari poſſunt, ſi hæc abſque graui damno omittere nequeant. Famulus tamen non poteſt deferre literas, quibus ſcit expreſsè peti concubinam ad copulam: hoc quippe eſt intrinſecè malum, cùm ſit cooperatio ad actum turpem. *ibid. n.* 6.

Frumentum.

1. GRegorius XIII. Paulus V. & Vrbanus VIII. tulerunt excommunicationem contra exportantes frumentum, blada, legumina, & alia id genus extra ſtatum Eccleſiaſticum, vel è locis immediatè ſubiectis Eccleſiæ Rom. ad loca mediatè ſubiecta, *diſp.* 2. *quæſt.* 3. *punct.* 42. *pag.* 254. *tom.* 3.

2. Extrahentes farinam eâdem cenſurâ afficiuntur; farina quippe nihil aliud eſt quàm triticum, neque molitura naturam mutat. Secùs dicendum de extrahentibus panem; tum quia ſpecie differt à tritico, tum quia extractio panis non ſolet annonæ charitatem inducere, cùm difficile ſit panem in magna quantitate extrahere; tum quia in materia pœnali non eſt facienda extenſio. *ibid. n.* 4. *& pag.* 255. *n.* 5. *tom.* 3.

3. Transferentes oleum extra ſtatum Eccleſiaſticum ad ditionem alterius Principis in hanc cenſuram incurrunt; id enim exprimitur in Bulla Pauli V. nomine autem *olei* intelliguntur etiam oleæ ſeu baccæ maturæ, & iam aptæ ad faciendum oleum aliæ verò acerbæ, quæ condiuntur, & aſſeruantur in cibum non item. *ibid. n.* 6.

4. Hæc excommunicatio afficit etiam exportantes frumenta in proprios vſus, ſiue familiæ ſine magna neceſſitate. Qui verò eam tantùm quantitatem extrahunt, quæ ad neceſſariam ſui, & familiæ ſuſtentationem ſufficiat ad vnum annum vſque ad nouam meſſem, ab hac cenſura excuſatur. *ibid. n.* 11.

5. Excuſantur item ruſtici, & pauperes operarij, qui merce-
dem

dem diuinam non nisi in grano, aut aliis annonæ generibus consequi possunt, aut qui ad mercatus pullos, oua, fructus, & similia in parua quantitate ferunt, & ex pretio harum rerum, panem, farinam, & similia pro suo, & familiæ vsu emunt, & extra statum Ecclesiasticum exportant, modò id fiat sine dolo, & non causa mercaturæ. *ibid.*

6. Excusat etiam paruitas materiæ, quæ prudentis viri iudicio pensanda est: si quis tamen sæpius frumenta in parua quantitate exportaret, hanc censurã incurreret cùm ad eam quantitatem peruenisset, quæ ad peccatum mortale sufficeret; illæ enim modicæ extractiones sæpius repetitæ statui Ecclesiastico notabile damnum inferunt. *ibid pag.* 256. *n.* 13. *&* 14 *tom.* 3.

7. Probabile est hanc excommunicationem esse Papæ reseruatam *n.* 16.

Furtum.

1. FVrtum est occulta ablatio rei alienæ, domino rationabiliter inuito. Hinc patet illum non committere furtum, qui probabiliter credens dominum id permissurum si adesset, accipit rem alienam; aut qui extrema necessitate compulsus aliquid aufert. *tom* 2. *pag.* 447. *n.* 1.

2. Rapina propriè sumpta, est ablatio rei alienæ per violentiam, in quo differt à furto; nam ratione violentiæ dominus est magis inuitus quàm in furto. Furtum autẽ, & rapina sunt peccata mortalia ex suo genere; vtrumque enim est contra iustitiam. Ex triplici tamen capite furtum fieri potest peccatum veniale. 1. ex indeliberatione. 2. ex paruitate materiæ. 3. quando dominus non est inuitus quoad substantiam rei acceptæ, sed solùm quoad modum. Hinc fit, vt vxor clàm aliquid auferens marito, filius patri, vel auo, nepos patruo, &c. sæpè excusetur à peccato mortali, neque teneatur ad restitutionẽ: quia nihil inuito domino retinetur. *tom.* 2. *pag.* 447. *n.* 3 *& pag.* 448. *n* 5. *&* 6.

3. Illa quantitas sufficit ad peccatum mortale furti, quæ omnibus spectatis infert domino graue damnum. Notandum verò ex furto non semper oriri æquale damnum respectu omnium: nam respectu personarum illustrium, nummus aureus vt minimum, est materia notabilis, & sufficiens ad peccatum mort. Respectu eorum qui viuunt ex suis reditibus, quatuor regales circiter, sunt materia notabilis, Respectu eorum qui suo sibi labore victum quærunt, duo regales sufficiunt ad peccatum mort. Denique respectu eorum, qui mendicando stipem corrogant, dimidius regalis furto ablatus constituit peccatum mortale. *tom.* 2. *pag.* 448. *num* 7.

4. Furtum quod est veniale secundùm se, ratione paruitatis materiæ, potest fieri mortale ratione notabilis damni, vel alterius causæ concurrentis. Vt quando quis acum aufert sartori, & propterea sartor multos dies destitit ab opere. Hoc tamen peccatum non est mortale in genere furti, propter leuitatem materiæ; sed est mortale ratione iniustæ damnificationis, eò quod per ablationem acus, sartori notabile damnum inferatur. Quod est diligenter obseruandum: nam excommunicatio, quæ fertur contra fures, nisi restituant, non comprehendit illos, qui furati sunt rem leuem, licèt inde sequutum sit graue damnum: quia hoc furtum non habet mortalem malitiam in genere furti. *ibid. num.* 8.

5. Qui furatur minima animo furandi successiuè maiora, peccat mort. eiusdem enim malitiæ est velle surripere, cuius est surripere. Item mortaliter peccat, qui sæpius minima furatur, quando peruenit ad eam quantitatem, quæ continuata cum præcedente est notabilis; idque verum est siue illa minima paulatim ab vno, eodémque auferantur, siue à diuersis: alioquin iniusti vẽditores, qui dolosis ponderibus, & mensuris vendunt, subtrahentes aliquid singulis emptoribus, possent ditari absque peccato mortali, neque tenerentur ad restitutionem, quod quàm sit falsum, & Reip. perniciosum nemo non videt. Verum quidem est non esse obligationem sub mortali restituendi totam quantitatem ablatam, sed illam solùm, qua restituta, iam non detinetur notabilis quantitas. *tom.* 2. *p.* 449. *n.* 1. *&* 2.

6. Quando plures de communi consensu, aut scienter auferũt ab eodem rem leuem, habita ratione singulorum; quæ tamen notabilis est si collectiuè sumatur respectu omnium, committunt singuli peccatum mortale, quia singuli cooperantur ad damnum notabile, tenentúrque ad restitutionem. Secùs dicendum quando damnum fuit illatum absque communi consensu, quia tunc singuli leue damnum intulerunt, neque formaliter cooperati sunt ad damnum notabile, alioquin sequeretur quemlibet furantem vnum racemũ, peccare mortaliter. *ibid. n.* 6. Quando tamen quãtitas respectu omnium collectiuè est notabilis, tenentur singuli, sub mortali suam partem restituere, postquam cognouerunt quantitatem ablatam esse notabilem; quia non est maior ratio cur vnus potius quàm alius teneatur. *tom.* 2. *pag.* 450. *n.* 6.

7. Extrema necessitas excusat furtum à peccato mort. facit enim omnia communia; modò tamen dominus rei non patiatur æqualem necessitatem. At in graui necessitate non licet quidquam surripere: quia sola necessitas extrema facit res communes. *ibid. n.* 3. *& seq.*

8. Potest

8. Poteſt quis ab aliis aliquid ſurripere ad ſubueniendum extremæ pauperum neceſſitati, ſi ſurripiens nihil habeat proprij, quo poſſit illorum inopiam ſubleuare: quia ſicut ipſi pauperes poſſunt ſurripere, ita etiam nos poſſumus illos adiuuare ſurripiendo: hoc enim nihil aliud eſt, quàm ad actionem licitam cooperari. *tom.2.pag.451.n.8.*

Furtum Filijfamilias, vxoris, religioſi, & famuli.

9. Filius qui notabilem ſummam accepit, ex bonis, quorum poſſeſſionem vel vſumfructum habet pater, peccat mortaliter peccato furti, & tenetur ad reſtitutionem. At ſi non habet vnde reſtituat, tenebitur in partitione hæreditatis cum fratribus computare in ſuam partem id, quod ſurripuit: niſi conſtet alios fratres tantundem expendiſſe, aut niſi pater probabiliter credatur condonaſſe. Peccant item filij, qui pecuniam à patre datam ad emendos libros, aut veſtes, profundunt in ludos, compotationes, meretrices, &c. nam pater eſt rationabiliter inuitus, nec abſolutè dedit pecuniam, ſed cum reſtrictione ad talem vſum, conſequenter filij tenentur ad reſtitutionem. *tom.2.p.454.n.3.4. & 7.*

10. Vxor accipiens notabilem quantitatem ex bonis mariti, vel quorum maritus habet adminiſtrationem, & vſumfructum, peccat mortaliter peccato furti, tenetúrque ad reſtitutionem, ſi hoc faciat abſque expreſſo, vel præſumpto viri conſenſu: quia accipit rem alienam inuito domino: maior tamen quantitas requiritur ad peccatum mort. furti vxoris, quàm ad furtum ſeruorum, vel extraneorum. At ſi, neſciente viro, capiat, donet, vel expendat aliquid ex bonis, quorum ipſa habet dominium, vel vſumfructum, non peccat peccato furti. Ex bonis verò communibus, ſi inſcio aut inuito marito notabile quidpiam accipiat, mortaliter peccat: quia ſibi vſurpat adminiſtrationem rei, quæ ad ipſam non pertinet. Poteſt tamen expendere ea, quæ mulieres ſui ſtatus & conditionis ſolent in eleemoſynam, honeſtam recreationem, &c. quia maritus non eſt rationabiliter inuitus. Item poteſt, etiam inuito marito, accipere ſibi, & familiæ neceſſaria, necnon vt ſubueniat parentibus, vel filijs ſuis ex priore matrimonio ſuſceptis, ſi laborent inopia, & aliunde non poſſit illis proſpicere. *to.2.p.455. n.2. & p.456.n.4. & ſeq.*

11. Religioſus ſibi vſurpans res non neceſſarias in notabili quantitate poſt votum paupertatis emiſſum in approbata religione, peccat mort. peccato furti: ſibi enim vſurpat dominium, & vſum rei non ſuæ. Hinc collige furtum mortale committi ab eo religioſo, qui abſque ſuperioris facultate largitur alicui extraneo notabilem quantitatem rerum, ſiue vſu conſumptibilium, ſiue

non,

non, conſequenter vtrumque nempe religioſum, & accipientem teneri ad reſtitutionem, niſi bona fide acceperit. *pag.456. numer.2. & ſeq.*

12. Seruus qui ex contractu ſeruire debet vſque ad certum tempus, peccat mort. contra iuſtitiam, fugiendo abſque rationabili cauſa, quia violat pacta, & conuenta. Interueniente verò rationabili cauſa fugere poteſt ante præfinitum tempus; vt ſi dominus dare nolit ſufficientia ad victum, ſi ſit nimiùm auſterus, & iracundus, ſi non ſtet pactis, &c. *tom.2.pag.457.n.1.*

13. Seruus qui aliquid domino ſurripit in notabili quantitate, peccat mort. quia accipit alienum inuito domino. Excuſari tamen poteſt à mortali, quando ſucceſſiuè victualia furatur in modica quantitate, quæ fit notabilis progreſſu temporis, modò illa victualia conuertat in proprios vſus. Secùs dicendum ſi ea vendat, aut in luſum, vel compotationes cum externis conſumat, tunc enim dominus non modò quoad modum, ſed etiam quoad ſubſtantiam cenſetur inuitus. *ibid.num.2.*

G.

Gabella. Pedagium. Portorium.

1. GABELLA eſt tributum ſeu vectigal quod pro mercibus inuectis penditur. *Pedagium* eſt tributum quod ſoluitur pro tranſitu perſonæ. *Portorium* eſt ſpecies vectigalis, quod ſoluitur pro rebus, quæ naui deferuntur. Vnde infertur taxas, taleas, collectas, &c. non contineri ſub nomine pedagij, ſeu gabellæ, ac vectigalis ſtrictè accepti. *diſp.1. quæſt.6. punct.1.n.3 p.23. tom.3.*

Gabellæ ius cui competat?

2. Illi poſſunt gabellas imponere, qui in ſuis terris ſupremam obtinent poteſtatem, nullúmque in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt: quia impoſitio vectigalium eſt effectus ſupremæ iuriſdictionis. Item ij quibus data eſt à ſupremis ipſorum Principibus facultas imponendi vectigalia. *ibid. punct.3.n.2.& 3.pag. 24.25.tom.3.*

3. Poteſt Summus Pontifex alteri in temporalibus ſibi non ſubdito concedere facultatem imponendi gabellas, quoties id bono ſpirituali expedire iudicauerit: Quia Chriſtus ſuo in terris Vicario conceſſit generalem in ſpiritualibus facultatem. *ibid.n.4. pag.25. tom.3.*

4. Rex ſeu Princeps in ſuis terris iniuſtè gabellas imponens

nens vel augens incidit in 5. excommunicationem Bullæ Cœnæ; quia in ea excommunicantur qui gabellas imponunt in casibus sibi à iure non concessis. *ibid.n.6.*

5. Princeps etiamsi iustam habeat causam imponendi gabellam in sua ditione, si eam præcipiat solui non solùm à laicis, sed etiam à clericis, & religiosis, incurrit censurã huius Bullæ: quia imponit gabellam in casibus sibi prohibitis. *ibid.n.7.*

6. Communitas imponens vectigalia in casibus sibi à iure non concessis non incurrit excommunicationem; quia communitas non excommunicatur; probabile tamen est singulos de communitate culpam admittentes excommunicari. *ibid.n.9.*

7. Mandantes, vel consulentes noua tributa imponi, non subeunt excommunicationem Bullæ; quia in ea non exprimuntur, & censura lata contra facientes non extenditur ad iubentes, mandantes, aut consulentes; peccant tamen grauiter, & grauissimis pœnis sunt digni. *ibid.n.10.*

8. Qui gabellas antiquitus impositas, sed aliqua de causa intermissas, de nouo exigunt, non incidunt in censuram Bullæ *ibid.n.12.pag.26.tom.3.*

9. Qui aggrediuntur viatores, & ab ipsis pecuniam extorquent, fingentes se gabellarum exactores esse, non incurrunt excommunicationem Bullæ; quia isti dicuntur potiùs furtum, & rapinam committere, quàm vectigal exigere. *ibid.n.14.*

10. Denique omnes, qui in terris suis imponunt, augent, vel exigunt gabellas in casibus sibi à iure, vel ex speciali Pontificis facultate non concessis, incidunt in excommunicationem Bullæ Cœnæ. *ibid. punct.3. num.1. pag.24. tom.3.*

11. Iniusta vectigalium auctio, & exactio sub eadem excommunicationis pœna prohibetur, qua impositio. Cùm enim voluerit Summus Pontifex consulere indemnitati subditorum, ne plus iusto grauentur, operæ pretium fuit non solùm iniustam impositionem gabellarum, sed earundem etiam auctionem, & exactionem iniustam sub pœna excommunicationis prohibere. *ibid. punct.2. n.6. pag.24. tom.3.*

Restitutio ob defraudata vectigalia.

12. Fraudantes vectigalia iusta pro mercibus imposita peccant contra iustitiam, tenentúrque ad restitutionem: quia quod iustè exigitur, non potest absque iniustitia denegari. Nec indigenæ solùm, & subditi, sed ipsi etiam exteri peccant frandando vectigalia: quia sub hac tacita conditione admittuntur exteri in regnum ad negotiandum; vt vectigal pendant. *tom.2.pag.451. n.3 & 4.tom.3.*

13. Fraudan

13. Fraudantes vectigalia imposita pro vsualibus probabiliter excusari possunt à peccato mortali, & obligatione restitutionis: sic enim videtur vsu, & consuetudine receptum: quia per exactionem horũ vectigalium subditi plus iusto grauantur. *ibid.n.* 5.

14. Quando dubitatur de iustitia vectigalis, quod de nouo imponitur, vel quando vetus augetur, de cuius iustitia non constat, præsumendum est in fauorem Principis: atque adeo soluendum est vectigal: quia Princeps possidet ius præcipiendi: melior est autem conditio possidentis. Si verò subditi habeant rationem probabilem, cur credant vectigal esse iniustum, possunt non soluere: cùm quisque opinionem probabilem sequi possit. Porrò cessante causa propter quam vectigal impositum fuit, cessat obligatio soluendi. *tom.* 2. *p.* 452. *n.* 7. *&* 8. *tom.* 3.

15. Creditor Principis fraudatione vectigalium potest sibi compensationem facere, quando non potest solutionem sibi à Principe debitam obtinere. Idem sentiendum de decimis, censibus, & aliis iuribus alteri elocatis: quia conductor non habet maius ius, quam habeat principalis dominus; nisi transtulerit totum ius, seu dominium vectigalis, seu census in alium: tunc enim non videtur fieri posse compensatio. *ibid.n.* 12.

H

HÆRESIS. HÆRETICVS.

1. HÆRESIS est voluntarius error intellectus cum pertinacia contra aliquam fidei veritatem. *Pertinacia* autem non est attendenda penes durationem temporis; sed ex cognitione definitionis Ecclesiæ, vnde ille dicitur *hæreticus*, qui aliquid sentit, quod ipse nouit esse contra definitionem Ecclesiæ, quamuis in eo errore nõ perseueret. Item qui dubitat in rebus fidei; cùm iudicet illa esse incerta, & dubia, quæ certa sunt, & vera. Item qui negat propositionem euidenter deductam ex altera propositione de fide, & altera naturali: nam propositio ita deducta est de fide, cuiusmodi est hæc: *Christus est risibilis. disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 1. *n.* 1. *p.* 6. *tom.* 3.

2. Non est hæreticus, qui ex ignorantia crassa errat circa res fidei, sed ita est affectus, vt sit paratus corrigi, seu obedire Ecclesiæ, agnita veritate, seu Ecclesiæ definitione: hic enim non censetur habere voluntarium errorem cum pertinacia; quia ignorat definitionem Ecclesiæ, quam si nosset, resipisceret: ille tamen error, cùm sit ex ignorantia culpabili, est voluntarius in causa, nec culpa vacat. *ibid.n.* 6. *p.* 7. *tom.* 3.

3, Potest probabiliter sustineri illum esse hæreticum,& cõsequenter excommunicatum in Bulla Cœnæ, qui negat hunc Summum Pontificem Vrbanum VIII.esse verum Papam,& caput Ecclesiæ postquam constat ipsum esse ritè, & canonicè electum. Quia ex multorum DD. sententia de fide est hunc esse verum Papam : ergo qui negat,hæresim cõmittit; discedit enim à fide totius Ecclesiæ, quæ credit hunc esse verum Pontificem Petri successorem,& Christi in terris Vicarium.*ibid.n.9.*

4. Summus Pontifex non potest esse hæreticus, neque vt Pontifex, neque vt priuatus Doctor,& cõsequenter non potest in controuersiis fidei, & morum errare. Quia cum sit successor D. Petri,debet habere infallibilitatem in rebus fidei Petro collatã.Potest tamen tanquam priuatus doctor in rebus fidei falli,& errare ex ignorantia; sed non cum pertinacia, aut contumacia, quæ semper est coniuncta cum hæresi. *ibid.n.12.pag.8.tom.3.*

Hæreticorum pœnæ.

5. Hæreticus, qui suam mentem exteriùs sufficienter manifestat verbis, aut signis,incurrit in primam excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reseruatam; non tamen est vitandus, nisi sit nominatim denunciatus, licet sit notorius; sed possunt Catholici cum ipso consuetudinem habere, orare, sacramenta suscipere secluso scandalo : non potest tamen adhiberi ad suscipiendum filium de sacro fonte: quia ad patrinum pertinet docere filium susceptum de rebus fidei, quod non præstabit hæreticus.*ibid.punct.2.num.2.& 9.pag.8.& 9.tom.3.*

6. Hæreticus purè mentalis,id est, qui errorem mente conceptum nullo externo signo prodit, non incurrit excommunicationẽ.atque adeo potest à quolibet confessario approbato absolui. Quia Ecclesia sibi non vendicat iurisdictionem in actus merè internos; neque vllum vnquam ob hæresim purè mentalem excomunicatione percutit. *ibid.n.3.pag.8.tom.3.*

Hæreticorum fautores.

7. Pœna excommunicationis lata contra hæreticos extenditur ad credentes, receptatores, fautores, & defensores hæreticorum, si secutus sit effectus. Dicuntur autem *fautores hæreticorum*, qui fauent illis, quatenus sunt hæretici, seu ex motiuo hæresis : quare qui fauet hæretico ratione amicitiæ, vel consanguinitatis,v.g qui illum occultat ob amicitiã, ne à iudice capiatur, non incurrit excõmunicationem. *ibid.punct.3.pag.10.tom.3.*

Hæreticorum libri.

8. Qui legit, aut retinet libros hæreticorum, vel alterius

cuiusuis auctoris damnatos, atque prohibitos ob hæresim, aut ob falsi dogmatis suspicionem, incurrit excommunicationem latam in indice librorum prohibitorum. Hæc autem excommunicatitio nulli reseruata est; sed iure communi potest à quouis Confessario approbato tolli, quia in præfato indice nulla apponitur reseruatio. Modò tamen eiusmodi libri non contineant hæresim, aut tractent de religione, vt paulò pòst dicetur. *ibid. punct.* 4. *num.* 2. *pag.* 10. *tom.* 3.

9. Eadem censura afficiuntur legentes libros, & scripta continentia diuinationes, sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, & incãtationes artis magicæ, & similia à vera fide aliena: quia huiusmodi libri sunt vetiti in indice ob falsi dogmatis suspicionem. Itẽ legentes scholia, seu additiones hæreticorũ, quæ continentur in libris Catholicorum: quia hec scripta sunt dãnata ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem. *ibid. n.* 11. *pag.* 11. *tom.* 3.

10. Qui scienter, & absque Summi Pontificis licentia publicè, vel occultè legit, retinet, aut imprimit, aut alio quouis modo defendit libros hæreticorum tractantes de religione, aut hæresim continentes, incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reseruatam, quãuis legat, vel retineat curiositatis gratia & absque prauo animo, immò quamuis non intelligat, quæ legit, quia is iuxta communem loquendi modum dicitur legere: qui verò audit legentem, non subiacet excommunicationi. Qui tamen vnam, aut alteram lineam tantùm legit, ratione paruitatis materiæ excusatur. *ibid. n.* 7. 11. *&* 14. *pag.* 11. *tom.* 3.

HOMICIDIVM.

Quinam licitè occidi possint?

1. PVblica auctoritate licet occidere malefactores: hoc enim postulat bonum commune, vt homines à flagitiis deterreantur. *Proscripti*, in quos lata est sententia capitis, à quolibet priuato interfici possunt; quia hoc fit publica auctoritate iustitiæ, cuius quilibet est minister respectu proscriptorum. Secus dicendum; quando non est lata sententia capitis, aut quando proscriptus est extra territorium eius, qui sententiam tulit, tunc enim non potest occidi, cùm sit extra ditionem eius, à quo fuit condemnatus. Ipsi etiam proscripti possunt se mutuo, etiam per insidias, occidere, ob propositum præmium à Principe, vel ob præmissam sibi libertatem. Hic tamen vsus non satis probatur propter periculum damnationis, cui exponitur proscriptus, si proditoriè occidatur. *tom.* 2. *pag.* 458. *n.* 1. *& seq.*

2. Non licet marito ante iudicis sententiam occidere vxo-

rem, aut adulterum in flagranti crimine deprehensos : quamuis hoc illi permittatur impune à legibus ob iustũ dolorem. Quare peccat in conscientia illos occidens priuata auctoritate ; cum sit contra ius naturæ, quemquam inauditum ante sententiam iudicis occidere. *ibid. n. 5.*

3. Principi, seu magistratui non licet sententiam ferre, seu condemnare reum antequam audiatur : quia defensio ei cõpetit iure naturæ. Præterquam in crimine notorio, & prohibito sub pœna mortis; sic excusatur Dauid, qui Amalecitam Saulis interfectorem absque alia sententia occidi iussit ; sic excusantur aliquando belli ducendum iubent aliquem occidi ob crimen admissum, vt cæteri eius exemplo in officio contineantur. *ibid. n. 7.*

4. Neque publica, neque priuata auctoritate licet clerico quẽquam occidere : quia iure humano prohibentur clerici se immiscere in causa sanguinis, seu mortis, seu mutilationis ; hoc enim dedecet statum clericalem. Potest tamen Summus Pontifex dispensare cum clericis vt absque peccato, & irregularitate, in causa sanguinis sententiam ferant. Prælati autem Ecclesiastici habentes iurisdictionem temporalem, dignitati, vel patrimonio adnexam, possunt absque vlla dispensatione, iudices sæculares constituere in causa sanguinis : immò possunt bellum indicere, si nullum in temporalibus superiorem agnoscant. *tom. 2. p. 459. n. 1. & seq.*

5. Nemo potest seipsum directè occidere; quia nullus est vitæ, & memborum suorum dominus, & in Concilio Bracharensi decernitur, vt pro illis qui sibi violentas manus afferunt, nulla fiat oblatio, vel oratio, & vt careant Ecclesiastica sepultura. Tribus tamen modis potest quis ad suam mortem cooperari. 1. indirectè, & per accidens, periculo caput obiiciens ob rationabilem causam, aut omittens actiones ad tuendam vitam necessarias. 2. immediatè, & directè, ex præcepto Dei, vt in veteri, & nouo instrumento legimus à nonnullis factitatum. 3. publica auctoritate licet ad suam mortem cooperari iis actibus, qui non habent crudelem modum pœnæ, vt est sumptio veneni: hæc enim cooperatio non videtur iuri naturæ contraria si coactè fiat. *ibid. n. 1.*

6. Licèt militibus de communi consensu iniicere pulueri tormentario ignem quo nauis incendatur, vel dare se præcipites in mare, etiam cum aperto vitæ discrimine, ne nauis veniat cum ipsis in manus infidelium. Item licet in bello iusto turrim, & mœnia suffodere cum certo periculo oppressionis non solùm inimicorum, sed etiam sui ; in hoc enim casu non intenditur mors propria, sed euitatio, & fuga crudelis mortis ab hostibus inferendæ. *tom. 2. pag. 460. num. 8.*

7. Nullus

7. Nullus poteſt habere intentionem abbreuiandi ſibi vitam per abſtinentiam etiam moderatam, aut alias afflictiones. At ſi quis per moderatam abſtinentiam, per macerationes, vel ſtudia præuideat fore vt vita contrahatur, non intendens mortem, ſed virtutem, non peccat: hæc enim eſt leuis, & indirecta tantùm cooperatio ad mortem, quæ licita eſt ob iuſtam cauſam, & vt corpus in ſeruitutem redigatur. *ibid. n.* 9.

8. Obſtrictus voto abſtinendi à carnibus tenetur comedere carnes eo tempore, quo nullum alium habet cibum: tunc enim votum non obligat contra ius naturale, & vrget obligatio conſeruandi vitam remediis ordinariis. Tenetur igitur carnes edere, niſi adſit aliqua alia ratio, ob quam poſſit ab eo cibo abſtinere. *ibid. n.* 10.

An licita ſit mutilatio?

9. Licet amputare ſibi mẽbrum ob ſalutem totius corporis. Immò ſi alia ratione periculũ vitæ non poſſit vitari, tenetur quis illam inciſionem pati ita iudicante medico, ſi dolor ſit exiguus: At cum magno cruciatu nemo tenetur vitæ ſuæ conſulere, niſi ſit Reip. admodum neceſſarius, aut niſi ſit religioſus, ſéque totùm permiſerit voluntati ſuperioris: quanquam in hoc ſecundo caſu probabilius videtur non teneri: quia hic actus eſt nimis heroicus, nec cadit ſub imperium Prælati ob difficultatem. *ibid. n.* 2.

10. Non licet ſibi membrum, vel membri partem præſcindere ad vitandas carnis tentationes, & ad peccatum fugiendum: quia hoc non eſt medium neceſſarium ad animæ ſalutem. Laudandus tamen ille adoleſcens, qui, teſte D. Hieronymo in vita Pauli, linguam mordicùs præciſam expuit in faciem meretricis ad libidinem ſolicitantis, cùm alia ratio non ſuppeteret ſe defendendi. *tom.* 2. *pag.* 461. *num.* 6.

Innocens an occidi poſſit?

11. Non licet directè occidere innocentem: aliquando tamen indirectè licet ad mortem innocentis cooperari: vt ſi hoſtis nolit ab obſidione deſiſtere, niſi ei tradatur aliquis innocens: tunc enim tenetur innocens mori pro patria, séque vltrò offerre tyranno; ergo Reſp. poteſt ſine peccato ei traditioni cooperari: non tamen poteſt illum propriis manibus interficere; quia cædes innocentis eſt res intrinſecè mala. Item poteſt quis occidere innocentem, qui ſuorum laterum oppoſitu defendit inuaſorem vitam iniuſtè oppugnantem, ſi iniuſtus aggreſſor aliter occidi non poſſit. Pari ratione excuſatur is, qui non poteſt aliter ſuæ ſaluti conſulere, quàm fugiendo per anguſtum iter, vbi concul-

cat infantem, aut claudum: vtitur enim iure suo, illac transeundo. *ibid. num.* 1.

12. Non licet occidere pueros Saracenorum, aut Turcarum, iusto bello captos, neque obsides innocentes, licèt qui eos dederunt, fidem datam violent: quia intrinsecè malum est occidere directè innocentem. *ibid. n.* 2.

13. Nunquam licet ante, vel post animationẽ fœtus præbere matri grauidæ pharmacum mortiferum fœtui, seu ordinatum ad procurandum abortum, vel mortem fœtus: quia illud est contra naturam generationis. Quando tamen mater periculosè laborat, neque superest aliud remedium præter pharmacum ex sua natura curatiuum illius morbi, potest illud adhiberi ad pellendum morbum, licèt indirectè, & per accidens sequatur mors fœtus nondum animati: quando autem fœtus est animatus, vel dubitatur an sit animatus, hoc non licèt: quia fœtus censetur esse in extrema necessitate spirituali, si spes subsit fore, vt viuus edatur in lucem, & baptizetur. At quando id non speratur, & ex alia parte spes aliqua ostenditur salutis matris, potest remedium adhiberi, etiamsi fortè æquè sit ordinatum ad salutem matris, & ad mortem fœtus: mater enim vtitur iure suo, neque tenetur vitam exponere, quando conclamata est salus spiritualis fœtus. *ibid. n.* 3. *& pag.* 462.

14. Fœmina quæ peccauit cum aliquo, etiamsi sit nobilis, aut monialis, aut etiam scandalum timeatur, non potest adhibere remedium impediens cõceptionem fœtus ad vitandam infamiam, aut mortem: hoc enim est intrinsecè malum, cùm aduersetur naturæ generationis. Abortum autem procurantibus constituta est pœna mortis, & excõmunicationis, de qua vide tit. *Abortus.* Mulier tamen quæ ad impediendam conceptionem fœtus potionem sumit, hanc excommunicationem non incurrit; aliud enim est procurare abortũ, aliud impedire generationem. *tom.* 2. *pag.* 462. *num.* 5. *&* 6.

An liceat alium occidere ad sui defensionem?

15. Vt quis alium licitè occidere possit ad sui defensionem, hæ conditiones requiruntur. 1. vt vis ab alio inferatur, & inuasio sit iniusta. 2. vt occidatur inuasor in ipso actu aggressionis; ita tamẽ vt non præueniatur. 3. vt non occidatur post aggressionem: nam si aggressor iam percussit, & fugit, iámq; destitit à percussione, non potest à percusso repercuti: hæc quippe esset vltio, & non defensio; nisi fortè id fieret ad defensionem honoris. 4. vt defensio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est, quatenus expedit ad vitam defendendam. 5. vt inuasus probabiliter

credat se grauiter lædendum, vel occidendum, si vim non repellat. Hisce conditionibus abhibitis, inuasus occidens iniustum inuasorem non peccat: etiamsi inuasus causam dederit inuasionis, v.g. per furtũ, adulterium, contumeliam, &c. quia non amisit propterea ius vitæ propriæ defendendæ. *ibid. n.* 2. *& pag.* 463. *n.* 3.

16. Non tenemur tamen regulariter loquendo, occidere inuasorem ad vitæ nostræ defensionem, his casibus exceptis. 1. quando inuasus est Reip. valde vtilis. quando ex inuasi morte sequeretur maximum damnum familiæ, quam alere tenetur. 3. quando inuasus sibi conscius est peccati mort. & timet damnationem, si in eo statu occidatur. *tom.* 2. *pag.* 463. *num.* 9.

17. Possumus intendere mortem aduersarij tanquam medium ad propriam vitam defendendam: quia id quinto Decalogi præcepto non repugnat, nec habet malitiam homicidij, cùm fiat ad propriæ vitæ defensionem. *ibid. n.* 10.

18. Non licet anteuertere aggressorem, antequam aggressus fuerit: quia non licet alium occidere nisi ad vim repellendam. Quare adultera sciens maritum conscium esse sui adulterij non potest illum occidere, quamuis timeat ne ab illo occidatur, nisi maritus iam abdiderit pugionem sub ceruicali, aut venenum miscuerit, vel quid simile: tunc enim potest illum præuenire occidendo, si nulla alia spes subsit euadendi. *ibid. n.* 1. *& pag.* 464. *n.* 2. *&* 3.

19. Quando me aduersarius prouocat ad duellum, nec aliter possum euadere, nisi illud acceptem, possum acceptare, immò si sim inermis, rogare possum, vt arma mihi permittat; hæc enim est vera vitæ defensio, *tom.* 2. *pag.* 464. *num.* 5.

20. Non mihi licet præuenire occidendo illum, qui falsis testibus subornatis famam, aut fortunas, aut caput meum oppugnat in iudicio: sic enim aperietur via infinitis cædibus; quia homines sibi facilè persuaderent se per calumniam accusari, nulláque alia ratione obuiam iri posse calumniæ quàm occidendo accusatorem. *ibid. n.* 7.

21. Licet insequi, & occidere furem ad recuperandam rem magni pretij furto sublatam, v. g. si quis mihi equum surripuit, & fugit, possum illum insequi, telo confodere, & occidere, quando post minas, & mortem intentatam negat se redditurum: quia aggressio censetur adhuc durare, possum cum moderamine res meas tueri. Postquam autem fur se in tutum recepit, & rem cœpit quietè possidere, non licet illum occidere; quia iam non censetur vim inferre; sed tantummodò iniustitiam committere, propter quam non licet quemquam priuata auctoritate occidere. *ibid. n.* 2. 3. *&* 4.

22. Possum ingredi domum furis,& rem meam per vim recuperare, si aliter non possum; modò eadem res quæ fuit furto sublata extet apud furem: hæc enim non videtur aggressio, sed rei propriæ defensio. Secùs dicendũ quando eadem res non extat apud furem: tunc enim non licet per vim domum furis ingredi ad faciendam compensationem: quia fur est dominus rerum suarum,habétque ius resistendi. *ibid. n.4.*

23. Licet viro honorato occidere inuasorem inferentem ignominiam quam alia ratione declinare non potest. Neque tenetur inuasus fugere,si fuga est illi ignominiosa. Item vir nobilis, qui vulnus, vel alapam accepit,potest, speculatiuè loquendo, insequi fugientem, & repercutere, quantum sufficit ad reparationem honoris: in praxi tamen, vt vitetur occasio cædium, contrarium est consulendum, præsertim si inuasor veniam petat. *ibid. n.5. & pag 465. n.6. & seq.*

24. Ad impediendam infamiam non licet duellum acceptare: quia hoc non est medium ordinatũ ad impediendam infamiam: immò Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 14 perpetuam inurit infamiam duello decertantibus; neque recusans duellum apud probos, & pios vllam sui honoris iacturam facit. *tom.1.pag.465. n.9.*

25. Clerici, religiosi, & infimæ sortis homines qui alapa,vel fuste percussi, aut alio quocumque modo inuasi repercutiunt,& occidunt inuasorẽ,cum absque vitæ periculo fugere possint, grauiter peccant contra iustitiam:quia huiusmodi homines nullam subeunt ignominiam fugiendo,& patienter sustinendo id, quod viro sæculari nobili esset ignominiosum. *ibid.n.11.*

26. Cuiuis licet ad suam pudicitiam propugnãdam occidere inuasorẽ, quando fuga,aut vociferatione,vel alio modo defendi non potest: quia pudicitia bonum est longè præstantissimum. Potest tamen inuasus violationem pati potiùs quàm occidere, quando non est periculum consensus. *ibid. n.12.*

27. In iisdem casibus in quibus licet occidere inuasorẽ vitam nostram, famam, aut fortunas oppugnantẽ,fas est etiam vitam, famam, & fortunas proximi defendere etiam cum morte inuasoris. Sic pater tueri potest pudorem filiæ,& maritus vxoris,&c. Nec solùm possumus, sed etiam tenemur sub peccato mortali vitam,vel bona proximi defendere, quantum fieri potest absque nostro graui incõmodo: illud enim charitas à nobis exigit. Non tamen tenemur vitam proximi defendere cum vitæ nostræ periculo: at honorẽ, & famam nostram exponere tenemur pro vita proximi,nisi honor noster tanti sit momenti,vt præponderet vitæ hominis infimæ sortis. *ibid. n.1. & seq. & pag.466. n.6.*

28. Tenor defendere vitam inuasi, etiamsi nolit defendi, quando

quando possum absque meo graui incommdo: quia inuasus non est dominus vitæ suæ; nisi fortè inuasor sit persona publica, quam occidere sit nefas; aut nisi inuasus, licitè vitam suam obiiciat morti, vt si causâ fidei ambiat martyrium. *tom.2.pag.*466. *num.*12.

Restitutio propter homicidium facienda.

29. Prouocantes se ad pugnam, vel ad duellum, ad nullam tenentur restitutionem, si se occidant: quia censentur cedere iuri suo. Qui verò alium iniustè aggreditur, & vulnerat, aut occidit, tenetur ad omnia damna, quæ inde consequuntur, quia fuit illorum causa efficax; cúmque sit difficile exactè definire quid restituendum sit, transigendum est cum parte cui facienda est restitutio, quæ vt plurimum solet aliquid remittere. *tom.2 pag.* 470.*n.*1.*&* 6.

30. Pro vita, vel membro, vel cicatrice hominis liberi, nihil est formaliter, & ex iustitia restituendum in conscientia: quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Ex quadam tamen æquitate, & charitate videtur aliquid restituendum arbitro prudentis viri. *tom.2.pag.*471.*n.*10.

31. Qui interfecit paulò post moriturum, aut iustè occidendum, ad nullam tenetur restitutionem: quia nullum censetur damnum intulisse, quippe occisus, tam breui tempore nihil lucratus fuisset; licèt homicida peccauerit mortaliter contra iustitiam. *ibid.num.*13.

32. Homicida qui pœnam talionis soluit, tenetur adhuc omnia damna resarcire, quæ sequuta sunt ex homicidio: quia per pœnam talionis, id est, per mortem homicidæ non restituitur quod est ablatum; sed satisfit tantùm iniuriæ illatæ reipublicæ, non autem damno, quod passi sunt hæredes. Porrò hæres percussoris tenetur in illius defectum resacire omnia damna ab eo illata, modò supersint bona vnde possit satisfacere: quia obligatio restituendi est realis, proindéque ad hæredes transit. *ibidem, num.*14.*&* 15.

33. Etiamsi percussus, antequam ex hac vita decederet, dixerit se condonare percussori, tenetur nihilominus percussor ad restitutionem, quia censetur percussus remisisse iniuriam, non verò condonasse restitutionem, nisi hanc esse suam mentem apertè ostenderit. *ibid.n.*17.

34. Qui occidit alium casu, & præter intentionem, non est propriè homicida, nec tenetur ad restitutionem: quia obligatio restituendi oritur ex iniusta actione voluntaria. Quare si leuiter vulneratus interiit ex negligentia, aut imperitia medicorum

percussor;

percussor non tenetur ad restitutionem damnorum prouenientium ex morte, sed tantùm ex vulnere. *tom.2.pag.* 472.*n.*3 *&* 4.

35. Qui per ebrietatem alium occidit, si ebrietas non fuit voluntaria, nec culpabilis, non obligatur ad restitutionem: quia illud homicidium neque est culpabile in se, neque in causa. At si homicida aliquo modo præuidit homicidium, neque adhibuit diligentiam ad illud præcauendum, homicidium imputatur ad culpam cum obligatione restituendi. *ibid.n.*7.

36. Occidens Caium, quem putabat esse Titium, peccat mort. & tenetur ad restitutionem: quia hæc actio est iniusta contra Caium, licèt falsò putetur Titius. Neque est eadem ratio de eo, qui percutit clericum, quem ignorantia probabili putabat esse laicum: hic enim ratione ignorantiæ non incurrit excommunicationem. *ibid.n.*8.

37. Restitutio propter homicidium facienda est hæredibus necessariis occisi, cuiusmodi sunt filij, vxor, parentes &c. non verò aliis: quia soli hæredes necessarij censentur læsi re sua. Vnde sequitur nihil esse restituendum fratri occisi, nisi fortè expensas factas in curatione vulneris, quia succedit in iura occisi. *ibidem, num.*2. *&* 3.

38. Homicida, vel eius hæredes non tenentur restituere damnum iis, quibus imputatur homicidium: quia illa actio homicidij non est causa, sed tantum occasio illius damni, neque est actio iniusta respectu eorum, quibus homicidium imputatur, v. g. tu occidisti occultè Titium, sed homicidium imputatur Caio propter inimicitias, quas cum illo exercebat; interim Caius capitur à satellitibus, & patitur multa damna, immò per falsos testes conuictus capite plectitur; illa damna Caij non sequuntur ex tuo homicidio nisi indirectè, & per accidens; directè verò ex falsa testium depositione: quare non teneris ad illorum damnorum restitutionem. *tom.* 1.*p.*473.*n.*4.

HORÆ CANONICÆ

Horarum Canonicarum definitio, institutio, numerus.

1. HOræ Canonicæ per se sumptæ nihil aliud sunt quàm quædam laudes, & preces ab Ecclesia institutæ, singulis diebus, statutis horis Deo persoluēdæ, vnde dicuntur *Horæ. Canonicæ* verò, quia per sacros canones præscriptæ sunt. *tom.* 1. *pag.* 503.*num.*1.*&* *seq.*

2. Horæ Canonicæ, si formaliter spectentur, vt sunt actus orationis, nihil aliud sunt quàm actus quidam religionis, vel obedientiæ, aut etiam iustitiæ, quo non solùm Deus laudatur, sed etia

etiam explicatur desiderium Ecclesiæ, & à Deo, vel à Sanctis petuntur res decentes iuxta eiusdem Ecclesiæ præscriptum, *tom.* 1. *pag.* 404. *num.* 6.

3. Horæ Canonicæ non sunt de iure diuino, sed Ecclesiastico: communiter enim appellantur *Horæ Canonicæ*, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum exemplo Dauidis, qui septies in die laudes dicebat Deo. Si spectentur quoad substantiam ab ipsis Apostolorum temporibus originem duxerunt: nam Actor. 3. *Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam*: si verò considerentur quoad formam, & numerum *Horarum*, non constat quando nam fuerint institutæ. Certum tamen est illas ab initio formam aliquam habuisse. *tom.* 1. *p.* 505. *n.* 3.

4. Summus Pontifex potest cum beneficiario, vel clerico sacris initiato dispensare circa obligationem diuini officij recitandi: quia Summus Pontifex potest in iure Ecclesiastico dispensare. At Cardinales cum suis familiaribus, Episcopi cum suis subditis, Superiores religionum cum suis religiosis circa horarum recitationem dispensare nullo modo possunt: quia est de iure communi Ecclesiastico, supra quod solus Summus Pontifex habet potestatem. *ibid. num.* 5.

5. Horæ Canonicæ sunt septem, *Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium*: hæc enim est communior Doctorũ sententia, qui diuinũ officium septem Horas Canonicas appellant: sunt enim institutæ ad Christi passionẽ recolendam, quę septem præcipuis mysteriis continetur. *ibid. n.* 1. *& seq.*

Quinam teneantur Horas Canonicas recitare?

6. Omnes religiosi choro deputati ex consuetudine, vel ex peculiaribus decretis, tenentur post professionem horas canonicas persoluere, etiamsi non sint sacris ordinibus initiati: consuetudo enim vim habet legis, & obligat sub mortali in materia graui, *tom.* 1. *p.* 508. *n.* 1.

7. Religiosus damnatus ad triremes, vel eiectus è monasterio, non tenetur horas canonicas recitare: amouetur enim ab eo statu, in quo consuetudo obtinuit diuini officij recitandi, & transfertur ad statum, in quo huiusmodi consuetudo non reperitur. Hoc tamen intellige modò religiosus nondum fuerit sacris initiatus. *ibid. n.* 3. Idem dicendum de religioso fugitiuo. *n.* 6.

8. Religiosi Societatis IESV, aliíq; qui non choro, sed aliis piis operibus exercendis deputati sunt, non tenentur ex vi professionis horas canonicas recitare. *tom.* 1. *p.* 509. *n.* 7.

9. Religiosi,

9. Religiosi, regulariter loquendo, non tenentur sub peccato mort. horas canonicas in choro persoluere: quia regula obligare non solet sub mortali. At Canonici strictiùs obligantur ad chorum; cùm ob id beneficium accipiant: si tamē omnes religiosi ita negligant chorum, vt horæ canonicæ in Ecclesia omittantur, superior tenetur singulis strictum præceptūm imponere, sícq; singuli sub graui peccato tenentur interesse, tum ne chorus destituatur, tum ne præceptum superioris violetur *ibid.n.*8.

10. Superior religionis potest cum suis religiosis ad sacros ordines nondum promotis dispensare circa obligationem recitandi horas canonicas, ex iusta causa, vt propter studia, aut negotia; potest enim superior, vt in legibus religionis, sic in hac consuetudine dispensare. Non tamen quilibet superior, sed supremus totius Ordinis religiosi, secluso priuilegio, videtur posse dispensare. *ibid n.*9.

11. Clerici sacris ordinibus initiati, iure Ecclesiastico, tenētur horarum canonicarum pensum persoluere, etiam post degradationem, vel postquam censuram excōmunicationis, vel suspensionis contraxerunt. Obseruandum tamen clericum degradatum, vel excommunicatum non posse inter officium recitandum dicere, *Dominus vobiscum*, quia hæc est quædam cōmunicatio, & functio ordinis. *ibid.n.*1. *& seq.*

12. Clericus qui de Summi Pontificis consensu duxit vxorē, tenetur ad pensum canonicarum precum, nisi fortè in hoc etiam fuerit dispensatus; quia cùm sit sacris initiatus, vt suppono, adhuc retinet characterem, ratione cuius viget obligatio diuini officij recitandi. *tom.*1.*p.*510.*n.*5.

13. Habens beneficium Ecclesiasticum, etiamsi non sit in sacris constitutus, tenetur regulariter loquendo, ex institutione Ecclesiæ horas canonicas recitare; quia beneficium datur propter officium. Hinc sequitur Equites Hierosolymitanos, aut etiam alios gaudētes cōmendis Ecclesiasticis, teneri ad canonicas preces, quia Ecclesiastica beneficia habere dicuntur. Sūt tamen quædam commendæ, quæ titulo sæculari conferuntur, nec diuini officij obligationem inducunt. *ibid.n.*1. *& p.*511.*n.*3.

14. Capellania collatiua, seu Ecclesiastica, auctoritate Episcopi erecta, obligat ad canonicas preces recitandas. Ea verò quæ nondum instituta, & erecta est auctoritate Episcopi, etiam si ab Episcopo conferatur, non censetur beneficium Ecclesiasticum, consequenter non obligat ad diuinum officium recitandum. *ibid. num.* 6.

15. Pensionarius non tenetur diuinum officium, quod vulgo magnum dicitur, recitare: quia pensio non est beneficium propriè acceptum.

acceptum. Pensionarius tamen, qui vt clericus percipit pensionem, tenetur recitare paruum officium B. Mariæ Virginis, sub eadem pœna, sub qua beneficiarij tenentur diuinum officium recitare. Tunc autem aliquis dicitur pensionem vt clericus percipere, quando prima tonsura seu status clericalis requiritur in eo, cui pensio confertur. *ibid.n.7.*

16. Beneficiarij coadiutor non tenetur ratione coadiutoriæ præcisè canonicas preces persoluere, quia hæc obligatio residet penes proprietarium, neque afficit coadiutorem, alioquin duo ex eodem beneficio obligarentur ad diuinum officium recitandum, quod non est admittendum. Secùs dicendũ si coadiutoria habeat rationem beneficij Ecclesiastici, vt si coadiutori assignati sint prouentus ad quorum titulum promoueri possit; vel si coadiutor assumatur in totum ad onera beneficij, aut saltem ad horas recitandas; tunc enim tenetur recitare, quia ad id tenetur, ad quod assumitur. *tom.1.p.512.n.13.*

17. Cuius beneficium est adeo tenue, vt non sufficiat ad vitæ sustentationem, iuxta veriorem & communiorem sententiam tenetur integrum officium recitare: quia sponte acceptans beneficium, acceptat etiam onus illi adnexum, *ibid n.17.*

18. Beneficiarius, seu capellanus, qui maiorem fructuum partem tradit substituto ad beneficij onera sustinenda, aut qui suâ culpâ beneficij fructus non percipit, non eximitur ab onere diuini officij recitandi; quia adhuc retinet beneficium cum iure ad fructus. *tom.1.pag.513.n.19.* Immò qui omnes beneficij fructus loco pensionis tradit illi, qui sibi resignauit, adhuc tenetur diuini officij pensum persoluere: quia habet titulum, & possessionem beneficij. *tom.1.p.513.n.19. & 21.*

19. Qui ob bellum, vel alia iniusta de causa priuatur omnibus fructibus beneficij, non videtur teneri ad pensum diuini officij, quãdiu priuatio iniusta durat, & beneficiarius credit se nunquam fructus illos recuperaturum, neque enim par est, vt ob iniustam alterius actionem teneatur onus officij recitandi subire sine spe fructuum percipiendorum. Secus dicendum si iam fructus percepit, & postea iniustè subtrahuntur: iam enim fructus collegit propter quos diuinum officium tenetur recitare. *ibid. n.25.*

20. Beneficiarius illis diebus quibus commemorationes fiunt, tenetur commemorationem illius Sancti facere in cuius honorem beneficium est erectum: sic enim vsus obtinuit iuxta ritum breuiarij Rom. Tot autem commemorationes faciendæ sunt, quot sunt beneficia, modò id commodè fieri possit seruato Ecclesiæ more. *tom.1.p.514.n.8.*

21. Beneficiarius non obligatur ad diuinum officium recitandum.

tandum ante initam beneficij pacificam possessionem: quia habet ius incertum ad fructus, & impediri potest, ne illos percipiat. Quare clericus, qui per litem impeditur, quo minus beneficij sibi collati possessionem adeat, non tenetur horas canonicas persoluere. *tom.* 1. *p.* 515. *n.* 1. *& seq.*

22. Clericus sacris ordinibus initiatus, statim suscepto diaconatu tenetur horas recitare, Idem dicendum de religioso statim post professionem. *ibid. n.* 9.

23. Beneficiarius, qui horas canonicas prætermittit, non tenetur ad restitutionem fructuum, nisi post elapsos sex menses ab inita pacifica possessione: quia Summus Pontif. obligat ad restitutionē solùm elapsis sex mensibus, quibus beneficiarius tenebatur ad officij recitationem, ad quam paulò antè dictum est non teneri ante pacificam beneficij possessionem. *ibid. n.* 8.

In Horis Canonicis recitandis quid obseruandum?

24. Omnes qui sunt adstricti ad Horas canonicas recitandas, tenentur illas sub mortali iuxta breuiarium Rom. recitare: hoc enim Ecclesia præcipit; immò alia breuiaria irritat. Excipe Ecclesias, quarum officia sunt à Summo Pontifice approbata, aut quæ à ducentis, & eo ampliùs annis ante editionem breuiarij Pij V. consuetudinem habebant horas canonicas recitandi aliâ formâ. Papa tamen illis Ecclesiis concedit facultatem recipiendi breuiarium Rom. cum Episcopi, & Capituli consensu; eo autem acceptato iam non erit illis integrum ad prius breuiarium sine licentia Pontificis redire. *tom.* 1. *p.* 516. *n.* 1. *&* 2.

25. Probabile est habentes priuilegium vtendi breuiario non Romano non posse priuatim vti Romano, relicto proprio suæ religionis, vel Ecclesiæ: quia quisque debet se Ecclesiæ suæ accommodare. Contraria tamen sententia est etiam probabilis: nam recitans officium iuxta breuiarium Rom. conformat se Ecclesiæ Rom. quæ est omnium Ecclesiarum mater. *ibid. num.* 3. *pag.* 517. *n.* 5.

26. Clericus, v. g. Mediolanensis, qui diuinum officium iuxta ritum Ambrosianum tenetur recitare, potest, dum Romæ deuotionis, vel negotiorum causâ commoratur, officium iuxta ritum Rom. recitare: quia decretum D. Caroli Boromæi non afficit existentes extra territorium. *tom.* 1. *p.* 517. *n.* 7.

27. Qui duo beneficia possidet in duabus Ecclesiis quæ diuersis vtuntur breuiariis, debet eo vti, quod adhibetur in Ecclesia, in qua beneficiarius residet. Probabilis tamen est opinio asserentium extra chorum adhibendum esse breuiarium, quod in ea Ecclesia adhibetur, in qua quis habet dignius beneficium, etiamsi

alibi

alibi habeat pinguis:quia obligatio diuini officij est personalis, & sequitur personam vbicunque sit, & maior dignitas præualet minori. *tom.1.pag.518.n.9.*

28. Qui studiorum causa in aliqua ciuitate commorantur, possunt diurnum officium recitare iuxta ritum illius loci,etiamsi alibi habeant beneficium, vbi officium diuerso ritu persoluitur. *ibid.n.*11.

29. Qui vtuntur breuiario Rom. Pij V. non tenentur extra chorum defunctorum officium recitare, excepto ipso defunctorum die: sic enim expressè decernitur in Bullis Pij V. & Clementis VIII. Qui verò Pij V. breuiario non vtuntur, sui loci, & Ecclesiæ consuetudinem seruent *ibid.num.*12.

30. Qui tempore Litaniarum,& Rogationum publicis processionibus non intersunt, tenentur priuatim Litanias sub peccato mortali recitare: hæc enim est pars diuini officij eo die recitandi. Qui verò Rogationum tempore processionibus intersunt, sed Litanias, & preces non recitant, vel ad eas non attendunt, satisfaciunt recitando etiam breuiores, quæ præscribuntur iis, qui non interfuerunt: quia assistens non debet esse deterioris conditionis, quàm qui non assistit, nequè æquum est, vt ex sua diligentia damnum reportet.*ibid.n.*14.

31. Recitans officium lingua Hebraica vulgari, aut Græca, seu alia, præcisis aliis circumstantiis non peccat grauiter: satisfacit enim præcepto quoad ritum substantialem; venialiter tamen peccat, nisi hoc ex iusta,& rationabili causa faciat:quia ab vsitato Ecclesiæ more discedit.*tom.1.pag.*519.*n* 15.

32. Qui sponte mutat officium vnius diei in officium alterius,peccat mortaliter, neque præcepto satisfacit: quia Ecclesia non solum præcipit recitationem diuini officij in genere,verùm etiam in particulari, videlicet vt tali, & tali,die tale, & tale officium recitetur; igitur qui officium mutat, præceptum Ecclesiæ quoad substantiam non implet.*ibid.num.*17.

33. Episcopus non potest cum aliquo dispensare vt proprio breuiario relicto,recitet officium iuxta formā alterius breuiarij, vel vt mutet officium vnius diei in officium alterius. Quia Episcopus non potest dispensare in lege superioris,nempe Pontificis; quamuis possit suis subditis præscribere formam officij recitandi,vbi breuiarium Rom.non est in vsu. Neque potest,per se loquendo,vbi Breuiarium Rom.adhibetur,concedere, vt officium vnius diei, alio die recitetur, quippe in ritu, & forma breuiarij Rom. nequit Episcopus dispensare .*ibid.n.*19.

34. Breuiario Rom.non licet quidquam addere tanquam partem officij diuini. Nihil tamen vetat aliquid addere tanquam

extrinſecum,& velut concomitanter ad maiorem ſolemnitatem, vt ſi inter vnum, & alterum Pſalmum aliquid canatur ad organum,vel muſicum inſtrumentum, modò cantus non ſit profanus.*ibid.n* 21.*& pag.*520.

35. Vt officium ſtudioſè recitetur,requiritur, vt verba non omittantur, vel mutilentur, nec ſyllabæ abſcindantur, ſed ſine ſyncopa(vt ait gloſſa) recitẽtur;fit autem ſyncopa,cùm aliquid è medio tollitur. Quare omittens verba diuini officij in notabili quantitate mortaliter peccat, niſi excuſetur ob vitium linguæ. *tom* 1 *pag.*520.*n.*1.*&* 2.

36. Qui cum ſociis ita feſtinanter officium recitant, vt nondum abſoluto priori verſiculo ſequentem inchoent, non ſatisfaciunt obligationi:quia pars quæ anticipatè dicitur, non cõmunicatur cum ſociis,qui eam audire nequeunt, idque eſt contra conſuetum Eccleſiæ vſum, alioquin liceret dimidiam officij partem canere, alio reliquam canente, ſicque dimidio temporis ſpatio integrum officij penſum perſolui poſſet: par enim eſt ratio partis, & totius.*ibid.n.*3.

37. Qui cum ſocio recitat, ſatisfacit obligationi officij recitandi: ſic enim vſu receptum eſt,dum horæ canonicæ in choro recitantur,eſtque ille mos antiquus in Eccleſia, vt alternatim canatur. Tamen qui ex officio, vel mandato ſuperioris occupantur in pulſandis organis, vel thure adolendo, &c.non tenentur per ſe ipſos illam partem recitare, quæ ab aliis recitatur, modò ſint attenti; quia tunc temporis diſtinentur miniſteriis ad diuinum officium ſpectantibus. *tom.*1 *pag.*521.*num.*5.

38. Dum totus chorus canit Pſalmos alternatim cum organo, aut alio muſico inſtrumento, opus eſt, vt verſus, qui per organum canuntur, alta voce ab aliquo in choro proferantur, vt officiũ integrè recitetur,quia organum verba non profert.Secùs dicendum, ſi cum organo muſici canant;tunc enim ſufficit illos audire, modò verba clara voce pronunciẽnt.*ibid.n.* 13.

39. Qui ſubmiſſa voce recitat verſiculos Pſalmi, auditque ſocios canentes alternatim, ſatisfacit obligationi diuini officij recitandi:quia ipſe recitat ſuam partem.& communicat in parte ſociorum.Non tamen ſatisfacit debito ſeruitio chori:quia reditus Eccleſiaſtici dantur canonicis, vt cantent cum aliis. Quare recitans ſubmiſſa voce, aliis canentibus, non poteſt diſtributiones integras percipere, ſed earum partem duntaxat, quia ſui muneris partem tantùm implet. Qui verò intereſt quidem choro, ſed horas neque recitat, neque canit, non videtur vllam diſtributionum partem poſſe percipere; fructus tamen, modò priuatim recitet,non amittit. *tom.*1 *pag.*522.*num.*17.

40. Ea

40. Ea pars chori, quæ tacet, tenetur attendere ad aliam, quæ cantat: nam tenetur ad officium concurrere,& totam orationem aliquo pacto facere suam. Neque satisfacit præueniendo,& priuatim recitando partem alterius chori,& postea vagando, aut confabulando: sic enim non satisfacit publicæ orationi chori, licet satisfaciat priuatæ. *ibid. n.* 21.

41. Non est opus, vt qui horas canonicas priuatim recitat, seipsum audiat; sed sufficit, vt omnia verba distinctè proferat: quia præceptum Ecclesiæ obligat ad dicendum, non verò ad audiendum. Qui tamen recitat cum socio, debet ita proferre, vt ab illo audiatur: nam socius supplere debet audiendo, quod omittit recitando *tom.* 1. *pag.* 523. *n.* 24.

42. Vt officium studiosè recitetur, persoluendum est sine interruptione: hic autem sermo est non de interruptione inter vnam, & alteram horam; hoc enim perspicuum est fieri posse, sed de interruptione quoad partes vnius, eiusdemque horæ, vt si quis inchoato Matutino vocetur ad ludum, vel ad negotia, &c. quia non decet inchoatã cum Deo orationem abrumpere sine causa. Qui tamen diuinum officium interrũpit, non pecat mortaliter; sed satisfacit præcepto quoad substantiam: quia verum est dicere hunc intra eundem diem totum officium recitasse; neque continuatio est de essentia singularum precum. In quo differt recitatio officij à prolatione formæ sacramentalis: nam in forma sacramenti requiritur continuatio moralis propter practicam verborum significationem; at diuinum officium non habet eiusmodi significationem practicam, cùm non sit institutum ad aliquid ex vi verborum significandum. Hæc tamen interruptio culpa veniali non vacat, si absque iusta causa fiat; habet enim adiunctam indecentiam. *ibid. n.* 26. *&* *seq.*

43. Satisfacit præcepto, qui inchoatum officium interrumpit animo repetendi iam recitata, sed postea non repetit; item qui recitat diuinum officium, nolens tunc præcepto satisfacere, sed intendens iterum repetere satisfacit, neque tenetur, repetere iam recitata, hic enim facit opus ab Ecclesia præceptum; neque enim Ecclesia præcipit recitari officium animo adimplendi præceptum; sed simpliciter præcipit diuinum officium quotidie recitari. Idem sentiendum de eo, qui Missam audit animo non satisfaciendi præcepto, sed intendens aliam audire. *tom.* 1. *pag* 524. *num.* 31.

44. Vt officium deuotè recitetur, requiritur intentio illius recitandi; quia diuini officij recitatio est actus humanus, qui humano modo exerceri debet. Præterea requiritur attentio non tantùm externa, sed etiam interna: licet enim Ecclesia non possit

actum internum seorsim sumptum directè præcipere, nihilominus potest illum compræcipere tanquam necessarium ad orationem: nam oratio sine attentione interna non subsistit. Quare qui absque attentione recitat orationes ad quas tenetur ex præcepto, peccat mortaliter, nisi excusetur ob materiæ leuitatem, aut nisi intentionem habeat repetendi. *tom.* 1. *pag.* 525. *n.* 4.

45. Ille satisfacit præcepto, qui dum recitat officium, occupatur aliqua re exteriori non incompossibili cum attentione interna, vt si recitet dum se vestit, aut exuit, vel dum faciem abluit, &c. Secùs dicendum si inter recitandum distineatur aliquo opere incompossibili cum attentione interna, vt si scribat; vel pingat, &c. tunc enim non satisfacit præcepto, sed iterum tenetur recitare sub peccato mort. Sufficit autem attentio virtualis, cum hac enim subsistit oratio. Porrò illa dicitur attentio virtualis cum qua quis incipit orare, & virtute illius prosequitur orationem, quamuis inter orandum inuoluntariè distrahatur: illa enim prior attentio in progressu orationis virtualiter durat. *ibid. n.* 12. *&* *pag.* 526. *num.* 15. *& seq.*

Horæ Canonicæ quando recitandæ?

46. Tempus diuini officij recitandi incipit à media nocte antecedentis diei, & perseuerat vsque ad mediam noctem sequentis inclusiuè: quia officium singulis diebus recitandum est; dies autem, iuxta communem Ecclesiæ vsum, incipit à media nocte antecedentis diei, vsque ad mediam subsequentis. Excipe ab hac regula Matutinum, & Laudes quæ à vesperis antecedentis diei recitari possunt *tom.* 1 *pag.* 527. *n.* 2. *&* *pag.* 528. *n.* 10.

47. Recitantes officium in choro extra horas præscriptas, præciso scandalo, aliáve circunstātiā, satisfaciunt præcepto quoad substantiam, non tamen quoad circunstantiam temporis, quæ pluris facienda est in oratione publica quàm in priuata. In priuata verò recitatione seruanda est consuetudo legitimè introducta. Excusari potest à peccato qui Primam cum Tertia, Sexta, & Nona recitat duabus vel tribus horis post solis ortum: quia tempus à iure præscriptum non consistit in indiuisibili: qui verò Matutinum sine causa differt ad Vesperas, aut Completorium recitat ante prandiū, venialiter peccat; quia hæc est extraordinaria peruersio. *tom.* 1. *pag.* 527. *n.* 7. *&* 8. *&* *pag.* 528. *n.* 9.

Horæ Canonicæ quo ordine recitandæ?

48. Qui ordinem horarum non seruat, recitando, v. g. Primam ante Matutinum, peccat quidem venialiter dum hoc facit cum aduertentia, & sine iusta causa: non tamen peccat mort. nec

tenetur

tenetur repetere, quia implet ſubſtantiam præcepti: immò neque venialiter peccat, ſi id faciat ex iuſta cauſa, vt ſi ab amico, vel ſuperiore inuitetur ad recitandam Primam, cum ipſe nondum recitauerit Matutinum, poteſt cum eo Primam recitare, Matutinum verò poſtea; habet enim iuſtam ordinis variandi cauſam. Item qui dum Tertiam recitat, recordatur ſe nondum recitaſſe Primam, vel Matutinum, poteſt Tertiam proſequi, cum intentione recitandi poſtea Matutinum, vel Primam. Idem dic de eo qui ad Chorum accedit, dum canitur Tertia, ſed ipſe nondum recitauit Matutinum, vel Primam. Item qui recitatis nocturnis, non poteſt tunc recitare lectiones, poteſt dilatis in aliud tempus lectionibus Laudes recitare, & officium proſequi. *tom.*1.*pag.*529.*n.*2. *& ſeq.*

49. Qui per inaduertentiam dixit officium de Sancto, quod dicendum erat de feria, ſatisfacit repetendo omiſſa, quamuis ea non repetat in quibus vtrumque officium conuenit. Item qui aliquem Pſalmum, vel aliquam Horam ex obliuione omiſit, non tenetur iterum totum officium repetere, vt Pſalmum, vel Horam ſuo loco, & ordine dicat, ſed ſatisfacit ſupplendo quod eſt prætermiſſum. *ibid.n.*6. *&* 7.

50. Qui in choro aliquid omiſit ſeu culpabiliter, ſeu inculpabiliter, non tenetur omiſſum repetere, durante officio in choro; ſed debet illud reſeruare poſt expletum officium, aut non debet illius habere rationem, ſi pars ſit exigua: iuſtam enim habet cauſam differendi. *ibid.n.*9.

51. Non peccat mortaliter, qui Miſſam celebrat, nondum recitato Matutino: quia Matutinum nullam habet connexionem, aut ordinem cum Miſſa; ſed maiorem habet connexionem Matutinum cum Prima. Immò ne veniale quidem peccatum committit, qui hoc facit ex iuſta cauſa. *ibid.n.*11.

Horæ Canonicæ vbi recitandæ.

52. Canonici, cæterique Choro deputati, diuinum officium in Eccleſia, iuxta conſuetudinem perſoluere debent, niſi aliud poſtulet neceſſitas, conſuetudo, vel fundatio. Qui autem in choro non recitat, non poteſt percipere diſtributiones, quæ canentibus in choro conferuntur: quia qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet. *tom.*1.*pag.*530.*n.*1. *&* 2.

53. Qui ad chorum deputati non ſunt, poſſunt horas canonicas vbilibet recitare; non tamen in loco vbi impediatur attentio, ſicut impediri ſolet in frequenti hominum conuentu, & ſtrepitu profano, aut in loco indecenti; eſſet enim peccatum veniale. *ibid.n.*5.

54. Episcopus per se loquendo, non tenetur choro interesse, etiam diebus dominicis, aliisque festis : quia ex nullo textu colligitur, hæc obligatio, & Episcopi grauioribus negotiis distinentur quæ illos choro interesse non sinunt. Aliquando tamen, præsertim solemnibus diebus, tenentur choro assistere ad exemplum. *ibid. n. 9. & pag. 531. n. 13.*

55. De rigore iuris antiqui, non solùm in Cathedralibus, & Collegiatis, sed etiam in Parochialibus Ecclesiis publicè persoluenda sunt singulis diebus officia diuina. At vi cōsuetudinis Parochi non solùm per se ipsos non tenētur, verùm neque per substitutos, singulis diebus festis omnia diuina officia publicè in choro persoluere. Immò consuetudine immemorabili, vel saltem sufficienter præscripta, induci potest vt in Collegiatis tenues reditus habentibus, canonici non teneantur singulis diebus Horas publicè canere : ratio enim dictat, vt vbi tenuissimum est stipendium, onus minuatur. *ibid. n. 12. & 14.*

Horæ Canonicæ quo habitu, & situ recitandæ?

56. Per se loquendo non peccat qui diuinum officium priuatim recitat sedendo, cum standum est, aut stando, vel sedendo dum genu flectendum est. In publica verò recitatione facilè fieri potest vt aliqua culpa interueniat, quia debitam Deo reuerentiam exhibere non videtur, qui aliis genu flectentibus, sine vlla causâ publicè stat, vel sedet. *ibid. n. 1.*

57. Concil. Trid. *sess. 24. c. 14.* decentem habitum canonicis tam in Ecclesia, quàm extra præscribit. *ibid. num. 3.* Vide tit. *Distributiones.*

Horæ Canonicæ quo fructu recitentur?

58. Vt Horarum canonicarum recitatio ipsi recitanti, & aliis prosit, requiritur vt in statu gratiæ fiat. Hinc sequitur officium in statu peccati mort. recitatum non esse meritorium, nec satisfactorium, si spectetur, quatenus persoluitur nomine proprio ab ipso recitante. At si spectetur, quatenus Ecclesiæ nomine offertur, prodest : quia sanctitas Ecclesiæ supplet defectum recitantis. *tom. 1. pag. 532. n. 2. & 3.*

59. Vt oratio infallibiliter impetratoria sit, hæ conditiones requiruntur. 1. vt orans sit vir iustus, peccatores enim infallibiliter Deus non exaudit. 2. est fides potentiæ & clementiæ Dei certáque fiducia impetrandi quod petitur. 3. vt id quod petitur, conducat ad salutem petentis. 4. vt oratio fiat pro ipso orante, quanquam probabile videtur orationem etiam pro aliis factam habe ra certam, & infallibilem impetrationem, modò sit subiectum capax,

pax. Christus enim vniuersaliter dixit Ioan. 14. *Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* 5. conditio est perseuerantia. Luc. 18. *Oportet semper orare, & non deficere.* ibid. n. 6. & p. 533.

60. Recitatio diuini officij, quoad fructum, infinita est extensiuè, prodéstque omnibus fidelibus, si fiat ab eo, qui ex Ecclesiæ præcepto, vel consuetudine, recitare debet: quia hæc oratio est publica, à qua non licet quemquam excludere. Oratio tamen videtur secundùm se efficacior ad impetrandum si pro vno offeratur, quàm si pro pluribus: experientia enim constat, etiam apud Principes faciliùs, & efficaciùs obtineri quod pro vno petitur, quàm quod pro multis. *tom. 1. pag. 533. n. 2. & pag. 534. n. 10.*

61. Recitatio diuini officij non prodest ex opere operato, sed operantis: quia non prodest vltra meritum Ecclesiæ, cuius nomine offertur. Tamen quatenus fit nomine Ecclesiæ, prodest aliis, etiamsi recitans sit in statu peccati mort. ipséque fructum meritorium, vel satisfactorium ex illa recitatione non capiat: quia malitia ministri non officit merito Ecclesiæ offerentis. *tom. 1. pag. 534. n. 11.*

Restitutio propter Horas Canonicas prætermissas.

62. Qui tenetur diuini officij pensum persoluere, mortaliter peccat illud omittendo, aut partem illius notabilem: quia violat præceptum Ecclesiæ in re graui. Hinc sequitur illum mortaliter peccare qui aliquam integram horam omittit, hæc enim videtur pars diuini officij notabilis. *tom. 1. pag. 535. n. 1.*

63. Qui ratione ordinis sacri, & beneficij tenetur diuinum officium recitare, plura specie peccata committit: hic enim non solùm violat religionem, verùm etiam iustitiam, quia beneficiarius tenetur ex officio ad pensum canonicarum precum, & beneficium hac lege ei confertur, vt horas persoluat. *ibid. n. 4.*

64. Diuinum officium omittens toties in die peccat peccato interno, quoties moraliter repetit voluntatem omittendi officiũ vel notabilem eius partem: tot enim sunt peccata quot sũt actus peccaminosi interni moraliter interrupti. Qui verò vno die diuinum officiũ omittit, vnum tãtum committit peccatum externũ omissionis consummatum: quia vnum tantùm transgreditur præceptum, habens pro obiecto totum officium quod ex septem horis canonicis integratur. *tom. 1. p. 536. n. 7. & 8.*

65. Beneficiarius tenetur, etiam ante sententiam iudicis, ad restitutionem fructuum pro rata omissionis officij, si elapsis sex mensibus post obtentam beneficij possessionem, officium culpabiliter non recitauerit, etiamsi alio die pensum supplere conetur, nisi fortè pars omissa sit leuis, vt patet ex Concil. Lateran. sub

Leone X. & ex Bulla Pij V. *tom.* 1. *pagin.* 537. *numero* 1.

66. Qui diuinum officium abſque attentione recitauit, tenetur ad reſtitutionem fructuum, & diſtributionum : quia perinde eſt, ac ſi non recitaſſet; cũ enim attentio ſit de ſubſtantia orationis, ſequitur recitantem ſine atẽtione non ſatisfacere præcepto quoad ſuſtantiã, conſequenter neque fructus, neque diſtributiones poſſe retinere, quia præſens non cenſetur, qui non attendit. *tom.* 1 *p.* 539. *n.* 17. Penſionarius item, qui tanquã clericus percipit fructus, paruum B. Virginis officium omittens, tenetur ad reſtitutionem eodem modo, quo beneficiarius *ibid. n.* 21.

67. Diuinum officium omittens, præter obligationem reſtitutionis incurrit pœnam priuationis beneficij, ſi poſt ſex menſes admonitus neglexerit officium recitare. *tom.* 1. *p.* 540. *n.* 23.

68. Bulla Pij V. circa reſtitutionem faciendam propter omiſſionem diuini officij patitur aliquam moderationem, itavt beneficiarius diuinum officium omittens non teneatur ad reſtitutionem omnium omnino fructuum, ſed ſolùm reſpondentium oneri diuini officij; ideo, inquiunt nonnulli, Parochus, aut Epiſcopus omittens officium debet reſtituere tertiam, vel quartam partem fructuum pro rata: cæteras verò partes videtur ſibi poſſe retinere ratione aliorum onerum: quia multi beneficiarij non ſolùm percipiunt fructus pro officio recitando, ſed etiam pro aliis oneribus ſubeundis. *ibid. n.* 1. & 2.

69. Reſtitutio propter omiſſionem diuini officij facienda eſt fabricæ beneficij, vel pauperibus, modò aliud non ferat conſuetudo, vel ſtatutum alicubi receptum. Si verò beneficiarius, qui tenetur facere reſtitutionẽ, ſit pauper, poteſt ſibi applicare, quod reſtituendum eſt, modò verè ſit pauper, neque aliud rationabiliter præſumatur de mente S. Pontificis : quia non videtur deterioris conditionis, quàm alij pauperes; quamuis enim peccet officium omittendo; tamen cùm reſtitutio facienda ſit pauperibus, & ipſe paupertate laboret, nihil eſt cauſæ quominus gaudere poſſit fructu eleemoſynæ pauperibus erogandæ. *tom.* 1. *p.* 541. *n.* 1. & 8.

70. Canonicus, qui diuinis officiis non interfuit, non poteſt ſibi retinere diſtributiones, quarum remiſſionẽ obtinuit à reliquis canonicis, quibus de iure obueniunt. At ſi donationes ſibi traditæ fuerint, & reſtitutæ abſque præuia colluſione, vel remiſſione, poterit eas iure communi retinere. In prouincia tamen Mediolanenſi cautum eſt, vt non retineantur, quouis prætextu donatæ, aut remiſſæ fuerint. *tom.* 1. *p* 542. *n.* 12.

Cauſæ excuſantes ab Horis Canonicis recitandis.

71. Grauis infirmitas legitimè excuſat ab horis canonicis recitandis

recitandis. At leuis infirmitas,cuiusmodi est dolor stomachi, capitis,aut etiam febris tertiana,aut quartana,non excusat; neque enim huiusmodi infirmitas ægrum ita affligit,quin aliquid temporis concedat horis recitandis. Fieri tamen potest, vt infirmitas excuset à recitandis horis canonicis in choro,quamuis à recitandis priuatim non excuset,vt quando quis pedibus ita laborat, vt Ecclesiam adire non possit, quamuis alioquin commoda vtatur valetudine. *ibid.n.*1. *& seq.*

72. Cui per morbum non licet horas recitarenon tenetur loco officij alias orationes substituere, aut alium recitantē audire, hoc enim ab Ecclesia non præcipitur. Porrò qui peregrinationē suscipit ad loca pia, non eximitur à priuata diuini officij recitatione, etiamsi alium in suum locū substituerit:nam onus diuini officij est personale.Idem dicendum de adolescente,qui in studia literarum incumbit. *ibid n.*8. *&* 9.

73. Grauis occupatio honesta,& necessaria ,quæ in aliud tēpus commodè differri non potest absque scandalo , vel peccato, vel suo,aut alieno graui detrimento excusat ab officio recitando. Sic concionatores,confessarij,vel etiā alij excusari possunt.Ratio petitur ex benigna Ecclesiæ intentione, quæ nō præsumitur cum tanto onere obligare.Obseruandum tamen eum,qui graui occupatione distinetur,si commodè fieri possit,teneri officium anticipatè recitare : quia tunc viget obligatio præcepti. Neque posse quemquam munus,& officium voluntariè suscipere , cuius executio cum recitatione Horarum sit incompossibilis : nam sponte suscipiens huiusmodi munus implicitè censetur velle canonicarum precum omissionem , modò non vrgeat grauis necessitas illius suscipiendi,aut actio,quæ suscipitur , non putetur maius bonum hîc,& nunc, quàm sit recitatio diuini officij. *tom.*1.*p.*543, *num.* 1. *& seq.*

74. Impotentia,qualis est carentia breuiarij,excusat ab obligatione diuini offici, recitandi. Qui tamen non potest totum,tenetur illam partem recitare,quam potest,modò illa pars sit notabilis. Immò beneficiarius,qui non potest solus recitare,tenetur socium adhibere;immo (si prouentus habeat sufficientes) conducere,quî cum diuinum officium persoluat; fructus enim beneficij percipit , vt onus officij subeat. *ibid.n.*8.*pag.*544.

75. Qui domo discessit nihil de breuiario cogitans, aut rationabiliter iudicans se breuiarium alibi reperturum,non peccat, neque tenetur ad restitutionem , si postea diuinum officium prætermittat : quia non peccauit in causa , excusante ipsum inaduertentia , vel bona fide:neque in actuali omissione ob impotentiam. *ibid.n.*10.

76. Qui tenetur choro interesse, etiamsi officium recitare non possit; debet tamen assistere, & attendere ad ea, quæ canuntur: quia qui non potest totum præceptum, debet saltem partem adimplere, quam potest; nisi aliter constet de voluntate superioris *ibid. n.* 12.

77. Quando beneficiarius non percipit, neque percepturus est beneficij fructus, non peccat Horas canonicas prætermittens, nisi ratione Ordinis sacri ad illud pensum persoluendum obligetur: quia æquum non est, vt is onus sentiat, qui commodum, & fructum non percipit. Qui tamen percipit distributiones, etiamsi aliis beneficij fructibus careat, tenetur ad preces canonicas recitandas. *tom.* 1. *p.* 545. *n.* 3 *& seq.*

78. Ignorantia probabilis legis, nec non inaduertentia, seu obliuio naturalis excusant ab obligatione diuini officij recitãdi. Qui verò dubitat an officium, vel aliquam Horam recitauerit, tenetur iterum recitare: quia possessio stat pro præcepto. At qui officium recitauit, sed dubitat an psalmum aliquem, seu antiphonã omiserit, non tenetur illum psalmum recitare: sic enim via infinitis scrupulis aperiretur. *ibid. n.* 8. 11. *&* 12.

I.

IDOLOLATRIA.

1. IDOLOLATRIA propriè sumpta est cultus, quo quis alicui creaturæ tribuit honorem Dei. Ad idololatriam duo concurrunt. 1. vt idololatra eam habeat de creatura, quam colit opinionem, quæ soli Deo cõueniat siue eam habeat expresse, siue tacitè. 2. vt actu externo illam opinionem significet, ac prodat. *tom.* 2. *p.* 178. *n.* 1. *&* 2.

2. Idololatria peccatum est ex suo genere grauissimum: quia, quantum in se est, tollit honorem Deo, illúmque tribuit creaturæ, ac si illa esset Deus. Neque metus mortis excusat à peccato mortali, quia Dei cultum transferre ad rem creatam, & vanam, est per se, & intrinsecè malum; immò neque ignorantia excusat, quia lumine naturæ notum est, creaturam non esse pro Deo colendam. *ibid. n* 4.

3. Qui ficto animo colit idolum, vt morti se eripiat, mortaliter peccat; quia committit idololatriam externam, quæ intrinsecè mala est, & opere externo diuinum honorem impendit rei creatæ. Non tamen incurrit excommunicationem in Bulla Cœnæ latam contra hæreticos: quia illa fertur contra hæreticos credentes, non verò contra idololatras solùm externos: quanquam

in foro externo præſumitur excommunicatus, quia præſumitur ex animo coluiſſe. *ibid.n.5.*

IEIVNIVM

Quid ſit Ieiunium?

1. IEiunium aliud eſt *naturale*, quod conſiſtit in abſtinentia à qualibet re ſumpta per modum cibi, aut potus; aliud *Eccleſiaſticum*, quo præcipitur vnica comeſtio in die, id eſt, à media nocte, ad mediam vſque noctem futurã. Igitur ieiuniũ Eccleſiaſticum, de quo hic eſt ſermo, eſt volũtaria abſtinẽtia à cibo iuxta præſcriptum Eccleſiæ, vel receptam conſuetudinem. Quare qui vnica refectione in die contentus eſt, dicitur ieiunare, quia voluntariè abſtinet à cibo iuxta præſcriptum Eccleſiæ, vel communem vſum. *tom.2.pag.336.n.1.& pag.337.num.6.*

2. Ieiunium Eccleſiaſticum non conſiſtit in abſtinentia à potu, ſed in abſtinentia à cibo, qui principaliter inſtitutus eſt contra famem, ſiue cibus ſit denſus, vt panis; ſiue liquidus, vt iuſculum, lac. Et quamuis olim fideles à vino tempore ieiunij abſtinerent, vt conſtat ex Chryſoſtom. *homil 6. ad popul. Antioch.* tamen hoc tempore nulla extat apud nos huiuſmodi obligatio. Quare qui extra refectionem bibit vinum, etiam immodicum, peccat ille quidem contra temperantiam; non tamen violat præceptum ieiunij, etiamſi ſæpius bibat, non ad ſedandam ſitim, ſed potius ad pellendam famem: quia ex communi Eccleſiæ vſu non prohibetur potus. *tom.2.pag.337.n.7.&* 8.

A quibus cibis abſtinendum?

3. Abſtinendum à carnibus tempore ieiunij inter omnes Catholicos conſtat. Nomine autem *carnium* intelliguntur, quæ à piſcibus contradiſtinguuntur iuxta commune Chriſtianorum, aut medicorum iudicium. Eſus cochlearum, & teſtudinum licitus eſt diebus ieiunij. In eſu autem lacticiniorum, ouorum, butyri, & caſei attendenda eſt locorum conſuetudo, quæ eſt optima legis interpres. Romæ comedens lacticinia tempore ieiunij, grauiter peccat, quia ſic vſus obtinuit. *tom.2.p.338.n.1.&.2.*

4. Qui obtinuit priuilegium veſcendi carnibus in die ieiunij, debet nihilominus abſtinere à multiplici refectione, modò poſſit: quia priuilegium cùm ſit odioſum, & contra ius commune, ſtrictè interpretandum eſt. Quippe in ieiunio duo præcepta diſtrincta includũtur, vnum *negatiuum*, quod cõſiſtit in abſtinentia à cibis vetitis; aliud *affirmatiuũ*, quo præcipitur vnica

refectio

refectio;& priuilegium quod conceditur in vno, non extenditur ad alterum.*ibid.n.*3.

5. Adueniente necessitate vescendi cibis vetitis, per se loquẽdo, non est necesse petere facultatem, modò necessitas sit euidens, & certa; quia necessitas tollit obligationem legis. Tamen ratione scandali, vel alterius circumstantiæ, fieri potest, vt licentia petenda sit. Porrò in dubio an necessitas sit sufficiens, petenda est licentia ab Episcopo, vel Parocho, si Episcopus commodè adiri non possit.*tom.2.pag.*339.*n.*5.

6. Qui vouit certis diebus ieiunium, vel cui est à Confessario, vel Iubilæo indictum, extra Quadragesimam vesci potest lacticiniis, & aliis concessis. At tempore Quadragesimæ abstinendum à lacticiniis etiam diebus Dominicis ob peculiare Ecclesiæ præceptum *ibid n.6.*

7. Qui seruata ciborum qualitate ventrem ita replet, vt ieiunij difficultatem non modò non sentiat, nec carnem domet, sed potius libidinem excitet, ieiunij tamen præcepto satisfacit, modò vnica refectione sit contentus: quia facit id quod præceptum est: facit tamen contra temperantiam, & finem ieiunij.*ibid.*

An vnica refectio sumenda?

8. Vnica refectio in die ieiunij præcipitur, teste ipsa consuetudine; nullo tamen textu id constat. Nihilominus licet sub vesperam sumere secundam refectiunculam, modò non excedatur in quantitate, alioquin non iam esset cœnula, sed cœna, In ea tamen non ita strictè prohibetur cibi qualitas; sumi enim potest in cœnula iusculum, modò non sit coctum cum cibis vetitis; potest etiam comedi pisciculus, aut exigua pars piscis maioris, immò varia degustari possunt, modò in quantitate non excedatur. Denique in secunda refectiuncula, seruanda est potiùs quantitas quàm qualitas, modò iis cibis non vtamur, qui tempore ieiunij in prima refectione prohibentur. *ibidem, n.* 1. *&* 2.*pag.*340.*n.*3.

9. Excusatur etiam à veniali qui ob vrbanitatem, vel preces amici, vel ne potus noceat, exiguum quid sumit in die ieiunij extra refectionem, v. g. duas nuces, aut ficus, vt fieri solet dum amicus amicum inuisit. Cauendum tamen ne sæpius eadem die id fiat: multa enim modica continuata possunt constituere notabilem quantitatem, quæ sufficiat ad peccatum mortale.*tom.*2.*pag.*340.*n.*4.

10. Qui absque causa manè sumit refectiunculam, quæ vesperi sumi solet, dilato in noctem prandio, peccat venialiter; quia facit

facit contra consuetudinem legitimè introductã. At si ex necessitate. v. g. ob iter, aut studium, aut debilitatem id fiat, culpâ vacat: sic enim apud viros doctos, & probos vsu receptum est. *ibid.n.*6.

11. Obserua discrimen inter præceptum *negatiuum*, de non sumendis cibis vetitis in die ieiunij, & præceptum *affirmatiuum* de vnica refectione sumenda, quòd comedẽs cibos vetitos in die ieiunij, toties peccat, quoties illis vescitur, modò inter vnam, & alteram comestionem moralis distantia intercedat: at qui plures refectiones sumit, semel tantùm peccat. Quia sumptis semel cibis vetitis, adhuc viget obligatio non sumendi huiusmodi cibos; præceptum quippe negatiuum obligat semper, & ad semper: sumpta verò secunda refectione, iam non potest seruari præceptum affirmatiuum de vnica refectione sumenda. *ibid.n.*7.

12. Qui in die ieiunij sumpsit ientaculum intentione seruiliter laborandi, aut iter laboriosum eo die suscipiendi, non tenetur eo die ieiunare, etiamsi postea seruiliter non laboret, aut iter non suscipiat. Idem dicendum de eo, qui ex inaduertentia, aut ignorantia præcepti, bis comedit die ieiunij, in notabili quantitate. *ibid.num.*8.

13. Qui prætextu vrbanitatis, vel hospitalitatis eum inuitat ad cœnandum secum, quem probabiliter credit obligari lege ieiunij, & inde arrepturum occasionem non ieiunandi, grauiter peccat; quia petit rem iniquam, & malam quam amicus sine peccato præstare non potest. Secùs si id fiat solùm causâ vrbanitatis, absque periculo violandi ieiunij. *tom.2.pag.*541.*n.*9.

14. Caupo non potest in locis Catholicorum apponere cibos vetitos, præsertim carnes, suis hospitibus, ne cooperetur ad peccatum: in locis verò hæreticorum, vbi est consuetudo apponendi carnes, potest caupo carnes apponere, si petantur, & nequeat sine suo graui incommodo recusare: quia appositio carnium in die ieiunij non est adeo mala, quin ex iusta causa cohonestari possit, modò religionis contemptus absit. *ibid.*

15. Qui ob negotium interueniens, prandium interrupit, nõdum absoluta refectione, si interrupit animo continuandi, potest perfecto negotio repetere prandium: nam continuatio refectionis non constituit duplicem refectionem, sed vnam integrat, etiãsi longa mora interfluxerit. Si verò interrupit animo non continuandi, non potest licitè prandium repetere: quia refectio non diceretur physicè, aut moraliter continuari, consequenter duplex prandium reputaretur, nisi exigua intercessisset mora. *ibid.n.*10.

16. Qui ieiunij legem violauit, debet in confessione aperire, an violauerit anticipatione horæ, an multiplici refectione, an esũ ciborum vetitorum. Nam violans anticipatione horæ, iuxta probabiliorem

babiliorem ſententiam, venialiter tantùm peccat: violans multiplici refectione mortaliter peccat; non tamen toties quoties refectionem ſumit: violans verò legem ieiunij, eſu ciborum prohibitorum, explicare debet in confeſſione ſe toties cibos vetitos comediſſe; quia, vt ſuprà dictum eſt, toties mortaliter peccauit. At qui non ieiunauit ea die in quam duplex ieiunium incidebat non tenetur hanc circumſtantiam in confeſſione aperire; quia non eſt duplex peccatum. *ibid. n.*11.

De hora refectionis.

17. Refectio in die ieiunij ſumenda eſt circa meridiem, dilatio tamen cùm augeat difficultatem ieiunij, auget etiam meritum. Verùm hora ſumendæ refectionis non eſt de ſubſtantia ieiunij, ſed eſt circunſtantia duntaxat: quare qui prandium vna, vel duabus horis anticipat, iuxta probabilem ſententiam mortaliter non peccat; ſed venialiter tantùm, ſi anticipat abſque iuſta cauſa: qui verò anticipat ex iuſta cauſa, nec venialiter quidem peccat. *tom.* 2. *pag.* 342. *n.* 2. *& ſeq.*

18. Qui priuilegium obtinuit prandendi ante conſuetam ieiunij horam, tenetur reliqua diei parte à cibis abſtinere, nec cenſetur propterea ieiunij lege ſolutus: quia priuilegium hoc, cùm ſit odioſum, non eſt vltra verborum proprietatem extendendum. *ibid. n.* 5.

Quo iure ieiunandum ſit?

19. Ieiunium nullo iure diuino eſt inductum: nam ieiunium Quadrageſimæ fuit ab Eccleſia, ſeu ab Apoſtolis inſtitutum. Neque obſtat quod S. Ambroſius *ſerm.* 23. 25. *&* 27. Quadrageſimam ait à Domino indictam, & ieiunia à Chriſto conſecrata: ſic enim loquitur, quia Eccleſia occaſionem præcipiendi Quadrageſimam ſumpſit ex Chriſti exemplo. *ibid. n.* 1.

20. Ieiuniũ eſt de iure Eccleſiaſtico, & canonico: vnde ſequitur aliquem poſſe à ieiunio eximi etiam per totã vitam auctoritate Papæ, quamuis illud priuilegiũ ſine cauſa concedatur. Quia Summus Pontif. in iure canonico diſpenſare poteſt. *ibid.*

21. Obligatio ieiunij per conſuetudinem induci, & tolli poteſt: quia legitima cõſuetudo vim habet legis, & reipſa quædam ieiunia fuerunt per conſuetudinem abrogata, vt ieiunium Rogationum, Aduentus, quartæ, & ſextæ feriæ. Hinc ſequitur veſcentes butyro, & lacte in Quadrageſ. excuſari à peccato, vbi illa conſuetudo inoleuit. *ibid. n.* 2.

Quinam teneantur ieiunare?

22. Quilibet Chriſtianus compos rationis completo 21. anno tenetur

tenetur seruare ieiunia ab Ecclesia præscripta : neque potest quis per alium ieiunare ; quia obligatio ieiunij est personalis. Potest tamen ieiunium alteri prodesse quoad satisfactionem.*tom.2.pag.* 343.*n.*1.*&* 2.

23. Qui aliquo die ieiunare non potest, non tenetur aliquid aliud loco ieiunij persoluere, vel alio die ieiunare, nisi fortè virtute alicuius priuilegij transtulerit ieiuniũ in alium diem ; quia obligatio ieiunij est affixa diei, & transit cum ipso die.*ibid.n.*3.

24. Religiosi non tenentur ad ieiunia quæ seruantur in oppido vbi habent monasteriũ, si ea sint tantummodò per consuetudinem particularẽ introducta. Ieiunia verò generali consuetudine recepta, seruanda sunt à religiosis ; quia consuetudo generalis omnes obligat. Porrò ieiunia ab Episcopo præscripta, religiosos non obligant in ea diœcesi commorantes ; quia religiosi exempti sunt ab Episcoporum iurisdictione.*ibid.n* 5.

Causæ à ieiunio excusantes.

25. Prima causa à ieiunio excusans est impotentia. Excusantur autẽ ob impotentiam. 1. infirmi, & conualescentes, quibus vnica refectio in die non sufficit. 2. excusantur fœminæ prægnantes, aut lactantes: tenentur tamen à carnibus abstinere, nisi fortè prægnans, vehementer appetat carnem, cum periculo abortiendi, & eiiciendi fœtũ nisi eius desiderio satisfiat. 3. senes saltem septuagenarij, immò etiam sexagenarij, vt multorum fert opinio ; verùm sexagenarij non videntur à ieiunio eximendi, nisi sint debiles, vel infirmi. 4. pauperes, qui ob inopiam carent alimento sufficienti ad vnicam refectionem ; immò vesci possunt carnibus, si nihil aliud habent quod edant. 5. adolescentes qui 21. annum nondum impleuerunt ; quia ob teneram ætatem, & caloris abundantiam frequenti indigent refectione ; non tamen possunt vetitis cibis vesci.*tom.2.pag.*444.*n.*1.*& seq.*

26. Secunda causa excusans à ieiunio est labor cum quo non sufficit laboranti vnica refectio. Vnde sequitur eos qui opera laboriosa exercent, nec ita sunt robusti vt exercentes ieiunare possint, à ieiunio excusari, non tantùm eo die quo laborant, verùm etiam eo die quo laborem intermittunt, vt si superueniat dies festus, vel alia occupatio quæ ex se non afferat impedimentum ieiunio : excusandi enim sunt à ieiunio, si ieiunando graue sentiant incommodum ob laborem præcedentis diei, aut si redderentur minùs apti ad laborẽ sequenti die suscipiendum. Excusantur item qui longum iter pedestre suscipiunt. At tonsores, sartores, pictores, scholares, & alij quorum est exiguus labor, à ieiunio non excusantur.*tom.2.pag.* 345 *num.*8.

27. Tertia causa excusans à ieiunio sunt opera pietatis,& misericordiæ,quæ cum ieiunio exerceri non possunt. Ideo qui concionantur,vel administrant sacramenta,vel visitant infirmos,vel ornant templa , &c. à ieiunio excusantur , etiamsi hæc opera ob mercedem suscipiantur. Excusatur item à ieiunio mulier , quæ metu incommodæ valetudinis , aut deformitatis, vel metu viri, non sinitur ieiunare. Item maritus à ieiunio excusatur , si nequeat reddere debitum ieiunando.*ibid,n.*13.*&* 14.

28. Facultas non ieiunandi, per se loquendo, petenda est ab Episcopo : quia ad ipsum pertinet dispensatio iuris communis in iis casibus,qui frequenter accidunt. Parochus autem , seu alius, præcisa consuetudine , non potest dispensare ; quia potestatem non habet supra ius commune.*ibid.n.*8.

Imago.

1. SAnctus D.N.Vrbanus VIII. in Generali Congregatione sanctæ Inquisitionis præcipit sub pœna suspensionis ne imagines eorum,de quibus fama vel opinio sanctitatis, vel martyrij inualuit,publicè proponantur cum laureolis, aut radiis antequam canonizentur , vel beati declarentur à Sede Apostolica : néve libri continentes eornm gesta, miracula, reuelationes , &c. imprimantur sine recognitione, & approbatione Ordinarij; néve tabellæ,aut imagines ex cera , aut alia materia ad eorum sepulchra appendantur, aut lampades,vel lumina accendantur, nondum facta ab Ordinario recognitione , eáque à Sede Apostolica approbata.Excipiendi tamen sunt ab hac Bulla viri sanctimonia conspicui,qui communi Ecclesiæ consensu , vel tempore immemorabili coluntur tolerantiâ Sedis Apostolicæ , vel Ordinarij. *disp.*3.*quæst.*6.*punct.*7.*tom.* 3.

2. Vsus sacrarum imaginum licitus est,& honestus, vt constat ex Concilio Tridentino *sess.*25. ex vsu Ecclesiæ , & ex innumeris miraculis quæ Deus per sacras imagines efficere consueuit. Imagines Dei , & Angelorum,qui sunt incorporei , permittendæ sunt,non vt Deum, & Angelos repræsentent secundùm propriam similitudinem, sed per quandam metaphoram , vel vt aliquando apparuernnt.*tom.*2.*pag.*144.*n.*1.*&* 2.

3. In adoratione imaginis, ipsa imago propriè adoratur : est enim terminus adorationis , quippe coram ipsa caput aperimus, genua flectimus,&c. Hæc tamen adoratio non est absoluta, sed respectiua;colitur enim propter excellentiam illius quem nobis refert Imago autem cum suo prototypo, seu exemplari, &exemplar in imagine adoratur : volens enim Christum adorare , osculando ipsius crucem , apprehendit Christum vt pendentem in

cruce, consequenter apprehendit Christum, & crucem per modum vnius, & vno adorationis motu per se primò tendit in Christum, in imaginem verò, seu crucem concomitanter, & propter Christum *ibid. n.* 3. *&* 4.

4. Signum crucis adorandum est adoratione latriæ, sicut adorantur spinæ, lancea, claui, &c. quæ Christum tetigerunt, & hæc adoratio dicitur respectiua. Item adorandi essent capilli capitis Christi, aut aliqua sanguinis portio, si fortè extaret aliqua, quæ non fuisset reassumpta à Christo rediuiuo. *ibid. n.* 6.

Incendiarius.

1. IN cap. *tũa nos, de sentent. excommunic.* habetur excõmunicatio contra incendiarios, idcirco conferuntur cum percussoribus clericorum. Hæc autem excommunicatio incurritur *ipso facto*, éstque reseruata S. Pontifici, postquam incendiarius denunciatus est excommunicatus, etiãsi non fuerit nominatim expressus; sufficit enim generalis publicatio excõmunicationis contra incendiarios. Non est tamen improbabilis eorum sententia, qui asserunt istam excommunicationẽ non esse latæ sententiæ, sed ferendæ. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 43. *pag.* 256. 257. *tom.* 3.

2. Dicuntur incendiarij, qui scienter & prauo animo contra iustitiam incendunt; qui enim præter intentionem est causa incendij, non solet incendiarius appellari, etiãsi fortè ex negligentia morali sequutum est incendium *ibid. pag.* 257. *tom.* 3. *n.* 3.

3. Episcopi vi huius constitutionis præcisè non tenentur sententiam excommunicationis ferre, seu excommunicationem publicare contra incendiarios; quia nullum ibi legitur verbum præceptiuum; propterea id relinquitur arbitrio, & prudẽtiæ Episcoporum. *ibid. num.* 7.

Incestus.

1. INcestus est congressus cum persona cognata intra gradus in quibus non potest matrimonium celebrari. Non potest autem matrimonium contrahi cum cognatis cognatione legali, vel spirituali, vel cognatione consanguinitatis, vel affinitatis, vsque ad quartum gradum. Quare si quis copulam habeat cum filia, quam adoptauit, vel quam suscepit in Baptismo, committit incestum *tom.* 1. *pag.* 326. *n.* 1. *&* 2.

2. Hoc peccatum est grauissimum, vt constat ex 1. *Corinth.* 5. eóque grauius, quò persona, cum qua copula habetur, est coniunctior. Omnes tamen incestus sunt eiusdẽ speciei, & differunt tantũ secundùm magis, & minus: nihilominus gradus incestus est in confessione aperiendus; quia licet circunstantia

aggrauans non sit necessariò exprimenda in confessione; tamen qualitas personæ, cum qua copula est habita, non est circunstantia actus, seu peccati; sed potiùs illius obiectum, & quid pertinens ad substantiam actus spectati in indiuiduo; illum enim constituit in suo esse indiuiduali. *tom.1.pag.327.n.4. & seq.*

3. Copula inter confessarium, & pœnitentem, non est incestus, ac proinde non est circunstantia necessariò in confessione exprimenda: quia sacramentum confessionis non inducit propriè cognationem spiritualem, cùm nuspiam in iure expressa inueniatur. Si tamen confessarius sollicitet pœnitentem in confessione, committit sacrilegium, necessariò in confessione aperiendum ob grauissimã irreuerentiam irrogatam Sacramẽto. *ibid.n.8.*

4. Incestus commissus cum consanguinea vxoris duos saltem parit effectus. 1. est, vt ille qui commisit incestum, non possit petere debitum à coniuge propter affinitatem: nam qui habet copulam cum consanguinea vxoris in primo vel secundo gradu, fit ei affinis in eodem gradu. 2. effectus est, vt post mortem vxoris, non possit aliam ducere, aut si ducat, multi censent non posse debitum ab ea petere absque dispensatione, quam potest Episcopus concedere *tom.2.pag.328.num.11.*

INDVLGENTIA.

Indulgentia quid, & quotuplex?

1. INdulgentia est relaxatio pœnæ temporalis debitæ pro peccatis actualibus iam dimissis, quæ homini existenti in gratia conceditur à Prælato per applicationem thesauri Ecclesiæ, qui constat non solùm ex infinitis Christi meritis, sed etiam ex Sanctorum satisfactionibus ipsis superfluis. Cùm enim multi Sancti plus satisfecerint quàm ipsi indigerent, ipsorum satisfactiones superabundantes in thesauro Ecclesiæ conseruantur per legitimum Prælatum dispensandæ. Vnde patet esse in Ecclesia thesaurum, id est, abundantiã meritorum Christi, & Sãctorum exuberantes satisfactiones, simûlque esse in Ecclesia potestatem concedendi indulgentias, & remittendi pœnas quæ peccatis debentur. Porrò hic Ecclesiæ thesaurus ante Christi aduentũ inchoatus fuit: nullus tamẽ illius vsus fuit in veteri lege. *tom.1.pag.199.n.1.& seq.*

2. Indulgentia duplex est, *plenaria*, & *temporalis*. Per plenariam remittitur tota pœna simpliciter, vel in aliquo genere certo. Per temporalem non remittitur tota pœna, sed tanta quanta in Bullis exprimitur. Hinc collige, quando in bulla conceditur indulgentia septem annorum, aut 40. dierum, significari, hominem

nem qui consequitur talem indulgentiam, obtinere tantam pœnæ remissionem quantam obtinuisset, si tanto tempore pœnitentias iuxta canones egisset:non autem esse hunc sensum, per consecutionem talis indulgentiæ hominē liberari à pœnis in Purgatorio per 7. annos aut 40. dies luendis. *tom.*1.*p.*200.*n.*1. *&* 2.

3. Iubilæus ab Indulgentia plenaria,& plenissima non differt nisi quod in Iubilæo concedi solet facultas commutandi vota,& absoluendi à casibus reseruatis. Inchoatur autem Iubilæus Romæ à primis vesperis Natiuitatis Domini, post apertas portas, & durat vsque ad annum subsequentem post clausas portas, nisi prorogatio à Summo Pontifice concedatur. In anno Iubilæi suspenduntur reliquæ indulgentiæ, immò & facultates absoluendi à casibus Summo Pontifici reseruatis. Denique Iubilæus obtineri potest in anno sācto toties,quoties eo anno fiūt opera præscripta, ita enim declarauit.S.D N.Vrbanus VIII.*ibid.n.*5.

Indulgentias quis concedere possit?

4. Solus Summus Pontifex potest primariò concedere indulgentias; alij verò quatenus ipsis à Summo Pontifice conceditur, Quamobrem facultas concedendi Indulgentias conceditur Episcopis cum limitatione, vt patet in dedicatione Ecclesiæ in qua Episcopi concedunt indulgentiam vnius tantùm anni, & in anniuersario dedicationis,indulgentiam 40. dierum. Item Episcopi non habent ius concedendi indulgentiam pro mortuis; ipsorum enim facultas videtur à Sede Apostolica restricta ad illorum subditos in hac vita degentes. *tom.*1.*p.*201.*n.*1. *&* *seq.*

5. Episcopus in peccato mortali existens, immò excommunicatus, (modò non sit denuntiatus,seu vitandus) potest validè concedere Indulgentias; quia non amisit iurisdictionem. Potest etiam hanc facultatem concedendi Indulgentias non tantùm suo Vicario,sed etiam clerico demandare,quia hæc facultas competit Episcopis iure ordinario; ergo possunt eam delegare: Solus tamen Pontifex, de plenitudine suæ potestatis, potest eam facultatem laicis delegare; quia solus potest in iure communi dispensare. *ibid.n.*8. *&* *seq.* *&* *p.*202.*n.*13.

6. Episcopus frui potest indulgentiis quas aliis concedit; neque enim est deterioris conditionis quàm alij; non tenetur tamen opus generaliter iniunctum præstare, sed secum potest hac in parte dispensare, faciendo aliud opus pium, loco illius. *pag.* 202. *n.*16 *&* 17.

7. Clerici, etiam Cardinales qui non sunt Episcopi, non possunt indulgentias concedere; quia non sunt Ecclesiastici thesauri dispensatores,nisi ad id facultatem obtineant. Neque Capitulum

Sede vacante; quia non succedit Episcopo in potestate extraordinariæ iurisdictionis, saltem in iis quæ sunt reseruata Episcopali dignitati. *ibid.n.22.23.*

8. Licèt Abbas possit efficere alios participes satisfactionum, & orationum quæ fiunt in religione, nulli tamen potest indulgentias concedere, tametsi in suis locis iurisdictionem obtineat Episcopalem; quia non est thesauri Ecclesiastici dispensator. *ibid.n.19. & 26.*

9. Indulgentiæ concedendæ non sunt absque iusta causa, cuiusmodi est honor Dei, vtilitas Ecclesiæ, bonum commune, &c. Pro quolibet autem actu pio etiam leuissimo, validè possunt indulgentiæ à Summo Pontifice concedi: experientia enim constat plenarias indulgentias aliquando pro leuissimo opere concedi, vt pro oratione Dominica, & Angelica, & frustra concederentur indulgentiæ si ad ipsarum consecutionem necessarium esset opus æquiualens. Immò Summus Pontif aliquando concedere potest indulgentias absolutè, nullum opus requirendo, vt si defuncto de Ecclesia optimè merito indulgentias applicet. *ibid. num.1. & p.203.n.2. & seq.*

Indulgentiarum susceptor.

10. In suscepturo indulgentiam requiritur Baptismus, & fides: vnde patet hæreticos, & apostatas à fide non esse indulgentiarum capaces. Excommunicato autem licèt contrito, indulgentiæ prodesse non possunt; quia vna ex pœnis excommunicationis est priuatio communium Ecclesiæ suffragiorum, & bonorum, quo in genere sunt indulgentiæ. *tom.1.pag.203.204. num.1. & seq.*

11. Suscepturus indulgentias debet esse in gratia; quia non potest remitti pœna, nisi priùs remissâ culpâ. Si verò in Bulla exprimatur confessio, non sufficit suscepturum esse in gratia per contritionem, sed necessaria est confessio, saltem si sibi sit conscius peccati mortalis. At si post vltimam confessionem, pœnitens nullum commisit peccatum mortale, nec recordatur alicuius nondum per confessionem expiati, non est necesse ad consequendam indulgentiam confiteri; quando enim in Bulla exprimitur confessio, sermo est de confessione respectu illius qui conscientiam habet peccati mortalis, nisi aliud exprimatur, siquidem confessio simpliciter dicta, ex communi Ecclesiæ vsu intelligitur confessio mortalium. *p.204.n.4. & seq.*

12. Qui tempore Iubilei confessus est peccata, sed incidit postea in peccatum mortale, vel recordatur alicuius peccati mortalis, antequam cætera opera in Iubilæo prescripta adimpleat,

pleat, non obligatur ad nouam confessionem; nam videtur adimpleuisse conditionem in Iubilæo præscriptam, cùm semel ritè confessus sit, consequenter potest indulgentiam consequi, si de peccato motali post vltimam confessionem commisso eliciat actum contritionis. *ibid. n. 9.*

13. Non est necesse, vt consequuturus indulgẽtiam sit in gratia toto eo tempore quo præstat singula opera præscripta; sed sufficit, vt sit in gratia dum facit vltimum opus, quo posito obtinetur indulgentia; quia opus præscriptum non debet necessariò esse satisfactorium, sed tantùm est conditio, qua posita Summus Pontifex applicat indulgentias. *ibid. n.* 10.

14. Qui in statu peccati mortalis præstitit vltimum opus præscriptum ad consequendam indulgentiam, expiato deinde peccato per pœnitentiam, non consequitur indulgentiam: quia sicut Sacramenta non reuiuiscunt, quando in ipsorum susceptione appositum fuit impedimentum repugnans substantiæ Sacramenti; ita neque indulgentia reniuiscit, cuius essentiæ, & naturæ repugnat status peccati mortalis. *tom.* 1. *pag.* 105. *num.* 13.

15. Qui facit honestum opus præscriptum in Bulla, v.g. qui lagitur eleemosynam tantùm ob vanam gloriam, non consequitur indulgentiam; quia iam non est opus honestum: secus si ob vanam gloriam, & ob finem aliquem honestum. *ibid. n.* 15.

16. Licet ouis, & lacticiniis vti iuxta locorum consuetudinem, quando pro obtinendo Iubilæo indicitur ieiunium extra Quadragesimam; quia abstinentia ab ouis, & lacticiniis non est de essentia ieiunij. *ibid. n.* 16.

17. Qui cupit indulgentiam consequi, debet onus præscriptum per se ipsum adimplere; superior enim eam concedit sub hac conditione. Quamobrem qui curat coronam per alium recitari, aut Ecclesiam visitari, non consequitur indulgentiam concessam recitantibus coronam B. Virginis, aut visitantibus Ecclesiam; istæ enim sunt actiones personales. Secùs dicendum de eleemosyna, quæ licèt per alium fiat, fieri censetur ab eo cuius nomine fit. *tom.* 1. *pag.* 206. *num.* 24.

18. Qui vult obtinere indulgentiam concessam visitantibus quinque altaria, non tenetur ad singula accedere, sed potest ex eodem loco indulgentiam consequi orando versus quinque altaria. *ibid. n.* 25. Item qui orat ante fores Ecclesiæ cùm præ turba ingredi non possit, consequitur indulgentiam concessam visitantibus Ecclesiam. *ibid. n.* 26.

19. Potest indulgentia obtineri per opus aliquod internum, vt per examen conscientiæ, per inuocationem nominis IESV in articulo mortis, quæ fit mente, cùm ore fieri nequit, &c. ex-

perientia enim constat eiusmodi opera interna à Summo Pontifice præscribi ad consequendam indulgentiam.*ibid.n.*28

20. Probabile est vno, & eodem actu, seu eadem oratione nos consequi non posse indulgentias diuersis viis concessas, vt si quis habeat plura grana benedicta diuersis benedictionibus, seu à diuersis S. Pontif. & in singulis granis concessus sit annus indulgentiæ recitanti oratione Dominicã; videtur enim per orationē illã semel recitatam non posse plures annos indulgentiæ obtineri, sed toties esse recitandum, quot sunt grana.*ibid.n.*29.

21. Potest quis vno, & eodem tempore diuersis actibus consequi plures indulgentias, quando vnus actus non impedit alium, sed vterque simul subsistere potest, v. g. si concedatur vna indulgentia audienti Missam, & alia diuinum officium recitanti, potest vtramque consequi, qui dum Missam audit, simul recitat officium; duobus enim illis operibus duplex indulgentia respondet; neque obstat circunstantia eiusdem temporis, est enim quid extrinsecum.*tom.*2.*pag.*107.*n.*31.

22. Non opus est, vt volens Iubilæum obtinere, omnia pia opera præscripta faciat vna, & eadem hebdomada: nam iuxta communem sententiam potest quis in prima hebdomada ieiunare, eleemosynam erogare, Ecclesias visitare, dilata confessione, & communione in Dominicam proximè sequentem, quamuis hæc præcipuè in Bulla præscribantur.*ibid.n.*34.

Indulgentia pro defunctis.

23. Animæ fidelium in Purgatorio duplicem pœnam patiuntur; altera dicitur *pœna damni*, éstque præcipua, quæ consistit in priuatione visionis Dei, qui est summum hominis bonum. Altera dicitur *pœna sensus*, quam animæ ab igne patiuntur. Quomodo autem verus ignis agere possit in animas corporibus exutas, nulli mortalium est reuelatum.*tom.*1 *pag.*208.*n.*2.*&* 3.

24. Indulgentiæ quamuis plenariæ non prosunt defunctis per modum iudicij: quia Ecclesia non habet iurisdictionem, aut iudiciariam potestatem in animas in Purgatorio detentas, cum sint extra forum Ecclesiæ: sed prosunt per modum suffragij, id est, per modum auxilij, & adiutorij Ecclesiastici illis applicati. *ibid.num.*4.

25. Qui facit opus ad consequendam indulgentiam pro defuncto, non est necesse, vt sit in gratia; quamuis enim existens in peccato mortali, non possit suis operibus satisfacere pro se, aut pro alio, nihilominus potest indulgentiam pro defuncto lucrari, si faciat opus præscriptum; tunc enim ipse non dicitur satisfacere, sed facere opus, quo posito Summus Pontifex

tifex applicat defuncto indulgentiam, id est, satisfactiones Christi, & Sanctorum. *ibid.n.*11

26. Homo in hac vita degens, potest indulgentiam alteri homini item viuenti lucrari, si hoc in Bulla exprimatur; etiamsi non adsit cõsensus, & scientia illius cui applicatur, cùm passiuè se habeat, vt patet à simili de animabus Purgatorij. *to.*1.*p.*209.*n.*12.

27. Indulgentia pro defuncto accepta tantum illi prodest, quantum profuisset accipienti, si eam sibi applicasset. Quare si indulgentia est plenaria, prodest defuncto ad remissionem omnis pœnæ, modò Deus eam acceptet. Hic autem quæri potest, cur acceptâ vnâ indulgentiâ plenariâ pro defuncto, alia de nouo, atque alia eidem applicetur. *Respond.*1. quia fieri potest vt aliquis defectus interuenerit in concessione indulgentiæ, vt si concessa sit absque vlla causa. 2. quia potest contingere defectus ex parte accipientis indulgentiam, propter quem fit irrita. 3. quia fieri potest, vt Deus indulgentiam non acceptarit; nam indulgentia non habet infallibilem effectum respectu animæ defuncti. Hinc fit vt indulgentiæ iisdem defunctis sæpius applicentur, vt repetitis suffragiis à pœnis eruantur. *ibidem, num.*14. *&* 15.

Indulgentiarum valor.

28. Qui moritur statim post obtentam indulgentiam plenariam, nulla interiecta mora, ad cœlum euolat: quia indulgentiæ tantum valent quantum sonant, indulgentia autem plenaria sonat remissionem omnis pœnæ. *ibid.n.*1. *&* 2.

29. Qui alienam habet coronam, seu granum benedictum inuentum, vel sibi commodatum, potest eandem consequi indulgentiam, quam dominus illius coronæ, seu grani consequeretur; modò coronam, seu granum apud se habeat, non verò domi tantùm. *ibid.n.*2.

30. Probabile est concessionem indulgentiæ, quando constat de potestate concedentis, latè explicandam esse, quantum verba patiuntur; quia hæc concessio est fauor; at fauor, & beneficium Principis latè explicandum est quantùm fieri potest sine præiudicio tertij. *ibid.n.*4.

31. Indulgentiæ durant iuxta intentionem concedentis, & non vltra. Quare indulgentia absolutè concessa, per se loquendo, perpetuò durat, neque expirat morte concedentis. Indulgentia concessa communitati, durat quandiu manet communitas, neque desinit cum personis singularibus. Quando Ecclesia destructa, alia in eodem loco reædificatur, adhuc durat indul-

gentia illi loco concessa. Quando templum debita auctoritate aliò transfertur, indulgentia illi templo concessa, vnà cum templo transfertur : secùs si indulgentia concessa sit situi, & solo. *tom.*1. *pag.*210.211. *n.*1. *& seq.*

32. Solent indulgentiæ plenariæ anno Iubilæi suspendi, vt fideles Romam se conferant ad consequendas indulgentias. Tamen. S. D.N. Vrbanus VIII. viua voce declarauit anno Iubilæi 1625. non suspendi vllas vrbis indulgentias. Item non suspendi vspiam terrarum indulgentias in articulo mortis concessas. Item nuspiam suspendi indulgentias pro defunctis. Item non tolli à priuilegiatis facultates, & priuilegia absoluendi, exceptis iis, quæ concedi aliàs solent ratione indulgentiarum. *p.*210. *n.* 2.

33. Successor potest indulgentias ab antecessore concessas reuocare : nam vt succedit dignitati, ita & potestati. Inferior verò non potest reuocare à superiore concessas. Quamobrem Episcopus indulgentias à Sede Apostolica concessas reuocare nequit. Reuocata indulgentia non statim extinguitur antequam reuocatio perueniat ad aures eorum, quibus concessa fuerat. Vnde sequitur eum, qui inuincibiliter ignorans reuocationem indulti sibi concessi bona fide confessus est peccata reseruata, vel censuras, remanere absolutum virtute indulti. *tom* 1.*pag.*211. *num.*7. *&* 8.

34. Indulgentia perpetua concedi potest ob causam temporalem : quare cessante causa, ipsa non cessat. Indulgentia autem pro mortis articulo concessa semel accepta non expirat ; nisi id exprimatur in Bulla; sed adhuc licet ea frui, nouo mortis articulo superueniente; quia propositio indefinita æquiualet vniuersali. *ibid.n.*11.

35. Qui facultatem habet eligendi confessarium, à quo virtute indulgentiæ absoluatur in articulo mortis, capax est absolutionis, & indulgentiæ, etiamsi postquam petiit confessionem, sensibus destituatur, cùm enim, vt suo loco diximus, sit capax sacramenti Pœnitentiæ; quidni erit capax indulgentiæ, cùm sit viator. *ibid.n.*13.

INFIDELIS.

Infidelium fautores.

1. DEferentes, vel transmittentes equos, arma, ferrum, filum ferri, stannum, chalybem, omniáque alia metallorum genera; item lignamina, canapem, funes, ipsámque materiam funium, & alia id genus, quibus infideles, & Catholicæ religionis hostes, Christianos, & Catholicos impugnant, excom-

municationem 7. Bullæ Cœnæ incurrunt: Item deferentes, vel transmittentes pecuuias, quæ sunt nerui belli, & victualia eo tempore, quo vsui esse possunt ad bellum Christianis inferendum, eadem excommunicationis pœna percelluntur. *disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 2. *pag.* 30 *tom.* 3.

2. Eadem censura comprehenduntur Christiani militantes in castris, vel nauibus infidelium contra Christianos. Qui Christianæ fidei hostibus, & hæreticis auxilium, consilium, vel fauorem in damnum Christianorum quomodolibet præstant. Qui vendunt arma Iudæis, quando est probabilis suspicio arma ab ipsis emi in damnum Christianorum, vt scilicet ea transmittantur ad alios infideles. Qui tradunt, vel tradi consulunt arcem, vel oppidum infidelibus: hi enim omnes adiuuant infideles contra Christianos. *ibid. pag.* 31. 32. *tom.* 3.

3. Qui per se, vel per alios certiores faciunt Christiani nominis hostes, & hæreticos de rebus pertinentibus ad statum alicuius Reip. Christianæ in damnum Christianorum, & religionis Catholicæ, in eandem censuræ pœnam incurrunt, v.g. qui admonet infideles talem arcem non esse bene munitam, & facilè capi posse: qui hæreticis significat in tali vrbe magnã esse annonæ caritatẽ, quo cognito hæretici illã vrbẽ sunt occupaturi, &c. hæc enim omnia cedunt in damnum rei Christianæ. *ibid. pag.* 32. *tom.* 3.

4. Ab hac censura incurrenda excusare potest paruitas materiæ; quia non incurritur excommunicatio nisi ob grauem culpam: illa autem censenda est leuis materia, ex quia leue damnum timetur: v.g. qui titulo gratitudinis donaret infideli pugionem, galeam, arcum, &c. non ligaretur hac censura ob materiæ paruitatem. *ibid. punct.* 4. *pag.* 34. *n.* 1. *tom.* 3.

5. Qui arma ad infideles detulit, vel deferri mandauit, non ligatur hac censura, nisi arma ad ipsos perueniant; quia translatio non dicitur perfecta, donec res perueniat ad eum, ad quem destinatur. *ibid. num.* 2.

6. Qui Tureas alióſve infideles, aut hæreticos certiores facit de rebus ad Reip. Christianæ statum pertinẽtibus, quæ iam ipsis notæ erant, modò nihil addat noui, non incurrit excommunicationem. Quia non facit actum completum sub censura prohibitum, neque enim propriè dicitur certiores facere infideles de rebus Christianorum, cùm ipsi iam essent certi. Sic à peccato detractionis excusatur, qui de occulto alterius delicto loquitur cum eo, cui iam erat notum. *ibid n.* 5.

7. Metus grauis damni ab hac censura excusat, nisi fortè grauius Reipublicæ Christianæ damnum præponderet: quia Ecclesia numquam obligat sub excommunicatione cum graui

damno, vel incommodo. Hinc ſequitur Chriſtianum in nauibus Turcarum metu mortis remigantem excuſari ab hac cenſura, quia metu graui compulſus exercet actionem ex ſe indifferentem. Idem dicendum de iis, qui naues armis onuſtas, aut arcē armis inſtructam metu mortis aufugientes dimittunt, itavt ab infidelibus in damnum Chriſtianorū capiatur. *ibid.n.*6. *&* 7.

8. Qui vi tormentorum adactus detegit infidelibus ea, quæ ad ſtatum Reipublicæ Chriſtianæ pertinent, ſi poteſt verbis amphibologicis eludere interrogantes, & ſic tormenta euadere, incurrit cenſuram Bullæ detegendo: quia is non dicitur grauem metum pati, qui facilè poteſt ſe ab eo liberare. Sin non poteſt eludere, & rationabiliter credit ſe acriter torquēdum, ni detegat, probabile eſt non ligari cenſurâ detegendo; quia grauis metus excuſat. *ibid.pag.* 34.35.*num.*9.*tom.*3.

9. Grauis eſt controuerſia, vtrùm excommunicationem incurrat, qui fauorem, vel auxilium præſtat infidelibus, & hæreticis contra Principem Chriſtianum ad eius vires imminuendas, ne ita potens fiat, vt ei reſiſti nequeat. Suppetunt in vtramq; partē probabiles rationes: affirmatiua tamen ſententia probabilior videtur: quia Summus Pontifex in ſua Bulla excommunicat eos, qui infidelibus, vel hæreticis à Sede Apoſtolica denuntiatis auxilium, vel fauorem quomodolibet præſtant, qua loquendi forma excludere voluit omnem tergiuerſandi rationem. *ibid.num.*10.

10. Qui deferunt ad infideles arma, pecunias, vel alia pro redemptione captiuorum, non ſubiacent huic cenſuræ, modò redimere nequeant captiuos aliis rebus non prohibitis: quia hic caſus per epiikeiam exceptus eſt, cùm Chriſtiani maximum cōmodum percipiant ex redemptione captiuorum. *ibid.n.*11.

11. Qui ex priuilegio Summi Potificis arma, vel alia prohibita defert ad infideles, non ligatur hac cenſura, modò in ipſo priuilegio huius prohibitionis, quæ eſt in Bulla Cœnæ, expreſſa mentio fiat: quia legiſlator poteſt in ſua lege diſpenſare *ibid. pag.*36.*num.*15.*tom.*3.

12. Præter excommunicationem ſunt aliæ pœnæ in iure latæ contra eos, qui res prohibitas deferunt ad Saracenos: nam bonis priuandi ſunt, & in ſeruitutem redigendi, ſi capiantur, laborant perpetua infamia, ſunt incapaces teſtamenti, & inhabiles ad ſucceſſiones, & publica officia, tanquā excōmunicati, & fidei Catholicæ hoſtes ſunt publicè denunciandi. *ibid.n.*17.

13. Pius V. in Bulla 149. quæ incipit. *Licet omnibus notiſſimum*, excommunicationem tulit contra capientes Chriſtianos in terris Turcarum, aut cogentes eos ad remigandum, aut

taleam ipsis imponentes, aut ipsorum bona diripientes, quicunque illi sint. *disp.2 quæst. 3.punct.46.pag.257 tom.3.*

Inquisitio. Inquisitores

1. PIus V. in extrauag quæ incipit, *Si de protegendis* , éstque 83. excommunicationem tulit contra eos , qui occiderint, aut vexauerint quemlibet ex Inquisitoribus, officialibus, ac ministris officij S. Inquisitionis , vel Episcoporum hoc munus exercentium , seu qui accusatorem, aut testem in causa fidei occiderint , verberauerint , aut perterrefecerint , quíve Ecclesias, ædes, aliásve res ad officium , aut ministros pertinentes inuaserint, incenderint, expilauerint , aut libros combusserint, &c. *disp. 2. quæst. 2.punct.13 pag. 165.tom. 3.*

2. Qui auxilium , consilium , aut fauorem in quolibet prædictorum scienter præstiterit , licet nemo sit occisus, nemo verberatus, nihil extractum , nihil expugnatum, nullum denique dãnum sequutum fuerit , eodem excommunicationis vinculo innodatur: sic enim habetur in Bulla. *ibid.n 4.*

3. Præter excommunicationem , aliis etiam pœnis afficiuntur delinquentes; damnantur enim crimine læsæ maiestatis , priuantur dominio bonorum , ipsorum filij efficiuntur infames, &c. *ibid.n. 5.*

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

5. In cap. *Vt Inquisitionis* 18. *de hæreticis in* 6. habetur excommunicatio contra dominos temporales resistentes, Episcopis , & Inquisitoribus ; quando ab eis requiritur, vt curent inuestigari, capi, ac diligenter custodiri hæreticos , eorum credentes, fautores , receptatores, & defensores. *disp.2.quæst.10.punct.8 pag. 315.n.1 & 2.tom 3.*

6. Quoties inter Inquisitorem, & Episcopum dissentio suboritur , vno volente condemnatum de hæresi puniri; altero renuente, domini temporales debent supersedere , donec summus Pontif. consulatur ; quia non est maior ratio, cur vni potius, quã alteri obediat, nisi ex Summi Pontif. declaratione constaret præcipuum ius procedendi pertinere ad Inquisitorem , Episcopum verò habere tantùm ius suffragij. *ibid.num.5.*

7. Eandem excommunicationem incurrunt Iudices sæculares cognoscentes de crimine hæresis, cùm sit merè Ecclesiasticum , & liberantes à carcere captos pro crimine hæresis absque licentia , seu mandato Iuquisitoris , vel Episcopi ; aut renuentes exequutionem ab iis iniunctam quamprimum adimplere. *ibid. num. 5. & seq.* Excommunicantur item impedientes directè,

vel indirectè iudicium seu processum Inquisitoris, aut Episcopi, contra crimen hæreseos; aut prædictis auxilium, consilium, vel fauorem scienter dantes. *ibid.n.9.& seq.*

8. Pius V. in Bulla, quæ incipit *Sanctissimus* D.N. sub excommunicatione latæ sententiæ, & aliis pœnis arbitrariis iniungit omnibus Magistratibus, vt Cardinalibus Congregationis S. Inquisitionis pareant in iis, quæ ad officium S. Inquisitionis spectant. *ibid. punct.* 9. *pag.* 316. *tom* 3.

9. In Clement. 2. *de hæreticis*, fertur excommunicatio contra Inquisitores & commissarios ipsorum, & Episcoporum, seu Capitulorum, extorquentes pecuniam prætextu officij Inquisitionis, aut applicantes fisco bona Ecclesiæ. *ibid. punct.* 10. Hec autem excommunicatio respectu illius, qui pecuniam extorsit, reseruata manet donec satisfecerit; post satisfactionem verò tollitur reseruatio. *ibid. pag.* 317. *n.* 9. *tom.* 3.

10. In Clement. 1. §. *Verum, de hæreticis*, fertur excommunicatio contra Inquisitores, & alios S. Inquisitionis officiales inferiores Episcopis, qui propter odium, gratiam, amorem, vel lucrum, seu commodum temporale non procedunt contra suspectos, vel diffamatos de hæresi, vel qui temerè vexant aliquem imponendo illi notam, vel suspicionem hæresis. Episcopi verò aut superiores Episcopis facientes contra huius Clementinæ dispositionem, incurrunt pœnam suspensionis ab officio per triennium. Hæc excommunicatio reseruata est Summo Pontifici. Idem probabiliter dicendum de suspensione. *disput.* 2. *quæst.* 7. *punct.* 5. *pag.* 286. *tom.* 3.

11. Fratres Prædicatores præsumentes perturbare officium Inquisitionis, quod fratres Minores cõtra hæreticos exercent, ligantur suspensione ab exercitio sacrorum ordinum, donec absolutionem à Sede Apostol. aut ab illo, cuius officium perturbarunt obtineant. Eadem suspensio afficit fratres Minores respectu Fratrum Prædicatorum. *disp.* 3. *quæst.* 8. *punct.* 16. *tom.* 3.

INTERDICTVM.

Quid & quotuplex sit interdictum?

1. INterdictum est Ecclesiastica censura, qua interdictus separatur à perceptione quorundam Sacramentorum, à diuinis officiis, & ab Ecclesiastica sepultura. Est autem aliud *locale*, quo directè interdicitur locus ne in eo diuina officia ab incolis, vel extraneis audiantur, quamuis personę loci interdicti possint alibi diuina officia audire; aliud *personale*, quo prohibetur populus, vel

vel persona particularis, diuina officia audire vbicumq; sit; aliud *mixtum*, quod locale & personale complectitur. Rursum interdictum locale, & personale, aliud est *generale*, aliud *speciale. tom* 1. *pag.* 439. *n.* 1. 2. & 4.

2. Interdicto Clero, non censentur religiosi interdicti: quia religiosi in odiosis non veniunt nomine cleri, sed in fauorabilibus tantùm. Interdictâ autem familiâ, censentur clerici, & alij eiusdem familiæ interdicti; etiamsi autem post latum interdictum aliquis ab ea familia recedat, adhuc manet interdictus. Secùs dicendum de illo, qui post latum interdictum fit de familia interdicta: hic enim non comprehenditur interdicto: quia censura solùm afficit eos in quos fertur. Interdicto populo ciuitatis, non censentur interdicti qui habitant in suburbiis, nisi sint de populo ciuitatis *tom.* 1. *p.* 440 *n.* 14. 16. & 18.

3. Ciues communitatis interdictæ, qui absunt, dum fertur interdictum, nihilominus subiacent interdicto, quia sunt pars illius communitatis. Si verò aliò transferant domicilium, desinunt esse interdicti; quia desinunt esse pars communitatis interdictæ, modò ipsi non dederint causam culpabilem interdicto. Vice versa homines non interdicti, si fiant conciues communitatis interdictæ, fiunt interdicti. Item amentes, aut infantes, acquisito rationis vsu, subiiciuntur interdicto, & capella addita Ecclesiæ iam interdictæ, subiicitur interdicto. *tom.* 1. *pag.* 441. *n.* 19.

4. Interdictâ ciuitate censentur etiam suburbia interdicta, etiamsi non sint temporaliter subdita illi domino, cuius causâ ciuitas est interdicta; immò etiamsi suburbia sint alterius diœcesis, nec sint subdita iudici Ecclesiastico, à quo latum est interdictum: alioquin parui penderetur interdictum; nam interdicta ciuitate possent ciues accedere ad loca vicina ad diuina audienda. Notandum tamen illa suburbia, quæ non sunt subdita Episcopo interdicenti, non censeri interdici ab Episcopo, sed à iure communi. *ibid. n.* 23.

5. Religiosi, quibus ante Concilium Tridentinum concessa fuerant priuilegia celebrandi diuina officia, & admittendi laicos tēpore interdicti localis, non possunt hoc tempore his priuilegiis vti: quia Concilium huiusmodi priuilegiis derogauit. *ibid. n.* 25.

6. Interdictum, quo generaliter interdicitur terra alicuius Principis, cadit in omnes terras, quarum Princeps habet dominium, aut vsumfructum. non tamen cadit in terram acquisitam post latum interdictum, nisi hoc exprimatur in sententia interdicti: illius tamen terræ venditæ post interdictum subiacent interdicto: quia transeunt ad alium dominum cum onere, quod illis adhæret. *tom.* 1. *p.* 442. *n.* 27.

7. Superior, seu iudex, qui tulit interdictum, non includitur in interdicto personali: quia seipsum non potest interdicere; locali tamen comprehenditur interdicto: licèt enim integrum sit iudici non ferre interdictum; nihilominus lato semel interdicto, etiam ipse tenetur illud seruare, quia est de iure communi. Quocirca iudex qui aliquem locum interdixit, tenetur abstinere ab officiis eo loco persoluendis. *ibid.n* 28.

8. Religionum Prælati non possunt interdictum locale ferre, licet possint personale: quia ipsorum iurisdictio potius cadit in personas quàm in loca; neque huiusmodi Prælati solēt interdictū locale ferre, quod argumento est ipsos non posse. *ibid n*.2.

Interdicti effectus.

9. Interdicti siue localis, siue personalis tres sunt effectus. 1. est priuatio aliquorum Sacramentorum. 2. priuatio diuinorum officiorum. 3. priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ. Hi tamen effectus non sunt itá inter se connexi, quin possint etiam ab Episcopo, qui interdictum tulit separari, ad differentiam effectuum excommunicationis, qui non possunt ab Episcopo separari. Quare fieri potest, vt quis interdicatur ab officio sacerdotali, non tamē à sepultura, &c. quapropter obseruandum est diligenter quibus verbis feratur interdictum. *ibid.n* 1.

10. Tempore interdicti localis, sacramenta Baptismi, & Confirmationis cum solita solemnitate administrari possunt. Interdictus item interdicto personali generali, potest suscipere sacramentum Confirmationis: quia est quoddam veluti complementum Baptismi. Ille tamen qui dedit causam interdicto, aut qui est speciali, & personali interdicto obstrictus, non potest ad hoc Sacramentum admitti, nisi priùs præstiterit condignam satisfactionem ab Ecclesia præscriptam, propter contumaciam. *tom*.1.*p*.443. *num*.1. *seq*.

11. Tempore interdicti localis licet, cum solita solemnitate, solis moribundis Eucharistiam ministrare. In regressu autem ab infirmo possunt indulgentiæ concedi; nam illa concessio est actus externæ iurisdictionis. Tempore interdicti localis, secluso mortis periculo, vel priuilegio, non licet suscipere Eucharistiam in loco interdicto. *tom*.1.*p*.443.*n*.1. & *p*.444.*n*.7.

12. Clerici non existentes in probabili vitæ periculo, nō possunt tempore interdicti, Eucharistiam more laicorum suscipere; quia ius nouū hac in parte non derogauit iuri antiquo. Possunt tamen Missam celebrare, sícque Euchatistiam sumere, quia sacrificium Missæ sine Eucharistiæ sumptione perfici nequit. *ibid.n*.8.

13. Qqilibet

13. Quilibet Sacerdos, qui ſublato interdicto ius habet Euchariſtiam miniſtrandi, poteſt illam tempore interdicti miniſtrare in articulo mortis, modò ipſe non dederit cauſam interdicto, nec ſit ſpecialiter interdictus: tunc enim, extra caſum neceſſitatis non poſſet Euchariſtiam miniſtrare. *ibid. n.* 10.

14. Interdictus perſonaliter interdicto generali, poteſt ſuſcipere Euchariſtiam per modum viatici, abſque alia ſatisfactione, modò non dederit cauſam interdicto. Nam qui dedit cauſam culpabilem interdicto, vel qui eſt ſpecialiter interdictus, non eſt ad Euchariſtiam admittendus, niſi exhibitâ debitâ ſatisfactione, ſi poteſt exhiberi, ſin minus exigenda eſt cautio, tum abſolutio impendenda, antequam Euchariſtia illi miniſtretur.

15. Nullus poteſt, neque tenetur ad implendum præceptum annuæ communionis in Paſchate, ſuſcipere ſacramentum Euchariſtiæ, tempore interdicti localis generalis: quia interdictum priuat Euchariſtia præterquam in articulo mortis. *ibid. n.* 12

16. Iure nouo licet ſacramentum Pœnitentiæ miniſtrare tempore interdicti, aut cuicumque interdicto, modò non ſit excommunicatus, & non dederit culpabiliter cauſam interdicto, aut non ſit ſpecialiter interdictus. Quilibet autem Confeſſarius, qui non dedit cauſam culpabilem interdicto locali, poteſt tempore interdicti, in loco interdicto miniſtrare ſacramentum Pœnitentiæ. Idem dic de Confeſſario ligato interdicto perſonali generali. At ſpecialiter interdictus non poteſt extra neceſſitatem hoc Sacramentum miniſtrare, valida tamen eſſet abſolutio ab eo collata. *tom.* 1. *pag.* 445. *n.* 1. *&* 2.

17. Tempore interdicti, aut perſonaliter interdicto non poteſt ſacramentum Ordinis miniſtrari: quia interdictum priuat perceptione Sacramectorum, niſi ſit aliqua ſpecialis exceptio; at non excipitur ſacramentum Ordinis. Excipe caſum neceſſitatis, vt ſi deeſſent ſacerdotes, qui tempore neceſſitatis conferrent Sacramenta. *ibid. n.* 3.

18. Nulli perſonaliter interdicto, aut tempore interdicti localis miniſtrandum eſt ſacramentum Extremæ Vnctionis, niſi ex priuilegio ſpeciali. *ibid. num* 4.

19. Non licet perſonis interdictis, aut tempore interdicti localis contrahere matrimonium, niſi aliud ferat conſuetudo. Probabilis tamen etiam eſt oppoſita ſententia. Sponſalia verò licitè & validè celebrari poſſunt; ipſa enim non ſunt Sacramentum, ſed contractus humanus, qui tempore interdicti non prohibetur à iure. Porrò benedictiones ſuper coniugatos fieri ſolitæ, iure nouo ſunt licitæ modò fiant ianuis clauſis, excluſis excommunicatis, & interdictis, ſine ſolēnitate; imò etiam cum ſolemnitate iis diebus

quibus

quibus licet diuina officia solemniter persoluere: nam hæ benedictiones pertinent ad diuina officia: fieri tamen non possunt super coniugatos personaliter interdictos. *ibid. num.* 8. *&* 9.

20. Ea officia diuina, quæ non requirunt personam Ecclesiasticam ad ea deputatam, non censentur prohibita tempore interdicti: quia non censentur officia Ecclesiastica, & communia, sed priuata. Huiusmodi sunt benedictio mensæ, oratio angelica, litaniæ, &c. *tom.* 1. *pag.* 446. *n.* 4.

21. Bonifacius VIII. in cap. *Alma mater*, concessit facultatem celebrandi singulis diebus Missam, & diuina officia, tempore interdicti localis, generalis secretò, in Ecclesiis, & Monasteriis, ianuis clausis, summissa voce, exclusis excommunicatis, & interdictis, sine pulsu campanarum. Tempore autem interdicti localis specialis, licèt tantùm semel in hebdomada Missam celebrare ad Eucharistiam renouandam, vbi Eucharistiæ sacramentum asseruatur. *ibid. n.* 6. *&* *pag.* 447.

22. Tempore interdicti generalis licet pulsare campanas ad conuocandum populum ad concionem, ad comitandam Eucharistiam, dum ad infirmos defertur, ad salutationem angelicam, &c. Ad diuina verò officia, & ad Missam non licet. Possunt tamen pulsari campanæ ad indicandas diei horas *ibid. n.* 8.

23. In festiuitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. V. Mariæ, Corporis Christi cum octaua, & Conceptionis B. M. V. item cum octaua, licet tempore interdicti localis generalis, non autem specialis, celebrare Missam, & diuina officia publicè, & solemniter, pulsatis campanis, ianuis apertis, alta voce, admissis interdictis, etiam illis qui causam dederunt interdicto, modò non admittantur ad oblationes, & communionem; at excommunicati sunt excludendi. Illis tamen diebus non conceditur laicis communicare. *tom.* 1. *pag.* 447. *numer.* 14. *&* *seq.*

24. Amentes, & infantes, nec non clerici non coniugati, etiam extranei tempore interdicti localis generalis, ad diuina officia admitti possunt, modò ipsi non sint excommunicati, vel interdicti, nec dederint causam culpabilem interdicto. Laici verò sine priuilegio, ad diuina officia non sunt admittendi. Porrò quibus id ex priuilegio conceditur, possunt cum sua familia diuinis interesse: immò diebus festis tenentur sacrum audire. *tom.* 2. *pag.* 447. *num.* 20. *&* *pag.* 448. *n.* 21. *&* 23.

25. Interdictum simpliciter latum absque vlla restrictione, priuat Ecclesiastica sepultura personas, & locum interdictum. At qui non sunt personaliter interdicti, nec dederunt causam culpabilem interdicto, possunt tempore interdicti sepeliri in

loco

loco ſacro non interdicto. In iis autem feſtiuitatibus in quibus ſuprà dictum eſt poſſe diuina officia publicè celebrari, poſſunt laici adulti in loco interdicto ſepeliri. Cæterùm ſepultus tempore interdicti in loco profano, ſublato interdicto, exhumandus eſt, & in loco ſacro ſepeliendus: ſepultus autem illicitè in loco ſacro interdicto, exhumandus eſt durante interdicto, vt careat Eccleſiaſtica ſepultura. *tom.* 1. *pag.* 448. *n.* 1. *& ſeq. & pag.* 449. *n.* 7. *&* 8.

26. Infantes, & amentes tempore interdicti localis, vel generalis perſonalis, in loco ſacro ſepeliri non poſſunt. At tempore interdicti perſonalis ſpecialis in loco ſacro non interdicto ſepeliri poſſunt. Sepeliens interdictum toleratum in loco ſacro, non incurrit excommunicationem latam in Clement. 1. *de ſepulturis.* Ille autem cenſetur nominatim denunciatus, qui eſt membrum communitatis nominatim, & ſpecialiter interdictæ. *tom.* 1. *pag.* 449. *num.* 8. *&* 10.

27. Interdictus ab ingreſſu Eccleſiæ non poteſt in Eccleſia, vel cœmeterio ſepeliri, niſi dederit ſigna contritionis; tunc enim poteſt abſolui, & in loco ſacro ſepeliri. Poteſt tamen interdictus ab ingreſſu Eccleſiæ in cœmeterio diuinis operari, vel intereſſe; quia cœmeterium, in rigore, ſub nomine Eccleſiæ non continetur. Poteſt item ſuſcipere ſacramenta in Eccleſia, quando diuina non celebrantur. *ibid. n.* 11. *&* 12.

28. Clerici non interdicti, qui ſeruarunt interdictum, nec illius cauſa fuerunt, poſſunt tempore interdicti localis ſepeliri in loco etiam ſpecialiter interdicto, modò id fiat ſine ſolemnitate, & campanarum pulſu. Immò ſepeliri poſſunt cum diuino officio, & Miſſa, ſummiſſa voce, ianuis clauſis. Quòd ſi cœmeterium extra Eccleſiam exiſtat, poterunt officia in Eccleſia celebrari, deinde cadauer in cœmeterium cum ſilentio erit transferendum. *tom.* 1. *pag.* 449. *n.* 13. *& pag.* 450.

29. Interdictus non priuatur exercitio iuriſdictionis exterioris: quare interdictus, etiam nominatim denunciatus poteſt excommunicare, abſoluere, &c. indulgentias concedere, immò & lucrari modò ſit in gratia, & præſtet opera quæ præſcribuntur in Bulla. *tom.* 1. *pag.* 450. *n.* 1. *& ſeq.*

Interdictum violantium pœnæ.

30. Laici interdictum locale, vel perſonale violantes, ex ſuo genere mortaliter peccant; quia faciunt contra prohibitionem Eccleſiæ in materia graui. Nullam tamen pœnam præciſè ob violationem interdicti incurrunt; nulla enim habetur in iure expreſſa, præterquam in Clementina *grauis, de ſent. excomm.* de qua infrà. *ibid. num.* 1. *&* 2.

31. Clerici tam sæculares, quàm regulares, violantes interdictum, ex suo genere mortaliter peccant, nisi ratione paruitatis materiæ, aut grauis metus à potente incussi, excusentur à mortali. Interdictum autem violantes per exercitium alicuius ordinis sacri, irregularitatem incurrunt, & suspensionem ab officio, & consequenter à iurisdictione, possúntque per sententiam priuari beneficiis, aliísque pœnis affici. *ibid. n.* 3. *&* *pag.* 451. *n.* 4.

32. Interdictum à clericis tripliciter violari potest. 1. dum clericus vinculo interdicti irretitus, functionem ordinum exercet. 2. dum ipse non est quidem interdictus, sed in loco interdicto sacramenta confert. 3. dum nec ipse nec locus est interdictus, sed sacramenta confert interdicto. In duobus primis casibus incurritur irregularitas: in tertio verò valde probabile est non incurri; quia hic casus non est in iure expressus. *tom.* 1. *pag.* 451. *n.* 4.

33. Clericus communicans cum nominatim interdicto, in iis rebus, à quibus est interdictus, mort. peccat, & interdicitur ab Ecclesiæ ingressu, donec satisfaciat ad arbitrium illius, qui tulit interdictum. Communicans autem cum interdicto in rebus humanis non peccat: quia non tenetur vitare interdictum in iis rebus à quibus non est interdictus. *tom.* 1. *pag.* 452. *n.* 19.

34. In Clementina *grauis, de sent. excomm.* fertur excommunicatio contra eos qui tempore interdicti cogunt aliquem ad diuina officia celebranda in locis interdictis, vel qui aliquos vocat, præsertim excommunicatos, seu interdictos ad diuina audienda in locis interdicto suppositis, vel qui prohibent ne excommmunicati publicè, vel interdicti exeant de Ecclesia tempore Missæ, postquam à celebrante moniti sunt vt exeant; hæc autem excommunicatio tantùm afficit dominos temporales, qui hæc audent in terris suis interdicto suppositis. Quamobrem personæ priuatæ quæ hoc facere præsumunt in terris alienis, huic censuræ non subiiciuntur. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 20. *pag.* 225. *&* *seq.* Hæc excommunicatio cadit etiam in publicè excommunicatos, & interdictos, qui in Ecclesia nominatim à celebrante moniti vt exeant, nihilominus remanere præsumunt. *ib. pag.* 226. *n.* 13. *to.* 3.

35. Qui dat causam interdicto locali, personale interdictum incurrit, iuxta probabiliorem sententiam. Quocirca si Princeps aut alius delictum commisit, propter quod oppidum fuit interdictum, ipse etiam manet interdictus; ac proinde non solùm in eo oppido diuina audire non potest, verùm etiam neque alibi. *disp.* 4. *quæst.* 1. *punct.* 1. *pag.* 287. *tom* 3.

Interdicta personalia.

36. Recipiens Episcopatum, Abbatiam, vel aliam dignitatem

tem de manu laici, interdicitur ab ingressu Ecclesiæ quousque resipuerit *cap. si quis, quæst.7.* Ad incurrendam tamen hanc censuram opus est, vt quis illius dignitatis possessionem iam adierit. Extenditur etiam ad laicos qui eam dignitatem conferre præsumunt. *disp.2.quæst.2.punct.1.pag.288.tom.3.*

37. Episcopi, & Abbates qui in alienatione bonorum Ecclesiasticorum non seruant formam præscriptam in Extrauag. *Ambitiosæ, de rebus Eccles. non alienand* interdicuntur ab ingressu Ecclesiæ, & nisi intra sex menses resipuerint, suspenduntur ipso facto à regimine, & administratione in temporalibus & spiritualibus. *ibid.punct.3.*

38. Qui interdictum locale generale violant celebrando, aut faciendo celebrari diuina in locis interdictis, aut qui admittunt excommunicatos publicè, vel interdictos ad diuina officia, seu Ecclesiastica sacramenta, vel Ecclesiasticam sepulturam, interdicuntur ab ingressu Ecclesiæ donec satisfecerint ad arbitrium illius cuius sententiam neglexerunt, cap. *Episcopor. de priuil. in 6. ibid. punct.3.*

39. Confessarius excipiens in Ecclesia confessionem alicuius nominatim interdicti ab ingressu Ecclesiæ, hanc censuram non incurrit; quia sic interdictus potest sacramenta suscipere in Ecclesia: saltem eo tempore quo diuina celebrantur. *ibid. pag.* 380. *num.*8.*tom.*3.

40. Metropolitanus, ex decreto Trident. *sess.6.cap.*1. qui per nuncium aut literas non defert intra tres menses Episcopos suffraganeos absque iusta, & rationabili causa non residentes vltra annum: & contrà Episcopus suffraganeus antiquior residens, qui non defert Metropolitanum vltra annum non residentem absque legitimo impedimento, interdicuntur ingressu Ecclesiæ. *ibid.punct.7.tom.3.*

41. Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi qui in crimine fornicationis iacent, interdicuntur ingressu Ecclesiæ donec resipiscant. Hoc tamen interdictum non est hodie vsu receptum. *ibid. punct.* 10.*tom.*3.

42. Sacra Cardinalium Concilij Trident. Congregatio præcipit sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ ipso facto incurrenda. 1. vt pecuniæ, ac bona mobilia accepta pro perpetuo onere celebrandarum Missarum deponantur apud ædem sacram, vel personam fide dignam, & idoneam, vt quamprimũ in bonis immobilibus frugiferis collocentur. 2. prohibet sæcularibus sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ; regularibus verò sub pœna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, officiorum quæ tunc obtinent, ac inhabilitatis ad alia, ne onera Missarum perpetua

 suscipiant

suscipiant sine licentia in scriptis ab Episcopo, vel eius Vicario generali, vel à Generali aut Prouinciali Ordinis gratis concedenda. 3. præcipit præfatis Capitulis, superioribus, aut personis, vt dũ onere celebrandarum Missarum detinentur, auferant capsulas ab Ecclesiis cum inscriptione illa, *Eleemosyna pre Missis*: sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ, sæcularibus; regularibus verò sub pœna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ officiorum, & inhabilitatis ad illa. *ibid. pag.* 390. *punct.* 11. *tom.* 3.

43. Sixtus V. in Bulla, quæ incipit, *Sanctum, & salutare*, inter cæteras pœnas, simoniacè ordinantibus impositas adiunxit pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ Papæ reseruatam. *ibid. punct.* 12. *pag.* 391. *tom.* 3.

44. Pius IV. in Bulla, quæ incipit, *Rom. Pontif.* interdicti pœnam Sed. Apostol. reseruatam imposuit Cardinalibus, & Prælatis recipientibus beneficia, vel pensiones in confidentiam. *ibid punct.* 13.

Interdicta localia.

45. Collegium seu Vniuersitas exigens, aut extoquens, aut soluere compellens vectigalia, seu exactiones ab Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis, exceptis rebus quas negotiationis causa deferunt, subiiciuntur interdicto; singulares verò personæ excõmunicationem incurrunt. *disp.* 4. *quæst.* 3. *pag.* 391. *punct.* 2. *to.* 3.

46. Ciuitas quælibet (excepta vrbe Roma) quæ insequentibus hostiliter Cardinales, auxilium, consilium, vel fauorem præbet, aut quæ illos punire negligit, dum potest, subiicitur interdicto, cuius absolutio non est Papæ reseruata. *ibid. punct.* 3. *pag.* 392. *tom.* 3.

47. Territorium, seu ditio illius, qui iniuriosè, aut temerè Episcopum percutit, capit, proscribit, vel hæc fieri mandat, consulit, vel rata habet, subiicitur interdicto, donec delinquens condignam dederit satisfactionem, & Episcopus dimissus sit. At si delinquentis territorium porrigatur vltra vnam diœcesim, tunc terra, seu ciuitas principalis manet interdicta, & præterea terra, seu ciuitas, in qua commissum fuit delictum cum duabus aliis vicinioribus. *ibid. punct.* 4. *pag.* 392. 393. Eidem interdicto subiicitur ciuitas, quæ tale quid audet contra suum Episcopum in Clement. 1. *de Pœnis.* Durat hoc interdictum quoad dominus territorij, seu ciuitas satisfecerit. *ibid. n.* 9. *tom.* 3.

48. Regna, terræ, & loca eorum qui impedire præsumunt Legatũ, seu Nuncium Sũmi Pontificis, ne terras sibi subiectas ingrediatur, tãdiu subiiciuntur interdicto, quamdiu durat impedimentum, immò impedientes ligantur excommunicatione. *ib. punct.* 5.

49. Locus

49. Locus in quo ſcienter ſepultus fuit hæreticus, aut eius receptator, fautor, ac defenſor, Eccleſiaſtica priuatur ſepultura. *cap. quicumque, de hæreticis, in 6.* In hac pœna non poteſt Epiſcopus diſpenſare. *ibid punct. 7 pag. 394. tom. 3.*

Relaxatio ab interdicto.

50. Interdictum latum ad tempus, vel ſub conditione, elapſo tempore, vel adimpleta conditione ceſſat. Abſolutè autem latũ non tollitur, niſi per abſolutionem datam ab eo qui illud tulit, vel ab alio habente facultatem. Interdictum verò locale non ceſſat deſtructione ædificij, quia ipſum ſolum, quod eſt baſis ædificij cenſetur interdictum. *tom. 1. pag. 454. num. 1 & 2. tom. 3.*

51. Interdictum generale latum in communitatem ceſſat reſpectu innocentum, ſi communitas diſſoluatur: quia innocentes deſinunt ligari interdicto cùm primùm deſinunt eſſe pars communitatis interdictæ. Reſpectu verò eorum qui cauſam culpabilem interdicto dederunt, non ceſſat, quia hoc interdictum eſt affixum perſonæ. Immo interdictum latum in Collegium, ſi omnes collegæ, vno excepto, moriantur, ligat illum vnum ſuperſtitem: quia in eo collegium virtualiter perſeuerat; ſuperſtes enim iura collegij retinet. *ibid n. 3.*

52. Epiſcopus poteſt abſoluere ab interdicto locali lato à iure, quia non eſt reſeruatum: ab interdicto perſonali non poteſt, niſi ſit occultum; tunc enim poteſt virtute priuilegij conceſſi à Concilio Tridentino *ſeſſ. 34. c. 6.* Parochus autem poteſt iure communi abſoluere ab interdicto perſonali particulari non reſeruato. *ibidem, num. 5. & pag. 455 num. 6. tom. 3.*

Inuidia.

1. INuidia eſt triſtitia inordinata, qua quis dolet de bono alterius, non quatenus eſt bonum illius, ſed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam. Quare is dicitur peccare peccato inuidiæ, qui dolet de gradu ab altero adepto, aut de illius doctrina, vel de alio bono, quatenus putat inde ſuam dignitatem, vel aliud bonum minui. *tom 2. pag. 173. n. 1. tom. 3.*

2. Ille non peccat peccato inuidiæ, qui occaſione boni alicuius, cuius videt alterum compotem, triſtitiam capit, non quatenus alter poſſidet illud bonum, ſed quia videt ſe eo deſtitutum. Quapropter pauperes excuſantur à peccato, ſi dum alios cernunt opibus affluentes, triſtantur eò quod careant facultatibus ad cõmodam ſui, & familiæ ſuſtentationem neceſſariis: hæc enim non eſt triſtitia inordinata, ſed ordinata, cùm non percipiatur dolor de bono alterius vt eſt in altero, aut quatenus eſt diminutiuum

proprij boni, ſed quatenus ipſi ſunt eo bono deſtituti. Item qui videt alium virtute aliqua præditum, & triſtatur, non quia alius eſt bonus, ſed quia ipſe ea virtute, ac probitate caret, excuſatur à peccato; quia non eſt hæc inuidia, ſed ſancta æmulatio.

3. Inuidia eſt peccatum ex ſuo genere, mortale, contrarium charitati; quia charitas gaudet de bono proximi; inuidia verò triſtatur, & vt plurimùm reperitur tantum inter æquales, aut ferè æquales, quia inuidus nollet ſibi æqualem fieri maiorem. Tamen imperfectus conſenſus, & inaduertentia, necnon materiæ paruitas excuſat à peccato mortali. Porrò hoc peccatum eſt inter capitalia numerandum; quia ex ipſo tanquam capite multa alia originem ducunt, vt odium proximi, ſuſurratio, detractio, gaudium in rebus proximi aduerſis, & triſtitia in ſecundis *tom.* 2. *pag.* 174. *n.* 3. 4. *&* 5. *tom.* 3.

IRREGVLARITAS.

Quid & quotuplex ſit irregularitas?

1. IRregularitas eſt canonicum impedimentum ex facto, vel defectu proueniens, quod directè impedit ſuſceptionem ordinum Eccleſiaſticorum, aut eorum vſum, ob reuerentiam diuinorum. Quamuis autem tonſura propriè non ſit ordo, ſed diſpoſitio ad ordines; quia tamen in iure canonico intelligitur nomine ordinis, irregularitas etiam impedit illius ſuſceptionem. Hinc collige diſcrimen inter ſuſpenſionem, & irregularitatem; quòd ſuſpenſio ſupponit primam tonſuram, cùm feratur ſolum in clericos; irregularitas verò non ſupponit primam tonſuram, ſed reddit hominem ineptum ad illam ſuſcipiendam. *tom.* 1. *pag.* 457. *num.* 1. *&* *pag.* 459. *n.* 4.

2. Duplex eſt irregularitas; altera dicitur *ex defectu*, vel *indecentia*, quæ prouenit abſque culpa: altera dicitur *ex facto*, ſeu *delicto*. Irregularitatis *ex defectu*, multæ ſunt ſpecies. 1. dicitur ex defectu animi. 2. ex defectu corporis. 3. ex defectu natalium. 4. ex defectu ætatis & libertatis. 5. ex defectu ſacramenti, id eſt, bigamia. 6. ex defectu lenitatis. Irregularitatis *ex delicto*, hæ ſunt ſpecies. 1. ex iteratione Baptiſmi. 2. ex indebita ſuſceptione, vel vſu Ordinis. 3. ex actu infidelitatis, ſeu hæreſis. 4. ex infamia. 5. ex homicidio illicitè patrato. *tom.* 1. *pag.* 458. *n.* 6.

Cauſæ irregularitatis.

3. Ad irregularitatem ex delicto incurrendam requiritur culpa mortalis: cum enim ſit pœna grauiſſima, non debet incurri ob leue peccatum, alioquin non eſſet proportionata delicto.

Poteſt

Poteſt autem Summus Pontif. de poteſtate abſoluta imponere irregularitatem pro delicto merè præterito : quia ad incurrendam irregularitatem non requiritur contumacia , ſicut requiritur ad incurrendam excommunicationem. Ad incurrendam autem irregularitatem ex defectu non eſt neceſſaria vlla culpa. *tom. 1. pag.460. n.1. & ſeq.*

4. Ad incurrendam irregularitatem requiritur actus externus conſummatus:lex quippe requirit factum. Neque obſtat quod in quibuſdam Bullis concedi ſolet facultas abſoluendi ab irregularitatibus mentalibus,nam per irregularitates mentales intelligũtur occultæ,quæ per actum externum occultè contrahũtur, itavt in iudicio probari nequeant : certum autem eſt irregularitatem contrahi poſſe ob huiuſmodi delictum,quod appellatur occultum per accidens , eo modo, quo contrahitur excommunicatio ob delictum hæreſis occultæ.*ibid n.5. & ſeq.*

5. Irregularitas impedit ſuſceptionem ordinum , & primæ tonſuræ,ſicut impedit ordinũ vſum, & officium:validi tamē ſunt ordines in irregularitate ſuſcepti. Impedit autem irregularitas exercitium omnium ordinum, quando eſt totalis : at quando eſt partialis impedit tantùm exercitium illius actus , cui ponit impedimentum, vt accidit in irregularitate ex defectu corporis , contracta poſt ſuſceptionem ordinum , cum qua irregularis poteſt exercere functiones ordinum ad quos non eſt inhabilis , v.g. cui amputatur digitus poſt ſuſceptum ordinem ſacerdotalem , non propterea manet inhabilis ad omnes ſacerdotij functiones , ſed tantùm ad celebrationem Miſſæ.*to.1.p.561.n.1.& 2.*

6. Irregularis ſuſcipiendo,vel exercendo ordines peccat mortaliter;non tamen nouam irregularitatem , vel aliam pœnam incurrit;quia nulla eſt expreſſa in iure.*ibid.n.4.*

7. Irregularitas licet occulta, facit hominem incapacem beneficij ; quare neque poteſt validè ſucipere beneficium,néque retinere,niſi obtenta diſpenſatione irregularitatis , curet beneficium ſibi de nouo conferri : quia beneficium datur propter officium. Non tamen irregularitas priuat beneficiatum beneficio ante irregularitatem obtento , ſed poteſt illud reſignare in fauorem alterius;adhuc enim habet titulum & ius *ibid.n.6 & ſeq.*

8. Irregularis propter homicidium priuandus eſt beneficio, non tamen penſione ; quia penſio,ſtrictè loquendo,non eſt beneficium,ſicque per ſacram Congregationem declaratum fuit. *tom. 1.pag.462.n.11.*

9. Irregularis videtur incapax iuriſdictionis ordinariæ ; non autē delegatæ ; quia iuriſdictio ordinaria fundatur in beneficio, & confertur ratione beneficij,non verò delegata.Non tamen pri-

uatur iurisdictione ob irregularitatem superuenientem. Quare confessio facta sacerdoti irregulari, qui non est nominatim denunciatus, est valida. Immò valida est absolutio collata à confessario nominatim denunciato, quem pœnitens ignorabat esse denunciatum: quia irregularitas non tollit iurisdictionem. *ibid. num.* 12 *& seq.*

10. In dubio iuris nullus iudicandus est irregularis: quia lex non obligat subditos quando non est sufficienter propopofita. In dubio autem facti circa homicidium, iudicandus est irregularis: sic enim ius præscribit: at in aliis dubiis facti nullus censendus est irregularis post adhibitam sufficientem diligentiam ad explorandam veritatem. *ibid. n* 3. *& pag.* 463.

11. Qui consuluit homicidium, tenetur se tanquam irregularem gerere, quando dubitat an suo consilio operatum sit aliquid circa homicidium patratum ab eo cui dedit consilium: nam præsumptio iuris stat contra consulentem. Item qui prægnanti præbuit pharmacum ab abigendum fœtum, sed dubitat an fœtus esset animatus, censetur esse irregularis: hîc enim versatur in dubio facti circa homicidium iniustum. *tom* 1. *pag.* 463. *n.* 6. *&* 7.

Irregularitas ex defectu.

12. Carentes omnino vsu rationis, vt amentes, non solùm sũt iure humano irregulares, sed etiam diuino, & naturali sunt inepti ad ordines suscipiendos; si tamen promoueantur, verè suscipiunt characterem. Item defectus scientiæ facit irregularem; neque potest Summus Pontif. dispensare cum omnino illiterato, vt eos ordines suscipiat, qui sine scientia exerceri non possunt: quia hoc est contra ius naturale. *ibid. n.* 1 *&* 2.

13. Ad primam tonsuram requiritur, vt initiandus sit confirmatus, & calleat rudimenta fidei, sciátque legere, & scribere. Ad minores ordines, vt teneat linguã Latinam. Ad Diaconatum, & Subdiaconatum, vt teneat ea, quæ pertinent ad eos ordines exercẽdos. Ad Presbyterarũ, vt habeat eã scientiam, qua possit populum docere, & administrare Sacramenta. Ad Episcopatum, vt sit doctor, aut licentiatus in Theologia, vel in iure canonico, vel vt publico testimonio constet ipsum esse idoneum ad alios docendos. Ita Concil. Trid. variis in locis. *tom.* 1. *pag.* 464. *n.* 3.

14. Neophyti, id est, qui à lege Iudaica, Mahumetica, vel Ethnica recèns conuersi sunt ad fidem Christianam in adulta ætate, sunt irregulares, & arcentur ab ordinibus, ne in superbiã extollantur. Potest tamen Episcopus eum ad ordines promouere, quem post aliquod tempus à suscepto Baptismo iudicat idoneum ad ordines suscipiendos. *ibid. n.* 4. *&* 5.

15. Ille

15. Ille defectus, seu vitium corporis inducit irregularitatem, quod vel impedit exercitium ordinis, vel notabilem gignit deformitatẽ, aut horrorem, cuiusmodi est nasi amputatio, priuatio vnius oculi, &c. Carens tamen lumine, & vsu oculi dextri, non est irregularis, modò vtrumque habeat oculum integrum: secus dicendũ de eo, qui caret vsu oculi sinistri, qui dicitur oculus canonis: quia non potest cõmodè legere canonem oculo dextro, sine indecora vultus conuersione ad populum. *ibid.n.*1 *&* 2.

16. Hi censentur irregulares, qui linguã habẽt ita impeditam, vt verbum integrum vix possint exprimere; surdus vtraque aure: at si defectus surditatis contingat post susceptum sacerdotium, potest Missam summissa voce celebrare, non tamen publicè, & solemniter, ne risum moueat: carens auriculis, est enim hæc notabilis deformitas, nisi occultari possit: gibbosus non est irregularis, nisi gibbus coniunctus sit cum nimia deformitate. Idem dicendum de eo, qui ventre est prominentiori: hermaphroditus, qui vtrumque sexum æqualiter participat, est incapax ordinis, & characteris. Item qui caret indice, vel pollice, qui febri continua laborat, aut lepra, aut morbo comitiali, aut amentia; qui obsidetur à dæmone, &c. hi inquam omnes censentur irregulares. *ibid. n.* 6. *& pag* 465. *&* 466. *n.*7. *& seq.*

17. Licèt defectus, qui reddit hominem inhabilem ad vsum ordinum, reddat etiam inhabilem ad ordines suscipiendos: tamen si huiusmodi defectus superueniat ordinibus iam susceptis, non semper reddit inhabilem ad illorum vsum: sic amputatio pollicis, vel indicis, reddit quidem inhabilem ad sacerdotium suscipiendum; at si superueniat sacerdotio iam suscepto, non reddit inhabilem ad reliqua sacerdotij officia, sed solùm ad Missæ celebrationem. Sic Sacerdos cœcus potest confessiones audire. Qui suscepto sacerdotio fit abstemius, ita vt non possit vinum degustare, potest sacerdotium exercere, excepta celebratione. *tom.*1.*pag.*466. *n.*25. *&* 26.

18. Qui patitur corporis defectum impedientẽ susceptionem ordinis sacerdotalis, iuxta communiorem sententiam, non potest ad reliquos ordines admitti, quia est irregularis; irregularitas autem directè impedit omnium ordinũ susceptionem. *ibid.n* 28.

19. Carentia alicuius membri, vel partis membri etiam occulti, si propria culpa contingat, inducit irregularitatem; quamuis ea priuatio vsum ordinis non impediat, neque notabilẽ afferat deformitatem. Secus dicendum si ea membri priuatio absq; propria culpa contingat, nec ordinis executionem impediat, neque notabilem habeat deformitatem adiunctam. *ibid.n.* 29.

20. Qui sibi virilia, vel testes amputauit, vel amputari per-

misit causa cantus, vel etiam castitatis, est irregularis : est enim illicitum ob castitatē se hoc modo secare; quippe hæc sectio non est medium ad castitatem. Secus dicendum, si id passus est ob sanitatem, vel iustam aliam ob causam. *ibid.n,* 32. *&* 34.

21. Ad summum Pontificem pertinet dispensare in irregularitate prouueniente & defectu , vel deformitate, vel infirmitate; nisi fortè coniuncta sit cum impedimento iuris naturalis. Est autem Episcopi iudicare vtrùm defectus, vel deformitas inducat irregularitatem. *tom.*1 *p.*467.*n.*36.

22. Illegitimus, quamuis occultus, est irregularis : expedit enim illegitimum arceri ab ordinibus in detestationem delicti à parentibus commissi. Non censendi sunt autem filij illegitimi, quando matrimonium inter duos inualidè contractum fuit ob occultum aliquod impedimentum , sed vterque contrahens , vel alter eorum bona fide , ex probabili errore iuris, vel facti contraxit in facie Ecclesiæ, id est, coram Parocho , & testibus : quia par non est, vt vnus damnum patiatur ex culpa alterius. At si matrimonium non fuit celebratum in facie Ecclesiæ , filij ex eo matrimonio suscepti , non sunt legitimi : quia deest solemnitas, quæ est de substantia contractus matrimonij. *ibid.n.*2. *&* 3.

23. Illegitimus fit legitimus per subsequens matrimonium, & consequenter habilis, & idoneus ad ordines , & Ecclesiasticas dignitates, excepto Cardinalatu , vt patet ex motu proprio Sixti V. Porrò fieri potest , vt natus ex legitimo matrimonio sit irregularis, seu canonicè illegitimus, quāuis ciuiliter sit legitimus , vt quando maritus factus est Sacerdos de consensu , vel absque consensu vxoris, sed postea vxorem carnaliter cognouit, ex eáque filium suscepit ; hic enim est canonicè illegitimus. *ibid.num.*6. *& p.*468.*n.*11.

24. Illegitimus suscipiens ordines absque dispensatione , vel susceptos ordines exercens , peccat mortaliter , nouam tamen pœnam non incurrit ; cùm nulla extet in iure. *tom.*1.*pag.* 468. *n.*12. *&* 13.

25. Irregularitas prouueniens ex defectu natalium tribus modis tolli potest. 1. per legitimationem factam à Papa : nam Princeps sæcularis potest quidem legitimare sibi subditos quoad honores, & officia sæcularia , non verò quoad Ecclesiastica, vel quoad ordines , vel beneficia. 2. per professionem : nam illegitimus fit per professionem habilis ad ordines , non tamen ad prælaturas. 3. per dispensationem , quæ strictè interpretanda est: quare dispensatus ad ordines non censetur dispensatus ad ordines sacros; & dispensatus ad certum ordinem non censetur dispensatus ad ordinem superiorem , &c. *ibid.n.*14.

26. Neque Episcopus, neque alius iurisdictionem habens Episcopalem, potest cum illegitimo dispensare ad maiores ordines, ad dignitatem, & beneficium curatum: ad ordines verò minores, & ad beneficium simplex non requirens ordinem sacrum, potest. *tom.* 1. *pagin.* 469. *n.* 15.

27. Defectus legitimæ ætatis requisitæ ad ordines inducit irregularitatem, quandiu defectus durat. Exercens autem functiones ordinis sacri ante adeptam legitimam ætatem, fit nouo titulo irregularis ob violatam suspensionẽ. *tom.* 1. *pag.* 469. *n.* 1.

28. Defectus libertatis inducit irregularitatem. 1. in coniugatis. 2. in mancipiis. 3. in obligatis ad ratiocinia, id est, ad rationem reddendam administrationis publicæ, vel priuatæ: qui verò finita administratione, & redditis ratiociniis, adhuc remanet debitor, modò præstet securitatem soluendi debitum, non manet irrregularis. 4. in curialibus, qui scilicet ex obligatione curiis Principum sæcularium inseruiunt; vt iudices, aduocati, milites, &c. Ex debito autem pecuniario per se non inducitur irregularitas, nisi debitum sit litigiosum, quanquam potest se ab eo eximere, facta bonorum cessione, & reseruata sibi congrua sustentatione. *ibid. n.* 2. *& seq. & pag.* 470. *num.* 5. *&* 6.

Irregularitas ex bigamia.

29. Triplex est bigamia. 1. est *vera*, quando quis duas vxores legitimè duxit, & cognouit carnaliter. 2. *interpretatiua*, quãdo quis reuerà non contraxit cum duabus, sed secundùm interpretationem iuris censetur contraxisse cum duabus, vt cum quis iam coniugatus, de nouo contrahit cum alia, & cum ea copulam habet; vel cùm quis contrahit cum vidua, quæ cum priore viro matrimonium consummauerat; vel cùm quis contraxit cum virgine, eámque cognouit postquam adulterata est cum alio. 3. est bigamia *similitudinaria*, quando quis post votum solemne castitatis emissum in professione religionis, vel susceptione sacrorum ordinum, matrimonium contrahit cum aliqua, eámque carnaliter cognoscit: nam obstrictus voto solemni castitatis censetur spirituali quodam matrimonio coniunctus cum Christo, & Ecclesia: ergo si velit carnaliter per matrimonium cum alio coniungi, censetur bigamus per quandam similitudinem. *tom.* 1. *pag.* 470. *n.* 2. *& pag.* 471. *num. eod.*

30. Bigamus ex quacunque bigamia est irregularis, & consequenter inhabilis ad ordines, & ad beneficia. Ad bigamiam autem requiritur copula actualis; neque enim est bigamus, qui cõtraxit cum vna, eáque mortua ante matrimonij consũmationẽ, nouũ matrimoniũ contraxit cum virgine, cum eáque copulam consum

consummauit,ac proinde non est irregularis. *ibid.n.3.* & *seq.*

31. Ille est bigamus, & irregularis qui carnaliter cognouit suam vxorem, postquam ipsa credens virum mortuum esse,contraxit bona fide, & consummauit matrimonium cum alio:quia titulo matrimonij, & affectu maritali accedit ad fœminam ab alio cognitam, in quo casu attenditur defectus significationis: nam sacramentum matrimonij significat coniunctionem Christi cum Ecclesia *Ephes.* 5. vnica autem est illa sponsa; consequenter ista spiritualis coniunctio non ritè repræsentatur per matrimonium vnius viri cum pluribus.*ibid.n.*11.

32. In quacumque bigamia potest Summus Pontif. dispensare, quia est de iure humano. Episcopus autem non potest,nisi quatenus illi conceditur à Pontifice; excepta bigamia similitudinaria, in qua potest dispensare cum eo qui contraxit cum virgine,iure hoc sibi concedente.*tom.* 1.*pag.*472.*n.*14. & 15.

33. Bigamus sacris ordinibus initiatus, absque dispensatione,gaudet priuilegiis clericorum: quia non potest viuere vt laicus: ergo debet viuere vt clericus,ac proinde gaudere priuilegiis clericorum. Secùs dicendum si minoribus tantùm ordinibus est initiatus;hic enim nullo gaudet priuilegio clericali.*ibid n.*16.

Irregularitas ex delicto.

34. Infamia iuris, vel facti,facit hominem irregularem,& inhabilem ad ordines suscipiendos, & exercendos. Dicitur autem infamia iuris cui imposita est à iure canonico,vel ciuili,pœna infamiæ, cuiusmodi est apostasia à fide, raptus mulieris, simonia, sodomia, periurium in iudicio, crimen læsæ maiestatis, vsura, duellum, matrimonium cum duabus,lenocinium, prostitutio filiæ, vel neptis,matrimonium cum meretrice, vel repudiata.Infamia facti contingit quando cõmittitur delictũ quod infame cẽsetur apud graues, & honestos viros,éstque publicũ.*ib n.*4. & 5.

35. Infamia quatuor modis auferri potest. 1.per emendationem, si est infamia facti.2.a Summo Pontif.si est infamia iuris 3. dispensatione Episcopi, in iis scilicet criminibus,in quibus potest dispensare.4.per Baptismum.*tom.*1.*pag.*473 *num* 6.

36. Inducitur etiam irregularitas per ignominiosam professionẽ alicuius artis quæ reddit hominem vilem,& indignum qui ad ordines,& beneficia promoueatur,cuiusmodi est ars histrionica,mimica,gladiatoria,macellarij,tabernarij,aleatores,&c. verum hæc irregalaritas est personalis, neque transit ad filios.*ibi n.*12.

37. Olim pœnitentia publica,& solemnis inducebat irregularitatem & impediebat susceptionem ordinũ, & vsum susceptorum.Hoc tamen tempore nulla pœnitentia publica,vel solem-

nis

nis inducit irregularitatem, niſi adiunctam habeat infamiam. *ibid. n.* 3 *&* 4.

38. Ex culpabili iteratione Baptiſmi contrahitur irregularitas, conſequenter rebaptizans, & rebaptizatus fiunt irregulares. Hæc autem irregularitas non eſt totalis, ſed impedit ſolùm promotionem ad ordines ſuperiores. *tom.* 1. *pag.* 474. *num.* 1. *& ſeq.*

39. Qui differt Baptiſmum vſque ad ægritudinem, vel ſenectutem, incurrit irregularitatem: quia non videtur ſponte fidem ſuſcipere, ſed coactè. Item adultus baptizatus ab hæretico fit irregularis, non autem infans; ſic enim ius præſcribit. *ibid. n.* 11. *& pag.* 475. *n.* 13.

40. Hæretici, apoſtatæ à fide, eorúmque fautores, & defenſores, ſunt irregulares, etiamſi ſint occulti, modò ſuam hæreſim ſigno aliquo externo ſufficienter manifeſtent. Qui verò exteriùs hæreſim profert, ſed interiùs bene ſentit, non eſt irregularis. Porrò qui lapſus eſt in hæreſim non poteſt ordines ſuſcipere, aut exercere ante obtentam legitimam diſpenſationem. *tom.* 1. *pag.* 478. *n.* 1 *& ſeq.*

41. Religioſus profeſſus apoſtata à religione, eſt irregularis. Apoſtata verò à clericali habitu, & tonſura, non item, *tom.* 1. *pag.* 479. *num.* 8.

42. Filij hæreticorum ſunt irregulares vſque ad ſecundam generationem per lineam virilem paternam; per lineam verò fœmineam, ſeu maternam, ſunt irregulares vſque ad primam, ſi eorum parentes mortui ſint in hæreſi. Filij autem, & nepotes hæreticorum non cenſentur irregulares, quando parentes ipſorum ante mortem reconciliati fuerunt Eccleſiæ. *ibid. n.* 9.

43. In irregularitate ob hæreſim contracta ſolus Summus Pontif. diſpenſat: probabiliter tamen ſuſtineri poteſt Epiſcopum ius habere diſpenſandi circa ſuſceptionem, & vſum ordinum, quando hæreſis eſt occulta. *ibid. n.* 12. *&* 14.

Irregularitas ex homicidio.

44. Clericus, aut alius, ſeu iuſtè, ſeu iniuſtè mutilans, vel occidens, vel cooperans ad mutilationem, vel homicidum, ſequuto effectu, fit irregularis defectu lenitatis. Quia omnes ordines referuntur ad conficiendam Euchariſtiam: cum autem in Euchariſtia contineatur Chriſtus qui eſt auctor pacis, par eſt, vt Euchariſtiæ miniſtri hanc pacem, & Chriſti manſuetudinem præ ſe ferant. Hinc patet eum etiam, qui mortem accelerauit, aut dicto, vel facto, cauſam propinquam morti dedit, eſſe irregularem. *tom.* 1. *pag.* 481. *num.* 3. *&* 4.

45. Iudices Summo Pontifice inferiores ferentes ſententiam mortis,

mortis vel mutilationis, eorúmque assessores, cooperatores, satellites, tortores, notarius scribens, vel legens sententiam, incurrunt irregularitatem si mors, aut mutilatio sequatur. Doctor consultus quam pœnam mereatur reus, si respondeat mereri mutilationem, vel mortem, fit irregularis, sequuta morte, seu mutilatione. Item qui dicit reo, *ascende scalam, &c.* est irregularis, si est causa cur mors acceleretur. Item qui tradit ligna, quibus hæreticus viuus comburatur. Clerici tamen assistentes executioni sententiæ, non sunt irregulares, neque peccant, nisi fortè venialiter: nam cap. *Si Clerici vel monachi*, videtur contraria consuetudine abrogatum. *ibid. n.* 6. *& seq. & pag.* 482. *n.* 18.

46. Inquisitores S. officij non fiunt irregulares cùm tradunt aliquos iudici sæculari comburendos; etiamsi nullam præmittant protestationem. Immò probabile est iudicem sæcularem differentem executionem sententiæ, posse absque periculo irregularitatis, ab Inquisitoribus admoneri, vt delinquentem puniat, seu comburat: nam Inquisitores, ob speciale priuilegium, prohibentur solummodò per se ipsos exequi sententiam sanguinis. *ibid. n.* 7.

47. Confessarius qui pœnitenti nolenti punire reum dignum morte, denegat absolutionem, non incurrit irregularitatem, si generatim loquatur, neque determinatè hortetur ad condemnandum hunc in particulari: potest enim ex officio dicere pœnitenti, se non posse illum absoluere, nisi faciat quod tenetur. Excusandus item confessarius ab irregularitate qui pœnitentem iuridicè interrogatum hortatur ad fatendam in iudicio veritatem etiamsi reus ob confessionem sit morte mulctandus: illum enim hortatur ad id ad quod tenetur. *tom.* 1. *pag* 483. *n.* 32. *&* 33.

48. Accusans alium in causa capitis, incurrit irregularitatem secuta morte, vel mutilatione; nisi hoc faciat petendo satisfactionem pro iniuria, modò protestetur se non intendere pœnam mortis, aut sanguinis: alioquin laici scientes clericos non posse absque nota irregularitatis, querelam coram iudice deponere, audaciores fierent ad iniurias illis inferendas. Hanc autem protestationem in causa sanguinis omittens, etiam ex obliuione, irregularitatem incurrit, defectu lenitatis. *tom.* 1. *pag.* 483 *n.* 1. *& seq. & pag.* 484. *n.* 8.

49. Ferens testimonium in causa sanguinis incurrit irregularitatem, secuta morte, vel mutilatione: quia testis maximè cooperatur morti, vel mutilationi: vnde patet clericum cogi non posse ad ferendum testimonium in causa sanguinis cõtra reum: nã pro reo, de licentia Episcopi, seu Vicarij potest testari. Item aduocatus cuius imperitiâ, vel negligentiâ reus fuit morti adiudicatus,

catus, fit irregularis : quia mors ipsi imputatur. *tom.* 1. *pag.* 484. *num.* 1. *& seq.*

50. Consulens Principi bellum iustum non est irregularis. Immò neque pugnans in bello iusto, modò ipse non mutilet, vel occidat. Excusatur item ab irregularitate, qui suadet alteri rem aliquam piam cum vitæ periculo coniunctam, v. g. ingressum fluminis ad liberandum hominem in proximo vitæ periculo versantem : quia non intendit mortem ingredientis, sed salutem periclitantis, *tom.* 1. *p.* 485. *n.* 4. *& seq.*

51. Clerici possunt interesse bello iusto absque irregularitate, etiamsi hortentur milites ad pugnam. Bello autem iniusto assistentes non excusantur ab irregularitate, sequuto homicidio, etiamsi ipsi non occiderint; propterea qui custodiunt sarcinas, fiũt irregulares, aliique bello iniusto cooperantes *ibid. n.* 7. *&* 11.

52. Clerici pugnantes de licentia Summi Pontificis non censentur irregulares sequuta morte : neque enim verisimile est Pontificem velle clericum propriis manibus pugnare, & pugnando subiacere irregularitati. Porrò solius est Sũmi Pontificis, de iure communi, dispẽsare in irregularitate causâ belli cõtracta. *ibid. n.* 12. *&* 13.

53. Laicus exercens chirurgiam, vel medicinam, iuxta regulas artis, non fit irregularis etiamsi membrum aliquod abscindat causa sanitatis, : in hac enim abscissione non deest lenitas, cum pars abscindatur, vt totum conseruetur. At medicus, aut chirurgus cuius culpa ægrotus interiit, incurrit irregularitatem ex delicto : est enim causa mortis iniusta. *ibid. n.* 1.

54. Medicus qui cùm habeat remedium certum, adhibet incertum, & dubium, sequuta morte fit irregularis ex delicto. Sin nullum habeat certum, debet adhibere melius, & opportunius, iuxta probabiliorem sententiam medicorum. At si habeat tantummodò remedium dubium, peccat, & fit irregularis, adhibens huiusmodi remedium, quando salus infirmi nondum est conclamata. Secùs dicendũ si nulla subsit spes salutis. *to.* 1. *p.* 487. *nu.* 3.

55. Clericus, etiam beneficiarius non fit irregularis exercendo officium medici, seu chrirurgi, iuxta regulas artis, citra abscissionem, vel adustionem: hoc enim est opus pietatis, & misericordiæ. Immò potest ex regulis artis præscribere incisionem, vel adustionem, absque irregularitate, etiamsi inde mors sequatur. At clericus sacris initiatus incidẽs venam ad missionem sanguinis fit irregularis sequuta morte. *ibid. n.* 4. *&* 5.

56. Occidens alium ad vitæ suæ defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, nõ incurrit irregularitatẽ: quia hæc actio non censetur iniusta, etiamsi ex odio, & studio vindictæ fiat,

si

ſi non poſſit alia ratione ſe defendere. Excuſatur item ab irregularitate occidens alium ad defenſionē ſui honoris, & rerum ſuarum, ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ: hæc enim irregularitas non eſt in iure expreſſa. Item occidens inuaſorem proximi, cum moderamine, non incurrit irregularitatem. Obſeruandum tamen eum qui alterum occidit ad ſui, aut proximi defenſionem, in foro externo non præſumi hoc feciſſe ad defenſionem, niſi probet: quocirca non eſt ordines promouendus, neque ſuſceptos ordines debet exercere antequam à iudice, vel potius, ab Epiſcopo declaretur occidiſſe hominem causâ defenſionis. *tom.* 1. *pag.* 488. *n.* 3. *& ſeq. & pag* 489. *n.* 10. *&* 11.

57. Homicidium caſuale, quod neque in ſe, neque in cauſa eſt voluntarium, non inducit irregularitatem; etiamſi dans operam rei illicitæ periculoſæ, caſu alium occidat, poſt adhibitā debitam diligentiam ne mors ſequeretur: niſi detur opera rei illicitæ periculoſæ, ex qua ſolet mors vt plurimum ſequi; tunc enim non videtur ſufficiens diligentia adhiberi: quapropter qui ignem admouet bombardæ in magna hominum frequentia, ſi quem occidat, non eſt ab irregularitate excuſandus. *tom.* 1. *pag* 490. *n.* 2. *& ſeq.*

58. Occidens, vel mutilans, voluntariè. Item mandans, aut conſulens homicidium, ſeu mutilationem, nec non præbens auxiliū aut cooperans ad homicidium, vel mutilationem, vt ſunt rei homicidij, ita & irregularitatis, ſi ſequatur effectus. *tom.* 1. *pag.* 493. *n.* 4. *& ſeq. & pag.* 494. *n.* 19. *& ſeq.*

59. Qui voluntariè non impedit homicidium, quod tenetur ex iuſtitia impedire, incurrit irregularitatem. Hinc collige Principem qui non impedit cædes; iudicem qui patitur iniuſtā ſententiam ferri contra vitam innocentis; medicum qui non curat ægros, à quibus pretio conductus eſt, &c. obſtringi irregularitate, ſi mors ſequatur. Non videtur tamen pater incurrere irregularitatem ſi non impediat homicidium à filio patrandum, modò filius non ſit commiſſurus homicidium intuitu patris: quia non tenetur ex iuſtitia illum cuſtodire ne damnum extraneis inferat. Idem eſto iudicium de domino reſpectu famuli. *tom* 1. *pag.* 595. *num* 37. *&* 40.

60. Qui ratum habet homicidium ſuo nomine factum ipſo inſcio, non eſt reus homicidij, neque irregularitatis, grauiter tamen peccat propter affectum ad homicidium. Secùs ſi approbet homicidium, dum ipſe præſens eſt, & ſpectat, ſciens illud ſuo nomine, ſeu ſua cauſa committi: tunc enim cenſetur moraliter cooperari. *tom.* 1. *pag.* 496. *n.* 42.

61. Epiſcopus non poteſt diſpenſare in irregularitate orta ex homicidio voluntario etiam iuſto: Concilium enim Trident.

ſeſſ. 14.

*seß.*14.*cap.*7. *seß.* 24. *cap.* 6. concedit Episcopis facultatem dispensandi in irregularitate proueniente ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Potest tamen Episcopus dispensare in irregularitate prouenienete ex homicidio casuali, modò sit occultum: quia Trident.excipit solùm homicidium voluntarium. *ibid. n.*2. *& seq.*

Dispensatio irregularitatis.

62. Potest Summus Pontifex dispensare in omni irregularitate iure humano inducta: quia potest in iure cōmuni dispensare. Probabile autem est abrogata lege irregularitatem inducente, censeri etiā ablatam irregularitatē antea contractam, modò illa abrogatio fiat simpliciter,& absolutè: nam si apponantur verba respicientia solùm tempus abrogationis, perspicuū est irregularitatem antea contractam non auferri. *tom..pag.*497. *n.*1. *&* 2.

63. Episcopus existens in sua diœcesi dispensare potest cum suis subditis in irregularitatibus prouenientibus ex delictis occultis, excepto homicidio voluntario,aut delicto deducto ad forum contentiosum: ex priuilegio Concilij Tridentini *seß.* 24. *cap.*6.quod ad alios Prælatos iurisdictionem quasi Episcopalem habentes non videtur extendendum. *tom.* 1. *pag.* 498. *n.*3. *&* 7.

64. Episcopus potest dare alteri facultatem secum dispensandi in iis casibus, in quibus ipse potest dispensare cum suis subditis in irregularitate, & censuris: quia Episcopus non debet esse deterioris conditionis, quàm alij inferiores. Item potest Episcopus dispensandi facultatem aliis committere in iis casibus, in quibus per se ipsum potest dispensare: hoc enim vsu,& consuetudine, quæ est optima legis interpres, receptum est.*tom.*1.*pag.* 499.

65. Nulla est certa,& determinata verborum forma in concedenda dispensatione irregularitatis. Immò non videntur necessaria vlla verba.*tom.*1.*pag.* 500.*n.*7.*&* 8.

IVDEX. IVDICIVM.

Iudicis iurisdictio.

1. IN iudice necessaria est iurisdictio ad validè iudicandum. Ille tamen,qui non est verus iudex,sed titulo colorato,& communi errore putatur iudex, sufficientē habet potestatem, & iurisdictionem, vt validè iudicet,modò non adsit impedimentū Iuris naturæ, vel diuini, quod ab Ecclesia, vel humana postate suppleri nequit. Vnde sequitur illam sententiā esse validā, quæ fertur à iudice excommunicato, vel suspenso, sed errore com-

muni, & titulo colorato, pro legitimo habetur. Item validam esse sententiam latam à delegato, mortuo delegante, seu à Vicario Generali, mortuo Episcopo, cuius mors vulgò ignorabatur. *tom.2.pag.298 num 1.& 2.*

2. Quadruplex est iurisdictio. *Ordinaria*, quæ alicui competit ex officio, vel ex dignitate. *Delegata*, quæ competit alicui ex concessione, seu commissione illius, qui habet ordinariam iurisdictionem. *Arbitraria*, quæ communi partium cōsensu obtinetur. *Accessoria*, quæ alicui aliunde accedit, v.g. ratione delicti; quando enim quis in alieno territorio delinquit, superior in ipsum iurisdictionem acquirit, & delinquens, ratione delicti fit subditus illius. *ibid n.3*

3. Qui facit alteri iniuriam, nisi puniatur à suo superiore potest iudicari ab eo iudice, cui subest ille, qui passus est iniuriā: hic enim iudex acquirit accessoriam iurisdictionem in eum, qui sibi subdito iniuriam intulit. *ibid.n.4.*

Iudicis veritas.

4. In iudice præter iurisdictionem requiritur veritas: dicitur autem iudex adhærere veritati, qui iudicat secundum allegata, & probata, quamuis aliquando fieri possit, vt res aliter se habeat, quàm probatum fuerit in iudicio. Si tamen iudex priuata scientia norit aliquem innocentem, qui in iudicio probatur nocens, nō tenetur, neque debet publicam scientiam sequi, illúmque secundùm allegata, & probata ad mortem condemnare: id enim repugnat iuri naturali, & diuino: *Exod.22. Insontē, & iustū non occides.* At in aliis causis criminalibus mitioribus, vt in causa exilij, &c. & in causis ciuilibus, seruandus est ordo iuris, iudicando secundùm allegata, & probata, quando iudex ita cogitur iudicare, ne graue damnum patiatur. Ratio huius disparitatis est, quia iudex maius habet ius suprà facultates, & bona externa, quàm suprà vitam innocentis: est autem iusta causa priuandi innocentē suis bonis, ne ordo, & forma publicorum iudiciorū peruertatur; præsertim cùm adhuc ius cōpetat innocenti vtendi occulta conpensatione contra illum, cui facultates per sententiam iudicis applicatæ sunt *tom.2.pag.311.n.1.& seq.*

5. Iudex inferior non potest condemnare eum, quem priuata scientia nouit innocentem, sed in iudicio publico probatur nocens: quia inferior iudex non potest derogare legibus superioris, sed tenetur iuris ordinem seruare. Idem dicendum videtur de iudice supremo, quando crimen est ita occultum, vt probari non possit: quia ius defensionis, & probatio testium competit reo ex iure naturæ, quare supremus iudex, aut etiam Princeps, non

non poteſt occidere nocentem, qui in iudicio per teſtes probatur innocens, ſed illũ occidens peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionẽ. Idque locum habet non tantùm in iudicio capitis, ſed etiã vbi agitur de priuatione bonorum. *ibid. n.* 5. *& p.* 312. *n. eod.*

6. Quando crimen eſt publicum, poteſt aliquando iudex ſine citatione, defenſione, & proceſſu reum morti adiudicare: quia reus in eo caſu non poteſt iure ſe defendere in iudicio, vel alia via licita ſe tueri; ſcientia enim rei, quæ publicè eſt notoria, non dicitur priuata, ſed publica; ob id latrones in flagranti delicto deprehenſi iure ſtatim ſuſpenduntur, quia factum notorium, & publicum eſt loco accuſatorum, & teſtium, neque reo locum relinquit defenſionis. *ibid.*

7. In iudice neceſſaria eſt ſcientia, & cognitio earum rerum, quæ ad iudicis officium ſpectant: idcirco iudex ex imperitia malè iudicans tenetur ad intereſſe parti læſæ, & ad expenſas litis. Prçterea requiritur puritas, quæ cõſiſtit in abſtinentia à verbis contumelioſis, & in recta intentione. Denique requiritur celeritas in iudicando: peccat enim mort. iudex, qui ſine iuſta cauſa cauſarũ expeditionem nimium differt, tenetúrque ad reſtitutionem damni, & expenſarum. *tom.* 2. *p.* 312. *n.* 1. *& ſeq.*

Forma iuris à Iudice ſeruanda.

8. Forma iuris in hoc poſita eſt, vt ſententia feratur iuxta diſpoſitionem legis; eſt enim ſententia declaratio legis, & iuris. Eſt autem iudicandũ iuxta verba legis, quando nulla inde ſequitur iniuſtitia habita ratione loci, temporis, vel perſonæ. At ſi iudicis intentio contraria ſit verbis legis, tunc licet à verborum proprietate diſcedere; is enim in lege peccat, qui verba legis amplexus, contra legiſlatoris nititur voluntatem. Inferior tamen iudex non debet inconſulto legiſlatore à verbis legis recedere, niſi periculum ſit in mora. *tom.* 2. *p.* 313. *n.* 1. *&* 2.

9. Sententia lata non ſeruato ordine iuris eſt inualida, & nulla; quia non eſt conformis iuri. Item ſententia lata contra veritatem facti, & quæ fundatur in falſa præſumptione, non obligat in conſcientia, etiamſi ſeruatus ſit ordo iuris, & lata ſit ſecundùm allegata, & probata: obligat tamẽ in foro externo, in quo non tã attenditur veritas facti, quàm probatio iuridica, & ordo iuris. *ib. num.* 4. *&* 6.

10. Triplex eſt modus procedendi. 1. per denunciationem. 2. per accuſationem. 3. per inquiſitionem. Antequam autem ad inquiſitionẽ ſpecialẽ procedatur, debet præcedere infamia, vel inſinuatio clamoroſa, id eſt, publicus rumor, vel indicia, vel ſemiplena probatio, quæ eſt depoſitio vnius teſtis oculati, vel aliàs ſide

dignissimi, legitimè deponentis cum iuramento, atque hic testis dicitur omni exceptione maior. *tom.2.p.* 314.*n.*1. *& seq.*

11. Modus procedendi per inquisitionem generalem, non requirit præuiam infamiam, neque accusationē, neque denunciationē: alioquin vix puniri possent delinquentes. At modus procedendi per inquisitionem specialem, qua intenditur pœna delinquentis, requirit præuiam infamiam, vel clamorosam insinuationē quę fit loco accusatoris; neque sufficiunt sola indicia manifesta, præcisâ consuetudine in contrarium: nam multis in locis vsus obtinuit vt inuento cadauere, habitísque indiciis de aliquo formetur contra illum inquisitio. *ibid. n.*7.*& pag.*315.*n.*10.*&* 12.

12. Modus procedendi per inquisitionem mixtam, qua inquiritur specialiter de persona, & generatim de crimine, requirit præuiam infamiam, vel semiplenam probationem, & accusationem, aut saltem indicia manifesta, iuxta receptam consuetudinem loci: alioquin infamari posset aliquis, & puniri absque accusatore, vel supplente ipsius vices. Modus verò procedendi per inquisitionem mixtam, qua inquiritur auctor criminis noti, non requirit infamiam delinquentis, nec semiplenam probationē, & accusationem. Sic quando commissum fuit homicidiū de quo publicè constat, potest in genere inquiri quis illud commiserit; at non potest inquiri in specie, nisi præcesserit infamia, vel semiplena probatio, & accusatio. *tom.2.pag.*315 *n.*13.*&* 14.

13. In his tamen casibus potest absque præcedenti infamia procedi ad inquisitionem tam generalē quàm specialem. 1. quādo inquisitio, vel manifestatio necessaria est ad impediendum malū seu publicum, seu priuatum, vt in crimine læsę maiestatis, aut hęreseos, aut apostasiæ. 2. quando proceditur ad conferendum beneficium, ad dispensandum in voto, ad celebrandum matrimonium, &c. cùm enim hæc inquisitio non fiat ad pœnam, non requirit præuiam accusationem, vel infamiam. 3. quando quis occultum crimen confessus fuit in iudicio licet coram paucis, vt coram indice & notario: illa enim confessio facit notorium iuris. 4. quando delictum committitur coram ipsis iudicibus, aliísque circunstantibus. 5. quando iudex in generali inquisitione compecit aliquem deliquisse. 6. quando suspicio communis supplet vicem infamiæ. *ibid.n.*15. *& pag.*316. *n.eod.*

14. Iudex via accusationis iuridicè procedit quando delata accusatione, interrogat testes, & postea, habita saltem semiplena probatione, procedit ad interrogandū reum: pauciores enim requirūtur testes ad interrogandum, quàm ad condēnandū reum. Via autem denunciationis iuridicè procedit iudex, quando crimine ad ipsum delato, procedit ad capiendas informationes, & examinandos

examinandos testes nominatos à denunciatore, vel alios,tum legitimè accedit ad examinandum reum.*tom.2.pag.*36 *num.*4.

15. Excusari potest praxis, & consuetudo iudicum sæcularium, qui ex denunciatione publici officialis ad id muneris deputati, aut alicuius priuati,vel ex querela partis offensæ, quæ tamen in se non vult onus probandi suscipere, procedunt ad capiendas informationes,& indicia,quibus habitis formant specialem inquisitionem; modò id fiat in grauibus causis, dùm ita expedit ob bonum commune: alioquin multa crimina manerent inulta in damnum Reip.*ibid.n.*4.

16. Inferior iudex, regulariter loquendo, non potest pœnam à lege taxatam remittere, quia non potest in lege superioris dispensare. Arbitrariã verò minuere potest,vel augere,intra terminos æquitatis, habita ratione temporum, locorum, & personarum. Superior verò iudex potest pœnam à iure taxatam relaxare, etiam recusante parte, communi bono id exigente:resarciendum est tamen damnum parti læsæ.*tom.2.pag.*317.*n.*1.*& seq.*

17. Iudex peccat mort. liberando reum quem commune bonum postulat occidi,immò fit reus omnium malorum quæ inde sequuntur. Neque iudex debet se facilem præbere in commutandis pœnis corporalibus in pecuniarias; hinc enim diuites occasionem arriperent liberiùs peccandi: illas autem pœnas pecuniarias debet in pios vsus potiùs quàm in proprium commodum conuertere.*ibid.n.*5.*&* 6.

18. Periculosum est aliquando pro reis apud iudicem intercedere, in iis quæ ex iudicis arbitrio non pendent: fieri enim potest, vt petatur res illicita; quare tutius erit agere priùs cum parte, ab eaque remissionem obtinere, tum demum apud iudicem intercedere.*ibid.n.*7.

19. Potest iudex immò debet pœnam condonare reo à quo veritatem criminis admissi extorsit,promissa impunitate:quia illa cõfessio fuit extorta per dolum,fierique potest vt reus non commiserit crimen quod confessus est vt facilius dimitteretur. Limitandum tamen, nisi adsint alia indicia sufficientia,coniecturæ,& præsumptiones,aut nisi alioquin magnum immineat Reip.damnum.*ibid.n.*8.

20. Iudex tam sæcularis,quàm Ecclesiasticus aliquid loco stipendij à litigantibus pro exercẽdo iustitiæ officio accipere potest; obligatio enim iuris dicendi est res pretio æstimabilis,dignúsque est operarius mercede sua,modò tamen iudicibus stipendiũ assignatum nõ sit. Ecclesiasticus autem iudex cuius beneficio adnexum est onus iudicandi, non potest quidpiam accipere, etiamsi beneficium sit tenue; beneficium enim datur propter officium,

& onera beneficio adnexa. Immò neque poteſt à litigantibus, munera, vel ſportulas accipere: hoc enim vetitum eſt iure canonico. Ea tamen munera quæ *xenia* nuncupantur, & conſiſtunt in eſculentis, & poculentis, à quocumque iudice, ſeu Eccleſiaſtico, ſeu ſæculari accipi poſſunt; id enim nullo iure prohibetur. *tom. 2. pag* 318 *num. 2. & ſeq.*

21. Quiuis iudex ſæcularis petere poteſt expenſas quas facit dùm aliò proficiſcitur extra locum domicilij. Eccleſiaſticus verò iudex ordinarius non poteſt, quia datur illi beneficium pro officio exercendo, fructuſque beneficij percipit pro ſtipendio, & expenſis. Excipe duos caſus. 1. quando Epiſcopus proficiſcitur extra diœceſim ad viſitandam prouinciam. 2. quando accedit ad conſecrandam Eccleſiam, cum enim hic ſit extraordinarius labor, iure optimo indulgetur facultas accipiendi expenſas moderatas. *ibid. n. 6.*

De Iudice clericorum, déque eorum exemptione à foro ſæculari, ſeu laica iuriſdictione, vide tit. *Eccleſiaſtica immunitas.*

Iudicum Eccleſiaſticorum ſuſpenſio.

22. Iudex Eccleſiaſticus, qui per gratiam vel ſordes aliquid facit in iudicio contra conſcientiam, & iuſtitiam in damnum partis, incurrit ſuſpenſionem ab officio per annum quoad ordinem, & iuriſdictionem *diſp. 3. quæſt. 5. punct. 3. pag. 368. tom. 3.*

23 Ad hanc ſuſpenſionem incurrendam non ſufficit, vt Eccleſiaſticus iudex faciat contra conſcientiam, non verò contra iuſtitiam, vel contrà; ſed opus eſt vt faciat contra conſcientiam, & iuſtitiam ſimul; nam illa duo copulatiuè exprimuntur in iure. Hinc ſequitur iudicem qui ex odio, vel gratia, partem alteram in iudicio grauat non excedendo terminos iuſtitiæ, non affici hac ſuſpenſione, quia non facit contra iuſtitiam, licèt faciat contra conſcientiam. *ibid. n. 2.*

24. Iudex qui per gratiam, vel ſordes aliquid facere omittit in iudicio contra conſcientiam, & iuſtitiam, ex quo ſequitur damnum parti, in hanc cenſuram non incidit; quia ſuſpenſio non fertur contra omiſſionem, ſed contra actionem iudicis iniuſtam; in materia autem pœnali non eſt facienda extenſio. *ibid. n. 3.*

25. Sententia per gratiam, vel per ſordes, ſeu auaritiam in præiudicium partis lata, ſi ſit contra iuſtitiam, eſt inualida; quia non eſt actus iuſtitiæ, ſed iniuſtitiæ. *ibid. n. 6.*

26. Ab hac cenſura excipitur Epiſcopus; quamuis enim grauiter peccet iudicando per ſordes, vel per gratiam, in detrimẽtum partis, & teneatur ad reparationem damni inde ſequuti, non tamen incurrit ſuſpenſionem; quia Epiſcopus non comprehenditur

in

in censura suspensionis,aut interdicti,nisi exprimatur.*ibid.n.7.*

27. Hæc suspensio reseruata est Papæ;nam ligat per annum, elapso autem anno statim cessat.*ibid.pag* 369.*n.*10.*tom.*3.

Iudicium temerarium.

28. Inter iudicium temerarium, & suspicionem hoc interest,quòd *suspicio* est opinio mali orta ex leuibus indiciis,& cum formidine oppositi. *Iudicium* verò *temerarium* est quando quis ex leuibus indiciis assentitur firmiter, & credit aliquid mali de proximo.*tom.*2.*pag.*444.*n.*1.

29. Qui malè iudicat de aliquo ex indiciis, & coniecturis probabilibus, ac sufficientibus, iudicium temerarium, non committit : illud enim iudicium non est temerarium, quod est consentaneum prudentiæ,& rectæ rationi. Coniecturæ autem sufficientes vt iudicium non sit temerarium,peti possunt. 1. ex circunstantia temporis, vt si quis noctu videat aliquem noctu scalas admouere ad ingrediendam domum alterius per fenestram. 2.ex circunstantia loci, vt si videam iuuenem ingredientem domum,quam solæ meretrices inhabitant. 3.ex circunstantia personæ. 4.ex circunstantia famæ.*ibid.n.*2.*&* *pag.*445.*n.*3.

30. Qui in materia graui malè iudicat de alio,firmiter,& deliberatè, absque sufficienti fundamento, & probabilibus coniecturis,iudicium temerarium, atque adeo peccatum mort. committit:ius enim proximi grauiter violatur,dum sine fundamento improbus habetur.*tom.*2.*pag.*445 *n.*4.

31. Probabilius est esse peccatum mort. iudicare temere de aliquo defectu naturali,ex leuibus indiciis;v.g.aliquem esse spurium,vel natum ex adulterio, &c.vel esse oriundum ex Iudæis, vel esse filium sacerdotis:licèt enim huiusmodi defectus sint naturales,habent tamẽ dedecus,& ignominiã adiunctam. *ibid n.6.*

32. In dubio an quis commiserit peccatum mort. iudicando,necne, videndum est an is,qui dubitat, sit conscientiæ timoratæ: tum interrogandus est,an si tunc aduertisset illud esse peccatum, deliberata voluntate consensisset; si respondeat negatiuè, censendus est non peccasse mort. Atque hoc diligenter obseruandum est in timoratæ conscientiæ viris, præsertim scrupulosis. *tom* 2.*pag.*446.*n.*10.

33. Licèt iudicium temerarium sit peccatum contra iustitiam,non tamen ex eo præcisè oritur obligatio restituendi: quia obligatio restituendi non oritur ex actu merè interno.Ex alia tamen circumstantia fieri potest, vt quis obligetur ad restitutionem; si v.g. suum iudicium alteri manifestet, non manifestatis leuibus indiciis:tunc enim,si sit materia grauis,committitur pec-

catum mort. detractionis, obligans ad restitutionem. *ibidem, num.* 1. *&* 2.

34. Qui habet indicia mouentia dubium, an crimen fuerit ab aliquo commissum, non tenetur credere positiuè non fuisse ab eo commissum, sed tenetur saltem suum suspendere assensum, seu iudicium, neque benè, neque malè iudicando: quia proximus non habet ius, vt de ipso benè positiuè iudicemus; sed ne malè iudicemus: si tamen absque sufficientibus indiciis velimus de proximo iudicium ferre, tenemur benè iudicare, v.g. cum audio quempiam proferentem propositionem hæreticam, possum quidem ex regulis fidei iudicare illam propositionem esse hæreticam; non tamen possum iudicare proferentem esse hæreticum, cùm nesciam, an ex animo, an ex inaduertentia illam protulerit. *ibid. n.* 2. *& pag.* 447. *n. eod.*

35. Quando agitur de damno vitando, aut malo præcauendo, licet aliquo modo dubia in priorem partem interpretari, non definitiuè, & positiuè, sed per quãdam suppositionem, v.g. si ego aduenam in ædes meas admittam, non possum quidem positiuè, & definitiuè iudicare illum esse furem, possum tamen ita mihi cauere, ac si esset fur. *tom.* 2. *pag.* 447. *n.* 3.

IVRAMENTVM.

Quid, & quotuplex sit iuramentum?

1. IVramentum est inuocatio diuini nominis in testimonium, vel est actus, quo diuinum nomen adhibemus fidei faciendæ causa. Hæc autem verba, *Deus scit, coram Deo loquor*, &c. si inuocatiuè accipiantur, continent iuramentum. Secùs si enunciatiuè absque intentione inuocandi Deum. Cùm tamen hæc verba proferuntur à viris, qui iurare solent, præsumuntur iuramenta; actus enim præsumitur factus iuxta consuetudinem. *tom.* 2. *pag.* 214. *n.* 1. *&* 2.

2. Iurare per falsos, Deos non est verum iuramentum; est tamen mort. peccatum blasphemiæ, si seriò, & ex animo fiat. Item iurare per dæmonẽ, siue iuramentum sit execratoriũ, siue contestatorium, est peccatũ mort. quia honor Dei videtur tribui dæmoni, & videtur dæmon magni fieri etiã per iuramentũ execratorium: iuramentũ tamen per dæmonem nullam inducit obligationẽ: cum enim dæmon sit mendax, & pater mendacij, eius testimoniũ non potest confirmare humanã promissionẽ. *ibid. n.* 2.

3. Ad iuramentum sufficit tacita Dei inuocatio, quæ fit. 1. cùm quis rogatus vt iuret, manu tangit crucem, vel librũ Euangeliorũ, vel aliud signum edit, quo se iurare ostendit. 2. quando iuramen

iuramentum fit per creaturas, in quibus specialiter elucet bonitas Dei, vt per Sanctos, per animam rationalem, &c. aut quando adducitur creatura in testem, expresso simul Dei nomine in obliquo, vt si dicatur, *per ignem Dei*, tunc enim adducitur creatura in testem per ordinem ad Deum. Qui autem dicit, *Iuro me facturum hoc*, nihilque aliud addit, non præsumitur habere animum perficiendi iuramentum. *ibid. n.* 3. *&* 4 *& pag.* 215. *n.* 7.

4. Multiplex est iuramentum. 1. cùm verbis enunciatur, aut nutu, signo, manu sublata, tactu Euangeliorum, vel reliquiarum, &c. 2. per simplicem contestationem, qua Deus in testem adducitur, aut per execrationem, seu imprecationem. 3. per Deum, aut creaturas in ordine ad Deum. 4. aliud est *solemne*, quod fit cum certa iuris formula; aliud simplex sine formula. 5. aliud est *assertorium*, aliud *promissorium*. 6. aliud est *absolutum*, aliud *conditionale*. Quouis autem modo fiant iuramenta, sunt eiusdem speciei; omnia enim Deum adhibent testem. *tom.* 2. *pag.* 215. *num.* 1. *&* 2.

Conditiones iuramenti.

5. Vt licitum sit iuramentum, tria requiruntur *veritas*, *iustitia*, & *iudicium*. Ierem. 4. *Iurabis, viuit Dominus in iustitia, in iudico in veritate.* Veritas in eo consistit, vt iurans, non leui, sed probabili coniectura ductus, prudenter putet verum esse, quod iurat, alioquin committitur peccatum mortale periurij, cùm Deus adducatur in testem falsi, nisi inaduertentia, aut ignorantia excuset. Quare iuramentum falsum, etiam in materia leui, aut ioci causa, est peccatum mortale. Idem qui rem dubiam confirmat iuramento tanquam certam, aut qui iurat se aliquid facturum, siue licitum, siue illicitum, absque intentione faciendi, peccat mortaliter. *tom.* 2. *pag.* 216. *num.* 4. *& seq.*

6. Iudicium, quod requiritur ad iuramentum, in eo consistit, vt fiat cũ necessitate, & reuerentia; propterea si absit necessitas, vt in re leui, quã non sit necesse iuramento confirmare, peccatur defectu iudicij; sed venialiter tantum, quia non fit grauis irreuerentia in Deum, sed est quædam vanitas, & leuitas. *ibid. n.* 8.

7. Iustitia iuramenti in eo sita est, vt iuramentum non fiat de re illicita, & turpi: committitur enim irreuerentia in Deum, cum adducitur in testem rei illicitæ, éstque peccatum graue, aut leue, pro grauitate, aut leuitate materiæ. Porrò qui de alio grauiter detrahit, & suam detractionem confirmat iuramento, præter mortale peccatum detractionis, grauem culpam committit defectu iustitiæ iuramenti in re graui: nonnulli tamen existimant, regulariter solum peccatum veniale committi, quando

iuramentum assertorium cadit super rem veram, etiamsi mortaliter illicitam. *ibid.n.9.*

Materia Iuramenti.

8. Materia iuramenti debet esse res licita, non autem indifferens, nec impossibilis, nec quæ impediat maius bonum, aut diuinis consiliis aduersetur. Immò iuramentum de re indifferente, vel quam melius est non fieri, non obligat; quia Deus non vult obligare ad aliquid vanum, & otiosum, vel suis consiliis contrarium. Quare si iurasti, v.g. te non lusurum in tali loco, vel cum tali persona, aut te non transiturum per talem viam, si hæc sunt indifferentia, non teneris seruare iuramentum At si ratione alicuius circumstantiæ desinunt esse indefferentia v.g. si non transeundo per talem viam, vitabis aliquod periculum peccandi, &c. seruandum est iuramentum. *tom.2.pag.217.n.1.& 2.*

9. Seruandum est iuramentum de re licita, factum in fauorem, aut commodum alterius: iuramentum enim in hoc casu est actus veracitatis, & fidelitatis, & quilibet tenetur dare operam ne Deus in testem rei falsæ adductus esse videatur. Seruandum est igitur iuramentum homini præstitum, quod absque salutis æternæ dispendio seruari potest. Quare inualida est secunda promissio iuramento firmata contra aliam priùs factam de re licita: secunda quippe est de re illicita, & contra ius alterius. Hinc patet inualida esse secunda sponsalia iurata contra alia sponsalia prius facta etiam sine iuramento. Immò si prima sponsalia legitimè dissoluantur, secunda adhuc manent inualida, iuxta illam regulam iuris in 6. *Non firmatur tractu temporis quod ab initio nom subsistit. ibid.n.2.& 3.*

10. Iuramentum factum de re prohibita per legem ciuilem, quæ primariò dirigitur ad bonum publicum, non obligat, quia iuramentum non est vinculum iniquitatis. Factum verò contra legem, quæ primariò & immediatè lata est in fauorem & commodum personæ priuatæ, obligat, modò non vergat in damnum tertij: quia persona priuata potest cedere iuri suo absque præiudicio tertij. Sic mulier quæ iurauit se non habituram ingressum ad paterna bona, tenetur stare iuramento, quamuis lex ciuilis irritet eiusmodi promissionem: hæc enim lex immediatè respicit commodum priuatum *ibid.n.1.& pag.218. n.2. & 3.*

11. Promissio, seu iuramentum factum contra prius iuramētum, aut contra votum, aut priorem promissionem validam, non obligat; quia secundum iuramentum est de re, quæ licitè seruari nequit. Sic sponsalia facta post votum castitatis sunt inualida. *tom.2. pag.218. n.1.*

12. Gesta contra obligationem iuramenti valida sunt, nisi aliunde sint irrita: sic matrimonium contra votum simplex castitatis, aut contra sponsalia iurata cum alia, validum est. Fieri tamen potest vt eiusmodi acta irritentur à iure; nam si mulier iuret se non alienaturam fundum dotalem, & postea alienet absque iudicis auctoritate, alienatio non est valida, non quia est contra iuramentum, sed quia irritatur à iure. *ibid.n.*2.

Iuramentum fictum.

13. Iuramentum factum absque animo iurandi non obligat coram Deo ex vi iuramenti: in foro tamen externo cogetur seruare iuramentum, quia præsumetur ex animo iurasse. Tenebitur item stare iuramento ratione scandali, quod orietur ex transgressione iuramenti, aut ratione damni, quod tenetur impedire. *tom.*2.*pag.*219.*n.*2.

14. Ex iuramento facto, animo quidem iurandi, sed non animo se obligandi, non oritur obligatio ex vi iuramẽti: quia Deus non acceptat iuramentum, nisi secundùm hominis intentionem. Ad hoc tamen, vt iuramentum obliget, sufficit vt iurans velit iurare, sciens naturam iuramenti: hoc enim ipso censetur velle facere actum iuxta suam naturam; natura autem iuramenti est obligare. *ibid.n.*8.

15. Ex iuramento facto cum animo non adimplendi, nascitur obligatio ex vi iuramenti: quia intentio adimplendi non est de substantia iuramenti. Peccat autem mortaliter quisquis iurat animo non iurandi, vel non se obligandi, vel non adimplendi, quando iuramentum rationabiliter exigitur: quia interuenit grauis exceptio, quæ repugnat fini iuramenti valde necessario rebus humanis *ibid.n.*6.

Iuramentum dolo, aut metu extortum.

16. Iuramentũ non obligat quando error, & dolus sunt circa substantiam rei promissæ: quia deest consensus cui nihil magis repugnat quàm error. Item non obligat quando error, aut dolus versatur circa causam finalem, ita vt error det causam iuramẽto: iurans enim non iurasset, si dolum cognouisset. *ibid.n.*3.&4.

17. Iuramentum metu graui extortum etiam iniustè, modò sit de re licita, obligat coram Deo, ne Deus adducatur in testem falsi: licèt erga hominem nullam inducat obligationem: homo enim per iniuriam nullum ius acquirit. Hinc sequitur eum qui iuramento promisit vsuras, teneri eas soluere, non vi promissionis, quæ est inualida, sed vi iuramenti: facta tamen solutione, potest repetere solutum, quia non iurauit se nõ repetiturum. *tom.*2.*pag.*220.*n.*1.&.2.

Quis possit iurare?

18. Masculis ante 14.annum,& puellis ante 12. interdicitur iuramentum solemne in iudicio, in causis ciuilibus: quia non habent maturitatem iudicij requisitam ad iurandum cum debita reuerentia; propterea non possunt à iudice cogi ad iurandum. In causis verò criminalibus non admittitur ad iurandum minor 20.annis. Item periurij conuicti repelluntur à iuramento iudicialiter præstando. *ibid.n.*1.

19. Interdicitur etiam Sacerdotibus, & Prælatis iurare in iudicio sine graui causa,& necessitate: quia iuramentum exigitur à laicis ob dubiam illorum fidem; hoc autem dubium in personā Ecclesiasticam cadere non debet; quare non est ab ea exigendum iuramentum pro leui causa. Exigente autem necessitate, vel magna vtilitate licet sacerdotibus iurare: non tenentur tamen sacra tangere, sed satisfaciunt tangendo proprium pectus, sícque vsu receptum est. *tom.*2.*pag.*221. *c.*1.*n.* 1.

20. Iuramentum præstari potest per nuncium, vel procuratorem, cum hac triplici limitatione. 1. modò actus si talis, qui per procuratorem præstari possit. 2. modò procurator speciale habeat mandatum ad iurandum. 3. modò dominus non reuocarit mandatum. *ibid.n.* 2. *& seq.*

21. Iuramentum licitè exigi potest ab eo, qui creditur peieraturus, modò iusta subsit causa exigendi iuramentum: quia non intenditur periurium, sed iuramentum, quod alter licitè potest emittere absque mendacio. Absque iusta autem causa exigere iuramentum ab eo qui creditur peieraturus, non licet: esset enim cooperari peccato alterius *ibid. n.*1. *& seq.*

Iuramentum amphibologicum.

22. Qui alio sensu iurat quàm alter intelligat, non peccat, si iustam habeat ita iurandi causam: sic enim iurans non est periurus: cùm ipsius iuramentum sit de re vera iuxta sensum, quem ipse intendit. Sic qui iurans latroni promisit centum, cum hac restrictione mentali, *si debeo*, non peccauit iurando, neque tenetur soluere centum; quia non debet. *tom.*2.*pag.*222.*n.*4. *&* 5.

23. Qui ab alio quàm à suo iudice interrogatur, vel qui interrogatur quidem à suo iudice, sed non iuridicè, potest iurare amphibologicè, & cum restrictione: Idem dicendum de teste, cùm iustam habet causam non ferendi testimonium in iudicio. *ibid.num.* 5.

24. Ille non censetur periurus, qui absolutè negat cum iuramento se debere centum, cùm reipsa debeat tantum quinquaginta

ginta, aut qui interrogatus de fundo an ſuus ſit, abſolutè negat ſuum eſſe, ſi tantùm pars fundi ſua eſt. Immò ſi iniuſtè interrogetur, omni culpa vacat ita reſpondens, quamuis interrogans ſcire velit num fundus ſuus ſit in totũ, an in partem: cùm enim iniuſtè interrogetur, iuſtam habet cauſam vtendi tergiuerſatione. *tom.2.p.223.n.5.*

25. Reus qui iuridicè interrogatus, crimen ſuum verbis amphibologicis occultat abſque iuſta cauſa, peccat mortaliter: facit enim iniuriam iudici iuridicè interroganti. Idem dic de eo qui vtitur amphibologia in contractibus: tum quia facit iniuriam patri; tum quia ſic nihil eſſet certi in contractibus. *ibid.n.7*

26. Venditores qui cùm non poſſint alia ratione pretium iuſtum ab emptore obtinere, iurant rem tanti ſibi ſtetiſſe, alio ſenſu quàm emptor percipiat, non videntur mortaliter peccare, neque teneri ad reſtitutionem, modò non inferant notabile damnum emptori. *ibid.n.8.*

Iurandi conſuetudo.

27. Qui habet conſuetudinem iurandi, ſed non mentiendi, non peccat mort. etiamſi non conetur talem conſuetudinem euellere: quia non cenſetur eſſe in proxima occaſione mortaliter peccandi; cùm illa occaſio non pertrahat ad periuria, ſed ſolùm ad iuramenta ſine neceſſitate, quæ ſunt tantùm venialia. Qui verò conſuetudinẽ habet iurandi, & mentiendi ſimul, peccat mortaliter, ſi eiuſmodi conſuetudinem euellere non conetur; cenſetur enim eſſe in proxima occaſione peccandi mortaliter, cùm illa conſuetudo inducat ad iurandum falſum. Porrò, qui habet conſuetudinem iurandi, & mentiendi, ſed non coniungendi mendacium cum iuramento, peccat mortal. niſi hanc conſuetudinem conetur extirpare: quia verſatur in mortali periculo peierandi. *ibid n.3. & p.224.n.4. & 5.*

28. Qui habet conſuetudinem iurandi, & mentiendi, in rigore, & per ſe loquendo, abſolui poteſt, ſi firmum habeat propoſitum abſtinendi in poſterum ab huiuſmodi iuramentis. Tamen ad vitandum ſcandalum, quod peierans aliis præbere ſolet, deneganda eſt illi abſolutio, iuxta prudẽtis cõfeſſarij iudiciũ, vel differẽda prout ſaluti pœnitẽtis iudicauerit expedire. *to.2.p.224.n.7.*

Obligatio iuramenti.

29. Probabilius videtur violantem iuramentum etiam in re parua ſeriò promiſſa, peccare mortaliter: quia facit, quantum in ſe eſt, vt Deus ſit adductus in teſtem falſi, niſi is cui facta eſt promiſſio, non admodum curet rem illlam paruam; tunc enim cen-

ſetur obligationem condonare, conſequenter ceſſat obligatio iuramenti. *ibid.n.2.*

30. Qui emiſit iuramentum comminatorium de infligenda alicui pœna iuſta, tenetur iuramentum adimplere modò id non obſtet maiori bono, aut nō ſublata fuerit cauſa adimplendi: quia iuramentum obligat, ne Deus in teſtem falſi adductus videatur: propterea parentes, vel domini cōminantes filiis, aut ſeruis pœnas ad correctionem, tenetur ſeruare iuramētum, niſi ceſſauerit cauſa puniendi. Sin iuramentum factum fuerit ex ira, ſeu animo vindictæ, non obligat. *ibid.n.3.*

31. Obligatio iuramenti præcisè, non tranſmittitur ad ſucceſſores iurantis: iuramentū enim eſt vinculum perſonale; obligatio tamen contractus in quem cadit iuramentum, tranſmittitur ad hæredes, modò conrractus ſit validus. Hinc patet hæredes non ſeruantes contractum iuratum, vel promiſſionem iuratam defuncti, non eſſe periuros, quia ipſi non tenentur vinculo iuramenti; peccare tamen contra iuſtitiam, quia obligatio realis in ipſos deriuatur. *tom.2.p.225.n.2. & 3.*

32. Iuramentum cadens ſupra promiſſionem factam cum aliqua conditione tacita, eo modo explicandum eſt quo explicatur ipſa promiſſio: quia iuramentum ſortitur conditiones actus, ſuper quem cadit. Hinc ſequitur eum qui cum iuramento promiſit nuptias Bertæ diuiti, ſanæ, virgini, &c. quæ poſt promiſſionem incidit in morbum incurabilem, vel in paupertatem; vel in fornicationem, &c. non teneri ſtare iuramento, aut eam ducere vi iuramenti; quia huiuſmodi iuramentum habet eandem tacitam conditionem, quam habent ſponſalia. *ibid.n.1. & 2.*

33. Qui cogitur à ſocio prior ingredi domum, quam vrbanitatis cauſa iurauerat ſe non ingreſſurum priorem, non peccat contra iuramentnm; vt ſi quis vrbanitatis gratia dicat alteri, *per Deum non præcedam, non ingrediar; niſi tu prior ingreſſus fueris*, &c. hoc enim iuramentum cenſetur factum cum hac tacita conditione, *non præcedam niſi me coëgeris. tom.2.pag.226.n.2.*

34. Iuramentum in dubio ita explicandum eſt, vt quàm minimè obliget, ſeruata verborum proprietate. Hinc collige quomodo explicandum ſit iuramentum, aut votum non ludendi: intelligendum enim eſt de ludo illicito, non verò de licito, qui recreationis gratia ſuſcipitur, niſi aliter coniiciatur de iurantis intentione: in dubio enim benignè interpretanda eſt intentio iurantis, vbi agitur de obligatione contrahenda.

35. Obligatio iuramenti impediri poteſt ne inducatur. 1. per legem deſtruentem omnino contractum humanum in quem cadit; deſtructo enim fundamento corruit id qnod ipſi innitebatur.

2. prohibendo

2. prohibendo executionem, ita vt sine peccato nequeat adimpleri. *tom.2. pag.228. num.1.*

36. Obligatio iuramenti iam inducta, quatuor modis tolli potest. 1. mutatione materiæ, vt si materia iuramenti fiat illicita, vel impossibilis. 2. remissione seu relaxatione illius in cuius fauorem factum est iuramentum; is enim cedere potest iuri suo. 3. irritatione facta per superiores. 4. per commutationem, aut etiam per dispensationem. *ibid. num. 2. & seq.*

37. Iuramentum factum in fauorem hominis qui illud acceptauit, non potest commutari, vel dispensari, eo inuito, in cuius fauorem factum est, nisi aliqua iniuria præcesserit, vel nisi hoc fiat in iustam ipsius pœnam, vel nisi ita postulet co mmune bonum: quia superior non potest sine legitima causa quemquam priuare suo iure. *tom.2. pag.225. n.8.*

38. Præter Summum Pontif. Episcopi, aliique Prælati iurisdictionẽ quasi Episcopalem habentes, facultatem habent dispensandi in iuramentis. Excipe. 1. iuramenta Summo Pontif. reseruata, cuiusmodi sunt iuramenta quibus confirmantur statuta Collegiorum, Academiarum & iura bonorum Ecclesiasticorum. 2. excipe iuramenta quæ annexum habent votum Papæ reseruatum. Laica autem potestas in iuramentis dispensare non potest; quia vinculum iuramenti est spirituale, consequenter ipsius relaxatio ad spiritualem pertinet potestatem. Secùs dicendum de condonatione; hæc enim à Principe sæculari fieri potest; quia non est relaxatio vinculi spiritualis, sed remissio materiæ; seu crediti, quæ fieri potest à creditore, qua facta cessat obligatio iuramenti. *ibid. num 9. &* 10.

39. Iuramenta facta in honorem Dei, possunt ab ipso iurante, in melius, aut æquè bonum commutari: si enim possunt vota sic commutari quidni iuramenta? At iuramentum homini factum non item; quia non semper gratius est homini, quod est melius. *ibid. num.* 11.

40. Probabilius est eos qui facultatem habent delegatam commutandi vota, non posse commutare iuramenta, præsertim promissoria, talibus votis adnexa: quia hoc priuilegium est odiosum, cùm agatur de facultate dispensandi in iure naturali, & diuino; ergo strictè est explicandum. *ibid. num.12.*

Excommunicatio contra exigentes iuramenta.

41. Gregorius XIII. in Bulla quæ incipit *Inter Apostolicos*, decernit nulla iuramenta illicita, impossibilia, damnosa, vel libertati Eccles. aut decretis Concilij Trid. contraria, præstanda esse, reddenda, vel exigenda; deinde censuram addit contra

transgressores;

transgressores; cum hoc tamen discrimine, quod Episcopos, aliósque Antitistes suspendit à diuinis; Capitula, & conuentus, Ecclesiastico subiicit interdicto; regulares verò personas excommunicationis gladio ferit, addita etiam inhabilitate ad officia, vel beneficia obtenta, & obtinenda. *disp. 2. quæst. 3. punct. 17. pag. 224. tom. 3.*

42. Hæc censura tantùm afficit exigentes huiusmodi iuramenta; non autem prestantes; quanquam hi grauiter peccant, nisi ob ignorantiam excusentur: quia Deum adhibent testem rei illicitæ: & præterea priuantur vsu, & commodo rei, cuius causa scienter iurauerunt. *ibid. n. 6.*

L.

LAICVS.

Ad laicam potestatem recurrentes.

1. QVI prætextu appellationis à violentia, seu grauamine, aut à futura executione literarum Apostolicarum, ad laicam potestatem, seu curiam sæcularem recurrunt, in excommunicationẽ 13. Bullæ Cœnæ incurrunt etiãsi id faciant ad necessariam sui defensionem, vel ad manifestam iniuriam Ecclesiastici iudicis propulsandam: Quia hoc fit in præiudicium iurisdictionis Ecclesiasticæ: neque hæc appellatio est legitima, quæ fit à superiore ad inferiorem: sic enim datur occasio curiæ sæculari vsurpandi iurisdictionem Ecclesiasticam. Ideo dum iudex Ecclesiasticus iniuriam infert, adeundus est superior Ecclesiasticus: immò ipse Summus Pontifex per viam appellationis, aut per supplices libellos. *disp. 1. quæst. 14. pag. 66. 67. tom 3.*

2 Obiicies Summum Pontif. excommunicare eos qui ad curias sæculares confugiunt prætexentes friuolam appellationem: ergo qui ad sæculares curias confugiunt ad iniuriam propulsandam, non subiiciuntur excommunicationi, quia non prætexunt friuolam appellationem, sed veram. *Resp.* omnem appellationem, quæ fit ab Ecclesiastico tribunali ad laicum esse friuolam, etiamsi fiat ad iniuriam Ecclesiastici iudicis propulsandam: adhuc enim sacrilega est, iniuriosa, & irrita, cùm ab Ecclesiastico iudice ad laicum non detur appellatio. *ibid. punct. 1. pag. 67. 68. num. 5. tom. 3.*

3. Consuetudo immemorabilis confugiendi ad laicam potestatem, ad propulsandam iniuriam ab Ecclesiasticis illatam, non

non dat vllum ius laicis cognoſcendi de cauſis Eccleſiaſticis. Quia conſuetudo præſcribi non poteſt cum mala fide, & incapacitate ſubiecti, id eſt, dum ſubiectum eſt incapax illius quod per conſuetudinem inducitur:ſed laicus non eſt capax Eccleſiaſticæ poteſtatis; ergo non poteſt illam acquirere per vllam conſuetudinem etiam immemorabilem. Ad hæc illa conſuetudo ſingulis annis in Bulla Cœnæ reprobatur & reuocatur. *ibid pag. 68 num. 6. tom. 3.*

4. Qui ad repellendam iniuriam, ſeu ad neceſſariam ſui defenſionem auxilium laicorũ implorat tanquam perſonarum priuatarum, in excommunicationem huius canonis non incurrit. Quia Summus Pontif. excommunicat eos qui ad Curias ſæculares recurrunt: Curia autem ſæcularis, ſeu laica poteſtas, formaliter loquendo, ea dicitur. quæ publicam exercet iuriſdictionem. *ibid, num. 7.*

5. Literæ Apoſtolicæ à quibus ad laicam poteſtatem non licet appellare, ſunt Bullæ, Breuia, Citationes, Inhibitiones, Sequeſtra, Monitoria Proceſſus, Executoriales literæ, & quæuis alia Decreta, quibus aliquid decernitur à Summo Pontif. vel ab aliis iudicibus, & officialibus Apoſtolicis. *ibid. n. 9 & ſeq.*

6. Qui per appellationem ad Curiam ſæcularem impedit executionem literarum Apoſtolicarum, vel alia quacumque ratione, in hanc cenſuram incurrit. Qui autem appellat à decreto Epiſcopi, vel eius Vicarij, vel alterius Prælati, eximitur ab hac cenſura: quia non impedit executionem literarum Sedis Apoſtolicæ, aut eius officialium, de quibus in hoc canone eſt ſermo. *ibid n. 69. n. 20. tom. 3.*

7. Non ſolùm is qui appellationem interponit, verùm etiam qui alia ratione confugit ad laicam poteſtatem vt impediat literarum Apoſtolicarum executionem, ligatur excommunicatione ſiue recurrat ad laicam poteſtatem in cauſis ſpiritualibus, ſiue in temporalibus, & profanis; licèt iudices laici ad quos confugit ſint ſubditi Eccleſiæ, & à Summo Pontif. conſtituti; licèt ſint perſonæ Eccleſiaſticæ, habentes tamen laicam, & temporalem ditionem; denique laici iudices interpoſitam appellationem non admittant. *ibid. num. 25.*

8. Qui impediunt ne tabelliones, & notarij conficiant acta, vel inſtrumenta ſuper executione literarum Apoſtolicarum, aut ne acta vel inſtrumenta confecta tradantur parti cuius intereſt. Item qui vexant impetrantes literas Apoſtolicas, aut ipſorum conſanguineos, affines, vel familiares, vt hoc pacto literarum executionem impediant, cenſuræ huius canonis ſubiiciuntur. *ibid. punct. 2. pag. 70. n. 4. & ſeq. tom. 3.*

9. Magiſtratus, qui prohibet literas Apoſt. executioni tradi, antequam adueniat ſui Principis conſenſus, vel examen, eandem excommunicationem incurrit: quia conſenſus Magiſtratus, & Principis pro eadem re accipitur, & quaſi vnnm, & idem vtriuſque videtur eſſe tribunal *ibid.pag.*71.*num.*17.*tom.*3.

10. Prælati, ſeu Clerici ad quos literæ Apoſtolicæ diriguntur non incidunt in hanc excommunicationem, ſi præfatis literis non vtantur, aut eas executioni non tradant antequam Principis, vel Magiſtratus beneplacitum accedat. Quia Summus Pontif. excommunicat eos, qui impediunt, vel prohibent executionem literarum Apoſtol. non autem eos, qui non exequuntur. Idem dicendum de inferioribus, iudicibus, capitaneis, lictoribus, &c. qui rogati opem ferre renuunt ad harum literarum executionem. Item de notariis, qui acta, vel inſtrumenta ſuper illarum executione conficere recuſant ſine Principis, vel Magiſtratus beneplacito; hi enim non dicuntur impedire executionem, ſed non exequi. Secus autem ſi impediant ne inſtrumenta, vel acta ab aliis conficiantur. *ibid.n.*18.

11. In dubio an literæ Apoſt. ſubreptitiæ ſint, & inualidæ nō poteſt Magiſtratus ſæcularis, ſeu laica poteſtas illarum executionem impedire, aut de illarum validitate iudicare: quia literæ Apoſt. iuxta ſacros canones diſcutiendæ ſunt, & examinandæ: ergo illarum diſcuſſio ad Eccleſiaſticum iudicem pertinet; neque iudex laicus eſt competens. *ibid. n.* 19. Immò etiamſi conſtet ipſas ſubreptitias eſſe, & inualidas, non eſt iudicis laici de illis cognoſcere, aut illarum executionem impedire; ſed fieri poteſt oppoſitio coram Eccleſiaſtico Iudice, vel etiam Summo Pontif. ſupplicatio exhiberi. Sin aditus ad Eccleſiaſticum Iudicem non pateat, & graue damnum timeatur, ſi eiuſmodi literæ ſubreptitiæ executioni tradi ſinantur, poteſt executio impediri, donec Summus Pontif. informetur. *ibid. num.*20. *&* 21.

12. Princeps laicus non poteſt literas Apoſtolicas à legato, vel Nuncio Summi Pontif. exigere, non ſolùm vt illarum executionem impediat, ſed etiam vt illas auctoritatiuè recognoſcat. Quia auctoritatiua eiuſmodi recognitio ad iudicem Eccleſiaſticum ſpectat. Poteſt tamen à Legato literas petere, vt ſciat an verè ſit Legatus. Immò tenetur ipſe Nuncius, ſeu Legatus literas ſuæ legationis teſtes exhibere, non vt à Principe laico auctoritatiuè iudicentur, ſed vt ipſe Princeps, & populus cognoſcat eum eſſe Summi Pontif. Nuncium. Si tamen Princeps ſeu Magiſtratus ſæcularis literas. Apoſtolicas ſibi poſtulet exhiberi, non vt illarum executionem impediat, ſed vt illas examinet, & recognoſcat, non incurrit excommunicationem. Quia

Summus Pontif. excommunicat impedientes literarum Apost. exequutionem, non autem examinantes.*ibid.pag.* 72.*num.* 22. *& seq.tom.* 3.

13. Licet Principis,&Magistratus consensum petere, vt maior auctoritas, & fides literis Apost. accedat, si Princeps subscribat, aut sub temporalibus pœnis illis obtemperari præcipiat, & executoriales literas ad hunc finem concedat.*ibid.n.* 26.

14. Ad excommunicationem huius canonis incurrendam, non requiritur, vt quis actu impediat literarum Apostolicarum executionem, sed sufficit sola prohibitio, etiamsi non obstante prohibitione suum effectum sortiantur; & executioni mandentur.Quia Summus Pontif.excommunicat impedientes, vel prohibentes sub disiunctione.*ibid.n.* 27.

15. Qui auctoritate publica, vel priuata iniustè audent directè,velindirectè, in genere, vel in specie prohibere, vel mandare ne quis ad Rom. Curiam accedat, vel recursum habeat ad sua negotia prosequenda, aut gratias, ac literas impetrandas, aut qui impediunt, ne quis gratias aut literas à Sede Apost.impetret, seu ne impetratis vtatur,aut qui audent præfatas literas retinere apud se, vel apud notarios, seu tabelliones, huius canonis excommunicationi subiiciuntur.*ibid punct.* 3. *pag.* 72.*n.* 3. Hinc sequitur Episcopum nolentem admittere ad sacros ordines spurium, qui dispensationem circa defectum natalium impetrauit, aut impedientem, ne capiatur possessio beneficij à Rom.Pontifice collati, in excommunicationem huius canonis incidere, nisi iusta de causa id faciat *ibid.pag.* 73.*n* 12.*tom.* 3.

16. Vt incurratur excommmunicatio ob præfatas actiones hoc canone prohibitas, requiritur præsumptio,temeritas, audacia,& scientia;quamobrem ignorantia,nisi sit cum ingenti temeritate coniuncta excusat.*ibid punct.* 3 *pag.* 72.*n.* 2.*tom.* 3.

Laicus Iudex ad se causas auocans ab Ecclesiastico Iudice.

17. Auocare causam nihil aliud est, quàm cognitionem,seu definitionem causæ apud alium iudicem pendentis ad se trahere,& reuocare. Hoc autem tribus modis fieri potest. 1. expressè citando partes litigantes ad prosequendam causam coram suo tribunali. 2. prohibendo iudici coram quo agitur, ne amplius ea causa procedat. 3. inhibendo partibus ne causam coram primo iudice prosequantur. *disp.* 1.*quæst.* 13.*pag.* 74.*punct.* 1. Vnde sequitur ad incurrendam excommunicationem. 14. Bullæ Cœnæ latam contra auocantes causas ab Ecclesiasticis iudicibus

opus esse vt auocentur ad sæculare tribunal causæ, quæ iam coram Ecclesiastico tribunali fuerant introductæ, *ibid. n. 3. tom 3.*

18. Auocatio causarum à iudicibus Ecclesiasticis per eum facta qui fungitur auctoritate Ecclesiastica, non est sufficiens ad incurrendam huius canonis excommunicationem, modò fiat ab eo quatenus Ecclesiasticam iurisdictionem exercet: quia Summus Pontif. excommunicat eos qui cum laicam iurisdictionem exerceant, auocant causas à iudicibus Ecclesiasticis. Si verò auocatio fit per eum qui fungitur auctoritate laica, etiamsi aliàs habeat iurisdictionem Ecclesiasticam, vt si auocatio fiat ab Episcopo, vel Cardinali qui iure patrimonij laicalem obtinet principatum, vel qui in Curia Principis sæcularis temporalem administrat iurisdictionem, hæc auocatio sufficit ad incurrendam censuram, quia derogat Ecclesiasticæ iurisdictioni. *ibid. num. 5.*

19. Probabiliter sustineri potest ad incurrendam censuram latam contra auocantes causas à Iudicibus Ecclesiasticis, opus esse vt illæ causæ auocentur non solùm auctoritate iudiciaria; verùm etiam prætextu exemptionum, & priuilegiorum Apostolicorum: Quia Summus Pontif. vtriusque meminit absque disiunctione, ergo vtrumque est necessarium; verba enim legis pœnalis strictè sumenda sunt. *ibid. pag. 75. num. 6. tom. 3.*

20. Causarum spiritualium, vel eis adnexarum auocatio ad laicum tribunal vetita est sub excommunicatione, etiamsi iudices Ecclesiastici negligentes sint in huiusmodi causis cognoscendis: quia iudex laicus incapax est iurisdictionis spiritualis, nec eam per consuetudinem etiam immemorabilem acquirere potest. Sed in hoc casu monendus est iudex Ecclesiasticus de neglecta, vel iniquè administrata iustitia, vel recurrendum est ad Summum Pontif. *ibid. n. 8.*

21. Eandem excommnicationem incurrunt qui impediunt, causarum spiritualium, vel spiritualibus annexarum cursum prosecutionem, audientiam, & personas, Capitula, Conuentus, vel Collegia, quæ prædictas causas prosequi volunt; & qui se illarum cognitione tanquam iudices interponunt. *ibid. pag. 76. n. 13. tom. 3.*

22. Eadem censura ligantur qui compellunt partes actrices ad reuocandum, vel reuocari faciendum citationes, vel inhibitiones, &c. vel ad consentiendum vt ij contra quos tales prohibitiones emanarunt, à censuris, & pœnis in illis contentis absoluantur, *ibid. num. 19.* Qui verò via iudiciaria, aut precibus, aut promissionibus, aut pecunia inducunt partes actrices ad consentiendum, non incidunt in excommunicationem: quia non compellunt vi aut metu. *ibid. num. 20.* Neque incurrit excommunicatio

communicationem qui compellit iudicem à quo excommunicatio, & aliæ pœnæ inflictæ sunt, vt absolutionem impendat. Quia in Bulla non est sermo de compellente iudicem, sed de compellente partes: hic tamen aliam excommunicationem incurrit, de qua suo loco. *ibid.n.* 12.*tom.* 3.

23. Mandans, consulens, fauens vt causæ spirituales à Iudicibus Ecclesiasticis auocentur, vel vt ipsarum cursus impediatur, &c. incurrit excommunicationem modò sequatur effectus. At verò ratam habens illam auocationem, hoc vinculo non innodatur; quia illa approbatio est posterior effectu, ac proinde in illum non influit *ibid.pag.*.77.*num.*25.*& seq.tom.*3.

24. Ecclesiastici qui sponte patiuntur se trahi in causis spiritualibus ad iudices sæculares, non videntur in hanc censuram incurrere; quia non fauent auocationi auctoritatiuè, sed permissiuè tantùm. *ibid.n.*26.

25. Priuilegium Summi Pontif. legitimè concessum, ab istius excommunicationis vinculo excusat auocantes causas spirituales, & Ecclesiasticas, à Iudicibus Ecclesiasticis, vel illarum cursum impedientes: tùm quia canon hic loquitur de auocantibus auctoritate propria; qui autem ex priuilegio aliquid facit, non dicitur auctoritate propria facere, sed auctoritate concedentis priuilegium: tum quia legislator in sua lege potest dispensare, *ibid.punct.* 4 §.1.*pag.*77. Simplex autem tolerantia Summi Pontif. si qua est, priuilegium non inducit. *ibid.pag.*77. *num.*3. Porrò priuilegia ante Bullam Cœnæ concessa, per hanc Bullam reuocantur; nisi aliquod priuilegium confirmatum fuerit, aut peculiari aliqua, & inusitata forma concessum, vt per verba huius Bullæ reuocatum non censeatur. *ibid.n.*6.*tom.*3.

26. Priuilegium cognoscendi causas Ecclesiasticas Principibus concessum reuocari potest, non obstante immemorabili consuetudine, quia priuilegium inferiori concessum potest à superiore reuocari; tum quia huiusmodi priuilegium est odiosum, vt pote libertati Ecclesiasticæ contrarium. *ibid n.* 6.

27. Impedientes literarum Apostolicarum executionem, excusari possunt ab excommunicatione, si impediant prætextu informandi, aut supplicationem exhibendi Summo Pontifici, modò tamen supplicationem coram Sede Apostol. legitimè prosequantur. Qui autem malitiosè, & absque legitima causa impedit, non excusatur, etiamsi id faciat prætextu supplicationis Summo Pontifici exhibendæ; tum quia dolus, & propria culpa nemini patrocinatur; tum quia is non potest supplicationem legitimè prosequi, quam ipse scit esse iniustam. *ibid.* § 2.

28. Non licèt Clerico ad laicum iudicem recurrere, & ap-

pellationem à Iudice Ecclesiastico interponere eo prætextu vt vim vi repellat; quia hoc fieri non potest cum moderamine inculpatæ tutelæ: quia moderamen inculpatæ tutetæ non seruatur quoties maior vis infertur, quàm opus sit ad tuendum oppressum: in nostro autem casu maior vis infertur; tum quia innocens defenditur publica auctoritate cum vsurpatione iurisdictionis Ecclesiasticæ, cùm priuatim defendi posset absque læsione Ecclesiasticæ libertatis; tum quia defendi potest admonendo superiores Ecclesiasticos, iuxta sacros canones, aut supplicationem porrigendo Summo Pontif. eámque legitimè prosequendo, non adito laico tribunali. *ibid.* §. 3. *pag.* 79. *n.* 2. *tom.* 3.

29. Prætextus prohibendæ violentiæ, seu iniuriæ, non est titulus sufficiens ad excusandos eos qui causas spirituales, & Ecclesiasticas à iudicibus Ecclesiasticis auocant, aut literarũ Apostolicarum executionem impediunt, aliáve in Bulla prohibita faciunt; tũ quia iure canonico prohibetur ne causæ Ecclesiasticæ ad profanos, & ciuiles iudices deuoluantur; etiamsi Ecclesiastici iudices in administranda iustitia errauerint, aut negligenter se gesserint; tum quia in hac auocatione non seruatur moderamen inculpatæ tutelæ, vt suprà probatum est. Tum quia propulsare auctoritatiuè iniuriam, est actus iurisdictionis; sed actus iurisdictionis non potest à laicis exerceri in Ecclesiasticos, qui laicæ potestati non subsunt, ergo. *ibid.* §. 4 *pag.* 80. *tom.* 3.

30. Obiicitur primò. Qui facit id ad quod tenetur ex officio, non peccat, neque censuram incurrit. Sed Principes qui superiorem in sua ditione temporali non agnoscunt, faciunt id ad quod tenentur ex officio, dùm ab oppressis violentiam & iniuriam propulsant, & innocentes ad se confugientes tuentur, eorúmque appellationes admittunt; præsertim cum Reges & Principes ante Christi aduentũ vtriusque iurisdictionis temporalis, & spiritualis vsum habuerint, vt patet in Mose. Deinde potestatem spiritualem Christus ademit Principibus sæculi, eámque D. Petro, eiusque successoribus contulit. Quò fit, vt si iudices Ecclesiastici facultate sibi à Christo collata abutantur, inferendo aliis violentiam, iurisdictio spiritualis quæ fluxit à regia, & politica. redeat ad suum principium, id est ad Principes sæculares, vt possint per viam protectionis clericos, & laicos ab iniuriis per iudices Ecclesiasticos illatis vendicare. *Resp.* negando minorem; falsum enim est Principes cognoscentes causas Eccles. per viam violentiæ facere id ad quod tenentur ex officio; quippe ex officio tenentur causas cognoscere sibi subditorum; Ecclesiastici autem non sunt subditi laicis. Falsum item est iurisdictionem spiritualem fluxisse à laica potestate;

quia

quia potestas Ecclesiastica est superioris ordinis. Si qui autem olim temporalem, & spiritualem iurisdictionem simul exercuerunt, hi fuerunt Reges simul, & Sacerdotes. *ibid. pag* 81. *n*.4. *& seq. tom*.3.

31. Obiicitur secundò. Ecclesiastici sunt ciu es, & mēbra Reip. temporalis; sed ciues, & membra Reip. subsūt Principi temporali; ergò Ecclesiastici subsunt Principi sæculari, ergo tenentur legibus Principum politicis ad violentiam arcendam. *Resp*. Ecclesiasticos esse quidem ciues, & membra Reip. sed immunes, & exemptos à Iurisdictione Principis sæcularis in causis spiritualibus; fatendum tamen ex vi directiua Ecclesiasticos teneri legibus Principum politicis quæ ad commune bonum spectant. Neque dixeris D. Paulum cùm ciuem Rom. se esse dixit, ad Cæsarem appellasse, proindéque se eius potestati subiecisse, saltem quoad protectionem: Nam *Resp*. ipsum non apppellasse à iudice Eccles. ad laicū, sed à laico ad laicum vt ab eo protegeretur, cùm aditum ad alium non haberet. *ibid.p*.82.*n*.11.*tom*.3.

32. Quæres, quid igitur faciendum si Iudices Ecclesiastici ipséque Summus Pontif. delicta impunita relinquant, innocentes, iniustè vexent, & alia contra ius naturale, & diuinum faciāt? nōne poterit Princeps, & magistratus sæcularis innocentum iura tueri, & ab illis violentiam propulsare? *Resp*. neque in hoc casu fas esse Iudicibus sæcularibus Summo Pontifici auctoritatiuè resistere, aut iurisdictionem in ipsum exercere: quia Summus Pontif. nullum habet in terris superiorem à quo iudicari', aut in sua iurisdictione impediri possit. *ibid pag*.83.*n*.14.*tom*.3.

33. Prætextus Bullæ non acceptatæ in iis locis in quibus non obseruatur, non est titulus sufficiens ad excusandos transgressores ab excommunicatione. Quia etiamsi nonnulli concedant legem non modò sæcularem, verùm etiam Ecclesiasticam non obligare vbi acceptata non est; id tamen non habet locum vbi constat Superiorem velle independenter ab acceptatione obligare. Atqui Summus Pontif. vult hanc Bullam independenter ab acceptatione obligare, excludit enim omnem prætextum; ergo obligat etiam in iis locis vbi non est acceptata. *ibid*. §.5.*pag*.84. *num*.2.*tom*.3.

LEX.

Quid, & quotuplex sit lex?

1. LEx, à S. Thomæ discipulis definitur Ordinatio rationis promulgata ad bonum commune, ab eo qui curam habet communitatis, seu qui potestatē habet obligandi. Ad cōdem-

dam legem hæ requiruntur conditiones. 1. vt sit, iusta. 2. vt promulgetur. 3. vt feratur à legitimo superiore. 4. vt feratur ob commune bonum immediatè, vel mediatè: lex enim omnino inutilis communitati non obligat. *tom. 2. p. 2. n. 1. & seq.*

2. Prima legis diuisio est in æternam, diuinam, & humanam, & naturalem. *Lex æterna* est mens, & ratio Dei, bona præcipiens, & mala prohibens. *Lex diuina* est ea, quæ vim habet, quatenus à Deo proficiscitur, éstque duplex, *vetus*, seu *Mosaica*, & *noua*, seu *Euangelica*. Rursus lex diuina subdiuiditur in diuinam naturalem, qua idem præcipitur, quod lege naturali, vt sunt præcepta Decalogi; & in diuinam positiuam; qua præcipitur aliquid quod lege naturali non est sancitum, vt est præceptũ præmittendæ confessionis ante sumptionem Eucharistiæ, ab eo qui sibi cõscius est peccati mortalis. *Lex humana* est illa quæ fertur auctoritate humana, dependenter tamen à Deo; éstque duplex Ecclesiastica, & sæcularis. *Lex naturalis* est dictamen, seu lumen naturale nostræ rationis, quo cognoscimus quæ facienda sint, quæ vitanda. *tom. 2. p. 3. n. 1. & seq.*

3. Secunda legis diuisio est in naturalem, gentium, & ciuilem. Lex naturalis paulò ante definita est. *Lex gentium* est illa quam omnes hoĩnes, naturali ratione ducti constituũt; cuiusmodi est illa: *Possessiones sunt diuidendæ. Lex ciuilis* est illa quæ simpliciter auctoritate hominum decernitur. Quando verò lex ciuilis, canonicæ videtur aduersari, parendum est potiùs canonicæ, seu Ecclesiasticæ: nam Ecclesia leges ciuiles potest abrogare. *tom 2. p. 4. num. 13. & seq.*

4. Tertia legis diuisio est in affirmatiuam, quæ præcipit aliquid faciendum; & negatiuam quæ aliquid fieri vetat. *ibidem, numer.* 18.

Quis possit legem ferre?

5. Lex condi potest ab eo, qui habet publicam potestatem, iurisdictionem, & vim cogendi. Quare Summus Pontif. ferre potest leges Ecclesiasticas, in toto orbe. Leges autem ciuiles non tantùm in suo territorio potest ferre, sed etiam in alieno, saltem indirectè per ordinem ad finem spiritualem, quoties id necessarium esse duxerit ad salutem animarum. Hanc autem potestatem ferendi leges in Ecclesia Summus Pontif. accepit immediatè à Christo: est enim proximus, & immediatus Christi Vicarius. Episcopi verò à Summo Pontif. hanc potestatem mutuantur. *tom. 2. p. 5. n. 1. & 5.*

6. Imperator legitimè electus potest in regna, & prouincias sibi subditas leges ciuiles ferre, non verò in orbem vniuersum

ſum: multi enim Chriſtiani non ſunt ſubditi Imperatori. Quare prouinciæ, quæ neque iure dominij, neque iure feudi, neque alio titulo Imperatori ſubſunt, non tenentur legibus Imperatoris. *ibid.n.5.* & *p.6.n.eod.*

7. Reges in ſuis regnis poſſunt leges ciuiles ferre, cũ in iis poteſtatem publicam, ſupremámque habeant iuriſdictionem. Idem proportione dicendum de aliis Principibus ſupremis, qui ſuperiorem in temporalibus non agnoſcunt. Qui verò ſuperiorem agnoſcunt, poſſunt leges iuxta limites à Principe ſibi præſcriptos ſancire. Ipſa etiam Regina, quæ regni domina eſt, nullúmque in tẽporalibus ſuperiorem agnoſcit, idem ius habet legum ferendarum. Contracto autem matrimonio, ſi ius, & dominium regni, iure hæreditario, vel alio titulo competit fœminæ, ad Reginam pertinet leges ferre, niſi ſuas vices marito committat. Quia ad ipſam pertinet ius, & dominium regni, neque matrimonium transfert hoc dominium, ſeu adminiſtrationem regni in maritũ, cùm regnum alienari non poſſit, nec in dotem dari. *tom.2.p.6. num.7.8.* & 9.

8. Reſpublic. ſeu Communitates perfectæ, quæ per ſe ipſas gubernantur, poſſunt in ſuis territoriis leges condere. Item Ciuitates, quæ ſupremæ Reipubl. formam aliquam retinent. Quæ verò poteſtatem in Principem transtulerunt, leges propria auctoritate condere non poſſunt. *ibid.n.10.* & 11.

9. Concilia Generalia Summi Pontif. auctoritate conuocata poſſunt leges, & ſtatuta generalia condere iuxta facultatem ſibi à Summo Pontif. conceſſam. Vnde licet inferre à Summo Pontif. ad Concilium generale non dari appellationem, quia S. Pontifex non habet ſuperiorem. Concilia verò non vniuerſalia, ſed prouincialia, nationalia, & ſynodalia, vim habent condendi leges obligantes territoria ipſorum iuriſdictioni ſubiecta; neque faciunt ius commune, niſi à Summo Pontif. generaliter approbentur. *tom.2.p.7 n.13.* & 14.

10. Generales religionum approbatarum in Capitulo generali, & Prouinciales in Prouinciali, concurrente maiori ſuffragiorũ parte, poſſunt leges ferre. Reliqui verò Prælati poſſunt ea præcipere, quæ ad obſeruantiam regulæ ſunt accommodata. Non tamen poſſunt ſubditos compellere ad obſeruãtiam regulæ, quæ dum ipſi profeſſionem emiſerunt, auctoritate Summi Pontif, aut conſuetudine legitimè præſcripta, iam erat abrogata. Secùs dicendum, ſi regula paucorum culpa non ſeruabatur, nondum tamen erat legitima conſuetudine abrogata: tunc enim ſubditi, nouis conſtitutionibus compelli poſſunt ad eam ſeruandam; voluerunt enim regulam illius religionis, conſequenter

ad eius obseruantiam compelli possunt. *ibid.n.15.&pag.8.n.18.*

11. Collegium Cardinalium non potest, seu viuente Summo Pontif. seu sede Apostolica vacante, legem vniuersalem condere, immò nec particularem nisi in propriis titulis, in quibus iurisdictionem habent Episcopalē. Cùm enim Collegium Cardinalium, vt probabilior fert sententia, non sit de iure diuino, nullàmque habeat iurisdictionē, quæ à Summo Pontif. non pendeat (si quidem Cardinales à Syluestro Papa instituti sunt) nuspiam legitur hæc facultas condendarum legum Cardinalibus à Pontifice concessa: sed illis tantùm permittuntur ea quæ ad electionem Summi Pontificis & ad Ecclesiæ defensionem spectant. *tom. 2.pag.n.26.& p.9.n. eod.*

12. Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, sede Episcopali vacante, potest leges & statuta facere in diœcesi duratura donec reuocentur ab Episcopo successore. Immò potest statuta ab antecessoribus Episcopis facta reuocare, & contraria statuere, si ita expedire iudicauerit: Capitulum enim, exceptis casibus in iure expressis, sede vacante, succedit in iurisdictione Episcopi. Viuente autem Episcopo, non potest leges, vel statuta condere nisi circa ea quæ ad bonum reginem, & ordinem Capituli pertinent. *tom. 2.p.9.n.29.& 30.*

Conditiones legis ferendæ.

13. Ad ferendam legem sex potissimùm conditiones requirūtur. 1. vt feratur à legitimo superiore. 2. vt feratur ob bonum cōmune. 3. vt sit iusta. 4. vt promulgetur. 5. est lapsus temporis, seu termini à legislatore præscripti: nam lex vltra voluntatem legislatoris non obligat. 6. vt lex vsu recepta sit, seu acceptata. *tom. 2. p.11.n.1. & seq.*

14. Promulgatio legum quæ ab Imperatore, Rege, aut Principe supremo feruntur, in singulis prouinciis facienda est, neque obligat subditos illius prouinciæ in qua facta non est: distinctæ enim prouinciæ censentur distinctæ vniuersitates, proindéque distinctam postulant promulgationem. Promulgatio verò legum Pontificiarum facienda est in Curia Romana: & hæc promulgatio sufficit ad inducendam vbique obligationem seruandę legis: vsus enim obtinuit vt leges Pontif. in sola Romana Curia promulgentur. *tom.2.p.12.num.16.*

15. Qui legem rescissoriam contractus, sufficienter promulgatam ignorat, licèt non peccet si contractum ineat contra legē: inualidè, tamen celebrat contractum. Quia leges rescissoriæ hoc habent, vt post promulgationem obligent etiam ignorantes: leges verò reuocatoriæ priuilegiorum non obligent antequam

antequam reuocatio perueniat ad illius aures cui concessa fuerāt priuilegia: quia priuilegium est fauorabile, fauores autem sunt ampliandi. *tom.* 2. *pag.* 13. *n.* 20.

16. Lex statim post promulgationem obligat, quando nullus terminus ad obligandum fuit appositus, nisi aliter constet de mēte legislatoris: solet autem legislator, quando non intendit ante certum tempus obligare, hoc exprimere: quare si nullum tempus exprimat, censetur velle legem statim post sufficientem promulgationem obligare, pro vt sonant verba legis, Hoc tamen est speciale legibus ab Imperatore conditis, vt non obligent ante duos menses à promulgatione *ibid. num.* 25.

17. Leges sub hac tacita conditione feruntur, vt vim habeant si fuerint acceptatæ, & vsu receptæ. Tunc autem lex dicitur non esse vsu recepta, quando populus, vel maior pars populi pergit facere quod consueuerat ante legis promulgationem, siue sciat legem esse promulgatam, siue ignoret. Tnnc verò dicitur lex vsu recepta, & acceptata, quando maior pars communitatis facit quod lex præcipit, aut eam approbat verbo, vel scripto, aut eam non improbat. potest tamen legitimus superior legem ferre, quæ obliget subditos independenter ab ipsius acceptatione, & consensu: alioquin maior esset potestas populi, quàm Principis, quando quidem populus posset legislatoris potestatem, ac iurisdictionem impedire *ibid. n.* 27. *& pag.* 14. *n.* 29.

18. Lex acceptata quoad vnam partem, obligat quoad eam tantum partem quæ acceptatur. Quia quæ ratio est totius ad totum, eadem est partis ad partē. Potest etiam aliquando per consuetudinem abrogari quoad vnam partem, aut quoad pœnam reliquis partibus in suo robore permanentibus, *t.* 1. *pag.* 14. *n.* 30.

19. Possunt subditi ex iusta causa non solùm suplicationes, & preces ad legislatorem transmittere, vt legem reuocet, verùm etiam legis obligationem interim suspendere, donec iterum constiterit de voluntate legislatoris. Quia posita iusta, & rationabili causa legis reuocandæ, consonum videtur rationi, vt subditis pateat aditus ad legislatorem pro legis reuocatione, & interim legis onere non premantur, donec legislator mentem suam aperiat *tom.* 1. *pag.* 15. *num.* 41.

20. Princeps potest subditos intra decennium, pœnis compellere ad seruandam legem promulgatam: transacto verò decennio, si lex acceptata non fuit, non potest Princeps, per se loquendo, subditos compellere ad seruandam legem: lex enim per desuetudinem, seu non vsum decennalem abrogatur, & tollitur. *ibid. num.* 46.

21. Vt lex obliget, non requiritur scriptura tanquam conditio

ditio necessaria: potest enim lex promulgari,& acceptari etiamsi non sit scripta; modò contrariũ non sit vsu receptum,aut,sancitum. Hinc licet inferre priuilegium absque scriptura concessum, non expirare morte concedentis , etiamsi literæ nondum essent expeditæ:quia priuilegium absque scriptura concessum,est validum. Vt plurimùm tamen,& regulariter loquendo,lex per scripturam ferri consueuit. *ibid.n.* 49. *& pag.* 16. *n.* 50. *&* 51.

Circa quam materiam lex versetur.

22. Actiones humanæ sunt materia legum: versantur enim leges circa humanas actiones,præcipiendo bonas, & malas prohibendo.Ipsi etiam actus interni possunt aliqua ratione præcipi, vel prohiberi,non quidem ex se præcisè (quia merè interna soli Deo reseruantur:) sed quatenus pertinent ad complementum actus externi. Sic Ecclesia præcipiens recitationem diuini officij simul etiam præcipit attentionem, quæ est actus internus: nam attentio est planè necessaria ad orationem. Item præcipiens annuam confessionem,simul etiam præcipit dolorem peccatorum, qui est actus internus ad substantiam confessionis omnino necessarius. Eodem modo prohibens actum aliquem externum, simul etiam prohibet internum illi respondentem , sic cum prohibet furtum,prohibet etiam voluntatem furandi.*tom.* 2.*pag.* 16. *n.* 2.*&.seq.& pag.* 17.*n.* 9.*& seq.*

Quisnam legibus obligetur?

23. Subiectum legis est homo subditus, capax rationis,iuxta tenorem legis. Hinc sequitur infideles, aut catechumenos, legibus Ecclesiasticis non adstringi, quia non sunt subditi Ecclesiæ. Pueros autem ratione vtentes, Ecclesiæ legibus obligari,consequenter teneri ad confessionem annuam:ad Missam die festo audiendam, ad abstinentiam à cibis vetitis in die ieiunij, &c. Item Augustam , id est, Reginam, coniugem Principis condentis legem, ex natura rei obligari legibus à Principe constitutis, nisi eximatur,vti re ipsa eximitur. *tom.* 2.*pag.* 18. *n.* 1.*&seq & pag.* 19. *num.* 8.*& seq.*

24. Princeps non tenetur , præciso scandalo , suorum prædecessorum leges obseruare : quia non sunt latæ à superiore , cùm Princeps eadem gaudeat facultate,quâ gaudebant prædecessores. Idem dicendum de Generalibus,respectu constitutionum sui ordinis, nisi ob specialem aliquam rationem illas seruare teneantur.*tom.* 2. *pag.* 19.*n.* 12.

25. Princeps non obligatur,propriè loquendo,ex vi coactiua ad seruandam propriam legem,quia lex obligat subditos, nullus autem

autem est sibi subditus, neque vllus habet potestatem,& iurisdictionem coactiuam in seipsum. Propterea si Papa percutiat clericum, non ligatur excommunicatione. Item qui cum Summo Pontifice contractum celebrat aliàs simoniacum, non committit simoniam iure humano prohibitam, quia Summus Pontifex cum eo dispensare præsumitur. At si loquamur de vi directiua, & æquitate fundata in iure naturæ, dicendum est Principem teneri ad seruandas suas leges: debet enim alios suo exemplo mouere, vt sit conformitas inter caput & membra; modò leges sint vniuersales, & ad statutum Principis accommodatæ: nam Princeps qui lege cauit, v.g. ne magni sumptus fiant in vestes, non tenetur huic legi obtemperare. Si verò ferat legem præscribentem ieiunium, vel celebrationem dierum festorum, vel legem taxantem pretium rerum, tenetur eam seruare. *ibid.n.*14 *& seq & pag.*20. *num.*19.*&* 20.

26. Clerici, aliíque Ecclesiastici non tenentur legibus ciuilibus ex vi coactiua: quia Princeps laicus non habent in clericos iurisdictionem. Ex vi autem directiua tenentur legibus ciuilibus spectantibus ad bonum commune, Ecclesiasticæ libertati non repugnantibus; quia decet clericos esse aliis exemplo. *tom.* 2.*pag.*21.*n.*25.

27. Cardinales ligantur legibus generalibus etiam odiosis à iure communi latis, consequenter afficiuntur censuris per verba generalia impositis à iure communi: sunt enim subditi iuri communi siue Summo Pontifici: modò in quibusdam casibus aliter non constet de mente Summi Pontificis *ibid. n.*34.

28. Peregrinus, seu viator, qui ad aliquem locum peruenit absque intentione ibi constituendi domicilium, vel ibi manendi maiori anni parte, non ligatur legibus particularibus, ac propriis illius loci: quia per breuem moram non acquiritur in illum iurisdictio, nisi fortè obligetur ratione scandali vitandi aut alterius circumstantiæ. Qui verò accedit ad aliquem locum, animo ibi manendi maiore anni parte; ligatur legibus in eo loco receptis, fitque parochianus illius loci quoad Sacramenta, excepto ordine,& tonsura *tom.*2.*pag.*22.*n.* 36.*&* 44.

29. Vagi, qui nuspiam certam habent sedem, obligantur legibus,& consuetudinibus locorum in quibus reperiuntur; alioquin exempti essent ab omnibus legibus, & statutis municipalibus, aut etiam decretis Episcoporum, quod non videtur consentaneum rectæ gubernationi. *tom.*2. *pag.*23.*n.*54.

30. Ciuis Mediolanensis, qui primis quatuor diebus proximè antecedentibus primam Dominicam Quadragesimæ (quibus diebus Mediolani non ieiunatur, nec abstinetur à carnibus, aut lacticiniis)

lacticiniis) si aliò se transferat vbi ieiunatur, tenetur ieiunare, & à carnibus abstinere: quia illa consuetudo Mediolani recepta est, & localis; præceptum verò ieiunandi illis quatuor diebus, est præceptum generale, latum à iure communi, quod vbique gentium obligat, exceptis iis locis, in quibus non est receptum, aut in quibus contraria consuetudine fuit abrogatum. *tom.2.pag.24. num.55.*

31. Qui præceptum obligans non solùm in loco proprij domicilij, sed etiam alieni, iam adimpleuit in proprio domicilio, nō tenetur idem præceptum iterum adimplere in loco in quo postea reperitur, etiamsi ibi figat domicilium, aut ibi manere maiori anni parte statuat. Quia iam illud præceptum adimpleuit, neque idem præceptum bis obligat. Id contingere potest in celebratione alicuius diei festi, qui non eodem tempore vbique celebratur. *ibid. num.57.*

32. Qui in alieno territorio versatur, non tenetur seruare leges proprij territorij ibi non obligantes. Quia sicut agentia natur alia non agunt vltra sphæram suæ actiuitatis, ita Principes vltra proprium territorium, suam iurisdictionem non extendunt; & subditus in alieno territorio existens, non est actu subditus legislatori. Idque extenditur non solùm ad leges municipales, verùm etiam ad leges iuris communis, quarum obseruatio viget in proprio territorio, non verò in eo loco vbi ad tempus versatur. *ibid.n.59.*

Obligatio legis humanæ.

33. Non omnes leges humanæ obligant in conscientia, præsertim sub peccato mortali: leges enim vetantes venationem, aut piscationem sine damno proximi, aut prohibentes delationem armorum nocturno tempore, per se loquendo, & præcisis aliis circumstantiis; non videntur obligare sub mortali. Ad hæc legislator præsertim ciuilis, vt plurimùm non intendit obligare sub peccato mortali, sed tantùm sub aliqua pœna. *tom. 2. pag 25. num.2.*

34. Lex pœnalis, qua scilicet aliquid præcipitur, aut vetatur, addita transgressoribus pœna, obligat sub peccato mort. aut veniali, iuxta materiæ grauitatem, aut leuitatem, nisi aliunde constet legislatorem nolle ad culpam obligare: quia pœna supponit culpam. Hinc sequitur præceptum recitandi horas canonicas sub pœna amissionis fructuum, aut legem soluendi vectigalia sub pœna amissionis mercium, obligare in conscientia, & sic de cæteris. *tom.2.pag.26.n.3.*

35. Leges quæ neque obligant ad culpam, neque ad pœnam

non sunt propriè leges,sed potiùs regulæ, seu ordinationes dirigentes ad bonum. Idem dicendum de regulis nonnullarum religionum, quæ ne ad culpam quidem venialem obligant. *tom.2. pag.27.num.5*

46. Lex ingerens,ipso facto,pœnam transgressoribus, non obligat in conscientia, ante sententiam declaratoriam, ad subeundam pœnam,quæ non potest executioni mandari absque actione hominis, nisi manifestè appareat eam esse Legislatoris mentem. Potest enim legislator obligare ad soluendam pœnam ante sententiam; regulariter tamen non obligat. Immò etiamsi delictum ita notum sit, vt non possit vlla tergiuersatione celari,non tenetur delinquens, ante sententiam declaratoriam, soluere pœnam quæ ad sui executionem requirit hominis actionem, nisi aliter constet de mente legislatoris; hic enim est vsus, & praxis. Pœna verò ipso facto lata, quæ ad sui executionem non postulat hominis actionem, statim incurritur post legem violatam. Quare si lex ita feratur: *Qui hoc fecerit, sit excommunicatus ipso facto:* delinquens statim patrato delicto incurrit excommunicationem, cùm ad hanc pœnam subeundam nulla actio requiratur, neque expctanda est sententia criminis declaratoria. Tamen circa pœnam priuationis officij, beneficij, vocis actiuæ, & passiuæ, &c nota delinquentem non teneri,cum periculo grauis infamiæ, hanc pœnam subire, ante iudicis sententiam. *ibid. n.6.& seq.& pag.28.n.9.&* 10.

37. Lex conditionalis, seu pœna sub conditione apposita, obligat ante sententiam iudicis, v.g. fœmina cui relictum est legatum sub hac conditione *si à secundis nuptiis abstineat*, nõ potest accipere legatum, aut acceptum retinere, si ad secundas nuptias aduolarit. Quia hæc non est lex propriè pœnalis, priuans alterũ re iam acquisita,sed priuans iure acquirendo: non acquiritur autem nisi adimpleta conditione *tom.2.pag.29.n.24.& 25.*

38. Post iudicis sententiam reus tenetur eas sibi pœnas infligere,eásque actiones, exercere,quas licitè potest exercere,& quæ commodius ab alio quàm à reo exerceri non possunt,& quæ nõ sunt nimis acerbæ, modò iudicium sit completũ,ita vt reo nullum suppetat remedium ad infirmandam, & inualidandam sententiam, cuiusmodi remedium est appellatio ad superiorẽ. Quia reus tenetur parere sententiæ iudicis. Sic tenetur reus post sententiam soluere pecuniam, ad quam fuit condamnatus; modo tamen petatur: nam si dominus sciat, & non petat,reus soluere non tenetur, cùm sibi persuadere possit, dominum cedere iuri suo,consequenter potest huiusmodi pœnam. 30. annorum spatio præscribere. *tom.2.pag.30.n.29.& 30.*

39. Hæres tenetur ſoluere pœnam realem, quam ſoluere debebat defunctus ob delictum prohibitū ſub pœna ipſo iure lata. Quia hæres ſuccedit in onera defuncti realia, & vicem vnius perſonæ gerit cum defuncto in obligationibus realibus. Obligationes autem perſonales non tranſeunt ad hæredes. *ibid.n* 35.

40 Illa lex non obligat in conſcientia quæ aduerſatur iuri diuino, aut bono communi, aut quæ excedit poteſtatem legiſlatoris, aut qua onus improportionatum imponitur, aut quæ in falſa præſumptione fundatur; modò abſit periculum ſcandali, & perturbationis Reip. Quare hæres qui non confecit inuentarium, non tenetur in foro conſcientiæ ſoluere creditoribus teſtatoris, vltra vires hæreditatis, quia lex illa de ſoluendo vltra vires hæreditatis fundatur in præſumptione, hæredem bona defuncti ſurripuiſſe. *tom.2.pag.*31.*n.*2. *& ſeq.*

41. Tenemur parere legibus, & ſententiis ab eo latis, qui tyrannus eſt ſolo regimine, & adminiſtratione, id eſt, qui iuſtè quidem poſſidet regnum, ſed iniuſtè grauat & vexat ſubditos: hic enim eſt legitimus ſuperior & paſtor. Tyranno verò qui per vim regnum vſurpauit, tenemur obedire, quamdiu pacificè poſſidet regnum, & Reſp. non reſiſtit. Alioquin ſequeretur Chriſtianos in terris Turcarum, nullis Turcæ legibus teneri, cùm Turca ſit tyrannus vſurpatione regni. Nque peccat tyrannus ferendo leges, & ſententias: hoc enim facit auctoritate Reip. quæ, ex ſuppoſitione tyrannidis, vult ab ipſo iudicia exerceri, ne multiplicentur incommoda in Republ. Peccat tamen tyrannus vſurpando regnum, illúdque iniuſtè retinendo. *tom.*2.*pag.*32.*n.*12.

42. Ex his regulis intelligi poteſt an lex obliget ſub peccato mort. necne. Prima fundatur in intentione legiſlatoris, quæ colligitur tum ex grauitate materiæ, tum ex aliis coniecturis, & ſignis infra tradendis. Quocirca quando legiſlator legem abſolutè condit, neque addit ſub qua culpa velit obligare, illud iudicandum eſt iuxta materiæ grauitatem, aut leuitatem. *tom.*1 *pag* 33. *num.*1. *&* 2.

43. Secunda regula ſumitur ex verbis quibus lex fertur, modò leuitas materiæ non excuſet. Hinc ſequitur legē illam obligare ſub mortali, quæ in materia graui fertur in hæc verba: *Iubemus, præcipimus, prohibemus*, &c. *præcipimus in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub indignatione Dei.* aut SS. *Petri, & Pauli*, &c. legiſlator enim hac loquendi forma cēſetur velle obligare quantum poteſt. Item verbum, *oportet*, regulariter loquendo in materia graui, inducit obligationem ſub peccato mort. Item lex verbo imperatiuo condita, regulariter loquendo, obligat ſub mortali, poſita materiæ grauitate. Item hæc verba: *Sancimus,*

volumus statuimus,&c. inducunt obligationem sub mort. *ibid. num* 3. *& seq. & pag* 34 *n*. 9. *& seq.*

44. Tertia regula est grauitas materiæ quæ præcipitur; ex ea enim colligitur grauis obligatio legis. In materia autem leui non potest legislator obligare sub peccato mort. alioquin lex non esset iusta. Vt cognoscatur autem, an materia sit grauis, an leuis, non potest certa regula præscribi, sed prudentis arbitrio relinquendum. Spectandus est potissimùm finis, quem legislator intendit: res enim, quæ ex se leuis est, fit aliquando grauis, habita ratione finis. Potest tamẽ legislator in materia graui obligare solùm sub veniali, quia actus moralis non excedit intentionem agentis. *tom*. 2. *pag*. 34. *n*. 13. *& seq. & pag*. 35 *n*. 23.

45. Quarta regula petitur ex vna lege aliam explicante, aut ex communi hominum æstimatione arbitrantium legem obligare sub peccato mortali: non enim præsumendum est in eo errorem committi, quod communi hominum sensu admittitur. Consuetudo etiam vim habet legis, & inducit obligationẽ ad culpam. *tom*. 2. *pag*. 35. *n*. 24.

46. Quinta regula sumitur ex acceptatione legis: lex enim obligat quatenus acceptatur; si ergo non acceptetur tanquam obligans ad grauẽ culpam, non obligat sub culpa lethali, etiamsi legislator intentionem habeat grauiter obligandi; nisi legislator intendat obligare independenter ab acceptatione. *ibid. n*. 25.

47. Sexta regula fundatur in grauitate pœnæ: nam pœna debet habere proportionem cum delicto, Lex tamen, quæ grauem pœnam continet, non obligat sub mortali, quando pœna in re leui imponitur tantummodò ad terrorem, vt si sub pœna capitis prohibeatur venatio leporum, vel ceruorum: lex enim videtur iniusta ob leuitatem materiæ. Quapropter subditus non tenetur illi legi, vtpotè inualidæ, in conscientia obedire, nisi ex aliqua circunstantia iusta præsumatur. *ibid. n*. 26.

48. Septima regula petitur ex graui aliqua censura, vel pœna Ecclesiastica imposita transgressoribus legis: nam grauis censura, cuiusmodi est excommunicatio maior, aut grauis suspensio, non fertur nisi ob peccatum mort. *ibid. n*. 30.

Lex irritans.

49. Acta, quæ fiunt contra legem irritantem ipso facto, sunt inualida in vtroque foro. Quare qui contractu irrito rem accepit, non potest illam tanquam propriam retinere vi talis actus præcisè: quia per contractum irritum non acquiritur dominium. Incurritur autem irritatio ipso facto ante declarationem, quando irritatio non fundatur in falsa præsumptione, seu quan-

do non seruatur forma substantialis ad valorem requisita. *tom.2. pag.39. num.2. & pag.37. num.5.*

50. Ad incurrendam irritationem actus, illius præsertim, qui defectu formæ substantialis irritatur, non requiritur scientia legis irritantis. Quare matrimonium clandestinum est inualidum, etiam respectu illius, qui ignorat decretum Concilij Trident. irritans matrimonium clandestinè initum. Item qui beneficium obtinet bona fide per pactum simoniacum, quod ipse ignorat, inualidè obtinet. *tom.2. pag.37. num.6.*

51. Actus humana lege irritus non obligat in conscientia: Ecclesia enim & Principes possunt actus in vtroque foro irritare. *ibid. num.7.*

52. Actus contra legem prohibentem non sunt inualidi per se, ex eo solùm capite, quia prohibentur à lege; multa enim illicitè fiunt, quæ tamen facta tenent. Neque verò omnes actus, qui iure naturæ prohibentur, sunt irriti: validus est enim contractus, quo quis rem vni promissam alteri vendit: validum item matrimonium de præsenti celebratum cum vno post sponsalia prius cum alia celebrata, quamuis peccet, qui tale matrimonium celebrat. *ibid. num.8.*

53. Actus contra ius commune videtur ipso facto irritus, non quidem secundùm se, & in foro conscientiæ ante sententiam iudicis; sed quia per sententiam iudicis ita declarari potest irritus, ac si fuisset irritus à principio: hoc autem procedit in iis tantùm locis, in quibus lex Theodosij Imperatoris, quæ incipit: *Non dubium*, recepta est, *ibid. num.10.*

54. Actus celebrati sine forma substantiali, seu sine solemnitate requisita à iure, inualidi sunt in vtroque foro. Censetur autem solemnitas esse substantialis, quando apponitur clausula irritans factum sine tali forma celebratum: sicut enim in physicis illa dicitur forma substantialis, qua destructa corrumpitur compositum, ita in moralibus illa dicitur forma substantialis, qua non seruata, actus non subsistit. *ibid. n.14.* Excipe actus, qui fiunt ad causas pias: sunt enim validi etiam absque solemnitate præscripta à iure ciuili. *tom.2. pag.38. num.16.*

55. Licet leges interpretari non solùm exponendo, verùm etiam ampliando, aut coarctando: hic enim est vsus, & praxis. Concilij autem Tridentini decreta fas est obiter, & humiliter in rebus dubiis interpretari. Porrò declarationes sacræ Congregationis Cardinalium circa Tridentinum maximi quidem sunt ponderis, ab iisque non est facilè recedendum: vim tamen legis non habent, antequam sufficienter proponantur, & publicentur. *tom.2. pag.39. num.2. & seq & pag.40. num.4.*

56. Lex

56. Lex humana odiosa, explicanda, & extendenda est iuxta naturalem verborum proprietatem, non verò strictiùs, aut laxius. At in materia fauorabili, lex explicanda, & extendenda est quantùm verba patiũtur, non solùm iuxta naturalem, sed etiam iuxta ciuilem proprietatẽ, v.g lex fauorabilis loquẽs de filiis extendẽda est ad adoptiuos, loquens de legitimis, extendẽda est ad legtimatos. In dubiis autẽ in materia legis pœnalis, mitior pars amplectenda est, seruata verborum proprietate. *ibid. n.* 8. *& seq.*

57. Lex pœnalis, ob paritatem rationis, non est extendenda ab vno casu ad alium, vel ab vno crimine ad aliud, vel ab vna persona ad aliam. Iuxta tritum illud axioma, *In lege pœnali non valet argumentum à simili*, seu *ab identitate rationis*, seu *à fortiori*, seu *à maiori ad minus*, seu *à contrario sensu*. Si tamen lex sit generalis, generaliter intelligenda est de omnibus casibus ad quos verba legis extendi possunt, & licet vnius tantum personæ fiat mentio, non tamen propterea cæteræ censentur exclusæ. *tom.* 2. *pag.* 41. *num.* 23.

58. Non solùm in lege pœnali, sed etiam in fauorabili non est facienda extensio ad similes casus, nisi ad ipsos extendantur verba legis iuxta proprietatem verborum naturalem, vel ciuilem, nisi aliter cogat necessitas. Quia dispositio legis pendet à voluntate legislatoris, qui posita paritate rationis potest pro suo arbitrio vnum velle, & non aliud. *tom.* 2. *pag.* 42. *num.* 26.

Quomodo satisfiat præcepto, seu legi.

59. Præceptum potest adimpleri per actum ex aliqua circunstantia malum, vt quando quis ieiunat ob vanam gloriam, aut in die ieiunij, vnica refectione contentus, intemperanter comedit. Modus quippe non cadit sub præceptum; modò non sit de intrinseca ratione actus præcepti, alioquin præceptum non potest adimpleri, nisi adimpleatur modus. Sic qui dormiens assistit sacro Missæ sacrificio, non satisfacit præcepto Missæ audiendæ; quia assistentia humana requiritur tanquam modus pertinens ad substantiam præcepti. *tom.* 2. *pag.* 43. *num.* 1. *&* 2.

60. Potest vnico actu pluribus præceptis satisfieri, quando superior id concedit: nam obligatio legis pendet à mente legislatoris. Quare qui vouit ieiunium in vigilia omnium Sanctorum, eodẽ ieiunio satisfacit præcepto Ecclesiæ, & obligationi. *ib. n.* 4.

61. Potest eodem tẽpore, & per diuersos actus, satisfieri pluribus præceptis, quando vnus actus non impedit alium. Sic qui tẽpore Missæ recitat Horas canonicas, satisfacit vtrique obligationi; quia vnus actus non impedit alium. *tom.* 2. *pag.* 44. *n.* 8.

62. Vt præceptum adimpleatur, requiritur intentio faciendi

opus quod præcipitur, v.g. vt quis satisfaciat præcepto audiendi Missam, requiritur intentio audiendi Missam: nam opus præceptum adimplendum est humano modo, id est, cum intẽtione illud præstandi. Non tamen est necesse, vt opus præceptum fiat intentione satisfaciendi præcepto: licèt enim lex præcipiat opus fieri, non tamen præcipit illud fieri cum intentione implendi præcepti. Sic qui Missam audit nesciens esse diem festum, satisfacit præcepto. *ibid. n.2. & 9.* Immò qui facit opus præceptum, cum intentione non adimplendi præcepti per illud opus, nihilominus satisfacit præcepto, v.g. Titius audit Missam intendens non satisfacere præcepto, illa auditione, sed alia: si tamen postea aliam Missam non audiat, præceptum impleuit: quia fecit opus iniunctum. *tom.2. pag.46. num.19.*

Legis abrogatio.

63. Lex antea recepta, vim obligandi amittit per legem posteriorem contrariam, seu per reuocationem, seu per correctionem, seu per restrictionem, iuxta correctionis, aut restrictionis qualitatem. Quia posterior voluntas Principis derogat priori, etiãsi in posteriori lege, nulla prioris mentio fiat. *to.2. pag.46 n.1.*

64. Cessante causa motiua, seu finali legis, respectu totius communitatis, cessat obligatio legis, etiam absque alio decreto, vel declaratione Priñcipis; quia non præsumitur velle obligare, cessante fine legis. Item legis obligatio cessat in iis casibus, qui per epiikeiam non censentur comprehensi in lege, etiamsi verba legis illos casus comprehendere videantur: quia legislator non præsumitur velle illos casus comprehendere, qui ob superuenientem aliquam circunstantiam fiunt illiciti, aut perniciosi Reipublicæ, aut nimis difficiles, seu moraliter impossibiles, &c. *tom.2. pag.47. num.1.8. & seq.*

65. Per contrariam consuetudinem legitimè introductam, leges vim obligandi amittunt: legitima enim consuetudo vim habet legis. Tres autem sunt præcipuæ consuetudinis proprietates. 1. est interpretari legem; quando enim oritur dubium circa legis intelligentiam, recurrendum est ad consuetudinem, quæ dici solet optima legum interpres. Item ad valitudinem contractuum non leue ducitur argumentum ex consuetudine. 2. proprietas consuetudinis est legem inducere. 3. legem inductam mutare, & abrogare, vel in totum, vel in partem. *tom.2. pag.48. num.2. & pag.49. num.4*

66. Vt consuetudo veterem legem abrogare, & nouam introducere possit, hæ conditiones requirũtur. 1. vt id quod per cõsuetudinẽ introducitur, possit esse materia legis; hinc fit vt cõtra

ius

ius diuinum, aut naturale, consuetudo legitimè induci non possit; quia materia huius consuetudinis est res mala, & vetita 2. vt consuetudo per actus voluntarios inducatur: lex enim est actus voluntarius, & liber. 3. vt consuetudo abrogans legem inducatur ab iis qui tenentur legem seruare. 4. vt adsit intentio eximendi se per consuetudinem, à lege abroganda, vtque id quod inducitur per consuetudinem, obseruetur tanquam præceptum, seu per modum obligationis, alioquin consuetudo non pariet obligationem, nec vim habebit legis: quod enim frequenter fit ex sola deuotione, vel gratitudine, aut liberalitate, nullam inducit obligationem, seu legem. 5. vt consuetudo sit vniuersalis: minor quippe populi pars, consuetudinem inducere non potest, maior potest. 6. vt consuetudo inducatur per eos qui legem condere possunt, vel habent capacitatem actiuam condendi leges, vel saltem passiuam eas recipiendi, interueniente aliquo superioris consensu. 7. vt consuetudo sit longæua, id est, vt seruata fuerit per spatium decem annorum: decem quippe anni sufficiũt ad consuetudinem præscribendam, modò non sit contra ius Ecclesiæ; ad præscribendam enim consuetudinem contra Ecclesiæ iura, requiruntur 40. anni, cum aliquo titulo aut etiam tempus immemorabile, si ius resistat. 8. conditio est vt adsit Principis cõsensus, saltem tacitus. *tom. 2. pag. 49. n. 6. & seq. & pag. 50. 51.*

67. Consuetudo potest legem abrogare, etiamsi in lege damnetur; vel reprobetur consuetudo, vt si dicatur: *Volo hanc meam legem seruari, non obstante quacumque consuetudine contraria:* quia consuetudo vim habet abrogandi legem, modò accedat aliquis Principis consensus; secus si Princeps non consentiat, sed reprobet consuetudinem contrariam, & in sua sententia persistat. *tom. 2. pag. 52. num. 36.*

68. Lex potest vi sua, & absque alia clausula, præcedentem consuetudinem abrogare, modò habeat omnimodam contrarietatem, & repugnantiam cum consuetudine, & legislator conscius sit consuetudinis: quia consuetudo non adimit superiori facultatem, & auctoritatem condendi leges. *ibid. num. 38.*

69. Per legem vniuersalem non abrogantur consuetudines speciales locorum, aut statuta particularia, nisi eorum fiat mentio in lege, aut nisi saltem, per clausulam generalem reuocetur expresè qualiscumque contraria consuetudo, statutum, aut priuilegium. Quia Princeps censetur ignorare consuetudines speciales locorum, consequenter non censetur eas velle abrogare, nisi earum mentionem faciat. *ibid. n. 40.*

70. Per hæc verba; *Non obstante contraria consuetudine,* non reuocatur consuetudo immemorabilis, nisi in reuocatione,

addatur: *Non obstante consuetudine, etiam immemorabili*, aut nisi aliquid æquiualens apponatur: quia consuetudo immemorabilis peculiaribus priuilegiis in iure gaudet. *ibid. num.* 43.

71. Introducentes consuetudinē contra legem, seu contra antiquam consuetudinē legitimè receptam, peccant toto eo tempore quo faciunt contra legem, vel consuetudinem, donec elapsum sit tempus requisitū ad legitimam consuetudinem introducendam, nisi forte Princeps hoc sciat, & toleret, aut nisi bona fides excuset. Quia lex, eiúsque obligatio viget, donec elapsum sit tēpus requisitum ad consuetudinem inducendam. *tom.* 1. *pag.* 53. *n.* 45.

Libellus famosus.

1. Libellus famosus dicitur signum vel scriptura quæ alicuius infamiam continet nondum antea publicam, vt publica fiat. Literæ priuatæ ad priuatum missæ exprimentes occultum alicuius delictum infamatorium, non habent rationem libelli famosi, sed detractionis. *tom.* 2. *pag.* 436. *num.* 1. *& seq.*

2. Qui tacito suo nomine schedulam defert ad superiorem de delicto alicuius occulto, eam v.g. reponendo super mensam, censetur libellum famosum conficere, si hoc faciat vt superior de crimine inquirat, illúdque notum, ac publicum efficiat notorietate iuris; cum enim superior per huiusmodi scripturam non possit procedere ad inquisitionem, quia illi scripturæ non est fides adhibēda, sequitur illam scripturam libelli nomine nuncupari. Item qui apponit aliquod signum quo alter infametur, vt si cornua ad ianuam affigat, ad indicandum aliquem habere vxorem adulteram, censetur auctor libelli famosi. *ibid. n.* 5. *&* 6.

3. Conficiens libellum famosum, vel ad illum concurrens, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionē famæ, prout fuit causa infamiæ; propterea tenetur publicè famam restituere; si publicè infamauit, vt fiat restitutio ad æqualitatem. *ibid. n.* 7. *&* 8.

4. Auctor libelli famosi, iure communi excommunicandus est. Immò Alexander IV. tulit excommunicationem Papæ reseruatam in eos qui libellos famosos faciunt contra statum Ordinis Prædicatorum, vel Minorum; quod priuilegium extendi potest etiam ad alios religiosos quibus communicata sunt illorum priuilegia. *ibid. num.* 9.

LIBRI.

Librorum editio.

1. IN Concil. Lateran. sub Leone X. *sess.* 10. & in Indice librorum prohibitorum regula 10. habetur excōmunicatio contra

contra imprimentes, aut imprimi facientes libros sine superiorum licentia, & approbatione, & in Concilio Trident. *sess.* 4. renouatur decretum Concil. Lateran. & extenditur ad vendentes, & retinentes prædictos libros, agentes de rebus sacris. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 16. *pag.* 167. *num.* 1. *tom* 3.

2. Hinc collige legentem præfatos libros non ligari excommunicatione, modò illos apud se non retineat, sed apud alium existentes legat: si tamen liber sit hæreticus, vel aliqua contineat contra bonos mores, incurritur in excommunicationem Bullæ Cœnæ. *ibid. pag.* 166. *num* 4. *tom.* 3.

3. Vt excommunicationis pœna in imprimendis libris euitetur, hæc sunt seruanda. 1. vt si liber Romæ imprimendus sit, adsit approbatio Vicegerentis, & Magistri sacri Palatij. 2. in aliis diœcesibus requiritur approbatio Ordinarij; vel alterius ab eo deputati qui peritus sit illius materiæ. de qua in eo libro agitur. 3. requiritur approbatio inquisitoris, quæ approbatio facienda est in fronte libri propria manu, & gratis, vt expresse habetur in præfatis constitutionibus; ad censuram autem vitandam non requiritur approbatio laicorum. 4. si liber est alicuius regularis, requiritur licentia Superiorum religionis. 5. adhibendum est nomen auctoris, si liber tractat de rebus sacris; non tamen necesse est apponere nomen determinatæ personæ, sed sufficit nomen Academiæ, Collegij, aut Vniuersitatis. *ibid. n.* 6. *& seq.*

4. Qui communicat alteri conciones, scripta theologica, orationes, prælectiones, annotationes, obseruationes de rebus sacris, non examinatas, neque approbatas, non incidit in excommunicationem; quia hæc manuscripta non fuerunt scripta vt diuulgentur, sed tantùm ad priuatum vsum. *ibid. pag.* 169. *num.* 12. *tom.* 3.

5. Transcribentes libros hæreticorum, eósque aliis communicantes, puniendi sunt tanquam hæreticorum fautores, vt habetur in Bulla Cœnæ. Qui verò libros Catholicorum corrumpunt, aut sanam doctrinam, dogmatibus hæreticorum deprauant, incurrunt pœnam excommunicationis in VI. Synodo Constantinop. *ibid. num.* 13. *&* 14.

6. Qui librum examinatum, & approbatum à superioribus non admittit, in nullam incurrit censuram; exceptis libris canonis, & traditionibus Apostolicis; quas qui contempserit sciens, & prudens, excommunicationem ipso facto incurrit; quia censetur hæreticus. Dicuntur autem libri canonici, qui à Spiritu sancto dictati sunt & ab Ecclesia inter scripturas canonicas annumerati. *ibid. num.* 15. *& seq.*

7. Inquisitores, vel Ordinarij locorum Clementis VIII. de-

creto, antequam licentiam concedant imprimendi Breuiarium iubentur ipsum ante & post impressionem conferre cum Breuiario auctoritate ipsius Clementis recognito, & ne quid addi, vel detrahi sinant, alioquin Inquisitores ipso facto priuantur suis officiis tanquam inhabiles. Ordinarij suspenduntur à diuinis, & interdicuntur ingressu Ecclesiæ, ipsorum verò Vicarij excõmunicationi statim subiiciuntur, officiorum, & beneficiorum priuationem, & inhabilitatem ad quæuis alia hoc ipso incurrunt. *ibid. num.* 17.

8. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Commentarij in Concil. Trident.

9. Pius IV. in Bulla, quæ incipit, *Benedictus Deus*, éstque 73. edicit Prælatis quidem sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ aliis verò, quicunque fuerint, sub excõmunicatione latæ sententiæ, ne quis sine licentia Summi Pontificis vllos commentarios, glossas, annotationes, scholia, vllúm ve omnino interpretationis genus super Concilij Trident. decretis edere audeat. *disp. 2. quæst. 2. punct. 17. pag.* 170. *tom.* 3.

10. Doctores, qui Concilij Tridentini decreta nonnunquam interpretantur occasione doctrinæ, de qua disserunt, non delinquunt contra hanc prohibitionem; quia non dicuntur edere glossas, commentarios, &c. cùm id incidenter, & quasi per accidens faciant occasione aliunde sumpta. *ibid. n.* 2.

11. Qui decisiones sacræ Congregationis, quæ interpretationi Concilij præest, scribunt, & aliis vendunt, huius Bullæ censuram non incurrunt. *ibid. n.* 4. Neque qui solas remissiones Doctorum circa Concilij Tridentini decreta edunt, quia nihil ipsi asserunt, sed solùm innuunt Doctores, qui ea de re incidenter agunt, huiusmodi tamen libri Romæ sunt interdicti, *ibid. n.* 5. Neque item qui librum edit in laudem Concilij Tridentini, aut historicam narrationem eorum, quæ tempore Concilij contigerunt; quia non edit scholia, aut glossas super decretis Concilij. *ibid. n.* 6.

12. Ignorantia ab hac censura excusat, modò non sit cum ingenti temeritate coniuncta, *ibid. n.* 8.

13. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Libri Thalmud.

14. In constitutione 20. Clemens VIII. quæ incipit, *Cum Hebræorum malitia*, habetur excommunicatio contra eos, qui libros *impij Thalmud*, & alia huiusmodi scripta prohibita, & damnata, blasphemias, & impietates contra Deum, SS. Trinitatem,

tem,& Saluatorem noſtrum IESVM Chriſtum, &c. continentia legunt,& retinent. *diſput.2. quæſt.3. punct.40 pag.252.tom.3.*

15. Hæc cenſura extenditur ad eos, qui opem, conſilium, auxilium,vel fauorem Hebræis præſtant pro habendis,ſcribendis,imprimendis,vel vndecunque aduehendis,aut tranſuehendis huiuſmodi libris, *ibid. num.2.*

16. Huic excommunicationi affinis eſt alia, quæ refertur in Bullario *tom*,1. contra Principes, & rectores locorum quorumcunque, qui non faciunt diligenter inquiri per domos, & ſynagogas Iudæorum libros *Thalmud.* & inuentos comburit. *ibid pag.253.n.5.tom.3.*

LITERÆ PONTIFICIÆ.

Literas Pontificias impugnantes.

1. IN Extrauaganti vltima inter communes, de ſententia excommunicationis excommunicantur illi, qui putantes Summum Pontif.ante coronationem non habere Pontificiam auctoritatem, inde arripiunt occaſionem temerè impugnandi ipſius reſcripta,conceſſiones,ſeu literas ſuper quibuſcumque negotiis confectis ante coronationem. *diſput 2. quæſt.2. punct.11. pag.164. tom.3.*

2. Hinc ſequitur illum,qui literas Summi Pontif.impugnat, eò quòd putet ipſum non eſſe legitimè electum, non incidere in hanc cenſuram: quia in hac Extrauag.excommunicantur impugnantes literas ex opinione,quòd S.Pontif.careat auctoritate Pontificia ante coronationem. *ibid. pag.165.n.3.tom.3.*

3. Hæc Extrauag. quamuis edita fuerit occaſione Clem.V. & literarũ illius,quæ impugnatæ fuerant;tamen etiam nunc vires, & robur habet:quia ratio iſtius cõſtitutionis ſẽper durat. *ib.n.5.*

4. Hæc excommunicatio non eſt reſeruata.

In literis Apoſtolicis nomen mentientes.

5. Innocentius VIII. in Bulla 9.quæ incipit *Cum ſicut*, & Leo X.in Bulla 28.quæ incipit, *Inhærendo veſtigiis*, excommunicationem tulerunt contra eos, qui in literis Apoſtolicis, vt illarum expeditionem gratis obtineant,fingunt ſe nepotes, fratres,aut familiares, continuos commenſales Cardinalium, aut aliorum, quorum literæ ex priuilegio, vel conſuetudine gratis expediri ſolent:& Leo X excõmunicationem extendit ad officiales permittentes huiuſmodi fictionem, adiecta ſuſpenſione per annum à perceptione emolumentorum ſui officij.*diſput.2.qu.3. punct.5. pag.189. tom.3.*

Literæ Pœnitentiariæ.

6. Iulius III. in Bulla 1. quæ incipit, *Rationi congruit.* excommunicationem infligit iis, qui executionem literarum sacræ pœnitentiariæ impediunt, vel ad id consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstant. *disp 2. q. 3 punct.* 10. *pag.* 225. *tom* 3.

7. Si is ad quem præfatæ literæ diriguntur, vt eas exequatur, exequi nolit, non subiicitur huic excommunicationi; quia aliud est impedire, aliud non exequi: nam impedire dicit actionem positiuam contra executionem literarum; non exequi autem significat tantùm omissionem actionis. *ibid. num.* 4.

8. Hæc excommunicatio reseruata est Summo Pontifici, quia Iulius III. imponit delinquentibus omnes censuras & pœnas in Bulla Cœnæ latas contra eos, qui literarum Apostolicarum executionem impediunt; reseruatio autem est pœna in ea Bulla contenta. *ibid. num.* 6.

LOCATIO, ET CONDVCTIO.

Quid sit locatio, & quæ eius materia?

1. Locatio est contractus, quo persona, seu res mercede conceditur ad vsum, vel fructum. Conductio verò est contractus, quo accipitur. Quidquid potest vendi, potest & locari, nisi obstet specialis aliqua prohibitio. Quædam enim prohibentur locari, quæ tamen vendi possunt, vt seruitutes prædiales; & vice versa quædam locari possunt, quæ vendi prohibentur, vt res pupilli, minoris, bona dotalia. *tom.* 3. *pag.* 561. *num.* 1. & 2.

2. Res Ecclesiæ ad breue tempus locari possunt; non tamen vltra triennium: nam in Clement. quæ incipit, *Ambitiosæ*, cautum est sub grauissimis pœnis, ne de rebus Ecclesiæ, vt fundis, prædiis, domibus, locatio fiat vltra triennium, alioquin sit inualida. *ibid. num.* 3.

3. Conductor potest rem, quam ipse conduxit, alteri locare æquè idoneo, & ad eundem finem, modò primus locator inde non patiatur damnum. Quare conductor non potest locare domum meretrici: hoc enim cederet in damnum, & dedecus primi locatoris. Secundus autem conductor debet pensionem soluere secundo locatori, cum quo iniit contractum, ipsius tamen bona, quæ reperiuntur in illa domo, manent tacitè hypothecata pro pensione soluenda domino domus. *ibid. n.* 4. & 5.

4. Quando fundus, aut domus est communis pluribus, vnus autem vult vni locare, alter alteri, hic ad vnum vsum, alter

ter ad alium;hic personæ honestæ, ille inhonestæ;præualet contractus illius, qui habet maius ius in re, seu maiorem partem, vel qui vult locare personæ honestæ: illius enim, cæteris paribus, potior est conditio. Sin æqualis sit omnium conditio, res erit sortibus permittenda, vel recurrendum ad iudicem, qui controuersiam dirimat. *ibid. n.6.*

5. Quisquis facultatem habet vendendi, & emendi, potest contractum locationis & conductionis inire,nisi specialiter prohibeatur.Sic militibus,& curialibus,id est,iis, qui obstricti sunt Curiæ, vetitum est prædia conducere ad colendum.Item clericis,& monachis non licet præcisa necessitate, conducere prædia laicorum, quamuis possint succedere conductori.*tom.2.p.652. num.9.*

Locator, & Conductor ad quid obligentur?

6. Locator tenetur rei locatæ vitium conductori aperire. Quò fit, vt is, qui mala fide domum alienam locauit alteri, à quo verus dominus eam euicit,teneatur ad restitutionem damni emergentis, & lucri cessantis; est enim causa iniusta damni. Secùs dicendum si bona fide locauit domum, quam nesciebat esse alienam:nam bona fides ipsum excusat à culpa,& pœna,verũ euicta domo non potest exigere pensionem tempori futuro respondentem; cùm non sit dominus domus. *ibid.n.1. & seq.*

7. Locator tenetur non solùm resarcire expensas necessarias factas à conductore in re conducta reparanda; sed etiam vtiles quæ vltra conductionis tempus sunt duraturæ: nam hæ expensæ cedunt in commodum ipsius locatoris. Tenetur item ad onera, & vectigalia imposita pro re locata, nisi pactum, aut consuetudo loci aliud ferat. *ibid. num. 6. & 7.*

8. In quatuor casibus licet locatori rem locatam repetere ante lapsum termini,& conductorem expellere. 1. quando conductor,cui res ad quinquennium, vel plures annos fuit locata, per continuum biennium distulit solutionem annuæ pensionis: verùm tunc non tenetur conductor soluere pensionem respondentem tempori futuro à die expulsionis. 2. quando conductor abutitur re conducta,immò conductor in hoc casu tenetur soluere damna, quæ locator iniustè patitur ob rei suæ abusum. 3. quando locatori superuenit casus inopinatus,ita vt ipse cogatur domum suam habitare,vt si prior domus corruat, aut incendio absumatur,nec locator commodè possit aliam inuenire. 4. quãdo domus indiget reparatione, qua non indigebat tempore locationis; in his tamen casibus locator tenetur pensionem remittere pro rata temporis. *tom.2. pag.563. num.9. & seq.*

9. Conductori

9. Conductori quatuor incumbunt obligationes. 1. vt non possit absque iusta causa rem conductam dimittere ante expletum tempus locationis. 2. vt non vtatur re conducta nisi ad eum vsum, ad quem conduxit. 3. vt transacto locationis tempore, rem eandem numero, & integram restituat, nisi aliter sit conuentum, aut nisi casu perierit absque vlla sua culpa. 4. vt soluat pensionem tempore præfinito. *ibid. num.* 1. *& seq.*

10. Conductor qui non potuit vti re conducta, aut fructus ex ea percipere, propter aliquod impedimentũ superueniens absque sua culpa, vt propter bellum, pestem, &c. non tenetur soluere pensionem pro rata temporis quo re conducta vti non licuit, sic enim decernitur in iure. Secùs dicendum si impedimentum contigit ex parte ipsius conductoris. *tom.* 2. *pag.* 564. *num.* 6.

11. Conductor prædij non tenetur ad integram pensionem, superueniente magna sterilitate ob casum fortuitum, citra ipsius culpam, v. g. ob grandines, niues, inundationes, hostilem exercitum, &c. nisi aliter conuentum sit inter contrahentes. Vt autem par sit vtriusque conditio, potest locator maiorem exigere pensionem propter vbertatem, & abundantiam frugum insolitam, prouenientem ex clementia cæli, modò inde redeat longè maius lucrum ad conductorem; nam si copia fructuum facit vilitatem, conductor ad maiorem pensionem non est obligandus. *ibid. num.* 13. *&* 14.

12. Si frumentum in area positum, casu aliquo periit citra culpam conductoris, locator tenetur facere remissionem. Secùs si frumentum iam erat conditum in horreo, ibíque periit; tunc enim perit conductori, cùm verè dicatur collectum. *tom.* 2. *pag.* 565. *num.* 15.

Conductio famulorum.

13. Famulo, qui operam suam locauit, & fideliter non laborauit, non debetur integrum stipendium. Immò tenetur ad restitutionem damni, & lucri cessantis, ob iustum, ac debitum laborem prætermissum. *ibid. num* 2.

14. Famulus, qui conqueritur se iusto stipendio fraudari, non potest in rebus domini vti compensatione, si re vera stipendium quod ei datur, sit iustum, nec ei ex iustitia maius debeatur. Qui verò præstitit, spe mercedis, aliqua obsequia, ad quæ alioquin non tenebatur, potest sibi facere compensationem, præstitit enim aliquid pretio æstimabile. *ibid. num.* 3. *&* 4.

15. Dominus absque graui causa famulum domo expellens, tenetur ad integram pactæ mercedis solutionem: tenetur enim conductor soluere pensionem quãdo per ipsum stetit quo minus

re conducta vteretur; sic aduocatus qui operam suam locauit ad litem prosequendam, si deinde lis, domini culpa intermittatur, non tenetur stipendium restituere, &c. *tom. 2. pag.* 566 *n.* 11.

16. Famulo ante finitum tempus discedenti, totum stipendium non est denegandum, nisi fortè in compensationem damni quod dominus patitur iniustè; alioquin denegandum est quidem ad ratam temporis futuri; soluendum verò pro rata temporis præteriti, & obsequij exhibiti. *ibid. num.* 12.

17. Qui suam operam locauit ad ædes construendas certo pretio, potest augmentum petere, vel compensationem facere, si in eo fabricando maiores fecit expensas, quàm sit pretium sibi assignatum; fuit enim deceptus ob rationes malè subductas. Ob casum verò fortuitum superuenientem, non potest petere compensationem: conductor enim non tenetur locatori casum fortuitum præstare: nam si locator citius absoluisset, non teneretur ad restitutionem. *tom.* 2. *pag.* 567. *num.* 18.

18. Mercator qui nautæ dedit pretium pro vectura nauis Indiam versùs, si reflantibus ventis, aut alia de causa, nauis non peruenit in Indiam, putà quia capta fuit à piratis; aut quia in medio cursu periit; tenetur tamen soluere pretium pro rata itineris: quia vsus est naui, ille autem vsus est pretio æstimabilis; alioquin tolleretur vsus nauigationis, si nautæ cogerentur omnibus infortuniis subiacere. *ibid. num.* 20.

Locatio quomodo finiatur?

19. Duobus modis finitur locatio 1. lapsu termini constituti. 2. mutuo contrahentium consensu. Locatio autem facta sub hac conditione, *Vt duret donec locator voluerit*, censetur finiri morte locatoris; nam voluntas finitur morte. *tom.* 2. *pag.* 567. *n.* 2. *&* *pag.* 568. *num. eod.*

20. Locatio transit ad successorem vniuersalem, qui scilicet succedit non solùm in re locata, verùm etiam in aliis: quia vices gerit prædecessoris, illiúsque personam repræsentat, & in ipsius iura, atque onera realia succedit. Successor verò singularis, qualis est emptor, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, celebrato ab eo cui succedit in re particulari; quia in ipsius onera non succedit. *tom.* 2. *pag.* 568. *num.* 2. *& seq.*

21. Colonus postquam agrum seminauit, non potest expelli ab emptore agri: quia expelleretur intempestiuè cum damno fructuum. Immò si venditor accepisset omnes fructus, colonus posset agere contra venditorem. *ibid. num.* 6.

22. Vxor, mortuo marito, vel soluto matrimonio, tenetur stare locationi factæ à marito quoad bona paraphernalia; hæc enim

enim locatio censetur facta à marito, nomine vxoris. Non verò tenetur stare locationi fundo dotali; maritus enim censetur illum locasse nomine proprio: tenetur tamen vxor seruare maritum indemnem. *ibid. num.* 8.

23. Prælatus qui alteri succedit, tenetur stare locationi antea factæ, nomine ipsius Ecclesiæ, de rebus ad ipsum Prælatum non pertinentibus, sed ad Ecclesiam; Ecclesiæ tamen ius competit restitutionis in integrum. Non tenetur autem stare locationi factę ab antecessore, nomine proprio, de rebus sui beneficij, vel de redditibus pertinentibus ad suam sustentationem: quia antecessor poterat pacisci, nisi pro tempore, quo ipse beneficium retinebat, *ibid. num.* 10.

LVDVS.

Quid sit ludus, & an licitus?

1. LVdus est contractus, quo ludentes res suas periculo exponunt, propter spem acquirendi rem alterius. Non est autem illicitus ex natura sua: potest enim esse actus virtutis, si cum debitis circumstantiis, ob honestam recreationem fiat. Ex sequentibus tamen circunstantiis fit illicitus. 1. ex effectu ad malum, vt si ludens velit omittere sacrum in die festo, ob amorem ludi. 2. quando admiscentur facta, & dicta praua, vt blasphemiæ, conuicia, &c. 3. quando fiunt fraudes contra leges ludi. 4. quando alter vi, dolo, aut metu pertrahitur ad ludum. 5. quando committitur irreuerentia in Deum. 6. quando timetur notabile aliquod damnum. 7. quando quis ludit cum eo qui non potest pecuniam ludo exponere, vt cum religioso. In his casibus ludus est mortaliter illicitus, supposita materiæ grauitate. *tom.* 2. *pag.* 425. *num.* 1. *& seq.*

2. Ludus ex sequentibus circumstantiis non fit peccatũ mortale. 1. ratione intentionis lucrandi; hæc enim intentio non est ex se mala, nisi aliunde vitietur. 2. ex circumstantia personæ: clerici enim, & religiosi aliquando licitè ludunt, recreationis gratia, modò scandalum absit. 3. ex circumstantia loci sacri; hoc enim nullo iure prohibetur, nisi fortè fiat cum scandalo, vel irreuerentia Dei, aut Ecclesiæ. 4. ex circumstantia temporis præcisè; nam ludere in die festo, per se loquendo, non est peccatum mortale. Hæ, inquam, circumstantiæ non addunt ludo malitiam mortalem. *tom.* 2. *pag.* 426. *num.* 11. *& seq.*

3. Clericis nõ licet ludos facere laruales: dedecet enim Ecclesiasticos personatos in scenã prodire, vixque possunt à mortali excusari, nisi id faciãt raro, breui tẽpore, & absque scãdalo. *ib. n.* 17.

4. Sponsio, per se loquendo, & ex natura rei, est licita; est enim contractus, quo vterque exponit se periculo perdendi, & acquirendi: modò tamen absit dolus, vel dissimulatio; nam qui certò scit rem pro qua spondet, certò euenisse, vel euenturam esse, peccat, si sponsione certet, tenetúrque ad restitutionem rei per sponsionem acquisitæ, nisi suam scientiam alteri manifestauerit; æqualis enim esse debet spondentium conditio: at si alter nihilominus velit sponsione certare, scienti, & volenti nulla fit iniuria. *ibid. num.* 18.

5. Illicita est sponsio, qua quis in mensa spondet, se alterum edendo, vel bibendo superaturum: sic enim datur occasio intemperantiæ. Illicita item est sponsio circa mortem, vitam, vel creationem Summi Pontificis, aut circa promotionem Cardinalium: quamuis enim huiusmodi sponsiones ex natura rei sint licitæ, cùm sint de re dubia, & inter spondentes seruetur æqualitas; sunt tamen illicitæ quia prohibitæ à Gregorio XIV. sub pœna excommunicationis, de qua vide tit. *Papa. ibid.*

6. Qui votum fecit non ludendi ludo aliquo illicito, potest ex iusta causa, voti dispensationem obtinere; quamuis enim is qui facultatem habet dispensandi, non possit illiciti ludi malitiam auferre; potest tamen subtrahere occasionem peccati, quod propter obligationem voti committitur ab eo qui affectum & propensionem habet ad ludum. Magna tamen cautio hac in parte est adhibenda. *ibid. num.* 21.

Conditiones ludi.

7. Prima conditio est, vt ludens non vtatur fraudibus: quare non excusatur à peccato, & restitutione, qui vt socium alliciat ad ludum, se ludi minùs peritum fingit excusantur tamen qui vtuntur iis fraudibus, quæ iuxta consuetudinem adhiberi solent. Qui verò ob maiorem ludendi peritiam, alteri ignotam, aliquid lucratus est, non potest lucrum retinere; quia error, seu dolus dedit causam ludo; quare tenetur ad integram restitutionem. *tom.* 2. *pag.* 427. *num.* 1. *& seq.*

8. Secunda conditio est, ne alter alterum cogat ad ludum per vim, aut minas, seu conuitia: sic enim alteri fieret iniuria. Qui tamen alterum sic pertraxit ad ludum, non tenetur ad restitutionem lucri: contractus enim ludi fuit validus, & iustus, modò æqualis fuerit ludentium conditio. *ibid. n.* 9. *& pag.* 428. *n. eod.*

9. Tertia conditio est, vt ludens possit disponere de re quam ludo exponit. Religiosus, mulier coniugata, filiusfamilias non possunt, nisi exiguum quid ludo exponere ob honestam recreationem. Potest tamen filiusfamilias ludo acquisita, ludo exponere

exponere : quare qui heri perdidit 50. ludens cum filiofamilias qui non potest quidquam alienare, si hodie ab eodem lucretur 50. non tenetur ea restituere: nam filiusfamilias acquisiuerat dominium illorum 50. consequenter potuit ea ludo exponere. Porrò filiusfamilias, seu alius qui non habet facultatem disponendi de re quam ludo exponit, non potest sibi retinere lucrum quod ludo acquirit, nisi collusor sciat se ludere cum filiofamilias, debet enim esse æqualis ludentium conditio hæc quippe est quarta conditio ludi, vt ludentes æqualem subeãt aleam lucri, & damni. *tom.* 428. *n.* 10. *& seq.*

10. Qui ludo lege humana vetito, nempe alea perdidit, non tenetur in conscientia soluere quod perdidit credita pecunia, nisi iurauerit se soluturum. Immò perdenti, conceditur actio repetendi in iudicio id quod soluit; non tamen licet vti compensatione; id enim iura non concedunt. *tom* 2. *pag.* 429. *n.* 2. *& seq.*

11. Qui aliquid ludo vetito lucratus est, non tenetur ante iudicis sententiam illud restituere; modò seruatæ fuerint conditiones ludi suprà recensitæ; ius enim positiuum non reddit ludentes inhabiles ad acquirendum dominium illius lucri ludo vetito acquisiti. *ibid. num.* 8.

12. Qui ludens ludo vetito intendit non soluere, aut intendit solutum repetere, non potest retinere lucrum eo ludo acquisitum, dolus enim dat causam ludo: alter quippe si sciret ipsum nolle soluere, aut velle repetere solutum, non luderet. *tom.* 2. *pag.* 430. *n.* 9.

Luxuria.

1. Concupiscentia, seu sensualitas, ex se non est peccatum, Appellatur autem à D. Paulo *Rom.* 5. peccatum, causaliter, quia ad peccatum inclinat. Motus concupiscentiæ, seu sensualitatis, primò primi qui repentè consurgunt, & rationem anteuertunt, non sunt peccata, quia non sunt in nostra potestate. Motus autem sensualitatis secundò primi, qui præuideri, & caueri potuerunt, non sunt peccata quando proueniunt ex causa habente honestatem, vel vtilitatem, vt quando proueniunt ex peccatis carnalibus in confessione auditis: isti enim motus facilè oriuntur ex infirmitate naturæ, consequenter non ita facilè imputantur ad culpam & maius voluntarium requirunt quàm aliæ actiones prauæ. *tom.* 1. *pag* 313. *n.* 1. *& seq.*

2. Vt motus coucupiscentiæ sint peccata, requiritur actualis aduertentia circa malitiam ipsorum, vel saltem dubitatio, seu scrupulus: quia sine aduertentia nihil est voluntarium, cùm voluntas non feratur in incognitum. *ibid. num* 6.

3. Motus

3. Motus concupiſcentiæ, ſunt peccata mortalia quando interuenit conſenſus directus, & expreſſus. Item quando voluntas negatiuè ſe habet, non impediendo, neque reprimendo huiuſmodi motus quos poteſt reprimere, cenſentur indirectè voliti, atque adeo ſunt peccata mortalia: quippe interuenit conſenſus interpretatiuus. Non eſt tamen improbabilis eorũ ſententia qui aſſerunt neceſſariam eſſe poſitiuam complacentiam in motibus ſenſualitatis, vt imputentur ad peccatum mort. neque ſufficere conſenſum interpretatiuum, modò abſit periculum expreſſi conſenſus. *ibid.n.* 7.

4. Delectatio moroſa de ſola cogitatione rei illicitæ, & turpis, non eſt ex ſe peccatum, vt ſi quis concionaturus contra res turpes, dicitur delectari de cogitatione rei turpis abſque peccato. Delectatio verò de re turpi, & mala, eſt mala iuxta motiuum ipſius delectationis: quia delectatio cùm ſit inefficax, totam ſuam malitiam ſumit à motiuo. Hinc ſequitur delectationem de actu carnali, eſſe peccatum mort. ſi delectatio ex affectu carnali capiatur ab eo qui non eſt coniugatus. *tom.* 1. *pag.* 314. *num.* 4. *& ſeq.*

5. Probabilior eſt, & tutior in praxi ſententia negans in rebus venereis dari paruitatem materiæ excuſantẽ à peccato mort. quia quilibet tactus, ſeu delectatio venerea, ex ſua natura tendit ad ſeminis emiſſionem, quæ extra coniugium eſt peccatum mortale; & quamuis reipſa ſemen non effundatur, nec intẽdatur, adeſt tamen ipſius periculum. Præterea eſt impoſſibile, moraliter loquendo, in re tam lubrica, diſtinguere materiam leuem à graui, & mortalem delectationem à veniali, dum adeſt aduertentia, & conſenſus. *tom.* 1. *pag.* 315. *num.* 17.

6. Venereæ delectationes ſunt eiuſdem ſpeciei cum opere externo, habentque eandem ſpecie malitiam quam habet opus externum. Hinc fit, vt in confeſſione explicanda ſit circunſtantia perſonæ circa quam fuit delectatio; nam delectatio de aliena vxore habet malitiam adulterij; delectatio de conſanguinea, malitiam inceſtus; delectatio de moniali, malitiam ſacrilegij. Contraria tamen ſententia non eſt improbabilis affirmans delectationem de re venerea eſſe illius tantùm ſpeciei cuius eſt motiuum, ac proinde de vxore aliena, de moniali, &c. ex ſolo affectu libidinis, habere tantùm malitiam ſimplicis fornicationis; quia delectatio ſumit ſpeciem à motiuo: Excipiuntur duo caſus. 1. eſt coniugatorum qui non ſolùm corpus, ſed etiam internum affectũ coniugi obligarunt: quare coniugatus habẽs delectationem veneream, peccat contra caſtitatem, & fidem matrimonij. 2. eſt habentium votum abſolutum caſtitatis, qui ſi dele-

ctetur de re turpi, peccant contra castitatem,& religionem;quia votum obligat Deo omnes internos affectus. *tom.* 1. *pag.* 316. *num.*19. & 20.

7. Non est peccatum habere actum desiderij, & velleitatis de re aliqua illicita,vel turpi, ex motiuo honesto, vel sub conditione,qua posita, actus ille non esset peccatum;quia hoc desiderium est actus inefficax, qui totam suam malitiam habet à motiuo:si ergo motiuum non est malũ, neque malus erit actus. Est autem longè maximum discrimen inter hos duos modos,*vellẽ*, & *volo*: nam *vellem* denotat actum desiderij inefficacem:at *volo* est actus voluntatis efficax. Sic excusatur à peccato, qui dicit: *vellem rem habere cum Berta si esset mea vxor.* Non excusatur autem,qui dicit:*Nisi essem Sacerdos, vellem committere fornicationem*: quia non adest motiuum sufficienter honestum ad cohonestandam fornicationem: nam fornicatio esset adhuc peccatum,etiamsi ipse non esset Sacerdos. *ibid.n.*21. & *seq.*

8. Oscula,& amplexus amicitiæ causa, & iuxta morem patriæ licitè fiunt:immò delectatio inde sequens nõ est illicita:sicut enim licet delectari de amicitia, & pace, sic etiam de eius signo, nempe osculo delectari,modò absit periculum consensus in motus sensualitatis inde insurgentes. *tom.*1.*pag.*317.*n.*1. & 2.

9. Fœmina aduertens se ab alio libidinosè tangi, licet ille tangat iuxta morem patriæ, vt fit in aduentu amici,vel consanguinei,peccat mortaliter se non retrahendo, quando tactus sunt impudici. Secus dicendum si oscula, & tactus sint extrinsecè honesti,vt fieri solent ad significandam beneuolentiam, præsertim si fiant in publico. *ibid.n.*10. & *pag.*318.

10. Leuis tactus manuum, vel pedum fœminæ, aut vellicatio, aut digitorum intorsio,regulariter loquendo, non est peccatum mort.huiusmodi enim tactus potius fiunt ex leuitate, & ioco,quàm ex venerea delectatione. In hac tamen materia non sunt laxandæ habenæ: nam in via lubrica procliuis est lapsus. *tom.*1.*pag.*318.*n.*11.

11. Aspectus fœminæ ob curiositatem pulchritudinis non est peccatum mort.etiamsi fiat propter delectationem, quæ inde capitur,modò absit periculum turpis, & venereæ delectationis:minus enim est periculi in aspectu,quàm in tactu.Sunt tamen quidam aspectus ex se impudici, & mortaliter mali,etiamsi non fiant ob malũ finem, vt quando vir aspicit partes pudendas fœminæ, nisi fortè hic aspectus fiat obiter ob curiositatem, ita vt non sit periculum magnæ commotionis in corpore. *ibid. n.*13.

12. Non est facilè excusandus à mortali confricans inhonestas brutorum partes ad eliciendum semen: est enim actus

nimis

nimis inhonestus, & repugnans rectæ rationi: non videtur tamen esse peccatum mortale aspicere coitum brutorum, vel eorum partes turpiter commotas, modò aspiciens non inde capiat delectationem sensualem.*ibid.n.*14 *&* 15.

13. Puella quæ deditâ operâ præbet se concupiscendam adolescenti absque vlla necessitate, sed potiùs ex quadam vanitate, non ignorans turpem illius amorẽ, peccat mort. peccato scandali. Sin hoc faciat ex aliqua necessitate, aut ne se priuet sua libertate, vel iure exeundi domo, vel standi ad ostium, vel ad fenestras, non videtur peccare mort. hoc enim est potiùs scandalum acceptum, quàm datum, vt contingere solet, quando fœminæ se superfluè ornantes præuident fore, vt turpiter amentur ab aliis, modò id non faciant animo eos incitandi ad libidinem.*ib n.* 17.

14. Turpiloquium, si fiat animo oblectandi se rebus ipsis turpibus narratis, & obuersantibus imaginationi, est peccatũ mort. si verò fiat absque affectu venereo, est tantùm veniale, modò absit scandalum adstantium *ibid.n.*18.

15. Componentes, & exhibentes comœdias valde turpes, & ad libidinem prouocantes, peccant mortaliter, quia dant causam ruinæ, quamuis illam non intendant. Idem sentiendum de scribentibus, aut pingentibus turpia. Fœminæ verò pectus nudantes excusari possunt à mortali, si hoc faciant iuxta consuetudinem patriæ, & absque praua intentione. Est tamen peccatum mort. inducere huiusmodi morem, quia insolita, & inusitata magis afficiunt.*ibid. num.*23.

16. Clerici, qui intersunt comœdiis, secluso scandalo, vel alio periculo peccati, non peccant mort. Ecclesiasticos tamen non decet huiusmodi spectaculis, & nugis interesse, cùm hoc sit illis prohibitum; non tamen sub peccato mort. *ibid.num.* 22.

17. Mulier fuco illinens faciem non peccat, si hoc faciat ob rationabilem causam. Sin absque causa, videtur peccare venialiter, peccato vanitatis, & leuitatis. At si hoc faciat ex fine mortaliter malo peccat mort. Denique mulieres superfluo ornatu vtentes non excusantur a veniali.*tom.*1.*pag.*319.*n.*25.*&* 26.

Luxuria sacrilega.

18. Sacrilegium, de quo hîc sermo, est peccatum luxuriæ, quo res sacra violatur, siue res illa sit persona Deo dicata per votum siue locus sacer, siue aliud quippiam. Quare qui copulam habet, aut habere desiderat cum Moniali professa, sacrilegium committit. Item Sacerdos, aut Clericus sacris initiatus, aut religiosus professus committit sacrilegium, peccando carnaliter cum fœmina, vel committendo aliquod luxuriæ peccatum

externum, aut etiam internum. Peccatum tamen eſt grauius, quando perſona ſacra peccat circa perſonam aliam ſacram, videtúrque duplex ſacrilegium; ideóque hæc circunſtantia eſt in confeſſione explicanda. *tom.* 1. *pag.* 232. *n.* 1. *& ſeq.*

19. Copula, etiam coniugalis habita in loco ſacro abſque neceſſitate, eſt ſacrilegium: polluitur enim Eccleſia, fitque iniuria loco ſacro. At coniugalis copula in loco ſacro occultè habita ex neceſſitate ob periculum incontinentiæ, non eſt ſacrilega. Idem dic de nocturna pollutione inuoluntaria, & de ſanguinis effuſione facta in loco ſacro ad ſui defenſionem: vbi enim nulla eſt culpa ibi nullum eſt ſacrilegium. *ibid. num.* 6.

20. Qui concupiſcit fœminam in Eccleſia, non committit ſpeciale ſacrilegium, quia non violatur directè locus ſacer. Secus ſi habet deſiderium, ſeu intentionem coeundi in Eccleſia: hæc enim intentio eſt eiuſdem rationis cum ipſo actu externo. Item verba turpia, aſpectus inhoneſti, & tactus etiam impudici facti in Eccleſia non habent ſpecialem malitiam ſacrilegij mortalis, neceſſariò in confeſſione exprimendam, modò abſit periculum pollutionis: nam per huiuſmodi actus non violatur ſpecialiter locus ſacer, ſicut violatur per pollutionem, niſi fortè dicatur illos actus proximè diſponere ad pollutionem, & conſequenter ordinari ad loci ſacri violationem, ſicquè ſpecialem malitiam continere. *ibid num.* 7.

21. Monaſteria, dormitoria, cubicula Sacerdotum, vel religioſorum, & oratoria priuata non conſtituta auctoritate Epiſcopi, quamuis gaudeant immunitate Eccleſiæ; non tamen ita ſunt ſacra, vt copula, vel pollutio in illis habita ſpecialem habeat ſacrilegij malitiam; niſi ibi ſit altare ad rem diuinam faciendam. *ibid. num.* 9.

22. Illa Eccleſiæ pars, ſeu ſpatium, dicitur locus ſacer, quod pertinet ad interius Eccleſiæ corpus, à tecto ſcilicet interiori vſque ad pauimentum. Quare locus Eccleſiæ ſubterraneus, modò non ſit ſepultura, nec campanile, nec ſacriſtia, dicitur locus ſacer. At cæmeterium, & oratorium Epiſcopi auctoritate conſtitutum eſt locus ſacer: Eccleſia diruta non eſt locus ſacer, niſi fortè ſit deſtructa, vt reædificetur. *ibid. n.* 10. *&* 11.

23. Eccleſia polluitur per voluntariam ſeminis, & per iniurioſam ſanguinis humani effuſionem. Neque eſt neceſſe, vt ſemen, aut ſanguis in terram, aut pauimentum decidat non ſufficit tamen vna, aut altera ſtilla. Polluitur etiam Eccleſia per vulnus in Eccleſia inflictum, etiamſi vulneratus ſtatim exeat, antequam ſanguinem mittat: nã in Eccleſia data eſt cauſa naturalis effuſionis. Polluta autem Eccleſia, cenſetur etiam pollutum

cæme

cæmeterium attiguum; est enim accessorium Ecclesiæ: polluto verò cæmeterio non censetur Ecclesia polluta, quia minus nobile non trahit ad se nobilius. *tom.* 1. *pag.* 333. *n.* 19. *&* 20.

24. Valde probabile est vnum tantummodò sacrilegij peccatum committi ab eo, qui cum sit Sacerdos, & religiosus, aliquod luxuriæ scelus admittit: idem dic de fœmina copulam habente cum Sacerdote religioso professo. Quia votum solemne castitatis sacris Ordinibus adnexum est eiusdem rationis cum voto emisso in professione: neque diuersitas peccatorum sumitur ex diuersitate præceptorum, sed ex virtutibus aut motiuis specie distinctis; at religiosus tenetur seruare castitatem ob idem motiuum, & eandem virtutem, propter quam Sacerdos tenetur eam seruare: ergo, &c. *tom.* 1. *pag.* 334. *num.* 28.

25. Qui obstrictus est voto simplici, & solemni castitatis, duplex sacrilegij peccatum committit per peccatum luxuriæ: qui votum solemne à simplici differt specie, & peccatum luxuriæ habet priuationem perfectionis alio modo debitæ in eo, qui adstrictus est voto solemni, quàm habeat in eo, qui adstrictus est voto simplici: peccata autem distinguuntur penes priuationes perfectionum diuersarum. *ibid.* *n.* 30.

M.

MAGISTER. DOCTOR.

1. IN cap. *vt periculosa, ne Cler. vel Monach. in* 6. duplex habetur excommunicatio. 1. est contra ipsos religiosos, qui habitum suæ religionis temerè dimittunt, vel ad studia literarum sine licentia accedunt. 2. contra Magistros, seu Doctores qui religioso habitu dimisso medicinam, aut leges docere, aut in suis scholis retinere præsumpserint. De priori excommunicatione suus erit agendi locus. *titulo* Religiosus. *disput.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 32. *pag.* 189. *tom.* 3.

2. Ad incurrendam huius canonis excommunicationem sufficit alterutra actio docendi, vel retinendi in scholis: quare qui retinet huiusmodi religiosum in suis scholis, tametsi non doceat; vel qui docet illum medicinam, aut leges, etiamsi non retineat, hanc excommunicationem incurrit. *ibid. pag.* 180. *num.* 7. *tom.* 3.

3. Quæres, quid facere debeat magister, dum aduertit aliquẽ religiosum in sua schola adesse, qui dimisso habitu vult ipsũ audire. *Resp.* magistrum posse huiusmodi religiosum aliqua vi expellere, sed sine scandalo: ius enim prohibet illum admitti. Sin exire nolit, lectionem esse dimittendam; quia sub excommuni-

catione vetitum est huiumodi religiosum docere leges, aut medicinam. *ibid.n.*10.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Magistri Bononienses.

5. In cap. *ex rescripto*, fertur excommunicatio contra Magistros, & studiosos Academiæ Bononiensis, qui aliorum hospitium conducunt intra tempus conductionis sine licentia inquilinorum. *disp.2.quæst.2.punct.*37.*pag.*185.*tom.*3.

6. Hæc excommunicatio tantummodò fertur in magistros, & scholares; Mercatores autem, & alij non afficiuntur excommunicatione, si domos ante finitum locationis tempus conducant. Idem dicendum videtur de iis qui scholaribus deseruiunt, & eorum priuilegiis gaudent; isti enim non sunt scholares, neque magistri. *ibid.n.*2.

7. Qui ante finitum locationis tempus domum quam scholaris inhabitat, conducit absque vllo habitantium incommodo, hanc censuram non incurrit: quia hæc censura afficit tantùm conducentes aliorum hospitia in præiudicium inhabitantium *ibid.n.*4.

8. Hæc excommunicatio non cadit in magistross & scholares aliarum Academiarum; quia in materia pœnali non valet argumentum à pari. *ibid.n.*5.

9. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Magistri ad gradum promouentes.

10. Pius IV. in quodam motu proprio, qui incipit, *In sacro, sancta*, excommunicationem tulit contra Magistros, & alios qui promotioni, seu doctoratui præsunt, si quemquam promouerint ad gradum in Medicina, Theologia, &c. non facta prius fidei professione; Antistitibus autem non est imposita excommunicatio, sed interdictum ab ingressu Ecclesiæ. *disp.*2.*quæst.*10. *punct.*14 *pag.*319.*tom.*3.

11. In Clementina, *Cum sit, de Magistris*, fertur suspensio à collatione doctoratus per 6. menses contra promouentes ad gradum Doctoratus, nisi iuramentum priùs extorqueant à promouendis, vt in solemnitate recipiendi doctoratum non expendant vltra summam trium milium Turonensium argenteorum; verùm hæc constitutio hodie exoleuit. *disp.* 3.*quæst.* 5. *punct.*4.*pag.*371.*tom.*3.

MAGISTRATVS.

Contra Rectores status Ecclesiastici Excommunicatio.

1. PAulus II in Bulla 3. quæ incipit, *Munera*, excommunicationi subiicit non solùm rectores ciuitatum, & terrarum status Ecclesiastici, accipientes munera præter esculenta, & poculenta, verùm etiam ipsos dantes. Hæc Bulla confirmata fuit à Sixto IV. in Bulla 15. quæ incipit, *Et si disp. 2. quæst. 7 punct.* 8. Ab hac censura soli Cardinales eximuntur. *pag* 287. *&* 288.

2. Accipientes munera præter excommunicationem contrahunt etiam obligationem restituendi id, quod acceperunt etiam ante iudicis sententiam; hanc enim esse mentem legislatoris patet ex verbis legis. Hæc autem restitutio fieri debet pauperibus, non ei, qui dedit; cum enim eadem excommunicationis pœna puniatur, indignus est effectus, cui vlla restitutio fiat. *ib. n.* 9.

3. Hæc excommunccatio est Summo Pontifici reseruata.

Contra Magistratus, & Dominos temporales Excommunicationes non reseruatæ.

4. In cap. *nouerit de sent. excommunic.* habetur excommunicatio lata contra facientes seruari statuta, & consuetudines libertati Ecclesiasticæ cõtrarias, vel non facientes deleri dicta statuta de capitularibus suis infra duos menses. Itẽ contra statutarios, statutorum scriptores, contra consules, rectores, & consiliarios locorum, vbi hæc statuta edita sunt, vel obseruata, si fuerunt delicti participes, & contra præsumentes iudicare iuxta præfata statuta. *disp. 2. quæst* 10. *punct.* 3. *pag* 312 *tom* 3.

5. In cap. *eos qui, de immunit. Eccles. in* 6. extat excommunicatio latæ sententiæ contra obtinentes dominium temporale, dum suis subditis interdicunt, ne Prælatis aut clericis, seu personis Ecclesiast. quidquam vendant, aut ab illis emant, neve ipsis molant, coquant, &c. *ibid. punct.* 4. *n.* 1. Vnde patet herum, qui suo famulo præcipit ne cõtractum cum Ecclesiasticis ineat, aut alia obsequia ipsis præstet, non affici hac censura: quia non dicitur habere temporale dominium. Idem dicendum de iudice, qui temporali dominio caret. *ibid pag.* 313. *num.* 5. *tom.* 3.

6. In cap. *Fœlicis, de pœnis in* 6. fertur excommunicatio contra Magistratus, Senatores, Cõsules, Dominos, Rectores, eorúmque officiales, qui intra mensem post habitam criminis cognitionem obseruari non faciunt constitutionem in eo capite conten-

tam contra inſequentes hoſtiliter Cardinales, aut iis cooperantes. *ibid. punct.* 5. *n.* 1.

7. In præfato cap. hæc præſcribuntur contra hoſtiliter inſequentes S.R.E. Cardinales, iiſque cooperantes: vt huiuſmodi delinquentes ſint infames, inteſtabiles, non habeant ius ſuccedendi, eorum domus deſtruantur, bona fiſco applicentur, priuentur ipſo facto feudis, locationibus, officiis, vel beneficiis, ipſorum filij, & deſcendentes per rectam lineam priuentur beneficiis, & dignitatibus, & inhabiles fiant ad ea in futurum obtinenda, in iudiciis non audiantur, &c. *ibid. n.* 2. vide tit. *Cardinalis.*

8. In *cap. administratores*, extat pœna priuationis ab omni communione contra Principes, ſeu Magiſtratus ſæculares, ſi requiſiti ab Epiſcopis, & aliis viris Eccleſiaſticis negligant Eccleſiã, pupillos, & viduas defendere, latrocinia, & id genus alia crimina extirpare, &c. poſt trinam admonitionẽ. Remanent autem excõmunicati donec condignã ſatisfactionem præſtiterint, id eſt, Eccleſiaſtico præcepto paruerint, & Eccleſiis, pupillis, ac viduis ſatisfecerint ob damnũ quod ex eorũ negligẽtia ſubierunt. Hæc excommunicatio hodie vix eſt in vſu. *ib. p.* 6. *pag.* 313. 314. *tom.* 3.

9. In Bulla quæ incipit, *Superna prouidentia.* Pius IV. excommunicationem tulit contra Legatos, Vicelegatos, Gubernatores, Iudices, Magiſtratus qui ſe intromittunt in officiis, & ſcripturis notariorum per Cameram venditis, in præiudicium ementium, aut qui vexant notarios illa officia ementes. *ibid punct.* 12. *pag.* 318. *tom.* 3.

10. Pius item IV. in Bulla quæ incipit, *Decet Rom. Pontificem*, tulit cenſuram excommunicationis, aut ſuſpenſionis ſub diſiunctione, contra Rectores, Gubernatores, Magiſtratus, & miniſtros, qui pœnas, & mulctas pecuniarias & confiſcationes alteri applicãt quàm Cameræ Apoſtolicæ, ſi hæ confiſcationes ſeu mulctæ ſoluendæ ſint in ciuitatibus, & locis Summo Pontifici immediatè ſubiectis. Relinquitur autem arbitrio delinquentium eligere vtram maluerint ex his duabus cenſuris quæ feruntur diſiunctiuè. *ibid punct.* 13.

11. In Clem. vnica, *de vſuris*, habetur excommunicatio contra Magiſtratus facientes ſtatuta de ſoluendis vſuris, vel non reſtituendis cùm repetũtur, vel non delentes intra tres menſes huiuſmodi ſtatuta de libris cõmunitatum, vel præſumentes ea ſeruare, aut conſuetudines vim ſtatuti habentes. Quælibet autem prædictarũ actionũ ſufficit ad excõmunicationem incurrendam; textus enim loquitur diſiunctiuè. *ibid. punct.* 15. *pag.* 320. *tom.* 3.

12. Pius IV. in Bulla 49. quæ incipit, *Cum ciues*, & Pius V. in Bulla 145. quæ item incipit, *Cum ciues*, tulerunt pœnam ſuſpenſionis

ſionis à diuinis, & excommunicationis latæ ſententiæ contra Magiſtratus, & officiales ciuitatum, ſeu locorum ſtatus Eccleſiaſtici, qui concedunt facultatem deferendi cuiuſuis generis arma breuioris menſuræ trium palmorum in dictis ciuitatibus aut locis. *ibid. punct.* 16. *pag.* 321. *tom* 3.

Maleficium.

1. MAleficium eſt ars nocendi aliis ope Dæmonis. Poteſt quippe Dæmon, Deo permittente, pluuias, ventos, grandines, &c. inducere, & multa facere applicando actiua paſſiuis, ſicque hominibus nocere. *tom.* 2. *pag.* 185. *n.* 1. & 2.

2. Magia naturalis, quæ viribus rerum naturalium occultis, mira quædam efficit, non eſt ſuperſtitioſa, nec malefica. Diabolica verò ſuperſtitioſa eſt, & illicita; quæ licèt faciat planè ſtupenda, oculis illudendo, corpora celeriter aſportando, vel alterãdo, &c. non tamen poteſt vera edere miracula; quæ enim fiunt à dæmone, virtutem cauſarum naturalium non exuperant, fiúntque applicando actiua paſſiuis. *ibid. n.* 4.

3. Nefas eſt maleficos, licèt alioquin paratos, adhibere ad maleficium faciendum pro re graui, aut bono publico: quia maleficium eſt intrinſecè malum. Nefas item petere vt maleficus vno maleficio aliud diſſoluat: rogari tamẽ poteſt vt maleficium diſſoluat modo licito, faciendo ea quæ fieri poſſent citra opem dæmonis; hoc enim nõ eſt intrinſecè malũ, vt tollere ligaturas, nodos, &c. eo fine vt dæmõ nocere deſinat. *to.* 2. *pag.* 186. *n.* 5. 7. & 8.

4. Contra maleficia, hæc remedia poſſunt adhiberi. 1. magna fides. 2. ſuſceptio Baptiſmi. 3. confeſſio peccatorum. 4. ſumptio Euchariſtiæ 5. exorciſmus Eccleſiæ. 6. aqua benedicta 7. ſanctorum reliquiæ. 8. ſignum Crucis. 9. inuocatio nominis IESV, B. Virginis, S. Angeli cuſtodis, & aliorum ſanctorum. 10. oratio cum ieiunio. 11. diſſolutio eorum quæ pertinent ad pactum cum dæmone. *ibid. num.* 10.

5. Confeſſarius hæc inquirere debet à malefico. 1. an pactum inierit cum dæmone? poteſt autem pactum diſſolui agendo pœnitentiam, neque eſt neceſſe vt maleficus curet ſibi chirographum à dæmone reſtitui; ſi tamen maleficus illud habet penes ſe, debet lacerare, ad deteſtandum crimen, & ſcandalum vitandum, ſi chirographum ab aliis inueniretur. 2. an exhibuerit honorem Sathanæ, aut ſacrilegia cõmiſerit contra auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum. 3. an in pacto cum dæmone inito interuenerit hæreſis. 4. quomodo confecerit maleficium, an ſcilicet ad illud abuſus fuerit rebus ſacris. 5. an damnum alicui intulerit; tenetur enim damnum illatum reſarcire. *ibid. n.* 11.

Marchia Anconitana.

1. IOannes XXII in Extrauag. *durum, de pœnis,* excommunicationem, & alias grauissimas pœnas imposuit occidentibus, capientibus, detinentibus, percutientibus, expellentibus, spoliantibus, vel quouis alio modo violantibus Rectores, seu officiales Marchiæ Anconitanæ: Nec non directè, vel indirectè dantibus auxilium, consilium, vel fauorem ad aliquam ex præfatis actionibus. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 47. *n.* 259. *tom.* 3.

2. Hæc excommunicatio restringitur ad eos qui in illa Marchiæ prouincia commorantur; quamobrem viator, vel aduena huic censuræ non subiacet Restringitur item ad personas singulares; Vniuersitas enim seu Communitas quæ hac in parte déliquerit, Ecclesiastico subiicitur interdicto, cum eius territorio, & districtu. *ibid. n.* 4.

3. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata; de interdicti autem reseruatione nulla fit mentio *n.* 5.

MARIA VIRGO.

B. V. Mariæ Conceptio immaculata.

1. SIxtus IX in Extrauag *graue nimis, de relig. & veneratione Sanctorum*, contra impugnantes immaculatam B. Virginis conceptionem, sub pœna excommunicationis prohibuit. 1. asserere hæresim, vel mortale peccatum committi ab eo qui credit, aut tenet Beatissimam Virginem Mariam præseruatam fuisse à peccato originali. 2. asserere peccatum committi celebrando officiũ Conceptionis, aut audiendo cõciones eorum qui prædicant B. Virginem sine macula conceptam fuisse. 3. legere, tenere, vel habere pro veris libros qui præfatam doctrinam continent. *disp.* 2. *quæst.* 3 *punct.* 34 *pag.* 248. *tom.* 3.

2. Pius V. in Bulla quæ incipit, *Super specula*, sub pœna suspẽsionis vetuit. 1. de alterutra sententiarum circa B. Virginis Conceptioné affirmatiua, aut negatiua in cõcione disputare, affirmãdo vnam, & alteram refellendo. 2 in hoc argumentũ vulgari sermone scribere impugnando, & refellendo contrariũ. 3. de eadem quæstione vulgari sermone dictata tradere; non tamen vetitum est de ea re in Academiis, & scholis disputare. *ibid n.* 8. & 9.

3. Paulus V. interdixit sub pœnis suspensionis, & aliis contentis in Bulla Pij V. ne quis audeat in lectionibus, concionibus, conclusionibus, aliisque actibus publicis asserere B. Virginem in peccato orig. conceptam fuisse. Præterea sub iisdem pœnis mandauit ne sustinentes negatiuam sententiam affirmatiuam impugnent, nec de ea agant publicè. *ibid. pag.* 249. *n.* 10. *tom.* 3.

4. Gregorius

4. Gregorius X V. edidit constitutionem in qua sub pœnis contentis in Bulla Pij V. & Pauli V. prohibuit. 1. in sermonibus vel scriptis etiam priuatis asserere B. Virginem in peccato orig. conceptam fuisse. 2. de hac opinione affirmatiua aliquo modo tractare, nisi ex priuilegio Apostolico concesso Patribus Ordinis Prædicatorum. 3. vti alio nomine quàm Conceptionis in sacrificio, vel officio publicè vel priuatim celebrando. *ibid.*

5. Hæc excommunicatio, & suspensio est Summo Pontifici reseruata. *ibid. num.* 13.

Martyrium.

1. MArtyrium est passio seu cruciatus lethalis susceptus pro Christi fide, aut pro vera virtute. Ille non appellatur martyr qui vulnus non lethale accepit; qui verò accepit vulnus seu cruciatum de se illatiuum mortis, dicitur martyr, hinc D. Marcellus adscribitur in numerum martyrum, eò quòd in stabulum coniectus, tabe confectus est. *tom.* 1 *pag.* 28. *num.* 1

2. Ille cui ob actum virtutis iam præstitum mors infertur, est martyr, quia occiditur in contemptum boni operis, & virtutis; ita S. Ioannes Baptista habetur martyr, quia ob reprehensionem adulterij occisus fuit. *ibid. n* 2.

3. Martyrium est actus elicitus à virtute fortitudinis, & patientiæ, imperatus autem ab aliis virtubus pro quibus conseruandis martyrium subitur; præcipuè verò imperatur à charitate; est enim actus magnæ dilectionis in Deum, *ibid n.* 3.

4. Ad martyrium quinque conditiones requiruntur. 1. est voluntas suscipiendi martyrium in adultis: in infantibus verò nondum ratione vtentibus non requiritur, vt patet ex Innocentibus qui ab Ecclesia semper habiti sunt martyres. Qui verò dormiens occiditur in odium Christi, aut virtutis Christianæ, si nihil antea de martyrio cogitauerit, non dicitur martyr; quia non habuit voluntatem formalem, aut virtualem suscipiendi martyrium; nisi fortè sit vir iustus qui Deum omnium actionum suarum finem sibi proponat. *ibid. n.* 5.

5. Infans in vero matris licet baptizari nequeat, quia nō potest ablui: potest tamen pro Christo occidi, & fieri martyr, cùm enim reputetur vnum quid cum matre, æquum est, vt si cum ea pro Christi fide occidatur, eiusdē martyrij particeps fiat. *ibid. n.* 7.

6. Secunda martyrij conditio est, vt suscepturus martyrium si peccati mort. sibi sit conscius, eliciat actum attritionis supernaturalis; non tamen necessaria est contritio, seu dilectio Dei super omnia; quia martyrium, cùm virtutem habeat Baptismi, contritionis defectum supplet; quare non requiritur vt martyr,

ante

ante susceptionem martyrij sit in gratia. Porrò qui per obliuionem, aut inaduertentiam non elicit actum attritionis, quia tunc temporis, in expellendo metu mortis totus occupatur; nihilominus fructum martyrij recipit; quia tunc sufficit attritio virtualis. *tom.* 1. *pag.* 29. *n.* 8. *& seq.*

7. Tertia conditio requisita ad martyrium est pœna, seu passio, & cruciatus. 4. conditio est, vt subeatur ille cruciatus ob honestam causam, qualis est conseruatio fidei, & religionis Christianæ, vel castitatis, vel Ecclesiasticæ immunitatis, vel alterius veræ virtutis. 5. conditio est, vt tyrannus cruciatum, seu mortem inferat in odium Christi, aut Christianæ virtutis. *ibid. n.* 11.

8. Martyrij effectus est duplex. 1. est gratia, & remissio omnis culpæ, & pœnæ. 2. est laureola, id est, præmium accidentale. Martyrium autem confert gratiam ex opere operato vltra meritum, & dispositionem suscipientis, non quidem physicè, sed moraliter. *ibid. num.* 1. *& seq.*

9. Tunc martyrium præstat suum effectum quando martyr subiit cruciatum lethalem, seu vulnus de se mortiferum, etiamsi à morte naturaliter ineuitabili, per miraculum liberetur. Vrgente graui necessitate, martyrium est in præcepto; absque necessitate verò, vel iusta causa non licet exponere se martyrio; sic enim Deus tentatur: *tom.* 1. *pag.* 30. *n.* 1. *& seq.*

MATRIMONIVM.

Quid sit Matrimonium.

1. MAtrimonium est legitimus & indissolubilis contractus inter virum & fœminam, quo traditur, & acceptatur mutua corporum potestas, & confertur gratia sanctificans. Hæc definitio conuenit matrimonio vt est contractus, & vt est Sacramentum, de quo ita loquitur Paulus Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia*, id est, coniugium, magnum est Sacramentum, ac mysterium, cum sit signum vnionis Christi cum Ecclesia. *tom.* 1. *pag.* 251. *n.* 2.

2. Inter Beatissimam Virginem, & S. Ioseph verum intercessit matrimonium ratum (quippe in Scriptura Ioseph appellatur vir Mariæ, & Maria vxor Ioseph:) non tamen consummatum, cùm Beatissima Virgo semper manserit virgo. Neque B. V. peccauit contra votum castitatis, contrahendo matrimonium; sciebat enim per reuelationem, matrimonium non esse cosummatum. Neque dixeris ad matrimonium requiri consensum in copulam. Respondeo enim sufficere mutuam traditionem corporum, quæ

potest subsistere absque copula & vsu corporum: potest quippe dominium ab vsu separari. *tom.1.pag.252.n.9 & 10.*

3. Matrimonium infidelium est quidam contractus, quem infideles celebrando non peccant: est enim in officium, seu in propagationem, & conseruationem naturæ humanæ, nec non in remedium concupiscentiæ: non tamen est Sacramentum, quia infideles carent Baptismo, qui est ianua omnium Sacramentorum. At matrimonium contractum à fideli cum cathecumena, ex dispensatione Pontificis, est Sacramentum ex parte fidelis volentis illud suscipere *ibid.num.2.& 3.*

4. Matrimonium infidelium, post Baptismi susceptionem, fit Sacramentum, quando post Baptismum interuenit nouus consensus, vel præcedens ratus habetur per aliqua signa externa, vt per verba, nutus, aut copulam materialem: neque opus est vt hæc ratificatio consensus fiat coram Parocho, & testibus; iam enim supponitur matrimonij contractus validè celebratus. *tom.1.pag. 253.n.5.& 6*

5. Ipso mundi exordio extitit præceptum naturale contrahēdi matrimonium ad propagationem generis humani. Hoc verò tempore cessat illius præcepti obligatio. Si tamen daretur casus quo cæteri homines essent bello, vel peste extincti, neque inuenirentur alij præter religiosos, ipsi tunc possent, immò tenerentur matrimonium contrahere: quia votum posthabendum est præcepto naturali. Potest etiam contingere alius casus, vt quando est vnicus hæres regni, aut status, quo non nubente exorirentur bella: tunc enim ille hæres teneretur vxorem ducere ad impedienda damna & incommoda Reipub. impendentia. *ibid.n.1.& seq.*

Materia, forma, & minister huius Sacramenti.

6. Materia huius Sacramenti est traditio corporum ipsorum contrahentium: forma est acceptatio eorundem expressa per verba, vel signa: nam per acceptationem perficitur matrimonium. *ibid.num.1.& seq.*

7. Minister essentialis huius Sacramenti non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes: alioquin matrimonium clandestinum, quod ante Concilium Tridentinum celebrabatur sine Sacerdote, non fuisset verum matrimonium, & Sacramentum; Sacerdos igitur non est minister essentialis, sed accidentarius quatenus ex officio iungit, & benedicit contrahentibus, quod pertinet ad accidentariam matrimonij perfectionem. Quare Sacerdos assistens matrimonio cum conscientia peccati mortalis, non peccat mortaliter: quia ipse non ministrat, nec conficit hoc Sacramentum. Ipsi verò contrahentes grauiter peccant, quatenus suscipiunt

hoc Sacramentum in peccato mortali; non verò peccant mortaliter, quatenus illud ſibi mutuò adminiſtrant, quia ipſi non ſunt miniſtri ad hoc conſecrati. *tom.* 1.*pag.* 254 *n.* 5. *&* 6.

Matrimonium inter abſentes.

8. Matrimonium inter abſentes per procuratorem, vel per literas contractum, eſt validum: quia iura non irritant huiuſmodi contractus. Nec minus eſt Sacramentum quàm inter præſentes celebratum: Eccleſia quippe (ait Sanchez) nullum agnoſcit matrimonium inter fideles quod non ſit Sacramentum. Quare ſi quis intendat inire matrimonium tanquam contractum, neque velit ſuſcipere Sacramentum, nihil facit; quia ex Chriſti inſtitutione, ratio contractus matrimonij eſt inſeparabilis à ratione Sacramenti. Sed hæc ratio non mihi ſatis probatur: nam ratio contractus videtur ſeparabilis à ratione Sacramenti etiam inter fideles: qui enim habet intentionem contrahendi, ſed non ſuſcipiendi Sacramentum, verè contrahit; adſunt enim omnia requiſita ad coutractum: non tamen ſuſcipit Sacramentum, defectu intentionis. *ibid. num.* 1. *& ſeq.*

9. Vt matrimonium per literas, vel procuratorem contractum, ſit validum, tria ſaltem requiruntur. 1. præſentia parochi, & teſtium. 2. vt literæ non ſint fictæ, & procurator non ſit fictè conſtitutus. 3. vt procurator habeat ſpeciale mandatum ad contrahendum cùm certa perſona, & vt agat per ſe ipſum; non enim poteſt ipſe alium ſubſtituere; denique vt procurator non excedat limites mandati. Porrò qui mittit procuratorem ad contrahendū ſuo nomine matrimonium, tenetur ſub peccato mortali eſſe in gratia eo tempore quo probabiliter credit procuratorem contracturum matrimonium; tunc enim ipſe ſuſcipit Sacramentum, ſiue vigilet, ſiue dormiat. *tom.* 1.*pag.* 255.*n.* 5. *& ſeq.*

Matrimonium clandeſtinum.

10. Matrimonium duobus modis eſſe poteſt clandeſtinum. 1. ſi fiat ſine Parocho, & teſtibus. 2. ſi omiſſis denunciationibus celebretur. Matrimonium ſine Parocho, & duobus, vel tribus teſtibus initum poſt Concilium Trid. eſt inualidum; ſic enim decernit. *ſeſſ.* 24.*capit.* 1. Vnde ſequitur copulam animo maritali habitam, abſente Parocho, & teſtibus non ſufficere ad contrahendum matrimonium. Quare peccat mortaliter qui ſic contrahit, quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in re graui. *tom.* 1. *pag.* 256.*n.* 1. *& ſeq.*

11. Matrimonium nullis præmiſſis denunciationibus celebratum, eſt validum: iure enim antiquo erat validum, nec vllum

nouum

nouum ius extat in oppositum. Moraliter tamen peccat qui sine facultate, aut legitima causa denunciationes omittit: hinc enim grauissima incommoda sequi possunt. Concilium autem Trid. concedit facultatem dispensandi in denuntiationibus, Episcopo, aut alteri Prælato qui iurisdictionem quasi Episcopalem habeat, aut etiam Vicario generali, aut alteri ab Episcopo delegato. Portò hæ sunt causæ dipensandi in denunciationibus. 1. quando timetur maleficium, aut aliud iniustum matrimonij impedimentum. 2. quando denunciationes absque dispendio famæ, aut alio graui incommodo fieri nequeunt. 3. quando instat tempus quo nuptiæ prohibentur. 4. notabile contrahentium commodum. 5. quando magnates sunt contracturi: quia huiusmodi matrimonia, etiam absque denunciationibus sunt satis publica, & si quod est impedimentum, latere non potest. *ibid.n.6.pag.257.num.7.*

12. Denuntiationes faciendæ sunt in propria parœcia, immo quando contrahentes sunt diuersarum parœciarum, faciendæ sunt in vtraq; parœcia: sic enim sacra Cardin. Congregatio declarauit. Sin contrahentes plura habeant domicilia in diuersis parœciis, facienda sunt in ea parœcia in qua diutius habitant, & principalem habent larem. *tom.1.pag.257.n.10. & 11.*

13. Denuntiationes à Parocho, vel alio de ipsius licentia, faciendæ sunt. Parochus autem qui propria auctoritate denuntiationes omisit, absque causa legitima, suspenditur ab officio per triennium. *ibid.n.12.*

14. Denũtiationes tribus diebus festis continuis faciendæ sunt: quanquã etiam fieri possunt alio die quàm festo, quando scilicet ingens hominũ turba ad Ecclesiam confluit, vt contingit quãdo insignis concionator est concionem habiturus. *ibid.n.14. & seq.*

15. Conscij impedimentorum tenentur ea detegere, quandò commodè possunt, absque scandalo, etiamsi impedimenta sint occulta, nec probari possint, aut etiamsi accepta sint sub secreto: agitur enim de vitando damno spirituali contrahentium, & periculo ne proles illegitima nascatur. *tom.1 pag.258.n.20.*

16. Vbi Concilium Trid. non est promulgatum, vel acceptatum, saltem quoad hoc particulare decretum, validum est matrimonium, sine Parocho, & testibus celebratum. Quia lex non obligat nisi sit promulgata, & acceptata. Quare incola loci in quo Concilium fuit promulgatum, & acceptatum, si se aliò conferat vbi non est promulgatum, potest ibi matrimonium absque Parocho, & testibus celebrare: quia contractus hoc habet speciale vt celebrandus sit iuxta solemnitates receptas in eo loco vbi celebratur. *ibid. n.1. & seq.*

17. Ad matrimonium validè contrahendum requiritur præsentia proprij Parochi vel alterius de licentia Parochi, vel Ordinarij. Quò fit vt qui ad aliquem locum se confert, animo ibi manendi maiori anni parte, possit matrimonium contrahere coram Parocho illius loci: quia ibi acquirit domicilium parochiale ad suscipienda sacramenta, excepto Ordine, & Tonsura. At inualidum est matrimonium celebratum ab incola ciuitatis coram Parocho ruris ad quod solet aliquoties in anno accedere recreationis causa. Idem dicendum de eo qui causa pestis, vel belli, fugit à sua parœcia, ad eam quamprimùm recursurus. Porrò matrimonio vagorum potest quilibet Parochus validè interesse, adhibitâ priùs diligentiâ in indagandis impedimentis, & obtenta ab Ordinario facultate. *tom.* 1. *pag.* 259. *n.* 1. *& seq.*

18. Quando sponsus est vnius parœciæ, & sponsa alterius, matrimonium in alterutrius parœcia, & coram alterutrius Parocho celebratum, est validū, sic enim sacra Cardinal. Congregatio declarauit neque Concil. Trid. magis expressit Parochum viri, quàm fœminæ. *ibid. n* 7.

19. Matrimonium in articulo mortis, sine proprio parocho, celebratum, est inualidum, quacumque vrgente necessitate: quia deest illi forma substantialis, à Conc. Trid. determinata. *ibid. num.* 8.

20. Sacerdos assistens matrimonio sine licentia Parochi, vel Ordinarij, aut benedicens iis qui sibi non sunt subditi, incurrit ipso iure suspensionem, donec ab Ordinario illius Parochi absoluatur. Iure autem antiquo incurrebat excommunicationem. *tom.* 1. *pag.* 260. *num.* 12.

21. Parochus, vel Ordinarius, potest concedere facultatem alteri sacerdoti coniungendi sponsos in matrimonio, extra propriam parœciam. Immò ipse Parochus potest non modò extra propriam parœciam, sed etiam extra propriam diœcesim, suos subditos matrimonio iungere: quia potest administrare sacramenta suis ouibus, vbicumque existant, etiamsi non obtinuerit facultatem à Parocho illius loci. *ibid. num.* 13.

22. Validum est matrimonium contractum coram Parocho qui nondum est sacerdos: tum quia Concil. Trid. requirit solùm præsentiam Parochi: tū quia præsentia Parochi non requiritur hic ad exercendam functionem sacerdotalem. Tamen qui de Parochi licentia assistit, debet esse Sacerdos: ita enim præscribitur à Tridentino. *tom* 1. *pag.* 261. *n* 16.

23. Inualidum est matrimonium contractum cum eo Sacerdote qui licentiam assistendi extorsit per dolum, & mendacia versantia circa causam finalem, id est, quando concedens licentiam,

tiam,impulſus eſt ad eam concedendam ob cauſam fictam , aut ſibi dolosè narratam , itáque erat affectus , vt ſi noſſet cauſam illam non ſubſiſtere,licentiam non conceſſiſſet. Quia diſpoſitio facta per dolum verſantem circa cauſam finalem , eſt inualida. Secùs dicendum quando licentia fuit extorta per dolũ, & mendacia verſantia tantùm circa cauſam impulſiuam. *ibid. n.*17.

24. Validum eſt matrimonium cui aſſiſtit Parochus interdictus , ſeu prohibitus ab Epiſcopo aſſiſtere matrimonio : quia Parochus adhuc retinet iuriſdictionem , ſeu poteſtatem itáque declarauit ſacra Card. Congregatio. Item Parochus prohibitus à ſuperiore,adminiſtrare ſacramenta propter inſcitiam , poteſt validè aſſiſtere matrimonio:quia hæc aſſiſtentia non eſt adminiſtratio ſacramenti,ſed auctorizatio , vt ita loquar,& conualidatio conſenſus contrahentium.*ibid.n.*19.

25. Parochus excommunicatus etiam non toleratus,ſeu vitandus,poteſt validè matrimonio aſſiſtere:quia non deſinit eſſe Parochus.Immò poteſt concedere alteri Sacerdoti licentiam aſſiſtendi,etiamſi ille Sacerdos ſit excommunicatus, vel irregularis,vel etiam degradatus:quia hæc aſſiſtentia auctoritatiua,non eſt propriè actus iuriſdictionis. *ibid. n.*21.

26. Parochus habens iniuſtum titulum beneficij validè aſſiſtit matrimonio,etiamſi ob aliquod delictum ipſo iure priuatus ſit beneficio,modò in iudicio nondum fuerit illo ſpoliatus. Quia eſt adhuc Parochus cum titulo colorato, & errore communi vulgi,vt ſuppono *tom.*1.*pag.*262.*n.*24.

27. Ad validè contrahendum matrimonium præter Parochum,duo vel tres teſtes ſunt adhibendi,cuiuſcũque ætatis, cõditionis,& ſtatus,neq; excludũtur impuberes, vſu rationis præditi, neque fœminæ , neque conſanguinei,neque pater, vel mater,neque infideles,neque excommunicati : quia Concil. Trid. nullos teſtes excipit. *tom* 1.*pag.*263.*n.*41. *&* 43.

28. Matrimonium clandeſtinum ſine Parocho,& teſtibus celebratum nullã inducit obligationem , neque vim habet ſponſaliorum : quia Tridentinum irritat matrimonium clandeſtinum. Ratione tamen damni illati, vt ſi ſponſus deflorauit fœminam cum qua clandeſtinè contraxit,tenetur ſaltem damnum illatum reſtituere arbitrio prudentis viri. At matrimonium clandeſtinum impuberum hoc habet peculiare , vt habeat vim ſponſaliorum:quia ius præſumit impuberes ſe voluiſſe obligare eo modo quo poſſunt. *ibid.n.*48.

29. Contrahentes matrimonium clandeſtinum puniẽdi ſunt arbitrio Epiſcopi. Idem dic de teſtibus aſſiſtentibus matrimonio clandeſtino. Sacerdos autem huic matrimonio aſſiſtens in-

currit suspensionem, donec absoluatur ab Ordinario illius Parochi, cuius erat assistere. Denique Parochus, qui sciens matrimonium clandestinum non prohibuit, suspendendus est ab officio per triennium. *tom.* 1. *pag.* 264. *num.* 50.

30. Concilium Trident. *sess.* 24. *cap.* 1. anathemate damnat negantes matrimonia clandestina ante Trident. celebrata valida fuisse, aut matrimonia sine consensu parentũ à filiis familiàs contracta vera esse, ac rata. *disp.* 2. *q.* 2 *punct.* 8 *pag.* 162. *tom.* 3.

31. Eandem censuram incurrunt affirmantes matrimonium sine Parocho, & testibus liberè contractum in iis locis, in quibus Concilium Tridentinum acceptatum non fuit, irritum esse, & inualidum: huiusmodi enim matrimonia non censentur irrita ante acceptationem Concilij; neque Concilium intendit obligare priusquam acceptetur. *ibid. n.* 3.

32. Validitas matrimonij à voluntate parentũ non pendet, ita-vt ratum sit, aut irritum pro ipsorum arbitrio: quia contractus à sola contrahentium voluntate pẽdet, nec filij in iis, quæ ad proprium vitæ statũ pertinent, tenentur parentibus obedire. *ib. n.* 4.

33. Hæc excommunicatio nemini est reseruata.

Matrimonium inualidum quomodo validetur?

34. Ad validandum matrimonium, quod reuera est inualidũ defectu consensus interni, vel ob grauem metum, sufficit, si consensus de nouo præstetur ab eo, qui cõsenserat fictè, aut coactè, modò alter sponsus, qui verè consẽserat, non reuocauerit suum consensũ. Sufficit autem consensus internus nullo externo signo expressus: quia signum externum iam fuit exhibitũ in contractu solemni, cui tantùm deerat consensus internus. *ibid. n.* 1. *&* 3.

35. Ad validandum matrimonium, quod fuit inualidum propter impedimentum dirimens, necessarius est post impetratam impedimenti dispensationem, aut post illius cessationem, nouus vtriusque cõsensus signo aliquo externo expressus. Quia consensus antea præstitus fuit omnino irritus ex parte vtriusque contrahentis. Impedimentum autem manifestandum est coniugi illud ignoranti, quando absque graui periculo manifestari potest, vt habita cognitione inualiditatis matrimonij, vterque de nouo consentiat. Validari tamen potest etiamsi impedimentum non manifestetur, modò alter ignarus impedimenti ita consentiat, vt velit matrimonium esse validum, quamuis antea fuerit inualidum. *ibid. n.* 6. *&* *p.* 265. *n.* 7.

36. Vt validum fiat matrimonium antea inualidè celebratum propter occultum aliquod impedimentũ, quod in iudicio probari non potest, non requiritur, vt de nouo contrahatur coram

ram Parocho, & teſtibus, etiamſi priùs matrimonium mala fide fuerit celebratum: iam enim adhibita fuit illa ſolemnitas, neque opus eſt illam repetere, modò conſenſus vtrinque renouetur. *tom.* 1. *pag.* 265. *num.* 10.

Matrimonium ſub conditione celebratum.

37. Matrimonium ſub conditione neceſſaria celebratum, validum eſt ante euētū cōditionis in foro externo, & interno, modò contrahentes non habuerint intentionē ſuſpendendi cōſenſum vſque ad cōditionis euentū: quia conditio, quæ apponitur, cùm ſit neceſſaria, habetur pro impleta. *tom.* 1. *pag.* 266. *num.* 5.

38. Matrimonium celebratum ſub conditione turpi, quæ ſit contra ſubſtantiam matrimonij irritum eſt, ſi conditio apponatur, vt de futuro præſtanda: quia conditio, quæ apponitur contra ſubſtantiā contractus, deſtruit contractum. Validum tamen eſt matrimoniū ſub hac conditione contractum: *Duco te, ſi ad ſeruandam perpetuam caſtitatem te obliges, vel ad profeſſionem in religione faciendam*: quia mutuum dominium corporum ab vſu ſeparari poteſt. Vt inualidum eſt contractū cum pacto nunquam cohabitandi: nam hæc conditio ſimpliciter repugnat proli, quæ illicitè impeditur. *ibid. n.* 9. *&* *pag.* 267. *n.* 13. *&* 15.

39. Validum eſt matrimoniū celebratum ſub cōditione turpi, quæ ſubſtantiæ matrimonij nō repugnet, aut ſub conditione impoſſibili: quia huiuſmodi conditiones in matrimonio habentur pro non adiectis, modò adſit abſolutus contrahentiū conſēſus ſigno externo ſufficienter expreſſus, *tom.* 1. *pag.* 267. *n.* 16.

40. Matrimonium contractū ſub conditione honeſta de præſenti, vel præterito, validū eſt, ſi res ita ſe habet; vt, *contraho tecū. ſi diues es*, vel *ſi patri placet.* At celebratū ſub conditione de futuro non eſt validum ante conditionis euentum: fit tamen validum adueniente conditione abſque alio conſenſu. Hinc ſequitur illum, qui per verba de præſenti contraxit cum duabus ſub conditione de futuro, fieri maritū illus, cuius conditio priùs adimpletur. Sin vtriuſque conditio ſimul impleatur, neutrum matrimoniū valet, quia incertitudo vitiat matrimoniū. *ib. n.* 20. *&* 21.

41. Validum eſt matrimonium inter conſanguineos, vel affines contractum ſub hac conditione, *ſi Papa diſpenſauerit*, adueniente diſpenſatione: contrahentes enim ſub illa conditione non contrahunt pro tunc, ſed pro tempore futuro, videlicet pro tempore conditionis adimpletæ. *tom.* 1. *pag.* 268. *num.* 23.

42. Matrimonium contractum ſub conditione impertinenti de futuro, non eſt validum, antequam conditio verificetur; verificata verò, & adimpleta conditione eſt validum. Quod

dictum est de matrimonio, idem proportione dicendum de sponsalibus sub conditione celebratis. *ibid. num.24.*

Matrimonij indissolubilitas.

44. Matrimonium iure naturali, & diuino est indissolubile. Hebræis autem permissa fuerunt repudia, & diuortia ex dispensatione diuina. Hinc collige matrimonium proprer adulterium dissolui non posse: hoc enim est de fide definitum in Concilio Florentino. Potest tamen Summus Pontifex dispensare in matrimonio rato, vt dissoluatur ob graues causas: at in matrimonio consummato non potest: hoc enim matrimonium repræsentat vnionem hypostaticam Verbi cum natura humana, quæ est indissolubilis. *tom. 1. pag. 269. num. 2. & seq.*

Matrimonij impedimenta.

45. Impedimenta non solùm impedientia, sed etiam dirimentia matrimonium, iure antiquo sunt 12. iure nouo 14. quippe Concil. Trident. duo addidit, raptum scilicet, & absentiam Parochi, & testium. Hæc autem omnia his versibus continentur;

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis,
Rapiáve sit mulier, nec parti reddita tutæ:
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Dicuntur autem hæc impedimẽta dirimere matrimonium: quia faciunt, vt inualidè contrahatur, & contrahentes separari possint, eo quod inualidè contraxerint. *tom. 1. pag. 270. num. 9.*

46. Sunt & alia impedientia duntaxat, sed non dirimentia matrimonium, nempe interdictum, votum, sponsalia, catechismus, & crimen, quæ his Versibus includuntur.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque catechismus, sponsalia, iungito votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Quibus adde alia septem ex crimine manantia,

Incestus, raptus sponsatæ, mors mulieris,
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat; prohibent hæc coniugium sociandum.

De singulis agendum, ac primùm quidem de dirimentibus.

Error.

47. Triplex est error in matrimonium cadens. 1. circa substantiam

ſtantiam,ſeu perſonam,vt ſi quis ducat Bertam,credens eſſe Catharinam. 2. circa conditionem, vt ſi quis ducat ſeruam, quam putabat eſſe liberam. 3. circa qualitatem, vt ſi quis ducat pauperem,vel defloratam,ratus eſſe diuitem,aut virginem. *ibid. n.* 1.

48. Inualidũ eſt matrimoniũ contractũ cum errore circa ſubſtantiã,iure poſitiuo,& naturali: quia cum illo errore non ſubſiſtit conſenſus; nihil quippe eſt magis contrariũ conſenſui quàm error,quia nihil appeti poteſt à voluntate,niſi agnoſcatur. *ib.n.* 2.

49. Matrimonium contractum cum errore circa qualitatem, non eſt inualidum:hic enim error non impedit voluntariũ quoad naturam,& ſubſtantiam rei. Modò qualitas circa quam erratur,non fuerit appoſita in contractu per modũ conditionis,vt ſi quis dicat: *Duco te in vxorem,ſi es diues, vel nobilis*: tunc enim error circa qualitatem irritaret matrimoniũ. Modò etiam error qualitatis non tranſeat in errorem perſonæ,vt ſi qualitas in qua erratur,reſpiciat certam,& determinatam perſonam,diſtinctam ab ea, quæ præſens eſt, v.g. ſi Berta contrahat cum Titio, qui ſe fingebat filium Regis Hiſpaniarum. Secùs ſi ſe fingebat tantùm filium Regis, non explicans cuius Regis eſſet filius: tunc eſt error ſolius qualitatis. *ibid. n.* 5. *& pag.* 271. *n.* 6. *&* 7.

50. Matrimonium contractũ cum errore circa conditionem non eſt inualidũ,quando perſona,cũ qua contrahitur,eſt æqualis,aut melioris conditionis. Hinc fit, vt ſeruus contrahens cum ſerua,quam putabat eſſe liberã,aut contrahens cum libera, quã putabat ſeruã,validè contrahat: quia nulla eſt hic inæqualitas, vel iniuria. At ſi cõditio errantis fiat deterior,vt ſi liber contrahat cum ſerua,quam putabat eſſe liberam,inualidum eſt matrimonium; niſi poſt cognitam ſeruitutem interueniat nouus conſenſus, & copula affectu maritali. *tom.* 1. *pag.* 271. *num.* 1. *& ſeq.*

Conditio.

51. Filij ſequuntur conditionem matris,id eſt,naſcuntur ſerui,ſi mater eſt ſerua,naſcuntur liberi, ſi mater eſt libera, iuxta illud vulgatum: *Partus ſequitur vterum.* Non tamen illam ſequuntur quoad honores, & nobilitatem; ſed potiùs ſequuntur patrem. Porrò quandò mulier prægnans ſe vendit, filius conceptus ante venditionem eſt liber: quia mater tempore conceptionis erat libera. Secus ſi iure belli fiat ſerua; tunc enim fœtus fit ſeruus cum matre, quamuis tempore conceptionis eſſet libera. *tom.* 1. *pag.* 272. *num.* 10. *&* 12.

Votum.

52. Votum caſtitatis emiſſum per profeſſionem validam in

religione approbata, dirimit matrimonium etiam consummatum, contractum post ipsam professionem. Hoc est de fide definitum in Concil. Viennensi. Item professio facta in religione approbata dirimit matrimonium celebratum ante ipsam professionem; modò non sit consummatum. Ita definitum fuit in Conc. Trid. *sess.* 24. *cap.* 4. Atque ita licebit Bertæ, v.g. quæ nupserat Titio, post cõiugis professionem factam ante matrimonium consummatũ, alteri nubere; non tamen ante professionẽ. Quod vt intelligas, nota, vtrique coniugi post contractum matrimoniũ, sed nondum consummatũ, concessum fuisse spatium duorum mensium ad deliberandũ de ingressu religionis, quo tẽpore potest alter alteri petẽti negare debitũ, & religionẽ ingredi, etiam altero inuito; elapso verò bimestri peccat non reddendo debitum petenti. Si tamẽ post bimestre religionem ingrediatur, & profiteatur ante consummatũ matrimonium, validè profitetur, & professio dissoluit matrimonium. *tom.* 1. *p.* 273. *n.* 4. & 5.

53. Matrimonium consummatum non dissoluitur per sequentem professionem, etiamsi consummatum fuerit intra bimestre, & per vim: coniuges enim per matrimonij consummationem facti sunt vna caro, quæ non est diuidenda, nisi per mortem alterius. Sponsa tamen per vim cognita intra bimestre quod datur ad deliberandum, vt probabilior fert sententia, potest adhuc ingredi religionem: par enim non est vt ob iniuriam sibi illatam, damnum patiatur. *ibid. n.* 7. & 8.

54. Inualida est professio, quàm alter coniugum emisit bona fide, credens alterum periisse; propterea professus postquam cognouit alterum esse superstitem, debet ad illum reuerti, illíque reddere debitum petenti; ipse tamen petere non poterit: quia hæc professio licet inualida, habet vim simplicis voti. At in casu perpetui diuortij, potest coniux innocens ingredi religionẽ, & validè profiteri, aut sacros Ordines suscipere, altero inuito. *ibid. n.* 10.

55. Potest vterque coniux post consummatum matrimonium de communi consensu ingredi religionem, & profiteri, aut continentiam vouere. Neque opus est vt vterque ingrediatur, & profiteatur simul; tamen post alterius professionem, tenetur alter ingredi, & profiteri, cùm non possit in sæculo manere, nisi sit prouectæ ætatis, & continentiæ votum emittat de consensu Episcopi. *ibid. n.* 11. & *pag.* 274. *n.* 12.

Cognatio.

56. Inualidum est saltem iure Ecclesiastico, matrimonium celebratum inter consanguineos intra quartum gradum inclusiuè, tam in linea recta, quàm in transuersali. At iure naturæ, matrimo-

trimonium in linea recta est irritũ in primo tantũ gradu. Iure autem diuino prohibitum olim fuit, *Leuitic.* 18. matrimonium in primo, & secundo gradu: sed modò non est inualidum in secundo gradu, iure diuino: quia lex vetus fuit abrogata. Quare matrimonium contractum ab infidelibus in secundo gradu etiam lineæ rectæ, validum est; quia infideles non subsunt impedimentis iure Ecclesiastico inductis. *tom.* 1. *p.* 275. *n.* 7. *& seq.*

57. Initio mundi matrimonium fratris cum sorore fuit validum propter necessitatem naturæ humanæ conseruãdæ Immò in casu extremæ necessitatis pater contrahere posset cum filia, vel mater cum filio: hoc enim matrimonium potest cohonestari ob bonum cõmune, & humani generis necessitatem. Eam ob rẽ Patres à culpa excusant filias Loth carnaliter cognitas à patre, quia nullum alium superstitem esse arbitrabantur. *ibid. n.* 12.

58. Ex dictis patet Summum Pontif. dispensare posse in 2. 3. & 4. gradu consanguinitatis; cùm in his gradibus matrimoniũ; iure naturæ, irritum non sit: ac proinde validum esse matrimoniũ inter patruum, seu auunculum, & filiã fratris seu sororis, ex dispensatione Summi Pontif. *tom.* 1. *p.* 276. *n.* 13 *&* 14.

59. Cognatio spiritualis in Baptismo contrahitur inter baptizantem, & baptizatum; inter baptizantem, & patrem, ac matrem naturalẽ baptizandi, & inter susceptores, & patrem, ac matrem baptizati. Inter ipsos autem susceptores nulla cognatio cõtrahitur: quare patrinus potest matrimonium contrahere cum ea cum qua simul alienum filium suscepit. *ibid n.* 2. *& seq.*

60. Ad contrahendam cognationem in Baptismo, aut Confirmatione hæc requiruntur. 1. vt teneatur infans in Baptismo: propterea quando puer est domi baptizatus, & in Ecclesia suppleantur solemnitates, non contrahitur cognatio ab eo qui puerum suscipit in Ecclesia; quia non dicitur susceptor in Baptismo. 2. vt Baptismus solemniter administretur; propterea suscipiens puerum in Baptismo priuatim administrato, non contrahit cognationem spiritualem. Priuatim tamen baptizans contrahit cognationem, etiamsi sit laicus; quia ex vero Baptismo consurgit cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit, ac dirimit. 3. vt susceptores suscipiant puerum de manibus baptizantis, statim ac baptizatus est; quare commater suscipiens infantẽ de manibus compatris, non contrahit cognationem; quia non dicitur suscipere de sacro fonte 4. requiritur contactus, itavt suscipiens, seu tenens, verè dicatur tenere: quare qui tantùm assistit baptizato, eúmque non tangit, cognationem non contrahit. 5. vt susceptor intentionem habeat præstandi munus patrini. 6. vt non adsit error personæ. 7. vt baptizans, seu suscipiens sit

baptizatus. *ibid.n.*8. *& seq. & pag.*277.*n.*11.*& seq.*

61. Quando multi tangunt ſimul puerum in Baptiſmo, omnes contrahunt cognationem:ſi verò tangunt ſucceſſiuè, ſolus primus tangens contrahit cognationem : quia primus functus eſt munere patrini,& Concil. Trid. vnũ tantùm ſuſceptorem,vel ad ſummum vnum, & vnam requirit. *tom.* 1. *pag.* 278. *n.*24. *& seq.*

62. Qui mittit procuratorem ad ſuſcipiendum infantem, contrahit cognationem,non autem ipſe procurator:quia procurator non agit proprio nomine,ſed mittentis;illíque imputantur acta per procuratorem ; nam qui per alium facit, per ſe ipſum facere cenſetur. *tom.* 1.*pag.*278.*n.*34.

63. Cognatio legalis eſt propinquitas orta ex adoptione, Eſt autem *adoptio* legitima aſſumptio extraneæ perſonæ in filium;vel nepotem,&c.vel in filium,aut neptem, &c. Debétque adoptans eſſe prouectæ ætatis , itavt poſſit eſſe pater carnalis adoptati.Porrò fœmina abſque priuilegio non poteſt adoptare, *tom.*1.*p.*279.*n.*1 *& seq.*

64. Cognatio legalis impedit,& dirimit matrimonium, 1. inter adoptantem, & adoptatũ , & adoptati deſcendentes vſque ad quartum gradum.2.inter vxorem adoptantis,& adoptatum, & vice verſa inter vxorem adoptati, & adoptantem. 3. inter filios adoptantis, & adoptatum : hoc tamen impedimentum non perpetuò durat:nam ſi filij adoptantis emancipentur , vel ſi pater eorum moriatur , ceſſat cognatio ; atque adeo impedimentum. *ibid.n.*5.

65. Quando plures ab vno eodémque adoptantur,poſſunt inter ſe matrimonium inire. Item adoptatus poteſt contrahere cum filia illegitima adoptantis:quia ſoli filij legitimi cognationem contrahunt.Porrò per cognationem legalem ſuperuenientem ſponſalia diſſoluuntur. *ibid.n.*7.

Crimen.

66. Crimen ſeu adulterij,ſeu homicidij impedit, ac dirimit matrimonium iure Eccleſiaſtico. Vt autem crimen homicidij inducat impedimentum dirimens, hæ conditiones requiruntur: vt maritus occidat vxorem , vel vxor maritum. 2. vt vir & fœmina, qui matrimonium contrahunt, conſpirauerint in necem coniugis occiſi. 3. vt hæc conſpiratio facta fuerit in hunc finem, vt mortuo coniuge,conſpirantes poſſent inter ſe matrimonium, inire. 4. vt mors ſequatur.*tom* 1.*pag.*280.*n.*2. *& seq.*

67. Vt adulterij crimen inducat impedimentum dirimens requiritur vel adulterium cum homicidio,vel adulterium cum matrimonio,

matrimonio , vel adulterium cum promiſſione matrimonij. Quare qui adulterium cõmittit,& promittit illi cum qua adulteratur, ſe poſt mortem coniugis cum ea contracturũ, non poterit mortuo coniuge,validè cum ea matrimonium contrahere, ſiue promiſſio facta fuerit ante adulterium , ſiue poſt,ſiue cum iuramento , ſiue ſine iuramento. Secùs dicendum ſi promiſſio facta fuit animo decipiendi;tunc enim in foro conſcientiæ non inducit impedimentum. *ibid.n.*8. *& pag.*281. *n. eod.*

68. Promittens & acceptans matrimonium poſt diſſolutionem præſentis matrimonij,ſeu poſt mortem coniugis,mortaliter peccant : quia datur anſa captandæ mortis coniugis, ſicque habetur in iure.Eſtque huiuſmodi promiſſio non tantùm illicita , ſed etiam inualida. *tom.* 1. *pag.*281. *n.* 10. *&* 11.

Cultus diſparitas.

69. Matrimonium fidelis cum infideli , iure Eccleſiaſtico eſt inualidum. Inter fidelem verò , & hæreticum , vel apoſtatam, vel excommunicatum , validum eſt ; nullo enim iure irritatur. Contrahens tamen cum hæretico , grauiter peccat,tùm propter Eccleſiæ prohibitionem;tum propter periculum peruerſionis,niſi,in quibuſdam locis hoc ſit conſuetudine receptum, vt in Germania , & Gallia. *tom.* 1. *pag.*282. *num.*2.

70. Quando alter coniugum infidelium conuertitur ad fidem,altero perſiſtente in infidelitate, poteſt matrimonium diſſolui , ſi infidelis nolit habitare cum fideli , vt patet ex 1. *Cor.*7. aut quãdo infidelis vult quidem habitare cum fideli,ſed non ſine iniuria Creatoris,quando ſcilicet infidelis compellit fidelem ad peccatum,vel non vult nomen Chriſti audire niſi cum deſpectu; vel quando nomen Dei blaſphemat,vel impedit cultum,& honorem Dei,& familiam à Chriſti fide nititur reuocare. Immò ſi infidelis nolit ad fidem conuerti , probabilius eſt fidelem poſſe matrimoniũ diſſoluere propter periculum peruerſionis: túncque licere vtrique aliud matrimonium celebrare. *ibid. n.*4. *& ſeq.*

Vis, ſeu metus.

71. Matrimonium celebratum per metum grauem,ſeu cadentem in conſtantem virum, eſt inualidum iure Eccleſiaſtico, modò metus ſit iniuſtè incuſſus:nam metus iuſtè incuſſus à iudice non irritat matrimonium:quare validum eſt matrimonium contractum ab eo qui ſub graui pœna cogitur à iudice contrahere,& ſtare ſponſalibus antea celebratis , quæ ille nolebat adimplere : nam iuſtè cogitur ob culpam,cùm teneatur matrimonium inire , & perficere ſponſalia. *tom.*1. *pag.*284. *n.*8. *&* 13.

72. Sponſus qui metum incuſſit, poteſt à matrimonio reſilire antequã alter, qui metum paſſus eſt, ratificet priorẽ conſenſum, qui non erat ſufficiens ad validitatẽ matrimonij: quia non tenetur ſtare matrimonio ante ſentẽtiam iudicis. *to.* 1. *pag.* 286. *n.* 33.

73. In Concilio Trid. *ſeſſ.* 24. *cap.* 9. lata eſt excommunicatio contra dominos temporales, magiſtratus, & alios, qui ſubditos, vel alios quoſcumque directè, vel indirectè cogunt ne matrimonia liberè contrahant. *ibid. n.* 34.

Ordo.

74. Ordines maiores, validè, & ſine graui metu ſuſcepti, dirimunt iure Eccleſiaſtico, matrimonium ſubſequens. Sic definitum eſt de fide in Conc. Trid. *ſeſſ.* 24 *can.* 9 *c. vnic. de voto.* Matrimonium verò antea contractum non dirimitur per ſuſceptionem ſacri Ordinis: ſic enim definitum eſt in quadam Extrauag. Ioan. XXII. *de voto tom.* 2. *pag.* 287. *n.* 8. *&* 12.

75. Græcis ſacerdotibus nunquam licuit matrimonium contrahere: permiſſum tamen eſt Græcis iam coniugatis ſuſcipere ſacros Ordines, & vti matrimonio ante ſuſceptos Ordines celebrato. *ibid. n.* 13.

76. Vir coniugatus poteſt ſacros Ordines ſuſcipere. 1. quando poteſt facere diuortium quo ad totum, & habitationem, aut religionẽ intrare etiam inuita coniuge. 2. quando accedit liber, & legitimus vxoris conſenſus. Qui verò abſque legitimo vxoris conſenſu ſacros Ordines ſuſcepit, non poteſt quidem petere debitum, propter votum caſtitatis ſacris Ordinibus adnexum; poteſt tamen reddere vxori petenti: nam ipſa non fuit priuata ſuo iure. *tom.* 1. *pag.* 288. *num.* 18. *&* 19.

77. Vir coniugatus poteſt ad Epiſcopatum promoueri, ſi vxor conſentiat, & religionem ingrediatur, in eáque profeſſionẽ emittat. Vxor verò quæ voto caſtitatis emiſſo, licentiam coniugi dedit ſuſcipiendi ſacros Ordines, ſeu Epiſcopatum, vel Cardinalatum, mortuo coniuge, nec licitè, nec validè poteſt nouum matrimonium inire. *ibid. n.* 21. *&* 22.

Ligamen.

78. Ligamen dicitur vinculum prioris matrimonij, quo durante, poſterius matrimonium eſt inualidum, non modò iure Eccleſiaſtico, ſed etiam naturali, & diuino: res enim vni tradita, non poteſt amplius alteri tradi; & *Matth.* 19. dicitur; *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur:* vnde ſic licet argumentari: ſi dimittens vxorem mœchatur aliam ducendo, multò magis mœchatur qui ducit aliam, priore retenta, conſe

consequenter matrimonium cum secunda est inualidum. In veteri tamen lege ex dispensatione diuina licuit plures vxores ducere: quæ dispensatio fuit à Christo reuocata, quare Summus Pontif. non potest in pluralitate vxorum dispensare. *ibid. n. 2. & 3. pag. 289. n. 4.*

79. Inualidum est iure naturæ matrimonium vnius fœminæ cum pluribus viris: impeditur enim procreatio prolis per seminum commistionem; & si proles inde nascatur, non bene educabitur propter illius incertitudinem, neque hac in re fuit vnquam dispensatum. *tom. 1. pag. 289. n. 9.*

80. Vt coniux superstes possit cum alio matrimonium inire, requiritur certitudo moralis, seu tanta quanta iudicio prudentis viri sufficit ad credendum certò priorem coniugem obiisse; alioquin contrahens exponit se periculo adulterij. Ob id præcipitur Prælatis ne permittant matrimonium contrahi, donec certus nuncius de morte alterius coniugis perferatur. *ibid n. 12. & seq.*

81. Vxor quæ contraxit matrimonium cum secundo, credēs priorem virum mortuum esse, tenetur recedere à secūdo, postquam cognouit priorem esse superstitem: nam posterius matrimonium est inualidum. In dubio autem an sit superstes, nō potest petere debitum: tenetur tamen alteri petenti reddere quamdiu id non constat. *ibid. n. 17.*

Publica honestas.

82. Impedimentū publicæ honestatis sic appellatur, eò quod æquum sit propter publicā honestatem & decentiam, vt matrimonium inter aliquas personas impediatur, quæ factæ sunt sibi propinquæ ob sponsalia, vel matrimonium. *tom. 1. pag. 290. n. 1.*

83. Ex sponsalibus validis & certis oritur iure Ecclesiastico impedimentum publicę honestatis, dirimens matrimonium cū cōsanguineis alterius spōsæ in primo gradu. Quare si quis post sponsalia celebrata cum Berta matrimonium contraheret cum illius sorore, vel matre, vel filia, inualidè contraheret. *ibid. n. 2.*

84. Impedimentum publicæ honestatis contractum ex sponsalibus validis non cessat, licèt sponsalia mutuo contrahentium consensu dissoluantur: quia impedimēta matrimonij non pendent à voluntate contrahentium, sed ab Ecclesia, quæ statuit, vt impedimentū publicæ honestatis consurgat ex sponsalibus validè celebratis *ibid. n. 7.*

85. Qui celebrauit sponsalia cum Berta, & postea copulam habuit cum sorore Bertæ, neutram potest sibi matrimonio iungere; quia impedimentum publicæ honestatis, & impedimentū affinitatis concurrunt. *ibid. n. 8.*

86. Impe

86. Impedimentum publicæ honestatis consurgit etiam ex matrimonio rato vsque ad quartum gradum. Vnde vir, mortua vxore ante consummationem matrimonij, non potest ducere consanguineam vxoris vsque ad quartum gradum: sic enim Pius V. declarauit. Idque verum est etiamsi matrimonium ratum sit inualidum, modò non sit inualidum defectu consensus. Quare impedimentum publicæ honestatis videtur oriri ex matrimonio contracto sine Parocho, & testibus: quia hoc matrimonium non est inualidũ defectu consensus, sed defectu solemnitatis ab Ecclesia præscriptæ. Oritur item impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio inualido propter impedimentum dirimens; quia non est inualidum defectu consensus. *ibid. num.* 9. *&* 10. *& pag.*291. *num.*11. 18. *&* 19.

87. Hoc est discrimen inter impedimentum publicæ honestatis, & cætera impedimenta, quòd cætera superuenientia sponsalibus dirimunt sponsalia; publica verò honestas superueniens sponsalibus illa non dissoluit. *tom* 1. *pag.*291. *n* 21.

88. Ad Summum Pontif. pertinet dispensare in impedimento publicæ honestatis. At quando concurrit cum impedimento affinitatis, vtrumque explicandum est, saltem implicitè, in petitione dispensationis: quia sunt duo impedimenta sibi inuicem non subordinata. *ibid. num.*22.

Affinitas.

89. Affinitas est vinculum, seu propinquitas orta ex carnali copula licita, vel illicita: quando enim vir & mulier se carnaliter cognoscunt, fiunt affines cum consanguineis alterius, in gradu, in quo sunt ipsi consanguinei inter se. Consanguinei autem vtriusque non fiunt inter se affines; propterea duo fratres ducere possunt duas sorores. *tom.*1. *pag.*292. *n.*1. *&* 2.

90. Affinitas dirimit matrimonium, saltem iure Ecclesiastico, siue consurgat ex copula licita, siue illicita. Ex copula tamen licita oritur impedimentum dirimens vsque ad 4. gradum, ex illicita verò vsque ad secundum. *ibid. n.*6.

91. Affinitas propriè non oritur ex matrimonio rato non consummato: nam ad inducendam affinitatem requiritur seminis emissio intra vas. *tom.*1. *pag.*293. *n.*18.

92. Quando quis post matrimonium contractum copulam habet cum sorore coniugis, non potest à coniuge petere debitum propter affinitatem cum ea contractam. Præterea mortua coniuge, non potest aliam ducere, & si ducat, non potest ab ea debitum petere absque dispensatione. *ibid. num.*20.

Impotentia.

93. Impotentia perpetua dicitur ea, quæ non poteſt arte humana, vel abſque probabili vitæ periculo remoueri. Ex triplici autem capite oriri poteſt. 1. ex improportione naturali, vt quãdo fœmina ita eſt arcta vt non poſſit à viro carnaliter cognoſci: fieri tamen poteſt, vt ſit impotentia reſpectu vnius, non autem reſpectu alterius. 2. ex frigiditate, quando ſcilicet copula præ frigiditate conſummari, & ſemen emitti non poteſt; atque hoc impedimentum prouenire ſolet à viro. 3. ex maleficio perpetuo; dicitur autem perpetuum, quando coniuges poſt experientiam trium annorum, adhibitis conuenientibus remediis, non potuerunt copulam habere. *tom.* 1. *pag.* 294. *n.* 1. *& ſeq.*

94. Fœmina arctior, quæ inciſione fieri poteſt apta proprio viro, tenetur pati inciſionẽ, etiam cum graui dolore; non tamen cum grauiſſimo morbi incommodo: matrimonium tamen validum eſt; quia hæc non cenſetur impotentia perpetua, cùm arte humana tolli poſſit abſque vitæ periculo, vt ſupponitur; quamuis ipſa nolit, aut non teneatur inciſionem pati. *ibid. num.* 7.

95. Fœmina diſſoluto matrimonio causâ frigiditatis, poteſt alium virum ducere: quia ipſa non cenſetur impotens, ſed eius vir. Facta autem ſeparatione, vir non poteſt cum alia matrimonium inire; quod ſi ineat, inualidè init: cùm enim à prima ſeparatus ſit per ſententiam Eccleſiæ, præſumitur adhuc ineptus propter frigiditatem. *ibid. num.* 8.

96. Impotentia perpetua antecedens matrimonium dirimit matrimonium iure Eccleſiaſtico & naturali, ex quacumque cauſa proueniat: quia cum impotentia perpetua coniuges fieri non poſſunt vna caro, & matrimonium ex ſua natura ordinatur ad copulam, quæ redditur impoſſibilis per impotentiam perpetuam. *tom.* 1. *pag.* 295. *n.* 12.

97. Inualidum videtur matrimonium contractum cum ſene decrepito, qui eſt omnino impotens ad copulam, & matrimoniũ conſummandum: hic enim cenſendus eſt habere impotentiam perpetuam. Item contractum cum eunucho, vel ſpadone, qui ſcilicet caret ſemine, eſt irritum ex declaratione Sixti V. cùm enim careat vtroque teſte, vt ſuppono, non poteſt emittere verum ſemen. Idem ſentiendum de habentibus vtrumque teſtem ita contuſum, vt ſint inepti ad veri ſeminis emiſſionem. Secùs dicendum de eunuchis qui altero tantùm carent teſte; ſunt enim apti ad generationem. *ibid. n.* 18. *&* 19.

98. Coniuges quibus conſtat adeſſe impotentiam perpetuam, non poſſunt debitum petere, vel reddere, nec delectari tactibus,

oſculis

osculis,&c. immò dissoluẽdum est matrimonium,non expectato triennio,si planè constet adesse impotentiam perpetuam;quia actus coniugales,matrimonio inualido exerceri non possunt. In dubio autem an impotentia sit perpetua ; permittendi sunt coniuges cohabitare per triennium,quo tempore si nequeat matrimonium consummare,separãdi sunt propter periculum incontinentiæ,cùm inualidum sit matrimonium. At secluso incontinentiæ periculo, iura permittunt, vt vir habeat tanquam sororem, quam non potest habere vt vxorem,*tom.*1.*pag.*296.*n.*29.

99. Vir qui ex præsumptione impotentiæ perpetuæ sacros Ordines suscepit , remanente vxore in seculo , restituendus est vxori petenti,postquam cognoscitur impotentia non esse perpetua : quia vinculum matrimonij adhuc perseuerat. Ipse tamen non poterit petere debitum propter votum castitatis sacris Ordinibus adnexum.*ibid. n.*24.

100. Hermaphroditus in quo alter sexus præualet , potest matrimoniũ inire iuxta sexum , qui in ipso præualet. At si sexus sit æqualis,& neuter præualeat,potest eligere vtrum sexum ipse voluerit , & secundum illum contrahere matrimonium : facta autem semel electione sexus , & contracto iuxta illum sexum matrimonio non potest absque graui peccato mutare sexum. *ibid. num.*26. *& seq.*

Impedimenta non dirimentia.

101. Quinque sunt impedimenta non dirimentia,sed tantùm impedientia matrimonium contrahendum,vt videlicet,Interdictum,sponsalia,catechismus,votum,crimen.*tom.* 1.*pag.*297.*n.* 1.

102. Interdictum est prohibitio, qua certo anni tempore interdicitur ab Ecclesia matrimonium:cõtrahens autem cum hac prohibitione peccat mortaliter.Porrò Ecclesia vetat matrimonia celebrari à primo die Aduentus vsque ad Epiphaniam,& à 4.feria Cinerum vsque ad octauam Paschæ inclusiuè, quod tempus incipit à media nocte ; quæ præcedit primam Dominicam Aduentus, & à media nocte ante feriam 4.Cinerum , iuxta ritum Romanum.His tamen temporibus de licentia Ordinarij possunt sponsalia & matrimonia sine solemnitate celebrari. Non potest item præfatis temporibus benedictio solemnis fieri absque culpa lethali ; & Sacerdos tunc temporis benedicens grauem pœnam meretur. *ibid. n.*2. *& seq.*

103. Secundum impedimentum impediens matrimonium, sunt sponsalia priùs cum alio celebrata:qui enim cõtraxit sponsalia grauem contraxit obligationem seruandi fidem,cùm sponsalia sint promissio matrimonij,obligãs sub peccato mort. Hinc

ſequitur eum, qui vni promiſit matrimonium, non poſſe cum alia matrimonium contrahere, niſi prioribus ſponſalibus diſſolutis. *ibid. num.* 5.

104. Tertium impedimentum eſt catechiſmus, id eſt, inſtructio de rebus fidei, quæ fit ſolemniter ante ianuam Eccleſiæ, ſuper baptizando, vel iam baptizato, ex qua tenens puerum contrahit cognationem ſpiritualem imperfectam, quæ non dirimit, ſed impedit matrimonium. Eſt autem probabile hoc impedimentum à Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *cap.* 2. fuiſſe ſublatum, cùm ibi nullam eius faciat mentionem. *ibid. n.* 6.

105. Quartum impedimentum eſt votum ſimplex caſtitatis, vel ingrediendæ religionis, vel ſacrorum Ordinum ſuſcipiendorum, vel non nubendi. Quamuis autem grauiter peccet violans huiuſmodi votum; validum tamen eſt matrimonium ab eo cõtractũ: res enim vni promiſſa poteſt alteri validè tradi. Porrò interroganti an validum ſit matrimonium cum huiuſmodi voto celebratum, reſponderi poteſt verbis ambiguis, & cum æquiuocatione, ſi ſit periculũ ne interrogans, audita veritate, contrahat matrimonium: quilibet enim tenetur proximi ſcandalũ, & ruinam euitare. Si verò non poſſimus interrogantẽ eludere, poſſumus veritatem aperire, explicata grauitate delicti, & ſacrilegij, quod committitur ab eo, qui huiuſmodi voto obſtrictus audet ad matrimonium animum adiicere. *tom.* 1. *pag.* 298. *n.* 7. *&* 8.

106. Quintum impedimentum eſt crimen. Eſt autem multiplex. Primum crimen eſt *inceſtus*, id eſt, fornicatio cum affine in gradu prohibito: quare vir qui ſciens commiſit inceſtum cũ cõſanguinea vxoris vſque ad quartum gradum, nõ poteſt mortua vxore contrahere matrimonium, quamuis inceſtus ſit occultus; idem dic de vxore. Hoc autem impedimentum extenditur ad copulam habitam cum conſanguinea ſponſæ in primo gradu, ratione publicæ honeſtatis. Quare ſponſus de futuro copulam habens cum conſanguinea ſponſæ in primo gradu, non poteſt tranſire ad matrimonium de præſenti abſque diſpenſatione, nõ modò cum ſua ſponſa, propter affinitatem, ſed neque cum alia. Hoc tamen impedimentũ non eſt perpetuum, ſed durat tãtùm viuente complice, cum qua copulam habuit. *ibid. n.* 9. *& ſeq.*

107. Secundum crimen eſt *raptus alienæ ſponſæ*: qui enim rapit alienam ſponſam ſiue de futuro, ſiue de præſenti, contrahit impedimentum, ita vt non poſſit non ſolùm contrahere cum rapta, ſed neque cum alia. Ipſa etiam ſponſa, quæ ſuum conſensũ præbuit raptori, impeditur ne poſſit cum alio matrimonium contrahere, *ibid. n.* 13.

108. Tertium crimen eſt *homicidium vxoris*. ita vt qui propriam

priam vxorem occidit, non possit cum alia matrimonium inire; nisi illam occidat in flagranti delicto adulterij; tunc enim impunè per leges occidit, quamuis peccet in conscientia. Hoc crimen non extenditur ad homicidium viri patratum ab vxore. *ibid. n.* 14. *& pag.* 299. *num.* 16.

109. Quartum est, quando quis, suscipit in Baptismo filium proprium, vel filium coniugis, aut illum baptizat malo animo, vt contrahat cognationem cum coniuge, ne debitum reddat; hic enim contrahit impedimentum, ne mortuo coniuge possit cum alio matrimonium inire. *tom.* 1. *pag.* 299. *num.* 17.

110. Quintum est *homicidium Sacerdotis*, de quo fuit homicida in iudicio conuictus. Sextum est *pœnitentia publica.* Septimum est *matrimonium scienter contractum cum Moniali professa:* qui enim huiusmodi matrimonium contraxit, non solum inualidè contraxit, verùm etiam impeditur, ne cum alia contrahat. Cæterùm qui cũ hisce impedimentis contrahit matrimonium, validè quidẽ contrahit, grauiter tamen peccat, quia facit contra prohibitionẽ Ecclesiæ in re graui. *ibid. n.* 18. *& seq.*

Cuius sit in impedimentis dispensare?

111. Nullus, ne ipse quidem Summus Pontif. potest dispensare in impedimentis iure naturali matimonium dirimentibus. Quare probabile est Pontificem non posse in vllo gradu lineæ rectæ, aut in primo lineæ transuersæ validè dispensare. In impedimentis autem solo iure humano dirimentibus, potest. *ibid. n.* 1. *&* 2.

112. In impedimentis non dirimentibus potest Episcopus dispensare, excepto voto castatis, & religionis absoluto, & perfecto. Immò potest aliquando Episcopus in impedimentis dirimentibus dispensare, quando scilicet impedimentum est occultum, & matrimonium publicum, nec coniuges possunt absque magno scandalo separari, nec ad Summi Pontif. vel eius Nuncium propter paupertatem, aut locorum distantiam patet recursus. Item potest Episcopus dispensare in impedimentis, quæ superueniunt matrimonio, & impediunt debiti petitionem. Denique ex vrgentissima necessitate potest in impedimentis dirimentibus dispensare per se, vel per alium, etiam ante contractũ matrimonium, vt cum iam parata sunt omnia ad nuptias eo die celebrandas, & deprehenditur ex confessione impedimentum dirimens, nec sine graui infamia, aut suspicione grauis delicti, possunt nuptiæ differri. *ibid. n.* 3. *& seq.*

113. Quando à sacra Pœnitentiaria conceditur Confessario facultas dispensandi cum aliquo in impedimentis matrimonij, delictum

delictum debet esse occultum, neque deductum ad forum contentiosum, valétque dispensatio tantùm in foro conscientiæ, Porrò si impedimentum est huiusmodi vt possit detegi, & in iudicio probari, celebrandum est iterum matrimonium coram Parocho, & testibus. Secus si est planè occultum, nec vlli notum. *tom.* 1. *pag.* 300. *num.* 7.

114. Confessarius non tenetur admonere pœnitentem qui inualidè contraxit matrimonium ex ignorantia inuincibili iuris, vel facti, quando nullum sperat fructum ex admonitione, aut videt remedium esse difficillimum, modò tamen non sit periculum damni cōmunis, vt accidit, quādo populus nouit huiusmodi impedimentum, & inde scandali occasionem sumit. *ibid.* *n.* 4.

115. Parochus, seu alius Sacerdos non potest matrimonio iungere eos, quos nouit extra confessionem obstrictos esse aliquo impedimento etiam occulto, quamuis illi publicè petant matrimonium, aut negent impedimentum: sed Parochus debet Episcopum monere, ne matrimonium contrahatur. Si tamen facta hac denunciatione, compellatur ab Episcopo, non peccat assistendo illi matrimonio, quamuis sciat adesse impedimentum. At si Parochus nouit ex Sacramento Confessionis aliquem habere impedimentum dirimens non potest illi matrimonium denegare, postquam illum admonuit in confessione, ne contrahat. *tom.* 1. *pag.* 301. *n.* 13.

Matrimonij vsus.

116. Coniux regulariter peccat mortaliter non reddendo debitum alteri coniugi petenti expresè, aut tacitè, nisi iustam habeat causā non reddendi: quia illud debetur ex iustititia. Hinc sequitur coniugem non posse immoderata vitæ asperitáte, & longa inedia ita extenuare vires, vt debitum coniugale commodè reddere non possit; neque vxor debet se ieiunio, & vigilia macerare, vt deformis, & exosa viro efficiatur, ne det illi occasionem quærendi alias. Immò licèt coniugi frangere ieiunium, si debitum aliter reddere non possit. Excusari tamen potest coniux à reddendo debito ex iusta causa, qualis est notabilis infirmitas, aut probabile vitæ periculum. *tom.* 1. *pag.* 302. *n.* 1. *& seq.*

117. Vir non peccat mortaliter petendo debitum à coniuge lactante suam prolem. Vxor autem excusari potest, si neget debitum viro, si aduertat lac futurum valdè peniciosum proli, aut vbera exiccari. Nunquam tamen coniux potest negare debitum, ne filij multiplicentur. Possunt quidem coniuges de communi consensu abstinere à copula, ne filiorum numerus augeatur (seclusо incontinentiæ periculo) at coniux non potest absque

graui peccato, negare debitum alteri, ne soboles multiplicetur: tum quia facit iniuriam petenti; tum quia facit contra finem matrimonij, qui est procreatio prolis. Excusare tamē potest paupertas à peccato mort. quando coniugibus res familiaris est adeò arcta, vt filios alere non possint. *tom.* 1. *pag* 303. *n.* 11. *& seq.*

118. Qui sciens contraxit affinitatem, aut cognationem spiritualem cum propriâ vxore post celebratum matrimonium, non potest petere debitum: caret enim iure petendi. Qui in necessitate baptizauit filium communem, aut filium coniugis, non propterea priuatur iure petendi debitum. Secùs si extra necessitatem baptizauit: non enim potest petere propter cognationem spiritualem: tenetur tamen reddere petenti: alter enim absque sua culpa non est priuandus suo iure. *ibid. n.* 1. *& seq.*

119. Coniux, qui post contractum matrimonium factus est affinis, vel cognatus spiritualis alterius coniugis ex ignorantia inuincibili iuris vel facti, vel pœnæ, non priuatur iure petendi debitum: ignorantia enim inculpabilis illum excusat: quemadmodum diximus, ignorantiam pœnæ excusare ab excommunicatione, & irregularitate. *tom.* 1. *pag.* 304. *n.* 6.

120. Coniux potest, & tenetur reddere debitum coniugi petenti illicitè ob solam circunstantiam personæ; quia scilicet est obstrictus voto castitatis, &c. non enim cooperatur peccato petentis, cùm exerceat actum ex sua natura licitum coniugatis: tenetur tamen illum fraternè admonere, ne petat. Petenti autem non solùm illicitè, , sed etiam iniustè, propter affinitatem contractam, aut adulterium commissum, non tenetur coniux reddere debitum: quia non violat ius illius, cùm nullum habeat, nec illi facit iniuriam non reddendo. *ibid. n.* 3.

121. Non potest coniux reddere debitum alteri coniugi petenti illicitè propter circunstantiam, quæ tenet se ex parte actus, vt si petat debitum in Ecclesia, vel loco publico: illa enim circunstantia reddit actum vtrique coniugi illicitum. *tom.* 1. *pag.* 305. *n.* 4.

122. Coniux tenetur reddere debitum coniugi petenti, licet vterque sit obstrictùs voto castitatis: quia per votum non amiserunt mutuum dominium, quod alter in alterius corpus acquisiuit: petens tamen peccat contra fidem Deo datam per votum. At si vouentes castitatem habuerunt intentionem remittendi sibi obligationem mutuam reddendi debitum, iam non licet reddere debitum petenti, qui non habet ius petendi, postquam remisit obligationem reddendi. *ibid. n.* 8.

123. Coniux non tenetur reddere debitum coniugi petenti modo indebito quoad situm, nisi adsit iusta causa ob quam excusetur:

cuſetur:petit enim illicitè ob circunſtantiam actus. Probabile tamen eſt non eſſe negandum debitum coniugi petenti ſolùm cum peccato veniali: ſemper enim adeſt iuſta cauſa reddendi, ne ſcilicet diſpliceat petenti, & ne diſſenſiones, & iurgia oriantur. Quapropter viro petenti tempore menſtrui debitum non eſt denegandum *ibid.n.* 10. 11.

124. Quando poſt matrimonium bona fide ab vtroque coniuge contractum ſuboritur ſcrupulus, & dubium ex leuibus indiciis de validitate matrimonij, poteſt vterque petere, & reddere debitum: quia iudex in foro externo ita iudicaret: ergo in foro conſcientiæ idem eſt iudicandum. *ibid.num.*2. Si tamen dubium nitatur probabilibus coniecturis, qui dubitat, non poteſt petere debitum ante adhibitam debitam diligentiam ad explorandam veritatem: at coniugi petenti, nec dubitanti tenetur reddere; quia is, qui non dubitat, habet ius petendi, éſtque in poſſeſſione. *tom.*1. *pag.*306.*n.* 3. *& ſeq.*

125. Quando conſtat matrimonium eſſe inualidum propter impedimentum dirimens, quod non poteſt manifeſtari ſine infamia, aut vitæ periculo, vel quando eo manifeſtato adhuc compelleretur coniux per cenſuras in eo matrimonio permanere, eò quod impedimentum in iudicio probare non poſſit; tunc poteſt coniux conſcius impedimenti petere diſpenſationem, ſi impedimentum eſt diſpenſabile, vel ingredi religionem, vel petere diuortium, ſi adeſt cauſa petendi, vel denique habitare cum coniuge, vt frater cum ſorore, modò abſit periculum incontinentiæ. *tom* 1 *pag.*307.*num.*18.

Cauſæ diuortij.

126. Quamuis adulterium non ſit cauſa ſufficiens faciendi diuortium quoad vinculum, nihilominus eſt cauſa ſufficiens diuortij perpetui quoad torum, & habitationem, tam reſpectu fœminæ, quàm viri: nam frangenti fidem fides ſeruanda non eſt *tom.*2.*pag.*308.*n.*2.

127. Sodomia tam actiua, quàm paſſiua, & beſtialitas, eſt cauſa ſufficiens diuortij, tam in fœmina quàm in viro: quia per hæc nefanda crimina diuiditur caro coniugis cum carne beſtiæ, aut alterius; modò hoc peccatum committatur cum alio, quàm cum proprio coniuge: caro enim coniugum non diuiditur, niſi per copulam cum alio. Vxor tamen ſi ſollicitetur à viro ad peccatum Sodomiæ, poteſt diſcedere ad tempus propter periculum animæ, donec vir reſipiſcat: non tamen ſufficientem habet perpetui diuortij cauſam. *ibid.n.*4.

128. Coniux innocens poteſt, ſecluſo ſcandalo, priuata au-

ctoritate facere diuortium ab adultero, siue delictum sit publicum, siue occultum; quia iure naturæ frangenti fidem nulla debetur fides. In foro tamen externo cogetur ad coniugem redire, donec de adulterio constet. Hinc colligi potest coniuges, qui contraxerunt inualidè propter impedimentum dirimens, posse in conscientia facere diuortium priuata auctoritate, modò absit scandalum, quod potest vitari, si alter coniugum in longinqua se recipiat *ibid.n.*10 & 12.

129. Coniux innocens tenetur aliquando sub peccato mortali cum vxore adultera facere diuortium 1. si ex illo diuortio speret emendationem, & fructum: cùm enim vir si caput mulieris, tenetur corrigere delinquentem. 2. vt vitet scandalum, ne ipse existimetur conscius, & fautor delicti, si alia ratione, quam per diuortium, obuiam ire scandalo non possit. *ibid. n.*131.

130. In quibusdam casibus non licet propter coniugis adulterium facere diuortium. 1. quando vterque coniux commisit adulterium: paria enim delicta mutata compensatione abolentur. 2. quando vir vxori dedit causam proximam adulterandi, aut quando conscius adulterij non vult prohibere, cùm possit. 3. quando vxor commisit adulterium tantùm materialiter, rata se copulam habere cum proprio viro, aut credens priorem virum obiisse. 4. quando vxor per vim passa est stuprum. 5. quando coniux innocens alteri condonauit adulterium. *ibid.n.*14. & *pag.* 309. *n.eod.*

131. Coniux innocens, facto diuortio, potest cogere adulterum, vt ad se redeat: quia sententia diuortij lata est in pœnam adulteri, & in fauorem innocentis; quare adulter tenetur ad illum redire, modò alterutrius status non sit mutatus per professionem in religione, vel per sacrorum Ordinum susceptionem: est enim ille status immutabilis. *ibid n.*16.

132. Coniux adulter occultus potest petere debitum ab altero coniuge ignorante suum adulterium: quia ipse non tenetur suum delictum manifestare, nec pœnam subire ante sententiam iudicis. *ibid.num.*20.

133. Causæ sufficientes ad faciendum diuortium ad tempus quoad torum, & habitationem sunt hæ. 1. est sæuitia mariti, nisi ab ipso detur sufficiens cautio de non offendenda coniuge. Hæc autem sæuitia præsumi potest, quandiu vir retinet concubinam domi, vel etiam extra domum; hæc enim est multarum rixarum seges. 2. est furor alterius coniugis. 3. quando alter coniugum tentauit alterum occidere. 4. quando alter alterum instigat ad peccandum, nec monitus desistit. 5. quando delictum alterius coniugis potest esse alteri causa grauis damni, vt si vxor sit

venefica.

venefica. 6.causa est lapsus in infidelitatem, vel hæresim. 7. votum communi consensu emissum. Cæterùm facto diuortio, iure ciuili filij sequuntur partem innocentem.

Peccata in vsu matrimonij contingentia.

134. Multis modis peccari potest in vsu matrimonij iam contracti, vt patet ex his duobus versibus, in quibus habes, quid seruandum sit, vt actus coniugalis sit licitus, ac meritorius:
Sit modus, & finis, sine damno, solue, cohare.
Sit locus, & tempus, tactus, nec sperníto votum.
Peccatur contra *modum*, quando non seruatur situs, & modus congrediendi, aut quando non seruatur debitum vas, aut quando semen voluntariè extra vas effunditur. *Finis* debet esse *honestus*, vt procreatio filiorum, fuga incontinentiæ, &c. qui autē in actu coniugali cogitat de aliena vxore, adulteriū mentale committit in confessione exprimendum. *Sine damno:* dictum est suprà posse negari debitum, si sit periculum grauis morbi, vel damni. Est etiam quædam inhonestas, & turpitudo accedere ad vxorem tempore menstrui, éstque peccatum veniale: accedere autem ad vxorem grauidam cum periculo abortus est peccatum mort. at secluso hoc periculo, non est illicitum. *Solue* designat obligationem reddendi debitum, de quo suprà. Pollutio autem inter coniuges extra vas debitum habet speciem adulterij, éstque circunstantia necessariò in confessione aperienda. *Cohare* significat obligationem cohabitandi, secluso graui damno animæ, vel corporis. *De loco* infrà dicendum. Circa *tempus* nullū est Ecclesiæ præceptum, nulla prohibitio. *Tactus*, & oscula inter coniuges an sint licita, patebit ex infrà dicendis. *Votum* castitatis arcet à petendo debito; non tamen à reddendo. *tom.* 1. *p.* 311. *n.* 5. *& seq.* *p.* 312. *n.* 10. *& seq.*

135. Coniux, qui absente coniuge delectatur de actu coniugali præterito, vel etiam futuro, ac si præsens esset, non peccat mortaliter: quia delectatio sumit bonitatem, & malitiam à motiuo, sed motiuum in hoc casu est actus externus coniugij, seu venerea delectatio externa, quæ in coniugatis licita est ratione Matrimonij. Vidua tamen, quæ de actu coniugij præterito, & sponsa, quæ de actu futuro delectatur, mortaliter peccant: quia sicut actus externus sponsæ, aut viduæ non est licitus, ita neque licita est delectatio, quæ ex illo actu percipitur. At desiderium copulæ futuræ tempore matrimonij non est sponsæ illicitum. *tom.* 1. *p.* 315. *n.* 12. *&* 13.

136. Tactus, & oscula in coniugatis excusantur à mortali, etiamsi fiant ob delectationem absque intentione copulæ con-

iugalis, modò absit periculum pollutionis. Idem dicendum de verbis obscœnis, & aspectibus inter coniuges. Inter sponsos autē de futuro, non excusantur à mortali; quia proximè disponunt ad copulam, quæ est illicita. *tom. 1. pag. 317. n. 6.*

137. Coniunctio naturalis facta modo indebito, est peccatum mortale quando interuenit tanta inordinatio, vt generatio sequi non possit: quod quia rarò vsu venit, rarò etiam contingit peccatum mortale; ordinariè tamen est grauissimum peccatum veniale, nisi necessitas excuset, vt quando vir est præpingui, & obeso ventre, aut fœmina est grauida: seclusa verò necessitate, vel iusta causa, grauiter reprehendēdi sunt coniuges inusitato modo congredientes. *tom. 1. p. 322. n. 2. & pag. 323. n. eod.*

Ad matrimonium cogentes.

138. In Concil. Trid. *sess. 24. cap. 9.* indicta est excommunicationis pœna ipso facto incurrenda cogentibus ad matrimoniū celebrandum, seu directè, seu indirectè. *disp. 2. quæst. 2. punct. 6. pag. 159. tom. 3.*

139. Qui graue malum alicui minatur ni matrimonium contrahat, excommunicationem incurrit; quia dicitur cogere. Secùs, si leue malum. *ibid. n. 2.*

140. Qui renuit alicui debitum magni momenti soluere, eò quod nolit matrimonium contrahere, in hanc censuram incidit; quia saltem indirectè dicitur cogere. Qui verò gratuita beneficia alicui denegat eo quòd nolit matrimonium inire, non dicitur cogere. *ibid.*

141. Qui officium, pecuniam, vel hæreditatem alicui promittit, si matrimonium contrahat, hac censura non obstringitur, quia non cogit, sed illicit, quod non officit libertati. *ibid.*

142. Per vim aut metum à matrimonio retrahentes sub hac censura non comprehenduntur: quia Concil. loquitur tantùm de cogentibus ad matrimonium. *ibid. n. 3.*

143. Cogentes ad matrimonium celebrandum, iuxta probabiliorem sententiam, hanc excommunicationem non incurrunt, nisi iurisdictionem sæcularem, seu tēporale dominium habeant: quia Concilium de iis tantùm loquitur; vnde sequitur dominum cogentem sua mancipia, & parentes cogentes liberos ad matrimonium contrahendum ab hac censura excusari; quia iurisdictione carent in foro sæculari. Episcopos item hac censura non comprehendi probabile est, nisi habeant temporale dominium, *ibid. n. 4. & seq. pag. 160. tom. 3.*

144. Principes, Senatores, Prætores, Iudices, aliíque seu viri, seu fœminæ temporali iurisdictione gaudentes, rei sunt hu-

ius excommunicationis, si ad matrimonium cogant, non tantum subditos suos, sed etiam quoscumque alios. Probabile tamen est ab hac censura eximi Reges,& Imperatores; cùm enim sint personæ speciali nota dignæ, non ligantur censura, nisi exprimatur. *ibid.n.6 & 7.*

Hæc excommunicatio nemini est reseruata.

Matrimonium illegitimè contrahentes.

145. In Clementina vnica, *de consanguinit.* excommunicantur, qui scienter in gradibus consanguinitatis, aut affinitatis à iure interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonium non verentur; necnon religiosi, aut moniales, ac clerici in sacris ordinibus constituti, matrimonium contrahentes. *disp.2.quæst.2. punct.7.pag.160.tom.3.*

146. Iure canonico interdictum est contrahere cum consanguineis vsque ad quartum gradum inclusiuè; quare contrahentes in quinto à censura excusantur. *ibid.n.1.*

147. Affinitas orta ex copula licita inducit impedimentum vsque ad quartum gradum. Orta ex illicita vsque ad secundum tantùm. *ibid.pag.161 n.2. tom.3.*

148. Contrahens cum aliqua, quam putabat cōsanguineam, aut affinem, aut monialem, cùm reipsa non esset, non incidit in hanc excommunicationem; licèt quoad effectum æquè peccauerit, ac si re ipsa cum affine, moniali, vel consanguinea contraxisset. Ratio cur censurā non incurrat, est, quia ad censuram incurrendam requiritur effectus consummatus sub cēsura prohibitus; tenetur tamen hic, quādiu in illo errore versatur, se gerere tanquam excommunicatum, ne scandalum aliis ingerat. *ib.n.4.*

149. Fœmina cum qua religiosus contrahit matrimoniū, in hanc censuram non incidit; quia hæc excommunicatio directè fertur in ipsos religiosos,& clericos in sacris constitutos, contrahentes matrimonium, nec vlla fit mentio de fœminis cùm ipsis contrahentibus; graue tamen sacrilegium committunt. *ibid.n.6.*

150. Clericus in sacris constitutus, aut religiosus professus fictè matrimoniū contrahens, hanc censuram non incurrit; quia hic verè non contrahit: quandoquidem contractus mutua contrahentium voluntate perficitur. Immò si vnus ex animo contrahat, alter verò fictè, non incurritur excommunicatio, quia non est contractus; nam claudicat ex parte fictè consentientis. *ibid.n.9 & 10.*

151. Vis aut metus grauis cadens in constātem virum, excusat ab hac censura; quia Ecclesia non præsumitur obligare sub pœna excommunicationis cum graui periculo; deinde consensus

per vim, aut metum extortus non sufficit ad contrahendum matrimonium. *ibid. n.* 12.

152. Contrahens cum affine, aut consanguinea impubere, hanc censuram non incurrit; quia consensus impuberum non sufficit ad matrimonium. Idem dicendum de contrahente cum furiosa, quæ caret lucidis interuallis. *ibid. n.* 11.

153 Contrahens matrimonium in casibus prohibitis suprà recensitis per verba de futuro, aut sub conditione nondum completa, aut per verba de præsenti, sed absente Parocho, & testibus, non contrahit excommunicationem. Idem dicendum de contrahente ex ignorantia iuris, vel facti, vel etiam pœnæ: quia in Decreto Concilij additur particula, *scienter*, & excommunicatio non incurritur sine contumacia, & temeritate. *ibid. n.* 13. *& seq. pag.* 162. *tom.* 3.

154. Qui ignorans contraxit, sed cognita veritate perseuerat in cohabitatione & copula incestuosa, aut sacrilega, non propterea subiicitur excommunicationi; quia non punitur cohabitatio, sed contractus; hic autem iam præcessit Addendũ tamen modò copula non habeatur affectu maritali: cum enim iam præcesserit solemnitas, & modò absit consensus per copulam affectu maritali habitam sufficienter declaratus, ad verum matrimonij contractum nihil desideratur. *ibid. n.* 19.

155. Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Mendacium.

1. MEndacium definitur à S. Augustino falsa significatio vocis, cum intentione fallendi, seu dicendi falsum. Quatuor autem modis committitur formaliter mendacium. 1. quando quis affirmat aliquid esse, quod ipse scit non esse. 2. quando quis negat aliquid esse, quod ipse cognoscit esse. 3. quando scienter dubium pro certo affirmat. 4. quando certum pro dubio enunciat *tom.* 2. *pag.* 296. *n.* 1. *&* 2.

2. Omne mendacium, seu iocosum, seu officiosum, seu perniciosum, est intrinsecè malum, & peccatum, neque vnquam fieri potest licitum, quamuis bono fine proferatur: quare Summus Pontif. in mendacio dispensare non potest. Non tamen omne mendacium est peccatum mortale; nam iocosum, & officiosum sunt ex suo genere peccatum veniale, neque possunt fieri mortale, quamuis multiplicentur, secluso graui scandalo, & iuramento. At perniciosum mendacium, ex suo genere est peccatum mort. opponitur enim dilectioni Dei, & proximi cui damnum infert, quanquam ratione paruitatis materiæ, vel indeliberationis fieri possit veniale *ibid. n.* 1. *& pag.* 297. *n.* 3. *& seq.*

3. Qui sine graui damno proximi mendacium proferr, etiam in iudicio, vel sacramento Confessionis, non peccat mortaliter, modò non si coniunctum cum iuramento, & modò in confessione non sit circa materiam necessariam, vel circa totam materiam confessionis; vt dictum est *tit.* Pœnitentia. *tom.* 2. *pag.* 297. *num.* 7.

4. Mulier, quæ verbis amphibologicis, aut aliis mediis licitis defectum virginitatis tegit, & tanquam virgo nubit, non est rea mendacij: non enim intendit alterum decipere, sed ius suum tueri; nemo enim tenetur se ipsum prodere, aut infamare. Neque peccat contra iustitiam, nisi vir in contractu matrimonij, vel in sponsalibus expresserit se nolle cum ea contrahere nisi virgo sit: tunc enim virum decipit. *ibid. num.* 8.

5. Hypocrita qui simulat vitæ sanctitatem, peccat mort. dum proximo notabile damnum sequitur ex illa fictione, vt quando quis mentitur sanctitatem vt facilius seminet errores; vel vt beneficium assequatur: qui verò simulat sanctitatem ad extorquendam eleemosynam qua verè indiget, non videtur culpæ lethalis reus. Neque peccat mortaliter qui habitu, & corporis cultu mentitur sexum ex leuitate, modo scandalum absit. Secùs si id fiat ob malum finem. Qui verò habitu obscœno, & ad turpia inducente in Bacchanalibus incedunt, ratione scandali grauiter peccant. *ibid. num.* 9. *& pag.* 298. *n.* 10.

MISSÆ SACRIFICIVM.

Missæ nomen, & essentia.

1. Missæ nomine intelligitur actio sacra, qua Christi corpus conficitur, quod Deo in Missa offertur, & à Sacerdote sumitur per communionem. Missæ verò sacrificium est cæremonia sacra, qua res aliqua sacratur aliquo modo, consumitur, & soli Deo offertur, in ipsius cultum, & recognitionem supremæ maiestatis, & excellentiæ. Porrò Missa quoad substantiã fuit à Christo instituta in vltima Cœna in qua sacrificiũ obtulit, & offerendum præcepit: quoad cæremonias verò fuit instituta ab Ecclesia *tom.* 1. *pag.* 84. *num.* 1. *& seq.*

2. Tres sunt partes essentiales sacrificij Missæ, consecratio, oblatio, & consumptio. Vnde sequitur in feria sexita Parasceues non fieri propriè sacrificium, cùm non fiat noua hostiæ consecratio. Ad essentiam sacrificij non videtur requiri sumptio & consecratio vtriusque speciei; nam sacrificium Christi cruentum per alteram tantùm speciem repræsentari potest. *ibid. n.* 1. *& seq.*

Missæ effectus.

3. Tres sunt effectus sacrificij Missæ. 1. est *conferre gratiam, & remittere peccata*, vnde dicitur *sacrificium propitiatorium*: non tamen confert primam gratiam, & remissionem peccatorum per se, & immediatè, sed mediatè aliquo modo, quatenus Deus intuitu sacrificij tribuit auxilium ad contritionem, qua remittitur peccatum mort. *tom.* 1 *pag.* 85. *n.* 1. *& seq.*

4. Secundus effectus huius sacrificij est *impetrare nobis bona quæ petimus*, vnde vocatur *sacrificium impetratorium*. Vnde sequitur hoc sacrificium prodesse, ex vi suæ institutionis, ad obtinendum id ad quod obtinendum offertur: & quamuis effectus à nobis intentus, non obtineatur infallibiliter, nihilominus hoc sacrificium magnam vim tribuit orationi, eámque efficit digniorem quæ exaudiatur, habétque suum effectum ex opere operato. *ibid. n.* 6.

5. Tertius huius sacrificij effectus est *satisfacere pro peccatis*, vnde dicitur *satisfactorium*. Hinc sequitur hoc sacrificium prodesse ad remittendam pœnam peccatorum, húncque esse primarium eius effectum; quapropter offertur pro defunctis vt à pœnis exoluantur. *ibid n.* 7. *&* 8.

6. Triplex est Missæ fructus seu valor. 1. dicitur *generalis*, quem Ecclesia intendit applicari omnibus omnino fidelibus viuis, & defunctis, ipsi etiam Sūmo Pontifici, Imperatori, Regibus, &c. 2. est *specialis & proprius* ipsius Sacerdotis. 3. est *medius*, qui cōpetit iis pro quibus sacrificiū specialiter offertur. *ib. n.* 1. *&* 2.

7. Valor huius sacrificij quatenus offertur à Sacerdote non est infinitus intēsiuè: at si spectetur quatenus cōtinet Christum, certum est esse infiniti valoris. *Generalis* autem *valor* huius sacrificij est infinitus extensiuè, consequenter non obest quin prodesse possit pluribus. *Medius valor* est finitus & limitatus; vnde minùs prodest singulis si pro multis offeratur, quàm si pro paucis. *tom.* 1. *pag.* 86. *num.* 3. *& seq.*

8. Valor Missæ vt est sacrificium, est ex opere operato; aliquin non differret à sacrificiis veteris legis quæ producebant effectum ex opere operãtis. Prodest igitur omnibus fidelibus ex opere operato; quippe prodest vltra meritū, & dispositionē fideliū. Quanta autem portio fructus sacrificij contingat singulis pro quibus generaliter offertur, nobis non constat. *tom.* 1. *pag.* 87. *n.* 7. *& seq.*

9. Prodest Missæ sacrificium, & applicari debet fidelibus quibuscumque viuis, etiam profligatissimis; modò non sint excommunicati: immò potest offerri pro infidelibus, & paganis vt conuertantur; cùm Apostolus. 1. *Timoth.* præcipiat orationem fieri

fieri pro regibus qui tunc erant infideles. Denique prodest defunctis in purgatorio existentibus. Beatis autem, & damnatis nō prodest; vnde colligitur non esse offerendum pro eo quem constat in notorio peccato mort. decessisse. *tom.* 1. *p.* 88. *n.* 1. *& seq.*

10. Huius sacrificij fructus satisfactorius quem quis applicauit defuncto illius incapaci, vtpote damnato, prodest ipsi sacrificanti, si sibi applicet, alioquin probabile est in Ecclesiæ thesauro reponi. *ibid. n.* 12.

Missæ sacrificij minister.

11. Huius sacrificij minister est solus Sacerdos habens intentionem celebrandi, qui licet sit in peccato mort. validè tamen celebrat, prodéstque illius sacrificium quatenus nomine Christi, & Ecclesiæ offertur. Missa tamen mali Sacerdotis non prodest aliis secundùm valorem respondentem precibus, quatenus sunt preces illius personæ particularis; at prodest secundùm valorem ex opere operato, & secundùm valorem quem habent preces oblatæ nomine totius Ecclesiæ: sicque Missa Sacerdotis in peccatò mort. celebrantis tam prodest aliis, quàm si à bono Sacerdote celebraretur; ipsi tamen celebranti non prodest, quia ponit obicem sibique iudicium manducat, & bibit. *tom.* 1. *p.* 89. *n.* 1. *& seq.*

12. Missa celebrata ab excommunicato non vitando prodest aliis fidelibus, non solum quatenus sacrificium fit nomine Christi, sed etiam quatenus fit in persona Ecclesiæ; ipsa enim tolerat excommunicatum occultum, nec irritat ipsius acta. Excusari tamen potest à peccato excommunicatus, vel suspensus celebrans ad vitandam grauem infamiam, vel mortis periculum, vel aliud graue detrimentum. *ibid. n.* 7. *&* 8.

13. Probabilius est Sacerdotem legitimè non impeditum peccare mortaliter, si nunquam toto anno celebret; quia, quantū est ex se, inutilem reddit quam accepit consecrandi potestatem, dátque aliis occasionem scandali. In prouincia autem Mediolanensi simplex Sacerdos tenetur sub mortali, ratione solius ordinis, celebrare Missam singulis Dominicis, & festis solemnibus, nisi iure impediatur. *ibid. n.* 1. *& pag.* 90. *n.* 3.

14. Sacerdotes curam animarum habentes, tenentur per se, vel per alios celebrare singulis saltem diebus quibus opus est, vt muneri suo satisfaciant. Non tenentur tamen singulis diebus celebrare, cùm populus non teneatur singulis diebus Missam audire; sed sufficit vt celebrent Missas iuxta numerum in hebdomada præscriptum. *ibid. n.* 4.

15. Licèt Parochi teneantur aliquando iure diuino, sacrificium pro suis ouibus offerre, vt præscribit Concil. Trident.

sess.

sess. 23. *cap.* 1. non tamen videntur obligandi ad applicationem sacrificij pro populo singulis diebus festis; quippe obligatio ad celebrandum longè differt ab obligatione ad applicandum. Sufficit igitur vt in præcipuis solemnitatibus, & Dominicis diebus, aut semel in hebdomada Parochi suis ouibus Missæ sacrificium applicent. *ibid.n.* 5.

16. Capellanus tenetur iuxta institutionem Capellaniæ, & intentionẽ fundatoris Missas celebrare, sub peccato mortali, nisi legitimum impedimentum excuset. Denique hanc habeto regulam generalem. Sacerdos toties peccat, quoties per se ipsum, vel per alium non celebrat Missas, quot & quales, & quo in loco vel tempore tenetur ex fundatione, vel ex pacto celebrare; nisi aliud constet ex voluntate interpretatiua fundatoris, vel nisi aliud suadeat honestas, & debita deuotio. *tom.* 1. *p.* 91. *n.* 6. & 7.

17. Capellanus, qui cùm nondum esset Sacerdos, aliquot annos possedit Capellaniam, & per alium satisfecit, cùm in fundatione Capellaniæ expresè cautum sit, vt Missa celebretur à titulari, peccauit accipiendo beneficium, cuius oneri non poterat ipse satisfacere; quia fecit contra intentionem fundatoris; non tamen videtur obligandus ad restitutionem ad ratam temporis, quo per alium satisfecit; quia nulli damnum intulit. *ibid.n.* 2.

18. Probabilius est Sacerdotem, qui titulo Capellaniæ, aut eleemosynæ tenetur Missæ sacrificium vni applicare, non posse aliam stipem, seu eleemosynam accipere pro eiusdem sacrificij applicatione. Neque illum tutum esse in conscientia, qui plures à pluribus colligit stipes, illísque vnico Missæ sacrificio satisfacere se posse arbitratur, facit enim contra voluntatem offerentiũ illas stipes, quorum singuli intendunt sibi integrum sacrificij fructum applicari. *tom.* 1. *p.* 92. *n.* 1 & 2. tenetúrque ad restitutionem sub mortali. *num.* 6.

19. Capellanus qui onere Missæ quotidianæ detinetur, non satisfacit illi oneri iis diebus, quibus causa anniuersariorum, vel aliarum Missarum, aliò se confert ad celebrandum, & Missam applicat iis pro quibus anniuersaria, aut aliæ Missæ celebrantur: at si Missam applicet fundatoribus suæ Capellaniæ, non videtur grauiter peccare, modò id faciat raró, & non defraudet eos, à quibus sit accersitus. *ibid.n.* 5.

20. Canonicus, seu alius Sacerdos, qui ratione Capellaniæ, aut stipis acceptæ, tenetur onere Missæ quotidianæ, non potest, regulariter loquendo satisfacere oneri Capellaniæ, & Canonicatus dum cantat Missam conuentualem, seu capitularem; quia Missa conuentualis est intrinseca ipsi Capitulo, nec potest aliis applicari. *tom.* 1. *pag.* 93. *num.* 7.

21. Sacerdos qui tenuem accepit eleemosynam pro Missa celebranda, tenetur totum sacrificij valorem respondentem tradentibus eleemosynas applicare, nec potest numerum Missarum minuere, aut eleemosynam ab aliis extorquere, saltem quando voluntariè contentus fuit illo stipendio, & expresè promisit se Missam, vel tot Missas celebraturum. Missas autem ad minorem numerum reducere pertinet ad Episcopos in Synodo diœcesana, & ad Generales ordinum in Capitulis generalibus, quando stipendium est exiguum, habita ratione oneris Missarum. *ibid.n* 8. *&* 9.

22. Obtinens Capellaniam de cuius fundatione nullo modo constat, cùm nulla reperiatur Scriptura, sed solum constat Capellanum teneri quotidie celebrare in tali Ecclesia, vel altari, tenetur Missam applicare fundatori Capellaniæ; quia Capellaniæ cum hoc onere fundari solent: ergo præsumendum est hanc fuisse intentionem fundatoris, nisi clarè constet fundatorem respexisse solum Ecclesiæ, vel altaris cultum, & venerationem. *ib. num.* 13. *&* 14.

23. Qui semel in hebdomada potest titulo honestatis à celebratione Missæ abstinere, non potest eodem die Missam alibi, aut pro alio celebrare, aut abstinere à celebratione oblectationis, vel itineris gratia, nisi aliter constet de mente fundatoris, aut nisi aliquem in suum locum subrogauerit. Potest quidem ratione decentiæ, & honestatis semel in hebdomada Missam intermittere; at posito quod velit celebrare, debet Missam iuxta Capellaniæ institutionem applicare. *tom.* 1. *pag.* 94. *n.* 16.

24. Sacerdos, qui duplici obligatione tenetur, nec potest vtrique per se, vel per alium satisfacere, debet satisfacere priori; quippe prior obligatio præualet posteriori, & qui prior est tempore, potior est iure. *ibid. n.* 18.

25. Qui ex deuotione celebrat Missam priuatam, potest, quam voluerit, celebrare; quia nulla est obligatio sub mortali dicendi Missam de feria, aut de sancto: præstat tamen celebrare Missam, quæ vnoquoque die præscribitur in Missali. At Missa solemnis, & Conuentualis iuxta præscriptum Missalis est omninò celebranda. *tom.* 1. *pag.* 95. *n.* 2. *&* 3.

26. Qui ex promissione, vel fundatione tenetur celebrare certas, & peculiares Missas, puta de Spiritu sancto, de Beata V. &c. per se loquẽdo, infideliter agit, si alias celebret; quia non stat promissis: si tamen in eũ diem incidat solẽnitas alicuius Sancti, potest de illo Missam celebrare; neque tenetur collectam, seu orationem Missæ votiuæ, quam promiserat, adiungere; & qui suscepit 30. Missas Sancti Gregorij pro defunctis celebrandas, non

non tenetur singulas de *Requiem* celebrare, iis præsertim diebus, quibus Officium solemniter celebratur, neque necesse est eas sine interruptione celebrare. *ibid. num. 4. & seq.*

27. In qualibet Ecclesia, seu Oratorio, per se loquendo, licèt Sacerdoti Missam celebrare, nisi ratione fundationis Capellaniæ, aut peculiaris prohibitionis, id non liceat. Tamen qui ex titulo vel conuentione tenetur in aliqua Ecclesia, vel Altari celebrare, non potest absque peccato mort. nisi iusta de causa, alibi celebrare, etiam si id faciat de hæredum consensu; nam voluntati testatoris nequeunt hæredes derogare: non videtur tamen teneri ad restitutionem, quia fundatorem fructu Sacrificij non priuauit. *ibid. num. 1. & seq. pag. 96.*

28. Sacerdotes qui notabiliter differunt sine iusta causa celebrationem Missarum pro iis à quibus, vel pro quibus, stipem acceperunt, peccāt mortaliter; quia illa mora potest esse detrimento; & fieri potest vt obligentur ad restitutionem stipendij accepti, vt cùm quis Missam pro impetranda infirmi valetudine, distulit post illius mortem. *tom. 1. pag. 96. n. 1. & 2.*

29. Sacerdos qui nullam accepit stipem pro Missa celebranda, potest Missas anticipatè celebrare hac intentione, vt eas applicet, iis, à quibus postea stipem est accepturus, modò non intendat effectum Sacrificij suspendere ad illud tempus, quo sibi dabitur eleemosyna; quia Sacrificium suum habet effectum ex opere operato, nec Minister potest sua intentione, illum in futurum suspendere. Fructus igitur Sacrificij anticipatè celebrati prodest illi personæ, quæ datura est stipem; Deus enim illam nouit: In praxi tamen illa consuetudo non est toleranda, quia redolet nimiam lucri cupiditatem. *ibid. num. 3.*

30. Capellanus qui tenetur singulis hebdomadis aliquas Missas celebrare pro fundatore, vel pro aliquo defuncto, per se loquēdo, satisfacit illas antecedente hebdomada celebrando, nisi in fundatione Capellaniæ contrarium exprimatur. Qui verò ex onere Capellaniæ tenetur Missam celebrare diebus Dominicis, & bis in hebdomada, festis præcipuè diebus, tenetur celebrare illis diebus qui ex Ecclesiæ præcepto, aut ex loci consuetudine, aut voto, à fidelibus coluntur. *tom. 1. pag. 97. num. 4. & seq.*

31. Canonicus qui tempore diuinorum officiorum celebrat in aliqua Capella Ecclesiæ suæ collegiatæ, seu ratione eleemosynæ, vel fundationis, seu ex deuotione, non censetur præsens diuinis officiis, & consequenter percipere non potest distributiones respondentes illi horæ, quæ in choro persoluitur, dum ipse celebrat, etiamsi id fiat de superioris consensu, præcisis tamen priuilegiis seu facultate Pontificis: neque possunt cæteri Canonici

hoc

hoc ei condonare ex præscripto Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 12. *ibid. num.* 7. *&* 8.

32. Sacerdos, regulariter loquendo, non potest bis in die celebrare, nisi fortè ob extraordinariam necessitatem, vt si idem Sacerdos duabus Ecclesiis parochialibus, ob illarum paupertatem præficiatur. Verùm hac in re standum est legitimæ locorum consuetudini. *ibid. n.* 10.

33 Excusari possunt Regulares, qui muniti quibusdam priuilegiis, vnica Missa satisfaciunt pluribus, à quibus stipes acceperunt. Summus enim Pontifex, iusta interueniente causa, potest mutare voluntatem offerentium stipem, neque ipsi videntur inde detrimentum pati, quatenus Missæ Sacrificium æquè prodest omnibus quoad impetrationem; quoad satisfactionem verò suppletur per indulgentias, aut per communicationem bonorum operum illius religionis. *tom.* 1. *pag.* 98. *n.* 3.

34. Sacerdos habens pingue patrimonium, aut beneficium, potest nihilominus eleemosynas accipere pro Missarum celebratione; quia seruit altari, nec deterioris est conditionis quàm cæteri. Qui pro Missæ celebratione stipem exigit importunè supra taxam ab Episcopo præscriptam, aut legitima consuetudine receptam, peccat mort. Secùs si ex liberalitate offerentis illam accipiat. *tom.* 1. *pag.* 99. *n.* 7. *&* 11.

35. Potest Sacerdos in die festo duplo, maiorem eleemosynam accipere pro Missa celebranda, saltem in quibusdam Diœcesibus, vt in Mediolanensi. At titulo paupertatis non potest Sacerdos aliquid exigere supra taxã, ad vitæ sustentationem, quia Missæ Sacrificium non est institutum ad sustentandam vitam Sacerdotis, cùm nequeat ad Sacros Ordines promoueri, nisi constet illum habere titulum sufficientem ad vitam sustentandam. *ibid. n.* 13. *&* 14.

36. Sacerdos qui aduersa valetudine impeditus, non potuit per aliquot dies, v. g. quindecim, onus quotidianæ celebrationis, iuxta Capellaniæ institutionem adimplere, non tenetur per alium supplere illum defectum. Secùs si morbus fuit longior, puta duorum vel trium mensium. *tom.* 1. *pag.* 100. *n.* 17.

37 Qui plura colligit stipendia pro celebratione Missarum, potest per alios Sacerdotes satisfacere, retenta sibi parte eleemosynarum, inscio dante, & insciis Sacerdotibus, per quos pensum Missarum persoluitur, modò illis tradat tantam eleemosynam, quantam fert communis taxa; nulli enim facit iniuriam; hoc tamen non est consulendum, quia redolet sordes. *ibid. n.* 18.

38. Tempus, seu hora celebrandæ Missæ regulariter incipit ab aurora, seu prima Solis irradiatione, vel paulò ante vsque

ad

ad meridiem. Ad communicandum tamen infirmum, vel iter honestam ob causam suscipiendum, licet auroram anteuertere; At nunquam media nocte, nisi in die Natiuitatis Domini, licèt celebrare. Si quis per horam post meridiem non perficiat Missam, præcisa iusta causa, non videtur à mortali excusandus. *tom.* 1. *pag.* 101 *num.* 1. *& seq.*

39. Qui celebrat Missam ante matutini officij recitationem, per se loquendo, non peccat mort. quia non videtur tanta connexio inter Missam, & horas canonicas, vt peruertens hunc ordinem lethalis culpæ reus constituatur. *ibid. num.* 8.

40. Missa celebranda est in Ecclesia consecrata ab Episcopo, aut saltem benedicta, & in altari lapideo consecrato, integro, aut non enormiter fracto. Potest tamen Episcopus, iusta interueniente causa, dispensare vt Missa extra Ecclesiam in loco honesto celebretur: at non, potest celebrari in mari, vel in flumine, propter periculum effundendi sanguinis. Item nō potest celebrari sine altari, tam firmo, quàm portatili; portatile autem fieri non potest ex duobus lapidibus colligatis, sed ex vno tantùm ad indicandam vnam in Christo personam. Si tamen altare firmum sit consecratum, non est opus portatili. *tom.* 1. *pag.* 102. *n.* 2. *& seq.*

41. Altare consecratum desinit esse sacrum, si notabiliter frangatur, ita vt pedem calicis, & hostiam cum patena commodè capere non possit; aut si frangatur, vel amoueatur loco repositorium reliquiarum. *ibid. num.* 15

42. Non potest Sacerdos in eo altari celebrare, in quo Episcopus eodem die celebrauit, absque ipsius Episcopi consensu, aut nisi necessitas aliqua superueniat; id enim exigit reuerentia Episcopalis dignitatis. *ibid. num.* 16.

43. Præter altare consecratum requiritur patena, & calix consecratus, & chrismate perunctus, ex auro, argento, val stanno, non tamen ex ære, vel aurichalco, vel ligno; neque potest Episcopus in eo dispensare. Calicis autem & vestium, & cæteræ sacræ supellectilis consecratio, per se loquendo, pertinet ad Episcopum, vel etiam ad Abbatem habentem ius insignium Pontificalium. *ibid. num.* 7.

44. Calix, & patena consecrationem amittunt, non solùm si notabiliter frangantur, itavt vsui esse non possint; verùm etiam quando vsu aurum amiserunt, & iterum deaurantur quoad illam superficiem quæ tangit corpus, & sanguinem Christi; quia post nouam deaurationem, contactus corporis, & sanguinis iam non fit in parte consecrata; opus est igitur noua consecratione. Si autem calicis consecrati cupa separetur à pede absque fractione, non amittitur cōsecratio, vt in calice tornatili, cuius partes

absque

absque fractione separantur, & iterum coniunguntur. *ibid.n.*19. *& pag.*103.*n.* 20.

45. Calix, patena, & alia ornamenta quæ Christi corpus immediatè tangunt, vt palla, & corporale, non possunt à laicis tangi absque peccato, hinc iure sancitum est vt corporalia lauentur à diacono, & lotio mittatur in piscinam sacram; quod intelligendum est de prima lotione; nam probabile est secundam fieri posse à fœminis, præsertim virginibus, sicut etiã ab illis refici possunt *pag.*103.*num.*21.22.

46. Non est opus, vt pyxis in qua Eucharistia asseruatur, sit consecrata; quia nullo id iure præcipitur. Corporalia autẽ oportet esse consecrata, ex tela linea, aut cannabea, quoad eã partem qua continetur calix, remanéntq; consecrata quamdiu non sunt notabiliter fracta. Porrò adhibẽs corporalia valdè immunda, grauiter peccat contra reuerentiam tanti sacramenti. *ibid.n.*23.24.

47. Requiruntur præterea duæ mappæ, vel saltem vna duplicata, quæ repræsentant linteamina quibus Christi corpus fuit inuolutũ; non adeò necesse est vt sint benedictæ, immò possunt, ex necessitate, adhiberi mappæ laicorum non benedictæ, quæ postea restituantur ad pristinum vsum. Ad hæc requiruntur vestes sacræ benedictæ quæ benedictionẽ amittunt, si ita frangantur vt iam non sint aptæ ad suũ vsum: quare alba desinit esse benedicta, si manica abscindatur, etiamsi postea eadem assuatur. Item cingulum noua indiget benedictione si ita frangatur vt nulla ipsius pars sufficiat ad cingẽdum. Harum autem vestium omissio, præcisa inaduertentia, inducit peccatum mort. *ibid.n.*25. *& seq.*

48. Præterea requiritur crux (quam tamen omittere non est lethale peccatum) & lumen, quod, ex consuetudine, fit ex cera, quamuis in necessitate sufficiat candela sebacea, aut etiam lucerna ex oleo. Adhibendus est etiam masculus qui ministret sacro: præstat enim sine ministro celebrare, quàm fœminam ad ministrandum adhibere; extra necessitatem tamen sine ministro celebrare est peccatum mort. Cæterùm Missa, vernacula lingua celebrari non potest. *tom.*1.*pag.*104 *n.*30. *& seq.*

Missæ defectus.

49. Defectus, seu error contingens in Missæ circa substantialia, & essentialia, supplendus est siue aduertatur ante consecrationem, siue post. Essentiales autem defectus contingere possunt circa materiam, aut formam, aut intentionem ministri. Quando Sacerdos, sumpta hostia, aduertit acetum, vel alium liquorem in calicem infusum, debet curare vt vinum afferatur, si fieri potest absque scandalo; sin minus,

 perficere

perficere potest sacrificium sub vna tantùm specie: nam præceptum consecrandi sub vtraque specie in hoc casu non obligat. *tom.* 1.*pag.* 105.*num.* 2. & 3.

50. Sacerdos qui post sumptionem hostiæ aduertit nihil esse in calice, vel esse solam aquam, vel alium liquorem à vino distinctum, debet accedere ad cornu altaris, fingens se velle purificationem accipere, deinde postquā vinum in calicem infudit, debet accedere ad medium altare, ibíque consecrare, incipiendo ab illis verbis, *Simili modo*, sícque sumere species vini consecratas, & oblatas; neque opus est vt reliqua suppleat, si periculum sit scandali, sufficit enim supplere necessaria; nonnulli putant sufficere, vt consecret, statímque sumat, quia in consecratione videtur oblatio contineri; neque necessaria est noua hostiæ consecratio, cùm iam vna fuerit consecrata. *ibid. num.* 4. & 5. Qui verò inter bibendum deprehendit non esse vinum, non debet illud expuere in calicem propter indecentiam, & fortè etiam scandalum, sed potius deglutire, & nihilominus sic fracto ieiunio poterit perficere sacrificium; quia non tenetur cum tanta indecentia ieiunus celebrare. *num.* 6.

51. Si aranea, aut aliud animal decidat in calicem ante consecrationem, aliud vinum sumendum est, & consecrandum: si verò decidat post consecrationem, extrahendum est animal, & sumendæ sunt species consecratæ, tum animalis combusti cineres sunt in locum sacratum mittendi. At sit animal sit venenosum, aut si Sacerdos post consecrationem admoneatur veneno fuisse vinum infectū, non debet sumere species consecratas; quia non potest esse sui homicida, nec Sacramentum vitæ debet sumi cum periculo vitæ. Porrò hæ species linteo, aut stuppa sunt exiccandæ, comburendæ, moxque in sacram piscinam proiiciendæ. Sin tantummodò post sumptionem Sacerdos admonitus fuit vinum fuisse veneno infectum, potest species euomere in vas mundum *ibid. n.* 8. & 9. & 11.

52. Eucharistia quam quis euomit, asseruanda est, donec corrumpatur, deindè combureēda, & cineres in piscinam mittendi. Si hostia decidat in terram, vel super tapetem, Sacerdos radat, ac leuet locum, & puluerem proiiciat in piscinam; at si sanguis decidat, debet absorberi, si commodè possit, deinde locus radi, & lauari: si verò sanguis ceciderit in barbam Sacerdotis, sufficit repetita lotione barbam purget. *ibid. n.* 9 & 10.

53. Sacerdos animaduertens se aliquid spectans ad integritatem formæ omisisse, debet illum defectum supplere, vt validum faciat Sacramentum, totámque formam repetere si alia verba interiecta fuerūt, aut longum tempus intercessit. Item in dubio

bio an habuerit intentionem consecrandi formalem, aut virtualem, debet repetere verba consecrationis cum intentione consecrandi. Verùm in hac materia non oportet scrupulosum esse, ne via Dæmoni aperiatur. *tom.* 1. *p.* 106. *n.* 13. *&* 14.

54. Quando est aliquid omissum quod non pertinet ad substantiam sacrificij, nihil est necesse illud postea suppleri, ne ordo ab Ecclesia præscriptus perturbetur; vt si quis omisit *Gloria in excelsis*. Item si hostia, dum frangitur, decidat in Calicem, potest Missa perfici absque alia iteratione, quia id non pertinet ad substantiam sacrificij. Item si species vini consecratæ congelentur, non est repetenda consecratio, sed species congelatæ, admotis ad Calicem linteis calidis, dissoluendæ, vt per modum potus sumi possint. Qui omittit aliquid in Missa, vel addit ad substantiam non pertinens, in materia graui, peccatum mort. cōmittit. *ibid. num.* 16. *& seq.*

55. Si moriatur Sacerdos, aut aliquo graui morbo corripiatur, aut alio casu impediatur post consecrationem, quo minùs possit Sacrificium perficere, perficiendum est ab alio Sacerdote etiam non ieiuno, si nullus alius adsit; si verò Sacerdos sit in peccato mort. nec habeat copiam confessarij, debet elicere actum contritionis, sicque perficere; maior quippe videtur obligatio perficiendi sacrificij, quàm præmittendæ confessionis. At si moriatur Sacerdos post sumptionem hostiæ, non tenetur alter perficere; quia substantia sacrificij in vnius speciei consumptione videtur perfecta: proprerea ille sanguis qui superfuit, sumetur à Sacerdote aliud sacrificium faciente. Porrò moriente Sacerdote ante consecrationem, nulla est obligatio perficiendi; quia substantia sacrificij nondum fuerat inchoata. *ibid. n.* 20 *& seq.*

56. In dubio an Sacerdos, qui inter celebrandum extinctus est, hostiam consecrarit, Sacerdos supplens debet aliam hostiam sumere, eámque consecrare, simul sub conditione consecrando eam de qua dubitatur; vel post nouam hostiam consecratam sumere potest illam dubiam post sumptionem vtriusque speciei, antequam sumat purificationem. *ibid. n.* 24.

57. Non potest Sacerdos, per se loquendo, Missam inchoatam interrumpere, ita vt posita interruptione, non dicatur moraliter vnum sacrificium: potest tamen ex iusta causa paulisper interrumpere vt baptizet infantem moribundum qui ab alio baptizari nequit. *ibid. num* 5.

Missæ auditio.

58. Per auditionem Missæ intelligitur ea actio per quam quis interest Missæ humano modo, corpore scilicet, & mente, in

in ea distantia vt saltem videre possit Sacerdotem, & ad illius ministerium attendere. Vnde sequitur amentes, aut ebrios non dici Missam audire, ac proinde qui illorum curam gerunt non teneri dare operam, vt ij Missæ sacro intersint. Item eum qui tẽpore Missæ vagatur animo voluntariè non dici Missam audire, ideoque Ecclesiæ præcepto diebus festis non satisfacere; quia Ecclesia præcipit auditionem Missæ, vt est actus humanus, & religiosus. *tom.* 1. *pag.* 107. *n.* 1 *& seq.*

59. Ex Ecclesiæ præcepto tenentur fideles Missam audire diebus festis; quod præceptum, quamuis simpliciter sit humanum, nihilominus iuri naturæ, & diuino est consentaneũ. Hinc patet Summum Pontificem posse in hoc præcepto dispensare, cùm sit simpliciter humanum. Hoc autem præceptum obligat omnes adultos baptizatos, etiam pueros qui septimum ætatis annum attigerunt, peccántque grauiter qui Missam diebus festis non audiunt, nisi legitimo impedimento, aut ignorantia excusentur. *ibid. num* 6. *& seq.* Non tenentur tamen tres Missas in die Natali Domini audire, quamuis fortè teneatur Parochus tres celebrare, ne fideles debitis suffragiis, & deuotione fraudentur: quippe multi volunt eo die tres Missas audire. *ibid. num.* 10.

60. Qui partem Missæ notabilem, diebus festis non audit, mortaliter peccat, ex suo genere, nisi ignorantia excuset. Qui verò vnam partem audit ab vno sacerdote, aliam ab alio, satisfacit præcepto; quia duæ medietates constituunt vnam integram. Immò in rigore ille satisfacit, qui eodem tempore duas medietates Missæ audit à duobus Sarcerdotibus; & potest quis eodem tempore tres Missas, v. g. audire, sícque satisfacere pœnitentiæ iniunctæ de tribus Missis audiendis; quanquam opposita sententia est tutior, & magis consentanea pietati. *ibid. n.* 11. *& p.* 108. *n.* 13.

61. Qui die festo sacrum omittit vsque ad Epistolam exclusiuè, non censetur omittere partem notabilem, sufficientem ad peccatum mortale. Si verò omittat vsque ad Epistolam inclusiuè, mortaliter peccat; est enim notabilis omissio. Qui Sacerdotem summissa voce celebrantem non audit, satisfacit præcepto: modò adsit cum deuotione: nam audire Missam, in iure est interesse cum deuotione. *ibid. n.* 16. *&* 20.

62. Qui Missam audiuit animo non satisfaciendi præcepto, auditione illius Missæ, sed habuit intentionem audiendi aliam, non tenetur tamen aliam audire, quia præcepto iam satisfecit. Qui autẽ tempore Missæ notabiliter confabulatur, vel dormitat, vel ridet cum aliis, ita vt omnino impediatur attentio; item qui pingit, aut alios docet, &c. præcepto non satisfacit; quia hi actus

com

communiter attentionem excludunt. *ibid. num.* 23. *&* 24.

63. Qui inter Missarum solemnia recitat horas canonicas, quas tenetur recitare, aut qui recitat pœnitentiam à confessario iniuctam, aut etiam qui peccata Sacerdoti confitetur, satisfacit præcepto, modo habeat intentionem audiendi Missam; adest enim corpore, & animo quatenus animum intendit ad res diuinas. Contraria tamen sententia est prohibilior, & tutior. *tom.* 1. *pag.* 109. *num.* 25. *&* 26.

64. Licet audire Missam cuiusuis Sacerdotis modò non sit excommunicatus, suspensus, aut interdictus vitandus, aut degradatus: huiusmodi enim Sacerdotes prohibentur ab Ecclesia celebrare, nec intendit Ecclesia per ipsos orare: Excommunicati verò non vitandi, aut concubinarij Sacerdotis minimè notorij Missam audire nihil vetat. *ibid n.* 1.

65. Satisfit præcepto quocumque in loco Missa audiatur: fieri tamen potest, vt quis peccet non audiendo Missam in propria parochia, vt si quis ex contemptu eam nolit audire, aut quando Parochus declarat ea quæ Parochiani scire tenentur *ibid. n.* 4.

66. Qui peruenit ad aliquem locum in quo celebratur dies festus, qui in proprio territorio non celebratur, non tenetur ibi Missam audire, nisi habeat intentionem ibi manendi maiori anni parte; non enim est subditus legibus illius loci. Item is in cuius Parochia celebratur dies festus, non peccat Missas non audiendo, si ante meridiem futurus sit extra limites parœciæ suæ; poterit enim Missam vsque ad meridiem differre, in meridie autem liber est ab obligatione. *ibid. n.* 5.

67. Obiic. Qui summo manè habet oportunitatem audiendi Missam, præuidens fore, vt reliquo diei tempore, non possit audire ob impedimẽta, tenetur mane illam audire; ergo qui præuidet fore, vt circa meridiem non sit futurus intra limites loci vbi festum colitur, tenetur præuenire. *Resp.* esse disparem rationem, quia præceptum obligat ad Missam audiendam quacumque hora potest audiri, vbi viget præceptum; at ex suppositione, præceptum audiendi Missam, extra proprium territorium vbi non colitur festum, non viget. *tom.* 1. *pag.* 118. *num.* 5.

68. Impotentia non modò physica, sed etiam moralis excusat à Missa audienda. Hinc excusatur qui non potest Missam audire absque graui detrimẽto proprio, vel alieno, siue animæ, siue corporis, siue famæ, siue fortunarum & rei familiaris. Sic excusatur nutrix, quæ infantem nec potest domi relinquere, neque ad Ecclesiam ferre ne celebrantem, aut adstantes perturbet. Sic etiam excusantur cursores, nautæ, muliones, &c. quibus faciendæ essent magnæ impensæ, si morarentur ad Missam audiẽdam.

Excusantur item qui in oppidis, vbi vnica Missa celebratur, remanent domi ad custodiam domus, vel ad cibos parandos. Item fœmina honesta, quæ caret veste suo statui conueniente, aut socia, seu pedissequa. Item fœmina, quæ non audet ad Missam accedere, vt obediat viro zelotypia laboranti. Item qui longiùs ab Ecclesia distant, puta sex, aut septem milliaribus, &c. *ibid. n.* 1 *& seq.*

69. Probabilius videtur eum, qui per vim, vel morbum, vel titulo carceris detinetur domi, etiamsi habeat domi Oratorium approbatum, non teneri quærere Sacerdotem, vt Missam domi audiat, quia præceptum non obligat ad hanc diligentiam adhibendam. Puella verò, quæ credit se ab adolescente lasciuo concupiscendam, si domo exeat, potest quidem Missam omittere ad damnum proximi spirituale vitandum, non tamen tenetur eam omittere; vti enim potest iure suo. *tom.* 1. *pag.* 111. *n.* 14. *&* 15.

70. Censura fideles excusat ab audienda Missa; quia censura obstrictus prohibetur diuinis interesse. Hinc excusantur interdictus, & excommunicatus: item is, qui alium Sacerdotem non habet præter excommunicatum, suspensum, vel interdictum: item qui tempore interdicti localis generalis non potest commodè se conferre ad locum non interdictum, neque fideles tempore interdicti tenētur procurare priuilegium audiendi Missam. *ibid. n.* 19 *& seq.*

71. Excommunicatus, qui facilè potest absolutionem obtinere, non tenetur ob præceptum Missæ tollere impedimentum censuræ, quemadmodum detentus in vinculis non tenetur ex vi huius præcepti quærere liberationem, vt Missam audiat; alioquin præuidens se excommunicandum ob aliquod delictum peccaret specialiter contra hoc præceptum audiendæ Missæ, non præcauendo, delictum, quod nullus dixerit, *ibid. num.* 23.

72. Consuetudo regionis potest aliquando excusare ab audienda Missa in die festo. Vnde viduæ, quæ mortuo viro ad certum tempus domi se continent, modò non abstineant diutius ab audienda Missa, quam postulet recepta consuetudo, excusari possunt. Item puellæ nobiles, quæ non permittuntur Missā audire, donec nubant, nisi domo exeant ad choreas, ludos, aut spectacula. At fœminæ ob menstrua temporalia, præcisa debilitate, à Missa non excusantur: videntur tamen excusandæ, quæ post partum domi se continent non solùm ob debilitatem, sed ob reuerentiam, vbi talis est consuetudo, modò id non faciant ad seruandam purificationem legis Mosaycæ. *tom.* 1. *pag.* 112. *n.* 25. *& seq.*

MONIALIS.

Monialium visitatio.

1. IN Clementina *Attendentes*, *de statu Monachi*, summus Pontifex statuit, ne quis visitatores Monialium in munere visitationis impedire audeat sub pœna excommuniacationis ipso facto incurrenda. *disput.* 2. *quæst.* 2. *punct* 4. *pag.* 158. *tom.* 3.

2. Munus visitandi Moniales in monasteriis non exemptis spectat ad Ordinarium authoritate ordinaria; in exemptis verò, & immediatè subiectis Summo Pontifici pertinet ad eundem Ordinarium authoritate delegata. Denique in exemptis, quæ immediatè subsunt religiosis, ius visitandi competit Prælatis ipsarum Monialium. *ibid. n.* 1.

3. Hæc excommunicatio non incurritur ob solum conatum impediendi visitationem Monialium, nisi re ipsa impediatur; quia non prohibetur conatus, sed ipsum impedimentum. *ib. n.* 3.

4. Vt incurratur excommunicatio, requiritur trina monitio ab ipso visitatore, aut eius superiore facta impedienti postquam apposuit impedimentum, qua præmissa nisi impediens resipiscat statim contrahit excommunicationem. *ibid. n.* 4. 6. *&* 7.

5. Hinc sequitur, si dum visitator admonet Moniales vt parent se ad visitationem, nec vlla eam impedire audeat, facta huiusmodi monitione, aliqua visitatorem impedire præsumat, non incurrere excommunicationem; quia hæc monitio præcessit impedimentum, cùm subsequi debeat: nam impediens est admonendus, vt cesset ab impedimento *ibid n.* 4.

6. Ad hanc excommunicationem incurrendam requiritur præsumptio, quæ non inuenitur, vbi est ignorantia, nisi ea sit affectata, & temeraria. *ibid. n.* 8.

7. Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Monialium electio.

8. In cap. *de indemnitatib. de elect. & potest.* fertur excommunicatio contra eos, qui vocati ad dirigendas Moniales, non abstinent ab iis, ex quibus discordiæ oriri, vel ortæ foueri possunt circa electiones faciendas *disp.* 2. *q.* 2. *punct.* 5. *pag.* 159. *tom.* 3.

9. Hæc excommunicatio locum non habet in Congregationibus fœminarum, quæ verè religiosæ non sunt, vt sunt quædam Congregationes S. Vrsulæ, quæ professionem non emittunt, licèt in communi viuant. *ibid. n.* 3.

10. Qui interest electioni, sed non fuit vocatus ad dirigendas Moniales in electione facienda, non ligatur excommunicatione, etiamsi sit causa discordiarum. *ibid. n.* 5.

11. Hæc excommunicatio nulli eſt reſeruata.

Monialium Clauſura.

12. In Concilio Trid. *ſeſſ.25.cap.5.de regular.* cura clauſuræ Monialium committitur Epiſcopis, cum facultate implorandi, ſi opus fuerit, brachium ſæculare, & additur excommunicatio contra Magiſtratus nolentes auxilium præbere Epiſcopis circa eandem clauſuram. *diſp.2.quæſt.*10.*punct.*7.*pag.*314.*tom.*3.

13. Eſt autem clauſura ſpatium quod inter ianuā monaſterij ſemper clauſam cōtinetur, ſeu eſt locus monaſterij intra quē Moniales ſe continere debent, & à quo egredi nequeūt ſine violatione præcepti, vel etiam voti, dum clauſuram ex voto ſeruare tenentur. Termini autem, & limites iſtius clauſuræ complectuntur omnia monaſterij loca, quæ ianua clauſa continentur, & ad quæ ſæculares non admittuntur. *tom.*1.*pag.*293.*num.*1.

14. Monialis ad domos monaſterio contiguas accedens violat clauſuram, etiamſi ibi tantùm habitent fœminæ eleemoſynis colligendis, vel ſeruitiis monaſterij deputatæ: cum enim ad eas domos ſæcularibus pateat aditus, non cenſentur eſſe intra ſepta monaſterij. Item quæ ad vnum, vel duos pedes ianua exit, contra clauſuram, peccat etiamſi ſtatim regrediatur. Secus ſi rotā ingrediatur, eámque conuertat ad partem quæ ſæcularibus patet: quandiu enim è rota non egreditur, non perfectè violat clauſuram, neque dicitur eſſe intra, neque extra monaſterium licèt forte grauiter peccet ratione alicuius periculi mortalis *ib.n.*2. & 3.

15. Nouitiæ non tenentur ad clauſuram, quia in iure ſermo eſt de profeſſis. Non tenentur item illæ fœminæ quæ nō ſunt verè Moniales, etiamſi aliquæ ſimplicia vota emittant: hortādæ tamen ſunt vt ſolemniter profiteantur; facta autem profeſſione ad clauſuram tenentur: quod ſi renuant, non poſſunt vllā in poſterū in ſuam Congregationem admittere. *tom.*1.*pag.*594.*n.*3. & 4.

16. Poſſunt aliquibus in locis Moniales à clauſura excuſari, vbi videlicet lex clauſuram indicens, non eſt vſu recepta, vel vbi contraria conſuetudine eſt abrogata. Quia clauſura eſt de iure humano, cuius obligatio non ſemper vbique viget, ſed variis de cauſis impediri poteſt. *ibid.n.*2.

17. Contra Moniales clauſurā violantes indicta eſt pœna excōmunicationis ipſo facto incurrenda. Hæc excōmunicatio extenditur ad cōcedentes licentiā exeundi: comitantes, & receptantes. Immò clauſurā violantes, & exeundi facultatem cōcedentes incurrunt priuationē dignitatum, & officiorū, fiúntque inhabiles ad illa, & ad alia, in poſterū obtinēda, ſic enim decernitur in motu Pij V. qui incipit. *Decori, & honeſtati.* ibid.n.1. & pag.595.

18. Solus

18. Solus Summus Pontif. vel habens ab ipſo facultatem, iure communi poteſt ab hac excommunicatione abſoluere, ſi eſt publica: nam ab excommunicationibus occultis poteſt Epiſcopus, vel habens ab ipſo facultatem abſoluere, virtute Concilij Tridentini ſeſſ. 24. cap. 6. *tom.* 1. *pag.* 595. *num.* 1.

19. Onus cogendi Moniales ad clauſurã incumbit Epiſcopo auctoritate ordinaria, in ſuis monaſteriis: auctoritate verò Sedis Apoſt. delegata, in monaſteriis Sedi Apoſt. ſubditis. At in monaſteriis exemptis hæc facultas Epiſcopo non competit, ſed illorum ordinum ſuperioribus. *tom.* 1. *pag.* 596. *num.* 1.

20. Ad Epiſcopum, vel eius vicarium generalem pertinet facultatem exeundi è monaſterio cõcedere Monialibus, in monaſteriis Epiſcopo, vel ſedi Apoſt. ſubiectis. In monaſteriis verò exẽptis, facultas exeundi cõcedenda eſt à ſuperiorẽ ordinis. Hæc autem licentia danda eſt in ſcriptis. *tom.* 1. *pag.* 597. *n.* 1. & 3.

21. Monialis vrgente neceſſitate exiens è clauſtro, abſque ſuperioris facultate, qui ob diſtantiam cõmodè adiri nequit, excuſatur à peccato, & à cenſura: hic enim caſus per epiikeiã exceptus videtur, cùm neceſſitas lege careat. Tenetur tamen Monialis poſt egreſſum admonere ſuperiorẽ, ſi poteſt; fieri enim poteſt, vt cauſa quæ Moniali legitima videtur, à ſuperiore nõ approbetur, & cõſequenter Monialis ad clauſuram ſtatim redire cogatur. *ib. n.* 5.

22. Facultas egrediendi non niſi grauiſſima de cauſa, Monialibus à legitimo ſuperiore concedi debet. In motu Pij V. tres tantummodò cauſæ exprimuntur; 1. eſt magnum incendium. 2. eſt infirmitas lepræ. 3. infirmitas epidemiæ, id eſt morbus contagioſius qui alios inficere poteſt. Sunt aliæ cauſæ propter quas, facultates exeundi Monalibus concedi poteſt. Nam tempore belli poſſunt ſe in tutum recipere. Item dùm totus conuentus de licentia Epiſcopi, aliò migrat. Item Abbatiſſa, vel Prioriſſa, quæ propter feudum tenetur præſtare iuramentum fidelitatis alicui domino ſæculari, quod per Procuratorem præſtare nequit, poteſt cum honeſto comitatu exire, modò ſtatim præſtito iuramento reuertatur. Item Moniales licitè poſſunt, de licentia ſuperioris exire ad reformandum vel fundandum aliquod eiuſdem ordinis monaſterium. Item poſſunt Moniales ad aliam religionem perfectiorem tranſire. Item Monialis quæ in proprio monaſterio commodè corrigi non poteſt, ad aliud monaſterium, correctionis gratia, transferri poteſt: nulla tamen propter incorrigibilitatem, è religione eiici poteſt: quia id vſu nunquam receptum eſt; ſed punienda eſt potùs, & in monaſtarij carcere detinenda, ne aliis ruinæ anſam præbeat *tom.* 1. *pag.* 598. & 599. *num.* 1. & *ſeq.*

23. Infirmitas non contagiosa, à qua Monialis curari nequit dum in monasterio existit, non est iusta, & sufficiens è monasterio exeundi causa, etiamsi hæc infirmitas in vitæ discrimen adducat: magnum enim inde damnum clausuræ sequeretur. Siquidem cùm morbi periculosi frequenter contingant, & ardens è claustro exeundi desiderium Moniales teneat, sæpius fingerentur causæ egrediendi, præsertim cum Medici faciles sint ad dandam attestationem de grauitate morbi. *tom.* 1 *pag.* 599. *n.* 18.

24. Monialis quæ ad claustrum reuertitur, vel ad monasterium cui præficienda est, pergit, non peccat mortaliter, si à recto itinere aliquantulum deflectat, v. g. 20. aut 15. milliaribus, vt consanguineos inuisat, aut piam aliquam ob causam *tom.* 1. *pag.* 600 *num.* 21.

25. Omnibus tam laïcis, quàm clericis, & regularibus interdictum est iure communi accedere ad monasteria monialium, & illa frequentare. Literas autem ad Moniales scribere, vel mittere, iure communi non est prohibitum: in quibusdam tamen diœcesibus id speciali iure vetitum est, & Gregorius XIII. quibusdam religiosis sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda interdicit, ne literas ad sui ordinis Moniales scribant. *tom.* 1. *pag.* 643. *n.* 1. *& pag.* 644. *n.* 5.

26. Accessus ad monasteria Monialium sine licentia, & iusta causa videtur sufficiens ad lethalem culpam, nisi ratione paruitatis materiæ, vel alterius circumstantiæ excusetur: quia lex in materia graui obligat sub mortali. *tom.* 1. *pag.* 644. *n.* 1.

27. Contra laicos sine manifesta, & notabili causa frequentantes monasteria Monialium fertur excommunicatio comminatoria, quam solo frequenti accessu non incurrunt, nisi ab Episcopo moniti vt desistant, nolint desistere. Excommunicatio autem ab Episcopo lata contra accedentes ad monasteria quælibet, etiam exempta, aut contra alloquentes Moniales, incurritur ab eo qui ad exempta monasteria accedit, vel Moniales in monasterio exempto alloquitur. Quia licet locus sit exemptus à iurisdictione Episcopi, & consequenter delinquentes in eo loco non subiiciantur pœnis ab Episcopo latis: tamen excommunicatio lata contra accedentes ad monasteria, licèt exempta, incurritur ab accedente ad monasteria exempta; quia materia istius excommunicationis est accessus ad monasteria; hic autem consummatur in loco non exempto, sed subdito potestati Episcopi. *ibid n.* 1.

28. Contra clericum monialium monasteria frequentantem, si ab Episcopo monitus desistere noluerit, ferenda est pœna suspensionis, immò excommunicationis, & depositionis. *ibid. n.* 2.

29. Religiosis

29. Religiosis ad monasteria Monialium sine licentia accedentibus imposita est pœna priuationis officiorum, vocis actiuæ, & passiuæ, ipso facto incurrenda; vt patet ex decreto Sacræ Congregationis Sixti V. iussu edito, quod obligat sub pœna peccati mort. Porrò religiosi exempti non afficiuntur censuris ab Episcopo latis contra accedentes ad monasteria Monialium absque sua facultate. Notandum tamen religiosos hoc tempore alloquentes Monialem absque licentia, etiam in monasterio regularibus subiecto, puniri posse ab Episcopo ex constitutione Gregorij XV. in Bulla de priuil. exemptorum. Idem sacra Cardinaliũ Congregatio censuit, & S.D N Vrbanus VIII. approbauit. *tom.* 1. *pag.* 644. *n.* 3. *&* *pag.* 645. *n.* 8.

30. Laici, & clerici triplici saltem de causa excusari possunt à culpa, & pœnis iure communi impositis contra Monialium monasteria frequentantes, 1. est paruitas materiæ, vt si quis semel, atque iterum accedat: hic enim non dicitur frequentare. 2. est legitima consuetudo in contrarium. 3. est licentia superioris cum causa rationabili & manifesta, quam licentiam probabile est primo actu non finiri, si absolutè concedatur. *tom.* 1 *pag.* 645. *num.* 1. *&* *seq.*

31. Omnibus cuiuscumque conditionis, vel sexus, postquam vsum rationibus adepti fuerint, interdictus est in monasteria Monialium ingressus, etiam ipsis Monialibus alterius ordinis, & habitus. Probabile tamen est Imperatori, & Imperatrici, Regibus, & Reginis, ipsorúmque liberis ingressum in monasteria monialium non esse interdictum: quia in motu Gregorij XIII. dicitur ingressum in monasteria vetitum esse quibuscumque personis, etiamsi sint Comitissæ; ergo non videtur alias longè superioris dignitatis excludere. *tom.* 1. *pag.* 646. *n.* 2. *&* *seq.*

32. Facultatem ingrediendi monasteria Monialium concedere potest superior qui monasterio præest, & cuius est clausurã Monialibus indicere (exceptis monasteriis S. Claræ, Conceptionis, & fratribus Minoribus) Hinc patet facultatem ingrediendi monasteria regularibus subiecta concedendam esse à Generali, Prouinciali, alióve immediato monasterij Prælato; non verò ab Episcopo: Abbatissa autem non potest hanc facultem concedere, quia ad eam non spectat clausuram Monialibus indicere, cum ipsa etiam onere clausuræ teneatur; nisi legitimus superior hanc potestatem ipsi Abbatissæ delegauerit. *tom.* 1. *pag.* 647. *num.* 1. *&* *seq.*

33. Ad ingressum in monasteria S. Claræ, & Cõceptionis, nõ sufficit licentia Episcopi, vel superioris, sed requiritur licentia Papæ, præterquam in casibus in regula harum Monialium

exceptis:

exceptis: quia Concil. Trid.*sess.25. cap.5.* cum permittit ingressum in monasteria monialium de licentia Episcopi, vel superioris, non intendit derogare regulæ quarundam Monialium, quæ arctiorem clausuram indicit.*ibid. num. 6.*

34. Fratribus Minoribus interdictum est monasteria quarumcumque Monialium ingredi absque speciali Summi Pontif. facultate (vt patet ex regulis ipsorum, & ex constitutionibus Pontif.) nisi rogentur à Prælatis curam Monialium habentibus, vt sibi opem in eo ministerio ferant, vt patet ex priuilegio à Leone X. concesso.*tom.1.pag.648.num.7.*

35. Vt licentia ingrediendi claustra Monialium validè concedatur, duæ conditiones requiruntur. 1. vt licentia sit specialis, id est, vt ad hoc specialiter cõcedatur, 2. vt licentia in scriptis detur, nisi periculum sit in mora: sic enim præscribitur in Trident. *sess.26.cap.5.* Quare in scriptis concedenda est licentia quæ aliquibus ad ingrediendum datur, relicta facultate, & libertate Abbatissæ, vt ipsa eligat quem voluerit, vt si Episcopus licentiam hoc pacto concedat: *facultatem ingrediendi facio iis quos Abbatissa, vel Confessarius elegerit.* Qua in re probanda est praxis quibusdam in locis recepta, vt Episcopus, vel eius Vicarius facultatem quandam generalem quoad personas, sed specialem quoad ingressum concedat quibusdam operariis, quorum opera Moniales carere non possunt, vt cæmentariis, fabris lignariis, &c. item medicis, & chirurgis.*ibid.num.1.& seq.*

36. Facultas ingrediendi claustra Monialium, non est concedenda, nisi ob causam necessitatis manifestæ, cui aliter commodè occurri non possit: vt si excipienda sit confessio Monialis surdæ, aut ob infirmitatem, lecto decumbentis, idem dic in administratione aliorum sacramentorum, &c. in quibus casibus potest Sacerdos cũ socio ingredi, persertim si sit religiosus, aut si sit in sacello valetudinarij celebraturus.*tom.1.pag.649.n.1.& seq.*

37. In monasterium intromitti possunt fœminæ in obsequium, & famulatum Monialium, quando in monasterio non sunt conuersæ professæ quæ inseruiant: neque solùm in obsequium totius monasterij admitti possunt, sed etiam dum id exigit necessitas alicuius particularis Monialis incommoda valetudine vtentis, aut etiam ob sui status decentiam, vt si cæteris nobilitate longè antecellat, nec ei per conuersas commodè ministrari possit: non tamen licet habere ancillas quæ ad libitum ingredi, & egredi possint.*tom.1.pag 650.num.10.*

38. Iudex cum aliquot viris potest monasterium ingredi ad expellendum malefactorem qui non vult inde exire. Quamuis enim forte hic malefactor non peccet ingrediendo vt se morti,

aut

aut instanti periculo eripiat; tamen cessante periculo non potest in monasterio morari: consequenter cùm Moniales non possint illum expellere, necesse est illum à viris expelli, cum licentia Abbatissæ, & discretarum. Non tamen licet laico iudici illum examinare, & in carcerem trudere, cùm sit in loco immuni, nisi crimen admiserit quod illum priuet immunitate. *ibid. n.* 13. *&* *pag.* 651. *num.* 14.

39. Permittitur puellis ingressus in monasterium Monialium, educationis gratia: sic enim sacra Cardinal. Congregatio declarauit: cum his tamen conditionibus, 1. vt monasterium consueuerit puellas admittere. 1. vt non excedant numerum præfixum. 3 vt adsit licentia superioris, & Abbatissæ consensus, 4. vt sint decenter inductæ. 5. vt ancillas secum non habeant. 6. vt septem annos impleuerint, sintque minores vigintiquinque annis. 7. vt seorsim habitent, & dormiant. 8. vt monasterio non egrediantur, & semel egressæ nequeant iterum admitti, nisi egressę sint propter morbum, de licentia superioris. Item coniugatæ à viris, ob nimiam sæuitiam diffidentes possunt in monasterium admitti, donec lis componatur. Viduæ verò nisi Moniales fieri velint, non sunt admittendæ. *tom.* 1. *pag.* 651. *n.* 15. *&* *seq.*

40. Qui Monialium cœnobium cum licentia, & ex iusta causa ingressus est, grauiter peccat contra obligationem clausuræ, si finito ministerio, cuius causa ingressus est, statim nõ egrediatur, nisi paruitas moræ excuset; nullam tamen censuram incurrit. *tom.* 1. *pag.* 652. *num.* 22.

41. Ingredientes claustrum monialium sine licentia & iusta causa, pœnam excommunicationis incurrunt, ex Concil. *Trid.* *sess.* 25. *cap.* 5. Hæc tamen excommunicatio, iure communi non est reseruata, modò quis non ingrediatur ad malum finem: violatio enim clausuræ Monialium ad malum finem est casus summo Pontifici reseruatus, à quo nemo potest virtute priuilegiorum absoluere. *ibid. n.* 1. *&* 2.

42. Prælati absque necessitate ingredientes monasteria Monialium sibi subditarum, si sint sæculares Pontificia dignitate præditi, pro prima vice, incurrrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ; pro secunda contrahunt suspensionẽ à munere Pontificali, & à diuinis; pro tertia verò vice, & deinceps, excommunicationẽ ipso facto incurrunt. Prælati verò regulares contrahunt excommunicationem, & priuationem omnis officij & ministerij, vt constat ex motu Gregorij XIII. Hæc tamen excommunicatio non est Summo Pontifici reseruata; quapropter absolutio à quouis approbato confessario impendi potest. *tom* 1. *pag* 653. *n.* 11. *&* *pag.* 654. *n.* 13.

43. Abbatissæ,

43. Abbatissæ, & superiores facientes, vel permittentes aliquē ingredi sua monasteria prætextu facultatū à Summo Pontifice, Legato, vel aliis, incurrunt excommunicationem, priuationem dignitatum, & inhabilitatem ad illas. Eidem pœnæ subiiciuntur Abbates, aliique monasteriorum superiores facientes, vel permittentes fœminas ingredi in monasteria, vt constat ex eod. motu Gregorij XIII. qui incipit, *Vbi gratiæ. tom. 1. p. 654. n. 1.*

44. Monialis quæ virum, vel fœminam prætextu facultatis ingredientem admittere præsumit in monasterium, extra casum necessitatis, incurrit ipso facto excommunicationem Papæ reseruatam, priuationem officiorum, & inhabilitatem ad illa, vt patet ex eod. motu Greg. XIII. *tom. 1. p. 655. n. 8.*

Mutuum.

1. MVtuum propriè acceptum est contractus quo rei dominium transfertur in accipientem, spe recipiendi similem in specie, & bonitate: si enim eadem res reddenda esset, non esset mutuum, sed commodatum; aut si reddenda esset res alterius speciei, non esset mutuum, sed permutatio. Hinc patet mutuum celebrari in iis rebus, quæ recipiunt functionem, id est, quarum vna substitui potest in locum alterius, vt vinum pro vino, pecunia pro pecunia; vna enim fungitur vice alterius: locatio autem, & commodatum celebrantur in iis rebus, quæ non recipiunt functionem, vt sunt domus, equus, &c. propterea equus non dicitur mutuari, sed commodari, domus locari. *tom. 2. pag. 515. n. 1. & p. 516. n. 2.*

2. Mutuum aliud est *expressum*, cum quis actualiter dat alteri pecuniam mutuo; aliud *tacitum*, seu *implicitum*, quod mutuum *palliatum* vulgo appellatur, vt cùm quis alteri vendit domū maiori pretio, concessa dilatione ad soluendum; censetur enim venditor virtualiter mutare pretium emptori vsque ad terminū præstitutum ad soluendum. *tom. 2. p. 516. n. 4.*

3. Licet ex contractu mutui consurgat obligatio: aliqui tamen ad mutui accepti restitutionem, saltem in foro externo, non obligantur. 1. Ecclesia, vel locus pius, vel oppidum, nisi mutuans probet pecuniam mutuatam in vsum Ecclesiæ loci pij, vel opppidi fuisse conuersam, eodem priuilegio gaudet minor, cuius nomine tutor, vel curator mutuum accepit. 2. filiusfamilias qui non habet bona castrensia, vel quasi castrensia, neque erat sui iuris cùm mutuum accepit, non tenetur ad solutionem mutui, ex dispositione iuris; vocatúrque hoc priuilegium *Macedonianum.* Hi tamen quatuor casus excipiuntur. 1. quando filiusfamilias accepit mutuò pecuniam ad ea quæ erant à patre suppeditanda,

peditanda, v. g. ad emendos libros. 2. quando accepit mutuum de consensu patris. 3. quando pecunia mutuo accepta conuersa est in vtilitatem patris. 4. quando filiusfamilias iurauit se soluturum; potest tamen obtinere iuramenti relaxationem, cùm videatur factum in fraudem legis Macedonianæ. Cæterum non potest filiusfamilias huic priuilegio Macedoniano renunciare, cùm in parentum fauorem maximè concessum esse videatur. *ibid. n.* 5. *& seq.*

N.

NAVFRAGVS.

1. OMNES & singuli qui Christianorum naufragorum bona in mari, aut in litoribus existentia surripiunt, aut per vim rapiunt, contrahunt pœnam 4. excommunicationis in Bullæ Cœnæ. *disp* 1. *q.* 5. *punct.* 1. *n.* 1. *pag.* 10. *tom.* 3.

2. Hæc pœna non extenditur ad consulentes, iubentes, mandantes, receptantes, præstantes auxilium vel fauorem, modò contactu physico non cooperentur ad naufragorum bona rapienda. Quia verba legis pœnalis vltra propriam significationem non sunt extendenda; surreptio autem dicit actionem physicam qua res aliena actu surripitur; at mandantes, receptantes, præstantes auxilium, seu fauorem, moraliter tantùm ad surreptionem concurrunt: neque exprimuntur in Bulla. Item qui bona titulo depositi accepit à domino naufragium passo, & postea denegat depositum quod per testes probari non potest, non incurrit excommunicationem: quia hic non dicitur surripere cùm accipiat tradente domino, sed iniustitiam committit contra obligationem depositi. *ibid. n.* 34 *&* 6. *pag.* 20 *tom.* 3.

3. Ad incurrendam excommunicationem sufficit sola surreptio, etiamsi bona surrepta sine mora restituantur: quia excommunicatio fertur præcisè in surripientes. Qui verò bona naufragorum surripit, & postea diutius differt restitutionem, duplicem incurrit censuram, alteram in Bulla Cœnæ latam ob surreptionem, alteram in cap. *excommunicationi, de raptoribus*, latam ob morosam retentionem: hæc tamen postrema nulli est reseruata. *ibid. punct.* 2. *n.* 2. *&* 3. *pag.* 21. *tom.* 3.

4. Qui accipit bona naufragorum animo restituendi vero domino, in hanc censuram non incurrit, etiamsi iis interim vtatur absque notabili damno domini; quia hæc actio non est iniusta. Idem dicendum de eo qui aliquid accipit sciens alienum,

sed

ſed neſciens eſſe naufragãtium; ſi tamen illud retinet poſtquam comperit eſſe naufragorum, non incidit quidem in excommunicationem Bullæ, ſed in excommunicationem ſupradictam, cap. *ex communicationi de raptoribus*; quæ nulli eſt reſeruata. *ibid. n.*º *4. & 5. pag. 21. tom. 3.*

5. Qui ſurripiunt ante naufragium, vel in ipſa naufragij trepidatione, non incurrunt excommunicationem; quia Bulla loquitur de paſſis naufragium; lex autem pœnalis non eſt extendenda. *ibid. n.* 6.

6. Qui ſurripiunt naufragorum bona extra littus maris, vel in flumine inuenta, non ſunt obnoxij huic excommunicationi; quia in Bulla ſermo eſt de ſurripientibus naufragorum bona in mari, vel in littore inuenta. *ibid. n.* 7.

7. Qui bona ſurripiunt quæ ad leuandam nauim in mare proiecta ſunt, aut ipſam nauim iam laceram, & mercibus exoneratam, excommunicationem incurrunt, quia hæc ſunt naufragorum bona. *ibid. n. 9. &* 10.

8 Si bona quæ ſurripiuntur ſint infidelium, aut hæreticorum, aut piratarum naufragantium, ea rapientes ab excommunicatione excuſantur. Quia hi omnes habentur pro hoſtibus Eccleſiæ, & in Bulla ſermo eſt tantùm de bonis Chriſtianorum, modò tamen ea non deferantur ad infideles contra Eccleſiæ prohibitionem, vt ſunt arma, &c. hæc enim ſurripientes excommunicationem non incurrunt. *ibid. punct. 3. pag. 22. tom. 3.*

9. Ad incurrendam excommunicationem ob ſurrepta naufragorum bona requiritur quantitas ſufficiens ad peccatum mortale furti, niſi multi communi conſenſu, & velut ex condicto ad prædam accurrerent, & ſinguli modicum ſurriperent; hæc enim exigua furta ſimul ſumpta materiam notabilem efficerent. *ibid. punct. 4. n. 1. 2. 3. pag. 22. tom. 3.*

10. Qui naufragorum bona ſurripuit inuincibiliter ignorans id eſſe vetitum ſub cenſura, aut probabiliter credens eſſe licitum: aut qui accipit ea quæ probabiliter credit haberi pro derelictis, excommunicationem non incurrit. *ibid. à n.* 8. Quænam autem bona pro derelictis habeantur, ex circumſtantiis colligi poteſt. *ibid.*

11. Nulla conſuetudo aut priuilegium ab hæc cenſura incurrenda excuſare poteſt: quia in Bulla reuocantur quælibet priuilegia, & abrogatur conſuetudo, & vſucapio etiam temporis immemorabilis. Vnde ſequitur inualidas eſſe Principum leges, quibus naufragorum bona fiſco addicunt: nam dominis non comparentibus tenentur ea in pios vſus erogare. Qui tamen accurrunt ad opem ferendam nautis auxillium implorantibus, poſſunt

possunt aliquid retinere ratione laboris, & periculi cui se exponunt. *ibid.n.8.pag.22.23.tom.3.*

12. Surripiens naufragorum bona non iuuatur titulo præscriptionis, seu potius vsucapionis,quæ est possessio rei mobilis tempore à lege definito:quia possessor malæ fidei nullo tempore præscribit. *ibid.n.10.pag.23.*

Notarius.

1. NOtarius,seu procurator tenetur ea scire,quæ ad proprium ipsius officium spectant, vt clausulas in contractibus apponi solitas aliásque solemnitates quæ adhiberi solent. Solemnitates autem quæ ad validum,& authenticum instrumentum requiruntur, sunt inuocatio nominis Dei, annus, dies, mensis, locus, testes, nomen & signum tabellionis. Sin ob Notarij negligentiam, vel ignorantiam omissa est aliqua solemnitas, cuius omissione pars damnum patiatur, Notarius tenetur ad restitutionem. *tom.2.pag.335.n.1.*

2. Notarius debet fideliter in scriptum referre quæ à partibus asseruntur, modò absit mendacium. Quare peccat si dicat pecuniam,se præsente,traditam fuisse, cùm reuera non fuerit,vt in contractu census, ad cuius validitatem actualis solutio præscribitur. *tom.2 pag.336.n.2.*

3. Notarius grauiter peccat si sine causa renuat conficere instrumenta,aut si ea iam confecta occultet;est enim persona publica ad obsequium omnium ex officio deputata, consequenter tenetur ad restitutionem damni, quod pars ex denegato sibi instrumento, seu transumpto, patitur. *ibid.n.3.*

4. Notarius conficiens testamentum alicuius carentis iudicio, seu non vtentis ratione, peccat, & tenetur ad restitutionem legitimis hæredibus,qui ab intestato successissent:est enim causa iniusta damni quod ipsi patiuntur. *ibid.n.4.*

5. Notarius tenetur in conscientia legata manifestare, præsertim facta ad causas pias. Quare in diœcesi Mediolanensi Notarius qui postquam nouit mortuum esse testatorem, intra tres menses legata pia non denunciat, elapsis tribus mensibus, ipso facto excommunicationem incurrit. *ibid.n.5.*

6. Notarius non potest aliquid vltra taxam exigere, quando pretium est à lege taxatum:si autem aliquid in notabili quantitate accipiat, peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem excessus, nisi sponte detur. *ibid.n.8.*

7. Clericus minoribus ordinibus initiatus potest officium Notarij etiam imperialis suscipere; nullo enim iure prohibetur. At maioribns initiatus,aut habens beneficium, non potest

Cæsarei Notarij munus suscipere, vel exercere in foro publico sæculari, vel Ecclesiastico: nemo enim militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. *ibid.n.*8.

Nuntius Apostolicus.

1. IN Bulla 96. Pij I V. quæ incipit, *Etsi Romanum Pontificem*, contra Nuncios, & alios ad Reges, seu Principes missos, lata est excommunicatio ipso iure, & priuatio omnium dignitatum, beneficiorum, & officiorum, & inhabilitas ad illa, & alia in posterum obtinenda, denique infamia si procurare præsumpserint à Regibus, Reginis, vel Principibus ad quos mittuntur, commendationes, & fauores vocales, aut literas, ad obtinendas dignitates, vel officia sibi, aut consanguineis, seu necessariis. *disp.2.quæst.6.punct.3.n.279. tom.3.*

2. Probabile est Nuncium missum ad Rempublicam, quæ non habet Ducem, aut Principem, sed à magistratu regitur, non affici hac censura, si ab ipso magistratu commendationes, & fauores impetret. *ibid. num.9.*

3. Si Princeps propria sponte scribat ad Summum Pontificem, & roget pro gratia Nuncio vel eius affini conferenda, Nuncius ab hac censura excusatur; secus si Princeps ad hoc inducatur à consanguineis Nuncij, idque Nuncius aduertat: sic enim videtur indirectè ambire. *ibid. n.* 10. Expleto autem legationis tempore si fauores impetret, in censuram non incidit *n.*14.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

O.

OBLATIO.

1. IN cap. *Hanc consuetudinem* 10 *q.* 1. excommunicatio fertur contra laicos qui oblationes intra Ecclesiam factas, de Ecclesia auferunt, & sibi vsurpant. Hæc aut autem excommunicatio est ipso iure lata, & statim incurritur ipso facto, quia fertur per verba temporis præsentis. *pag.*156. *n.*2. *tom.*3.

2. Hæc excommunicatio est vniuersalis, & afficit omnes laicos sibi vsurpantes oblationes; Summus enim Pontifex vniuersaliter loquitur. *ibid. n.*3.

3. Ad hanc excommunicationem incurrendam non sufficit conatus, sed requiritur effectus, id est, actualis ablatio, quia censura non incurritur, effectu nondum sequuto *ibid.n.*4.

4. Hæc excommunicatio non ligat Ecclesiasticos surripientes oblationes

oblationes, sed laicos tantùm, si oblationes Ecclesiis auferant: nam si illas extra Ecclesiam existentes sibi applicent, & vsurpent, in hanc excommunicationem non incidunt. *ibid.n.5.& 6.*

5. Hæc excommunicatio non est reseruata, sed à quolibet Confessario approbato tolli potest. *ibid.num.7.*

Obseruatio vana.

1. VAna obseruatio est superstitio, quâ media inutilia adhibentur ad faciendum, vel omittendum aliquid, ad quod illa media, nec à Deo, nec à natura vim vllam habent, vt fit quando quis mediis inutilibus nititur acquirere sanitatem, vel scientiam, &c. aut quibusdam verbis alligare dæmonem illúmque includere in annulo, vase, &c. aut quando quis animalibus noxiis mittit chirographum aut litem mouet, vt ea expellat; aut quando quis profert verba quibus moueatur annulus ad designandam diei horam, &c. *tom.2.pag* 183 *num* 3.

2. Tres sunt species vanæ obseruationis, *Ars notoria*, *obseruatio sanitatum*, & *obseruatio euentuum*. *Ars notoria* est superstitio, qua quis credit se consequuturum scientiam absque labore per ieiunia, inspectionem figurarum, prolationem verborum, &c. quæ superstitio ex suo genere est peccatum mortale, continet enim tacitam cum dæmone societatem, cui tribuitur id quod est propriũ Dei. *Obseruatio sanitatum* est superstitio, qua adhibentur aliqua inania ad curandos morbos hominũ, vel brutorum; vt contingit quando adhibentur verba, signa, cæremoniæ, vel etiam res naturales quibus aliqua vana admiscentur, tanquã necessaria. *Obseruatio euentuum* est genus superstitionis, quo ex consideratione alicuius euentus, coniicitur quid futurum sit, v.g. cum alicui domo exeunti occurit cadauer, vulpes, lepus, &c. indéque occasionem sumit credendi negotium, aut diem sibi futurum infaustum. *ibid.n.4. & seq & pag* 185.*n.*21.

3. Superstitiosi sunt illi effectus, qui fiunt his conditionibus concurrentibus. 1. quando effectus superat virtutẽ causæ applicatæ. 2. quando effectus fit sine motu locali, vt cùm flumen statim apparet. 3. quãdo effectus statim euanescit. *to.2.pag* 183.*n.*9.

4. Superstitiosum est adhibere imagines, aut characteres inscriptos sacris verbis, aut signo crucis, certa cum fiducia euadendi è prælio, pellendi morbos, aut non moriendi sine confessione. Vitari autem potest superstitio in imaginibus, vel scripturis sacris adhibendis, aut ad collum appendendis. 1 si nihil falsi contineant contra sacram Scripturam, aut Ecclesiæ auctoritatem. 2. si nihil habeant pertinens ad dæmonis inuocationem. 3. si non scribantur nomina ignota, vel alij characteres præter

lignum crucis. 4. ſi non collocetur ſpes in modo ſcribendi, v.g. in membrana virginea, vel tali tempore, &c. 5. ſi hæc non adnotentur: *Qui ſecum detulerit, qui has preces recitauerit, non morietur in bello*, &c hæc enim ſuperſtitionem redolent: Deus enim nullis verbis temporalem effectum infallibilem pollicitus eſt; aliquando enim expedit illis temporalibus bonis priuari. *ibid num* 10. *&* 11.

5. Superſtitioſum item eſt in publicis ſupplicationibus imaginem alicuius Sancti proiicere in flumen, vt pluat, aut credere tot orationes prodeſſe, non autem pauciores, aut candelam debere eſſe tantæ longitudinis, & non minoris, aut Miſſam non prodeſſe, niſi tot candelæ talis coloris adhibeantur, &c. *tom.* 2. *pag.* 184. *num.* 13.

6. Non eſt damnandus vſus 30. Miſſarum S. Gregorij in memoriam facti S. Gregorij, qui 30. diebus iuſſit orari pro defunctis, modò circumſtantiæ, vel ceremoniæ vanæ non admiſceantur. *ibid. num.* 16.

7. Superſtitioſus planè, & damnandus eſt modus curãdi vulnera eorum, qui longè abſunt, applicato quodam vnguenti genere, aut puluere, gladio, vittis, ſeu faſciis, ſanguine vulnerati infectis: quia hic effectus non eſt ab agente naturali, cùm nulla virtus naturalis agat in diſtans; neque dici poteſt eſſe à Deo, cùm id neque ex Scriptura, neque ex Eccleſiæ traditione cõſtet. Reliquum eſt igitur, vt ſit à dæmone ex pacto tacito cum ipſo. Huc facit quod auctor illius vnguenti (quod vocatur vnguẽtum armorum, eò quod applicetur enſi, ſeu gladio, quo fuit vulnus inflictum) fuit Paracelſus, qui fuit auctor damnatus. *ib. n.* 17. *&* 18.

8. Familiæ, ſeu homines, qui velut ex profeſſo medentur quibuſdam morbis, vt morſui rabidi canis, non ſunt ſimpliciter ſuperſtitionis damnandi. Tum quia nonnulli feruntur ab Eccleſia; tum quia fieri poteſt vt hanc gratiam gratis datam acceperint à Deo: huiuſmodi tamen homines diligenter examinandi ſunt antequam hanc artem profiteri permittantur; & Confeſſarij magnam debent adhibere cautionem in abſoluendis iis qui ad ſanandos morbos remediis vtuntur externis, virtutem naturalem habentibus ad eos curandos, quamuis publicè tolerentur. *tom.* 2. *pag.* 185. *num.* 20.

ORDO.

Ordo quid & quotuplex?

1. ORdo eſt Sacramentum quo ſpecialis poteſtas traditur ad conficiendum corpus, & ſanguinem Chriſti: nam per Ordinem

Ordinem Sacerdotalem confertur poteſtas immediata, quâ directè confici poteſt Euchariſtia; per reliquos verò Ordines confertur poteſtas mediata, per quam exercetur aliquod miniſterium quod dirigitur, & ordinatur ad Euchariſtiam tanquam ad finem. *tom.* 1. *pag.* 219. *num.* 1.

2. Ordines ſunt ſeptem, *Oſtiarij, Lectoris, Exorciſtæ, Acolyti Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotij.* Epiſcopatus, propriè loquendo, non eſt Ordo per quem conferatur peculiaris poteſtas circa Corpus Chriſti; nam Sacerdos eandem habet poteſtatem circa ſacrificium, quam habet Epiſcopus; neque character Epiſcopalis, & character Sacerdotalis ſunt duo Ordines, ſed vnus qui dicitur extendi, & perfici in Epiſcopatu: vnde ſequitur Epiſcopatum non poſſe validè conferri alicui, nòn Sacerdoti; cùm non ſit ordo diſtinctus ab Ordine Sacerdotali, ſed illum ſupponat. *ibid. num.* 2. *& ſeq.*

3. Archiepiſcopatus & Papatus non ſunt propriè Ordines, neque prima tonſura, per illam quippe non datur poteſtas ſpecialis circa Euchariſtiam, quamuis per ipſam homo fiat capax iuriſdictionis Eccleſiaſticæ & beneficiorum; ſed eſt tantummodo præambulum, & diſpoſitio ad Ordines, ſicut nouitiatus ad religionem. *tom.* 1 *p.* 220. *num.* 5. *&* 6.

4. Ordinis Sacramentum inſtitutum fuit in vltima Cœna, *Luc.* 22. vbi Chriſtus dixit Apoſtolis: *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus verbis contulit illis poteſtatem Sacerdotalem, eiſque, ac eorum in Sacerdotio ſucceſſoribus dedit præceptum conſecrandi. Cum hoc autem Ordine Sacerdotij reliqui inferiores ſunt inſtituti, quia in eo continentur eminenter, & ad eum ordinantur. *ibid. n.* 7.

5. Ordo Sacerdotalis eſt verè, ac propriè Sacramentum, nec Sacerdotalis modò, verùm etiam alij ſinguli ſunt Sacramenta, & conferunt gratiam; vt patet ex Concil. Trid. *ſeſſ.* 23. *cap.* 3. quod poſtquam recenſuit ſingulorum Ordinum nomina, abſolutè aſſerit Ordinem eſſe Sacramentum. *ibid. n.* 1. *&* 2.

Sacramenti Ordinis materia, & forma.

6. Materia remota Sacramenti Ordinis eſt res illa, quæ traditur ſuſcipienti Ordines. Nempe *Sacerdotalis Ordinis*, calix cum vino, & patena cum hoſtia; *Diaconatus*, liber Euangeliorum; *Subdiaconatus*, calix vacuus cum patena; *Acolytatus* vrceoli; *Exorciſtatus*, liber exorciſmorum; *Oſtiariatus*, cymbalum, & claues; *Lectoratus*, liber lectionum. Materia autem proxima Sacramenti Ordinis eſt traditio harum rerum, quas modò recenſuimus. *ibid. n.* 1. *& ſeq. pag.* 221.

7. Impositio manuum est materia essentialis Episcopatus, per hanc enim confertur potestas Episcopalis, vt colligitur ex 1. Tim.4. & Actor.6. *tom.1.pag.221.num.10.*

8. Contactus materiæ est ita de essentia huius Sacramenti, vt non censeatur ordinatus qui hanc non contingit: Quod tamen non est scrupulosè intelligendum, itavt in Sacerdotio necesse sit hostiam, & vinum immediatè attingere, sufficit enim tangere calicem, & patenam quando verba ordinationis ab Episcopo proferuntur, itavt contactus & verba seu forma, saltem moraliter sint simul. *ibid.num.11. & 12.*

9. Forma Sacramenti Ordinis sunt verba, quæ ab Episcopo proferuntur imperatiuo modo cum expressione potestatis, quæ confertur. Inuocatio SS. Trinitatis non est de essentia formæ. Est autem valida ordinatio quando plures initiantur Ordine sacro, & Episcopus prolata semel vnica forma in plurali, præbet materiam singulis successiuè tangendam, forma non repetita. *ibid. num.13. & seq.*

10. Ex dictis colligi potest quodnam sit munus, & officium singulorum Ordinum. Nam Sacerdotis officium est conficere Sacramentum Eucharistiæ, administrare Sacramenta, exceptis Confirmatione & Ordine; prædicare verbum Dei cum licentia Episcopi. *Diaconi officium* est publicè legere Euangelium in Ecclesia, ministrare sacrificiũ, &c. *Subdiaconi* est canere Epistolam, proximè assistere Diacono illique ministrare. *Acolyti* est porrigere vrceolos Subdiacono, &c. *Exorcistæ*, imponere manus super energumenos, & legere exorcismos. *Lectoris*, legere Prophetias, & scripturas in Ecclesia. *Ostiarij*, claudere, aperire, & custodire Ecclesiam, &c. *tom.1.pag.222.num.18.*

Ordinis minister.

11. Proprius Episcopus est ordinarius Sacramenti Ordinis minister; licèt autem sit excommunicatus, interdictus, suspensus, aut etiam priuatus Episcopatu, validè tamen Ordines confert; quia adhuc retinet characterem, atque adeo potestatem Ordines conferendi, quamuis eam illicitè exerceat. *ibid.n.1. & 2.*

12. Possunt Ordines de licentia Summi Pontificis conferri ab aliis quàm ab Episcopis, vt Ordines minores à Cardinalibus Presbyteris; prima tonsura, & Ordines minores ab Abbatibus habentibus ius mitræ, conferri possunt subditis regularibus. Ordines verò maiores non possunt ab alio quàm ab Episcopo conferri. *ibid.num.3.*

13. Episcopus non potest subditis alterius Episcopi, nisi de licentia ipsius, Ordines, aut primam tonsuram conferre; dicitur autem proprius Episcopus, qui est Episcopus originis, vel domicilij,

vel beneficij, cuius est concedere literas dimissorias ad Ordines suscipiendos. Potest tamen Episcopus ex priuilegio Concilij Trident. *sess.* 23. *cap.* 9. conferre Ordines suo familiari, qui per triennium commoratus sit cum ipso, etiamsi sit alterius diœcesis, modò statim illi conferat beneficium *tom.* 1. *pag.* 223. *n.* 7. *&* *seq.*

14. Capitulum, Sede vacante, concedere potest literas dimissorias ad Ordines ab alieno Episcopo suscipiendos in duobus casibus. 1. quando Sedes Episcopalis vacauit per annum. 2. quando quis est arctatus, ita vt perditurus sit beneficium, nisi statim promoueatur ad Ordines. Extra hos duos casus non potest concedere literas nisi testimoniales *ibid* *n.* 23.

15 Qui à Sede Apostolica obtinuit priuilegium suscipiendi Ordines à quolibet Episcopo, non indiget literis dimissoriis, sed tantùm testimonialibus proprij Episcopi, de vita, & moribus, sine quibus si ordinetur, remanet suspensus ab executione susceptorum Ordinum, & ordinans incurrit suspensionem à collatione Ordinum per annum. *tom.* 1. *pag.* 224. *n.* 28.

16. Episcopus qui in aliena diœcesi confert Ordines de consensu Episcopi illius diœcesis, non potest Ordines conferre clericis, qui non sunt subditi ipsimet Episcopo ordinanti, vel illi Episcopo de cuius consensu Ordines confert, nisi habeant dimissorias à suis Ordinariis. *ibid.* *num.* 29.

Sacramenti Ordinis subiectum capax.

17. Omnis masculus baptizatus est subiectum capax ordinis, quamuis sit infans carens vsu rationis, aut insanus, aut hæreticus: nam in cap. *vnica*, *extra de iis qui per saltum ordinantur*, habetur illos non esse reordinandos, qui ante discretionis annos acceperunt minores ordines; ergo supponuntur capaces sacramenti ordinis. Qui tamen ordine sacro initiatus est ante vsum rationis, non tenetur vi voti ad seruandam castitatem postquam maturam ætatem attigerit, quia votum est deliberata promissio; at qui caret vsu rationis non potest deliberatè promittere. *tom.* 1. *pag.* 225. *num.* 1. *&* 2.

18. Probabilius videtur Episcopatum posse conferri puero ante vsum rationis; quia non potest sufficiens ratio in contrarium afferri: multi enim sunt Episcopi titulares; qui nullam gerunt animarum curam, & Ecclesiæ administrationem: ergo nihil vetat Episcopatum conferri ante vsum rationis. *ibid.* *n.* 4.

19. Fœminæ sacramentum ordinis suscipere nō possunt, quia 1. *Tim.* 2. iubentur in Ecclesia tacere; ergo à fortiori non possunt sacramenta administrare, consequenter non possunt ad ordines promoueri; qui pro fine habent administrationē sacramentorum.

Idem dicendum de hermaphroditis, nisi præualeat sexus virilis, sed ne tunc quidem licitè ordinari possunt, cum sint irregulares. *ibid. num.* 5 *&* 6.

20. Vt quis validè, ac licitè ordines suscipiat, hæ conditiones requiruntur. 1. vt sit baptizatus. 2. vt sit confirmatus; validè tamen, sed non licitè Sacramentum ordinis conferri potest. 3. vt habeat primam tonsuram; valida tamen est ordinatio ante primam tonsuram. 4. vt attigerit legitimam ætatem. 5. vt habeat scientiam sufficientem ad vsum cuiusque ordinis. 6. vt habeat testimonia morum. 7. vt habeat titulum. 8. seruet temporum interstitia, non solùm in maioribus, verùm etiam in minoribus ordinibus suscipiendis, ita vt qui suscipit vltimum minorum ordinum debeat per annum expectare, antequam ad sacros ordines promoueatur. *ibid. n.* 7. *& seq.*

21. Interstitia non sunt mathematicè computanda, ita vt ordinandus nequeat ad ordines promoueri nisi inter vnum, & alterum ordinem traxerit morã 12. mensium completorũ: sed moraliter, & iuxta ritum Ecclesię, videlicet ab vna quadragesima ad aliam, à Pentecoste ad Pentecosten, &c. licet 12. menses nondum sint elapsi. Dispensatio interstitiorum pertinet ad Episcopum etiam respectu religiosorum. Suscipiens tamen ordines non seruatis interstitiis, nullam incurrit censuram, vel irregularitatem; quia non est expressa in iure. *tom.* 1. *pag.* 230. *num.* 51. 52. 53.

22. Nona conditio ad ordines suscipiendos est, vt suscipiens non sit irregularis: nam irregularitas est inhabilitas ad ordines; Præterea carens debita membrorum integritate; aut carens digitis ad hostiam perfringendam adhibendis; aut habens manus tremulas, vt sit periculum effundendi calicis; aut qui ad mortem alterius cooperatus est; denique spurius, & illegitimus est irregularis, atque adeo inhabilis ad ordines suscipiendos. *ibid. n.* 55.

23. Decima conditio requisita in suscepturo ordines, est vt non sit aliqua censura irretitus. Vndecima, vt habeat intentionem suscipiendi ordines, si sit adultus; nam in eo qui caret vsu rationis sufficit intentio Ecclesiæ. Metus autem non tollit voluntarium sufficiens ad ordines validè suscipiendos: at qui per vim absolutam ordinatur, censetur carere intentione. Duodecima, vt suscipiens ordines sit in gratia per confessionem, aut contritionem. Decimatertia, vt cum debitis vestibus ad ordines accedat. *ibid. n.* 56. *& seq.*

Sacramenti Ordinis effectus.

24. Effectus Sacramenti ordinis est duplex. 1. est gratia habitualis, qui effectus est illi communis cum reliquis Sacramentsi

mentis. 2. eſt character qui eodem tempore confertur quo primus effectus. *tom.* 1. *pag.* 231. *n.* 1.

Ordinum ſuſceptio illegitima.

25. Recipientes ordines ante legitimam ætatem pœnam ſuſpenſionis ab exercitio ordinum incurrit; modò tamen ſuſcipiat aliquem ordinem ſacrum mala fide ſciens ſe legitimam ætatem non habere, idque prohiberi ſub pœna ſuſpenſionis: nam qui bona fide, & ignorans legem ſacros ordines ſuſcepit ante legitimam ætatem, non incurrit ſuſpenſionem: conſequenter neque irregularitatem functiones ſuſceptorum ordinum exercens; mortaliter tamen peccat illas functiones exercens cognito ætatis defectu; facit enim contra prohibitionem Eccleſiæ. *diſput.* 3. *q.* 1. *punct.* 1. *pag.* 322. & 322. *tom.* 3. *n.* 1. & *ſeq.*

26. Quæres quænam ætas requiratur ad ſacros ordines ſuſcipiendos. *reſp.* ad ſuſcipiendam primam tonſuram requiri ſeptenniũ, ita vt nullus ad eam ſit admittendus, quem non conſtat ſeptem annos compleuiſſe. Ad minores ordines non eſt certa ætas præſcripta. Ad Subdiaconatum requiruntur 22. anni inchoati. Ad Diaconatum 23. inchoati. Ad Presbyteratum 25. etamſi per medium tantùm diem ſint inchoati Ad Epiſcopatum 30. anni completi. *ibid. pag.* 323. *n.* 4. *tom.* 3.

27. Suſpenſio quam quis contraxit per ſuſceptionem ordinum ante legitimam ætatem arcet ab executione, ſeu exercitio ordinis ſuſcepti; vnde ſequitur eum, qui presbyteratum ſuſcepit ante legitimam ætatem, non prohiberi ab executione diaconatus, vel ſubdiaconatus legitima ætate ſuſcepti. *ibid. num.* 8.

28. Qui ſubdiaconatum vel diaconatum ante legitimam ætatem ſuſcepit, non poteſt ad ſacerdotium promoueri; nam qui ordines ante legitimam ætatem ſuſcepit, non tantùm ſuſpenſus eſt ab vſu ordinis ſic ſuſcepti, verùm etiam à ſuſceptione ordinum ſuperiorum, etiamſi iam legitimam ætatem attigerit; quia ordo ſuperior virtualiter continet inferiorem; ergo ſuſpenſus à functione inferioris ſuſpenſus eſt etiam à ſuſceptione maioris, quia ordo non ſuſcipitur, niſi vt exerceatur. *ibid.*

29. Qui ſacrum ordinem ſuſcepit ante legitimam ætatem, incurrit irregularitatem ſi illum exerceat etiam in miſſa ordinationis, v.g. ſi Diaconus canat Euangelium; facit enim duplicem actionem prohibitam, vnam ſub cenſura ſuſpenſionis ſuſcipiendo ſacrum ordinem, alteram ſub pœna irregularitatis illum exercendo. *ibid. pag.* 324. *n.* 9. *tom.* 3.

30. Epiſcopus ſuſcipiens conſecrationem Epiſcopalem ante

legitimam ætatem hanc ſuſpenſionem non incurrit;quia Epiſcopatus propriè non eſt ordo.*ibid.n.*10.

31. Abſolutio ab hac ſuſpenſione impendi poteſt ab Epiſcopo,vel alio ab ipſo deputato; quia neque abſolutio ſuſpenſionis, neque diſpenſatio irregularitatis eſt reſeruata.Neque ceſſat illa ſuſpenſio ſtatim adepta ætate,quia eſt cenſura,quæ non tollitur niſi per abſolutionem. Secùs dicendum de irregularitate. *ibid. num.* 1.*&* 2.

32. Suſcipiens ordines per ſaltum afficitur ſuſpenſione. Dicitur autem ordines per ſaltum ſuſcipere qui non gradatim promouetur; ſed ad ſuperiorem aſcendit omiſſo inferiore; validè tamen ſuſcipit; quia ſinguli ordines ſunt Sacramenta charactérem imprimentia,nec neceſſariam habent inter ſe connexionem. *ibid.punct.*2.*pag.*324.*n.*1 *& ſeq.tom.* 3.

33. Promotus per ſaltum incidit in irregularitatem ſi functiones ordinis per ſaltum ſuſcepti exerceat, quia violat cenſuram ſuſpenſionis contractæ. *ibid.n.*2.

34. Suſcipiens ordinem non ſuſcepto Baptiſmo grauiter quidem peccat; non tamen validè ordinatur; quia Baptiſmus eſt ianua omnium Sacramentorum; neque incurrit ſuſpenſionem. quia cùm non ſit baptizatus,non eſt ſubiectus Eccleſiæ. *ibid.pag.* 325.*n.*5.*tom.* 3.

35. Suſcipiens ordinem vel tonſuram ante confirmationis Sacramentum grauiter peccat; validè tamen ſuſcipit, neque ſuſpenſionem incurrit, quia non eſt in iure expreſſa.*ibid.*

36. Epiſcopus ſuſcipiens conſecrationem Epiſcopalem ante alios ordines, non incurrit ſuſpenſionem latam contra promotos per ſaltum; tum quia Epiſcopatus non eſt propriè ordo, tum quia cenſura ſuſpenſionis, vel interdicti non ligat Epiſcopos niſi exprimantur. *ibid.n.*6.

37. Conſecratio Epiſcopi facta per ſaltum eſt inualida, ſi fiat omiſſo ſacerdotio; tum quia character Epiſcopalis neceſſariò ſupponit ſacerdotalem; tum quia Epiſcopus validè coſecratus ordinare poteſt Sacerdotes; Epiſcopus autem qui non eſt Sacerdos, aliis ſacerdotium conferre nequit; igitur non poteſt Pontificalia exercere antequam nouam ſuſcipiat conſecrationem poſt ſacerdotium. *ibid.n.*7.

38. Promotus per ſaltum ſuſpenditur 1. à ſuſceptione ordinũ prætermiſſorum. 2. ab executione ordinis ſuſcepti. 3. à ſuſceptione ordinis ſuperioris. v.g. qui diaconatum ſubdiaconatu omiſſo ſuſcepit, non poteſt ad ſacerdotium promoueri antequam diſpenſetur, & ordinem prætermiſſum ſuſcipiat. Non eſt tamen ſuſpenſus ab ordinibus antea ritè ſuſceptis. *ibid.n.*9.*&* 10.

39. Epiſco

39. Episcopus in hac suspensione potest dispensare etiam respectu illius,qui maiores ordines per saltum suscepit, etiamsi delictũ sit publicũ, modò tamen is, qui hoc modo ordines suscepit, nõ exercuerit functiones ordinis suscepti,aut prætermissi. *ib.n.*12.

40. Dispensatus ad suscipiendum ordinem prætermissum,censetur etiam dispensatus ad exercendum ordinem susceptum per saltum,immò etiam ad suscipiendum ordinem superiorem; ab eo enim repellebatur solùm consequenter, quatenus erat suspensus ab ordinibus inferioribus: ergo sublata suspensione ab inferioribus,cessat etiam circa superiores. *ibid pag.*326 *n.*14.*tom.*3.

41. Ordines sacri,præciso priuilegio Pontificio,ministrandi, & suscipiendi sunt tantummodo in Sabbatis quatuor temporum, aut Sabbato sancto, aut Sabbato proximè præcedente Dominicam passionis. Ordines minores possunt vni, vel duobus conferri diebus Dominicis,& aliis festiuis, si iuris antiqui dispositionem præcisè spectemus. Prima tonsura conferri potest quolibet anni die; quia iura nullum tempus præscribunt. Consecratio verò Episcopi fieri potest qualibet Dominica die.*ibid.punct.*3. *pag.*326.*n.*1. *& seq. tom.*3.

42. Suscipiens sine dispensatione sacros Ordines extra tempora constituta, censuram suspensionis iure nouo statim incurrit: hæc autem suspensio impedit executionem ordinum susceptorum. Porrò Episcopus potest ab hac suspensione absoluere. *ibid. num.*4.*& seq.*

43. Suscipiens plures ordines sacros eodem die absque dispensatione,suspensionem incurrit. Suscipiens item minores ordines, vel primam tonsuram cum subdiaconatu, aut cum alio ordine sacro,iuxta cõmuniorem sententiam, incurrit suspensionem ab executione ordinis illius sacri,quem eo die suscipere non poterat; modò nulla obtinuerit consuetudo contrarium. *ibid. punct.*4.§.1 *pag.*327.*num.*1. *&* 2.*tom.*3.

44. Episcopus conferens eidem plures ordines eodem die,suspenditur à collatione ordinum,donec à Papa dispensetur *ib.n.*4.

45. Potest Episcopus facultatem dare suscipiendi omnes ordines minores eo die quo Ecclesia ordines conferri permittit: Ordines verò sacri non possunt nisi de licentia Papæ eodem die conferri. *ibid. num.*6.

46. Solus Summus Pontif. potest dispensare in suspensione contracta ab eo, qui plures sacros Ordines, aut minores cum subdiaconatu suscepit. Excipitur tamen casus in quo Abbas, & Episcopus dispensare possunt; quando scilicet ordinatus religionem ingressus est,& peracta pœnitentia laudabiliter in religione vixit. *ibid. num.*7.

47.Con

47. Conferens, aut suscipiens Ordines nō seruatis interstitiis, grauiter quidem peccat violando leges Ecclesiasticas; non tamen incurrit pœnam suspensionis, nulla enim est expressa in iure. §.2.*pag*.327.*n*.1. Interstitia autem sunt ita computanda, vt inter vnum, & alterum ordinem annus integer intercedat; hic tamen annus est moraliter computandus iuxta ritum Ecclesiæ, v.g. à Pentecoste ad Pentecostem. *pag*.328.*num*.2.*tom*.3.

48. Episcopus in interstitiis circa minores Ordines dispensare potest cum sibi subditis, & circa diaconatum; in interstitiis verò inter minores Ordines, & subdiaconatum, & inter diaconatum,& Sacerdotium dispensare non potest,nisi adsit necessitas, vel vtilitas Ecclesiæ, iudicio ipsius Ecclesiæ. *ibid. num*.3.

49. Eadem facultas dispensandi in interstitiis competere videtur capitulo Sede vacante, seu ipsius Vicario. Probabile est etiam Abbates in iis casibus, in quibus tonsuram, & minores ordines conferre possunt, cum iisdem posse dispensare in interstitiis circa minores ordines. *ibid.num*.4.

50. Potest Episcopus dispensare in interstitiis etiam cum religiosis ex causa sibi à superioribus ipsorum per attestationem expressa, quia religiosi non sunt deterioris conditionis quàm cæteri. *ibid. num*.8.

51. Non solùm excommunicatio, sed etiam suspensio contrahitur ob simoniam tam ab eo,qui ordines simoniacè confert; quàm ab eo, qui per simoniam suscipit, nisi ignorantia excuset, vt si tertius quispiam det pecuniam Episcopo inscio ordinando, cum enim hic careat culpa, excusatur à censura. *ibid. punct*. 5. *pag*.328.*tom*.3.

52. Suscipiens simoniacè ordines bona fide non contrahit suspensionem, etiamsi post ordinationem ratificet simoniam ab altero commissam; hic enim nullam simoniam committit, sed ab alio commissam approbat. Secus dicendum si antequam ordines susciperet, animaduertit simoniam ab altero commissam fuisse occasione ordinis à se suscipiendi, tunc enim abstinere tenetur ab ordinis susceptione. *ibid. num*.3.

53. Ista suspensio arcet ab exercitio ordinum susceptorum, & ab aliis suscipiendis: non tamen ab officio, & beneficio, nisi sic suspensi ministrauerint, seu ordinum functiones exercuerint. *ibid. pag*.329 *num*.8.*tom*.3.

54. Suspensio lata contra simoniacos in ordine perpetua est; quia iura absolutè loquuntur. Pius autem V. in eiusmodi simoniacos sententiam tulit suspensionis ab ordinibus simoniacè susceptis per decennium, & incarcerationis per annum. *num*.10.

55. Potest Episcopus absoluere suum subditum à simonia occulta

occulta, & à suspensione ob illam contracta, nec non rehabilitare ad ordines, & beneficia antea obtenta, non tamen ad beneficia in posterum obtinenda: ita declarauit sacra Cardinalium Congregatio *ibid.n.*11.

56. Excommunicatus ob clerici percussionem incurrit suspensionem, vel, vt alij volunt irregularitatem, suscipiendo ordines ante obtentam absolutionem ab excommunicatione. Idem dicendum de eo, qui est obstrictus alia qualibet excommunicatione maiori, nisi ignorantia, aut inaduertentia excuset, quanquam in foro externo non præsumitur ignorantia, quia factum graue est, & ius valdè manifestatum. *ibid punct.6 pag.* 330. Excusatur etiam excommunicatus, qui per vim, aut metum grauem ordines suscepit. *ibid.*

57. Excommunicatus suscipiens consecrationem Episcopalem iuxta probabiliorem sententiam non incurrit hanc suspensionem, tum quia Episcopatus non est ordo, tum quia censura non afficit Episcopos, nisi exprimantur. Idem dicendum de excommunicato suscipiente primam tonsuram; quia hæc etiam propriè non est ordo. *ibid. num* 3.

58. Hæc suspensio excommunicati ordines suscipientis suspendit clericum sæcularem ab executione ordinis in excommunicatione suscepti, non autem ab exercitio aliorum extra excommunicationem susceptorum: Regularem verò suspendit ab executione ordinis, & officij; sic enim iura decernunt. *ibid. pag.* 331.*n.*5.*tom.*3.

59. Absolutio ab hac suspensione respectu clerici sæcularis reseruata est Papæ, si delictum sit publicum, si autem sit occultum, Episcopus potest dispensare. Religiosus verò absolui potest à suo Abbate, modò ex inaduertentia facti, vel ignorantia iuris deliquerit, & factum non sit graue. *ibid.num.*7.

60. Coniugatus suscipiens illicitè aliquem sacrorum ordinũ, tam ante, quàm post consummatum matrimonium, incurrit suspensionem, & irregularitatem. *ibid. punct.*7.*n.*1.

61. In his autem casibus licet viro coniugato etiam durante matrimonio sacros ordines suscipere. 1. quando matrimonium nondum fuit consummatum; potest enim religionem ingredi, & emissa professione sacros ordines suscipere. 2. quando vxor consummato matrimonio ingreditur religionem, & in ea de mutuo consensu profitetur. 3. quando vxor de consensu viri castitatis votum emittit, & concedit viro licentiam suscipiendi sacros ordines. Idem dicendum videtur, quando vir coniugatus ad Cardinalatum promouendus est, cùm Cardinalatui adnexus esse soleat ordo sacer. 4. quando per sententiam factum est

diuor

diuortium quoad torum, & habitationem; tunc enim licèt viro innocenti, etiam inuita coniuge religionem ingredi, aut sacros ordines suscipere; coniugi verò adultero non licet sine tacito, vel expresso coniugis innocentis consensu. *ibid. num* 3.

62. Suspensio lata contra coniugatos suscipientes ordinem sacrum suspendit ab executione ordinis suscepti, & à susceptione superiorum, necnon ab officio, & beneficio; sic enim iura decernunt. Estque hæc suspensio, & irregularitas perpetua, donec per dispensationem auferatur; neque enim tollitur per dissolutionem matrimonij. Eius autem absolutio reseruata est Papæ, nisi crimen sit occultum. Episcopo tamen concessa est facultas absoluendi, quando coniugatus ingreditur religionem, & in ea profitetur. Idem dum crimen est occultum; dispensatus tamen non poterit durante matrimonio ordines exercere. *ibid. pag.* 332. *num.* 8. *& seq. tom.* 3.

63. Suscipiens culpabiliter ordines absque vllo titulo suspenditur ab executione ordinum. Idem sentiendum de ordinatis dolosè titulo ficto, seu fiduciario, cùm scilicet fingunt se habere, quod non habent, aut mutuantur titulum ab alio cum promissione restituendi post ordinationem. *ibid. punct.* 8. *p.* 333. *num.* 1. *&* 3. *tom.* 3.

64. Qui ficto titulo obtinuit literas dimissorias, suscipiendo sacros ordines, duplicem suspensionem incurrit; vnam, quia suscipit ordines absque titulo; alteram, quia fuit ordinatus ab alieno Episcopo cum literis dimissoriis subreptitiis, & per dolum obtentis, atque adeo nullis, *ibid p.* 334. *n.* 5. *tom.* 3.

65. Suscipiens sacrum ordinem absque titulo, illúmque exercens antequam absoluatur à suspensione, incidit in irregularitatem; quia violat suspensionem, *ibid. n* 6.

66. Qui assignato sibi vero patrimonio, sacrum ordinem suscipit, eóque suscepto retrodonat, & renunciat patrimonium donatori, non incurrit suspensionem, etiamsi post hanc renunciationem ad superiores ordines ascendat; hic enim dici non potest ordinatus absque titulo, cùm illa retrodonatio irrita sit, & inualida ex decreto Trident, *sess.* 11. *c.* 2. *ibid. n.* 7. *tom.* 3.

67. Is cui assignatum fuit patrimonium cum pacto, & iuramento illud restituendi, seu non petendi quidquam, ex probabili sententia non contrahit suspensionem, modò non restituat ante ordinationem, & pactum non inierit cum ordinante, vel præsentante ad ordines; cùm enim illa assignatio valida sit, non potest dici ordinatus sine titulo. Opposita autem sententia est etiam probabilis, quia hic titulus videtur fiduciarius. *ibid. num* 8.

68. Qui promouetur ad titulum beneficij, quod actu non possidet

possidet, sed solùm in potentia contrahit suspensionem; tum quia promouetur sine titulo, tum quia Concil. Trident. *sess.* 21. *cap.* 2. non vult quenquam ad ordines promoueri, nisi beneficium pacificè possideat. Secùs dicendum videtur, si beneficium fuit illi collatum sed nondum adiit possessionem, quia non dicitur absolutè ordinans absque titulo. *ibid. n.* 11.

69. Qui beneficium inualidè obtinet, incurrit suspensionem, si ad illius titulum promoueatur; quia non habet reuera titulum beneficij, sed est intrusus, etiamsi alioquin beneficium pacificè possideat *ibid. num* 12.

70. Qui ordinatur ad titulum Patrimonij, quod hypothecæ subiectum est pro debito, incurrit suspensionem; quia non habet legitimum titulum, bona quippe transeunt cum onere hypothecæ; posito autem hoc onere, non potest ordinatus ali ex iis bonis, si creditor velit sibi satisfieri, sin bona non sunt hypothecæ subiecta, ordinatus ad illorum titulum non contrahit suspensionem, licèt prematur graui ære alieno; ille enim titulus est legitimus: fieri tamen potest, vt grauiter peccet, si aliunde non possit creditoribus satisfacere. *ibid. pag.* 335. *n.* 16. *tom.* 3.

71. Triplex est titulus ad quem aliquis ordinari potest, ne suspensionem incurrat. 1 est beneficij Ecclesiastici 2. est patrimonij, seu pensionis; nomine autem patrimonij intelliguntur bona tam acquisita propria arte, vel hæreditate, quàm donatione vera, & non ficta. 3 titulus est professionis; religiosus enim professus promoueri potest ad sacros ordines, quia religio ipsum alere tenetur. Porrò non quodlibet beneficium, aut patrimonium sufficit ad titulum, sed debet esse huiusmodi, vt ad vitæ sustentationem sufficiat, ne clericus cum Ecclesiastici status dedecore mendicare cogatur. *ibid. n.* 13. *&* 17.

72. Qui non habet titulum patrimonij per se sufficientem, potest nihilominus ordinari, si habeat patrimonium, quod beneficij defectum supplere possit; modò sit certum, nec pendeat ab alterius voluntate *ibid n.* 21.

73. Titulus ad quem clericus ordinatur, debet esse perpetuus respectu ipsius clerici, quare nec beneficium resignari, nec patrimonium ad cuius titulum ordinatus est, alienari potest absque licentia Episcopi, donec aliunde habeat, vnde viuat. Hinc sequitur vicariam temporalem, capellaniam, & alia beneficia non perpetua pro titulo non sufficere. *ibid. n.* 22. *& seq. pag.* 336. *tom.* 3.

74. Ordinans religiosum nondum professum suspenditur per annum à collatione talis ordinis. Ordinans aliquem absque titulo cum pacto, vt ordinatus nihil ab eo petat, suspenditur

per

per triennium à collatione ordinum, Præsentator præsentans cum eodem pacto suspenditur per triennium ab executione ordinum. Ordinans aliquem sine titulo tenetur eum alere donec ei aliunde prospiciatur; ipso autem mortuo, alendus est ab eius successore. *ibid.n.25.*

75. Absolutio ab hac suspensione impendi potest ab Episcopo modò nullum interuenerit pactum cum ordinante vel præsentante non petendi quidquam; tunc enim absolutio conferenda est à Papa modò delictum sit publicum. Est etiam probabile confessarium qui habet generalem facultatem absoluendi à censuris, posse etiam absoluere in foro conscientiæ à suspensione etiamsi contracta sit ob defectum tituli, vel ob malam ordinum susceptionem, *ibid.n.30.& seq.*

76. Qui ordines sacros suscipit ab Episcopo qui Episcopali dignitati renunciauit, contrahit suspensionem ordinum quos ab illo Episcopo suscepit. Dicitur autem Episcopus renũciare dignitati qui non tantùm renunciat Episcopatui quoad locũ per resignationem; sed etiam qui potestatem ordinis, & iurisdictionis dimittit quantum in se est, séque eius vsu priuat. Nam qui Episcopatui renunciauit quoad locum tantùm, potest de licentia Episcopi loci ordines conferre. *ibid.punct.9.pag.337.tom.3.*

77. Hæc suspensio est Papæ reseruata nisi interuenerit ignorantia inuincibilis, aut etiam vincibilis, modò non fuerit crassa, & supina; tũc enim ab Episcopo tolli potest. *pag.338 n.14.tom.3.*

78. Sucipiens ordines ab Episcopo excommunicato, suspenso, vel interdicto vitando, incurrit suspensionem ab executione ordinum quos ab eo suscepit; quia hic Episcopus non potest licitè Pontificalia exercere. Idem dicendum de suscipiente ordines ab Episcopo simoniaco, deposito, degradato, hæretico, schismatico vitando; nam si est toleratus, vsu iurisdictionis non priuatur; consequenter ab eo suscipiens ordines suspensionem non incurrit. *ibid.punct.10.n.1.& 2.*

79 Ignorans Episcopum, à quo ordines suscipit, esse excommunicatum, suspensum, &c. nôn propterea eximitur à suspensione, etiamsi laboret ignorantia inuincibili; quia nemo dare potest quod non habet; sed Episcopus excommunicatus, suspensus, &c. non habet vsum ordinum, ergo neque illum conferre potest. *ibid pag.338.339.tom.3.num.4.*

80. Episcopus consecrationem suscipiens ab Episcopo excommunicato vitando, &c. eandem suspensionẽ contrahit ob defectũ potestatis in conferente; neque enim potest vsum illius ordinis conferre quem ipse non habeat. Valida tamen est consecratio, neque est repetenda, quia prouenit à charactere Episcopali

indelebiliter in anima inhærente. *ibid. pag.* 339.*n.*6.*&* 7.*tom.*3.

81. Hæc suspensio non potest ab alio tolli quam à Papa; quia contrahitur ob defectum potestatis in conferente, nullus autem inferior Papa supplere potest illum defectum. Atque hæc ratio valet tam in suscipiente ordines culpabiliter, quam inculpabiliter, quia hæc suspensio non prouenit ex culpa suscipientis, sed ex impotentia conferentis. *ibid. num.*8.

82. Suscipiens ordines ab alieno Episcopo absque licentia proprij, seu sine literis dimissoriis, suspensionem ab executione ordinum ita susceptorum incurrit; vnde sequitur eum affici irregularitate, si functiones huiusmodi ordinum exerceat, antequã à suspensione absoluatur. *ibid punct.*11.*p.*340.*n.*1.*tom.*3.

83. Monachi, & religiosi exempti qui sine sui Abbatis, suorúmque superiorum licentia ordines suscipiunt ab Episcopo illius vel alterius diœcesis, ex probabiliori sententia, eandem suspensionem incurrunt: quia hi non sunt ordinati à proprio Episcopo; Episcopus enim etiam eiusdem diœcesis, censetur extraneus, nisi ordinet religiosum cum licentia superiorum Ad hæc Concilium Tridentinum fert suspensionem generalem contra promotos ad ordines absque testimonio Ordinarij commendantis probitatem, & mores ordinandi. *ibid.num.*3.

84. In his tamen casibus suscipiens ordines ab alieno Episcopo suspensionem non incurrit 1. quando proprius Episcopus suspensus est, & suspensio est manifesta; tunc enim ipso iure conceditur ipsius subditis, vt ab alio ordinari possint modò reliqua seruentur. 2. quando Episcopus ordinat suum familiarẽ qui secum per triennium commoratus fuit, modò Episcopus ille habeat diœcesim; (Episcopus enim titularis id non potest) & statim beneficium ei conferat. 3. quando quis bona fide ordinatur ab alieno Episcopo sine licentia, nesciens id esse prohibitum. *ibid.n.*6.*&* *seq.p.*341.*tom.*3.

85. Ratihabitio non videtur excusare ab hac suspensione, quando scilicet Episcopus ordinat subditum alterius sub ratihabitione, credens fore vt illius Episcopus cognita ordinatione factum approbet: quia in iis quæ sunt contra iurisdictionẽ alterius, non facilè præsumitur ratihabitio; nullus quippe facilè præsumitur cedere iuri suo: & ex opposita sententia datur occasio perturbandi iurisdictionem. *ibid. num.*14.

86. Episcopus conferens primam tonsuram subdito alterius diœcesis absque licentia proprij Episcopi incurrit suspensionem per annum à collatione tonsuræ clericalis; & qui ab illo tonsuram accepit, caret priuilegio clericali, neque potest beneficium, vel pensionem sine dispensatione Apostolica ob-

tinere: perinde enim est ac si tonsuram non haberet, cum irrita sit tonsura. *ibid. num* 19.

87. Qui à Summo Pontifice rescriptum, seu priuilegium obtinuit, vt possit ordines suscipere à quolibet Episcopo, potest ordinari absque literis dimissoriis, non autem absque commendatitiis, alioquin ordinans suspenditur à collatione ordinum per annum, & ordinatus incurrit suspensionem à susceptorum ordinum executione. *ibid. pag.* 342. *n* 22. *tom.* 3.

88. Literæ dimissoriæ obtinendæ sunt ab Episcopo, vel eius Vicario speciale mandatum habente. Capitulum tamen Ecclesiæ Cathedralis potest eas concedere in duobus casibus. 1. quando Sedes Episcopalis vltra annum vacauit. 2. quando quis ratione beneficij obtenti, vel obtinendi arctatur ad sacros ordines suscipiendos; tunc enim Capitulum potest per Vicarium electum Sede vacante, dimissorias concedere. *ibid. n.* 23. *&* 24.

89. In concedendis literis dimissoriis hæc sunt seruanda. 1. legitimum examen, & approbatio. 2. vt in dimissoriis addatur causa cur proprius Episcopus ordines conferre non possit. 3. exprimendi sunt ordines ad quos suscipiendos dimissoriæ conceduntur. 4. exprimendum est an concedatur facultas generalis suscipiendi ordines à quocumque Episcopo; an verò specialis, ab hoc, aut illo. Porrò litteræ dimissoriæ non expirant morte concedentis, & concessæ à Capitulo, etiam finita capituli potestate valent. *ibid. num.* 25. *&* 26.

90. Absolutio ab hac suspensione obtineri potest ab Episcopo. Exercens autem functiones ordinum absque licentia susceptorũ dispensari etiam potest ab Episcopo ob irregularitatem per illud exercitium contractam, modò delictum sit occultum. *ibid. n.* 28.

91. Suscipiens ordines à proprio Episcopo in aliena diœcesi, absque licentia Episcopi illius diœcesis, incurrit suspensionem ab vsu ordinum susceptorum: quia Episcopus in aliena diœcesi non potest Pontificalia exercere absque expressa licentia Ordinarij loci. *ibid. punct.* 12. *n.* 1.

92. Hæc suspensio non est Summo Pontifici reseruata, sed potest ab Episcopo tolli. *ibid. n.* 5. *pag.* 345. *tom.* 3.

93. Obstrictus maiori excommunicatione, suscipiens ordines sacros incurrit irregularitatem. Suspensus autem vel interdictus, minimè: quia iura loquuntur solùm de excommunicato. Item qui vno, eodémque die suscipit duos ordines sacros, vel minores cum aliquo ordine sacro, contrahit irregularitatem, vel potius suspensionem, cuius dispensatio, si delictum est publicum, pertinet ad Summum Pontif. si occultum, etiam ad Episcopum. *tom.* 1. *pag.* 475. *num.* 1. *& seq.*

94. Excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus, incurrit irregularitatem exercens ſolemniter, vel ex officio, actus maioris ordinis, niſi excuſetur ratione neceſſitatis, vel ſcandali vitandi, vel ignorantiæ, vel inaduertẽtiæ, vel obliuionis. Item Epiſcopus excommunicatus, vel ſuſpenſus incurrit irregularitatem exercens ordinem Epiſcopalem. In hac autem irregularitate ſolus Papa diſpenſat, quando delictum eſt publicum *tom.* 1. *pag.* 476. *n.* 1. & *pag.* 477. *n.* 9. & 11.

95. Clericus miniſtrans ſolemniter in ordine ſacro, quẽ non habet, incurrit irregularitatem, ſi ſcienter, & ſeriò, & ex officio miniſtret. Quare clericus qui non eſt ſubdia conus, canens Epiſtolam ſine manipulo, non incurrit irregularitatem: quia non exercet ſolemniter ſubdiaconatum. Verùm ſi cum manipulo, & dalmatica Epiſtolam canat, non intendens exercere ex officio, ſed ſolùm ſupplere defectum ſubdiaconi, nõ fit irregularis: quia non dicitur propriè exercere ex officio, neque actus ſine intentione dicitur completus. In hac autem irregularitate ſolus Summus Pontifex diſpenſat, vt ſcilicet quis poſſit ad vlteriores ordines promoueri. Epiſcopus verò poteſt diſpenſare vt exerceat ordines ſuſceptos; immò etiam vt alios ſuſcipiat, ſi delictum ſit occultum. *ibid. n.* 1. *& ſeq & pag.* 478. *n.* 10.

P.

PAPA. PAPATVS.

Papatum ambientes.

1. PAVLVS IV. in Bulla 16. quæ incipit. *Cùm ſecundùm Apoſtolum*, confirmat primò cenſuras, & pœnas latas contra ambientes Papatum, & ſimoniam ea occaſione comittentes. Deinde tractantes de eligendo futuro Pontifice, viuente adhuc Pontifice, eóque inconſulto excommunicat, & priuat omnibus dignitatibus, officiis, fructibus voce actiua, & paſſiua, & infamiæ notam inurit. Eaſdem verò pœnas, & cẽſuras extendit ad eos qui conſilium, auxilium, & fauorem præſtant, niſi quamprimùm reuelarint. Denique impugnantes hanc Bullam ipſo facto excõmunicat, & contra ipſos tanquã contra ſchiſmaticos, & hæreticos inquiri mandat. *diſp.* 2. *q.* 3. *punct.* 1. *pag.* 187. *n.* 1. *tom.* 3.

2. Ambiens Papatum poſt mortem Pontificis, ligatur excommunicatione Iulij II. in Bulla quæ incipit, *Cùm tam diuino*, quæ recepta fuit à Concilio Lateranenſi *ſeſſ.* 5. ſub Leone X. addita excommunicatione contra ſimoniacè procuran-

tes post mortem vnius Pontificis, eligi in Pontificem. *ibidem. num.* 4.

3. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

De Papæ electione sponsionem facientes.

4. Gregorius XIV. in Bulla, *Cogit nos deprauata*, excommunicationem imponit ipso facto imponendam facientibus sponsiones super vita, morte, & futura electione Pontificis, aut super promotionibus Cardinalium. Præterea Ecclesiasticas personas huius criminis reas priuat omnibus dignitatibus, beneficiis, & officiis & ad illa inhabiles reddit. *disput.* 2. *q.* 3. *punct.* 2 *pag.* 188. *n.* 1. *tom.* 3.

5. Eandem censuram incurrunt omnes publica auctoritate fungentes qui prædictas sponsiones tacitè, vel expresse in locis sibi subiectis fieri permittunt *ibid. n* 4.

6. Qui auxilium, consensum, fauorem, aut consilium in huiusmodi sponsionibus præstãt, vel sunt proxenetæ, & mediatores ad eas faciendas, eiusdem excommunicationis sunt rei *ibid. n.* 5.

7. Is qui pecuniam occasione sponsionum accepit, in articulo mortis validè absolui potest, dummodò intentionem habeat restituendi cùm primum commodè poterit. *ibi. n.* 7.

8. Præcisa prohibitione, huiusmodi sponsiones licitè fieri possunt, & pretium ea occasione acceptum potest retineri: quia sunt de re dubia. *ibid.*

9. Hæc excommunicatio est Pontifici reseruata, excepto mortis articulo, cum præuia restitutione.

Summo Pontifici feudum suadentes

10. In Bulla 35. quæ incipit, *Admonet nos*, à Pio V. lata est excõmunicatio cõtra eos qui tractãt, consulunt, aut verba faciũt de alienãdis, aut infeudandis bonis ad Ecclesiã Rom. immediatè pertinentibus. Hæc autem Bulla confirmata à successoribus Pontificibus, præsertim à S.D.N. Vrbano VIII in Bulla quæ incipit, *Sacrosancti disp.* 2 *q.* 3. *punct.* 41. *pag.* 253. *tom.* 3.

11. Eidem excommunicationi subiiciuntur proponẽtes mittendos esse ea de causa ad Sedem Apostolicam oratores, ipsique suscipiẽtes munus oratoris; necnõ insinuãtes, vel suadentes Summo Pontifici eiusmodi infeudationẽ, seu alienationem. *ibid. n.* 5.

12. Bona quæ fisco Pontificio addicuntur ob delicta, in hac Pij V. Bulla ampliùs non comprehenduntur ob delicta, in hac Gregorij XIII. in Bulla 65. quæ incipit, *Tanta támque horrẽda*, & ex constit. Sixti V in Bulla 5. quæ incipit, *Hoc nostri pontificatus initio*. Item sub hac Pij V. Bulla non comprehenduntur

per

per triennium loca quæ Camera Apostolica emit à Baronibus, ex constitut. Clementis VIII. in Bulla, 41. quæ incipit, *Iustitiæ ratio*. Igitur qui horum bonorum alienationem, vel infeudationem procurant, ab hac censura eximuntur. *ibid. n. 6*.

Papæ electio simoniaca.

13. Iulius II. in Bulla quæ incipit, *Cùm tam diuino*, electionem Papæ simoniacè factam, absolutè, & omnino irritat, grauésque pœnas tam electo, quàm eligentibus imponit; denique statuentes, disponentes, vel facientes, seu attentantes aliquid Sede vacante contra illam constitutionem. *disp. 2. q. 7. punct. 1. §. 1. pag. 281. tom. 3*.

14. Primum autem, & præcipuum quod cauetur in hac Bulla, est, ne electio Papæ fiat cum hæresi simoniaca dando aliquid, promittendo, vel recipiendo per se, vel per alium; crimen autem simoniæ vocatur hæresis, quia qui hoc crimen committit spiritualia pretio æstimat. Præterea in hac Bulla fit omnibus facultas recedendi ab obedientia Papæ simoniacè electi, & Cardinales possunt brachium sæculare implorare, si per simoniam electus ingesserit se regimini vniuersalis Ecclesiæ. Ad hæc omnes mediatores huiusmodi electionis priuantur ipso facto honoribus, beneficiis, & fiunt tam actiuè, quàm passiuè intestabiles, ipsorúmque bona fisco addicuntur. Vltimò Cardinales non complices possunt alium eligere, adhibitis etiam Cardinalibus complicibus simoniæ, qui se adiungere voluerint. *ibid. n. 3*.

15. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

Papæ electio contra formam.

16. Gregorius XV. & Vrbanus VIII. excommunicationem tulerunt contra Cardinales non seruantes formam in eligendo Summo Pontifice præscriptam à Gregorio, aut præsumentes aliquid facere vel attentare contra ipsam Bullam, quæ incipit, *Æterni Patris. ibid §. 2. pag. 282. tom. 3*.

17. In hac Bulla sub excommunicatione præcipitur, vt electio non fiat, nisi clauso conclaui, & per secreta suffragia, vel per viam compromissi, vel quasi per inspirationem, alioquin electio sit irrita, &c. *ibid. n. 5*.

18. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

In electione Papæ obseruanda.

19. In cap. *Vbi periculum, de elect. in 6*. statuitur vt domini, & officiales illius ciuitatis in qua mortuus est summus Pontif. & in qua electio noui Pontificis est facienda, præstent

iuramentum personaliter corã clero,& populo, se obseruaturos, & obseruari facturos ea quæ in præcitato textu habentur, & si ea non obseruauerint, excommunicationem ipso facto incurrãt, sint perpetuò infames,inhabiles ad dignitates, & officia, feudis, & Ecclesiasticis bonis priuentur,& ciuitas sit interdicta,& priuata Episcopo *disp.2.q.20.punct.1.pag.311.n.1.tom.3.*

26. Hæc autem in præcitato cap. præscribuntur circa Summi Pontif. creationem seruanda. 1. vt electio post 10. dies ab obitu Pontificis celebretur in ea ciuitate in qua Pontifex cum sua curia residebat; sin obiit extra ciuitatem, electio fiat in ciuitate in cuius territorio è vita migrauit. 2. vt nullus ad Cardinales in conclaue accedat exceptis seruientibus, vel nuncium mittat. 3. vt nisi intra dies ab ingressu in conclaue electio fiat, vnum ferculum tantùm detur Cardinalibus per quinque dies, quibus elapsis, nihil præter panem, vinum, & aquam accipiant. 4. vt Cardinalis post aliorum ingressum superueniens nondum facta electione, admittatur in eodem negotio,in illo statu in quo ipsum inuenerit. *ibid.*

PARENTES.

Honor parentibus exhibendus.

1. HOnor parentibus exhibendus hæc quatuor complectitur. 1. reuerentiam. 2 amorem. 3. obedientiam. 4. sustentationem. Parentum autem nomine, quatuor personarum genera intelliguntur. 1. Parentes à quibus per generationem vitam hausimus, seu mediatè vt auus, abauus, &c. seu immediatè vt pater, & mater. 2. superiores qui salutis nostræ spiritualis curam habẽt,vt Episcopus,&c. 3. Imperatores,Reges & Principes qui tẽporalia curãt.4.tutores,curatores,& magistri.*to.1.pag.281.n.1.& 2.*

2. Parentibus debetur reuerentia exterior,& interior. Quamobrem grauiter peccant qui parentes dictis, vel factis ad grauem prouocant iracundiam, aut verbis cõtumeliosis violant;qui vel leuiter percutiunt, au manum ad percutiendum attollunt cum sufficienti deliberatione; qui parentes dedignantur, vel contemnunt, nisi iustam habeant causam auersionis, vt propter hæresim, aut proditionem.*ibid.n. 2. & cap.282. n.4.*

3. Amor quo filij tenentur parentes prosequi, consistit. 1. in fuga odij, vt scilicet parentes non oderint. 2. in exhibitione signorum amoris. Hinc sequitur illos grauiter peccare qui graue aliquod malum animæ,vel corporis optant parentibus, v. g. qui cupiunt illis mortem, vt fruãtur hæreditate, aut qui toruis oculis illos ferè semper intuentur, & verbis asperis alloquuntur,

quamuis

quamuis fortè ex animo diligant;quia parentibus debetur etiam amor externus.*tom.2.pag.282.n.2.&* 3.

4. Filij tenentur parentibus obedire in iis omnibus in quibus sint illis subiecti,vt in iis quæ spectant ad mores,ad salutem animæ,ad domesticam gubernationem, &c. In iis autem quæ pertinent ad vitæ statum deligendum, non tenentur filij parentibus morem gerere:quare filius potest inscio,vel inuito patre statum religiosum assumere, si sciat patrem, de hac re monitum, reclamaturum, & impediturum. *ibid.n.*1.*&* 2.

5. Filij parentibus in necessitate seu spirituali, seu corporali constitutis tenentur subuenire, modò possint Quare filius qui non curat parentes in mortis articulo muniri Sacramentis, aut impedit, ne testamentum condant, vel ne aliquid pauperibus in animæ suæ vtilitatem erogent,grauiter peccat. Idem sentiendum de eo qui corporalem parentum necessitatem, aut infirmitatem, non subleuat. *tom.2.pag.*283.*n.*1.*&* 2.

6. Parentibus in extrema, aut etiam graui necessitate constitutis, tenentur filij ab ingressu religionis abstinere & egredi è religione etiam post professionem, vt parentes alant: quia præceptum,consilio præferendum est;modo tamen constet tantam esse necessitatem cui subuenire teneantur.*ibid.n.*4. *& seq.*

7. Filius in foro conscientiæ non tenetur soluere debita patris quæ vires hæreditatis excedunt, etiamsi inuentarium non confecerit. At si bona filio relicta sufficiant ad satisfaciendum creditoribus, sed illa sunt affecta vinculo primogeniorum, filius debet ex fructibus annuis bonorum primogeniorum satisfacere creditoribus, quando debita fuerunt contracta post intentionem primogenituræ;non verò tenentur satisfacere ex bonis ipsis, quia primogenitus non habet huiusmodi bonorum plenum dominium,sed administrationem, & vsum fructum dum viuit. Sin debita contracta fuerant ante institutionem primogenituræ, satisfaciendum est etiam ex bonis immobilibus;quia pater non potuit eximere bona ab obligatione reali in fraudem creditorum. *ibid.num.* 10.

Parentes quid filiis debeant?

8. Parentes tenentur curam gerere filiorum, non in iis modò quæ ad corpus, sed in iis maximè quæ ad animam spectant, Quare parentes qui non dant operam vt filij addiscant ea quæ pertinent ad saluté,vt præcepta Dei,& Ecclesiæ seruent, &c. grauiter peccant.Item qui peccati mort. occasiones à filiis non auertunt, vt si filiabus permittant amatores ad malum finem, &c. Item qui filios dum peccant non obiurgant, & cùm opus est non

castigant. Item qui filios malo exemplo, aut consilio deprauant, &c. Tenentur etiam parentes filiis alimenta, & filiabus dotẽ præbere: nisi iustam habeant exhæredandi causam; neque ab hac parentum cura spurij excluduntur. *tom. 2. cap. 284 n. 1. & seq.*

9. Pater qui filio licèt spurio, sine graui causa negligit alimenta præbere, grauiter peccat; nisi sit adeo pauper, vt nõ possit. Mortuo autem patre hoc onus spectat ad hæredes. Potest etiam clericus, si patrimoniũ non sufficit, ex beneficij fructibus alimẽta, vel dotem filiæ spuriæ præbere. *ibid. n. 2. & pag. 285. n. eod.*

10. Mater non peccat mortaliter, quæ filio alimenta nõ præbet excepto lacte, nisi pater præ inopia illum alere non possit: hæc enim obligatio, ex iuris dispositione, incumbit patri. Tenetur quidem mater sub peccato mortali bonam nutricem filio quærere; non tamen peccat mortaliter per se loquendo, si per se ipsam non lactet, quamuis commodè possit: quia filius inde non patitur graue damnum. *tom. 2. pag. 285 num. 3. & 4.*

11. Parentes qui sine iusta causa filios hospitali exponunt, mortaliter peccant: videntur enim filios deserere, & contra naturalem pietatem à se abdicare, idque filiis est probrosum. Qui tamen filios rationabilem ob causam ita exponunt, tenentur satisfacere expensis ab hospitali factis in filios alendos, si quidem sunt diuites: domus enim hospitalis non est instituta ad alendos filios diuitum, sed pauperum. *ibid. n. 6.*

12. Pater qui filio non præstitit alimenta, non tenetur ad restitutionem, in foro conscientiæ; modò filius debita non contraxerit vt se ipsum aleret: tunc enim obligandus videtur pater ad persoluendum æs alienum à filio contractum; videtur enim nomine patris contractum, vtpote sustentationis gratia ad quam pater tenetur iure naturali, & diuino *tom. 2. pag. 286. n. 12.*

13. Pater tenetur filiæ nubenti dotem constituere, etiamsi filia diues sit, aut monasterium ingredi velit, aut nubat inuito patre, aut etiam indigno: Secùs si filia indigno nubens, sit minor 25. annis, & diues sit, patrisque alimentis non indigeat: tunc enim æquum non videtur, vt pater cogatur dotem ei tradere quæ cum tanto familiæ dedecore nupsit. *ibid. num. 1.*

14. Pater tenetur filiæ spuriæ dotem tradere, non verò mater; quia dos succedit in locum alimentorum; sed pater iure naturæ tenetur ad alimenta, etiamsi sit clericus; ergo tenetur etiam ad dotem. *tom. 2. pag. 287. n. 8.*

15. In his casibus potest filius à patre exhæredari 1. si parentes percussit. 2. si grauem, & inhonestam illis iniuriam intulit. 3. si patrem in iudicio accusauit, excepto crimine hæresis, & læsæ maiestatis. 4. si attentauit mortem patris, etiamsi mors

non

non ſequuta fuerit. 5. ſi cum incantatoribus, & maleficis verſetur. 6. ſi rem habuit cum nouerca, ſeu patris vxore. 7. ſi non ſuccurrit patri furioſo, aut ſi requiſitus noluit pro parente in carcere detento fideiubere. 8. ſi filius ſit hæreticus 9. ſi patrem impediuit ne conficeret teſtamentum. 10. ſi parentum bona dilapidauit. 11. ſi verſetur cum arenariis, aut mimis, artémque mimicam profiteatur. 12. ſi filia minor 25. annis luxurioſam vitam degat. Aduertendum tamen hos caſus locum habere tantùm quando filius aliunde habet quo vitam ſuſtentet: pater enim non poteſt alimentis neceſſariis filium priuare, cùm iure naturæ filium in neceſſitate poſitum alere teneatur, & leges ciuiles iura naturæ non tollant *ibid n* 1. *& pag.* 288. *n. eod.*

16. Filia inuitis parentibus nubens iuxta formam à Conc. Trid. præſcriptam, attento iure Canonico, & Cæſareo, exhæredari nequit; niſi ſit minor 25. annis, & parentibus volentibus ipſam nuptui tradere, renuerit, & luxurioſè viuere maluerit. Etiamſi autem ſemel, atque iterum furtim ſui copiam fecerit, non eſt exhæredanda: quia non cenſetur propterea vitam luxurioſam elegiſſe. *ibid. num.* 3.

17. Filius aut filia quam pater viuens non exhæredauit, non poteſt ab hæredibus patris, obiecta, & probata exhæredationis cauſa exhæredari poſt mortem patris; fieri enim poteſt vt pater ingratitudinem filio condonauerit, & cum ipſo in gratiam redierit. *tom.* 2. *pag.* 289. *n.* 8.

18. Filius luxurioſè viuens, aut matrimonium inuitis parentibus contrahens, etiamſi indignam ducat, non poteſt exhæredari; quia in odioſis non eſt facienda extenſio; iura autem loquuntur tantùm de filiabus. *ibid. n.* 9.

19. Non tollitur exhæredatio per reconciliationem, neque per pœnitentiam admiſſi delicti. Per profeſſionem verò in religione emiſſam irrita redditur. *ibid. n.* 12.

20. Debet maritus vxori amorem, honorem, & obedientiam in iis in quibus eſt illi ſubiectus. Quapropter verba infamatoria proferens contra vxorẽ, aut illam impediens quominus præcepta Dei, & Eccleſiæ ſeruet, aut illam grauiter cædens, aut illi alimẽta denegãs quæ præbere poteſt, grauiter peccat; modò vxor propria culpa à marito non diſceſſerit, aut is qui dotem promiſit, non ſit in culpabili mora ſoluẽdi. *to.* 2. *pag.* 289. *n.* 1. *& pag.* 290. *n.* 2. *&* 3.

21. Quando vxor, parentes, & filij in extrema neceſſitate ſunt conſtituti, & vir non poteſt omnibus opem ferre, tenetur potiùs ſubuenire parentibus & filiis quàm vxori: nam erga parentes maior eſt obligatio; cum filiis autem maior eſt coniunctio, cùm ſint aliquid deciſum ex ſubſtantia patris. *tom.* 2. *pag.* 290. *n.* 10.

22. Vxor viciſſim viro debet amorem, honorem,& obedientiam in iis,in quibus ſubiecta eſt viro: vir enim eſt caput mulieris. Hinc fit,vt vxor grauiter peccet, quando inuito marito, ius gubernandæ domus ſibi arrogat, aut maritum ad grauem iram, & ad blaſphemiam prouocat, aut dum aliò migrantem ſequi recuſat,aut dum inopem ipſa diues alere non vult, &c. *tom. 2.pag. 291. num.11.& 12.*

23. Vxor aut filij non tenentur ſoluere debita quæ vir, ſeu pater contraxit ad vxorem, & filios alendos, niſi pater illa contraxerit nomine ipſorum, aut niſi vxor, ſeu filij acceperint alimenta in fraudem creditorum. *ibid. n. 13.*

24. Domini, aliíque ſuperiores tenentur ſibi ſubditorum curam gerere, peccántque grauiter dum non curant vt ſerui à peccatis abſtineant, confiteantur,communicent tempore ab Eccleſia præſcripto,doctrinam Chriſtianam addiſcant,ieiunent dum commodè poſſunt, diebus feſtis Miſſam audiant, &c. vel dum ſunt in cauſa cur iis diebus ſeruiliter laborent.*to.2. pag 293.n 1 & ſeq.*

25. Domini grauiter peccant dum famulos grauibus afficiũt contumeliis, aut iis alimenta denegant. Non tamen peccant ſi ægros ad hoſpitalem domum mittant ad magnos ſumptus vitandos qui in ipſis curandis eſſent faciendi.*ibid.n.6. & 7.*

26. Clerici ſubditi poſſunt à ſuo ſuperiore moderatè percuti, & caſtigari.Immò pater non incurrit excommunicationẽ,quando filium clericum ob peccatum commiſſum moderatè cædit. *tom.2.pag.294.n.9.& 10.*

27. Parochi munus & officium eſt.1.in ſua parœcia reſidere. 2. Sacramenta adminiſtrare. 3. orare pro ouibus ſibi commiſſis, & Miſſæ ſacrificium illis applicare. 4. docere populum, & fidei Chriſtianæ dogmata per ſe, vel per alium tradere. 5. infirmos frequenter inuiſere. 6. pauperum curam gerere.Sin huic muneri deſint,grauiter peccant.*tom.2.pag.293.n.4.*

28. Epiſcopi partes ſunt 1. reſidere in ſua diœceſi 2. adminiſtrare Sacramenta Confirmationis, & Ordinis. 3. conciones ad populum habere per ſe,& non per alium, niſi legitimè impediatur. 4 ſynodum diœceſanam ſingulis annis, & prouincialem, ſi eſt Archiepiſcopus, quolibet triennio conuocare. 5 ſingulis annis ſuam diœceſim obire. 6 curare vt teſtamenta executioni mandentur.7. bonum exemplum præbere.*ibid.n.5.*

29. Subditi ſuis ſuperioribus, famuli dominis etiam improbis amorem, reuerentiam,& obedientiam in iis quæ ſui ſunt muneris præſtare debent.Peccant autẽ grauiter famuli dum in rebus magni momenti dominis non obtemperant,aut graue illis damnum inferunt,aut non impediunt cùm poſſunt,ne domini damnum

num patiantur. Non tenentur tamen vitam dominorum cum propriæ vitæ periculo defendere, nisi sint specialiter ad hoc conducti. *tom.2.pag.294.n.13.& seq.*

PECCATVM.

Peccatum originale.

1. PEccatum originale, quod in ipsa origine, seu conceptione contrahitur, est priuatio iustitiæ, & sanctitatis, quæ singulis hominibus debuit inesse ex pacto à Deo cum Adamo. Hinc fit vt peccatum originale sit mors animæ, cuius vita est gratia, & sanctitas. Vnde patet peccatum originale non esse concupiscentiam; quia per Baptismum tollitur peccatum orig. concupiscentia autem manet post Baptismum. Dicitur tamen à D. Paulo concupiscentia peccatum, quia est radix, & causa peccati. *tom.2.pag.96.n.4 & pag.97.n.7.*

2. Peccato originali inest vera ratio peccati: est enim voluntarium, non quidem voluntate propria, sed aliena, quatenus voluntas posterorum continebatur in voluntate Adami; cum quo Deus iniit pactum, vt si vetitum fructum comederet, iustitiam in posteros non transmitteret. Huic tamen pacto censentur posteri consensisse cum Adamo, ac proinde in Adamo peccasse. *tom.2.pag.97.n.10.& 11.*

3. Omnes mortales seu fideliũ, seu infidelium filij peccatum originale contrahunt, nisi quis speciali priuilegio eximatur, vt B. Virgo, quæ licèt debitum habuerit contrahendi peccatum orig. quatenus etiam ipsa peccauit in Adamo, re tamen ipsa peccatum originale non contraxit, sed in ipso suo suæ conceptionis instanti sancta fuit: vt de ea verè dici potuerit Cantic. 5. *Tota pulchra es, Amica mea, & macula non est in te:* sic enim illam decebat, quæ futura erat mater Dei. *ibid n.1.& seq*

4. Singuli suum contrahunt peccatum orig. ex peccato Adami per seminalem generationem: neque enim traducitur à proximis parentibus; sed ab Adamo transmittitur in nos, quatenus ab ipso descendimus per lineam virilem. Quare siquis à Deo crearetur, aut ex humana carne decerperetur absque seminali generatione, non contraheret peccatum origin. Hinc Christus peccati origin. expers fuit; quia non traxit originem ab Adamo per lineam virilem, & seminalem generationem. *tom.2. pag.98.n.4.& seq.*

5. Pueri cum solo peccato orig. decedentes subeunt pœnam damni, neque beatifica Dei visione frui possunt, cùm sint filij iræ & Dei inimici. Hinc collige quàm grauiter peccent qui pueros

sine

ſine Baptiſmo decedere patiuntur, aut qui abortum fœtus animati procurant. Pueri tamen cum ſolo peccato orig. decedentes, pœnâ ſenſus torquendi non ſunt; hæc enim pœna debetur ſoli peccato actuali *ibid. n. 2. & pag. 99. n. 3. 4. & 7.*

Peccatum actuale, & habituale.

6. Peccatum actuale à poſteriori definitur, *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam.* Vel definitur peccatũ præſertim mortale, *auerſio à Deo & conuerſio ad creaturam.* A priori verò poteſt definiri, *priuatio debitæ rectitudinis.* Nam in omni peccato, duo ſunt; materiale, & formale; *materiale*, eſt ipſe actus, v. g. actus detractionis; *formale*, eſt priuatio bonitatis, ſeu rectitudinis, quæ debetur illi actui: qui enim vult loqui de factis, & rebus alienis, loqui debet abſque læſione famæ; & ſic de reliquis. *tom. 2. pag. 99. n. 1. & pag. 100. n. 5. 6. & 12.*

7. Peccatum habituale eſt quædam labes, ſeu macula relicta ex peccato actuali. Hæc autem macula in duobus conſiſtit. 1. in malitia actus præteriti, moraliter perſeuerãte, per modũ habitus, ſeu vt loquũtur Theologi, in extrinſeca denominatione ab actu præterito nondum per pœnitentiam retractato, vnde homo denominatur peccator. 2. in priuatione gratiæ habitualis quæ eſt pulchritudo, & nitor animæ. *tom. 2. pag. 101. n. 1. & 2.*

8. Ad peccatum mortale requiritur plena, & expreſſa aduertentia malitiæ, vel periculi malitiæ, aut ſaltem ſcrupulus, ſeu dubiũ expreſſum. Niſi enim quis aduertat opus quod facit eſſe malum, vel habere adnexũ periculum mali; aut niſi formaliter dubiter, cenſetur laborare inaduertentia inuincibili, & inculpabili, quæ non minus excuſat à peccato quàm ignorãtia inuincibilis; quia vbi eſt huiuſmodi inaduertentia, ibi non eſt voluntarium. Sic excuſatur à peccato, qui in die ieiunij carnes comedit, nihil cogitans de ieiunio. Item motus ſenſualitatis qui rationem anteuertunt, etiamſi diu durent, nullo modo ſunt peccata, propter inaduertentiam inculpabilem. *tom. 2. pag. 102. n. 3. & ſeq.*

9. Ad peccatum requiritur conſenſus ſaltem virtualis: quia nullum eſt peccatum, niſi ſit voluntarium. In dubio autem an habuerimus conſenſum ſufficientem ad peccatum mortale, hæ tres regulæ præſcribuntur. 1. ſi homo ita ſe cognoſcat affectum, vt nollet peccatum committere, ſi maximè poſſet, vt plurimum iudicandum eſt non adfuiſſe conſenſum ſufficientem ad peccatum mortale. 2. ſi dubitans ſit conſcientiæ adeo timoratæ, vt peccatis diſſentire ſoleat; vt plurimum iudicandum eſt non habuiſſe plenam aduertentiam, & conſenſum, licet aliquam in repellendis tentationibus negligentiam admiſerit. 3. cum quis dubitat

dubitat an aliquid fecerit, seu voluerit in somno, an in vigilia, seu dum esset sui compos, non leue indicium est non adfuisse plenam aduertentiam, & consensum. *ibid. n.* 15. *& pag.* 103. *n.* 19.

10. Nullus datur actus in indiuiduo deliberatus, qui sit indifferens, sed quilibet bonus est, aut malus. Dantur tamen aliqui actus qui secundùm speciem, nec boni sint, nec mali, vt actus fricandi barbam, comedendi, &c. eiusmodi enim actus neque sunt boni ex obiecto, neque prohibiti, sed indifferentes. *tom.* 2. *pag.* 103. *n.* 1. *&* 6.

11. Malitia peccati, & iniuria, ac offensa Dei quæ in peccato reperitur, non est intrinsecè infinita: tanta est enim malitia peccati, & offensa Dei, quanta est bonitas debita actui; sed bonitas debita actui nõ est infinita, ergo neque malitia, seu Dei offensa. Iniuria quidẽ Deo irrogata grauior est, quàm iniuria hominibus facta; non tamẽ est infinita, alioquin etiã iniuria quæ Deo irrogatur per peccatũ veniale, esset infinita *ib. n.* 1. *& pag.* 104. *n. eod.*

Peccatum mortale, & veniale.

12. Peccatum actuale aliud est *mortale*, quod mortem animæ spiritualem infert; aliud *veniale*, quod facilè veniam meretur, redditque hominem dignum pœna solùm temporali. Est autem triplex veniale. 1. dicitur veniale *ex suo genere*, quod ex sua natura, & obiecto circa quod versatur, est leue, vt verbũ otiosum, mendaciũ iocosum, &c. 2. dicitur veniale *ex imperfectione deliberationis, & aduertentiæ*, vt percussio ex subita ira. 3. dicitur veniale *ex leuitate materiæ*, vt furtum quinque assium factum diuiti: non tamen in qualibet materia datur paruitas rei, seu materiæ, excusãs à peccato mortali, vt in materia simoniæ odij Dei, iuramenti falsi, &c. *tom.* 1. *pag.* 104. *n.* 1. *& pag.* 105. *n.* 1. *& seq.*

13. Peccatum venialẽ fieri potest mortale 1. ratione finis mortaliter mali, vt si mulier suo comptu, seu ornatu intendat aliquem ad libidinem pertrahere. 2. ratione plenæ aduertentiæ. 3. ratione contemptus, aut inobedientiæ. 4 ratione proximi periculi incidendi in peccatum mortale 5. ratione conscientiæ erroneæ 6. ratione scandali. 7. per additionem materiæ. *tom.* 2. *pag.* 107. *n.* 2. *& seq. & pag.* 108. *n.* 17. *& seq.*

14. Multa peccata venialia, per se, & formaliter loquendo, non efficiunt vnum peccatum mortale. Quia multa venialia nõ priuant hominẽ gratia Dei. Verùm quidẽ est, eum qui per leuia furta peruenit ad quãtitatem notabilem, peccare mortaliter, non quod plura furta venialia efficiant vnum mortale; sed quia vltimus furandi actus versatur circa materiam quæ continuata cũ præcedentibus sufficit ad peccatũ mortale. *tom.* 2 *pag.* 108. *n* 22.

15. Quotiescum

15. Quotiescumque materia vltimi peccati venialis continuari potest cum materia præcedentium, vltimum in quo notabilis materia completur, est mortale, quod alioquin esset veniale. Quando verò materia vltimi peccati venialis non potest moraliter continuari cum materia præcedentium, vltimum non est mortale, quia singulæ materiæ sunt paruæ, & manent diuisæ absque coniunctione morali. *tom.2. pag.*109.*num.*23.

Quomodo Peccata inter se distinguantur.

16. Hæ circunstantiæ peccatum aggrauant. 1. maior affectus, vel conatus ad peccatum. 2. maior scientia, & cognitio peccati. 3. conditio personæ peccantis, vel in quam peccatur. 4. maius damnum, quod infertur. 5. peior finis, qui intenditur à peccante. 6. scandalum adiunctum. 7. locus, tempus, modus, &c. *tom.2. pag.*110.*n.*6. *& seq.*

17. Non sunt tot numero peccata, quot sunt obiecta circa quæ vnus, & idem actus eodem tempore versatur: plura enim obiecta eiusdem rationis, vicem vnius gerunt. Quare proferens vnam blasphemiam in duodecim Apostolos, non dicitur committere. 12. peccata; detrahens de pluribus vno actu, vnius tantum peccati detractionis est reus: hæc tamen circunstantia est in confessione aperienda: quia constituit actum in suo indiuiduali. *tom.2.pag.*111.*n.*1. *&* 2.

18. Tot sunt numero peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti. Censentur autem moraliter interrumpi, quando idem, nec formaliter; nec virtualiter perseuerat; sic actus odij, quod Titius heri commisit, est distinctum odium ab eo, quod hodie committit. At qui proficiscitur ad furandum, vel occidendum, & in via voluntatem furandi, aut occidendi sæpius repetit, non dicitur plura peccata committere: tales enim actus non censentur interrupti. *ibid.n.*5 *& pag.*112. *n.*6.

19. Peccata distinguuntur specie per ordinem ad diuersas specie perfectiones, quibus priuantur: quia priuatio specificatur à forma cuius est priuatio. Non distinguuntur autem per ordinem ad diuersa præcepta, quibus aliquid præcipitur, vel prohibetur ex eodem motiuo: alioquin desiderium rei alienæ, & furtũ rei alienæ essent peccata specie diuersa, cum distinctis præceptis præcipiantur, alterum quidem septimo, alterũ verò decimo decalogi præcepto. Si verò peccata prohibita sunt pluribus præceptis ex diuersis motiuis, specie distinguuntur, quia diuersis virtutibus, & perfectionibus opponuntur; sic Sacerdos in actum venereum consentiens duo saltem peccata committit: actus enim venereus prohibitus est Sacerdoti diuersis præceptis ex di-

uerſo motiuo conditis, ex motiuo ſcilicet caſtitatis, & ex motiuo religionis, ad quam ſpectat votum quod per actum venereum violatur. At qui v.g, non ieiunat eo die Quadrageſimæ in quem incidunt quatuor tempora, duo peccata non committit, quia duo illa præcepta ex eodem motiuo temperantiæ ieiunium indicunt. *tom 2.pag.17.num.15.& ſeq.*

20 Qui facit aliquid prohibitum duplici præcepto, vno ſimplici, altero habente adiunctam excommunicationem, non ideo duo peccata committit, modò illa duo præcepta lata ſint ex eodem motiuo; quia excommunicatio, per ſe loquendo, nouam ſpecie malitiam peccato non addit. Peccatum tamen quod alioquin fuiſſet veniale, ratione excommunicationis adiunctæ fit mortale non vi excommunicationis, ſed vi præcepti prohibentis ſub excommunicatione. *tom.2.pag.118.n.14.*

21. Peccatum omiſſionis differt ſpecie à peccato commiſſionis ſecundùm rationem materialem, & formalem: quia peccatum omiſſionis non tantùm eſt priuatio debitæ rectitudinis, ſed etiam ſubſtantiæ actus, cui debetur rectitudo: peccatum verò commiſſionis eſt tantùm priuatio rectitudinis quæ debetur actui; & præterea priuat perfectionibus ſpecie diuerſis. Porrò peccatum commiſſionis, cæteris paribus grauius eſt peccato omiſſionis. *ibid.num.1.& 2.*

22. Peccatum omiſſionis committitur eo tempore quo implendum eſt præceptum; quia omiſſio actus non eſt culpabilis niſi eo tempore quo vrget præceptum Si tamen omiſſio contingat eo tempore quo deeſt libertas, vel vſus rationis, illa omiſſio imputatur ad culpam, quando voluntariè datur cauſa illi omiſſioni, non verò quando contingit ipſa omiſſio. Quare qui ſe dat ſomno præuidens fore vt propter ſomnum non audiat ſacrum in die feſto, tunc peccat quando voluntariè dat cauſam illi omiſſioni. Item qui proiicit breuiarium in mare ne poſſit diuinum officium perſoluere tempore nauigationis, non peccat quando non perſoluit; quia iam non poteſt; ſed tunc peccauit quando ſua culpa factus eſt impotens ad perſoluendum; quia tunc dedit cauſam omiſſioni Idem dicendum de peccato commiſſionis: ſi enim contingat eo tempore quo non eſt in poteſtate ſeu libertate hominis, illud vitare, tunc imputatur ad culpam quando data ei fuit voluntariè cauſa; vt homicidium in ebrietate. *tom.2 pag.119.num.4. & ſeq.*

23. Actiones quæ ſunt cauſa omiſſionis, ſunt malæ, & peccaminoſæ: ſunt enim cauſa peccati. Sic ludus propter quem quis omittit ſacrum, malus eſt, & imputatur ad culpam. Immò actiones etiã ex natura ſua bonæ, fiunt malæ, ſi ſint cauſa omiſſionis

præcepti,

præcepti, nisi fiant ex necessitate Sic qui sacrum omittit vt domi studeat, seu etiam rosarium recitet, peccat studendo, & rosarium recitando. Actiones tamen quæ fuerunt causa omissionis, non sunt necessario in confessione aperiendæ, nisi malitiam habeant distinctam à peccato omissionis. *tom.2.pag.*120. *n.*13. & 14. & *pag.*121. *num.*17. & 27.

24. Peccata quæ complentur in corde, ac voluntate, differũt, specie à peccatis, quæ perficiuntur ac consummantur in ore, aut opere: sunt enim priuationes perfectionum specie diuersarum; cùm alia sit perfectio qua priuat odium, alia qua priuat conuicium, alia qua priuat homicidium Tamen peccata cordis, & oris si spectentur vt sunt origo, & principium, seu dispositio ad peccatum operis, specie non differunt; eidem enim virtuti opponuntur; sic voluntas, seu propositum furandi est eiusdem speciei cum furto. *tom.2.pag.*122.*num.*2. & *seq.*

Peccatum contra conscientiam.

25. Conscientia licet erronea, obligat ad faciendum id quod ipsa dictat per modum præcepti, & non tantùm cõsilij: quia qui non facit quod conscientia dictat, censetur facere contra rationem dictantem illud esse faciendũ. Item qui facit aliquid quod non est peccatum, putans ex conscientia erronea esse peccatum, peccat nisi cõscientiam erroneam deponat, & credat illud quod facit hic & nunc non esse peccatũ Quia alioquin videtur contemnere legem, ac voluntatem Dei. *tom.2.pag.*123.*n.*8 & 13.

26. Qui facit aliquid contra conscientiam erroneam, falsò credens esse peccatum, committit peccatum illius speciei, quam conscientia apprehendit: quia habet affectum ad peccatum talis speciei. Sic qui expuit in terram credens se committere peccatum sacrilegij, & irreuerentiæ, committit peccatum sacrilegij, si re ipsa expuat in terram antequam conscientiam erroneam deponat. *tom.2.p.*124 *n.*18 & 19.

27. Faciens aliquid cum conscientia practicè dubia (id est, cũ dubio an hic, & nunc opus sit illicitum necne) peccat, peccato scilicet eiusdem rationis, & speciei, cuius est peccatũ de quo dubitat; qui enim operatur cum dubio, exponit se periculo peccandi. Sic qui dubitat an is quem vult percutere sit Sacerdos, illùmque percutit nondum deposito dubio, peccat non solùm contra iustitiam, sed etiam contra reuerentiam Ecclesiasticis debitam, consequenter tenetur hanc circumstantiam in confessione aperire, etiãsi fortè is qui percussus est, Ecclesiastico priuilegio non gaudeat. Qui verò aliquid facit, non practicè, sed speculatiuè tantùm dubitans an sit malum, non peccat: quia prudẽter

operatur, cùm ex iusta causa dubium deponat. Sic qui dubitat an liceat capere rem alienam, si hîc & nunc credat hoc sibi licere propter extremam necessitatem excusatur à peccato furti, quia practicè non dubitat. *tom.2.p.125.n.3. & 4. & p.126.n.9.*

28. Vt conscientia dubia practicè deponatur, & vincatur dubium speculatiuum, duo requiruntur. 1. debita diligentia in rei veritate inquirenda. 2. iusta aliqua causa mutandi iudicium, seu deponendi practicè dubium speculatiuum, cuiusmodi causa est consilium bonorum, & doctorum virorum. Iusta autem causa faciendi cōtra iudicium speculatiuum est possessio, quæ facit, vt in dubio iudicandum sit in fauorem possidentis, iuxta illud vulgatum. *Melior est conditio possidentis. tom.2.p.126.n.12. & 13.*

29. Licet sequi opinionem probabilem, relicta probabiliori, & tutiori, modò non immineat aliquod periculum, ad quod vitandum, prudentia, vel iustitia, vel charitas dictet oppositam sententiam esse eligendam. Immò licet sequi opinionem aliorum probabilē, omissa propria probabiliori, neq; enim qui hoc facit, operatur contra conscientiam, modò putet alienam opinionem, quā sequitur, esse probabilem. Immò confessarius potest accommodare se opinioni pœnitentis probabili, quamuis ipse contrariam sustineat, aut etiam putet sententiam pœnitentis esse falsā, modò tamen sciat illam tanquam probabilem à peritis Doctoribus admitti. Potest etiam iudex in ferenda sententia, ex duabus opinionibus probabilibus, sequi vtram maluerit, immò potest, secluso scandalo, modò iuxta vnam, modò iuxta aliam iudicare, satis enim prudenter agit dum sequitur opinionem, quam ipse scit esse probabilem. Si tamen altera sit probabilior, tenetur illam sequi, alioquin videretur acceptor personarum, cùm debeat ex officio suum cuique ius tribuere iuxta merita causæ; videtur autem esse maius meritum illius causæ, quæ nititur opinione probabiliori. *tom.2.p.129.n.4. & seq & p.130.n.13.*

30. In administrandis Sacramentis non licet opinioni probabili adhærere, relicta probabiliori, & tutiori, quando est in potestate ministri tutiorem, & probabiliorem sequi: quia exponeret se periculo faciendi Sacramentum irritum, neque consuleret saluti, aut vtilitati suscipientis. *tom.2.p.131.n.18. & 19.*

31. Medicus qui adhibet medicamentum infirmo ad virtutem illius medicamenti experiendam, grauiter peccat contra iustitiam, quando nulla suppetit opinio probabilis de illo medicamento, & ex alia parte medicus habet ad manum remedia probabiliter profutura. Quia vitam, & salutem infirmi exponit periculo sine iusta causa, cùm remedia probabilia omittat, vt adhibeat incerta. *tom.2.p.132.n.25.*

Peccati effectus.

32. Primus peccati effectus est macula,quam infert peccatum actuale;& in qua consistit peccatum habituale.Secundus est reatus pœnæ seu æternæ, seu temporalis,seu damni,seu sensus. Tertius est diminutio naturalis inclinationis ad virtutem, quatenus voluntas, acquisito per peccatum habitu vitioso,faciliùs mouetur ad malum,ad quod habitus vitiosus inclinat.*tom.2.pag.*134.*n.*1.

33. Peccatum per se, & formaliter consideratũ, quatenus dicit culpam, non potest esse pœna alterius peccati, itavt Deus velit hominem ob culpam præcedentem prolabi in aliud peccatũ, quia peccatum non potest à Deo intendi, cùm Deus odio habeat impium,& impietatem eius. Si verò peccatum spectetur secundùm ipsius accidentia,vt ratione infamiæ,vel tristitiæ,vel subtractionis gratiæ,&c.vnum peccatum potest esse pœna alterius.*ibid.n.*2.

Causæ excusantes à peccato.

34. Causæ à peccato excusantes sunt hæ.1.dispensatio validè obtenta. 2. impotentia physica, aut moralis.3, vis aut metus,seu proximum periculum grauis damni. 4. ignorantia inuincibilis. *ibidem.*

35. Impotentia præceptum adimplendi excusat à peccato. Qui tamen commodè non potest præceptum adimplere, tenetur adimplere partem,quam nouit se posse adimplere, modò sit pars notabilis,& censeatur intenta à superiore. Sic qui non potest totum diuinum officium recitare, tenetur saltem ad eam partem, quam commodè potest persoluere.Qui non potest integro Missę sacrificio interesse,tenetur eam partem audire, quam commodè potest. Qui non potest tota quadragesima ieiunare, tenetur iis saltem diebus, quibus commoda vtitur valetudine, *&c. tom.*2. *pag.*135.*n.*2. *& seq.*

36. Qui aliquod impedimentum apponit,quod per se,& proximè impedit adimpletionem præcepti,quódque cõmodè præcaueri poterat,reus est peccati. Præceptum enim quod obligat ad finem,obligat etiam ad media,quæ per se ordinata sunt ad talem finem. Sic qui nauigaturus proiicit Breuiarium in mare, peccat mortaliter. Ille verò excusari potest,qui laboriosæ venationi dat operam, præuidens fore vt ob nimiam corporis defatigationem ieiunare non possit:nam venatio videtur causa per accidens frangendi ieiunij ,cùm non sit incompossibilis cum ieiunio:idem dicendum de peregrinatione;quia Ecclesia dũm præcipit ieiunium, non obligat ad abstinendum à peregrinatione, multíque inter peregrinandum ieiunant *tom.*2,*p.*136.*n.*10.11.15. *&* 16.

37. Vis

37. Vis absoluta, per quam homo omnino inuitus cogitur facere aliquid prohibitum, excusat à peccato: quia nullum est peccatum nisi voluntarium. Item metus, seu probabile periculum grauis damni, regulariter loquendo, excusat à transgressione legis humanæ, & consequenter à peccato: quia lex humana non obligat strictiùs quàm lex naturalis, aut diuina: multæ autem leges naturales, & diuinæ non obligant sub mortali in periculo grauis damni, vt patet in confessione, quæ licet iure diuino præmittenda sit ante sumptionem Eucharistiæ; non tamen obligat simpliciter in omnibus casibus: ergo metus, aut periculum grauis damni excusat à transgressione legis humanæ, & consequenter à peccato *tom.1.pag.137.n.2.& 3.*

38. Carthusianus, aut etiam alius, voto, vel lege abstinentiæ à carnibus obstrictus, potest, immò tenetur (non obstante voto, vel lege) carnibus vesci, si non habeat alios cibos, & euidenter constet carnes illi necessarias esse ad tuendam vitam: quia neque lex, neque votum obligat cum tanto incommodo, & in voto abstinendi à carnibus subintelligitur hæc conditio, nisi carnium esus fuerit vitæ necessarius. Licet etiam in extrema necessitate, idolothytis, seu cibis idolo immolatis vesci, modò adstantes intelligant id fieri ad tuendam vitam, non autem ad profitendam falsam Deorum religionem. *tom 2.pag.138.n.16. & 18.*

39. Ignorantia inuincibilis tam iuris, quàm facti, excusat à peccato, consequenter etiam à pœna: quia cum hac ignorantia non stat voluntarium; omne enim voluntarium supponit cognitionem. Ignorantia verò inuincibilis pœnæ non excusat à peccato: quia non tollit voluntarium, neque aduertentiam sufficientem ad legem, & prohibitionem. *tom. 2. pag. 139 num. 12. & pag. 141. num. 33.*

40. Ignorantia comitans excusat actionem externam à peccato. Quare si quis proiiciat telum in inimicum, inuincibiliter putans esse feram, ita tamen sit affectus, vt si sciret esse inimicũ, sagittam seu telum adhuc emitteret, non est actualis homicidij reus: quia illa actio externa emissionis teli non fuit causata ab affectu, & voluntate occidendi inimicum, sed à voluntate occidendi feram; ergo licet prauus affectus erga inimicum sit malus; tamen actio illa externa non est mala malitia homicidij, cùm non profecta fuerit à voluntate occidendi inimicum. At si quis iaciat telum, aut displodat scloplum intentione occidendi quidquid occurrerit, si hominem occidat, etiamsi putaret esse feram, homicidium committit; quia illa actio externa est sufficienter voluntaria, ideóque ad culpam meritò imputatur. *tom. 2. pag.141.n.34.& 35.*

Pignus. Hypotheca.

1. PIgnus accipi poteſt vel pro re ipſa quæ datur pignori in ſecuritatem, vel pro contractu, quo res creditori traditur ad ſecuritatem crediti. Propriè loquendo differt ab *hypotheca*; nam *pignus* eſt de mobili; *hypotheca* de re immobili, quæ obligatur creditori, ſed remanet apud debitorem. Vt ſi quis Caio creditori tradat torquem aureum pro ſecuritate crediti, dicitur inire contractum pignoris. Sin pro ſecuritate crediti ſecurum faciat Caium ſuper fundo, dicitur inire contractum hypothecæ, quia obligat Caio rem immobilem, quæ celebrato contractu, adhuc remanet apud debitorem. *tom 2. pag. 591. num. 1. & ſeq.*

2. Quidquid datur pignori debet ſubeſſe liberæ dantis diſpoſitioni. Hinc pupillus non poteſt abſque decreto iudicis rem ſuam oppignerare. Item Prælatus non poteſt res Eccleſiæ pignori, ſeu ſpeciali hypothecæ ſubiicere; in contractibus tamen à iure permiſſis poteſt generaliter bona Eccleſiæ obligare abſque illorum traditione, quia hæc obligatio apponitur ad roborandum priorem contractum, de cuius euictione tenetur Eccleſia, vt ſupponimus. *tom. 2. pag. 592. n. 3. & 4.*

3. Ea tradi non poſſunt pignori, quæ nequeunt vendi. Vnde res ſacræ, ſecluſa neceſſitate dari non poſſunt in pignus. Item res publicæ, vt viæ, plateæ, & alia publicis vſibus inſeruientia, non poſſunt ſubiici hypothecæ. *ibid. n. 5.*

4. Quando res aliqua datur pignori, vel hypothecæ, fructus illius iam ſati, & concepti tempore contractus cenſentur etiam dari in pignus. Idem dicendum de fructibus pendentibus illius rei, quam quis alteri oppignerauit: huiuſmodi enim fructus à re ipſa non diſtinguuntur. *ibid. n. 6.*

5. Quando res ſubiecta hypothecæ melior redditur, & augmentum accipit, vt quãdo ager incultus conuertitur in vineam, aut quando in eo palatium ædificatur, ſolum ipſum cum augmento manet ſubiectum hypothecæ; quia acceſſorium ſequitur principale. Verùm ſi augmentũ factũ ſit induſtria, & expẽſis tertij, non tenetur tertius poſſeſſor rem illam tradere, vt inde ſoluatur debitum, niſi priùs ſoluatur ſibi id quod expendit. *ibid. n. 7.*

6. Non poteſt eadem res pluribus tradi in hypothecam, niſi res illa ſufficiens ſit ad ſatisfaciendum omnibus, aut niſi poſteriores admoneantur de priori hypotheca: res enim ideo ſubiicitur hypothecæ, vt ſi debitor non ſoluat, creditoribus ſatisfiat ex re hypothecata. *tom. 2. pag 593. n. 8.*

7. Creditor non poteſt vti pignore accepto cum damno debitoris ſine ipſius conſenſu, ſaltem tacito. At ſine damno non videtur

detur illicitum vti pignore. Sic creditor vti potest equo sibi tradito in pignus ne torpeat otio. Debet tamen creditor in sortem computare valorem illius vsus, alioquin vsuram committeret: quia ob concessam dilationem acciperet aliquid supra sortem. Quare qui accipit agrum incultum in pignus, si eum colat, debet computare fructus in sortem, detractis expensis, & laboribus, nisi dominus agri illos condonet *ibid.n.*10.

8. Si inter creditorem & debitorem nihil actum est de vendendo pignore, creditor non potest illud vendere, nisi præmissa vna denunciatione, seu monitione, & elapsis duobus annis. At si elapso biennio creditor non inueniat qui emat pignus, debet iudicem adire, & denunciare debitori, quo non comparente, habebit ius petendi à iudice, vt possit sibi pignus retinere. Sin conuentnm est inter creditorem, & debitorem, vt pignus non vendatur, potest nihilominus vendi post trinam admonitionem; hæc enim est natura pignoris, vt vendi possit, & conuentio non vendendi pignus sic explicanda est, ne liceat illud vendere absque trina admonitione quam ius exigit. Porrò si pignus vendatur maiori pretio quàm sit creditum, residuum reddendum est debitori. *tom.2.pag.594.n.12.*

Pirata.

1. PIratæ, cursarij, ac latrunculi maritimi incurrunt 3. excommunicationem Bullæ Cœnæ Summo Pōtifici reseruatam, Dicūtur autem piratæ ij, qui quasi ex officio, bello non indicto, nauticum latrocinium exercent, & prædas agunt præcipuè in mari: nam qui in lacu aut fluminibus solùm prædantur, non censentur piratæ, neque ligantur excommunicatione Bullæ; quanquam huiusmodi prædones fluuiales puniuntur etiam pœna excommunicationis comminatoria in *cap.* 3. de raptoribus, *disp.*1.*q.*4.*punct.*1.*n.*1.9.*pag.*17.18.*tom.*3.

2. Qui mare discurrunt eo solùm fine vt infideles spolient, & deprædentur, non sunt obnoxij huic pœnæ iuxta probabiliorem seutentiam: quia voluit Summus Pontifex consulere indemnitati Christianorum mare Sedis Apostolicæ nauigantium. Si tamen infideles aduehant merces ad portum, & terras Christianorum habentes saluum conductum, Christiani eos spoliantes videntur subiacere excommunicationi; quia hæc deprædatio vergit in damnum, & iniuriam Principum, qui securitatis fidem dederunt. *ibid.n.*10.11.*pag.*18.*tom.*3.

3. Christiani qui spoliant naues infidelium aduehentium merces fidelium in ipsorum vtilitatem, & commodum, subiacent excommunicationi, quia piraticam exercent potiùs cōtra fideles,

quàm contra infideles. Si verò infideles abducant merces, quas Christianis eripuerunt, Bullæ censuram non incurrũt Christiani illos spoliantes; tum quia deprædantur infideles, tum quia nihil faciunt contra voluntatem dominorum, qui malunt sua bona à fidelibus quàm ab infidelibus possideri. *ibid. n.* 12.*pag.* 18.*tom.* 3.

4. Qui nauim Chistianorum mercibus infidelium onustam inuadunt, & diripiunt, si nullum fidelibus damnum inferant, vt si merces tantumodò infidelium abducant, relicta fidelibus naui, aliísque ipsorum mercibus, censuram ob eiusmodi spolationem non incurrunt, quia maritimum latrocinium contra fideles non exercent; modò nauis assecurata non sit à fidelibus, tũc enim damnum fidelibus inferretur. *ibid. num.* 13. *pag.* 18.*tom.* 3.

5. Pirata fidelis spolians alterum piratam item fidelem, si mare discurrit animo spolandi tantùm piratas, non incurrit excõmunicationem; quia licet piratas occidere. Si verò discurrit mare Pontificium animo spoliandi obuios quoscumque nullo discrimine incidit in excommunicationem, quia exercet actionem in Bulla vetitam sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ. *ibid.num.* 14.*pag.* 18.*tom.* 3.

Piratarum fautores.

6. Receptatores, fautores, & defensores piratarum, aliorúmque maritimorum latrunculorum eadem excommunicationis pœna mulctantur, non tamen antequam illi, quibus auxilium præstiterunt ingressi sint mare, & cœperint piraticã exercere: Quia causa accessoria non ligatur censura nondum adimpleto actu principali, propter quem censura imposita est: imposita est autem censura ob maritimas discursiones animo deprædandi; ergo antequã piratæ cœperint mare discurrere, illorum fautores nullam incurrunt excommunicationem. *ibid.n.* 15.*pag.* 19.*tom.* 3.

7. Qui graui metu compulsi opem præstant piratis, excusantur ab excommunicationis pœna: Ecclesia enim non censetur velle cũ graui damno sub cẽsura obligare. Vnde patet captiuos remigantes in nauibus, seu triremibus Turcarum aggrediẽtium naues Christianorum, non incurrere excommunicationem, tum quia actionem ex se indifferentem exercent, tum quia metu graui coguntur remigare; fieri tamen potest, vt peccent contra ius naturæ, si ad prædandum cooperentur; illa enim actio est intrinsecè mala. *ibid.num.* 17.*pag.* 19.*tom.* 3.

8. Qui bona à piratis ablata domi ocultant, vel retinent, præcisè non ligantur censura Bullæ in foro conscientiæ, nisi id faciant animo fauendi piratis formaliter: licet in foro externo puniantur tanquam participes latrocinij, & cooperatores pirata-

rum:

tum: quo fit, vt si quis titulo consanguinitatis, vel amicitiæ piratam domo excipiat cum præda, non incurrat hanc pœnam. *ibid. n.* 10. *p.* 19. *tom.* 3.

Piratis quid prohibeatur?

9. Ingressus in mare etiamsi nondum sequuta sit spoliatio, seu occisio, sufficit ad incurrendam excommuicationem: quia discursiones maritimæ animo deprædandi, præcipuè in hac Bulla prohibētur, non tamen per quodlibet mare, sed solùm per mare quod Sedi Apostolicæ immediatè, vel mediatè subest. Reliqua enim maria habent proprios dominos, à quibus custodiuntur. Quare discurrentes mare Venetum, aut Indicum, non incurrunt excommunicationem. *ibid. punct.* 2. *n.* 2. *&* 4. *pag.* 19. 20. *tom.* 3.

10. Quoties piratæ suscipiunt excursiones per mare Pontificium actionibus moraliter interruptis, toties excommunicationem incurrunt: quia quælibet actio vetita sub excommunicatione sufficit ad incurrendam excommunicationem, sicut pluries Clericum percutiens plures contrahit excommunicationes. *ibid. num.* 3. *pag.* 19. *tom.* 3.

Pœnitentiæ virtus.

1. POenitentia specialis est virtus supernaturalis inclinans hominem ad satisfaciendum Deo pro iniuria, & offensa illi facta, & ad conseruandum ius diuinum illæsum. Vnde patet pœnitentiæ, quatenus est virtus specialis, obiectum formale esse detestationem iniuriæ Deo factæ, & satisfactionem pro ea; materiale verò esse peccatum; ac proinde esse virtutem distinctam à cæteris. *tom.* 1. *pag.* 112. *num.* 1. *&* 2.

2. Actus virtutis pœnitentiæ est simpliciter necessarius ad iustificationem, non quidē explicitè, sed implicitè, & æquiualenter; quia ad iustificationem necesse est vt homo velit satisfacere Deo, aut saltem eam præstet satisfactionem, quam potest. Actus autem dilectionis Dei super omnia, & contritionis, continet virtualiter actum pœnitentiæ. Neque recipiens Sacramentum pœnitentiæ iustificatur absque aliquo actu virtutis pœnitentiæ. Eliciens tamen actum huius virtutis non recipit gratiam extra Sacramentum pœnitentiæ, nisi actum eliciat contritionis, vel dilectionis Dei super omnia. *tom.* 1. *p.* 113. *n.* 2. *&* 3.

Pœnitentiæ Sacramentum quid, & quàm necessarium?

3. Dari Sacramentum pœnitentiæ in lege gratiæ nullus fuerit

inficias, nisi hæreticus. In veteri autem lege, vel scripta, vel etiam naturæ non extitit hoc Sacramentum, cuius ipse Christus est auctor. Quamobrem cùm in sacris paginis fit mentio pœnitentiæ, cui Deus promisit remissionem peccatorum, sermo est de pœnitentia interna, id est, contritione. *ibid.n.* 1. 2. *&* 3.

4. Sacramentum pœnitentiæ consistit in actibus pœnitentis, & absoluentis, éstque institutum à Deo per modum iudicij emendatiui, ad remissionem peccatorum. *ibid.num.* 1.

5. Necessarium est hoc Sacramentũ necessitate medij in re, vel in voto, illis qui post Baptismũ mortaliter peccarũt, ita vt saluari non possint nisi aut reipsa hoc Sacramentum suscipiant, aut eliciant actum contritionis, in quo huius Sacramenti votum continetur. Est etiam necessariũ necessitate præcepti; quia quod est necessarium necessitate medij, est etiam necessarium necessitate præcepti, modò medium sit in nostra potestate; hoc Sacramentũ est in nostra potestate; ergo, &c. *tom.* 1. *pag.* 114. *n.* 1. *&* 2.

6. Peccata remitti per Sacramentum pœnitentiæ in voto, nihil est aliud quàm remitti per contritionem in ordine ad confessionem; nam qui contritionis actum elicit, tenetur adhuc eadem peccata, quorum remissionem per actum contritionis obtinuit, subiicere suo tempore pœnitentiæ Sacramento: contritio enim non ita iustificat vt peccatorem liberum relinquat ab obligatione confitendi data opportunitate. *ibid.n.* 3. *& seq.*

7. Qui habet copiam confessarij non saluatur cum sola attritione, quia non habet Sacramentum pœnitentiæ in re, nec in voto. Qui autem iustificatur per contritionem, non tenetur habere propositum explicitum confitendi; sed sufficit implicitum. *ibid.n.* 7. *&* 8.

8. Sacramentum pœnitentiæ institutum fuit à Christo præcipuè *Ioan.* 20. quando insufflauit in discipulos suos dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, &c. Hęc autẽ institutio fuit inchoata in nocte Cœnæ, quando Christus ordinauit Apostolos, eísque per ordinationem contulit characterẽ, qui est facultas fundamentalis absoluendi. Vnde sequitur, si quis Apostolorum sibi conscius fuit peccati mort. vt Iudas, sufficienter potuisse se ad Eucharistiam disponere absque confessione, per actum contritionis; quia Sacramentum pœnitentiæ nondum erat institutum. *tom.* 1. *p.* 115. *n.* 1. *& seq.*

Sacramenti Pœnitentiæ materia.

9. Omnia peccata actualia, seu mortalia, seu venialia, post Baptismum commissa, sunt materia remota Sacramenti pœnitentiæ: non

non autem peccatum originale, aut etiam actuale ante Baptismũ commissum. Hæc enim peccata non pertinent ad iurisdictionem Ecclesiæ; quippe homo illorum reus, non est subditus Ecclesiæ ante Baptismum: Sacramentum autem pœnitentiæ institutũ est ad reconciliandos fideles post Baptismũ lapsos. *ibid.n* 3. *&* 4.

10. Sunt quidem peccata venialia sufficiens materia Sacramenti pœnitentiæ, si sint post Baptismum commissa, non tamen necessaria: ex Concilio enim Trident. omitti possunt in confessione, nisi fortè pœnitens dubitet, an sint mortalia. Quanquam Ecclesia præcipere potest confessionem venialium; quia est opus religiosũ, præcepti materiã non excedens. *to.* 1. *p.* 116. *n.* 5. *& seq.*

11. Peccatum dubium non est materia sufficiens huius Sacramenti; quia materia Sacramentorum debet esse certa: Quare à peccato mortali dubio non potest confessarius absoluere simpliciter, & absolutè, sed tantùm sub conditione: habens tamen huiusmodi peccatum, debet sub dubio confiteri. *ibid. n.* 9.

12. Peccata semel in confessione dimissa possunt esse materia nouæ confessionis: absolutio enim iterari potest super iisdem peccatis, modò adsit nouus dolor, & nuda confessio à priori distincta. Liberum tamen est pœnitenti ea iterum confiteri, vel omittere, aut partem vnam manifestare, & aliam reiicere: quia licet sint materia sufficiens confessionis, non tamen necessaria. *ibid. num.* 10. *&* 11.

13. Materia proxima Sacramenti pœnitentiæ sunt actus pœnitentis, videlicet contritio, confessio, & satisfactio: nam ad iudicium emendatiuum, cuiusmodi est Sacramentum pœnitentiæ, illa tria requiruntur. Contritio & confessio sunt partes essentiales huius Sacramenti, satisfactio verò est pars integralis. *tom.* 1. *pag.* 117. *n.* 1. *& seq.*

14. Ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiritur dolor formalis de peccatis etiam venialibus commissis: quamuis enim non teneátur quis ad venialium confessionem; si tamen velit ea confiteri, tenetur de illis dolorem excitare. Sufficit autem dolor naturalis: Christus enim pro materia Sacramentorum instituit rem naturalem, vt aquam, panem, oleum, &c. vnde colligitur validum esse Sacramentum pœnitentiæ, quando pœnitens bona fide accedit cum sola attritione naturali: Sacramentum tamen est informe, quia est sine fructu, nisi adsit dolor supernaturalis, neque confert gratiam, & charitatem, quæ est forma omnium virtutum. Porrò hic dolor debet esse efficax, qui excludat affectum peccati, & propositum peccandi. *ibid. num.* 6. 7. *&* 8. *& pag.* 118. *num.* 9. *& seq.*

15. Dolor de peccatis confessionem antecedens sufficit ad

hoc Sacramentum; sufficit tamen dolor elicitus in ipsa confessione, vel etiam post confessionem, antequam pœnitens absoluatur. At dolor post absolutionem elicitus non sufficit ad valorem Sacramenti; quia absolutio ferri debet super debitam materiã; non est autem materia debita sine dolore, cùm dolor sit materia proxima Sacramenti pœnitentiæ. Igitur dolor præcedere debet absolutionem. Est autem integrum confessario iniungere satisfactionem, seu pœnitentiam, ante, vel post absolutionem. Caueat tamen confessarius ne pœnitentiam iniungat statim implendam post confessionem, si secretò fieri non possit; ne qui adsunt, & vident, ex pœnitentia peccatorum grauitatẽ suspicentur. *ibid. num.* 17. *&* 18. *& pag.* 119. *n.* 19. *& seq.*

Sacramenti Pœnitentiæ forma.

16. Forma Sacramenti Pœnitentiæ est hæc: *Ego te absoluo à peccatis tuis*, immò sufficiunt hæc duo verba, *Absoluo te.* Preces autem quæ ex laudabili Ecclesiæ more adiunguntur, ad Sacramenti essentiam haudquaquam spectant: vnde colligitur nihil esse necesse adiungere inuocationem SS Trinitatis, addendo, *In nomine Patris*, &c. quæ tamen non est omittenda. Si quis autem dicat: *Absoluat te Deus*, non validè absoluit, quia non ostendit se absoluere tanquam iudicẽ. Porrò hæc verba, *Absoluo te*, sufficere possunt ad absolutionem à peccatis, & simul à censuris, modò per hæc verba Sacerdos intendat absoluere ab vtrisque. In quo casu absolutio à censuris erit natura prior absolutione à peccatis. *tom.* 1. *p.* 119. *&* 120. *num.* 1. *& seq.*

17. Quoties in verbis formæ contingit mutatio substantialis, non est validum Pœnitentiæ sacramentum, secus si solùm sit accidentalis; remanet enim idem sensus, eadémque significatio. Non est autem valida forma deprecatiua, qualis est hæc, *Absoluat te Deus*: quia hoc Sacramentum exercetur per modum iudicij, sententia autem profertur à iudice imperatiuè. Qui formam adhibet dubiam, peccat mortaliter: fieri enim potest, vt illa forma non sit sufficiens, ideóque irritum sit Sacramentum. Neque licet quidquam mutare in forma communi Ecclesiæ vsu recepta. *tom.* 1. *pag.* 121. *n.* 2. 3. *& seq.*

18. Quando aliqua conditio de præterito, vel de præsenti apponitur in forma, validum est nihilominus Sacramentum, vt si dicatur: *Si habes peccatum, te absoluo. Si ego possum te absoluere, te absoluo*: quia hæc conditio non suspendit actum, aut effectum. At conditio de futuro irritum reddit Sacramentum; quia neque est validum statim prolata forma, cùm nondum posita sit conditio; neque est validum adueniente conditione,

quia iam non adeſt forma, neque materia. Vnde patet hanc formam eſſe inualidam. *Ego te abſoluo ſi ſatisfeceris.ibid.n.* 1.2.*&* 3.

19 Forma abſolutionis non poteſt abſque ſacrilegio bis in eadem confeſſione ſuper iiſdem peccatis proferri; ſicut non licet ſuper hoſtia iam conſecrata repetere formam conſecrationis. At in diuerſis confeſſionibus poſſunt eadem peccata repeti cum nouo dolore, & circa eadem peccata cum nouo dolore confeſſa, poteſt abſolutio iterari. Immò huiuſmodi confeſſiones ſunt ſalubres; maiorem enim quietem, & ſecuritatem conſcientiæ pariunt. *tom.*1.*pag.* 122.*n*...*&* *ſeq.*

Sacramenti Pœnitentiæ partes.

20. Contritio eſt actus charitatis, quo quis deteſtatur omnia ſua peccata ſuper omnia deteſtabilia, quatenus Deum offendunt, cum propoſito non peccandi in poſterum. Quare contritio pertinet ad charitatē, cuius eſt gaudere, & delectari de bonis Dei, & illius malū, ſeu offenſam odiſſe. Hæc contritio elicitur ab habitu charitatis, quando elicitur ab homine iuſto habēte habitū ſupernaturalem charitatis: ſpectat verò ad charitatem, quando elicitur à peccatore cum auxilio ſupernaturali ſupplente vicem habitus charitatis.*tom.*1.*pag.*123.*&* 124.*n.*1.*&* *ſeq.*

21. Contritio propriè accepta in lege noua non eſt neceſſaria ſimpliciter neceſſitate medij, ad iuſtificationem, & ſalutem; poteſt enim ea omiſſa aliquando ſalus obtineri, vt patet in homine iuſto, qui ſi repentè moriatur, ſalutem obtinet; etiāſi contritionis actum non elicuerit: tum quia ſacramentum Pœnitentiæ cum ſola attritione iuſtificat, & ſaluat. In veteri autem lege contritio neceſſaria fuit neceſſitate medij ad tollendum peccatum actuale; quia Sacramenta veteris legis non conferebant, ipſo facto, gratiam, præter Sacramentum Circumciſionis. *tom.*1.*pag.*124.*n.*1.*&* *ſeq.*

22. Contritio propriè ſumpta neceſſaria eſt neceſſitate præcepti; illa enim culpabiliter prætermiſſa, ſalus non obtinetur. Obligat autem præceptum contritionis per ſe, & vi propria, in periculo mortis, aut perpetuæ amentiæ, ſaltem quando non eſt copia Confeſſarij; tunc enim eſt maxima neceſſitas contritionis, ne adeatur periculum perpetuæ damnationis. Obligat etiam extra mortis articulum ratione alterius circumſtantiæ: 1. quando quis ſuſcepturus eſt, vel adminiſtraturus aliquod Sacramentum, aduertens ſe eſſe in peccato mortali, quando non poteſt confiteri. 2. quando quis eſt in probabili periculo incidendi in aliquod peccatum mortale, ſi contritionis actum non eliciat. *pag.*124.125.*n.*4.*&* 5.

23. Attritio supernaturalis & efficax necessaria est ad suscipiendum Pœnitentiæ sacramentum cum fructu; hæc autem attritio esse non potest, nisi excludat affectum ad peccatum, & includat propositum non peccandi. Porrò licèt attritio sit dolor imperfectus, quippe quæ peccatum detestatur ob metum gehennæ aut amissionis gloriæ, sufficit tamen cum Pœnitentiæ sacramento, neque requiritur contritio: alioquin sacramentum Pœnitentiæ nunquam produceret primam gratiam, nec remitteret peccatum mortale, sed illud supponeret remissum per contritionem. *tom.* 1.*pag.* 126.*n.* 3.*& seq.pag.* 127.

24. Obiectum materiale contritionis est peccatum commissum, & nondum dimissum, quod facit inimicum Dei: formale est peccatum, quatenus est offensa Dei, vel malum Dei: Ad delēda autem omnia peccata sufficit vnus contritionis actus respiciens omnia peccata; neque requiruntur tot contritiones, quot sunt peccata. Cæterū non tenemur eodē actu detestari mortalia, & venialia, sed potest remissio mortalium obtineri, non obtenta venialium remissione. *tom.* 1.*pag.* 128.*&*, 129.*n.* 2.*& seq.*

25. Probabile est ad contritionem sufficere propositū implicitū vitandi peccata in futurū; neque requiri explicitum; potest enim quis detestari peccata super omnia, nihil cogitans actu de vitæ emendatione. In praxi tamen tutius est habere propositum explicitum, & actuale vitandi peccatum. *tom* 1.*pag.* 131.*n.* 2.

26. De potentia Dei ordinaria non potest homo iustificari absq; aliquo pœnitentiæ actu. De potentia verò absoluta potest, modò cesset actus peccati: quia non implicat Deum infundere gratiam, & per illam delere peccatum absque alia dispositione; cessante tamen actu peccati: nam perseuerante peccato non potest homo iustificari, alioquin esset iustus, & iniustus, quod implicat contradictionem. Non potest autem peccator iustificari absque aliqua reali mutatione facta per infusionem alicuius doni, quod peccatum expellat: nam priuatio gratiæ tolli non potest, nisi per oppositam formam. *tom.* 1.*pag.* 131.*n.* 2.*&* 3.

27. Confessio est legitima, & sacramentalis accusatio de propriis peccatis, facta Sacerdoti ad obtinendam remissionem peccatorum per absolutionem. Sexdecim confessionis conditiones his versibus recensentur:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Ex quibus tres potissimùm necessariæ sunt ad confessionem. 1. vt sit integra. 2. vt sit dolens. 3. vt sit vera, seu pura, reliquæ tamen

men sunt valdè vtiles ad fructum sacramentalis confessionis percipiendum. *tom.* 1. *pag.* 233. *n.* 1. *&* 2.

28. Ad confessionem iure diuino prærequiritur examen conscientiæ. Tenetur itaque pœnitens circa peccata mortalia tantam inquisitionem præmittere, quantam adhiberet in negotio arduo, seu quanta sufficit ad omnia mortalia in memoriam reuocanda; est enim hoc negotium maximi momenti. Mediocri tamen adhibita diligentia, non tenetur maiorem adhibere, etiamsi probabiliter suspicetur fore, vt accuratissima inquisitione facta occurrerent aliqua peccata, quorum non meminit; alioquin semper augeretur scrupulis, semperque dubitaret, an sufficientem adhibuerit diligentiam. Nihilominus qui rariùs confitetur, quique periculosa negotia tractat, tenetur maiorem diligentiam adhibere. *ibid. num.* 1. *& seq.*

29. Fideles non tenentur iure diuino anteuertere tempus confessionis, aut sua peccata scribere, vt eorum melius recordentur; sed solùm adueniente tempore obligationis, aut voluntate confitendi, tenentur moralem diligentiam adhibere, vt redeant in memoriam peccatorum, & integrè confiteantur. At qui confessus est non præmisso conscientiæ examine, tenetur ad nouam confessionem peccatorum, modò Confessarius non suppleuerit illum defectum per diligentem interrogationem, vt sæpe accidit in rudibus, & rusticis, qui conscientiam discutere nesciunt. Verùm si Confessarius aduertat pœnitentem notabiliter defecisse circa examen conscientiæ, & videat se non posse defectum examinis per interrogationes supplere, remittat pœnitentem, eique imperet, vt adhibita maiori diligentia redeat, modò non immineat periculum mortis. *ibid. n* 4. *& seq.*

30. Confessio debet esse *simplex*, itavt superflua, & inutilia amputentur; neque enim necesse est circumstantias impertinentes aperire. Det tamen operam pœnitens, vt sua peccata clarè, & distinctè fateatur quoad numerum, & species. Debet esse *humilis*, itavt pœnitens flexis genibus, & aperto capite se accuset, nisi aliud suadeat necessitas. Debet esse *pura*, quoad intentionem, itavt non fiat ob prauum aliquem finem; quanquam facta ob finem venialiter malum, v,g. ob inanem gloriam, suo fructu non caret. Hinc patet illum non peccare mortaliter, qui vt bonam tueatur opinionem de se apud Confessarium, fatetur illi solùm leuia peccata, & si incidat in mortale, accedit ad alium priore relicto, modò id non faciat per hypocrisim. *tom.* 1. *pag.* 134. *num.* 1. *& seq.*

31. Præterea debet esse *fidelis*, id est, vera, & sine fraude. Nam mendacium in confessione circa materiam necessariam

confessionis

confessionis est peccatum mortale, & consequenter irritat confessionem; quia Sacerdos qui est iudex in hoc Sacramento, decipitur in re graui. Quanquam pœnitẽs, per se loquendo, non peccat mortaliter, si à Confessario interrogatus num tale peccatum aliquando commiserit, falsò negat se commisisse, nolens idem peccatum quod antea confessus est, iterum confessioni subiicere. Ad veritatem etiam confessionis pertinet, peccata dubia, tanquam dubia, & certa tanquam certa explicare. Mendacium autem circa peccata venialia non reddit inualidam confessionem; quia venialia non sunt materia necessaria cõfessionis: nisi fortè pœnitens vnum tantùm peccatum veniale fateatur se commisisse quod non commisit, nullúmque aliud peccatum exprimat in confessione; tunc enim peccat mortaliter, & reddit Sacramentum inualidum. *tom.* 1. *pag.* 134. 135. *n.* 6. *& seq.*

32. Confessio debet esse *frequens*, non quòd sit necesse sæpius in anno confiteri, extra mortis articulum, aut Ecclesiæ præceptum; sed quia vtile est sæpius confiteri ob fructus vberes qui inde percipiuntur. Quamobrem perfectionis studiosi, si nulla alia habent præter peccata ritè aliàs confessa, de iis ipsis solent nouas confessiones instituere; ne fructibus tanti Sacramenti careant. *pag.* 135. *num.* 14.

33. Debet esse *nuda*, id est nullis verborum ambagibus inuoluta: sicut enim peccata nuda sunt oculis Dei, ita debent esse aperta Sacerdoti Dei vices gerenti; neque enim potest naturam & qualitatem peccatorum rectè perspicere, & diiudicare an sint mortalia, an venialia, nisi pœnitens nudè, & detracto omni verborum fuco, illa fateatur. *ibid. n.* 15.

34. Debet esse *discreta*, ita vt pœnitens eligat confessarium eruditum, & probum qui scientiam habeat, & conscientiam, quique possit lepram à lepra internoscere, & debita remedia applicare; hinc collige pœnitentem qui confessarium eligit quem nouit indoctum, ratus propter ipsius inscitiam se nõ obligandum ad restitutionem, teneri iterum confiteri, neque excusari à restitutione. Hanc etiam pœnitens debet adhibere cautionem, vt peccata impudica, & obscœna, quantum fieri poterit, honestis verbis explicet, nec descendat ad singula; sufficit enim speciem, & circumstantias necessarias explicare. *ibid. n.* 17.

35. Debet esse *libens*, ita vt voluntariè fiat, & cum intentione confitendi. Si quis tamen inducatur ad confitenda peccata timore excommunicationis, infamiæ, aut etiam verberum, &c. validè confitetur modò cum dolore debito, ac sufficienti; illud enim inuoluntarium admixtum non irritat confessionem. *ibid. num.* 18.

36. Debet

36. Debet esse *verecunda* : congruum enim est, & fructuosum interiùs apud seipsum erubescere de turpitudine, ac fœditate animæ propriæ, & exteriùs apud confessarium; quippe illa verecundia prodest ad pœnæ remissionem. Caueat tamen confessarius ne pœnitentem deterreat durioribus verbis, sed illum potius alliciat ad peccata confidenter explicanda, dilata reprehensione ad finem confessionis. *tom.* 1. *pag.* 135. 136 *n.* 19.

37. Debet fieri *secretò*: nam euulgare peccata sine iusta causa, videtur iuri naturali aduersari. Hinc collige neminem teneri, per se loquendo, confiteri per interpretem; neque debere peccata Sacerdoti aperire alio audiente, in quo peccant Sacerdotes qui multos pueros doli capaces in vnum congregatos, simul audiunt se accusantes. Potest tamen confessio fieri aliquando publicè vt fit ab existentibus in periculo naufragij. At confessarius non potest præcipere pœnitenti vt confiteatur coram teste; hoc enim est nimis graue. Porrò non est de necessitate Sacramenti propriis verbis confiteri; possunt enim peccata per nutus, signa & scripturam sufficienter manifestari. Quare si detur casus vt quis nequeat loqui, aut nimia suffundatur verecundia, potest per signa Sacerdoti confiteri. *tom.* 1. *pag.* 136. *n.* 21.

38. Confessio est *acceleranda*, itavt pœnitens quamprimum confiteatur, tùm ne maneat in statu damnationis; tum vt bona ipsius opera sint meritoria: non est tamen necesse statim post peccatum confiteri, cum possit gratia per contritionem recuperari. *ibid. num.* 27.

39. Confessio debet esse *accusans*, non *excusans*; itavt pœnitens sibi peccata imputet, non in alium reiiciat, aut excuset; nisi hoc necessarium videatur ad famam apud confessarium tuendam. Denique confessio ea esse debet vt pœnitens sit *paratus morem gerere* confessario in iis quæ ad conscientiam spectant; cum enim Sacramentum Pœnitentiæ exerceatur per modum iudicij emendatiui, pœnitens debet satagere vt Deum propitiet suis criminibus violatum. *ibid. num.* 29. 30.

Confessionis integritas.

40. In confessione explicanda sunt necessariò peccata quoad species morales; non autem quoad physicas; aliquando enim plures actus physicè diuersi vnam habent malitiam, & vice versa vnus physicus plures habet malitias. Proinde qui ad occidendum inimicum emit gladium, conscendit equum, suscepit iter, non tenetur has omnes actiones physicas explicare, quia vnicam habent malitiam, ideóque sunt eiusdem speciei moralis, quare satisfaciet dicendo se homi-

nem

nem occidisse : modò illi actus non fuerint notabiliter interrupti, nec habuerint aliam circumstantiam moraliter diuersam ; propterea qui occisurus inimicum conculcauit segetes, furtum commisit,&c.tenetur has circunstantias in confessione explicare. *tom.1.p.137.n.2.& 3.*

41. In confessione aperienda est circunstantia propter quam peccatum mortale fit veniale,& contrà:quia mortale, & veniale, in ratione offensæ Dei maximè differunt; quapropter in confessione explicandum est an furtum fuerit in magna, an in parua quantitate *ibid.n.6.*

42. Qui se exposuit periculo peccandi,tenetur fateri circumstantiam illius peccati cuius periculo se exposuit: quia in moralibus idem est exponere se periculo peccati, & illud committere, præceptum enim quod obligat ad vitandum peccatum, obligat etiam ad vitandum illius periculum. *ibid.n.7.*

43. Qui oblitus est in confessione alicuius circumstantiæ mortalis, tenetur illam in alia confessione explicare; quia est peccatum mortale distinctum, sufficit tamen eam solam circumstantiam omissam explicare:v g. quis furatus est calicem;sed in confessione meminit solius furti; in secunda confessione satisfaciet dicendo se mortale sacrilegium commisisse, non exprimendo furtum. *ibid.n.9.*

44. Omnia peccata mort. post Baptismum commissa,necessariò sunt in confessione explicanda quoad numerum, quantum fieri potest. Quare qui decem aureos nūmos decies furatus est, non satisfacit dicendo se decem aureos furatum esse, sed tenetur numerum furtorum exprimere.Item qui cum peccati mort. conscientia plurium confessiones excepit, tenetur numerum personarum,quoad potest,explicare Notand.tamen confessarium peccati mort. sibi conscium non peccare mort. si à principio, dum audit confessionem, propositum habeat pœnitendi, antequam absolutionem impendat. *tom.1.p.138.n.1.& seq.*

45. Pœnitens tenetur confiteri ea peccata quæ confessario nota sunt extra confessionem, quia cum hoc Sacramentum sit quoddam iudicium, non potest reus absolui à peccatis quæ non sunt in iudicium adducta per confessionem:sufficit tamen si pœnitens confessario cui nota sunt ipsius peccata,dicat:*Pater accuso me de illis peccatis quæ nosti me commisisse*; sic enim sufficienter illi aperit suum statum, *ibid.num.10.*

46. Non opus est in confessione explicare actum minùs principalem,& circunstantias communiter comitantes, vel præcedentes actum,modo actus principalis subsecutus fuerit,nec intercesserit mora inter actum principalem, & minus principalem

& modò

& modò actus minùs principalis connexionem habeat cũ principali. Quia licet huiusmodi circunstantiæ sint malæ, nihilominus cum effectu principali constituunt vnum numero peccatũ; sufficit igitur actum principalem explicare. *tom.* 1. *pag.* 139. *n.* 12.

47. Explicandi sunt in confessione actus, seu circunstantiæ quæ subsecutæ sunt actum principalem, cuiusmodi sunt tactus, & oscula, post finitam copulam; nam hi actus subsequentes sunt principia alterius peccati, consequenter efficiunt nouum peccatum. *ibid. n.* 13.

48. In confessione generali omnia peccata mortalia ritè antea expiata non sunt necessariò exprimenda: quia huiusmodi peccata cum iam fuerint clauibus subiecta, non sunt materia necessaria confessionis: Quapropter nonnulli consueuerunt confessiones generales paulatim facere, anteactæ vitæ peccata iam per confessionem dimissa quotidie aliqua aperiendo. *ibid. n.* 14.

49. Qui habet tantùm peccata venialia, non satisfacit dicendo in genere se venialiter peccasse; sed omnino explicandum est aliquod peccatum: quia licet nemo teneatur venialia confiteri; tamen ex suppositione quòd quis velit confiteri; tenetur materiam certam confessioni subiicere. Quare ille est absoluendus qui scit se peccatum aliquod admisisse, sed dubitat an illud mortale sit, an veniale; subiicit enim confessioni materiam certam, & determinatam quamuis dubiam quoad grauitatem peccati. *ibid. n.* 15. 16.

50. Qui propter consuetudinem peccandi non potest certum, ac determinatum numerum peccatorum exprimere, vt meretrix quæ fuit omnibus exposita, aut blasphemus qui consuetudinem habuit blasphemandi; satisfacit dicens se talem peccandi consuetudinem tandiu habuisse, v. g. toties in hebdomada vel mense, plus minus; sic enim potest confessarius sufficiens iudicium ferre de statu pœnitentis. Qui verò rem alienam detinuit, quam potuit domino restituere, satisfacit explicando tempus quo fuit in mora restituendi, neque confessarius in huiusmodi casibus debet scrupulosè agere. *ibid. n.* 18. *& pag.* 140. *n.* 21.

51. Circunstantiæ peccati sunt quædam conditiones non pertinentes ad substantiam actus peccati, sed illum aliquo modo attingentes, quarum aliæ augent, aliæ minuunt peccatum, aliæ speciem mutant, aut nouam addunt. Possunt autem omnes ad has septem reuocari:

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Circumstantiæ notabiliter minuentes non sunt necessariò in confessione exprimendæ, nisi speciem mutent, vt si efficiant pectum veniale, quod alioquin esset mortale. Immò nec notabiliter

aggrauantes sunt necessariò explicandæ modò speciem non mutent : nimis enim angerentur fideles ex tali obligatione. *tom.* 1. *pag.* 140 141. *n.* 1. *& seq*,

52. Circumstantiæ mutantes speciem sunt in confessione necessariò explicandæ; sic enim expressè decernitur in Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. hinc multæ difficultates soluuntur. Nam qui virginem deflorauit, debet illam circumstantiam aperire, siue illa consenserit, siue non; quia stuprum habet specialem malitiam. Qui carnaliter cognouit pœnitentem, non tenetur illam circumstantiam in confessione exprimere; quia non est incestus, neque sacrilegium, modò Confessarius eam non sollicitauerit in confessione, aut non sit Parochus; tunc enim specialis interuenit malitia. Qui consanguineam, aut affinem carnaliter cognouit, debet explicare gradum incestus. Qui in actu mollitiei concupiuit virginem, aut coniugatam, aut monialem, tenetur exprimere conditionem personarum; est enim circumstantia speciem mutans. Qui vno actu plures percussit, aut infamauit tenetur numerum personarum exprimere; quia non potest alioquin ipse actus indiuidualis sufficienter exprimi. Qui fuit causa scandali, vt qui publicè peccauit, aut alium induxit ad peccatum, præsertim qui non erat paratus, tenetur illas circumstantias aperire; quia cooperatus est peccato alterius, alienum autem peccatum imputatur cooperanti. Qui coram pluribus detrahit, aut turpia loquitur, debet exprimere numerum personarum, tum ratione scandali, tum ratione cooperationis, immò etiam exprimenda videtur conditio personarum adstantium, & qualitas sermonis. *tom.* 1. *p.* 142. 143. *n.* 6. *& seq.*

53. Consuetudo peccandi, per se loquendo, non est necessariò in confessione explicanda. Quare non tenetur pœnitens dicere se peccatum quod tunc fatetur alias commisisse, nisi fortè iusta de causa interrogetur à Confessario, vt illi constet de dispositione pœnitentis; consuetudo enim peccandi arguit infirmum propositum emendationis. *pag.* 143 *n.* 22.

54. Circumstantia finis tunc est in confessione explicanda quando nouam superaddit malitiam. Ita qui furatus est ad mœchandum, debet exprimere illam circumstantiam; quia medium participat malitiam finis. Qui verò die festo sacrum omittit propter studium, non tenetur illam circumstantiam aperire; quia studium, ex se, non est malum. *ibid n.* 25. *& p.* 144. *n.* 26.

55. Circumstantia temporis, loci, aut modi, per se loquendo non est necessariò in confessione explicanda quia non superaddit peccato distinctam specie malitiam. Quare qui in die festo aliquod peccatum committit, non tenetur hanc circumstantiam aperire,

aperire, modò in die festo non exerceatur opus seruile, aut Missa non omittatur; hæc enim sunt specialiter prohibita. *tom.* 1. *pag* 144 *n.* 28. *&* 29.

56. Qui dubitat an commiserit peccatum mortale, tenetur illud sub dubio confiteri: quia alioquin exponit se periculo violandi integritatem confessionis. Item qui scit se commisisse aliquod peccatum quod dubitat an sit mortale, tenetur illud in confessione manifestare; quia Conc. Trident. excipit ab obligatione confitendi sola peccata venialia, ergo supponit dubia mortalia esse aperienda. Idem dicendum à fortiori, de eo qui scit se peccatum mortale commisisse, sed dubitat an illud confessus fuerit, vel an validè; quoties enim constat de obligatione, & dubitatur de excusatione, possessio stat pro obligatione. *ibid. n.* 1. 2. *&* 3. Hæc autem intelligenda sunt de dubio propriè dicto: nam si quis probabiliter opinetur aliquod peccatum non esse mortale, aut se non peccasse mortaliter, non tenetur illud confiteri; quippe integrum est cuilibet probabilem opinionem sequi. *ibid. n.* 4.

57. Fieri potest vt sacramentum Pœnitentiæ validè suscipiatur sine integritate materiali confessionis, id est, aliquibus peccatis mortalibus omissis; vt quando pœnitens obliuiscitur alicuius peccati mortalis, aut quando in extremo vitæ periculo non potest singula percensere, &c. *tom.* 1. *pag.* 143.

58. Propter ignorantiam excusatur ab integritate confessionis, qui peccatum olim commissum, dum adhuc esset rudis, aut puer, conticuit ignorans se teneri ad illius confessionem, nunc autem postquam maturior ætas, aut sanius iudicium accessit, cognoscit esse peccatum necessariò confessioni subiiciendum: excusatur item qui ex obliuione non culpabili, prætermisit in cõfessione peccatum mortale, quia præceptum integritatis in cõfessione, non obligat ad impossibile. *ibid. n.* 2. *&* 3.

59. Sacerdos qui defectum commisit in confessione audienda, quem non potest explicare, nisi suo Confessario manifestet peccatum complicis in cõfessione auditum, excusatur à confessione illius defectus, si non habeat copiam alterius Confessarij cui cõplex sit ignotus: quia præceptum sigilli confessionis nõ violandi, strictiùs obligat quàm præceptũ integrè confitendi. *ibid. n.* 5.

60. Pœnitens potest complicem peccati in confessione manifestare, quando non habet copiam alterius confessarij cui sit ignotus complex. *ibid. n.* 5.

61. Mutus qui sua peccata nutibus confitetur, & extraneus cuius idioma à confessario non satis percipitur, si desit alius qui percipiat, saltem vrgente præcepto non sunt à confessione, & absolutione arcendi, quia hi faciunt, quod in se est. Idem

dicendum de eo qui petit confeſſionem, ſed poſtea adueniente Confeſſario; non poteſt amplius loqui, ſed ſigna Pœnitentiæ tantùm oſtendit; quia impotentia excuſat ab integritate materiali confeſſionis. Immò confeſſarius tenetur, ſaltem ex charitate, illum abſoluere qui in periculo mortis dat ſigna contritionis. Qui autem, abſente confeſſario, exhibuit ſigna contritionis; ſed eo poſteà ſuperueniente ita ſenſibus eſt deſtitutus, vt iam nullum ſignum exhibere poſſit, ſub conditione eſt abſoluendus; quia adſtantium atteſtatio ſupplet vicem confeſſionis; & præſtat infirmum decedere cum dubio Sacramento, quàm ſine vllo. *ibid.n.*6.*&* 7.*&* *pag.*146.*n.*8.

62. Quando periculum eſt ne pœnitens inchoata confeſſione decedat, aut ſermonis vſum amittat antequam perficere poſſit, confeſſarius curet proferri ſibi materiam certam, quamuis illa ſit tantùm peccatum veniale;quia,quoad fieri poteſt, ſubiicienda eſt confeſſioni materia certa, ne forma Sacramenti certa cadat ſuper incertam, vel indebitam materiam. At ſi æger poſteà obtenta abſolutione non moriatur ſtatim, dummodò per tempus, & infirmitatem liceat, proſequi debet confeſſionem, & nouam abſolutionem accipere. *pag.*146.*n.*9.

63. Si adueniente confeſſario, nulli ſint præſentes qui fidem faciant ægrotum petiiſſe confeſſionem, vel dediſſe ſigna contritionis; iuxta communiorem Doctorum ſententiam, non poteſt ſacramentaliter abſolui, etiamſi fortè abſente confeſſario dederit ſigna contritionis: nam in hoc caſu nulla fit confeſſio præſenti Sacerdoti, neque per verba, neque per ſigna ipſius pœnitentis, neque per aliorum atteſtationem coram pœnitente, & Sacerdote. *ibid.n.*10.

64. Probabile eſt Sacerdotem impendere poſſe abſolutionem moribundo quem nouit ſe abſente dediſſe ſigna contritionis in ordine ad confeſſionem. Ita cenſuit ſacra Cardinalium Congregatio declarans poſſe pœnitentem abſolui, qui confeſſionis indicia dedit coram eo, qui ſtatim ad confeſſarium accurrit, ſed pœnitens, adueniente confeſſario, iam nullum doloris ſignum exhibere poteſt. *ibid.*

65. Pœnitens poteſt aliquod peccatum mortale reticere in confeſſione ad vitandum graue incommodum proprium, vel alienum. Immò ſi pœnitens habeat neceſſitatem confitendi, & non habeat copiam confeſſarij,cui poſſit abſque periculo confiteri, debet reticere peccata de quibus eſt periculum; quia præceptum integræ confeſſionis non obligat cum graui incommodo, & quiſque debet ſibi aliiſque conſulere. Quapropter ſi fœmina confitendo peccatum, timeat ne confeſſarius ſcandalizetur, aut ne ab

ne ab eo ſollicitetur, tenetur ab illius peccati confeſſione abſtinere. *tom.* 1. *pag.* 146. 147. *n.* 11.

66. Vrgente præcepto annuæ confeſſionis, aut neceſſitate ſuſcipiendi Euchariſtiam, aut celebrandi, poteſt & debet confiteri ſua peccata, tacito eo de quo probabiliter timetur; cùm enim vrgeat præceptum confitendi, debet confiteri ſuppreſſo eo peccato cuius ſupprimendi iuſtam habet cauſam, neque poteſt, omiſſa confeſſione, contritus communicare. *pag.* 147. *n.* 14.

67. Verſantes in periculo naufragij, aut in domo conflagrante, etiamſi non omnia peccata mortalia confeſſi fuerint, abſolui poſſunt, immò confeſſarius audito à ſingulis vno peccato, poteſt ſimul omnes abſoluere dicens: *Ego vos abſoluo.* Item confeſſarius, qui timet ne infirmus moriatur ſine abſolutione, poteſt illum, audito vno peccato, antequam perficiat confeſſionem abſoluere, & deinde reliqua audire, vt confeſſio fiat integra, quantũ fieri poteſt. *ibid. n.* 17.

Confeſſionis iteratio.

68. Ex defectu pœnitentis iteranda eſt confeſſio, quando pœnitens culpabiliter aliquod peccatum mortale omittit, aut quando confitetur ſine dolore requiſito, aut quoties mortaliter peccat in actuali ſuſceptione huius ſacramenti; aut quando non habeat propoſitum deferendi occaſionem proximam peccandi mortaliter, in his enim caſibus confeſſio eſt ſacrilega. Eſt etiam iteranda quando pœnitens voluntariè fuit priùs abſolutus à peccatis quàm ab excommunicatione; nam excommunicatus arcetur à Sacramentis, conſequenter inualidè confitetur. Qui verò abſque culpa priùs abſoluitur à peccatis, quàm ab excommunicatione, non tenetur confeſſionem iterare; quamuis enim excommunicatus prohibeatur ſuſcipere Sacramenta; non tamen eſt illorum incapax. *tom.* 1. *p.* 148. *num.* 1. *& ſeq.*

69. Qui aliquod peccatum mortale in confeſſione prætermiſit, putans non eſſe mortale, excuſatur ab iteranda confeſſione, & ſatisfacit repetendo peccatum omiſſum. Hinc pueri, & puellæ excuſari poſſunt à repetenda confeſsione, quæ aliquod peccatum mortale tacuerunt, ignorantes eſſe mortale; ſed deinde grandiores factæ agnoſcunt eſſe mortale. *ibid. n.* 6.

70. Qui maiorem numerum peccatorum venialium, bona, aut etiam mala fide expreſsit, non tenetur iterum verum numerum aperire; quia non decepit confeſſarium in materia neceſſaria. Qui verò expreſsit maiorem numerum mortalium mala fide, tenetur non ſolùm verum numerum aperire, ſed etiam repetere confeſſionem, vtpote inualidam ob deceptionem in

materia graui. At si bona fide maiorem numerum mortalium expressit, neque tenetur repetere confessionem, neque errorem numeri confiteri; secunda enim confessio esset potiùs excusatio quàm accusatio. *ibid.n.7.*

71. Ob defectum confessarij absoluentis, confessio est iteranda, quando defectus contigit in essentialibus, vt si confessarius careat iurisdictione, si non habeat debitam intentionem, si non vtatur forma à Christo tradita. Obseruandum tamen Sacerdotem qui communi errore, & titulo colorato putatur habere iurisdictionem, validè absoluere: Ecclesia iurisdictionem supplente, etiamsi sit excommunicatus vitandus; habitus tamen confessarius legitimus. *ibid.n.8.*

72. Pœnitens qui bona fide confessus est Sacerdoti indocto, & minùs idoneo quem post confessionem comperit nesciuisse distinguere inter peccata mortalia, & venialia, vel inter reseruata, & non reseruata, non tenetur confessionem repetere, modò confessarius habuerit iurisdictionẽ, & pœnitens ritè confessus fuerit, nec obicẽ posuerit valori sacramenti. *tom.1. pag.149.n.14.*

73. Qui repetit confessionem inualidè factam apud eundem confessariũ non tenetur singula peccata repetere, sed ea tantum recensere quæ omiserat, & quæ post inualidam illam confessionem commisit, modò confessarius, saltem in genere, recordetur status pœnitentis: Sin apud diuersum, tenetur singula repetere; quia sententia non est ferenda sine cognitione causæ. *ibid. n. 15.*

74. Valida est confessio quam non potuit pœnitens vnica vice perficere, sed eam multorum dierum spatio absoluit, & in fine obtinuit absolutionem à Sacerdote cui notus erat status pœnitentis, quamuis Sacerdos impertiens absolutionem, non recordaretur omnium peccatorum sigillatim. Item qui confessus est peccata Sacerdoti non habenti facultatem absoluendi, satisfacit si eidem habenti postea facultatem, eadem peccata in genere aperiat, modò confessarius recordetur aliquo modo status pœnitentis. *ibid.n.16.& 17.*

Obligatio ad confessionem.

75. Omnes fideles baptizati qui commiserunt peccata mortalia post baptismum, aut in ipsa susceptione baptismi tenentur confiteri, non tantùm adulti, sed etiam pueri vtentes ratione, idque ex præcepto diuino, & Ecclesiastico, quo fideles ad annuam confessionem obligãtur. Tamen negant Doctores excommunicationem quæ continetur in cap. *omnis vtriusque sexus*, ferendam esse contra pueros, præceptum annuæ confessionis ante duodecimum annum non adimplentes. *tom. 1. pag.150.n.1.& seq.*

76. Papa

76. Papa non solùm iure diuino tenetur confiteri, cùm diuinis legibus sit subiectus, verùm etiam præcepto Ecclesiastico, quod fideles obligat ad confessionem mortalium semel in anno; quia ex vi directiua, & ex honestate tenetur ad obseruantiam legum, quas propria auctoritate condidit. *ibid.n.*4.

77. Peccata interna etiamsi sola sint, in confessione sunt aperienda, cùm aliter expiari non possint; neque esset integra confessio si hæc omitterentur, si sint mortalia. Nam ad venialium confessionem nemo tenetur. Debent tamen omnes fideles coram proprio Sacerdote tempore Paschatis comparere, etiamsi nulla habeant peccata præter venialia, vt vitent scandalum, & non excommunicentur, vel interdicantur. *ibid.n.*6 *&* 8.

78. Præceptum annuæ confessionis est Ecclesiasticum, non simpliciter, sed quoad determinationem temporis; quia Ecclesia solùm præcipit confessionem semel in anno fieri non verò absolutè; vnde infertur Ecclesiam posse hanc determinationem temporis auferre; quia potest leges à se conditas abrogare: non tamen potest cum aliquo dispensare, vt nunquam confiteatur; vel vt non confiteatur in articulo mortis; quia Ecclesia in iure diuino non dispensat. *tom* 2 *p.*151 *n.*10 *&* 11.

79. Omnes fideles qui annos discretionis attigerunt, tenetur confiteri 1. semel in anno si sibi sint conscij peccati mort. 2. cum sumpturi sunt Eucharistiæ Sacramentum si habeant peccatum mort. 3. in articulo mortis etiamsi eodem anno confessi fuerint; tunc enim, aut nunquam obligat præceptum diuinum confessionis: vnde sequitur suscipientes periculosas nauigationes, & milites instante prælio, & mulieres primùm parituras, aut quæ partus habent difficiles, obligari ad confessionem. Idem dicendum de damnatis ad mortem. *ibid.n.*22. *& seq.*

80. Præceptum diuinum confessionis, ex vi sua, non solùm obligat in articulo mortis, sed etiam aliquoties extra mortis periculum; quia obligat ex vi sua, vt non nimiùm confessio differatur. Qui autem eodem anno abstinet à confessione, & communione, duo peccata committit; quia duo præcepta violat de re diuersa. *ibid n.*17. *&* 18.

81. Qui semel in anno, quocumque tandem tempore confitetur, satisfacit præcepto annuæ confessionis, neque postea tenetur, ex vi huius præcepti, iterum in quadragesima confiteri; fieri tamen potest vt alio teneatur, si nimirum sumpturus Eucharistiam, lethalis culpæ sibi sit conscius, aut si mortis articulus superueniat. *ibid.n.*20.

82. Qui præuidet se in articulo mortis, confessarij copiam non habiturum, aut sequenti tempore præsentis anni, tenetur

præuenire, confitendo antequam adueniat mortis articulus, vt antequam elabatur annus, in quo tenetur confiteri. *ibid. n.* 21.

83. Qui facit confessionem informem, satisfacit præcepto confessionis; quia verè suscipit Sacramentum pœnitentiæ: Sacramentum enim informe est validum. Qui autem facit confessionem imperfectam, omissione voluntaria quorundã mortalium, aut ex ignorantia crassa, aut sine debito dolore, ac proposito, aut qui sua culpa non absoluitur, vt publicus vsurarius, aut meretrix, præcepto non satisfacit. *tom.* 1. *pag.* 152. *n.* 22. & 23. & censuras incurrit infligendas iis, qui non sunt confessi. *n.* 2.

84. Qui superiore anno non est confessus, tenetur hoc anno quamprimum confiteri; quia confessio præcipitur absolutè, & simpliciter, non tamen habita ratione temporis, quã ne diutiùs differatur; ergo elapso tempore determinato, non cessat obligatio, quemadmodum debitor, qui termino constituto non soluit, non propterea, elapso termino, excusatur ab obligatione soluendi. Qui tamen in articulo mortis non est confessus, cùm haberet conscientiam peccati mort. non videtur teneri postea quamprimum confiteri, nisi periculum mortis perseueret: quia in eo articulo tenebatur tantùm ratione necessitatis: ergo transacta necessitate non videtur ad præceptum implendum obligandus. *ibid. num.* 26. & *seq.*

85. Obiic. fideles qui tempore Paschatis non communicarunt, non tenentur ex vi præcepti Ecclesiastici postea communicare: ergo neque tenetur quis elapso anno confiteri. *Resp.* esse disparitatem; quia præceptum annuæ communionis non est latum absolutè, sed respicit circumstantiam determinati temporis, habuit enim Ecclesia rationem illius temporis, quo celebratur Christi passio, cuius memoria per Eucharistiæ sumptionem potissimùm recolitur. At præceptum confessionis latum est absolutè, & independenter à tempore. Ita nonnulli. Sed. omnino negandum videtur præceptum annuæ communionis, transacto Paschate, non obligare. *ibid. n.* 29.

86. Qui distulit confessionem anni præteriti vsque in præsentem annum, non satisfacit vnica confessione vtique obligationi; ad vnam quippe confessionem tenetur ratione anni elapsi, & ad alterã ratione præsentis; consequenter si semel tantùm confessus est, & iterùm nolit pro præsentis anni obligatione confiteri, potest per censuras ab Episcopo compelli ad confessionem. *tom.* 1. *pag.* 153. *num.* 31.

87. Qui post communionem recordatur alicuius peccati mort. in confessione per obliuionem omissi, non tenetur ex vi præcepti annuæ confessionis illud peccatum quamprimum confiteri?

teri, iam enim præcepto satisfecit. Si verò recordetur ante communionem, tenetur illud confiteri, si velit accedere ad sacram Synaxim, ne accedat indignè. At qui post confessionem, & communionem commisit peccatum mort. nondum elapso anno, non tenetur illo ipso anno confiteri. Si quis tamen confessus esset hoc anno peccata solùm venialia, & post confessionem incidisset in mortale, nondum elapso anno, teneretur eodem anno iterum confiteri; quia præceptum confessionis obligat ad mortalia semel in anno confitenda. *ibid. n.* 32.

88. Qui confessario non approbato sua peccata confitetur, non satisfacit præcepto confessionis; satisfacit verò, si cuicumque approbato confiteatur, neque potest Parochus impedire sibi subditos, quo minus religioso, seu Sacerdoti approbato confiteantur. Neque *obiicias* peccata confitenda esse proprio Sacerdoti, aut alteri de eius licentia. *Respondeo* enim non tantùm Parochum sed etiam Episcopum esse proprium Sacerdotem, ac proinde qui confitetur Sacerdoti approbato ab Episcopo, censeri id facere de licentia proprij Sacerdotis. Quare Parochus in Paschate non debet denegare Eucharistiam affirmanti se confessum fuisse approbato Sacerdoti, præsertim si schedulam, seu attestationem proferat. *ibid. pag.* 34.

89. Qui sine graui incommodo, aut detrimento nequit sua peccata confiteri, excusatur ab obligatione confessionis. Hinc patet excusari 1. eum qui non habet copiam Confessarij, nisi longum iter suscipiat, quod absque graui incommodo suscipere non potest. 2. eum, qui sibi, aut alteri timet reuelationem peccati, aut aliud graue damnum. 3. eum, qui non potest sub secreto sigilli confiteri, vt si Confessarius sit surdus, aut pœnitens in naui cum aliis existens nequeat se accusare, quin ab aliis audiatur. 4. eum, qui non nisi per interpretem potest confiteri, secluso mortis articulo, in quo peccator, si non est alia opportunitas confitendi, tenetur publicè vel per interpretem confiteri, si non possit actum contritionis elicere, aut si de ea dubitet; cauere enim debet, ne se periculo damnationis exponat. *ibid. num.* 1. *& seq. & pag.* 154.

90. Qui commodè, & sine periculo nequit per scripturam confiteri ad hoc, non tenetur, si commodè potest, tenetur, quando vrget præceptum confitendi, neque timetur periculum infamiæ, aut grauis damni: quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media conducentia ad illum finem; igitur qui tenetur confiteri, tenetur etiam adhibere media commoda ad confessionem, præsertim quando alia non suppetunt *pag.* 154. *numero* 6.

Satisfactio quid, & quàm necessaria?

91. Satisfactio est compensatio pœnæ temporalis debitæ ob iniuriam Deo illatam, consistens in operibus pœnalibus,& laboriosis à confessario taxatis. Non tamen semper remittitur omnis pœna peccatis debita per satisfactionem,cùm enim confessarius non semper cognoscat,quanta pœna peccatis debeatur,non semper imponit pœnam ad æqualitatem, consequenter non tollitur semper omnis pœna,itavt peracta satisfactione,nihil in purgatorio luendum remaneat. *ibid.n.*1. & 2.

92. Validum est pœnitentiæ Sacramentum, in quo confessarius nullam satisfactionem iniungit (modò pœnitens ad id malitiosè non concurrat) etiamsi fortè Sacerdos peccet non iniungendo pœnitentiam absque rationabili causa : quia satisfactio non est pars essentialis Sacramenti Pœnitentiæ, sed tantùm integralis. *tom* 1.*p.*155.*n.*3.

93. Confessarius, per se loquendo, tenetur satisfactionem, seu pœnitentiam iniungere, vt patet ex Trid. *sess* 14 *cap.*3. In his tamen casibus excusatur à pœnitentia iniungenda.1.quando pœnitens est morti proximus,tunc enim impendenda est absolutio absque satisfactione,2. quando pœnitens est scrupulosus, & idẽtidem redit ad confessarium semper afferens aliquid noui.3.quando confessarius ex signis aduertit pœnitentem cum maximo dolore accedere. At quando pœnitens nullam acceptaturus pœnitentiam,non videtur dispositus ad beneficium absolutionis suscipiendum. *tom.*1.*p.*155.156.*n.*1. & *seq.*

94. Confessarius non solùm potest, verùm etiam,regulariter loquendo, debet satisfactionem præcipere pœnitenti : nunquam tamen potest eam consulere, vel imponere sub conditione, hoc modo, Si reincideris in tale peccatum, ieiunabis ; vel etiam sub disiunctione, hoc modo, Dabis eleemosynam pauperi,vel si mauis, recitabis coronam : quia satisfactio, cùm iniungatur vt medicina, potest à confessario præscribi, vt visum fuerit expedire. *tom.*1.*pag.*156.*n.*6. & 7.

95. Opus quod in satisfactionem iniungitur, debet esse opus bonum pœnale,vt oratio, ieiunium,eleemosyna,meditatio,Missæ auditio,immò opus bonum aliàs præceptum, vt ieiunium in Quadragesima : si tamen confessarius nihil aliud exprimat, non censetur iniungere opus aliàs debitum ex præcepto,consequenter pœnitens,cui iniunctum est, v. g. ieiunium, non satisfacit pœnitentiæ, ieiunando eo die, quo Ecclesia ieiunium indicit, nisi aliter constet de confessarij voluntate. Cauendum tamen,ne pro peccatis occultis pœnitentia publica iniungatur, ne periculo exponatur

ponatur fama pœnitentis: at pro peccatis publicis pœnitentia publica eſt iniungenda iuxta Concil. Trident.*ſeſſ.*14.*cap.*8.*ibid. n.*8.*& ſeq pag.*157.

96. Confeſſarius poteſt, & debet, iuxta ſuum prudens arbitrium iniungere pœnitentiam pro grauitate peccatorum, & qualitate pœnitentis. Quare poteſt magis contrito leuiorem pœnitentiã iniungere, tempore Iubilæi mitiorem pœnam præſcribere, &c. in primis autẽ ſtudebit imponere pœnitentiam aptã ad curationem, & præſeruationẽ à peccatis. In praxi receptum eſt, vt mitior pœna iniungatur, ne pœnitens grauitate pœnæ ab vſu ſacramentorum deterreatur.*tom.*1.*pag.*157 *n.*15.*& ſeq.*

97. Confeſſarius, per ſe loquendo, poteſt ſatisfactionem iniungere, ſeu ante, ſeu poſt confeſſionem ſacramentalem, Immò poteſt obligare pœnitentem ad pœnitentiam ante abſolutionem adimplendam, quatenus iudicauerit expedire ad curationem, & medicinam pœnitentis: ea tamen pœnitentia quæ perſoluitur ante abſolutionem, non habet ſtatim ſuum effectum ex opere operato; quia ſacramentum non producit ſuum effectum, niſi in vltimo inſtanti, in quo eſt perfectum quoad materiam, & formam. *ibid.n.*19.*& ſeq.*

Pœnitentiæ commutatio.

98. Confeſſarius ex iuſta, & rationabili cauſa poteſt in confeſſione diminuere, & commutare pœnitentiam à ſe, vel ab alio etiam ſuperiori iniunctam; non tamen abſque rationabili cauſa. Excipe pœnitentiam præſeruatiuam, quã non poteſt confeſſarius commutare niſi in aliam item præſeruatiuam, cum id exigit iuſta, & rationabilis cauſa *ibid.n.*1.*& pag.*158.*n.*5.

99. Confeſſarius inferior poteſt pœnitentiam pro reſeruatis, à ſuperiore iniunctam commutare, iuſta interueniente cauſa; quia ſublata eſt reſeruatio per abſolutionem ſuperioris; quare pœnitens non tenetur adire ſuperiorem, vt ſibi commutetur pœnitentia pro reſeruatis impoſita. Hæc tamen pœnitentiæ commutatio non eſt facienda extra confeſsionem; quia pœnitentia eſt ſatisfactio ſacramentalis, & eius commutatio eſt actus iuriſdictionis clauium in foro ſacramentali. *ibid. n.*6. *&* 7.

100. Pœnitens qui omnino oblitus eſt pœnitentiæ ſibi à Confeſſario iniunctæ, tenetur eadem peccata iterum confiteri, quatenus opus eſt ad cõmutationem pœnitentiæ, niſi fortè pœnitens aduertat ſe aliis piis operibus, aut indulgentiis, pro pœnis debitis ſatisfeciſſe: quia pœnitens curare debet, quantum in ſe eſt, ne quid deſit ad perfectionem, atque integritatem Sacramenti. Neque poteſt pœnitens propria auctoritate pœnitentiam

in

in æquale, aut in melius commutare; quia hæc commutatio est actus iurisdictionis sacramentalis, quam non potest pœnitens in se ipsum exercere. Porrò facta commutatione pœnitentiæ à Confessario, pœnitens potest eligere vtram maluerit, primam aut secundam; quia hæc commutatio facta est in fauorem pœnitentis. *tom.1.pag.159.n.8.9. & seq.*

Obligatio ad pœnitentiam.

101. Pœnitens tenetur pœnitentiam tolerabilem, & humanæ fragilitati accommodatam acceptare, acceptatámque adimplere; ita Concil. Trid. *sess.14.cap.9.* ratio est, quia pœnitens tenetur parere iudici rectè iudicanti. Si tamen pœnitentia nimiùm grauis videatur, potest rogare Confessarium vt eam mitiget, debétque Confessarius ei annuere quantum potest, sin nolit pœnitens potest dicere se malle alteri Sacerdoti confiteri. At si pœnitentiam acceptet quantumuis grauem, peccat mortaliter, si eam non adimpleat, pœnitentiam verò leuem non adimplens, non peccat mortaliter, etiamsi iniuncta fuerit pro peccato mortali nunquam antea expiato. *tom.1.pag.159. & 160.n.1. & seq.*

102. Probabilius est Confessarium non posse grauem pœnitentiam iniungere pœnitenti tantùm sub veniali: quia natura huius Sacramenti postulat, vt pœnitentia præcipiatur, præceptum autem in re graui obligat sub mortali. *ibid. n.4.*

103. Pœnitens cui tempus pœnitentiæ adimplendæ præfixum est, debet intra illud tempus eam adimplere, alioquin grauiter peccat valde diu differendo; quia facit contra obligationem in re graui: elapso autem tempore non cessat obligatio. Nullo verò termino præfixo tenetur pœnitens, cùm primùm commodè poterit, pœnitentiam adimplere, alioquin si diu differat, grauiter peccat, nisi pœnitentia sit leuis. *ibid.n.5. & 6.*

104. Potest excusari pœnitens à pœnitentia sibi iniuncta per susceptionem indulgentiæ respondentis satisfactioni, quæ debetur pro pœnis, quia per indulgentiam satisfacit pœnæ sibi debitæ pro peccatis; ergo non est opus alia satisfactione. Obseruandum tamen pœnitentiæ iniunctæ in remedium, & præseruationem à peccatis non satisfieri per indulgentiam. Quare melius est, & tutius pœnitentiam sacramentalem nunquam omittere, vt augeatur meritum, & Sacramentum sit integrum. *ibid.n.7. & seq.*

105. Satisfactio à Confessario iniuncta non potest per alium adimpleri, nisi Confessarius aliud expresserit, quia est obligatio personalis, modò pœnitentia consistat in actione personali; alioquin per alium tanquam instrumentum fieri potest, vt traditio eleemosynæ. Quare pœnitens potest eleemosynam per alium erogare;

erogare; at ieiunare, orare, se flagellis cædere per alium non potest. Porrò satisfactio, de consensu Confessarij, per alium facta, vt ieiunium, oratio, &c. sufficit quidem ad implendum præceptum Confessarij, non tamen sufficit ad satisfaciendum ex opere operato pro pœnitente, quia huiusmodi satisfactio debet esse actus ipsius pœnitentis. *tom.* 1. *pag.* 160. *n.* 1. *seq.*

106. Qui in statu peccati mortalis pœnitentiam adimplet à Confessario sibi iniunctam, satisfacit quidem obligationi; facit enim quod sibi præceptum est: peccat tamen quia ponit obicem effectui satisfactionis, quæ est pars Sacramenti Pœnitentiæ; verùm non videtur mortaliter peccare; nullus enim ferè se de hoc peccato in confessione accusat. Facta autem pœnitentia in peccato mortali, durante illo statu non prodest ad remittendam pœnam, propter obicem peccati, quo sublato, statim suum sortitur effectum. *pag.* 161. *n.* 15. *& seq.*

Sacramenti Pœnitentiæ effectus.

107. Sacramentum Pœnitentiæ confert gratiam habitualē; & Sacerdos non tantùm declarat pœnitētem absolutum, verùm etiam ipse absoluit à peccatis, vt Dei minister, & Christi vicarius, vt patet ex illis verbis Ioan. 2. *Quorum remiseritis peccata* &c. Neque obiicias illud Luc. 5. *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Respondeo enim solum Deum remittere peccata principaliter, Sacerdotem verò ministerialiter, & instrumentaliter. *tom.* 1. *pag.* 162. *n.* 1.

108. Pœnitentia seu quatenus est Sacramentum, seu quatenus est virtus, quæ vocatur contritio, sufficit ad delenda omnia peccata etiam grauissima: quia confert gratiam habitualem incompossibilem cum omni peccato mortali, Quod verò Marc. 3. blasphemia in Spiritum sanctū dicitur irremissibilis, vel intelligenda est impœnitentia finalis, quam constat esse irremissibilem; vel intelligitur peccatum ex certa malitia, quod dicitur irremissibile, quia difficile remittitur, cùm nullam habeat excusationē, Item quod Ioan. 1. cap. 5. dicitur esse *peccatum ad mortem, pro quo non est orandum*, intelligitur peccatum, cum quo ex hac vita homo decedit, & damnatur. *tom.* 1. *pag.* 162. 163. *n.* 1.

109. Ne de absoluta quidem Dei potentia potest per Sacramentum Pœnitentiæ vnum peccatum mortale remitti sine alio: quia peccator iustificatur per infusionem gratiæ habitualis, quæ omni peccato mortali formaliter opponitur, éstque cum eo incompossibilis, alioquin idem esset amicus Dei per gratiam, & inimicus per peccatum mortale, quod est contradictorium. *pag.* 163. *num.* 1.

110. Peccato mortali quoad culpam remisso, necesse est de potētia Dei ordinaria, remitti etiam reatum pœnæ æternæ; quia per gratiā homo fit amicus Dei ex inimico, iustus ex iniusto, & hæres vitæ æternæ. Non tamen semper remittitur totus reatus pœnæ temporalis, vt definit Concil. Trid. *sess. 6. cap.* 14. propterea iniungitur satisfactio; æquum enim est vt delinquenti aliqua imponatur pœna. In quo pœnitentia differt à Baptismo, qui pœnam etiam temporalem remittit. *ibid. n.* 1. *&* 2. *pag.* 164.

111. Defectu attritionis dari potest Sacramentum pœnitentiæ informe, id est, vacuum gratia, & charitate; cùm enim gratia, & charitas sint effectus Sacramenti, non pertinent ad eius essentiam; igitur potest Sacramentum esse validum, & tamen non producere suum effectum, si bona fide suscipiatur sine attritione supernaturali: nam si suscipiatur mala fide, nullum est Sacramentum cum actuali peccato mort. Posita autem attritione, Sacramentum Pœnitentiæ desinit esse informe, statim enim cōfert suum effectum; quia iam sublatus est obex. At si post susceptum Pœnitentiæ Sacramentum informe, commissum est aliquod peccatum mortale, non sufficit attritio, sed requiritur contritio, vel nouum pœnitentiæ Sacramentum, vt tollatur obex, & Sacramentum præcedens informe conferat suum effectum. *tom.* 1. *pag.* 164. 165. *n.* 3. *& seq.*

112. Per Sacramentum pœnitentiæ peccata venialia remittuntur omnia nisi ponatur obex: quia peccata venialia possunt esse materia Sacramenti pœnitentiæ, súntque faciliùs remissibilia quàm mortalia; neque maior est ratio cur hæc venialia potiùs remittantur quàm illa, modò non ponatur obex, id est, modò pœnitens non retineat effectum aut complacentiam alicuius peccati venialis. *pag.* 165. *n.* 1. *&* 2.

113. Sactamentalia non remittunt peccata venialia ex opere operato. Dicuntur autem *Sacramentalia* res, seu actiones sacræ quibus obtinetur remissio peccatorum, cuiusmodi sunt oratio, aqua benedicta, panis benedictus, confessio quæ publicè fit ante Missam, eleemosyna, aliáque misericordiæ opera, benedictio ab Episcopo, vel Abbate. Hæc, inquam, sacramentalia remittunt peccata venialia ex opere operantis, excitando ad actum contritionis, seu amoris, per quem peccata venialia immediatè delentur. *tom.* 1 *pag.* 165 *n. & seq.*

114. Contritio formalis qua quis dolet de omnibus peccatis venialibus, vt sunt aliqua Dei offensa; & perfecta Dei dilectio sufficiunt ad delenda omnia peccata venialia; per nullos autem alios actus remittuntur extra Sacramentum, quàm per actus contritionis, & dilectionis, quia hi soli actus debitam habent op-

positio

poſitionem cum peccatis venialibus. *pag.* 166. 167 *num.* 1. *& ſeq.*

115. Quando actus contritionis, vel amoris Dei non eſt ita perfectus, vt oppoſitionem habeat cum omnibus venialibus, poteſt vnum deleri ſine alio; nam ea ſolùm delentur, quibuſcum talis actus oppoſitionem habet. Secùs ſi ita ſit perfectus, vt debitam cum omnibus habeat oppoſitionem. *p.* 167. 168. *n.* 1. *&* 2.

116. Peccata mortalia remitti poſſunt abſque remiſſione venialium, quia venialia non ſunt incompoſſibilia cum gratia. Venialia autem, de lege ordinaria remitti non poſſunt ſine remiſſione mortalium; quia de potentia ordinaria non remittuntur venialia ſine infuſione, vel augmento gratiæ, gratia autem eſt incompoſſibilis cum peccatis mortalibus. *tom.* 1. *p.* 168. *n.* 3. *&* 4.

117. Remiſſio peccatorum venialium numquam fit in hac vita ſine infuſione, vel augmento gratiæ habitualis; quia per actum contritionis, & dilectionis Dei, quo delentur venialia, ſemper infunditur, vel augetur gratia. Tamen ad remiſsionem venialium non requiritur, per ſe, gratia habitualis, quæ illa formaliter expellat, quia gratia habitualis non pugnat formaliter cum peccato veniali, ſed tantum actus charitatis. *ibid. n.* 5. *& 6.*

118. Decedens cum ſolis peccatis venialibus poteſt frui gloria, illis deletis per actum contritionis, & dilectionis, quem anima in primo inſtanti ſeparationis à corpore elicit: vnde infertur peccata venialia poſt hanc vitam remitti poſſe per actum contritionis quoad culpam, non tamen quoad pœnam: quia poſt hanc vitam non eſt tempus merendi, neque ſatisfaciendi, ſed tantum ſatiſpatiendi, *ibid. num.* 7.

119. Peccata ita delentur per pœnitentiam, vt nunquam redeant, nec redire poſſint, etiamſi noua peccata multiplicentur. Dici tamen poſſunt aliquo modo redire, non in ſe, & formaliter ſed ratione maioris deformitatis, quæ ineſt peccato poſt remiſſionem aliorum commiſſo: videtur enim Deus contemni quando de nouo offenditur poſt tantum beneficium, éſtque peccatum grauius, quod committitur poſt obtentam aliorum remiſsionem. *tom.* 1. *p.* 169. *n.* 1. *& ſeq.*

Reuiuiſcentia meritorum.

120. Bona opera alia ſunt mortua priuatiuè, quæ fiunt ab homine exiſtente in peccato mortali; & hæc nunquam reuiuiſcunt per ſubſequentem pœnitentiam, nec quicquam proſunt ad vitam æternam promerendam. Alia mortificata, quæ præſtita ſunt ab homine priuſquam in peccatum mort. prolaberetur, deinde per ſubſequens peccatum mortificantur, & hæc reuiuiſcunt per ſubſequentem pœnitentiam, & proſunt ad vitam

æternam consequendam. *tom.* 1. *pag.* 170.171. *numer.* 1. *& seq.*

121. Per pœnitentiam non solùm confertur noua gratia, sed etiam restituitur tota gratia præcedens, quæ præcedentibus meritis respondebat; quia reuiuiscẽtibus meritis ipsa etiam gratia illis meritis respondens reuiuiscit. Recuperantur etiã virtutes infusæ, quæ ita connexæ sunt cum gratia, vt cum ea amittantur; quia accessorium sequitur principale. *ibid.n.* 4. *&* 5. *& pag.* 171. *n.* 6.

Sigillum Confessionis.

122. Confessarius iure naturæ, diuino, & Ecclesiastico tenetur ad sigillum confessionis. Peccatum autem violationis sigilli est sacrilegium mortale, etiamsi solum peccatum veniale cum sufficienti deliberatione manifestetur; fit enim grauis iniuria Sacramento, neque hac in re datur paruitas materiæ excusans à mortali. *tom.* 1. *pag.* 172. *n.* 1. *& seq.*

123. Ea omnia cadunt sub sigillum confessionis, quæ manifestata sunt Sacerdoti per ordinem ad confessionem sacramentalem, factam animo se accusandi. Quare non oritur obligatio sigilli quando quis manifestat sua peccata ei, quem nouit non esse Sacerdotem. Verùm qui se finxit Sacerdotem, & ob hanc fictionem causa fuit cur pœnitens manifestauerit sua peccata, tenetur ad obligationem sigilli: quia fraus non debet patrocinari suo auctori. Item ille cui aliquid manifestatum est sub sigillo confessionis ab eo qui non habebat intentionem confitendi, non tenetur ad sigillum: tenetur tamen ad secretum naturale. *tom.* 1. *pag.* 173. *n.* 1. *& seq.*

124. Confessarius in dubio an aliquid sibi reuelatum fuerit in ordine ad confessionem tenetur ad sigillum; quia rationabiliter præsumendum est in fauorem confessionis, & pœnitentis, ne confessio fiat odiosa. Idem dicendum de confessario, qui audita confessione pœnitentis, non impertiit absolutionem ob aliquem defectum, nam audiuit peccata in ordine ad confessionem. *ibid. num.* 4. *&* 6.

125. Parochus qui ex confessione nouit aliquod impedimentum, tenetur illud sub sigillo reticere, neque potest denegare matrimonium pœnitenti, qui obstrictus est hoc impedimento dirimente, nisi illud impedimentum nouerit aliunde. Item Parochus potest à communione repellere publicum concubinarium, quem talem nouit extra confessionem, etiamsi hoc ipsum acceperit ex confessione; caueat tamen ne credat pœnitens se repelli ex scientia habita in confessione. *ibid.n.* 8. *&* 9.

126. Non solùm peccata, verùm etiam circunstantiæ, eáque omnia, quæ dicta sunt in confessione ad declaranda peccata

cadunt

cadunt sub sigillum confessionis; vt si pœnitens dixit se esse spurium, aut pauperem, aut aliquem defectum naturalem manifestauit. Virtutes autem pœnitentis non tenetur confessarius occultare ex vi sigilli, sed solùm ex vi secreti naturalis iuxta intentionem pœnitentis; quia virtutes non manifestantur in confessione animo se accusandi *tom.* 1. *pag.* 174. *n.* 10. & 11.

127. Ad sigillum confessionis obligantur superiores quibus confessarius aliquid aperuit auditum in confessione vt facultatem absoluendi à reseruatis obtineret; quia superior in hac parte, confessarij vices gerit, tum quia res ad quemcumque perueniat, cum suo onere transit. Idem dicendum de aliis quibus aliquid reuelatum est auditum in confessione, de consensu pœnitentis, consilij capiendi gratia. Item obligantur interpretes, quibus pœnitens vtitur in confessione. Item qui ex malitia, vel casu, peccata confitentis audierunt. Qui inuenit chartam in qua scripta erant alicuius peccata in ordine ad confessionem, tenetur saltem ad secretum naturale, neque potest iudex de huiusmodi peccatis inquirere, sed ea debet perpetuo silentio tegere. Nec desunt qui asserant illum reum esse absoluendum, & dimittendum qui fuit accusatus, & conuictus de crimine, cuius notitia habita est tantùm ex fractione sigilli; hæc enim cognitio non debet humano iudicio deseruire. *ibid. n.* 1. & *seq.*

128. Confessarius loquens de auditis in confessione, nō manifestando personam, & sine periculo vt audientes veniant in cognitionem, vel suspicionē personæ, non violat sigillū; quia nulli facit iniuriam. Neque frangitur sigillū confessionis, si cōfessarius dicat, in tali ciuitate multos esse improbos, vel talia crimina perpetrari; si tamen id dicatur de exiguo oppido, aut de aliquo monasterio, fieri potest vt non leuis suspicio de aliquo concipiatur, cum famæ iactura. Quare de auditis in confessione parcè admodum, & cautè loquendum. *tom.* 1. *pag.* 175. *n.* 1. & *seq.*

129. Videtur confessarius frangere sigillum confessionis qui dicit se non absoluisse talem pœnitentem, quoties ex circumstātiis, & coniecturis ingeri potest audientibus suspicio grauis alicuius defectus. Non tenetur tamen confessarius schedulam, seu attestationem confessionis dare pœnitenti quem audita confessione non absoluit, vt si audiuit famulos alicuius Principis qui factæ confessionis testimonium exigere solet; quia confessarius non videtur propterea prodere peccatum, & indispositionem pœnitentis, seu directè, seu indirectè. *ibid. n.* 6. & 7.

130. Confessarius non potest extra confessionem, sine licentia pœnitentis, vti scientia confessionis ad aliquid faciendum, vel omittendum, sed perinde se gerere debet ac si nihil

sciret, in iis rebus ex quibus pudor, seu confusio, aut damnum pœnitenti sequeretur. Immò non potest extra Sacramentum cõfessionis, loqui cum pœnitente, de auditis in confessione absque licentia ipsius. Post tamen pœnitens cedere iuri suo, & concedere facultatem confessario de iis loquendi secum, aut cum aliis; quia sigillum est inductum in fauorem pœnitentis: verùm id fieri non debet absque graui causa. *tom.* 1. *pag.* 176. *num.* 8.

131. Ex scientia confessionis non potest Confessarius priuare pœnitentem officio, aut illum dimittere, si est ipsius famulus, aut ei denegare suffragium, aut electionẽ ad beneficium, si alioquin probus vulgo existimetur. Neque Episcopus potest clericum ob crimen in confessione auditum arcere ab ordinibus suscipiendis. Denique non potest Confessarius vti scientia confessionis ad reuelandum aliquid vnde pendet bonum commune; immò salus orbis vniuersi; nullum enim est tam graue incommodum quod præponderet fractioni sigilli confessionis per quam reconciliatur homo cum Deo. Potest tamen in genere admoneri is cuius interest, vt sibi caueat; possunt enim multa humanitus accidere: at si possit pœnitens à proposito reuocari, non est necesse vllam fieri admonitionem. *ibid. num.* 14. *& seq. pag.* 177. *num.* 18. *&* 19.

132. Confessarius non potest suum defectum in audienda pœnitentis confessione commissum manifestare, si timeat ne is cui confitetur, veniat in cognitionem peccati pœnitentis: maior quippe est obligatio sigilli quàm integritatis confessionis. Item qui ex confessione nouit pollutam esse Ecclesiam, non potest hoc detegere vt reconcilietur. Item non potest Confessarius ex scientia confessionis corrigere complicem pœnitentis, aut eius peccatum extra confessionem impedire, aut cum eo loqui de peccato, nisi de consensu pœnitentis, aut vultum asperiorem præbere pœnitenti. *tom.* 1. *pag.* 177. *num.* 21. *& seq.*

133. Confessarius qui nouit ex confessione sibi insidias ab aliquo parari, potest se domi continere ne occidatur, aut se subducere periculo, occasione aliunde arrepta. Item qui ex confessione nouit aliquem non esse Sacerdotem, potest abstinere à confessione illi facienda, etiamsi antea soleret illi confiteri. Item qui nouit per confessionem, vinum sibi ad Missam paratum, esse veneno infectum, potest Missam prætermittere, vt mortem euadat. Item potest Confessarius ex auditis in confessione reddi cautior ad custodiendas res proprias, aut vigilantior fieri circa suum gregem. *ibid. num.* 27.

134. Confessarius qui de auditis in confessione interrogatur, non potest respondere iuxta mentem interrogantis; sed

negare

negare debet se quicquam scire, addito etiam iuramento, cum hac scilicet restrictione mentali, quòd interroganti teneatur manifestare. *to.*1.*p.*178.*n.*31.

135. Confessarius qui certò nouit extra confessionem, delictum pœnitentis, debet ei absolutionem denegare, si interrogatus in confessione nolit illud delictum fateri; quia indignè petit absolutionem. Sin Confessarius non est certus de delicto, aut illud accepit in confessione à complice, debet pœnitentem in genere interrogare; aut etiam in particulari, modò nullam ei moueat suspicionem, ipso autem negante, tenetur absolutionem impendere. *ibid.n.*33.

Sacramenti Pœnitentiæ minister.

136. Solus Sacerdos est minister huius Sacramenti; quia potestas clauium, & remittendi peccata, est penes solos Sacerdotes. Potestas autem clauium, est potestas collata Sacerdoti, quia tollit impedimentum intrandi gloriam cœlestem; sicut enim claui aperitur ianua, ita per hanc potestatem patet in cœlum ingressus. Porrò duplex est potestas clauium. *Ordinis*, scilicet, & *iurisdictionis* Clauis *ordinis* consistit in charactere, quæ clauis non sufficit ad auferendum peccatum, nisi accedat clauis iurisdictionis. *ibid n.*1. *& seq.p.*179.

137. Non quiuis Sacerdos, per se loquendo, est sufficiens minister huius Sacramenti, præterquam in probabili periculo, seu articulo mortis; modò non adsit Parochus, aut alius Sacerdos approbatus. Hîc autem aduertendum facultatem absoluendi in articulo mortis, cuilibet Sacerdoti concessam, esse absolutam, & directam, per se loquendo, itavt pœnitens sic absolutus, non teneatur elapso illo periculo, eadem peccata, licèt reseruata, iterum confiteri, modò non habeant adnexam censuram; in hoc enim casu tenetur pœnitens, prima data opportunitate se sistere superiori *tom.*1.*p.*179.*n.*7. *& seq.*

138. Habentes vnum tantùm domicilium in aliquo loco possunt confiteri Parocho loci, vel alteri in ea diœcesi approbato. Habentes autem duo domicilia in quibus æquè habitant, possunt vtriusque loci Parocho confiteri; vterque enim est proprius Sacerdos, Idem dicendum de iis qui in vno loco domicilium habent, in alio verò quasi domicilium, vt scholares, milites litigantes, mercatores, &c. *tom.*1.*p.*180.*n.*1. *& seq.*

139. Vagorum proprius Sacerdos est Parochus loci in quo vagi reperiuntur; cùm enim vagi careant domicilio, actualis habitatio loci, quam habent pro tempore succedit in locum domicilij; possunt etiam alteri approbato confiteri. Iter agentes

confiteri possunt à Parocho loci ad quem perueniunt, aut alteri approbato : modò iter non faciant in fraudem legis, ea solùm causa vt possint aliis confiteri ; sic enim confessio esset inualida. *ibid.n.4 5. & 6.*

140. Per priuilegium à Sixto IV. concessum licet religiosis confessiones extraneorum excipere, , si ad ipsos accedant causa confessionis, modò religiosi sint approbati ab Episcopo loci. Non possunt autem ipsi religiosi ad aliam diœcesim proficisci vt ibi confessiones audiant, nisi ex speciali priuilegio. *ibid.n.8.*

141. Parochus non potest tempore Paschatis, Eucharistię sacramentum administrare pœnitentibus, qui dedita opera contulerunt sese ad Confessarios extra diœcesim non approbatos ab Episcopo ipsius Confessarij, & pœnitentis ; quia illa confessio non est valida. Secus si confessi sint religiosis habentibus priuilegium absoluendi quoscumque cuiuscumque diœcesis etiamsi ad ipsos dedita opera accedant. *ibid.n.9. & p.181.*

142. Episcopus, aut Parochus potest absoluere suos subditos inuentos, vel secum ductos extra diœcesim ; quia iurisdictio quæ absque strepitu fori exercetur, potest extra proprium territoriũ exerceri. Idem dicendum de confessario facultatem delegatam habente in personas alicuius diœcesis ; potest enim illas vbicumque terrarum inuentas absoluere. *tom 2.p.181.n.10.*

143. Hi facultatem habent sibi confessarium eligendi, Summus Pontifex, Cardinales, Episcopi iam cõfirmati, & Patriarchæ, Prælati exempti, & habentes solùm peccata venialia, vel mortalia ritè aliàs per confessionem expiata. Alij verò qui à Pontifice, vel Episcopo habent facultatem sibi confessarium eligendi, mortuo Pontifice, vel Episcopo possunt ea facultate vti; quia gratia facta non expirat morte concedentis; gesta autem per Vicarium Episcopi, mortuo Episcopo sunt inualida, nisi fortè facta fuerint cum ignorantia mortis Episcopi. *ibid n.1. & seq.*

144. Facultas eligendi confessarium non finitur per primam electionem, nisi hæc videatur esse intentio concedentis; quia hæc facultas est fauorabilis, fauores autem sunt ampliandi. Habens autem hanc facultatem debet confessarium ab Episcopo approbatum eligere ; sic enim definit Concil. Trident. Cæterùm Parochi, & curatores animarum, speciali approbatione non indigent ; quia susceptione officij censentur approbati: propterea habens facultatem confessarium eligendi, potest eligere quemlibet Parochum, modò parochiale beneficium non dimiserit. *ibid. num.4. & 5.*

145. Iurisdictio est potestas quam quis habet in alios, ad eos regendos, & gubernandos, seu dirigendos ad regnum cœlorum.

Est autem triplex. *Ordinaria*, quæ competit alicui ex officio. *Delegata*, quæ conceditur ab habente ordinariam; & *ex concessione iuris*, per quam absoluitur is qui habet facultatem confessarium eligendi. Impeditur iurisdictio per superuenientem excommunicationem, vel suspensionem, vel interdictum ab officio, modò is qui tali censura præpeditur, sit vitandus: acta enim excommunicati, suspensi, vel interdicti vitandi, sunt irrita, extra mortis articulum, nisi adsit error communis, & titulus coloratus. *tom.*1.*pag.*182.*n.*6.*&* *seq.*

146. Non potest Sacerdos validè administrare Sacramentum Pœnitentiæ, nisi sit per examen, aut alia ratione approbatus ab Episcopo, aut ab eius Vicario, aut à Capitulo, sede vacante; per hanc enim approbationem confertur iurisdictio sine qua non potest hoc Sacramentum validè ministrari. Tamen ad confessiones regularium audiendas, non requiritur approbatio Episcopi, sed sufficit licentia superioris. *tom.*1.*pag.*183.*n.*9.*&* 10.

147. Parochus neque communi, neque particulari iure potest Sacerdoti aliàs non approbato dare facultatem audiendi confessiones sibi subditorum; Immò ne Parocho quidem alterius parœciæ aut Sacerdoti approbato ad audiendas confessiones in aliena parœcia, potest hanc facultatem concedere; nisi consuetudo aliud ferat, potest enim consuetudo iurisdictionem conferre. *ibid.n.*12.

148. Ratihabitio de futuro non sufficit vt quis validè absoluatur ab eo qui non est approbatus; quia absolutio non potest fieri valida per subsequentem Episcopi consensum, iam enim præcessit forma absolutionis quæ fuit inualida defectu iurisdictionis. At ratihabitio de præsenti, signo aliquo externo expressa, tribuit iurisdictionem. Quare si Episcopus videns Sacerdotem sibi familiarem audientem confessiones, cum non prohibeat cum facilè possit, censetur eo silentio approbare, non simpliciter, sed pro eo tempore. *ibid.n.*13.*&* 14.

149. Sacerdos approbandus est à suo Episcopo; neque potest Episcopus sibi non subditum approbare: actus enim iurisdictionis non potest exerceri nisi à superiore in subditum. Immò nec Episcopus potest subditum alterius Episcopi sibi eligere in confessarium. *tom.*1.*pag.*184.*n.*15.*&* 16.

150. Semel generaliter approbatus in aliqua diœcesi, si ab ea recedat, & iterum redeat, non indiget noua approbatione etiamsi interim mutatus fuerit Episcopus; quia facultas absque temporis limitatione concessa durat etiam mortuo concedente. Potest tamē Episcopus, aut eius successor reuocare approbationē iusta de causa, modò approbatus non habeat beneficiū Paro-

chiale; hic enim habet facultatem beneficio annexam; quāquam hic etiam potest ob inscitiā, aut iustam ob causam suspēdi. *ibid.*

151. Sacerdos ab Episcopo approbatus, quique ab eo facultatem obtinuit audiendi cōfessiones; non tenetur petere licentiā à Parochis, in quorum parœcia vult confessiones audire, nisi cōstet hanc esse mentem Episcopi: quia Episcopus habet iurisdictionem in tota sua diœcesi indepēdenter à Parochis. *ibid. n.* 18.

152. Virtute Iubilæi, aut alterius priuilegij concedentis facultatem eligendi confessarium approbatum ab Ordinario, non potest eligi alius quàm approbatus ab Ordinario loci in quo vult aliquis sua peccata confiteri, quia Sacerdos in vna diœcesi approbatus, non censetur approbatus in alia. *ibid. n.* 21.

153. Probabile est fœminam, quæ virtute Iubilæi, vel alterius priuilegij facultatem habet eligendi confessarium ab Ordinario approbatum, posse eligere eum, qui ob iuuenilem ætatem approbatus est ad confessiones virorum tantùm, quia verum est dicere hunc esse ab Ordinario approbatum. Opposita tamen sententia est tutior in praxi, *tom.* 1. *pag.* 185. *n.* 22.

154. Religiosus habens à suo superiore facultatem eligendi confessariū, potest religiosum alterius ordinis, aut etiam Sacerdotem sæcularem nondum ab Episcopo approbatum, eligere; Concilium enim Trid. *sess.* 23. *cap.* 15. requirit approbationem ad absoluendos sæculares, non verò religiosos. Quod videtur etiam admittendum tempore Iubilæi. *ibid. n.* 25.

155. Religiosi qui gaudent generali priuilegio absoluendi quoscumque ad se accedentes, non possunt absoluere religiosum alterius ordinis non habentem à suo superiore facultatem eligendi sibi quemlibet in confessarium: quia non præsumitur superior concedere priuilegium in præiudicium alterius; inde enim sequeretur perturbatio religiosæ disciplinæ. *ibid. n.* 27.

156. In confessario requiritur scientia, & conscientia. Qui confessiones excipit ciuium, peritior esse debet eo qui excipit rusticorum: qui clericorum, quàm qui laicorum. Si difficilis casus accedat in confessione, qui indigeat maturiore iudicio, & sapientum consilio, potest confessarius absolutionem impendere pœnitenti si promittat se facturum quod iudicatum fuerit. *tom.* 1. *pag.* 186. 187. *num.* 2. *& seq.*

157. Licèt teneatur confessarius attendere ad peccata vt de illis iudicium ferat: non tenetur tamen auditis singulis iudicare sintne mortalia, an venialia: sed potest in peccatis difficilioribus suspendere iudicium, dato pœnitenti remedio opportuno, ne reincidat. Est autem valida confessio, bona fide facta Sacerdoti nescienti distinguere peccatum mort. à veniali, reseruatum à non

non reseruato, quia nihil deest ad essentiam Sacramenti. *pag.* 187. *n.* 11. *& seq.*

158. Potest confessarius absolutionem impendere habenti obligationem restituẽdi, antequã restitutio fiat, modò pœnitens firmum habeat propositum quamprimùm restituendi; alioquin illi deneganda est absolutio, vtpote non satis disposito. Potest autem Parochus, & debet, non tanquam iudex, sed vt minister sacramentorum, arcere à Sacramentis non soluentes decimas, oblationes, &c. si cognoscat illos non habere intentionem soluendi data opportunitate Parochus tamen cui competit ius decimarum, vt vitet scandalum, debet coram aliis protestari pœnitenti repelli à Sacramentis, non quia deneget quod Parocho debetur; sed quia non vult suæ conscientiæ consulere, séque disponere ad Sacramenta dignè suscipienda. Non tamen potest quemquam priuare Ecclesiastica sepultura ob decimas non solutas; hoc enim ius competit iudici in foro externo. *tom.* 1. *pag.* 187. 188. *n.* 19. *& seq.*

159. Episcopus tenetur confessiones subditorum audire, saltem in graui necessitate si petatur; præcisa verò necessitate potest remittere petentem ad Parochum; nam obligatio audiendi confessiones, regulariter pertinet ad Parochos, qui à fidelibus accipiunt alimenta, vt administrent Sacramenta; Episcopi autem, præcisa graui necessitate, à confessionibus audiendis excusantur, *pag.* 118 *n.* 25.

160. Confessarius tenetur absoluere pœnitentem habentem opinionem probabilem, etiamsi ipse contrariam sequatur; alioquin illi faceret iniuriam, denegaret enim absolutionem ritè disposito, & esset causa cur pœnitens cogeretur iterum eadem peccata alteri Sacerdoti aperire. *ibid. n.* 26.

Absolutio à casibus reseruatis.

161. Legitimus superior potest reseruare sibi aliquorũ grauiorum criminum absolutionem. Posita reseruatione etiam illicita, & iniusta adimitur inferiori facultas validè absoluendi. Non reseruantur peccata interna, neque venialia, sed mortalia externa tantùm, quia hæc cadunt sub iudicium Ecclesiæ, & eorum reseruatio saluti animarum conducere potest. Vnde sequitur eum qui facit opus externum quod non sufficiat ad peccatum mort. non incurrere casum reseruatum. *to.* 1. *p.* 189. *n.* 1. *& seq.*

162. Inter reseruationem summi Pontif. & reseruationem Episcopi hoc interest, quòd summus Pontif. nullũ peccatum reseruare consueuit, nisi ratione excommunicationis, seu censuræ adiunctæ, cuius absolutione obtenta, pœnitens potest à quolibet

confeſſario abſolui : nam per abſolutionem cenſuræ tollitur reſeruatio. *tom.* 1. *p.*190.*n.* 4.

163. Archiepiſcopus non poteſt ſubditos ſuorum ſuffraganeorum à caſibus reſeruatis abſoluere, niſi quando viſitat prouinciã, aut ad ipſum appellatur : in his enim caſibus eſt ſuperior, ac proinde poteſt per ſe ipſum, vel per alium abſoluere. *ibid.num.* 5.

164. Epiſcopus incidens in caſum reſeruatum ſummo Pontifici abſolui poteſt à confeſſario quem ipſe elegerit, ſi facultatem habeat Epiſcopus abſoluendi alios in eundem caſum incidentes : quia non eſt deterioris conditionis quàm alij, ſicque cenſuit ſacra Cardinalium Congregatio. *ibid.n.*7.

165. Confeſſarius in diœceſi, v. g. Lugdunenſi approbatus, etiamſi non habeat facultatem abſoluendi à reſeruatis, poteſt abſolutionem impendere iter agentibus, aut peregrinis habentibꝰ caſus reſeruatos proprio ipſorum peregrinorum Epiſcopo, modò non ſint reſeruati hic Lugduni : quia confeſſarius non tenetur ſcire caſus aliis Epiſcopis reſeruatos ; ad hæc, reus iudicari ſolet iuxta leges, & conſuetudines loci in quo verſatur. *ibid.n.*9.

166. Committens peccatum reſeruatum in aliena diœceſi, non poteſt per ſe loquendo, abſolui à reſeruatione, per Sacerdotes illius loci in quo deliquit, niſi ibi ſit cauſa negotiorum, ſeu itineris, habita ratione cõſuetudinis iuxta quam vſu receptum ſit, vt quis in alieno territorio abſolui poſſit. Ratio autem cur per ſe loquendo, abſolui non poſſit à reſeruatione, vel à culpa peccati in alieno territorio commiſſi, eſt, quia peccata confitenda ſunt proprio Sacerdoti, vel alteri de ipſius licentia. *ibid.n.*12.

167. Qui cõtraxit excommunicationem in alieno territorio, poteſt abſolui à ſuperiore illius loci in quo cõtraxit excommunicationem, immò ſi excommunicatio ſit publica, & reſeruata ſuperiori loci in quo fuit contracta, nõ poteſt delinquens abſolui à proprio Epiſcopo abſque licentia Epiſcopi, in cuius diœceſi deliquit. Sin excommunicatio non ſit reſeruata; aut ſi ſit occulta licet reſeruata, Epiſcopus, vel alius ab ipſo delegatus poteſt abſoluere ex decreto Concil. Trid. ſeſſ.24.*c.*6.*ibid.n.*13.

168. Qui habet priuilegium à Sede Apoſtolica abſoluendi ab omnibus cenſuris & caſibus reſeruatis, nec validè, nec licitè poteſt abſoluere à cenſuris Bullæ Cœnæ, nec à caſibus Epiſcopo loci reſeruatis, quia id non patitur voluntas concedentis priuilegium. *ibid.n.*14. *& ſeq.p.*191.

169. Probabilius eſt eum qui Iubilæum conſequutus eſt prima hebdomada ex duabus quæ ad id conceduntur, non poſſe adhuc abſolui in ſecunda hebdomada ſi obtento Iubilæo incidat in caſus reſeruatos : quia facultas abſoluendi à reſerua-

tis

tis conceditur in ordine ad obtinendum Iubilæum; ſed Iubilæus iam fuit obtentus, & reſeruatio contracta eſt poſt obtentum Iubilæum; ergo illa reſeruatio iam non poteſt auferri virtute Iubilæi. *tom.* 1. *pag.* 191. *n.* 17.

170. Pœnitenti petenti per ſe, vel per alium, facultatem qua poſſit alteri confiteri caſus reſeruatos, & ab eo abſolui, debet ſuperior, per ſe loquendo, concedere. At ſi iniuſtè illam deneget; non poteſt pœnitens ab alio abſolui; quia patet illi aditus ad ſuperiorem, à quo abſoluatur; excipiendus tamen eſt mortis articulus. *ibid. num.* 19. *&* 20.

171. Pœnitens habens peccata reſeruata, & non reſeruata, non poteſt abſque neceſſitate, ſeu rationabili cauſa, confiteri ſola reſeruata ſuperiori vt ab illis abſoluatur: neque ſuperior poteſt auditis ſolis reſeruatis, abſolutionem impendere, & tranſmittere pœnitentem ad inferiorem pro non reſeruatis; quia integritas confeſſionis eſt de iure diuino; ergo non licet abſque iuſta cauſa dimidiare confeſſionem. Quando autem ſuperior abſoluit à reſeruatis, non auditis aliis non reſeruatis, ſacramentaliter abſoluit: poteſt tamen abſque ſacramentali abſolutione reſeruationem auferre. *tom.* 1. *pag.* 192. *n.* 1. *& ſeq.*

172. Peccata reſeruata à quibus pœnitens directè fuit ſacramentaliter abſolutus à ſuperiore, non ſunt inferiori Sacerdoti cum aliis non reſeruatis neceſſariò manifeſtanda; nulla quippe eſt obligatio eadem peccata bis ſubiiciendi confeſſioni. Vnde patet à fortiori eum qui ab inferiori fuit directè abſolutus à non reſeruatis, & pro reſeruatis mittitur ad ſuperiorem, non teneri etiam non reſeruata manifeſtare ſuperiori. Idem dicendum de eo qui iuſta de cauſa peccatum aliquod ſubticuit in confeſſione. *tom.* 1. *pag.* 193. *num.* 4.

173. Sacerdos qui non habet facultatem abſoluendi à reſeruatis, non poteſt abſque neceſſitate, aut iuſta cauſa abſoluere pœnitentem à non reſeruatis, ipſúmque mittere ad ſuperiorem pro reſeruatis: quia non poteſt ab vno peccato mortali abſoluere quin abſoluat ab omnibus. At vrgente neceſſitate, poteſt directè a non reſeruatis abſoluere, indirectè verò & conſecutiuè, à reſeruatis cum onere adeundi ſuperiorem pro abſolutione directa reſeruatorum. *ibid. num.* 5 *&* 6.

174. Obſtrictus neceſſitate communicandi, vel celebrandi, ad vitandum ſcandalum, vel grauis infamiæ periculum; poteſt ante communionem, vel celebrationem confiteri peccata etiam reſeruata, vel habentia annexam excommunicationem Confeſſario non habenti facultatem abſoluendi à reſeruatis, cum onere præſentandi ſe ſuperiori a quo abſoluatur à reſeruatis; quia

ad Euchariſtiam,iure diuino,præmittenda eſt confeſſio ab eo qui ſibi conſcius eſt peccati mortalis.*tom.*1.*pag.*194. *n.*8.

175. Vna reſeruatio auferri poteſt alia remanẽte,ſiue ſermo ſit de reſeruatione quæ adiunctã habet cenſuram, ſiue de reſeruatione ſine cenſura. Tamen inferior qui habet facultatem delegatã abſoluẽdi à caſibus reſeruatis,non poteſt,per ſe loquendo, abſoluere ſacramentaliter ab vno caſu reſeruato, & non ab alio; quia vt confeſſio,ſic abſolutio,integra eſſe debet,cùm vnum mortale peccatum ſine alio remitti non poſſit.*ibid.n.* 10.

176. Quilibet Sacerdos approbatus ad confeſſiones audiẽdas poteſt in dubio an peccatum ſit reſeruatum,abſoluere, niſi aliter decernatur,aut niſi ſit ſufficiens præſumptio in contrarium:Confeſſarius enim approbatus, eſt in poſſeſſione ſuæ iuriſdictionis; melior autem eſt conditio poſſidentis. Hinc conſtat eum qui dubitat an compleuerit peccatum, ſeu opus externum reſeruatũ, poſſe à quolibet Confeſſario approbato abſolui, etiamſi non habeat facultatem abſoluendi à reſeruatis. *ibid.n.* 1. *&* 2.

177. Sacerdos qui verè dubitat an habeat iuriſdictionem circa peccata reſeruata,non poteſt abſoluere,abſq; mortali culpa,extra mortis periculum; exponeret enim ſe periculo abſoluendi inualidè,& poſſeſſio ſtat pro peccatis quæ conſtat eſſe reſeruata. *In*teruenient e tamen neceſſitate, aut rationabili cauſa poteſt indirectè,& ſub conditione abſoluere. *tom.*1.*p.*195.*n.*4.

178. Abſolutus tempore Iubilæi à Confeſſario approbato,vel etiam ab alio], extra Iubilæi tempus facultatem habente circa caſus reſeruatos, remanet abſolutus à reſeruatis, quæ per obliuionem omiſit in confeſſione; Confeſſarius enim habet iuriſdictionem,& facultatem abſoluendi, necnon intentionem, vt ſuppono,& pœnitens facit quod in ſe eſt. At ſi Confeſſarius nõ habuit intentionem abſoluendi à reſeruatis per obliuionẽ omiſſis, pœnitens non manet abſolutus; quia forma non operatur vltra intentionem proferentis. *ibid. num.* 1. *& ſeq.* Probabile tamen eſt pœnitentem manere abſolutum à reſeruatis, etiamſi non petat explicitè abſolutionem à reſeruatis, modò confiteatur Sacerdoti iuriſdictionem habenti circa reſeruata: petit enim interpretatiuè abſolutionem à reſeruatis, quatenus accedit ad Confeſſarium à quo abſoluatur ab omnibus, & Confeſſarius cenſetur velle proſpicere pœnitenti quantum poteſt. *to.*1.*p.*196. *numer.* 5.

179. Qui virtute Iubilæi abſolutionem obtinuit à Confeſſario approbato, ſed oblitus eſt alicuius peccati reſeruati, poteſt deinde cuilibet ſimplici Confeſſario peccatum omiſſum confiteri, nam per confeſſionem virtute Iubilæi factam ſublata eſt reſeruatio;

reſeruatio; modò tamen obliuio non fuerit ita culpabilis vt irritum reddiderit Sacramentum. *ibid.n.*8.

180. Confeſſarius non poteſt virtute Iubilæi, vel alterius facultatis, ſocium culpæ, ſeu cõplicem in confeſſione audire, vel abſoluere: Confeſſio enim fieri debet cum pudore, & verecundia; confeſſio autẽ facta Confeſſario cõplici fit ſine pudore, immò ex ea accipi poteſt occaſio liberiùs peccandi. *tom.* 1. *pag.* 197. *n.* 10.

181. Abſolutus à reſeruatis, vel à cenſuris tempore Iubilæi, non reincidit in caſus reſeruatos, vel in cenſuras, etiamſi poſtea voluntariè prætermittat ea quæ ad lucrandum Iubilæum præſcribuntur; neque grauiter peccat ea prætermittens, quia ſibi tantùm nocet. *ibid.n.*17. *&* 18.

181. Confeſſarius, qui à cenſuris malè abſoluit pœnitentem quem abſoluere non poterat defectu iuriſdictionis, debet abſentem abſoluere, obtenta facultate: quia abſolutio à cenſuris ferri poteſt in abſentem, & inſcium, & exiſtentem in peccato mortali. A peccatis autem etiam non reſeruatis non poteſt abſentem abſoluere. At ſi pœnitens non ſit abſens, aut non ita remotus vt cenſeri poſſit moraliter præſens, poteſt Confeſſarius illum à peccatis malè abſolutum, etiam inſcium iterum abſoluere: cenſetur enim pœnitens adhuc retinere voluntatem accipiendi abſolutionem, donec ritè & validè abſoluatur. *tom.* 1. *pag.* 198. *n.* 1. *&* 2.

183. Confeſſarius qui ex malitia, vel ignorantia, vel inaduertentia, inualidè abſoluit pœnitentem à reſeruatis, vel aliis, debet, obtenta debita facultate, reuocare pœnitentem ad confeſſionem, modò id fieri poſſit ſine ſcandalo, vel graui illius detrimento. Sin id fieri non poſſit abſque graui offenſione, vel ſcandalo; non tenetur illum admonere, vel reuocare, niſi pœnitens probabiliter credatur nunquam facturus aliam confeſſionem; tunc enim Confeſſarius tenetur illum admonere, etiamſi timeat ſibi graue damnum; quia ſalutem proximi tenemur noſtris commodis temporalibus anteferre. *ibid.n.* 4.

Pœnitentiaria. Pœnitentiarius.

1. Pius IV. in Bulla 53. quæ incipit, *In ſublimi B. Petri ſolio,* excommunicationem latæ ſententiæ iniunxit maiori Pœnitentiario, & officialibus Pœnitentiariæ præſumentibus intromittere ſe in conceſſionibus, & expeditionibus in hac Bulla interdictis. *diſp.* 2. *quæſt.* 6. *punct.* 2. *pag.* 278. *tom.* 3.

2. Hæc excommunicatio non eſt reſeruata.

3. Pius V. in Bulla 83. quæ incipit, *In omnibus rebus*, excommunicationem tulit contra officiales Pœnitentiariæ accipientes aliquid

aliquid etiam spõte oblatum,aut alia ratione, occasione concessionum, seu expeditionum. *ibid. q 7.punct.6.pag.286.n.1.tom.3.*

4. Probabile est eosdem officiales vinculo excommunicationis ligari exercentes suum officium per alium, aut non diligenter aut non fideliter,aut accipientes fructus, & emolumenta officij, dum illud non exercent; quia excommunicatio posita in fine Bullæ refertur ad omnes actiones præcedentes. *ibid pag. 287.num.3.tom.3.*

Pollutio, seu mollities.

1. POllutio voluntaria est peccatum mortale: quia est contra ordinem naturæ,& contra naturam generationis,& 1.*Corinth.*6.dicitur:*neque molles Regnum Dei possidebunt.* Tunc autem censetur pollutio voluntaria, quando prouenit ex causa, quæ neque est necessaria, neque vtilis, neque honesta, modò proueniat ex causa proxima notabiliter influente in ipsam pollutionem. *tom.1.pag.319 n.3 & seq.*

2. Pollutio non est peccatum mort. quando sequitur vi naturæ,vel ex aliqua causa, quæ habet alium effectum,vt ex ebrietate,vel esu ciborum calidorum, vel ex aspectu, aut collocutione cum fœmina, modò non intendatur pollutio, neque sit periculum consensus. Multò minus est peccatum quando sequitur ex causa quæ alium habet effectum, quæque assumitur propter vtilitatem vel bonum finem, vt ex confessionibus audiendis. Item excusatur à mortali pollutio, quæ sequitur ex agitatione itineris, vel equi, modò equitans non se componat ad eum finem, vel non sit periculum consensus. Item excusatur à mortali pollutio proueniens ex fricatione pudẽdorum, ad sedandum magnum pruritum,vel ex lotione ad purgandum fœtorem, modò absit periculum consensus. Item pollutio non est peccatum mort. quando prouenit ex causa venialiter luxuriosa, & leuiter influente in pollutionem, vt ex aspectu curioso, vel lectione curiosa: quia hæc causa leuiter influit & concurrit ad pollutionem. *ibid.n.6.& 7.& pag.320.n.8.& 9.*

3. Non licet procurare pollutionem propter sanitatem, neque medicus potest præbere medicamentum, quod nullũ alium habeat effectum quàm vt prouocet naturam ad pollutionem: quia hoc repugnat naturæ generationis, ad quam semen est à natura institutum. *tom.1.pa.320.n.11.*

4. Non licet desiderare pollutionem, vel de illa iam sequuta gaudere ex affectu libidinis, vel propter delectationem.Ob finem verò honestum licet gaudere de pollutione, vt ob sanitatem, vel ad sedandam tentationem.*ibid.n.4.*

5. Pollutiones in ſe ſpectatæ ſunt eiuſdem ſpeciei : per accidens tamen poſſunt eſſe diuerſæ , ratione circunſtantiæ adiunctæ:nam ſi quis dum ſe polluit cogitet de coniugata,vel moniali, præter malitiam pollutionis , contrahit culpam ob qualitatem perſonæ circa quam delectatur , atque hæc circumſtantia eſt in confeſſione aperienda:quia actus ſpecificatur ab obiecto.*ib. n.* 15.

6. Maritus qui inchoauit copulam cum vxore , non poteſt abſque peccato mortali deſiſtere contra voluntatem vxoris. At de conſenſu vxoris ſe retrahens à ſeminando , non peccat mort. quamuis ipſa non ſeminauerit ; modò non ſit periculum pollutionis extra vas. Quando verò vxor iam ſeminauit, non poteſt maritus, qui nondum ſeminauit,deſiſtere à copula,niſi adſit cauſa vrgentiſſima deſiſtendi : quia deſiſtente marito, prodigitur ſemen fœminæ , quod eſt contra finem generationis. Non eſt tamen peccatum mort. ſi fœmina ſe retrahat , vel conetur non ſeminare poſtquam maritus ſeminauit; cùm iuxta communiorem ſententiam , ſemen fœminæ non ſit neceſſarium ad generationẽ. Fornicantes autem poſſunt ante ſeminationẽ deſiſtere à copula, etiam cum periculo effundendi ſeminis : quia eiuſmodi copula eſt illicita.*ibid.n.* 16. *&* *p.*321.*n.*17.

Prædicatorum & Franciſcanorum Ordo.

1. BOnifacius IX. Eugenius IV. & Alexander IX. multa priuilegia religioſis Ordinis Prædicatorum , & Franciſcanorum conceſſerunt , addita pœna excommunicationis contra eos, 1. qui dicunt,& defendunt præfatos Ordines non eſſe in ſtatu perfectionis , aut eis non licere eleemoſynis vitam ſuſtentare, aut concionari , aut confeſſiones audire de licentia Papæ. 2. qui præfatos religioſos eiiciunt ab vniuerſitate Pariſienſi. 3. qui violentiam exercent contra loca prædictorum religioſorum , aut impediunt ne poſſint in ſuis Eccleſiis celebrare , aut prædicare, aut eleemoſynas recipere. 4. qui apoſtatas Ordinis Prædicatorum retinent. 5. qui libellos famoſos , cantilenas, vel rythmos edunt , retinent , vel publicant contra præfatos Ordines. *diſp.*2. *q* 3.*p.*250.251.*n.*1. *& ſeq. tom.* 3.

2. Scribens libellos famoſos contra alias religiones , quibus communicata ſunt priuilegia Ordinis Prædicatorum , aut Minorum in eandem cenſuram incurrunt ; alioquin iiſdem priuilegiis non gauderent aliæ religiones ſi eas liceret impunè infamare. *ibid.n.*6.

3. Scribens libellum famoſum contra aliquem religioſum prædictorum Ordinum,non ſubiicitur huic excommunicationi ; quia hîc non dicitur Ordinem infamare,niſi ſecundariò, & indirectè.

rectè. Conficientes autem libellos famosos contra alias personas nuspiam excommunicati inueniuntur ipso facto. *ibid. n. 6. & 8.*

PRÆLATVS.

Cardinalium, Episcoporum, Legatorum violatores.

1. QVi interficiunt, mutilant, vulnerant, percutiunt, capiunt carcerant, detinent, vel hostiliter insequuntur S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedis Apostolicæ Legatos, vel Nuncios, aut eos à suis diœcesibus, territoriis, terris, seu dominiis eiiciunt: necnon qui ea mandant, vel rata habent, seu præstant in eis auxilium, consilium, vel fauorem, in Bullæ Cœnæ 11. excommunicationem incurrunt. Sunt ipsa verba Canonis. *disp. 1. q. 12. p. 55. tom. 3.*

2. Episcopus nondum consecratus sed tantùm electus, etiamsi possessionem adeptus sit, non gaudet priuilegio huius canonis; consequenter qui huiusmodi Episcopum offendit, huius excommunicationis vinculo non obstringitur: Quia hic non est verè & propriè Episcopus cùm careat charactere Episcopali, qui per consecrationem confertur; quemadmodum is qui Archiepiscopatum adeptus est ante pallij susceptionem, non potest Archiepiscopus appellari. *ibid. pu. 2. p. 58. n. 7. tom. 3.*

3. Qui violat Episcopum suspensum, excommunicatum, irregularem, vel eum qui Episcopatui, & dignitati renunciauit, incidit in excommunicationem Bullæ: quia hic verè est Episcopus, cùm characterem Episcopalem retineat, in anima indelebiliter impressum. Secùs si Episcopus sit realiter degradatus; tunc enim omnibus clericorum priuilegiis excidit. *ibid. n. 8.*

4. In hanc excommunicationem non incidit, qui clericum de familia alicuius Cardinalis, Episcopi, vel Nuncij vulnerat, aut occidit etiam coram ipso Cardinali, Episcopo, vel Nuncio, etiam in contemptum ipsorum: quia huiusmodi familiares in hoc canone non exprimuntur. Neque est alia excommunicatio in iure lata contra eos qui percutiunt familiares Papæ, aut Cardinaliũ, nisi sint clerici; sed tantummodò decernitur vt illis imponatur pœna pro qualitate culpæ. *ibid. n. 11. & 12.*

5. Probabiliter sustineri potest Cardinalem, seu Episcopum, qui seipsum ferro vulnerat, aut veneno occidit, subiici huic excommunicationi; quia facit actionem in hoc canone interdictam, neque ipse cedere potest priuilegio huius Bullæ, quæ in fauorem dignitatis edita est. Tamen opposita sententia non est

improba

improbabillis, quia Summus Pontifex loqui videtur de exercentibus iſtas actiones in perſonas diſtinctas. *ibid. punct.* 3. *pag.* 59. *num.* 3. *tom.* 3.

6. Si quis Cardinalem,aut Epiſcopum obſideat,non vt illum capiat,ſed vt caſtro iuſtè potiatur, non ligatur hac cenſura; quia vtitur iure ſuo: Sin velit caſtrum iniuſtè obtinere, probabile eſt illum ligari excommunicatione, quia hæc videtur hoſtilis inſequutio. Item ſi quis habeat iuſtam percutiendi cauſam, ad ſui, ſuorúmque defenſionem, ſi Cardinalem, vel Epiſcopum percutiat,eximitur ab excommunicatione.*ibid. n.*4.

7. Ignorantia huius canonis, perſonæ, vel qualitatis ab hac cenſura excuſat. Vt ſi quis percutiat Cardinalem noctu incedentem,vel mutato habitu, neſciens illum eſſe Cardinalem, etiamſi grauiter peccet, non tamen hanc excommunicationem incurrit: quia ignorat qualitatem perſonæ; ideóque non videtur contumax contra hunc canonem. Neque ſubiacet huic excommunicationi qui intendens percutere Epiſcopum, percutit alium. *ibid. pag.*69. *n.*7. *tom* 3.

8. Qui mandat percuti vnum Epiſcopum, aut Cardinalem, non incurrit excommunicationem, ſi is qui mandatum accepit, percutiat alium Epiſcopum: quia quod mandatarius facit vltra terminos mandati, non imputatur mandanti.Item,ſi mandatum vel conſilium reuocauit, & reuocationem mandatario ſignificauit, ſi poſtea mandatum executioni mandetur, hanc cenſuram non incurrit; quia iam non cenſetur cauſa percuſſionis. *ibid. num.*11.

9. Mandans,conſulens,auxilians, fauens percuſſioni Epiſcopi, non cenſetur excommunicatus niſi ſequatur percuſſio: quia ſummus Pontif. primò & per ſe excommunicat percutientes, ſecundariò autem, & acceſſoriè mandantes; ergo non incurritur excommunicatio propter mandatum, antequam ſequatur effectus. *ibid.num.*10.

10. Defenſor vel receptator percutientis Cardinalem, Epiſcopum,vel Nuncium,ſi recipit illum, vel defendit ante patratum crimen,ligatur excommunicatione quoties ex illa defenſione delictum committitur: quia præſtat fauorem, & auxilium ad patrandum delictum contra prohibitionem Bullæ.Sin illum recipit & defendit poſt admiſſum crimen, huius excommunicationis vinculo non innodatur:quia crimine iam admiſſo, non cenſetur præſtare auxilium ad illud admittendum. *ibid. n.* 12.

11. Qui percuſſionem vel aliam iniuriam in Cardinalem, Epiſcopum, vel Nuncium non prohibet cùm alioqui commodè prohibere, atque impedire poſſit, non afficitur excommunica

municatione huius canonis; nisi fortè consentiat cooperando, & auctoritetem præstando; quia qui non impedit, non præstat, auxilium, aut fauorem, sed habet se negatiuè: at si sua taciturnitate in causa sit, vt delinquentes animentur, & promptiores fiant ad patrandum delictum, reus erit excommunicationis. Addendum tamen eum qui cognita conspiratione in personam Cardinalis aut Episcopi, tacet, dum potest illam patefacere, incidere in excommunicationem, & pœnas à Pio V. inflictas occasione facinoris attentati contra S. Carolum Boromæum Ecclesiæ Mediolanensis Archiepiscopum, & S. R. E. Cardinalem. *ibid. pag.* 60. 61. *num.* 14. *&* 15. *tom.* 3.

12. Cardinalis, Episcopus vel alius Prælatus percussus, vel aliter violatus, si delictum est notorium, potest in loco suæ iurisdictionis declarare delinquentem pœnam excommunicationis incurrisse: quia tunc non est iudex in sua causa; sed tantùm executor iuris: In dubio verò an excõmunicatio cõtracta fuerit, expedit declarationem fieri à superiore vt omnis suspicio iniquæ declarationis tollatur. *ibid. punct.* 4. *pag.* 61. 62. *n.* 3. *tom.* 3.

13. Præter hanc excommunicationem Bullæ Cœnæ, sunt aliæ multæ à Pontificibus latæ contra Cardinalium, & Episcoporum violatores.

Præscriptio.

1. PRæscriptio est acquisitio dominij vtilis, vel directi rei alienæ, per continuationem possessionis bonæ fidei, spatio temporis à lege definiti. Ad præscriptionem quinque conditiones requiruntur. 1. est continuata possessio. 2. capacitas actiua respectu possidentis, & passiua respectu rei quæ possidetur, vt scilicet possidens possit possidere & res possideri. 3. bona fides, seu credulitas, qua quis prudenter iudicat rem suam esse; vel saltem nescit esse alienam, modo ignorantia non sit crassa, vel affectata. 4. titulus probabiliter præsumptus: nam si dono, vel emptione aliquid furtiuum accepi ab aliquo, ratus ipsum esse legitimum illius rei dominum, cùm verè non sit, possum rem acceptam præscribere tempore à iure definito. 5. conditio est tempus à lege definitum. Ad præscriptionem autem rerum mobilium, quæ propriè vocatur vsucapio, requiritur spatium trium annorum, cum titulo, & bona fide inter præsentes; inter absentes verò, spatium quatuor annorum, cum titulo, & bona fide, quod tempus sufficit ad præscriptionem bonorum mobilium Ecclesiasticorum, immò etiam Ecclesiæ Rom. ad præscriptionem verò rerum immobilium, requiritur contra priuatos spatium decem annorum inter præsentes, cum titulo, inter absentes viginti

viginti annorum. At contra res Ecclesiæ immobiles requiritur ſpatium 40. annorum; contra immobilia Ecclesiæ Rom. requiritur ſpatium 100. annorum. Ad præſcribendum contra ordinē S. Benedicti, requiritur ſpatium 60. annorum, ex priuilegio Eugenij. *tom. 2. pag.* 418. *n* 1. *& ſeq.*

2. Res mobiles etiam Ecclesiæ Rom. præſcribuntur ſpatio 30. annorum, ſine titulo; idem ſpatium requiritur ad præſcribendas res immobiles contra priuatos, quando titulus deeſt. Seruitus perſonalis præſcribitur ſpatio 10. annor. cum titulo, inter præſentes, inter abſentes 20. ſine titulo verò, ſpatio 30. annor. Seruitus realis continua præſcribitur ſpatio 10. annor. inter præſentes; 20. inter abſentes. *tom.* 2. *pag.* 421. *num.* 31.

3. Illi tantùm poſſunt præſcribere qui ſuo nomine poſſunt poſſidere; vnde ſequitur religioſum profeſſum non poſſe quidquā præſcribere cùm nihil poſſit ſuo nomine poſſidere, ſitque incapax dominij. *tom.* 2. *pag.* 418. *n.* 7. *&* 8.

4. Res Eccleſiaſticæ, & iura ſpiritualia non poſſunt à laicis præſcribi vt ius cognoſcendi, & iudicandi cauſas clericorum, ius decimarum, primitiarum, & oblationum, aliáque iura Eccleſiaſtica; quia deeſt laicis capacitas actiua illius præſcriptionis. *ibid. n.* 5. *&* 6.

5. Ius patronatus non poteſt à laico præſcribi, ſi conſtet Eccleſiam illam in qua ius patronatus exiſtit, olim fuiſſe liberam, & non ſubditam iuri patronatus; ius enim patronatus eſt Eccleſiaſticum, & ſpirituale. Sin Eccleſia olim fuit ſubdita iuri patronatus, poteſt ius patronatus à laico contra alium laicum præſcribi ſpatio 10. annorum inter præſentes cum titulo; 20. verò inter abſentes ſine titulo, ſpatio 30. annorum. *ibid. num.* 11.

6. Beneficium aduerſus priuatum, aliàs habentem legitimum titulum præſcribitur ſpatio 10. annorum inter præſentes ſi adſit poſſeſſio bonæ fidei, & titulus; inter abſentes ſpatio 20. annorum cū bona fide, & titulo: ſine titulo verò, poſſeſſio beneficij non cēſetur inchoata cum bona fide, quia beneficium ſine inſtitutione, canonicè obtineri non poteſt. His addendum, eum qui beneficiū per triennium pacificè poſſedit, abſque ſimoniaco ingreſſu, præſcribere aduerſus actionem cuiuſlibet competitoris, non modò fructus, ſed ipſum etiam beneficium. *tom.* 2. *pag.* 419. *num.* 11.

7. Non modò res corporales, ſed etiam incorporales, vt ſeruitutes, actiones, & iura, præſcribi poſſunt, modò aliquid expreſsè non prohibeatur, ſicut prohibetur, res furtiua, quæ præſcribi non poteſt ni ſi ſpatio 30. annor. cum bona fide. Prohibentur etiam præſcribi viæ publicæ, cenſus, & tributa, quæ ſupremo Principi debentur, exemptio ab obedientia ſuperioris, res

publicæ, vt forum, limites parœciarum quando de illis constat, alioquin præscribi possunt Denique præscribi non possunt quæ prohibentur alienari. *ibid.n.12.*

8. Qui 30. annis, bona fide possedit ius nõ soluendi, ratus se nihil debere, eò quod crediderit debitum solutum esse, aut condonatũ; aut eò quod de eo nihil omnino cogitauerit, potest debitũ illud præscribere; debita enim rerũ mobilium, & immobilium spatio 30. annor. cum bona fide præscribuntur. *ibid.n.16.*

9. Hæres immediatus defuncti qui mala fide, bona possidebat, vt filius, nullo tempore præscribit, quamuis bona fide succedat, & ignoret malam fidem defuncti; hic enim hæres censetur eadem persona cum defuncto. Sin successor non est hæres immediatus, sed successor in re particulari, validè præscribit, modò bonam habeat fidem, & non computetur tempus quo defunctus mala fide possedit. *tom 2. pag. 240. n. 21.*

10. Quando possessio rei alicuius transit ab vno possessore bonæ fidei, ad alterum itẽ bonæ fidei possessorem, præscriptio currit, absque interruptione, ita vt res censeatur præscripta, quando computato tempore vtriusque possidentis, elapsum est tempus requisitum ad præscriptionem. *ibid.*

11. Minoribus, locis piis, ac Ecclesiis, aduersus præscriptionem conceditur restitutio in integrum auctoritate iudicis: minoribus enim conceditur spatium 4. annorum ad rem suam repetendam. *tom. 2. pag. 422. num. 34.*

Precarium.

1. PRecarium est contractus quo quis concedit aliquid alteri, cum potestate illud repetendi quoties voluerit, vt si tibi petenti concedam, vt transeas per meum agrum, cum pacto vt possim hanc facultatem reuocare cùm libuerit. Dicitur autem *precarium,* eò quod fiat precibus illius in cuius commodum conceditur. *tom. 1. pag. 636. num. 1.*

2. Ad contractum precarij tres cõditiones requiruntur. 1. est mutuus consensus dantis, & accipientis. 2. traditio rei. 3. vt qui tradit precariũ, possit illud repetere, quoties voluerit, nisi charitas aliud postulet. Quare in precario non potest pactum iniri, vt tradens precarium non possit illud repetere nisi post certum tempus; hoc enim est contra naturam precarij. *ibid. num. 3. & 4.*

3. Res quæ precario cõcedi possunt non solùm sunt res mobiles, sed etiam immobiles, non modò iura corporalia, verùm etiã incorporalia: rem tamen suã non potest quis precariò obtinere, quoad proprietatem, quoad possessionem potest. *ibid. n. 3.*

4. Precarium tribus modis finiri potest. 1. voluntate concedentis

dentis. 2. venditione facta à domino. 3. morte illius, qui precarium accepit, neque enim precarium transit ad hæredes, sed est personale: at morte tradentis non finitur precarium; quapropter accipiens, mortuo tradente potest vti precario, donec ab hæredibus reuocetur. *ibid. n.* 3.

Primitiæ. Oblationes.

1. PRimitiarum nomine intellige primos fructus, qui ex agris, aut arboribus percipiuntur, Deóque immediatè offeruntur in recognitionem beneficiorum, quæ à Deo accipiuntur. Nullum ius in noua lege obligat ad primitias soluendas, aut si quod olim fuit, contraria consuetudine abrogatum est. *tom. 2. pag.* 354. *num.* 1.

2. Nomine *oblationis* intelligitur quidquid offertur Deo in recognitionem dominij, & excellentiæ ipsius, siue sint primi fructus, siue aliqua res mobilis, aut immobilis. Hinc collige discrimen inter primitias, oblationes, & decimas: nam primitiæ, & oblationes offeruntur immediatè in cultum, & honorem Dei, decimæ verò ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ *ibid n.* 3.

3. Oblationes, iure communi, pertinent ad Rectorem siue Parochum illius Ecclesiæ, in qua fiunt; nisi offerantur ea intentione, vt in honorem, vel in ornatum imaginis, vel sacelli, insumantur. Oblationes verò, quæ ad manum Sacerdotis in Missa fiunt, ex consuetudine ferè communiter recepta, pertinent ad Parochum, vel ad eum Sacerdotem, cuius est altare, in quo fiunt modò non tradantur Sacerdoti celebranti tanquam stipendium sui laboris. *ibid. n.* 15.

PRIVILEGIVM.

Quid, & quotuplex sit priuilegium?

1. PRiuilegium est specialis gratia alicui concessa, seu est lex qua conceditur aliquid speciale. Est autem multiplex. 1. aliud dicitur *scriptum*, aliud *non scriptum*, siue à superiore concedatur, siue consuetudine acquiratur. 2. aliud est *reale*, quod directè conceditur alicui rei, vt loco, dignitati, vel prædio, vel mercibus: aliud *personale*, quod conceditur immediatè personæ: quando res, cui concessum est priuilegium, transit ad alium dominum, ad eundem etiam transit priuilegium: priuilegium verò personale extinguitur cum persona. 3. aliud est *gratiosum*, quod gratis conceditur; aliud *remuneratorium*, quod conceditur ratione meritorum. 4. aliud est *conuentionale*, quod conceditur ex pacto; aliud *purum*, quod absolutè conceditur.

5. aliud est *priuatum*, concessum in fauorem personæ priuatæ, aliud *commune*, quod immediatè respicit bonum communitatis. 6. aliud est *fauorabile*, quod priuilegio confert fauorem, & commodum, nulli autem incommodum aliud *odiosum*, quod cedit in fauorem vnius, & in præiudicium alterius. 7. aliud est *perpetuum*. aliud *temporale*, seu *ad tempus*. 8. aliud est priuilegium in *foro conscientiæ*, quod in foro externo non valet; aliud *in foro externo*, quod etiam valet in conscientiæ foro *tom. 2. pag 75. n. 1. & seq. & pag. 76. n. 8. & seq.*

A quo & cui priuilegium concedendum.

2. Eius est priuilegium concedere, cuius est legem ferre priuilegium enim est quædam lex. Non conceditur autem priuilegium nisi subditis: per priuilegium quippe homo eximitur à leges non eximitur autem nisi aliquo modo subditus. Religiosi, & clerici, licet non sint directè subditi Principibus sæcularibus; nihilominus si Princeps condat legem ciuilem, purè fauorabilem, possunt illius beneficio frui; sunt enim aliquo modo subditi, quatenus Principem agnoscunt in iis quæ Ecclesiasticæ immunitati non officiunt. *tom. 2. pag. 76. n. 1. & pag. 77. n. 5.*

3. Priuilegium validè conceditur ignoranti: sufficit enim voluntas concedentis. Hinc collige validam esse dispensationem voti castitatis, quam sponsus obtinuit pro sponsa inscia dispensationis: modò tamen ab ipsa acceptetur; alioquin non posset ea dispensatione licitè vti. *tom 2. pag. 77. n. 1. & 2.*

4. Dispensatio, seu priuilegium potest validè obtineri pro inuito, & superior potest cum subdito renitente, in lege dispensare. Immò dari potest casus, vt superior possit cogere subditum ad vtendum dispensatione, verbi gratià ad non ieiunandum in Quadragesima. *ibid. n. 4.*

5. Vt priuilegium vim habeat, debet, acceptari ab eo cui conceditur, aut ab eo qui vices ipsius gerit: nam concessio priuilegij est veluti quædam donatio facta in fauorem priuilegiati; donatio autem non valet antequam acceptetur. Hoc autem intelligendum est de priuilegiis gratiosè concessis: nam quæ in remunerationem conceduntur, & non ex mera liberalitate, valent, quamuis expresse non acceptentur: priuilegiatus enim scit se dignum remuneratione, ac proinde priuilegium non omnino ignorat. *ibid. n. 5. & pag. 78. n. 15.*

Priuilegij vsus.

6. Priuilegio absolutè, & absque determinationem loci concesso, priuilegiarius vti potest in quolibet loco intra ditionem concedentis

concedentis: huiusmodi enim priuilegium censetur generale, iuxta facultatem concedentis. Priuilegium autem quod restringitur ad aliquem locum, non valet extra illum locum. Quare qui priuilegium obtinuit à Sede Apostol. retinendi duo beneficia in vna Ecclesia, non potest in alia Ecclesia, eodem priuilegio vti. *tom.2.pag.79.n.1.*

7. Priuilegiarius potest, per se loquendo, vbique, etiam extra territorium concedentis, vti dispensatione, seu priuilegio personali sibi concesso absque determinatione loci, modò in alieno territorio non extet aliqua prohibitio specialis: quia priuilegium personale sequitur personam quocũque pergat. Per accidens tamen, ratione scandali, vel alterius circumstantiæ, fieri potest, vt non sit vtendum vbique priuilegio personali. *tom.2.pag.80. n.4.*

Priuilegij explicatio.

8. Quando verba priuilegij sunt obscura, aut ambigua, & dubitatur de mente concedentis, recurrendum est ad coniecturas, ad inuestigandam intentionem concedentis, aut adeundus est Princeps; si ad ipsum pateat aditus, nisi sit periculum in mora. *tom.2.pag.81.n. 3.*

9. Priuilegium purè fauorabile, latè explicandum est, quantum verborum proprietas patietur; cùm nulli præiudicium fiat. Priuilegium verò odiosum, regulariter loquendo, strictè explicandum est, seruata verborum proprietate: odia enim sunt restringenda, fauores ampliandi. priuilegia quæ continentur in iure communi, non sunt strictè explicanda; idem dicendum de priuilegiis contentis in corpore iuris, aut quæ versantur circa materiam iuris; habent enim vim legis. Quæ verò non continentur in iure, strictè explicanda sunt: quia censetur ius quoddam priuatum, contra ius commune: dispensationes autem quæ derogant iuri communi, strictè sunt explicandæ. Item priuilegium quod præbet occasionem liberiùs peccandi, strictè explicandum est. *ibid.n.4.& 5.& pag.82.n.6. & seq.*

10. Facultas absoluendi à reseruatis, confessario concessa, item facultates vi Iubilei concessæ, latè sunt explicandæ: sunt enim fauorabiles, modò non vergant in damnum tertij, neque extendantur ad ea quæ sunt Summo Pontifici specialissimè reseruata, vt est dispensatio in matrimonio rato, in voto castitatis, aut religionis: nam in generali concessione non continentur ea quæ superior non esset concessurus, si specialiter rogaretur. *tom. 2.pag.83.n.17.& seq.*

11. Quando conceditur facultas dispensandi, ad instantiam illorum quibuscum est dispensandum; illa facultas strictè

explicanda est, quia censetur quasi dispensatio cum iis, cum quibus est dispensandum. Si verò personæ non exprimantur, sed facultas concedatur simpliciter ad dispensandum, facultas illa latè explicanda est, quia censetur priuilegium concessum dispensaturo. *ibid. n.* 19.

12. Priuilegium censetur solummodò concessum iis personis, vel rebus, quæ in priuilegio exprimuntur, vel quæ in eo comprehenduntur propter significationem vocis, aut propter materiæ, aut actionis connexionem, aut propter iuris dispositionem: si vxor potest aliqua ratione gaudere priuilegio nobilitatis, quod eius vir obtinuit, & filio communicatur priuilegium nobilitatis patri concessum, iure ita disponente. *ibid. n.* 1. *& pag.* 84. *n.* 2. *& seq.*

13. Priuilegium extendi non potest ad alios casus, vel personas, ob similitudinem rationis: quia concedens priuilegium non censetur velle priuilegium ad aliquos extendere, nisi in eo comprehendantur ob vocis significationem, vel materiæ, aut actionis connexionem, vel iuris dispositionem: alioquin priuilegia vni religioni concessa transirent ad aliam arctiorem, vel æqualem, ob similitudinem, seu paritatem rationis. Hinc patet in dispensationibus non esse argumentandum à pari, (vel à maiori ad minus, nisi minus includatur in maiori: tunc enim dispensatio extenditur ad minus; sic concedens facultatem vescendi carnibus, censetur etiam concedere facultatem vescendi ouis, & lacticiniis. *tom.* 3. *pag.* 84. *n.* 11. *&* 16.

Priuilegij amissio.

14. Priuilegium personale vim suam amittit per mortem illius cui concessum fuerat: est enim personæ affixum. Priuilegium autem reale successiuè transmittitur ad illos, qui rem ipsam acquirunt. Porrò Priuilegium censetur personale, quando conceditur alicui, expresso solùm nomine illius, nisi aliter ex circumstantiis appareat, quando verò exprimitur solùm nomen dignitatis, priuilegium censetur reale, nisi ex circunstantiis aliud colligatur: at quando exprimitur nomen personæ, & dignitatis simul, priuilegium censetur personale; quia nomen dignitatis contrahitur per nomen personæ, tanquam genus per speciem. *tom.* 2. *pag.* 85 *n.* 2. *& seq.*

15. Priuilegium ritè obtentum „ non cessat morte concedentis, modo concessum fuerit simpliciter sine vlla conditione, seu particula restringente vsque ad mortem concedentis. At priuilegium nondum obtentum, sed obtinendũ, expirat morte concedentis: quare si Pontifex postquam facultatem commisit Caio

vt beneficium conferat Titio, moriatur ante collationem, illa facultas cesset morte Pontificis; quia benefium nondum erat obtentum. *tom* 2. *pag.* 87. *num.* 19.

16. Priuilegium amittitur, & finitur lapsu temporis præscripti, seu cessatione conditionis, sub qua concessum fuerat. Priuilegium verò simpliciter, & indeterminatè concessum, est perpetuum. Concessum ad beneplacitum concedentis expirat morte illius. *tom.* 2. *pag.* 89. *n.* 1.

17. Priuilegium amittitur, & finitur, tota ipsius causa cessante, modò nondum sit mandatum executioni: neque enim est credibile Principē velle conseruare priuilegium, cessante eius causa; alioquin eius concessio iniqua videretur. *ibid. n.* 4.

18. Priuilegium gratuitum, quo alicui subdito facultas datur faciendi contra, vel potius, præter ius, potest ex iusta causa reuocari à concedente, vel à successore, vel ab eius superiore, consequenter priuilegium amittitur per reuocationem. At priuilegium quod datur per contractum onerosum, vel in remunerationem, vel præuia pecunia, per se loquendo, non potest reuocari; pacta enim, & conuenta seruanda sunt *ibid. n.* 1.

19. Priuilegium reuocari potest, vel expresse per verba sufficienter indicantia reuocationem in specie, vel in genere: vel tacitè, si v. g. concedens faciat aliquē actum, qui nō possit subsistere absque priuilegij derogatione; vt si Princeps iubcat exigi tributū ab eo; quem exemerat. *tom.* 1. *pag.* 90. *n.* 11. & *pag.* 91. *n* 14.

20. Priuilegium quod non est insertum in corpore iuris, neque reuocatur per legem subsequentem, neque per particulare mandatum, seu rescriptum Principis, neque per subsequens priuilegium repugnans præcedenti, nisi ipsius mentio fiat. Quia priuilegium est ius quoddam priuatum, quod Princeps præsumitur ignorare, nisi ipsius faciat mentionem. Priuilegium autem insertum in corpore iuris per posterius priuilegium potest abrogari: quia priuilegium in corpore iuris contentum non præsumitur ignorari. *tom.* 2. *pag.* 91. *n.* 15 & *seq.*

21. Vt reuocatio priuilegij facta per legem habeat suum effectum, requiritur publicatio reuocationis: quia lex non obligat ante publicationem: facta autem publicatione, priuilegium manet reuocatum, ita vt acta non valeant, etiamsi ignoranter, & absque culpa fiant. Excipe actus publicos factos cum errore cōmuni, & titulo colorato. Priuilegium verò priuatim reuocatum vim suam retinet, donec perueniat reuocatio ad notitiam illius, cui concessum fuerat priuilegium: vt enim concessio priuilegij non operatur antequam innotescat ei, cui conceditur, sic illius reuocatio non sortitur suum effectum, donec cognoscatur

ab eo cui priuilegium fuerat concessum. Quare confessarius cui concessa fuerat facultas absoluendi à reseruatis, validè absoluit post facultatem priuatim reuocatam ipso inscio. *ibid. n.* 20. *& pag.* 92. *n.* 22.

22. Priuilegium amittitur per voluntariam renunciationem acceptatam à concedente. At si superior eā non acceptet, priuilegium adhuc viget, & potest priuilegiarius illo vti, mutata voluntate: quia priuilegium vim habet à voluntate concedentis. Notandum tamen hîc esse sermonem de priuilegio quod tractū habet successiuum, & cōsistit in potētia faciendi, vel omittendi aliquid in futurum: nam priuilegium momentaneum; quod scilicet operatur statim ac obtētum est, vt est dispensatio in impedimento matrimonij, non potest renunciari: quare qui obtinuit dispensationem in impedimento, v. g. cōsanguinitatis, non potest per renunciationem fieri inhabilis ad contrahendū, non enim potest se inhabilem efficere, postquam semel factus est habilis per dispensationem. *tom.* 2. *pag.* 92. *n.* 1. *&* 4.

23. Priuilegium affirmatiuum quo conceditur facultas aliquid faciendi in grauamen aliorum, amittitur per non vsum quatenus illi qui grauantur, præscribunt exemptionem à tali onere per tempus legitimum. Priuilegium verò quod neminem, grauat, regulariter loquendo, non amittitur per non vsum, etiamsi longissimum tempus intercedat, modò concessum fuerit absque temporis limitatione; exceptis casibus in iure expressis. *ibid. n.* 3. *&* 4.

24. Priuilegium amittitur per vsum materialiter, & formaliter contrarium: quia priuilegiarius præsumitur renunciare priuilegio, si faciat aliquem actum contrarium, tanquam ex obligatione, seu animo subiiciendi se obligationi; quare qui priuilegium habet non soluendi tributum, si tributum soluat, tanquam ex obligatione, priuilegium amittit per vsum contrarium. *tom.* 2. *pag.* 93. *num.* 2.

25. Si priuilegium præcipuè cedat in commodum priuatum, is potest renunciare, in cuius fauorem concessum est: quia nullus cogitur inuitus beneficium acceptare. Sin priuilegium concessum sit intuitu boni cōmunis, non potest persona priuata illi renunciare, etiāsi in bonum ipsius priuatum redundet; sic nullus clericus potest priuilegio canonis, aut fori, clericis cōcesso renūciare. Idem proportione dicendū quando priuilegium concessum est in fauorem plurium, ita vt commodum vnius ab aliorum commodo seiungi non possit. *to.* 2. *pag.* 94. *n.* 7. *& seq.*

26. Per vsum contrarium priuilegio nunquam amittitur totum priuilegiū, præcisa legitima præscriptione, modò priuilegium

gium non consistat in vnico actu, sed tractum habeat successiuum. Quare qui habet priuilegium non soluendi tributum, non amittit priuilegium non soluendi in futurum, si semel, atque iterum soluat, *ibid. n.* 12.

27. Priuilegium concessum communitati, non amittitur per vnum actum, aut plures, si fiant à personis priuatis, absque consensu, & auctoritate communitatis. Secùs dicendum si fiant à tota communitate, seu de consensu, atque auctoritate totius cõmunitatis. Videtur enim cõmunitas cedere iuri suo. *ibid. n.* 15.

28. Priuilegium, regulariter loquendo, non amittitur ipso facto per abusum: quia nullus tenetur abdicare à se priuilegium ante sententiam saltem declaratoriam criminis, nisi in iure habeantur verba inducentia, ipso facto, priuationem ob delictum, vel abusum; sic clericus sodomiæ vitium exercens, excidit, ipso facto, priuilegio clericali. *tom. 2. pag.* 95. *n.* 1.

29. Priuilegium præcisè ob aliquam actionem exercendam concessum, cessante tali actione, cessat: quia cessante causa, cessat effectus. Sic beneficiarius qui priuilegium obtinuit percipiendi fructus beneficij pro eo tempore quo abest studiorum causa, non potest fructus percipere quãdiu studiis non vacat *ibid. n.* 6.

PROMISSIO.

Quid sit promissio.

1. PRomissio nihil aliud est quàm datio fidei liberata, vera, & spontanea, de re licita, & possibili. Quare promissio facta, absque animo se obligandi, non est vera promissio, sed ficta, quæ, per se loquendo, non obligat, quia deest intentio promittentis; fieri tamen potest vt aliunde obliget, si nimirum alter credebat sibi ex animo promitti; tunc enim, si periculum est damni, promittens tenetur promissionem adimplere, alioquin esset causa damni. *tom. 2. pag.* 613. *n.* 1. *&* 6.

2. Qui promittit animo promittendi, séque obligandi, sed absque intentione implendi, tenetur stare promissioni; nam ex vera promissione nascitur naturalis obligatio illam adimplendi. Qui verò promittit ignorans naturam promissionis, non tenetur illam adimplere, nisi intendat facere quod cæteri faciunt promittendo: tunc enim censetur habere tacitam intentionem promittendi *ibid. n.* 8. *&* 9.

3 Promissio per vim, dolum, aut metum etiam leuem extorta, est inualida: fit enim iniuria promittenti; per iniuriam autem nullum ius acquiritur. Idem sentiendum videtur de promissione

facta ex metu reuerentiali quo quis repugnante voluntate conſentit, neque audet præ timore, & reuerentia contradicere; hæc enim promiſſio iniuſtè extorquetur. Hinc patet vxorem quæ per metum reuerentialem mariti, ad vitandas rixas, pro marito fideiuſſit, etiam ſeruatis ſolemnitatibus iuris, non teneri in conſcientia, ſoluere pro illo. Idem eſto iudicium de precibus importunis, quæ vim quodammodo inferunt. *tom. 2. pag. 614. num. 14.*

4. Promittens tenetur adimplere promiſſionem homini factam, etiamſi res promiſſa, ſit impeditiua maioris boni; nam in hac promiſſione attenditur id quod eſt homini gratius, res autem minùs bona plerumque homini magis placet, Secùs dicendum de promiſſione facta Deo, cui magis placet id quod eſt melius, neque illi placet promiſſio maioris boni impeditiua. *tom. 2. pag. 615. n. 17*

Promiſſio interna, & externa.

5. Promiſſio interna non obligat niſi fiat per modum voti, de maiori bono: quia promiſſio non obligat niſi acceptetur; non poteſt autem ab homine acceptari niſi exprimatur; ergo, &c. Promiſſio autem gratuita externa, & acceptata, obligationem inducit: quia qui promiſſionem non adimplet, dicitur fallere & decipere, conſtat autem lumine naturæ, fraudem & deceptionem eſſe illicitam. Vnde patet non adimplentem promiſſionem gratuitam, externam, & acceptatam, ex ſuo genere peccare mort. niſi leuitas materiæ excuſet. *tom. 2. pag 616. n. 1. & ſeq.*

6. Promiſſio nondum acceptata non obligat, & regulariter loquendo, reuocari poteſt ante acceptationem, niſi fiat per modum voti, id eſt, niſi promittens dirigat ſuā intentionē ad Deum, quibuſcumq; tandem verbis vtatur, ſiue dicat, *voueo Deo*, ſiue dicat, *promitto tali Eccleſiæ, hoſpitali, &c. ibid. n. 5. & pag. 617. n. 6.*

7. Non adimplens promiſſionem gratuitam peccat, ſi hæ conditiones concurrunt. 1. ſi promittat animo ſe obligandi. 2. ſi promittat rem licitam, & poſſibilem. 3. ſi promittat rem notabilem. 4. ſi res in eodem ſtatu permanſerit, nullâque interuenerit mutatio ita notabilis, vt ſi menti occurriſſet, non eſſet facta promiſſio, niſi cum exceptione. Si promiſſio fuerit acceptata; cenſetur autem acceptari promiſſio facta præſenti, & tacenti cùm intelligat ſibi fieri promiſſionem: nam in fauorabilibus valet illa regula: Qui tacet, conſentire videtur. *tom. 2. pag. 617. n. 8. & 9.*

Promiſſio abſenti facta.

8. Is qui alterius curam gerit, poteſt acceptare promiſſionem nomine illius, vt Prælatus vel Parochus, nomine ſuæ Eccleſiæ; tutor

tutor nomine pupilli ; curator nomine minoris ; pater & mater pro liberis. Item persona publica pro sibi subditis potest promissionem acceptare. Item qui alterius iuri sunt subditi, validè possunt pro eo stipulari, vt filius pro patre, religiosus pro suo Prælato, vel monasterio, vxor pro marito, iudex nomine partis absentis. Denique is potest stipulari, & promissionem acceptare, qui ad hoc habet speciale mandatum. Semel autem acceptata promissio nomine absentis non potest à stipulante condonari: est enim ius acquisitum absenti. *tom.* 2. *pag.* 519. *n.* 4. *&* *pag.* 520. *n.* 5.

9. Ad validitatem promissionis factæ absenti per Nuncium, vel per literas, tres hæ conditiones requiruntur. 1. vt is cui fit promissio, accipiat ea de re literas, vel nuncium ad hoc destinatum à promittente. 2. vt promissio, quæ per nuncium defertur, coram ipso nuncio acceptetur. 3. promittens non reuocauerit promissionem, antequam fuerit acceptata. Si tamen acceptata fuerit promissio, antequam reuocatio innotuerit nuncio, aut ei qui eam acceptauit, valida est promissio, etiamsi reuocata fuerit ante acceptationem. *tom.* 2. *pag.* 610. *n.* 1. *&* *seq.*

Promissio inualida.

10. Promissio de re illicita nullam inducit obligationem: sequuto tamen effectu illicito, is qui promisit, tenetur promissionem adimplere; nam in persoluendo promisso, non approbatur factum illicitum, sed fides data seruatur. *tom.* 2. *pag.* 621. *n.* 1.

11. Inualida est promissio quæ præbet occasionem peccandi. Vt si vxor viuente viro promittat matrimonium ei cum quo adulteratur. Item promissio quæ adimit facultatem disponendi de re sua, irritatur à iure ; vt si quis promittat alteri non reuocaturum testamentum, aut se non electurum alium præter ipsum in hæredem. *ibid.* *n.* 2. *&* 3.

Promissio quando, & vbi implenda.

12. Promissio facta ad certum diem non obligat ante illum diem. At si nullus terminus est præfixus, videtur promissio statim adimplenda. Quando autem promissioni præfixus est terminus in fauorem debitoris, potest cedere iuri suo, & cogere creditorem ad recipiendam solutionem ante præstitutam diem. Secùs si præfixus est dies in fauorem creditoris; potest enim creditor vti iure suo. *ibid.* *num.* 1. *&* 6.

13. Qui promisit certum quid singulis annis, tenetur soluere in fine anni, nisi malit antea soluere. Qui verò promisit annuam quantitatem, vt annuam centũ aureorum eleemosynam, tenetur soluere initio cuiuslibet anni, iuxta nõnullos. Probabilius tamen

tamen est non teneri soluere ante finem anni; licet enim iura concedant creditoribus facultatem exigendi initio anni, non tamen cogunt debitorem ad soluendum. *ibid. n.* 7.

14. Promissio adimplenda est in loco conuento; si verò nullus locus est assignatus, & promissio est mutua, standum est iudicio prudentis viri quoad locum deligendum; quando verò promissio est simplex, & gratuita, assignandus est locus arbitrio promittentis. Idem dicendum de promissione iurata. *ibid. n.* 8. *& pag.* 622. *num. eod.*

Quando promissio desinat obligare.

15. Promissio alioquin valida, & acceptata, desinit obligare, superueniente aliqua notabili mutatione, quæ si tēpore promissionis adfuisset, vel præuisa fuisset, promissionem impedisset: promittens enim nō censetur in hoc casu se voluisse obligare. Quare si res promissa facta est inutilis, vel damnosa, vel illicita, vel impossibilis, promissionis obligatio cessat. *tom.* 2. *pag.* 621. *n.* 1.

16. Qui promisit, vel donauit rem magni pretij, quam non promisisset si rei valorem cognouisset, non tenetur stare promissioni; deest enim voluntas, cùm error dederit causam promissioni. *ibid. num.* 3.

17. Qui promisit aliquid, quod sine superioris licentia facere non poterat, tenetur petere licentiam, si efficaciter promisit sciens necessariam esse licentiam superioris; hic enim videtur se obligasse sub hac conditione, si superior licentiam concesserit. *ibid. n.* 5.

Q.

Quarta Parochialis, & Episcopalis.

1. QVARTA est quadrans, seu quarta pars rei, de qua agitur: consuetudine tamen induci potest vt sit etiam tertia pars, aut medietas. Multiplex autem genus quartæ inuenitur in iure. 1 est quod debetur filiis in bonis parentum, aut parentibus in bonis filiorum. 2. est quod debetur arrogato, in bonis arrogantis. 3. quod iure communi debetur vxori pauperi in bonis mariti diuitis, qui eam duxerat sine dote, & è contra. 4. quod debetur hæredi ex fideicommissis, & legatis, vocatúrque Falcidia & Trebellianica. 5. quod debetur Parocho & Episcopo, de quo hîc nobis sermo *tom.* 2. *pag.* 683. *n.* 1. *& seq.*

2. Quarta parochialis quæ soluenda est ex legatis, seu relictis

ctis causa mortis, & funeris) debetur illi Ecclesiæ parochiali, in qua quis de iure sepeliendus esset, etiamsi alibi sepeliatur: est enim parochialis Ecclesia veluti mater, cui debetur legitima in bonis filiorum *tom.2.pag.684.n.1.*

3. Quarta Episcopalis debetur Episcopo de legatis piis, & funeralibus oblationibus factis Ecclesiæ, seu locis piis sibi subiectis: Episcopus enim est pater spiritualis, & onus sustinet Episcopale, ratione cuius æquum est vt illi quarta portio soluatur; modò legata facta non fuerint ad vsus priuilegiatos, vt pro Missis celebrandis, Ecclesia ornanda, &c. Hæc autem quarta soluenda est ab ipsis qui legatum acceperunt, vel ab hæredibus, seu testamenti executoribus, si nondum legata mortuo testatore soluta fuerunt *tom.2. pag.685. n.1 & pag.686. n.4.*

4. Hæc obligatio soluendi quartam, tolli potest per consuetudinem legitimè præscriptam spatio 40. annorum; nam ad præscribendum contra Ecclesian in iis quæ sunt contra ius commune 40. anni requiruntur. *tom.2.pag.686.n.1. & 2.*

R.

RAPTVS

1. RAPTVS propriè dicitur quando persona aliqua inuita, vel resistentibus eius parentibus, seu tutoribus, aut curatoribus, abducitur per vim, ad libidinem explendam, vel ad matrimonium contrahendum. Quando autem nulla vis infertur, sed fœmina, sua sponte, aut etiam precibus inducta, discedit cum amatore, insciis parentibus, non est propriè raptus, sed fuga potiùs voluntaria. Secùs dicendum si parentes sciant, & renuant, etiamsi puella consentiat; vis enim infertur parentibus. *tom. 1. pag.330. n.1. & pag.331.n.5.*

2. Omissis variis pœnis à iure ciuili constitutis in raptores, vt pœna capitis, & amissionibus bonorum; tria pœnarum genera constituta sunt à Tridentino contra raptores, *sess. 24 cap.6.* 1. est vt raptor, & omnes, consilium, auxilium, & fauorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, perpetuò infames, & omnium dignitatum incapaces; hæc tamen excommunicatio non est reseruata. 2. vt raptor siue matrimonium contrahat, siue non, teneatur raptam decenter dotare. 3. vt matrimonium inter raptorem & raptam, sit inualidum, dum rapta est in potestate raptoris, etiamsi ipsa liberè consentiat; idem dicendum de sponsalibus. *tom.1.pag.331.num.9. & 10.*

3. Qui

3. Qui fœminam precibus aut blanditiis cõsentientem sponte abduxit insciis parentibus aut moderatoribus, non subiicitur huic excommunicationi; hic enim propriè non dicitur raptor, cùm nulla vis inferatur. Secùs si parentes sciant, & contradicant; ipsis enim vis infertur. *disp.2.quæst.2.pag.163.tom.3.*

4. Fœmina rapiens virum in hanc excommuncationem non incidit; quia Concilium loquitur tantùm de raptore; lex autem pœnalis non est extenda. *ibid.num.7.*

5. Hæc excommunicatio non est reseruata.

6. Clericus mulieris raptor, non est ipso facto suspensus, licet sit ipso facto excommunicatus, & suspendendus; nam Concil. Trident. *sess.24 c.5.* sic loquitur, *si clerici fuerint, de proprio gradu decidant.* quæ loquedi forma est futuri temporis. *disp.3. quæst.7. punct.3.tom.3.*

Regalia.

1. Regalium nomine intelligitur tributum, quod imponitur nomine Regis, seu collecta quæ debetur Regi, vt si Rex vel Imperator concedat Ecclesiæ, monasterio, vel alteri pio loco portus & vectigalia quæ exigebat, hæc vocantur regalia. *disp. 2. quæst.2.punct.23.pag. 174.n.4.tom.3.*

2. In cap. *generali constitutione, de elect in.6.* fertur excommunicatio contra eos, qui in Ecclesiis, monasteriis, aut piis locis regalia, custodiam, aut titulum defensionis de nouo vsurpare conantes, iura, aliáve bona earumdem Ecclesiarum, & aliorum piorum locorum vacantium vsurpare præsumunt, & contra clericos earundem Ecclesiarum, aliasque personas locorum eorumdem, quæ id fieri procurant. *ibid.*

3. Qui aliqua bona Ecclesiarũ vacantium occupat, non vsurpando, vel non conando vsurpare regalia, titulum, aut aliud ius earundem Ecclesiarum, huic excommunicationi non subiicitur: quia textus vtrumque coniungit, ita vt simul vtrumque requirat ad incurrendam excommunicationem. Idem dicendum de occupante iura, non occupatis bonis Ecclesiæ vacantis. *ibid n.3.*

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

RELIGIOSVS.

Contra Religiosos excommunicationes non reseruatæ.

1. Gregorius X. in Concilio generali Lugdunensi sanciuit, vt religiosi, quibus ex vi regulæ, seu professionis interdictum

ctum est habere possessiones, seu reditus ad cougruam sustentationem, in posterum non possent quemquam ad professionem admittere, vel domum, aut locum de nouo acquirere, vel antea acquisita alienare absque speciali Sedis Apostolicæ facultate; illos autem qui secus faxint, excommunicationi subiicit, & ipsorum acta irritat. *disp.2.quæst.8.punct.1.p.288.n.1.tom.3.*

2. Ab hac censura excipiuntur. 1. ordines Prædicatorum, & Minorum, ob euidẽtem Ecclesiæ vtilitatem, vt habetur in textu. 2. ordines Eremitarum S. Augustini, & Carmelitarum. 3. ordines qui post hanc constitutionem de licentia Summi Pontificis instituti, & approbati sunt, vt patet ex illorum priuilegiis; vnde patet hanc excommunicationem hodie vix esse in vsu. *ibid. n.4.*

3. Qui nouum religionis ordinem instituũt, aut illius habitum assumunt, in huius canonis censuram non incidũnt, immò nullibi extat eiusmodi excommunicatio; nam in Extrauag. Ioannis XXII. sermo est de secta Beguinorum, de quibus suo loco actum est. *ibid p.289.n 5.tom.3.*

4. Bonifacius VIII. in cap. *vnico, de casibus Prælat. in* 6. interdixit religiosis mendicantibus domos, vel loca acquirere, vel acquisita alienare, sed quia illa prohibitio non seruabatur, Clemẽs V. in confirmationem constitutionis Bonifacij VIII. excommunicationem contra transgressores adiecit. *ibid. punct.2 n.1.*

5. Nonnullæ extant constitutiones, quibus cauetur ne aliqui religiosi ad alios ordines transeant. 1. est Leonis X. in Bulla vnionis, in qua sub excommunicatione latæ sententiæ interdixit ne fratres reformati transeant ad fratres conuentuales, vel recedant ab obediẽtia suorum Ministrorum, nisi capitulo prouinciali aliter visum fuerit; eandémque excommunicationem extendit ad recipientes. 2. est Pauli III. quæ incipit, *Romani*, Iulij III quæ incipit, *Officij*, & Sixti V. quibus excommunicantur Capucini recipientes fratres de obseruantia sine facultate, & fratres de Obseruantia se ad Capucinos conferentes. 3. est Iulij II. in Bulla, quæ incipit, *Exponi*, in qua excommunicantur fratres S. Francisci de Paula, recipientes, vel retinentes sine licentia Papæ, fratres Minores de Obseruantia *ibid. punct.3.p.289.290.tom.3.*

6. In Clementina vnica, *de consanguinit. & affinit.* extat excommunicatio contra religiosos professos matrimonium contrahentes. *ibid. punct.5.n...p.290.*

Contra Religiosos habitum dimittentes.

7. In cap. 2. *vt periculosæ, de religiosis domibus*, decernitur sub excommunicatione ipso facto incurrenda, ne religiosus tacitè,

tacitè, vel expreſsè profeſſus temerè habitum dimittat in ſcholis, aut alibi. Is autem dicitur hic habitum dimittere, qui illum deponit ad ſic incedendum, vel ſe occultandum, vt nequeat agnoſci religioſus indéque vagandi occaſionem arripiat. *ibid. punct. 6. p. 290 n. 1 tom. 3.*

8. Religioſus qui ſuis veſtibus indutus è monaſterio fugit, hanc excommunicationem non incurrit; quia non eſt lata in fugitiuos, & apoſtatas, ſed in eos qui habitum dimittunt; poteſt autem quis eſſe apoſtata, etiamſi habitum non dimittat, & vice verſa. Immò apoſtata fugiens cũ habitu, iure communi nullã incurrit excommunicationem, quia nuſpiam expreſſa reperitur, ex iure tamen particulari ſeu ex priuilegio nonnullarum religionũ apoſtatæ excommunicationem incurrunt. *ibid. p. 291. n. 5. tom. 3.*

9. Profeſſus induens habitum nouitiorum, in hanc cenſuram incidit, ſi nouitij non eodem veſtium genere vtantur quo profeſſi; hinc enim dicitur ſufficiens vagandi occaſio; ſi verò nouitij eodem veſtium genere vtantur, ſuperaddito ſolùm aliquo ſigno vt à profeſſis diſtinguantur, profeſſus aſſumens illud ſignum non ſubiicitur huic excommunicationi; quia non dimittit habitum ſuæ religionis. *ibid. n. 10.*

10. Qui habitum ſuæ religionis non exuit, ſed illum veſtibus ſæcularibus ſuperiniectis occultat vt religioſus agnoſci nequeat, iuxta probabilem ſententiam non afficitur excommunicatione; quia textus loquitur de dimiſſione habitus, non autem de occultatione. Alij verò ſecùs ſentiunt, quia hic videtur formaliter habitum dimittere, cùm iam agnoſci non poſſit tanquam religioſus. *ibid. n. 11.*

11. Religioſus qui intra priuatos monaſterij parietes habitum non defert, videtur vinculo huius excommunicationis obſtringi; licèt enim dimiſſo habitu non vagetur, nihilominus ea dimiſſio vagandi pæbet occaſionem. *ibid. n. 13.*

12. Non quælibet habitus dimiſſio ſufficit ad incurrendam excommunicationem, ſed debet eſſe temeraria, itavt non fiat ex vlla cauſa rationabili, & fiat in contemptum legis. Vnde ſequitur illum excuſari ab excommunicatione qui ad vitam ſeruandam, per loca infidelium, & hæreticorum tranſiturus, habitum dimittit. *ibid. p. 292. n. 14. tom. 3.*

13. Religioſus qui habitum alterius religionis ſtrictioris aſſumit animo ad illam tranſeundi, non afficitur excommunicatione, quia hoc licet. Qui verò habitum alterius religionis aſſumit contra iura, excommunicationem incurrit; quia temere, & cum grauiſſimo peccato habitum ſuæ religionis dimittit; adhuc enim manet obſtrictus priori religioni. *ibid. n. 17. & 18.*

14. Dimiſſi

14. Dimissio habitus ad breue tempus non sufficit ad excõmunicationem, etiamsi dimittens intentionem habuerit diutius dimittendi; quia materia excommunicationis non est animus dimittendi, sed ipsa externa dimissio, quæ cùm fuerit ad breue tempus, non censetur materia sufficiens excommunicationis. *ibid. n.* 21. Porrò vna hora in hac materia non est tempus notabile. *num.* 22.

15. Religiosus factus Episcopus, vel Cardinalis dimittens habitum suæ religionis, in hanc censuram non incidit; quia eximitur ab omnibus regulis, & statutis religionis, quare ex vi regularis obseruantiæ non tenetur ad habitum religionis deferendum; non tamen desinit esse religiosus, neque eximitur à tribus votis religionis; sed obedientiam debet, non quidem Prælatis religionis; cùm à regulari obseruantia eximatur, sed Summo Pontifici non tantùm ex generali obligatione, sed ex peculiari voto obedientiæ. Tenetur etiam voto paupertatis, neque efficitur dominus redditiuum Ecclesiasticorum, sed administrator, vt eos in vsus decentes insumat. *ibid. pag.* 293. *n.* 27. *& seq. tom.* 3.

16. Potestas dispensandi abi habitu religionis deferendo per se pertinet ad Summum Pontificem; quia illa obligatio consurgit ex iure canonico; per accidens autem dimitti potest ex licentia Prælati concessa ad aliquod opus, quod exerceri commodè nequit cum habitu. *ibid. pag* 294. *n.* 32. *tom.* 3.

Contra Religiosos studentes.

17. Alexander III. in cap. *non magnopere, ne clerici, vel monachi*, excommunicationem tulit contra religiosos exeuntes ad physicam, seu medicinam, vel leges audiendas, & non redeuntes intra duos menses. *ibid punct.* 7. *pag.* 294. *tom.* 3.

18. Religiosus è claustro exiens ad audiendas leges vel medicinam in eodem oppido, & finita lectione, ad claustrum rediẽs, hanc excommunicationem non incurrit: quia lata est excommunicatio contra religiosos exeuntes ad præfatas disciplinas audiendas, nisi intra duos menses ad claustrum redeant; quod argumento est ad excommunicationem incurrendam opus esse; vt exeant ad habitandum extra claustrum. *ibid. n.* 2.

19. Religiosus qui exiuit absque intentione præfatas scientias audiendi, si postea mutata voluntate manet extra claustrum animo eas audiendi, neque redit post duos menses, non videtur subiici huic excommunicationi; quia textus non loquitur simpliciter de exeuntibus, sed de exeuntibus eo animo, vt audiant leges, & physicam. Opposita tamen sententia tutior est in praxi. *ibid. pag.* 295. *n.* 5. *tom.* 3.

20. Religiosus claustro egressus animo audiendi leges, & medicinam, sed re ipsa non audit, ab hac censura non excusatur, nisi intra duos menses ad claustrum redeat; quia excommunicatio non est lata contra religiosos audientes, sed contra egredientes animo audiendi leges, &c. & non redeuntes intra duos menses. *ibid. n.* 6.

21. Religiosus exiens ad docendum leges, vel physicam ex probabiliori sententia hanc excommunicationem non contrahit; quia excommunicatio tantùm lata est in audientes, vel egressos ad audiendum. *ibid. n.* 8.

22. Superior religionis non potest in hac re cum suis religiosis dispensare: quia inferior non habet ius dispensandi in lege superioris. Ipsi tamen superiores permittentes religiosos exire, in excommunicationem non incidunt. *ibid. p.* 296. *n.* 15. *tom.* 3.

23. In cap. 2. *ut periculosa, ne clerici, vel monachi in* 6. excommunicantur religiosi professi accedentes ad quæuis studia literarum, nisi concessa à superiore facultate, cum consilio sui conuentus, vel maioris partis eiusdem. *ibid. punct.* 8 *p.* 296. *n.* 1. *tom.* 3.

24. Religiosus transferens se ad alium suæ religionis conuentum animo dandi operam studiis quæ extra monasterium existunt, non videtur incurrere hanc excommunicationem, si intentionem habeat manendi in monasterio, & iuxta ordinarium modũ ad scholas accedendi; hæc enim dicitur potius mutatio cœnobij, quam profectio ad studia; textus autem loquitur de religiosis aliò proficiscentibus studiorum causa. *ibid. n.* 6.

25. Ad vitandam hanc excomunicationem requiritur licẽtia Prælati immediati cum consensu conuentus, vel maioris partis, modo Prælatus per constitutiones religionis non prohibeatur hanc facultatem concedere etiam cum consensu capituli. Religiosus tamen, qui sic obtinuit à Prælato facultatem, quam non poterat dare, excusatur ab excõmunicatione. Generalis autem, aut Prouincialis potest hanc facultatem concedere absque consilio, aut consensu cõuentus; quia Summus Pontif. voluit solùm Prælati immediati potestatem coarctare. *ibid. n.* 7. & 8.

26. Licentia inualidè obtenta per dolum, aut metum, vel à superiore, quem constat non habere hanc potestatem, ab hac censura non excusat. *ibid. p.* 297. *n.* 9. Non requiritur autem consensus, sed sufficit consilium conuentus, aut maioris partis sic enim exprimitur in textu. *n* 10. *tom.* 3.

27. Prælatus monasterij proficiscens ad studia sine licentia, hanc censurã non incurrit; quia hic non est subditus alteri Prælato habenti conuentũ, cuius consilium sit expectandũ. *ib. n.* 14.

Contra

Contra Religiosos ad Curias Principum accedentes.

28. In Clementina. 1. *in agro de statu monach.* fertur excommunicatio contra monachos, & canonicos regulares ad curias Principum absque speciali Prælatorum suorum licentia se conferre præsumentes, vt suis Prælatis, aut monasteriis noceant. *ibid. punct. 9. pag. 297.*

29. Qui bono animo se ad Principis curiam contulit, sed dum in ea commoratur, induxit in animum nocere Prælato, vel monasterio suo, non videtur huius excommunicationis reus: quia in materia pœnali verba sunt strictè interpretanda. Qui autem ad curiam accessit animo nocendi, excommunicationem incurrit, etiamsi re ipsa non noceat: quia sub censura prohibitum est accedere animo nocendi. *ibid. p 298. n. 4. & 5. tom. 3.*

30. Religiosus accedens ad Curiam Principis animo nocendi alicui religioso sui monasterij, qui Prælatus nō sit, vel alteri religioni, aut alteri monasterio etiam eiusdem ordinis, non afficitur excōmunicatione; quia textus loquitur de volentibus nocere suis Prælatis, aut monasteriis; quod strictè accipiendum est prout habet relationē ad ipsos religiosos delinquentes. *ib. n. 9. &* 10.

31. Leo X. in Bulla, quæ incipit, *Dudum per nos*, quæ tamen in Bullario non inuenitur, excommunicationem tulit contra religiosos, & alios qui prædicant, vel priuatim pronunciant indulgentias S. Mariæ ad populum in vrbe, extendi ad sæculares visitantes Ecclesias priuilegiatorum. *ibid. punct. 1. p. 298. to. 3.*

32. Ab eodem Leo. X. *in priuileg ord. Minor.* lata est excommunicatio contra fratres, & moniales. S. Claræ, seu tertiæ regulæ, vtentes gratiis, & immunitatibus Bullarū Cruciatæ, vel aliarum similium contra obedientiam ordinis, & sine speciali suorum superiorum licentia. Hæc tamen Bulla in Bullario non extat. *ibid. pag. 299 punct. 11. tom. 3.*

33. In Clementina. 1. *de decimis*, excommunicantur religiosi, qui decimas Ecclesiis debitas sibi vsurpare præsumunt, nisi restitutionem fecerint intra duos menses; aut qui decimarum solutionem impediunt, nisi post monitionem impedire destiterint intra mensem. Cum hac tamen differentia, quod religiosi habentes officia, & beneficia suspensionem incurrunt ab illis; qui verò beneficia, vel administrationem non habent, excommunicationi subiiciuntur. *ibid. punct. 12. n. 1.*

34. Religiosi non soluentes decimas, hac censura non ligantur, modò alios non impediant, ne soluant; quia textus non loquitur de non soluentibus, sed de vsurpantibus, vel prohibentibus decimas solui. *ibid. n. 9.*

35. Hæc excommunicatio, seu suspensio ante præstitam à delinquente satisfactionem est Summo Pontifici reseruata, vt patet ex ipso textu. *pag.* 300. *num.* 10. *tom.* 3.

36. In Clementina, *Cupientes, de pœnis*, referuntur duæ excommunicationes 1. contra religiosos retrahentes auditores à solutione decimarum, quæ Ecclesiis debentur. 2. contra præsumentes prædicare, nondum admonitis confitẽtibus, quos de hac obligatione soluendi decimas monere tenebantur *ibid. punct.* 13. *pag.* 30. *num.* 1. *&* *pag.* 301. *n.* 11. Nam præcipitur religiosis sub pœna suspensionis ipso facto ab officio prædicationis, vt confitentibus conscientiam faciant de soluendis decimis, quoties à rectoribus Ecclesiarum ad hoc requiruntur; si autem scienter negligant id facere, dum requiruntur, suspensionem incurrunt, quæ durat donec confitentibus conscientiam fecerint; quod si interim antequam negligentiam oblata opportunitate purgent, prædicare præsumpserint, vinculo excommunicationis obstringuntur. *ibid.*

37. Hæc excommunicatio non incurritur à Sacerdotibus sæcularibus, aut aliis; solos enim afficit religiosos. *pag.* 300. *n.* 10. *tom.* 3.

38. In Clementina. 1. *ex frequentibus, de sentent. excommun.* sancitum est sub pœna excommunicationis ipso facto, vt religiosi seruent interdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruari vident à cathedrali, vel à matrice, seu parochiali Ecclesia: debet autem illud interdictum esse generale, & latum auctoritate Sedis Apostolicæ, vel ab ordinariis locorum, vel auctoritate Concilij prouincialis. *ibid. punct.* 14. *pag.* 301. *tom.* 3.

39. Religiosi non seruantes interdictum latum in totam prouinciam, seu regnum, quod vident non seruari à cathedrali, licet seruetur à metropolitana, non subiacent excommunicationi. Secùs autem si videant illud seruari à cathedrali, non verò à parochiali loci, intra cuius ambitum ipsorum monasterium continetur. *ibid. pag.* 302. *num.* 6. *&* 7, *tom.* 3.

40. Item non incurrunt hanc excommunicationem non seruantes interdictum locale, latum contra aliquod oppidum, in quo monasterium existit; si in eo non reperitur Ecclesia cathedralis, vel parochialis, sed in alio oppido proximo nõ interdicto. Idem dicendum quando interdictum est oppidum, in quo non est Ecclesia cathedralis, sed multæ parochiales, quare nulla principalior est; sed in singulis sacramenta suis parochianis administrantur; nisi omnes illæ parochiales seruent interdictum, tunc enim religiosi tenentur sub excommunicatione illud etiam seruare. *ibid. num.* 7.

41. Religiosis

41. Religiosis non prosunt priuilegia celebrandi, & laicos ad diuina admittendi, si hæc concessa fuerunt ante Clementinam ex frequentibus citatam; quia per illam reuocantur omnia priuilegia: Quæ verò post illam Clementinam concessa sunt, non videntur à Concil. Trident. reuocata. *ibid. num.* 10. *&* 11.

42. Ad sedandas discordias inter religiosos mendicantes, & Ecclesiarum parochialium rectores, præsertim in Germania, Sixtus IV. ex Extrauag. 2. *de treug. & pace*, excommunicationem tulit contra religiosos mendicantes, & Parochos, non seruantes pacem inter se initam. *ibid. pag* 303. *punct.* 15. *num.* 1. *tom.* 3.

43. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata, nisi post debitam satisfactionem præstitam parti læsæ, & expressum illius consensum. *ibid. num.* 4.

44. In Clementina *ne in agro*, fertur excommunicatio contra monachos tenentes arma intra septa monasterij sine Abbatum suorum licentia: Ligna autem, & lapides non sunt arma, cùm non sint instituta ad vsum bellicũ; quare monachus, ea in cubiculo suo tenens etiam animo aliquem offendendi, non subiicitur huic excommunicationi, quia in materia pœnali non est facienda extensio. *ibid. punct.* 15. *pag.* 303. *tom.* 3.

45. Religiosus qui arma in monasterio tenet ad necessariam sui defensionem, non subiicitur huic censuræ; quia retinet ex iusta causa, nec dicitur præsumere. *pag.* 304.

46. Sub hac censura non comprehenduntur canonici regulares, aut alij religiosi, qui monachi non sunt; quia ibi sermo est de monachis tantùm. *ibid. num.* 6.

Contra Religiosos excommunicationes Papæ reseruatæ.

47. Martinus V. in Extrauag. *viam ambitiosæ, de regular. & transeunt. ad relig.* excommunicationem tulit contra religiosos mendicantes transeuntes ad religionem non mendicantium absque speciali Summi Pontif. licentia excepto Carthusianorum ordine. *disp.* 2. *quæst.* 9. *punct.* 1. *pag.* 304. *num.* 1. *tom.* 3.

48. Non sufficit licentia Prælati religionis, quam religiosus mendicans deserere intendit, vt transeat ad non mendicantes, sed requiritur licentia expressa, & specialis Summi Pontif. Excepto Præposito Generali Societatis IESV, cui specialiter concessum fuit vt facultatem concedere possit suis religiosis, etiam solemniter professis, transeundi ad alias quaslibet religiones, quod priuilegium fuit huic Societati incommunicabiliter concessum. *ibid. num.* 5. *&* 6.

49. Religiosus ordinis mendicantium à religione in perpetuum eiectus potest absque speciali Summi Pontif. licentia, ad quemlibet ordinem monasticum transire; quia hæc constitutio edita fuit ad conseruationem ordinum mendicantium; in hoc autem casu ordo nullum patitur detrimentum;neque enim vult repetere religiosum,quem in perpetuum eiecit. Secùs dicendum, si tantùm ad tempus eiectus fuit. *ibid.p.305.n.9 tom.3.*

50. Pius V.occasione nefandi sceleris attentati à Farina religioso Ordinis Humiliatorum contra S. Carolum Boromæum quem sclopo voluit occidere; excommunicationem tulit contra professos Ordinis Humiliatorum admittentes aliquem ad habitum, vel professionem sui ordinis,vnde factum vt ille ordo paulatim extinctus fuerit. *ibid. punct. 1. n.1.*

51. Ab eodem Pio V. in Bulla quæ incipit, *Æquum reputauimus*,lata est excommunicatio contra religiosos cuiuscumque ordinis admittentes religiosos Societatis IESV sine licentia sui Superioris,exceptis Carthusianis,& contra ipsos eiusdem Societatis religiosos sine sui superioris facultate ingredientes aliam religionem quàm Carthusianam,& contra dantes auxilium,&c. *ibid.n.2.*

52. Iulius II. in Bulla quæ incipit,*virtute conspicuos*,excommunicationi subiicit claustrales recipientes Minimos sine licentia Summi Pontificis. *ibid.n.3.*

53. Clemens, teste S.Antonino, excommunicationem tulit contra Minores recipientes fratres ordinis Prædicatorum,volentes ad ipsos transire sine expressa licentia Summi Pontif.vel suorum superiorum.Ipsi tamen transeuntes hac excommunicatione non ligantur. *ibid.n.4.*

54. Paulus III. in Bulla *Cùm sicut*, anathemate obstringit Minimos, qui se ab obedientia Correctorum subtrahunt. *ibid.num.5.*

55. Leo X. in Bulla, *Licet alias*, excommunicat Tertiarios Eremitas deferentes habitum Minimorum. *ibid. n.6.*

56. Refert S.Antoninus.3. *part tit.24. cap.7.* excommunicationem latam contra detinentes in suis monasteriis Apostatas ordinis Prædicatorum. *ibid. punct.3.p.305. tom.3.*

57. Apostata à religione,ex vi iuris communis, ob apostasiam præcisè non est excommunicatus; quia ista excommunicatio nuspiam reperitur;tamen ex peculiari priuilegio in nõnullis religionibus apostatæ sunt excommunicati, vt patet ex priuilegio Societati IESV concesso à Gregorio XIII. in Bulla 89. quæ incipit, *Ascendente Domino*, vbi religiosi à Societate deficientes excommunicantur ipso facto, & apostatarum pœnis

subiiciuntur

subiiciuntur; absolutio autem ab hac excommunicatione reseruata est Summo Pontifici, aut Præposito generali eiusdem Societatis. *ibid.n.*3.

58 Pius V.in Bulla.118.quæ incipit,*Pastoralis officij*, excommunicationẽ tulit contra Fratres Minores de Obseruantia subornantes pro se, vel pro alio in electionibus, aut procurantes fauorem extra religionem ad officium in religione obtinendum. *ibid p.*306 *punct.*4.*n.*1.*tom.*3.

59. Hæc excommunicatio ex vi constitutionis Pij V. est Summo Pontifici reseruata;tamen Gregor.XIII. indulsit,vt tam Minister,quàm Commissarius generalis possint absoluere,quando de ipsis non agitur. *ibid.n.*4.

60. In Clementina, *Religiosi,de priuileg.& excess. priuileg.* extat generalis prohibitio,& excommunicatio contra religiosos absoluentes ab excommunicationibus reseruatis,aut à pœna,& culpa,aut extremam vnctionem, vel Eucharistiam administrantes, aut matrimonia solemnizantes sine Parochi licentia. *ibid. punct.*5.*pag.*306.*n.*1.*tom.*3.

61. Ad hanc excommunicationem vitandam sufficit licentia generalis data Parochiano, vt possit Sacramẽta suscipere à quolibet religioso;vel data ipsi religioso,vt possit cuilibet Sacramenta ministrare;hæc autem licentia à Parocho est obtinenda, aut ab eius Vicario. *ibid pag.*307.*n.*5.*tom.*3.

62. Religiosus conferens extremam vnctionem,vel Eucharistiam aliis religiosis,etiam alterius religionis, in hanc censuram non incidit : quia religiosi prohibentur tantùm hæc sacramenta ministrare clericis,vel laicis. *ibid. n.* 12. De sacramentis autem Baptismi,& Pœnitentiæ nulla est prohibitio. *n.*11.

63. Religiosus sine licentia Parochi absoluens ab excommunicatione lata ab homine in hanc censuram non incurrit ; quia prohibita est tantùm absolutio ab excommunicatione lata,à iure communi,vel ab excommunicationibus latis,& reseruatis per statuta prouincialia,aut synodalia. *ibid.p.*308 *n.*17.*tom.*3.

64. Religiosus absoluens ab aliis censuris, quàm ab excommunicatione,non subiacet huic excommunicationi; quia in textu nulla fit mentio de suspensione, & interdicto , sed de excommunicatione tantùm. *ibid.n.*18.

65. Absoluens ab excommunicationibus non reseruatis,aut absoluens à peccatis,non autem ab excommunicatione, in hanc censuram non incidit. *ibid.n.*21.& 22.

66. Religiosus concedens indulgentiam plenariã,seu ab omni pœna , subiicitur huic excommunicationi , etiamsi non absoluat sacramẽtaliter à culpa,absoluere enim à culpa,& nõ à pœna,

non est absoluere sacramentaliter à culpa, sed conferre indulgentiam plenariam, quæ supponit culpam remissam per sacramentum pœnitentiæ in re, vel in voto. *ibid. num.* 14.

67. Nouitius sine licentia faciens præfatas actiones sub excommunicatione prohibitas non incurrit hanc excommunicationem; quia non est religiosus; in pœnalibus enim, & odiosis non est facienda extensio *ibid. pag.* 309. *num.* 28.

68. Clemens V. ad tollendas nonnullorum querimonias, qui ægrè ferebant Tertiarios S. Francisci tempore interdicti admitti à fratribus Minoribus in suas Ecclesias ad diuina officia audienda aliis exclusis, iniunxit sub excõmunicaiione iisdẽ fratribus Minoribus ne in posterum præfatos fratres Tertiarios, vel sorores tempore interdicti ad diuina admittant. *ib. punct.* 6. *n.* 1.

69. Paulus V. in Bulla 26. quæ incipit, *Romanus Pontifex*, statuit vt religiosi hæretici, vel de hæresi suspecti denuncientur Inquisitoribus, simulque excommunicationem infligit superioribus ordinum religiosorum, si huiusmodi denunciationem impediant, aut nisi ipsi denuncient. *ibid punct.* 7. *pag.* 310. *n.* 1. Hinc sequitur religiosum inferiorem non affici hac censura non denunciando; quia lata est solùm contra superiores. *num.* 6.

70. Ioannes XXII. cum intellexisset nonnullos religiosos se transferre ad partes transmarinas, in quibus pauci fideles reperiebantur, vt eos deciperent, & in errorem inducerent, sub excommunicatione interdixit in Extrauag. *Ad nostrũ*, ne vlli religiosi accedant ad hæc loca sine licentia sui superioris, & ne superiores hanc facultatem concedere audeant quibusuis fratribus sui ordinis, sed tantùm fratribus scientia, prudentia, & experientiæ vsu præditis. *ibid. punct.* 8. *num.* 1.

71. Religiosus transferens se ad partes transmarinas, sine licentia, absque animo inducendi aliquem in errorem, & sine scandali periculo, hanc censuram non euadit: quia licet Summus Pontif. ob huiusmodi periculum inductus fuerit ad faciendam hanc constitutionem; nihilominus in sua constitutione generaliter loquitur. *ibid. pag.* 311. *num.* 9. *tom.* 3.

Religiosorum mendicantium exemptio ab oneribus.

72. Pius V. in Bulla *Dum ad vberes*, eximit ordines mendicantes vtriusque sexus à quibuslibet gabellis, oneribus, & contributionibus quauis ex causa impositis, vel imponendis, additque excommunicationem latæ sententiæ contra violantes hanc exemptionem. *disp.* 2. *quæst.* 10. *punct.* 2. *pag.* 312. *num.* 1. *tom.* 2.

73. Hæc autem exemptio in hoc consistit, vt ipsi monachi,

chi, moniales, & aliæ personæ regulares, nec non ipsorum bona mobilia, vel immobilia, item ipsorum laboratores, coloni, locatarij, affictuarij, negotiorum gestores, immunes sint à qualibet collecta, contributione, tributo, gabellis, aliisque oneribus, seu ordinariis, seu extraordinariis. *ibid. num.* 3.

74. Gubernatores, & rectores locorum non prohibentes fieri contra istam constitutionem, in hanc censuram non incidunt; quia excommunicatio lata in facientes non afficit omittentes, seu non impedientes. *ibid. num.* 5.

Religiosorum suspensiones.

75. Religiosi non ligantur suspensionibus, vel interdictis contra clericos latis; quia religiosi, iuxta communem loquendi modum, non vocantur clerici, distinguuntur enim tres ordines, clericorum, religiosorum, & laicorum. Ad hæc clerici non sunt obnoxij pœnis contra religiosos latis: ergo neque religiosi subiiciuntur pœnis clericorum. Secus dicendum de suspensionibus generaliter latis: tunc enim omnes comprehenduntur, nisi peculiari priuilegio eximantur. *disp.* 3. *quæst.* 8. *pag.* 379. *num.* 1. *&* 2. *tom.* 3.

76. Religiosus ante professionem sacros Ordines suscipiens suspenditur ab illorum executione. Idem dicendum de religioso inualidè professo. *ibid. punct.* 1.

77. Abbates, & alij quicunque superiores religionum concedentes dimissorias aliis, quàm religiosis sibi subditis suspensionem per annum ipso facto incurrunt ab officio, & beneficio. Abbas verò conferens ordines, vel tonsuram clerico sæculari, seu religioso sibi non subdito, incurrit suspensionem à collatione ordinum per annum. *ibid. punct.* 3.

78. Religiosi mendicantes admittentes aliquem ad professionem nondum expleto probationis anno, incurrunt suspensionem, & excommunicationem comminatoriam latam ab Alexandro IV. in cap. *non solùm, de regul. in disp.* 3. *quæst.* 8. *punct.* 5. *pag.* 380. *tom.* 3.

79. In Clementina 1. *de rebus Eccles. non alienand.* lata est suspensio ab officio ordinis, & iurisdictionis contra Prælatos religiosos præsidentes monasteriis, Prioratibus, Ecclesiis, vel administrationibus, si iura, redditus, aut possessiones alicui concedant, nisi aliud exigat necessitas, vel vtilitas monasterij, seu Ecclesiæ, cum consensu conuentus. *ibid. punct.* 7. *pag.* 381. *tom.* 3.

80. Sub hac censura non comprehenduntur locationes prædiorum, & fructuum ad breue tempus; vt si locetur prædium ad triennium pro consueta pensione, aut colono partiario, vt dimi-

diam, vel certam fructuum partẽ tradat; sic enim habetur in eadem Clement. *ibid. p.* 382. *n.* 4. Absolutio ab hac suspensione conferri potest ab Episcopo, quia non est reseruata. *ibid. n.* 9.

81. Religiosi qui solutionem decimarum Ecclesiis debitarum impediunt, vel eas sine rationabili causa, aut priuilegio sibi vsurpare præsumunt, si requisiti ab illis quorum interest, non desistant intra mensem, vel vsurpata, intra duos menses non restituant, incurrunt suspensionem ab officiis, administrationibus, & beneficiis suis donec destiterint, & satisfecerint. Sin hi religiosi nec officia, nec administrationes, nec beneficia habeant, incurrunt excommunicationem à qua absolui non possunt quin satisfecerint. *Clement.* 1. de decimis. *ibid. punct* 8.

82. In Clementina *cupientes, de pœnis*, lata est suspensio ab officio prædicandi contra religiosos non admonentes pœnitentes de onere soluendi decimas postquàm à rectoribus Ecclesiarum requisiti fuerunt vt admoneant. Excipiuntur tamen rectores Ecclesiarum, & religiosi monasteriorum percipientium decimas. Porrò religiosi, qui hac censura obstricti, nihilominus concionantur, excommunicationem incurrunt. Absolutio ab hac suspensione vtpote ad tempus lata, reseruata est Papæ. *ibid. punct.* 5. *pag.* 383. *tom.* 3.

83. In Clement. 1. §. *quibus*, lata est suspensio contra Prælatos religiosorum non satisfacientes intra mensem partibus læsis occasione excessuum à suis religiosis commissorum, postquam super hoc fuerint requisiti; si tamen ex illis excessibus aliquid commodi perceperunt. Ista suspensio summouet ab officio, & beneficio, éstque Papæ reseruata ante satisfactionem; præstita verò satisfactione cessat. *ibid. punct.* 10.

84. In cap. *hi qui distinct.* 50. apostatæ à religione prohibentur ad clericatus officium admitti, & in cap. *consultationi, de apostatis*, decernitur vt monachus, qui aliquem sacrum ordinem in apostasia susceperit, quantumlibet suo fuerit reconciliatus Abbati, non possit absque dispensatione Romani Pontificis, ordinem sic susceptum exercere. *ibid. punct.* 11. *p.* 384. *tom.* 3.

85. Apostata à religione qui tempore apostasiæ sacrum ordinem suscepit, non potest post apostasiam ad superiorem ordinem ascendere absque dispensatione; quia suspensus ab executione inferioris ordinis, suspensus etiam est ab executione superioris, atque adeo à susceptione; nam ordines non suscipiuntur, nisi vt exerceantur. *ibid. n* 9.

86. Religiosus à religione eiectus suspensus est ab exercitio ordinum; nam ita sancitum est à sacra Cardinalium Congregatione; sin iterum admittatur, vel ad aliam religionem transeat, eximitur

eximitur ab hac censura, quia hæc suspensio lata est contra religiosos degentes extra religionem. Hinc sequitur huiusmodi religiosum incidere in irregularitatem functiones sacrorũ ordinum exercendo, quia violat suspensionẽ. Absolutio ab hac suspensione est Summo Pontifici reseruata. *ibid. punct.* 12. *p.* 385. *tom.* 3.

87. In Clementina. 1. §. *si quis, de statu monach.* lata est suspensio contra monachos nigros non vtentes habitu, & vestitu præscripto. Monachi autem *nigri* vocantur *Benedictini*, qui vtrumque habitum superiorem, & inferiorem nigrũ gestant. Hæc suspensio non omnes eodem modo afficit, nam si delinquens sit Abbas, aut Prior non habens Abbatem, suspenditur per annum à collatione beneficiorum; si verò sit inferior habens aliquam administrationem, ea ipsa priuatur per annum, si nullam habet, redditur inhabilis ad administrationem, & Ecclesiasticum beneficium obtinendum. *ibid. punct.* 14.

88. In Clementina. 1. §. *si quis, de statu monach.* lata est suspensio contra monachos nigros, qui venationi, aut aucupationi clamorosæ, aut cum canibus, vel auibus ex proposito intersunt; vnde sequitur eum non obstringi hac suspensione, qui ex occasione interest venationi, aut qui exercet venationem sine auibus, aut canibus, sed cum retibus, & laqueis, cum decentia, & honestate. Porrò hæc suspensio eosdem habet effectus, quos superior, nisi quod durat per biennium. *ibid. p.* 386. *punct.* 15. *tom.* 3.

Religiosorum clausura.

89. Religiosi ad clausuram perpetuam non obligantur, nullo enim iure illis fuit indicta. Ad aliquam tamẽ clausuram tenentur quatenus sine superioris licentia, è claustro exire nõ possunt. Sin exeant, venialiter tantùm peccãt, regulariter loquendo; quia regulæ non obligant sub mortali. Fieri tamen potest vt mortaliter peccent ratione alicuius circumstantiæ; vt si quis claustro egrediatur, vt extra illud diu, & quasi stabili modo viuat, aut si noctu furtiuè egrediatur; egressus enim nocturnus & furtiuus est casus reseruatus. *tom.* 1. *p.* 600. *n.* 1. & 2.

90. Non potest religiosus absque licentia Papæ, habitum dimittere, vt commodiùs parentum necessitati consulat; quia solus Pontifex in sacris canonibus & in iure communi dispensat; iure autem communi sancitum est, vt religiosus habitum sui ordinis non dimittat. *ibid. n.* 5.

An liceat ab vna religione ad aliam transire?

91. Licèt à laxiori ad arctiorem religionem transire, nisi aliud

aliud obstet: cuilibet enim, iure naturæ, competit ius perfectioris vitæ capessendæ. Si tamen ex illo transitu graue sequatur scandalum, seu notabilem famæ iacturam religio patiatur, non licebit religioso aliam religionem capessere. *tom.* 1. *pag.* 612. *n.* 1.

92. Episcopus regularis non potest absque licentia Summi Pontificis ad strictiorem religionem transire. Episcopus autē qui renunciato de licentia Papæ Episcopatu, non vult ad priorem religionem redire, videtur posse ad laxiorem transire: hæc enim secunda religio, licèt non sit arctior respectu prioris, est tamen arctior respectu status Episcopalis; consequenter transitus ad laxiorem ei licitus videtur obtenta prius à Summo Pontif. facultate. *tom.* 1. *pag* 613. *num.* 7. & 8.

93. Transiens ab vna religione ad aliam, tenetur nouum peragere nouitiatum: qui enim professionem in aliqua religione facturus est, debet illius onera experiri, tum vt ipse cognoscat an religio sibi placeat, tum vt ipsa religio illum probet, num sit idoneus. *ibid. num.* 10.

94. Volens ad arctiorem religionem transire, debet petere facultatem, sub peccato mort. omittens enim petere licētiam præsumitur contemnere bonum obedientiæ, & vtramque religionem magnis litibus, & scandalis exponit. Debet autem causam transeundi patefacere superiori: quia superior tenetur licentiam concedere; non potest autem eam concedere nisi cognitâ causâ. Neque debet superior alterius religionis subditum in suam admittere, nisi constet ipsum facultatem petiisse; at si constet licentiam fuisse iniquè denegatam, potest sine licentia admitti. *tom.* 1. *pag.* 614. *num.* 1. 2. & 3.

95. Dum quis ad aliam religionem transit non petitâ licentiâ, aut petita, sed non obtentâ, nihilominus valida est professio, si in arctiori religione fiat; consequenter non potest religiosus post dictam professionem, à prima religione repeti; vel ad eam sponte redire: quia professio sic facta non irritatur à iure. Secus dicendum si religio à qua hic transit priuilegium habeat irritans professionem ita factam. *tom.* 1. *pag.* 615. *num.* 7.

96. Sufficit vt qui ad arctiorem religionem transiturus est, licentiam petat ab immediato superiore monasterij: nam in cap. *licet, de regularibus*, habetur, licentiam à Prælato petendam esse superior autem immediatus est verè Prælatus, igitur non requiritur licentia conuentus. *ibid. num.* 9. & 10.

97. Religiosus iusta de causa transiturus ad religionē æqualem, debet licentiam obtinere à Generali, de consensu Capituli generalis, seu præcipuorum Patrum: immò probabile est Prouincialem posse hanc facultatem cōcedere, nisi religionis constitutiones

tiones illud ferant. Videtur etiam probabile Episcopum iusta de causa posse hanc facultatem concedere religioso non exempto, sibi subdito *ibid num.*12.

98. Quando religiosus ad ordinem laxiorem transire intendit, non potest hanc facultatem obtinere à Prouinciali, aut Generali, si Papa commodè adiri possit: quia Concil. Trid. *sess.* 25. *cap.* 9. generaliter prohibet quemquam transire ad laxiorem religionem, vigore cuiuscumque facultatis. Generali tamen Societatis IESV peculiare priuilegium à Paulo III. & Gregorio XIII. concessum fuit, vt suis religiosis etiam solemniter professis possit facere potestatem transeundi ad aliam quamlibet religionèm. Hæc tamen licentia non extenditur ad religionem Equitum militarium. *tom.* 1. *pag.* 616. *num.* 13. *&* 15.

99. Translatus ab vna religione ad aliam, debet in Capitulo sedere iuxta tempus professionis emissæ in secunda religione: quia ex tunc cœpit esse religiosus illius religionis. Si tamen transiuit ad eam religionem, vt esset superior illius, finito, vel abdicato officio, sedebit post Prælatum in memoriam gradus, & honoris, quem gessit, nisi adsint alij, ratione maioris honoris præferendi. *tom.* 1. *pag.* 618. *num.* 1. *&* 2.

100. Qui ad aliam religionem transiuerat, necdum in ea professus fuerat, si redeat ad priorem, est admittendus, quia adhuc est subditus illi religioni. Si verò redeat ad priorem religionem, postquam in secunda validè professus fuit, prima religio non tenetur illum admittere, quia iam factus est membrum alterius religionis. *ibid. num* 3.

101. Quando religiosus transit ab vna religione ad aliam, bona quæ prius monasterium acquisiuerat ratione illius religiosi, non transferuntur ad posterius, sed remanet apud prius. quia bona illa fuerunt absolutè acquisita priori monasterio. Quare hic religiosus nihil potest secum deferre, nisi facta sibi à priori Prælato, vel à Summo Pontifice potestate. *tom.* 1. *pag.* 619. *num.* 2. *&* 5.

102. Hæreditas quæ competit religioso ad aliam religionem transeunti, pertinet ad prius monasterium, si hæreditas delata fuit antequam religiosus professionem emitteret in secunda religione, etiamsi hæreditas tunc temporis adita non fuerit: quia delata fuit cùm adhuc hic esset subditus prioris religionis. *tom.* 1. *pag.* 620. *num.* 7.

103. Si religiosus transeat à religione bonorum incapaci, seu etiam capaci ad aliam capacem, bona quæ in secunda religione acquirit, ad ipsam pertinent: iuxta illud vulgatum: *Quidquid monachus acquirit, monasterio acquirit.* Neque obstat incapacitas, quam

quam contraxerat in prima religione, illa enim sublata fuit. *tom.*1.*pag.*621.*n.*20.

104. Omnes religiosi transeuntes ad aliam religionem sunt incapaces quorumcumque beneficiorum sæcularium, etiam curatorum; sic enim expresse decernitur à Concil. Trid. sess. 14. cap.13.*tom* 1.*pag.*622.*n.*1.

105. Mendicantes transeuntes ad non mendicantes etiam cum facultate Pontificis. 1. priuantur voce actiua, & passiua in Capitulo. 2. priuantur loco quoad honores in electionibus & tractatibus, non verò quoad onera, in Capitulo, non autem in choro, & aliis congregationibus. 3. inhabiles fiunt ad prælaturas, administrationes, & quælibet officia, etiam tanquam Vicarij, vel locum aliorum tenentes, nec animarum curam suscipere possunt. Sic habetur in Clement. 1. *vt professores*, de regul. *ibid. num.*2. *&* 3.

De inualida professione.

106. Religiosus inualidè professus non tenetur ex vi professionis regulam, aut vota seruare. Vnde sequitur illum non esse apostatam, fugiendo, neque teneri voto obedientiæ, paupertatis, & castitatis, consequenter posse matrimonium validè, & licitè, præciso scandalo contrahere. Tenetur autem reclamare, si quinquennium nondum elapsum est, aut certè professionē ratificare: quia non reclamando, & professionem non ratificando, facit iniuriam religioni, cùm percipiat alimenta, & alia commoda in vtilitatem professorum instituta. At quinquennio elapso cùm iam reclamare non liceat, tenetur inualidè professus ratificare suam professionem, saltem quando pfessio irrita fuit ob ipsius culpam. Quia fugiendo, notam infamiæ incurrit, & scandali ansam præbet; manendo verò in religione, non ratificata professione, se ipsum grauibus periculis exponit, nec leuia religioni damna infert; nam bonis religionis aletur, vota professorum feret, ad sacros ordines sine titulo promouebitur, &c. *to.*1.*p.*625. *num.*1. *&* 2.

107. Ad validam professionis ratificationem requiritur nouus consensus, seu verbis, seu factis expressus, siue etiam solo actu interno, ex parte religiosi; non verò ex parte religionis; quia iam suum præstitit consensum. Quare in huiusmodi ratificatione nihil opus est iteratione cæremoniarum quæ adhiberi solent; quia non pertinet ad substantiam professionis. *ibid. num.*3. *&* 4.

108. Probabile est religiosum qui professionem ratificauit, frui posse priuilegiis religionis, ac si ab initio validè professionem

nem emisisset, aliis religiosis ignorantibus nullitatem professionis: quia ratificatio est veluti quædam ratihabitio quæ retrotrahitur ad diem actionis quæ ratificatur. *tom.* 1.*p.* 626.*n.* 6.

Causa reclamandi contra professionem.

109. Prima causa reclamandi est defectus legitimi consensus, sine quo professio est irrita: professio quippe est contractus mutuus, quo religiosus religioni, & vicissim religio religioso se obligat; omnis autem contractus mutuo consensu perficitur. Quanquam fortè religiosus in foro externo non audietur, quia defectum consensus, qui est merè internus, probare non poterit. Hinc sequitur religiosum qui professionem, per vim, vel metum emisit, posse, defectu legitimi consensus, intra quinquennium reclamare: vis enim, & metus efficiunt inuoluntarium mixtum. *ibid.n.* 1. *&* 13.

110. Secunda causa est defectus integri nouitiatus. Concil. enim Trident. *sess.* 25. *cap.* 15. ad validam professionem, vnum integrum probationis annum requirit, inchoatum post pubertatem, id est; post 14. annum: debet autem hic annus esse continuus: non tamen interrumpitur per egressum ad breue tempus, animo statim redeundi; vt si nouitius causa conuiuij, aut fornicationis, vna nocte è monasterio discessit statim reuersurus, etiamsi habitum exuerit ne dignosceretur, vel vt commodiùs peccare posset. Secùs dicendum, si duorum, vel trium dierum mora intercessit: tunc enim annus censetur interruptus. *tom.* 1. *pag.* 617. *n.* 1. *&* 3.

111. Tertia reclamandi causa est defectus legitimæ ætatis: ætas autem legitima tam in viris quàm in fœminis ad emittendam professionem, est annus. 16. completus de momento ad momentum computandus. *tom.* 1. *p.* 628. *n*, 1. *&* 2.

112. Quarta causa est defectus sui iuris, ita vt profitens alteri se tradere non possit; sic coniugatus inuita coniuge non potest validè emittere professionem nisi perpetui diuortij causam habeat, vt in casu adulterij. *ibid.n.* 1. *&* 2.

113. Quinta causa est defectus legitimi sexus, vt si fœmina in religione virorum, aut vir in religione monialium professionem emittat: est enim irrita hæc professio, defectu intentionis in superiore acceptante, qui errauit circa substantiam personæ. Hinc sequitur hermaphroditum in quo virilis sexus præualet, in monasterio monialium validè profiteri non posse. Sin vterque sexus sit æqualis, neque inter viros, neque inter moniales validè profiteri. *ibid.n.* 1. *&* 2.

114. Sexta causa reclamandi contra professionem, est de-

fectus legitimi superiori illam receptantis : huiusmodi enim professio est irrita. Potestas autem acceptandi, seu admittendi, iurecommuni pertinet ad immediatum monasterij superiorem, vel ad alium ipso superiorem in officio, vt est Prouincialis, aut Generalis. At Episcopus non potest quemquam in monasteriis exemptis, propria auctoritate, ad professionem admittere. *tom.* 1. *pag.* 629. *n.* 1. 2. *&* 4.

115. Non licet reclamare contra professionem factam absque præuia informatione, & solemnitate à Sixto V. præscripta: quia Clemens VIII. Sixti Constitutionem reuocauit quoad irritationem professionis, non autem quoad pœnas contra superiores admittentes aliquem absque præuia informatione. *tom.* 1. *pag.* 630. *num.* 11.

116. Tres conditiones seruandæ sunt ab eo, qui reclamaturus est contra professionem. 1. est, vt ante reclamationem habitum non deponat, alioquin non est audiendus, sed tanquam apostata puniendus, vt decernitur in Concil. Tridentin. *sess.* 25. *cap.* 19. nisi iustam habeat habitus dimittendi causam. 2. vt causas nullitatis suæ professionis deducat coram suo superiori, vel ordinario. 3. vt reclamatio intra debitum tempus fiat. *ibid. n.* 1. *& seq.*

Quando sit reclamandum?

117. A die professionis vsque ad quinquennium elapsum licèt reclamare contra professionem : vltra quinquennium autem non prorogatur tempus reclamandi ; quare computandum est de momento ad momentum : Concilium enim Trident. *sess.* 25. *cap.* 9. vt tranquillitati, & paci religionis consulatur, non vult quempiam, ex quauis causa, post quinquennium audiri; quia præsumit religiosum consensisse, & professionem ratificasse. si tamen constet aliquem laborare perpetuo impedimento irritante professionem, is elapso quinquennio, quouis tempore audiri potest : alioquin religio detrimentum pateretur, quia cogeretur retinere perpetuò inhabilem ; & mulier, quæ mentita sexum, professionem in monasterio virorum emisisset, cogeretur in eodem monasterio remanere, quod est absurdum. *ibid. nu.* 1. *& pag.* 631. *n.* 3. *&* 7.

118. Religiosus reclamans contra professionem validam, sciẽs validam, seu falsis testibus probans inualidam esse, & ob id deserens religionem, grauiter peccat, & pœnas apostatarum incurrit; quia verè est apostata, cùm exeat è religione absque licentia, animo ad illam non redeundi: quippe licentia per dolum, & mendacium obtenta, nulla est. *tom.* 1. *pag.* 632. *n.* 1.

119. Religio

119 Religiosus qui inualidè professus, postea professionem expressè, vel tacitè non ratificauit, regulariter loquendo, non peccat mort. reclamando contra professionem: vtitur enim iure suo, etiamsi sacros Ordines susceperit: nam ob illorum susceptionem non censetur professionem ratam habuisse. *ibid. n.2.*

120. Religiosus inualidè professus, sacros Ordines suscipiens, incurrit suspensionem; tum quia sine titulo, tum quia sine dimissoriis legitimi Prælati suscipit. *ibid. n.4.*

Fœminas virorum monasteria ingredi nefas.

121. Omnes fœminæ postquam eam attigerunt ætatem quæ sufficit ad vsum rationis, religiosorum monasteria ingredi prohibentur; nisi fortè ingrediantur ex priuilegio, vel causa diuini officij, vel grauis necessitatis, cui aliter cõmodè occurri nequeat, vt patet ex motu Pij V. qui incipit, *Regularium personarum.* & ex motu Gregorij XIII. qui incipit. *Vbi gratiæ.* Fundatrices tamen ingredi possunt monasteria religiosorum habentium regulam qua fundatrices decenter comitatæ ingredi permittuntur: quia superior non censetur velle statutis inferiorum derogare, nisi id exprimat, & Gregor XIII. interrogatus an intenderet huic regulæ suo motu derogare, negatiuè respondit. Item Imperatrices, Reginæ, ac ipsarum filiæ eodem priuilegio frui possunt. *tom. 1. pag. 657. num. 1. 3. & 4.*

122 Fœminæ ingredientes monasteria virorum incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam. Item religiosi qui faciunt aut permittunt fœminas ingredi prætextu facultatum à Summo Pontif. vel ab aliis concessarum, incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, necnon priuationem dignitatum, & beneficiorũ, & inhabilitatẽ ad illa, & alia in posterum obtinenda. Alij verò religiosi qui fœminas in monasteria intromittere, vel admittere præsumunt, etiamsi fœminæ absque prætextu facultatum ingrediantur, incurrunt ipso facto suspensionẽ à diuinis, & prætereà priuationem officiorum, & inhabilitatem ad illa, & alia in posterum obtinenda, vt patet ex iisdem motibus Gregor. XIII. & Pij V. supra citatis. Hæc autem excommunicatio est Summo Pontif. reseruata. *tom. 1. pag. 658. n. 1. 2. & 3.*

123. Tribus de causis excusari possunt fœminæ religiosorum monasteria ingredientes. 1. ob priuilegium. 2. ob necessitatem. 3. ob diuinum officium intra septa monasterij celebrandum. De singulis obiter dicendum. *ibid.*

124. Priuilegio Summi Pontificis, post constitutiones Pij V. & Gregor. XIII. obtento, excusari possunt fœminæ virorum monasteria ingredientes: modò tamen ipsorum religiosorum

statutis cautum non sit ne fœminæ ingrediantur, néve admittantur. Quibus autem ex priuilegio ingredi licet, possunt ingredi comitatæ honestis fœminis, iuxta decentiam sui status. *ibid. & pag.* 659. *n.*2. *&* 3.

125. Fœminæ monasteria virorum ob instantem necessitatem ingredientes, à peccato & censura excusantur; vt si religiosus infirmus, iudicio medicorum, fœminæ lacte alendus sit, nec religiosus commodè possit extra monasterium transferri. Idem dicendum si monasterium eo in loco positum sit, vbi alius non inueniatur, præter fœminam, qui certo morborum generi mederi possit. *tom.* 1. *pag.* 659. *n.*4.

126. Fœminæ ingredientes monasteria virorum, causa processionis, Missæ, funeris, vel alterius diuini officij, vel etiã ad audeindam concionem, vel quando tantus est populi concursus, vt mulieres Ecclesiam commodè ingredi, aut egredi non possint, quàm per claustra, vel alia religiosorum loca, à culpa, & censura excusantur: sic enim Pius V. declarauit. Probabile tamen est fœminam quæ monasterium ingreditur, non vt diuinis intersit, sed curiositatis causa, vel ob malum finem, non excusari à peccato, & excommunicatione: mens enim Summi Pontif. est, vt fœminæ diuinorum causa ingredi possint. Porrò religiosus qui processionem fieri iubet vt ea occasione mulieres monasterium ingrediantur, peccat quidem abusu potestatis, & dignus est pœna; non tamen videtur reus pœnarum quas incurrunt religiosi, fœminas in sua monasteria admittentes: quia tunc fœminæ ius habent ingrediendi. *ibid. num.*6. *& seq. & pag.*660. *n.*13. *&* 14.

127. Probabile est fœminas, quæ licitè, & bono fine ingressæ sunt monasterium virorum, excusari posse ab excommunicatione, etiamsi postquam ingressæ sunt, ad vlteriora monasterij loca progrediantur, aut diutiùs immorentur: licet enim peccent contra obligationem clausuræ, nihilominus non videntur incurrere excommunicationem, quia lata est contra fœminas illicitè ingredientes; fœmina autem iam ingressa, non dicitur ingredi, sed immorari, vel loca monasterij perlustrare. Opposita tamen sententia est valde probabilis. *ibid. n.*15. *&* 16.

128. Clemens VIII. in Bulla 28. quæ incipit, *Religiosè*, vt votum paupertatis integrè seruaretur, & religionum bonis consuleretur, interdixit largitiones, seu donationes, omnibus, & singulis religiosis vtriusque sexus, immò & Capitulis tam generalibus, quàm prouincialibus, nec non Congregationibus, & Conuentibus cuiuscumque Ordinis Societatis, aut instituti, sub pœna 1. priuationis dignitatum, graduum, munerum, & officiorum 2. incapacitatis, & inhabilitatis ad illa, & alia in futurum obtinenda. 3.

da. 3. infamiæ, & ignominiæ perpetuæ. 4. priuationis vocis actiuæ, & passiuæ. 5. vt contra ipsum regularem tanquam furti, & simoniæ reum, & agi & procedi possit. *tom.* 1. *pag.* 740.

129. Non peccat contra hanc constitutionem religiosus qui volentem rem aliquam sibi, vel monasterio tradere, vel legare, rogat vt eam tradat suo consanguineo, vel alteri: quia sic religiosus non alienat rem vllam acquisitam, cùm eam ipse non acceptauerit. Secùs dicendum, si rem quam rogat alteri tradi, ipse iam acceptauerat, tacitè, vel expressè. *ibid. num.* 4.

130 Hi casus in Bulla Clement. VIII. excipiuntur in quibus licet regularibus aliquid largiri. 1. est si fiat de licentia Capituli generalis re maturè discussa, omnibus approbantibus. 2. de leuioribus poculentis, & esculentis, & de munusculis ad pietatem spectantibus; hæc enim de consensu superioris, & conuentus tradi possunt. Idem dici potest de rebus medicinalibus, vt de terra sigillata, lapide bezoar, &c. 3. de pecuniis quæ in diuinum cultum expenduntur, vt pro apparatu diei festi, pro ornando altari, &c. 4. de eleemosynis ad subleuandas veras pauperum necessitates. 5. de hospitalitate, præsertim erga pauperes, & peregrinos, seruata frugalitate, & paupertate religiosa, præsertim in ditioribus hospitio excipiendis. *tom.* 1. *pag.* 741. *n.* 7. *& seq.*

131. Societatis IESV religiosi in hac Bulla comprehenduntur: sunt enim verè religiosi etiamsi solùm tria vota simplicia emiserint: retinent enim dominium bonorum dependenter à voluntate Superioris, ex peculiari Summi Pontif. facultate, vt si à religione dimittantur, non careant bonis quibus se sustentent. Hac de causa pensiones, vel beneficia non vacant per emissionem trium votorum simplicium in Societate IESV: vacant enim tantùm per professionem. *tom.* 1. *pag.* 742. *n.* 7.

132. Episcopi religiosi non subiiciuntur huic constitutioni; quia largitiones non faciunt ex redditibus, aut bonis monasterij, sed ex fructibus sui beneficij quorũ liberã habẽt administrationem. Non tamen testari possunt, vel disponere causâ mortis, ne de bonis quidẽ patrimoniali. vel propria industria acquisitis, quia quidquid acquirit Episcopus religiosus, suæ Ecclesiæ acquirit, & solùm liberã habet administrationẽ inter viuos. *ibid. n.* 9. *&* 10.

133. Accipiens aliquid à religioso, vel moniali extra casus supra recensitos, tenetur ad restitutionem rei acceptæ, nec absolui potest ante factam restitutionem, modò satisfacere possit absque graui incommodo. Est autem restitutio facienda monasterio in quo degit religiosus, qui rem illam dedit, aut alteri loco de cuius bonis res data fuit. *tom.* 1. *pag.* 743. *n* 1. *& seq.*

134. Ad contrahendam lethalem culpam contra votum

paupertatis ea quantitas requiritur, & sufficit quæ ex se, præcisis aliis circunstantiis, sufficit ad peccatum mortale furti. Ea autem quantitas non est spectanda penes ipsum religiosum, præcisè; sed potius penes monasterium cuius bona vsurpantur. Quãtitas porrò necessaria ad pœnas Bullæ incurrendas, attendenda videtur iuxta praxim iudiciorum, & tribunalium, in quibus graues pœnæ imponi non consueuerunt ob quantitatem quæ duos, tresve aureos non excedat, nisi aliter sancitum sit à legitimo superiore. *tom.* 1. *p.* 744. *n.* 4. *& seq.*

135. Prælatus religionis non solùm potest eleemosynas facere de bonis conuentus, verùm etiam alias donationes, pro ratione administrationis, ex causa quam vir prudens sufficientem iudicauerit: est enim bonorum religionis administrator, & dispensator: seruanda tamen est forma, & taxa, quæ præscripta fuit à legitimo superiore cui Prælatus tenetur obedire. At in ludum illicitum, aut in res ludicras, & superfluas non potest Prælatus religionis quidquam expendere: quia bonorum monasterij non est dominus, sed administrator. *tom.* 1. *p.* 746. *n.* 1. *& seq.*

136. Religiosus subditus non potest vllas eleemosynas, vel donationes facere absque licentia superioris: quia non habet bonorum administrationem, & paupertatis voto obstringitur. Hęc autem licentia, præcisa Clementis VIII. constitutione concedi potest, non solùm à Generali, aut Prouinciali, sed etiam ab immediato monasterij superiore. Idem dicendum de Abbatissis respectu suarum monialium, modò ipsarum facultas restricta, & limitata non fuerit constitutionibus religionis, aut præcepto Prælati superioris. *ibid. n.* 5. *& seq.*

137. Religiosus in claustro, vel extra claustrum viuens, cui certa quantitas datur ad suam sustentationē, hoc pacto vt monasterium non teneatur ampliùs quidquam ei tribuere, sed eam suo commodo, aut damno impendat, absque obligatione reddendi rationē, potest in eleemosynas, & alios honestos vsus expendere id quod de ea quantitate subtrahit, parcè viuendo, aut quod occasione illius peculij acquirit: in hoc enim casu adest tacita licentia superioris. Idem esto iudicium de religiosis extra monasterium cum licentia degentibus, séque proprio labore, & industria sustentantibus. *tom.* 1. *p.* 747. *n.* 18.

138. Religiosus qui à monasterio sustentatur in studiis, vel alibi negotiorum causa, aut peregrinationis, non solùm potest moderatas eleemosynas facere; sed etiam moderatam quantitatem, causa honestæ recreationis, seu ludi expendere: Prælatus enim censetur tacitè consentire, modò ludus sit licitus, & honestus. *ibid. n* 19.

139. Excusatur

139. Excusatur à mortali religiosus accipiens, vel expendens aliquid ex tacita volontate superioris, qui licentiam concederet, si peteretur, quamuis ei displiceat modus accipiendi, vel expendendi: superior enim non est inuitus quoad substantiam, sed quo ad modum tantùm; modò id accipitur ad eum vsum ad quem superior licentiam concederet: nam si ad alium vsum accipiatur, religiosus à mortali non excusatur. *tom.* 1. *pag.* 748. *num.* 22.

140. Qui aliquid accipit à religioso non habente tacitam, vel expressam dandi facultatem, tenetur ad restitutionem, si res extet; sin minus non tenetur ad restitutionem nisi quatenus factus est locupletior; nisi monasterium, vel eius superior, iusta de causa condonet restitutionem. *tom.* 1. *pag.* 749. *num.* 29.

141. Religiosus qui monasterio aliquid debebat ante religionis ingressum, non eximitur à debito per professionem factam in religione: quia oblatio personæ per professionem, non est satisfactio realis, & pecuniaria: non tamen potest pro eo debito conueniri. Quando verò religiosus ære alieno grauatus admittitur ad professionem, professio non tollit iura creditorum; consequēter quidquid arte, industria, hæreditate, vel donatione acquirit, non monasterio, sed creditoribus acquirit: consequenter monasterium tenetur creditoribus satisfacere. Item si religiosus, ante professionem aliquid ex suis bonis ad pias causas disposuit, monasterium non potest hanc dispositionem mutare, cum illa dispositio facta fuerit tempore habili, sitque valida. *ibid.* *n.* 35.

Religiosus Apostata.

142. Dicitur is religiosus apostata qui à vero ordine religioso discedit, animo deserendi statum religiosum, seu non redeundi ad religionem, siue sine habitu, siue cum habitu discesserit. Nouitius autem deserens religionem, non censetur apostata, quia non deserit statum religiosum quem nondum professus fuerat per trium votorum emissionem. *tom.* 1. *pag.* 32. *n.* 1. *& seq.*

143. Qui transit ad alium ordinem religiosum etiam laxiorem, non est propriè dicendus apostata; quia statum religiosum planè non deserit. *ibid.* *n.* 4.

144. Fugitiuus differt ab apostata; is enim dicitur *fugitiuus*, qui à monasterio discedit ad tempus, cum intentione redeundi, vt si fugiat ob rigorem Prælati, vel studio vacandi, &c. discurrendi, vel alia simili de causa, siue cum habitu, siue illo abiecto, siue se proripiat è carcere cui erat in perpetuum mancipatus; is enim censetur fugitiuus qui sine licentia Prælati deserit monasterium. At si fugiat è triremibus, aut si confugiat ad superiorem absque

immediati Prælati facultate; vt se iniquæ vexationi subducat, non est censendus fugitiuus. *ibid.n.5. & seq.*

145. Superiores religionum, per se loquendo, tenentur fugitiuos, & apostatas, aut etiam eiectos, si spes sit melioris frugis, data opportunitate reuocare; debent enim ex officio curam gerere salutis subditorum; alioquin incidunt in pœnas in decreto sacræ Congregationis expressas, suntque officio priuandi. *ibid. pag.633.n.1. & 2.*

146. Apostata, & fugitiuus à religione à suo Prælato vbique capi potest, etiam extra suum monasterium, & territorium: & si habitu dimisso apostata prætendat irritam fuisse professionem suam, non gaudet priuilegiis religionis; secùs autem si cum habitu, discessit: tunc enim adhuc gaudet priuilegiis toti ordini religioso concessis, cùm nullum ius extet in contrarium. *ibid. pag.634.n.1. & seq.*

147. Apostatæ, seu fugitiuo nulla debentur alimenta, quæ alioquin religio ei præbuisset: nã quemadmodum pater non tenetur alere filium sua culpa discedentem; ita neque religio tenetur alere religiosum à religione fugientem. *ibid.n 4.*

148. Apostata, peracta pœnitentia, eligi potest in superiorem nisi aliud obstet, aut nisi constitútiones; & priuilegia religionum aliud ferant. *ibid.n.6.*

149. Qui detinet apostatatam non videtur reus excommunicationis, in genere loquendo, nisi admonitus ab Ordinario loci eum dimittere nolit; quia Paulus IV. in Bulla 14. quæ incipit, *Postquam diuina bonitas*, excommunicat omnes cuiuscumqué gradus, & conditionis homines qui recipiunt apostatas, si admoniti ab Ordinario non desistunt. *tom.1.p.636.n 1.*

Religiosorum eiectio,

150. Religiosus absque iusta causa expelli non potest à religione: quia sicut religio ius in ipsum per professionem acquisiuit, ita ipse ius acquisiuit, vt à religione alatur, & sustentetur. Quapropter superior religiosum absque legitima causa expellens, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionẽ damni quod religiosus eiectus patitur; potestque hic religiosus religionem cogere vt iterum se admittat, aut alat. *ibid.p.637.n.1.*

151. Potest religiosus, iusta concurrente causa, ob religionis vtilitatem, à monasterio expelli. Quia vulnera quæ remedium non admittunt, abscindi possunt, & bonum priuatum publico posthabendum est. *ibid.n.4.*

152. Iusta causa expellendi religiosum à monasterio est incorrigibilitas. Vt autem quis incorrigibilis censeatur, non satis est

est, vt in iisdem, aut etiam grauioribus delictis perseueret; sed præterea opus est vt vno anno in carcere probetur ieiunio, & pœnitentia; sin post eiusmodi probationem non resipuerit, incorrigibilis habeatur. *ibid. pag.* 637, 638. *n.* 6.

153. Religiosus qui professionem emisit celato morbo, aut alio notabili vitio, quo cognito non fuisset ad professionem admissus, non propterea iustam expulsionis causam præbet; quia hæc deceptio non est circa substantialia religionis, neque tanti est momenti vt postulet exclusionem. *ibid. n.* 7.

154 Religiosus semel eiectus, vel fugitiuus; sed postmodum ad eandem religionem admissus, non quidem in eodem monasterio in quo professus fuerat, sed in alio, alendus est à monasterio ad quod mittitur, si prius monasterium est bonorum incapax; sin est capax, & religiosus dotem seu hæreditatem illi attulit, ab eo alendus est; æquum enim est vt qui sentit commodum, sentiat & onus. *ibid. pag.* 638. *n.* 10.

155. Laudabiliter, & sine vllius iniuria institui potuit Religio Societatis IESV in qua R Patri Generali libera competit facultas expellendi iustam ob causam religiosos post biennij nouitiatus vota; quia scienti, & volenti non fit iniuria; Religiosi autem Societatis IESV scientes hoc grauamen, & volentes admittuntur ad professionem: præterea ita fieri expedit propter bonum religionis; sic enim religiosi faciliùs in officio continentur, metu dimissionis. Porrò religiosus à Societate IESV dimissus post biennij vota, liber remanet ab obligatione votorum, ac si nunquam voüisset; modò dimissus non fuerit ob fraudem, vel ob peccata ad hunc finem commissa; quia vota biennij fiunt sub conditione si vouens retineatur, & non dimittatur. *tom.* 1. *pag.* 639. *n.* 13.

156. Religiosus Societatis IESV qui mediocrem non adhibet diligentiam vt vitet defectus propter quos præuidet se à religione dimittendum, mortaliter peccat, etiamsi huiusmodi defectus, ex sua natura, mortaliter peccaminosi non sint: quia qui votum emisit, grauiter peccat, reddendo se impotentem ad illius voti adimpletionem. *ibid. num.* 12.

157. Religiosus á religione eiectus, tenetur suos deprauatos mores corrigere, vt iterum ad religionem admittatur, ne per ipsum stet quominus votum perseuerantiæ in religione adimpleat: si autem ad religionem redeat, puniri potest priuatione gradus, & dignitatis. *ibid. pag.* 639. *n.* 1. & 2.

158. Religiosus professus à religione eiectus, tenetur vota religionis substantialia seruare: quia adhuc est religiosus professus; ob id si ad religionem redeat, nouam professionem facere

non tenetur. Ad paupertatem tamen, & obedientiam non tenetur eo modo, quo in religione tenebatur: cùm enim superior illos eiiciat, nec velit necessaria illis ministrare, censetur illis facultatem dare, vt sibi prospiciant; quare possunt habere patrimonium ne mendicare cogantur. *tom.* 1. *pag.* 640. *n.* 1.

159. Si religiosus eiectus aliquid inutiliter expendat, aut ad actus turpes insumat, non peccat cōtra votum paupertatis. Quia eiectis in perpetuum permittitur administratio bonorum, ac si illorum dominium haberent; non tamen possunt testari, quia re ipsa non sunt bonorum domini. *ibid. n.* 2.

160. Religiosus qui aliquod votum vltra tria substantialia in religione emisit, tenetur ad illius obseruantiam etiam postquam eiectus fuit, vt sunt religiosi Minimi, qui quartum votum abstinentiæ quadragesimalis emittunt. Contraria tamen opinio est etiam probabilis. *ibid. num.* 4.

161. Religiosus in perpetuum eiectus non tenetur ad regulares obseruantias, quæ sunt onera consequentia statum religiosum; quia illa tantùm promiserat accessoriè posito statu regulari, à quo cùm fuerit depositus, ea obligatio cessat. *ibid n.* 5.

162. Religiosus eiectus, qui iam emendatus est, sed desperat fore, vt ad priorem religionem admittatur, potest absque vlla licentia aliam ingredi æquè perfectam, vel etiam laxiorem, & facta in ea professione, non potest amplius à prima reuocari, quia secunda ius acquisiuit per professionem. *ibid. pag.* 641. *n.* 11.

163. Religiosus in perpetuum eiectus non tenetur aliam religionem ingredi, nisi eiectus fuerit sub hac conditione, vt ad aliā transiret, quia non tenetur ad id quod non promisit, at promisit seu professus est hanc, non verò aliam religionem. *ibid. n.* 2.

164. Religiosus eiectus cogi non potest ab eiiciente, vel à Pontifice, vt ad aliam religionem transeat: quia nullus cogi potest ad id quod non promisit. *ibid. num.* 3.

165. Religiosus eiectus non tenetur ex vi voti obedire Episcopo; quia in professione id non promisit. Tenetur tamen illi obedire tanquam subditus iurisdictioni illius in cuius diœcesi commoratur. At Summo Pontifici probabile est teneri obedire ex vi voti, quia est Prælatus religionis. *ibid. num.* 1.

166. Religiosus eiectus, si priuatus fuit habitu, non potest illum deferre; quia sententiæ iustæ obedire tenetur; si verò cum habitu expulsus fuit, tenetur illum deferre, quia adhuc est religiosus. *ibid. num.* 2.

167. Eiectus à religione non potest beneficium suscipere cui adnexus sit aliquis Ordo, seu functio Ordinis; cùm enim suspensus sit ab exercitio ordinum, suspenditur etiam à beneficio cui

ordo

ordo est adnexus. *tom.* 1. *pag.* 642. *numero* 4.

168. Eiectus à religione non potest à superioribus religionis ad mortem condemnari; quia Ecclesiasticis vetitum est causam sanguinis exercere. Neque à foro sæculari, nisi fuerit degradatus, & curiæ sæculari traditus; quippe ipsius iudicium ad forum Ecclesiasticum spectat. *ibid. n.* 7.

169. Bona acquisita à religioso expulso, iure nouo pertinent post eius obitum ad Cameram Apostolicam; sic enim statuit Gregor. XIII. modò religiosus extra religionem obierit; alioquin pertinent ad eam religionem in qua obit, si est capax; sin minus pertinent ad Summum Pontificem. *ibid. n.* 3.

Reliquiæ Sanctorum.

1. PAulus V. in quadam Bulla edita 24. Augusti 1613. excommunicationem tulit contra extrahentes reliquias ex cœmeteriis, cryptis, vel catacumbis intra, vel extra vrbem existentibus; necnon contra cooperantes illi extractioni per mandatum, consensum, auxilium, vel fauorem. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 13 *pag.* 203. *tom.* 3.

2. Hoc edictum ligat non solùm Romæ commorantes, verùm etiam extraneos Romam venientes; éstque perpetuò duraturum, quia editum est per modum legis, & statuti *ibid.*

3. Hæc excommunicatio est Summo Pontifici reseruata.

4. Eadem adoratio tribui potest reliquiis, quæ tribuitur personæ cuius sunt reliquiæ: apprehendi enim possunt vt coniũctæ illi personæ, consequenter vno, & eodem actu adorari possunt. Immò etiamsi non apprehendantur vt coniunctæ, possunt adorari adoratione respectiua propter excellentiam, & sanctitatem illius cuius sunt reliquiæ. *tom.* 2. *pag.* 146. *n.* 4.

5 Reliquiæ quæ publicè proponuntur adorandæ, postquam Summus Pontifex, aut Episcopus debitam adhibuit diligentiam ad inquirendum num veræ sint reliquiæ viri canonizati, illásque approbauit, possunt absolutè, & absque conditione adorari: nullum enim est periculum erroris, saltem formalis in huiusmodi adoratione. *ibid. n.* 5.

6. Episcopus potest non solùm in sua diœcesi, verùm etiam extra, reliquias approbare: quia hæc non est iurisdictio contentiosa, sed voluntaria, quæ exerceri potest in aliena diœcesi, etiam sine facultate proprij Episcopi. Illæ autem reliquiæ quæ Roma afferuntur cum Bulla Apost. aut etiam cum testimonio Episcopi diœcesis à qua translatæ sunt, non sunt necessariò approbandæ ab Episcopo diœcesis ad quam transferuntur, sed rantùm

examinandum est, an sint illæ ipsæ, quæ legitimè fuerunt approbatæ *ibid.*

7. Non est speciale peccatum in confessione necessariò aperiendum ab eo, qui fornicatur, vel furatur, &c. dum reliquias habet ad collum appensas. Qui surripiunt, vel extrahunt aliquid de reliquiis alterius, peccant mortaliter peccato sacrilegij, & furti, nisi hoc faciant de licentia domini, aut nisi eas eripiant de manibus infidelium: nam furtum rei sacræ, inuito domino, est sacrilegium. *tom.2. pag.* 148. *num.* 8. *&* 9.

Repressaliæ.

1. REpressaliæ, seu pignorationes nihil aliud sunt, quàm concessio, seu facultas alicui facta, vt pro re ab alio sibi erepta, vel pro damno sibi illato, possit rem æquiualentem propria auctoritate impunè accipere ab alia tertia persona, etiam vim inferendo, si opus fuerit. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 22. *pag.* 173.

2. In cap. vnico, *de iniuriis in* 6. cautum est sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, ne huiusmodi repressaliæ contra Ecclesiasticos, aut ipsorum bona concedantur, vel concessæ ad illos extendantur. Hæc autem censura incurritur, nisi concedentes reuocauerint concessionem intra mensem, & exequentes intra mensem restiterint, si fuerint personæ singulares; si verò fuerit vniuersitas, Ecclesiastico subiicitur interdicto. *ibid.*

3. Qui alicui potestatem facit accipiendi à clerico sibi debitore tantundem, quantum sibi debetur, in hanc censuram non incidit; quia hic non concedit repressalias, in quibus vnus pro alio grauatur; hic autem clericus grauatur pro suo debito, non pro alieno, quod non est illicitum, si debito modo fiat *ibid. pag.* 174. *num.* 5.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

RESTITVTIO.

Quid sit restitutio?

1. REstitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ad æqualitatem. Ex violatione autem iustitiæ distributiuæ præcisè non oritur obligatio restituendi, nisi quatenus simul violatur aliquod ius pertinens ad iustitiam commutatiuam; quia restitutio dicitur actus iustitiæ commutatiuæ. Hinc patet Principem, qui confert officium digno, relicto digniori, non teneri ad restitutionem, quia non violat iustitiam commutatiuam, sed

ſed diſtributiuam;ſecùs dicendum,ſi conferat indigno, & malè adminiſtraturo;tenetur enim ad reſtitutionem damnorum inde prouenientium,cùm teneatur ex officio idoneos miniſtros conſtituere *tom.2.p.357.n.1. & p.358.n.10. & 13.*

2. Iuſtitia alia eſt *commutatiua*, cuius munus eſt reſtituere rem ipſam,quæ debetur ad æqualitatem,habita ratione æqualitatis rei,quæ debetur,non autem meritorum perſonæ;alia *diſtributiua*,quæ conſiſtit in conferendis præmiis,dignitatibus,& officiis,iuxta merita cuiuſque. *tom.1.p.350.n.8.*

3. Reſtitutio neceſſaria eſt ad ſalutem, non neceſſitate medij;quia iuſtâ ob cauſam omitti poteſt reſtitutio;ſed neceſſitate præcepti: quia res aliena non poteſt inuito domino retineri, quin peccetur contra iuſtitiam. Quare præceptum reſtitutionis obligat ſub peccato mort. niſi paruitas materiæ excuſet. *tom. 2. pag.359.n.2. & 3.*

Obligatio ad reſtitutionem.

4. Ex ſola violatione iuſtitiæ, non verò aliarum virtutum oritur obligatio reſtituendi: quia per violationē iuſtitiæ aufertur alienum,quod cuique debetur ad æqualitatem:hoc autem in aliis virtutibus non accidit, vt in pietate,religione, &c. quare qui proximo non ſuccurrit in neceſſitate, cui tenetur ſubuenire ex ſola charitate, non obligatur ad reſtitutionem. *tom. 2. p.360. num.2. & 3.*

5. Non ex ſolo peccato mort.contra iuſtitiam, ſed etiam ex veniali oritur obligatio reſtituendi. At ſi abſque vlla culpa illatum eſt damnum etiam graue,putà per ignorantiam, aut inaduertentiam, nulla eſt in foro conſcientiæ obligatio ad reſtitutionem;quia pœna ſupponit culpam. *ibid.n.5. & 6.*

6. Qui rem alienam bona fide poſſedit,credens eſſe ſuam,tenetur ex iuſtitia reſtituere ſtatim ac cognoſcit eſſe alienam:alioquin ſciens retineret rem alienā inuito domino. Qui verò rem alienā emit à fure,neſciens eſſe furtiuā,non poteſt pretiū, quod ipſe ſoluit,exigere à domino,cui res tradēda eſt,ſed tenetur eam reddere abſque pretio:alioquin fit poſſeſſor malæ fidei:quia æquum non eſt,vt dominus rem ſuam emat: poteſt tamen pretium exigere ab eo,qui ſibi vendidit.*tom.2.p.361.n.3. & 4.*

7. Qui rem alienam bona fide conſumpſit, vel alienauit credens eſſe ſuam, non tenetur ad reſtitutionem, niſi quatenus inde factus eſt ditior. Ille autem cenſetur factus locupletior, qui vel pepercit rei ſuæ,dum vteretur aliena,vel habet aliquid,quod alioquin non habuiſſet. Quare non tenetur ad reſtitutionem, cui res aliena periit caſu, aut etiam ſua culpa, dum adhuc illam

illam possideret bona fide:nam cùm re desiit obligatio, quæ inde oriebatur. Item qui rem alienam bona fide emptam vendidit æquali, vel minori pretio; quia non est inde factus ditior. At qui vestem alienam bona fide consumpsit, tenetur comparente domino restituere valorem illius, si aliàs vestem æqualis valoris consumpsisset. At qui vestem sericam alienam bona fide consumpsit, non tenetur restituere, quantum illa valebat, sed quantum valet vestis vilior, quam ipse consumpsisset, si sericam non habuisset. *ibid.n* 5. *& seqq. & pag.* 362. *n.* 15.

8. Qui postquam rem alienam accepit, dubitare cœpit an esset aliena, potest eam sibi retinere, aut consumere aut vendere, si post sufficientem inquisitionẽ non comperit esse alienam; quia in dubio melior est cõditio possedẽtis. At possessor malæ fidei dubitãs an res accepta sit aliena, tenetur adhibere debitã diligẽtiã ad rei veritatẽ explorandam, quam si assequi non possit, tenetur rẽ iis restituere, de quibus dubitat, vnicuique pro rata; conperto autem vero domino, non solùm rem integram tenetur ipsi restituere, sed etiã fructus à se receptos. *t.* 2 *p.* 633. *n.* 4. *&* 11.

9. Possessor bonæ fidei postquã dubitare cœpit, an res si aliena, non potest ea vti, si vsu consumitur, aut fit deterior, donec comperiat non esse alienam. Si verò non consumitur, nec deterior fit ipso vsu, potest ea vti cum intentione soluendi pretium, detractis expensis, si rei dominum inueniat. *ibid.n* 9.

10. Qui possessori bonæ fidei rem abstulit, dubitans an esset sua, tenetur ad integram restitutionem, tanquã possessor malæ fidei; quia non potest aliũ de possessione deiicere, nisi certò sciat rem suam esse, quam alter iustè possidet. *tom.* 2. *pag.* 364. *n.* 15.

11. Illud axioma iuris, *Melior est conditio possidentis*, non tantùm locum habet in materia iustiæ, sed etiam aliarum virtutum, post adhibitam sufficientem diligentiam ad veritatem explorandam. Possessio enim est titulus communis omnibus virtutibus. Sic dubitans an expleuerit 21. annũ, non tenetur ieiunare ex præcepto Ecceſiæ: quando enim dubia est obligatio, melior est conditio possidentis suam libertatem. Item qui dubitat, an sit legitimus, adhibita priùs debita diligentia, potest cum aliis fratribus diuidere hæreditatem; quia possessio illi fauet. *ibid, n* 1. *& pag* 365. *n.* 11. *&* 12.

12. Qui positiuè concurrit ad actionem iniustam, seu ad damnum alterius, tenetur ad restitutionem, etiamsi non fuerit particeps rei acceptæ; quia est causa iniusta damni. Sex autem modis potest quis concurrere positiuè ad damnum alteri inferendum; iussione, consensu, approbatione, data securritate, auxilio. *tom.* 2. *pag.* 365. *num.* 1 *&* 2.

13. Qui

13. Qui negatiuè cooperatur ad actionem iniustam, seu ad damnum alterius tacendo, non obstando, vel non manifestando, quando tenetur ex iustitia, obligatur ad restitutionem: quia non tantùm actione positiua, sed etiam negatiua potest alteri damnũ efficaciter inferri, omissione scilicet iniusta. Hoc autem disticho habes nouem modos, quibus potest quis cooperari ad damnum alterius; sex priores positiuos; tres posteriores negatiuos:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

14. Qui dubitat an sua actione, seu omissione cooperatus sit efficaciter ad damnum alterius, non tenetur ad restitutionem in dubio enim præsertim in materia iustitiæ, melior est conditio possidentis. Hinc fit, vt qui dedit alteri consilium occidendi inimicum, sed postea dubitat, an suo consilio fuerit occisus, non teneatur ad restitutionem: quia præsumptio stat pro ipsius libertate, nisi constet re ipsa commissum fuisse homicidium ab eo cui dedit consilium: tunc enim præsumptio est contra consulentem. *tom. 2. pag. 366 n. 1. & 2.*

15. Qui absolutè, & simpliciter consentienti damnum infert, absque vllo inuoluntario admixto non tenetur ad restitutionẽ: quia volenti, & consentienti non fit iniuria. Secùs quando est aliquid admixtum inuoluntarij; sic vsurarius facit iniuriam accipienti mutuum sub vsuris; tenetúrque ad restitutionem; sic latro facit iniuriam viatori, à quo accipit nummos; quia ibi non est absolutus consensus dantis. *tom. 2 pag. 367 n. 1.*

Restitutio ob iussionem.

16. Qui tacitè, vel expresè iussit, seu mandauit aliquod damnum fieri, tenetur ad restitutionem damni sequuti, nisi tacitè, vel expresè mandatum reuocauerit, ita vt reuocatio innotuerit ei, qui mandatum acceperat: tunc enim non censetur influere in damnum. Hinc collige discrimen inter mandãtem, & consulentem: nam consulens, etiamsi conetur consilium reuocare; tamen tenetur ad restitutionem, si alter cui consilium dedit, damnum inferat. Mandans verò, si post reuocatum mandatum damnum inferatur à mandatario, cui reuocatio innotuerit, non tenetur ad restitutionem: faciliùs enim reuocatur mandatum, quàm consilium, quod etiam inuito consulente potest influere in damnum. *tom. 2. p. 368. n. 2. & 3.*

17. Qui rem sibi traditã ad vendendum, pluris vendidit, quam sibi esset constitutum, non potest sibi incrementum pretij retinere, nisi dominus tacitè donec: aut nisi illud acquisierit ex mera industria; aut nisi ipsius labori debeatur. Si tamen

ipse

ipse pretio à domino constituto, rem sibi emit, & postea suo nomine vendidit maiori pretio, potest excessum pretij sibi retinere: quia ipse erat illius rei dominus. *tom.* 1. *p.* 369. *n.* 16. *&* 17.

18. Gesta per mandatarium sunt inualida post reuocationem mandati, quæ ipsi innotuit. Valida verò, si reuocatio non innotuit, nisi in casu matrimonij, quod constat post reuocationem mandati, inualidè celebrati, etiamsi procurator ignoret reuocationem, quia ad contractum matrimonij requiritur verus, & expressus consensus. *ibid. n.* 22.

Restitutio ob consilium.

19. Consulens tenetur ad restitutionem damni suo consilio illati, quamuis ante factum conatus sit consilium reuocare; nisi fortè consilium fuerit falsum: nam qui reuocat consilium falsũ, non tenetur ad restitutionem damni, v.g. qui Tirio quærenti an contractus sit licitus, respondit esse licitum, cum tamen sit illicitus, satisfacit reuocando consilium, & dicendo se fuisse deceptũ; hoc enim pacto videtur sufficienter influxum reuocare, indicando consilij falsitatem; & damnum quod sequitur, non est imputandum consulenti, sed malitiæ delinquentis, qui cognita veritate noluit à delicto abstinere. Si verò consilium fuit verum, ita vt consulens ostenderit vtilitatem, & commodum inde sequuturũ, etiamsi postea conatus fuerit consilium reuocare, tenetur adhuc ad restitutionem damni quod delinquens illius suasu intulit; quia non censetur sufficienter consilium reuocasse: sicut tradens instrumentum ad damnum inferendum, tenetur ad restitutionẽ, nisi instrumentum re ipsa auferat; nam vsus illius adhuc imputatur tradenti. *tom.* 2. *p.* 370 *n.* 2. *&* 6.

20. Qui suo consilio, vel alia ratione fuit causa minoris damni quàm alioquin fuisset illatum, non tenetur ad restitutionem, v. g. qui parato furari 20. suasit, vt furaretur 10. parato occidere suasit vt tantùm percuteret, cùm alia ratione non posset delinquentem à peccato reuocare: hoc enim consilium videtur tantùm conditionale, vt videlicet delinquens si à maiori malo nolit abstinere, saltem eligat minus malum; neque hoc consilium est intrinsecè malum *tom.* 2. *pag.* 371. *n.* 8. *&* 9.

21. Qui exercet aliquod officium medici, aduocati, confessarij, &c. tenetur de damno sua lata culpa sequuto: tenetur enim ex officio ea scire, & præstare quæ sciunt & præstant homines eius conditionis. Sic confessarius, seu Theologus qui consultus respondit Titium non teneri ad restitutionem, cùm teneretur, aut teneri cùm non teneretur, reus est damni, inde sequuti. *tom.* 2. *p.* 372. *n.* 20. *& seq.*

Restitutio ob consensum.

22. Qui suo consensu non est causa efficax damni, non tenetur ad restitutionem: quia non influit efficaciter in damnum. Hinc collige, proceres quos Princeps conuocauit, non ad dandum consilium an bellum esset ineundum; sed solùm ad præstandum suum consensum, non teneri ad restitutionem damnorum ex bello iniusto sequutorum; quia ille consensus non influxit efficaciter in damnum. Qui verò suo consensu concurrit efficaciter ad damnum, tenetur ad restitutionem, vt qui per suffragia, vel subscriptionem consentiunt, & influunt in mortem innocentis. Obseruandum autem quando omnium suffragia necessaria sunt, omnes teneri ad restitutionem; quando verò suffragia maioris partis sufficiunt, posteriores peccare quidem mortaliter consentientes in mortem innocentis: sed non teneri ad restitutionem ferentes suffragia postquam præstita sunt ab aliis sufficientia ad mortem: posteriores enim non sunt causa efficax damni, nisi spes esset fore, vt priores reuocarent sua suffragia, posterioribus nolentibus consentire. *tom 2. pag.. 372. num. 3. & 4.*

23. Qui priore loco suffragium tulit, antequam cæteri tulissent suum, quos tamen sciebat in eandem sententiam iniquã ituros, tenetur ad restitutionem; quia in damnum efficaciter influxit: quamuis enim sine ipsius suffragio damnum fuisset sequuturum, re ipsa tamen sine ipsius suffragio non est sequutum. *tom. 2. pag. 373. n. 6.*

Restitutio ob fauorem.

24. Qui laudat malefactorem, eúmque ad inferendum alteri damnum inducit. Item eius receptator, & fautor, qui refugium, & securitatem ei præbet ad patrandum delictum, tenetur ad restitutionem, est enim causa efficax damni. Idem dicendum videtur de eo qui deridet, aut vituperat eum qui non furatur, vel non vlciscitur: constat enim teneri ad restitutionem, si sua derisione delinquentem impulit ad furandum. *ibid. n. 1. & 2.*

25. Cauponarij acipientes pecunias à filiis familias, vel à seruis surreptas parentibus vel dominis, non excusantur à restitutione, quia non solùm dicuntur receptatores malefactorum, sed etiam rem alienam accipiunt inuito domino. Immò si nihil accipiant à filiisfamilias; sed solùm concedant sedilia, vel mensam, vel lumen, vel chartas ad ludendum; videntur adhuc teneri ad restitutionem, in defectum ipsorum ludentium: quia cooperantur damno alterius. *ibid. n. 3.*

Restitutio ob participationem.

26. Participans, in opere intrinsecè malo contra iustitiam, peccat, & tenetur ad restitutionem damni secuti; nam culpabiliter, & efficaciter influit in damnum. Qui verò metu coactus, aut alia rationabili causa impulsus participat in opere non intrinsecè malo, excusatur à peccato, & restitutione. Sic Christiani capti à Turcis, remigantes metu mortis, in triremibus Turcarum contra Christianos, excusantur, Si tamen ex illa remigatione magnum Resp. Christiana capiat incommodum, tenentur potius mortem oppetere, quàm remigare. *to.2 pag.* 374. *n.* 3. *&* 4.

27. Qui metu coactus præbet furi claues, vel instrumenta, quibus arcas infringat, aut qui scalam tenet dum fur per murũ, vel fenestram ascendit, excusatur à restitutione; videtur enim actiones ex se indifferentes, ex iusta causa exercere. Secùs dicendum de eo qui metu compulsus, per seipsum arcas effringit; præstat enim opus intrinsecè malum contra iustitiam. *ibid. n.*8.

28. Qui ratùm habet damnum suo nomine illatum, non tenetur ad restitutionem: quia non influxit in damnum, cum ratihabitio sit posterior: peccat tamen grauiter contra charitatem, dum alterius damnum suo nomine illatum approbat, & ratum habet. *ibid. num.* 9.

29 Quisquis physicè, vel moraliter est causa damni, tenetur ad restitutionẽ in solidum. Qui verò non est causa totius damni, sed partis tantùm, non tenetur in solidum, sed solùm pro sua parte. Hinc sequitur ducem generalem exercitus teneri in solidum ad restitutionem damnorum iniustè illatorum; est enim causa efficax totius damni: militem verò gregarium teneri tantùm pro sua parte. *ibid num.* 10.

Restitutio ob taciturnitatem, vel omissionem.

30. Qui sine iusta causa non clamat, non impedit, vel non manifestat cùm teneatur ex iustitia, ratione officij, vel contractus, obligatur in solidum ad restitutionem damni sequuti: tam enim est causa efficax damni, quàm qui positiuè influxit in damnum. Si verò teneatur tãtùm ex charitate clamare, aut non impedire, non tenetur ad restitutionem si omittat clamare, &c. quia ex sola violatione iustitiæ oritur obligatio restituendi. Neque obstat odium, & mala intentio, hæc enim sunt contra charitatem, non autem contra iustitiam. *tom.2. pag.* 375. *num.* 2.

31. Famuli tenentur ad restitutionem si non impediant ne damna dominis inferantur in iis rebus quarum est ipsis cura commissa: peccant enim contra iustitiam. Secùs dicendum de famulis

famulis quibus non est cura domus concredita, si non impediãt ne ab extraneis damna dominis inferantur. *tom.* 2. *pag.* 376. *n.* 7.

32. Custodes saltuum, lacuum, vectigalium, &c. tenentur ad restitutionem damni quod domini patiuntur à venatoribus, piscatoribus, vel defraudatoribus, nisi eos accusent, vel impediant tenentur enim ex vi pacti, vel officij dominorum damnum impedire. Non videntur tamen teneri ad solutionem pœnæ quam delinquentes soluissent, si ab ipsis custodibus accusati fuissent: hoc enim non est vsu receptum. *ibid. n.* 9. 10.

33. Qui suo prauo exemplo alium inducit ad furtum, vel homicidium, non tenetur ad restitutionem, neque incurrit irregularitatem, sequuto homicidio, quamuis intendat suo exemplo alium inducere: quia obligatio restituendi oritur ex actione externa iniusta. Licèt autem hic peccet contra iustitiam, respectu illius quem suo prauo exemplo pertrahit ad peccandum; non tamen facit contra iustitiam respectu illius qui damnum patitur *tom.* 2. *pag.* 377. *n.* 16.

34. Qui sine vi, & fraude impedit alium ne consequatur aliquod bonum quod ei ex iustitia non debetur, non tenetur ad restitutionem, etiamsi impediat animo nocendi: hic enim non violat iustitiam, cùm illud bonum alteri non debeatur. Qui verò etiam absque vi, & fraude alterum impedit à consecutione boni quod ei debetur ex iustitia, tenetur ad restitutionem: violat enim ius quod alter habet vt illud bonum sibi conferatur. *ibid. num.* 2. *&* 3.

Quid sit restituendum

35. Restituenda est res aliena si extat, præsertim si dominus habet affectum singularem ad rem suam: nondum enim amisit dominium rei suæ. At si res ipsa non extat, restituendus est illius valor, & pretium, vt seruetur æqualitas. Quando verò quis rem alienam cum propriis rebus ita permiscuit, vt eam nequeat dignoscere, censetur acquisiuisse dominium illius rei: tenetur tamen restituere domino rem æqualem, vel pretium illius: nullus enim potest locupletari ex re aliena, inuito domino. *tom.* 2. *num.* 378. *& seqq.*

36. Qui detinet iniustè rem alienam, non tantùm tenetur restituere rem ipsam, sed etiam damna quæ dominus rei iniustè passus est ipsius culpa. Propterea tenetur ad restitutionem fructuum quos dominus percepisset, immò etiam expensarum, quas dominus fecit in re sua quærenda. *ibid. n.* 2.

37. Tantum restituendum est quantum sufficit ad æqualitatem, consideratis circumstantiis loci, temporis persona-

rum,&c.habitâque ratione lucri cessantis, & damni emergentis. Sic qui conculcauit segetes nondum maturitatem adeptas, aut arbores adhuc teneras incidit, tenetur arbitrio prudentis restituere, quanti res valere potuisset habita ratione expensarum, & casuum fortuitorum. Qui occidit pullum equinum, qui sequenti anno plus duplo valuisset, non tantùm debet restituere, quantum nunc valet, sed quantum suo tempore valuisset, vt dominum seruet indemnem. *tom.1.p.379.n.8. & seq.*

38. Nobiles, qui diu differunt solutionem mercatoribus, tenentur in conscientia restituere lucrum cessans, si constet ipsis lucrum cessasse ob dilatam solutionem: quia fuerunt causa iniusta damni. *ibid.n.13.*

39. Quod accipitur ad faciendum opus alioquin debitum ex iustitia, restituedum est, vt si iudex accipiat pro ferenda iusta sententia, quando habet iustum stipendium sibi constitutum, nisi fortè gratis, & liberaliter detur: accipit enim supra id, quod sibi debetur. *tom.2 pag.380. num.1.* Accipiens verò aliquid pro faciendo opere debito ex charitate, non tenetur ad restitutionem; quia ex solius iustitiæ violatione oritur obligatio restituendi. *ibid.num.9.*

40. Pro turpi, seu illicita actione exercenda nihil dari, vel accipi potest, antequam fiat; quia pretium est medium ad illam actionem exercendam, tanquam ad finem ad quem inducit: patrato autem opere illicito, tenetur promittens, soluere pretium ex pacto, & accipiens non tenetur ad restitutionem: res enim illicita est pretio æstimabilis ratione periculi, laboris, vel damni cui se exposuit exequens illud opus, aut ratione voluptatis, aut vtilitatis perceptæ ab eo, qui opus illicitum fieri curauit. *ib.n.2. & p.381.n. eod.*

41. Acquisita ob turpem causam restituenda sunt, non solùm ante, sed etiam post factum, quando lex reddit acquirentem inhabilem ad rem accipiendam: sic per simoniam acquisita retineri non possunt, etiamsi sponte tradita fuerint: nam simoniacus iniustè acquirit. *tom.1.p.381.n.11. & p.382.n.12.*

42. Bona inuenta, quorum dominus ignoratur, restituenda sunt pauperibus, seu capsæ incertorum iuxta consuetudinem locorũ adhibita priùs diligentia sufficienti in inquirendo domino: communi enim consuetudine, quæ vim habet legis, receptũ est, vt huiusmodi bona cedant in cõmodum pauperum, atque hæc censetur esse rationabilis voluntas dominorum. Nomine autem pauperum intellige quoduis opus pium. Porro inuentor rei alienæ non potest quidquam exigere à domino rei, nisi fortè ratione laboris, vel impensarum, vel pacti, &c. *tom.2.pag 383.n.3.*

43. Bona

43. Bona incerta acquisita ex delicto, puta ex iniusta venditione, furto, &c. restituenda sunt pauperibus ex iure positiuo: quia æquum non est, vt quis ex iniquitate reportet lucrum, nisi ipse sit pauper; tunc enim de licentia Episcopi, vel confessarij potest ea sibi applicare. *ibid.n.9.& 13.*

44. Bona incerta, quæ per compositionem Summus Pontifex retineri concedit, possunt tuta conscientia retineri: nulli enim damnum infertur, cùm bona sint incerta, & illorum dominus ignoretur. Si tamen facta compositione inueniatur dominus, faciẽda est illi restitutio. *tom.2.pag.384.n.21.*

45. Bona laicorum morientium ab intestato, & non habentium hæredes intra decimum gradum, iure communi ciuili deuoluuntur ad fiscum. Bona verò peregrinorum morientium ab intestato non pertinent ad hospitem, apud quem mortui sunt, sed per Episcopum loci tradenda sunt hæredibus, si fieri potest, vel distribuenda in pias causas. *tom.2.pag.385.num.4.& 5.*

46. Bona derelicta fiunt occupantis; ea autem vocantur derelicta, quæ abiiciuntur intentione non amplius ea recuperandi: quapropter in iis non numerantur bona, quæ eiiciuntur è naui ad eam leuandam: immò in Bulla Cœnæ lata est excommunicatio contra occupantes bona Christianorum naufragorum: vnde patet iniquam esse legem, qua sancitur, vt naufragorum bona sint illius, ad cuius locum peruenerint. Habentur tamen pro derelictis, quæ naufragio amissa diu iacuerunt in fundo maris, & inde extrahuntur, vel in littore reperiuntur. *ibid.n.1.*

47. Thesaurus inuentus in proprio fundo totus est inuentoris. Si verò fortuitò inuentus est in alieno, dimidium illius cedit domino fundi, alterum dimidium inuentori. At si data opera inuentus est, totus pertinet ad dominum fundi ante sententiam iudicis. *ibid.n.3.*

48. Thesaurus inuentus in loco religioso, & sacro, vt in Ecclesia, cœmeterio, &c. diuidendus est inter inuentorem, & Prælatum, aliumvè, cuius fuerit ille locus: Ecclesiæ enim hac in parte pertinent ad Prælatos. *ibid.n.5.*

49. Qui emit fundum in quo sciebat latere thesaurũ, aquirit dominiũ illius: neque emptor tenetur indicare venditori thesaurum in ipsius fundo latere; dominus enim agri non est dominus thesauri, cùm thesaurus non sit fructus terræ, potest igitur emptor illius dominiũ acquirere, si illum effodiat: idem dicendum de mineralibus, seu venis auri, argenti, lapidum pretiosorum: quia in venditione agri attenditur valor & pretium in ordine ad communem vsum, non verò ad peculiarem circumstantiam, quam emptor non tenetur manifestare: éstque probabilis

sententia asserentium venas pretiosas fieri primi occupantis. *tom.2.pag.*386 *num.*7.

50. Lapilli, gemmæ, ambarum, succinum, corallium, &c. quæ inueniuntur in littore maris, sunt primi occupantis; quia nullum habent dominum. *ibid.n.*11.

51. Animalia fera ex sua natura, sed mansuefacta, non fiunt capientium, quando habent consuetudinem redeundi in potestatem prioris domini. Quare peccant, qui ad sua columbaria traducunt alienas columbas, quæ non amiserunt consuetudinem redeundi ad columbarium prioris domini: est enim furtum eas attrahere, arte, fraude, & dolo. Licet tamen absque fraude apponere bonos cibos ad suas columbas nutriendas: etiamsi ea occasione alienæ alliciantur. *tom.2.pag.*387 *n.*4.*&* 5.

52. Fera meo capta instrumento, seu laqueo, vnde se non poterat expedire, mea est, licèt ab alio eximatur: quia in meo laqueo amisit libertatem: si verò fera indè se poterat extricare, fit eximentis: quia nondum in meo laqueo amiserat libertatem. *tom.2.pag.*387. *n.*7.

53. Venatio, piscatio, & aucupium, à Principe prohiberi possunt ob solam Principis oblectationem: hoc enim decet ipsius dignitatem, præsertim cùm pro Republ. laboret. Quæ tamen capiuntur venatione, aut piscatione illicita, non sunt obnoxia restitutioni, si animalia capta suam retinent libertatem: sunt enim primi occupantis. Peccat tamen mortaliter, qui piscatione illicita notabile damnum infert Reipubl. vt qui escas medicatas proiicit in flumen, quibus aquæ inficiuntur, & pisces moriuntur. *tom.2.pag.*388 *n.*13.

54. Insulæ, quæ aliquando in mari nascuntur, sunt primi occupantis, vt patet ex Institut. *de rerum diuisione*, vbi etiam deciditur insulas, quæ aliquando in mediis fluminibus nascuntur, diuidendas ex æquo inter eos, qui in vtraque ripa possident prædia; insulam verò, quæ propior est ripæ, fieri illius, cuius prædia sunt ad ripam. Item illud, quod flumen per alluuionem agro meo paulatim adiecit, iure gentium meum esset: si verò magnam partem alieni agri detraxit totam simul, meóque adiecit, mihi non acquiri, sed manere penes priorē dominum. *tom.1.pag.*389. *n.*28. *&* 29.

55. Dominus non tenetur ante sententiam iudicis resarcire damnū absque sua culpa illatum par suos seruos, aut animalia: quia lex id præcipiens est pœnalis, quæ non obligat ante iudicis sententiam. Ad dānum verò resarciendum à suis seruis, seu animalibus sua culpa illatum, tenetur dominus ante iudicis sententiam: quia ipsi imputatur damnum. *ibid.n.*1 *&* *pag.*390. *n.* 3.

56. Si res mutuo accepta pereat, vel deterior fiat antequam perueniat ad creditorem, perit, vel deterior fit debitori: res enim domino perit: propterea si ego pecuniam mutuam accepi à Caio, & postea illam transmitto per nuncium à me electum, si pereat, aut intercipiatur in itinere, mihi perit: ego enim sum dominus illius, donec perueniat ad creditorem; vnde fit, vt teneat ad nouam solutionem. At quando res eadem numero debetur, vt in commodato, si pereat absque culpa debitoris, perit creditori, etiamsi mitteretur per nuncium ab ipso debitore electum, consequenter debitor ad nullam tenetur restitutionem: quia res domino perit. Aduerte discrimen inter mutuum, & commodatum, pignus, & depositum; quod in mutuo transfertur dominium, nec mutuatarius tenetur eandem rem numero restituere. In commodato verò, deposito, locato, ac pignore non transfertur dominium; consequenter eadem res numero restituenda est. Quo fit, vt si vestis mihi commodata pereat absque mea culpa, pereat commodanti; res enim domino perit. *tom.* 1. *pag.* 390. *n.* 4. *& pag.* 391. *num.* 6. *&* 7.

57. Possessor bonæ fidei, qui rem bona fide accepit, neque fuit in mora restituendi, non tenetur ad restitutionem rei, quæ apud ipsum perit; nisi fortè in aliqua re factus sit locupletior. Possessor verò malæ fidei, qui rem iniustè accepit, vel detinuit, tenetur ad restitutionem, quacunque tandem ratione res apud ipsum pereat: nam rem alienam iniustè detinenti imputatur etiam casus fortuitus, nisi apud dominum res esset certò peritura. *tom.* 2. *pag.* 391. *n.* 10. *& pag.* 392. *n.* 2.

58. Possessor malæ fidei non tenetur ad restitutionem iuxta summum valorem, quem res habuit tempore acceptionis, vel detentionis; nisi dominus passus sit damnum iuxta summum valorem: v. g. si fur triticum surripuit eo tempore, quo valebat 30. libras in singulos modios; sed post mensẽ decreuit ad 20. libras, & dominus seruaturus erat triticũ ad illud vsque tẽpus, fur tenetur restituere tantùm 20. libras in singulos modios; sic enim fit restitutio ad æqualitatem. Secùs dicendum, si dominus passus sit damnum iuxta summum valorem; restitutio enim facienda est ad æqualitatem damni illati. *tom.* 2. *pag.* 393. *n.* 2. *&* 4.

Restitutio fructuum.

59. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus industriæ perceptos ex re aliena; v. g. qui triticum alienum in proprio fundo seminauit, non tenetur restituere fructus inde perceptos, sed satisfacit restituendo triticum; fructus autem naturales, tam pendentes, quàm perceptos tenetur restituere, si extant:

si verò non extant, restituendum est id quo factus est ditior: v. g. qui ex fundo alieno percepit fructus, credens fundum esse suum, tenetur restituere id quo factus est locupletior; nisi illos bona fide possederit per triennium: res enim mobiles triennali possessione vsucapiuntur. At fructus quos sua negligentia non percepit, non tenetur restituere: neque peccauit contra iustitiam, non colligendo fructus ex fundo quem credebat suum esse. *tom.* 2. *pag.* 394. *n.* 3. *&* 7. *& pag.* 395 *n.* 8. *&* 10. *& seq.*

60. Possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem fructuum, quos ipse non percepit, quos tamen dominus rei percepisset: nam per iniustam detentionem est causa efficax damni; detrahendæ tamen sunt expensæ, quas dominus fecisset in iis fructibus percipiendis. Tenetur item restituere fructus, quos percepit ex re aliena, quam ipse fecit meliorem; res enim domino fructificat. *tom.* 2. *pag.* 395. *n.* 1. *& pag.* 396. *n.* 2. Ex illis tamen fructibus detrahenda est proprij laboris, & industriæ merces, dominus enim non debet fieri ditior ex labore alieno. *ibid. num.* 9.

Cui restituendum.

61. Qui rem alienam accepit à fure, vel ab alio iniusto detentore, tenetur eam vero domino restituere; si constat illum à quo res fuit accepta, fuisse iniustum illius detentorem, nec eam vllo iure possedisse. *pag.* 397. *n.* 5.

Qui rem alienam bona fide accepit titulo emptionis, aut alio titulo oneroso, postquam cõperit rem esse alienam, non tenetur eam domino restituere, sed potest contractum rescindere, eique restituere rem à quo bona fide accepit, vt pretium suum recuperet: nullus enim tenetur ex charitate cõmodum proprium posthabere alieno. Qui verò rē mala fide accepit, sciens, vel dubitans esse alienam, tenetur eam domino restituere, etiamsi pretium solutum sit amissurus; sibi enim imputet illam iacturam. Hinc collige vectorem, v. g. qui rem furtiuam accepit transportandam, sciens esse furtiuam, teneri eam vero domino restituere, quamuis pretium vectionis sit. *tom.* 2. *pag.* 398. *num.* 1. *&* 3.

63. Qui bona fide rem furtiuam emit, & denuò eodem pretio bona fide vendidit, postquam cognouit rem esse alienam, tenetur rescindere contractum; emptor enim non emisset si cognouisset rem esse alienam: tenetur autem venditor de euictione seruare emptorem indemnem, quod fit rescindendo contractum, & restituendo pretium acceptum. *ibid. n.* 5.

64. Qui rem alienam bona fide emit, eámque maiori pretio, sed iusto vendidit, tenetur solum augmentum pretij restituere domino rei; quia in eo censetur factus locupletior. Si autem rem vendidit

vendidit, quam gratis acceperat, tenetur integrum pretium restituere; illo enim factus est locupletior *ibid.n.*11.

65. Qui creditori sui creditoris restituit quod debet suo creditori, videtur satisfacere, neque teneri ad nouam restitutionem in foro conscientiæ: quia nullum infert damnum suo creditori immediato, cùm ipsum liberet à debito, quo tenebatur obstrictus erga suum creditorem. *tom.2.pag.*399.*n.*1.

Vbi restitutio facienda?

66. Quando obligatio restitutionis nascitur solum ex re bona fide accepta, facienda est restitutio in loco vbi res habetur tunc temporis quo cognoscitur esse aliena, neque tenetur possessor bonæ fidei illam mittere domino suis expensis, quia par non est, vt damnum patiatur ex restitutione rei alienæ bona fide acceptæ. Quando verò restitutionis obligatio nascitur ex iniusta acceptione, facienda est restitutio expensis debitoris, in loco vbi dominus rem suam possessurus erat, si illi ablata non fuisset: æquum enim est, vt qui rem alienam abstulit, expensarum onus ferat. *ibid n* 1.*&pag.*400 *n.*4.

67. Quando obligatio restitutionis nascitur ex contractu, vel quasi contractu celebrato in certo aliquo loco, facienda est restitutio in eodem loco in quo res accepta fuit nisi aliud fuerit expressum in contractu, illic enim censetur locus designatus ad restitutionem. Est autem facienda restitutio eius expensis, in cuius vtilitatem res fuit accepta. *tom.2.pag.*400.*n* 9.

Quando restitutio facienda?

68. Cui onus incumbit restituendi ratione iniustæ acceptionis, aut detentionis, tenetur restituere statim ac commodè potest, nisi dilationem obtineat à creditore. Debitor verò ex contractu, tenetur restituere statim ac elapsus est terminus, etiam si non admoneatur; nam dies definita interpellat pro domino. *tom.2.pag* 401.*n.*1.*&* 3.

69. Qui non restituit prima data opportunitate, sed longo tempore differt restitutionem, tot peccata committit, quot sunt actus intentionis & voluntatis non restituendi moraliter interrupti. Quamdiu verò intentio non restituendi virtualiter durat, vnum numero peccatum committitur. Confessarius tamen non debet esse nimium anxius in inuestigando numero peccatorum interruptorum in detentione rei alienæ; sed sufficit ipsum scire quandiu res fuerit detenta; sic enim facilè cognoscet numerum peccatorum, & statum pœnitentis.*tom.2.pag.*402.*n.*9.*& seq.*

70. Confessarius non potest absoluere pœnitentem, qui cùm

possit commodè restituere, intendit restitutionem differre vsque ad mortem, aut illam testamento relinquere suis hæredibus. Quia pœnitens quandiu potest restituere, & non restituit, est in statu peccati mortalis. Neque videtur absoluendus, regulariter loquendo, is, qui sæpius promisit restituere, nec dum restituit cùm commodè potuerit, nec obtinuerit dilationem à creditore: ex præteritis enim omissionibus præsumitur pœnitens non habere debitum dolorem, ac propositum vitandi peccatum.

71. Debitor potest anticipatè soluere, & creditor tenetur solutionem acceptare quando terminus fuit appositus in fauorem debitoris: potest enim debitor cedere iuri suo; consequenter mutuum, v.g. vel commodatum acceptum ad sex menses potest ante elapsos sex menses restituere, & creditor tenetur acceptare, licet non possit ante præfixum tempus, debitum repetere. At quando terminus fuit appositus in fauorem creditoris, debitor non potest anticipare solutionem inuito creditore. *tom.2.pag.*403.*n.*21.

Quo ordine restitutio facienda?

72. Inter cooperantes ad damnum, ille principaliter obligatur ad restitutionem cuius iussu, seu mandato illatum est damnum: præcipiens enim se habet vt causa principalis; exequens verò se habet vt instrumentum. Post mandantem, principaliter tenetur exequens, deinde consulens, tum receptator, vltimò, non impediens; & non manifestans. Restituente autem causa principali, cæteræ liberæ sunt ab onere restitutionis. At si causa minus principalis restituat, causa principalis tenetur eam seruare indemnem, eíque restituere quod parti læsæ fuit persolutum. *tom.*2.*pag.*404. *n.*4.*& seq.& pag.*405 *n.*11.

73. Quando plures æqualiter tenentur ad restitutionem, & pars læsa remittit vni obligationem, cæteri tenentur in solidum restituere, detracta parte quæ restituenda fuisset ab eo cui facta fuit remissio. Creditore autem remittente obligationem vni qui minus principaliter tenetur, ille habet ius contra principalem debitorem, ad repetendum id cuius sibi facta fuit remisio: quia succedit in locum creditoris. *tom.*2 *pag.*405.*n.*17. *&* 18.

74. Quando res obnoxia restitutioni, eadem numero extat, illa primo loco restituenda est, etiamsi non constet cuiusnam sit: res enim quandiu extat, semper pro suo domino clamat. Quando autem rei dominus ignoratur, restituenda est capsæ incertorum, seu pauperibus. *tom.*2.*pag.*406. *num.*5.*&* 6.

75. Debitor qui non potest omnibus creditoribus satisfacere, debet præferre creditorem, qui sibi credito vendidit rem adhuc extantem apud ipsum debitorem, v.g. ego vendidi Titio equum

equum qui adhuc extat apud ipsum, si non potest omnibus creditoribus satisfacere, debet me cæteris præferre, mihique equum reddere, neque enim videtur rationi consentaneum vt res adhuc extans apud emptorem pretio nondum persoluto, tradatur potius extraneo quàm illi qui eam vendidit *ibid. n.* 8.

76. Multis debitis obstrictus, aliis certis, aliis incertis, debet priùs persoluere certa quàm incerta, si non est omnibus soluendo: ius enim hoc dictat. Qui verò multa debita contraxit, alia ex delicto, v.g. furto, alia ex contractu, non tenetur priùs soluere contracta ex delicto, quàm ex contractu, aut contrà, nisi res ipsa restituenda adhuc extet, quia bona debitoris non sunt magis hypothecata vni creditori, quàm alteri; debet igitur illis satisfacere pro rata. *tom* 2. *pag.* 407. *n* 9. *&* 11.

77. Priùs satisfaciendum est debitis ex contractu oneroso, quàm ex contractu gratioso; vt si quis debeat Titio centum nummos ex contractu emptionis, & Caio centum ex promissione gratuita, tenetur præferre Titium Caio. Hinc collige quando bona testatoris non sufficiunt ad satisfaciendum legatis, & debitis, priùs satisfaciendum esse debitis, quàm legatis, aliisque liberalibus dispositionibus *ibid. n.* 12. *&* 13.

78. Priùs soluenda sunt legata defuncti testatoris, quàm debita contracta ab hærede, modò non fuerint contracta intuitu hæreditatis, vt in sumptus funeris defuncti testatoris, quia bona defuncti sunt tacitè hypothecata pro legatis, & fideicommissis, modò satisfieri possit omnibus creditoribus defuncti. *ibid. n.* 4.

79. In persoluendis debitis priùs satisfaciendum est creditoribus realibus habentibus hypothecam, vel pignus, quàm creditoribus personalibus, hypothecam, vel pignus non habentibus, qui creditores chirographarij vulgo nuncupantur: quando verò eadem res fuit pluribus creditoribus hypothecata, sed non sufficit ad satisfaciendum omnibus, priùs satisfaciendum est illi cui priùs fuit hypothecata; his casibus exceptis. 1. quando quis mutuauit pecuniam ad reparandam domum, seu rem hypothecatam. 2. quando quis mutuauit pecuniam ad rem emendam. 3. quando quis mutuauit pro vectura mercium subiectis hypothecæ. 4. in hypotheca dotali. 5. quando quis rem duobus obligatam emit à debitore, si ex pretio satisfactum est primo creditori, emptor ei succedit in iure. 6. quando eadem res obligata fuit duobus, priori quidem scripturâ priuatâ, posteriori publicâ. In his, inquam, casibus posterior tempore præfertur priori habenti hypothecam. *ibid. n.* 15. *&* 16. *pag.* 408. *n.* 16.

80. Quando res aliqua diuersis temporibus vendita fuit multis in solidum, præferendus est primus emptor, si res nulli

tradita fuit: si verò fuit vni tradita soluto pretio, vel habito pro soluto, hic præferendus est reliquis, etiamsi contractus venditionis priùs celebratus fuerit cum aliis, adiuncto iuramento: quia per nudum contractum venditionis, absque traditione rei venditæ regulariter loquendo, non transfertur dominium: transfertur autem sequuta traditione; & accepto pretio, seu fide de pretio. Tres casus excipiendi. 1. quando absque traditione transfertur dominium, vt accidit quando aliquid donatur, aut venditur Ecclesiæ, monasterio, ciuitati, hospitali, &c. cum enim hæc loca sine traditione rei dominium acquirant; ex priuilegio sunt aliis præferenda. 2. quando priori emptori res fuit vendita, eáque fuit in securitatem contractus hypothecata. 3. quando res fuit tradita alicui qui sciebat rem illam in fraudem creditorum alienari, tunc enim priores creditores habent ius euictionis. *tom. 2. pag.* 408. *num.* 17.

81. Illa regula: *Qui prior est tempore, potior est iure*, locum habet solùm in creditoribus realibus habentibus hypothecam in eandem rem, aut habentibus aliquod ius prælationis; non verò in creditoribus personalibus. Propterea in debitis personalibus non est habenda ratio temporis, nisi adsit alius titulus prælationis. Porrò hi gaudent priuilegio prælationis. 1 is qui moderatas fecit impensas in funus debitoris; is enim præfertur cæteris creditoribus habentibus hypothecas in bonis defuncti. 2. is qui pecuniam deposuit apud numularium publicum, non accipiens inde vsuras; is enim præfertur creditoribus chirographariis. 3. sponsa de futuro, quæ tradidit dotem sponso, sed postea matrimonium non fuit celebratum; tunc enim sponsa gaudet priuilegio personali, vt præferatur aliis creditoribus personalibus: sponsa verò de præsenti præfertur etiam aliis creditoribus realibus; hoc tamen priuilegium non transit ad hæredes ipsius. 4. pupillus cui aliquid debetur à tutore; is enim gaudet priuilegio prælationis; non tamen eius successores. 5. is qui soluit creditori habenti priuilegium personale prælationis. *ibid. num.* 19.

82. Quando ex pluribus creditoribus personalibus, non habentibus ius prælationis, vnus petit solutionem debiti, priùs illi satisfaciendum est in integrum: nam eius diligentia facit ipsum melioris conditionis. Quare creditor qui curat sibi satisfieri ante alios, non peccat, nec tenetur ad restitutionem; cùm vtatur suo iure, modò alij non habeant ius prælationis. *tom. 2. pag* 409. *num.* 20. & 21.

83. Debitor non potest priùs satisfacere creditoribus pauperibus, nisi sint in extrema, vel graui necessitate, quam debitor

teneatur ex charitate subleuare : omnes enim debitores ius habent æquale. *ibid.n.*24.

84. Quando hæreditas non sufficit ad satisfaciendum omnibus creditoribus, deduci possunt moderatæ expensæ in funus debitoris iuxta qualitatem ipsius, antequam creditoribus satisfiat, etiamsi ipsi habeant hypothecam in bona defuncti : quia sumptus funeris cuiuis debito præferuntur. *ibid.n.*25.

85. Qui bona fide contractu oneroso, aliquid accipit à debitore, nesciens alienationem esse in fraudem creditorum, non tenetur ad restitutionem postquam id comperit : rei enim acceptæ dominium iustè acquisiuit. Secus si accepit sciens, vel dubitans contractum esse in fraudem creditorum : cooperatur enim actioni iniustæ, cum damno creditorum. *ibid.n.*27.

86. Donatio facta à debitore, antequam fieret impotens ad soluendum creditoribus, valida est, neq; donatarius ad vllam tenetur restitutionem: nã hæc donatio non censetur facta in fraudé creditorum. Secus dicendum de donatione facta postquam donator factus est impotens ad soluendum. *tom.*2. *p.*410.*n.*34.

87. Debitor qui non est creditoribus soluendo, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem damni quod passi sunt creditores, eo quod ipse repudiauerit hæreditatem qua creditoribus satisfacere potuisset: cùm enim teneatur ex iustitia satisfacere creditoribus, tenetur etiam assumere media ad satisfaciendũ; quale medium est acceptatio hæreditatis. *ibid.n.*36.

Cur restitutio differri, vel omitti possit?

88. Quando restitutio creditur ipsi creditori, vel alteri grauiter obfutura, differri potest in tempus opportunius. Immò si debitor nouerit creditorem re sibi debita abusurum in graue alterius detrimentum, peccat contra iustitiam si eam restituat, tenetúrque ad restitutionem damni à creditore illati : quia cooperatus est ad illud damnum. *tom.*2.*p.*411.*n.*1. & *p.*412.*n.*8. & 9.

89. Quando debitor longè maius passurus est damnum statim restituendo, quàm creditor ex dilata restitutione, potest restitutio differri : tunc enim creditor censetur irrationabiliter inuitus, si nolit concedere dilationem. Secus dicendum si damnum quod debitor patitur restituendo, est æquale damno quod patitur creditor ex dilatione restitutionis ; tunc enim potior est conditio creditoris. *tom.*2.*p.*412.*n.*11 & 19.

90. Potest debitor licitè differre restitutionem, quando eam præstare non potest nisi excidat à proprio statu iustè acquisito, etiamsi debita contraxerit ex delicto, vt ex comessationibus, ludis, scortis, &c. Si verò status fuit iniustè acquisitus

per

per vsuras, rapinas, &c. debitor tenetur statim restituere, etiam cum iactura status: nam restituendo non excidit à proprio statu, sed ad priorem redit; potest tamen ea retinere quæ sibi sunt necessaria ad tenuem victum, & corporis cultum. Quare filius vsurarij tenetur ad restitutionē etiam cum iactura status per vsuras acquisiti: nisi adsit periculum infamiæ, aut nisi ignoret facultates quas possidet esse iniustè acquisitas. *tom. 2 p* 413. *n*... *& seq.*

91. Qui cogitur cedere bonis, potest abscondere, sibique retinere quod sufficiat ad tenuem sui, & familiæ suæ sustentationem, iuxta suum statum; neque enim tenetur ad restitutionem cum tanto suo incommodo. Tamen cessio bonorum non ita eximit à restitutionis obligatione, quin debitor teneatur ad restitutionem postquam peruenerit ad pinguiorem fortunam: quia debita per cessionem bonorum non fuerunt extincta, sed consopita. *tom. 2. p.* 414. *n.* 36. *&* 37.

92. Condonatio, seu remissio facta debitori à creditore, est causa sufficienter excusans à restitutione, modò facta sit omninò liberè, nec sit à iure impedita: nam remissio quæ impeditur à iure, non est valida, cuiusmodi est remissio facta à pupillo, aut furioso. *ibid. n.* 1. *& p.* 415. *n.* 5.

93. Debitor qui composuit cum creditoribus minori summa contentis, planè eximitur ab onere soluendi etiamsi redierit ad pinguiorem fortunam: huiusmodi enim compositio censetur quædam remissio quæ vim habet donationis, modò absit fraus, vel metus; alioquin remissio esset potiùs coacta quàm libera, vt contingit quando debitor qui facultates habet sufficientes ad satisfaciendum omnibus, confugit ad Ecclesiam vt debiti remissionem obtineat in totum, vel in partem. *tom. 2. p.* 415 *n.* 6.

94. Compensatio facta à creditore est causa sufficienter excusans debitorem à restitutione: sic enim ponitur æqualitas. Est autem licita compensatio, his conditionibus concurrentibus. 1. vt debitum sit liquidum, & certum. 2. vt compensatio fiat in re debita ex iustitia. 3. vt in compensatione nihil accipiatur vltra debitum. 4. vt creditor non possit debitum alia ratione commodè recuperare. 5. vt compensatio fiat in re ipsius debitoris, modò non fuerit deposita apud creditorem, vel ipsi commodata; huiusmodi enim compensatio videtur fieri contra fidelitatem depositi, vel commodati: non videtur tamen improbabile, in foro conscientiæ dari posse compensationem in deposito, vel commodato, quando alia ratione nequit debitum obtineri. 6. vt absit periculum scandali, vel punitionis corporalis: nam iudices solent hasce compensationes punire tanquam furta. Facta autem cōpensatione tenetur creditor, si cōmodè potest, admonere debitorem,

vel

vel eius hæredes, debitum esse persolutum, ne bis fiat restitutio. *ibid n.* 10. *& seq & pag.* 416. *n.* 19. *&* 20.

95. Compositio obtenta à Summo Pontifice est causa sufficienter excusans à restitutione, quando nescitur cui sit faciẽda. Quando verò constat cui facienda sit restitutio, non valet compositio obtenta à Sede Apostolica sine graui causa: quia Summus Pontif. non est dominus bonorum suorum subditorum, neque potest de illis disponere suo arbitratu. *tom.* 2. *pag.* 416. *n.* 27.

96. Debitor non potest ingredi religionem, quando præuidet fore vt ingrediendo nequeat creditoribus satisfacere, quibus satisfaceret manendo in sæculo, quia obligatio iustitiæ præferenda est consilio. Immò obstrictus voto religionis emisso ante debita contracta, non potest votum implere si sperat manendo in sæculo se creditoribus satisfacturum; votum enim includit hanc tacitam conditionem, nisi superueniat notabilis mutatio; superuenientibus autem debitis censetur notabilis mutatio superuenire. *tom.* 2. *pag.* 417. *n.* 1. *&* 2.

97. Obligatio restituendi non extinguitur per ingressum in religionem, aut per professionem: quamobrem qui religionem ingressus est ante præstitam satisfactionem, tenetur dare operã vt suo labore, vel arte acquirat bona quibus satisfaciat, quantum decet statum religiosum, interueniente licentia superioris. Professio tamen ante factam restitutionem est valida: nam Clemens VIII. moderatus est motum Pij V. quo grauati ære alieno supra vires suarum facultatum, reddebantur inhabiles ad professionem; moderatus, inquam, est quoad inualiditatem professionis, quamuis illum reliquerit in suo robore quoad pœnas admittentium obæratos ad professionem. *ibid. n.* 7. *&* 8.

Reus.

1. REi accusatio fit semper scripto; at denunciatio solis verbis fieri potest. Reum accusans suscipit in se onus probandi; non autem denuncians, ac proinde non se subiicit pœnæ talionis. *tom.* 2. *fol.* 325. *n.* 1. *& seq.*

2. Non est necessario præmittenda secreta admonitio ante accusationem, cuius finis est punitio. *ibid. n.* 4.

3. Quando crimen vergit in damnum commune; vel tertiæ cuiuspiam personæ, & potest impediri, reus est accusandus; & qui non accusat, peccat; tenetúrque ad restitutionem si ex officio accusare tenebatur: non obligatur tamen ad luendam pœnam quæ fuisset reo subeunda si in iudicium venisset. *ibid. fol.* 326. *num.* 6. *& seq.*

4. Quicumque in iure habentur infames, vt excommunicita

cati nominatim denunciati, concubinarij publici, vsurarij, proditores, & inimici ad accusandum non admittuntur, præterquam in casu hæresis, & in crimine læsæ maiestatis; quiuis enim potest immò tenetur huiusmodi criminum reos statim denunciare, ne quid respublica capiat detrimenti. *ibid n.* 10.

5. Quando crimen est occultum, reus non tenetur se prodere; quia iuridicè non interrogatur: At si infamiæ nota fuit reo inusta, aut si est semiplena probatio ex grauibus indiciis sufficienter probatis, potest iudex reum cogere ad fatendam veritatem; tunc enim legitimè procedit, & iuris ordinem seruat. Immò si coniecturæ sint adeò certæ vt is qui accusatur, meritò præsumatur criminis reus, potest iudex contra illum sententiam ferre. *tom.* 2. *fol.* 327. *n.* 1.

6. Reus iuridicè interrogatus, tenetur dicere veritatem, licèt ex ea confessione sit condemnandus ad mortem; probabiliter tamen defendi potest, absque peccato mortali reum posse negare veritatem, vbi agitur de capite, de iactura bonorum, aut famæ, si spes sit euadendi. Quapropter non tenetur Confessarius illum cogere ad manifestandam iudici veritatem, quamdiu spem habet euadendi, aut ad dictum retractandum, si ex illa retractatione sequutura sit condemnatio; debet tamen illum monere non esse negandam veritatem si rursus interrogetur. *ibid. fol.* 328. *n.* 7. *&* 8.

7. Potest reus, aut eius aduocatus tuta conscientia, testium, crimina occulta aperire ad eorum fidem labefactandam, cuiusmodi sunt periurium, crimen falsi, excommunicatio, & infamia iuris, vel facti, modò nihil falsi affingat: quia vtitur iure suo vtendo mediis ad sui defensionem ordinatis. *ibid. n* 10.

8. Potest reus fugere è carcere, etiamsi ibi detineatur ob debita, aut etiamsi ex eius fuga custos carceris sit aliquid damni passurus. Idem sentiendum de eo qui damnatus est ad perpetuum carcerem, vel ad triremes. Potest item vincula, & carcerem effringere nec tenebitur ad restitutionem, tametsi reliqui vincti inde ansam arripiant fugiendi, quia illius fugæ est tantùm causa per accidens; tenebitur tamen carcerem effractum restituere. *ibid. pag.* 329. *n.* 13. *& seq.*

9. Qui fugam reo consulit, aut instrumenta ad effringendum carcerem præbet, non peccat; modò ad ipsam effractionem non cooperetur. *ibid. n.* 19.

10. Reus per se loquendo, non tenetur morem gerere sententiæ iudicis quæ nititur falsa præsumptione; non tamen potest se per vim tueri contra iudicem ne huiusmodi sententiam exequatur. *tom.* 2. *pag.* 330. *num.* 22.

11. Reus negans veritatem non tenetur pœnam ſoluere quæ fuiſſet luenda, ſi veritatem aperuiſſet, dummodò ad eam pœnam non teneretur ante ſententiam iudicis, aut iure naturæ ob contractum, vel damnum iniuſtè illatum: tunc enim non eximeretur ab obligatione ſoluendi, quia illa obligatio erat anterior. *ib.n.*23.

ROMANA CVRIA.

Ad Romanam Curiam accedentes.

1. QVi per ſe, vel per alios interficiunt, vel mutilant, vel ſpoliant, vel capiunt, vel detinent accedentes ad Sedem Apoſtolicam, ſeu Curiam Rom. vel ab ea recedentes; aut qui vſurpata temerè auctoritate præfatas actiones per ſe, vel per alios contra morantes in Rom. Curia audent perpetrare, incurrunt excommunicationem 9. latam in Bulla Cœnæ. Illi autem dicuntur accedere ad Sedem Apoſtolicam qui negotiorum cauſa Summum Pontif. adeunt: qui verò cauſa indulgentiarum, aut Vrbis viſendæ Romam petunt, non dicuntur accedere ad Sedem Apoſt. ſeu Curiam Rom. Item illi dicuntur à Sede Apoſt. recedere, qui ad eam acceſſerant cauſa negotiorum in Curia expediendorum. *diſp.*1.*quæſt.*10.*punct.*1. & 2.*p.*42. & 46. *tom.*3.

2. Hanc cenſuram non incurrit qui interficit, ſpoliat vel detinet eum qui ſolùm decreuerat iter ſuſcipere ad Curiam Rom. aut qui ad eam ibat negotiorum cauſa, ſed poſtea voluntatem mutauerat, aut longo tẽpore iter intermiſerat: quia is non diceba-tur amplius ad Rom. Curiã accedere. *ib.punct.*1.*p* 42.*n.*4.*tom.*3.

3. Qui accedentem ad Rom. Curiam leuiter percuſſit, ex quo tamen vulnere caſu accidit vt percuſſus interierit, non cenſetur ligatus cenſura huius Bullæ, modò id à percutiente præuiſum non fuerit. Item ſi multi percuſſerunt, vnus autem lethale vulnus inflixit vnde mors ſequuta eſt, ille vnus excommunicationem incurrit. *ibid.p.*43.*n.*11. & 12. *tom.*3.

4. Qui accedentem ad Sedem Apoſt. verberat, aut illi digitum amputat, aut membrum debilitat, non tamen abſcindit, aut qui claudum illum efficit, nullo membro abſciſſo, non incidit in cenſuram Bullæ: quia hæc cenſura lata eſt in mutilantes; mutilare autem eſt membrum aliquod à corpore præſcindere; porrò membrum appellatur ea pars corporis quæ proprium habet officium diſtinctum à reliquis, vt oculus, pes, manus. &c. *ibid.n.*14. & 15.

5. Qui accedenti ad Sedem Apoſtolicam eripit veſtem, pecuniam, equum, &c. ligatur cenſura huius Bullæ (niſi materiæ paruitas, vel ignorantia excuſet.) Qui tamen clam, & per dolum rumenam, aut aliquid aliud ſurripit, non videtur hanc cenſuram

incurrere; quia hic non dicitur ſpoliare, cùm nullam vim inferat *ibid. pag. 44. n. 18. & 19. tom. 3.*

6. Qui rapit vxorem, filios, vel familiares ſeu famulos quos accedens ad Rom. Curiam ſecum ducit intuitu negotiorum ibi tractandorum, contrahit hanc excommunicationem. Quia Pontifex ſub cenſura prohibuit ſpoliationem accedentium ad Sedem Apoſt. committitur autem ſpoliatio non ſolum dum pecunia aut veſtes, vel ſimilia per vim auferuntur, verùm etiam dum vxor, filius, famuli rapiuntur; quippe rapina, & plagium ſub ſpoliatione tanquam ſpecies ſub genere continentur. *ibid. num. 21. & 22.*

7. Qui perſonaliter comprehendit accedentes ad Sedem Apoſt. vel recedentes, ſubiacet huic cenſuræ, niſi paruitas materiæ excuſet, aut niſi iuſtè id egerit. Qui enim accedentem ad Sedem Apoſt. perſonaliter capit ob delictum in ſua ditione commiſſum, vel ob debitum, vtitur iure ſuo, neque cenſuram incurrit. Idem dicendum de capiente clericum de fuga ſuſpectum, vt eum ſuo Epiſcopo quamprimum conſignet, & de Abbate capiente monachum fugitiuum aſſerentem ſe velle Sedem Apoſtolicam adire *ibid. pag. 45. n. 23. & 27. tom. 3.*

8. Qui præcepto, aut verbis comminatoriis abſque vlla violentia detinet aliquem, illúmque impedit ne ad Sedem Apoſtol. accedat, probabiliter videtur non incidere in hanc excommunicationem, licit grauiter peccet. Quia excommunicatio lata eſt contra detinentes, detinere autem videtur importare actionem phyſicam violentam contra perſonam quæ detinetur; at verba legis pœnalis non ſunt vltra propriam ſignificationem extendenda. *ibid. num. 32.*

9. Qui nullam in Rom. Curia iuriſdictionem habet, obſtringitur vinculo huius excommunicationis ſi ſpoliet, capiat, aut detineat vſurpata temerè auctoritate eos qui in Rom. Curia commorantur. Vnde ſequitur Epiſcopum, vel Prælatum qui capit, aut detinet aliquem ex ſibi ſubditis in Curia Rom. commorantem contrahere excommunicationem: quia ſibi vſurpat iuriſdictionem quam in ſubditum quamdiu in Curia moratur, non habet: excuſat tamen ignorantia etiam vincibilis, & affectata ſi putet ſe iuriſdictionem habere. At contra ſi quis ex officialibus Papæ actiones aliquas prohibitas exerceat contra commorantes in Curia, in hanc excommunicationem non incurrit: quia licet grauiter peccet, & iuriſdictionis ſuæ terminos excedat, nihilominus iuriſdictionem habet in Curia. *ibid. pag. 45. & 46. n. 35 36. & ſeq tom. 3.*

10. Qui interficit, capit, aut detinet de mandato ſuperioris iuriſdi

iurisdictionem non habentis in Rom. Curia, ligatur vinculo huius censuræ: quia licet sit tantum executor, agit tamen auctoritatiue, potestate scilicet accepta ab eo qui sibi iurisdictionem vsurpauit: excusat tamen ignorantia. *ibid.n.*43.*pag.*46.

11. Qui mandat vel iubet interfici, aut capi accedentes ad Rom. Curiam, aut in ea commorantes, subiicitur huic censuræ modò sequuta sit actio mandata, & mandatum non fuerit reuocatum: effectus enim reuocato mandato non imputatur mandatori, modo reuocatio innotuerit ei qui acceperat mandatum. *ibid.punct.*2.*pag.*46.*n.*1.*& seq.*

12. Qui infidelem, vel hæreticum ad Sedem Apost. accedentem negotiorum causa interficit, mutilat, &c. videtur incurrere in hanc censuram: Quia Ecclesia non solum fideles benignè excipit, sed etiam infideles ad se confugientes admittit, nullique gremium claudit: quare debent etiam infideles gaudere priuilegio securitatis, in hac Bulla concesso. *ibid.pag.*47 48. *n.*12. *tom* 3.

Victualia impedientes.

13. Omnes iniustè impedientes ne victualia, vel alia ad vsum Rom. Curiæ necessaria deferantur, vel inuadentes eos qui hæc ad Rom. Curiam deferunt, excommunicationem 8. Bullæ incurrunt. Nomine autem Rom. Curiæ intelligitur Summum Ecclesiæ Tribunal, seu Audientia Papæ ipso præsente, vel etiam absente; neque enim Rom. Curia constat solo Summo Pontifice tanquam capite; sed etiam Cardinalibus, Auditoribus Iudicibus, aliisque ministris, & Officialibus audientiæ, nec non litigantibus aliisque Romam venientibus ob negotia coram officialibus Summi Pontif. expedienda. Quare qui impedit ne Romam victualia deuehantur, si alio translata sit Curia, non incidit in hanc excommunicationem. *disp.*1.*quæst.*9.*punct.*1.*&* 2.*pag.* 37. 38.*tom.*3.

14. Gubernator prouinciæ, vel ciuitatis alicuius qui triticum ex prouincia vel ditione sua extrahi prohibet, nec deferri permittit ad Rom. Curiam, vt suæ prouinciæ, vel ciuitati consulat, non ligatur hac censura; quia non impedit iniustè, sed iure, cum teneatur damnum suæ prouinciæ vel ciuitatis præcauere; per accidens autem, & præter ipsius intentionem fit vt triticum ad Rom. Curiam non deferatur. Idem dicendum si Rom. Curia laboret peste & prohibeatur quis eo victualia deferre, ne rediens vrbem inficiat. *ibid.pag.*39.*n.*8.*tom.*3.

15. Qui deferentem victualia, spoliat pecuniis, non ablatis victualibus, huius Bullæ censuram non incurrit: quia in hoc casu Rom. Curia non offenditur in victualibus, aut aliis ad

ipsius vsum pertinentibus, cùm hæc non auferantur, vt suppono. Modò tamen non spoliet animo impediendi dilationem victualium; tunc enim ligatur censura, si pecuniis spoliatus victualia ad Rom. Curiam non deferat; quia actione iniusta impedit,ne deferantur. Item si pecunia deferatur ad vsum alicuius Curialis, spolians afficitur hac censura, secus si ad vsum ipsius deferentis. *ibid n.*10.

16. Non ligatur hac censura, qui res suas vendere non vult ad Rom. Curiam transferendas, etiamsi fortè aliæ desint: hic enim propriè non impedit, cùm nullam actionem positiuam exerceat, sed negatiuè se habeat. *ibid.n.*11.

17. Non incurrit hanc censuram, qui deferentem victualia compellit ad solutionem vectigalis; etiamsi pro solutione magna victualium pars danda sit Idem dic de exactore vectigalium, qui omnia Romam deferenda aufert in pœnam non soluti vectigalis,modò vectigal sit iustum: hic enim non impedit iniuste. *ibid.n.*13.

18. Qui ob priuatas inimicitias inuadit deferentem victualia ad Rom. Curiam, vel etiam occidit, non animo impediendi, sed vt vindictam ex eo sumat, non ligatur hac censura: quia primò, & per se intendit vindictam, per accidens autem impeditur dilatio victualium Romam. *ibid.n.*4.

19. Excusatur ab hac censura, qui emit victualia ab eo,qui ad Rom. Curiam ea deferebat, seu emat in suum, & familiæ vsum;seu emat, vt vendat cum lucro:hic enim vtitur iure suo,& per accidens tantùm impedit ne ad Rom. Curiam deferantur. Item qui deferentem victualia in carcerem trudit ob crimen, vel debitum:quia vtitur iure suo. *ibid.n.*16.*&* 17.

20. Victualia,quæ ex alieno territorio ad Rom. Curiam deportantur, potest Princeps per cuius ditionem transeunt, impedire, & detinere in vsum suorum subditorum conuertenda, vrgente graui annonæ caritate:Principis enim est bono communi prospicere. Nisi Curia Rom. pari, vel maiori rerum penuria laboret; in hoc enim casu Princeps non habet ius ea victualia detinendi.*ibid.pag.*40 *n.*20 *tom.*3.

21. Qui mandat, vel consulit impediri,aut perturbari delationem victualium ad Rom. Curiam, in hanc censuram non incurrit, quia censura lata contra facientes non afficit mandantes,vel consulentes,nisi hoc exprimatur *ibid.n.*21.

22. Impedientes victualium translationem ad Rom. Curiam ex vi huius Bullæ præter excommunicationem, aliam pœnam non incurrunt. Ex aliis verò iuribus, qui terras, vel oppida in feudum, vel alio titulo retinent à Sede Apostolica,priuantur

domi

dominio dictorum feudorum, terræ autem, & oppida subiiciuntur Ecclesiastico interdicto. Immò persistentes vltra sex menses in sua contumacia, ipso iure priuantur omnibus feudis, & iuribus, quæ ab Sede Apostolica, vel ab aliis obtinebant. *ibid. n.* 22.

23. Qui per se, vel per alios defendunt impedientes, vel inuadentes eos, qui victualia ad Rom. Curiam deferunt, eandem censuram incurrunt; id enim disertè exprimitur in Bulla: modò tamen sequatur effectus Qui autem defendunt, seu protegunt impedientes, vel inuadentes post sequutum effectum impedimenti, vel inuasionis, vt si eos defendant, ne capiantur à satellitibus, & puniantur, non ligantur hac censura: quia actio principalis propter quam lata est censurà, iam præcessit, suúmque effectum sortita est. *ibid n.* 23. *&* 24.

24. in dubio au sit legitima impediendi causa, si impediens publicam personam gerit, præsumitur iustè impediuisse; quia in facto principis, seu personæ publicæ non præsumitur delictum. Sin impediens est persona priuata, cùm ius non habeat impediendi, præsumitur iniustè impediuisse, nisi ostendat se id iure fecisse. *ibid punct.* 3 *pag.* 41. *n.* 2. *tom.* 3.

25. Paruitas materiæ excusare potest ab hac censura incurrenda; hæc autem paruitas non solùm ex quantitate rei, verùm etiam ex diuturnitate temporis pensanda est. Vnde sequitur illum excusari, qui tantùm per aliquot horas victualium delationem retardauit, vel qui impediuit, quo minus victualia, quæ vnius iumenti onus non excedebant, ad Rom Curiam deportarentur. *ibid. n.* 3. *&* 4.

Recurrentes ad Romanam Curiam.

26. Omnes, & singuli iniustè occidentes, percutientes, aut bonis spoliantés eos, qui recurrunt ad Rom. Curiam negotiorum causa, vel Iudices, Aduocatos, & Procuratores, qui hæc negotia prosequuntur in eadem Curia; seu qui per se, vel per alios directè vel indirectè delicta huiusmodi committere, exequi, vel procurare, aut iis auxilium, consilium, vel fauorem præstare non verentur, Bullæ Cœnæ 12. excommunicationem incurrunt. *disp.* 1. *quæst.* 13. *pag.* 62. *tom.* 3.

27. Ille dicitur ad Rom. Curiam recurrere non solùm, qui seipsum personaliter confert ad Rom Curiam, vt ibi negotia sua tractet, verùm etiam ille, qui alium mittit, vel qui per literas negotium tractat. Incola verò ciuitatis, vel loci, in quo est Rom. Curia, non dicitur ad Curiam recurrens; consequenter huius canonis priuilegio non gaudet, nisi fortè sit agens, aut procurator recurrentis. *ibid. punct.* 2. *pag.* 63. *n.* 2. *tom.* 3.

28. Qui recurrentem ad Rom. Curiam verbis contumeliosis afficit, famam illius, & existimationem voce, vel scriptis lædit, huius canonis excommunicationem non subit: quia hic non dicitur propriè spoliare qui alteri famam, & honorem aufert. *ibid. punct. 1. pag. 62. num. 5. tom. 3.*

29. Qui recurrenti ad Rom. Curiam aliquid aufert ad Compensationem sibi faciendam, non est huic censuræ obnoxius. quia hæc actio non est spoliatio sed compensatio, seu acceptio rei sibi debitæ, ac proinde non est iniusta. *ibid pag. 63. n. 6. tom. 3.*

30. Non quælibet spoliatio, seu vsurpatio iniusta sufficit ad hanc censuram incurrendam, sed ea quæ fit occasione causarum (vt habetur in Bulla) id est, quia recurritur ad Rom. Curiam. vnde sequitur latronem qui occidit recurrentem ad Rom. Curiam, aut eum spoliat, non incurrere censuram huius canonis; quia id facit animo prædandi, non autem occasione causarum vel negotiorum. Idem dicendum de eo qui ob priuatas simultates occidit recurrentem ad Sedem Apost. *ibid. n. 7.*

31. Qui recurrentem ad Sedem Apost. vim vi repellendo ad necessariam sui defensionem occidit, non contrahit excommunicationem: quia nec occidit iniustè, nec intuitu causarum, & negotiorum. Rursus qui recurrentem ad Sedem Apost. criminaliter accusat, & ob accusationem causa est mortis, vel spoliationis bonorum, non subiicitur huic excommunicationi; quia vtitur iure suo. Item qui proscriptum ad Rom. Curiam recurrentem, ad quam venire non potest nisi obtenta à Principe facultate, occidit, hanc censuram non incurrit: quia illa actio, iure permittente, est iusta. *ibid. punct. 3. pag. 65. n. 2. tom. 3.*

32. Qui iniustè percutit vel spoliat eum qui iniustè recurrit ad Sedem Apost. nihilo seciùs hanc censuram incurrit: tùm quia excommunicatio lata est contra iniustè percutientes; tum quia alioquin aperiretur via delictis, cùm pars aduersa ferè semper existimet alteram partem iniquè litem prosequi. *ibid. n. 3.*

33. Qui ex ignorantia etiam culpabili nescit aliquem ad Curiam Rom. recurrere, non ligatur excommunicatione si illum occidat; quia Summus Pontifex censuram tulit in contumaces; vbi autem est ignorantia, non est contumacia. *ibid n. 6.*

34. Qui recurrentem ad Rom. Curiam iniustè accusat, aut falsis testibus conuincit, incidit in excommunicationem si ex illa accusatione mors, vel bonorum spoliatio sequatur illi qui iniquè accusatus est intuitu negotiorum in Curia tractandorum, quia hic saltem indirectè est causa occisionis, vel spoliationis *ibid.*

35. Qui ad Rom. Curiam confugere volenti suadet vt tali via (quam ipse suadens nouit à latronibus obsideri) Romam contendat,

contendat, ligatur censura huius canonis, si confugiens ad Rom. Curiam à latronibus occidatur, vel spolietur : quia est causa saltem indirecta huius occisionis vel spoliationis. *ibid.*

36. Qui ratas habet huiusmodi actiones sub censura prohibitas, ex probabiliori sententia, non subiacet excommunicationi; tum quia id non exprimitur in canone; tum quia ratihabitio est posterior actione, proindéque non potest positiuè in eam influere. *ibid. n.7.*

37. Qui nō impedit præfatas actiones prohibitas cùm possit, vinculo huius censuræ non irretitur : quia se habet negatiuè neque influit in actum; nisi auctoritatiuè assistat, & suo silentio delinquentibus fauere videatur. *ibid. n.8. p.66. tom.3.*

38. Qui clericum ad Rom. Curiam recurrentem negotiorum causa percutit, duplicem incurrit censuram; quia violat duas leges censuram excommunicationis continentes, & ex variis motiuis latas: altera quippe condita est in gratiam Rom. Curiæ, altera in honorem Ordinis, seu status Ecclesiastici. *ibid. n.10.*

Censura huius canonis non solùm in hac Bulla, verùm etiam alibi promulgata inuenitur.

Romanæ Ecclesiæ Iura, & Bona.

39. Qui per se, seu per alios, directè, vel indirectè sub quocumque titulo, vel colore inuadunt, destruunt, occupant & detinent terras, vel iura temporalia ad Rom. Ecclesiam pertinentia; aut qui vsurpant, vel perturbant supremam iurisdictionem quam Rom. Ecclesia in illis terris habet, in excommunicationem 20. Bullæ Cœnæ incurrunt. *disp.1. quæst.21. pag.137, tom.3.*

40. Qui habet à Summo Pontifice ciuitatem in feudum quæ ab alio iniustè occupatur, aut quæ per rebellionem deficit à fide illius cui in feudum data fuerat, non incurrit excommunicationē illam inuadendo, capiendo, & detinendo; quia non agit iniustè, neque præsumitur Summus Pontif. velle iniustitiam alterius iniustè occupantis fouere. *ibid. punct.2. p.140. n.2. tom.3.*

41. Qui aliqua Rom. Ecclesiæ bona, seu iura, bona fide, & proprio nomine possedit spatio centum annorum, ab excommunicatione huius canonis excusatur; quia hic non dicitur bona Rom. Ecclesiæ iniustè detinere, cùm spatio centum annorum res Ecclesiæ Rom. præscribantur; modò tamen bona quæ occupantur, capacia sint præscriptionis : sola autem Bullæ promulgatio singulis annis fieri solita non sufficit ad interrumpendam præscriptionem, nisi malam fidem, aut dubium possidenti inducat; præscriptio enim bona fide inchoata non interrūpitur, nisi mala

 fides,

fides, aut dubium ſuperueniat. ſuperueniente autem dubio poſſidens Eccleſiæ bona tenetur adhibere diligentiam vt cognoſcat an illa bona ſint Eccleſiæ, an ſua; qua adhibita poteſt illud dubium deponere, nec tenetur bona Eccleſiæ reſtituere, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. *ibid.n.2.& 3.*

42. Qui ex priuilegio, aut legitima conceſſione ſupremam iuriſdictionem in terris ad Rom. Eccleſiam pertinentibus exercent, vt Rex Hiſpaniæ in Sicilia, & Sardinia, Reſpublica Genuenſis in Corſica, non ſubiiciuntur huic excommunicationi: quia legitimè illam iuriſdictionem exercent, non autem vſurpant. *ibid. punct.1 pag.139.num.23.& 24.tom.3.*

43. Qui fauent, adhærent, auxiliantur, conſulunt, aut defendunt prædicta facientes eandem cenſuram incurrunt. Hinc ſequitur eum qui equos, arma, milites, commeatum, pecuniam, aut alia præbet huiuſmodi inuaſoribus, & vſurpatoribus iuriũ Rom. Eccleſiæ, aut qui illis tranſitum per ſuam ditionem concedit, eiuſdem excommunicationis vinculo obſtringi, ſi ſequatur effectus: cum enim actiones acceſſoriæ prohibeantur intuitu principalium, excommunicatio non incurritur non ſequuta aliqua principali actione. *ibid.pag.*140.*n.*26 *&* 27.*tom.*3.

44. Ciuitates, & loca quæ in hoc canone inuadi, deuaſtari, detineri, vel vſurpari prohibentur ſunt illa omnia quæ Rom. Eccleſiæ mediatè, vel immediatè ſubiiciuntur, vt Roma, Sicilia, Sardinia, Corſica, Ducatus Spoletanus, Comitatus Venuſinus, Comitatus Sabinenſis, Marchia Anconitana, Campania, Bononia, Ferraria, &c. Dicuntur autem loca Rom. Eccleſiæ immediatè ſubiecta in quibus Summus Pontif. ius dicit per ſe ipſum, vel per Gubernatores à ſe miſſos, vel etiam delegatos ab ipſis Gubernatoribus. Illa vero dicuntur mediatè ſubiecta, in quibus Summus Põtif. facultatem ius dicendi in alios tranſtulit, retento ſibi dominio directo, vt ſunt loca quæ in feudum alicui tradita ſunt. Igitur qui huiuſmodi loca inuadit, aut occupat iniuſtè, excommunicationi huius canonis eſt obnoxius. Secus autem qui inuadit, deſtruit vel occupat iura, aut bona ad Summum Pontif. pertinentia, non quatenus Pontifex eſt, ſed quatenus priuatus; quia hæc bona ſeu iura non ſunt Eccleſiæ Rom. *ibid. punct.* 3.*pag.* 141.*num.*2 *& ſeq.tom.*3.

ROMIPETA. PEREGRINVS.

Romipetarum violatores.

1. OMnes, & ſinguli iniuſtè interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, deprædantes Romipetas, ſeu peregri

peregrinos Romam petentes deuotionis, vel peregrinationis causa, vel in ea morantes, vel ab ea recedentes, vel in his dantes auxilium, consilium vel fauorem, excommunicationem 10. Bullæ Cœnæ incutrunt. *disp.* 1. *q.* 11. *punct.* 2. *pag.* 50. *n.* 1. *tom.* 3.

2. Hinc sequitur eum qui offendit ciuem Romanum, sacra Vrbis loca visitantem, aut peregrinum ad S. Iacobum Compostellanum, vel ad S, Christi Domini sepulchrum, vel ad ædem Lauretanam proficiscentem, non subiacere huic excommunicationi: quia isti non sunt Romipetæ, seu peregrini ad vrbem. *ibid. punct.* 3. *pag.* 51. *num.* 4. *&* 6. *tom.* 3.

3. Qui Romipetam seu peregrinum ad vrbem proficiscentem verberat, seu percutit sine vulnere, & sanguinis effusione, etiamsi ex percussione aliqua contusio, tumor, liuor vel macula in cute appareat, non ligatur hac censura: immo nec qui os brachij, vel femoris perfringit absque scissione carnis, & sanguinis effusione: quia hic propriè non dicitur vulnerare. Porrò non quęlibet sanguinis effusio sufficit ad excommunicationem incurrendam, sed requiritur ea quæ constituat peccatum mortale, *ibid. punct.* 1. *pag.* 49. *n.* 3 *&* 4. *tom.* 3

4. Sub censura huius canonis comprehenduntur qui vias obsident, adoriũtur Romipetas, illisque per vim pecunias, vestes vel alia eripiunt: Secùs autem qui furtim pecunias vel alia surripiunt: quia hi furari potius quam deprædari dicuntur. Neque in hanc censuram incidit qui Romipetam iam ab alio occisum vestibus, vel pecunia spoliat, quia mortuo nullam vim infert; vis enim seu violentia, ex Aristotele, est à principio extrinseco resistente passo. *ibid. pag.* 50. *num.* 8. *& seq. tom.* 3.

5. Qui Clericum Romipetam deuotionis causa ad vrbem proficiscentem vulnerat mutilat, occidit, &c. duplicem censuram incurrit: quia percussio clerici speciali ratione vetita est sub pœna excommunicationis: in honorem ordinis, & status Eclesiastici: vnde fit vt ad obtinendam absolutionem vtraque circumstantia sit aperienda *ibid. pag.* 52. *num.* 16. *tom.* 3.

6. Qui vexat Iudæum, hæreticum, vel excommunicatum accedentem ad vrbem conuersionis, vel deuotionis causa, incidit in hanc censuram: licet enim illi à fidelium communione excludantur, Romam tamen se conferunt, vt in Ecclesię gremium admittantur, proindéque priuilegio huius canonis gaudent. *ibid. pag.* 53. *n.* 20. *tom.* 3.

7. Quandiu peregrini Romæ morantur deuotionis causa, non possunt sine excommunicatione violari. Qui verò absoluta deuotione decreuit Romæ manere, ibique domicilium figere, vt frequentius loca sacra inuisere, & alia pietatis opera obire

possit, non gaudeat ampliùs priuilegio huius canonis: quia desinit esse peregrinus, & fit vrbis incola, consequenter qui eum offendit, censuram non incurrit. *ibid. n.* 21.

8. Qui suscepta peregrinatione Romam versus, iámque inchoato itinere domum reuertitur, vt aliquid faciat, vel accipiat quod domi oblitus fuerat, non gaudet priuilegio huius canonis, quandiu domum reuertitur; cōsequenter qui eum in reditu vulneraret, in excommunicationem huius canonis non incideret: quia canon loquitur de vexantibus accedentes ad vrbem, vel recedētes; hic autem neque accedit ad vrbem cùm domum redeat, neque recedit ab vrbe, cùm ad illam ndndum peruenerit. *ibid. pag.* 54. *n.* 26. *tom.* 3.

9. Dantes auxilium, consilium, vel fauorem ad violādos Romipetas, non censetur ligari excōmunicatione, nisi sequuta sit mutilatio, vulneratio, &c. quia auxilium, fauor, & consilium non per se primò prohibentur; sed in detestationem mutilationis, vulnerationis & aliarum actionum, quibus vis infertur Romipetis; censura autem non incurritur ob actiones accessoriè tantū prohibitas, nondum sequuto effectu. *ibid. punct.* 1. *pag.* 50. *n.* 15. *to.* 3.

10. Ignorantia probabilis iuris, & facti, vel etiam pœnæ, excusat ab hac censura. Quia censuræ feruntur contra contumaces; contumax autem non est qui probabili laborat ignorātia. Hinc sequitur prædones excusari posse ab excommnnicatione dum aliquem adoriuntur qui nullum peregrinationis signum præ se fert. Secùs si peregrinus consuetum peregrinorum habitum gestet. Qui verò Romipetam non in odium peregrinationis, sed ob priuatas simultates offendit, non propterea huius censuræ pœnam euadit. *ibid punct.* 4 *pag.* 54. *n.* 1. *& seq. tom.* 3.

11. Qui iusta de causa Romipetam vulnerat, mutilat, occidit, &c non est huic censuræ obnoxius. Ideò si iudex seruato ordine iuris peregrinum in delicto comprehensum capi, vel suspēdi iubeat, aut si quis ad sui defensionum peregrinum cum moderamine inculpatæ tutelæ vulneret, vel occidat, non incurrrit excōmunicationem. *ibid. num.* 4.

S.

SACRAMENTVM.

Sacramentum quid?

1. SACRAMENTVM est signum sacrum, infallibiliter efficiens rem sacram quam significat, per quam homines sanctifi

ſanctificantur. Vnde patet Sacramentum non eſſe ens rationis; habet enim vim ſignificãdi, & efficiendi id quod ſignificat, etiam nemine cogitante. *tom.* 1. *pag.* 1. 2. *n.* 1. *&* 2.

2. Sacramentalia non ſunt Sacramenta propriè dicta; neque enim ex opere operato gratiam conferunt. Neque ſacrificium, vt ſic, eſt Sacramentum, quia non eſt inſtitutum ad ſanctificandum ſacrificantem: fieri tamen poteſt vt ſacrificium materialiter ſumptum, ſit Sacramentum, vt eſt noſtrum ſacrificium incruentum. *pag.* 2. *num.* 3. *&* 4.

3. Sacramentum dicitur ſignum, quia præter externam illam ſpeciem, quam oculis exhibet, deducit nos in alterius rei cognitionem. Eſt autẽ ſignum rememoratiuum Chriſti patientis: demonſtratiuum gratiæ, & prognoſticum gloriæ *ibid. n.* 6. *&* 7.

4. Sacramenta Deus ineffabili prouidentia inſtituit in iis rebus, quæ ſimilitudinem habent cum eo quod ſignificant, & cum effectu quem producunt. In rebus autem ſenſibilibus Sacramenta ſunt inſtituta, vt homo à ſenſibilibus & materialibus ad ſpiritualia contemplanda traducatur. *ibid. n.* 8. *&* 9.

Sacramenta quot ſint?

5. Certum eſt de fide ſacramenta nouæ legis ſeptem eſſe, nec plura, nec pauciora, Baptiſmum ſcilicet, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium. Huius numeri ratio peti poteſt ex analogia vitæ ſpiritualis ad corporalem. Inter Sacramenta, ſi ſpectemus ordinẽ eſſentialem, & neceſſitatis, Baptiſmus primum ſibi locum vẽdicat, proximum Pœnitentia. At ſi perfectionis ordinem attendamus, primum occupat Euchariſtia. *tom.* 1. *pag.* 2. *&* 3. *n.* 1. *& ſeq.*

Sacramenta veteris Legis

6. Status innocentiæ caruit Sacramentis; quia illis non indigebat. Nam matrimonium tunc inſtitutum, non fuit Sacramentum; ſed datum fuit ad humani generis propagationem; dicitur autem ab Apoſtolo ſacramentum, quia fuit myſterium, & figura futuræ Incarnationis. Porrò in ſtatu naturæ lapſæ, ante & poſt Chriſti aduentum neceſſaria fuerunt Sacramenta. *pag.* 3. *num.* 2. *& ſeq.*

7. In ſtatu naturæ fuerunt ſaltem duo Sacramenta. 1. fuit remedium pro paruulis, externa ſcilicet proteſtatio fidei facta à parentibus, quia proteſtabantur omnes ſaluandos per Chriſti aduẽtum. 2. fuit ſacrificium pro adultis, quatenus per ipſum remittebantur peccata in virtute Chriſti venturi. *ibid. n.* 7. *&* 8.

8. Lex ſcripta plura habuit Sacramenta, nempe Circumci-

sionem, Sacrificium, Agnum Paschalem, &c. quæ fuerunt propriè Sacramenta, non tamen conferebant gratiam ex opere operato, neque introducebant ad gloriam. *ibid. n.* 9. *& seq.*

9. Circumcisio instituta fuit à Deo, & tradita Abrahamo quadringentis annis ante legem scriptam Moysi traditam, & obligat omnes ab Abrahamo descendentes; reliqui autem, licet non tenerentur, poterant circumcidi. Minister Circumcisionis nullus erat determinatus, immò poterat quis seipsum circumcidere. *tom.* 1. *pag.* 4. *n.* 1. *& seq.*

10. Circumcisio instituta fuit ad delendum peccatum originale, nec videtur improbabile contulisse gratiam per modũ operis operati, quippe conferebat gratiam vltra meritum, & dispositionem suscipientis, non tantùm paruulis, sed etiam adultis, illam cum attritione suscipientibus. Vnde colligitur per circumcisionem non tantùm deletum fuisse peccatum orig. sed etiam actuale in adultis, *ibid. n.* 4. 5. *& seq.*

11. Circumcisio adultis necessaria fuit necessitate præcepti. Paruulis verò nec necessitate præcepti, nec medij; nam ante octauum diem morientes, cum solo remedio legis naturæ saluabantur. Fiebat cultro ferreo, vel etiã lapideo. Porrò pro fœminis nullum aliud fuit remedium quàm naturæ. *ibid. n.* 8. *& pag.* 5. *n.* 12.

Sacramentorum necessitas.

12. Sacramenta non sunt absolutè, & ex natura rei necessaria ad salutem; virtus enim Dei infinita non est alligata Sacramentis. At supposita Christi institutione sunt necessaria necessitate medij: illlis enim prætermissis salus obtineri nequit, & multò magis necessitate præcepti. *tom.* 1. *pag.* 5. *n.* 2. *& seq.*

Sacramentorum materia & forma.

13. Omnia nouæ legis Sacramenta constant materia, & forma, seu rebus, & verbis; rebus vt materia, verbis vt forma. Materia autem est duplex, proxima, & remota, v.g. Eucharistiæ materia remota est panis, & vinum, proxima sunt species panis, & vini. *tom.* 2. *pag.* 6. *n.* 3. *& seq.*

14. Ex diuina institutione, materia, & forma Sacramentorum est determinata, quam Ecclesia non potest mutare, aut variare, quia Ecclesia non est supra Christum, qui est caput Ecclesiæ. Mutatio substantialis verborũ irritat Sacramentum non autem accidentalis, itavt maneat eadem significatio. *pag.* 6. *&* 7. *num.* 7. *& seq.*

15. Quando verba ita interrumpuntur, vt vnam orationem non componant, aut quando ita diuiduntur vt vnum integrum sensum

ſenſum non conficiant, inualidum eſt Sacramentum:quare danda eſt opera vt verba ſucceſſiuè, & abſque interruptione proferantur,necnon vt forma, & materia coniungantur, vt certior ſit validitas Sacramenti.*tom.*1.*pag.*8.*n.*23.

16. Validum eſt Sacramentum adminiſtratum per verba ſynonima, aut etiam æquiuoca,modò miniſter rectam habeat intentionem ſignificandi quod per verba formæ ſignificatur, & non inducendi nouum ritum. Non tamen licet noua verba priuata authoritate confingere *ibid.n.*24.*& ſeq.*

17. Qui omittit, vel addit aliquod verbum,quod credit eſſe de eſſentia,cùm tamen non ſit, nihilominus validè conficit Sacramentum,modò debitam habeat intentionem; quia illa omiſſio, vel additio,eſt tantùm accidentalis. At ſi debita intentio deſit,nihil fit,quamuis adſit debita materia & forma. Quippe Sacramentum tribus perficitur, materia, forma, & intentione miniſtri. *ibid.num.*28.

18. Qui abſque neceſſitate in conficiendis Sacramentis vtitur materia, vel forma dubia, grauiter peccat; quia ſe exponit periculo faciendi Sacramentum inualidum. At in neceſſitate, quando non ſuppetit certa materia, poteſt dubia adhiberi, præſertim in Sacramento Baptiſmi. Ille etiam peccat qui vtitur forma certa, ſed ei aliquid addit, aut detrahit; facit enim contra ritum Eccleſiæ. *ibid.n.*32.*& pag.*9.*n.*34.

19. Quando rationabiliter dubitatur de validitate Sacramenti, poteſt iterum adminiſtrari ſub conditione. Secùs ſi adſit leue dubium,ſeu leuis ſcrupulus; quia iteratio Sacramenti facta ſine legitima cauſa,videtur quædam irriſio Sacramenti. Vnde patet non eſſe rebaptizandos eos qui nati, & educati fuerunt inter Chriſtianos,niſi apertè conſtet non fuiſſe baptizatos.At infantes abrepti à barbaris,ſi dubitetur an abducti fuerunt ante Baptiſmũ vel poſt,ſunt ſub conditione rebaptizandi. Idem dicendum de infantibus expoſitis ſine vllo ſigno indice Baptiſmi. *ibid.n.*36. *& ſeq.*

20. Materia, & forma, ſeu res, & verba ſunt partes intrinſecæ, & eſſentiales, Sacramentorum nouæ legis, vt patet ex Chriſti inſtitutione. At ſi loquamur de Sacramentis in communi, res & verba non ſunt de eſſentia ſacramentorum; nam olim circumciſio ſine verbis miniſtrabatur. *ibidem, numero.* 1.*&* 3.

21. Vbique terrarum ſufficit eadem forma, & materia in ſingulis Sacramentis; propterea Baptiſmus Græcorũ vbique gentium valet, quia mutatio accidentalis non deſtruit ſubſtantiam Sacramenti: Integra autem forma ab vno eodémque miniſtro

proferenda

proferenda eſt, ne ſit falſa; preterquam in Sacramento Extremæ vnctionis, cuius vnctiones ſicut poſſunt à pluribus Sacerdotibus fieri, ita ſingulæ partiales formæ poſſunt à multis proferri ſimul, vel ſucceſſiuè; quia Extrema vnctio confertur per modum orationis. *tom.* 1. *pag.* 10. *n.* 1. *&* 2.

Sacramentorum cauſa efficiens.

22. Sacramentorum cauſa principalis auctoritatiuè eſt ſolus Deus; per poteſtatẽ autem excellentiæ Chriſtus; illi enim competit hæc poteſtas propter excellentiam quam habet ob vnionem cum diuinitate. Cæterùm quamuis hanc poteſtatem inſtituendi Sacramenta potuerit Chriſtus communicare Eccleſiæ, ſeu Apoſtolis, non tamen communicauit, vt homines in ſolo Deo ſpem ſuam collocarent. *ibid. n.* 2. *& ſeq. pag.* 11.

23. Miniſter concurrens tanquam inſtrumentum ad conficienda Sacramenta in virtute Chriſti, eſt ſolus homo; non tamen quilibet. At ex diuina diſpenſatione poteſt Angelus eſſe miniſter Sacramenti. Immò ipſe Dæmon de potentia Dei abſoluta poteſt in aſſumpto corpore validè miniſtrare Sacramentum: ſi tamen de potentia ordinaria adminiſtret, habendum eſt pro nullo, quia non eſt credibile Deum velle vti opera dæmonis ad conficienda, & conferenda Sacramenta. *tom.* 1. *pag.* 11. *num.* 8. *& ſeq.*

Sacramentorum miniſter qualis eſſe debeat?

24. Probitas miniſtri, regulariter loquendo, non eſt neceſſaria ad validam Sacramentorum adminiſtrationem; quia Sacramenta operantur in virtute Dei, non autem miniſtri. Eſt tamen neceſſaria ad licitam Sacramentorum adminiſtrationem; grauiter enim peccat adminiſtrans Sacramenta in peccato mort. quippe miniſtri Sacramentorum debent conformari illi, cuius ſunt miniſtri, nempe Deo, & Chriſto per ſanctitatem. *ibid. n.* 1. *& pag.* 12. *n.* 2.

25. Exercens functiones Ordinum cum conſcientia peccati mort. per ſe loquendo, non peccat mortaliter, præciſa adminiſtratione Sacramentorum facta à miniſtro, tanquam ad illã deputato, & conſecrato; quia functiones ordinum non ſunt immediatè ſanctificatrices, conſequenter qui eas exercet, non tenetur ſub mortali eſſe in gratia. Vnde ſequitur nec Epiſcopum conferentem primam tonſuram, aut conficientem Chriſma, nec Diaconum canentem Euangelium in choro, nec Parochum aſſiſtentem matrimonio cum conſcientia peccati mort. peccare mort. *pag.* 12. *n.* 4. *& ſeq. & pag.* 13. *n.* 10.

26. Sacerdos in necessitate ministrans Baptismum in peccato mort. absque solemnitate, non peccat mort. quia non administrat ex officio, & vt minister consecratus. Idem dicendum de laico. Excusatur item à mortali Sacerdos, qui mortalis culpæ sibi conscius transfert Eucharistiam ab vno altari ad aliud; hæc enim non est administratio Sacramenti, quanquam opposita sententia videtur probabilior. *ibid. n.* 11. *& seq.*

27. Non est necessaria fides ad validam Sacramentorum administrationem; quia materia, forma, & intentio ministri adesse possunt, etiamsi minister non habeat fidem. Infidelis tamen nondum baptizatus non potest Sacramenta validè conficere, & administrare, excepto Baptismo; reliquorum enim Sacramentorum, præter matrimonium, minister est Sacerdos, ac character Sacerdotalis baptismum supponit. *pag.* 13. *n.* 1

28. Ad licitam Sacramentorum administrationem necessaria est fides, consequenter administrans Sacramenta sine fidé, grauiter peccat, licèt validè administret *ibid. n.* 2.

29. Ad validè conficiendum Sacramentum requiritur intentio faciendi, quod intendit Ecclesia, vel quod Christus instituit; neque sufficit intentio proferendi verba, vel exercendi actionem externam Sacramentorum. Hanc autem intentionem faciendi, quod Ecclesia intendit, non necesse est esse actualem, sufficit virtualis; habitualis verò nec sufficit, nec necessaria est. Idem sentiendum de attentione. Hinc collige Sacerdotem illum verè consecrare, qui secum tulit hostiam ad altare cum intentione consecrandi, licet tempore consecrationis non recordetur, nec aduertat. *tom.* 1. *pag.* 14. *n.* 4. 5. *& seq. pag.* 15.

30. Intentio qua quis suscipit ordines hoc animo, vt fieret Sacerdos, & minister Ecclesiæ, non sufficit ad conficienda validè Sacramenta, quia videtur habitualis. Non tamen reqiritur necessariò intentio formalis faciendi, quod Christus instituit; sed sufficit intentio confusa faciendi saltem in genere, quod Sacerdos facere consueuit. *tom.* 1. *pag.* 15. *num* 15

31. Ille non conficit validè Sactamentum, qui præuidens se inebriandũ, intendit tempore ebrietatis, aliquos v. g. baptizare; quia durante ebrietate, neque adest intentio actualis, neq; virtualis, ac proinde hæc actio non est libera, & humana. *ibid. n.* 17.

32. Sacramentum administratum sub conditione de præsenti, vel de præterito validum est, si res ita sit, sicut exprimitur in conditione; quia verificata conditione, Sacramentum operatur. At sub conditione de futuro administratũ, nullum est; nam eo tempore quo implebitur conditio, iam non existet materia, neq; forma Sacramenti. *tom.* 1. *pag.* 16. *n.* 18. *&* 19.

33. Minister Sacramenti apponens conditionem non tantùm de futuro, sed etiam de præterito, vel de præsenti, absque rationabili causa, peccat: quia exponit se periculo administrandi inualidè Sacramentum, cùm non intendat cōficere Sacramentum nisi dependenter ab illa conditione, quæ fortè non subsistit. At iusta de causa potest Sacramentum ministrari sub conditione de præterito, vel de præsenti: de futuro verò nunquam. *ibid.n.*20

Sacramentorum effectus.

34. Omnia nouæ legis Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato, id est, non propter solam dispositionem suscipientis; sed propter id quod à Christo institutum est ad conferendā gratiam vltra meritum, & dispositionem suscipientis. Hæc autē gratia semper confertur, nisi ponatur obex, defectu debitæ dispositionis, aut cum peccato mortali actualiter in ipsa Sacramenti susceptione commisso. *ibid.n.*2. *&* 5.

35. Sacramenta nouæ legis non tantùm conferunt gratiam iustificantem, verùm etiam gratiam virtutum, seu donorum, vt fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, iustitiæ, &c. & præterea gratiam sacramentalem ordinatam ad consequendum finem propter quē singula Sacramenta fuerunt instituta. *tom.*1. *pag.*17. *n.*6.

36. Sacramenta veteris legis non conferebant propriè gratiam, sed eam conferendam per Christi passionem præfigurabant, Excipienda videtur circumcisio, quæ ex multorum sententia conferebat gratiam per modum operis operati *ibid.num* 7.

37. Aliqua Sacramenta, ex sua institutione, conferunt primam gratiam, vt Baptismus, & Pœnitentia. Reliqua verò ex sua institutione non conferunt primam gratiam primariò, & per se, sed tantùm per accidens; instituta enim sunt ad augendam gratiam, & supponunt suscipientem constitutum in gratia, & qui ea suscipit cum conscientia peccati mort. crimen sacrilegij cōmittit. *ibid.num.*2.

38. Ad recipiendam primam gratiam per Sacramenta requiritur in intellectu fides; in voluntate attritio; non tamē necessaria est contritio, alioquin suscipiens Sacramentum iam esset in gratia, consequenter Sacramenta nunquam primam gratiam conferrent *tom.*1 *pag.* 18. *n* 4.

39. Suscipientes Sacramenta eiusdem speciei cum æquali dispositione recipiunt æqualem gratiam, quia à causis naturalibus ad supernaturales debemus cum proportione argumentari. Suscipientes autem Sacramenta eiusdem rationis, cum inæquali dispositione, inæqualem gratiam recipiunt. Hinc sequitur quando duo accedunt ad sacramentum Pœniteneiæ, quorum alter

alter eſt attritus, alter contritus, contritum recipere maiorem gratiam, non ſolùm ex vi Sacramenti, verùm etiam ex vi diſpoſitionis, id eſt, contritionis, quæ ſufficit ad conſequendam gratiam extra Sacramentum, nec debet eſſe deterioris conditionis ob coniunctionem cum Sacramento. *pag.* 18. *n.* 1. *& ſeq.*

40. Non recipit quis eò maiorem gratiam quò melior eſt miniſter conferens Sacramentum; quia gratia non confertur ob meritum miniſtri, ſed ob merita Chriſti: recipit tamen aliquod auxilium, ſeu motum quo ſe præparet, & diſponat ad maiorem gratiam. *ibid. n.* 4.

41. Gratia, quæ confertur in Sacramentis non eſt eſſentialiter, & ſpecificè diuerſa; ſed accidentaliter tantùm; hæc autem diuerſitas accidentalis conſiſtit in diuerſis auxiliis quæ comitantur gratiam habitualem, vt obtineatur finis ad quem Sacramentum eſt ordinatum. *tom.* 1. *pag.* 19, *n.* 1. *&* 2.

42. Sacramenta ſunt cauſa moralis inſtrumentalis gratiæ, quia Deus intuitu Sacramentorum repræſentantium merita Chriſti, producit gratiam. Neque tantùm ſunt cauſa moralis; verùm etiam ſunt cauſa phyſica verè producens ipſam gratiam immediatè; tùm quia Sacramentum eſt ſignum, non ſolùm repræſentatiuum, ſed etiam verè effectiuum; tum quia non implicat Deum vti creatura ad effectum ſupernaturalem producendũ, vt patet tùm in Chriſti humanitate, quæ fuit inſtrumentum phyſicum efficiendi gratiam, & miracula; tùm in voluntate, & intellectu hominis, quæ tametſi ſint potentiæ naturales, eleuantur ad eliciendos actus ſupernaturales fidei, & charitatis. *ibid. n.* 2. *&* 3.

43. Sacramenta producunt gratiam per potentiam obedientialem, quæ nihil eſt aliud quàm aptitudo quædam in creatura per quam Deus ea vti poteſt ad faciendum quidquid non implicat contradictionem. Hæc autẽ gratia educitur de potentia animę à qua pendet in eſſe, & fieri, tanquam à cauſa materiali, quia gratia eſt accidens, ac proinde eſſe non poteſt ſine ſubiecto. *tom.* 1. *pag.* 20. *n.* 5. *& ſeq.*

44. Sacramenta cauſant gratiam eo inſtanti intrinſeco quo materia, & forma habent perfectam ſignificationem ad quam ſunt inſtituta; nam eo inſtanti gratiam producunt quo eam ſignificant. Idque dicendum eſt de omnibus Sacramentis quæ conſiſtunt in vſu. At ſacramentum Euchariſtiæ cum ſit permanens, non producit gratiam niſi in ipſa ſuſceptione. *ibid. n.* 1. *&* 2.

45. Qui morti proximus baptizatur, aut ſacrimentaliter abſoluitur, & moritur eo inſtanti quo perficitur Sacramentum, non videtur ſuſcepiſſe Baptiſmum, aut abſolutionem; quia in

eo instanti quo moritur, iam non est homo, sed immediatè ante fuit; Sacramentum autem non agit in eum qui non est homo; alioquin sequeretur hominem qui toto vitæ suæ tempore fuit in peccato mort. posse iustificari, & constitui in gratia quando iam non est. *ibid. num.* 4.

46. Certum est de fide tria Sacramenta, videlicet Baptismũ, Confirmationẽ, & Ordinem imprimere characterẽ in anima. Est autẽ character qualitas quædam spiritualis, animæ diuinitus infusa, per quam homo redditur aptus ad Sacramenta suscipienda, vel administrãda, & ad alia diuini cultus opera. Per characterem Baptismi homo disponitur ad suscipienda cætera Sacramẽta. Per characterem Confirmationis disponitur ad eliciẽdos actus fidei. Per characterem Ordinis disponitur ad exercenda, seu obeunda munera cujusque ordinis propria. Porrò in Christo non fuit character, quia per vnionem hypostaticam reddebatur aptus ad opera diuini cultus obeunda. *tom.* 1. *pag.* 21. *num.* 2. *& seq.*

47. Hi tres characteres suprà recensiti, inter se specie differunt; quia ordinantur ad diuersos actus. Eam autem habent inter se connexionem, vt characteres Confirmationis, Ordinis, characterem Baptismi necessariò supponant; quippe Confirmatio, & Ordo non baptizato inualide conferuntur. Character semel susceptus est indelebilis, nec amittitur per peccatum, degradationem, aut mortem; vnde sequitur Baptismum, Confirmationem, & Ordinem iterari non posse. *ibid. num.* 1. *& pag.* 22. *num.* 2. *& seq.*

Sacramentorum subiectum capax.

48. Solus homo in hac mortali vita degens, est subiectum capax Sacramentorum quia instituta sunt in remedium peccati; posset tamen beatus de potentia Dei absoluta, suscipere Sacramenta. Angelus verò, vtpote spiritualis, non est capax Sacramenti quod in rebus corporeis, & materialibus consistit. Non tamen omnes homines sunt omnium sacramentorum capaces. *pag.* 22. *n.* 1. *& seq.*

49. In adulto suscipiente Sacramenta requiritur debita intentio, saltem habitualis, & dispositio qua suscipiens Sacramentum ita se disponat, vt sit capax saltem principalis effectus sacramentorum, nempe gratiæ; sancta enim sanctè tractanda sunt. Addo eum grauiùs peccare qui Sacramentum suscipit in peccato, quàm qui administrat; nam ministrans in peccato non tollit efficaciam Sacramenti; qui verò suscipit indignè, quantum est ex se, reddit inanem Sacramenti significationem, nec recipit gratiam

riam quam Sacramentum ſignificat. *tom.*1. *pag.* 22.23. *numer.* 1. *& ſeq.*

50. Qui accedit ad Baptiſmum, vel Pœnitentiam, non tenetur eſſe in gratia; quia hæc Sacramenta, ex ſua inſtitutione, conferunt primam gratiam. Tenetur tamen habere fidem, & elicere actum attritionis, ſeu deteſtationis peccatorum. Qui verò accedit ad ea Sacramenta quæ per ſe inſtituta ſunt ad augendam gratiam, debet eſſe in gratia. Si quis tamen ea ſuſcipiens, inculpabiliter non aduertat ſe eſſe in peccato mort. recipit gratiam, ſi actum attritionis eliciat; hic enim non ponit obicem gratiæ. *pag.* 23. *num.* 11. *& ſeq.*

51. Qui acceſſit ad aliquod Sacramentum ſine intentione, ſublata illa fictione, & mutata voluntate, non recipit effectum Sacramenti; quia defectu voluntatis, ſeu intentionis, Sacramentum fuit inualidum, nec per ſubſequentem voluntatem validari poteſt. Excipe matrimonium de quo ſuo loco. Qui verò ſuſcipit Sacramentum ſine attritione, inculpabiliter omiſſa, ſublata fictione, id eſt, poſita attritione, conſequitur effectum Sacramenti, modò poſt eius ſuſceptionem non fuerit commiſſum nouum peccatum mort. tunc enim requiritur contritio, aut confeſſio. *tom.* 1. *pag.* 23.24. *n.* 2. *&* 3.

52. Obiic. quod non eſt, non poteſt producere effectum; ſed quando ſuppletur diſpoſitio, quæ fuerat prætermiſſa in ſuſceptione ſacramenti, & recedit fictio, iam non eſt Sacramentum, ſed præceſſit: ergo tunc non poteſt producere ſuum effectum. *Reſp.* non eſſe abſurdum dicere effectum produci à cauſa non exiſtente; nam de ratione effectus non eſt vt coëxiſtat ſuæ cauſæ, ſed tantùm vt ab ea dependeat; poteſt autem dependere etiamſi ſimul non exiſtat. *tom.* 1. *pag.* 24. *n.* 3.

53. Ex dictis colligitur illum qui bona fide ſuſcepit Baptiſmum, aut Pœnitentiæ Sacramentum, ſine dolore requiſito, aut Euchariſtiam in peccato mort. putans ſe eſſe in gratia, poſita attritione recipere fructum illorum Sacramentorum, illis reſpondentem. *ibid.*

54. Peccatori publico indignè petenti, ſiue petat publicè, ſiue occultè, non ſunt adminiſtranda ſacramenta. Idem dicendum de eo qui grauiter ſuſpectus eſt de graui crimine, ita vt ſuſpicio moralē certitudinem inducat; quia ſacramenta ſunt fideliter adminiſtranda. Peccatori autem occulto occultè petenti ſunt deneganda ſacramenta, publicè petenti minimè: ſic Chriſtus Iudæ ſui corporis Sacramentum porrexit: alioquin graue onus imponeretur miniſtro, ſi occultam ſuſcipientis indignitatem probare cogeretur. Quare peccator occultus publicè petens,

non est à sacramentis arcendus, quando id fieri nequit sine scandalo, & infamia. *tom.* 1. *p.* 25 *n.* 2. *& seq.*

55. Potest sacerdos ob metum mortis, vel grauis infamiæ, administrare Sacramentum publico peccatori; in hoc enim casu nõ tam cooperatur peccato, quàm illud permittit ex iusta causa, exercendo actionem ex se bonam. Non tamen potest peccatori occulto publicè petenti præbere hostiam non consecratam, vt vitet sacrilegium; dat enim quantum est ex se occasionem idolatriæ. *tom* 1. *pag* 26. *n.* 14. *&* 15.

56. Vrgente necessitate, vel ob rationabilem vtilitatem, licet petere, & suscipere Sacramenta à quolibet sacerdote iurisdictionem habente, quem scimus administraturum in peccato, siue paratus sit ad illa ministranda, siue non. Vtitur enim iure suo qui petit rem, quæ sanctè & religiosè præstari potest. At extra necessitatem, aut rationabilem vtilitatem non licet, quia quisque tenetur ex charitate impedire ruinam, & peccatum proximi, nisi necessitas, vel rationabilis causa aliud suadeat. *ibid. n.* 1. *&* 2.

57. Suscepturus Sacramenta ab aliquo sacerdote non tenetur inquirere, an sacerdos sit probus; quia non est temerè iudicandum de proximo; modò tamen moraliter non constet illum indignè administraturum, vt si certus sit de eius concubinatu; tunc enim præcisa necessitate non potest ab eo petere Sacramenta; nam cuique mandatum est de proximo suo. *tom.* 1. *pag.* 27. *n.* 5. *&* 6.

Sacrilegium.

1. SAcrilegium est violatio rei sacræ, vt sacerdotis, templi, calicis, &c. Tria autem sunt rerum genera, quarum violatione committitur sacrilegium, nempe persona, locus, & alia Deo dicata. *Personæ sacræ* sunt Clerici, Religiosi, Moniales, quæ violantur percussione, fornicatione, vectigalium exactione, ad sæcularia tribunalia pertractione, &c. *Res* autem *sacræ* sunt vasa, vestes, & alia ad sacram supellectilem pertinentia, item verba sacra, imagines sacræ, Sacramenta, &c. Denique *loca sacra* dicuntur templa auctoritate Episcopi consecrata, monasteria, hospitalia, &c. *tom.* 2. *p.* 187. *num.* 1. *& seq.*

2. Committitur sacrilegium dum Ecclesiæ seu loca sacra in profanos vsus conuertuntur, vt si arx seu munitio in Ecclesia constituatur absque necessitate, & facultate; si in ea negociatio, seu mercatus exerceatur; si causæ ciuiles in ea, aut in cœmeterio agantur; si reus in loco sacro capiatur, aut examinetur à iudice sæculari, aut inde extrahatur, exceptis casibus in iure permissis; aut si furtum in Ecclesia committatur, siue res sit sacra, siue non *tom.* 2. *pag.* 188. *num.* 14. *& seq.*

3. Proba

3. Probabile eſt profana colloquia habere peculiarem ſacrilegij malitiam,grauem,aut leuem,pro rei grauitate,ſi in Eccleſia habeantur: hæc enim prohibentur in *cap. decet,de immunit.* intuitu religionis; conſequenter ſi quis otiosè loquatur in templo, venialiter peccat non ſolùm ratione verbi,ſed etiam ratione loci, cui aliqua irrogatur irreuerentia; qui verò grauiter detrahit de fama aliena, aut contumelias graues in alium profert, grauiter peccat,non modò peccato detractionis & contumeliæ, ſed etiam ſacrilegij.Contraria tamen ſententia eſt etiam probabilis.*tom.2. pag.*190.*num.*24.

4. Sacrilegium eſt peccatum mortale ex ſuo genere:quia Deo & rebus ſacris grauem irrogat iniuriam. Ratione tamen inaduertentiæ, vel paruitatis materiæ,fieri poteſt veniale, vt ſi quis clericum leuiter percutiat, vel rem leuis momenti in Eccleſia furetur,&c.*ibid.num.*25.

Scandalum.

1. SCandalum aliud eſt *actiuum*, aliud *paſſiuum*. *Actiuum* eſt dictum, vel factum inordinatum dans proximo ſufficientē occaſionem ruinæ;alio etiam nomine dicitur *ſcandalum datum*. *Paſſiuum* eſt peccatum quod committitur ex ſola malitia peccantis,arrepta occaſione peccandi ab aliquo noſtro facto, quod ex ſe non poteſt dare occaſionem peccandi, & dicitur *ſcandalum acceptum.tom.*2 *pag.*113. *n.*1.*&* *ſeq.*

2. Qui alium inducit ad peccatum,intendens ipſius damnum ſpirituale,duplici peccato peccat. 1.peccato ſpeciali ſcandali.2.eo ipſo peccato,quod ab altero committitur;quare qui alium inducit ad furtum,ipſe reus eſt furti, atque hæc duo peccata ſunt in confeſſione explicanda.Qui verò alium ad peccatum inducit,ſeu illius peccato cooperatur,non intendens ipſius ruinam, nec cum ipſo peccatum conſummans, reus eſt illius peccati quod alter committit: quia eſt cauſa illius.*ibid.n.*8. *&* *pag.*114.*n.*12.

3. Qui alium ad peccandum inducit, ſimúlque cum ipſo peccatum conſummat, videtur duorum peccatorum reus, etiamſi proximi ruinam ſpiritualem non intendat: eſt enim proprij, & alieni peccati reus; peccatum quippe alienum imputatur inducenti. *tom.*2.*pag.*114.*n.*15.

4. In his caſibus cenſetur quis cooperari peccato alterius, ſeu alterum inducere ad peccatum 1. quando facit aliquid quod de ſe allicit, & inducit ad peccatum. 2. quando facit aliquid ex ſe indifferens ea intentione vt alter peccet, vt ſi quis arma vendat ea intentione, vt emptor alium occidat. 3. quando abſque iuſta, ſufficienti cauſa facit opus indifferens, quo

alios credit ad peccatum abusuros. *ibid.num*.17.

5. Qui petit aliquid illicitum ab eo, qui paratus erat ad illud faciendum, peccat: quia non licet alteri, quamuis parato dare occasionem exequendi prauam voluntatem; vnicuique enim mandatum est de proximo. *tom.2.pag*.115.*n*.21.

6. Maritus non potest cum vxore pacisci, vt amasio ipsam ad adulterium sollicitanti fictè consensum præbeat, vt amasius deprehendatur, & percutiatur: hæc enim actio est intrinsecè mala, & censetur inductio, seu cooperatio ad peccatum amasij. *tom.2. pag*.116.*n*.34.

7. Non peccat mortaliter qui facit opus indifferens, quo alter iam paratus ad peccatum abutetur; sed opus illud indifferens alter faceret, si ipse non faceret, vt si Titius paret cibos Caio iam parato ad frangendum ieiunium, quos alter porrigeret si Titius denegaret: quia videtur leuis cooperatio, neque sufficiens ad peccatum mort. *ibid. num*. 35.

8. Qui suo exemplo, seu facto alios induxit ad peccatum, neque habuit sufficientem causam, & rationem faciendi illud opus ex quo alij peccandi ansam arripuerunt, tenetur in confessione dicere se aliis ruinæ causam dedisse. Quare publicè peccantes videntur obligandi ad circumstantiam scandali in confessione aperiendam, ob periculum ruinæ proximi. Immò exprimendus est, quantum fieri potest, numerus personarum, quibus data est occasio ruinæ. Qui tamen facit opus aliquod malum coram aliis, quos probabiliter credit, ob morum probitatem, non peccaturos occasione praui sui operis, non peccat mort. peccato speciali, aut generali scandali, consequenter non tenetur hanc circumstantiam in confessione aperire. Idem dicendum de eo, qui peccatum committit coram iis, qui iam incitati, & parati sunt ad peccandum. *ibid.num*.41.

9. Qui suo consilio, vel exemplo alium induxit ad peccandum, tenetur in confessione speciem peccati exprimere: peccatum quippe inductionis est eiusdem speciei cum peccato, quod inductus committit *ibid. n*.44.

Scrupulus.

1. Scrupulus est quædam suspicio orta ex leuibus indiciis, cõsequenter ille dicitur *scrupulosus*, qui solet dubitare ex leuibus indiciis, seu motiuis. Nascuntur autem scrupuli ex variis causis, ex melancholia, ignorantia, dæmonis suggestione, nimia maceratione, vigilia, ieiunio, &c. quæ cerebrum exiccant ex frequenti conuersatione cum scrupulosis, &c. *tom*. 2.*pag*.127. *numero*.1.*&* 2.

2. Non

2. Non deſunt remedia quibus ſcrupuli curari poſſint. 1. vt quando oriuntur ex cauſa naturali, tollatur cauſa. 2. vt ad Deum cum humilitate, & fiducia recurratur. 3. vt dubia ſcrupuloſi explicentur in mitiorem partem. 4. vt confeſſarius conſulat pœnitenti ne confiteatur peccata, quæ dubitat an ſint mortalia, néve permittat ipſum in confeſſione repetere, quæ dubitat an in aliis confeſſionibus fuerint omiſſa. 5. vt confeſſarius præcipiat ſcrupuloſo ne credat ſe mortaliter peccaſſe, aut conſenſiſſe, niſi hoc ipſi certò conſtet. 6. vt ſcrupuloſus ſtet iudicio confeſſarij. 7. vt ſæpè faciat contra ſcrupulos. 8. vt ad ſcrupulos non attendat. *ibid.n.* 3. & *pag.*128.*n.* 3. & 4.

3. Non peccat qui aliquid facit depoſito ſcrupulo, aut etiam ipſo permanente: quia non facit contra conſcientiam; nam conſcientia non dictat illud eſſe illicitum, ſed ſcit eſſe licitum cum aliqua apparentia oppoſiti, vt patet ex natura ſcrupuli, qui conſiſtit in apparentia contra prius iudicium, id eſt, contra id quod ſcitur, vel firmiter creditur. Quare qui ſibi probabiliter perſuadet aliquid eſſe licitum, poteſt tuta conſcientia illud facere, etiãſi occurrant apparentiæ, ſeu argumenta, quæ nequeat ipſe diſſoluere, niſi fortè ſint eiuſmodi vt tollant prius iudicium, ſeu aſſenſum: tunc enim non dicitur ſcrupulus, ſed dubium, quod eſt practicè deponendum. *ibid.n.* 5. & 6.

Schiſma, Schiſmaticus.

1. Schiſma eſt voluntaria, & pertinax ſubtractio, & ſeparatio ab obedientia vniuerſalis Eccleſiæ, vel Summi Pontif. qui principem in Eccleſia locum tenet, quando conſtat illum fuiſſe canonicè electum: nam qui ſe ſubtrahit ab obedientia illius, quẽ probabiliter putat non eſſe legitimum Papam, non eſt cenſendus Schiſmaticus; quia non recedit ab obedientia Summi Pontif. ſed huius perſonæ, quam putat ad Sedem Pontificiam non fuiſſe legitimè electam. *diſp.*1.*quæſt.*2.*punct.*5.*pag.*13.*tom.*3.

2. Schiſma eſt peccatum mortale grauiſſimum ex ſuo genere, tum quia aduerſatur charitati, cuius proprium eſt vnire & cõciliare, tum quia grauiſſimis pœnis punitur, vt patebit infrà: neque vnquam fieri poteſt peccatum veniale ex paruitate materiæ. Quamuis autem hæreſis eſſe nequeat ſine ſchiſmate, fieri tamen poteſt vt ſchiſma reperiatur ſine hæreſi; quia fieri poteſt vt quis detrectet obedientiam Summi Pontif. etiamſi credat illum eſſe verum Chriſti Vicarium. *ibid.n.*4.*pag.*14.

Schiſmaticorum pœna.

3. Schiſmaticus priuatur Eccleſiaſtica poteſtate, non quidem

ordinis,quia fundatur in charactere, qui est indelebilis, sed iurisdictionis: cùm enim voluntariè se retrahat ab Ecclesia, & ipsius capite, non est æquum, vt fruatur potestate iurisdictionis, quæ confertur ab Ecclesia: vnde sequitur inualidam esse absolutionem collatam à Schismatico saltem nominatim denunciato. *ibid.n.*8.*p.*14.*tom.*3.

4. Schismaticus incurrit excommunicationem. 1. Bullæ Cœnæ ipso facto, si re ipsa se subtrahat ab obedientia Papæ, non autem si solo animo intendat se subtrahere; nam ad incurrendam excommunicationem non sufficit actus internus; sufficit autem actus externus, etiamsi non adsit intentio se subtrahendi. Vnde patet discrimen inter excommunicationem ob hæresim, & excommunicationem ob schisma: nam illa non contrahitur, nisi adsit error in mente: hæc verò contrahitur ob solum opus externum. *ibid.n.*10.*p.*14. *tom.*3.

5. Hanc censuram non incurrunt fautores, receptatores, aut defensores schismaticorum: nam verba legis pœnalis non sunt vltra propriam verborum significationem extendenda; in Bulla autem Cœnæ excommunicantur tantùm fautores hæreticorum: ligantur tamen excommunicatione contenta in constitutione Pauli IV. sed ea non est reseruata. *ibid.p.*15.*tom.*3.

6. Schismaticus est inhabilis ad beneficia in futurum consequenda, quæ inhabilitas tolli potest ab Episcopo quandiu delictum est occultum. Non tamen priuatur ipso facto beneficiis, quę ante schisma possidebat, nisi schisma habeat hæresim annexam. *ibid.n.*11.12.*pag.*15.*tom.*3.

7. Qui ordines suscipit à schismatico, incurrit suspensionẽ ab vsu illorũ ordinum: qui autem accipit beneficiũ à Schismatico, vel dignitatem Ecclesiasticã, priuandus est illo beneficio, seu dignitate, si Schismaticus est denunciatus. *ibid.pag.*15. *n.*14.*tom.*3.

Secretum.

1. QVi reuelat secretum in graue damnum alterius, peccat mort. præsertim si commissum ei fuit secretum sub sigillo: fidem enim violat quæ iure naturæ seruanda est. Aperiens tamen secretum vni vel duobus, qui illud celabunt, non videtur peccare mort. vt si vir secretum detegat vxori, amicus amico; modò id quod detegitur, non sit aliquod peccatum vergens in infamiam, aut modò non detegatur illi, cui is, qui secretum commisit, non vult manifestari. *tom.*2. *pag.*324.*n.*1. *&* 2.

2. Reuelans secretum cum leui alterius iniuria, & detrimento, non peccat mortaliter, etiamsi promiserit se celaturum

secre

secretum sub sigillo sibi commissum. Excipe secretum confessionis, quod etiam in re leui, absque grauissimo peccato mort. violari non potest. *ibid.*

3. Qui reuelat secretum in materia graui cum alterius detrimento, absq; iusta causa, tenetur ad restitutionem; est enim causa iniusta damni prouenientis ex sigillo secreti violato. *ibid n. 4.*

4. Aperiens, & legens literas sigillo munitas, aut quæ in secreto loco seruabantur, peccat mort. si præuideat inde graue aliquod damnum oriturum, aut si is cuius sunt literæ, valdè cupiat ea tegi silentio, quæ literis continentur. Qui verò legit sine periculo grauis iniuriæ, aut damni, sed ob curiositatem, non peccat mort. nulli enim grauem irrogat iniuriam. *ibid. n. 5.*

5. Qui vi tormentorum, & metu mortis compulsus, secretum alterius reuelat, non peccat modò inde non oriatur graue damnum publicum; quilibet enim tenetur potiùs mortem subire. Quare milites, etiam cum vitæ periculo, tenentur silentio premere secretum, cuius reuelatio vergeret in graue detrimentum exercitus, vel ducis. Præterea publico fungentes officio tenentur ea reticere, quæ in consistorio geruntur grauis momenti spectantia ad bonum commune. *ibid. n. 8.*

6. Secretum nobis commissum sub sigillo, & iuramento detegendum est, quando vergit in damnum communitatis, vel innocentis, etiamsi committens secretum dicat se illud manifestare in confessione, aut sub sigillo confessionis, cùm tamen non haberet animum confitendi, & suscipiendi sacramentum pœnitentiæ. Si verò secretum non vergat in damnum alicuius, nihil est reuelandum, ne superiori quidem, quia iure naturæ secretum celandũ est. *tom. 2 pag. 425. num. 9*

7. Is cui commissum est secretum, potest iudici interroganti respondere, etiam cum iuramento, se nihil scire, addita restrictione mentali, vt illi aperiat, vel vtendo æquiuocatione: habet enim iustam causam tergiuersandi, cùm iudex eum cogere non possit ad ius naturæ violandum. *ibid. num. 10.*

8. Sacerdos potest absque periculo irregularitatis denunciare homicidia, proditiones, & alia delicta extra confessionẽ sibi nota, præmissa protestatione, qua ostendat se vindictam sanguinis non intendere: nam ratio naturalis dictat innocentem præferendum esse nocenti. *ibid. n..*

Sepultura.

1. OMnes catholici in loco sacro sepeliendi sunt, nisi iusta de causa prohibeantur. Immò ipsi etiam cathecumeni

licèt baptiſmum actu non ſuſceperint, mortui enim ſunt cum voto Baptiſmi. *tom.2.p.677.n.1.*

2. Priuandi ſunt Eccleſiaſtica ſepultura 1. hæretici, apoſtatæ, excommunicati, interdicti, vſurarij manifeſti, in duello mortui. 2. qui ſibi ipſis mortem intulerunt laqueo, ferro, veneno, &c. in dubio tamen an quis ſe ipſum occiderit, ſepeliendus eſt in loco ſacro. 3. vltimo ſupplicio affecti in pœnam ſcelerum, niſi pœnitentiæ ſigna dederint. 4. publicæ meretrices, quæ ſe ad meliorem frugem non receperunt. *ibid.n.2.*

3. Quiſque regulariter loquendo, in ſua Parochiali Eccleſia ſepeliendus eſt, niſi ſepulturam alibi elegerit. aut niſi locorum conſuetudo aliud ferat. Peregrinus extra patriam moriens, in ſepulchrum maiorum eſt transferendus, ſi commodè poteſt, alioquin in Eccleſia cathedrali, vel parochiali in qua decedit, eſt ſepeliendus, præſertim ſi in ea parœcia Sacramenta ſuſcepit. *tom.2.pag.678.num.6.*

4. Ad probandam ſepulturæ electionem in foro externo duo requiruntur teſtes, cùm agatur de præiudicio Eccleſiæ parochialis; neque ſufficit propoſitum eligendi, niſi probetur ipſa electio actualis. *tom.2.pag.679.num.10.*

5. Corpora defunctorum, ſine licentia ſuperioris, & iuſta cauſa, non poſſunt ex vna Eccleſia in aliam transferri, niſi ibi poſita fuerint titulo depoſiti, aut niſi prior Eccleſia diruta fuerit, & noua alibi extructa. *ibid.n.14.*

6. Epiſcopus, ſeu iudex ordinarius, poteſt abſque metu irregularitatis dare iudici ſæculari facultatem exhumandi cadauer defuncti, vt inde capiantur informationes: quia iſte actus eſt cauſa remota mortis delinquentis; non incurritur autem irregularitas defectu lenitatis niſi ob actum proximum, & influentem in mortem. *tom.2.p.680.n.15.*

7. Locus iam deputatus ad ſepulturam vendendi nequit præciſa conſuetudine in contrarium: quia, vt ſic cenſetur locus ſacer. An verò committatur ſimonia in venditione ſepulturæ, vide *tit.* Simonia. *ibid.n.1.& 2.*

8. Pro ipſo actu ſeu functione ſepeliendi nihil accipi poteſt, niſi liberaliter detur, aut honeſta conſuetudo ſic ferat: hæc enim actio cum ſit ſpiritualis, eſt materia ſimoniæ: legitima tamen conſuetudine induci potuit, vt aliquid detur, & exigatur, non tanquam pretium rei ſpiritualis, ſed pro labore extrinſeco, vel titulo ſuſtentationis. *ibid.num.4.*

9. Laicus qui vult cum habitu alicuius religionis ſepeliri, poteſt defunctus illo indui, & ſic efferri, etiamſi ſepulturam in Eccleſia illius ordinis non elegerit; ille tamen habitus obtinendus

dus est à superiore illius ordinis cuius habitu indui cupit; sic enim Leo X. & Sixtus IV. decreuerunt. *ibid.n.*1.

10. Nonnullis in locis in quibus Catholici Lutheranis, aut Caluinistis permixti viuunt, vsu receptum est, vt Catholici funus sui cognati, aut amici prosequantur; hoc enim est opus misericordiæ, quod necessitudinis, & amicitiæ causa impenditur ad communicationem politicam inter ciues fouendam. *ibid.*

Sumptus funeris.

11. Impensæ funeris faciendæ sunt hæredibus ex bonis defuncti ante solutionem legatorum, & cuiuscumque alterius debiti; etiam restitutionis dotis; nam funus præfertur quibusuis creditoribus, etiam habētibus hypothecam. *to.*2.*pag.*682.*n.*2.*&*3.

12. Impensæ quæ fiunt causa sepulturæ, ad solatium, & salutem defuncti, cedunt Ecclesiæ parochiali, seu parocho loci; iuxta consuetudinem. Impensæ verò factæ ad pompam, & solatium viuorum, pertinent ad hæredes defuncti, nisi explicitè tradantur Ecclesiæ. *ibid.n.*6.

Contra sepelientes Hæreticos excommunicatio.

13. In cap. *quicumque hæreticos, de hæret. in* 6. extat excommunicatio contra sepelientes hæreticos, vel eorũ receptatores, ac fautores, à qua non sint absoluendi donec propriis manibus illos publicè extumulent, & proiiciant illorũ corpora, & locus ille perpetuò careat sepultura. *disp.*2.*qu.*2.*to.*3.*punct.*39.*p.*177. Hoc intelligendum est de hæreticis denunciatis. *num.*4.

14. Sepultura Ecclesiastica quæ hic prohibetur, est sepultura in loco sacro in quo reliqui fideles sepeliri solent. Nam qui in loco profano hæreticum sepelit, hanc excommunicationem non incurrit, etiamsi fortè inter sepeliendum aliquas orationes recitet, vel adhibeat cæremonias Ecclesiasticas, hæc enim non dicitur Ecclesiastica sepultura. *ibid. num.*3.

15. Ille dicitur sepelire qui propriis manibus tumulat; quia summus Pontif. prohibet sepelientem absolui, donec propriis manibus extumulet; igitur signum est ipsum velle eos solùm huic censuræ subiicere qui propriis manibus hæreticum, vel eius fautorem Ecclesiasticæ tradiderint sepulturæ. *ibid p.*168. *tom.*3. *numer.*6.

16. Absolutio ab hac excommunicatione iure communi potest à quolibet confessario approbato impendi postquam is qui sepeliuit publicè propriis manibus publicè extumulauit, & proiecit cadauera. At si hæreticus secretò & remotis arbitris fuit sepultus, sufficit secreta extumulatio. *ibid.num.*7.

17. Non tota Ecclesia, seu totus locus in quo sepultus fuit hæreticus carere debet sepultura, sed ea tantùm pars quæ fuit hac sepultura contaminata, itavt amplius expiari aut reconciliari non possit. *ibid.n.*8.

Contra sepelientes tempore interdicti.

18. In Clementina. 1. *de sepultura*, excommunicantur ij qui tempore interdicti sepeliunt mortuos in loco sacro in casibus à iure non concessis, aut qui etiam extra interdictum sepeliunt publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos, vel vsurarios manifestos. *disp.* 2. *qu.*2. *punct.* 31. *pag.* 178. Habentes autem priuilegium audiendi diuina, aut celebrandi tempore interdicti possunt in loco sacro sepeliri. *ibid.n.*3.

19. Si quis interdictus, seu suspensus sit solùm à iurisdictione, vel ab aliquo spirituali exercitio, non autem à diuinis, non videtur illicitum cum eo in diuinis participare; consequenter in loco sacro sepeliri potest. *ibid.n.*5.

20. Hæc excommunicatio non incurritur à sepeliente vsurarium publicum, qui nondum denunciatus est vsurarius; quia quandiu non est denunciatus, sententia contra ipsum non est specialiter lata. *ibid. n.*7.

21. Probabiliter valde sustineri potest comitantes funus excommunicati, &c. aut terram fodientes, aut mandantes sepeliri, sub hac censura non comprehendi, sed eos tantùm qui propriis manibus sepeliunt. *ibid.p.*179.*n.*10.*tom.*3.

22. Absolutio ab hac censura obtineri non potest donec arbitrio Episcopi satisfactum fuerit iis, quibus per illam sepulturā facta fuit iniuria. Post satisfactionem autem quilibet approbatus potest absoluere; quia absolutio in hoc casu non reseruatur, *ibid. num.*11.

Sepultura exenterati.

23. Apud nonnullos olim consuetudo obtinuerat vt cadauera exenterarentur; membratim conciderentur, coquerentur, & ossa carnibus nuda aliò sepelienda transferrentur. Ad hanc immanitatem tollendam Bonifacius VIII. excommunicationem tulit in Extrauag. *de sepultura*, contra exercentes hanc lanienam. *disp.*2 *qu.*3.*punct.*45.*tom.*3.*p.*257.

24. Præterea ipsum cadauer sic exenteratum punitur pœna priuationis Ecclesiasticæ sepulturæ; tum in detestationem huius carnificinæ; tum quia præsumitur defunctus fuisse huius criminis conscius; cnm enim huius consuetudinis gnarus elegerit sepulturam in remotis locis, censetur occasionem, vel consen-

sum delicto præbuisse *ibid.* 258. *num.* 7. *tom.* 3. fideles tamen non peccant tradentes hoc cadauer sepulturæ ante condemnationem à iudice latam. *num.* 8.

25. Ad incurrendam hanc excommunicationem opus est vt fidelis cuius cadauer exenteratur, diem extremum clauserit in terris Catholicorum: nam si in terris infidelium, seu hæreticorum moriatur, non videtur sub excommunicatione prohibitum illius cadauer exenterare, vt aliò transferatur, & inter fideles Ecclesiasticam habeat sepulturam; satius enim est id fieri quàm corpus hominis Christiani iacere inter infideles, & carere Ecclesiastica sepultura. *ibid. num.* 3.

S. Sepulchrum Domini.

1. IN libro pœnitentiali summi Pœnitentiarij refertur excommunicatio contra accedentes ad sepulchrum Domini quod est Hierosolymis, deuotionis causa absque licentia Papæ. *disp.* 2. *quæst.* 3. *p.* 252. *num.* 1. *tom.* 3.

2. Qui accedit ad sepulchrum Domini alia de causa quàm deuotionis, v.g. causa mercaturæ, aut alterius negotij, huic censuræ non subiicitur, etiamsi accedat absque Summi Pontificis facultate: quia verba legis pœnalis vltra propriam significationem non sunt extendenda. Neque excommunicationem incurret etiãsi postquam eò peruenerit, visitet ex occasione S. Sepulchrum; quia non venit Hierosolymas deuotionis causa. *ibid. n.* 4.

3. Qui vouit peregrinationem ad S. Domini Sepulchrum, tenetur votum adimplere, petita prius à Summo Pontifice licentia; quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media conducentia ad finem. Sin vouens intendebat, dum vouit, eò accedere absque licentia Papæ, non tenetur votum adimplere, quia hoc votum est de re illicita: Si verò non cogitabat de licentia, censetur vouisse sub tacita conditione, si Papæ placuerit. *ibid. n.* 5.

4. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata, vel Summo Pœnitentiario. *ibid.*

Sequestratio.

1. IN Clementina vnica *de sequestratione possessionum, & fructuum*, decernitur vt lata apud Sedem Apostol. vna sententia definitiua in petitorio, vel possessorio contra possessorem beneficij, qui illud triennio pacificè non possedit, fructus beneficij apud idoneam personam sequestrentur, vt finita lite tradantur ei qui causam vicerit. Qui verò præsumpserit huiusmodi sequestrationem impedire, aut fructus sequestratos occupare, anathemate feriatur. *disp.* 2. *qu.* 2. *punct.* 2. *pag.* 17. *tom.* 3.

2. Absolutio huius excommunicationis ante sublatum impedimentum sequestrationis, & præstitam satisfactionem est Summo Pontifici reseruata: quia Summus Pontif. prohibet absolutionem conferri, nisi impedimento amoto, & occupatis fructibus restitutis. *ibid. n.* 4.

3. Quæres, cui facienda sit restitutio fructuum ab eo, qui eos sequestrationis tempore vsurpauit? *Resp.* ante finitam litem facienda est illi apud quem sequestratio facta est; finita verò lite facienda est beneficiario, cui ius fructuum sequestratorum competit. *ibid. num.* 5.

SIMONIA.

Quid, & quotuplex sit Simonia?

1. SImoniæ nomen ductum est à Simone illo Mago, qui *Actor.* 8. Dei donum, seu Spiritum sanctum emere volebat, vt illum venderet. Est autem *Simonia* sacrilegium consistens in studiosa voluntate emendi, aut vendendi, seu commutandi rem sacram, seu spiritualem, vel spirituali adnexam, pro temporali. *tom.* 1. *pag.* 663. *num.* 1. *&* 2.

2. Simonia committitur ab Episcopo, qui suo debitori beneficium confert cum pacto, vt debitum sibi soluat. Quia in beneficiis omnis pactio est simoniaca, saltem ex iure canonico. Item simoniam committit, qui beneficium confert filio iudicis, vel eum præsentat ad beneficium cum pacto, vt absoluat reum, vel rigorem iustæ sententiæ, seu pœnæ mitiget: imponit enim onus iudici pretio æstimabile. Secùs si beneficium conferat sine pacto, animo conciliandi sibi beneuolentiam iudicis. *tom.* 1. *pag.* 665. *n.* 10. *&* 11.

3. Pretium, quod pro re spirituali tradi solet, & cuius traditione committitur simonia, triplex est, *à manu, à lingua*, & *ab obsequio.* Ad hæc autem tria reuocantur alia omnia, quæ in pretium pro re spirituali tradi possunt. *ibid. num.* 1.

4. Per *munus à manu* intelliguntur quælibet bona externa pretio æstimabilia, siue mobilia, siue immobilia, siue corporalia, siue incorporalia Hinc patet ab eo simoniam committi, qui beneficium, vel rem spiritualem alicui confert ob rem pretio æstimabilem, vt ob pecuniam, remissionem debiti, promissionem pensionis, mutuationem pecuniæ dilationem solutionis, &c. hæc enim omnia pretio æstimari possunt. *ibid. n.* 3. *&* 4. *& pag.* 666. *num.* 5. *& seq.*

5. Per *munus ab obsequio* intelligitur opus hominis conducens ad vtilitatem, seu commodum hominis. Est autem illud

obſequium duplex, temporale, & ſpirituale; *obſequium ſpirituale*, in ſe ſpectatum non eſt pretio æſtimabile. Quare ſimonia committitur tradendo beneficium, vel aliud ſpirituale, cum pacto, ſeu onere præſtandi aliquod obſequium temporale: hoc enim eſt pretio æſtimabile, niſi obſequium temporale, quod exigitur, ſit annexum beneficio, ſeu rei ſpirituali, quæ cum tali onere traditur. Item committitur ſimonia, cùm beneficium confertur, vel impetratur alicui propter obſequia ante præſtita, in compenſationem ipſorum. Secùs ſi tradatur titulo gratitudinis, abſque præuio pacto, tacito vel expreſſo. Sic excuſantur aulici, & famuli Cardinalium, vel Epiſcoporum, à quibus obtinent poſtea beneficia vel penſiones; modò tamen aliquid accipiant nomine ſtipendij: nam ſi nihil acciperent, non poſſent abſque labe ſimoniæ, beneficium, vel penſionem ſibi à Cardinali, ſeu Epiſcopo procuratum, accipere; quia non videretur hoc gratis conferri, ſed potius in compenſationem debitæ mercedis, ſeu ſtipendij. *tom.* 1. *pag.* 666. *n* 8. *& ſeq.*

6. Per *munus à lingua*, intelliguntur preces, ſeu interceſſiones quæ lingua exerceri ſolent in fauorem illius, qui rem ſpiritualem confert, ex pacto expreſsè, vel tacitè inito. Vt ſi quis det beneficium Titio, vt oret Principem pro ſe, vel vt ipſum laudet apud Principem, committitur ſimonia. Secus ſi nullum pactum præceſſit. Item ſimonia committitur ab eo, qui pecunia inducit familiarē, vel amicum Epiſcopi ad petendum pro ſe, vel pro alio beneficium: hic enim pecunia ſibi viam munit ad beneficium, licèt prælatus non conferat beneficium pro pecunia; quare Prælatus ratione bonæ fidei excuſatur à ſimonia; at mediator, qui pecuniam accipit, & orator, qui eam tradit, ſimoniam committunt; niſi orator det pecuniam familiari Epiſcopi, vt eum certiorem faciat de meritis poſtulantis: hoc enim eſt obſequium temporale pretio æſtimabile. *tom. pag.* 667. *n.* 13. *& ſeq.*

7. Si res temporalis detur ante collationem beneficij, vel alterius rei ſpiritualis, non vacat ſuſpicione ſimoniæ, etiamſi dicatur dari merè gratis: videtur enim dari, vt res ſpiritualis conferatur, & vt collator inducatur ad conferendum beneficium. Sin detur poſt collatum beneficiū, faciliùs præſumitur donatio gratuita, præſertim ſi aliqua mora interceſſit: ſolet quippe poſt factum tradi temporale titulo gratitudinis. *tom.* 1. *pag.* 669. *n.* 2.

8. Simonia eſt triplex, *mentalis*, *conuentionalis*, & *realis*. *Mentalis* hîc non eſt intelligenda, quæ ſola mente concipitur abſq; vllo actu externo; (cùm enim hic actus ſit merè internus, ſub pœnas Eccleſiaſticas non cadit), ſed intelligitur illa actio, quæ fit mente ſimoniaca, etiamſi ex ſe, & ex circumſtantiis,

ſimoniæ

ſimoniæ labem non præferat; vt ſi Cappellanus pecuniam titulo ſuſtentationis, ſeu eleemoſynæ relictam pro Miſſa quotidie celebranda, accipiat tanquam pretium Miſſæ, hic committit ſimoniam mortalem; quia intentione ſimoniaca facit actum externum, in quo ſimoniæ labes non apparet. Simonia *conuentionalis* conſiſtit in pacto expreſſo, vel tacito dandi, vel recipiendi temporale pro ſpirituali. *Realis* eſt illa, qua res temporalis traditur, pro ſpirituali *ibid.n.*1 *& ſeq.*

9. Simonia *ficta*, qua quis non intendit emere, aut vendere rem ſpiritualem, ſed tantùm decipere, non eſt vera ſimonia. Quapropter ille non eſt verè ſimoniacus, neque ſubiicitur pœnis contra ſimoniacos latis, qui promittit beneficium pro pecunia, intentione ſolùm accipiendi pecuniam, non verò tradendi beneficium. Quamuis enim alter verè ſimoniacus ſit intentione, & affectu, cùm intendat tradere pecuniam pro beneficio: re tamen & effectu, non committit ſimoniam: quia pactum, ſiue conuentio inter duos inita non ſubſiſtit ſine mutuo conſenſu. Verum tamen eſt committentes ſimoniam fictam, in foro externo præſumi ſimoniacos; conſequenter tanquam ſimoniacos puniri poſſe. *tom.*1.*pag.*670. *n.*8.

10. Simonia prohibita eſt iure diuino, naturali, & humano. Poteſt tamen dari ſimonia iure tantùm humano prohibita: quia Eccleſia poteſt facere rem immunem à laica poteſtate; v.g. poteſt facere ne iudex quemquam ab Eccleſia extrahat, ita vt ſacrilegiũ committat ſi id fecerit: poteſt prohibre ne res adnexa rei ſacræ vendatur in reuerentiam talis rei. *tom.*1.*pag.*671.*n.*1. *&* 2.

11. Hæc autem ſunt propter quæ committitur ſimonia iure tantùm humano prohibita. 1. permutatio beneficij cum alio, abſque auctoritate legitimi ſuperioris. 2. reſignatio beneficij propria auctoritate facta, cum reſeruatione penſionis. 3. venditio beneficij, habita ratione fructuum, & emolumentorum temporalium. 4. acceptio alicuius rei, ratione examinis. 5. venditio officiorum Eccleſiaſticorum, ſeu ſpiritualium. 6. venditio officij diſpenſatoris, ſeu procuratoris, ſeu œconomi. 7. venditio officij defenſoris, ſeu ſyndici. 8. venditio officij iudicis. 9. venditio officij manſionarij, qui curam habet diſtribuendi clericis, ſeu canonicis domos, ſeu manſiones ex domibus Eccleſiæ. 10. venditio officij primicerij, cuius munus eſt clericos inſtruere, & chorum dirigere, ob idque dicitur magiſter chori. Porrò venditione bonorum Eccleſiæ ſeu mobilium, ſeu immobilium, non committitur ſimonia. *ibid. n.*3. *& ſeq.* 672. *num.* 9.

12 Simonia eſt peccatum mort. ex ſuo genere, contra religionem; neque ratione paruitatis materiæ fieri poteſt veniale: quia

quia etiam in re parua res ſpiritualis contemnitur, eique grauis iniuria irrogatur dum pretio æſtimatur: fieri tamen poteſt veniale ob ignorantiam; aut inaduertentiam. *tom.* 1. *p.* 672. *n.* 11. *&* 13.

Materia Simoniæ.

13. Materia ſimoniæ eſt res aliqua ſacra ſpiritualis, & ſupernaturalis: quia ſimonia opponitur religioni, & cultui debito rebus ſacris. Hinc ſequitur committi ſimoniam vendendo gratiam ſanctificantem. Venditur autem gratia, ſeu Spiritus ſanctus multis modis. 1. in concreto; vt ſi vendatur Sacerdos intuitu Sacerdotij, aut Propheta, ob donum Prophetiæ. 2. in abſtracto, vt ſi quis pretio conferat alteri ſacrum ordinem, & characterem, aut gratiam ſacramentalem. 3. quoad actum, vt ſi vendatur abſolutio Sacramentalis. Potuit etiam ſimonia committi vendendo Chriſtũ, propter vnionem hypoſtaticam, vel ſupernaturalia dona in Chriſto exiſtentia. *tom.* 1. *p* 672. *n.* 1. *& pag.* 673. *n.* 3.

14. Poteſt ſimonia committi vendendo Euchariſtiam: hæc enim eſt res ſacra, etiam ratione ſpecierum conſecratarum. Si autem vendatur Euchariſtia ad magicas artes, & maleficia, aliud peccatum committitur longè grauius per cooperationem ad maleficium. *tom.* 1. *p.* 673. *n.* 4.

15. Vendens opera miſericordiæ, vt viſitationem infirmorũ, actionem ſepeliendi mortuos, &c. labem ſimoniæ non contrahit: quia hæc opera ex ſe non ſunt res ſacræ, & ſupernaturales. *ibid. n* 7.

16. Vendens reliquias, aut eas oſtendens pro pretio, ſimoniam committit: ſunt enim ex ſe res ſacræ, neque expetuntur niſi ob ſanctitatem illius hominis, cuius ſunt reliquiæ. Si tamen reliquiæ thecis argenteis includantur, vel aureis, pretium tradi poteſt, iuxta æſtimationem auri vel argenti, vel gemmarum, modò ne propter ipſas reliquias pretium augeatur. Item vendens pluris roſarium eò quod reliquias attigerit, ſimoniam committit. *ibid. n.* 8.

17. Calix, aliæve res ſacræ, non ſunt pretio locandæ: hoc enim redolet auaritiæ ſordes, & ſcandali materiam præbet, locari tamen poſſunt ſine ſimoniæ labe: harum enim rerum vſus eſt pretio æſtimabilis, non quatenus ſacer eſt, ſed quia res illæ vſu atteruntur. *ibid. n.* 12.

18. Præſtimonia ſine labe ſimoniæ vendi non poſſunt: Inſtituta enim fuerunt ad alendos in ſtudiis pauperes clericos, vt poſtea Eccleſiæ inſeruire poſſint: Pius autem V. adiunxit obligationem diuini officij, conſequenter huiuſmodi beneficia titulum habent ſpiritualem cum iure ad fructus capiendos. *pag.* 674. *numer.* 13.

19. Commendæ clericales, siue perpetuæ sint, siue temporales, sunt materia simoniæ; quia continent spiritualem administrationem, cui temporales fructus adnectuntur, tenentúrque commendatarij ad pensum canonicarum precum, ac si essent beneficiarij, Commendæ autem militares non sunt materia simoniæ; quia non sunt quid spirituale; conferuntur enim titulo laico, dantúrque in stipendium pro temporalibus seruitiis, licèt non dentur nisi religiosis professis. Quare simoniam non committit qui pecuniâ procurat commendam militarem, aut illam vendit, aut alteri confert, reseruata pensione in suum, vel alterius fauorem: peccat tamen contra iustitiam, illam vendendo, cùm non sit dominus illius, sed vsufructuarius ad vitam. *tom.* 1. *p.* 674. *num.* 14. *&* 15.

20. Rectoriæ, seu officia regendi, & gubernandi hospitalia, Episcopi auctoritate erecta, & illius curæ commissa, sunt materia simoniæ: quia vel conferuntur in titulum perpetuum, & sic censentur beneficia Ecclesiastica, habéntque spiritualem administrationem, vel non conferuntur quidem in titulum; sed tamen administrationem spiritualem habent adnexam: si verò temporalem tantum habent administrationem cum cura infirmorum, & peregrinorum, probabile est non esse materiam simoniæ. *ibid. num.* 17.

21. Committitur simonia, accipiendo aliquid temporale pro Sacramentis vt sunt Sacramenta. Licèt tamen absque labe simoniæ tradere, vel accipere aliquid pro materia remota Sacramentorum, vt pro pane, vino, oleo, chrismate, &c. Verùm si Sacramenta gratis obtineri non possint, in graui, aut saltem extrema necessitate salutis pecunia tradi potest, non pro ipsis Sacramentis, vel eorum administratione, sed ad remouendum impedimentum, vel ad iniustam vexationem redimendam: in hoc enim casu nulla irrogatur iniuria Sacramentis. Hinc sequitur licere pecuniam dare sacerdoti nolenti Baptismum gratis conferre. Item violenter impedienti dignum à consecutione beneficij, aut iniustè contradicenti electioni, tradi posse pecuniam ne impediat, vel contradicat: hoc enim fit ad redimendam iniustam vexationem. At qui pecuniam promittit alteri, aut pensionem, ne concurrat in petitione beneficij, simoniam committit, quia pretio sibi viam parat ad beneficium. *ibid. num.* 1. *& pag.* 675. *num.* 2. *&* 3. *& pag.* 676. *num.* 5.

22. Non licet aliquid dare, aut accipere pro sacramentalibus, id est, pro cæremoniis, & benedictionibus sacris, quæ publica auctoritate, & ex Ecclesiæ instituto fiunt; quia non licet vendere ministeria sacra. *tom.* 1. *p.* 676. *n.* 2. *&* 3.

23. Omnes res consecratæ, si earum naturam præcisè spectemus, vendi possunt ratione materiæ: aliquæ tamen ob iuris canonici prohibitionem vendi non possunt, vt sepultura, etiam ratione terræ, chrisma, & balsamum; item effigies ceræ agni Dei benedicti: nam Romæ extat specialis prohibitio vẽdendi huiusmodi agnos benedictos, ad vitandum simoniæ periculum, etiãsi non vendantur pluris ob consecrationem. *ibid. n.4. & pag* 677. *num.*6.

24. Suscipiens Ordines, præuia pecunia, seu pretio, simoniacus est: quia Ordo est quid spirituale, & sacrum. Quare simoniacus est, qui patrono ipsum præsentanti, vel ad Ordines admitenti promittit se nullam ab eo prouisionem petiturum. Item Episcopi. & alij Ordinum collatores, accipientes aliquid in collatione Ordinum, sunt simoniaci, etiamsi sponte offeratur: excipiuntur tamen candelæ, & faculæ, ex declaratione sacræ Congregationis. At notarius cui salarium alia ratione constitutum non est, potest aliquid accipere nomine stipendij pro literis dimissoriis, vel testimonialibus: quia non tenetur gratis operam suam præstare, & Concil. Trident. dat ei facultatem accipiendi decimam vnius aurei partem. Sin notarius aliunde habeat salarium, peccat aliquid accipiendo; quamuis enim illa actio scribendi sit temporalis, tamen Conc. Trident. vetat intuitu Ordinum quicquam à notario accipi. *ibid. n.* 1. *& seq.*

25. Simonia committitur accipiendo, vel tradendo temporale quidpiam pro functionibus Ordinum: quia huiusmodi functiones sunt ministeria Ecclesiastica, pro quibus nihil licèt accipere, quia sunt res sacræ. Quare simonia committitur ab accipientibus, seu dantibus aliquid tanquam pretium pro diuinis officiis persoluendis: sunt enim ministeria Ecclesiastica, & actus religionis diuinum cultum continentes. Neque solùm in diuinis officiis publicis, sed etiam in priuatis orationibus committitur simonia, si emantur, aut vendantur, sunt enim res sacræ, & religiosæ. *ibid. num.*2. *& pag.*678. *num.*2. *&* 3.

26. Locus sacer communis pro sepultura fidelium vendi non potest absque simonia iure humano prohibita: sic enim expressè decernitur in iure canonico, ne dum locus sacer venditur ad sepulturam, non vendatur ratione terræ præcisè, sed ratione sepulturæ in loco sacro, consequenter ratione rei sacræ. Consuetudo tamen pluribus in locis obtinuit, vendendi certum locum Ecclesiæ, vel cæmeterij, quæ consuetudo, si fuit legitimè præscripta, non videtur damnanda; locus enim ratione materiæ est pretio æstimabilis. *tom.* 1. *pag.* 679. *n.* 1. *&* 2.

27. Qui dat pecuniam pro honoratiore loco sepulturæ, simo-

niam non committit, si locus est honoratior ob respectum aliquem temporalem: quia non emitur res sacra, sed honor quidam humanus, qui pendet ab hominum apprehensione. Secùs dicendum, si locus est honoratior ob respectum, seu rationem aliquam spiritualem, vt quia propior est altari, aut quia est intra Ecclesiam: quia hic honor fundatur in maiori sanctitate loci, quæ est res merè spiritualis. *ibid. n.*4.

28. Qui promittit, vel tradit quidpiam temporale alteri, vt præstet opus spirituale, simoniam committit, quia emit spirituale pro temporali, & iure canonico improbantur omnia pacta, & conuentiones in materia spirituali. Qui tamen aliquid alteri tradit, vt peccatum vitet, vel vt opus spirituale exerceat in solius operantis vtilitatem, v.g. vt confiteatur, vt Eucharistiam sumat, &c. relicta illi libertate faciendi, aut non faciendi tale opus, non committit simoniam, siue opus sit consilij, siue præcepti: hic enim nulla interuenit emptio, aut venditio rei sacræ; sed tantùm proponitur præmium, tanquam illecebra ad bonum opus. *tom.* 1. *pag.* 679. *n.* 1. *& pag.* 680. *n.* 2.

29. Nihil tradi, vel accipi potest tanquam pretium pro ingressu in religionem, seu pro ipsa professione, seu statu religioso: est enim res merè spiritualis. Potest tamen aliquid tradi pro congrua sustentatione: datur enim temporale pro temporali; quippe onus alendi aliquem est quid pretio æstimabile. Sic in matrimonio, quod est Sacramentum, licitè traditur temporale ad matrimonij onera sustinenda. *tom.* 1. *pag.* 680. *n.* 1 *&* 2.

30. Qui pecuniam accipit, vt abstineat à bono opere, seu ab actione spirituali, v.g. vt non absoluat aliquem à censura, vel vt non approbet dignum ad ordines, vel ad beneficiũ, in rigore loquendo, simoniam non committit, modò cum huiusmodi omissione cõiunctus non sit actus iurisdictionis, qui pretio vendatur; hic enim non datur, nec accipitur pretium pro re spirituali, & sacra, sed potius pro omissione illius. *tom.* 1. *pag.* 681. *num.* 2.

31. Vendens scientiam, & doctrinam, seu dona spiritualia intellectus, non committit simoniam. Quamuis enim huiusmodi dona in se vendibilia non sint, cùm inhæreant animæ, ne in aliũ transferri possint: tamen actus, & exercitium ipsorum vendi potest, neque in hac venditione vlla interuenit simonia; quia actus huiusmodi donorum non est res sacra, sed naturalis ad religionem non pertinens. Quare licèt pretio docere facultates naturales, immò & supernaturales, vt Theologiam: quia actiones magistri docentis Theologiam sunt naturales, & labor, ac opus ipsius est pretio æstimabile. *tom.* 1. *pag.* 682. *num.* 1. *&* 5.

32. Præciso labore, & sustentatione, quæ in pactum deduci

potest,

poteſt, nihil accipi poteſt pro ipſa concione ſacra; eſt enim actus actus ſacer: concionator enim eſt veluti Dei legatus ad hoc miſſus. Pro actu tamen docendi doctrinam chriſtianam ad inſtruendum intellectum, vel excolendam memoriam, vt vulgo fieri ſolet in ſcholis, aliquid abſque ſimoniæ labe accipi poteſt: hic enim eſt actus naturalis. At ſi tradatur doctrina Chriſtiana concionando, & perſuadendo, committitur ſimonia, ſi aliquid accipiatur: tunc enim eſt actus ſacer, & conſequenter materia ſimoniæ. *tom.* 1. *pag.* 638 *n.* 8. *&* 9.

33. Vendens magiſterium, ſeu doctoratum Theologiæ, non eſt ſimoniæ reus; quia huiuſmodi doctoratus nihil eſt aliud quàm quædam approbatio ad docendam Theologiam cum quibuſdam honoribus, & priuilegiis; ipſe autem actus docendi non eſt quid ſpirituale. *ibid. n.* 12.

34. Iuſpatronatus vendi non poteſt cùm ſit aliquid ſpirituale, quod habet pro obiecto beneficium: bona tamen ipſa quibus iuſpatronatus eſt adnexum, vendi poſſunt, quibus in alium tranſlatis, transfertur etiam iuſpatronatus; videndum tamen ne bona carius vendantur ob iuſpatronatus adnexum; alioquin ipſum ius vendi cenſeretur. *tom.* 1. *p.* 684. *n.* 3.

35. Beneficium reſignans non poteſt aliquid exigere ratione fructuum, & emolumentorum; quia perſona priuata non poteſt ſeparare præbendam, ſeu fructus beneficij à beneficio, conſequenter ſi vnum vendat, cenſetur etiam alterum vendere. Præterea ius ad fructus eſt quid ſpirituale; beneficiarius enim non habet ius ad fructus, niſi ratione tituli, ſeu miniſterij ſacri; ergo vendens ius ad fructus vendit aliquid ſpirituale, ac proinde eſt ſimoniacus. *tom.* 1. *p.* 685. *n.* 9.

36. Si beneficium ſpectetur ratione tituli, ſeu iuris ſpiritualis, ne ipſe quidem Pontifex poteſt in collatione beneficij quicquam exigere in ſuum, aut alterius fauorem; quia titulus beneficij eſt quid ſpirituale; ſin beneficium ſpectetur ratione præbendæ, ſeu emolumentum, Papa poteſt aliquid exigere ratione præbendæ, immò illam vendere; eſt enim Papa Eccleſiaſticorum bonorum adminiſtrator cum iure ampliſſimo; ergo poteſt vni beneficium conferre cum iure ad officium ſpirituale, & ad partem fructuum tantùm, reſeruata ſibi, vel alteri reliqua parte; quia Papa poteſt beneficium à fructibus, & fructus à beneficio ſeparare; conſequenter poteſt præbendam, facta ſeparatione, vendere abſque labe ſimoniæ. *ibid. num.* 13. Immò poteſt Pontifex, dum beneficium alicui confert cum onere penſionis, æſtimare ſimul temporalem totius penſionis valorem, illúmque ſimul anticipatè recipere, vel facultatem concedere alteri ad recipiendum illum

valorem pensionum, seu pensiones anticipatas. Idque valet, etiamsi Papa nolit beneficium conferre nisi volenti statim redimere pensionem. Hinc patet resignantem Episcopatum alteri cum pensione, qua posita non remanerent mille resignatario, iuxta Concilij dispositionem, posse de licentia Papæ, cum resignatario conuenire, & cautionem exigere, vt resignatarius statim capta Episcopatus possessione redimat pensionem, conuentis annatis: sic enim remanent mille ipsi resignatario, sicque consulitur successoribus, ad quos Episcopatus sine tanto onere transfertur. *tom.* 1. *pag.* 686. *num.* 15. *&* 16.

Permutatio Beneficiorum.

37. Permutatio rei spiritualis cum alia re item spirituali non est simoniaca, iure diuino: quia simonia consistit in commutatione rei spiritualis pro pecunia, seu re pretio æstimabili; at res spiritualis non est pretio æstimabilis, Videndum tamen ne res illa spiritualis sit adnexa temporali; tunc enim permutatio esset simoniaca, vt si detur calix pro Ecclesiastico beneficio, quippe datur temporale pro spirituali. *ibid. n.* 1. *&* 2.

38. Beneficiorum permutatio, seu prouisio priuata auctoritate facta continet simoniam contra ius canonicum: quia Ecclesia vetuit omnes pactiones in beneficiis, ob periculum simoniæ. Hinc sequitur simoniam committi, saltem contra ius humanum in permutationibus actionum pertinentium ad prouisiones beneficiorum: vt si quis dicat, *Tu elige hunc, & ego eligã illum*; vel, *Resigna mihi tuum beneficium, & ego hunc præsentabo ad beneficium mei iurispatronatus*, &c. nam eiusmodi actiones licèt sint spirituales; sunt tamen media ad lucrum temporale. *tom.* 1. *pag.* 687. *n.* 3. *&* 4.

39. Volentes beneficia permutare, possunt priùs inter se agere de permutatione facienda, & inter se transigere, non quidem absolutè; sed in ordine ad consensum Prælati: Immò obligare se possunt ad persistendum in conuentione, donec superior abnuerit: nam eiusmodi conuentio nuspiam inuenitur prohibita, cùm non sit permutatio. Hæc autem permutatio coram Episcopo loci, in quo est beneficium, aut coram alio iurisdictione Episcopali gaudente, fieri debet, modò permutatio purè fiat; non verò cum pensione, aut alio onere: quia ius solùm permittit Episcopo, vt approbet permutationes beneficiorum, & iuxta stylum Curiæ Rom. pensio non imponitur nisi auctoritate Papæ: Quare beneficia quamuis inæqualia in temporalibus, permutari nen possunt cum pensione, aut alia re pretio æstimabili, coram Episcopo, aut alio inferiore Papâ. Si verò accedat Pa-

pæ auctoritas, potest inæqualitas prouentuum, annua pensione, aut etiam numeratâ pecuniâ compensari. At beneficiorum inæqualitas in dignitate, aut re spirituali, compensari non potest pecuniâ aut alia re pretio æstimabili, etiam auctoritate Papæ, si dignitas præcisè spectetur: quia non est quid pretio æstimabile. *ibid. num. 5. & seq. & pag* 688. *num.* 8. *& seq.*

Simonia in pensionibus.

40. Pensio temporalis, seu laicalis, id est, quæ ob causam merè temporalem, & humanam cōfertur, non est materia simoniæ: quia est res temporalis, pretio æstimabilis. At pensio clericalis, quæ scilicet confertur titulo spirituali, est materia simoniæ: est enim, vt sic, aliquid spirituale, quippe ex constitutione Pij V. annexum habet onus recitandi paruum officium B. V. consequenter absque simonia vendi non potest. *to.* 1. *pag.* 689. *n.* 3. *&* 4.

41. Pensionarius non potest priuata auctoritate pensionem, anticipatis solutionibus extinguere: tum quia stylus Curiæ obstat: tum quia venderet rem spiritualem. Potest tamen, propria auctoritate cedere pensioni, & gratis ius suum remittere. Potest item vendere, vel donare fructus suæ pensionis absque labe simoniæ, etiam ad totam vitam, modò retineat titulum pensionis traditur enim temporale pro temporali, éstque hæc veluti locatio fructuum, seu potius anticipata venditio. Non sunt tamen in hac materia laxandæ habenæ: quia in foro externo venditio fructuum pensionis præsumi poterit potiùs translatio pensionis, præsertim quando pensionarius vendit fructus alteri, ipsumque, & eius hæredes constituit procuratores perpetuos, & irreuocabiles, quanquam in foro conscientiæ excusari potest, si sibi retineat titulum pensionis cum onere recitandi officij. Contraria tamen sententia est tutior. *ibid. n.* 7. *& pag.* 690. *num.* 12. *&* 13. *& pag.* 691. *num.* 16

Simonia in resignatione beneficiorum

42. Resignatio beneficij quæ non est pura, & absoluta, labem simoniæ continet, nisi coram Summo Pontifice fiat: quia quælibet pactio in beneficiis, iure communi vetita est. Hinc fit, vt qui beneficium resignat alteri, ea conditione vt sibi pensionem soluat, simoniam committat. Item beneficiarius qui beneficium litigiosum, cum multis expensis assequutus, illud alteri resignat, cum pacto vt resignatarius expensas soluat, nisi accedat Papæ consensus, simoniæ labe non vacat. Item reciproca resignatio, coram Episcopo facta, est simoniaca; vt si quis dicat: *Ego resigno meum beneficium tuo nepoti; tu verò resigna tuum mihi:*

hæc enim non eſt reſignatio pura. *tom.* 1. *pag.* 691. *n.* 2. & *ſeq.*

43. Reſignatio beneficij, non abſolutè facta, ſed cum deſignatione ſucceſſoris, illicita eſt, & inualida: vt patet ex Bulla Pij V. quæ incipit: *Quanta Eccleſiæ.* At ſi reſignatio fiat abſque vllo pacto, aut obligatione conferendi beneficium perſonæ deſignatæ; probabile eſt ſimoniam non committi: quia hic nullus interuenit contractus oneroſus, ſeu commutatio ſpiritualis pro temporali. *tom.* 1. *pag.* 692. *n.* 5 & 6.

Simonia in tranſactione.

44. Tranſactio ſimoniaca eſt, dum remittitur, vel retinetur ius temporale pro ſpirituali, vel contra. Tranſactio verò circa rem ſpiritualem non eſt ſimoniaca, cùm res ſpiritualis compenſatur alia re ſpirituali proportionata, modò non fiat in materia beneficiali. Ad valorem tamen tranſactionis requiritur auctoritas legitimi Prælati, ſi tranſigentes intendant facere perpetuam tranſactionem, quæ ſucceſſores etiam afficiat: Immò ſi tranſactio fiat cum laicis, ſuper decimas, neceſſarius eſt Summi Pontificis conſenſus. *ibid. n.* 3. & 4. & *pag.* 693. *n.* 5.

45. Tranſactio in materia beneficiali fieri poteſt auctoritate Epiſcopi, vel etiam arbitratorum, etiamſi non ſint Epiſcopi, vel iudices cauſæ. Epiſcopus autem, ad dirimendam litem, poteſt abſque ſimoniæ labe applicare vni beneficium litigioſum, cum onere ſoluendi alteri collitiganti penſionem, quandiu vixerit ipſe beneficiarius; modò ipſa perſona beneficiarij onerata maneat, non autem beneficium, neque onus penſionis tranſeat ad ſucceſſorem in beneficio. *ibid n.* 8 & 9.

46. Litigantes circa beneficium poſſunt arbitrum eligere, etiamſi non ſit prælatus, nec iudex cauſæ: hoc enim nuſpiam in iure prohibitum inuenitur. Vnde patet fieri poſſe compromiſſum in quoſlibet, qui poterunt vt arbitri, litem dirimere, adiudicantes beneficium illi, qui veroſimiliùs præſumitur titulum habere, & imponentes onus temporale beneficiario in fauorem alterius partis collitigantis, ſi ita expedire iudicauerint. *tom.* 1. *pag.* 694. *num.* 12.

Simonia in actibus iuriſdictionis.

47. Committitur ſimonia dando, vel accipiendo aliquid pro actibus iuriſdictionis fori interni: quia datur temporale pro ſpirituali. Quare ſimoniacum eſt dare, vel accipere pecuniam pro abſolutione à cenſuris. Poteſt tamen dari pecunia iniuſtè impedienti, aut deneganti abſolutionem, ad redimendam iniu-

ſtam vexationem. Item pro diſpenſatione, vel commutatione votorum, pio conceſſione, vel applicatione indulgentiarum, non poteſt abſque ſimonia aliquid accipi, aut dari. Item Parochus videtur ſimoniæ reus, ſi nolit matrimonio aſſiſtere niſi accepto pretio: eſt enim actus muneris Parochialis, & officij ſpiritualis. *ibid.num.* 1. *& ſeq. & pag.* 695. *num.* 6. *&* 7.

48. Simoniacum non eſt dare, vel accipere temporale pro actibus iuriſdictionis laicæ, & temporalis. Quare Prælatus Eccleſiaſticus pretio concedens licentiam docendi, vel legitimandi ad honores temporales, vel ad ſucceſſionem in bonis, non eſt ſimoniæ reus: quia non exercet iuriſdictionem ſpiritualem, vt ſic, ſed quatenus continet temporalem. *tom.* 1 *pag.* 695. *n.* 1. *&* 2.

49. Simonia committitur dando, vel accipiendo aliquid temporale pro actibus Eccleſiaſticæ iuriſdictionis: nam iuriſdictio Eccleſiaſtica eſt aliquid ſpirituale, & ſupernaturale. Quare Prælati exigentes aliquid pro diſpenſatione votorum, irregularitatis, impedimentorum matrimonij, ſunt ſimoniæ rei: Concil. enim Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 18. generaliter decernit, vt diſpenſatio Eccleſiaſtica gratis concedatur, alioquin ſubreptitia cenſeatur. *ibid.num.* 3. Stylo tamen Curiæ Rom. receptum eſt, vt in diſpenſationibus concedendis aliquid detur. 1. pro ſuſtentatione Summi Pontif. 2. pro labore officialium. 3. pro commutatione vnius operis in aliud. 4. in pœnam delicti *ibid.n.* 3. *& pag.* 696. *n.* 6.

Cauſæ à ſimonia excuſantes.

50. Non committitur ſimonia cùm occaſione rei ſpiritualis accipitur pecunia, ſeu res pretio æſtimabilis, non tanquam pretium rei, ſed gratis, & titulo gratitudinis, & vice versâ, cum occaſione rei temporalis accipitur, vel traditur aliquid ſpirituale, gratis, ſeu titulo gratitudinis: quia hîc nulla eſt emptio, aut venditio. Sic Prælatus beneficium conferens de ſe bene merito, ſimoniam non committit. Non tamen licèt hoc deducere in pactum; eſſet enim ſimoniacum tradere aliquid ſpirituale cum pacto, vt accipiens ſit gratus, vel vt obſequium ſibi præſtet titulo gratitudinis: hoc enim eſt pretio æſtimabile. *tom.* 1. *pag.* 697. *num.* 1. *&* 7.

51. Non committitur ſimonia dùm pro actione ſpirituali accipitur aliquid titulo ſuſtentationis; ſuſtentatio enim iure naturæ debetur operanti, & dignus eſt operarius mercede ſua, & *Rom.* 15. qui altari ſeruit, de altari viuere debet. Sic excuſantur Eccleſiaſtici miniſtri accipientes pias oblationes, vel alia ſtipendia, ex conſuetudine, vel legibus Eccleſiæ; hæc enim non dantur tanquam pretium rei ſpiritualis, ſed in ſtipendium,

& sustentationem. Caueat tamen sacerdos ne plus accipiat pro sustentatione, quàm ferat ratio laboris, & operis, sic enim simoniæ suspicionem incurreret. *tom.* 1. *pag.* 699. *n.* 1. *&* 3.

52. Simoniacum est accipere aliquid temporale pro labore intrinseco actioni spirituali; hic enim labor non distinguitur ab ipsa actione sacra, & spirituali; consequenter est aliquid sacrum, neque pretio æstimari potest. At si accipitur aliquid pro labore extrinseco, qui per accidens coniunctus est cum opere sacro, non committitur simonia: hic enim labor est quid temporale, & pretio æstimabile: sic cantor aliquid exigens pro cantu in Missa, vel diuinis officiis, à simoniæ labe excusari solet. Item aliquid accipiens pro itinere suscepto causa celebrandæ Missæ, vel pro obligatione celebrandi in tali loco, tali hora, &c. excusatur: hæc enim sunt extrinseca celebrationi Missæ, & pretio æstimanda. *ibid. n.* 1. *&* 2. *& pag.* 700. *n.* 3. *& seq.*

53. Non committitur simonia accipiendo aliquid titulo priuationis libertatis ad alia opera vtilia, quæ quis eo tempore exercere potuisset. Sic nonnulli excusant à simona eum qui pecuniam accipit, non simpliciter, vt procuret alteri beneficium; sed habita ratione laboris in scribendo. iter agendo, expensis faciendis in priuatione lucri, & commodi temporalis, quo se ea de causa priuat, &c. hæc enim sunt pretio æstimabilia. *tom.* 1. *pag.* 700. *num.* 1. *&* 2.

54. Licet absque simoniæ labe aliquid dare ad redimendam iniustam vexationem, quam quis patitur circa rem spiritualem, modò id quod datur, non sit quid temporale: cùm enim iniusta vexatio sit impedimentum temporale, non potest redimi re spirituali: quare si quis vexetur iniustè in pingui beneficio, & tenue beneficium vexatori conferat, vel procuret, simoniam committit, quia tradit spirituale pro temporali. At si dem pecuniam ei, qui per vim, vel fraudem me impedit, ne concurram cum ipsius amico in petitione beneficij, aut ei, qui iniustè apud Episcopum me infamat, ne mihi beneficium conferatur, simoniam non committo: quia do pecuniam pro cessatione damni, & pro redimenda vexatione, quam alter mihi infert iniustè contra meam libertatem, & famam. Idem dicendum, quando quis precibus, vel muneribus peruertit electores in me propensos: neque enim trado pecuniam pro electione, sed pro cessatione nocumenti, quod iniustè mihi infertur. *tom.* 1. *pag.* 701. *num*... *& seq.* *& pag.* 701. *num.* 7. *& seq.*

55. Consuetudo non excusat acceptionem, vel traditionem rei temporalis pro spirituali per modũ pretij: hoc enim est intrinsecè malum, & simoniacum contra ius naturale diuinum.

Secùs

Secùs dicendum de ſimonia ſolo iure humano inducta; lex enim humana poteſt conſuetudine abrogari, *tom.* 1. *pag.* 703. *num.* 1.

56. Qui tenentur ex officio miniſtrare, & habent redditus ad ſuſtentationem aſſignatos, poſſunt per conſuetudinem acquirere ius ad maiores prouentus, ſaltem titulo ſuſtentationis. Quia conſuetudo induci poteſt circa illud, quod poteſt eſſe materia legis: legitimus autem ſuperior, præcipere poteſt, vt prouentus ad ſuſtentationem augeantur. Videndum tamen, ne huiuſmodi conſuetudo ſpeciem aut ſuſpicionem aliquam ſimoniæ præ ſe ferat. *ibid. n.* 2.

An acta ſimoniacè ſint valida?

57. Actiones, ſeu functiones ordinis, vel iuriſdictionis, ſimoniacè factæ, validæ ſunt, per ſe loquendo: non enim eſt maior ratio, cur ſimonia potius irritet huiuſmodi actiones, quàm reliqua peccata; niſi extet aliquod ius peculiare. Dicuntur tamen ordines per ſimoniam collati eſſe irriti, non quòd verè ſint irriti quoad ſubſtantiam; ſed quia vetitus eſt illorum vſus: ordinatus enim per ſimoniam ſuſpenſus eſt ab ordinum exercitio. *tom.* 1. *pag.* 714. *n.* 1. *&* 2. *& pag.* 715. *num.* 3.

58. Quælibet acquiſitio rei Eccleſiaſticæ, & ſpiritualis, irrita videtur, ſi fiat data, vel promiſſa pecunia: nam iure canonico generaliter irritantur ſimoniacè acquiſita, vt patet ex cap. *ea quæ. tom.* 1. *pag.* 715. *n.* 9.

59. Omnis actio iuriſdictionis, vel adminiſtrationis, quæ ordinatur ad obtinendam beneficij prouiſionem, ſi fiat per ſimoniam, irrita eſt; non quidem iure naturali, vel diuino, ſed Eccleſiaſtico. Quare prouiſus per ſimoniam tenetur beneficium dimittere, & fructus reſtituere, quos medio tempore percepit: neque enim poteſt fructus percipere rei non ſuæ, niſi ſciens committi ſimoniam in ſuum fauorem contradixerit, & declarauerit ſe illi non conſentire: qui enim beneficium obtinuit reclamans, & reſiſtens ſimoniæ in ſuum fauorem commiſſæ, validè beneficium obtinet. *tom.* 1. *pag.* 716. *n.* 10. 11. *&* 17.

60. Collatio, ſeu prouiſio beneficij, facta per ſimoniam ignoranti, inualida eſt ipſo iure: nam iure canonico irritatur ipſo facto, & qui ſic beneficium obtinuit, etiam ignoranter, inhabilis eſt non modò ad illud beneficium, ſed etiam ad alia in futurum obtinenda, niſi habilis efficiatur diſpenſatione Pontificis in dignitatibus, & beneficiis curatis, vel diſpenſatione Epiſcopi in beneficiis ſimplicibus *ibidem. num.* 19. *& pag* 717. Qui tamen bona fide beneficium obtinuit, ignorans ſimoniam ab alio commiſſam gaudere poteſt regula de triennali poſſeſſore, ita vt

ante triennium elapsum turbari nequeat circa illius beneficij possessionem. *ibid.n.20.*

61. Collatio pensionis simoniacè facta, iuxta probabiliorem sententiam, valida est: quia tametsi sit res spiritualis, tamen non est propriè beneficium Ecclesiasticum; consequenter illius prouisio non est irrita. cùm sermo sit in iure de beneficiis per simoniam obtentis. *tom.1.pag.717.n.22.*

62. Qui beneficium obtinuit promissâ pecuniâ, nec tenetur, nec potest in conscientia, promissionem implere, & pretium soluere: hæc enim promissio, & pactio cùm sit de re turpi, & illicita, irrita est. *tom.1.pag.718.n.27.*

63. Qui beneficium per simoniam adeptus est, non tenetur in conscientia dimittere beneficium, aut fructus medio tempore perceptos restituere, donec per iudicis sententiam condemnetur. *ibid.n.29.*

64. Simonia in beneficiis, per se loquendo, non inducit ipso facto priuationem beneficiorum antea ritè obtentorum: Immò neque inducit irritationem aliorum actuum præcedentium qui ordinantur ad beneficium perfectè obtinendum, cuiusmodi sunt electio, confirmatio, collatio: quamuis enim quælibet harum actionum simoniacè facta, irrita sit: tamen si prior, v.g. electio ritè fiat, confirmatio verò fiat simoniacè, confirmatio est irrita, electio verò subsistit. Actus tamen præcedens per sententiam iudicis irritari potest in pœnam delicti. *ibid.n.1.& 2.*

65. In tribus hisce casibus inducitur priuatio beneficiorum antea ritè obtentorum. 1. in simonia confidentiali, de qua infra. 2. in simonia commissa in electione Papæ. 3. in simonia commissa ab examinatoribus beneficiorum in synodo constitutis, seu electis: non enim possunt quidquam occasione examinis accipere; alioquin ipso facto priuantur beneficiis antea ritè obtentis, tenentúrque illa dimittere, etiam ante sententiam iudicis, declaratoriam criminis. *tom.1.pag.719.n.4.& 5.*

66. Simoniacus in beneficio efficitur inhabilis ad illud, & ad alia in futurum obtinenda: hæc autem inhabilitas incurritur ipso facto, ante vllam sententiam: est enim pœna ipso iure imposita, quæ ad sui executionem nullam requirit hominis actionem. Porrò dispensatio huius inhabilitatis ad solum Summum Pontif. pertinet, neque potest Episcopus in ea dispensare. *ibid.n.1.& seq.& pag.720.num.4.*

Restitutio ob simoniam.

67. Qui pretium accepit, sed rem spiritualem nondum tradidit, tenetur iure naturali, & diuino, pretium restituere: quia traditum

traditum fuit pro re ſpirituali, quæ nondum tradita fuit, nec licitè tradi poteſt. Qui verò pretium ſimoniacè accepit, abſque tamen iniuria, & iniuſtitia contra ipſum tradentem, non eſt obnoxius reſtitutioni. Quia obligatio reſtituendi oritur ex iniuſtitia; ergo vbi nulla iniuſtitia; ibi nulla eſt obligatio iure naturali, ad reſtitutionem. At pretium ſimoniacè, & ſimul iniuſtè acceptum. reſtituendum eſt, propter violatam iuſtitiam commutatiuam. Quare obligatus ex iuſtitia ad functiones ſpirituales gratis exercendas, vt Epiſcopus, & Parochus, tenetur ad reſtitutionem pretij accepti pro hiſce functionibus exercendis, *tom.* 1.*pag.* 720.*n.* 1. *& ſeq. & pag.* 721.*n.* 4. *& ſeq*

68. In tribus caſibus Eccleſia obligat ad reſtitutionem pretij ſimoniacè accepti. 1. quando pretium eſt acceptum pro collatione beneficij, vel alia actione ordinata ad prouiſionem beneficij. 2. quando pretium eſt acceptum pro ingreſſu religionis. 3. quādo pretium eſt acceptum pro collatione Ordinum. Cæterū Pontifex poteſt diſpenſare, vel compoſitionem concedere, quando ſolo iure Eccleſiaſtico facienda eſt reſtitutio in pœnam delicti. *tom.* 1 *pag.* 722.*n.* 18. *& pag.* 723.*n.* 19. *& ſeq. & pag.* 724.*n.* 24.

69 Res ſpiritualis ſimoniacè accepta, nec iure naturali, nec iure canonico eſt obnoxia reſtitutioni ante ſententiam iudicis, exceptis beneficiis, quæ ſimoniacè obtēta, vnà cum fructibus perceptis reſtituenda ſunt ante vllam iudicis ſententiam: ſic enim iura præſcribunt. *tom.* 1 *pag.* 724.*n.* 1. *& pag.* 725.*n.* 3. *& ſeq.* Porrò mediatores ſimoniæ commiſſæ in beneficio tenentur in defectum beneficiarij ad reſtitutionem fructuum à beneficiario ſimoniaco perceptorum. *pag.* 725.*n.* 6.

Contra ſimoniam confidentialem excommunicatio.

70. Pius IV. in Bulla 85. quæ incipit, *Rom. Pontificem*, & Pius V. in Bulla item 85. quæ incipit, *Intolerabilis multorum peruerſitas*, tulerunt excommunicationem Summo Pontifici reſeruatam contra committentes ſimoniam confidentialem in beneficiis, & penſionibus. Simonia autem confidentialis contingere ſolet in reſignatione, collatione, electione, vel præſentatione, hoc animo vt beneficium, vel fructus in totum; vel in partem reſtituantur, vel reſignentur ipſimet reſignanti, conferenti, eligenti, vel præſentanti, aut alteri ad ipſius electionem. *ibid. punct.* 23.*pag.* 232.*num.* 1.*tom.* 3.

71. Qui accipit beneficium ab altero, qui hoc ipſi reſignat cum ſpe, & confidentia quòd accipiens beneficium, illud poſtea dimittet, vel ſoluet fructus in fauorem reſignantis, vel amici, vel alterius, quem reſignans nominauerit, incurrit excommunicationem;

nicationem; non autem resignans, vt patet ex citatis constitutionibus vtriusque Pontificis, etiamsi ista confidentia non deducatur in pactum; ad incurrendam tamen excommunicationem opus est vt accipiens beneficium animaduertat spem, & confidentiam resignantis. Qui autem accipit beneficium animo illud postea restituendi danti, aut eius amico, vel alteri, præter spem ipsius resignantis, non est obnoxius excommunicationi; nulla enim hîc interuenit simonia confidentialis, quæ originem trahit à spe, & confidentia ipsius regsignantis. *ibid. n. 2. & seq. pag. 233. tom. 3.*

72. Ille non ligatur vinculo excommunicationis, qui beneficium accepit, putans illud sibi resignari cum spe & fiducia restituendi illud eidem resignanti, vel alteri in ipsius fauorem, cùm tamen resignans hanc spem & fiduciam non haberet: quia conscientia erronea non inducit excommunicationem, sed solum delictum sub excommunicatione prohibitum. Tamen qui hoc modo beneficium accepit, tenetur se tanquam excommunicatum gerere, donec conscientiam erroneam deposuerit cognita rei veritate. *ibid. num. 4.*

73. Accipiens beneficium ab eo, qui cum spe, & confidentia illud sibi resignat, licèt non intendat illud accipere in confidentiam, incurrit excommunicationem: quia Summus Pontifex intendit excommunicare accipiẽtem beneficium quoties animaduertit illud sibi in confidentiam resignari, etiamsi solus resignans intentionem habeat confidentialem; facto enim consentit, licèt interius dissentiat. *ibid. n. 5.*

74. Nonnuli censent Cardinales & Prælatos beneficium in confidentiam accipientes, non affici excommunicatione, sed interdicto ab ingressu Ecclesiæ Papæ reseruato; probabilius tamen videtur illos ab hac excõmunicatione nõ eximi ob declaratoriã Pij V. in Bulla quæ incipit, *Hodie in consistorio. ibid. pag. 234. num. bum. 12. tom. 3.*

Contra simoniam in prouisione beneficiorum.

75. Pius V. in Bulla 104. quæ incipit, *Durum nimis*, vt tolleret consuetudinem quandam simoniacam, quæ quibusdam in Ecclesiis obtinuerat, vt fructus primi anni inter Canonicos diuiderentur, &c. graues imposuit censuras retinentibus, petentibus, vel exigentibus aliquid ex huiusmodi fructibus, vel distributionibus, nec non inducentibus aliquem ordinaria, vel Apostolica auctoritate prouisum ad præstandum iuramentum de obseruandis eiusmodi consuetudinibus, & statutis. Censuræ autem, quæ imponuntur, sunt diuersæ: nam Episcopi, aliique Antistites

ſuſpenduntur à Pontificalibus donec præſtita ſatisfactione, à Summo Pontifice abſoluantur, capitula verò, & collegia ſubiiciuntur interdicto; aliæ verò perſonæ ſingulares vinculo excommunicationis obſtringuntur. *ibid. punct.* 26. *pag.* 234. 235. *tom.* 3.

76. Hæc cenſura non incurritur dum iuxta conſuetudinem, vel ſtatuta quarundam Eccleſiarum, in prouiſione beneficiorum aliquid exigitur in ipſos vſus conuertendum: hic enim caſus excipitur in Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 14. *ibid. n.* 5.

77. Refertur quædam excommunicatio, quæ tamen in Bullario non extat contra dantes, vel promittentes aliquid nunciantibus prouiſiones à Sede Apoſtolica factas; hæc tamen excommunicatio non extenditur ad ipſos nunciantes. *ibid. punct.* 27. *pag.* 235. *tom.* 3.

Contra ſimoniacam procurationem beneficiorum.

78. Paulus IV. in Bulla 12. quæ incipit, *Inter cæteras curas.* ad tollendas ſimoniacas labes, quæ in beneficiis procurandis committuntur, excommunicationem tulit contra ſupponentes ſe pro aliis in examine, aut impetrantes beneficia pro aliis id ignorantibus cum oblatione penſionis, aut cum ſpe alicuius cōmodi tēporalis, aut impetrantes beneficia pro ſeipſis animo illa reſignandi in fauorē aliorum: præterea inualidas reddidit prouiſiones, & diſpoſitiones hoc pacto obtentas. *ibid. punct.* 28.

79. Hæc cenſura ſolùm afficit eos qui beneficia in Curia Romana obtinent apud Datarium Papæ; quia Summus Pontifex vult occurrere incommodis quæ audierat committi in conſecutione beneficiorum apud Curiam. *ibid. pag.* 236. *n.* 9. *tom.* 3.

Contra ſimoniacum Religionis ingreſſum.

80. Vrbanus IV. in cap. *Sanè, extrà de ſimonia*, excommunicationem infligit ſingularibus perſonis dantibus, vel recipientibus aliquid ex pacto pro ingreſſu in religionem; capitulis verò & conuentibus, pœnam ſuſpenſionis. *ibid punct.* 29. *pag.* 236. Vnde ſequitur ſi aliquid detur ſine præuio Pacto, non incurri excommunicationem. *ibid. pag.* 237. *n.* 3. *tom.* 3.

81. Non incurritur hæc excommunicatio cùm aliquid datur, vel accipitur pro ſuſtentatione ingredientis religionem, etiāſi monaſterium diues ſit, & locuples: quia datur, & accipitur temporale pro temporali, pecunia ſcilicet, vel res alia pretio æſtimabilis, pro ſuſtentatione religioſi, quæ pretio æſtimabilis eſt, neque enim tenetur monaſterium licet locuples hunc admittere, & in ipſius ſuſtentationem bona ſua inſumere. *ibid. num.* 4. Modò tamen abſit exceſſus, id eſt, non accipiatur vltra

onus

onus sustentationis. Vitandum est etiam scandalum; nam si monasterium locuples renuat admittere pauperem, alioquin idoneum, facilè scandali ansam præbebit, non tamen propterea incurritur excommunicatio; quia hæc est labes auaritiæ potiùs quàm simoniæ. *ibid.*

82. Licèt monialibus indultum sit à Clemente VIII. vt reæ non sint labis simoniæ dum conuentiones faciunt circa dotem recipiendarum pro congruenti, & sufficienti sustentatione: tamen si aliquid exigant vltra congruam sustentationem, ab hac censura non excusantur, nisi liberaliter detur, & non ex pacto. *ibid. pag.* 238. *n.* 6. *tom.* 3.

83. Abbatissa quæ certam pecuniæ quantitatem paciscitur, vel accipit donec dos monasterio promissa pro nouitia ingrediente soluatur, excusari potest si hanc pecuniam accipiat ratione damni emergentis, quod interim monasterium patitur ob dotem non solutam. Idem dicendum si aliquid exigatur ratione lucri cessantis; sed hac in parte magna cautione opus est ad vitandum scandalum, & periculum vsuræ. *ibid. n.* 8.

84. Quando in susceptione habitus religiosi aliquid datur, & accipitur, committitur quidem simonia; probabile tamen est censuram non incurri donec professio emittatur: quia censura nō incurritur nisi adsit effectus completus sub censura prohibitus; completur autem effectus per emissionem professionis. Vnde sequitur excommunicationem non incurri si susceptio habitus fuit simoniaca, modò postea religiosus gratis ad professionem admittatur. *ibid. n.* 11.

Contra simoniam in Indulgentiis.

85. Pius V. in Bulla 99. quæ incipit, *Quàm plenum*, vetuit concedi indulgentias vel facultatem eligendi confessarium, qui à casibus reseruatis absoluat, soluentibus certam pecuniæ summam; & Episcopis quidem, aliisque antistitibus huic decreto contrauenientibus infligit pœnam suspensionis ab ingressu Ecclesiæ, & à perceptione fructuum, à qua absolui nequeant nisi à Summo Pontif. post præstitam satisfactionem; alios verò Episcopis inferiores subiicit excommunicationi Pontifici reseruatæ. *ibid. punct.* 30. *pag.* 239. *tom.* 3.

86. Licèt Ordinarij locorum nequeant prohibere quominus religiosi inconsultis ipsis ordinariis publicent indulgentias olim sibi à Summo Pontifice concessas; nihilominus nullus licèt exemptus, potest indulgentias de nouo concessas, publicare in sua Ecclesia absque licentia Ordinarij; sic enim per sacram Cardinaliū Congregationem declaratum fuit. *ibid. n.* 9.

Contra ſimoniam in gratiis à Curia Romana obtinendis.

87. Bonifacius VIII. in rubrica, *de ſententia excommunic.* quæ incipit, *Excommunicamus*, tulit excommunicationem contra omnes facientes promiſſionem, vel pactum temporarium pro aliqua gratia, vel iuſtitia obtinenda in Curia Rom. & contra dãtes vel recipientes aliquid paruum, vel magnum, ex pacto aut promiſſione. Item contra præbentes conſilium, auxilium, vel fauorem, & contra ſcientes, & non reuelantes eos qui ex pacto dãt, vel recipiunt aliquid pro gratia, ſeu iuſtitia in Curia Rom. obtinenda. *ibid. punct.* 31. *pag.* 240. *tom.* 3.

88 Qui fictè promittit ſe aliquid daturum pro gratia, aut iuſtitia in Curia Rom. obtinenda; vel qui promittit, altero cui fit promiſſio non acceptante promiſſionem, non ſubiacet huic excommunicationi; quia ficta promiſſio nõ eſt promiſſio, & de ratione promiſſionis eſt acceptatio. *ibid. pag.* 242. *n.* 8. *&* 9.

89. Promiſſio facta ex gratitudine, & ſolùm vrbanitatis gratia ſub hanc cenſuram non cadit. Secùs autem ſi promiſſio fiat animo ſe obligandi, vt faciliùs inflectatur iudex ad gratiam vel iuſtitiam concedendam; nam huiuſmodi promiſſiones nihil aliud ſunt quàm munera in ſpe oblata; iuſtitiæ autem adminiſtratoribus nihil ſimpliciter debetur ex gratitudine, cùm aliunde habeant ſtipendium. *ibid. n* 10.

90. Ad hanc excommunicationem incurrendam non ſufficit quælibet res data, aut accepta, ſed requiritur vt ea ſufficiat ad peccatum mortale furti; paruitas enim materiæ excuſat à mortali, atque adeo ab excommunicatione. *ibid. n.* 12. *&* 13. *pag.* 243. *tom.* 3.

91. Ab hac cenſura excuſantur 1. qui dant ob meram liberalitatem; vel beneuolentiam, ſiue dent ante gratiam obtentam, ſiue ea iam obtenta. 2. qui dant ad redimendam iniuſtam vexationem; quamuis enim ſit turpitudo ex parte iudicis recipientis, ac proinde iudex excommunicationem incurrat; nulla tamen eſt ex parte dantis neque enim dat pro iuſtitia obtinenda, ſed pro vexatione redimenda. 3. qui dant, vel accipiunt xenia, vel ſportulas dari conſuetas, modò non ſit notabilis exceſſus 4. qui dant, vel accipiunt tanquam ſtipendium laboris, vt ſi quid detur Aduocato, vel Notario, vel Procuratori, ſeu ſollicitatori. 5. qui dant, vel accipiunt ob maiorem induſtriam, vel operam præſtitam, quam alioquin præſtare teneantur. *ibid. pag.* 244. *num.* 14. *tom.* 3.

92. Qui dat, vel accipit aliquid solùm titulo gratitudinis post gratiam, aut iustitiam in Curia Rom. obtentam absque præuia promissione, aut pacto, hanc censuram non incurrit: quia hic non dicitur dare, aut accipere pro gratia vel iustitia obtinenda, sed tantùm titulo gratitudinis ob gratiam, vel iustitiam impetratam. *ibid. num.* 15.

93. Qui nouit aliquod delictum committi contra hanc constitutionem, incurrit excommunicationem, nisi intra triduum deferat Summo Pontifici, aut alteri, qui Summo Pontifici fideliter denunciet; sic enim in Bulla præscribitur; id tamen intelligendum est de iis tantùm qui in Romana Curia degunt *ibid. num.* 18. *pag.* 245. *tom.* 3.

94. Præter excommunicationem aliæ pœnæ imponuntur transgressoribur huius constitutionis: nam 1. gratia, aut iustitia sic obtenta est irrita, & qui ea scienter vtitur, easdem pœnas incurrit, quas alij transgressores. 2. qui aliquid accepit hoc nomine, absolui nequit antequam restituat pauperibus id quod accepit. 3. imponitur ipso facto priuatio omnis beneficij Ecclesiastici, & omnis officij etiam sæcularis; non tamen ante sententiam criminis declaratoriam. 4. additur perpetua infamiæ nota. 5. inhabilitas ad omnia beneficia, & officia *ibid. num.* 21. *& seq. pag.* 246. *tom.* 3.

95. Clemens VIII. in Bulla quæ incipit, *Pro commissa nobis*, has pœnas extendit ad eos qui dant, promittunt, vel accipiunt aliquid pro gratia, vel iustitia obtinenda etiam extra Curiam Romanam apud quæcumque tribunalia, & quoscumque iudices etiam laicos in terris, vel locis temporali ditioni Summi Pōtificis mediatè, vel immediatè subiectis. *ibid. punct.* 32. *pag.* 246. *tom.* 3.

96. Episcopus qui necessariam correctionem non adhibet contra simoniam committentes in Sacramentis, vel ordinibus subiacet excommunicationi. In cap. *quicquid, quæst.* 1.

Contra simoniam in ordine, vel beneficio.

97. Paulus II. in Extrauag. *Cum detestabile, de simonia*, pœnam suspensionis ab executione ordinum imposuit ordinato per simoniam; aliis verò committentibus simoniam, aut ad illam cooperantibus in beneficiorum, vel ordinum collatione, seu consequutione, excommunicationem iniunxit. *pag.* 130. *tom.* 3. vide tit. *Ordo.*

98. Qui dat pecuniam pro consequutione beneficij, vel ordinis, hanc censuram non incurrit antequam beneficium, vel ordo actu conferatur. Idem dicendum quoties ordo, vel beneficium

confertur

confertur ex præuio pacto ſimoniaco , ſed pretium nondum ſolutum fuit. *ibid.n.7.*

99. Qui bona fide ignorans , per ſimoniam ab altero commiſſam,beneficium obtinuit , poſtea cognita ſimonia , tenetur quidem beneficium reſignare, vtpote per ſimoniam acquiſitum non tamen excommunicationem incurrit , ſi nolit reſignare licèt enim peccet retinendo beneficium , non tamen ſimoniam committit. *p.23.n.12. & 13.tom.3.*

100. Qui ſcit ſimoniam ab alio commiſſam in ordine , vel beneficio , non incurrit excommunicationem niſi denunciet;non tamen poteſt abſolui donec denunciauerit. Quia Summus Pontif. in præfata Extrauag.præcipit in virtute ſanctæ obedientię,huiuſmodi delinquentes denunciari , & ſtatuit eos qui non denunciant,abſolui non poſſe donec denuncient;nulla tamen extat excommunicatio contra non reuelantes. *ibid.n.16.*

101. Pœnæ comminatoriæ, iure antiquo contra ſimoniacos ſancitæ , iure nouo nō incurrũtur ipſo facto ex vi iſtius Extrauagantis:quia in hac Extrauag.iura antiqua innouantur , id eſt , in priori ſtatu,ac robore reſtituuntur;manent igitur comminatoria, vti erant antea. *p.232.n.19.tom.3.*

102. Hæc excommunicatio eſt Summo Pontifici reſeruata.

Societas IESV.

1. GRegorius XIII.in Bulla 89.quæ incipit.*Aſcendente Domino*, approbauit inſtitutum , & conſtitutiones Clericorum regularium Societatis IESV , addita pœna excommunicationis, & inhabilitatis ad quælibet officia, & beneficia ſæcularia,ſeu regularia contra impugnantes præfatæ Societatis inſtitutum,conſtitutiones,aut hanc ſuam Bullam , aut aliquem illorum articulum quouis prætextu *p.249.tom.3.*

2. Hac eadem Bulla prohibetur de inſtituto Societatis IESV diſputatio,non quælibet,ſed ea tantùm quæ inſtituitur ad impugnandum illud inſtitutum,ſeu conſtitutionem Apoſtolicam,vel ad contradicendum,idque factum eſt ad tollendas diſcordias , & compeſcendas maleuolorum linguas. *p.250.n.3.tom.3.*

3. Huic ſubiicitur excommunicationi qui facit libellos famoſos contra Societatem IESV. Secùs ſi ſcribat librum famoſum contra nonnullos Patres eiuſdem Societatis ; quia hic non impugnat inſtitutum;grauiſſimè tamen peccat. *ibid.n.4.*

4. In eadem Bulla prohibentur nonnullæ aliæ actiones quæ videntur etiam cadere ſub excommunicationem,vt facere notationes,declarationes,gloſſas,vel ſcholia ſuper præfato inſtituto,

constitutionibus, vel bulla, nisi de licentia Generalis, aut inferiorum præpositorum eiusdem Societatis, eas interpretari, nisi quãtum verba ipsa sonant, de eis disceptare, seu scrupulum iniicere, reuocare in dubium, vel controuersiam, legere glossas, vel interpretationes ad id pertinentes, docere, aliisque tradere, vendere, vel apud se retinere; hæc, inquam, videntur prohiberi in virtute sanctę obedientiæ, & sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. *ibid. n. 5. tom. 3.*

SOCIETATIS CONTRACTVS.

Quid sit Societas?

1. SOcietas est conuentio duorum, vel plurium conferentium suam pecuniam, vel industriam, vel laborem, vel aliam rem pretio æstimabilem, ad commune lucrum. Ad coëundam Societatem quinque conditiones requiruntur. 1. vt fundetur in negotiatione licita, & honesta; nam quæ fundatur in negotiatione illicita non est obligatoria. 2. vt singuli aliquid conferant in commune. 3. vt seruetur æqualitas inter socios, itavt lucrum, expensæ, & damna sint omnibus communia, vnicuique pro rata. 4. vt sors, seu pecunia, quam socius in commune contulit, subiaceat periculo conferentis, itavt si pereat absque culpa sociorum, illi pereat, qui eam contulit; res quippe domino perit. Est enim societas leonina, & vsuraria, cùm quis tradit pecuniam mercatori ea lege, vt periculum sit solius mercatoris, lucrum verò diuidatur. 5. vt seruentur pacta. *tom. 2. p. 548. n. 1. & 3.*

2. Qui vnam societatem iniit, non peccat, neque tenetur ad restitutionem si alias ineat, absque præiudicio prioris, etiamsi promiserit se non daturum operam alteri negotiationi; quia socij nullam inde iniuriam patiuntur. Si verò Societas aliquid patitur damni, peccat; tenetúrque ad restitutionem. Hinc collige famulos, qui ab vno conducti aliorum se negotiis implicant cum præiudicio illius à quo fuerunt conducti, teneri ad restitutionem. *ibid. num. 4. & pag. 549. num. 5.*

Quis inire possit societatem?

3. Potest contractus societatis ab iis celebrari, qui possunt ad libitum disponere de iis rebus, quas conferunt in societatem. Sic filius cum patre potest coire societatem de bonis castrensibus; de profectitiis, aut aduentitiis non potest, illis aduentitiis exceptis, quorum vsusfructus non pertinet ad patrem. Potest ita filius societatem coire cum patre, itavt pater conferat pecuniã, filius

filius operam, & industriam; tamen vsusfructus lucri spectantis ad filium, pertinet ad patrem quoad vixerit. *tom. 2. pag. 549. num.* 1. *& seq.*

4. Religiosus non potest contractum societatis celebrare, cùm non sit sui iuris. Fratres inter se possunt, saluo tamen iure patris. Ex iuris dispositione medicus cum infirmo, durante infirmitate; aduocatus cũ cliente, tutor cum pupillo, curator cũ minore contrahere societatem non possunt. Item carcere detenti, in suam perniciem contrahere prohibentur. *ibid.n.*6. *& seq.*

Diuisio in societate.

5. Lucrum quod finita societate diuidendum est, illud dicitur, quod superest deductis expensis, & damnis. Est autem diuisio facienda ad æqualitatem habita ratione illius quod quisque cõtulit in societatem. Hinc fit, vt si vterque socius contulit 100. aureos, cum æquali industria, & lucrum perueniat, ad 200. detracto capitali, possit quisque accipere 100. pro lucro, & 100. pro capitali. Si verò vnus contulit 100. alter verò solam industriam valentem 100. & lucrum sit 200. sic facienda est diuisio, vt is qui contulit pecuniam, primo loco recipiat 100. quos contulit, deinde 200. æqualiter diuidantur; æquum enim non videtur, vt qui solam operam contulit, veniat in partem capitalis, in quod nullam pecuniam contulit. *ibid.n.* 1. *&* 2.

6. Etiamsi pecunia ex se sit infœcunda & sterilis; tamen is qui pecuniam contulit in societatem, meritò percipit lucrum, non quidem ex pecunia, provt est pecunia, & pretium rerum venalium; sed quatenus exponitur negotiationi, periculo conferentis; vt sic enim censetur frugifera, cùm sit instrumentum negotiationis. *tom.* 2. *pag.* 750. *n* 4.

7. In diuidendo lucro non tantùm est habenda ratio periculi cui exponitur capitale, sed etiam quantitatis pecuniæ, quæ confertur in societatem: quia qui plura præbet instrumenta ad negotiandum, dignus videtur maiori lucro. *ibid. num.* 5.

8. Lucrum quod socius facit ex administratione rei communis, nomine communi, debet esse commune: acquisita enim nomine societatis, sunt societatis. Quando verò socius rem communem administrat proprio nomine, totum lucrum pertinet ad ipsum; quia fructus industriæ pertinent ad lucrantem; tenentur tamen compensare damnum, quod societas inde passa est: nullus enim vti potest re aliena in damnum domini non consentientis. *ibid. num.* 9.

9. Caius qui contulit 100. in societatem, potest conuenire cum socio solam industriam conferente, vt sibi detur certa

aliqua pars, v.g. quinque vel ſex in centum, reliquum verò lucri ſiue maius ſit, ſiue minus, ab altero ſocio retineatur: quia hîc præter contractum ſocietatis, initur alius contractus ſortis, quo vterque ſubit aleam lucri, aut damni. At ſi pereat capitale, perit Caio conferenti. *ibid.*

10. Bulla Sixti V. quæ incipit, *Deteſtabilis auaritia*, quæ damnat ſocietatem initam cum aſſecuratione principalis, videtur intelligenda de ſocietate, cui non admiſcetur alius iuſtus contractus: nihil enim obſtat quo minus periculum capitalis reiici poſſit in alterum ſocium, ſi onus illud iuſto pretio compenſetur. Quare ſocius conferens capitale, poteſt cum altero, ſolam operam conferente conuenire, vt ſi capitale pereat etiam caſu Fortuito, pereat in damnum æquale vtriuſque, modò hoc grauamen iuſto pretio compenſetur: hic enim eſt contractus aſſecurationis. *ibid. num* 10.

11. Capitale, finita ſocietate, redit ad eum qui illud contulit: niſi aliter conuentum fuerit: nam ſi pereat, ipſi perit, niſi eam fecerit cum ſocio communem. Qui verò contulit pecuniam, eámque fecit communem cum ſocio, poteſt cum illo paciſci, vt eius periculum, & damnum ſit commune; cùm enim vterque ſentiat æquale commodum, par eſt vt ſentiat onus æquale. *tom.* 2. *pag.* 551. *num.* 12.

12. Quando vnus contulit pecuniam, alter ſolam operam, neque vllum lucrum fuit perceptum ex ſocietate, conferens induſtriam amiſit fructum ſuæ induſtriæ, & conferens pecuniam amiſit fructum pecuniæ. At ſi capitale integrum perſeueret, reſtituendum eſt ei, qui contulit, niſi ex conuentione factum fuerit commune. *ibid.*

13. Titius contulit in ſocietatem centum ducatos, ſingulos valentes quinque libras, finita verò ſocietate peruenerunt ad valorem ſex librarum auctoritate Principis augentis pretium monetæ. Potéſtne Titius incrementum pecuniæ retinere? Non poteſt ſecluſa conuentione, qua vterque ſocius expoſuerit periculo damni, & lucri: ſi enim valor monetæ decreuiſſet, alter qui ſolam contulit induſtriam, obligatus fuiſſet ad reſtituendam pecuniam iuxta valorem, quem habebat tempore traditionis; ergo ſatisfacit reſtituendo pecuniam iuxta valorem, quem habebat tempore celebrati contractus, quamuis pecunia medio tempore acceperit incrementum. *ibid. n.* 13.

14. Expenſæ non ſuperfluæ, quæ fiunt à ſocio ſuam conferente induſtriam, faciendæ ſunt ex communi pecunia ſocietatis, niſi aliter conuentum ſit inter ſocios, aut niſi aliter lege cautum ſit, aut conſuetudine receptum. Item expenſæ quas ſocius fecit

in

in itinere causa societatis, pertinent ad societatem, neque inde detrahendum est id, quod domi insumpsisset; sic enim iura definiunt *tom.2.pag* 552.*n*.3.

15. Societas non tenetur ad damna quæ patitur vnus sociorum, qui dum iter faceret ob priuatas simultates, vulnus accepit. Item qui causa societatis Principem adiuit, eique placuit, ob idque donum à Principe obtinuit; potest sibi donum retinere; nam censetur illud obtinuisse, non ex causa, sed occasione societatis, *tom.2.pag.* 551.*n*.1.

16. Rebus societatis furto sublatis absque vlla culpa sociorum, damnum debet esse commune. Secùs dicendum si surreptæ fuerunt ob negligentiam, vel incuriam alicuius è sociis, illi enim damnum est adscribendum *tom.2.pag.*552.*n*.2.

Societas animalium.

17. Ad societatem animalium tres saltem conditiones requiruntur. 1. vt singuli aliquid conferant in societatem, nempe animalia, vel custodiam, vel industriam. 2. vt seruetur æqualitas, ita vt expensæ, damna, & lucra sint communia vnicuique pro rata. 3. vt anima lia stent periculo conferentis, ita vt si pereant, ipsi pereant, nisi hoc periculum in alterum reiectum sit, facta grauaminis compensatione. *tom.2.pag.*553.*n*.2.

18. Iniquus est ille societatis contractus, quo traduntur pastori animalia cum hac conditione. 1. vt illa pascat, & custodiat. 2. vt semper seruetur idem numerus, ita vt si aliqua pereant, suppleantur ex fœtibus, & pastor in fine singulorum annorum accipiat dimidiam partem reliquorum fœtuum: huic enim cōtractui deesse videtur æqualitas, si pastoris industria pluris æstimetur, quàm valeat numerus animalium ipsi assignatus. *ibid.n*.3.

19. Licitus est contractus societatis, quo quis alteri tradit animalia ad societatem, hoc pacto, vt lucrum sit commune, sed qui recipit animalia, nihil lucri capiat, donec animalia domino fuerint restituta: hic enim nulla est inæqualitas, modò animalia ante recuperatam sortem stent periculo ipsius apponentis. *ibid.n*.4.

20. Illicita videtur societas, qua quis tradit alteri animalia hoc pacto, vt si pereant, æqualiter pereant; si verò non pereant, capitale reddatur apponenti, fructus verò æqualiter diuidantur; quia non seruatur æqualitas. *ibid.n*.5.

21. Qui tradit in societatem oues simpliciter æstimatas, non censetur inire contractum venditionis, sed societatis; nam illa æstimatio fit, vt si animalia, culpa, vel dolo socij pereant, socius teneatur ad restitutionem; non verò si pereant absque ipsius

culpa; res enim domino perit. Qui verò tradit oues æstimatas hoc pacto, vt socius, si pereant absque ipsius culpa, teneatur restituere pretium, vel alias oues, præsumitur inire contractum venditionis; nam æstimatio in hoc casu venditionem facit. Vnde sequitur vsurarium esse contractum, quo quis tradit oues alteri æstimatas, hoc pacto, vt sibi partem fœtuum reddat, & adhuc tradat illarum pretium, etiamsi perierint casu: hic enim est contractus venditionis, cui admiscetur contractus mutui, quo tradens oues, virtualiter mutuat pretium, cum pacto recipiendi emolumentum. *ibid.num.* 6.

22. Socius cuius culpâ animalia simpliciter æstimata perierunt, tenetur ad restitutionem, iuxta valorem quem habebant tempore amissionis, seu læsionis; nam ad dominum pertinet incrementum, & decrementum rei, nisi aliud deducatur in pactum. *ibid.n* 7.

23. Illicita videtur societas qua Titius tradit Caio duas vaccas, hoc pacto, vt in fine temporis præscripti lucrum diuidatur, pretium verò illarum tradatur Titio iuxta æstimationem factam tempore traditionis, nisi hoc grauamen iusta mercede compensetur. *ibid.n.* 9.

Societas officiorum.

24. Societas officiorum Romæ, & non alibi, vsu recepta est. Sunt enim in Rom. Curia, multa officia fructifera, quæ vendi solent, & durant ad vitam emptorum, nisi extinguantur, aut in alios transferantur. Porro is qui emit officium, potest societatem cum alio circa illud ipsum officium inire, idque duobus modis. 1. faciendo vt alij conferant pecuniam ad illud officium emendum, eò quod ipsius pecuniæ non sufficiant. 2. vt alius, seu alij post emptionem officij, tradant pecuniam super eodem officio; non tamen ob id sunt plures officiales, sed vnus, quo viuente durat officium; illo autem mortuo cessat; nisi alteri fuerit resignatum. Extincto autem officio per mortem officialis, Papæ acquiritur pecunia tradita pro emptione officij; mortuo verò socio, pecunia quam ipse tradidit officiali, acquiritur ipsi officiali, modò socius moriatur morte naturali, non autem violenta. Sin officium extinguatur viuente officiali, pecunia tradita pro emptione officij, reddenda est ipsi officiali; sicut etiam si officialis moriatur, aut alia ratione dimittat officium, pecunia, quam socius tradidit, ipsi reddenda est; ob id officialis præstat socio fideiussionem pro pecunia ab ipso accepta. Hæc autem societas celebratur ad semestre, & non vltra, nisi ratificetur. *tom.* 2. *pag.* 553. *& pag.* 554.

25. Hæc ſocietas officiorum eſt conuentio inter ſocium, & officialem, qua ſocius exponit ſe periculo perdendi ſortem, & acquirendi lucrum,& viciſſim officialis exponit ſe periculo perdendi certam pecuniam, & aquirendi ſortem à ſocio collatam. *tom.2.pag.554 n.1.*

26. Ad huius ſocietatis contractum multæ conditiones requiruntur, partim in Bulla Pij IV. expreſſæ,quæ incipit; *Motu proprio*; partim ex conuentione, partim in ipſo contractu contentæ. 1.eſt vt Romæ ſit officium ſuper quo ſocietas fundatur. 2. vt officialis qui ſocietatem celebrat, non aſſumat ſocios ſupra valorem officij,ſeu non plus pecuniæ accipiat quàm poſtulet officij æſtimatio. 3. vt ſi officialis moriatur, aut alia ratione officium amittat,ante finitam ſocietatem, ſocio ſuperſtiti reſtituatur,non ſolùm lucrum ſex menſium, verùm etiam reſtituatur pecunia quā ipſe tradidit in officij ſocietatem. 4. vt ſi ſocius moriatur intra ſemeſtre officialis acquirat pecuniā acceptam à ſocio, niſi ſocius intra 15.dies nominauerit alium,cuius vitæ periculo ſtare velit pecuniam apud officialem. 5. vt officialis ſoluat ſex pro centum, vnoquoque ſemeſtri,quamdiu ſocietas durat. *tom.2.pag.554.num.4.& ſeq pag.555.*

27. Finitur hæc ſocietas. 1. lapſu termini. 2. morte naturali ſocij,non autem morte violenta. 3. morte illius in quem ſocius tranſtulit periculum amittendæ ſortis. 4. morte ipſius officialis; tunc enim officium redit ad Principem. 5.venditione,ſeu tranſlatione officij in alterum.*tom.2.pag 556.n.12.& ſeq.*

Societas inter fratres.

28. Fratrum inter ſe ſocietas extenditur tantùm ad bona hæreditaria quæ defunctis parentibus poſſident indiuiſa, & ad lucra inde prouenientia;non verò ad bona aliūde parta,puta donatione,hæreditate,officio,induſtria,&c.niſi aliter fratres inter ſe conuenerint; Quare frater habens patrimonium indiuiſum cum aliis fratribus,non propterea tenetur cum illis communicare lucrum acquiſitum ex officio,induſtria,&c.*tom.2.pag.556.num.1. & pag.557.num.2.*

29. Diuiſio inter fratres facienda eſt ad ratam hæreditatis, itavt ſi fratres habeant bona inæqualia, ratione hæreditatis finita ſocietate, bona diuidantur iuxta vniuſcuiuſque portionem, niſi fuerit aliter conuentum. *tom.2.pag.557.num.3*

30. Fratres patrimonium indiuiſum poſſidentes, poſſunt de communibus bonis ſumptus facere ordinarios, & competentes; extraordinarios non poſſunt, cuiuſmodi ſunt ſumptus faciendi ab aliquo ex fratribus propter delictum,aut priuatas ſimultates.

Debita tamen honesta, quæ vnus fratrum contraxit in studiis, viuente patre, soluenda sunt ex bonis communibus hæreditatis; quia censentur debita patris. At si mortuo patre velit sua studia persequi, cæteri fratres non tenentur contribuere in sumptus faciendos. *ibid.n.*4.*&* 5.

31. Statutum est iure nouo, vt filij volentes suo parenti succedere cum aliis in hæreditate, conferant, & adducant ad partitionem ea, quæ de bonis illius parentis, cui volunt succedere, acquisierunt, nisi parens obligationem conferendi condonarit. Adducenda sunt autem ad partitionem bona profectitia, quæ filius successurus cum aliis in hæreditate accepit à patre, vel auo, cui vult succedere. Bona verò Castrensia non sunt conferenda, quia dominium eorũ pleno iure pertinet ad filium, neque bona aduentitia, quoad proprietatem, immò neque quoad vsumfructum, quando vsusfructus pertinet ad filium. *tom. 2. pag.* 557*n.* 1. *& pag.* 558.*n.*3.

32. Filius, qui vult succedere patri, vel auo, non tenetur ea conferre, quæ validè accepit donatione simplici facta ex mera liberalitate; hæc enim donatio non censetur facta in compensationem legitimæ. Excipitur donatio facta filio emancipato; hic enim tenetur conferre quidquid à parentibus in emancipatione. vel post emancipationem accepit. Qui verò vult alteri succedere, tenetur ea conferre, quæ accepit donatione ob causam, v.g. ad ordines, ad nuptias, &c. hæc enim præsumuntur tradita in compensationem legitimæ, nisi aliter constet de mente dantis. *tom.2.pag.*558.*n.*5.

33. Quæ pater filio tradidit præ reliquis ad cibum, vestitum, equitatum, &c. præsumuntur liberaliter data; ideóque non sunt in partitionẽ deducenda. Neque est improbabile libros filio traditos à patre non esse conferendos, si pater illos emit nomine filij: quia pater præsumitur illam collationem condonasse modò ex hac condonatione non sequatur magna inter fratres inæqualitas; tunc enim pater non censetur emisse nomine filij, nec collationem condonasse. *tom.2.pag.*559.*n.*8 *&*9.

34. Vestes pretiosæ, quæ solent dari spõsæ, conferendæ sunt, nisi constet parentem eas nurui donasse; tunc enim filius non diceretur eas acquisiuisse, sed nurus. Item munera, arrhæ, & aliæ largitiones sponsalitiæ factæ causa nuptiarũ à patre, sunt à filio conferendæ: censentur enim factæ ob causam matrimonij. Quæ verò pater filio tradidit ad onera matrimonij sustinenda, v. g. pro alenda vxore, & familia, non sunt ad partitionem adducenda; cùm enim pater teneatur filium sustentare, & nurum alere, censetur huiusmodi fructus condonasse. Secùs dicendum de bonis

nis immobilibus, quæ pater tradidit filio, vt ex eorum prouentibus matrimonij onera sustineret: hæc enim est donatio ob causam matrimonij. *ibid. n.* 12. 13. *&* 14.

Societas quomodo finiatur?

35. Finitur societas. 1. lapsu temporis constituti, aut finita negotiatione. 2. per renunciationem, id est, per mutuum consensum sociorum tacitum, vel expressum. 3. morte alterius socij, naturali, aut ciuili; quare societas regulariter non transit ad hæredes defuncti, nisi sint idonei ad societatem. 4. egestate alterius socij, vt quando non potest contribuere promissam pecuniam, aut quando ære alieno oppressus cessit bonis, aut eius bona publicantur. *tom.* 2. *pag.* 560. *n.* 1. *& seq.*

36. In his casibus potest societas dissolui ante præfixum tempus, sociis etiam inuitis. 1. si ita postulet Reipubl. necessitas, vt si socium abesse oporteat causa Reipubl. neque alium in suũ locum ad societatem administrandam subrogare possit. 2. quando spes subest obtinendi id, cuius causa inita fuit societas. 3. si socij non stent pactis, & conuentis. 4. dum socij, arbitrio prudentis, iniuriam, & damnum inferunt. Non tamen facilè dissoluenda est societas, inuitis sociis; cùm pro ipsis stet possessio. *ibid. n.* 2.

Sodomia.

1. SOdomia propriè dicta est coitus inter personas eiusdem sexus. Licèt enim masculus cognoscens fœminam extra vas naturale, dicatur committere sodomiam; hæc tamen non est propriè sodomia, sed est peccatum alterius speciei; nam in sodomia propriè accepta peccatur cõtra sexum: masculus autem congrediens præposterè cum fæmina, licèt non seruet vas debitum, seruat tamen sexum. *tom.* 1. *pag.* 321. *n.* 1.

2. Peccatum sodomiæ turpissimum, & grauissimum est, vt patet ex epist. *ad Roman. cap.* 1. & grauissimis pœnis tum à iure ciuili inductis, vt mortis per flammas inferendæ, tum à iure canonico impositis, præsertim contra Clericos: nã clericus nefandum hoc crimen exercens meretur pœnã depositionis, & priuãdus est omni priuilegio clericali, omni beneficio, & Ecclesiastica dignitate: non tamẽ incurrit irregularitatẽ, aut suspensionẽ, quamdiu delictum est occultum. *ibid. n.* 2. *&* 3. vide tit. *Clericus.*

3. Vir coniugatus, qui præpostero actu cœpit cognoscere suam vxorem, sed actum perficit, & seminauit in vase naturali, peccat mort. quia vtitur vase indebito, & illegitimo, à quo natura ipsa abhorret, & Canones expresè sentiunt, propter nefandũ

 hoc.

hoc crimen attentatum posse vxorem petere diuortium à marito. Quare confessarij debent pœnitentes ab hoc flagitio, deterrere. *tom* 1 *p.* 322. *n.* 12.

4. Committens nefandum sodomiæ crimen siue publicum, siue occultum, non est ipso iure suspensus; quia hæc suspensio nuspiam in iure inuenitur: tamen arcetur ab ordinis executione, fitque irregularis, si crimen sit notorium, non ratione suspensionis, sed ratione infamiæ, quæ huic crimini ex dispositione iuris est adnexa. *tom.* 3. *p.* 376. 377.

5. In Bulla Pij V. graues infliguntur pœnæ committentibus tam nefarium scelus, quæ tamen ante iudicis sententiam in conscientia non obligant. *tom.* 3. *p.* 377.

Spes.

1. SPes est virtus Theologica, & supernaturalis, qua speramus beatitudinem diuino auxilio obtinendam. Ideo sperans beatitudinem, aut remissionem peccatorum, vt naturæ viribus absque Dei ope obtinendam, committit peccatum præsumptionis, quod est vitium contrarium, & destructiuum habitus spei. Immò est destructiuum fidei, si cum iudicio contra fidei articulos coniungatur: peccatum enim præsumptionis committitur ab eo, qui sperat aliquid eo modo quo nō fit, aut fieri nequit, vt si quis speret beatitudinem absque Dei misericordia, ex suis solis meritis naturalibus, quæ fuit hæresis Pelagiana; aut si quis velit beatitudinem adipisci ex sola Dei misericordia absque vlla cooperatione, aut bonis operibus, qui fuit error Lutheri. *to.* 2. *p.* 160. *num.* 1. *& seq.*

2. Præsumptio ex suo genere est peccatum mort. neque ob paruitatem materiæ fieri potest veniale: quia grauem continet inordinationem, & iniuriam. Qui spe veniæ obtinendæ differt pœnitentiam vsque ad senectutem, non tam peccat contra spem, quàm contra præceptum pœnitentiæ: quia hic non sperat veniam ex sola Dei misericordia, aut ex solis viribus propriis, sed spe veniæ conuersionem differt. *ibid n.* 5. *&* 6.

3. Extat præceptum spei affirmatiuum, quo obligamur aliquando spei actum elicere, Psal. 4. *Sperate in domino.* Extat etiam præceptum spei negatiuum, quo prohibetur desperatio: quia non est beatus, qui non sperat: ergo multò minus beatus erit, qui desperat. Præceptum autem negatiuū spei obligat semper, & ad semper: hæc enim est natura præcepti negatiui. Præceptum verro spei affirmatiuum per se obligat, quando quis grauiter vexatur tentationibus contra spem, versatúrque in periculo desperationis, nisi actibus spei se muniat. *ibid. n.* 1. *&* 2.

4. Si cui fieret reuelatio suæ damnationis, is nec deberet, nec posset sperare, immò sine peccato mort.desperare posset: quia impossibile est sperare id, quod certò constat obtineri non posse: at supposita reuelatione consequutio beatitudinis certò cognoscitur impossibilis; ergo cui facta est hæc reuelatio, beatitudinem sperare non potest.*ibid.n.*4.*& pag.*161.

5. Desperatio potest esse sine hæresi: potest enim quis actũ desperationis elicere, etiamsi non sentiat quidquam contra fidem, vt si dicat, *Deus, numquam mihi parcet.* At si dicat, *Deus non potest mihi parcere,*aut *ego non possum saluari,* &c.committit peccatum hæresis,& desperationis,sentit enim contra fidem. *tom.*1.*pag.*161.*num.*1.

Spolium.

1. SPolium dicitur omne id, quod reperitur in bonis personæ Ecclesiasticæ post ipsius mortem ad ipsius hæredes non pertinens. Neque vllus Ecclesiasticus, nisi speciali priuilegio ab onere spolij eximitur. Eximuntur autem 1. Cardinales,nisi Episcopatum habeant,ibique non resideant.2.sectantes Curiam, seu commorantes in vrbe,in eáque. aut in eius districtu morientes. 3. habentes facultatem testandi.4 Equites S.Ioannis, quatenus ipsorum morientium bona non acquiruntur Cameræ Apostolicæ,sed religioni Hierosolymitanæ *tom.*2.*pag.* 687.*n.*1. *& seq.*

2. Spolium non fit ex iis, quæ clericus proprio labore, & industria acquisiuit,vt concionando, cantando, ducendo funus, assistendo choro, sculpendo, pingendo,&c.hæc enim inter bona quasi patrimonialia numerantur. Si tamen clericus decedens, non relictis consanguineis, seu cognatis ex testamento, vel ab intestato venientibus, non solùm eius bona quasi patrimonialia, sed etiam patrimonialia cedunt Cameræ Apostolicæ. *ibid. n.*3.*& pag.*688.*n.eod.*

3. Qui habet beneficium tenue,non excedens valorem congruæ sustentationis, non videtur obnoxius spolio; quia fructus congruæ sustentationi respondentes, numerantur inter bona quasi patrimonialia,quorum beneficiarius liberam habet dispositionem. Quamobrem Pius V. decreuit, vt habentes beneficia, vel pensiones non excedentes valorem 30. ducat. aureor. spolio Ecclesiastico non subiaceant.*tom.*2.*pag.*688.*n.*5.

4. Vtensilia domestica non fiunt spolium, sed sunt illius,cui relicta fuerunt, vel qui succedit ab intestato: hæc enim Puis V. à spolio Cameræ Apostolicæ exemit.*tom.*2.*pag.*689. *num.*8.

5. Clericus, qui moritur in eo loco, in quo spoliũ non est vsu receptum, ibique beneficium habet, vel pensionem, exemptus

eſt à ſpolio, modò beneficium, vel penſionem non habeat in alio loco in quo ſpoliorum vſus vrget. *ibid. n. 9.*

9. Acquiſita negotiatione illicita, aut alio modo per ſacros canones prohibito, ſubiiciuntur ſpolio; etiamſi clericus haberet facultatem teſtandi; ſic enim Pius IV. & Pius V. expreſsè decreuerunt. Idem dicendum de acquiſitis per ſordidum officium, ludum vetitum, conductionem aliorum prædiorum, &c. hæc enim omnia per ſacros canones prohibentur. *ibid. n. 1. & 2. & pag. 690. n. 12.*

7. Inſtrumenta, & vaſa ſacra cuiuſcumque beneficiarij, item ornamenta ad cultum diuinum deſtinata non acquiruntur legatariis, vel hæredibus, ſed ſpolio Eccleſiæ ſubiiciuntur, etiamſi empta ſint ex pecunia patrimoniali, & relicta ſint ab eo qui facultatem habebat teſtandi, & diſponendi de quibuſcumque bonis: Summus enim Pontifex non vult facultatem teſtandi, & diſponendi de bonis, extendi ad huiuſmodi ornamenta: vendi tamen poſſunt, ſi alia bona non extent ad perſoluendum, æs alienum. *tom. 2. pag. 690. num. 1. & pag. 691. num. 4. & 7.*

8. Præfata inſtrumenta, & vaſa ſacra, exceptis inſtrumentis Cardinalium, relicta poſt mortem beneficiarij, debentur illi Eccleſiæ, vel monaſterio in quo habet, vel habuit beneficium, licet illud poſtea reſignauerit: ſic enim expreſsè decernitur in Bulla Pij V. *tom. 2. pag 691. num. 9.*

9. Bona à religioſis extra religionem degentibus relicta poſt mortem, non acquiruntur religioni, ſed Cameræ Apoſtolicæ: ſic enim à Gregorio XIII. eſt conſtitutum in Bulla quæ incipit, *Officij noſtri.* Niſi religioſus ſpeciale habeat priuilegium teſtandi. Excipiuntur inſtrumenta ſacra diuino cultui addicta: hæc enim ad monaſterium, ſeu religionem videntur pertinere. *ibid n. 1. & 4. & pag. 692. n. 6.*

10. Cùm ſpolia, regulariter loquendo, ad Cameram Apoſtolicam pertineat, ipſa tenetur ſoluere debita quæ beneficiarius ob neceſſitatẽ, vel vtilitatẽ Eccleſiæ contraxit, tenetur item facere funeris ſumptus, habita ratione qualitatis, & dignitatis defuncti, nec non facultatũ ipſius. *tom 2. pag. 692. n. 1. & 4. & pag. 693. n. 8.*

11. Spolium debetur ante iudicis ſententiam; lex enim ſpoliorum non eſt pœnalis, ſed diſpoſitiua, quæ obligat ante ſententiam. Porrò moriente beneficiario, ſpolium fieri poteſt de omnibus ab eo relictis, niſi hæredes probent exemptionem. Quod ſi hæredes aſſerant illa bona eſſe patrimonialia, aut quaſi patrimonialia, & conſequenter non eſſe ſpolio obnoxia; ipſis incumbit onus probandi; pro Camera enim Apoſtolica ſtat poſſeſſio. *tom. 1 pag. 693. num. 1. & 5.*

SPONSALIA.

Quid ſint ſponſalia, & quas conditiones requirant?

1. SPonſalia ſunt mutua promiſſio futuri matrimonij. Vt autem ſint valida, tres conditiones requiruntur. 1. eſt, vt promiſſio ſit voluntaria. 2. vt promiſſio ſit mutua. 3. vt ſigno aliquo externo ſufficienter manifeſtetur *tom.1.pag.235.num.1.& 2.*

2. Si pater, & mater, aut alius curam filiorum habens contrahat ſponſalia, vel matrimonium pro filiis tacentibus, & non contradicentibus, validè contrahit, modò filij interiùs conſentiant; ius enim in hoc caſu, accipit taciturnitatem pro conſenſu. Sin alius qui non eſt pater, vel mater, vel qui non habet curam, promittat pro filio tacente non contrahit ſponſalia, etiam ſi filius tacens, interiùs conſentiat: in hoc enim caſu valet regula iuris in ſexto. *Qui tacet, neque conſentire, neque diſſentire vitur. tom.1.pag.236.num.11.*

3. Hæc verba, *Non ducam aliam præter te*, non ſufficienter exprimunt conſenſum requiſitum ad ſponſalia, conſequenter ex vi illorum verborum non contrahuntur ſponſalia: quia hæc verba in contractibus faciunt ſenſum conditionatum, neque ſufficienter exprimunt conſenſum de præſenti, vel de futuro, niſi adſint aliæ circumſtantiæ, & coniecturæ. Hæc autem verba, *habebo te in vxorem*, in foro externo explicanda ſunt pro ſponſalibus: in foro verò interno ſtandum eſt intentioni contrahentium: nam ſi per illa verba intendebant contrahere matrimoniũ de præſenti, explicanda ſunt pro matrimonio, modò adſint cætera requiſita: ſin tantùm intendebant celebrare ſponſalia, explicanda ſunt pro ſponſalibus. Porrò hæc verba: *Ex hoc tempore, vel ſemper, vel omnibus diebus vitæ meæ habebo te in vxorem*, explicanda ſunt pro matrimonio de præſenti, modò adſint cætera requiſita. *ibid. n.13. & pag.237. n.18.*

Sponſalia ad quid obligent?

4. Ex veris ſponſalibus oritur obligatio ſub mortali ad ipſa adimplenda: ſunt enim ſponſalia contractus quidam inter ſponſum, & ſponſam, in materia graui. Verùm promiſſio ficta, etiam cum iuramento, abſque animo ſe obligandi, non ligat præcisè ex vi iuramenti; fieri tamen poteſt vt ob aliam rationem ſeruanda ſit hæc promiſſio. Immò fictè promittens cogetur in foro externo ſtare promiſſioni, aut iuramẽto; quia præſumetur iuraſſe

cum

cum intentione ſe obligandi. *tom.* 1. *pag.* 237. *num.* 1. & *pagin.* 238. *num.* 4.

5. Qui ficta promiſſione matrimonij, virginem, aut viduam bonæ famæ decepit, & carnaliter cognouit, & inde ſequatur infamia, tenetur illam ducere non ex vi promiſſionis, ſed ratione damni illati, neque ſatisfaciet illam virginem, ſeu viduam dotando, ſi ipſa non eſt contenta dote: niſi fortè vir ſit longè diſparis conditionis. At ſi copula eſt adeo occulta, vt nullum ſit periculum infamiæ, non tenebitur illam ducere; ſed tantùm iniuriam compenſare. *tom.* 1. *pag.* 237. *num.* 4. & 5.

6. Vir qui copulam extorſit à fœmina longè inferioris conditionis, non tenetur illam ducere aut donare, aut aliquid ei reſtituere, ſi fœmina ſciebat inæqualitatem viri; neque tenetur illam ducere, quamuis fœmina inæqualitatem ignoraret: ſed poteſt illius damno occurrere illam dotando, vel dotem augendo; neque tenetur cum tanto ſuo damno damnum fæminæ adeo diſparis compenſare. *ibid n.* 7. & 8. & *pag.* 139. *n.* 13.

7. Sponſalia incerta (id eſt, quæ fiunt cum perſona indeterminata, ſeu cum pluribus diſiunctiuè) non ſunt propriè ſponſalia. Redduntur autem certa per determinationem, & electionem promiſſoris. Ex ſponſalibus tamen incertis oritur obligatio ea adimplendi; niſi facta ſint animo ficto: conſequenter promiſſor cogi poteſt ad ducendam vnam ex illis quibus ſub conditione promiſit. At ſi vna illarum renuat, promiſſor non tenetur aliam ducere: quia per ipſum non ſtat quominus vnam illarum ducat. *tom.* 1. *pag.* 239. *num.* 1. & *ſeq.*

8. Qui promiſit alteri cum iuramento ſe traditurum in matrimonium vnam ex tribus filiabus quas habet, ſi is cui promiſit, interim habeat copulam cum vna illarum, non tenetur aliquam tradere: quia non tenetur eam tradere quæ fuit vitiata: neque enim pater priuandus eſt ſuâ libertate ob alterius delictum. Neque tenetur aliam tradere propter impedimentum affinitatis. At ſi nulla carnaliter cognita eſt, electio pertinet ad patrem. *ibid. n.* 5.

9. Ætas ſeptem annorum requiritur ad ſponſalia celebranda: quia ad promiſſionem requiritur vſus rationis. In foro tamen conſcientiæ valida ſunt ſponſalia, quando malitia ſupplet ætatem, etiamſi ante ſeptennium celebrentur. Verùm contrahentes ante legitimam ætatem grauiter peccant, niſi excuſentur ob ignorantiam legis, vel vrgentiſſimam cauſam. *ibid. num.* 1. & 2. & *pag.* 240. *n.* 6.

10. Parentes, ſeu tutores, curatores, & conſanguinei curam gerentes infantum, poſſunt, vrgente graui neceſſitate, pro filiis

contrahere ſponſalia,ante ſeptennium.Vt tamen ſint valida, requiritur poſtea conſenſus expreſſus, vel tacitus filiorum, poſtquam peruenerint ad vſum rationis,qui conſenſus,in foro externo,ſufficienter præſumitur adeſſe,ſi filij taceant, & non contradicant,poſtquam ſeptennium attigerint, ſcientes contracta fuiſſe à parentibus ſponſalia ſuo nomine.*tom.p.*240.*n.*8. Non tenentur tamen filij conſentire in ſponſalia à parentibus, vel curatoribus contracta:quia in iis quæ ad ſtatum matrimonij ſpectant, filij, per ſe loquendo,non tenentur parentibus obedire.*ibid n.*9.

11. Ad validitatem autem matrimonij, iure Eccleſiaſtico, requiritur in maſculo ætas.14.annorum, & in fœmina. 12. niſi malitia ſuppleat ætatem,id eſt,niſi adſit potentia generandi, & ſufficiens diſcretio ad ſe obligandum.Sufficit autem illam ætatẽ eſſe moraliter completam. *ibid.n.* 10. *& p.* 141.*n.*11.

Cauſæ ſponſalia dirimentes.

12. Cauſæ ſponſalia dirimentes ſunt hæ. 1. ingreſſus in religionem.2.votum ſimplex caſtitatis,aut religionis.3. votum ſimplex ſacrorum ordinum.4.ætas. 5. lapſus termini. 6. diſceſſus in lõginquum.7.dolus.8. metus 9. matrimonium ſubſequens cum alia celebratum,aut impedimentum dirimens matrimonium.10. fornicatio ſuperueniens.11.mutuus conſenſus. 12. conditio non adimpleta. *tom.*1 *p.*241.*n.*1.

13. Sponſus ingrediens religionem non tenetur poſtea, ſi egrediatur, contrahere matrimonium cum ea, cum qua ante religionis ingreſſum contraxerat ſponſalia: quia obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit, modò bona fide ingreſſus fuerit religionem: nam ſi ingreſſus eſt vt ſponſam deciperet, uon ceſſat obligatio ex parte ingredientis religionem; ceſſat tamen ex parte ſponſæ. *ibid.n.*3.

14. Qui contraxit ſponſalia cum iuramento, poteſt nihilominus ingredi religionem niſi aliud obſtet: hoc enim iuramentum cenſetur factum ſub hac tacita conditione, *niſi melior ſtatus eligatur.* At ſi virtute ſponſaliorum copulam habuit cum ſponſa, tunc non poteſt ingredi religionem ſed debet matrimonium contrahere cum ſponſa: quia obligatio naturalis reparandi famam ſponſæ,præferenda eſt cõſilio ingrediendi religionem. Immò ſi poſt ſponſalia copulam extorſit à ſponſa, deinde vouit religionem, non poteſt eam ingredi; quia votum non eſt vinculum iniquitatis, neque obligat ad aliquid illicitum. Neque ſufficit in hoc caſu, vt ſi ſponſus matrimonium celebret cum ſponſa,mox ante conſummationem matrimonij ingrediatur religionẽ:ſic enim non impedit infamiam,neque reſarcit iniuriã;ſed debet

debet matrimonium consummare, & cum vxore permanere. Obseruandum tamen hoc votum non esse irritum, & inualidum, sed obligare post dissolutionem matrimonij: quia obligaaio voti non extinguitur per matrimonium, sed suspenditur. *ibid. num.* 4. *p.* 242. *num.* 5. *&* 6.

15. Qui post votum religionis vel castitatis virginem deflorauit cum promissione matrimonij, tenetur adhuc matrimonium contrahere cum illa, si votum ipsius ignorabat. Quia vinculum iustitiæ fortius est vinculo charitatis; sed propter vinculum charitatis tenetur quis votum suspendere, vt parentum inopiæ consulat; ergo multò magis sponsus propter vinculum iustitiæ, vt famæ damnum impediat. *tom.* 1. *p.* 242. *n.* 7.

16. Priora sponsalia non dissoluuntur per posteriora, etiamsi copula subsequuta sit cum secunda sponsa, aut etiamsi posteriora facta sint cum iuramento. Quia secunda sponsalia non possunt sine peccato adimpleri, suntque in præiudicium alterius. *ibid. n.* 9. *&* 10.

17. Sponsalia dirimuntur per votum simplex castitatis factum post ipsa sponsalia: quia in sponsalibus subintelligitur illa conditio, *nisi perfectior vita status eligatur*; status autem cælibatus perfectior est statu matrimonij. Vnde sequitur sponsalia facta post votum simplex castitatis esse inualida, etiamsi facta sint cum iuramento: quia iuramentum non est vinculum iniquitatis, seu promissionis iniquæ. *ibid. n.* 13. *&* 15.

18. Sponsalia dirimuntur per votum suscipiendi sacros Ordines: eligitur enim perfectior status. Qui tamen vouit sacros Ordines, non tenetur ex vi voti seruare castitatem ante illorum susceptionem. *tom.* 1. *p.* 243. *n.* 29.

19. Sponsalia dissolui possunt propter defectum ætatis impuberis: ius enim concedit vt filij possint statim adepti pubertatẽ, resilire à sponsalibus celebratis dum essent impuberes. Pubertatem autem adeptus nisi statim resiliat à sponsalibus, non poterit postea resilire: cùm enim sponsalia ab initio essent valida, manent valida, & irreuocabilia, nisi statim post pubertatem reuocentur. Porrò qui prior attigit pubertatem, non tenetur alterius pubertatem expectare, sed potest statim resilire. *ibid. n.* 1.

20 Reclamatio ad sponsalia dirimenda fieri debet apud Episcopum, vel eius Vicarium, vel ipsis deficientibus apud personas honestas: hoc tamen videtur tantummodò necessarium in foro externo, vt iudex ferat sententiam pro sponsalibus dirimendis: in foro verò conscientiæ sufficit, vt qui attigit pubertatem, statim, dissentiat interius: quippe reclamatio requiritur in foro externo, ne videantur sponsalia prius facta ratificari; at qui interùs dissentit,

diſſentit, verè non ratificat; ergo, &c. *to.2.p.244. n. 5.*

21. Sponſalia dirimuntur per lapſum termini conſtituti ad matrimonium contrahendum ex parte eius, per quē non ſtetit quo minus matrimonium præſtituto tempore celebraretur; modò terminus appoſitus fuerit ad limitandam obligationem; elapſo enim termino expirat obligatio. Ille verò per quem ſtat quo minus tempore præfinito matrimonium contrahatur, non liberatur ab obligatione, ſi alter velit ſtare ſponſalibus: neque enim æquum eſt, vt dilator ex mora commodum reportet, ſi fuit in culpa. *tom.1.p.224.n.6.*

22. Nullo præfixo termino, ſponſalia diſſolui poſſunt per moram, & dilationem alterius, quando ſcilicet ab altero requiſitus ad perficienda ſponſalia, & matrimonium contrahendum, ita differt, & prorogat, vt arbitrio prudentis viri cenſeatur in mora culpabili. *ibid.n.7.*

23. Sponſalia etiam facta cum iuramento, diſſolui poſſunt per diſceſſum alterius ſponſi in longinquum, abſque licentia alterius. At ſi profectus eſt ad locum propinquum vnde ſperatur breui rediturus expectandus eſt, vel requirendus vt intra certum tempus matrimonium contrahat: ſin nolit intra illud tempus, diſſolui poterunt ſponſalia: quia ſponſus requiſitus cenſetur cedere ſponſalibus, ſi recuſet contrahere matrimonium intra tempus aſſignatum, abſque legitima cauſa. *ibid. n.* 8.

24. Sponſalia irritantur per ſubſequens matrimonium validè celebratum cum alia perſona: quia res tradita vni per contractum indiſſolubilem, non poteſt ampliùs alteri tradi, cui tantùm promiſſa fuerat. Si tamen ſponſalia facta fuerant cum iuramento, ſponſus diſſoluto matrimonio per mortem coniugis tenetur vi iuramenti ſtare ſponſalibus: quia obligatio iuramenti nō fuerat extincta, ſed tantùm ſuſpenſa per ſubſequens matrimonium. *tom.1.p.244.n.1.& ſeq.*

25. Sponſalia etiam iurata diſſoluuntur per impedimentum dirimens matrimonium, euiuſmodi eſt error perſonæ, affinitas ſuperueniens, &c. quia non eſt obligatio ad id quod fieri nō poteſt. Hinc ſequitur ſponſalia diſſolui per copulam habitam cum conſanguinea ſponſæ in primo, vel ſecundo gradu, nam per huiuſmodi copulam fit affinis ſponſæ; affinitas autem dirimit matrimonium vſque ad ſecundum gradum, quando procedit ex copula illicita. *ibid.n.5. & 6.*

26. Sponſus qui poſt ſponſalia contraxit impedimentum dirimens tenetur impetrare diſpenſationem impedimenti, ſi commodè poſſit, aut ſi alioquin ſequatur graue damnum ſponſæ, ob deflorationē, & famæ iacturam: æquū enim non eſt vt ſponſus

ex suo delicto commodum reportet. *ibid.n.9.*

27. Sponsalia clandestina, id est, sine Parocho, & testibus celebrata sunt valida: quia Conc. Trid. irritat tantũ matrimonium clandestinum, non autem sponsalia. Neque peccant mortaliter ita contrahentes; nullo enim iure huiusmodi sponsalia sunt prohibita, quamuis sint dissuadenda, cùm sæpiùs fiant sine debita circumspectione, & prudentia. *to 1 p.246.n.12.& 13.*

28. Sponsalia quamuis iuramento confirmata, dissoluuntur per fornicationem alterius sponsi: quia qui fornicatur, facit contra leges cõiugij, & despõsationis, fitque suspectus de fide in futurum seruanda. Item fornicatio sponsæ commissa etiam ante sponsalia est sufficiens causa ob quam sponsus possit illa dissoluere, si ante contracta sponsalia illam ignorabat: at fornicatio sponsi commissa ante sponsalia non est suffciens causa cur sponsa resiliat à sponsalibus; quia illa fornicatio non infert graue dedecus sponsæ. *ibid.n.1.*

29. Dissoluuntur sponsalia, etiãsi fœmina per vim fuerit constuprata: nam hæc censetur notabilis mutatio ex parte sponsæ, cùm vir possit hinc graue dedecus pati, quia non ita facilè constare potest an sponsa per vim fuerit compressa. *ibid.n.3.*

30. Sponsalia dissolui possunt ob fornicationẽ spiritualem, videlicet ob hæresim, vel apostasiam: huiusmodi enim fornicatio notabilem inducit mutationem. Immò tenetur sponsus in eo casu resilire à sponsalibus: nam contrahere matrimonium cum hæretico est peccatum mort. *to 1.p.247.n.2.*

31. Quoties notabilis aliqua mutatio, seu causa de nouo superuenit sponsalibus, qua cognita contrahentes præsumuntur non habuisse voluntatem saltem implicitam se obligandi, sufficit ad illa dissoluenda, etiamsi celebrata fuerint cum iuramẽto: quia promittens non censetur habuisse intentionem promittendi, superueniente notabili mutatione. Sic sponsus non tenetur contrahere matrimoniũ cum sponsa, quæ post sponsalia incidit in lepram, vel paralysim, &c. vel quæ amisit oculos, nares, &c. vel quæ facta est notabiliter deformis; maior tamen requiritur deformitas in viro ad sponsalia dirimenda, quàm in fœmina. Itẽ paupertas superueniens sufficit ad dissoluenda sponsalia, Tamen si altero sponso in eodẽ statu permanente, alter fit valde diues, tenetur hic stare sponsalibus: quia non est deceptus in conditione sponsæ. Item dissolui possunt sponsalia ob grauem simultatẽ inter sponsos interuenientem, vel per morum asperitatem, & sæuitiam alterius sponsi de nouo cognitam. *ibid. n.8.*

32. Dolus adhibitus ab alterocontrahentium, dans causam contractui, facit sponsalia ipso iure irrita, & inualida: quia sponsalia

ſalia ſunt contractus bonæ fidei. Si tamen deceptus velit ſtare ſponſalibus, poteſt cogere decipientem ad contrahendum matrimonium: quia par non eſt, vt decipiens ex ſua fraude commodum reportet. Quanquam probabile eſt vtrumque liberum eſſe à ſponſalibus; quia ſponſalia non claudicant. *tom.* 1. *p* 248. *num.* 3. *&* 2.

33 Sponſalia celebrata per metum leuem, in foro cõſcientiæ diſſolui poſſunt. In foro tamen externo non datur actio ad diſſoluenda ſponſalia per metum leuem celebrata, vt litium occaſio amputetur. *ibid num.* 6.

34. Sponſalia etiam cum iuramento facta, mutuo conſenſu diſſolui poſſunt: quia ſponſalia ſunt contractus diſſolubilis: hæc autem mutua remiſſio debet eſſe libera; nam ſi alter ſponſus remittat obligationem ob metum ſibi incuſſum ab altero, ſponſalia non cenſentur diſſoluta. Secùs dicendum de remiſſione facta ob metum parentum, vel ob viri aſperitatem; hic enim metus non tollit libertatem. *ibid. num.* 1. *& pag.* 249. *num.* 1. *&* 3.

35. Sponſalia diſſolui poſſunt, quando non adimplentur conditiones, ſub quibus fuerunt celebrata. Immò ſponſalia non obligant donec impleatur conditio expreſſa in contractu ſponſaliorum. *tom.* 1. *pag.* 249. *num.* 4.

36. Ad dirimenda ſponſalia, ſi natura rei ſpectetur, non requiritur iudicis auctoritas, quando certò conſtat de cauſa ſufficiente ad diſſoluenda ſponſalia; ſed priuata auctoritate diſſolui poſſunt, quamuis facta fuerint cum iuramento. Per accidens tamen, ad vitandum ſcandalum, fieri poteſt, vt neceſſaria ſit iudicis auctoritas. Hic autem iudex eſſe debet Eccleſiaſticus, Epiſcopus ſcilicet, aut ab ipſo delegatus, quia cauſa eſt ſpiritualis. *ibid. num.* 5. *&* 8.

37. Sponſus ius amittit dirimendi ſponſalia quando cognoſcit carnaliter ſponſam, ſciens præceſſiſſe cauſam ſufficientem ad diſſoluenda ſponſalia; modò tamen illa ſponſalia fuerint valida: nam ſponſalia inualida non inducunt obligationem, nec fiunt valida per copulam habitam, niſi ſponſus tunc habuerit animum permanendi in prioribus ſponſalibus. *ibid. num.* 10.

38. Sponſus habens defectum occultum, propter quem alter iuſtam haberet cauſam diſſoluendi ſponſalia, poteſt alterum cogere per iudicem, vt ſtet ſponſalibus: quia nemo tenetur propria ſponte pœnam ſubire. Sic adulter occultus non priuatur iure petendi debitum. *ibid. num.* 12.

39. Qui habuit copulam cum ſponſa alterius, debet hanc circumſtantiam in confeſſione aperire; quia facit grauem iniuriam ſponſo, qui cogetur aut reſilire à ſponſalibus, aut ducere

fornicariam vxorem. At fornicans cum ſponſo, non facit grauem iniuriam illius ſponſæ. *tom.* 1. *pag.* 250. *num.* 13.

40. Sponſalibus apponi non poteſt pœna ſoluenda ab eo qui non ſteterit ſponſalibus : quia hoc repugnat libertati matrimonij. Poſſunt tamen tradi arrhæ, quas tradens amittat ſi fregerit fidem ſponſaliorum. Verùm arrhæ non ſunt ſoluendæ quando ſponſalia diſſoluuntur auctoritate iudicis : aut per ingreſſum in religionem : nam vbi abeſt culpa, debet etiam abeſſe pœna. *tom.* 1. *pag.* 250. *num.* 1. *& ſeq.*

41. Intereſſe damni emergentis exigi poteſt ab eo qui iniuſtè reſilit à ſponſalibus, non virtute conuentionis pœnalis, quam diximus eſſe inualidam; ſed ob iniuſtitiam commiſſam ab eo qui iniuſtè violat fidem ſponſaliorum. Non poteſt autem iniri pactũ ſoluendi intereſſe lucri ceſſantis: quia ſpõſus ante initũ matrimoniũ nõ habet ius ad illud lucrum. *to.* 1. *pag.* 251. *n.* 6.

Stuprum.

1. STuprum ſtrictè acceptum eſt concubitus viri cum virgine fœmina, quo virginalis integritas violatur : habetque malitiam ſpecie diſtinctam à fornicatione, neceſſariò in confeſſione explicandam, ſiue puella conſentiat, ſiue ſit inuita; quia puella non habet dominium ſuæ integritatis corporalis; ſitque iniuria patri cuius eſt ſpecialem curam gerere corporis filiæ. *tom.* 1. *pag.* 328. *num.* 2.

2. Qui per vim, aut fraudem, metum, aut mendacium, copulam à puella extorſit abſque promiſſione matrimonij, tenetur illam ducere in matrimonium, vel commodè dotare; vel curare, vt æquè bene nubat, ac ſi eſſet virgo : quia tenetur ex iuſtitia, damnum illi iniuſtè illatum reparare. At ſi virgo liberè conſenſit, non tenetur ad reſtitutionem : quia illi non intulit iniuriam, modò ſtuprator non manifeſtauerit copulam occultam; tunc enim tenetur ad reſtitutionem famæ, & damnorum incrementi dotis, &c. *tom.* 1. *pag.* 329. *num.* 7.

3. Qui precibus, vel muneribus, vel ſuaſionibus, ac blanditiis extorſit copulã à puella, non tenetur ad reſtitutionem: quia huiuſmodi preces, munera, &c. non adimunt voluntariũ. Neque facięda eſt reſtitutio patri ſub cuius cura eſt ipſa puella deflorata: quia nullum illatum eſt damnum patri. Quod enim pater cogitur augere dotem vt puella æquè commodè nubat, hoc damnũ eſt per accidẽs, & puella poteſt manere innupta. *ibid. n.* 13. *&* 14.

4. Poteſt filius inconſulto, vel inuito patre, validè contrahere matrimonium cum ea à qua copulam extorſit : quia, per ſe loquendo, non tenetur obedire patri in iis quæ pertinent non ad

vitæ

vitæ ſtatum. Per accidens tamen fieri poteſt vt in his etiam grauiter peccet, vt quando inuito patre contrahit cum indigna, ex cuius matrimonio magnum familiæ dedecus infertur; vel quando multum referret patris, filium aliam ducere ad componendas familiæ lites, aut quid ſimile. Igitur valdè conſentaneum eſt rationi, & honeſtati, vt filij abſque parentum conſilio, & conſenſu, non ineant matrimonium, idque Eccleſia prohibuit: quare qui inconſulto patre matrimonium contrahit, peccat. mort. niſi iuſtam habeat cauſam ſic contrahendi. *tom.* 1. *pag.* 330. *num.* 18. *& ſeq.*

5. Poteſt Eccleſiaſticus iudex ſuam interponere auctoritatem ne matrimonium contrahatur à filiofamilias, quando conſtiterit adeſſe graue ſcandali periculum. Neque propterea matrimonij libertas impedietur; quia non dicitur libertas alicuius impediri, niſi impediatur ad id quod ius habet; filius autem non habet ius ad nuptias iniurioſas patri, & toti familiæ. *ibid. n.* 26.

Subſtitutio.

1. SVbſtitutio eſt vocatio vnius, aut plurium ad hæreditatem, in locum alterius, vel aliorum. Sex autem modis poteſt aliquis alteri ſubſtitui. 1. ſubſtitutione vulgari. 2. pupillari. 3. exemplari 4. fideicommiſſaria. 5. reciproca. 6. compendioſa ſeu breuiloqua. *tom.* 2. *pag.* 648. *n.* 1. *&* 2.

2. Subſtitutio *vulgaris*, eſt ſubſtitutio directa, & ſimplex qua quilibet non prohibitus, ſubſtitui poteſt à quolibet, hac conditione, vt ſi ille qui fuit inſtitutus hæres, vel qui ſuccedere debet ab inteſtato, nolit, aut non poſſit ſuccedere, ſuccedat ſubſtitutus *ibid. num* 3.

3. Subſtitutio *pupillaris* eſt illa, qua quis proli impuberi in ſua poteſtate conſtitutæ, ſubſtituit aliquem, vt ſi pater dicat: *Si filius meus infra pupillarem ætatem decedat, ſubſtituo Titium.* Ætas autem pupillaris in maſculo intelligitur vſque ad 14. annum, in fœmina vſque ad 12. Hæc autem ſubſtitutio pupillaris fuit inſtituta, quia, cùm impubes non poſſit teſtari, par fuit vt ius concederet facultatem patri ſubſtituendi hæredem filio impuberi. Porrò ad validitatem huius ſubſtitutionis requiritur 1. vt ille cui fit ſubſtitutio, ſit impubes. 2. vt ſit filius, nepos, vel deſcendens. 3. vt ſit in poteſtate teſtatoris 4. vt poſt mortem teſtatoris fiat ſui iuris, & non recidat in poteſtatem alterius. *ibid. n.* 4.

4. Subſtitutio *exemplaris* ea eſt, qua quis filio amenti, vel prodigo, vel alia ratione prohibito teſtari, ſubſtituitur. Atque hæc ſubſtitutio fieri poteſt non ſolùm à patre, verùm etiam à matre, auo, auia, proauia. *ibid. num.* 5.

5. Substitutio *fideicommissaria* illa est per quam hæres ab intestato, vel testamento constitutus, accipit hæreditatem cum hoc onere, vt eam, vel eius partem aliquotam, v g. dimidiam, tertiam, vel quartam restituat alteri post mortem, sub hac tacita conditione, *si decedat sine liberis, vel descendentibus*. Porrò si hic hæres professionem faciat in religione bonorum capaci, monasterium percipit vsumfructum illorum bonorum, donec sequatur mors naturalis ipsius religiosi *ibid. n. 6. & pag. 649. n. 9.*

6. Substitutio reciproca, seu breuiloqua dicitur illa, qua hæredes substituti sibi inuicem substituuntur, vt si testator dicat: *Instituo tales hæredes, quos inuicem substituo. tom. 2. p. 651. num. 18.*

7. Substitutio *compendiosa* illa est, quæ plures complectitur substitutiones diuersas quoad tempora, vt si quis dicat, *Instituo Caium filium meum hæredem, & cum è vita decesserit, substituo ei Titium. ibid. num. 19.*

Successio ab intestato.

1. SVccessio alia est, qua *ascendentes succedunt in bonis descendentium*, quando scilicet defunctus non relinquit descendentes, aut collaterales in primo gradu. Alia qua *descendentes succedunt in bonis ascendentium* Alia denique *collateralium*, seu *transuersalium. tom. 2. pag. 675. num. 4.*

2. In successione *descendentium* seruanda est illa regula, vt si quis decedat, relictis filiis legitimis, aliisque descendentibus, iure communi succedant filij, aliique descendentes, aliis omnibus exclusis. Porrò filij legitimati per subsequens matrimonium succedunt, ac si essent verè filij legitimi naturales: matrimonium enim subsequens omnia antecedentia purgat, efficitque filium habilem, & idoneum ad omnia. *ibid. n. 1. & 5.*

3. In successione *ascendentium*, dum quis decedit nullis relictis descendentibus, sed solis ascendentibus, parentes succedunt liberis, modò liberi non essent spurij, sed vel legitimi, vel naturales. Quando autem quis decedit relictis ascendentibus, & collateralibus, si collaterales sunt fratres, vel sorores defuncti vtrinque coniuncti, id est, eodem patre, & matre orti, tunc collaterales succedunt in capita, siue cum patre, & matre, siue cum superioribus ascendentibus, modò parentes non transierint ad secundas nuptias absque consensu filiorum, tunc enim succedunt solùm in vsumfructum; si verò supersunt fratres, aut sorores ex vno solùm latere coniuncti, parentes succedunt illis exclusis. *tom. 2. pag. 676. num. 5. & 6.*

4. Dum quis decedit solis collateralibus relictis, succedunt primò

primò fratres, & sorores vtrinque coniũcti, eorúmque filij; his deficientibus succedunt fratres ex altero tantùm parente, eorúmque filij, ita vt coniuncti ex patre succedant in bonis paternis; coniuncti verò ex matre succedant in bonis maternis, in bonis verò acquisitis à patre, & matre, succedant æqualiter. Obseruandum autem ascendentes, & descendentes succedere in infinitum; collaterales verò vsque ad decimum gradum iuxta computationem iuris ciuilis. His deficientibus succedit vxor viro, & vir vxori. *ibid. n. 6. & 7.*

Suffragium.

1. SVffragij nomen hic sumitur pro auxilio, quod vnus fidelis præbet alteri ab consequendam remissionem pœnæ temporalis. Possunt autem fideles, dum in hac vita degunt, non solùm se inuicem inuare suffragiis, verùm etiam subleuare defunctos, satisfaciendo pro pœna ipsis debita. Hoc fatemur, dum in symbolo credimus *Communionem Sanctorum.* Cuius articuli sensus est, in Ecclesia esse communicationem bonorum operum inter iustos, ita vt tanquam vnius corporis membra sub vero capite Christo se iuuicem iuuent, & alter alteri per suffragia, & opera santisfactoria opem ferat. *tom. 1. pag. 212. num. 1.*

2. Bonum opus, vt est satisfactorium, non prodest facienti, quando illud alteri applicat, habet enim satisfactionem limitatam; sed prodest ei, cui applicatur: nam satisfactio communicabilis est At si opus bonum spectetur, vt est meritorium, prodest soli applicanti ad meritum vitæ æternæ, *ibid. n. 2.*

3. Vt suffragium alteri prosit 1. debet ad illum dirigi intentio offerentis. 2. requiritur, vt opus fiat ab homine viatore, id est, viuente. 3. vt fiat, seu sustineatur voluntariè, in quo differt satisfactio à satispassione. 4. vt opus sit bonum, saltem ratione intentionis. 5. vt operans sit in gratia, alioquin non proderit alteri ex opere operantis; prodesse tamẽ poterit ex opere operato: propterea dictũ est tit. *Indulgentia*, prodesse indulgentias defunctis, etiamsi qui facit opus præscriptum in Bulla, sit in statu peccati mort. Sic. Missæ sacrificium oblatum ab improbo Sacerdote, non caret suo fructu, non solùm quatenus est sacrificium, verùm etiamsi consideretur secundùm preces, quatenus offeruntur à Sacerdote in persona Ecclesiæ. *ibid. n. 2. & seq. pag. 213.*

4. Opus, quod ab vno præcipitur, & ab altero adimpletur prodest ad satisfactionem, si præcipiens sit in gratia, etiamsi exequens sit in peccato, modò nõ sit causa proxima illius operis: quia præcipiens est agens principale: ergo sufficit, vt sit in

gratia, saltem tunc quando præcepit; nam si postquam præcepit incidat in peccatum mort. nihilominus opus est satisfactorium. *pag.* 213. *num.* 9.

5. Opera quæ per alium fiunt, tanquam per instrumentum, sunt satisfactoria, quamuis qui ea facit, sit in peccato mort. vt si dominus in gratia existens præcipiat per famulum, seu amicũ fieri eleemosynam suo nomine; sufficit enim principale agens esse in gratia. *ibid. num.* 10.

6. Qui ex iniuncta pœnitentia tenetur pro defuncto suffragium offerre, debet iterum opus iniunctum præstare, si illud præstitit in peccato mort. nisi habeat valorẽ ex opere operato, aut nomine Ecclesiæ offeratur. *ibid. num.* 11

7 Tres conditiones requirũtur in eo cui suffragium applicatur, vt illi prosit. 1. vt indigeat suffragio. Vnde suffragia Beatis non prosunt, nisi ad gaudium quoddam accidentale, quatenus per ea colũtur, & honorantur. 2. vt sit in gratia: quare opus applicatum alicui existenti in peccato mort. conuertitur in vtilitatem offerentis. 3. vt pecata pro quibus exhibetur satisfactio, iam sint remissa quoad culpam, idcirco non prodest satisfactio, etiam pro venialibus non remissis; quia remissio pœnæ supponit remissionem culpæ, quippe manente culpa, manet obligatia ad pœnam. *tom.* 1. *pag.* 213. 214. *n.* 1. *& seq.*

Superstitio.

1. SVperstitio est cultus vitiosus quo vel colitur creatura cultu diuino, vel Deus modo indebito. Duplex est superstistitio. 1. *ratione rei cultæ*, quatenus creatura colitur cultu diuino. 2. *ratione modi indebiti*; quæ rursum est duplex. 1. dicitur *cultus falsus*, vt si quis Deum colat cæremoniis Iudæorum, quibus significatur Christus venturus, aut fidem nostram falsis miraculis confirmare contendat, aut diuino officio turpia admisceat tãquam illius partem. 2. dicitur *cultus superfluus*, quando scilicet præter Ecclesiæ vsum ponitur religio iis in rebus, aut circumstantiis in quibus non est ponenda, vt in numero, colore, situ, &c. aut quando variantur cæremoniæ ab Ecclesia præscriptæ, quæ variatio, vt plurimùm, est tantùm peccatum veniale; nisi fiat magna peruersio in cæremoniis, ex præcepto vel cõsuetudine adhiberi solitis. At cultus falsus est peccatum mortale ex suo genere; quia grauem infert irreuerentiam Deo. *tom.* 2. *pag.* 177. *num.* 1. *seq.*

2. Qui in diuino officio turpia, aut vana canit voce, organo, aut alio musico instrumento, etiamsi non intendat illa admiscere tanquam diuini officij partem, grauiter peccat ratione scandali,

ſcandali;prouocat enim impuram delectationem. At ſi tantùm vtatur ſono, aut voce profana & ſæculari,abſque impura delectatione;non videtur grauiter peccare: quia ſonus organi, aut vocis eſt ex ſe indifferens;ergo non ſit mortalis,niſi ratione praui finis,aut circumſtantiæ moratalis.*ibid.n.* 3.

SVSPENSIO.

Quid & quotuplex ſit ſuſpenſio?

1. SVſpenſio propriè dicta eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua perſona Eccleſiaſtica impeditur ne functiones exerceat ſui beneficij,vel officij vel ordinis, in totum, vel in partem,in perpetuum, vel ad tempus. Eſt autem multiplex ſuſpenſio, alia enim eſt *à beneficio tantùm*, ſiue beneficium ſit canonicatus,ſiue dignitas,ſiue Epiſcopatus,ſiue aliud:alia eſt *ab officio tãtùm*, ſiue officium ſit ordinis,ſiue iuriſdictionis:alia *ab officio,& beneficio ſimul.* Rurſus ſuſpẽſio ab officio, alia eſt *ab officio in totũ*, alia *ab officio in partem*.Itẽ alia eſt *ſuſpenſio pœnalis*,quæ fertur in pœnam delicti;alia *medicinalis*,qua intenditur emendatio,& bonũ delinquentis.Item alia eſt *temporalis*,quæ fertur cũ limitatione temporis;alia *perpetua*, quæ fertur abſque limitatione. Denique alia eſt *à iure*,alia,*ab homine.tom.*1.*pag.*423.*n.*1.*&* 2.

2. Epiſcopus,vel iudex qui tulit cenſuram ſuſpenſionis, vel interdicti, poteſt ex iuſta cauſa illam ſuſpendere ad tempus, & cõcedere celebranti vt tunc temporis non incurrat irregularitatem:quia cenſura non ligat vltra intentionem iudicis. *ibid. n.*4.

3. Quando Epiſcopus fert ſententiam ſuſpenſionis, poſtea iuſta aliqua de cauſa illam ſuſpendit, vel aufert ad reincidentiam:ſuſpenſus autem durante illo termino appellat,appellatio vim habet ſuſpendendi ipſam ſententiam, ita vt elapſo termino conceſſo à ſuperiore, cenſura non liget,ſed eius executio impediatur per appellationem.*ibid.*

Suſpenſionis effectus.

4. Suſpenſio lata abſolutè abſque vlla limitatione, ſuſpẽdit abſolutè ab officio,& beneficio:cùm enim verba ſint generalia, generaliter ſunt accipienda.Quæ verò lata eſt cum expreſſione alicuius effectus particularis, extenditur ad illum effectum, & ad ea quæ ſunt illi adnexa: cenſetur enim effici id quod ſignificat. Quare Epiſcopus ſuſpenſus à pontificalibus, ab ordine pontificali, intelligitur ſolùm ſuſpenſus ab iis quæ pertinent ad vſum ordinis Epiſcopatus, cuiuſmodi ſunt confirmare, ordines conferre,conſecrare Eccleſias, &c. Non verò intelligitur,

ſuſpenſus ab iis quæ pertinent ad iuriſdictionem, qualia ſunt excommunicare, conferre beneficia : neque intelligitur ſuſpenſus à celebratione Miſſæ, confeſſionibus audiendis, &c. *tom.* 1. *pag.* 424. *n.* 1. 2. *&* 3.

5. Suſpenſus ab ordine, non cenſetur eo ipſo ſuſpenſus à iuriſdictione, quia ordo non eſt neceſſariò adnexus iuriſdictioni, vt patet in eo qui electus eſt, & confirmatus in Epiſcopum, quem conſtat poſſe ante conſecrationem, ea quæ ſunt iuriſdictionis, exercere, vt excommunicare, &c. *ibid. n.* 4.

6. Suſpenſus ab ordine, non videtur ſuſpenſus à beneficio, vel eius fructibus niſi indirectè, quatenus per ſuſpenſionem impeditur ne munus ſuum obeat. Suſpenſus autem ab ordine inferiori cenſetur ſuſpenſus à ſuperiori: quia cui non licèt quod minus, nec ei licere debet quod maius. At qui ſuſpenſus eſt à ſuperiori, non cenſetur ſuſpenſus ab inferiori: quia inferior non fundatur in ſuperiori *ibid. n.* 5. *&* 7.

7. Suſpenſus ab officio, nulla addita limitatione, intelligitur ſuſpenſus ab officio ordinis, & iuriſdictionis. Suſpenſus ſimpliciter ab officio, non cenſetur ſuſpenſus à beneficio, ſeu fructibus illius: debet tamen per alium ſupplere onera ſui beneficij, quæ per ſe non poteſt exercere, alioquin non poteſt fructus percipere, quia beneficium datur propter officium. *ibid. n.* 9. *&* 10.

8. Suſpenſus à beneficio non intelligitur ſuſpenſus ab officio, etiamſi officium ei competat ratione beneficij: ptopterea ſuſpenſus à beneficio non priuatur vſu, & exercitio rerum ſpiritualium, vel temporaliũ; conſequenter poteſt beneficia conferre. Fructus autẽ beneficij eo tẽpore quo quis manet ſuſpenſus à beneficio, conuertendi ſunt in vtilitatem Eccleſiæ, detractis iis quæ dantur ſubſtituto vt inſeruiat, *tom.* 1. *pag.* 425. *n.* 12. *&* 14.

9. Suſpenſo ob contumaciam nulla tradenda eſt portio fructuum beneficij: ſibi enim imputet, cùm in ipſius manu poſitum ſit liberari à ſuſpenſione, & acquirere ius ad fructus. Suſpenſo verò in pœnam delicti tradenda eſt portio fructuum ſufficiens ad congruam ſuſtentationem ne mendicare cogatur *ibid. n.* 14.

10. Suſpenſus ab officio, in aliquo loco, eſt vbique ſuſpenſus, modò ſuſpenſio lata ſit abſque loci determinatione; quia ſuſpenſio ſequitur ſuſpenſum vbicumque ſit. *tom.* 1. *pag.* 426. *n.* 7.

11. Inualida eſt collatio beneficij facta ſuſpenſo à beneficiis: quia ſuſpenſus à beneficio priuatur iure percipiendi fructus beneficij; modò ſuſpenſio lata ſit abſolutè. *ibid. n.* 8.

Violatio ſuſpenſionis.

12. Suſpenſus peccat mortaliter ex ſuo genere exercendo actum

actum à quo eſt ſuſpenſus: quia violat præceptum Eccleſiaſtiſticum iure graui : ratione tamen paruitatis materiæ, excuſari poteſt à mortali.*ibid.num.*1.

13. Communicans cum ſuſpenſo nondum denunciato in iis à quibus eſt ſuſpenſus, non peccat mort. Neque ipſe ſuſpenſus peccat mort. nec fit irregularis exercendo functiones ordinum à quibus eſt ſuſpenſus, modò non ſe ſponte ingerat, nec maiorem ordinem, à quo eſt ſuſpenſus, ſolemniter exerceat. *ibid. num.* 3. *& pag.* 427.*num.*6.

14. Acta per ſuſpenſum toleratum, valida ſunt : cum enim hic ab Eccleſia toleretur, non illi adimitur iuriſdictio. Acta verò iuriſdictionis propriæ per ſuſpenſum nominatim denunciatum, inualida ſunt, niſi adſit titulus coloratus, & error communis vulgi: actus autem ordinis qui nō requirunt iuriſdictionem, validi ſunt, vt conſecrare, confirmare, &c. Porrò abſolutio ſacramentalis collata à ſuſpenſione denunciato, eſt inualida, quia eſt actus ordinis, & iuriſdictionis.*ibid.n.*7.

Abſolutio à ſuſpenſione.

15. Suſpenſio ad tempus lata ceſſat eo tempore elapſo abſque alia abſolutione ; item ſuſpenſio lata cum particula, *donec ſatisfeceris*, ceſſat exhibita ſatisfactione : ſic enim vſu, & praxi receptum eſt in ſuſpenſione, & interdicto; non verò in excommunicatione.*tom.*1.*pag.*436.*n.*1.

16. Poteſt Epiſcopus abſoluere ſuos ſubditos à ſuſpenſione perpetua, etiam Papæ reſeruata, modò proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentioſum. At ſuſpenſio lata in puram pœnam pro delicto præterito non poteſt auferri ab eo qui eſt inferior eo à quo lata eſt ſuſpenſio ; quia hæc non aufertur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem. Diſpenſatio autem, ex ſua natura, cenſetur reſeruata. *ibid.n.*6.

De ſuſpenſione Epiſcoporum, Clericorum, & Religioſorum, vide tit. *Epiſcopus, Clericus, Religioſus.*

Suſurratio.

1. SVſurratio eſt peccatum linguæ quo quis alterius defectū aperit ad diſcordias inter amicos ſeminandas. Differt à detractone cuius finis eſt denigratio famæ, ſæpe tamen vſu venit, vt ſuſurratio includat detractionem; quia ad ſeminandas diſcordias detegitur aliquando crimen alterius occultum. *tom.*1.*pag.* 443.*n.*1.*& pag.*444.*num.*2.

2. Suſurratio videtur peccatum grauius detractione, & contumelia: quia finis illus eſt dirimere, & diſſoluere amicitiam,

quæ

quæ præſtantior eſt fama & honore. *tom.2.pag.444.num.3.*

3. Suſurratio eſt peccatum mort.ex ſuo genere,contra iuſtitiam,ratione tamen indeliberationis,& inaduertentiæ aliquando excuſatur à mortali.Immò eſt aliquando licita,vt quando quis manifeſtat alterius defectum abſque mendacio,ad periculoſam & perniciosam amicitiam diſſoluendam. Sic ſecluſo mendacio, licet dicere concubinario, quam domi alit concubinam, eſſe turpem, & publicam meretricem. *ibid. n.1. & ſeq.*

4. Poſſum aliquorum amicitiam modis licitis dirimere, vt eam mihi conciliem: amicitia enim eſt bonum gratuitum pendens à libera voluntate conferentis. *ibid. n.6.*

T.

TEMPERANTIA.

1. TEMPERANTIA in eo poſita eſt,vt non plus cibi, & potus ſumatur quàm ratio naturalis dictat. Peccatur autem contra temperantiam.1.quando finis vltimus in cibis, & ingluuie conſtituitur, vti faciunt ij, quorum Deus venter eſt. 2.quando quis cibo, & potui ita indulget,vt inde ſibi graue nocumentum præuideat euenturum.3. quando quis per intemperantiam dat cauſam ebrietati:ebrietas quippe eſt intrinſecè mala, éſtque peccatum ex ſuo genere mortale: quia mortaliter aduerſatur rectæ rationi, cùm violenter adimat vſum rationis, quod eſt præcipuum hominis bonum, per quod à brutis diſtinguitur: neque tantum adimit vſum rationis,vt ſomnus,ſed etiam facultatem vtendi ratione, qua facultate homo ſe priuare nequit, cùm non ſit dominus illius. *tom.2.pag.536. n.2.*

2. Ebrietas tamen non ita eſt intrinſecè mala, quin ob iuſtam circumſtãtiam poſſit aliquando permitti. Poteſt enim quis ex præſcripto medici magnam potus quantitatem ſumere cauſa ſanitatis, quamuis inde præuideat ſequuturam ebrietatem:quia hic non intendit ebrietatem, ſed ſanitatem, cuius recuperandæ cauſa ebrietatem permittit; ſicut aliquando licet pollutionem iuſta de cauſa permittere, quamuis eam intendere, & procurare non liceat. *tom.2.pag.337. num.3.*

3. Germani,aliique qui ſe prouocant maioribus poculis, ſéque vino ingurgitãt,non ſunt excuſatione digni,quia intendunt ebrietatem.Secùs ſi graui ex cauſa vinum largiùs hauriant, non intendentes ebrietatem, vt ſi ſumant ad vitandam mortẽ,quam propinans minatur,niſi reſpondeant:tunc enim dicuntur ſolùm

permittere ebrietatem. Porrò qui prouocat, seu inducit alium ad ebrietatem, mortaliter peccat. *ibid.*

4. Nonnulli haud obscuri hominis auctores censent licitum esse alium inebriare ad impediendum graue malum, quod alia ratione impediri nequeat: vt si quis captus ab hostibus ducatur ad tabernam, ibique cum illis strenuè potet, vt illos inebriet, séque fugâ proripiat: licet enim inducere ad minus malum, vt impediatur maius. Probabilius tamen est, nunquam licere intendere ebrietatem, & ad illam directè cooperari, cùm sit intrinsecè mala, nec sint facienda mala, vt inde eueniant bona. *ibid.*

Tentatio Dei.

1. TEntatio Dei est actus cōtra religionem, quo quis absque iusta causa aliquid dicit vel facit ad faciendum experimentum de aliqua Dei perfectione, v.g. de potentia, de sapientia, iustitia, misericordia, &c. vt si quis imperitus velit concionari absque iusta causa, & præuia meditatione, seu præparatione, sperans sibi à Deo suggerendos conceptus. *tom. 2. pag. 212. num. 1.*

2. Tentatio Dei est peccatū contra religionem; est enim quædam irreuerentia in Deum. Est autem alia *expressa*, cùm aliquid fit ea intentione, vt experimentum capiatur de aliqua Dei perfectione, vt si quis petat miraculum, vel se præcipitem det in puteum, vt experiatur an Deus se lædi permittat. Alia *interpretatiua*, quando aliquid fit quod per se, & suapte natura ad nihil aliud referri posse videtur quàm ad experiendā aliquam Dei perfectionem, etiamsi expresè hoc non intendatur, vt si quis ad Christi imitationem velit per totam Quadragesimam à cibo abstinere; hic enim dicitur interpretatiuè Deum tentare, cùm omittat modos à diuina prouidentia constitutos. *ibid. n. 2. & pag. 213. n. 3.*

3. Tentatio Dei, regulariter loquendo, est peccatum mort. est enim quidam Dei contemptus. In his autem casibus peccatur mortaliter Deum tentando. 1. quando experimentum coniunctū est cum aperto grauis damni periculo, vt cùm grauiter ægrotans respuit medicamenta, sperans à Deo sanitatem; aut quando quis duellum acceptat ad probandam suam innocentiam, sperans se à Deo seruatum iri. Huc spectant purgationes per ferrum candens, aquam frigidam, vel feruentem, aut per sanguinem ex corpose occisi manantem; peccat autem grauiter iudex, qui ex huiusmodi indiciis procedit ad aliquem torquendum, condēnandum, seu absoluendum: hæc enim indicia non sunt humana, neque naturalia. 2. casus est, quando subest periculum scandali, vt cùm quis absque necessitate petit miraculum in fidei confirmationem. 3. quando ex curiositate petitur opus aliquod superna-

turale

turale; neque enim Deus est fautor curiositatis. *tom.2.pag.213. num.4. & 5.*

4. Fieri tamen potest vt tentatio Dei sit tantùm peccatum veniale, vel ratione ignorantiæ inuincibilis, aut indeliberationis; vel ratione paruitatis materiæ, vt dum quis leui morbo affectus vanè sperat à Deo sanitatem, mediis ordinariis prætermissis, &c. *ibid. num.6.*

5. Ille non dicitur Deum tentare qui iusta causa interueniente, miraculum à Deo expectat, vt dum speratur infidelium conuersio. *ibid. num.7.*

TESTAMENTVM. LEGATVM.

Quid & quotuplex sit testamentum?

1. TEstamentum est iusta nostræ voluntatis sententia, qua testatum relinquimus, quid fieri velimus de nostris bonis, cum directa institutione hæredis. Codicillus non est propriè testamentum; definitur enim vltima volũtas minus solemnis, de eo quod quis post mortem suam fieri velit, coram quinque testibus declarata. *tom.2. pag.637. n.1. & pag.638. num.2.*

2. Duplex est testamentum: alterum dicitur *clausum*, eo quod testator latere velit quod in eo continetur; alterum dicitur *nuncupatiuum*, eò quod testator sine scriptura coram testibus declaret, quid post mortem suam fieri velit, ob eam causam vocatur testamentum *apertum*: interdum tamen additur scriptura, vt faciliùs probetur intentio testatoris. *ibid. n.9.*

3. Ad testamentum in scriptis, seu clausum, hæc requiruntur. 1. vt post confectam, & clausam scripturam adhibeantur septem testes, masculi, liberi, puberes, & rogati, seu vocati ad hoc, coram quibus testator, vno, eodémque tempore indicet, illud esse suum testamentum, illúdque propria manu subscribat, si potest; sin minus adhibeat octauum testem, qui pro ipso subscribat, vidente notario, & facta mentione se id fecisse de ordine testatoris. 2. opus est vt singuli testes eodem tempore subscribant, modò ibi reperiantur septem testes qui scribere sciant, alioquin vnus pro aliis subscribet. 3. vt singuli sigilla apponant; iure autem communi idem annulus omnibus sufficit 4. vt quando testamentum fit coram tabellione, scripturâ publicâ, apponatur dies, mensis, & annus. Secùs si fiat scriptura priuata; sufficit enim vt publicetur, quod non requiritur in testamento facto scriptura publica. *tom.1. pag.639. num.10. & 11.*

4. Ad testamentum nuncupatiuum requiruntur septem testes, masculi, liberi, puberes, id est, qui 14. annum compleuerint,

&

& rogati,seu vocati. Hi autem testes debent simul audire,& intelligere vocem, & voluntatem testatoris, seu scripto, seu viua voce expressam; non tamen necessaria est subscriptio, aut sigillum, aut notarij præsentia. Quare validum est testamentum, quando testator coram septem testibus suam declarauit voluntatem, quã notarius in scriptis redegit, sed antequam scriptura, seu lectio absolueretur, testator interiit: testamentum enim perfectum videtur, cùm scriptura non sit de eius solemnitate substantiali. Item validum est testamentum quo quis coram septem testibus nominat,& instituit aliquem hæredem, expresso eius nomine proprio, aut etiam dum tacito ipsius nomine dicit se illum instituere hæredem, quem expressit scheda relicta apud Parochum, vel Ordinarium loci. *ibid. n.* 12.

5. Ad testamentum militare factum in castris sufficiunt duo testes rogati, subsistitque hoc testamentum per annum post iustam missionem. seu discessum ab exercitu; elapso verò anno nõ subsistit, quia tempus habuit faciendi nouum testamentũ, iuxta formam iuris communis. Ad testamentum verò factum in ipso conflictu, satis est, vt miles, proprio sanguine suam scribat voluntatem in clypeo, vagina, vel re alia, eiúsque manus probetur duobus testibus, etiam non rogatis. *ibid.*

6. Testamentum patris inter liberos valet, etiamsi tantummodo ab eo scriptum fuerit, vel subscriptum, absque testibus. Aut si pater suam exprimat voluntatem coram duobus testibus. etiam fœminis,& non rogatis. *ibid. n.* 13.

Quis testari possit?

7. Quilibet sufficienter vtens ratione,& liberam habens bonorum administrationem, testari potest, nisi prohibeatur. Prohibentur autẽ testari 1. furiosi lucidis destituti interuallis: quare si quis postquam cœpit testari, incidat in phrenesim, vel amentiam, antequam perficeret testamentum, inualidè testatur. 2. surdi,& muti à natiuitate testari nõ possunt ad causas profanas; ad pias possunt, quia in dispositione ad pias causas necessaria non est solemnitas iuris ciuilis. 3. qui non possunt articulatè loqui ad exprimendum hæredem. 8. impuberes qui nondum impleuerunt 14. annum si sint masculi, aut 12. si sint fœminæ. 5. prodigi quibus adempta est bonorum administratio. 6, filijfamilias qui sunt sub patris potestate, nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia, possunt tamen ad causas pias de aduentitiis, consentiente patre testari. 7. illi qui ob delicta testari prohibentur, vt vsurarij notorij, hæretici, Cardinalium percussores, damnati ob libellum famosum, & capite damnati. 8. religiosi

giosi, qui votum paupertatis solemne emiserunt in approbata religione. 9. serui sunt actiuè intestabiles: passiuè tamen sunt testamenti capaces. *to. 2. pag. 604. n. 4. & seq. & pag. 641. & 642.*

8. Testamentum factum à beneficiario, si iura spectemus, non est validum. Sin attendamus consuetudinem in multis locis receptam, validum est non modò ad pias causas, sed etiam ad profanas; ius enim positiuũ potest contraria consuetudine abrogari. Quare qui accipiunt fructus beneficij sibi testamento relictos, non peccant, neque tenentur ad restitutionem: peccat tamen beneficiarius, qui de fructibus beneficij testatur ad profanas causas. De bonis autem patrimonialibus clericus, mortuo patre, licitè, & validè testatur. *to. 2. pag. 641. n. 4. & pag. 642. n. 5.*

Quis possit hæres, aut legatarius institui?

9. Omnes, non solùm priuati, sed etiam communitates possunt institui hæredes, & legatariæ, modò sint capaces, neque impediantur à iure. Prohibentur autẽ qui sunt intestabiles ob delictum; non verò qui sunt intestabiles ob aliquẽ defectum non culpabilem; propterea pupillus, & mutus, qui ob defectum intestabiles sunt, possunt capere quod sibi testamento relictum fuit. *tom. 2. pag. 642. n. 1. & 2.*

10. Religiosi, quibus permissum est possidere bona immobilia in communi, possunt institui hæredes & legatarij; sunt enim capaces hæreditatis, non quidem sibi, sed monasterio acquirendæ. Fratres verò minores sunt incapaces hæreditatis, & legatorum, nisi relinquantur ad fabricam, oleum, vinum, ceram, ornamenta altaris, & Ecclesiæ. Potest tamen in eorum fauorem, hæreditas, seu legatum relinqui alicui vendendum, vt pretium illis tradatur; sic enim fratres nullum ius acquirunt, nec violant votum paupertatis. *tom. 2. p. 649. n. 3.*

11. Monasterium capax successionis succedit in omnia religiosi bona, seu acquisita ante professionem, seu post, quocumque tandem titulo fuerint acquisita, modò ante professionem non disposuerit de suis bonis. Cæterùm omnes religiosi, etiam mendicantes, sunt capaces successionis, possúntque bona immobilia possidere, exceptis fratribus minoribus de Obseruantia, & Capucinis S. Francisci. *ibid. n. 5.*

12. Hæreditas religioso data, immediatè acquiritur monasterio, seu religioni, consequenter monasterium potest illam adire, inscio, immò etiam renitente religioso: religiosus enim omnia sua iura in monasterium transtulit. *tom. 2. p. 644. n. 7.*

13. Filij spurij non possunt institui hæredes: naturales autem possunt, si parentes non habeant legitimam prolem; relicta tamen

tamen ascendentibus legitima. At si filius naturalis non fuit institutus hæres à patre, non ei succedit ab intestato, præterquam in 6. parte bonorum; si pater nullam legitimam prolem reliquit. Matri verò filios legitimos non habenti filius naturalis succedit ex asse, quamuis ipsa non fecerit testamentum; habenti autem filios legitimos filius naturalis succedit ex æquo cum legitimis. *tom.* 2. *pag.* 645. *n.* 12.

14. Filius spurius non legitimatus non potest hæres institui à patre, neque illi potest quidquam relinqui præter alimenta. Respectu autem matris, filius spurius presè, & strictè sumptus, id est, genitus ex iis inter quos erat impedimentum dirimens matrimonium, non potest iure communi succedere matri, neque ex testamento, neque ab intestato, qaando fuit conceptus ex coitu damnato, & punibili lege humana, vt ex adulterio, incestu, sacrilegio. *ibid. & pag.* 646. *n.* 12.

15. Pater non potest aliquem instituere hæredem, rogando illum vt postea ipse restituat filio spurio hæreditatem: qui autem hoc pacto fuit institutus hæres cum promissione tradendi hæreditatem spurio, potest illam sibi retinere; hæc enim promissio, vtpote contra legem, non obligat. *ibid. n.* 15. Porrò sicut spurij non possunt succedere parentibus, sic parentes, aliique ascendentes, filiis spuriis succedere non possunt. *tom.* 2. *pag.* 647. *n.* 17.

16. Qui omnia bona relinquit Ecclesiæ, aut aliis, nihilque consanguineis relinquit ob inimicitias, quas nondum deposuit, non potest à Confessario absolui. Si verò deposuit inimicitias, & consanguineos habet in linea recta, debet mutare testamentum antequam absoluatur, nisi iustam habeat illos exhæredandi causam. At si desunt consanguinei in linea recta, potest absolui, non mutato testamento, nisi statuta locorum aliud ferant *ibid n.* 22.

17. Filij, parentes, fratres, & sorores succedunt ab intestato. Ita vt deficientibus descendentibus succedant parentes; deficientibus parentibus immediatis, succedant aui; deficientibus auis, aut aliis ascendentibus, succedant fratres, & eorum filij. Denique deficientibus ascendentibus, descendentibus, fratribus, & eorum filiis, succedant propinquiores per capita, vsque ad decimum gradum inclusiuè, vnde fit, vt si defunctus relinquat fratrem, & patruum, succedat frater; quia frater est propior defuncto quàm patruus. *ibid. num.* 23.

Testamenti conditiones.

18. Prima conditio est, vt instituatur certus hæres capax testamenti, qui in omnia defuncti iura realia succedat, deducto ære alieno. *tom.* 2. *pag* 651. *num.* 1.

19. Secunda, vt ille instituatur hæres qui de iure instituendus est: quare inualidum est testamentum patris, in quo filius est prætermissus; filius enim instituendus est hæres, aut nominatim exhæredandus addita exhæredationis causa, quæ probanda est per hæredem, alioquin testamentum est irritum. Item irritum est testamentum patris, superueniente filio posthumo, cuius pater non fecerat mentionem. Non tamen irritatur testamentum quoad omnia in eo contenta; sed tantùm quoad institutionem hæredis, consequenter testamentum saluatur per clausulam codicillarem; ac proinde legata, substitutiones, fideicommissa seruanda sunt ab eo qui successurus est. Porrò querela inofficiosi testamenti quę competit liberis contra parentes, & vicissim, intentanda est intra quinquennium à die aditæ hæreditatis. Si autem causa exhæredationis probetur intra illud tẽpus, corruit querela, & testamentum manet validum: at si causa exhæredationis non probetur, irritatur testamentum, tanquam inofficiosum. *tom.2.pag.652.num.1.2. & 3.*

20. Tertia conditio est, vt testator liberam habeat bonorum administrationem, nec à iure prohibeatur testari. *ibid.n.3.*

21. Quarta, vt adsit certus numerus testium, nempe septem, qui sint testes legitimi, id est, his qualitatibus instructi:

Ætas, conditio, sexus, discretio, fama.
Et fortuna, fides, in testibus ista requiras.

Ætas in teste requisita est 14. annorum; excipe. 1. testamentum militis. 2. inter liberos. 3. ad causas pias, in his enim sufficit, vt testis sit pubertati proximus. *Conditio* excludit seruos à ferendo testimonio in testamentis. *Sexus* innuit fœminas ad testimonium in testamentis non admitti. *Discretio* designat rationis vsum, & sanitatem mentis in teste. *Fama* indicat infames arceri à testimonio in testamentis. *Fortuna* excludit pauperes ob periculum subornationis. *Fides.* ponitur. 1. ad repellendum infidelem à testimonio contra fidelẽ. 2. ad excludendos illos de quorũ interesse agitur. *ibid.n.3. & pag.653.num.eod.*

22. Religiosi, iuxta probabiliorem, & vsu receptam sententiam, possunt testes adhiberi etiam in testamento in quo aliquid ipsorum monasterio relinquitur; id enim nullo iure vetitum videtur, neque professio, licet vocetur mors ciuilis, efficit illos inhabiles ad ferendum testimonium, sed tantum ad succedendum nomine proprio. *tom.2.pag.653.n.3.*

23. Testamentum, & legatum semper potest à testatore reuocari vsque ad mortem, nisi factum sit à religioso ante professionem: voluntas enim testatoris dicitur ambulatoria vsque ad mortem; etiamsi testamentum factum sit cum iuramẽto non reuocandi;

uocandi; potest enim adhuc validè, non tamen licitè reuocari propter religionem iuramenti. *tom.2.pag.654 num.1.& 4.*

24. Religiosus professus non potest reuocare testmentumfactum ante proffsionē, nisi priuilegiū obtineat à Summo Pontif vel transferatur ad statum in quo habeat disponendi facultatem, vt si fiat Episcopus, vel transferatur ad statum clericalē, cum facultate disponendi de suis bonis; tunc enim potest reuocare testamentum, & bona aliis relicta testamenro repetere. *ibid.n 7.*

25. Reuocatio testamenti non est valida, nisi testator in ea reuocatione dixerit se velle decedere ab intestato, aut nisi nouum hæredem expresse instituerit: prius enim testamentum reuocatur per institutionem secundi hæredis: sin dicat velle se decedere ab intestato, virtualiter instituit, hæredem illum qui ab intestato succedit. Opposita tamen sententia est etiam probabilis. Cæterùm apud omnes constat testamentum censeri reuocatum, per reuocationem posteriorem, in quo testator non expressit se velle ab intestato decedere, si reuocatio facta fuit saltem coram tribus testibus, & iam elapsi sunt decem anni à die reuocationis, vel à die conditi testamēti; sic enim iura disponunt. *tom.2.pag.655.n.9.*

Obligatio hæredum.

26. Hæres post aditam hereditatem tenetur persoluere testatoris debita realia & legata ab ipso relicta. Conceduntur autem hæredi tres menses à die qua cognouit se institutū hæredē, intra quod tempus si hæreditatem non adierit, ad nihil tenetur, etiamsi inuentarium non confecerit; nec ei potest intra dictum tempus molestia inferri à creditoribus, vel legatariis. Debet tamen facere inuentarium coram notario, citatis creditoribus, & legatariis. *ibid.n.1. & 2.*

27. Hæres non conficiens inuentarium, non tenetur in foro conscientiæ, etiam post sententiam iudicis, soluere legata, vel debita defuncti, excedentia vires hæreditatis. Quia sententia iudicis nititur præsumptione fraudis; igitur si fraus absit, non obligat in conscientia. *ibid.n.3.*

Legatum.

28. Legatum est donatio quam defunctus præstandam reliquit ab hærede, de eo quod foret hæredis. Fit autem multis modis. 1. *purè & absque conditione, vel determinatione diei,* & huiusmodi legatum debetur legatario statim post mortem testatoris. 2. *sub conditione,* inquo casu legatum non debetur, nisi adueniente conditione; quæ conditio aut est expressa, aut tacita; de præterito, aut præsenti, aut futuro; necessaria, aut con-

tingens;possibilis, vel impossibilis;turpis vel honesta.*tom.2. pag.* 656.*num.*1.*& pag.*657.*n.*3.

29. Legatum est conditionale,si dicatur,*relinquo Bertæ centum si nubat*;consequenter hoc legatum non debetur Bertæ antequam nupserit, neque mortua Berta ante nuptias, transmittitur ad hæredes, quia legatum conditionale non acquiritur ante conditionis euentum.Si verò dicatur:*relinquo Bertæ centum vt nubat*; legatum est *modale*, debetúrque ante conditionis euentum;consequenter transmittitur ad hæredes. Idem dicendum videtur si legatum relictum fuit Bertæ,vt nubat Titio,mortuo autem ante nuptias Titio, alteri vult nubere; per ipsam enim non stetit ne Titio nuberet.Sic multi censent legatum factum Ecclesiæ sub conditione sepulturæ, esse validum,& Ecclesiæ deberi,si per ipsum testatorem stetit quo minus in Ecclesia sepeliretur; puta quia sibi ipse mortem consciuit,aut quia excommunicatus fuit; nam per Ecclesiam non stetit quo minus conditio impleretur.*tom.*2.*pag.*657.*n.*4.

30. Testamentum,vel legatum *pium*,seu *ad pias causas*,dicitur illud,quod fit intuitu pietatis,vt in honorem Dei,aut Sanctorum,vel pro animæ salute,&c. Idem sentiendum de legatis relictis pro alimentis pauperum,vel pro puellis maritandis,aut religionem ingressuris, vel pro captiuis redimendis, mortuis sepeliendis,&c.*ibid.num.*1.

31. Testator det operam,vt conficiat testamentum, seu legatum ad causas pias,aut saltem illud ratificet dum est in gratia,vt illi prosit ad vitam æternam : quia bonum opus in mortali peccato factum censetur opus mortuum *tom.*2.*pag.*658.*n.*3.

32. Animæ defuncti testatoris non nocet negligentia hæredum in persoluendis legatis,nisi quatenus non exhibentur debita suffragia, & remedia expiationis, quibus anima defuncti posset eripi, & subleuari à pœnis purgatorij ; grauiter tamen peccant executores legatorum, quando non præstant debitam operam, & diligentiam in voluntate testatoris exequenda. *tom.*2. *pag.*663.*num.*4.

33. Hæredes necessarij,quibus hæreditas debetur ab intestato,possunt suam partem legitimam ex bonis testatoris detrahere,quamuis illa non sufficiant ad persoluenda legata ; nam hæredes necessarij suâ legitimâ priuari non possunt. Portio autem legitima est tertia pars bonorum defuncti ,quando hæredes non sunt plures quatuor ; quando verò sunt plures , est dimidium bonorum,quod inter hæredes est æqualiter diuidendum. *tom.* 2. 6*pag* 64.*num*.1.

34 Hæredes non necessarij , quibus legitima portio non debetur,

betur, possunt ad ratam à singulis detrahere quartam partem bonorum defuncti, quæ *falcidia* nuncupatur, etiamsi bona defuncti non sufficiant ad satisfaciendum legatis ab ipso relictis. *ibid. num* 4.

35. Multis de causis liberatur hæres à solutione legati. 1. quãdo legatum est inualidum, vel defectu voluntatis, aut potestatis in legante, vel defectu solemnitatis à iure præscriptæ, vel ratione materiæ, vel ratione personæ cui fuit legatum, vel defectu conditionis, &c. 2. quando legatum fuit expressè, vel tacitè à testatore reuocatum. 3. quando res legata perempta est absque culpa hæredis. 4. quando legatum fit caducum, vt cùm legatarius moritur ante ipsum testatorem, tunc enim legatum acquiritur hæredi, modò non sit pium. 5. quando legatarius repudiat legatum *tom. 2. pag.* 664. *n.* 1. *& pag.* 665. *&* 666.

36. Legatum relictum ad vnum vsum non potest in alium vsum conuerti absque iusta & rationabili causa, accedente legitimi superioris consensu: voluntas enim testatoris seruanda est tanquam lex. Legitimus autem superior in legatis profanis est Princeps supremus; in legatis verò piis Summus Pontif. hæc enim commutatio est actus supremæ iurisdictionis. Potest tamẽ Episcopus ob causam quæ sibi iusta videatur, consentiente hærede, si ob id grauatur, & loco pio, cui res fuerat relicta, potest, inquã, legatum pium relictum ad certum vsum conuertere in alium pium vsum: sic enim nulli fit iniuria. *tom* 2. *pag.* 666. *n.* 1. *&* 2. *& pag.* 667. *num.* 4.

37. In legatis piis legitimus iudex est Episcopus loci; immò ipse est legitimus vltimarum voluntatum, & piorum legatorum executor, iure ciuili & canonico. Hinc fit, vt testator in suo testamento cauere non possit ne Episcopus curet sua pia legata adimplere. *tom. 2. pag* 668. *n.* 1.

Testamenti executio.

38. Executores vltimarum voluntatum alij constituuntur à iure, & *legitimi* vocantur; alij ab homine, & dicuntur *testamentarij*; alij quidem *vniuersales*, quibus mandatur executio totius testamenti, suntque instar hæredum; alij verò *particulares*, quibus testator fortè dubitans de fide hæredis, curam damandauit exequendi disposita ab ipso testatore, seu distribuendi certas res in varias causas ab ipso relictas. *tom. 2. pag.* 668. *n.* 1.

39. Possunt autem omnes qui non prohibentur à iure, constitui executores vltimarum voluntatum. Nullus tamen religiosus claustralis potest esse executor testamenti, etiam ad pias causas, absque superioris facultate. In Societate autem IESV

hæc facultas reſeruata eſt Præpoſito Generali. Nihilominus executio teſtamenti facta à religioſo abſque licentia ſuperioris eſt valida, niſi ante factam executionem religioſus auctoritate iudicis ab exequendo repellatur; ius enim non irritat huiuſmodi executionem. *tom. 2. pag.* 669. *n.* 1. 2. *&* 4.

40. Teſtamenti executores poſſunt pecuniam acceptam ad diſtribuendum in pauperes applicare ſibi, ſuiſque conſanguineis, vel amicis egeſtate laborantibus. vel ſuo monaſterio pauperi, ſi eſt religioſus executor teſtamenti: executor enim non fit deterioris conditionis ob impoſitũ ſibi onus diſtribuendum aliis. *tom. 2. pag.* 670 *num.* 9.

Testis.

1. IVdici legitimè procedenti, & ſeruato iuris ordine interrogãti, tenetur teſtis interrogatus reſpondere, & veritatem aperire, niſi iuſtam habeat retinendi cauſam, cuiuſmodi eſt iuſta compenſatio, ſecretum confeſſionis, &c. *tom. 2. pag.* 331. *n.* 4.

2. Nemo, per ſe loquendo, tenetur teſtari, quod ſub ſecreto vel gratia conſilij, aut auxilij accepit. Nullus item tenetur teſtimonium ferre cum metu grauis damni, aut cùm videt ſuo teſtimonio capitis periculum alicui creandum, niſi iuridicè interrogetur. Denique nullus tenetur ex iuſtitia offerre ſe ad teſtandum in commodum alterius, niſi ex pacto, aut officio teneatur. *ibid. pag.* 331. 332. *n.* 6 *& ſeq.*

3. Probabile eſt, eum qui poſt citationem fugit, ne cogatur teſtimonium ferre, non peccare contra iuſtitiam, ſed contra obedientiam, *tom. 2. pag* 332. *n.* 13.

4. Teſtis non tenetur ex iuſtitia iurare ſe dicturum veritatem, dum interrogatur à iudice; quia iudex nullam ei iuſtitiæ obligationem imponit. *ibid.*

5. Teſtis qui poſt adhibitam moralem diligentiam, quæ ad debitè teſtandum requiritur, falſum teſtatus eſt in damnum tertij. ſeu ex inaduertentia, ſeu ex obliuione, ſeu ex alia cauſa à peccato legitimè excuſante, non tenetur ad reparationem damni, quod alter inde paſſus eſt: Secùs dicendum ſiqua ipſius interuenit culpa. *ibid. n.* 15.

6. Is qui ſcienter falſò teſtimonio alium in diſcrimen capitis adduxit, tenetur ſe retractare etiam cum periculo ſimilis pœnæ ſubeundæ, ſi ſperat hanc retractationem profuturam: teſtis autem qui veritatem negauit, non tenetur ſe iterum offerre ad teſtimonium dicendum, niſi damnum pendeat in futurum. *ibid. num.* 16. *&* 17.

7. Qui acceptâ pecuniâ verum teſtimonium tulit, non tenetur

tur ad restitutionem:qui verò pecuniam accepit,vt falsum testaretur, ante testimonium tenetur ad restitutionem pecuniæ; post testimonium verò tenetur ad reparationem damni, quod inde sequutum est.*pag.* 333. *n.* 18.

8. Testis habet ius petendi compensationem damni emergentis, & lucri cessantis pro tempore,quo in ferendo testimonio fuit occupatus. *ibid. n.* 19.

9. In controuersia orta inter testes actoris & rei circa substantialia, pronunciandum est in fauorem rei; quia melior est conditio possidentis, nec vllus præsumitur nocens, nisi probetur. *ibid.num.*20.

Tutor. Curator.

1. TVtor is dicitur qui datur pupillo, seu impuberi extra patris potestatem existenti. Dicitur autem à tuendo, quia datur præcipuè ad tuendam personam,quæ propter ætatem tueri se nequit;secundariò autem ad tuendas res illius. Ex opposito curator datur primariò ad defendendas res, secundariò ad ipsam personam defendendam. Datur autem curator minori, id est, ei qui expleuit 14.annos, sed nondum factus est maior,id est,nondum peruenit ad 25. ætatis annum,iuxta iuris communis dispositionem.*tom.*2.*pag.*672. *n.*1.*&* 2.

2. Fœmina non potest constitui tutrix,excepta matre,& auia; istæ enim præferuntur aliis tutoribus legitimis, qui dantur à lege,& datiuis,qui dantur à iudice, non verò testamentariis. At si mater, aut auia transeant ad secundas nuptias, tutelam ipso iure amittunt, & bona secundi mariti manent obligata pro reddenda ratione administrationis. *ibid. n.* 1.

3. Tutor,vel curator qui pecuniam pupilli in suos vsus conuertit, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis,quod inde passus est pupillus, vel minor, etiamsi lucrum illud cessans sortem principalem excedat. Tenetur item ad restituendos, deductis expensis, omnes fructus quos ex bonis pupilli, seu minoris, sua culpa non percepit. Item tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, seu minoris, & vendere bona alioquin peritura, & pecuniam pupilli conuertere in emptionem bonorum stabilium,aut in societatem,vel censum.*tom.*2. *pag.*673. *num.*2.

4. Tutor, seu curator, finito officio, tenetur reddere rationem, nisi forte agatur de restitutione certæ rei,aut bonorum in inuentario dispositorum *tom.*2.*pag.*674.*n.*4.

5. Tutela finitur 1. ob fidem tutoris suspectam. 2.quando pupillus ob crimen pellitur in exilium. 3. ob mortem pupilli 4.ob

adimpletam conditionem. 5. ob mutationem status pupilli, vel tutoris. 6. ob pubertatem pupilli. 7. ob tempus elapsum, vt si pupillo assignetur tutor ob minorem ætatem matris, tutela ipsius desinit postquam mater effecta est maior; tunc enim ipsa mater tutelam suscipit. 8. si iustam ob causam tutor onus tutelæ renuat. *ibid. num.* 1.

V.

VISITATIO.

1. IN Concilio Trident. *sess.* 24. *cap.* 3. *de reform.* cautum est ne Episcopi aliique visitatores, aliquid etiam titulo muneris occasione visitationis accipiant, præter victualia, alioquin duplum intra mensem reddere teneantur imposita Episcopis censura interdicti ab ingressu Ecclesiæ; inferioribus verò Prælatis pœna suspensionis. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 4. *pag.* 369. *n.* 1. *tom.* 3.

2. Hinc sequitur visitatorem non posse salarium pro vectura equorum accipere, quia hoc non pertinet ad victualia. Neque ipsum, vel eius secretarium, auditorem, cancellarium aut alios ipsi adiunctos, posse quicquam ab iis qui visitantur accipere pro decretis, & ordinationibus spectantibus ad visitationem, seu pro labore, vel scriptura circa decreta conficienda; vt probabiliter nonnulli censent; probabilius tamen videtur competentem mercedem accipi posse pro copia actorum, seu decretorum visitationis. *ibid. n.* 2.

3. Episcopus obiens villas, & oppida, vt Sacramentum Confirmationis conferat, non potest accipere victualia, aut quicquam aliud: quia sacra Cardinalium Congregatio declarauit laicos, aut rectores Ecclesiarum non teneri ad expensas Episcopo accedenti, causa tantùm Confirmationis, ad loca suæ diœcesis. *ibid.* 370 *num.* 9. *tom.* 3.

4. Episcopus tempore visitationis non potest accipere victualia, seu procurationem ab hospitalibus, vel aliis piis locis pauperibus; sunt enim potius subleuandi, quàm onerandi; neque à locis specialiter exemptis ab onere præstandi victualia; quia non potest eorum priuilegiis derogare. *ibidem. numero* 10. & 11.

5. Hæc suspensio, seu interdictum, durat donec delinquens, restitutionem dupli faciat; facta autem restitutione cessat. *ibid. pag.* 372. *n.* 19. *tom.* 3.

VOTUM.

VOTVM.

Quid & quotuplex sit votum?

1. VOtum est voluntaria, & deliberata promissio facta Deo de bono aliquo meliori, id est, de bono aliquo quod sit melius quàm eius oppositum, v.g. de ieiunio; est enim melius quàm eius oppositum, id est, est, quàm non ieiunare. Votum autē non obligat, si fiat de eo, cuius oppositum est melius: Deus enim non acceptat promissionem, cuius omissio magis illi placet, quā executio. *tom.2.pag.232.n.1. & pag.234.n.18. & 19.*

2. Validè possumus vouere opera ad quæ tenemur ex alio præcepto, vt castitatem, correctionem fraternam, &c. sunt enim bona meliora quàm eorum opposita. Notandum tamen votum, seu promissionem horum operum, ex alio præcepto debitorum, nouam obligationem inducere; consequenrer violantem huiusmodi votum nouam culpam committere contra religionem, háncque circumstantiam esse in confessione exprimendam. *tom.2.pag.234. num.23.*

3. Validum est votum obediendi Prælato in omnibus; quāuis enim fieri possit, vt Prælatus præcipiat aliquid iniustum, nihilominus hoc votum, iuxta communem vouentium intentionem, & modum vouendi, censetur factum cum tacita conditione obediendi in rebus licitis. *ibid. n.24.*

4. Inualidum est votum castitatis, vel religionis, vel non nubendi, factum ab eo cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, & lapsum in res venereas: hoc enim votum non est de bono meliori, cùm oppositum sit melius. Vouens tamen tenetur petere dispensationem, antequam matrimonium ineat: tum quia in Ecclesia sic vsus obtinuit; tum quia sequerentur alioquin multa incommoda, multi enim ob effrænem cupiditatem sibi facilè persuaderent, ob periculum incontinentiæ sibi licitum esse matrimonium post votum castitatis emissum. *ibid.n. 26.*

5. Validum est votum non petendi dispensationem voti, aut ea non vtendi. Superior tamen potest, non obstante huiusmodi voto, dispensare, & valida erit dispensatio; nam votum subditi non adimit superiori iurisdictionem, & facultatem dispensandi. *ibid. num.28.*

6. Multiplex est votum. 1. aliud est *reale*, aliud *personale*, aliud *mixtum*. 2. aliud *temporale*, aliud *perpetuum*. 3. aliud *expressum*, aliud *tacitum*. 4. aliud *simplex*, quod in nuda promissione consistit; aliud *solemne*, cuiusmodi est votum in professione emissum. 5. aliud *reseruatum*, aliud *non reseruatum*. 6. aliud,

conditionale, aliud *absolutum*. 7. aliud *pœnale*, quo quis se obligat ad pœnam, si aliquod delictum non vitauerit; aliud *non pœnale tom. 2. pag. 235. num. 1.*

7. Qui vouit aliquid sub conditione futura, non potest facere aliquid, quo se reddat ineptum ad executionem voti, secuta conditione, v. g. qui vouit religionem, aut sacros ordines, si beneficium aliquod à Deo obtinuerit, non potest autē ante obtentum à Deo beneficium matrimonium inire, vel quid aliud facere, quo se reddat ineptum ad religionem, vel sacros ordines post conditionis euentum: sicut enim non potest ante conditionis euentum resilire à voto, ita nec potest reddere se ineptum ad voti executionem; modò conditio sit possibilis, & vouens non sit certus mortaliter conditionem non esse euenturam. *ibid. n. 5.*

Votum quando sit irritum?

8. Votum factum ex metu graui iniustè incusso à causa extrinseca, seu libera, ad extorquendum votum, inualidum est, modò vouens cognouerit sibi incuti illum metum ad extorquendum votum: nam huiusmodi votum non est voluntarium. Quare votum professionis à fœmina emissum ob metum patris grauia minantis, est nullum; & minor metus excusat Fœminam, quàm masculum ob debiliorem sexum. *tom. 2. pag. 236. n. 5. & pag. 237. num. 8.*

9. Ille non tenetur voto castitatis, qui metu cadente in constantem virum compulsus est ad sacros ordines suscipiendos. Quare stylus Cancellariæ liberam concedit facultatem, vt is, qui per vim, aut grauem metum, antequam esset capax doli, ad sacros ordines promotus est, possit matrimonium contrahere: Ecclesia tamen ipsum coget, vel ad emittendum nouum continentiæ votum, vel ad abstinendum ab vsu, & exercitio sacrorum ordinum, vel eum priuabit priuilegio clericali: immò si cessante metu, clericus vsus est ordine suscepto, obligatur ad castitatem; quia per vsum ordinis sacri censetur votum ratificasse. *tom. 2. pag. 237. num. 9.*

10. Votum metu graui emissum, & iuramento confirmatum, non obligat ratione iuramenti; quia iuramentum voto additum, hanc tacitam habet conditionem, si liber consensus interueniat; quippe iuramentum sequitur naturam actus in quem cadit. *ibid. num. 12.*

11. Votum factum per errorem, aut dolum versantem circa substantiam, & rem promissam, non obligat quia deest consensus, cui nihil magis repugnat, quàm error. Non est item validum factum per errorem, & dolum circa causam finalem, & motiuam

tiuam, si sit votum simplex. Solemne autem votum professionis non irritatur per huiusmodi errorem, aut dolum; sicut nec matrimonium: qui enim statum aliquem perpetuum assumit, censetur velle illum assumere modò non contingat error, aut dolus circa substantialia. *tom. 2. pag. 238. n. 2. & seq.*

12. Cessante causa finali voti, vel iuramenti, cessat etiam ipsius obligatio; quia vouens non censetur habuisse intentionem obligandi se, cessante causa propter quam votum fuit emissum. Secus dicendum, si causa tantùm impulsiua cesset; ea enim cessante, votum adhuc fuisset emissum, licèt fortè non ita libenter. *ibid. n.* 10.

13. Votum factum per errorem, vel dolum circa causam tãtùm impulsiuam, validum est: quia adest sufficiens voluntariũ, modò causa finalis subsistat. Sic qui vouit dare eleemosynã alicui ex motiuo paupertatis; sed libentiùs vouit, quia existimabat illum esse virum doctum, aut probum; postea autem comperit illum esse indoctum, aut nequam; tenetur tamen votum adimplere: quia causa finalis voti subsistit. *to. 2. pag. 239. n. 13. &* 14.

Materia voti.

14. Inualidũ est votũ de immoderatis macerationibus corporis, quæ iuri naturæ aduersantur, vt quãdo coniunctæ sunt cum periculo vitæ, aut grauis morbi. Hoc tamen votum est inualidum solùm quoad excessum; quoad hanc enim partem est de re mala. Quoad reliquam verò macerationum parte immoderatam, validum est votum: vt sic enim est de re licita, & bona, & vtile per inutile non vitiatur. *tom. 2 pag. 240. num. 5.*

15. Inualidum est votum, quando promittitur aliquid ad consequendum malum finem, vel ad agendas gratias pro fine malo obtento, vt si quis voueat eleemosynam, vt obtineat, vel quia obtinuit vindictam de inimico: huiusmodi enim votum videtur blasphemiam continere, cùm videatur Deum facere auctorem peccati. Quando verò vouetur opus bonum ad consequendum bonum consurgens ex aliquo malo, seu supponens actionẽ malam; tunc votum tenet; vt si quis voueat religionẽ, si ex duello incollumis discesserit; vel si ex fornicatione filium susceperit; quia incolumitas, filius, &c. non sunt quid malum, sed bonum, quamuis oriantur ex malo. *ibid. n. 7. &* 8.

16. Votum de re indifferenti non est validum nisi res illa indifferens ad bonum aliquem finem à vouente referatur, v. g. ad vitandam peccati occasionem, vel ad honorem Dei, aut Sanctorum; modò tamen res illa sit eiusmodi, quæ conducat ad talem finem, alioquin res illa manet indifferens, neque cohonestatur

ex

ex fine, consequenter votum est irritum, v.g. votum non nendi die Sabbati in honorem B. Virginis est inualidum, quia abstinentia ab hoc opere non potest ex sua natura computari inter obsequia B. Virginis, cùm vouenti sit adhuc liberum aliis operibus seruilibus occupari, quæ animum ad terrena magis inclinant. Validum verò esset votum de non nendo, vt vouens possit recitare rosarium; hic enim finis est bonus, & actionem ex se indifferentem cohonestat. *tom.* 2 *pag.* 241. *n.* 2. *&* 4.

17. Votum rei bonæ factum ob finem indifferentem, validum est; quia est de bono meliori, quàm sit eius oppositum, neque vllam contrahit malitiam à fine, cùm finis sit indifferẽs. Sic votum ad obtinendum bonum aliquod temporale est validum, modò ex aliqua circunstantia non vitietur. *ibid. n.* 6. *& pag.* 242. *n* 7.

18. Materia, quæ vouetur, debet esse in potestate vouentis: quia nullus rationabiliter alteri promittit, quod non est in sua potestate. Sic validum est votum vitandi omnia peccata, seu nunquam peccandi; quia lex naturalis diuina obligat ad omnia peccata vitanda; immò omnia peccata sub prohibitionem Ecclesiæ cadere possunt, quidni igitur cadere possint sub legem priuatam voti? *ibid. n.* 1. *&* 4.

19. Inualida sunt duo vota incompossibilia simul emissa, si vouens velit ad vtrumque eodem tempore se obligare; est enim votum rei impossibilis: At si diuersis temporibus emittantur, votum prius emissum est adimplendum, nisi posterius sit de re meliori; tunc enim anteponendum est primo: quia primum votum non potest maius bonum impedire. *ibid. n.* 8. *& pag.* 243. *num. eod.*

20. Votum de re partim bona, partim indifferente, partim possibili, partim impossibili, partim honesta, partim turpi, validum est quoad partem bonam, possibilem, aut honestam, modò à parte indifferenti, impossibili, & turpi separari possit: hoc enim votum censetur factum per modum plurium votorum, & vtile per inutile non vitiatur; ni si vouens promiserit rem possibilem, & impossibilem per modum vnius, vel vnam dependenter ab alia; tunc enim ad neutram obligatur, si alteram nequeat adimplere. *tom.* 2. *pag.* 233. *n.* 1.

21. Inualidum est votum disiunctiuum, cuius altera pars est apta materia voti, altera minimè. Quia in voto disiunctiuo obligatio cadit supra vtrámque partem, ita tamen vt integrum sit vouenti eligere vtram partem maluerit: cùm igitur obligatio voti non cadat in materiam ineptam, in neutram cadit. *tom.* 2. *pag.* 244. *n.* 1.

22. Promissio

22. Promiſſio de re aliqua contra prius votum validum eſt inualida : quia eſt promiſſio de re illicita. Sic qui vouit caſtitatem , & poſtea promittit alteri matrimonium,inualidè promittit. Tamen acta ex ſe licita,contra prius votum , regulariter loquendo, valida ſunt : quia votum non reddit vouentem inhabilem ad agendum , ſic validum eſt matrimonium poſt ſimplex votum caſtitatis contractum ; grauiter tamen peccatur contra votum.*ibid.n.*1,2.*&* 3.

Voti obligatio.

23. Quando vouens nullum ſibi præfixit tempus adimplendi voti, tenetur illud adimplere , cùm primùm commodè poterit,niſi iuſtam habeat cauſam differendi.Quando verò tempus præfixit , debet votum eo tempore adimplere. At qui tempore præſtituto votum non ſoluit , ſi tempus non fuit aſſignatum ex deuotione, aut intuitu ipſius temporis,ſed vt votum vltra illum terminum non differretur , tenetur adhuc elapſo illo tempore,votum implere. Secùs dicendum , ſi factum eſt votum intuitu illius temporis , vt ſi quis ex deuotione in B. Virginem promiſit ieiunium die ſabbati ; neque enim elapſo eo die tenetur ieiunare:quia vouit dependenter à tempore : propterea circumſtantia temporis , in hoc caſu , non cenſetur extrinſeca rei promiſſæ. *ibid.n.*1.*&* *pag.*245.*n.*4.*&* 6.

24. Poſtquam hæres adiit hæreditatem, tenetur ſaluâ legitimâ portione ſoluere vota realia,quæ defunctus non perſoluit; licèt enim obligatio voti ſit perſonalis,nihilominus quia votum reale cadit ſupra rem defuncti, quæ tranſit ad hæredem,ad eum etiam tranſit obligatio voti. Quamobrem hæres ſub pœna excommunicationis , aut priuationis hæreditatis , cogi poteſt ad hæc vota perſoluenda , non tamen vltra vires hæreditatis. *tom.* 2.*pag.*247.*n.*4.

25. Hæres illius , qui profeſſionem fecit in religione approbata , non tenetur ſoluere illius vota realia , niſi priùs acceptata fuerint ab eo, in cuius fauorem facta ſunt. Quia omnia vota extinguuntur per profeſſionem, hæres autem in onera extincta non ſuccedit.*ibid.n.*7.

26. Hæres tenetur votum mixtum quoad partem realem perſoluere, quando votum eſt æqualiter reale, & perſonale:at ſi votum ſit reale tantùm acceſſoriè, hæres non tenetur illud ſoluere : quia acceſſorium ſequitur principale. Quare ſi defunctus vouit ſe ſuáque tradere religioni , non tenetur hæres tradere bona religioni,quæ religio acquiſiuiſſet,ſi defunctus votum ingrediendi religionem impleuiſſet. *ibid.n.*10.

27. Hæc

27. Hæres debet ea, quæ debentur ex iustitia, præferre votis: quia vota soluenda sunt ex bonis hæreditatis; bona autem hæreditatis dicuntur ea quæ supersunt deducto ære alieno; ergo debita ex iustitia præferenda sunt votis, non verò vota debitis; ideo Doctores tradunt legitimam minui ob debita, non verò ob vota. Legatis autem piis præferenda sunt vota, detractis sumptibus funeris; quia magis obligant. *tom.* 2. *pag.* 248. *num.* 16.

28. Votum parentum offerentium filios religioni, est irritum, nisi filij postquam ad discretionis annos peruenerunt, illud votum ratum habuerint: quippe filij hac in parte non sunt in potestate parentum, sed sunt iuris sui in iis quæ ad vitæ statum pertinent. Non tenentur item filij parentum vota suo nomine emissa implere, nisi emissa fuerint coram ipsis filiis, interiùs consentientibus, vel nisi filij ea postea ratificauerint. *ibid. n.* 18. *&* 19.

29. Successores communitatis non tenentur obligatione voti facti à communitate: nam votum est actus omnino personalis. Verum tamen est communitatem eo ipso quò facit votum interueniente cõsensu Episcopi, obligare successores ad acceptandum votum. Ideò licèt successores non faciant votum, aut non acceptent, & consequenter non peccent contra votum, peccant tamen contra præceptum superioris, præcipientis votum obseruari. Requiritur autem Episcopi consensus, quia populus ex se, non potest obligare successores ad acceptandum, vel seruandum votum, cum materia voti sit res spiritualis. *ibid. n.* 20.

30. Votum personale simpliciter factum non potest per alium adimpleri: quia materia voti personalis est actio propria ipsius vouentis. Non negandum tamen aliquem posse vouere ieiunium, vel peregrinationem per alium suscipiendam; sed hoc non est implere votum per alium, cùm ipse vouens non promiserit ieiunare, aut peregrinari; sed curare vt alter ieiunet, aut peregrinetur. Hinc sequitur vouentem non teneri implere per alium votum personale, si ipse factus fuerit impotens ad illud implendum. *tom.* 2. *pag.* 249. *num.* 1. *&* 2.

31. Qui non potest per se ipsum implere votum reale quod emisit, tenetur per alium implere: quia materia huius voti non est actio vouentis, sed res, quæ potest per alium exhiberi Hinc sequitur vouentem satisfacere voto, si curet pecuniam ab alio suo nomine erogari *ibid n.* 3. *&* 4.

32. Violatio voti, ex suo genere, est peccatum mort. nisi inaduertentia, vel paruitas materiæ excuset: neque enim est peccatum mort. violare votum in re leui, vt si quis parum vini semel bibat, contra votum non bibendi vinum. *tom.* 2. *pag.* 250. *num.* 3.

33. Qui

33. Qui dubitat, an votum emiserit, non peccat illud non implendo: quia hoc est dubium iuris, in dubio autem iuris, melior est conditio possidentis suam libertatem. Quapropter qui dubitat, an vouerit castitatem absolutam, an verò abstinentiā tantùm in coniugio, tenetur ex vi voti solùm abstinere à coniugio. Item qui dubitat an vouerit mille, an tantùm 50. tenetur tantùm ad 50. *tom.3.pag.251.n 9. & 10.*

34. Quando materia voti non solùm est debita ex obligatione voti; sed ex alio etiam præcepto, violans votum duo saltem peccata committit; vnum contra religionem voti, alterum contra virtutem ad quam pertinet materia quæ præcipitur. *ibid. num.11.*

35. Votum sufficienter impletur, quando absque intentione implendi votum, fit res promissa. Sic qui vouit inuisere limina Apostolorum, satisfacit voto, etiamsi illa visitet, Romā profectus negotiorum causa: implet enim rem promissam, modò vouens non vouerit etiam peregrinationem piam, seu laborem itineris. *ibid.num.12. & 13.*

36. Ille quem pœnitet voti, non peccat mortaliter, modò non habeat intentionem omittendi rem promissam, vel non implendi votum: sicut enim non est peccatum mort. nolle vouere in posterum, ita neque est peccat. mort. nolle vouisse. *ibid.n.14.*

37. Qui vouit determinatam aliquam religionem, potest aliam ingredi arctiorem, aut æquè arctam: quia vouens potest propria auctoritate votum commutare in aliud quod certò cōstet esse æquale: seclusa verò dispensatione non potest aliam minùs arctam ingredi, aut in ea viuere ante professionem; facta tamen professione, potest in ea permanere: quia per professionem religio ius acquirit in professum. *tom.2.p.253 n.3. & 4.*

38. Coniux etiam post matrimonium contractum, sed nondum consummatum, potest vouere religionem, aut castitatem, altero coniuge inuito, & votum obseruare ingrediendo religionem: iura enim concedunt duos menses post matrimonium contractum, vt coniuges deliberare, possint de statu religionis capessendo; immò transacto bimestri, possunt adhuc ingredi religionē: & in ea validè profiteri, si matrimonium nondum fuit consummatum. At consummato matrimonio non potest coniux vouere religionem, nisi iustam habeat perpetui diuortij causam: quia non potest vouere in præiudicium alterius coniugis. *tom.2.pag.254.num.8.*

39. Qui vouit certam aliquam, & determinatam religionem, & ad illam non fuit admissus, liber est ab obligatione voti, modò per ipsum non stet quò minus admittatur, & modò

passus sit repulsam simpliciter, & non ad tempus. Qui verò vouit religionem in genere, si ab vna excludatur, tenetur aliam adire; non tenetur tamen ad monasteria quæ sunt extra propriam prouinciam se conferre, vt admittatur. Immò non tenetur adire singula monasteria prouinciæ; sed solùm diuersa ordinum diuersorum, ex quibus possit sufficienter cognoscere se ad nullum admissum iri. Quo cognito potest tuta conscientia in sæculo manere, & matrimonium inire; cum non possit votum implere, nisi etiam vouerit castitatem: tunc enim in sæculo manens, debet cælibem vitam degere. *ibid. n.* 10. *&* 13. *& pag.* 255. *num.* 18.

40 Qui vouit simpliciter religionem, liber est ab obligatione voti, si exeat è religione ante factam professionem, hoc enim votum censetur factum iuxta dispositionem iuris concedentis annum nouitiatus, seu probationis, quo ingrediens religionem experiri possit an status religiosus, & illud vitæ genus sibi placeat; si ergo non placeat, potest tuta conscientia exire: votum enim religionis habet hanc tacitam conditionem, si facta per nouitiatum experientia, religio mihi placuerit. *tom.* 2. *pag.* 255. *n.* 22.

41. Qui vouit religionem, non verò professionem, liber est ab obligatione voti, si postquam ingressus est bona fide, sua culpa expellatur, consequenter vi voti non tenetur se corrigere vt iterum admittatur; quia iam votum impleuit. Qui verò vouit professionem, tenetur se ipsum corrigere, vt iterum possit admitti; tenetur enim adhibere media necessaria ad votum implendum; & culpa propria nulli debet patrocinari. *ibid. n.* 25.

Votum quomodo explicandum?

42. Votum explicandum est iuxta intentionem vouentis: est enim votum lex quædam priuata. Ad hoc autem non parum conducent hæ tres regulæ. 1. vt expendantur verba, quibus emissnm est votum, & iuxta communem illorum intelligentiam, votum explicetur. 2. vt votum strictè explicetur, quantum verborum proprietas patietur, sic votum non bibendi vinum, v. g. non est ita strictè explicandum vt excludat ablutionem in Missa; hoc enim esset contra communem vsum, & Eclesiæ præceptum. 3. vt quando dubitatur de intentione vouentis, seruetur materia voti, ac si esset materia legis alicuius diuinæ, vel humanæ. *tom.* 2. *pag.* 256. *n.* 1. *& pag.* 257. *n.* 10. *&* 21.

Quomodo tollatur obligatio voti?

43. Sublata causa finali propter quam factum fuit votum, tollitur

tollitur obligatio voti. Item quando ſuperuenit notabilis mutatio, & difficultas,quæ ſi præuiſa fuiſſet, vouens non vouiſſet, vt ſi materia voti facta ſit illicita,aut indifferens, aut impeditiua maioris boni, aut impoſſibilis,votum deſinit obligare, quandiu illa mutatio circa materiam durat. Item ſi pars voti facta ſit impoſſibilis, vel illicita,obligatio voti ceſſat ſolùm quoad illam partem, non autem quoad partem, quam vouens poteſt adimplere.*tom.2.pag.258 n.1.& pag.259.n.2.& 6.*

44. Summus Pontif. non habet ius irritandi omnia vota laicorum,aut clericorum,ſed ea tantùm,quæ ipſius adminiſtrationi obeſſe poſſunt: quia licèt Summus Pontif pleniſſimam habeat in fideles poteſtatem circa ſpiritualia; non habet tamen poteſtatem dominatiuam in iis, quæ priuata fiunt auctoritate. Hinc Summus Pontif.non poteſt irritate votum, quo quis vouit carnis ſuæ afflictionem, & macerationem; neque vota clericorum, iis exceptis, in quibus clerici à Summi Pontif.arbitrio pendent,vel ratione perſonæ, vel materiæ, Porrò Summus Pontif.poteſt ea religioſorum vota irritare, quæ ab ipſorum Prælatis irritari poſſunt: ipſe enim habet dominatiuam in omnes religioſos poteſtatem.*tom.2.pag.260.n.2.& ſeq.*

45. Vota vxoris, quæ impediunt domus, & familiæ gubernationem,aut quæ marito obeſſe poſſunt, indirectè poteſt ipſe maritus irritare, ſeu ſuſpendere, ſeu facta ſint ante matrimonium contractum, ſiue poſt. Reliqua verò vota, vt orationis, non mentiendi, exiguæ alicuius eleemoſynæ, & id genus alia, non poſſunt à viro irritari; neque item vota, quæ vxor emiſit poſt mariti obitum implenda; vxor enim quoad hoc marito non ſubeſt. Non videtur tamen improbabilis opinio aſſerentium omnia vxoris vota poſſe à marito irritari: expedit enim hanc facultatem penes viros reſidere, vt leuitati mulierum temerè vouentium occurratur. Excipitur ab omnibus votum continentiæ,communi conſenſu emiſſum, quod non poteſt ab vllo coniugum irritari, cùm vterque cedat iuri ſuo quoad omnem actum coniugalem.*ibid.n.10 & ſeq.*

46. Ea mariti vota irritari poſſunt ab vxore, quæ incommodum illi afferunt, & quæ eius iuri præiudicant; vt votum longæ peregrinationis, magnæ abſtinentiæ, & cætera pertinentia ad mutuam cohabitationem, & ad debitum coniugale, in iis enim coniuges ſunt pares, & æquali iure gaudent. Reliqua autem mariti vota irritare non poteſt, cùm in eum non habeat dominatiuam poteſtatem. *tom.2. pag. 261. num. 17.*

47. Omnia filiorum impuberum vota tam realia, quàm perſonalia,vel mixta poſſunt ſaltem intra ætatem impubertatis

irritari à patre, vel tutore, vel etiam à matre, quæ mortuo patre est loco tutoris: ius enim propter immaturum impuberum iudicium voluit eorum votis tacitam hanc conditionem inesse, nisi pater, tutor, &c. contradixerint. Neque solùm intra annos pubertatis, sed etiam post acquisitam pubertatem, vota filiorũ, quæ dum essent impuberes emiserunt, à parentibus irritari possunt, modò filij facti puberes ea non ratificauerint. *ibid. n.* 18. *&* 19.

48. Filiorum puberum vota personalia pater irritare non potest, nisi vergant in graue præiudicium paternæ potestatis: vota autem realia puberum possunt à patre irritari; quia filius, viuente patre, non potest de paternis bonis disponere, etiamsi sit coniugatus. *ibid. num.* 21.

49. Filiis minoribus non competit restitutio in integrum quando sibi videntur in votis notabiliter læsi: quia in voto non inuenitur læsio, cùm in vtilitatem animæ fiat, consequenter minoribus non conceditur restitutio in integrum aduersus votum, quod emissum est in honorem Dei. *tom.* 2. *pag.* 262. *n.* 24.

50. Omnia religiosorum vota, si votum excipias arctioris religionis, à Prælato, seu superiore irritari possunt ipsis etiam inuitis: quia religiosus desiit esse sui iuris. Idem ius conceditur Abbatissis respectu monialium; quamuis enim careant iurisdictione spirituali, habent tamen ius præcipiendi, & moniales pendent ab ipsarum nutu. Nouitiorum tamen vota non possunt à Prælatis irritari, cùm adhuc sint sui iuris; verùm suspendi possunt vota ipsorum personalia, si sint impedimento probationi. *ibid. num.* 26 *&* 32.

51. Potest religiosus votum emittere, aut commutare, in iis, quæ non repugnant regulæ, vel præcepto superioris: votum enim, per se est opus bonum. *tom.* 2. *pag.* 263. *n.* 34.

Voti commutatio.

52. Quilibet potest sua vota commutare in euidenter melius, id est, in id quod omnibus spectatis est Deo gratius, immò in id quod perspicuum est omnium iudicio esse æquale: nulla quippe fit Deo iniuria. *ibid. n.* 3. *& pag.* 264. *n.* 8.

53. Non solùm Summus Pontif. aut Episcopus, aut alius gaudens Episcopli iurisdictione; verùm etiam ab ipsis delegati, possunt vota commutare: hic enim est vsus, & praxis Ecclesiæ. Neque solùm ea possunt commutare in æquale (cùm id quisque possit priuata auctoritate) sed etiam in minus, iusta causa ita exigente, cuiusmodi est difficultas in voto persoluendo, vtilitas vouentis, repugnantia parentum, vel mariti, &c. absque legitima autem causa, commutatio, vel dispensatio voti obtenta, est inualida.

lida. Porrò hæc facultas commutandi vota, ad ea non extenditur, quæ Summo Pontifici reseruantur. *tom. 2. pag. 264. n. 9. & 11. & pag. 265. n. 13.*

54. Qui voluntariè, vel ex obliuione non curauit tempore iubilæi sibi commutari vota, quibus erat obstrictus, non potest elápso iubilæi tempore, illorum commutationem, vel dispensationem à simplici confessario obtinere: quia ille confessarius caret iurisdictione, cùm facultas dispensandi & commutandi alligata sit tempori quindecim dierum. Probabile tamen est prudentem confessarium, si nolit tempore iubilæi commutationem, vel dispensationem petenti concedere, vt accuratiùs omnia perpendat, posse transacto iubilæi tempore, eam concedere, quia tempore habili & idoneo inchoauit causam, quod sufficit ad firmãdam iurisdictionem, vt postea data opportunitate possit id quod inchoauit, absoluere, modò vouens consequutus sit iubilæum, cuius intuitu hæc facultas conceditur. *tom. 2 pag 265 n. 14.*

55. Tempore Iubilæi possunt extra Sacramentum confessionis vota commutari, nullo enim iure præscribitur commutationem in confessione esse faciendam, neque est materia Sacramenti pœnitentiæ. *ibid. n. 16.*

56. Facta commutatione voti integrum est vouenti (etiamsi commutatio sæpius facta fuerit) ad prius votum redire: quia commutatio voti fit in fauorem vouentis, qui potest cedere fauori suo *tom. 2. pag. 166. n. 20.*

Voti dispensatio.

57. Episcopi iure ordinario possunt dispensare in votis suorum subditorum, Summo Pontifici non reseruatis, modò adsit iusta dispensandi causa, & vota non sint facta in fauorem tertij, ab eóque acceptata. Idem dicendum de Prælatis iurisdictionem Episcopalem habentibus. Potest autem hic actus iurisdictionis voluntariæ extra propriam diœcesim exerceri. Item Archiepiscopi in votis Episcoporum suorum suffraganeorum dispensare possunt: cum subditis verò suffraganeorum, extra visitationem prouinciæ dispensare non possunt; quia in ipsos non habent ordinariam iurisdictionem. *tom. 2. pag. 267. n. 4 & seq.*

58. Religiosus exemptus, quando non patet aditus ad maiorem superiorem religionis, potest de licentia immediati superioris obtinere dispensationem voti ab Episcopo loci, in iis casibus, in quibus potest cum existentibus in sua diœcesi dispensare: in hoc enim potest religiosus cedere priuilegio exemptionis in suum commodum, ne sit deterioris conditionis quàm cæteri religiosi non exempti. *ibid. n. 10.*

59. Quinque sunt vota Summo Pontifici reseruata, in quibus non potest Episcopus dispensare, nempe votum castitatis perpetuæ, religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellanum, & in Terram Sanctam. *tom.2.pag.268.num.11.*

60. Potest Episcopus aliquando in voto castitatis aut religionis dispensare. 1. quando imminet graue periculum si expectetur dispensatio à Papa, aut eius Legato. 2. quando votum per metum quamuis leuem, est emissum. 3. quando votum est conditionale sub conditione de futuro quæ nondum sit adimpleta, 4. quando votum castitatis est ad tempus, v.g. ad 4. aut. 5. annos. 5. quando Episcopus potest dispensare in voto principali, cui tanquam accessorium adnexum est votum religionis, aut castitatis; nam accessorium sequitur principale, vt si quis, v. g. voueat se non lusurum, sin ludat, se ingressurum religionem, Episcopus dispensans in voto non ludendi, dispensabit etiam in voto religionis. *tom.2.pag.268 269.270 n.15.& seq.*

61. Parochus, aut alius Sacerdos non potest absque speciali priuilegio dispensare in votis, defectu iurisdictionis fori externi, Prælati verò regularium in suorum religiosorum votis dispensare possunt; cum habeant in sibi subditos quasi Episcopalem iurisdictionem; immò etiam in votis nouitiorum; cùm ipsi gaudeant priuilegiis religionis, & Prælatorum iurisdictioni subsint. Cæterùm qui facultatem habet generalem dispensandi in votis, potest etiam secum dispensare, & cum sit actus delegabilis, nihil obstat quo minus possit hanc facultatem committere alteri qui secum dispenset. *tom.2.pag.271.num.26. & seq.*

62. Superior censetur cum eo dispensare quem ad aliquem actum admittit, sciens ipsum habere impedimentum ad talem actum. Quia licèt taciturnitas per se non sit sufficiens indicium concessionis; si tamen cum aliis signis coniungatur, accipitur pro ipsa expressione consensus; admissio autem ad actum est signum sufficiens consensus. *tom.2.pag.272.n.35.*

VSVRA.

Quid, & quotuplex sit vsura?

1. Vsura est lucrum ex mutuo immediatè proueniens, quod accipitur supra sortem. Est autem vsura alia *realis, & externa*, quando interuenit pactum reddendi aliquid supra sortem; alia *mentalis, & interna*, quando mutuans intendit lucrum ex mutuo, quamuis nullum pactum exterius intercedat. Rursus alia

alia eſt *expreſſa*, alia *implicita, & virtualis. tom. 2. pag. 516. n. 2. & pag. 517. n. 3.*

2. Qui ſperat vel intendit lucrum immediatè ex mutuo, tanquam ſibi debitum ex iuſtitia, committit vſuram mentalem. Secus dicendum ſi ſperet aliquid ſupra ſortem ex amicitia vel gratitudine, ſeu liberalitate mutuarij. Neque eſt vſurarium ſperare amicitiam ex mutuo, cùm amicitia non ſit pretio æſtimabilis; non tamen eſt deducenda in pactum; neque enim fas eſt in mutuo imponere alteri obligationem, ad quam aliàs non tenetur. *tom 2. pag. 517. n. 5 & 6.*

3. Vſura prohibita eſt iure diuino, naturali, & Eccleſiaſtico. Eſtque definitum in Concilio Viennenſi, ſub Clemente V. illum cenſendum eſſe hæreticum qui vſuram licitam eſſe, pertinaciter aſſeruerit. Hinc collige Summum Pontif. non poſſe in vſura diſpenſare, cùm ſit contra ius naturale, & diuinum; poſſe tamen ad vitanda maiora damna, vel ſcandala, vſuras permittere, quemadmodum fuerunt olim Hæbræis permiſſæ, reſpectu alienigenarum iuxta illud Deuteron 22. *non fœneraberis fratri tuo ad vſuras, ſed alieno. ibid. n. 12. & pag 518. num. eod.*

4. Omnis pactio, ſeu conuentio per quam imponitur mutuatario aliquod onus, vel obligatio vi mutui, eſt vſuraria: hæc enim obligatio cùm tollat libertatem, eſt pretio æſtimabilis. Quare qui mutuat alteri cum pacto vt præſtet munus, ſeu officium à lingua, vel ab obſequio, vel à manu, vſuram committit; hæc enim ſunt pretio æſtimabilia. Idem dicendum de eo qui mutuat alteri cum pacto, vt mutuatarius ſibi, quamuis digno, vel alteri conferat priuilegium, officium, vel beneficium. *tom. 2. pag. 518. num. 1. & ſeq.*

5. Non committis vſuram ſi colono petenti, & volenti tuum agrum colere, mutuò des pecuniam ad emendos boues, & alia neceſſaria ad agriculturam: nullam enim ei imponis obligationem ex contractu mutui; cùm iam vellet tuum agrum conducere, & colere. Secùs dicendum ſi colonus non eſſet paratus ad tuum agrum colendum. *tom. 2. pag. 519. n. 8.*

6. Licitum eſt viciſſim mutuum dare, aut viciſſim ſe obligare ad mutuandum: tnnc enim contrahentes ſunt pares in obligatione; mutuanti tamen non licet imponere mutuatario obligationem mutuandi ſiue in poſterum, ſiue ſtatim; hæc enim obligatio remutuandi eſt pretio æſtimabilis. *tom. 2. pag. 539. n. 9.*

7. Ille committit vſuram qui debet, v. g. Caio centum nummos ſoluendos poſt annum, ſed anticipatè ſoluit 50. hoc enim nihil aliud videtur eſſe quàm implicitè mutuare cum onere vt Caius remutuet in fine. Quare vt licitus fiat hic contractus.

dissoluendus est prior, quo debitor se obligauit ad soluendum 100. & alius de nouo ineundus, quo debitor traditis 50. obliget se ad soluendos alios 50. post biennium. *ibid.*

8. Qui mutuat alteri cum pacto, vt veniat ad suum molendinum, vel apothecam, vel scholam, vsuram committit; imponit enim obligationem pretio æstimabilem. *ibid. n.* 10.

9. Non committit vsuram, qui mutuat cum pacto, vt mutuatarius ineat contractum pignoris, vel hypothecæ pro assecuratione mutui; hæc enim assecuratio debita est, neque imponitur mutuatario obligatio, quam mutuans exigere non possit; neque enim tenetur mutuare cum periculo amittendi mutuum. *ibid. num.* 12.

10. Vsura committitur ab eo, qui mutuat medico hoc pacto, vt teneatur curare, & mederi, aut qui mutuat aduocato, vt teneatur mutuantem defendere, &c. etiamsi pro huiusmodi operibus iustum constituat pretium; imponit enim mutuatario obligationem, quam antea non habebat. *ibid. n.* 13.

11. Qui mutuat cum pacto solutionis sibi faciendæ eo tempore, quo res pluris valebit, vel quo probabilius est rem pluris valituram, vsuram committit: in hoc enim casu mutuator paciscitur, vt sibi aliquid tradatur supra æqualitatẽ rei mutuatæ; nisi fortè rem suam decreuisset seruare in illud tempus quo plus valebit, tunc enim potest accipere augmentum ratione lucri cessantis, detractis sumptibus faciendis. *tom.* 2. *pag.* 520. *n.* 19. *&* 20.

12. Contractus mutui considerandus est iuxta valorem rerum, non verò iuxta substantiam, aut quantitatem vel mensuram, v.g. si ego mutuos accepi decem modios tritici, quod tempore acceptationis valebat 24. libras in singulos modios; sed tempore quo statui restituere, decreuerit ad 20. teneor restituere triticum iuxta valorem, quem habebat tempore acceptionis, neque satisfaciam decem modios restituendo: quia non seruabitur æqualitas inter datum, & acceptum. Si tamen contrahentes conueniant de eadem quantitate restituenda, facienda est restitutio secundùm eandem quantitatem, habita ratione periculi, augmẽti, vel decrementi, ne contractus labem iniustitiæ contineat. Quando igitur pro tritico, quod mutuo acceptum est, non restituitur triticum, sed pecunia restituenda est iuxta æstimationẽ, quam triticum habebat tempore mutuationis; sic seruatur æqualitas inter datum & acceptum. Secùs dicendum si in contractu mutui initum fuit pactum restituendi tantumdem tritici quoad pondus, aut mensuram; tunc enim pecunia restituenda est iuxta æstimationem, quam habet triticum tempore solutionis. *ibid. num.* 21. *&* 23.

13. Quando

13. Quando quis mutuat alteri pecuniam, hoc pacto, vt in eadem materia & forma sibi restituatur, considerandus est contractus iuxta valorem; non verò iuxta quantitatem, aut numerum: modus enim ille, quo fuit celebratus contractus, hoc operatur, vt solutio fiat in eadem specie pecuniæ, & ne mutetur metallum, non verò ne mutetur numerus, nisi initum fuerit pactum de eodem numero restituendo, valore excluso. *ibid. n.* 24.

14. Qui mutuat, sciens pecuniam, seu aliam rem mutuatam plus valituram tẽpore solutionis, quàm valeat tempore contractus, non potest obligare mutuatarium ad eundem numerum, seu mensuram; sed solùm ad eum numerum, vel mensuram, quæ adæquet pretium rei traditæ: sic enim fiet restitutio ad æqualitatem. *tom.* 2. *pag.* 521. *num.* 29.

Quando possit aliquid accipi supra sortem?

15. Potest mutuator initio contractus pacisci de aliqua pecunia sibi soluenda supra sortem ratione damni emergentis, vt se seruet indemnem. At si in principio contractus nullum initum fuit pactum de præstando damno emergente, mutuatarius non tenetur illud præstare, modò non fuerit in mora soluendi; nullo enim titulo tenetur. *tom.* 2. *pag.* 521 *num.* 2.

16. Vt mutuator licitè possit aliquid exigere ratione damni emergentis, hæ tres conditiones requiruntur. 1. vt tempore contractus hoc deducatur in pactum. 2. vt non deducatur in pactum aliquid supra damnum. 3. vt damnum re vera sequatur præcisè causa mutui. *ibid. num.* 3.

17. Debitor qui fuit in mora soluendi, tenetur ad restitutionem damnorum, quæ passus est creditor ob dilationem solutionis vltra terminum, vt si creditor compulsus fuit accipere pecuniam ad vsuram propter vsus necessarios; censetur enim debitor causa iniusta damni per dilationem. Secùs dicendum videtur si creditor pecuniam accepit ad vsus otiosos, & superfluos, v. g. ad ludum. *tom.* 2. *pag.* 522. *num.* 10.

18. Mutuator potest ab initio pacisci, vt mutuatarius soluat sibi lucrum cessans causa mutui: hoc enim lucrum tam est pretio æstimabile quàm damnum emergens. Vt autẽ hoc licitè fiat, tres conditiones requiruntur. 1. vt lucrum cesset ob mutuum, vt quando mutuator subtraxit pecuniam negotiationi. 2. vt lucrum non statim exigatur. 3. vt non tantùm exigatur ratione lucri cessantis, quantum re ipsa futurum esset lucrum, sed quantum valet spes lucri, detractis expensis faciendis *ibid n.* 11 *&* 13.

19. Iustè aliquid exigitur vltra sortem ratione periculi amittendi capitale, vel illud recuperandi cum expensis; hoc enim pe-

riculum eſt pretio æſtimabile, neque tenetur mutuator illud gratis ſubire, etiamſi fortè re ipſa nullum poſtea damnum patiatur. Vt autem poſſit aliquid exigi ratione periculi capitalis hæc tria requiruntur. 1. vt mutuator non plus exigat, quàm vulgò huiuſmodi periculum æſtimetur. 2. vt illud periculum ſit verum. 3. vt mutuator non compellat mutuatarium ad ſe ipſum eligendum pro aſſecuratore, ſeu fideiuſſore, ſed mutuatario libertatem relinquat eligendi, quem velit. *tom.2.pag.523 n.1. & 2.*

20. Non licet in mutuo aliquid vltra ſortem exigere, ratione carentiæ pecuniæ, vel obligationis expectandi vſque ad certum tempus: ſic enim omnis contractus vſurarius defendi poſſet, cùm omne mutuum includat intrinſecè obligationem non repetendi ante certum tempus: quare ſicut nihil poteſt accipi pro mutuo, ita neque pro obligatione non repetendi intra tale tempus. *ibid.n.1.*

21. Mutuator poteſt paciſci cum mutuatario, vt niſi ſoluerit tempore præfixo, ſoluat aliquid ſupra ſortem in pœnam moræ: quilibet enim eſt rei ſuæ moderator, & arbiter. Vt autem hæc pœna iuſtè apponatur, tria requiruntur. 1. vt non apponatur contra voluntatem mutuatarij ad palliandam vſuram. 2. vt mutuatarius verè ſit in mora culpabili ſoluendi. Secùs ſi ob impotentiam nequeat ſoluere, modò non factus fuerit impotens ſuâ culpâ: nam pœna imponitur ob culpam. 3. vt pœna ſit moderata, & reſpondeat culpæ. Porrò hæc pœna, cùm ſit conuentionalis, videtur ſoluenda ante iudicis ſententiam: hæc enim eſt contrahentium intentio, vt violans fidem ſoluat pœnam. *tom.2.pag.524.num.1.2. & 4.*

22. Pactum legis commiſſoriæ in pignoribus, per ſe loquendo, eſt illicitum, & vſurarium, niſi apponatur in pœnam. Hoc autem pactum initur, quando quis accipit pignus pro mutuo, vel pro alio debito, ea conditione, vt ſi debitor non ſoluat intra certum tempus, pignus fiat creditoris, aut venditum habeatur. Tamen non committitur vſura, quando apponitur pactum in mutuo, vt niſi mutuum ſoluatur intra talem terminum, pignus vendatur iuſto pretio, aut venditum habeatur, ſi non plus valeat quàm debitum: hoc enim licet mutuanti, vt ſeipſum ſeruet indemnem. *tom.2.pag.525.n.1. & ſeq.*

23. Creditor non poteſt ſibi retinere fructus pignoris accepti ad ſecuritatem crediti; ſed deductis expenſis, tenetur eos reddere debitori, aut computare in ſortem, ſi iuſtam habeat cauſam illos retinendi: cùm enim pignus ſit debitoris, æquum eſt vt domino fructificet. *ibid.n.1.* Niſi creditor ius habeat illos retinendi ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis. *ibid.*

24. Gener non tenetur ad restitutionem fructuum, quos percepit ex fundo sibi tradito in pignus dotis: huiusmodi enim pignus non tam datur ad securitatem dotis, quàm ad onera matrimonij sustinenda: quare sicut vsusfructus dotis licitè traditur marito ad onera matrimonij subeunda, ita eidem tradi possunt fructus pignoris, quibus fruatur, donec dos ei tradita fuerit. *tom.2.pag.526.num.1.*

25. Iustum est statutum Mediolanense, quo decernitur viduam posse dotem accipere, vel alimenta, ita vt ipsi integrum sit alterutrum accipere absque vlla vsuræ nota: in hoc enim casu vidua non accepit alimenta ob concessam dilationem soluendæ dotis, sed quia decet viduam ali ab hæredibus mariti, si dotem non acceperit, statuto ita permittente. *ibid.num.5.*

26. Vsurarium est (secluso lucro cessanre, aut damno emergente,) anticipata solutione emere minoris chirographa, seu credita in posterum exigenda, id est, ius quod alter habet, vt ei aliquid in futurum soluatur: qui enim minoris emit creditum immaturum, accipit aliquid supra sortem ex mutuo; quippe mutuat implicitè minorem pecuniæ summam pro maiore, vt si creditum exigendum sit mille, & quinquaginta, ipse autem pro hoc credito post annum exigendo tradat tantùm mille, sanè emens huiusmodi creditum accipit 50. supra sortem ex mutuo; cùm implicitè mutuet mille, vt accipiat mille, & quinquaginta. Hinc patet regios ministros committere vsuram, cum aliquid accipiunt à creditoribus, vt anticipatam faciat solutionem. *tom.2. pag. 527. num.2.*

27. Creditum litigiosum, & cum difficultate exigendum, potest absque labe vsuræ, ab eo, qui non est causa difficultatis, minoris emi, quàm valeat, pro ratione incertitudinis, & difficultatis: nam propter periculum minus valet. Hinc sequitur minoris emi posse stipendia, seu salaria debita militibus, ant famulis nobilium; cùm habeant adiuncta pericula, & incommoda in ipsis exigendis. Ille tamen, qui est causa difficultatis, non potest debitum minoris emere, sed peccat, si minoris emat, teneturque ad restitutionem. Sic Principum quæstores, chirographa creditorum minoris ementes, grauiter peccant, quando ipsi sunt causa difficultatis, & malignæ solutionis. *ibid.num.4. & seq.*

28. In mutuo, per se loquendo, non licet quinque pro centum accipere, nisi ratione lucri cessantis, vel damni emergentis: vel periculi, cui exponitur capitale. In contractu autem trium, id est, in contractu complectente tres contractus, nempe societatis, assecurationis capitalis, & assecurationis lucri certi pro maiori incerto, licèt absque vsuræ labe accipere quinque

pro centum ; cùm enim iſti tres contractus ſint liciti, ſi ſeorſim ſumantur, quidni erunt liciti, ſi fiant ſimul cum eadem perſona? Neque opus eſt, vt iſti tres contractus explicitè ineantur, ſed ſufficit, ſi taciti celebrentur, vt dum quis tradit pecuniam mercatori, credens ſe poſſe quinque pro centum iuſtè exigere, intendénſque contrahere eo modo, quo poteſt, vt ſi dicat, confero centum in ſocietatem, vt ſoluas quinque, ſaluo capitali, eo modo, quo tuta conſcientia poſſum. Sic excuſari poſſunt viduæ, & pupilli, qui ſuas pecunias tradunt mercatoribus, cum pacto accipiendi quinque pro centum. modò habeant intentionem, tres ſupra memoratos contractus, ſaltem implicitè celebrandi. At ſi tradant ſuas pecunias ei, quem ſciunt non eſſe negotiaturum, vſuram palliatam committunt, cùm non ſit contractus ſocietatis, ſed mutui. *tom.2.pag.528.num.1. & 2.*

29. Poteſt quis certam pecuniæ ſummam teſtamento relinquere cum onere, vt tradatur mercatori ad ſocietatem, cum pacto recipiendi quatuor, vel quinque, quæ dentur ſacerdoti in ſtipem pro Miſſis celebrandis, modò habeat intentionem ſaltem implicitam celebrandi contractum trium. *ibid. num.7.*

30 Non poteſt mutuatarius ſe obligare ad dandum aliquid ſupra ſortem, titulo gratitudinis: quia in mutuo gratuita remuneratio non poteſt deduci in pactum, alioquin mutuatario imponeretur obligatio, ad quam non tenetur. *ibid num.7.*

Mons pietatis vſura vacat.

31. Mons pietatis eſt ſumma pecuniæ, aut frumenti, aut alterius rei publica auctoritate deputatæ ad pauperum inopiam ſubleuandam. Ex ea autem ſumma datur pauperibus mutuum, accepto ab ipſis pignore ad certum tempus, ea conditione, vt pauperes qui mutuum accipiunt, aliquid ſoluant pro ſuſtentatione miniſtrorum, qui ad id muneris ſunt deputati, necnon pro aliis laboribus, & expenſis neceſſariis ad hoc munus obeundum. Si autem contingat mutuatarios non ſoluere termino præfixo, pignus venditur ſub haſta; vt inde ſatisfiat Monti, eiúſque miniſtris; quod veròupereſt, pignoris, domino reſtituatur. *tom. 2. pag.529. num.1.*

32. In hoc Monte pietatis non eſt vſura, ſed potiùs pietas, & iuſtitia, ſi ritè adminiſtretur: quod enim exigitur, non exigitur ob mutuum, vel ob dilatam ſolutionem, ſed ob expenſas neceſſarias ad montis adminiſtrationem. Nihil tamen accipi poteſt ad augendum montem, vel ad dominum montis locupletandum. *ibid. num.2. & ſeq.*

33. Licitus

33. Licitus est mons,quem Princeps,vel Respubl. pecuniis indigens instituit,& cogit subditos ad dandas sibi pecunias hac lege, vt soluat quinque, vel sex pro centum donec illas restituat, reseruata sibi facultate restituendi singulis creditoribus sortem principalem, & relicta ipsis creditoribus libertate vendendi ius quod habent ad illam annuam pensionē à Principe,vel Republ. exigendam: nihil enim est aliud quàm census fundatus in bonis, vel reditibus annuis ipsius communitatis, vel Principis.*ibidem, num.* 10.

Vsurarius.

34. Non licet ab vsurario petere mutuum sub vsuris,etiamsi vsurarius paratus sit dare sub vsuris:quia illud est intrinsecè malum cùm petatur aliquid,quod ab alio licitè fieri nequit.Excipe casum extremæ necessitatis. Petere tamen ab vsurario mutuum absolutè ad subleuandam necessitatem propriam, vel alienam, seu ex iusta causa non videtur illicitum, quia licet petere, quod alter potest facere sine peccato; sed vsurarius potest licitè,si vult, dare mutuum; ergo,&c. Quanquam ad vana & inutilia petere mutuum non licet ab vsurario, etiamsi alioquin esset paratus dare ad vsuram:hoc enim esset peccato illius saltem externo cooperari.*tom.2.pag.*530.*n.*1.*&* 2.*pag.*531.*n.*3.

35. Creditor vsurarij non potest solutionem recipere ab eo, qui vsurario aliquid debet titulo vsuræ: quia sicut vsurarius non habet ius exigendi illud debitum, ita nec creditor vsurarij, cùm illius vices gerat.*tom.2.pag.*531.*n.*4.

36. Vsurarius non acquirit earum rerum dominium, quas supra sortem ob mutuum, & vsurarium contractum accipit, si ea quæ accipit, à propriis rebus discerni possint; quia nuda rei traditio absque iusto titulo non sufficit ad dominium transferendum. Hinc fit,vt promittens vsuras non teneatur eas soluere, cùm vsurarius per promissionem sibi factam non acquisierit ius ad id,quod nullo titulo sibi debetur.*ibid.n.*1.

37. Vsurarius tenetur ad restitutionem fructuum,quos percepit ex re aliena per vsuram accepta, nisi sint fructus meræ industriæ,quales sunt qui percipiuntur ex pecunia vsuraria,aut alia re vsu consumptibili, quæ recipit functionem. Ex fundo autem, aut domo per vsuram acceptis,non potest fructus percipere,quia res domino fructificat; vsurarius autem non est dominus rerum quæ per vsuram obuenerunt.*ibid.n.*2.

38. Qui aliquid accepit mala fide, seu mente vsuraria, credens illud sibi dari tanquam pretium mutui, tenetur ad restitutionem donec cognoscat rem sibi gratis, & liberaliter datam fuisse:

fuisse: conscientia enim erronea ligat quamdiu durat. Qui autem aliquid bona fide accepit, credens illud sibi liberaliter donari, si comperiat sibi datum fuisse tanquam pretium mutui, tenetur ad restitutionem: nullo enim titulo potest illud retinere. *tom.2.pag.532.num.3.& 4.*

39. Non est vsurarius qui vendit alteri merces pretio rigoroso, & illas postea redimit pretio infimo, vel medio: sunt enim duo contractus distincti, & iusti, neque is qui vendidit est deterioris conditionis quàm alius qui illas ipsas merces eodem pretio emere potuisset. Cauendum est tamen ne interueniat pactum retrouendēdi minori pretio: tunc enim contractus esset vsurarius, & censeretur celebratus ad vsuram palliandam *ibid.n.6.*

40. Qui bona fide celebrauit contractum vsurarium, quem si cognouisset esse vsurarium alium celebrasset iustum, v.g. contractum societatis quo iustè potuisset tantumdem lucrari; nihilominus non potest retinere lucrum, quod contractu illo vsurario acquisiuit, nisi contrahentes expresserint velle se contrahere omni meliori modo quò possunt. Quanquam verba illa solemnia, *voluntariè, & omni meliori modo*, in omni instrumento à notariis adhiberi solita, non sufficiunt ad validandum contractum aliàs inualidum, & vsurarium; hæc enim verba videntur opponi potiùs ex consuetudine, & proprio marte notarij, quàm ex mente, & intentione contrahentium. *tom. 2 pag. 533. num.9 & 10.*

41. Qui ad contractum vsurarium, vel ad exactionem vsurarum effectiuè concurrunt, tenentur in solidum ad restitutionem: quia ad damnum alterius efficaciter cooperantur. Qui verò concurrunt ad vsuram, agúntque partes mutuatarij, non obligantur ad restitutionem: quia nihil agunt nisi volente, & consentiente mutuatario *ibid n.11 & 12.*

42. Famuli vsurariorum qui ipsis inseruiunt in celebrando contractu quem sciunt esse vsurarium; item notarius conficiens instrumentum vsurarium, & pallians vsuram contractu mutui, aut venditionis, tenētur ad restitutionem; quia efficaciter cooperantur ad damnum quod mutuatarius patitur ex vsurario contractu. *tom.2.pag.534. n.12.* Item proxenetæ quærentes mutuatarios qui pecuniis indigeant, eósque adducentes ad vsurarios, tenentur ad restitutionem, non minùs quàm consulentes. *ibid.*

43. Hæredes vsurarij tenentur ad restitutionem in defectum illius: est enim obligatio realis quæ transmittitur ad hæredes. In facienda autem restitutione, præferendus est mutuatarius, cuius res apud vsurarium, vel eius hæredes extat. Porrò hæredibus

bus restituere nolentibus, legatarij, aut donatarij non tenentur ad restitutionem; quia ipsi non succedunt in onera testatoris, sed hæredes; modò illis relicta sint bona sufficientia ad satisfaciendum *ibid n* 31. *& seq.*

Vsurariorum pœnæ.

44. Vsurarius notorius multis est obnoxius pœnis. 1. est vt non admittatur ad Eucharistiam, donec publicè satisfecerit. 2. priuetur Ecclesiastica sepultura, immò contra præsumentes sepelire vsurarios manifestos, lata est excommunicatio, à qua absolui non possunt, donec ad arbitrium sui Episcopi satisfecerint. 3. vt testamento vsurarij manifesti nullus intersit, nisi priùs præstita ab ipso satisfactione. His adde testamentum, vel codicillum, seu aliam vltimam illius voluntatem irritam esse, nisi ante mortem restituerit, vel debitam dederit cautionem. 4. vt non admittatur ad confessionem sacramentalem, quin priùs satisfecerit, vel cautionem dederit idoneam creditoribus, vel Ordinario loci, vel eius vicario, vel parocho, vel confessario coram testibus, vel publico notario. At si vsurarius instante morte id non possit, absoluendus est postquam promiserit se satisfacturum si conualescat. 5. vt sit infamis, quæ tamen infamia tollitur peracta pœnitentia, & facta restitutione. 6. vt non admittatur ad oblationes; possunt tamen eleemosynæ accipi ab vsurario, modò inde non fiat impotens ad restituendum. *ibid. n.* 1.

45. Officiales locorum, seu communitatum, statutis compellentes ad solutionem vsurarum, ligantur excommunicatione, *Clement. vnica, de vsur.* vbi excommunicantur. 1. facientes, dictantes, vel scribentes statuta de vsuris soluẽdis, vel non restituendis cum repetuntur. 2. iudicantes, seu sententiam ferentes, vt soluantur vsuræ, vel vt non restituantur. 3. iudices, seu officiales præsumentes seruare huiusmodi statuta, vel consuetudines, quæ statuti vim obtinent. *tom. 2. pag.* 533. *num.* 12.

FINIS.

APPROBATIO.

NOs infrà ſcripti S. Theologiæ Doctores, fidem facimus, perlectum à nobis librum, qui inſcribitur, *Compendium operum omnium de morali Theologia* MARTINI BONACINÆ; omniáque in eo fidei Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ conſentanea reperta. Lugduni, 25. Aprilis 1634.

Fr. CLAVDIVS COCHET *Ord. Prædic.*

Fr. STEPHANVS MOLIN *Carmelita.*

R. D. D. Thomæ de Meſchatin la Faye, huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, & Vicarius Generalis in Archiepiſcopatu Lugdunenſi, liber, qui inſcribitur, *Compendium operum omnium de morali Theologia* MARTINI BONACI'NÆ, vt in lucem edatur, facultatatem concedo. Lugduni, die 25. Aprilis, 1634.

MESCHATIN LA FAYE.

Conſentement

Consentement de Monsieur le Procureur du Roy.

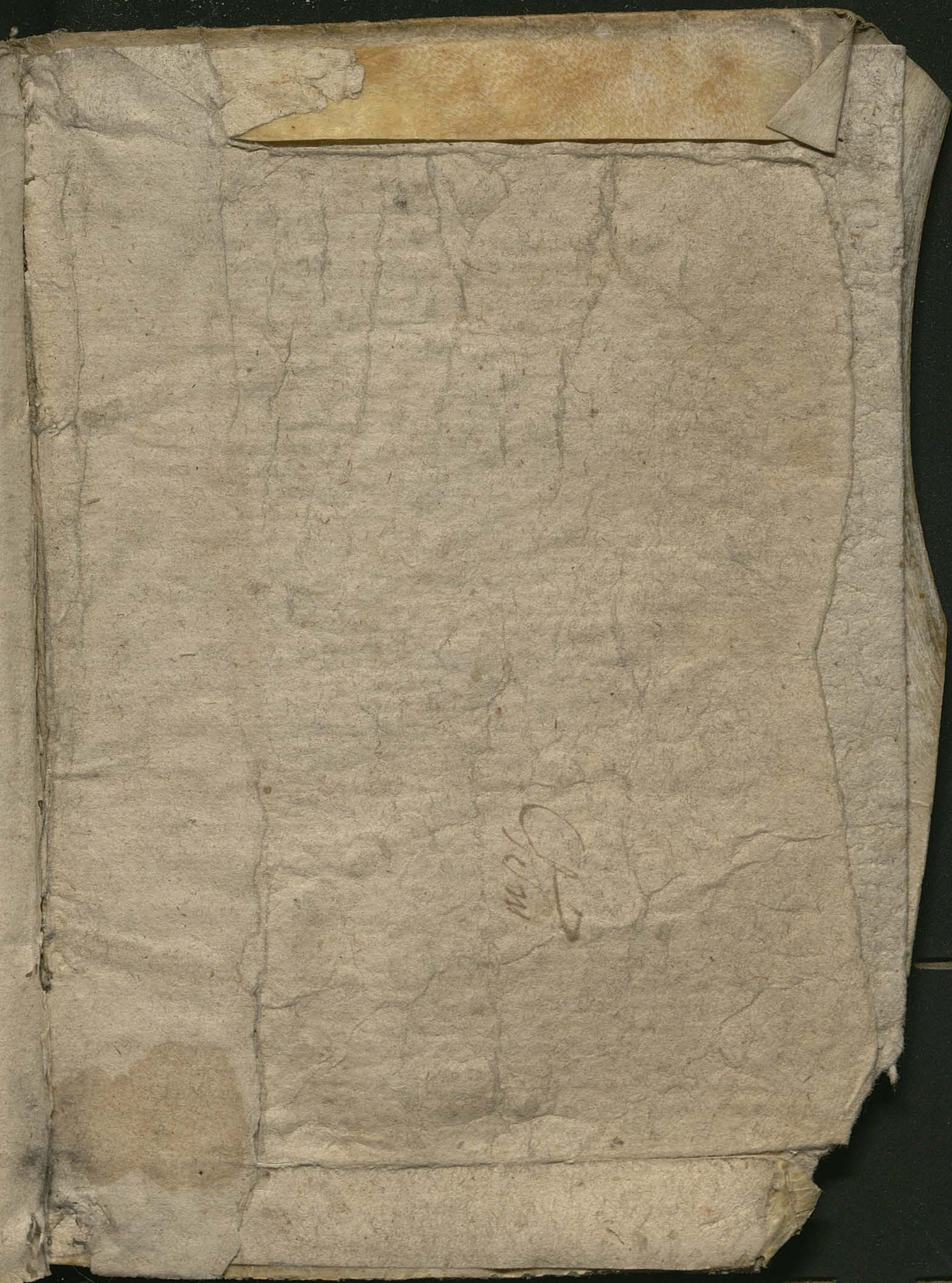
VEV les susdites Approbations, ie n'empesche pour le Roy, que le Liure intitulé, *Compendium omnium operum moralium Doctoris* MARTINI BONACINÆ, soit imprimé, & mis en lumiere par IEAN IVLLIERON Maistre Imprimeur en cette Ville; Auec defences à tous autres en tel cas requises. FAIT le vingt-vniéme Iuillet mil six cens quarante-trois.

LORIN.

Permission de Monsieur le Liutenant General.

SOit fait suiuant les Conclusions du Procureur du Roy. Ce vingt-vniéme Iuillet mil six cens quarante-trois.

SEVE.

1784

Bonacina
Compend.is